Universidad de Deusto
Biblioteca

Historiarum Indicarum Libri XVI

1589

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioch. Decan. Germanicus, Doct. Jesu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus oratiõz mea ẽ dirigat a facie tua in

ymaginem nãz nra omne p

uenustate ũ unbrifpuerta omi bydil

e dñs noster

Universidad de Deusto
Biblioteca

IOAN. PETRI

MAFFEII,

BERGOMATIS,

E SOCIETATE IESV,

HISTORIARVM INDICARVM LIBRI XVI.

SELECTARVM, ITEM, EX INDIA Epistolarum, eodem interprete, Libri IV.

ACCESSIT IGNATII LOIOLAE VITA.

Omnia ab Auctore recognita, & nunc primùm in Germania excusa.

Item, in singula opera copiosus Index.

COLONIÆ AGRIPPINAE
In Officina Birckmannica, sumptibus Arnoldi Mylij.

ANNO M. D. LXXXIX.

Cum gratia & Priuilegio S. Cæsareæ Maiestatis.

15854

Bibliothec. Facult. Philosophic. Provv. Cast. Orient. N.1

Bibliotheca

Universidad de Deusto
Biblioteca

PHILIPPO REGI CATHOLICO.

SVPERIORIBVS annis, cùm ad componendas Lusitaniæ res, Olisiponem ipse venisses, Catholice Rex, hortata me tua est Maiestas, vt inchoatam Henrici Regis nomine auunculi tui rerum Indicarum historiam, pari alacritate studioque persequerer. Feci quod iusseras: totumque contextum narrationis, à primo nauigationum exordio, ad vsque Soceri tui Ioannis eo nomine tertij Regis obitum, pro mea tenuitate perduxi. Quò longius ne progrederer, annalium exinde series, vt in tantis & rerum motibus, & locorum interuallis, partim intercisa, partim etiam neglecta, prohibuit. Neque verò mihi diutius deliberandum fuit, cuinam opus hoc qualecunque, recepta iam consuetudine, destinarem. Debebat hoc tuis erga se meritis nostra Societas vniuersa. Idipsum nominatim à me tua de me iudicia, meaque summa in te pietas exigebant. Postremò res loquebatur ipsa, æquum esse, vt cuius in primis virtute opibusque Christiana res nititur, huic potissimum, explorati pijs felicibusque maiorum suorum armis Oceani; aditarum quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum quæ auditæ non erant, gentium; propagatæ vnà cum imperio in vltima loca rectæ in Deum fidei, si minus facunda splendidave; certè, quoad eius fieri potuit, syncera atque accurata explicatio dicaretur. Quæ me, Rex Optime & Maxime, perpulerunt causæ, vti præ cæteris offerre tibi mearum lucubrationum fœtus auderem; eædem, opinor, Clementiam istam fastigio tam excelso parem adducent, vt eos in lucem, sub Augusti nominis tui præsidio tutelaque prodijsse patiare. Quod reliquum est, Maiestatem tuam Deus immortalis ad sui nominis gloriam, & Ecclesiæ catholicæ firmamentum, quàm diutissimè tueatur incolumem.

IOANNIS PETRI MAFFEII, HISTORIARVM INDICARVM LIBER PRIMVS.

A ÆTERNAE mentis numen, atque consilium, quô ab ipsis mundi primordijs vniuersa pariter & singula gubernantur; fide potius & silentio venerandũ, quàm argumentis ac disputationibus indagandum, iure prę-cipiunt sapientes viri. Nihil est enim, cœlesti rerum omnium dispensatione, vel propter ipsius vim atque constantiam illustrius, vel propter humani luminis imbecillitatem obscurius. Veruntamen, quoad homini speculari fas est, quantumq; valet mortalis tarditas ex ipsis duntaxat rerum euentis existimare; Diuinæ prouidentiæ ratio videtur eiusmodi, vt ingentium operum quæ molitur, multo ante fundamenta iaciat; eaq; per occultas causas, & incrementa latẽtia, sensim ad tectũ fastigiumq; perducat. Id adeo, si quis animum aduertat, iam inde ex vltima veterum annalium memoria facile intelliget. Post dirã illam totius orbis terrarum eluuionem, cùm denuo genus humanum in omne scelus at-
B que flagitium rueret; vniusque veri Dei cultum cum dæmonum seruitute commutaret; ne paulatim vniuersa interiret pietas, peculiarem sibi populum diuinæ legis custodem, religionis administrum, oraculorum interpretem Deus immortalis tempore definito condendum esse decreuerat. Quot ante seculis, eam vnam in rem, eximia fide ac sanctitate virum, Abrahamum, ex hominum fæce seuocauit, & propria inustum nota ipsum, & prolem eius, tanquam generosi armenti sobolem, & quidẽ præclara cum testificatione, sepositi! Rursus, hoc ipso populo per summam impietatem atque perfidiam rebellante, lucem veritatis, procurationẽ sacrorum, & ipsamet adoptionis iura Deus alio transferre statuerat. Quàm multis ante annis vrbem Romam exsurgere, & à paruis initijs ad summum in terris imperium euehi passus est! Nimirum, vt Ecclesiæ principatum, ac religionis domicilium ibi aliquando locaret; atq;, vt vnde omnes populi, & nationes tum iura ciuilia, tum nefarios ritus ac superstitiones paulo ante perijssent; inde in omnia regna prouinciasque sine vllo erroris metu, sacrosancta Pontificum scita, & castissimæ cæremoniæ, & bene beateq; viuendi verissima præcepta manarent. Denique, superiore memoria, cùm ex eadem Vrbe salutarem Christi doctrinam in remotissimas nationes propa-
C gare vellet; quæ lumen Euangelij vel antea nunquam acceperant, vel acceptum, incuria seu longinquitate restinxerant; quàm pridem fortium & experientium virorum excitauit ingenia, vt ignotas ad id tempus terras, ignotiora maria, tum ad ortum solis, tum ad occasum, per summã animi contentionem, perq; summa pericula & difficultates pertinaci studio exquirerent! Videlicet, quo per mutua commercia, dum peregrini cum incolis vel terra nata, vel manu facta, vel alia quælibet in vsum vitæ, pro locorum & regionum varietate, permutant; interea occasionem nacti sacerdotes & vitæ innocẽtia, & Christianæ facundiæ laude præstantes, ex auctoritate Romani Pontificis, verbum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei longè lateque disseminarẽt;errantesque mortalium greges,ab infelicibus vepretis ac saltibus,ad læta Domini pascua caulasque traducerent. Cuius tam glorioſi facinoris,tamque longinquæ nauigationis (ad quam neque fabuloſi illi Argonautæ,neque in cœleſtium numerum falsò relati Bacchi, Herculesve vnquam adſpirarunt) quoniam decus ac titulos partim Luſitania, partim Luſitaniæ finitima Bœtica ſibi iure quidem optimo vindicat; quæ à Bœticis ad ſolem occidentem præclarè geſta ſunt, ſcriptores alij perſequentur. Nos,quoniam cuncta complecti pæne infinitum eſſet, Luſitanicæ tantùm conquiſitionis, præſertim verò promulgati ad meridiem & orientem Euangelij initia progreſſusque(quando ita iubemur ab ijs,quorum à nutu diſcedere eſt nefas)in vnius Dei gloriam, & ſolatium Eccleſiæ Chriſti vniuerſæ, latinis maximè litteris conſignare decreuimus. Quæ cognitio piorum animos variè,ni fallor,afficiet:lætabuntur haud dubiè, tanta iam ex parte væſanis gentium ritibus,ac deteſtabili Deorum inanium cultu ſublato. pungent eos rurſum atque adeo terrebit,improborum ſcelere,& prauis dogmatibus agitata,ex orbe noſtro ad inſulas longè,vt inquit Eſaias, atque ad vltimas terras tanquam indignabunda propalam migrans Chriſtiana religio:vt vel Deo vindice regnum à nobis item auferri;vel,colluſtrato lucis Euangelicæ radijs toto propemodum orbe terrarum, ex diuinis oraculis, effœtæ iam ac ſeneſcenti naturæ finis propediem adeſſe videatur. Verùm hæc ſummus ipſe rerum arbiter,pro ſua infinita bonitate ac ſapientia moderabitur.Nobis,rem tantam, parendi magis alacritate, quàm perficiendi facultate ſuſcipientibus, illud in primis veniebat in mentem vereri: ne, quoniam permulta cùm ſacris ,tum prophanis in rebus ſupra naturæ vim atque ordinem facta ſubinde exponentur,narratio noſtra plus fortaſſe admirationis apud quoſdam ſit habitura,quàm fidei. Quocirca denuntio profiteorque iam nunc, me nihil in mediũ eſſe allaturũ,niſi quod è publicis tabularijs, aut probatis auctoribus, quiùe interfuêre ipſimet rebus gerendis, accepero. Quæ mihi copia quò prõptior & expeditior eſſet, non ſubterfugi quominus Oliſiponem vſque, commorandi cauſa contenderem.qua ex vrbe, quòd in Oceani vélut imperium peropportuno imminet loco,atque ob id ipſum antiqua regum Luſitaniæ ſedes eſt;omnia ferme Indicarum expeditionum conſilia atque acta manarunt. Neque nobis veritate quicquam omnino antiquius vel fuit, vel eſſe debuit. Nam alioqui,neq; Deus immortalis,cui noſtra omnis vni deſudat induſtria, commentis,ac mendacijs delectatur;& me ipſum mortalibus rebus iampridẽ valere iuſſis;fingendi vel adulandi cauſas omnes procul habere par eſt. Sed iam ad inſtitutum aggredior.

ORBEM terræ vniuerſum tres in partes diuiſit antiquitas. inuenti demum hi noui tractus quartam adiecêre;ſi quarta appellanda eſt,quæ vna reliquis omnibus magnitudine ferme par eſt. Neque tamen hæc recentiora tantummodo,ſed veterum quoque finium haud exigua ſpatia priſci homines ignorarunt. Siquidem & in multis regionibus deſcribendis Ptolemeus, vir cæteroqui ſummus,& alij geographi inſignes hallucinati ſunt; & Africæ terræ quicquid à Praſo Promontorio,& interiore Aethiopia,& Lunæ montibus in Auſtrum extenditur,multæque & ingentes tum Africo,tum Indico littori obiacentes inſulæ, quamuis accuratam eorum diligentiam,notitiamque ſubterfugêre. Nauigandi verò,ante centeſimum annum,vel apud Heſperios populos tãta fuit inſcitia, maritimo videlicet vſu aſtrolabij nondum excogitato,vt ab ora diſcedere, & alto Oceano ſe committere nequaquam auderent:ſed littora cautè legentes, vbi ad æſtus maris, aut breuia periculoſa peruenerant, quaſi repagulis quibuſdam à natura ſeu numine obiectis, reciperent illicò ſeſe,& longius tendere quodammodo nefas arbitrarentur. Itaque promontorium ad Atlantis radices, & aquarum impetu & Syrtibus vicinis infame,cui nomen olim fuit extremæ Chaunariæ, rudi ſanè vocabulo,caput

Non,ea

A Non, ea tempeſtate vulgus nautarum appellare ſolitum eſt, propterea quod ſi quis id promontorium ſuperare malè ſano conatu eſſet auſus, eum ad ſuos vltra eſſe rediturum negarent. Hæc igitur loca genteſque lingua, moribus, ſuperſtitionibus adeo diſſonæ, vti Luſitanorum armis tandem apertæ, & Chriſti Euangelio colluſtratæ ſint, quò clarius pateat, paulo mihi altius ordienda tota res eſt.In ijs Luſitaniæ Regibus, qui proſpero euentu rem & ſuam, & Chriſtianam auxêre, præcipua celebritate eſt Ioannes eo nomine primus, qui, tranſmiſſo in Africam exercitu, Septam vrbem (quam Procopius Græcè, Septon, alij ſeptem fratrum ciuitatem appellant) de Mauris cepit inſigni victoria. Huic è Philippa Alencaſtria, Eduardi ſexti Britanniæ regis nepte,filij fuêre quinque: è quibus, tertio,vel, vt alij affirmant, quarto loco natum Henricum, ſcriptores meritò in cælum vſque laudibus ferunt,quando præter bellicam virtutem,quam in eius vrbis expugnatione cunctis admirantibus explicauit,ea fuit ſanctimonia vitæ,eaq; in Deum & ſuperos omnes,ac beatam præcipuè Dei matrem obſeruantia;vt in ſumma corporis firmitate ſummaque licentia, illibatum virginitatis florem ad extremum vſque ſpiritum retinuiſſe credatur. is, Ioanne patre, poſt fractam
B Maurorum audaciam,vita functo, licet perfidum & conſceleratum genus hominum porrò inſectari, nec tantùm è Mauritania, ſed ex Africa tota exterminare percuperet,tamen,quod ad hęredem regni Eduardum fratrem natu maximum eiuſmodi expeditio pertineret;ipſe interim ad alia non minus præclara ſeſe conuertit, quæ ſuis & auſpicijs aggredi, & ſumptibus tolerare ſe poſſe confideret. præerat quippe nobiliſſimorum equitum ordini, quem Dionyſius tritauus Chriſti nomine contra barbaros inſtituerat: ex eoque magiſtratu non exiguos annuos reditus, & vectigalia capiebat. Hæc illi dies noctesque apud animum ſuum agitanti, nihil omnino vel ad nominis Luſitani famam illuſtrius, vel immortali Deo gratius viſum eſt, quàm incognita ſcrutari maria,nouas in Oceanum claſſes mittere, & rectam religionem in omnes partes,quoad eius fieri poſſet,extendere. Cuius rei perficiendæ cò maiorem veniebat in ſpem, quò ſe acrioribus quotidie ſtimulis in hanc mentem ſentiebat impelli: & per eos fortè dies allatum erat, quoſdam è Britannia, & Gallia mercatores vi tempeſtatum ad noua loca delatos, quæ à feris & barbaris dœmonum cultoribus tenerentur. Hæc igitur maximè ſententia Henrici animo inſedit. quare confeſtim adhibitis mathematicis, mul-
C ta de ſitu orbis,deque cæli plagis exquirere,multa etiam,vt erat acri & ſolerti ingenio, partim legere, partim commentari ipſe per ſe; multa præterea de captiuis Tingitanis,& accolis interioris Libyæ ſciſcitari. Denique,dum cuncta circumſpicit,reique magnitudinem ac difficultatem apud ſe diligẽter expendit,intentus interim oppido nouo ad Sacrum promontorium condendo Terzanabali, (quam deinde Villam infantis dixêre)fama eſt,per quietem cæleſti monito clementer increpitum, quod cogitata conquiſitione tam diu ſuperſederet, remque adeo piam & laudabilem vltra differret. Itaque manè vt primùm euigilauit, ſine vlla dubitatione duas in præſentia naues omnibus rebus ornari celeriter imperat:precatuſque cæli Reginam,vti volens ac propitia cæptis adeſſet, curſumque dirigeret, lectiſſimos è copia Turdetana magiſtros vtrique præponit,& ingentibus oneratos promiſſis, quàm longiſſimè prouehi,& extimos Africæ tractus,ac gentes accuratè explorare iubet. Ij, licet laboris & periculi magnitudinem animo cernerent;tamen principis auctoritate, & inſita Luſitanis gloriæ cupiditate permoti (agebatur autẽ tum annus à Chriſto nato ſupra milleſimum quadringenteſimus decimus) rem alacres fidenteſque ſuſcipiunt. Itaque populo fauſtis ominibus & acclamationibus proſequente, cùm in Auſtrum vela dediſſent,vltra Atlantis radices, quem terminum nauigationis ad eam diem fuiſſe diximus,leucas circiter ſexaginta(recentioris menſurę nomen id eſt,quattuor fere millia paſſuum ſingu-

 læ con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

læ continent)ad Ganariam promontorium deuenêre: quò ne longius tende- D
rent,partim nouis aquarum æstibus vadisque,partim etiam procurrentis promontorij longitudine deterriti sunt. Eadem causa decennium ferme totum alios deinceps alioque prohibuit,quominus è sententia nauigarent. Sed nequaquam idcirco Henricus à suscepto consilio destitit: quippe, tum ex Afrorum sermone, tum ex mathematica ratione certissimis cõpererat argumentis,ab ora Mauritaniæ, continentes ac perpetuas regiones vltra æquatorem extendi: quæ si pedibus peragrari, ardores aut solitudines vetuissent; mari certè, modò perseuerantia non deesset,adiri, cognosciqúe posse confideret. Nec eum spes fefellit. Siquidem anno demum à partu Virginis millesimo quadringentesimo vigesimo,cùm sese intrepidè nauarchi alto mandasset,multis,& periculosis iactati procellis,varias primùm insulas,ac deinde remotiora in singulos annos Africæ littora,ad vsque Leænam (id monti nomen est,leucis à Ganaria trecentis & sexaginta)singulari Dei beneficio cognouêre. Quorum è numero viri tres præcipuè meriti felicitate virtuteque sunt, vt eorum nomina litteræ omnes ab interitu vindicarent. Fuêre autem Ioannes Consaluus, & Tristanus Vasæus, qui omnium primi longè à contineti recedere,& vasto ac furenti Oceano sese credere minimè dubitarunt:ac E
partim ventis ablati, partim animi robore consilioque prouecti; insulas aliquot, in ijs vnam hodie nobilissimam, ditissimamque, cui à materia nomen est,ad Lusitanicum imperium adiunxêre: itemque AEgidius Annius, qui Syrtibus euitatis, & accuratè obseruato maris æstu, recessuque, Ganariam promontorium eximia nauigandi arte ac scientia denique flexit;& Christianę fidei ad Hesperios Aethiopas aliasque inaccessas antea nationes aditum aperuit. Hos autem,Henricus,& qui deinceps eorum industriam subsequuti sunt,pro cuiusque meritis,ac laboribus amplè remuneratus est: ac, ne conquirendi ardor in posteris refrigesceret,à Martino V. Pontifice Maximo impetrauit (quod ipsum ab alijs deinde Pontificibus confirmatum est) vti quicquid à Ganaria ad vltimam vsque Indiam patefieret,id quàm optimo iure & conditione Lusitanicæ ditionis esset. Quinquaginta circiter annos prima illa nauigatio tenuit: quibus demum exactis, Henricus cùm aliquot locis templa constructisset, ac varias in regiones munijsset viam Euangelio, plenus gloria, & rectè factis migrauit in cælum. Huius animi magnitudinem imitatus Alphonsus quintus, vt primùm regni potens fuit (nam Eduardus pater ei maturè decesserat,fuitque sub tutoribus ad septimum vsq; decimum F
ætatis annum)quamquam finitimis,& domesticis implicitus bellis,in eandem tamen laudem acerrimè incubuit;perque strenuos duces & gubernatores ab Leęna monte ad Arsinarium(quod recentiores Viride caput vocarunt) atque inde ad vsque Diuæ Catharinæ promontorium (is locus est vltra æquatorem gradus partesve duas & semis, hoc est leucas circiter duas & quadraginta)Crucis trophæum,& arma Lusitanica protulit. Multæ etiam insulæ per idem tempus inuentæ, quas commemorare hoc loco non est operæ pretium; & commercia varijs cum nationibus instituta; sed cum Aethiopibus præcipuè occiduis, quam regionem hodie Guineam vulgus appellat, ducto nomine ab vrbe celebertima Genne, ad quam ingenti fluuio Zanagæ impositam, loci opportunitate illecti olim negotiatores vndiq; confluebant. Patet autem Guinea latissimè:& quamquam zonæ mediæ ferme subiecta flagrantissimo sole torreatur; non tamen idcirco (vt falsò prisci putarunt) ab incolis est deserta: quinimmo plurimos numerat populos:è quibus maritimi pisce; mediterranei partim lacertis, & immundis animalibus, partim, vbi cælum fauit, nonnullis frugibus & lacte vescuntur:mutantque subinde loca, non per vicos aut oppida, sed per familias plerunque dispersi:eæque familiæ sæpe inter se propter inopiam,de aquatione ac pastione decertant:infelix genus hominum, ac seruituti natum,& cùm alijs nominibus,tum vnius veri Dei præsertim ignoratione miserandum. Cum ijs igitur per captiuos interpretes agi cœptum à Lusitanis.& quamquam initio propter suspiciones mutuas, vt in re tam subita, ac noua, turbatum est; atque etiam ex insidijs Christiani aliquot interempti; tamen cognita mox Lusitaniæ Regum iustitia, & nostrorum comitate ac beneficijs deliniti barbari metum posuêre: & commeandi contrahendique libera potestate facta, cum veste varij generis, & varijs domestici vsus instrumentis,ebur,& aurum, & mancipia permutabant, nullius aut ementium aut vendentium æquè bona conditione,atque ipsorum qui venum dabãtur.quippe ex Aethiopiæ fabuletis in opima Lusitani regni arua,& ex tugurijs,& mapalibus Olisiponẽ classe translati, vel ipsa vrbis frequentia rerumque omnium copia paulatim ad mansuetudinem, & humanitatem erudiebantur:&,quod longè præstantius est,mysterijs Christianæ religionis postmodum imbuti,& cœlesti lauacro expiati, è peregrinis, dœmonum seruis,hominumque mancipijs,Angelorum ciues,& domestici Dei repente euadebant.
Hisce rebus ita institutis,admodum expedire visum,ad mercimonia tuenda, atque ad retinendam cum barbaris amicitiam, opportunis aliquot locis castella excitare. Quæ dum summa Aethiopum voluntate exstruuntur, inte-
B rea morbo, laboribusque confectus Alphonsus emoritur. Dein regni gubernacula suscepit Ioannes eo nomine secundus, lætis admodum auspicijs: quando per idem tempus in Aethiopia Christiano primùm ritu litatum est; barbaris ad noua sacra cæremonias que stupore defixis: Lusitanis verò inter ipsam diuinam rem gaudio lacrymantibus, quòd sua potissimum opera verus Dei cultus inlonginquas adeo mundi partes gradum fecisset: nempe vt impuris fœdata victimis loca purgaret:breuique ingentem animorum vim à possessoribus iniquis in Christi libertatem assereret. Quo nuntio magnam in spem erectus Ioannes,vt erat generosi maximè spiritus animique Rex,non modò parta retinere,sed etiam omni ratione amplificare constituit, atque illud præsertim summo conatu perquestigare;num quis ab Atlantico in Eoum Oceanum vel mari vel terra transitus foret.quippe,iam tum, præter acerrimum propagandæ Christianæ fidei studium,ad beatas etiam Arabiæ gazas,& Indici littoris opulenta commercia mentem & cogitationem adiecerat.
Quam ad rem in primis idoneum ratus,cogniti iam littoris dynastas amicitia comprehendere,haud ita difficili negotio id est consequutus; pacemque & societatem certis legibus fecit cum Bezeguico,& Caramansa, Bajo Sama-
C no, alijsque regulis:dein,ad vlteriora exquirenda, probatæ virtutis fideique homines familiares suos dimisit, atque id quò libentius facerent; ac minore cum erroris periculo sese vastum in Oceanum darent;peritissimis ea tempestate mathematicis Rhoterico & Iosepho medicis suis, itemque Martino Bohemo,qui se Ioannis Monteregij alumnum ferebat,negotium dedit, aliquid cõmuni consilio excogitarent,ad cursum nauium in pelago,quamuis ignoto,regendum:vt vel abductus à conspectu familiarium sibi syderum nauta, quam tamen cæli plagam,quàm remota ab orbe nostro loca teneret, aliqua posset ratione conijcere. ij,quàm acerrimo studio re diu multumque agitata, astrolabium denique instrumentum, quod antea ad colligendos stellarum motus duntaxat astronomi adhibere consueuerant, præclaro sanè inuento ad vsum rei maritimæ transtulerunt:ac pari solertia declinationum tabulas confecêre,quibus hodie naucleri ad explorandam locorum(quemadmodum cosmographi appellant)latitudinem vtuntur:vt non parũ,hoc etiã nomine,tota Europa Lusitaniæ debeat. Quod si vt latitudinis,ita etiam longitudinis facili negotio rimandæ regulam prodidissent; nullo propemodũ errore perpetuum maris ac terræ cingulum continuo circumactu viatores periti conficerent.
Sed quia ab ortu in occasum,vel contra,ab occasu in ortum nihil est in perpetua cœli conuersione certum ac stabile, quo dirigere cursum, accessusve aut recessus emetiri possimus (namque illa ex errantium syderum oppositu sub-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tilis ac perobscura collectio, nequaquam est ad hanc quotidiani vsus ratio- D
nem accommodata)iccirco nullidum longitudinis gradus notari, neque pla-
nè perspecta potuit esse ratio itineris .in quo nauium rectores periculosissimè
sæpe falluntur. credo equidem,in hoc , vt plerisque alijs humanis in rebus,
ad mortalium vel acuendam industriam, vel coercendas cupiditates, hac
tanta difficultate diuinitus interposita. Veruntamen eius instrumenti be-
neficio mirum quanta nauticæ rei accessio facta sit. quinetiam ex eo tem-
pore Christi disciplina manare longius cepit:plures quippe iam viri,&pruden
tiæ & pietatis laude præstantes, certatim ad huiusmodi expeditiones vl-
tro semet regi offerebant:è quibus Iacobi Cani constantia & virtus in primis
enituit. Is, acceptis ab rege nauibus, vltra metas Alphonsi processit ad ostiũ
ingentis fluuij,qui ex ipsis Nili fontibus originem trahens, Zaires ab incolis
dicitur: ac tãta aquarum vi,præsertim hyeme,sese in Oceanum infert,vt pro-
datur in octoginta millia passuum ab eo vinci mare. quod ex dulci nimirum
haustu præternauigantes intelligunt. Columnas aliquot , Ioannis iussu, è
Lusitania secum aduexerat Canus: quibus præter Crucis figuram , & regij
stemmatis insignia, Latinis & Lusitanicis verbis erat inscriptum,quo quæq; E
terrarum spatia rege,quo duce, quo tempore aperta forent. Ex ijs ergo co-
lumnis vnam,ditionis Lusitanicæ testem,in ostio collocat: dein aduerso flu-
mine subuectus,errantes passim Aethiopum greges videt, atro colore vibra-
toque capillo,vt cæteros, veruntamen, vt vberiore solo, sic etiam ingenio
moribusque longè mitiores. quippe leuibus duntaxat munusculis, & benig-
no vultu inuitati,sese aduenis tanta securitate credebant, vt eorum quoque
nauigia,sine vllo metu vel suspicione, inuisendi gratia conscenderent. Ve-
teres amicos vel consanguineos diceres, si communio intercederet linguæ.
sed è multis ac varijs interpretibus inuentus est nemo, qui sermonem gentis
teneret. nutibus ergo agebatur. quibus haud ægrè cognitum est, præpotẽtem
regem,cui cuncti pareant, plurium dierum itinere introrsum abesse. Quo
audito Canus aliquot è suorum numero ad singula propius exploranda inco-
lis ducibus mittit in regiam:ijsq; obsidũ loco relictis, præcipuæ indolis quat-
tuor ipse vicissim Aethiopas in Lusitaniã asportat,persanctè pollicitus, quin-
tadecima luna(quæ temporum ibi momenta obseruantur) sese illos incolu-
mes patrio redditurum solo . ij porrò,inter nauigandum, & Cani cura , &
sua ipsi docilitate, Lusitanici sermonis consuetudinem nacti, de Congi reg- F
no (sic enim appellari denique patuit) deque eius opibus, ritibus, institutis
cuncta postmodum ex fide atque ordine retulerunt. Eorum aduentu Ioan-
nes mirè lætatus:&,collaudata Cani prudentia, nouos iubet hospites in pri-
mis benignè & copiosè tractari.cumque ex ijs multa per otium quæsijsset; ve-
ritus ne longior mora Lusitanis obsidibus aliquid afferret incommodi;man-
dat Cano, Aethiopas quàm optimè rursum acceptos quamprimũ in patriam
reportet, suosque recipiat: tum, vbi vlteriora lustrarit,in reditu,ad Congi re-
gem adeat ipsemet;eumque omni ratione ad Christum allicere studeat. Nec
mora:tempestatem idoneam nactus Canus, peregrinos, Cõgum relatos, cum
obsidibus bona fide permutat: ac, ne temporibus excluderetur, continua-
to in præsentia cursu , leucas vltra id regnum ducentas prouehitur: &cu-
ius dixi formæ columnas duas duobus ponit locis:quarum alteri à S. Augusti-
no (cuius in diem natalem appulsus inciderat) alteri ab ipsomet lapide no-
men inditum est. Inde Congum reuectus mira gentis gratulatione ad Re-
gem ipse cum amplis muneribus, & egregio comitatu contendit. Rex, quod
mira quædam de Ioannis munificentia, & comitate à suis audierat, summa
cum honoris & mutuæ beneuolentiæ significatione Canum aduenientem
accepit. Exinde pedetentim Canus,quemadmodum in mandatis habebat,ex
occasione sermonem de rebus diuinis inferre, ac Regem adhortari, vt, spre-
tis inanibus Dijs , vnum Deum cœli terræque conditorem agnosceret.

Atque

A Atque hoc loco vel maximè patuit ad conuertendos animos, quanto plus in
perspecta caritate, quàm in verborum apparatu momenti sit. Militaris homo
erat Canus,& ferro potius quàm litteris innutritus. ac nihilominus rudi eius
oratione Rex, videlicet officijs nostrorum ante captus, ad studium veræ pie-
tatis adeo exarsit, vt aures ad Canum semper sitientes afferret, ac multa ipse-
met vltro de religione quotidie quæreret. Quinimo in eundem animi sen-
sum familiares quoque suos, & regni proceres, apertè monendo hortando-
que pertrahere nitebatur. Accedebat ad hæc,internus auræ cælestis afflatus,
qui mentes Aethiopum cœcas ad rectum salutis iter occultis motibus proue-
hebat. Iamque agro ad Euangelij semen accipiendum subacto, Cani reuersio-
nis tempus instabat. Quem Rex tametsi aduocatum sibi in Lusitania vide-
bat fore;tamen pro instituta consuetudine perinuitus dimisit:deditque profi-
ciscenti comites pueros nobiles,præfecto Zacuta,vno ex ijs, qui nuper in Lu-
sitania fuerant. huic etiam atque etiam mandat primùm vti suo nomine, Io-
anni pro immortalibus eius in se promeritis, gratias agat ingentes;deinde vt
ab eodem suppliciter petat,ipsum oratorem & pueros cælesti lauacro expia-
tos, & Christianis præceptionibus probè institutos, cum pijs aliquot summi
B Dei sacerdotibus Congum remittere ne grauetur. vehementer optare se, cum
liberis,& propinquis,& regno si fieri possit vniuerso,Christiana sacra suscipe-
re. Addit legationi munera,magnam eboris vim,vestemque permultam(hęc
Aethiopum gaza est)è palmarum foliis admodum scitè atque artificiosè con-
textam. Ea verò legatione Ioannes, vt erat egregiè pius,maximo gaudio cu-
mulatus est,cùm tantam pandi portam Euangelio cerneret . Ergo,simul at-
que maturum est visum, festo ornatu & solenni pompa Ioannes & Eleono-
ra vxor Zacutam, pueros alios alij principes viri vetere Ecclesię instituto lu-
stralibus aquis gratulabũdi admouêre.& Zacutæ quidem, Ioannis; cæteris ve-
rò,sponsoris cuique sui nomen impositum . Baptismo peracto, confestim i-
doneis traditi præceptoribus,totum biennium summa cum diligentia Chri-
stianis moribus & mysterijs imbuuntur. Ac tum denique perhonorifica
legatio in Congum decreta cum regalibus donis, & sacrorum apparatu ma-
gnifico. neque neophyti modò ad suos remissi, verùm etiam è sanctissimâ
Dominicana familia viri tres probatę virtutis atque doctrinę delecti,qui apud
eosdem Aethiopas & docendi & initiandi munere fungerentur. accessêre
ad hos,etiam architecti cum fabris ad templa vero Deo in illis regionibus ex-
C struenda. Princeps legationis fuit è præcipua nobilitate vir, Consaluus Sosa.
Huic inter nauigandum pestilentia absumpto, Rhotericus fratris filius om-
nium voluntate sufficitur . Magna interim apud Aethiopas erat exspecta-
tio nouæ religionis,& cùm cæteri ferme summi atque infimi Christianorum
aduentum valdè expetebant:tum verò auidissimè Regis patruus,qui maritis-
mis Congi populis imperabat: quam Congi partem Sonum incolę nomi-
nant. Is,vt primùm naues ad littus applicitas audiuit; ingenti stipatus fre-
quentia , magnoque cymbalorum ac tubarum strepitu, descendentibus no-
stris obuiam prodijt, vix præ gaudio sui compos. Et quoniam exacta iam æta
te erat,ne oblatam sibi diuinitus occasionem frustra elabi sineret,baptizari se
statim voluit vnà cum altero è filijs paruulo, quippe qui per ætatem sibi con-
sulere nondum posset: alterum iam adultum , quamquam eodem studio
vehementer incensum, & obsecrantem etiam atque etiam, ne se cœlestis il-
lius beneficij expertem vellet;honoris tamen& obseruantiæ causa, Regi, Re-
gisque liberis in tanto mysterio anteuertere non est passus. Temporario igi-
tur templo è frondibus ac ramalibus raptim excitato, aræ très Christiano
more adornantur. ac sacris ritè perfectis , primus ex omni memoria bap-
tismus ille in ijs terris incredibili omnium lætitia celebratus est anno post
Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo primo.Patrem
nouo nomine Emmanuelem;filium vocari Antonium placuit. Nec modò

Universidad de Deusto
Biblioteca

vultu ac veneratione conceptam religionem ac fidem præ se tulit senex: sed D
etiam aduocata concione ipsemet è superiore loco in simulacra, & nefarios
ritus, quibus ad eam diem dediti fuerãt, adeò acerbè inuectus, & præteriti tem-
poris errata & flagitia tam grauiter ac dolenter est detestatus, vt animo planè
immutatum, ac Deo plenum haud dubiè cerneres. ijs rebus cognitis, maio-
rem in modum lætatus est Congi Rex: perq; eam gratulationem ad patrui
ditionem ac fines munificè adiecit agri, quod leucas in longum triginta, in la-
tum decem pateret. Quo tanto de se Regis iudicio magis magisque animatus
Emmanuel, ad superiora Christiani animi documẽta non minus præclarum
adiunxit aliud. siquidem graui edicto conquisita vndique idola, quamquam
multis id ægrè ferẽtibus, & in cumulum congesta, publicè concremauit. Præ-
terea, Christi sacerdotes, quandiu ibi substitêre, tanquam è cœlo delapsos, o-
mni officio prosequi, & caritate complecti: de fidei mysterijs, deque variis vir-
tutum generibus assiduè percunctari: Deum verò suppliciter obsecrare, vt
quando multo maximam vitæ partem in cacodæmonis famulatu posuisset
miser, quantulumcunq; supererat temporis, totum id in Christi Domini cul-
tu, & in vera pietate consumere sibi liceret. Iam, rei diuinæ quanto cum si-
lentio, vel tremore potius interesset, ex eo patuit, quod iuueniliter interea stre E
pitum cientes ad ianuam templi honorarios ephœbos principum filios, illicò
mactari imperauit: indignum facinus ratus, augustissimum illud sacrificium,
in quo pro salute hominum Deus ipse immolatur, ab hominibus negligi. Ita-
que dubio procul adolescentes, leuis, & quotidianæ apud nos (quod pudeat)
noxæ pœnas capite ipso luissent; ni ætatem ac genus miserati, & diuinæ insu-
per clementiæ memores Lusitani vehementius obstitissent. Iamque ab Congi
Rege nuntij aderant, legatum orantes, ne aduentum vltra differret: Regem
in vrbe, cui Ambasse nomen, patrui baptismo & conuersione lætissimum, fe-
stos agitare dies: nihilq; illi esse longius, quàm, vt elutis toto animo sordibus,
ad filiorum Dei cœtum vnà cum cæteris aggregetur. Hoc nuntio accepto,
moræ nihil interponendum est visum. nauibus modico relicto præsidio, So-
sa comitesque sese in viam dedêre. Quibus, in digressu, præter cæteram be-
nignitatem, ducentos etiam stipatores Emmanuel tribuit: itemque ad one-
ra subeunda, vim hominum ingentem, quis potissimum sacram suppellecti-
lem baiularet, admirabili quadam alacritate certantium. Vbi ad medium fer-
me iter ventum est; Præfectus Regius vnus, ac postmodum alter, officij causſa
nostris occurrit. Ad vrbem verò appropinquantibus oppidani tripartito ag- F
mine obuiam prodiêre de more gentis armati, Lusitaniæ laudes, & præclara
in se beneficia carmine concinentes: ita structis ordinibus, & eiusmodi gradu,
ac symphoniæ genere, vt supplicantium apud nos pompæ speciem quandam
exhiberent. Modos inibant pauci, tum cæteri sequebantur: ac subinde vni-
uersi plenissimo sonitu elatis in spatia certa vocibus æthera feriebant. Hi no-
stros ingenti gaudio in medium acceptos, eodem ordine ad regiam vsque per
ducunt, tanto populi concursu, ac turba ita conferta, vt nostris aditus ad re-
gem vix atque ægrè patuerit. is, in edito suggestu, vt ex omni parte conspici
posset, eburneæ sellæ insidebat mitratus infula è palmæ foliis opere subtili, &
eleganti perfecta: à capite ad pubem nudus; cætera ad pedes vsque, vestis bom-
bycina contegebat; læuum brachium armilla ex orichalco adornabat; equina
cauda pendebat ex humero. id solis regibus datum. Denique introductus le-
gatus, quàm honorificentissimè excipitur. salutatione peracta, expositisq; sui
regis mandatis, illicò per sacerdotes adstãtes, dona, vestem pretiosam, tabulas
pictas, aurea vasa & argentea, & omne Christiani ritus instrumentum in con-
spectu populi totius, petente id ipsum rege, proferri iubet: tum rex perattentè
singula contemplari: quem quæq; in vsum, quidúe significent, curiosius quæ-
rere. In ijs præfulgidum erat Crucis vexillum, quod solenni precatione conse-
cratum

A cratum Innocentius VIII. Pontifex maximus Lusitano regi ex vrbe Ro-
ma transmiserat. Eo explicando confestim rex & concio tota venerabun-
da procubuit: namque inter illam sacrorum expositionem Aethiopes adeo
intentis oculis gestus motusque sacerdotum obseruabãt, vt eodem pæne quo
Lusitani momento capita submitterent, iungerent palmas, genua flecterent.
Ab eo spectaculo nostri in hospitia benignè diuisi. tum de regis & reginæ bap-
tismate sedulò agi cæptum. Id quo maiore apparatu, ac cæremonia fieret, tẽ-
plum Christiano more prius ædificari placuit. opus erat sanè difficile tũ alias
ob causas, tum quod lapides & cæmenta longè admodum petenda forent. sed
tantus fuit ardor, vt breui comportatis vndique necessarijs, vrgente atque in-
stante rege, multis structoribus agi res cœpta sit. Cruci dicanda erat ædes: qua-
re primus lapis est positus V. Nonas Maias: quo die Ecclesia salutaris ligni in-
uentionem anniuersaria gratulatione concelebrat. Dum hæc maximè fiunt,
ecce tibi à regni finibus trepidi nuntij; vastari agros, tecta inflammari, homi-
num ac pecudum prædas abigi. Lacus in interiore Aethiopia est ingens, ad
instar pelagi, protsus vt leucas centum in lõgitudinem patere dicatur: ex quo
B tres nobilissimi totius Africæ amnes, Nilus (cuius ortum tanto studio fru-
stra peruestigauit antiquitas) in mare internum, Cuama, & is, de quo supra
dixi, Zaires in externũ effluunt. in eo lacu aliquot visuntur insulę; & ex ijs quæ
dam tantę magnitudinis atque frequentiæ, vt triginta hominum millia in bel
lum cogant. Sed præcipua celebritate populi Mundequeti sunt, qui per eos
fortè dies ad arma consternati ab Congi rege defecerant, magnaque manu in
cursiones in regni extrema faciebant. Aduersus id malum, quoniam & cele-
ritate, & ipsiusmet regis præsentia opus erat; ne quid sibi interim aduersi eueni-
ret, occupat rex baptismi sacramento æternæ saluti consulere. Nec regina
rem longius distulit. atque ad indicandum in Lusitaniæ reges grati animi ob-
sequium, ille Ioannis, hæc Eleonoræ sibi nomen desumpsit. Ingens Aethio-
pum multitudo ad spectaculum vndique affluxerant. Ex ijs, proceres aliquot,
regis exemplo & prædicatorum adhortationibus incitati, se per idem tem-
pus ad Christum adiunxêre. nam è duobus regis filijs alter ad omnem virtu-
tem, ac pietatem propensus, natu maior, ad regni fines tũtandos festinè
præcesserat: iunior alter, Pansus Aquitimus nomine, nimirum vt esset
qui pios postmodum exerceret, à nefaria superstitione, & auitis moribus
C nullo pacto abduci se passus est. Sub hæc, raptim coacto exercitu rex, ad-
mistis Lusitanis aliquot, in hostes tendit. Abeunti, Sosa Crucis vexil-
lum de manu porrexit; hortatus pergeret in dimicationem alacer: signi
eius beneficio (tantùm fiducia ne deesset) hostibus vtique superiorem futu-
rum. Nec vana fuêre promissa: prælata Cruce fusis fugatisque rebellibus,
paulo post victor Ioannes in patriam redijt. Quantem natu maior filius
est secutus: qui cùm Christianæ doctrinæ diligentem in primis operam
dedisset, perducto iam ad fastigium templo, summa populi celebritate bap-
tismo lustratus est, Alphonsumque appellari se voluit; quo nomine Ioan-
nis Lusitaniæ Regis filium vocari didicerat. Ac ne quid ad lætitiam dees-
set, baptizati cum eodem insignes viri permulti. Inde profectus in Isundos,
quibus populis iam tum ex parentis auctoritate imperabat, Apostolico apud
eos munere ipsemet fungi cœpit; ac veritatis lucem admirabili studio pro-
miscuè omnibus impertire. Quo tanto Christianæ rei incremento admo-
dũ lætus in Lusitaniam reuertit Sosa, relictis in Congo sacerdotibus ad cępta
promouenda. Verùm ij partim insolitis caloribus, & cæli grauitate consump-
ti; partim etiam (quæ vicissitudo est rerum) ab incolis aspera atq; acerba mul-
ta, absente præsertim Alphonso, perpessi sunt. Etenim quamdiu de ecclesiasti-
cis cęremonijs, & de mysterijs rectæ in Deũ fidei est actum, ea tametsi hominis
captum infinitis partibus superant; tamen quia ob id ipsum Deo digna, & ra-
tioni consentanea videbantur; haud ita repugnabatur ab ethnicis. Ast vbi de
iustitia,

Universidad de Deusto
Biblioteca

institia,temperantia,submissione seriò præcipi est cæptum, & è Christianæ di- D
sciplinæ institutis, abijcienda auguria, malè parta reddenda, condonandæ in-
iuriæ, aspernandæ libidines, frangendæ cupiditates erant; enimuero tum
quasi ventilabro ad trituram adhibito, boni viri illicò secerni ab improbis:
alteri, vel amore virtutis capti, vel pœnæ metu perterriti, æquitate delectari;
sectari pacem; voluptates repudiare; duces & rectores animorum suorum ho-
nore & beneuolentia prosequi. alteri denuò dæmonum laqueis irretiti, ad
ritus nefarios, atque ad auaritiam, ac superbiam, & pristinas turpitudines mi-
serandum in modum reuolui, odisse lucem, magistros auersari, & à piorum
consuetudine longè refugere. Nec vulgo tantùm serpebat vitium: notis-
simus ac ditissimus quisque arduum ac difficile virtutis iter eò magis hor-
rebat, quò maiora sibi malorum irritamenta, & deliciarum illecebræ suppe-
tebant. Rex demum ipse, qui tantum initio ardorem ac firmitatem animi
præ se tulisset; vbi à lactis dulcedine ad solidos cibos traduci est cæptus, desi-
derio pristinæ vitæ paulatim adeo elanguit, vix vt in eo roboris Christiani
quicquam agnosceres. Occursabant scilicet eius animo pristina oblectamen-
ta, ludi, compotationes, quæque ebrietatem sequuntur: offerebant sese iden-
tidem auspicia, & sortes, quibus ad amentiã omnis ferme barbaria dedita est; ti- E
tillabat sensum, effundendæ iracundiæ, & doloris puniẽdi suauitas. quibus qua
si machinis, vrgente præsertim dæmone, sensim de statu suo deiecta mens ita
obduruit, vt cùm internas religionis & officij recordationes obstinatè re-
pudiaret; tum salutaria sacerdotum hortamenta ac monita, non modò ad
animum, sed iam ne ad aures quidem admitteret. Accedebat, ad res profli-
gandas, acerrimum dæmonis telum, muliebris coniuratio. Quippe, vt cæ-
teræ ferme gentes, ita etiam Aethiopes, præter eam, quam iustæ vxoris ha-
bent loco, singuli pellices alere consueuerant plures pauciorésve pro opi-
bus. Eæ cùm ex inuectis nuper sanctionibus pelli, aut ablegari se à viris quo-
tidie cernerent, vt est impotens iracundiæ sexus, damnum & ignominiam non
tulêre: cœtibus habitis consensu per se, perque communes amicos cum rege
vehementer agere instituunt; aduentitias religiones, durumque & horridum
vitæ genus abijciat; præsentibus bonis & copia rerum quoad licet fruatur:
neu incertam spem futuræ felicitatis, tanto pretio, tantaque commodorum
& voluptatum iactura sibi emendam existimet. Hæc & alia eiusmodi blandi-
menta cùm neque Rex inuitus acciperet, & eadem tabe infecti permulti, ac
præsertim Regis filius Pansus Aquitimus adiuuaret; breui maximum in di- F
serimen adducta Christiana tota res est. Obstabant sceleratis conatibus fi-
deles ac boni, vt numero inferiores, ita diuino præsidio & causa longè supe-
riores. Egregium verò se pietatis vindicem & assertorem præbebat Al-
phonsus: patrisque miseratus insaniam; dictis factisque neophytos in fide at-
que in officio continebat. Ad eum tollendum obicem, proceres aliquot
Pansum incensum iam regnandi cupiditate omni ratione fouere; Alphon-
sum absentem varijs criminationibus patri suspectiorem indies reddere in-
stituunt, denegerasse illum planè in externos mores; nihil iam patriæ vèl aui-
tæ consuetudinis pati: Regem verò ipsum ita vel contemnere, vel odisse;
vt in eius contumeliam artibus magicis, quas à Christianis nuper acceperit;
amnes exsiccet, vitiet fruges, atque adeo regias pellices vltro ad se ipse pelli-
ciat. Eiusmodi calumnijs atque portentis cùm iuuenis innoxij famam ex
composito quotidie lacerarent: zelotypum senem, & in affecto iam corpore
animi quoque viribus defectum, facile perpulêre, vt Alphonsum omni digni-
tate, honoribus, vectigalibus per summam iniuriam exueret. iacuissetque
porro in solitudine & squalore circunuentus & proditus Dei seruus; ni
diuino instinctu coorti quidam ex optimatibus, regem apertè increpuis-
sent, quod hæredem regni destinatum, stirpis maximum, eximia virtute ac
pietate filium indicta causa damnasset. Reputaret secum illius in arcendis

hosti-

A hostibus præclara facinora; in tuenda popularium concordia studium; in
ipso Rege colendo pietatem & fidem. dein videret, num tantæ indoli, tantis-
que laudibus consentanea essent, quæ ab inimicis ad inuidiam conficta; ni-
mium patulis auribus in animum demisisset. Quin per idoneos viros in fi-
lij vitam & actiones inquireret? ac perspecta demum & cognita veritate, quod
æquũ videretur, & in reum, & in accusatores, pro merito cuiusque statueret?
Hisce monitis quasi è veterno excitatus Rex, ac se ipsum leuitatis incusans,
per summam dissimulationem quæsitis ijs, quæ Alphonso obiecta erant,
cùm prorsus vana & commentitia comperisset; maxima bonorum gratu-
latione insontem filium in pristinum dignitatis & honoris ac gratiæ locum
extemplò restituit; conscleratos calumniatores, ne quid tale postea quis-
quam auderet, perpetua notatos infamia securi percussit. Cuius tanti tam-
que insperati beneficij magnitudinem Deo acceptam referens, vt debebat,
Alphonsus, multo etiam ardentius, ac liberius ad Christianam fidem tuen-
dam atque amplificandam incubuit. ac præter cæteras artes exterminandis
gentium ritibus ad eam diem adhibitas; regno toto palam capite sanxit, ne
B quis inanium Deorum effigiem vllam vel priuatim, vel publicè coleret ha-
beretue. Quo edicto in rabiem efferati aduersarij, frequentes in regiam co-
eunt; ac tumultu per operas excitato, credulum ac timidum Regem in eam
sententiam adducunt, vt, nisi reuocetur illicò edictum, ingentem seditionem
adesse non dubitet. Hoc ille timore correptus, continuò per celeres nuntios
admonet filium, videat etiam atque etiam quid agat, quò progrediatur: neu
peregrina ac noua religione mordicus retinenda, se suosque omnes in aper-
tum capitis ac fortunarum discrimen obijciat. Cùm ille nihilominus in in-
cepto perstaret, Deumque multo magis quàm homines metuendos duce-
ret; ira percitus Rex iubet Alphonsum ad se quamprimùm venire. At ille,
cùm nascentis eius Ecclesiæ salutem in suo capite verti probè intelligeret;
pericula belli excusando, variasque nectendo moras, tandiu rem distulit,
quoad letali morbo implicitus parens, cùm ægrum spiritum per multas cu-
rationes in dies aliquot extraxisset; tandem superante medicamenta vi mor-
bi, demortuus est. Interea Pansus, & sua ipse cupiditate, & improborum sua-
su, non dubia spe regnandi cõcepta, solicitare promissis Aethiopas; blandè
singulos appellare; viuendi licentiam & libertatem ostendere; denique ad ex-
cludendum aperta vi fratrem arma & copias comparare. Quibus de rebus, &
C de patris obitu, à Regina matre, quæ ab eiusmodi consilijs abhorrebat, cer-
tior factus Alphonsus, quàm maximis itineribus quàm occultissimè noctu
Ambassem vrbem ingreditur: atque vt primùm diluxit, populum magna re-
rum nouarum exspectatione suspensum ad concionem vocat. Ibi orsus à pri-
mo Lusitanorum in eas regiones aduentu; commemoratisque eorum in se,
parentemque ac totam nationem promeritis; quod tales viros, tamque sa-
lutarem sibi traditam ab ijs doctrinam grato pioque animo coleret, foueret-
que; iccirco se à fratre sectatoribusque ipsius toties insidijs appetitum, & per
falsas criminationes fama, fortunisque spoliatum fuisse conquestus est. Pan-
sum, viuo & spirante etiam tum patre, alienam hæreditatem spe, & cupiditate
impia deuorasse: eodem vita functo, iustum hæredem, quãdo per fas nequeat,
per vim ac nefas à patrimonio arcere: si quid apud eos gentium ius, si quid
vetustus regni mos, si quid etiam æternæ salutis ratio valeat; ne se maiorem
natu, Regem legitimè designatum, pacis ac beatitudinis omnium cupidissi-
mum; iuniori fratri consilijs impiorum deprauato posthabendum existimẽt.
Caueant verò etiam atque etiam, ne à veritatis oblata sibi diuinitus luce ad
cæcas iterum tenebras delabantur: neu Pansi minas, paratasque ab eodem co-
pias pertimescant: Deum immortalem, cuius in eo negotio agatur causa, pro
sua summa iustitia & bonitate, rectè sentientibus affuturum. Hæc, & alia ad

tempus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tempus accommodata,cùm ingenti ſpiritu peroraſſet; tantus repente motus D
animorum eſt factus,vt incredibili conſenſu Alphonſum protinus Regem
æqui pariter & iniqui conſalutauerint. Quibus rebus confeſtim ad Panſum
in ſuburbana caſtra perlatis;vt quàm minimum ſpatij Alphonſo ad compa-
randum relinqueret,cum ijs copijs,quas habebat,duplici inſtructa acie conti-
nuò infeſtus ad vrbem aduolat. Neque perterritus ea re Alphonſus;tum ar-
matos, quos circa ſe habebat,pauciores quàm credi poſſit (non plus ſex &
triginta fuiſſe Rex ipſe per litteras publicas admodum religiosè teſtatur)tum
cæteram imbellem turbam,quæ ad regiam perculſa metu confluxerat; bono
ac preſenti animo iubet eſſe.Deum verum,quem ſpretis falſis dijs venerari in-
ſtituerint,pro ipſis haud dubiè pugnaturum . Nec vana cecinit. vbi ad teli
iactum eſt ventum, Chriſtiani armati,inermeſque ſublato pariter clamore,
IESVM Deum, & Sanctum Iacobum,ex diſciplina Luſitanica ingeminant.
mirum dictu:ad eas voces,tanquam cæleſti fulmine afflata prior acies, cùm
aliquandiu attonitæ ſimilis fluctuaſſet, terga poſtmodum vertit: cumque
eandem trepidationem pauoremque ſubſidijs intuliſſet, turbatis eo impetu
ordinibus,conuerſiſque illico ſignis,effuſa omnes fuga ſaltus auios & nemo-
ra petière. Hanc tam incredibilem victoriam, ac planè diuinam, alia non E
minus admiranda ſubſecuta res eſt. Cippus erat in ſyluis,captandæ cuipiam
feræ paratus à venatoribus. in eum cippum curſu præcipiti cum ſe Panſus per
imprudentiam induiſſet; corpore toto grauiter conſauciato ſic hæſit,vt ex-
plicare ſe inde nulla vnquam ratione valuerit. Comprehenſus,& in cuſtò-
diam traditus,fruſtra nitente Alphonſo conſeruare germanum fratrem,& ad
Chriſtum adiungere;in pertinaci mentis duritie,& voluntaria cæcitate miſer
animam efflauit.Longè melius & ſaluti,& exiſtimationi ſuæ conſuluit is,qui
Panſi ductabat exercitum.ſiquidem è fuga retractus,cùm ſibi necem inſtare
minimè ambigeret; miſit qui Regi demiſsè nuntiaret;non deprecari ſe mor-
tem, quam ſuæ temeritati debitam præclarè noſſet.id verò omnibus votis ex-
petere,obteſtarique,ne ſe abſque fidei Chriſtianæ myſterijs ex hac vita exce-
dere pateretur.ipſo congreſſus initio,circa Alphonſum apparuiſſe viros hu-
mana ſpecie auguſtiores;ipſius,quam Luſitani adorarent,Crucis nota diſtin-
ctos,clariſſima circunfuſos luce, vultu acerrimo præliantes:eo nimirum vi-
ſo Panſi milites ingẽti horrore perfuſos,extemplò ſe in fugam dediſſe. itaque
ſibi non eſſe iam dubium, quin,præter Chriſtianorum Deum , nemo vel in
terris,vel in cælo colendus adorandusque ſit. Neque aſpernatus eſt reſipiſ- F
centem Alphonſus:quin potius clementer accepto,& per baptiſmum in Chri
ſtianos relato,vitam & incolumitatem ea lege conceſſit; vti purgando in po-
ſterum verrendoque Sanctæ Crucis templo cum ſuis operam daret;& in my-
ſtici lauacri vſum, puros latices religiosè conueheret. Ea victoria magnum
rei Chriſtianæ momentum attulit. regni poſſeſſione adita, & barbaris quot-
quot poſtea ſemet Euangelio opponere ſunt auſi, perpetuo felicitatis tenore
ſuperatis, Alphonſus quinquaginta ipſos annos(tot enim deinde regnauit)ho
minibus verbo & exemplo ad omnem virtutem ac pietatem erudiendis,egre-
gium & paſtorem populorum,& vineæ Domini cultorem, ad extremum vſ-
que ſe præſtitit. Per idem tempus, quo Chriſtiana ſacra in Congum perlata
ſunt;eadem Regulus quoque Benienſium, Congo vicinus,ab Ioanne per le-
gatum expetijt,Luſitanicæ magis amicitiæ ac præſidij ſpe,vt euentus docuit,
ad opes imperiumque firmandum;quàm quò de ſuſcipienda Chriſtiana reli-
gione ſeriò cogitaret. Quocirca ſacerdotes ad eum ſumma Ioannis volun-
tate profecti,& ab auitis erroribus, ritibuſque ſacrilegis perditum hominem
diu multumque reuocare conati,cùm nihil omnino proficerent,Ioannis de-
mum accitu in Luſitaniam irriti rediêre. Lætioribus initijs,exitu etiam tri-
ſtiore fuit alia per eoſdem ferme dies Luſitanorum expeditio. In ijs amni-
bus,qui Aethiopiam occidentalem influũt,in primis nobiles duo cenſentur,
Gambea,

A Gambea,& Zanaga,cuius paulo ante meminimus. Stachirim Daratumque
priſci dixêre.Intra duo hæc flumina quicquid ſpatij longo procurſu in Ar-
ſinarium vſque promontorium deſinit, populi tenent ij, quos vulgus Ialo-
phos appellat.Horum Rex,nomine Bemoinus, contracta cum Luſitanis a-
micitia,& crebris à Ioanne muneribus, nuntijſque ad ſtipendia Chriſti ſoli-
citat⁹,cùm nihil tale agitaret animo;Luſitani tamen Regis optima ſtudia &
ſpem varijs promiſſis ac fruſtrationibus eludebat: idemque Chriſtianos ad-
uenas in primis amicè liberaliterque tractabat;quod eorum commercijs ac
ſocietate ſuas opes nõ mediocriter augeri quotidie cerneret. Sed quod vitæ
genus vt ſequeretur, nullis vnquam rationibus adduci potuit, id ipſum vt
vltrò exoptaret, denique malo miſerijſque coactus eſt.Siquidem regno pul
ſus propinquorum inſidijs, cùm illud fruſtra ſæpe recuperare tentaſſet, vi-
ctus aliquoties fugatuſque , ad extremum in Luſitaniam exſul cum paucis
perfugit ad expertæ virtutis & beneficentiæ Regem; ab eoque ſupplex infi-
mis precibus auxilium petijt.atq; id quò facilius impetraret; baptizari cum
ſuis(ij erant viri nobiles ad quinque & viginti) & Ioannem de Regis nomi-
ne dici ſe voluit. Celebratum eſt myſterium tertio Nonas Nouembris, an-
B no poſt Chriſtum natum milleſimo quadringenteſimo nonageſimo pri-
mo,mira Pontificum & procerum gratulatione, & frequentia: exhibitique
per eos dies publicè ludi, conuiuia, venationes, & ſpectacula equeſtria: in
quibus Ialophi deſultoria arte, & agitandi peritia, ita ſe admirabiles præ-
buêre ; vti Numidis ipſis (quorum in celeritate motuque corporis præ-
cipua laus eſt)agilitatis palmam omnium iudicio conſenſuque eripuerint.
ſiquidem tanta erant membrorum vel dexteritate, vel robore, vt equi in-
citatiſſimi ephippijs nulla omnino curſus intermiſſione tum recti inſiſte-
rent, corpuſque circumagerent ; tum repente inſiderent, diſpoſitoſque
humi lapillos ad vnum inde colligerent ; tum etiam momento deſilirent,
reſilirentque.ſub ea Rex neophytus Romano Pontifici per ſupplices literas
ritè obedientiam detulit: idemque in Luſitaniæ Regis ditionem iure bene-
ficiario ac voluntaria deditione conceſſit.ac ſe,modò amiſſa reciperet,Lu-
ſitanis ad interiores Libyæ Reges, & pretioſa metalla ducem fore profeſſus
eſt.Iamque exſulis & nora probitas, & afflicta fortuna,Luſitanum Regem
& regni principes ad miſericordiam allexerat. quare idoneo ſubſidio ad-
iuuandum hoſpitem ratus Ioannes, & inſuper haud negligenda quæ ab eo-
C dem ad gloriam diuitiaſque proponebantur; viginti validas naues deduci,
& omnibus rebus ornari quàm primùm imperat.In eam claſſem,præter nau
tas & propugnatores,Euangelici quoque præcones impoſiti,Aluaro Domi-
nicano præfecto, eximiæ virtutis ac ſapientiæ viro, quo Rex ipſe ad ſacras
confeſſiones vti conſueuerat. additi præterea non modò, vt in ſuperiorem
claſſem,fabri,ſed etiam,ne materiæ inopia laborandum forer, cæmẽta cum
reliquo ædificationis inſtrumento.iam enim Ialophi conſenſu Luſitanus ar
cem ædemque ſacram in Zanagæ ripis, opportuno ad merces exponendas,
imponendasque loco, excitare decreuerat. Verùm tantus hic apparatus,ac
ſpes non ſine cauſa conceptæ, paulo poſt in irritum cecidêre. Siquidem de-
lata iam ad Zanagam claſſe, & caſtello inchoato (cuius etiamnum exſtant
veſtigia)Petrus Vaſæus,cognomento Biſacutus,qui claſſi cum imperio præ-
erat;ſine metu verſantem in prætoria naui Regem Ialophum pugione con-
fodit; vel fraudis ac perfidiæ ſuſpicionibus incitatus, vel pertæſus cæli ſoli-
que:quod ibi paucis diebus cõplures Luſitani perierant. Regis morte cùm à
barbaris,tũ à noſtris valdè tumultuatum:ac ne quod grauius acciperetur in-
commodum,naues nõ paruo Ioannis dolore in Luſitaniã reductæ. Ita, ma-
ximi compendij rem,quæ & plurimos homines Chriſto conciliatura & Lu-
ſitanis ad interiora cõmercia,& inclytas Libyæ aurifodinas aditũ prębitura

Universidad de Deusto
Biblioteca

videbatur, vnius hominis iracundia momento corrupit. Veruntamen eius D
classis fama, bellicusque apparatus, & profugi Regis causa benignè suscepta,
non parum ad Lusitanici nominis dignitatem & commendationem in ijs
regionibus profuêre. quocirca & Christianis deinde negotiatoribus maior
honos fidesque haberi cæpta: & à multis dynastis ad Ioannem oratores cum
muneribus missi, fœderis & amicitiæ caussa. Itemque ipse litteras & nuntios
destinauit cùm ad alios prænobiles Africæ principes, tũ verò ad reges Tun-
gubutu, Mandingæ, Fullorum, & earum gentium, quas vulgo Moles appel.
lant, multis in rebus Christiana instituta sectantium, ac præsertim in nomi-
num impositione, quæ ferme à sanctis Apostolis mutuantur. Nam ad Chri-
stianorũ Aethiopũ sub Aegypto, seu Abassinorum Regem, qui Pretejannes
dicitur, tenui fama & auditione duntaxat iam sibi notum, propter pesti-
lentes terrarum tractus, & noxia animalia, & vastas solitudines interiacen-
tes, cùm id vel maximè cuperet, ex ea parte adspirare non potuit. Cæterùm
hisce tam lætis rerum exordijs breui tota pæne Europa vulgatis, Lusitanum
nomen magna vbique in admiratione esse: celebrari omnium linguis: naui-
gandi scientia & gloria Græcis, Phœnicibus, Carthaginensibus anteferri. cu-
ius laudis æmulatione incensus Christophorus Columbus Ligur, ingentis B
animi vir, & rei nauticæ in primis peritus; ex astronomica disciplina, & non-
nullis veterum monumentis, eodem ferè tempore statuit, trans noti orbis
terminos magna terrarum spatia etiam in occidentem patere: dein, experi-
undi & cognoscendi studio, quod sine magno apparatu ea res tentari non
posset; Lusitano ante omnes Regi eam expeditionem suasit; suamque in id
operam & industriam enixè detulit. A quo reiectus tamquam inania & fa-
bulosa afferret, ad finitimũ Castellæ Regem Fernandum eodem consilio se
se contulit. Ibi cùm nihilo magis audiretur; inuicta quadã animi pertinacia,
totum ferme septennium, vorando repulsas, vrgendo, instandoq; per se, &
per amicos; tandem aliquãdo peruicit; vt in eam inquisitionẽ tria sibi regio
sumptu adornata nauigia ad Hispalim oræ Bæticæ præberentur. Cum ijs in
Atlanticum Oceanum egressus, Canarias primùm insulas petijt. Inde conti-
nua dierum aliquot velificatione in occasum prouectus; insulas aperuit no-
uas, quas ab re, quod primæ occurrissent, Principes nominauit: & exposito
milite nactus aurifodinas, loco idoneo castra communijt: relictoq; ibi præsi-
dio, incolas ferme duodecim, & alia inuentæ eius regionis argumẽta secum
in Hispaniam reuexit. Ea res, quò minus erat in spe, eò maiorem Fernando F
Regi, & aulæ vniuersæ attulit voluptatẽ. Ioannes contrà, dolorẽ haud modi
cum ex eo percepit: vel quòd efflorescẽti tum maximè ad maritimæ rei glo-
riam nomini Lusitano, partum ab alijs in eodem genere decus officeret; vel
quod relicto sibi à maioribus inclyto nauigationis iure spoliari, & vasti O-
ceani possessione pelli quodammodo videretur. Ergo ad exigendos è Princi
pibus insulis Bæticos, easq; in Lusitanam ditionem asserendas, de procerum
sententia, classem instruere quamprimùm aggressus est. ea re cognita Fernã-
dus mirari magnopere, cur ab Rege socio & amico, ignoti maris inuestiga-
tione, præsertim quã oblatam ille reiecerit, arceatur. cumq; super ea re nun-
tij, & iuris interpretes vltro citroq; frustra cum litteris commeassent, postre-
mò Fernandus ad reuocandum ab ea mente Ioannem legatos viros pri-
marios misit duos: &, qua erat solertia, si minus ab incepto abducere illum
possent, certè per varias causas rem consultò iussit extrahere, dum Colum-
bus, qui in eadem loca maiore cum apparatu renauigauerat; de concepta
spe auri, argentique & opum aliarum, certiora & exploratiora perferret.
Non fefellit Ioannem astus: & dum legati sedulò tempus terunt (vt erat e-
gregiè facetus) legationem eam neque caput, neq; pedes habere dixit: cauilla
tus oratores ipsos; quorum alter è crure claudicaret; alter, ab insito fastu
leuior

A leuior & elatior haberetur. Interea Fernandus magno suo compendio fœ-
dus cum Carolo Galliæ Rege pepigerat: secundisque eius rebus commotus
Ioannes, omisso belli consilio, non recusauit quominus disceptatore totius
controuersiæ vterentur Pontifice Romano, qui tum erat Alexander VI. eo
nomine. Is, cognita regum causa; ne quando lis ad arma deduceretur; vltra
Hesperidum insulas ad trecentesimam fere leucam & quadragesimam duc-
to à Septentrionibus ad Australem polum circulo; totum terrarum or-
bem ex æquo bifariam secuit. Quæ pars vergebat in orientem, hanc Ioannes,
facta sibi ob iuris antiquitatem optione, desumpsit: occidua Fernando reli-
cta. Ex eo tempore in peruestigandis ignotis regionibus ab Lusitano, & Ca-
stellano mira vtrinque virtute certatum est. & Fernandi Carolique Cæsa-
ris auspicijs, idem Columbus, alijq; deinceps immortalitate dignissimi vi-
ri, ad occasum meridiemq; immania terrarum spatia, cum incredibili pro-
uentu auri & argẽti, subinde patefecêre: quo maximè subsidio Castella post-
modum tantos tamque assiduos terra marique sumptus prope infinita pe-
cuniarum erogatione sustinuit. At ex Lusitana parte, superiorum ducum
laudem non adæquasse modò, verùm etiam superasse visus, è Ioannis fami-
B liaribus egregia fortitudine & constantia vir, Barptolemæus Diazius. huic,
non modò cum ventis & mari, sed etiam cum socijs naualibus diu luctãdum
fuit, nauigationis longissimæ tædio fessis, & reuersionem quotidiano con-
uitio efflagitantibus. quorum ille cùm ferociam, & expostulationes pruden
tia ac lenitate sedasset, Cani columnas longo interuallo transgressus, insa-
num terræ proiectum denique patefecit: qui ab interiore Aethiopia per di-
rectam longitudinem leucas amplius sexcentas in meridiem excurrit. neq;
tam portentosa magnitudine, teterrimisque insuper tempestatibus deterri-
tus est, quominus promontorium flecteret; ac totum terrarum orbem ma-
gnanimis & experientibus viris peruium demonstraret. Hoc tam felici ausu
peruentum ad insulam, quam sanctæ Crucis à columna ibidem posita no-
minarunt, leucas vltra Cani limites omnino trecẽtas & quinquaginta. tum,
deficiente iam commeatu; sexdecim fere mensibus nauigãdo consumptis, in
Lusitaniam reditum est. cumq; in explicando apud Regem itineris totius
progressu Diazius ad descriptionẽ ingentis illius promõtorij deuenisset (frõ-
tem Africæ nonnulli dixêre) idq; ob atrocissimas circa ipsum exortas tem-
pestates, procellosum caput iure appellandum affirmaret; quinimo, Bonæ
C spei caput esto; inquit Rex (quod illi deinde nomen stabile firmumque per-
mansit) quippe cùm tanta ab occasu distantia, ac tam enormi in Austrum
procursu, ad optatas Orientis opes, & Asiatica emporia Lusitanis digitum
pæne videretur intendere. Sed quoniam commercij orientalis iterum iam
incidit mentio, quod Africi maximè & Asiatici littoris nauigatione cõstat;
locus postulare videtur, vt de vtroque littore breuiter, quoad instituti ope-
ris ratio patitur, explicemus. Ab Olisipone præter Gaditanũ fretum in meri-
diem nauigantibus, ad læuam est Mauritania. inde magno ambitu curuan-
tur littora per Autololas, & Ichthyophagos populos (ea regio Guinea est)
trans Cancri tropicum, ad vsque Pagelungos Aequatori subiectos, & Age-
symbam, qui antiquis noti orbis est terminus. hosce vno omnes vocabulo
Hesperios Aethiopas, sicuti Eoos, qui oppositam Africæ partem tenent,
prisci cognominarũt. Dein, per longissima spatia, obliquo trans Aequato-
rem, & Capricornum excursu, ora vastam in prominentiam cuneatur. id
Bonæ spei (quod diximus) caput seu promontorium est. hinc rursus in Se-
ptentriones longissimo tractu per immanes & obscuri nominis populos O-
bios, & Cafres, & Madagascarem olim, nunc Diui Laurentij insulam, refle-
ctitur littus ad nota iam antiquis promontoria Prasum, & Aromata: quo-
rum alterum hodie Mosambicum; alterum à Praso quingentis leucis &

Universidad de Deusto
Biblioteca

quinquaginta disiunctum, Guardafu vulgus appellat. is Africi littoris extremus in Orientem est limes. inde præter duos inclytos sinus, Arabicum, & Persicum, quibus in modum peninsulæ felix Arabia cingitur, rectus in eam regionem traiectus est, quæ Indo, & Gange duobus clarissimis inclusa flumi nibus, India nominatur. In hac montes à Caucaso ad Cori promontorium, quod Comorini caput incolæ vocant, leucas circiter quadringentas perpetuo in Austrum iugo porrecti, circunfuso Oceano ingentes oras efficiunt duas: quarum altera in Occidentem obuersa, prænobiles vrbes continet, Calecutum Malabarici regni caput, emporiumq; nuper omnium frequentissimum; itemque Cocinum, Cananorem, Goam, aliasque complures: altera in ortum spectans, à Comorino tractu per Bengalæ fines, qua Ganges in Oceanum influit, perque Pegusia, & eius tractus alia ditissima regna (quam terram Ophir, ac Tharsis quidam haud sanè absurdis coniecturis existimãt) desinit in Auream Chersonesum: qua in regione prænobile emporium Malaca visitur hodie. A Cori promontorio, ad Siculi freti similitudinem, exiguo admodum spatio auulsa cernitur insula Ceilanum: quam grauis auctor Ioannes Barrius Lusitanus multis rationibus Taprobanam olim fuisse contendit. ab ea obliquus in Auream Chersonesum, & Chersoneso vicinam ingentem insulam Somatram cursus est; quam geographorum vulgus Taprobanam putat. à Somatra porro ad nobilissimas insulas plurimasque, Iauas maiorem & minorem, Borneum, Bandam, & Molucas, & Lequios, & Iaponios tenditur. itemque ad continentem oram Camboiæ, Ciampæ, Caucinæ, ac Sinarum. vltrà, Lusitanis incomperta nauigatio est. Harum autem regionum pleræque, longè alio atque Africa terra situ ac feracitate, pluribus riguis, & sole cæterisque syderibus mirè fauentibus, in omnes mortalium vsus deliciasque pro sua quæque natura varias fruges, metalla, odoramenta, plantas, lapillos, medicamina prope ad certamẽ effundunt. quæ paulo ante hanc memoriam, certis emporijs admodum vili coempta, Mahometani ferme, Iudæive institores, vel sinu Persico in Commagenem, & Syriam, vel Arabico ad vrbem Heroum Suezium, atq; inde camelis Alexandriam cõuehebant; Aegyptio Sultano, qui tum ijs regionibus imperabat, pluribus locis persoluto portorio: quæ res Memphiticum ærarium magnis quotannis pecuniæ accessibus augebat. Hanc adeò quæstuosam negotiationẽ Ioannes, ducum suorũ peritia & felicitate inuitatus, omni spe sibi enitẽdum existimauit; vt, si qua posset continuato per Oceanum cursu, ab Aegypto, Syriaque in Lusitaniam auerteret; non solùm vt, ingenti Lusitanicæ rei incremento, Christiani nominis hostium vectigalia quàm maximis afficeret detrimentis; sed multò etiã magis, vt eadẽ opera pluribus locis Apostolicã disciplinam vel vetustate iam obsoletã renouaret, vel ad id tempus incognitã, Deo adiuuante, per administros idoneos institueret. constanti quippe dicerat fama, non paucos in Oriente supersesse populos, partim qui simulacra ex vetere gentium errore adorarent; partim etiam, qui acceptũ à Christi nũtijs Euangelium, & sanctissima bene viuendi instituta, sed tempore procidente multis deformata vitijs, vtcunque retinerent. In ijs, Aethiopum orientaliũ, seu Abassinorum, cuius modò meminimus, Regẽ, Christi cultorem quidem illum, verũtamen à Romani Pontificis auctoritate disiunctum, cum Ecclesia Catholica in gratiam reducere vehementer optabat: simul etiam ratus, quòd longè lateque imperaret, fore vt eiusdem opibus auxilioq; aditus sibi ad Regum Indorum amicitiam, & expetita cõmercia patefieret. Hoc ille consilio certos homines per mare nostrum ad explorãdas Indicas, & Aethiopicas res destinauit. qui, ob sermonis inscitiam, rei difficultate deterriti, cùm Hierosolymis infecto negotio redijssent; duos denique Arabicæ linguæ bene peritos, Petrũ Couillanium, & Alphonsum Paiuã eiusdem rei causa dimisit, cùm eiusmodi mandatis ac litteris, vt alter alterius prouinciam,

A ciam, si res ita ferret, posset accipere. ij, Alexandriam delati, Memphim inde mercatorum habitu petiêre. atque ex eo loco per sermonis Arabici symbola cùm se Mahometicis viatorum turmis facile miscuissent; ad Arabici littoris vrbem Elanam, hodie Torum, transitu Hebræi quondam populi insignem, ac deniq; Adenum (id oppidum sub ipsas Arabici maris fauces est munitissimum, Maddena gens olim dicta) incolumes peruenêre. Ibi, cùm ad læuam esset India, ad dexteram Aethiopia; sic inter se munera partiuntur, vt alter Abassinum adeat Regem; alter Indica perlustret emporia; ac rebus demum peractis, Memphim rursus ambo conueniant. hæc inter eos neutro discrepante condicta. verùm à digressu longè dispar fuit vtriusque exitus. Paiua in Abassinos profectus, ante quàm regiam attingeret, incertum quo genere leti defunctus est. at Couillanius felici nauigatione ad Indos delatus, totam illius commercij rationem probè compertam in commentarios retulit: ipsa verò Indica emporia, Goam, Calecutum, Cocinum, & cætera suis quæque locis in hydrographica membrana ex fide adnotauit, quam à Ioanne Rege in id ipsum acceperat. inde, cùm per Arabicum Oceanum in Africam traiecisset; ab Aromata ad Prasum promontorium,
B & Rapti hodie Sengi fluminis ostia, & Melindem, & Quiloam (cui Raptæ olim nomen) & Sofalam littoribus peragratis, partim ex consentiente nautarum testimonio, partim ex incolarum capillatura & colore, Hesperiorũ Aethiopum haud absimili, in eam sententiam est adductus, vt oram ad Bonæ spei promontorium pertinere, & circumnauigari posse procul dubio crederet. quibus rebus mirum in modum alacer, & reuisendi socij cupidissimus, cùm ad præfinitum tempus Memphim se contulisset; repente ab amicis fit certior, Paiuam ipso profectionis initio diem obijsse. perculsus tam inopinato nuntio Couillanius, licet in patriam redire vehementer optaret; tamen, quod præclarè meminerat quanto Ioannes rerum Aethiopicarum studio teneretur, suas vel rationes, vel desiderium regiæ voluntati posthabere constituit. in præsentia ad eum de Paiuæ obitu, deq; sua peregrinatione perscribit: se India explorata, littus etiam Aethiopicum ad Sofalam vsque, aurifodinis prænobilem terram cum cura lustrasse: nec sibi esse dubium, quin ad Bonę spei promontorium ora continens protendatur. id adeo, tũ ex fama sermoneq; hominum; tum è cosmographica, & nautica ratione constare. sibi esse in animo, quandoquidem Paiuam in ipso rerum aditu mors oppresserit, eius vice in Aethiopiam reuerti, vti, Deo bene iuuante,
C inita cum Abassino societate, cognitoq; illius imperio & institutis, cuncta postmodum certa ipsemet in Lusitaniam referat. interea ne desisteret Ioannes cæpta, fidenter, ac strenuè prosequi. nauarchos circunuectos iam extremum illud Africæ promontorium; haud ita difficili negotio (paululum modò adnitantur) ipsismet Quilois vel Melindijs ducibus in Indiam vtique peruenturos. rem esse gloriæ pecunięque plenissimam. Hasce litteras & commentarios, nauticamq; membranam cùm Hebræis notis è Lusitania mercatoribus, qui Memphi negotiabantur, ad Regem perferendas dedisset; ipse confirmato ad rem conficiendam animo, retro in Aethiopiam iter intendit. Imperabat Abassinis tum Alexander, quintus ab Serfadeneghil, qui accisis à Turca iam opibus, regium nomen ac maiestatem vix atque ægrè tuetur hoc tempore. is venientem ad se Couillanium, quanquam haud planè certus vera ne afferret, magis tamen propenso ad credendum animo benignè accepit, non mediocriter lætus à tã longinquo actam Christiano Rege societatem & amicitiam suam per nũtios & per epistolas expeti. cùmque de Ioanne, deq; alijs Europæ Regibus multa didicisset, remissurus iam cum litteris Couillanium, repente demoritur. succesit ei longè alius ingenio moribusque frater Nahu. is non modò Lusitanum Regem dignatus

Universidad de Deusto
Biblioteca

reſponſo non eſt,ſed ne ipſum quidem nuntium ad ſuos redire permiſit.ita D
Couillanius,cùm neque ex Aethiopia euadendi facultas,neque in Luſitani-
am ſcribendi occaſio præberetur;ob diuturnam abſentiam videlicet pro
mortuo eſt habitus,quoad alijs demum è Luſitania miſſis eodem legatis (vt
in loco dicemus)apparuit.Inter hæc Ioannes occultis virtutum facibus agi-
tari; noctes inquietas exigere;oblatam ſibi laudis æternæ materiem in dies
attentius intueri;omnes vias rei perficiendæ conquirere.aſt vbi eorum ſer-
mone,qui ex Aegypto venerant,& Couillanij litteris ac rationibus anima-
ri ſe vidit;tum vero inchoatam nauigationem quantouis periculo ſumptu-
que ad exitum perducere ſine vlla dubitatione decreuit. Iamq; in talem ac
tantam expeditionem,ex ea, quæ tum erat copia , clariſſimos deſtinauerat
magiſtros ac duces; & contra ſæuientis Oceani ferociam & impetum naues
iuſſerat ædificari vel materiæ firmitate,vel ſtructuræ genere validiſſimas; cũ
tantis interuenit conatibus mors,bonis omnibus atq; ipſi præſertim Emma
nueli,quẽ,Alphonſo filio dudũ extincto, Ioannes hæredẽ inſtituerat,admo
dum luctuoſa.duplici quippe cognationis vinculo Ioannem attingebat Em
manuel;quod & Fernando Ioãnis patruo natus erat;& ſororẽ ipſius Eleono
ram lectiſſimam fœminam Ioannes habebat in matrimonio.ſed præter hãc
tantam neceſſitudinem,quod in regia propinquitate perrarum eſt, ipſum,à
quo regni hæreditatem ſine controuerſia exſpectabat,ob ſingulares eius vir- E
tutes Emmanuel diligebat vnicè:& annos ei quamplurimos,ac læta pariter
omnia precabatur. quo etiam acerbius tulit, multiſque & veris lacrymis
proſecutus eſt patruelis obitum.ac iuſtis demum funebribus illi ex maieſta-
te regia perſolutis, ad omnem regni adminiſtrationem, ſed ad res præſer-
tim Indicas acriter animum intẽdit.nam & in ipſo ætatis robore,ſeptimum
& vigeſimum agens annum, alacer in primis erat, & vegetus ; & in ſtudio
laudis ac famæ nulli antecedentium Regum ſecundus; & eo maiore ſtudio
inſtitutæ conquiſitionis ardebat, quod ſe ad tantorum periculorum,tam-
que diuturni laboris,ac diligentiæ fructus decerpendos ab omni æternitate
diuinitus deſtinatum eſſe propemodum cerneret. Ac nihilominus, ne ſibi,
præſertim initio regni,nimium præfidere videretur, in conſilium ſuper tali
tantaque re proceres,ac ſeniores adhibuit. In eo conuentu ſententijs valde
certatum. Erant qui nauigationes longinquas in vniuerſum improbarent.
ſi rem nauticam experiri placeat;ſat ampla & nota in propinquo maria pa-
tere:ſin(quod fortè magis è cõmuni re ſit) victui ac frumentationi conſule- F
re;ex alienis regnis,atq; adeo ex ipſa Germania colonos in Luſitaniã in id ip-
ſum accitos.Quin Curucenſis,& Lauranus ager,ac tota illa inter Eborã,Ta-
gumque ſpatioſa planicies vel vitibus conſerenda,vel vbi liceat aratro pro-
ſcindenda plebi deſidioſæ atque inopi diuidatur? ſin belli gloria ſolicitet
animos;hærere pæne in viſceribus Mauritanam peſtem,ex qua nouæ in ſin-
gulas horas inſidiæ,latrocinia,cædes,calamitates immineant. longè profe-
ctò vtilius tutiuſq; in proximos Chriſti hoſtes, quàm in remotos & innoxi-
os populos,certo cum damno , ac periculo,incerto vel exiguo cum emolu-
mento Luſitanica arma poſſe conuerti. octogeſimum iam annum per aſſi-
dua naufragia immaneſque ſumptus tot claſſes in Auſtrum nauigare.quid
inde niſi viliſſimos Aethiopas,Luſitaniæ onera verius quàm miniſteria, &
ebur inutile,& friuola palmæ folia reportari? Nam quod de aurifodinis fa-
ma increbuerit, verba profectò regulos dare : quibus importari nouas opes,
& ſolitudines exuſtas,ac totius illius tractus peſtilentiam frequentari vehe-
menter expediat. Proinde ad Luſitaniæ decus, & rem tuendã augẽdamque,
diſperſas regni vires contrahat; finitima remotis anteferat bella; vel, ſi ad
agriculturã domeſtici pœniteat ſoli;præpingues potius Mauritaniæ glebas,
& frumentarios campos,quàm aut Aſiæ inacceſſa commercia,aut ſterilem
inte-

A interioris Libyæ arenam, & ſqualentia deſerta reſpiciat. Alij contrà: neq;
ſuſceptos ad eã diem labores ac ſumptus,qua dignitatis,qua compendij no-
mine,irritos fuiſſe(quod ipſum frequentes ab ignotis etiam Regibus lega-
tiones,& vectigalium incrementa quotidiana teſtentur)& nouam hanc In-
diæ conciliandæ diuinitus oblatam occaſionem,eiuſmodi eſſe, vt nõ modò
ſine magno detrimento, verùm etiam ſine ſummo dedecore omitti non
poſſit.ſcilicet diuini ſpiritus virum Henricum illum, tanta animi magnitu-
dine, præclarum hociter ingreſſum, ac tanta perſeuerantia ſpretis iniquo-
rum obtrectationibus,tantam gloriæ ſegetem poſteris reliquiſſe; ac deinde
Alphonſum,& nouiſſimè Ioannem ipſum,qua virtute,quo conſilio Reges?
toto impetu eiſdem inſtitiſſe veſtigijs; vt in ipſo demum Indiæ pæne veſti-
bulo,Emmanuel ſucceſſor, viris, opibus, ætate florentiſſimus repente defi-
ceret. in magnis arduiſque negotijs non eſſe res illicò ad calculos reuocan-
das: vbi conatus ipſe, vt votis minimè reſpondeat euentus,apud æquos ta-
men rerum æſtimatores loco ſucceſſus ac præmij ſit. Pergeret porro felix
quò numen tantis tamque apertis ſignificationibus duceret. neque à tam
laudabili cæpto abduci ſe cuiuſquam ignauia,ſeu cunctatione pateretur.
Media fuit multorum ſententia : quibus non tam dimitti contracta iam,&
B inſtituta commercia,quàm nouis quærendis inſtituendiſque modum tan-
dem aliquando imponi placebat. Quid enim à tanti Regis tum prudentia,
tum dignitate magis alienum eſſe, quàm partis iam ita multis, vt conſer-
uari vix poſſint ; incertas captantem ſpes,nouis quotidie ventis,tempeſtati-
bus,vadis,æſtibus, atque receſſibus bellum indicere?& inexplebili curioſita-
te alias atq; alias oras nullo propemodũ fructu vel operæpretio perſcruta-
tem,cum rerũ natura pugnare,& ipſa deniq; mundi clauſtra velle perrum-
pere?Frequentes procellas,crebra naufragia,imminutã Luſitaniæ ſobolem,
voraces claſſium impenſas, &, ſuper hæc, infinitam itineris longitudinem
reputaret animo.quæ ipſa vt maximè Deo fauente vincantur,& flatibus,vn-
diſque obſecundantibus,perueniatur in Indiam; ecquid tandem ſpei ſit,oc-
cupata iam ab antiquis, ac proximis negotiatoribus mercimonia, ad igno-
tos & alienigenas traducendi? Quis porrò præſtet, potentiſſimos Indiæ, Sy-
riæ, Aegyptique (vt de reliquis taceatur) dynaſtas ac reges,vbi per aduenti-
tios commeatus portoria, tua reditusque imminui ſenſerint,quietem actu-
ros? quibus, ſi damno vel dolore irritati ad arma conſurgant; vix Euro-
pa tota coniunctis viribus, nedum Luſitania ſola, poſſit obſiſtere. Nam
C quod nonnulli maiorum in hoc genere ſtudium & contentionem oppo-
nant; neque Henricum ad Indiæ regiones adſpiraſſe vnquam, & Ioannem
adulatorum blandimentis potius, quàm ſuopte ingenio, in hæc vigilan-
tium ſomnia verius, quàm conſilia inductum. quæ quoniam intempeſta
morte oppreſſerit Deus immortalis; videat Emmanuel ipſe,integris etiam
tum viribus, quid agat:neu per inanem fiduciam ea ſuſcipiat,à quibus cum
leuitate ac damno poſtmodum cogatur abſiſtere. Hæc & alia id genus cùm
& ij,qui in conſilio aderant, & cæteri, vt fit,pro ſuo quiſque ſenſu loquerentur ; plus tamen apud regem & decoris auidum, & fidei propagandæ ſtu-
dio incenſum , honeſtas, & pietas, quàm metus aut diffidentia valuêre.
Cæſa, & conuecta iam ante materia; naues in præſentia duntaxat quattuor ad explorandum agiles, ad tolerandum firmas, delecto milite, nauta,
commeatibus,tormentis inſtrui: &, quantum humano conſilio prouideri
poſſit, contra omnes caſus quàm diligentiſſimè optimeque adornari iubet.
Prætoriæ inditum eſt nomen à ſancto Gabriele, non ſine cauſa: vt quæ ex
orbe noſtro ad antipodas viam Euangelio muniebat; ſub tutela præſidio-
que lateret Archangeli potiſſimum eius,qui primus è cælo terris olim attu-
lit Euangelium.huiuſce nauis curſum regebat Petrus Alanquerius, qui ape-

Universidad de Deusto
Biblioteca

riendo Bonæ ſpei promontorio paulo ante interfuerat. Secundam Archan- D
gelo Raphaeli, viatorum duci ac tutori dicarant. Paulus Gamma præerat.
nauclerum habebat Ioannem Conimbricenſem. Tertiam Nicolao Coelio
nauarcho, Petro ſcholaſtico gubernatore, incertum vnde, Berrium appel-
labant. Quarta, ſine milite ac ſine nomine, vehendis duntaxat in ſupplemen-
tum cibarijs, à Conſaluo Nonnio Gammæ domeſtico ducebatur. Propugna
tores in vniuerſum & nautæ, centum & ſexaginta non amplius explebant
numerum. ijs omnibus ab Emmanuele præficitur ſumma cum poteſtate
Vaſcus Gamma Pauli frater, ſingulari prudentia ac fide, &, quod caput erat,
inuicto animi robore vir: cuius patrem Stephanum, nuper vita functum,
Ioannes Rex ad munus id ipſum iam ante delegerat. Huic, præter man-
data & litteras ad Indiæ reges; Couillanij quoque membrana, & commen-
tarius attributus. Agebat eo tempore Emmanuel in oppido Tranſtagano,
quem Montem maiorē vocant: huc euocatum Gammam, & ſocios, in ma-
gna procerum corona, magnificis promiſſis, & pia in primis & graui oratio
ne, ad talem & tātam expeditionem eſt adhortatus. dein vexillo Crucis per
intimum ſcribam publicè expanſo, nixus genibus Gamma ſolenni ritu in
Regis verba iurauit, eodemque accepto vexillo, plenus bona ſpe & miro na E
uandæ Regi operę ſtudio incēſus, Oliſiponem vnà cum comitibus petijt. ibi
in MARIAE Virginis æde, quam ad fauces portus olim Henricus in id ip-
ſum exſtruxerat, ſacris omnibus ad propitiandum cæleſte numē ritè procu-
ratis; præeūte cum hymnis, & canticis agmine ſacerdotum, nauarchi, & cæte
ra turba cum ardentibus cereis, eodem ordine ſupplicantes, nudis pedibus
ad ſcaphas vſque deducti. Mæſta cum fletu ſequebatur ciuitas, quaſi tam le-
cta ciuium manus ad manifeſtum exitium rueret. Ac quandiu lętis de more
vocibus, ac vario tympanorum tubarumq; concentu anchoras moliuntur,
rudentes expediunt, & reliqua munera certatim obeunt nautæ; miram hila-
ritatem vultu præ ſe tulit Gamma, ſocijque. aſt vbi ſolutis anchoris, ac ſub-
latis iam antennis, vltimum ſignum profectionis inſonuit; tum verò mu-
tuo conſpectu partim integratæ, partim coortæ omnibus lacrymæ: nec mo-
dus fuit, quoad vehementior Boreas naues in altum prouectas ex oculis ab-
ſtulit. Id accidit anno poſt Chriſtum natum milleſimo quadringēteſimo no
nageſimo ſeptimo, ad vij. Idus Iulias; anni tempore (vt poſtea comper-
tum eſt) minimè idoneo. Veruntamen regente curſum Deo; paucis men- F
ſibus ipſum Bonæ ſpei promontorium præteruecti, ad aquationem, quæ
dicitur Sancti Blaſij, peruēnere. Auctorem habeo, circa id promontorium
atrociſsima tempeſtate iactatos nautas reditum in patriam expoſtulaſſe:
cùm nihil ſuadendo, rogandoue proficerent; de coercendo per vim præfe-
cto agitaſſe conſilia. Ea re cognita, magiſtris vincula iniecta; Gammam ip-
ſum gubernatoris officio egregiè functum. Alij minimè ſpernendi ſcripto-
res, neque ita periculoſam eam nauigationem fuiſſe referunt; nec vllius in
Gammam conſpirationis meminēre. Vtcunque res habeat; ad eum, quem
dixi, locum appulſi, vagantes in littore Aethiopas clitellatis inſidentes bo-
bus opimis; & feſtiuo tripudio, & fiſtularum cantu ſe oblectantes vident. Ad-
hibiti confeſtim interpretes, cùm nullum ſermonis commercium reperi-
rent, partim nutibus, partim æreis crepitaculis, vitreis globulis, alijſque id
genus crepundijs, quibus mirum in modum capitur gens; ad pecora boueſ-
que inuicem permutandos alliciunt. Quo in negotio cùm ſe admodum dif-
ficiles præberent barbari, rixa (vt fit) excitata, ne gentem planè abalienaret
Gamma vela fieri ſtatim imperat. Sæua inde procella iactati, vltra Diazij
terminos leucas circiter quinque, ad Planas quas vocant inſulas proceſsēre.
Ex eo loco, aduerſis æſtibus admodum retardantibus, lente rurſus ad oram
Zanguebaris appulēre ipſo Chriſti die natali: ex quo littus id Natale
appella-

A appellatum. Ex eo littore flumen ingens in Oceanū euomit ſe: quod aquan-
di cauſa ingreſſi feſto Epiphaniæ ſolenni, Regum flumen ex eo dixēre: &
quod ab incolis admodum amicè benigneque tractati ſunt, ei Aquationi à
Bona pace inditum nomen. Quintum diem Gamma ibi moratus, mira cum
barbaris familiaritate contracta, diſceſſit. ac propter concitatiorem æſtum
veritus ne qua in vada ferretur; adeo longè à continenti curſum tenuit, vt &
Sofalam regionem, & Fluenta promontorium noctu per imprudentiam
prætulerit. Inde reflexo iterum ad continentem itinere, conſpicatus naui-
gia palmeis velis vaſti amnis oſtium inuehi, ſubſecutus, accolas reperit mi-
nus iam atro colore, & cultiore veſtitu, & Arabici ſermonis nonnihil peri-
tos: à quibus, Fernando Martinio interprete, accepit, haud procul, eiuſdem
ferè magnitudinis naues, albosq; homines commeare ſolitos. quæ res, quod
Indiam ſignificare haud dubiè videbātur, ob id loco ac flumini, Bona ſigna,
nomen impoſitum: & amicitia cum barbaris inita, ſubductæ naues, & mul-
tis locis refectæ. Ibidem columna cum titulo Raphaelis Archangeli de mo-
re fixa. Cæterùm, ne nimis læto ſucceſſu Gamma efferretur, multos ibidem
ex eius comitatu, gingiuis horrendum in tumorem ac putredinem excreſ-
B centibus, fæda corripuit lues, quoſdam etiam abſumpſit. cuius cauſam tum
in cæli grauitatē (quod è crebris æſtuarijs terra valde paluſtris & vliginoſa
eſt) tum in corrupta ſalſamēta, quibus iandiu propter inopiā victitauerant;
cōtulēre. Menſe iam ibi per multa pericula exacto, ſolutis anchoris littus le
gentes, quinto die ad Moſambicum accedunt. Id oppidum inſulæ Praſiæ
cum tutiſſimo portu quamquam exiguo, ſitum in ipſo flectentis ſe oræ cu-
bito, à dextra Sofalæ aurifodinas, à læua Quiloam vrbem habet inſignem.
& quamquam ob circunfuſum æſtuarium, ſterili & inſalubri eſt admodum
cælo, tamen in ſatis magnam frequentiam loci opportunitate deductum
eſt. Mahometani ferme tum inhabitabant, Abrahemo Quiloæ tyranno ſubie-
cti: perque prætorem (xequem Arabes vocant) ab eo regebantur. Aduer-
ſus id oppidum, ad quattuor paſſuum millia, ſunt inſulæ, quæ à columna i-
bidem à Vaſco poſita, ſancti Georgij nominantur. ad eas inſulas cùm Luſi-
tani ſtetiſſent, ab ijs, qui à Moſambico explorandi cauſa prodierant, initio
pro Turcis vel Saracenis habiti, facilè cum xeque per munera & vinum, &
ſcitiſſima ſaccari condimenta, quorum auidiſſima gens eſt, pacem, & ami-
citiam iniēre. atque etiam duo in Indiam vſque nauium magiſtri mercede
C ab eodem impetrati, & omnis generis cibaria abundè ſuppeditabantur.
aſt vbi per Abaſſinos quoſdam Aethiopas, qui pictas Angelorum imagines
in Gammæ naui conſpexerant, & cum eo de rebus Abaſſinis, deque religio-
ne fuerant collocuti, Europæos & Chriſtianos eſſe vulgatum eſt, confeſtim
hoſpitalitas omnis in odium verſa, & noſtri telis, ac ſagittis aquatione pro-
hiberi cæpti. ſimul, accepta iam pecunia, perfidi magiſtri clam aufugēre.
Nondum apparuerant gentibus ijs, nouæ ſubtilitatis, & operis admirandi
balliſtæ, oblongum in tubum, & æqualiter teretem ex ære fuſili figuratæ:
quæ non funibus aut neruis intentæ ſingula mittunt ſpicula; ſed inexcogi-
tata priſcis ratione, ad applicitos tenui ab tergo foramine igniculos cum
incremento multiplici rapiendos, certo primùm nitrati ac ſulphurei pul-
veris modulo temperatæ, inſertos dein ore patente ferreos ex arte glo-
bos, catenaſque & alia obturamenta, fulminum inſtar flammis eluctanti-
bus cum horrēdo fragore contorquent. Eiuſmodi tormenta complura Lu-
ſitanus de more diſpoſita, & collibrata ad nauiū feneſtellas habebat. ſed ab
ijs exercendis, ne perterritos metu incolas abalienaret ab ſe, conſultò abſti-
nuerat. Verùm vbi fraudem, ac vim, & ſuos pæne circumuentos animad-
uertit; indignatione commotus, extemplò diſploderent, magiſtris edixit.
Illi ſine mora exſequuntur imperium. ac primò videlicet fumus ater, &
fumo

Universidad de Deusto
Biblioteca

fumo intermicantia fulgura, & crebra tonitrua cælo ſereno, attonitos de- D
fixoſque rei nouitate barbaros tenuêre. Aſt vbi ante pedes prætoris ipſius,
momento laceri & exanimes quattuor ſimul viri conſpecti ſunt; enimuero
tum, quaſi haud dubiè infenſo infeſtoque numine, correptis vndique ac pæ-
ne depreſſis turba nauigijs, lymphati amenteſque in proximam continen-
tem ex inſula ſeſe cuncti proripiunt. Inde prætor, animo vix tandem è ſum-
ma trepidatione collecto, ſupplices ad Gammam oratores placandæ iræ, &
ſui purgandi gratia tranſmiſit. ſi quid minus amicè in hoſpites conſultum
ſit, id ſuo conſilio nequaquam eſſe factum. magiſtros, qui mercedem frau-
dulenter abſtulerint, iam non eſſe in ſua poteſtate, quòd alter in auia &
interiora ſe abdiderit; alter ſubitis machinarum ictibus fœda laceratione
diſcerptus, perfidiæ pœnas luerit. Sed & integram mercedem ſe Gammæ
redditurum, & alium ipſorum loco magiſtrum ſuffecturum, nauigationis
Indicæ peritiſſimum. Gamma, quod pluribus diſceptandi tempus non erat,
remiſſa mercede, magiſtrũ accepit, multò etiã prioribus nequiorẽ: quippe,
vtà Moſambico profecti ſunt, ita inſtituit iter, vt nauigia in periculoſas
quaſdam ac deſertas impulerit inſulas; facile confiſus, ob natandi peritiam,
ſe noctis ſilentio, vt alij duo fecerant, euaſurum. ſed intentius cuſtoditus,
fraude comperta, vapulauit egregiè. ob id inſulæ Verberati appellatæ. Quo E
ille ſupplicio magis etiam efferatus, Luſitanos perditum ire omnino conſti-
tuit. ac per ſummam diſſimulationem, quaſi planè reſipuiſſet, compoſito ad
omnem æquitatem ac ſummiſſionem ſermone vultuque, vrbem Quiloam
ait eſſe in propinquo, rerum omnium copia refertiſſimam, & Chriſtianis
Abaſſinis, atque Indis frequentem. quando ad Moſambicum res non con-
uenerit; ibi Luſitanis, omnium generum cibaria, merceſque Indicis haud
inferiores, ſumma populi volũtate affatim ſuppeditatum iri: præterea, cur-
ſum ex eo loco in Indiam eſſe certiſſimum. Hoc ille artificio mendacijſque
Gammam in vltimum exitium pœne impulit. iam enim de ſtrage ad Moſam
bicum edita Quiloam peruenerat rumor. nec dubiũ erat, quin ſi eò ventum
eſſet, ciuitas armis viriſque potens, ac Mahometicæ ſuperſtitioni addicta,
& inſuper damno ad Moſambicum accepto irritata, communis doloris gra
ues pœnas à Luſitanis exactura eſſet. auxilio fuit vehementior aquarum im-
petus, quo præter Quiloam abreptis nauibus portum occupare non li-
cuit. Ea ſpe deiectus Aethiops, tamen à malitia non diſcedit. Cùm noſtros
omnium rerum inopia valde laborare intelligeret, quoniam Quiloæ ac- F
ceſſu prohibiti ſint, Mombazam vrbem docet non longè abeſſe, in qua mul-
ti etiam Chriſtiani verſentur, & omnia ad victum cultumque neceſſaria a-
bundè ſuppetant. Si Vaſco placeat; propediem ſe duce naues in optima ſta-
tione futuras. Nec recuſauit Gamma, partim rectoris ſuaſu, partim etiam
vltima pœne iam neceſſitate compulſus. ad vrbem appropinquanti, vt nu-
per ad Moſambicum, ſic ibidem obuiam proditum à Regis exploratoribus.
qui ab inſidioſo curſus rectore clam in noſtros incitati; ſimulata benevolen
tia, ad Regem redeunt; ingentis prædæ occaſionem oblatam demonſtrant,
modò intra portum aduenæ perducantur. Haud ſurdis auribus dicta om-
nibus blandimentis, muneribus etiam, iubet Chriſtianos ad commercium,
& hoſpitium benignè inuitari. Paſchalia tum aderant feſta: & paulo ante ad
inſulam ſancti Georgij ara excitata Luſitani, expiatis cõfeſſione criminibus,
cæleſti pane ſeſe munierant. quo etiam maiorem in tempore diuinam cle-
mentiam opemque ſenſêre. quippe ipſas iam portus fauces intrantibus, ex
vrbe permulti cum ficta gratulatione, & concentu obuiam prodierant; ac
ſine armis in naues accepti, ouantes lętiq; certo ac præſenti iã lucro, noſtros
perfida ſimulatione ad omnem hilaritatem inuitabant; cùm nouum ſubitò
periculum, parato iam exitio nihil tale ſuſpicantes Luſitanos eripuit. Dum
enim

A enim ad auram excipiendam, Gãmæ nauis tardius circumagitur; veritus, ne
illã in proxima vada æſtus abriperet, magno repente clamore iaci anchoras
iubet. quam ad vocem cùm naualis turba huc illuc præceleri feſtinatione
diſcurreret; rati proditores derectas inſidias, vt eſt omnis malitia ſuſpicax
& meticuloſa, illicò è nauibus in ſubiectas lintres certatim cuncti cum ipſo
proditionis magiſtro deſiliunt, & fugam capeſſunt. ac tum demum Luſita-
nis fraus ac pernicies patuit. Gratiæ ingentes pro tam inſigni beneficio ſupe-
ris actæ. & quoniam reliquum littus ſat frequens vicis & oppidis eſſe dicebatur, Gamma curſu in Septentriones directo, poſtridie Mombazam aduen-
tantia nauigia duo Saracenorum intercipit. è quibus duntaxat tredecim
(cùm cæteri ſe in pelagus eieciſſent) in poteſtatem venêre. ij, ne locus iterum
dolo daretur, ſeparatim ſinguli interrogati, ſine vlla variatione reſpon-
dent, in eadem ora celebre oppidum eſſe Melindem, rege in aduenas omnes
mirè benefico, in primiſque hoſpitali. ibi nec inſtrumenta nautica, neque
commeatum optimum, neque duces in Indiam defuturos. His rebus audi-
tis, captiui benignè habiti; ijſdemque regentibus cùm ad Melindis conſpe-
ctum ventum eſſet; quidam ex ijs, vt videbatur, auctoritate præcellens, mu-
B nus adeundi regis, & conciliandæ amicitiæ, ſibi depoſcit: & Gammæ per-
miſſu in vrbem delatus, Luſitanorum probitate moribuſque extollendis, &
alijs ad tempus accommodatis rationibus, regem, ſatis per ſe ad officium hu
manitatemque propenſum, facilè in aduenarum cupiditatem & amorem
impellit. Dein, biduo nuntijs & xenijs vltro citroque mittendis inſump-
to, Gamma, ne regi diffidere videretur, in portum læto nauium ornatu cõ-
cinentibus tubis inuehitur. Huic obuiam regis filius natu maximus (nam
pater morbo ſenioque implicitus decumbebat) cum honeſtiſſimo comita-
tu profectus, in ſcapham, quo Gamma excipiendi eius cauſa deſcenderat, hi-
lari vultu tranſiliens, peregrinũ arctiſſimè familiariſſimeq; cõplectitur. inde
cùm alter ab altero multa per interpretes amicè admodũ quæſiſſent; petere
atq; orare inſtitit, vt ad parentem iacentẽ in lectulo adire ne grauaretur. id
fore ſeni gratiſſimum. ſe interea apud naues cum paruo filio pro obſide re-
manſurum. Ad ea cùm reſpondiſſet Gamma, ſui regis mandato prohiberi
ſe quominus exſcenderet; nobiles duos è comitatu pro ſe in vrbem miſit:
quibus rex cum cæteris valdè ſe comem & honorificum præbuit. Præterea,
de perito itineris duce magna regis volũtate impetratum: atque illi viciſſim
C Gamma tredecim, quos dixi, captiuos benignè donauit. quibus officijs, &
mutuæ beneuolentiæ ſignificationibus, hoſpitij noui iure magis magiſque
firmato, ea denique lege Gamma diſceſſit, vt in reditu polliceretur ſe illac
iter eſſe facturum, quò regis Legatos ad Emmanuelem honoris & amicitiæ
cauſa tranſueheret. A Melinde ad Malabaricum Indiæ littus leucarum fer-
me ſeptingentarum traiectus eſt. id ſpatium altero & vigeſimo die felici-
ter emenſi, tanta gratulatione ad Calecuti oram acceſsêre, quaſi tranſactis
iam rebus incolumes ad patrios lares & incunabula rediiſſent. Iulio ineunte
Oliſipone ſoluerant: menſibus ferme vndecim in itinere inſumptis, circa
Maij exitum in Indiam deferuntur, perincommodo ſanè tempore. etenim
in ijs regionibus cùm alia multa admiranda; tum illud in primis omnium
phyſicorum ingenia ſuperat; quod in eadem cæli plaga, pari ſolis acceſſu
receſſuq; ijſdem anni menſibus, ab ortu trans Gatis iuga, quæ recto ad Co-
ri promontorium excurſu, quemadmodum ſupra demonſtratum eſt,
totam Malabaris longitudinem interſecant, æſtas ac ſiccitas; ab occaſu cis
Gatem hyems, & aſſiduæ pluuiæ ſunt. vt in tanta locorum propinquitate,
quod ad rationem tempeſtatum attinet, ijdem pœne populi ſibimutuo an-
tipodes videantur eſſe. Quam diuerſitatem, quæque de æquinoctiali circu-
lo, ac torrida zona antiqui falsò opinati ſunt, & alia eiuſmodi permulta,
ſi quis

Universidad de Deusto
Biblioteca

si quis apud se diligentius reputet; profectò intelliget; omnia quæ in cælo, D
quæq; in terris fiunt, non ad necessitatem fati, vel ad fortunæ temeritatem,
verùm ad vnius omnipotentis Dei liberam voluntatem ac prouidentiam
esse referenda. Quo tempore Gamma ad Calecutanam oram est appulsus,
in ea Malabaris parte, hyemis erat initium; cùm altera, quę ad ortum est, ma
ximis iam tũ caloribus æstuaret. itaque licet periculosam admodum in salo
stationem esse intelligeret; subeundos tamã portus, nisi ex Malabarici Regis
auctoritate, nequaquam existimauit. Is Rex in primis Indiæ clarus perhibe
tur, ac potens: quippe quem cæteri eius tractus Reges principem ac superio-
rem agnoscunt, & patrio sermone Zamorinum, id est Imperatorem appel-
lant. is, quattuor ordinũ homines habet in suo regno. dynastas ac satrapas,
quos vulgo Caimales vocant. sacrorũ antistites & procuratores; ij vetustissi-
mæ originis & nominis Brachmanæ sunt. rei bellicæ studiosos è nobilitate
duntaxat; qui Naires dicuntur. quartum obtinent locum opifices, & agrico-
læ. reliquum vulgus institorum est, magna ex parte Arabum, Persarum-
que & Aegyptiorum ex hæresi Mahometana, & Iudaica; qui pretiosis merci
bus admirabili solertia & peritia permutandis, ad amplas fermè opes pecu-
niasque perueniunt. Cæterùm apud omnes præcipuo in honore Brachma- E
næ sunt, patetque ea secta latissimè. horum scitis omnia publica & priuata
sacra subiecta sunt. hi cæremonias & iusta funebria suo arbitratu præscri-
bunt: ijdemque magno suo quæstu prodigia, sortes, auguria, & omina
interpretantur. horum disciplina institutisque Reges ipsi imbuuntur, o-
mnibus magnis paruisque in rebus mirandum in modum illis obnoxij. Sed
non vnum est Brachmanarum genus. quippe alij liberis operam dant, vi-
uuntq; in hominum frequentia. alij cælibem agunt vitam, quos hodie pro-
prio vocabulo Iogues appellant: Gymnosophistas olim Græci dixêre: ijque
partim longissimè peregrinantur, stipem emẽdicantes; & victus vestituque
asperitate nacti existimationem ac fidem, credulas hominum mentes por-
tentosis mendacijs, varijsque superstitionibus in fraudem impellunt; par-
tim in solitudinibus auijs, & subterraneis specubus durissimo vitæ genere,
inedia, vigilia, nuditate, frigoris æstusque patientia semet ipsi discruciant,
abstinentq; ab omni corporis voluptate ad certum annorum spatium: quo
exacto, in Abdutos (id nomen ordini) magna cum gloria referuntur. ij, tam-
quam humano fastigio celsiores, & omnium rerum licentiam adepti, nul-
lis iam tenentur legibus, & in omni scelerum & flagitiorum genere impu- F
ne volutantur. est etiam suus Ioguibus rector maximus, qui vectigalia per-
ampla dispensat; vocatosq; ad se certis temporibus impostores, varias in re-
giones ad prædicanda impiæ vanitatis deliramenta dimittit. Hosce om-
nes, mirum quàm densa in caligine, & quanta in veritatis ignoratione de-
mersos diabolus teneat. Parabrammam nescio quem Deorum antiquissi-
mum colũt, & ex eo filios tres: quorum in gratiam terna fila gerunt è collo
suspensa. Multis præterea non hominibus modò, sed brutis etiam anima-
tibus cælestes habent honores, & templa ædificant, quibus in prisca illa Ro
manæ Vrbis magnificentia vix quicquam simile exstiterit. sanè fanum est
simio dicatum: cuius duntaxat pecori in victimarum vsum custodiendo,
porticus miram in longitudinem excurrit, columnarum septingenta-
rum è marmore, tantæ magnitudinis, vt Agrippę columnas, quæ in celeber-
rimo quondam omnium Deorum templo Romæ visuntur, sine dubio ad-
æquent. Elephantis etiam religionem numinis tribuunt: bobus autem, eo
maiorem, quod hominum vita functorum animos in eam maximè bel-
luam immigrare opinantur. Multos habent suarum superstitionum libros,
magno labore studioque conscriptos, quæ nonnihil ad veteris Græciæ
fabulas, & auguralem Hetruriæ disciplinam videntur accedere. Hi libri
ne in vulgus prodeant, cauent quàm diligentissimè; sed ex ijs arbitratu suo
depro-

A depromunt, quæ ad populum decipiendum in concionibus, vel in priua-
tis colloquijs, contracto supercilio, & magna pompa verborum edisserant.
Quamquam haud pauca superioribus annis à Brachmane quodam appri-
me docto, cùm se ad Christum aggregasset, nostris hominibus prodita sunt;
inque Lusitanum sermonem accurate conuersa, tandem ad me peruene-
runt; meræ nugæ, & anilia plane deliramenta, quæ hoc loco ne leuiter qui-
dem attigisse operæpretium duxerim. ex quo facilè apparet, quantum im-
mortali Deo populi debeant ij, quibus in tanta aliorum cœcitate, Christia-
nam lucem aspicere datum est. Iam, de sacrificijs, libationibus, cæterisque
nefarijs ritibus, quibus vel ad placandos commentitios Deos, vel ad expian-
dos mortuorum manes vtuntur, singillatim exponere, vt superuacaneum,
ita pænè infinitum sit. Atque hæc in præsentia de Brachmanibus. Naires au-
tem, penes quos totius rei militaris est cura, vt septimum circiter ætatis an-
num attigêre, teneri corpusculi neruis diu multumque distentis, laxatisque
compagibus, adhibita frequenti vnctione sesamini olei, per aliptas peritis-
simos ad agilitatem pænè incredibilem perducuntur. itaque velut exosses
artus omnem in partem arbitratu suo torquere ac flectere; saltus retrorsum
B æquè atque in aduersum longissimos edere; & in lucta varios nexus pariter
implicare atque explicare condiscunt. Armis verò, à pueritia ad vltimam
vsque ætatem, summa cura exercentur singuli fermè singulis, haud absur-
da ratione; quòd ita persuasum habeant, neminem vnum simul pluribus
posse rebus excellere. arma erant olim, hasta, sagittæ, gladius, clypeus: verũ,
post inuectas illuc recentiores hasce humani ingenij fraudes machinasque,
totam conflandi, temperandi, librandi rationem ita percalluêre, vt omni-
bus maioribus minoribusque tormentis, igneisque missilibus admodum
scienter vtantur: iamque Indici sclopi, seu ferreæ fistulæ, & sulphureus pul-
uis, longo interuallo Lusitanicis antecellant. Nudi, pubetantùm velata,
prælium ineunt: neque loricarum aut galearum onera patiuntur. hinc no-
stro militi pugna lõgè stabilior: suoque & armorum pondere vehementius
in hostem incumbit. contrà, illis maior in dimicando velocitas & concur-
satio. quinimmo plurimum in ipsa fuga præsidij est. obuersantes offerẽtesq;
vltrò sese, vbi te iam iamque adepturum existimas, momento euanescunt.
rursus, cùm procul abesse credideris, ab tergo se ostendunt. pari celeritate &
sequũtur, & abeunt: & (quod vel in primis capitale est) haud incertiore ictu
C auersi, quàm aduersi iacula dirigunt. Quod si ad cominus decertandum vel
necessitas cogat, vel inuitet occasio; cæsim plerunque feriunt: bracteolis plu-
rimis ad gladij manubrium annexis, quorũ tinnitu numeroso ad Martem
pugnamque incitantur: seque celeri vel procursu in hostem inferunt; vel re-
cursu, cùm opus est, repentè subducunt; factaque testudine ita sub scuto se
totas cõdunt, vt locus ad plagam nullus omninò pateat. & cùm omnis mul-
titudo Nairum viget in studio rei bellicæ; tum præcipua laus tribuitur
certo militum ordini, quos Amocos vocant. ij diris exsecrationibus caput,
familiam, stirpemq; deuouent, ni illatas commilitonibus iniurias inuicem
puniant. Regis verò necem tam obstinato animi impetu vlciscuntur, vt per
media tela flammasque nullo planè vitæ respectu, ad cædem hostium ruant
lymphati, amentesque, atque ob id ipsum vel maximè formidandi. itaque
Indicæ militiæ id robur est: & pro Amocorum numero magis minusve po-
tentes Reges existimantur. longè miserrima conditio est agricolarum, &
opificum: siquidem præter quotidianas operas, quibus ægrè sese familias-
que sustentant; quod initio quisque sortitus est vitæ genus, in eo ad mortem
vsque persistere cogitur: nec modò ad altiores vnquam gradus euadendi,
sed ne ad alias quidem artes quæstusve se transferendi spes vlla relinqui-
tur. atque id vetus esse institutum, patet ex Arriano, qui res item Indicas

Universidad de Deusto
Biblioteca

Græco sermone conscripsit. quare adeo contempti abiectique sunt, vt superiorum ordinum homines ne rectis quidem oculis audeant intueri. quod si in turba, vt fit, ad aliquem fortè Nairem propius accesserint, malè mulctantur: idque ne accidat, per antecedentes famulos turbam submouent Naires; & cùm alibi, tum præsertim ad viarum flexus, se adesse clara voce denuntiant: tanta Indicæ nobilitati superbia, tam barbarus inest fastus: atque id est causæ, cur Christianam disciplinam pessimè oderint, cuius præcipua laus in hominum caritate, animique moderatione consistit. Quæ Indorum contumacia eò minus videtur ferenda; quò sibi nobilitatis nomen impudentius arrogant: nam præter alia dedecora quantæuis claritati obscurandæ; promiscua etiam inter singulos ordines coniugia sunt, vagique ferarum more concubitus. incerto omnes parte nascuntur, & ad sororum filios, vt minimè dubiæ cognationis, hæreditas peruenit. Aedificia, templis Deorum exceptis, & Regijs ædibus, & quibusdam pretiosarum mercium apothecis, lignea, & modicè ab humo exstantia, palmarum folijs contegun-
D tur: nec vlli omnino, præter dynastas, sumptuosius habitare concessum. Suburbana visuntur plurima cum hortis apprimè cultis, quæ fermè incolunt optimates, ne vrbanæ plebis consuetudine polluantur. ea partim vallum & agger vndique muniunt: partim inflexi enatarum ibidem arborum rami; passim interiectis implexisque mira densitate viridibus rubis ac sentibus, ad introitum, aspectumq; & ignem arcēdum: tantis præterea recurrentium in se viarum anfractibus, vt, instar labyrinthi, cœcos errores, & ambages imperitis locorum obijciant: quæ res vel in primis difficilem bellandi
E rationem hostibus reddit. Zamorinus ipse, quo tempore Lusitani ad Calecutum appulêre, ad Pananem (id maritimo vico nomen) haud ita longè ab vrbe, se continebat. Ad eum Gamma cùm in anchoris staret, nuntios de suo aduentu præmisit: se, cum Regis Lusitaniæ mandatis ac litteris ex alio pænè terrarum orbe aduenisse; neque tamen iniussu è naui egressurum. lætus ea re Calecutanus, magnificeque se ipse circunspiciens, quod sui nominis gloria excitam ex vltimis sedibus gentem cerneret; Gammam è periculosa statione in proximum portum, cui Capocate nomen est, dato in id duce, iubet inuehi. dein post biduum mittit qui Gammam honorificè ad se
F deducant. Ille tametsi ignotæ fidei, & vanæ superstitionis homini vitam suam credere, comitum, amicorumque monitis ac precibus vetabatur; tamen legationem peragere, & cuncta coram explorare ipse constituit. Paulo fratri, vicario suo mandat, scaphas quotidie ad littus paratas habeat; ac si quid accidat, quo minus ad naues redire possit; ipse nulla eius rei habita ratione Lusitaniam repetat, & Emmanueli Regi inuentæ iam Indiæ, ac totius itineris rationem diligenter exponat. Tum duodecim socijs ex vniuerso comitatu delectis, quàm ornatissimò vestitu, cùm scaphas versicoloribus vexillis atq; tapetibus, & omni tormentorum apparatu adornasset, ingenti omnium gratulatione, strepituque festo ad littus accessit. Descendenti præsto fuit Catuales vnus ex ijs, qui iuri peregrinis dicundo præsunt, cum vario cantu, & magna manu militū, baiulisq; ad sarcinas conuehendas: nam apud Indos equi, & cætera iumenta per id tempus in vsu non erant. Dein Gammā tetraphoro impositum, ad vrbem Calecutum primùm, inde Pananē deportauit tanto populi concursu, vt præ turba quidam elisi, nonnulli etiam è spe
standi certamine coorta rixa perēpti sint. Vt ad regiā est ventum; à Caimalibus aliquot Gamma cū socijs honorificè primū excipitur. dein Brachmanarum antistes linteatus obuiā prodijt, ac manu leniter apprehēsum, longo cubiculorū ordine, denis aulicis ad ostia singula stationē agētibus, in amplum conclaue perduxit. stratū erat pauimentū sērico eteromallo viridi: parietes verò bombycina peristromata intertexto auro magnificè vestiebant: ligneis gradi-

A gradibus affabre factis in theatri formā circumquaq; eminentibus: ea procerum subsellia sunt. Rex in ornatissimo lectulo decumbebat, gossipina candoris niuei tunica indutus, aureis cōspersa rosis, gemmeis fibulis admirabili splēdore connexa. Caput cū pretiosis inauribus pileus aureus contegebat in tiaram exsurgens, vario gemmarum vnionumq; cōtextu. brachia cruraque de more gentis nuda, armillæ ex auro decorabant, baccis distinctæ clarissimis. pari fulgore lapilli annulis inserti cōplures è pedum æquè ac manuū digitis emicabant. Adstabat ex apparitoribus quidam ætate prouectus, in aureo disco tenens Malabaricum betel, seu Tambul Arabicū: quæ folia prin
cipes Indi assiduè fere mandunt, commendandi halitus, leuādæ sitis, & educendæ pituitæ gratia. Zamorinus ipse, quamquā colore subnigro, tamen & proceritate membrorū, & toto corporis habitu gestibusq; dignitatē regiam haud dubiè præferebat. Gāma, salutatione peracta, cōsidere vnà cum comitibus iussus, per interpretem exponit: Emmanuelē Lusitaniæ Regē, Calecutani Regis fama cōmotum, fœdus, & amicitiam ipsius iam pridem expetere. quando coram congredi, & iungere dextras locorum interualla prohibeant; legatum pro se misisse. Ni rem aspernetur; confidere se eam societatē v-
B trique nō parum ornamenti, commodique allaturam. Dein prolata munera, & litteræ cùm Arabico, tum Lusitano sermone conscriptæ. Ad ea Zamorinus breuiter: Emmanuelis fratris voluntatem, ac propensionem erga se, vel ex eo elucere, quod se tam honorifica legatione, per tot discrimina laboresque vltrò compellandum, & salutandum existimarit. quod ad fœdus, & commercium attineat, rem sine controuersia conuenturam. simul edisserit, quas è suo regno merces auehi: quas ad se importari vicissim expediat. Ad hæc, multa de nauigatione, deque itinere sciscitatus, Gammā, & socios in lauta hospitia benignè distribuit. His rebus, vt fit, extemplò vulgatis, cùm cæteri mercatores, tum Saraceni præcipuè atq; Arabes magnopere commouentur. ac præter capitale in Christianos odium, rati etiam, quod res erat, quantum ad Lusitanorum commercia accederet, tantum de suis lucris imminui; &, si præualidus manceps in eam negotiationem se interponeret, nihil sibi ad quæstum, & nauigationem loci relictum iri; institutam & coalescentem nouam societatem omni conatu dirimere instituunt. Ac primū, va
rijs criminationibus ac maledictis Gammam apud Regē consensu proscin-
C dunt; specie legationis explorabundum piratam aduenisse; ac, nulla prouocatum iniuria, quacunq; iter habuerit, mare infestū reddidisse latrocinijs; emporia cædibus, rapinisq; vastasse. Quod si maximè Lusitaniæ Regis missu aduenerit; considerandū tamen Zamorino esse, vtrum fidelissimæ, & plurimæ nationes, quæ iam in eius regno sedes & domicilia fixerint; & præsenti pecunia certissimisque compendijs Malabaricam in dies augeant rem; peregrinæ genti, & toto cœlo disiunctæ, ac proferendi per fas ac nefas imperij cupidissimæ, nullo præsertim merito, posthabendæ sint. Ad hæc, venales aulicorum animos, & eorū præcipuè, qui magistratus gerebant, cùm cæteris artibus, tum efficacissimis omnium scelerum & flagitiorum administris, argento auroque aggressi, haud ita difficili negotio in suam sententiā perduxêre. In ijs, Catuali ipsi, cui hospitum erat cura cōcredita, facile persuasum, vt Gammæ, per summam officij simulationem, extremam perniciem strueret. Ad quæ facinora, cùm Rex ab insita barbaris leuitate, ac perfidia, conniueret; de omnibus consilijs, & imminente exitio, per Tunetanum quēdam Monzaidē, Hispanicæ linguæ peritum, cui cū Lusitanis in Africa olim consuetudo intercesserat, Gamma repente certior fit; eiusdemque suasu quàm occultissimis itineribus ad naues festinè se proripit, eo maiore euadendi spe, quod ab regia classe per hyemem subducta, nullum in præsentia periculum immineret. Igitur è portu in altum euectus; Indo cuidam litte-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ras ad Zamorinum dat; quibus præter acerbas querimonias de hospitio vio D
lato, paratisque sibi nulla sua culpa insidijs, hominem hortatus est, vt repudiatis improbis suasoribus, in pristino consilio permaneret: ac multo plus ex vnius Lusitaniæ Regis amicitia, quàm ex vniuersa Mahometana colluuie, fructus, & emolumenti sibi promitteret. Ad eas querimonias, etiam atque etiam purgare se Zamorinus, & omnem culpam in administros, vetusto Regum more conferre. Quæsiturum se de insidijs, quas Gamma sibi factas dicat: ac, si quem noxium deprehenderit; in eum ita animaduersurum, vt legationis & hospitij sacrosancta iura esse omnes intelligant. Præterea, ad Emmanuelis litteras breue responsum dat; ipsius amicitiam, & gentis Lusitanę commercium fore sibi pergratum: cum eo tamẽ, ne quid ob id in suo regno turbarum existat: neu qua veteribus amicis, ac socijs fiat iniuria. Cum eo responso Gamma Anchediuam insulã petijt, leucas à Calecuto circiter quinquaginta, frequentem nemoribus, & pisce omnis generis apprimè abũdantem. Ibi refectis è longa iactatione socijs, nauibusque, Deum precatus, vti propitius iterum adesset, reducemque se optimo Regi, propinquis, ac patriæ sisteret; in Europam cursum intendit. atque Indicum & Arabicũ Oceanum, propter ventorum inconstantiam, lentissima nauigatione remensus, E
ad Aethiopiæ primùm deuenit littora. Hinc Magadaxo vrbe Saracenorum ex itinere diuerberata, Melindem, vti promiserat, appulit: assumptoque Regis legato, Zanzibarem inde petijt insulam cùm cætera amænitate insignẽ, tum felicibus syluis medica omnium generum mala ferentibus. Inde ab regulo perbenignè tractatus, Mosambicum traiecit; fixaque ibi columna, ad Aquationem sancti Blasij processit. Ac Bonæ spei promontorium denique circunuectus, Hesperidas primùm, dein Tertias quas appellant, postremò Olisiponem summo Dei beneficio tenuit Septembri mense anni millesimi quadringentesimi nonagesimi noni, plus biennio postquam indidem abierat, socijs ferme centum, in ijs Paulo fratre, morbo & labore consumptis. reliquos in terram egressos circunfusa illicò turba, concionis instar, tanquam reuocatos ab inferis certatim intueri: de itinere toto, deq; Indicis rebus sine fine perquirere: incolumem aduentum, partamque gloriam gratulari: deniq; eiusdem peregrinationis & laudis cuncti studio, & æmulatione paulatim accendi. Emmanuel, aduenienti Gammæ viros ex vniuersa nobilitate primarios obuiam misit honoris causa: & quamuis incertam atq; in- F
fidam ex India pacem afferret; tamen ob singularem viri constantiam, & animi magnitudinem ab omni posteritate celebrandam, & exhausta cum fide mandata, Gammam nouis honorum titulis & vectigalibus auxit: cæteris nauarchis ac socijs præmia tantis laboribus, ac tanto Rege digna persoluit.

Libri primi Finis.

HISTO-

A

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SECVNDVS.

PAtefacta iam India, & incognitæ ad eam diem nauigationis ratione vtcunque comperta; primùm omnium Emmanuel toto regno supplicationes indixit. Populi circa præcipua templa frequentes ière. Dein, MARIAE Virgini eius nauigationis præsidi exstructam olim ab Henrico principe ædiculam in ipso aditu portus Olisiponensis, miram in amplitudinem extulit, auxitque, ac loco in primis illustri, vt ab omnibus cõspici posset, ipsius Henrici militarem statuam collocauit. Ad eius templi custodiam, & cæremonias, & naualis
B præsertim turbæ ducumque animos ritè expiandos, eximia sanctitate monachi acciti è Hieronymiana familia: quam Rex præcipua beneuolentia ac veneratione prosequebatur. Locus, desumpto à Christi incunabulis nomine, Bethleem dictus: in primis totius Hispaniæ tum structura, tum religione visendus. Et quoniam Gammæ, comitumque fama celebritasque & multiplex Indicarum opum relatum in Lusitaniam specimen, omnium animos in rerum ingentium spem, & eiusdem itineris cupiditatem erexerat; tanti consensus ardorisque bono vtendum ratus Emmanuel; nequaquam vltrà exploratorijs nauigijs, verùm iustis iam classibus ea maria sibi sulcanda constituit. Nauibus tredecim, quæ aluei magnitudine, & hominum frequentia, & onerum æstimatione, haud exiguas Lusitani regni opes, & copias indicarent, Petrus Aluarus Capralis, claro æquè genere ac virtute vir, summa cum potestate præficitur, Gammæ interim requie ex longa defatigatione concessa. Huic ab Rege mandatum in primis, vt Christianam fidem, religionemque in ijs regionibus tum serere, tum amplificare omni studio insisteret. dein, vt Calecutanum Regem quanta maxima lenitate ac diligentia posset, ad firmam pacem, & stabile fœdus alliceret: ille si durum, & illiberalem, & infidum sese præbere perseueraſſet; tum verò barbarum scelus, & illatas Vasco Gammæ iniurias vindicaret; cumque nefarijs Christi hostibus iustum piumque susciperet bellum. Idcircò, partim ad prædicandum ethnicis Euangelium, partim ad Christianorum animos procurandos, egregiè pius doctusque Theologus Henricus Franciscanus, qui postea Septæ vrbis fuit Episcopus, cum sacerdotibus aliquot in eandem expeditionem est destinatus: & præter vectores, naualemque turbam, ex Lusitana iuuentute delecti mille & quingenti propugnatores in classem impositi. Capralis litato
C profectus, anno millesimo quingentesimo à partu Virginis, Martio mense (quem ad iter Indicum maximè idoneum deinde monstrauit vsus) ad Hesperidas tertio decimo die processit. circũ eas insulas fœda tempestas coorta classem latè disiecit. è præfectis vnus Ludouicus Piræus, cum ventis ac mari aliquandiu luctatus, incertum quonam proprio incommodo non tenuit cursum. conuersis ad extremum velis, Olisiponem inuitus irrita nauigatione repetijt. Cæteri postmodum ex errore ac trepidatione collecti, ad vitandam Guineæ malaciam, & superandum Bonæ spei promontorium, longiore ambitu capto, cùm se in altum dedissent, post mensem circiter, in telluris conspectum ventis feruntur: quam insulam initio rati, continuata dies aliquot secundum littus nauigatione, continentem sine dubio esse comperiunt. Ibi ex longa iactatione classem portus excepit, cui ab egregio situ, ac

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuta ſtatione, Securo nomen impoſitum. Inde ad cognoſcenda loca gentemque, deſcenſum in terram; & Chriſtiano ritu in ara ſubductili ſacrificatum, & concio de rebus diuinis ab Henrico eſt habita: barbaris, cùm nihil planè perciperent, tamen occulto numinis impulſu cœleſtes cæremonias, & ſacram concionem admirabili ſtudio ac veneratione concelebrantibus. Ex ijs vnus cum Gaſpare Lemio in Luſitaniam extemplò miſſus, Regem ac cæteros omnes ingenti lætitia atque animi voluptate perfudit. In eo littore Capralis prælta Crucis vexilla, ſolenni ritu & precationibus conſecrata, defixit; à quibus regio ſanctæ Crucis in aliquot annos dicta: ſed à Braſilo rubro ligno, quod tingendis veſtibus inde petitur, ſuperinditum deinde Braſiliæ cognomen, repudiata ſanctiore appellatione, tacitus prophani vulgi conſenſus, & pertinax conſuetudo retinuit. Eſt autem Braſilia noui orbis pars, quam, paulo poſt Capralis acceſſum, Americus Veſputius Florentinus eiuſdem Emmanuelis auſpicijs accuratiùs explorauit. atque à duobus ab Aequatore gradibus, partibuſve, ad gradus quinque & quadraginta in Auſtrum excurrens, trigoni oblongi ſpeciem refert. cuius baſis in Aequatorem, ac Septentriones obuerſa, ab Oriente in Occidentem rectà protenditur. Angulus extremus ignotas ad meridiem regiones attingit. Latus in Orientem ſpectans, interpoſito mari Heſperijs Aethiopibus obiacet. alterum latus à prouincia Peruana diſterminant iuga montium adeò celſa, vt ipſos auium volatus fatigare dicantur, vno duntaxat, quod adhuc exploratum ſit, eoque difficillimo tranſitu. Regio fermè tota in primis amœna eſt, cœli admodum iucunda ſalubriſque temperies: lenium quippe à mari ventorum commodiſſimi flatus, matutinos vapores ac nebulas tempeſtiuè diſijciunt: ſoleſque puriſſimos ac nitidiſſimos reddunt. Scatet ea tota fermè plaga fontibus, ac ſyluis, & amnibus inclytis: è quibus (vt reliquos taceam) is quem Argenteum vocant, leucarum quadraginta oſtio in mare fertur adeo violentus, vt inde nautæ dulces hauriant latices priuſquam tellurem ex alto conſpiciant. Terra partim in planitiem exſpatians, partim in colles clementer aſſurgens, fœlix præpinguibus glebis, & riguo ſolo ſemperq; vernante, credita ſemina multiplici reddit fœnore: ac ſaccari præſertim eſt ferax; quod cœleſte donum, Attico melli multis partibus præferendum, proceris arundinibus condidit natura: è quibus aquaria mola dulciſſimus humor expreſſus, in ahenis ad purum excoquitur; turn formis in panes cogitur ad metæ figuram: dein rurſus, vbi libuerit, eliquatus, artifici manu pigmentis ad inſtar ceræ varias in effigies indiſcreta pæne veri ſimilitudine trahitur. cuius generis officinæ, priſcis ignotæ, hodie, qua præſertim incolunt Luſitani, paſſim exſtructæ viſuntur: atque ex ea merce negotiatores vel maximum capiunt emolumentum: ſiquidem nauibus quotannis in Europam euecta, certiſſimo compendio longè lateque diuenditur. Certis etiam è plantis, quas vulgò Copaibas vocant, inciſo per æſtatem cortice, in modum balſami liquor ſuauiſſimi odoris emanat: cui, cùm ad alios mortalium vſus, tum ad curanda vulnera, & cicatrices tollendas, mirificam eſſe perhibent vim. eæ plantæ cernuntur affrictu animalium attritæ, quæ à ſerpentibus venenatis, aut à feris icta, ad remedium illud ipſo naturæ inſtinctu ſe conferunt. At Zabucales quæ dicuntur, admodum excelſæ, magnos ferunt ſumma duritie calices, ore in terram obuerſo, & quidem admirabili naturæ ſolertia pyxidatim operto. ijs calicibus nuces caſtaneæ ſaporis egregij continentur: quæ vbi maturuerint, excuſſo confeſtim operculo, paulatim ipſæ per ſe in alimenta incolarum ad vnam è calice defluunt. Sylueſtria etiam ſunt Caiuſia pyra, apprimè ſuccoſa & innoxia; itaque mediis caloribus auidè manducantur: cæterùm in imo pyro faba quædam extuberat cortice amariſſimo, prædulci medulla ſi torreatur. pyro præterea, refri-

A refrigerandi vis: faba calefacit. Verùm, ex omni genere, palma tribuitur ijs, quos vulgus Ananazes appellat. Planta eſt humilis, cuius è ramis veluti pinea nucamenta dependent præmollia: hæc ſuo tempore in fruſta diſſecta, gratiſſimo ſimul odore ac ſapore, non recenti duntaxat edulio ſunt; verùm etiam in longum tempus adſeruantur è ſaccaro. Iam verò, illati in eas regiones ex orbe noſtro melopepones, cucumeres, malogranata, ficus, viteſque biferæ ac triferæ, nec non multiformia mala medica ſuppetunt. Ad hæc, eſt videre complures alias pomiferas arbores, quas percenſere nimis longum ſit; piſceſque, & aues coloris eximij, & quadrupedia plurima, ſed ferme ſyluęſtria, partim nota nobis, partim ignota. in quibus vtique apparet quàm miris modis, ac varijs, diuina ſapientia ludat in orbe terrarum. Ex eo numero, vt pauca perſtringam, apri ſunt amphibij, carnibus optimis ac ſaluberrimis. ij, quòd priores pedes perbreues habent, poſteriores autem pręlongos; tardiore ſunt curſu: itaque deprehenſi à venatoribus, quà proximum eſt, ſeſe aquis immergunt. Antæ ſunt etiam, gentis vocabulo, ad mulæ ſimilitudinẽ; ſed minores, & roſtro tenuiore, inferiore aût labro tubæ inſtar oblongo, rotũdis auribus, breui cauda, reB liquũ cinereæ corpus. eædem lucifugæ ſunt. non niſi noctu ad pabulum prodeunt: vbi diluxit, in ſua ſe ſe condunt latibula. Huius belluę carnes guſtatu planè bubulas referunt. Cotias verò nominãt, magnitudine, & forma, & ſapore leporum: rufo colore, paruis auribus, cauda fere nulla. Maiores ſunt eiuſdem fere ſpeciei; quas Pacas vocant: roſtro tereti ad faciem felis, fuſco colore, candidis maculis interſtincto: neque carne tantùm, ſed & corio ipſo prætenero, atque ob id ipſum in delicatiores epulas expetuntur. Cæterùm inſolito ſpectaculo Tatuſiæ ſunt, ad porcelli magnitudinem: corio ſquamatim loricato, ſic, vt equi cataphracti ſpeciem reddant: ex eo caput duntaxat, ceu teſtudines exerunt; pedibus contractis: & ſpecubus ferme vti cuniculi ſeſe continent: hæ quoque carnes palato gratiſſimæ. Magna præterea vis tigrium eſt: quæ famelicæ, horribili velocitate ſunt, viribuſque tremendis: eædem paſtæ (quod mirẽre) tanta ignauia dicuntur eſſe, vt à gregarijs etiam canibus confeſtim in fugam agantur: adeo, cibi potuſque ſatietas, non homines tantùm, ſed etiam feras hebetes reddit. Illud verò mirum in Cerigonibus (id animanti nomen, buxeo colore, vulpeculę magC nitudine) ex eius aluo duæ dependent veluti manticæ: in ijs catulos circumfert, & quidem adeo pertinaciter ſuo quemque vberi affixos, vt à perpetuo ſuctu non auellantur, antequam ad paſtum ipſi per ſe progredi valeant. Valde etiam inuſitata & effigie, & natura eſt animal, quod ab re ipſa Luſitani Pigritiam appellant, Cerigonum fere magnitudine, ſed roſtro fœdiore ad aſpectum, & vnguibus ad digitorum ſimilitudinem prominentibus. Huic, ex occipitio exiſtens coma ceruicem velat; lentoque ipſa ventris adipe verrit humum; neque vnquam, in pedes exſurgit: denique tam tardè mouetur; vt quindecim ipſis diebus ad lapidis ictum continuo tractu vix prodeat. Victitat arborum folijs, & in earum cacuminibus degit plerunque: quarum in aſcenſu biduum circiter, tantundem in deſcenſu ponit. neque verò adhortationibus tantùm aut minis, ſed ne plagis quidem ſuſtibuſve beſtiam vel tantillum de inſita ignauia ac tarditate dimoueas. Mirandum eſt etiam genus earum, quas Tamendoas vocant; veruecis altitudine; colore fuſco; prẹlõgo ac tenui rictu; neq; eo ad malas diducto, ſed modicè ad imum inciſo. Vnguibus inſtructa eſt quadrupes mirè longis latiſque, nimirum ad victum facilius comparandum: namque formicis alitur, quarum latebras vbi crebro vnguium iniectu ac foſſione detexerit, illico exertam trium ferme dodrantium linguam immittit exilem, opertamque formicis repente contrahit, glutitque deceptas. Huic, vti ſciuro, valde

Universidad de Deusto
Biblioteca

promissa & setosa cauda pro tegumento est. sub ea quippe ita se condit, vt D
nihil ex reliquo corpore prorsus appareat. Neque hæc tantùm & alia indidem syluestria, vt dixi, verùm etiam nuper à Lusitanis inuecta pecorum & equorum armenta planè admirabili prouentu fœtificant. quò magis mirum, vberrimo agro, mitissimo cœlo, tã fera & acerba esse incolarũ ingenia. Nullos omnino colunt Deos. ominibus tantùm, & augurijs ad insaniã dedi ti, & ariolis impostoribusque miserandum in modum quæstui sunt. nudi æquè viri ac fœminæ prorsus incedunt, robustis lacertis, fluxo à vertice dun taxat capillo; nam cæteras corporis partes identidem expilant: simis, vti Sinarum populi, naribus: æneaque ipsi cute, atro insuper succo pomi Genipapi totum subinde corpus inficiunt. præterea insertos habent iam inde à prima ætate deliciarum causa quidam inferiore duntaxat labro, quidam etiam facie tota prælongos nullius pretij lapillos, tetro sanè spectaculo. Gregatim peregrinantur ordine simplici, silentio miro. virum vxor anteit. Carorum aduentum, circundatis collo brachijs, appresso ad pectus capite, cum effusa comploratione altisque suspirijs primùm excipiunt, viæ laborem & incommoda miserantes: momento dein siccant oculos, habentque lacrymas in potestate. Grauidis haud ita multus in partu dolor. à puerperio fœta E
confestim exsurgit, ac domestica obit impigrè ministeria. eius loco (quod vix credat quisquam) in aliquot dies velut æger decumbit maritus. hic officij causa ab amicis ac propinquis inuisitur. huic sorbitiunculæ dantur ad refouendas vires. huic, de gentis more, bellaria & delicata munuscula deferuntur. Numerandi rationem, ac litteras ignorant omnes. tantùm tenui quadam traditione, nonnulla de Noe, deque diluuio à patribus accepisse dicuntur: vt valde probabile sit, post dissipatos quondam diuino iussu mortales, nullum huic genti cum nostri orbis hominibus fuisse commercium. Vino ac frumento in hæc vsque tempora caruêre, satiua radice victitantes, in farinam redacta, quam mandiocam appellant. sub eodem tecto, ad inuer sæ modum carinæ prælongo, multæ simul familiæ degunt, noctu ad noxia vitanda animalia cubantes in retibus à terra suspensis: viuuntque in diem; & quicquid habent, in commune facillimè conferunt, nihil in posterum soliciti. Natandi arte ad miraculum vsque præcellunt. Sub aqua totas interdum horas, vbi quippiam in imo quærendum est, patentibus oculis vrinantur. itemque laboris & inediæ patientissimi sunt. triduũ ipsum, vbi penuria ciborum ingruerit, ieiuni traducunt: ijdẽ, si copia suppetat, à primis tenebris F
ad lucẽ vsque in conuiuijs & comporatione persistunt. Rectè aut perperam factis, nihil post mortem præmij supplicijue superesse arbitrantur. Qui diem suum obiêre, eos perinde ac decesserint, vel integro corpore, vel mancos, aut debiles, vulneribusque confossos, descendere ad orcum putant. ergo incremata condunt humi cadauera, addito rete, cubandi causa, necnon edulijs per aliquot dies appositis; quòd ita persuasum habent, & somnum interim capere, & cibo vesci manes mortuorum. captos in prælio hostes (crebra autem inter eos bella excitantur, ac sagittis præsertim vtuntur egregiè) mul torum dierum cura saginatos, ingenti cum tripudio mactant; vorantque tosta verubus membra. eæ optatissimæ Brasilicis epulæ sunt. neque, si cui hoc leti genere perire contigerit, malè secum actum existimat: quinimmo ad mortem pergit alacer ac securus: editisque contra ipsosmet percussores facinoribus, magnificè in ipso necis articulo gloriatur. Sparsis domicilijs habitant, nullo magistratu legibusue constricti. lingua nec difficilis cognitu, & vna ferme est omnium quotquot adhuc probè noti sunt, exceptis certarum rerum vocabulis, quæ aliter à viris, aliter à fœminis vsurpantur. Trium ex alphabeto elementorum F. L. R. nullus apud eam gentem est vsus: minimè absurda quorundam animaduersione factum id esse diuinitus; eo quòd

Fide,

A Fide, Lege, Rege, sicuti dictum est, careãt: beneficiorum acceptorum immemores: æquè iræ ac libidinis impotentes: ad pugnas & certamina temerarij præcipitesque: vltionis & humani sanguinis auidissimi: ad summam, belluis quàm hominibus propiores, qui quidem mores patrios retinent, ac mediterranea incolunt loca. nam post illatum ab Societate IESV Euangelium, & liberalium artium disciplinas; in vicos & oppida contributi, præsertim qui mare accolũt, ad humanitatem ac pietatem magnis laboribus excoluntur. Verùm hæc suo loco fusius. Capite damnatos viginti homines Capralis è Lusitania secum auexerat, pœna mortis in exsiliũ commutata. Ex eo numero duobus ad gentis mores linguamq; discendam ibi relictis (quorũ vnus deinde ad illa commercia magno vsui Lusitanis fuit) ipse, ne frustra tempus insumeret, ventis in Orientẽ vela permisit. A Brasilia ad Bonæ spei promontorium immani traiectu leucas numerant fere mille ducentas. Oceani sæuientis ventorumque furentium ea præcipuè regna sunt. In id spatium audacius quàm felicius ingressis Maio mense Lusitanis, flammeus Cometes horribili specie in decimum vsque diem continenter apparuit.
Iamque variante sæpius cœlo pelagoque, atræ ac sordidæ nubes ad Septen-
B trionem conglobatæ, omnem in se flatum quasi reciprocando collegerant: mare languidum erat; insidiosa tranquillitas; nautæ locorum ac tempestatum ignari, ad auram vndique captandam, totos velorum expanderant sinus; cùm ex ijs, quas dixi, nubibus, vniuerso repente impetu sese effundens Aquilo transuersas quattuor naues, quarum ad contrahendum minus aptè fuerant armamenta disposita, inspectantibus cæteris, momento ita euertit obruitque, vt è tanto hominum numero nemo prorsus euaserit. In ijs Barptolemæus Diazius, cuius supra meminimus, rei nauticæ gloria in primis illustris, cùm è tot iam, tantisque periculis antea fuisset ereptus; miserandum in modum interijt. Saluti reliquis fuêre vel demissæ raptim antennæ, vel, vbi id non licuit, vela ipsa vento disrupta. Eo tam horrendo spectaculo exanimati qui superfuerant, consanguineos alij, alij caros, amicosque oculis frustra requirere, ad lacrymas & complorationem proni, vtique, ni mœrorem ex interitu alieno, sui cuiusque periculi metus obstupefaceret. quippe Borea pertinaciter flante, pelagus identidem intumescere; fluctus modò ad astra ferri, modò ad tartara pænè ima subsidere; naues cum extremo salutis discrimine propemodum inter se collidi. Ad hæc, atra
C caligo, & rudentium stridor, & dissonæ voces varia & incerta iubentium, non oculorum modò, sed etiam aurium vsum abstulerant. Quin, & salũ ipsum interdiu piceo, noctu igneo colore terrebat. Viginti iptos dies tempestas atrocissima tenuit. Lusitani millies quotidie morientes, & cœlestẽ assiduè implorantes opem, qua maris tulit impetus, hac illacque disperti. Prætoria cum duabus nauibus Bonæ spei promontorium per imprudentiam prœteruecta, Primas quas hodie vocant, insulas tenuit. ad eam tres deinceps circa Sofalæ oram adiunctæ. Vna, Petro Dia præfecto, per summa pericula & ingentes ærumnas in Lusitaniam redijt. Ita Capralis è tredecim nauium numero, cum sex dum taxat, ijsque laceris ac debilitatis ad Mosambicum accessit. Incolę, prioris anni clade perterriti, armamenta, commeatus, ac duces itineris benignè admodum præbuêre. Classe refecta, ad Quiloam vrbem, atque inde, nequicquam tẽtata superstitione Abrahemi & amicitia; Melindem est ventum: & magna regis voluntate renouato fœdere, hospitioque, & oratore, quẽ Gamma in Lusitaniam auexerat, in terram exposito; in Anchediuam insulam, cuius ante meminimus, Concanio seu Canarino Indiæ littori obiectam, secunda nauigatione traijciunt. Ibi ritè expiata Lusitanorum crimina, & pane cælesti omnes refecti. Barbaris Euangelium, quamuis, vt videbantur, ad virtutem ac pietatem propensis; tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

men ob sermonis insciti am promulgari non potuit. Ad Calecutum dein- D
de naues applicitæ.qua re,contra quã plerique putarant, Zamorinus haud
mediocrem lætitiam præ se tulit:ac petenti Caprali haud grauatè se in col-
loquium dedit. in eo colloquio cũ pax & amicitia certis legibus cõuenisset;
ædes in vrbeLusitanis ad diuersandum ac negotiandum benignè attributę.
iamque Lusitana gaza exposita;& curatoribus ad commutationẽ rerũ àCa-
prale institutis;admirabili securitate sacerdotes Euãgelio, reliqui mercimo
nio dabant operam;cũ ab ijsdem Aegyptijs,& Saracenis institoribus,q ereptã
sibi & quæstus materiam,& locum apud Regem gratiæ non ferebãt; vrba
na plebs varijs artibus & criminationibus nouos in aduenas incitari cæpta.
Neque ita multo pòst,assiduis Mahometanorum stimulis,& Nairũ aliquot
ac principũ auctoritate compulsa;&, quod caput est, præsentis prędæ illecta
dulcedine, vel inscio, vel consentiente, certè non prohibente Rege, subitò
arreptis armis,Lusitanorum diuersorium aggreditur.ibi ingenti clamore
ac tumultu excitato, claustra conuellere, fores effringere, per vim conatur
irrumpere.Nostri,quamquã improuiso malo perterriti,è fenestris tamẽ te-
ctisque fortiter primos barbarorum impetus repulêre: sed perfosso demũ,
dirutoque pariete, vis ac numerus vltra sustineri non potuit. hostium ad E
quattuor millia telis ac sagittis instructa conuenerant. Lusitani septuagin-
ta non amplius,in hospitio versabantur. ex ijs ad quinquaginta partim cap-
ti,partim interfecti,reliqui malè multati, in iis Henricus antistes cum soda-
libus quattuor,multis acceptis vulneribus,ad classem vix euasêre. Fuitque
adeò repentina clades,vt antequam è nauibus afferri subsidium laborantibus
posset,cæso præsidio,expugnata domus,ac momento direpta sit.Capra-
lis,quamuis tam atroci ac nefario scelere,vt equum erat, valde commotus;
animum tamen præclarè vicit,ac sapienter dolori moderatus est, dum ali-
qua ratione cognosceret,vtrum ad Calecuti Regem aliqua pars facinoris
eiusmodi pertineret.Ast vbi super tali tantaq; re nihil sibi neq; purgationis,
neque satisfactionis afferri vidit;procul dubio affinem eius culpæ Zamori-
num interpretatus,onerarias decem in ipso portu,mercibus & annona re-
fertas,iniectis flammis prorsus incendit;nautis partim igne absumptis, par-
tim captis,& ad classis ministeria distributis.cui tanto malo ne subuenirent
oppidani, horrifica pilarum procella deterriti sunt. Dein, obuersis in vrbẽ
maioribus tormentis,ędificia complura disiecta,mortales multi fœda lace-
ratione discerpti.ex ijs Naires vnus Regi acceptissimus,cùm ad pedes eius F
repente cecidisset;plenus pauoris in præsens ,irarum ac minarum in poste-
rum Zamorinus illicò ex vrbe secessit.Capralis verò egregiè vltus suorũ cę-
dem,barbaris amplius sexcentis terra mariq; peremptis,nauibus hostiũ ca-
ptis,& in ciuitatis conspectu combustis,quòd profectionis tempus instabat,
mense Decembri ad Trimumparam Cocini Regem inde se contulit. Cocini regnum à Calecuto leucas ferme triginta in meridiem distat. eiusdẽ nominis regia vrbs ad ostium Mangaris fluminis,mari introrsum æstuante,ad formam peninsulæ cingitur. Aedificia,mores,instituta ferme eadẽ quæ Calecutanis.Indicarum verò frugum,& aromatum,ac piperis præsertim,ager longè fertilior.Rex tum alijs de causis Zamorino clam erat infensus, tum quòd monopolio Calecuti instituto, mercaturam ab suo cæterisque regnis pæne per vim auerteret.Accedebat metus è nimia Zamorini potẽtia ac pro pinquitate;cui se,& reliquos Malabaricos Reges multis nominibus videbat obnoxios. Atq; vt malus amicitiæ fideique custos est timor;ex ea seruitute ac periculis eripi se vehementer optabat.Capralis,cùm è regione Cocini iactis anchoris constitisset,quòd omnis Malabarici nominis fidem iure suspectam habebat;neque se,neque suorum quemquam incolis credendũ existimauit. Michael erat quidam Christianus è Iogue, paucis illis diebus

Henri-

A Henrici & sociorum opera,ad Ecclesiam adscriptus; Indicæ rei bene peri-
tus,& magna apud omnes existimatione. Hunc, tentandi fœderis & ami-
citiæ causa,Capralis ad Trimumparam legat.Rex,qui de Lusitanæ gentis o-
pibus,& rei bellicæ gloria,deque rebus cùm alibi, tum ad Calecutum gestis
multa inaudisset;iam ante in eius nationis admirationem ac beneuolentiã
excitatus;quasi inopinatam aliquã hæreditatem,sic oblatam eius amicitiæ
facultatem auidè arripuit.Datis vltro obsidibus nobilissimis, mira liberali-
tate de cõmercij legibus cũ Caprali decidit;& singulari diligentia ac sedu-
litate,per impigros administros,æquo admodum pretio, mercibus Indicis ad
uenarum naues quàm primùm onerandas curat: eorumque procuratori-
buspropriam in suo regno sedem, ac domicilium dat.Dum hæc ad Coci-
num geruntur,legati à duobus finitimis Regibus,Colani, & Cananoris (re-
gionum & oppidorum ea nomina sunt)Caprali,si ad eorum portus com-
meare vellet;cõmercium & amicitiam longè optimis conditionibus detu-
lêre.Quas ille conditiones,quòd cum Trimumpara iam bona fide transege
rat,in præsentia repudiauit:animum & voluntatem accipere se, & libenter
vtriusque propensioni & officio testimonium in Lusitania daturũ esse polli
citus est.Cananoris tamen Regem,quòd multò enixius egerat, constitutis
B Cocini rebus,in reditu sibi adeundum putauit.Ea vrbs abest à Cocino leu-
cas in Septentrionẽ quadraginta;portu in primis capaci tutoq; oryza impor
tata vtuntur incolæ:carne,pisce,pomis abundant:ac præterea pipere, carda
momo,gingibere,tamarindis,cinnamo,& myrobalanis:ad easque digeren-
das merces,non exiguo diuinæ bonitatis argumento, tellus plurimis conci-
sa æstuarijs,fluminibusque, nauigia vsquequaq; facili aditu admittit.stagna
quoque passim occurrunt ingentia,grandibus plena lacertis ad Crocodili
effigiem:ij tergoris duritie,conchiliorum instar,impenetrabili,enormi ca-
pite,duplici dentium serie,horrendo prorsus hiatu in hominem furenter
inuadunt.Eorum halitus oris est suauissimus: at contrà in eadem regione
serpentium &anguium adeo ferer ac noxius,vt afflatu ipso necare perhibe-
antur.Vespertiliones quoque sunt multi,dentibus & rostro vulpinis,miluij
magnitudine:præcipuo in honore mensarum. Aedificia moresque cuius-
modi cæteris Malabaribus.Rex,inanium Deorum simulacra colit: Brach-
manica disciplina,& sacris initiatus, vt reliqui. Ab eo Capralis oratorẽ ad
Emmanuelem accepit,& vsurpandi magis cõmercij,& amicitiæ causa, quã
quòd nouis oneribus multum loci superesset; complura frugum Indicarũ
C pondo ibi coemit:inque Occidentem Ianuario mense cursum instituit.Ple-
nis velis euntem,viginti maioris formæ naues,multis refertæ millibus ar-
matorum,Zamorini iussu frustra insequutæ.Indico transmisso Oceano, è
sex onerariis vna vadis circa Melindem inhæsit.eius armamentis ac spolijs
ne Saraceni potirentur,concrematus alueus,instrumenta machinæque bel
licæ consultò demersę:quas tamen Rex Mõbazæ deinde expiscatus,in Chri
stianorum damnum perniciemque conuertit. Inde Capralis itinere solito
circunuectus Africam,Iulio denique mense exeunte missum ingenti dolo-
re gaudium in patriam retulit:quando tot vel carorum, vel fortium viro-
rum interitus,quantauis pecunia diuitijsque compensari minimè posse vi-
deretur.Eodẽ anno,incertus quo loco res esset Indica , Emmanuel Ioannẽ
Nouã Callæcũ,notæ fortitudinis & prudentiæ virũ,cum nauibus quattuor
Caprali subsidio miserat.is paulò infra Aequatorem primus insulã inueni-
quę à salutari M A R I A E Virginis Conceptione denominata est.inde nus-
quam occurrente Caprali, Melindem delatus;deque ipsius in Lusitaniam
reditu, & Calecutana cæde,& insidijs, multorum sermone certior factus;
Cananorem petijt, regemque honorificis verbis Emmanuelis nomine sa-
lutauit. Inde præter Calecutanam oram Cocinum proficiscenti , classis

ingens

Universidad de Deusto
Biblioteca

ingens nauium plus octoginta apparuit: quam Zamorinus haud dubia victoriæ spe, ad Lusitanos in ipso Cananoris portu opprimendos, celeriter miserat. Neque deterritus tanta multitudine Ioannes, nauibus ad faciliorem circumactum vsumque tormentorum, in altum euectis; assidua iaculatione prælium ad solis occasum præclarè sustinuit: neque vnquam hostibus tanto superioribus numero, locum ad conserendas manus, seque circumueniendum reliquit. Paronibus nouem, onerarijs decem depressis, epibatis amplius quadringentis desideratis, Calecutum postridie mœsti Malabares, vniuersa lugente ciuitate, redière. Ioannes, egregia parta victoria, gratulantibus regulis, Cocinum adijt; naues per otium onerauit; felicique successu ouans in Lusitaniam iter intendit. Transuectus inde Bonæ spei promontorium, aliam insulam patefecit, quæ sanctæ Helenæ, cuius tum dies natalis agebatur, est appellata: modico quidem illa circuitu, sed saluberrimo cælo, aquis optimis, & egregia frugum & carnium copia: loco præterea ita opportuno, vt ad recreandas è longo itinere Lusitanorum classes, diuino consilio ibidem enata videatur esse. Minus è sententia per idem tempus nauigauit Consaluus Coelius: qui cum sex nauibus in Brasiliam destinatus, amissis locorum ac tempestatum iniuria quattuor, nil nisi rubrum lignum, & simias, psittacosque in Lusitaniam retulit. Interea Emmanuel, cognitis rebus in India gestis, classem parauit nauium viginti, rebus omnibus instructissimam: quæ vel amicis præsidio, vel hostibus terrori esse posset. huic iterum Vascus Gamma cum summo totius Arabici, Persici, & Indici maris imperio præfectus, cùm Olisipone maturè soluisset, ex itinere Abrahemum Quiloæ tyrannum, tanto apparatu perterritum, Emmanueli stipendiarium fecit, impositio annuo tributo, quod duum millium miticalium, vt ipsi appellant, vel aureorum summam haud excederet. Inde cùm in Malabares traiecisset, ingentem Saracenorum nauem & militibus & omni telorum genere paratissimam, Calecuto redeuntem expugnat: in ea Mahometani permulti interempti, Mecam ad pseudoprophetæ sepulcrum superstitionis causa peregrinantes. at pueri ex eadem secta complures Christianis præceptis imbuti baptizatique sunt: quos Gamma Olisipone postea templi Bethleemitici ministerio dedicauit. Ab ea victoria Cananorem adijt; Regique & oratorem suum, & ab Emmanuele perampla dona cum litteris reddidit. ac renouato fœdere Cocinum tetendit. Ibi dum sui Regis negotia conficit; repente legati affuêre à Christi cultoribus ijs, qui non longè à Cocino Cranganorem habent vrbem, è vetustissima illorum stirpe, quos beatus quondam Apostolus Thomas ad sanam religionem ac fidem, à Brachmanarū fabulis, & impura superstitione traduxit. Is Indiam prouinciam in orbis terrarum distributione sortitus, Socotoram insulam Arabici maris fertur adijsse primùm: dein, multis ibi factis Christianis, traiecisse Cranganorem. in ea ciuitate cùm multos item Christo filios peperisset; Colanum petijt: neque ibi frustra disseminato Euangelio, trans iuga montium ad oram orientalem ingenti labore contendit: multisque locis, ac præsertim in Coromandelis regno, Christiana re bene gesta, perrexit in Sinas, quorum ea tempestate celeberrimum erat nomen; ac diuini verbi sementem in eo quoque nouali facere instituit. Atque haud pœnitenda collecta fruge, templisque ad Christi cultum ædificatis, in Coromandelem ad reuisendos & confirmandos in fide neophytos redijt. Coromandelis caput ac regia tum erat vrbs Meliapor; quam vetustate bellisque dirutam nuper Lusitani, deducta eò militum emeritorum colonia, frequentarunt, ac mutata appellatione, honoris Apostoli causa ab sancto Thoma denominarunt. In ea vrbe sacram ædem exstruere aggressus Apostolus, cùm à dæmonum sacrificulis, & ab Sagamo rege prohiberetur; res interim insignis accidisse perhibetur

A hibetur ad Christi virtutem, & fidem Euangelij comprobandam. Inusitatæ magnitudinis truncum, vt fit, in littus eiecerat mare, quod eo tempore leucas fere decem ab vrbe distabat. Eam Rex materiā cùm in vsum ædificij cuiusdam vehementer expeteret, robusti primùm homines incassum funibus ergatisque amouere conati. dein adhibiti complures elephanti, cùm toto connixi impetu nihil omnino proficerent; Apostolus Regi cōditionem tulisse fertur, si truncum illum sibi ad templum vero Deo ædificandum daret, nullis machinis, nullo mortalium adiutore, sese protinus eum ad vrbem attracturum. Cùm rex, insanire videlicet hominē ratus, per ludibriū annuisset; tum Diuus Thomas zona, qua erat præcinctus, ad prominentem è caudice ramusculum annexa, signo tantùm facto Crucis, immanem stipitem facili ductu sequentem, vniuersa ad spectaculum effusa ciuitate, in ipso pomœrio statuit: ibidemque defixa lapidea Cruce; vaticinatus est, cùm ad eum lapidem vsque pertingeret pelagus: tum Diuino iussu è remotissimis terris candidos homines ad eadem, quæ ipse intulisset, sacra instauranda venturos. Neque fefellit prædictio. Siquidem sub Lusitanorum appulsum, occultis tot annorum accessibus locus Oceano demum allui cæptus. Verùm ab eo signo cęterisque virtutibus, cùm Thomę verbis maior in dies ac-
B resceret fides, Brachmanas autem, fuco & fallacijs parta iā auctoritas, iam sagina deficeret; accensus rabie quidā ex ijs, fœdum ac ferū facinus mali dæmonis instinctu consciuit. Filio admodum puero ipsemet necem intulit, vt haberet vnde peregrino & inuiso capiti crimen exitiumq; cōflaret. Citatus ad Regem Thomas, cū accusator ab eo per summā indignationē & querimoniā pœnas filij extincti repeteret; cōtrà, Thomæ discipuli, affinē aut omnino consciū eius culpæ magistrū negarent; nihil opus esse cōiecturis & certaminibus ait Apostolus, ab ipsomet qui occisus dicatur; omniū optimè cognosci rē posse. petit vt eius publicè interrogandi potestas fiat. nihil recusatū ab aduersario: & cunctis tam inauditæ rei exspectatione suspensis, cadauer in mediū affertur. Tum ad exanimē puerū Thomas placido & sereno vultu cōuersus: Agedū, inquit, per Christū, quem ego Deū prędico, palā & sine ambagibus puer prome, quisnam huiusce tanti sceleris auctor exstiterit. Mirū dictu: ad Christi nomen, frigido & exsangui corpusculo vitales confestim redière spiritus: & clara voce, vt omnes exaudirent; Thomā certum summi Dei legatum; & ipsius odio, ad struendam illi calumniam, nefarias à parēte sibi manus allatas esse confirmat. Hac tam illustri tamq; admiranda testifi-
C catione fractus calumniator obmutuit. Sagamus propenso iam ante ad credendū animo, Christianam deinde fidē ac religionem sine vlla dubitatione complexus est. Regem ex amicis & popularibus imitati complures. Brachmanis, quamquam detecta diuinitus fraude, & pulso in exilium parricida, pertinax tamen & cæca mansit improbitas. cùm lætos Christianæ rei progressus, & neglecta Deorum simulacra ferre non possent; facta conspiratione præconem Euangelij è medio tollere omnino constituūt. Tumulus erat non procul ab vrbe: quo Thomas identidem, è Christi disciplina, secedere propitiandi æterni Regis, & sui recolligendi gratia, consueuerat. in eum locum, tempore captato, Brachmanæ armati cū sui similibus impetum dant. ibi Apostolus dum ad Crucē, alienato ab sensibus animo, Deum pro salute hominum, & eius præsertim populi deprecatur; telis primùm ac lapidibus appetit⁹, dein ab vno è Brachmanis lancea transfossus occubuit. venerandū corpus inde sublatum à discipulis, & in templo nuper ædificato conditum est. Accessit martyrij nomine, & memoriæ causa, fragmentum hastæ, quæ inhæserat costis: & baculus præferratus, quo ille ad peregrinationes vtebatur: & vrna fictilis cespite inferto, nempe qui manantem è sacris vulneribus cruorem ebiberat. exinde locus multis miraculis claruit, ac magnus

D eodem

Universidad de Deusto
Biblioteca

eodem ex omni parte concursus, voti & religionis ergò, fieri cæptus. Hæt D ferme Indi sciscitantibus Lusitanis, non è fama solùm, sed etiam è veterum annalibus edidêre. quin egregias Thomæ laudes, ac mortem pro Christi nomine fortiter obitam, pueris Malabaribus patrio carmine decantare mos est. Sunt qui cum tribus Magis, qui ad Christi liberatoris incunabula cum muneribus adoranda, Sybillæ Indicæ (vt ferunt) monitu, stella duce tetenderant (quo in numero Pirimal Ceilani rex ponitur) Thomã in Oriente congressum: deque immani trunco miraculum non Meliapore, sed Cranganore perpetrasse dicant, ac postremò in Calamina vrbe mactatum regis imperio (qui Sagamo defuncto successerat) ac sacrum deinde corpus Edessam Mesopotamiæ translatum à Christianis fuisse contendant. Vtcumq; res habeat (nam ego meam interponere sententiam in tali re, tantoque locorum & temporum interuallo non ausim) satis constat, Apostolum in Coromandelio tractu Gangetici sinus, palmam tulisse martyrij. nec dubium est, quin ex diuini viri præceptis atque institutis, ingens hominum multitudo varijs Indiæ dispersa regionibus, in hæc vsque tempora, Christi nomen fidē que tenuerit; quamquam ex Armenij Patriarchæ Nestoriani placitis, à quo Episcopos paulo ante hãc memoriam accipere consueuerant, multis vitijs B & erroribus inquinatam. alioquin, Apostolicas cęremonias magna ex parte obeunt. altaris mysteria religiosè venerantur; eoque viatico, decedentes è vita, se muniunt. Aduentus Domini, & quadraginta dierum solenne ieiunium diligenter obseruant; quotidianæ psalmodiæ, & sacris insistunt. & cùm alia Christi Domini Sanctorumque festa ritè concelebrant, tum verò præcipuè paschalium feriarum octauam, quam Dominicam in albis vocamus; quòd eo demum die, incredulus antea Sanctus Thomas, indito in Christi latus ac vulnera digito, Dominum suum, ac Deum suum præclara testificatione confessus est. Alia præterea multa ex maiorum traditione diligenter obseruant, eò maiore fidei & constantiæ laude, quòd ob id ipsum non modò à Mahometanis hominibus acerbè vexantur, sed etiam ab regulis Ethnicis in seruitutem redacti, cùm alias indignitates & contumelias perferunt, tum verò sedem ac domicilia iniquis pensionibus redimere subinde coguntur. ijs, aduentu Lusitanorum, noua diuinitus affulsisse lux visa. Consilio inter se habito qui Cranganoris incolunt fines, ad Gammam in propinquo versantem, legatos (vti orsus eram dicere) destinarunt. quorum summa orationis fuit; se & vetustissimos Christi famulos esse; & hocip F so Lusitanici nominis cupidissimos: multa se à barbaris indigna quotidie pati: petere & orare, vt Emmanuelis Regis nomine se suaque omnia in patrocinium fidemque recipiat. Sub hæc, deditionis insigne, sceptrum argento decoratum Gammæ supplices detulêre. Quos ille benigno vultu, comiter & amicè complexus, bono animo esse iubet: vel in primis mandatum sibi ab Rege Lusitaniæ affirmans, vt Christi fideles quotquot in ea regione supersint, omni ope atque auxilio subleuet: nondum id sibi per Calecutanorũ insidias, & quotidiana vitæ discrimina licuisse: ac ne tum quidem ob angustias temporis, reditu iam iamque imminente, posse illis quam vel maximè cupiat operam studiumque præstare. Cæterùm, quæ prima se occasio det, enixè curaturum, vt non sine causa Christiani omnes in Regum Lusitaniæ pietate opibusque, certissimum suæ saluti commodisque præsidium esse constitutum intelligant. Interea, si qua necessitas incidat grauior, ad Lusitanum confugiant præfectum, quem firmo cum præsidio sit in India relicturus. Is erat Vincentius Sodreus, cui Emmanuelis iussu Gamma sex ornatissimas naues ad maritimam oram tuendam reliquit, vt Saracenos, & Arabas ab Indici littoris accessu & commercijs prohiberet. Interea Zamorinus varijs artibus atque fallacijs Gammam ad se perlicere &

A re & circumuenire conatus cùm nihil ei procederet; Trimumparę per litteras ac nuntios alternis rogando minandoque suadere etiam atque etiam instituit, Gammam & comites vel sibi proderet, vel certè è suis finibus in perpetuum exterminaret. Cui tam impudenti postulato, fortius ac liberius quàm à barbaro exspectari posset, semel iterumque respondit ille: se nullis neq; promissis neq; terroribus adduci posse, tantũ vt in se facinus admittat, iusq; naturæ simul ac gentium violet. Si quid ab se petat, quod saluo officio præstare possit; id verò se libenter ipsius causa vel cum damno facturum. Qua viri constantia vehementius irritatus Zamorinus, in Lusitanos primum, deinde in Trimumparam ipsum apertè grassari constituit. Rebus iam transactis, Gamma reditum in patriam maturabat. certior ea de re ab exploratoribus factus Zamorinus, ad Calecutanam oram appropinquanti classem opposuit nauium vndetriginta, eò certiore victoriæ spe, quòd Lusitanicas naues ipsis oneribus impeditas, prorsus inhabiles ad pugnam putabat fore. Sed eum longè fefellit opinio. Siquidem in barbaras duas reliquum agmen aliquanto spatio antegressas, Christianæ tres eximia celeritate velis inuectæ, tantum primo congressu terrorem intulêre; vt nautæ mili-
B tesque tentata vix pugna illicò se in mare deiecerint. quorum ferme trecenti è scaphis inter enarandum occisi: cætera nauigia eodem metu perculsa, qua cuique proximum fuit, turpi fuga littus petiêre. nec fugientibus institit Gamma, propter grauitatem onerum, veritus ne qua in breuia per imprudẽtiam incurreret. in captiuis duabus haud spernendæ merces inuentæ, in ijs pretiosa fictilia, & argentea vasa permulta; itemque simulacrum aureum librarum ad sexaginta, horribili admodum specie: huic, luminum erant vice, duo primæ notæ smaragdi: è pectore autem, claritatis eximiæ pyropus, castaneæ pæne magnitudine, radiabat. amiculum aureum plurima & varia de more gemma distinxerat. rebus hisce raptim flammæ subductis, alueo cum armamentis in conspectu omnium incensi. Gamma, rebus terra marique ex animi sententia confectis, cùm ex itinere Cananoris Regem denuò saluasset; Mosambicum ad naues reficiendas, atque inde Olisiponem læto cum reboatu cantuque incolumis appulit. Egredientem in terram, excepêre, Emmanuelis iussu, principes nobilesque viri quàmplurimi: qua ille celebritate ac frequentia, cunctis ordinibus maiorem in modum gratulantibus, regiam petijt. Auxêre illi-
C us diei lætitiam, cùm naues permultæ varijs è regionibus eodem tempore in portum inuectæ; tum in pompa faustis ominibus & magno populi applausu prælatum aureum in argenteo disco vectigal, quod Abrahemus Quiloæ tyrannus eo primum anno pependerat. Ex ea pecunia Emmanuel auream pyxidem in Sacrosanctæ Eucharistiæ vsum faciendam locauit: ac miro artificio perfectam, pretiosisque ornatam lapillis, in æde Bethleemitica posuit. At Zamorinus interim aduersis rerum suarum euentibus quotidie magis in rabiem accendi: & quod Calecutanas opes in dies imminui, Cocinenses maiorem in modum augeri conspiceret, assiduis inuidiæ stimulis agitari: Trimumparæ verò libertatem in respondendo, pertinaciam in Lusitanis omni ope tuendis, ferre nullo modo posse. Quibus rebus per se iam satis ægrum & exulceratum animum, egregij scelerum omnium artifices Mahometani facile perpulêre, vt ipsi Trimumparæ bellum inferret: ac quoniam preces ac minæ parum prodessent, vi armisque ad Lusitanos tradendos hominem cogeret. Qua de re consilio principum indicto, plerique, vt fit, quò inclinatum Regis animum sentiebant; eò præcipitẽ sua sententia impellere nitebantur. vnus Naubeadarinus Zamorini sororis filius, & successor designatus, omne consilium belli suscipiendi gerendique discutere frustra conatus est: quandoquidẽ Zamo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rinus nonnihil eius oratione & auctoritate commotus, reliquis tamen in- D
stigantibus, dolori potius & iracundiæ, quàm rectæ rationi, ac salutaribus
parere consilijs, vt plerique mortales, animum induxit. Igitur, vt Lusitani-
cæ classis præsidio Trimumparam exueret, qua illum vna re potissimum ni-
ti præclarè nosset; bellum terra maximè sibi gerẽdum existimauit. Eoque
consilio exercitum omnem ad Pananem, cuius ante meminimus, vicũ, sex-
decim à Cocino Leucas, coegit. Ea fuêre armatorum ad quinquaginta mil-
lia. Cuius tantæ molis tantique apparatus nuntio Cocinum allato; fremere
plebs, aduenarum gratia se in capitis ac fortunarum discrimen impelli: no-
men Lusitanũ diris omnibus exsecrari: ipsos ad cædem inquirere, ac sustu-
lisset procul dubio, ni Rex eorum vitam firmissimo Nairum præsidio mu-
nijsset. Principes verò ac dynastæ eodẽ perterriti metu, Trimumparã sup-
plices etiam atq; etiam precari hortarique, tempori cederet: Zamorinũ pla-
caret: denique ignotæ amicitiæ & incertæ dispendio, regni salutisque alea
sine cunctatione redimeret. Quibus cùm Trimumpara obfirmata resisteret
mente, nihilque sibi tanti esse vel vnquam fore affirmaret; vt legationis &
& hospitij violaret ius, fidemq; datam Regi Lusitaniæ falleret; dynastæ ple-
rique, desperata Cocinensi re, ad Zamorinum vnà cum amicis & clientibus
transfugêre. Quos imitati post modum Europęi duo, Christiano indigni no- E
mine, quos alij Illyricos, alij Insubres fuisse perhibent; deserta fide ac religio
ne, tormentariam fabricam, & æris conflandi scientiam, cuius erant perits-
simi, sanè graui Christianæ rei damno barbaris prodidêre. neque impune
cessit eis perfidia. siquidem post annos aliquot, agnoscentes errorem ac sce-
lus, cùm ad Lusitanos reditum pararent, à Malabaribus illicò deprehensi, &
concursu populi crudeliter interempti sunt. Dum hæc à Zamorino paran-
tur, Sodreus, ora Calecutana vastata, Cocinum peropportunè cum socijs
appulit. Eius aduentu Rex & Lusitani paululum respirarunt. Sed, ille si-
mul edoctus quanto in periculo res esset, simul infimis precibus rogatus
vt milites in terram exponeret, seque cum Trimumparæ copijs maturè
coniungeret; contra omnium exspectationem animo prorsus obdurato
respondisse traditur: Sibi maris custodiam ab Emmanuele commissam. Si
maritimum instaret bellum; se officio præclarè functurum: quandoquidem
terra gerenda res foret, Rex cum suis ipse sibi consuleret. Ab hoc respon-
so, gementibus Lusitanis, perculso Rege, ad fauces Erythræas obsidendas
rectà contendit: Arabumque sex nauibus in itinere captis, præda ditatus in- F
genti, ad Curiam muriam insulam haud longè ab Aromata promonto-
rio, quà in Septentriones obuersa est, in anchoris constitit. ibi dum in Ma-
hometanos porrò imminet excubatque; Maio mense ineunte atrocior Bo-
reas vehementi procella naues allisas ad saxa comminuit: ipseque Sodre-
us vnà cum Blasio germano fratre, tum spreti Lusitanici sanguinis, tum de-
stituti Regis amicissimi ac fidelissimi, pœnas horribili naufragio, & repẽti-
na morte persoluit. Fertur, antequam id accideret, ab incolis identidem ad-
monitus, vti statam & anniuersariam eam tempestatem caueret; quamquã
obtemperantibus alijs nauarchis, & in tuta secedentibus loca; ipse tamen cõ
tumaci vultu, verbisque insuper contumeliosis optima consilia respuisse.
Hæc ferme de Sodreis fratribus aduerso rumore vulgata; quamquàm eos
admodum locuples auctor Ioannes Barrius liberare culpa videtur, affir-
mans non ab Sodreis desertum Regem, sed enixè operam deferentibus, in-
stante iam hyeme remissum ab Rege. De vtriusque tamen exitu Barrius
idem haud sanè discrepat. Cæteri, qui mutata paulò ante statione pericu-
lum euitarant, ad placandas cælestes iras Cocinum repetere, & laborãtibus
suis opem ferre sine mora constituunt: sed incensæ officio voluntati haud
ita respondit euentus. Petro quippe Ataidio duce, cùm Indicum pelagus
traie-

A traiecissent, aduersis tempestatibus ad Anchediuam insulam hyemare coa-
cti. Interea Lusitani, qui Cocini versabantur, tũ de sua, tum de Regis optimi
salute soliciti, ac singularem viri constantiam atque animi magnitudinem
valde admirantes, ab eo magnopere petiêre, vti se ad Cananoris Regem na-
uigare permitteret. ibi sine cuiusquam periculo tutos ad nouæ classis ad-
uentum futuros. Quibus ille respondit, bono essent animo, ac diuinæ pro-
uidentiæ fiderent; quæ bonas causas, cùm in extremum discrimẽ veniissent;
tum maximè subleuare consuesset: de profectione verò minimè cogitarẽt.
neque enim se permissurum, vt quos semel in tutelam atque amicitiam re-
cepisset, ij, se viuo & consentiente, ad alienam opem supplices ac vagi con-
fugerent. Simul cæteros, ne despondeant animum, hilari vultu, & accom-
modata ad tempus oratione adhortatur. ac quanta maxima potuit celeri-
tate, copijs ex vniuerso regno contractis, opportuna loca præsidijs firmat, fos-
sas repurgat, nouas circa vrbem munitiones vallumque perducit: in primis
verò, quoniam Repelini vada (is locus abest à Cocino leucas non amplius
quattuor) ad exercitum traducendum hosti erant petenda; Naramuinum
sororis filium, eximia spe summæ virtutis adolescẽtem, hæredem regni de-
B stinatum, ibi cum Nairum quinque millibus & quingentis opponit. ad eum
Laurentius Morenus, & aliquot Lusitani spectatæ fortitudinis viri vltrò se
adiungunt. Zamorinus pervates & sacrificulos ad proficiscendum omini-
bus diu captatis, signa denique ad Repelinum promouit. ac priusquàm tra-
icere conaretur, noua ferri flammarumq; denuntiatione Trimumparã ag-
greditur, ni Lusitanos relinquat. cùm ille minas omnes terroremq; præ offi-
cio ac fide contemneret; copiæ traduci à Zamorino, quacunque vada pate-
bant, illicò cœptæ. Sed resistentibus acriter Nairibus, non sine magna suo-
rum cæde, semel iterumque repulsus, ab innata mobilitate animi reditum
cogitare apud se cœpit; atque, vt initia sese dabant, rei difficultate deterri-
tus procul dubio signa retro vertisset; ni pertinax Brachmanarum & Ma-
hometanorum in Trimumparam & Christianos odium acriter obstitisset.
Eorum adhortationibus animatus ad cœpta prosequenda; per occultos in-
ternuntios quæstorem Trimumparæ ingentibus præmijs, promissisque cor-
rumpit: vt per occasionem stipendij numerandi, quàmplurimos è Naramui
ni præsidio ab signis abducat. eam sibi ad transitum occasionem fore. ille
per speciem aduersæ valetudinis in castra venire se posse dissimulãs, quam-
C quam ægrè ferẽte Naramuino, dimidiam ferme Nairum partem in vrbem
euocauit. quos cùm sub vesperũ Naramuinus ea lege misisset, vt ante lucem
castra omnino repeterent; Quæstor extracto in multam diem negotio, tota
de re Zamorinum per eosdem nuntios admonet. ille, ne tantam opportuni
tatem frustra elabi pateretur; omnibus connixus viribus, non sustinẽte iam
impetum Naramuino, exercitum, sarcinas, atque tormenta partim actua-
rijs, partim vado traduxit; ac Naires vigilijs fessos, & infrequentes, facta im-
pressione in palmeta Cocino proxima compulit. ibi Naramuinus, multis
acceptis vulneribus, magna vicissim edita strage, fortiter dimicans vnà cum
duobus alijs regijs iuuenibus cadit: reliqui fuga dissipati, varijs itineribus in
regiam cõuenêre. Calecutanus, iam se intendentibus tenebris, vltrà cedenti
hosti non institit. Postridie, tam insigni parta victoria, Trimumparæ fi-
dem iterum per communes amicos, mistasque precibus ac terrore litteras,
tentat. ille, quamuis è tanta clade, ac præsertim ex amissa regia sobole, insi-
gni dolore accepto; tamen (quod vix credibile videatur) stetit animo; con-
ditiones pacis reiecit, collectis reliquijs Nairum, & omnis generis vndique
coacta multitudine, aduentanti Zamorino se rursus obiecit. Ea quoque pu-
gna victus ac profligatus, accepto insuper vulnere, nihil habuit prius anti-
quiusve, quàm vt Lusitanos, eorumque res omnes à cædis & direptionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

periculo eriperet. Vaipinum est insula Cocino proxima, sacri & inuiolati D
apud barbaros soli; ac præterea, situ & operibus munitissima. in eam insulam aduenas cum eorum gaza raptim transferendos curat. dein cum egregia manu armatorum subsequutus ipse celeriter: vt si minus loci religione, certè munimentis armisque hostem arceret. Omnes ferè proceres, vt supra dictum est, ad hostes turpi defectione transierant. Vnus Vaipinensis dynasta Trimumparæ sese fidum comitem amicumque ad finem vsq; fortiter præbuit. At Zamorinus, haud segniter vsus victoria, Cocinum penetrat; vrbem flammis iniectis vniuersam incendit; Vaipinum contempta religione haud semel aggreditur; sed cum ignominia semper ac damno prohibitus, aduentante iam hyeme, in proximum ver distulit bellum. interea, ne Trimumpara Cocinum repeteret, castella in vrbis ruinis nonnulla excitauit, & cohortes aliquot in eo præsidio statuit. ipse tam secundis rebus elatus ac tumidus, Mahometanis ac Brachmanis effusè lætantibus, ad gratias inanibus dijs agendas Calecutum reuertit. ibi, æraria officina instituta per duos, quos diximus, fidei desertores, & alios quorum industriam magnis præmijs fouebat incitabatque; omnis generis tormenta machinasq; ad vrbium excidia comparabat; cùm è Lusitania subitò nostris admodum laborantibus affuit Franciscus Albuquercius, omnibus belli adiumentis instructus. is, Petro Ataidio cum cæteris qui ad Anchediuam hyemauerant, ad suas naues adiũcto, Vai- E
pinum rectà contendit, ac Trimumparam Emmanuelis nomine tum verbis amicissimis erectum animatumque; tum ad regiam tuendam personam præsenti pecunia subleuatum, cæso & fugato Calecutano præsidio, in Regnum Cocini summa omnium gratulatione restituit. Inde, populando vrendoque perduellium tecta sataque, non vno loco hostes vel inuitos in certamen extraxit; multisque minutis prælijs exiguo admodum suo detrimento cæcidit. postremò oppida quoque aggressus, primò Chiriuaipinum, dein Cambalanum, tum alios ignobiles vicos, dynastis qui ad Zamorinum defecerant, vel interfectis, vel in fugam actis, ingenti ardore militum expugnauit, incenditque. Ab ea expeditione, maximo gaudio & infinita cum actione gratiarum à Trimumpara exceptus, pro amicitia petijt, vt quoniam inter eas nationes adeo infesta ad eam diem vita Lusitanorum fuisset; castellum ad eorũ corpora & res tuendas ædificare sibi Cocini liceret. quod Rex adeo prolixè liberaliterque concessit; vt è suis etiam palmetis, quoniam cæmenta non suppeterẽt; præcipua firmitate materiem in eam ædificationem F
excidi quamprimùm iusserit: dein loco in primis idoneo area dimensa, & inchoato iam opere; dudum expectatus è Lusitania cum iuuentutis robore superuenit Franciscí patruelis Alphonsus Albuquercius is, qui rerum deinde gestarum gloria Magni cognomen est consecutus. Eius accessu, Lusitanis Indisq; certatim insudantibus, breui consummatum castellum, & in eo templum Diuo Barptolemæo dicatum est: vt magno vtrumque consilio ac pietate, sic modico sumptu elegantiaque. Sacrarum ædium & arcium, quæ varijs Indiæ locis per alios alios q; præfectos deinde per otium absolutæ sunt, lignea illa prima ædificia, quasi typos ac proplasmata iure quispiam dixerit. Eo munimento perfecto, supplicatio à Lusitanis habita: signum pendentis è Cruce Domini sub vmbella pretiosa per multas instauratæ iam vrbis partes, præcinẽtibus tubis cum religioso tripudio ac festa saltatione prælatum. pompa ad arcem vsque perducta, & cùm arx ipsa, tum in ea templum precatione solenni à sacerdotibus consecratum eo maiore lætitia, quòd illo primùm die Romana Ecclesia diuinis in rebus, Lusitana gens in humanis, Indiæ possessionem adire quodammodo videretur. Post hæc, Albuquercius vterque ad perdomandam Zamorini ferociam nouas excursiones fecêre. vastatus in primis Repelinensis ager. pagi ac villæ complures inflammatæ ac di-

A ac dirutæ. nauigia capta ac direpta permulta. deniq; bello passim circũferendo, tãtum terrorẽ omnibus circa populis intulêre; vt Zamorinus ipse, præsertim suadente Naubeadarino eodem, qui bellum antea dissuaserat, orato res pacis & commercij petendi ad Lusitanos miserit. cui conditionibus ijs datum est fœdus, vt & cædem Calecuti factã, & direpta mercimonia æquis æstimationibus compensaret: itemque ab lacessendo armis Trimumpara in posterum abstineret. In hasce ferme leges pax conuenit, ac rursus cum Zamorini popularibus amicè agi, & contrahi cæptum. Eadem fama permoti iamdudum tutores Colani Regis (nam ipse per ætatem potens regni nondum erat) per legatos item fœdus & amicitiam petiêre. Quibuscum eò libentius iunctæ dexteræ, quò maiores in omnem partem opportunitates habere visa res est. Etenim Colanum vrbs, quattuor & viginti leucas à Cocino in meridiem sita, in primis totius Indiæ antiqua & opulenta censetur. ex ea Calecutum, & aliæ Malabarici soli olim ductæ coloniæ. abundat mercibus; portum facili præbet accessu. ac præterea, multis familijs veterum Christianorum incolitur: quæ res longè etiam vehementius Lusi-
B tanos ad societatem gentis allexit. Igitur illis præcipuè cautum in fœdere: multis & grauibus iniurijs liberati, eorumque fortunis ac dignitati consultum. Instituta communi consensu amicitia, tabulisque commercij ritè confectis, domiciliũ proprium Lusitanis in vrbe Colano attributũ. eò cõfestim negotiatores cum scribis & custodibus immigrarũt. Accessit rei diuinę procurandæ causa Rhotericus Dominicanus. is, & morum integritate, & doctrinæ præstantia paucis diebus multos mortales partim in recta fide confirmauit, excoluitque: partim ab stipendijs dœmonum ad Christi signa traduxit. Eodem anno quo hæc in India gerebantur (is fuit à millesimo quingentesimus tertius) nauarchi aliquot ad commeatus Arabicos prohibendos Olisipone profecti, Zanzibaris regem malis coactum, stipendiarium Emmanuelis fecêre. itemque Brauæ liberæ ciuitati, leucas cis Melindem centum, annuum vectigal impositum. ipsi verò Melindensi Regi, cùm à Mombazæ tyranno valde premeretur, sanè opportuno tempore latæ suppetiæ. tyrannus ab armis discedere, & prope iam victo Melindensi pacem dare coactus est. Cùm terra marique negotia Lusitanica prospero admodum procederent cursu, & simul in varias regiones aditus Euangelio patefieret; tranquillas iam à Calecutano res, vnius hominis cupiditas & amen-
C tia perturbauit. is, Cocinensi apothecæ præpositus, cùm nauem Malabaricam pipere onustam præteruehi cognouisset; repente vel auiditate prædæ, vel priuato in Malabares odio incitatus, mittit qui captã sine mora Cocinũ pertrahant: nautæ cùm se Zamorini amicos & populares clamarent; Deumque & hominum fidem testarentur, se ipsius missu Cranganorem petere; nihilominus Lusitani in incepto persistunt. coorta pugna, sex Malabares interfecti, complures vulnerati: nec Lusitanis incruentum certamen fuit. Expugnato nauigio, in Cocinensem apothecam piper omne conuectum. Ea re cognita Zamorinus confestim ad Franciscum Albuquercium mittit, qui tantam iniuriam expostulent. ille cùm rem negligeret, nec modò ablata reddere, sed ne factum quidem vlla ratione purgare dignaretur; enimuero Zamorinus continuò exarsit iracundia, coalitamque recens amicitiam indignabundus abrupit. Hanc ego diremptæ pacis ac societatis causam, Damianum Goesium & Hieronymum Osorium, sequutus, in medium attuli, haud sanè ignarus, in hoc etiam ab ijs dissentire Barrium: culpamque omnẽ in Zamorini mobilem animum vtcunq; transferre. Sed regijs chronographis à me, præsertim in re tali tantaque, temere fides abroganda non fuit. Cæterùm Zamorinus, vti dicere institueram, acri dolore succensus, primùm edicta omnia, decretaque in rem Lusitanorum facta, extemplò

Universidad de Deusto
Biblioteca

reuocat.dein armatos parones ad intercipienda onera circumquaque di D
mittit.postremò ad euertendum Trimumparam,Lusitanosq; ex India pellendos maiore quàm vnquam antea conatu copijsque se comparat. Et quamquam inexpiabili in vtrosque odio ferebatur;bellum tamen distulit consultò,quoad Albuquercij fratres onustis iam non vno loco nauibus, ex India abscederent. Quibus de consilijs Trimumpara litteris amicorum ac nuntijs maturè certior factus,cum Francisco(nam is præerat summæ rerũ) egit etiam atque etiam,vt adeo difficili ac periculoso tempore quàm firmissimum sibi suisque præsidium in discessu relinquat.Sed neque proximæ calamitatis memoria,neque imminens Lusitanicæ rei discrimen, neque optimi, & constantissimi Regis obtestationes precesque flectere Francisci animum valuêre,vt naues plus tres cum centum & quinquaginta dumtaxat propugnatoribus daret,præfecto Eduardo Patieco viro fortissimo : nimirum,vt in tanta deinde paucitate,cùm militum virtus,tum verò diuinę opis præsentia clarius appareret. Post hæc, Albuquercij fratres vterque simul, verùm exitu dispari in Lusitaniam vela dedêre. Franciscus,incertum qua clade,quove infortunio, vnà cum socijs in itinere perijt.Alphonsus,quamuis magnis iactatus procellis,tamen circa finem Iulij mensis, non minore E
quæstu quàm gloria,sospes in vrbem Olisiponem introijt. Post eorũ profectionem,solutus metu Zamorinus,palam terra marique bellum ciebat.ducenta amplius nauigia,magnam tormentorum copiam, elephantos cõplures,armatorum millia circiter sexaginta contraxerat. Eo terrore Cocinum allato;multi confestim in Malabaris interiora dilapsi : ac vix capitis pœna proposita cohiberi populus potuit. Ex reliquis copijs ægrè milites ad millia triginta conscripti. quorum tamen paulatim numerus partim transitionibus,partim effugijs vix ad decem millia redijt,nec ea quidem admodum forti animo,vel integra in Trimũparam fide. Ergo tota pæne belli moles in Lusitanos incubuit. Solennes tum fortè agebantur feriæ, quibus cælestes iras in omne genus humanum intentas olim suo potissimum capite Christus excepit. Ea recordatione ad omne decus ac pietatem incensi Lusitani,vicissim vitam pro Christi nomine effundere gestiebant. Itaque tanto inferioribus copijs,nullum periculum recusare,caput libenter in discrimen offerre, & periculosissimas expeditiones certatim sibi quisque de- F
poscere. Eduardus,quoniam multis partibus vno tempore dimicandum fore non dubia coniectura prospexerat; primùm ad Repelini vada nouas munitiones obiecit:dein Cocinensi arce multis locis instaurata; nouum insuper propugnaculum ad portus introitum excitauit.ad hæc, naues & scaphas maiores,vt ad subita occurrerent,omni genere telorum ac tormentorum instruxit. At Zamorinus,vti proximo bello fecerat, Repelini transitum,& vado,& actuariis longo ordine consertis tentauit primùm: dein magna suorum cæde bis terue repulsus,cùm in angusto loco se multitudo impediret;& à nostris in confertam turbam irrita nulla iacula inciderẽt;Repelinensis dynastæ monitu ad loca minus vadosa, verùm patentiora descẽdit. ea re cognita Patiecus cum expeditis celeriter anteuertit: ratusque paucitatem consilio adiuuandam;noctu sudes præacutas toto passim vado figẽdas curauit:postridie hostes magno impetu transire conati ; partim se præustis cuspidibus induerunt;partim accedente æstu obruti;partim assiduis missilium nimbis vulnerati,occisique:pars etiam,quæ vel nandi peritia,vel beneficio lintrium in vlteriorem euaserat ripam,acriter dimicãtibus Lusitanis, aut cęsi,aut in flumen detrusi. Zamorinus,vbi aperta vi parum proficere se intelligit;ad insidias de more conuersus,percussores,trãsfugarum specie,in Eduardum occultè summittit : hosce ille diuinitus deprehensos conui-
ctosque

A ctosque Trimumparæ tradidit,in quos arbitratu suo cõsuleret. pretio dein conducti,qui veneno inficerent aquas: eo item scelere per indices patefacto,excubiæ ad fontes intenta cura dispositæ. Rumor ad hæc de industria dissipatus,Cocinense præsidium cæsum,naues captas & incensas:ac solicita ti circa populi, vt in nostrorum stationes,& apothecas impetum facerent, nomenque Lusitanum omne delerent. ea quoque fraus Dei beneficio patuit. Quo tam infelici rerum euentu cùm valde angererur Zamorinus; tum ad infringendos eius conatus, dira morbi lues accessit : qua multi ex ipsius exercitu fœdè absumpti ; multi etiam & contagionis metu , & belli difficultate perterriti, diffugêre. Iamque susceptæ expeditionis auctores exsecrantem , ac desperatis pæne rebus, de pace ac de reditu cogitantem,iniecta repente spes confirmauit expugnandi Lusitanicas in ipso Cocinensi portu naues;quo vno subsidio,vt supra diximus, Trimumparam vel maximè niti non ignorabat. Mahometanus quidam erat, Coiesalles nomine, machinarum peritus. is ad Christianorum nauigia superanda, Malabaricis multo celsiora,eiusmodi artificium ingenti omnium approbatione commentus est. Binis paronibus,valido & à puppi & à prora tigno inter
B se commissis,turres erigebat;è quibus deni amplius homines in subiectas onerarias tutò eiaculari possent. Huiusce generis machinas octo cùm adornasset;Zamorino ignaro talium rerum, & adulatorum turba circumfluẽti, tanta victoriæ fiducia subitò accessit;vt Eduardum ad se vinctum perduci sine mora imperauerit. Verùm ille per exploratores tota de re præmonitus,nouas vicissim in onerarijs machinas excitarat. ac quo die commissum est prælium (is erat in cœlum ascendenti Christo Domino sacer) nauium puppes,ne à tergo circuiri possent,ad littus applicuit:præterea,ad arcendum congressum,prominentes à prora malos obiecit:precatusque immortalem Deum,vt in ea quoque sibi pugna , sicut in cæteris propitius adesset; inuicto animo,perexigua manu , ducentorum ferme nauigiorum impetũ excepit. Ardentes primùm pyrę ad Christianas naues inflammandas immissæ : quibus accessu prohibitis , & in conspectu omnium frustra consumptis ; tum demum turrita nauigia nequicquam admoueri cæpta. Siquidem præter ipsam machinæ formam,duplici præsertim clauo, ad regendum inhabilem, æstus quoque maris tum fortè rapido accedens tractu, gubernandi arbitrium nautis ademerat.ergo,& magistri gubernacula huc
C illuc frustra torquere ; & remiges irrito conatu in aduersum maris impetum tendere;& infesto rostro in nostros directa nauigia repente modò in obliquũ,modò in cõtrarium sisti:nihil iam loci consilio vel arti esse : neque moderatores inter se constare;nec remigium clauo , neq; clauus magistris parere:aliò naualis turba,aliò duces & propugnatores vocare , aliò cuncta simul æstus abripere.in eo tumultu,cùm sagittarũ multitudo cælũ pæne inumbraret;& crebris hinc inde fulgetris horribili cum strepitu radiantibus, omnium generum vsquequaque tela volitarent;è turribus octo vix duæ ad onerarias ægrè tandem appulsæ. in quas destinato ictu maiores globi à nostris subinde contorti:laxatisque cõpagibus,partim auulsa è suis sedibus tabulata,cum ipsis epibatis in aquam magno sonitu decidêre;partim dissilientibus vndique fragmentis, consauciati permulti,ingentem pauorem ac trepidationem cæteris intulêre. Ad eum casum clamor à nostris terra mariq; sublatus;& integrata pugna tãto militum ardore;vt Calecutani, multis passim occumbentibus,attoniti pauentesque certatim terga conuerterint. neque vllis,ducum Regisve ipsius,aut minis aut hortamẽtis sisti fuga potuit. contento cursu remotas Malabaris insulas,& intima penitus æstuaria petiêre. quinque circiter ab initio belli menses effluxerant. eo toto tempore Zamorini copias valde imminutas esse constabat. pestilentia , mortalium

Universidad de Deusto
Biblioteca

talium ad tredecim millia absumpserat: totidem ferme huc illucque distu D
lerat metus. varijs præterea certaminibus, magna parte nauium ac tormentorum amissa, ex ipso militum robore millia plus quinq; ceciderant. Zamorinus infelicirer iam toties in arma coortus, cùm & hyems immineret, & noua insuper è Lusitania classis adesse diceretur; abiectis belli consilijs, ipso Dui Ioannis Baptistæ natali die vasa collegit, ac retrò ad Pananem tristissimus abijt. Brachmanæ augureſque, quòd belli suasores & impulsores semper fuissent, veriti ne in ipsorum caput calamitas verteret; culpam tantæ acceptæ cladis in malè obseruata auspicia, neglectas religiones, & vota minus fideliter persoluta, cuncti ex composito reiecêre. Hisce artibus mendacij, sque sacrilegi impostores existimationem suam egregia simulatione tutati. Zamorino, vanis superstitionibus miserè obnoxio, ingens dirarũ iecta formido. regni administratione vicarijs tradita, ipse interim ęger animi, ac mœrore pæne confectus, in auiam solitudinem cum exiguo comitatu, ad placandos commentitios Deos, & expianda peccata secessit. At Lusitanorum, eo toto bello, cùm omnium, tum verò Eduardi præcipuè Patieci virtus enituit. Is, & ante prima signa fortiter dimicando, & insidijs maturè E
præcauendis; & disponendo milite, & muniendo vbi res postularet; & omnia militaria munera impigrè obeundo; acerrimi simul bellatoris, & ducis eximij laudem omnium testimonio est consecutus. Quamquam attentius belli progressum & cuẽtum æstimantibus, diuina potius, quàm humana tota res visa. quando tam multis Malabaribus ex vtraque parte cadentibus, Lusitanus tot prælijs desideratus est nemo. ac nauium insuper aluei non semel traiecti ac perforati sine vllius damno feruntur; & fulmineo excussæ rotatu ferreæ pilæ, irrita plaga (quis credat?) obuijs quorundam exceptæ pectoribus. Quas ob res, Christo salutis humanæ parenti, supplicationes habitæ, & solenni ritu, pro ea quæ tum supperebat copia, sacrificatum est. Redeuntem è prælio Patiecum Trimumpara perquàm arctè comiterque complexus, immortales eius virtuti ac fortitudini gratias egit: nec modò regnum, sed vitam, salutemque Lusitanis haud vno iam nomine acceptam ingenuè tulit. Interea multorum litteris & nuntijs certior factus Emmanuel, quanto in periculo res Indica versaretur; Lupum Soarium Aluarengam cum nauibus duodecim subsidio suis laborantibus miserat. is, quamquam ab Eduardo parta iam ante victoria, magnum tamen
ad Cocinense regnum & Lusitanica negotia stabilienda, momentum attu- F
lit. Siquidem Zamorinus & quotidiano matris conuitio, & assiduis populariũ precibus in patriam reuocatus, bellum eadem qua deposuerat leuitate, reparare terra marique instituerat. Iamque ad Cranganorem oppidũ terrestres naualesque copias intentiore delectu habito cõtrahebat. Eius rei fama Cocinum allata, Lusitani circiter mille, Naires ad duo millia confestim eò profecti, recens ædificata ab hoste nauigia primùm expugnant, præfecto rei maritimæ cum duobus filijs interempto: dein exscensione facta, eodem impetu Naubeadarini peditatũ fundunt fugantque. tum Cranganori oppido iectæ flammę; Christianorum tamẽ tectis, ac pręcipuè sacris MARIAE Virginis, & Apostolorum ædibus temperatum est. Per idem tempus Rex Tanoris (ea quoq; Malabarica est regio) cùm finitimis bellis admodum premeretur, à Lusitanis auxilium petijt; seque, ni aspernarentur, Emmanuelis vectigalem fore professus est. missi extemplò aliquot Lusitani manipuli: quo ille subsidio, cùm breui superior hostibus euasisset; certis, vti receperat, legibus, in Regis Lusitaniæ societatem, ditionemque concessit. Inter hæc, Indico mari ab Lusitanis vehementer infesto, Calecutana commercia magis in dies imminui. negotiatores & inquilini partim ad suos lares, partim in aliena regna migrare. In ijs mercatores Arabes omnium
ditissi-

A ditissimi, cùm ad Mecam reditum pararent; pecuniam & pretiosissima quęque in naues imposuerant, sub Lusitanicæ classis discessum illicò vela factu
ri. Non fefellit ea res Aluarengam. Continuò Pandaranæ portum scaphis audacter inuectus, onerarias Arabum septendecim instar muri inter se colligatas, omni telorum genere ornatissimas, & propugnatoribus refertas, vi cepit, ac direptas incendit. Pertinacibus animis vtrinque certatum est. è Mahometanis duo millia; è nostris vigintiquinque, non amplius, interfecti: vulnerati ad centum & triginta. Inde, relicto cum tribus nauibus ad Cocinum tuendum Emmanuele Vasconcellio, opimis spolijs onustus Aluarenga Lusitaniam petijt, comite itineris Eduardo Patieco: cuius egregiæ virtuti, immortalibusque erga se promeritis, Trimumpara debitum testimonium scriptis ad Regem litteris tribuit. Ei testimonio cùm aliorum etiam litteræ sermonesque astruerent fidem; Emmanuel talem ac tantam indolem in obscuro latere nequaquam est passus. ac præter cæteros honores aduenienti Eduardo publicè priuatimque habitos, præclarà quoque viri facinora pro concione diligenter exposuit ornauitque Regis
B iussu Iacobus Ortizius Visensis Episcopus: idemque cæteris in oppidis Lusitaniæ factitatum. dein, vt in communi causa commune gaudium esset; ad Christianos omnes Reges principesque, ac Romanum præcipuè Pontificem, Emmanuel in eandem sententiam accuratè perscripsit. diu celebrati sermone omnium nationum tam noui tamque admirandi rerum euentus; gratiæ vbique ingentes actæ Deo; nec parum inde Lusitanico generi ac nomini dignitatis accessit.

Libri secundi Finis.

HISTO-

Universidad de Deusto
Biblioteca

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER TERTIVS.

HOC tam secundo successu rerum, Emmanuel Orientis opes imperiumque animo & spe in dies maiore complexus, percunctando à regionum peritis, & nauigationis tabulas, quæ ex India depictæ subinde referebantur, attentius contemplando, ita comperiebat: Indicę negotiationis pśidia & quasi claustra præcipua esse tria: Adenum Arabiæ, & Armuziam insulæ Geru (Ogyrim olim fuisse quidam haud absurdè conijciunt) prænobiles vrbes, quarum altera Arabici, altera Persici sinus ostium obsideret: itemque Malacam, Sincapurano impositam freto; quò, propter loci opportunitatem, Sinarum, & Lequiorum, & insularum pæne innumerabilium mercimonia commearent. ergo, ad ea loca vel fœdere sibi adiungenda; vel armis, vbi res exigeret, occupanda; studium omne cogitationemque conuerterat; ratus, id quod res erat, eam vnam expeditissimã rationem esse totius maritimi quæstus ac mercaturæ ab Aegypto, Syriaque in Lusitaniam transferendæ. Non fefellêre eiusmodi consilia Saracenos, & Arabas, viros & in suis occultandis voluntatibus, & in alienis odorandis explorandisque admirandæ sagacitatis. Itaque Zamorino per aulicos & Brachmanas persuadent, vt quoniam Indicas classes Lusitanicis & robore nauium, & armorum apparatu inferiores tot iam euentus ostenderint; ab Aegypti, & Arabiæ, ac Syriæ Rege Campsone, quem Sultanum appellabant, aduersus communem hostem auxilia accersat. Missus in eam legationem cum amplis muneribus Maimames, Mahometanę superstitionis cultu notissimus. is, miscendo cõsilium precibus, modò Campsonem obsecrabat, vt religionis auitæ causam susciperet, ac prophetæ sepulcrum, & populares, amicosque & consanguineos à quotidianis Lusitanorum iniurijs ac latrocinijs vindicaret: modò suadebat, vt sibi quoque, vectigalibusque suis maturè consuleret. Gentem ab vltimis orbis terræ terminis in partem Indici commercij vix ante quinquennium precario admissam, tantos iam sibi sumpsisse spiritus, vt leges Orienti dare, iura publica inuadere, Asiaticas opes per summam audaciam interuertere, quibus denique visum sit, nauigatione ipsa interdicere minimè dubitet. Qui tam longinquis, ac periculosis expeditionibus talia moliantur; quid tandem, si domicilium ac sedem in Asia fixerint, non ausuros? oriẽtem flammam vel exiguo latice, adultam iam & grassantem, non nisi ruina opprimi, & extingui. Proinde nascenti malo pro sua pietate ac prudentia quàm primùm occurreret. Ad extremum petebat: vt classem aduersus Lusitanos quantam posset maximam, remige ac milite instructam, ad Indiæ littora mitteret. Calecutanum commeatus, pecuniam, portus, ac cætera necessaria affatim præbiturum. In eandem sententiam orator etiam ab Adeni regulo, vir clarus è pseudoprophetæ stirpe, disseruit. Haud vana afferebant. etenim Campson, & Mahometici dogmatis sę præcipuum assertorẽ, ac Mecanæ domus, quæ in

A quæ in eius erat imperio, præsidem ac tutorem ferebat; vt imminutum eius cultum negligere salua dignitate non posset: & post Lusitanorum in Indiam aduentum, ac merces in Occidentem auersas, maiora in singulos annos rei pecuniariæ damna sentiebat. igitur & Regum sociorum suasu, & sua ipse voluntate ad pellendos ex India Lusitanos vehementer incubuit. In præsentia, legatos quàm optimè sperare iussos, & promissis ingentibus regio more oneratos, dimisit. Cæterùm mox de apparatu bellico, deque ratione perficiendæ rei deliberanti, multa occurrebant, quæ quamuis incitatos hominis impetus admodum retardarent. primùm communis Mars, & incerti bellorum euentus: dein periculum ne Lusitano oppugnando, totius Europæ arma in se conciret: postremò ædificandæ instruendæque classis difficultas: quòd & materia cædua, cùm in Aegypto non supperat, longissimè petenda: & informes triremium aluei membratim à Cairo seu Babilone, quæ interfluo Nilo Mempheos obiacet antiquæ ruinis, Suezium vsque rubri maris emporium per solitudines arenosas, & auias transuehendi forent, atque ibi demum compactis carinis ornandi deducendique. Quocirca, antequam ancipitem belli subiret aleam, sibi tentandum
B existimauit, num quid denuntiatione magni alicuius periculi, ac minis apud Christianos proficere posset. Primùm igitur, per idoneos homines rumoribus dissipatis, omnium aures bellicis terroribus complet. dein artificiosè submittit, qui Maurum monachum Hispanum, antistitem templi eius, quod in Arabiæ monte Sina reliquias Diuæ Catharinæ virginis martyrisque conseruat, metu, ne quid in sacram ædem grauius consulatur, supplicem ad se compellant. Hunc ergo, simplicitatis antiquæ virum, qui regum ignoraret artes, pauentem ac trementem, Campson cum minacibus litteris ad Alexandrum eo nomine sextum Romanum Pontificem mittit. in quibus erat; se à duobus Christianis Regibus Fernando, & Emmanuele iamdudum intolerandis iniurijs affici. ab altero Mahometanos omnes Bæticæ finibus, nulla ipsorum culpa, per summam indignitatem exterminatos. alterum, Africæ, & Arabiæ, & Indiæ oram annuis classibus infestam habere; nautas & mercatores in seruitutem abducere; aditu religiosissimæ ædis, quæ ad Mecam sit, plurimos omnium nationum mortales arcere. quòd hæc Rex vterque, socer ac gener, nulla prouocati iniuria, contra ius naturæ ac gentium audeant; se quoque vicis-
C sim Christianos quotquot in suo imperio sint, ad Mahometica sacra metu proscriptionis & exilij compulsurum: ac præterea antiquissimarum religionum Christianas ædes ac monumenta; quæque in Aegypto, & Arabia; quæque in Iudæa ac Syria visantur, cum ipso Christi sepulchro euersurum & concrematurum esse. Quæsi Pontifex salua cupiat, ac suorum incolumitatis curam gerat; Regem vtrumque pro sua potestate quàm primùm ab ea mente consilioque deducat. Has ergo querimonias minasque Campson ad Pontificem Maximum detulit, haud dubius, eas magni vtique apud Hispaniæ Reges fore momenti, quibus prope hæreditario iure nihil Christiana religione prius aut potius esse didicerat. Alexander, Senatu super tali tantaque re habito, monachum ipsum ab Emmanuelem, ex quo coram fusius cuncta cognosceret, mittit. Hunc demisse precantem, vt ab lacessendo Aegypti Rege desisteret, ac tot Christianis mercatoribus, tot religiosis hominibus, tam venerandis Christi Sanctorumque reliquijs pro sua pietate consultum vellet; bono animo esse iubet Emmanuel. neque enim Campsonem studio Mahometicæ superstitionis, aut abominandi monumenti cura, sed imminutis portorijs reditibusque torqueri. quæ detrimenta quando ita vehementer hominem excrucient; nequaquam commissurum, vt Christianis negotiatoribus è suo regno pel-

 lendis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

lendis, & celeberrimis templis, ad quæ ingens quotannis hominum vis religionis causa, magno cum ipsius emolumento confluat, cuertendis nouam insuper iacturam certissimi quæstus & vectigalium faciat. Nam quòd Fernandi soceri iniurias, de quibus ad eam diem questus non sit, quartodecimo demum anno (tot enim ferme à pulsis è Bætica Mauris effluxerant) adeò acerbè, tam dolenter expostulet; cui non apparere causas quæri accusationum & criminum; & sordidissimæ cupiditati auaritiæque inanem speciem caritatis religionisque prætendi? Proinde Christi famulus poneret metum, nec barbari fremitus irasve tantoperè perhorresceret. Hisce verbis confirmatum antistitem, pecunijsque ad exornanda Orientis templa, ac pauperes alendos copiosè instructum, Rex Lusitanus Romam remittit; ac simul ipsum Pontificem Maximum per litteras omni solicitudine liberat. Ipse verò, qua erat prudentia, & animi magnitudine; tam dira Sultani comminatione adeò non exterritus est, vt magnam etiam voluptatem inde perceperit. præclarum quippe sibi Emmanuel ducebat, immanem belluam, quæ ad eam diem Lusitanica arma superbè contempserat, quasi adactis ad vitalia telis, denique commoueri. Quocirca ad cœpta prosequenda, duplo pæne maiorem, quàm superioribus annis classem instruxit. eique præfecit Franciscum Almeidam, virum cùm cætera illustrem; tum quòd fortem ac fidelem operam in Bætica expeditione Fernando nauarat. Huic magnoperè in discessu præcepit, vt quoniam ad ea, quæ iamdudum agitabat animo, & assiduitate copiarum ac ducum, & spatio temporis opus esset; arces aliquot opportunis Africæ, Asiæque locis exstrueret, quæ Lusitanis & facilem in remotas regiones excursum; & tutum, quotiescunque res postularet, receptum darent. Præfectus, cùm ad VIII. Kalend. Aprilis, qui dies cœlesti ad Virginem nuntio est sacer, nauibus duabus & viginti faustis ominibus Olisipone soluisset anno millesimo quingentesimo quinto, Franciscanis aliquot fratribus, & clericis alijs rei Christianæ causa in eam peregrinationem assumptis; octauo Idus Aprilis ad Hesperidas processit. inde cùm ad superandum Bonæ spei promontorium nauarchi in meridiem cursum extendissent; vehementi Aquilone vsque adeò in remotas ab Sole regiones prouecti sunt; vt classiarijs præ nimio frigore manus propemodum obriguerint. Inde ad Orientalem Africæ oram extemplò flexêre, & secunda nauigatione paucis diebus Quiloam est ventum. ibi Abrahemum tyrannum callidè tergiuersantem, & annuum stipendium Emmanueli recusantem pendere; Almeida cum armatis descensione facta, ex vrbe per vim exegit: eiusque loco Mahometem Anconinum, acceptum incolis virum, & expertæ in Lusitanos fidei, Regem, solenni cum apparatu imposita capiti aurea corona, constituit. Dein situ ad maritimos aditus æquè ac terrestres in primis commodo, arx ædificari cœpta ingenti alacritate nauticorum, & militum. cumque labor in orbem iret, ipseque Almeida & cæteri principes, ad exemplum, suam obirent vicem; non die non nocte intermissum opus, vigesimo die absolutum est: arcique ab Diuo Iacobo inditum nomen, quod eius Apostoli die ipso natali vrbem expugnassent, ac tyrannum inde expulissent. Constitutis Quiloæ rebus, & firmo præsidio arci impositio, itemque nauigijs ad oram tutandam relictis, Mombazam petijt classis. Ea vrbs in parua eiusdem nominis insula, quam æstuarium efficit, excelso ad conspectum tumulo posita, portum habebat duobus propugnaculis munitum: in quibus tormenta è Lusitanico naufragio nuper extracta, vt supra diximus, barbari collocarant. ijs cùm aduentantem classem aditu prohibere conarentur; nostrorum ictibus breui disiectum vtrumque castellum, ac li-

A ac liber introitus Almeidæ patuit. missis deinde ad tentandi reguli animum nuntijs, cùm nihil pacati responderetur; Almeida trifariam adortus vrbem, Assumptæ in cœlum MARIAE Virginis die festo vi cepit, ac direptam incendit. multi ex hostibus interempti, multi in seruitutem abducti. Regulum, inter ipsam dimicationem desperata victoria fugientem syluæ texêre. Transmisso inde sexdecim diebus Oceano, Anchediuam insulam tenuit classis. ea insula quod in littus imminet Indicum, ac tutam stationem nauibus præbet, ibi quoque ex Emmanuelis præscripto castellum excitatum. Hinc Almeida Cananorem traiecit; ac summa Regis voluntate ad tuenda mercimonia optimo loco arcem exstruxit, præsidioque communijt. Per idem tempus Lusitani qui ad Coianum agebant, contracta temere cum incolis & Arabibus rixa, ad vnum omnes interempti sunt. Eius rei cognoscendæ, ac sedandi tumultus causa, Laurentius Almeida Francisci filius classe profectus, cum superba responsa tulisset, commisso prælio, Arabum onerarias ad viginti magno ardore militum captas incendit. quo item in prælio illud in primis accidit memorabile. pila è maiore tormento in scu-
B tum Ioannis Hominis Lusitani contorta, ad ipsius pedes sine vlla prorsus læsione defluxit. Interea grauis iam ætate Rex Cocini Trimumpara, de gentis more deposito gubernaculo, se in solitudinem ad colendas Brachmanarum superstitiones receperat, ac sororis filium Naubeadoram natu minorem hæredem reliquerat regni, maiore præterito, quod nuper in bello Calecutano ad Zamorinum vnà cum alijs principibus defecisset. is dolore incensus amissi patrimonij, cùm nouum deinde Regem vexaret, exerceretque, ac popularium solicitare animos non desisteret; profectus Cocinum Almeida, Trimumparæ iudicium ac voluntatem ratam voluit esse: donatum pretiosis muneribus Naubeadoram in fidem recepit, ipsiusque patrimonium ac regnum, Emmanuelis auctoritate opibusque constituit. dein impositis mercibus naues duodecim anno insequente in Lusitaniã remisit: ipse ad res Indicas administrandas, regesque socios tuendos (quòd ita in mandatis habebat ab Emmanuele) Cocini permansit. Plures tum è Lusitania classes, nondum exploratis ad plenum tempestatibus, eodem anno deinceps, vt quæque parata erat, in varia cogniti nuper Oceani littora mittebantur. Itaque paulo post Almeidæ profectionem, vir egregiè
C fortis, Castellano patre natus, Petrus Gnaia, nauibus sex ad Sofalam venerat, vt arcem in eo tractu, si qua posset, ædificaret; ac simul in auri pretiosa commercia Lusitanos induceret. Tenebant ea loca tum Saraceni ab vrbe Magadaxo primùm, dein à Quiloa profecti: & ingenti lucro cum finitimis Cafribus, qui in Monomotapæ Regis imperio varijs locis aurum effodiunt, Indicas vestes, & alia mercimonia commutabant. Sed inter Quiloanos tumultus Prætor eò missus Izufus, vir astutus & audax, defecerat nuper ab tyranno Abrahemo; perque fraudem in eius terræ possessionem inuaserat. Ad hunc, iam ætate confectum, & luminibus captum Gnaia cùm adijsset; primùm ostendit, quantum ex Lusitanorum societate & commercio vtilitatis capere posset. dein petijt, ob eam ipsam rem, vti ad merces custodiendas castellum in ijs finibus ædificare sibi liceret. id non magis aduenis, quàm incolis præsidio contra finitimorum incursiones futurũ. ac simul de Regis Emmanuelis benignitate opibusque multa disseruit. Ille, non tam ratione societatis adductus (quippe qui nec Lusitanorum mercibus indigeret, & graues accolas fore procul dubio cerneret) quàm fama perterritus eorum, quæ ad Quiloam ac Mombazam erant gesta, perhonorificè accepit virum, ac postulatis in speciem libenter annuit: quamquam acriter obsistente Mengo Musafo genero, viro acri, & bellicoso:

Universidad de Deusto
Biblioteca

quem ſenex ea potiſſimum ratione lenijt, fore vt Luſitanos inſolita cæli D
intemperies, & loci grauitas, ac paluſtres humores paulatim abſumerent, vel certè ſic afficerent, vt à paucis armatis deleri ſine periculo poſſent. Gnaia dynaſtam ſpe liberaliorem nactus; locum quà flumen in mare effunditur, ædificationi deſignat. & quòd cæmenta non ſupperterent, caſas è robuſta materia raptim exſtructas, duplici vallo, & propugnaculis, & foſſa circundat. Neque ita multo poſt, vti prædixerat Izufus, aduerſa valetudine tentari aduenæ cæpti: pauciſque diebus adeò peruagata vis febrium eſt, vt ex vniuerſo præſidio vix quadraginta ſupereſſent, ad arma ferenda, & vigilias obeundas idonei. Quam occaſionem ratus Arabs de medio tollendæ inuiſæ nationis, exſtimulante præſertim aſſiduè Muſafo genero; tamen ſuis duntaxat opibus rem aggredi non eſt auſus. Mocondes erat Cafer, vicinis locis pro Monomotapæ Rege præpoſitus. Hunc per nuntios Izufus admonet, Europæos piratas, qui maritimam oram dudum infeſtam habuerint, denique ad ſe delatos; intra lignea ſepta, quæ ſibi ipſimet circundederint, fame & ſqualore pæne confectos teneri. Si in partem prędæ venire animum inducat, ſe rem in eius aduentum integram ſeruaturum. Haud fruſtra miſſa legatio. Mocondes, omnis humani expers iu- E
ris, aduentitij lucri nec opinata ſpe illectus, ingentem trahens popularium turbam, celeriter affuit. neque tamen Luſitanos fefellit, ab exſulibus Saracenis tota de re feſtinè præmonitos. itaque & ænea tormenta, ignotum Cafribus ad id tempus machinæ genus, idoneis locis occultè diſpoſita fuerant; & cùm à valentibus intentiore cura excubiæ agitabantur; tum ipſimet ægri, quippe quibus periculum & indignatio præter ſpem adderet vires; ſeſe ad defenſionem forti animo comparauerant. Mocondes, artis bellicæ prorſus ignarus, ac numero maximè fretus (hominum autem ad ſex millia ſecum adduxerat) Arabum ductu monituque faſcibus ſarmentorum ex agro collatis, ad caſtellum copias incompoſito agmine admouit: completiſque foſſis, noſtrorum paucitate contempta, Cafres alij vallum ſcandere, alij conuellere nitebantur; cùm in confertam multitudinem, ac nihil tale timentem emiſſa repente ferrea procella, tantam edidit ſtragem, vt relicta oppugnatione attoniti, pauenteſque barbari ſe in proxima nemora confeſtim abdiderint. ac ne ibi quidem tutò eſſe licuit. ſiquidem continuatis bombardæ ictibus, magno impetu diſſultantia arborum fragmenta, ſemiermes, incautoſque miſerè lacerabant. cui tanto ma- F
lo cùm nullum, præter fugam, remedium occurreret; rabie ab Luſitanis in Arabas verſa, vulgo fremere quòd ſe fallacibus promiſſis ad bellum cum ipſis Dijs gerendum euocaſſent. atque, vt eſt rapaciſſima gens, ne prorſus inanes abſcederent, Izufi agro vaſtato, & oppido ipſo magna ex parte direpto, in patriam reuertêre. Ac ne Luſitani quidem inultã paſſi perfidiam. Poſt Cafrum profectionem, cognito Izufum eiuſque ſatellites, nihil minus quàm noſtrorum eruptionem timentes, negligentius agere; noctis intempeſtæ ſilentio, Gnaia, ſtrenuis cum aliquot viris aduerſo flumine in regiam ſubuectus, Izufum ipſum, & paucos familiares occidit. dein, priuſquàm populi concurſus in regiam fieret, inſigni facinore perpetrato, ad ſuos eadem nocte incolumis redijt. Poſtridie, cùm res emanaſſet, ira odioque incenſi barbari quàm maxima coacta manu, denuò caſtellum adorti; & eodẽ quo nuper euentu, plures & integri à multo paucioribus & imbecillis, cum cæde & ignominia repulſi. Poſt hæc, inter eos certari de ſucceſſione cæptum. Cumque Muſafus prepollens viribus, & popularium gratia; Izufi liberos patrimonio exturbare niteretur; & ſatis appareret, ius in armis fore; alter ex ijs, nomine Solimanus, ad Gnaiam confugit ſalubri vtriſque conſilio: ſiquidem Luſitanorum ope Rex declaratus, fidelem ſe viciſſim

A viciſſim illis amicum ac ſocium ex eo tẽpore præbuit. Interea Zamorinus, tametſi cum lætis admodum promiſſis ab Sultano redierant oratores; tamen, imminente Luſitano veritus ne ſera eſſent Aegyptiaca auxilia; contracto ingenti fabrum naualium numero, maiorem quàm antea claſſem omni ſtudio ædificabat, diſpoſitis circa omnes portus cuſtodijs, ne quid rumoris de tanto apparatu ad hoſtes efflueret. Namque Laurentium, diſperſis nauibus Malabarica tenentem littora, & Aegyptios Arabaſque negotiatores magno intercipientem rei Calecutanæ damno, quàm maximè incautum & imparatum placuerat adoriri. Verùm ex vrbe Calecuto clã elapſus Ludouicus Patritius Romanus (qui cognoſcendi ſtudio, vt fit, mercatoris habitu in Indiam penetrauerat, idemque hæc ipſa deinde litteris conſignauit) Almeidæ vtrique, & filio & patri cuncta ex fide retulit. Neque ita multò pòſt, è varijs oræ Malabaricæ portubus in vnum coacta Zamorini claſſis ad Laurentium rectà contendit. ea fuiſſe dicitur celſarum nauium amplius ſexaginta; lemborum, ac paronum, biremiumq; ad centum & triginta, omni telorum genere, & numero militum inſtructiſſima. Ad eius famam, Laurentius, patris iuſſu naues non plus vndecim admiſtis triremibus paucis raptim adornauerat, Luſitanis, præter nautas, impoſitis octingẽtis. Vt ad ictũ
B bombardæ ventum eſt, conſpicatus Laurentius tantam hoſtium multitudinem; expiatis de more noxis, primùm omnium ædem MARIAE Virgni Victrici vouit, ſi ea pugna barbari fuſi ac fugati eſſent. dein, paucitati ſubueniendum ratus arte, ne à Malabaribus circũueniri poſſet; tormentis, qua parte virium longè præſtabat, eminus rẽ gerere inſtituit. atque ob id ipſum ex alto directis in prælium nauibus, leni Auſtro flante, ſimul & venti beneficium, & congrediendi arbitrium hoſti præripuit. Ac primo ſtatim certamine, cùm in ſyluam adeo denſam irrita nulla propemodum ab Luſitanis incideret plaga; neque ex tanto interuallo vel tormenta ferrea, quibus tum vtebantur hoſtes, vel ſulphurei pulueris ollę, vel ſagittarũ imber noſtros admodũ lęderẽt; multæ paſſim omnis generis naues hoſtiũ aut depreſſæ, aut in littus eiectæ. Ac, diſſipatis demum ordinibus, quod antea conſultò vîtarat Almeida pugnam è propinquo conſeruit. Prætoria nauis erat hoſtium, tum aluei magnitudine, tum armatorum frequentia inſignis. In hanc harpagonibus ferreis comprehenſam Almeida cum fortiſſimis aliquot bellatoribus incredibili pæne auſu tranſilijt; tantoque ardore animi & corporis dimicatum eſt; vt è ſexcentis propemodum armatis, quot eam tuebantur, ſuper-
C fuerit nemo, exceptis ijs, qui nandi peritia freti, ſe in pelagus præcipites dederant. Pari conatu, verùm ſucceſſu diſſimili, Nonnius Vaſcus, modica naui, & exigua militum manu, multò maiorem, & propugnatoribus inſtructam fermè quingentis, inuaſerat. cumque pauci à pluribus circumuenti premerentur, extremo iam in diſcrimine laborantibus victor Almeida ſubuenit; nec modò ſuos è periculo eripuit, ſed etiam naui hoſtium, trucidato vel depulſo præſidio, potitus eſt. Inde iam certa victoriæ inclinatio ad Chriſtianos facta, & Laurentius haud cunctanter inſequutus trepidam ac pauentẽ hoſtiũ claſſẽ, aliquot inſuper naues partim expugnauit, partim tormentorũ ictibus perforatas demerſit; palatæ aliæ contento curſu Calecutum maximè repetentes, cùm longinqua fuga, tum quòd eas terror ipſe longè lateque diſtulerat, ex imminenti clade euaſerunt. Almeida, tribus circiter hoſtium millibus cæſis, ſex tantùm è ſuorum numero deſideratis (quæ res diuinum auxilium ſine vlla dubitatione monſtrauit) captiuas trahens onerarias nouem, ingenti parta præda ſimul & gloria, Cananoris portum, cuius vrbis in conſpectu res erat geſta, magna cum totius populi, ac Regis ipſius gratulatione, ſoſpes introijt. ac primùm omnium, MARIAE Virgini Victrici, quam initio prælij vouerat ædem, faciendam locauit. deinde Cocinum

Universidad de Deusto
Biblioteca

num ad Franciſcum patrem cum alijs nauarchis iter intendit. Per eos dies D
Sabaius,qui Idalcanem genuit,præcipuus Decaniorum tyrannus, qua in regione Goa vrbs eſt, opportunitatem nactus dum ad Cananorem diſtinetur Almeida,ſexaginta actuarias naues ad Luſitanos ex Anchediua inſula pellendos miſit, præfecto claſſis,& auctore totius conſilij Antonio Fernando Luſitano exſule ex ijs, quos ad cognoſcenda loca genteſque Petrus Aluarus Capralis,vt ſupra dictum eſt,Quiloæ reliquerat. Is,ad ſpem vberioris ſtipendij tranſmiſſo Oceano, cùm ſe ad Sabaium contuliſſet, eiurata per ſummum nefas Chriſtiana religione, Abdalæ nomen aſſumpſerat:&, quòd rei maritimæ, & naualis fabricæ peritus eſſet; apud Goanos,talium rerum adhuc rudes,magno in honore habebatur. Igitur ad Anchediuam exſcenſu facto,nuper ædificatam à Luſitanis arcem omni conatu oppugnare inſtitit. Præerat arcis præſidio Emmanuel Paſſanius,ſpectata fide ac virtute vir, ex vrbe Italiæ Genua claro genere oriundus. Hunc,in ſubita re,quamquam ab alijs rebus imparatum,non defecit animus.ac dierum aliquot oppugnationem,cùm vrgeretur vndique, præclarè ſuſtinuit. ac demum Abdala, victricis claſſis iam iamque aduentantis perterritus fama, quàm celerrimè ſeſe irrito incepto ex Anchediua proripuit. Sed ea poſtmodum arx, quòd valido præſidio propter hoſtium propinquitatem indigeret,ne Luſitanicæ res E
in tanta paucitate diſtraherentur,ab ipſismet Luſitanis eſt diruta. Inde, ad Franciſcum affertur,Saracenos mercatores, à Molucis, & ab aurea Cherſoneſo redeuntes, ne in Luſitanica præſidia inciderent, longiore ambitu capto,per Maldiuas inſulas in Arabiam tendere. Quocirca Laurentium filium ad eos inſectandos proficiſci iubet. Is cùm incognita ſulcaret maria, æſtus impetu primus omnium Luſitanorum ad inſulæ Ceilani littora abripitur,quam inſulam, vti ſupra dictum eſt, veterem eſſe Taprobanam Ioannes Barrius multis argumentis affirmat. hæc, ouali maximè figura ducentarum circiter & quadraginta leucarum ambitu, leucas in longitudinem ſeptuaginta octo patet;in latitudinem, quattuor & quadraginta.atque à Cori promontorio,vt ſupra diximus, auulſa freto vadoſo, Piſcariæ, quam appellant,oræ prætenditur, ea cæli clementia, ſoli vbertate,& copia fluminum aquarumq; perennium,vt primorum parentum ſedes olim perhibeatur fuiſſe. varia pecorum armenta, necnon elephantos gignit egregiè bellicoſos ac dociles: cæteris metallis caret, ferrum incolæ effodiunt. plurimas fert gemmas, verùm præcipua claritate ſapphyros, chryſolithos, pſeudo- F
palos,ac pyropos:itemq; aromata pretioſa, cinnama, cardamomum,piper, ac palmas eximiæ bonitatis. Ad hæc,vel in primis iucundo ſpectaculo ſyluoſi montes ad effigiem theatralem inflexi, vaſtam planitiem oblongo circuitu in caueæ formam includunt: quorum vnus in arduam & ſubrectam altitudinem pænè ſeptem leucarum exſurgit; haberque in ſummo æquatam agri planitiem,ex cuius medio bicubitale ſaxum eminens ad inſtar menſæ,veſtigium demonſtrat impreſſum inclyti ſanctitate viri, quem ex Indiæ regno Deli quondam in ea loca veniſſe tradunt, vt gentem ſuperſtitionibus deditam fabuloſis,ad vnius Dei cultum religionemque traduceret. ergo tantæ venerationis eſt locus, vt à leucis amplius mille, omnium ordinum peregrini,ac præſertim Iogues, illuc pietatis cauſa contendant ingenti labore: ſiquidem, præter cæteras itineris difficultates atque pericula,in eius etiam montis cacumen, non niſi per adactos clauos ferreaſque catenas aſcenſus eſt. Haud abſimile vero videtur quod aiunt quidam, in eo, quod dixi, veſtigio, quamquam extincta iam nominis antiqui & peregrini memoria, coli Eunuchum Candaces Aethiopum Reginæ, quem cùm alij ſcriptores,tum verò Dorotheus Tyri Epiſcopus (qui, Conſtantino Magno impe-

A imperante,& ſanctitatis & doctrinæ laude præcelluit) in Arabia Felice, totaque Erythra,& in Taprobana,Chriſti Euangelium promulgaſſe teſtatur. Porrò inſula vniuerſa, nouem in Satrapias vel regna diuiditur: eſtque ad omne commercium, vel frequentia portuum, vel ipſa loci regione in primis accommodata. Laurentius in Calles portum inuectus, cum regulo per legatos inita ſocietate,columnam, cum inſcriptione, teſtem ſui aduentus,in littore poſuit:dein omiſſa propter incommodum anni tempus Maldiuana profectione, cum lætis admodum nuntijs ad parentem reuertit. Inter hæc, Triſtanus Acunia, Alphonſo Albuquercio comite, cum valida claſſe in Indiam deſtinatur: quem ex itinere inuaſit cupido Madagaſcaris inſulæ naturam ac regionem explorandi. itaque vel contra ſententiam Albuquercij(qui,ne temporibus excluderetur, maturandum aiebat) appulſis ad inſulam nauibus, cognitum eſt, maritima fermè ab Saracenis; interiora à Cafribus incoli: terram eſſe gingiberis,cariophylli, & argenti feracem. quæ dum Triſtanus curiosè perquirit, aduerſiſque ſubinde tempeſtatibus nec opinato ſubſiſtere cogitur; interea (quod Albuquercius præclarè monuerat) idonea tranſmiſſionis Indicæ tempeſtas effluxit. certis enim & anniuerſarijs fermè flatibus orientalis nauigatur Oceanus, quos
B hodie vulgus,vt ego quidem interpretor, ab ipſo ventorum impulſu,motiones appellat. Eæ ſi quo caſu præterlabantur, dum denuò recurrant, multorum menſium ſæpè mora cæptis interuenit. Igitur,ne fruſtra interim tempus abſumeretur; à Madagaſcare Melindem eſt ventum: & Oienſis dynaſta Melindio Regi ob Luſitanicam ſocietatem admodum, vt ferebatur,infeſtus,eiuſdem Regis rogatu ab Luſitanis prælio victus, & Oia vrbe pulſus occiditur. quo terrore perculſus Lamenſis finitimus regulus, in Triſtani fidem vltrò conceſſit, & ſtipendiarius Emmanuelis Regis eſt factus. Ex eo loco ad Brauam ciuitatem claſſis acceſſit. ea cùm pactum ſuperioribus annis tributum pendere abnueret, capta eſt à noſtris certamine haud leui. Sex armatorum millia barbaris animos fecerant. Verùm vbi deſcenſum à Luſitanis, & collato pede res geri cæpta eſt,ferociam poſuêre. Magna edita cæde fuſi,& fugati plerique: Decurionibus tamen fides in patriam ad extremum vſque ſpiritum egregiè conſtitit. acriter dimicantes in veſtigio cuncti mortem oppetere, quàm occidenti reipub. ſuperſtites eſſe maluerunt. Vrbs deinde congeſtis dudum diuitijs opulenta, à militibus fædè crudeliterque diripitur. Qua in re vindex rapacitatis atque ſæuitiæ
C euidenter apparuit numen. auiditate prædæ gregarij milites aliquot,mulierum manus ad armillas annuloſque extrahendos inſcio duce præciderant.ij, dum ſpolijs onuſti ſcapha onerarias repetunt, ad vnum omnes in portu ipſo demerſi, repentina morte crudelitatis & auaritiæ pœnas dedêre. ſcapha, cùm ſub aquis aliquandiu latuiſſet, quaſi perfuncta debiti ſupplicij miniſterio, rurſum emerſit. Triſtanus & cognitum ſcelus valdè improbauit, & cæteros graui edicto ab eiuſmodi immanitate compeſcuit. A Braua poſt hæc, ad Socotoram inſulam maris Erythræi tranſmiſſum eſt. Chriſtiani iam inde ab Apoſtoli Thomæ aduentu incolebant: ſed ipſa locorum aſperitate, & diuturno paſtorum deſiderio pæne efferati. Subterraneos inhabitant ſpecus: in bello fundis eminus certant, cominus gladijs è mero ferro, quod mortuum vulgus appellat. victitant milio, carcotis, & lacte. cum mercatoribus poma permutant; itemque cinnabarim, & aloen omnium laudatiſſimam. Quod ad cultum diuinum attinet, ex Iacobitarum hæreſi, propter vicinitatem Aethiopiæ, vitia multa traxêre. nam & à Romani Pontificis auctoritate ſeiuncti ſunt, & circunciſionem, alioſque ritus Iudaicæ ſuperſtitionis vſurpant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pant. neque tamen nulla retinent vestigia sanæ religionis: nam & ieiunijs D
anniuersarijs placant Deum,& precandi stata quotidie tempora obseruant,
& sanctam Crucẽ eximiè venerantur:huius imagines cuncti gerunt è ceruice suspensas:huic pro ipsorum tenuitate sacras ædiculas exstruunt: quò vbi conuenêre frequentes, Hebraicè concepta precationis verba præit vnus; tum instar chori cætera turba subsequitur. Quo tempore Tristanus ad eos venit,annis iam sex & viginti Rex Fartacum ex Arabia missis eò militibus mille,Beninum portum per vim occuparat:validaque arce imposita, Christianos admodum sæuo premebat imperio. Ad eos liberandos, atque ad Catholicam Ecclesiam adiungendos, ab Emmanuele Rege missus Tristanus, cùm Beninum attigisset;Fartacas,qui in eo præsidio erant centum circiter & triginta,comiter ad colloquium euocauit.ij, cùm ab insita genti ferocia,omnem cum Lusitano pacis conditionem aspernarentur; scapha circumuectus,& contemplatus loci naturã Lusitanus Imperator, duobus locis armatos exposuit.neque præfecto Abrahemo cum suis ad erumpendum defuit animus.Verùm vbi mox inter primores fortiter ciens pugnam ipse dux cecidit,extemplò fusa reliqua acies:ac nõnulli ad incolas,è quorum stirpe vxores,liberosque susceperant,confugêre:cæteri ad octoginta pernici velocita te arcem adepti,portas occludunt.tum à Lusitanis admotæ certatim scalæ: E
transgressique mœnia,ex interiore parte claustra perfringunt.inde patentibus portis admissum agmen,& inclusi intra turrium penetralia Fartaces,nequicquam ad spem veniæ salutisque inuitati, cùm pertinacissimè se defenderent,omnes,præter vnum,occisi.è Lusitanis, dumtaxat vnus in ipso certamine occubuit.sex postmodum è vulneribus periêre. Arce capta, nuntij ad incolas missi,qui nouæ classis metu in auios montes vnà cum coniugibus liberisque perfugerant.ij,cognito aduenas Christianos esse,ad arcem accurrunt,& Fartacum iniurias grauiter questi, ad pedes Tristani cum lacrymis acciderunt,per Christum IESVM obsecrantes, vt è tam acerba seruitute, ijsdem sacris deditam,eiusdemque consortem spei nationem eriperet. Quibus ille,se vel ob id ipsum ab Emmanuele Rege,salutis eorum cupidissimo, in ea loca destinatum esse respondit;quamobrem & præsidium ad Mahometanos arcendos,& sacrorum antistitem curandis incolarum animis libentissimè relicturum. itaque fano Arabum expiato, & in cultum Virginis MARIAE conuerso,arcis custodia cum idonea manu Alphonso Noroniæ Lusitano concredita est:rei verò Christianæ præpositus eximia sanctita te vir, Antonius Laurerius Franciscanus: qui tollendis vitijs, quæ in homi- F
num mores ac religionem irrepserant,incolisque ad veram pietatem ac virtutem erudiendis,aliquot annos planè Apostolico munere est functus. Inter hæc,elapsi è prælio Fartaces,criminando Lusitanos,& imperitum vulgus instigando, varios motus ciebant.ad eos comprimendos motus,Arabicumque,& Persicum Oceanum pro Emmanuele obtinendum, Tristanus, quòd ita in mandatis habebat, Albuquercium cum nauibus dumtaxat septem, propugnatoribus fermè quadringentis & septuaginta,reliquit:ipse, circiter Idus Augusti,nactus tempestatem idoneam, cum reliqua classe in Indiam cursum intendit. Inter hæc vertente iam anno,cùm non optata modò classis, sed nullum prorsus nauigium è Lusitania adesset; magnus Christianos omnes,qui in India versabantur, metus incessit, mœrorque. Acuebant curas,pæne in religionem versa prodigia, quòd per eos dies & sol tanta ex parte defecerat,vt circa meridiem stellæ apparerent; & ingenti motu ex interuallis concussa terra tremuerat. Iam Zamorinus, tempus aduenisse ratus, nominis Lusitani tandem aliquando extinguendi; haud segniter instaurabat bellum, solicitabatque legationibus & promissis cùm alios,tum præsertim Cananoris Regem, sibi priuatim obnoxium; quòd mortuo Rege qui

cum

cum Lusitanis pepigerat fœdus,ipsius præcipuè studio & opibus in regno successerat. Et per eos fortè dies,odiũ Indorum in nostros,temerarium cuiusdam Lusitani factum vehementer accendit. Aethiopici, Arabicique, & Indici maris possessionem, Lusitani adeò pertinacibus animis occuparant, vt nemini prorsus nisi ex eorum auctoritate, & quidem patentibus consignata litteris,ea nauigare liceret maria;ducesque in idipsum dispositi totã eam oram nauium præsidijs tuebantur. Ex ijs vnus, Malabaricum mare pererrans, cùm in Cananorensem onerariam incidisset; Calecutanos esse homines,& prolatum à nautis Lusitanicum diploma,nonnullis indicijs falsum & surreptitium suspicatus, confestim aggressus nauem expugnat; nautas, vectoresque, in ijs vnum è prima nobilitate, in velum insutos, haud longè à portu Cananoris in mare demergit. verùm disrupto mox linteo, cùm nota ciuibus corpora ad ipsam vrbem pelagus eiecisset;tãta ciuitatem repentè comploratio, luctusque compleuit; tantæ in eius facinoris auctores, quos haud leuibus argumentis Lusitanos fuisse coniecerant, excitatæ sunt iræ; vt cuncti consensu ad Regem adierint; iamque per se inclinatum eius animum perfacili momento ad oppugnationem arcis impulerint.

B Nec pro tam atroci iniuria satisfactionem accipere, quòd nauarchum Almeida multis rationibus factum excusantem, ac deprecantem ignominiam, grauibus verbis increpitum, ac præfectura priuatum, in ordinem redegisset. At Laurentius Brittus arci præpositus, ex propinquo in omnes barbarorum conatus excubans animo, vbi de eorum consilijs per exploratores cognouit; illicò ab Almeida subsidijs & commeatu accersito, arcem firmat, intendit vigilias, stationesque disponit. ac præsertim spectantia in vrbem propugnacula, nouis insuper additis munimentis, diligenter instaurat. Rex item, fossa valloque à portu ad apertum mare perducto, oppidum ab arce intersepit, exiguo transitu ad procurstationes relicto. Cumque multos iam dies, suspecti inter se, vitandis inuicem ac struendis insidijs exegissent; tandem exspectata ab Calecuto auxilia Cananorem aduenium, hominum ad viginti millia. Inde nulla oppugnandi mora est facta. Puteus inter oppidum arcemque medio ferè spatio intererat: vnica Lusitanorum aquatio. circa eum puteum minuta prælia, prohibentibus aquatores hostibus, fieri cœpta. Cumque è Lusitanis aliquot ferme quotidie aut caderent, aut vulnerati discederent, & aqua mo-
C dica sanguine multo constaret; Laurentius, Thomæ Fernandi architecti monitu, specum opere subterraneo ad ima putei occultè perduxit; fistulaque ac statumine appositio, locum ita concamerauit, vti ne quid supernè latices vlla ratione posset inficere. dein per speciem aquandi,eruptione facta, nostri glebas certatim injiciunt; ac puteum, ne hostibus vsui esse possit, obturant. Cuius rei miraculo attoniti barbari, nouæ scaturiginis aliquid intra arcem exstitisse videlicet rati, munitiones aliò transtulêre: dein quies vtrinque fuit, dum orbiculari forma ingentes gossipio saccos inferciunt, quibus contra tomentorum ictus ante se prouolutis, virgultorum fascibus opplerent fossas,vallumque rescinderent.ea machinatio extremam pæne perniciem obsessis attulit. quippe contortos è bombarda globos gossipinum tomentum excipiebat adeò lentè, vt eorum impetus ipsa mollitie frangeretur. hinc, pone latitantes armati, magno sublato clamore prope iam ad fossas læti peruenerant; cùm in obliquum agmen, ex arce, diuino prorsus instinctu directa maiora tormenta, concerptis momento saccis, & gossipium ipsum, & gossipio fretos Malabares fœda cum laceratione disijciunt. Simul etiam Brittus cum delecta manu portis erumpens,

dissi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dissipato ac territo hosti acriter institit, magnaque edita strage cæteros in D
præcipitem fugam auertit. Ex eo barbari segniores facti, cùm neque aperta proficeret vis, & in eiusmodi congressibus promptissimum quemque, vt fit, è suis amitterent; omissa oppugnatione, operibus & munitionibus claudere nostros insistunt, eo maiore fiducia, quòd non terra, non mari, noui commeatus in arcem subuehi possent, clausis itineribus, & hyeme per eos dies admodum sæuiente. Interim crebræ à nostris eruptiones haud exiguo cum hostium detrimento fiebant. Quo in genere præcipuum decus tulit omnium consensu Guadalaiara, natione Castellanus. is turbidam ac perfrigidam tempestatem nactus, cum eximijs centum & quinquaginta viris nocte concubia in hostium stationes impetu facto, partim sopitos imbre cadente vigiles, partim algore nocturno torpentes oppressit. cæsi in eo tumultu Malabares ferme trecenti; & ferrea aliquot tormenta capta, & commeatus aliquantum. Intentiores inde custodiæ haberi ab hostibus cæptæ. boues etiam interdum ad obsessos in insidias illiciendos propulsæ, quas felici conatu cæsis insidiatoribus cùm in arcem nostri semel iterumque abstraxissent; ea spe frustrati delusique Malabares artem desiêre, ne duplici pecorum hominumque iactura, hostes insuper E
alerent. Ijsdem ferme diebus, per famuli negligentiam accensa noctu lucerna, casas aliquot Lusitanorum ex arida materia, foliis, paleisque momentò combussit. eo incendio, multò maxima pars commeatus absumpta. quæ res tam aspero ac difficili tempore Brittum grauiter admodum perculit. ac ne cæteri desponderent animos, omni arte damnum celare conatus est: sed & longè arctior solito in diuidendis cibarijs parcimonia, & ob id ipsum crebra seruitiorum transfugia, rem & Lusitanis, & hostibus prodidêre. itaque omnibus pæne consumptis, ad extremam ventum erat inopiam; neque iam muribus fœdisque alijs animalibus abstinebatur; cùm diuinitus (vt sæpe aliâs) oblatum nec opinanti Lusitano remedium est. Templum in extrema arce erat Virgini Victrici, vt supra diximus, ab Laurentio Almeida exstructum. Ad id templum, desperato pæne omni humano subsidio, Lusitani quotidie confluebant, opem cùm à Deo, cælitibusque, tum præsertim ab ipsa Virgine Dei matre enixè petentes. Ne se, in alieno ac barbaro solo, tot vndique cinctos angustijs, tot pressos malis; fame ipsa denique enectos, Christianos ipsos, & à Christo filio sibi commendatos clementissima Regina cæli despiceret: suis peccatis noxisque, quas ipsi F
innumerabiles faterentur, ab irato Deo veniam & pacem exposceret; neque iam de corporis modò, sed etiam de animorum salute periclitantibus, in tempore subueniret. Haud incassum missæ preces. Ipsomet festo Assumptionis die, ne quid miraculo rem posset eximere, solito vehementius intumescens pelagus, ingentem locustæ numerum ad ipsas templi radices eiecit. quæ à Lusitanis gratulabundis auidè collecta, in multos dies abūdè suffecit: nec validos tantùm sæua fame, verùm etiam (vt salubris est cibus) ægros diuturno morbo leuauit. Iamque appetebat ver; nec dubium erat, quin suis laborantibus primo quoque tempore supperias laturus esset Almeida. quocirca ratus anteuertendum Cananorius, omni conatu rursus oppugnationem simul terra marique experiri constituit. & Zamorinus vrgebat assiduè, segnitiem incusans, & noua auxilia subinde submittens, prorsus, vt Cananore iam sub signis numerarētur militum ad quinquaginta millia. Actuaria etiam facili appulsu coacta ad ducenta. in quibus erant turrita nonnulla, cuiusmodi nuper aduersus Patiecum Calecutanus ornauerat: itemque alia inter se iuncta, & constrata ratibus; quò plures simul armatos in terram exponerent. Hæc omnia, vt Lusitanos fallerent, quàm occultissimè comparata. & stationes interim quietæ erant, quò facilius ad socor-

A diam obsessos adducerent. Sed è regijs propinquis vnus, æquè acerbo in Zamorinum odio incensus, ac propensa in Lusitanos volūtate, quòd eorum opibus ac studio crescere se posse confideret; non solùm commeatus furtim ex occasione summittebat interdum, verùm etiam per idoneos internuntios circunsessis arcana cuncta nudabat. Ab hoc igitur Brittus cognitis opportunè consilijs hostium, pro ea copia, quam habebat, aditus omnes maritimos terrestresque sepsit quàm firmissimo præsidio militum, & propugnacula tormentis, & omni genere telorum instruxit; nec vigilias custodiasque remitti per negligentiam vel defatigationem, vnquam est passus. Ergo vbi destinata oppugnationi affuit dies; prima luce Cananorius terrestribus copijs magno sublato clamore quàm tumultuosissimè vallum aggreditur, haud dubius fore, vt ad eam partem tuendam ex omnibus locis Lusitani concurrerent; ita ex altera parte libero nauium accessu expositis repente militibus, nullo prope certamine arcem in potestatem esse venturam. Sed eum longè fefellit opinio. Siquidem vnde victoriæ principium putabat futurum; inde fugæ turpis initium exstitit. quippe classiarij primò audacter ad terram appulsi, vbi secus ac promissum fuerat, frequentes in portis vallòque armatos vidêre; subito pauore perterriti, & missilium variæ magnitudinis nimbo disiecti dissipati-
B que, multis paronibus ac lembis momento dilaceratis aut depressis, vix tentata descensione terga verterunt. ac tum denique à Lusitanis ad terrestres aditus tuendos omni ex parte concursum est. Ibi atrox prælium fuit: scandentesque iam vallum pluribus locis audacissimi quique Malabares cominus trucidati; tormentis verò eminus longè atrocior edita cædes est. inde turbati hostes: & nequicquam increpante ignauiam Rege ducibusque, acies vniuersa fugam arripuit. cæsorum ea pugna hostium numerus relatus non est: magnum procul dubio fuisse constat. è Christianis (quod vix credibile videatur) planè desideratus est nemo. Atque is dies vltimus oppugnationis fuit. tentatæ dein vtrinque per mutua colloquia volunrates, & de pacis conditionibus agi cæptum: quas Laurentius ipse sibi suisque perhonorificas tulit: neque Cananorius reijcere est ausus, partim diuturni belli tædio fessus, partim etiam Tristani Acuniæ metu perterritus, qui per eos ipsos dies Oceano secunda nauigatione transmisso, Cananorem incolumi classe tenuerat. Eius maximè aduentu soluta obsidio
C est: cuius ad quattuor menses forti animo toleratæ, decus eximium Laurentius & commilitones tulêre: quamuis adeò lætos & insperatos euentus, periti rerum æstimatores Diuinæ Bonitati sine vlla dubitatione tribuerent: cuius beneficio & vltimæ inopiæ subsidium præter exspectationē fuisset oblatum; & Cananorius princeps tanto suo periculo, Regis affinitate posthabita, contra consuetudinem gentis, in Christianorum causam ac partes planè diuinitus inclinasset. Renouato fœdere, obliuio præteritorum indicta; iunctæq; iterum dextræ, & Malabares in suas quisque domos fremente Zamorino dilapsi. Inde ad Cocinum processit Acunia. eius aduentu Lusitanorum animi confirmati recreatique, & vario aromate ex conuecta iam copia in naues impositio, infestis classibus duplicato nauium numero, ab vtroque simul imperatore Pananem est ventum. In ea tum statione complures onerariæ pretiosis refertæ mercibus hyemabant. instítitores erant Saraceni, furtiuo cursu per intermissa custodijs Lusitanorum loca in portum illapsi. & Zamorinus præparatis iam ante copijs, si quid ab Cocino moueretur, locum præclarè munierat vallo circundato, & duobus ad introitum castellis magno cum tormentorum apparatu excitatis. cohortes præterea quattuor in eo præsidio collocarat. Nostri sub vesperam in Panānis conspectu cùm in anchoris constitissent; insolita classis magnitudine permo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

permoti barbari, totam eam noctem in renouandis augendisque munitionibus posuêre. Delecta verò Saracenorum manus, Mahometis fanum ingressi, de gentis more coniurant, se non nisi victores è prælio redituros. Si secus faxint, se se caputque suum diris omnibus deuouent. Vt primùm illuxit, communicato iam ante consilio Lusitanus imperator verterque adolescentes filios Laurentium, & Nonnium cum scaphis & actuarijs iubent præcedere, quòd ea nauigia, propter humilitatem, minus ad obliquos bombardæ ictus paterent. ipsi mediam aciem cum triremibus aliquot sibi deposcunt. agmen clausêre onerariæ. Ac iuuenes quidem, obseruato maris accessu, per media tela globosque inter vtrumque castellum audacter inuecti: eo minore detrimento, quòd ex præscripto milites interim strati iacebant; & librata in excelsas maximè naues Malabarica tormenta irritis ictibus aëra feriebant. Vt nostros iam intra portum illatos vidêre, deuota præcipuè capita Saraceni, alienatis ab omnis periculi sensu animis, certatim in prælium ruunt, seque vltrò in aquas immittunt, ac nauigia maximè ducum conferti circumuenire nituntur. Paululum moræ fuit, dum lymphata cohors, gladijs, contisque, & incitato remorum pulsu perrumpitur. tum raptim in terram descensum. iamque sub ipso vallo varijs locis eò sæuius pugnabatur, quòd vsum oculorum intermicantibus fulgetris densus è sulphureo puluere fumus abstulerat. dissoni tantùm clamores, & morientium gemitus passim exaudiebantur. Simulatque euanescente atra nebula redijt lux; Lusitanus signifer cum strenuis aliquot viris in vallo conspectus, reliquorum animos ad æmulationem decoris & gloriæ vehementer accendit. & imperatores ambo, testes cuiusque virtutis, & hortatores aderant. cum deuotis maximè Saracenis atrox erat pugna. Ex ijs, vnus, notæ fortitudinis Centurio, Laurentium conspicatus, & è procera statura, totoque corporis habitu, ratus, id quod res erat, principem virum esse; condito subter clypeum corpore curuus ad eius genua succidenda prosilijt. ille, pedibus leui momento reductis (vt erat in primis exercitatus, & agilis) elatam vtraque manu machæram in hostem demisit ijs viribus, vt barbari caput ad ipsum vsque pectus horrendo prorsus hiatu diffiderit. Inde non dictis magis quàm factis prælium ciens, obuios aliquot sternit. Nec segnius ab Nonnio cæterisque res geritur. Cùm aliquandiu barbari præter solitum restitissent; victa demum ardore Lusitanico Indorum pertinacia est; nec impressionem nostrorum vltrà sustinuêre. A Malabaribus maximè fuga cæpta, cæteros traxit. Deuoti duntaxat Arabes, cùm pauci iam, & vulneribus fessi trucidarentur; obnixi corporibus (tanta vis est nefariæ superstitionis) ad vnum omnes addictas æternis ignibus animas profudêre. Interim, pari ex alia parte conatu hostium naues oppugnabantur. nautæ propugnatoresque, quandiu ad castella æqualibus viribus certatum est; egregiè dimicarunt. vbi inclinatam terrestrem aciem, & incolas fugatos vidêre; ipsi quoque certatim in mare desiliunt. complures inter enatandum occisi. Ac tum denique ambo castella imperatorum iussu disturbata, & euersa. nec modò naues cum ipsis oneribus inflammatæ, sed oppido quoque diuitijs inclyto subditæ faces, demirantibus barbaris, tantam tamque paratam opum vim ab hoste contemni: militibus verò, tot periculorum præmia eripi sibi, perquàm indignè ferentibus. Verùm Almeida consultò exercitum à præda continuit, ne in occupatos rapinis palatosque, repentinus aliquis, vt sæpe contingit, è vicinis locis impetus fieret. Magnus vtrinque eo prælio sauciorum fuit numerus. desiderati ex hostibus ad quingentos; è nostris duodeuiginti non amplius. Eius cladis nuntium Zamorinus ægerrimè tulit. Duces Lusitani coniun-

A coniunctis classibus Cananorem petiêre. atque ibi demum ingenti cum amoris ac beneuolentia significatione digressi, Acunia vela fecit in Lusitaniam; Almeida retrò vnde venerat Cocinum retendit. Dum hæc apud Indos geruntur; interim Alphonsus Albuquercius, pacata Socotora, Arabicum & Persicum Oceanum exigua, vt dictum est, obtinebat classe. Is ab oppido Adeno, & Arabicis faucibus (nam ea quoque littora explorare placuerat) aduersa tempestate repulsus; ad Armuzianas res Diuina magis ope, quàm humanis viribus fretus, animum adiecit. Armuziæ regnabat eo tempore Zeifadinus hoc nomine secundus, admodum puer, stipendiarius Ismaelis, cognomento Sophi, Persarum Regis: eratque in tutela paterni mancipij Ataris Eunuchi, eximia sagacitate viri: cuius omnia consilia eo spectare videbantur, vt, quoad viueret, penes pupillum diadema & regium nomen; penes vnum se arbitrium ac potestas rerum omnium esset. iamque per eam tutelam, cunctis inuisus, ad intolerandam superbiam, opesque peruenerat. Hoc tam impotenti dominatu Albuquercius Regem, & populum liberare; & Emmanueli vel in primis id cupienti, omni ratione conciliare decreuit. Igitur Lusita-
B norum animis in rerum ingentium spem & cogitationem erectis, ad ostia Persici sinus iter capessit: ac prosperè circumuectus Siagrum promontorium, quod Rosalgatum hodie vocant; ad Calaiatum nobilem vrbem Armuzianæ ditionis applicat naues: missoque nuntio, ciues ad colloquium euocat. illi repentino metu compulsi (iam enim inclytum erat apud eas nationes Lusitanorum nomen) ne quid acerbius paterentur, non modò aduenientem Alphonsum benignè excepêre; verùm etiam conscriptis pacis & amicitiæ conditionibus abeuntem largo commeatu, & omni officij genere prosequuti sunt. Longè dissimiles animorum habitus ad Curiatum Lusitanus offendit. incolæ, dum hostis in vicino moratur, & copijs & operibus ita sese munierant, vt omnem pacis mentionem superbè respuerent; ac propius nihil est factum, quàm vt interpretem ab Albuquercio de fœdere ac societate missum, iaculis ac sagittis obruerent. Ad eam ferociam reprimendam Albuquercius illicò bombardis ignem admoueri, & omnia circa magnis concuti fragoribus iubet. Cùm nihil ne eo quidem terrore oppidani commouerentur; postridie vrbem iusta oppugnatione adoriri constituit. Tumulus erat ad insulæ
C modum ex aqua paululum eminens; qui æstu recedente adiri ex vrbe pedibus poterat. In eo tumulo barbari tormenta aliquot cum firmo præsidio collocarant, vt in auersos intentosque in vrbis oppugnationem nostros impunè iacularentur. Eo periculo animaduerso Albuquercius Alphonsum Lupium Costam, & Antonium Campensem cum expeditis militibus ad exturbandos inde barbaros celeriter mittit. Neque illi defugêre periculum. ingenti conatu stationes aggressi; aliquot Mahometanis occisis, cæteris in oppidum actis, haud tamen sine suorum cæde vulneribusque, locum occupauêre. Tum verò Albuquercius nequicquam prohibentibus oppidanis, ad littus cum robore copiarum exscendit. ac valida impressione facta, proruto vallo, euulsisque cancellis, intra ipsam vrbem prælium intulit. Ac primò, quamquam iniquo iam loco positam rem oppidani animo atque audacia sustinebant. dein, cùm acrius vndique Lusitanus instaret; non tulêre diutius impetum. effusa omnes fuga, per auersam vrbis portam, de gentis more syluas ac nemora petiêre. Albuquercius, ad aliorum terrorem vrbe direpta & incensa, Mascatum octo leucas inde processit. Is locus, quò iam ab Armuzia propius aberat; eò tum operibus firmior, tum viris armisque erat instructior. itaque Albuquercius, magnam videlicet ratus dimicationem instare, se suosque parabat

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad prælium. Cæterùm misso ad tentandos animos internuntio, præfectum D
vrbis vel in primis mitem ac liberalem, contra quàm putârat, expertus est. Igitur institutâ certis legibus amicitia, præfectus magnam pecoris, & oryzæ, & carcotæ numerum, tributi quodammodo nomine, in classem exhibuit. is commeatus dum in naues imponitur, & securi Lusitani ad littus aquantur; ecce tibi repentinus armorum strepitus, & dissonæ voces. Pridie sub noctem Arabes ad duo millia oppidum ingressi; præfecto non sine contumelijs ac probris increpito, quòd locum adeò propinquum regiæ, & opere præsidijsque munitum, per ignauiam ac metum vagis latronibus prodidisset; frustra nitente eo factum excusare, populum ad arma conciuerant; atque vbi illuxit, infesti mare petebant; quò Lusitanos oneribus & aquatione occupatos, in ipso littore opprimerent. Præfectus, Arabas ab ea mente reuocare conatus, cùm nihil omninò proficeret; Deos, hominesque contestans violari ius gentium, vrbique exitium imminere; vt fidem pro virili parte præstaret, ad littus accurrit, nostrosque præmonuit, vti sese in naues extemplò reciperent. Vix inde tumultuario consensu abduxerant scaphas; cùm infensi adsunt Arabes, ac missilibus primùm è littore nostros abeuntes lacessunt: dein è propugnaculo classem E
ipsam tormentis maioribus impetunt. Ad ea vel capienda, vel occæcanda tormenta, missi aliquot è classe, cùm malè multati redijssent; postridie Albuquercius copias omnes ad vrbem exposuit. Ibi verò, accensi ira Lusitani, quòd interposita pactione per fraudem oppugnati fuissent, ingenti ardore prælium ineunt; perfidos Arabas, ruptores fœderum appellant; magnam vbique edunt cædem; factisque simul ac dictis iniuriam puniunt. Cùm obfirmatus hostis aliquandiu restitisset; ad extremum renouato impetu Lusitani acriter inferunt pedem, ac nouas munitiones ea ipsa nocte perductas magno ausu transiliunt: cumque intra mœnia confugeret hostis, hærentes in terga prius quàm portas occluderet, velut vno agmine irrumpunt; turbatamque ac pauentem Arabum aciem toto oppido expellunt. Fusis fugatisque hostibus, ad prædam permissu ducis discurrit miles. dein subditis ignibus, non oppidi tecta modò, sed naues etiam in portu arsêre complures. In eo tumultu, cum alijs ipse quoque vrbis præfectus per imprudentiam occisus. quam rem Albuquercius ægerrimè tulit; & quando viuum pro meritis tueri & ornare nequiuerat; defuncti ædibus cum cura conquisitis, ne diriperentur, custodes apposuit. F
Cæterùm vrbis excidium comprobari diuinitus quodammodo visum est. Excelsa Mahometis conspiciebatur ædes, egregio in primis opere perfecta. Ad eam disturbandam inflammandamque immissi fabri dum columnas demoliuntur, totum repente ædificium corruit. Cùm elisos ruina & pondere nemo non crederet, intacti præter spem & incolumes cuncti euasêre. Inde ad Xoarem vrbem eiusdem oræ progressus, incolas alieno doctos malo sine certamine in fidem ac deditionem accepit. Biduum ibi moratus, cùm ad Orfazanum adijsset, oppidum incolarum fuga desertum reperit. Exhausta inde præda per triduum. ab incendijs, quòd regiæ propinquus admodum erat locus honoris causa temperatum est. Ex eo loco, classe instaurata & refecta, ad caput belli Armuziam est ventum. Ad famam Lusitanicæ classis Atar Eunuchus præter vrbanas copias, magna insuper auxilia è Perside Arabiaque contraxerat, & noua exspectabat in singulos dies. Ingentem præterea nauium numerum habebat in portu: minoris formæ actuarias amplius ducentas, maiores onerarias ad sexaginta. in ijs duas inusitatæ magnitudinis; quarum alteram Principem, alteram nomine Merim vocabant. octingentas amphoras capiebant singulæ. Hasce duas, præter naualem turbam armati mille, cæteram classem duo

A duo circiter millia tuebantur. Albuquercius tormentorum genere, & virtute militum haud dubiè præstabat: cæteris rebus longè erat inferior. verũ ad ostentandam animi fiduciam, fulgentibus vndequaque vexillis, cũ horrifico bombardæ reboatu (ea maritima saluratio est) portum inuectus, sub ipsas quas dixi maximas naues iaci anchoras imperat. Ibi cùm aliquandiu frustra exspectasset, præter insitum in Mahometanos odium insuper irritatus, quòd nemo ad se, vt fit, resalutandum accederet; Zeifadino puero, tutoribusque palam nuntiari iubet: Emmanueli Regi Lusitaniæ contra nominis Christiani hostes, ac Mahometanos præsertim, funestum ac perpetuum bellum hæreditario pene iure susceptũ. id nõ nisi alterius partis deditio ne posse finiri. Si in fidem eius ac potestatem venire animum inducant, & vectigal annuum pendere, multorum Africæ, Asiæque Regum exemplo; se inde cum bona pace abiturum. sin iugum recusent; pro certo habeant, secum ad internecionem vsque certandum. tertiam conditionem esse nullam. Atar, tam acri denuntiatione suspensus, tametsi terrestribus naualibusque copijs abundabat, vt dictum est; tamen quò magis ex tuto rem gereret; blandis verbis & callida tergiuersatione rem extraxit, dum exspecta-
B te in singulas horas nouæ sociorum cohortes adessent. ijs proxima nocte in vrbem admissis; tantum spei & audaciæ barbaro accessit: vt quasi explorata iam victoria, Lusitanos mox captiuos futuros, ad supplementum nautarum & remigum in suam ipse classem præpropera gratulatione describeret. itaque ob id ipsum suis accuratè præcepit, darent operam, vt quàmplurimi ex hostibus viui in potestatem venirent. Dein omissis ambagibus Albuquercio respondit: Armuzianos Reges non pendere aduenis vectigal; sed ab ijs exigere consuesse. Si pari cum cæteris negotiatoribus iure Lusitani esse velint; fore illis agendi contrahendique in eo portu potestatem, & copiam: sin vim, & iniuriam moliantur; sensuros quantum armati Arabes, Persæque seminudis Cafribus, & inconditis Aethiopibus antecellant. Plus viginti hominum millia sub signis habebat Eunuchus. iamque minimè dubius adesse certamen, & multo milite instruxerat classem; & curulia tormenta, ac mercenarias cohortes ad terrorem littore toto prætenderat. oppidani ad spectaculum intenti, non mœnia modò turresque in mare versas, verùm etiam tecta, & fenestras oppleuerant. Albuquercius, vbi & ex apparatu hostium, & ex Eunuchi
C nuntio præceptam animo dimicationem instare perspexit; naues primùm suas mediocribus interuallis ita disposuit, vt neque circumueniri à pluribus facile possent; & leni circumactu singula deinceps tormenta in hostes obuerterent. Dein precatus immortalem Deum, vt sibi pro nominis Christiani gloria prælianti propitius adesset; nauarchis iam sua sponte sat incensis cupiditate victoriæ præcipit; eminus initio bombarda rem gerant; congressu abstineant, quoad ab se primum consertum ex propinquo prælium sit. vbi tormentis disiectam & dissipatam barbaram classem, ac se cominus iam dimicantem viderint; tum demum in proximas quisque hostium naues fidenter inuadant. Sub hæc, ingenti clamore, concrepantibus buccinis, tympanisque, pugnæ signum vtrinque propositum: ac simul tormentis passim ignes admoti. eodemque pæne momento & aciem oculorum coruscantes vndique flammæ perstringunt; & aures exsurdant horrenda tonitrua; & meridianæ luci cæcas tenebras noctemque atra nubes obducit. Necdum caligo euanuerat; cùm speculatoriæ hostium naues destinato procursu in nostros imbrem sagittarum effudêre: dein, cùm propter agilitatem momento refugerent; ac rursus incitato remigio interiores telis hostium fierent; haud exigua improuiso malo clades Lusitanis illata, confixique non pauci. At barbaris læto successu, mutuis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

que adhortationibus in tantum creuit audacia, vt iam conferre pedem, D
& naues Christianas certatim scandere niterentur. Tum verò ex omni parte contis mucronibusque repetiti audacissimi quique præcipitantur in mare; dein minoribus machinis ad libellam aquę dispositis; nauigia complura merguntur. Hunc maximè in modum ea pestis auersa. Atar, multitudine maximè fretus, & oculis vtramque metiens classem, primò contemptim prælium inierat: & egregiè instructo parone ordines interuectus, militem ad prædam verius quàm ad pugnam hortabatur. Sed mox volitantium pilarum stridore perterritus, tuto loco se se ad littus post onerarias abdidit, quò simul suis, & fugientibus in terram obstaret, & noua identidem subsidia laborantibus opportunè submitteret. Inter hæc, fumo iam abscedente, onerariæ remulco propter inopiam venti attractæ concurrerant; iniectisque ferreis manibus, quam quisque indeptus erat nauem, in eam transilire, ac nudare propugnatoribus conabatur.
Ante alios Albuquercius, Principe naui, itemque alia crebris ictibus perforata, ac depressa, ingentibus animis Merin inuaserat. Non vigore animorum, aut corporum, nec naualis belli scientia par Lusitano erat Persa. tantùm abundante multitudine cùm anceps aliquandiu stetisset pugna; tandem à nostris in hostilem nauem ingenti ardore transcensum est: E
obtinebatque iam cædes omnia; cùm desperatis denique rebus barbari, in aquas ex omni parte desiliunt. Hinc reliquis terror iniectus; vt eximiam armamentis, & alueo magnitudine, ac militum numero nauem expugnatam vidêre. fugientesque passim, seque in mare mittentes, partim è scaphis occisi, partim fluctibus hausti; multi etiam increpante nequicquam Eunucho in terram euasêre. Albuquercius victoria vsus, complures naues in potestatem redegit; multis ignes iniecit: quas præcisis anchoralibus vehementior venti coorta vis, toto pelago collucentes Carmanicum ad littus abripuit. Eodem impetu naualibus etiam faces illatæ, magno periculo, ne suburbana, & ipsam denique vrbem, ædesque regias flamma peruaderet. Hisce tot malis fracta demum Ataris contumacia est. ac metu perculsus ancipiti, ne simul externam vim, & domesticam inuidiam sustinere non posset; oratores pacis veniæque petendæ confestim ad Albuquercium misit. Parceret iræ; cædibusque & incendijs temperaret: sat iam magnas temeritatis & peruicaciæ pœnas exactas. quicquid præterea damni Armuzianæ rei intulisset, id Lusitanæ illaturum, quandoquidem Zeifadinus se suaque omnia in Emmanuelis fidē permittere paratus F
esset. Respirandi tantùm daret spatium, dum sedatur militaris tumultus, dum muliebris ploratus, & pauida concursatio vulgi reprimitur. postridie Albuquercium ipsum victis quas vellet pacis leges omnium consensu dicturum. Hæc trepidus orator, & supplex, per interpretem exposuit.
Albuquercius, qui nec in perniciem vrbis pugnaret; & milites diuturno labore fessos, quiete reficere cuperet (certamen à meridiano ferme diei tempore in vesperam extenderant) parta iam victoria, receptui canit. Eunucho per eosdem interpretes renuntiari iubet: se, quamuis captam pæne vrbem sine controuersia posset euertere; tamen Zeifadini gratia, cuius ętatem à culpa abesse intelligeret; incitatos Lusitanorum impetus de industria reuocasse: insequenti luce Atar ad conditiones pacis adesset, fidemque promissi præstaret. in præsentia licere illi subditos naualibus ignes extinguere. veruntamen caueret etiam atq; etiam, ne fallendo postmodum, longè sæuius in Lusitanorum pectoribus excitaret incendium. nihil eos æquè ac perfidiam, & fraudem, ac dolos odisse. Cum hoc responso oratores dimissi; & in stationes è prælio reditum est. Inter paucas, præcipuè memorabilis hæc fuit victoria. Desiderati ex hostibus mille sexcenti;

A centi; è nostris non amplius decem. ac præsentis è cœlo subsidij haud dubiam fidem cùm alia multa fecêre; tum verò fluitantia mox Mahometana cadauera, sagittis (cùm eo teli genere Christiani carerent) pectore aduerso transfixa: vt ab illis missæ, in ipsosmet retortæ diuinitus viderentur fuisse. Albuquercius, ducibus militibusque pro merito cuiusque collaudatis, ne quid ea nocte repentini ab vrbe motus existeret; acriter intendi vigilias iussit. Postero die, vti dictum erat, de conditionibus agi cœptum. Pax ita conuenit, vti Zeifadinus, alter eo nomine Armuziæ Rex, in Emmanuelis Lusitaniæ Regis clientelam, ac ditionem quàm optimo iure concederet: eidemque Emmanueli Serafinum (is nummus aureus est) millia quindecim tributi nomine penderet in singulos annos. Præterea, locum Albuquercio ad arcem ædificandam, ipsius Albuquercij arbitratu, assignaret; ædificationemque adiuuaret præsenti pecunia, cæmentis, & operis. denique, dum exstruitur arx, ædes interim in vrbe Lusitanis ad negotiandum ac diuersandum idoneas commodaret. Emmanuel vicissim Zeifadinum in fidem ac patrocinium benignè susciperet; & vbi necesse foret, ab hostium incursibus omni ope tueretur. In hæc, solenni ritu data fide acceptaque, primùm om-
B nium locus exædificandæ arci deligitur, ex altera parte in mare versus, ex altera ad ipsam regiam pertinens; quò simul ad maritima subsidia libero esset aditu, & ipsa propinquitate Regem regiosque in officio contineret. Cæterùm, quæ res Lusitanici imperij firmamentum fore videbatur; ea vel in primis omnia labefactauit ac perdidit. A edificio quippe inchoato, succedentibus inuicem classiarijs, cùm Albuquercius parceret nemini, quin etiam ipse ad cæteros animandos, operi manus interdum admoueret; nostrorum paucitas, quamquam artificiosè obtegente Albuquercio, facilè patuit. Duo millia bellatorum, vt minimum, esse barbari putarant, cùm vix ad quingentos, vt supra dictum est, summa pertingeret: dein, Atare magnis præmijs clam solicitante, transfugia maximè fabrum ac nautarum fieri cœpta. quos cùm Albuquercius minaciter ab Eunucho repeteret; ille subinde varijs mendacijs, & frustrationibus eludebat. Per idem tempus è Perside legati duo ad Armuziam appulsi, vt ab Zeifadino vectigal annuum Ismaelis nomine exigerent. Ea seu vera fuit, seu ad metum Lusitanis incutiendum,
C ab Atare in tempus ficta legatio; confestim ad Albuquercium à Zeifadino defertur. ille, præsenti animo, & hilari vultu, Regem sine cura esse iubet: sese cum legatis illicò transacturum. dein globis aliquot è ferro liquato, hastarumque cuspidibus, & missilibus varijs in ferculum impositis, cum eo ferculo mittit qui suo nomine Persis apertè denuntient; ab ijs, qui in Emmanuelis fide, & imperio sint, alienis Regibus, si lacessant, tributum ex ea moneta persolui. qua ludificatione vehementer offensi legati, re infecta, pleni minarum irarumque in Persidem rediêre. Interea cùm arx, quamquam acriter instante Albuquercio, tamen tardius cupiditate omnium crescceret; Lusitana ipsa pubes atque nobilitas indignari ac fremere; se tot iam dies in seruili opere detineri; cùm interim Aegyptiæ naues contra Emmanuelis edictum impunè toto ferantur Oceano, quarum opibus ditari omnes nullo negotio possint. Nam quod ad ipsam arcem attineat; cui non apparere ludi operam, vel potius prodi sanguinem Lusitanum? quippe, simul atque ab Armuzia soluerit classis, metu omni sublato, & arcem, & præsidium ipsum Persis, & Arabibus illicò prædæ futurum. Ergo, per tot miserias & ærumnas id agi; vt, Lusitanorum humeris & sudore, castellum aduersum ipsosmet Lusitanos in barbaro solo exstruatur. Hæc, & alia id genus, quæ in tali re segnities & auaritia suggerit, occultis primùm inter paucos agitata sermonibus, paulatim in vniuersam classem manarunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nauarchi, qui alienæ leuitati & licentiæ moderari debuerant, vltrò se tu- D
multuanti militi duces, & auctores præbent. Denique, ipsorum nomine, libellus singulorum chirographo subscriptus, ad Albuquercium à publico scriba defertur: in quo erat; nautas & milites omnes iamdiu profectionem ex eo loco postulare. frustra ibi teri tempus, finitimasque nationes, quibus nulla ope resisti possit; atque Ismaelem in primis Persam, eo facto irritari; cui ad eam diem Armuziani Reges tributa persoluerint. Qui vt maximè sileat; & impositam suis ceruicibus arcem incolæ æquo animo patiantur; minimè tamen expedire, omissa Indica nauigatione, marisque custodia; tenues adeò copias in tot, ac tam longè disiuncta præsidia dissipari, carpique. Proinde classem vel ad Arabicam oram tuendam reduceret; vel in Indiam traijceret ad Prætorem Almeidam adiuuandum. Id ni faceret; minimè ex Emmanuelis re, & boni ducis officio facturum videri. Hæc à minoribus præfectis Imperatori proposita. Verùm ea denuntiatione Albuquercius, & natura minimè blandus aut in milites ambitiosus, & regere non regi, à suis præsertim, assuetus; adeo deterritus ab incepto non est; vt lectum mox libellum in ipsas muri compages per contemptum includi à structore imperauerit. id verò perquam indignè passi Nauarchi: non modò nihil se tam be- E
nemeritos impetrasse, verùm etiam ludibrio fuisse consentientem omnium voluntatem atque iudicium. itaque ipsi simet sine intermissione instigantibus, nautici, rerum nouarum cupiditate, plerique, & in Imperatorem odio magis ac magis accendi; paucos ingenita probitas, aut metus, aut verecundia continebat. cæteri desidia, negligentia, prauitate certare: si ad tesseras & accipienda imperia vocarentur; vix ad nomina respondere: si maturandum quippiam esset; operam consultò remittere: sin caurè & considerate agendum; vniuersa præcipitare, miscere, confundere: præsentem Albuquercium contracto vultu intueri; absentem exsecrari, & proscindere male dictis: denique, ad apertam pæne seditionem res haud dubia animorum inclinatione spectare. Nihil horum Eunuchus interea nesciebat: quippe, & ab infensis omnia vulgabantur; & ipse discordiæ serendæ alendæque artifex mirus, præfectorum plerosque donis ac promissis priuatim sibi habebat obnoxios. itaque nostrorum dissensione fretus, iugum excutere, ac bellum reparare sine mora constituit: grauiter semetipsum accusans, quòd Christianis hominibus adeo & numero paucis, & voluntate dissentientibus, regnum Regemque præceleri desperatione prodidisset. Igitur officinis F
in proximo per transfugas institutis, ænea clam tormenta conflare; noctu armatos in vrbem admittere; naues in tutam ab incendio stationem occultè subducere; coniunctos arci parietes perfodere pluribus locis, vt in nostros munientes repente impetum faciat. ijs rebus per Abrahemum quendam Ataris inimicum ad se delatis, Albuquercius intestinæ prius fraudi, tum externæ obuiam eundum ratus, Nauarchos alloquitur. docet quanto in periculo ipsorum culpa res sit. Atarem, Christianorum maximè certaminibus odijsque subnixum, extremam cunctis moliri perniciem. discordiæ mala, sacramenti religionem, Emmanuelis Regis præcepta commemorat. caueant, ne glorioſam adeò victoriam, ac pæne diuinam, cuius fama iam longè lateque manauerit, perfidis coitionibus, ac detestabili animorum obstinatione corrumpant. Hisce castigationibus, minisque insuper exterriti præfecti, cùm se purgarent, & in officio fore promitterent; Lusitanos quique in vrbe, quique in arce versarentur; illico in naues cum omni instrumento Albuquercius reuocat. Inde patefacta sua consilia sensit Eunuchus; neque vltrà iam distulit bellum. Nauis actuariæ carina erat ab Albuquercio in littore posita: in eam primùm injicit flammas: deinde in classem

A sem nostram ex vrbe varij generis tela contorquet. Albuquercius, nequic-
quam Rege, regijsque præmonitis, vt fœderis & iurisiurandi memores, pacta fidemque seruarent; applicitis ad terram nauibus, vrbem continuis octo diebus pergit quatere. Ea diuerberatione quamquam ciuibus luctuosa; tamen cùm haud ita multum ad summam vniuersi proficeret belli; ab oppugnanda ad circunsedendam Armuziam vires, & consilia transtulit. Neque admodum difficilis fore videbatur obsidio vrbis in arido ac sitienti solo pæne cunctis non modò ad cibum, sed etiam ad potum importatis vtentis; & vna situs opportunitate, vt supra dictum est, in admirabilem celebritatem, frequentiamque perductæ. Siquidem, paucis exceptis oleribus, nihil ferme tota insula seritur. Cisternæ aliquot intra ipsa mœnia cadentem è cælo excipiunt imbrem, idque perrarò. Ad Turumbacum (quattuor ab vrbe millia passuum is abest locus) aliquot numerantur putei; cætera mirum in modum squalent, arentque. Albuquercius Nauarchis ad opportuna loca dispositis, scaphas etiam remige ac milite instructas insulam dies noctesque circuire iubet. multa paucis diebus nauigia cum ipsis commeatibus intercepta. nautæ militesq; ad terrorem decisis naribus, auribus, manibusq;
B in littore exposiri. Præterea Turumbacum Georgius Barretus Castrius cum expeditis octoginta viris noctu profectus, circa quartam ferè vigiliam, quod tempus altissimo somno mersos homines tenet, nec opinato aduentu sopitos palatosque custodes oppressit. sagittarij ducenti; equites quinque & viginti in eo præsidio erant. cæsi cum ipso præfecto plerique, & cæsorum corporibus peditum equorumque, & alia materia oppleri putei. ac, ne aperiri denuò possent, cum delectis non amplius viginti viris in ea statione relictus Laurentius Syluius Castellanus egregia virtute Centurio. Aduersus eum manipulum cohortes aliquot ex vrbe cùm erupissent; circumuentos Lusitanos, & in orbem pugnantes, ad vltimum iam discrimen adduxerant. ac superfuisset nemo, ni Albuquercius in omnes hostium motus intentus, cum centum & quinquaginta armatis celeriter affuisset. eius aduentu integrata pugna, & ex altera parte Atar, & Rex ipse hortatores aderant: ex altera, inter primos ordines Albuquercius prælium ciebat acerrimè. ad extremum, superante hostium multitudine, pluribus iaculis frustra peritus, cũ ictus omnes impenetrabile scutum, & egregia lorica respueret; haud tamen exiguo cum vitæ discrimine, plerisque suorum saucijs, vno
C tantùm desiderato, sese ad scaphas in proximo stantes recepit. Ex hostibus cecidêre complures. in ijs princeps iuuentutis Amis (qui honoris vocabulo xa dicebatur) manu promptissimus, cui nuper ob coniurationis crimen exsulanti, reditum in patriam Albuquercius ipsemet impetrauerat; ac tum ex cataphracto equo in liberatorem suũ impia tela torquenti, missus in incertum è tormento globus femur alterum abstulit. Acriore inde custodia cùm omnes vndique commeatus ab vrbe arcerentur; inopia primũ, dein fame sitique vrgeri ciuitas cæpta: quæ mala cùm diutius ferri natura ipsa non fineret; concursus quotidie plebis in regiam fiebat detestantiũ bellum, sibique, & vxoribus, ac paruis liberis alimenta precibus iratis efflagitantium. Atar interea per idoneos viros tumultum sedare vix poterat: & incassum propinqua Persarum auxilia, & explorata victoriæ spes iactabatur: ingens quippe rerum desperatio populum ceperat; iamque in eo res erat, vt Albuquercius vrbem malo subactam rursus in potestatem acciperet, legesque denuò imponeret victis; cùm nihil tale merentem, in ipso articulo rei ad exitum perducendæ, Nauarchi fere omnes repente destituunt; & passis velis in Indiam consensu transmittunt. neque id modò, verùm etiã ad suam ipsi leuitudam infamiam, vt fit, insontem Albuquercium fictis

Universidad de Deusto
Biblioteca

criminibus vltrò apud Almeidam Prætorem insimulant. Ab ijs tali tempore desertus Albuquercius, Quexomen tamen insulam subita incursione vastauit; ac subsidio venientes Armuzianis duos Larecij Regis propinquos cum sagittarijs quingentis cæcidit; & in conspectum vrbis cadauera vtriusque proiecit. Sub idem tempus, è captiuis est cognitum, ab Lara Carmaniæ vrbe, & Bahareno insula Persici sinus, classem aduentare nauium septuaginta, rebus omnibus ad dimicandum paratam. ac simul ab Socotora nuntij tristes venêre; arcem Lusitanam præsidiumque in summo versari periculo. Fartaces, post Christianę classis profectionem, concitatis denuò ad arma incolis, acriter Lusitanos premebant. Harum rerum fama permotus Albuquercius, nouis commeatibus ex hostico duas, quæ solæ supererant, naues instruxit. ac dolore tantæ ad irritum cadentis victoriæ fremens gemensque, Socotoram Ianuario mense repetijt. Eius aduentu soluta statim obsidio est; fugati denuò Fartaces; & Socotoranis, quòd iterum defecissent, multæ nomine, grauius vectigal impositum.

D

Libri tertij Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVARTVS.

A SEQVITVR annus octauus à sesquimillesimo, insignis graui clade Lusitanorum, & acerbo Laurentij Almeidæ eximij bellatoris interitu. Is, cùm ad Cocinum è Ceilano insula reuertisset; ad custodiam inde Malabarici maris nauibus octo prodierat. Interea Calecutanus, & Arabs, suæ vterque gentis ac sectæ populos Regesque ad arma instigare; accusantes ignauiam, quod abditi intra mœnia & portus, alienigenas homines, natura, sermone, legibus, institutis multo magis quàm maris atque terrarum interuallo disiunctos, tamdiu vagari toto pæne Oriente populabundos, neque classes modò, sed iam, si Dijs placeret, colonias quoque in Asiam arbitratu suo mittere paterentur. Huiusmodi castigationibus monitisque cùm alios principes ac dynastas, tum verò Mamudium Cambaiæ Regem, prępollentem ea tempestate opibus armisque in causam traxerant. Est autem Cambaiæ regnum, quà bicornis Indus in mare fertur, soli vbertate, finium amplitudine, fluminũ, vicorum, vrbiumque frequentia inclytum in primis. Ab Oriente Mando-
B am terram; ab Occidente Nautacos, seu Gedrosios attingit: à Septentrione Sangæ, ac Dulcindæ regnis; à Meridie mari, & limite Decanio terminatur. Ipsa regio, Cambaia: populi, incertum vnde, Guzarates appellantur: superstitionibus, & mercaturæ apprimè dedita gens, bello admodum inutilis. itaque externo fere milite Reges vtuntur. Ac Mamudius, quòd erat ex hæresi Mahometana, Aegyptium Campsonem eiusdem superstitionis præsidem per litteras ac legatos vrgere non desistebat, vt promissa Zamorino auxilia tandem aliquando summitteret. Idipsum Zamorinus, & Aegyptij negotiatores assiduè flagitabant. Hisce tot stimulis actus Campson, quamquam suopte ingenio pacis quàm belli cupidior; tamen cognita ex Mauro monacho ferocia Regis Emmanuelis, Christianæ quidem rei in suo regno pepercit, quod ita futurum Emmanuel sagaci coniectura prospexerat; cæterùm ad exturbandos armis ex India Lusitanos, quando nihil prorsus minæ valuerant, animum & curas intendit. Igitur ad materiam nouæ classi petendam, onerariæ quinque & viginti cum valido præsidio Mammalu-
C corum (ea erant Aegypti robora) in Ciliciam destinatæ. In eas cum oneribus redeuntes diuinitus factũ est, ad vniuersi deinde omen euentus, vt Andreas Amaralius Lusitanus, qui tum erat in principibus Rhodiæ militię, cũ nauibus egregiè instructis decem, incideret. Is audacter commisso prælio, Mammalucis ferme trecentis occisis, onerarias sex depressit, quinque captiuas abduxit; cæteras in fugam actas fœda coorta postmodum tempestas lacerauit, ac distulit: decem tantùm quassatæ fluctibus Pelusium tenuêre. inde aduerso Nilo Cairum subuecta materia, & à naualibus fabris particulatim elaborata, tridui itinere camelis Suezium maris rubri deuehebatur. ibi demum intextæ, & compactæ carinæ cum necessarijs armamentis de-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis deductæ sunt. Eæ fuêre in præsentia triremes tantùmmodo sex, celsiores D
onerariæ quinque; ad quas Calecutanus orator Maimames, de quo supra diximus, Mahometicæ prauitatis antistes, cum vna longa naui se adiunxit. In eam classem, præter nautas remigesque, Mammaluci mille & quingenti propugnatores impositi. Expeditioni præerat Hocenus Persa, qui patria lingua Mir, hoc est dux siue præfectus, honoris causa fuerat appellatus, rei naualis gloria per id tempus admodum illustris. Hunc, Maimames regionum peritus, præter littus Arabicum, superato Persico sinu, ad insulã & oppidum oræ Cambaicæ seu Patalenæ Dium adduxit: quam regionem priscis Carmaniam fuisse nonnulli recentiores falsò putarunt. Huic insulæ imperitabat eo tempore Iazius, natione Sarmata, quem olim finitimi Turcæ, prædam è Christianorum agris agentes, à nutricis vbere auulsum vnà cum alijs infantibus pueriscque in seruitutem abduxerant. Mahometanis inde sacris initiatus, vt erat lacertoso corpore, ac viuido in primis ingenio, ad summam sagittandi scientiam quotidiana exercitatione peruenit: ac per manus, vt fit, alijs alijsque diuenditus dominis, in regnum denique Cambaiæ defertur, & Regi Madrafaxao Mamudij parenti pro amicitia dono datur à mercatoribus. Apud quem, augurijs mirè deditum, cùm E
sagittariæ artis egregium specimen præbuisset, immunda inter volandũ aue destinato confixa; ab ea primùm laude commendatus, dein alijs quoque muneribus prudenter ac dexterè obeundis non vulgarem gratiæ locum breui tempore nactus est. Cùm in dies familiaritas crescceret, libertate donatum Rex in prætorianorum ordines cum largo stipendio adscribit. dein, virtutis ergò, Melicum vocabulo gentis appellat. postremò vicum ei maritimũ, & insulam, de qua dicebamus, Dium, iure beneficiario attribuit. Eã insulam, vestigijs tantùm dirutæ quondam vrbis nobilem, cæterùm eo tempore tectis & incolis infrequentem, Iazius, tum loci opportunitate (quòd medio veluti è spatio facilis inde vel in Arabica littora, vel in Decania regna decursus est) tum vigilantia solertiaque pelliciendis vndique mercatoribus, ad insignem celebritatem breui perduxit: sepsitque insuper mœnibus, & propugnaculis. Ad hæc, trans euripum, seu fretum, quod insulam facit, in orientali continentis plaga oppidum condidit, receptaculum aduenis militibus, maximè Turcis; vt ab Diensibus freto diuisi, rixandi cum ijs actu multuandi causas procul haberent. id oppidum primò Gogala, dein Rumepolis vocitatum ab ipsa re. Duplicis quippe generis Turcæ versan- F
tur apud Indos, militiæ causa mercede conducti: Asiatici, & Europæi: illos æquè Indus ac Lusitanus proprio nomine Turcas; hosce, quod à Byzantio ferme euocantur, quo translatum ab vrbe Roma quondam imperium est; corrupta Græca voce Rumes, quasi Romæos appellant. huic ergo nationi Iazius, vti dicebam, separatum ab incolis locum ad commorandũ attribuit. Tum etiam pecunijs in dies auctus, prædatoriam classem haud contemnendã instruxit. Hic aduenientem cum exspectatis iam pridem auxilijs Hocenum gratulabundus accepit. ac sese, quòd ita Cambaiæ Regi cordi esse intelligeret; adiutorem illi & socium ad omnia fore professus est. Cõmunicatis inter se consilijs, dum de ratione gerendi belli deliberant; à speculatoribus affertur, Laurentium Almeidam cum paucis nauibus ad Ciaulum stare, expositis in terram copijs, nihil minus quàm de aduentu classis Aegyptiæ cogitantem. Vltra Dium leucas circiter quinquaginta id emporium est; duas recedit introrsus à mari. Præterlabitur eiusdem nominis fluuius, quem, vt cæteros ferme Orientis amnes, longo tractu æstuarium influens, capacem ac patientem omnis generis nauium reddit. Ei tum oppido imperitabat Nizamalucus, vnus è Decani regni præfectis, qui Rege in custodiam incluso, totum eius imperium sibi nefaria conspiratione diui-

A diuiserant. Quæ portio Nizamaluco obuenit, in eius ora maritima Ciaulum est. ipse mediterraneis maximè se regionibus continebat. ac licet ob diuersitatem religionis, ac generis, Christianos odisset; quæstus tamen, & commercij causa, mandauerat præsidibus loci, vt cum aduenis Lusitanis amicè ac liberaliter agerent. Ergo, dum ibi securus moram ducit Almeida, vt Cocinensibus onerarijs, quæ ad Ciaulum stabant, præsidio redeuntibus esset; incerto auctore affluxit rumor, Aegyptias naues complures cum egregio militum armorumque apparatu in Indiam penetrasse. Primò nihil ciusmodi sermonibus commouetur Almeida. increbrescente dein fama, concilium aduocat. omnibus incredibilis visa res. quibus enim machinis, naues, maioris formæ præsertim, ab interno in externum mare, tanto continentis terræ spatio transuehi, aut quomodo nouam in Arabico intimo sinu classem ædificari, ornarive potuisse, locis circa siticulosis arentibusque, nulla ferme cædua sylua, nulla ferramentorum, nulla fabrum, ac nautarum, aut remigum copia? Scilicet anniuersarias à Meca naues maiore fortasse quàm soleant præsidio Dium appulsas. id vulgo cuncta in maius attollenti classis inusitatæ speciem præbuisse.
Ad hæc, inanes sæpe iam ante rumores ad Lusitanos terrendos consultò
B dissipati, & vana ac fallacia incolarum ingenia memorantur. Hisce alijsque id genus argumentis eleuata nuntij fides: & Laurentius, de more, certa minibus ludicris militariter tempus terebat; cùm ab ijs, qui carchesia speculandi causa tenebant, aduentans repente conspicitur classis, incerto. propter distantiam, numero & genere nauiũ. Hocenus is erat, dum suam Iazius quoque classem expedit, ad opprimendum, vel certè distinendum Almeidam celeriter antegressus. Initio, Albuquercius, quòd ex Arabia dudum exspectaretur, adesse creditus à nostris. Mox, vbi propinquitas ipsa Mahometanas naues peritis taliũ rerũ aperuit; repente nuntijs alijs super alios missis, Almeida vagos in littore præfectos, & milites raptim naues conscendere, arma capere & aptare ad prælium iubet. Vix dum iussa peregerant, cùm Aegyptij demissis antennis ad pugnam instructi portum inuehebantur. Trepidos inopinata re Lusitanos, metuq; perculsos, in potestatem haud ita magno negotio venturos putauerat barbarus. ast vbi præsentiore quàm credi posset animo frequentes armatos ad margines nauium, & pro tabulatis & castellis aspexit; ex tuto rem aggredi, & Iazium omnino opperiri constituit. in agmine tantum eo die leuiter dimicatum est, neutris vniuersi certa-
C minis aleam subire ausis. Hocenus, ad vitandum congressum ordine simplici præteruectus, paulo supra nostrorum stationem, ad ripam fluminis loco vadoso naues applicuit; quòd eæ plano alueo de industria fabricatæ, multo minorem quàm Lusitanæ aquarum altitudinem postularent. Proxima nox animando vtrinque milite, & corporibus curandis insumpta. Postridie, ignarus Hoceni consiliorum Almeida, venturique mox ab Dio subsidij, vltro sublatis anchoris ad hostem subit infestus. Maxima Lusitano spes victoriæ in dextris erat, si naues Aegyptias iniectis harpagonibus cõprehendere, ac pugnam ex propinquo cõserere potuisset. Vbi eos ab exoptato congressu natura loci prohibuit; tormẽtis admoti confestim ignes, & missilibus vndiq; certari cæptum. Inde laniari subito corpora; & nauiũ latera atq; armamẽta perfringi; & horrendo fragore, varijsq; clamoribus, ac misto vulneratorum & morientium gemitu cuncta perstrepere. Barbari, & multitudine defensorum, & omni telorum genere ex præparata in id ipsum copia; & numero ac forma ipsa nauium superabant, quippe, præter quàm quod erant rectæ picatis funibus à puppi ad proram vsque reticulato opere pertinentibus; tanta erat insuper earum celsitudo, vt in nostras apertas, libratiora supernè iacula, & certiore ictu pleraque inciderent.
Verùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

Verùm iniquitates omnes vincebat audacia Lusitanorum, & inexplebilis D
quædam gloriæ laudisque cupiditas. Multi eo die ex vtraque parte interfecti, plures vario telorum genere sauciati. Laurentius ipse, conspicuo loco prælium ciens, duabus deinceps sagittis haud sine acri doloris sensu configitur. Sacrificulus quoque Maimames, dum infra puppim, abdito loco Mahometem adorat, misso temere globo discerptus, obitæ cum tanto labore legationis, & concitati aduersum Christianos belli præmium egregium tulit. Hoc maximè modo pugna propemodum æquo Marte in vesperam extracta, Iazius cum actuarijs circiter quadraginta superuenit. Ad eius aduentum index lætitiæ clamor ab hoste sublatus: & incerta victoria prælium, lassitudo, & appetentes iam tenebræ diremerunt. Iazius Lusitanam classem perrumpere nequaquam ausus, ad ostium fluminis anchoras iacit. dein silenti nocte diuersam abradens ripam, quàm longissimè à nostris potuit, sese cum Hocenoconiunxit. Ea re animaduersa, ex templò ad Almeidam duces Lusitani conueniunt. Sat iam decoris ac laudis ex vtriusque dici certamine partum demonstrant. nunc tanto incremento auctis hostium copijs, cedendum aiunt tempori; & nulla interposita mora naues ex arcto & impedito loco in altum explicandas. Hæc pro sua quisque parte suadere præfecti. Almeida, vt erat existimationis ac dignitatis nimio plus retinens, nocturnæ fugæ ignominiam veritus, cedendum vtique, E
sed sensim, & oborta demum luce, respondit, neque vllis cuiusquam obtestationibus demoueri se de sententia passus est. Vbi diluxit, accersitas iam à Ciaulo sociorum onerarias Lusitanicis intermissas, retrorsum æstu secundo iubet ad mare tendere. ipse, quod periculosissimum erat, antecedentium tuenda terga sibi desumpsit. Barbari nostros conspicati abeuntes, illicò subsequuntur; telisque ac tormentis morari ac retinere contendunt. In eo tumultu fortè ita accidit, vt inscijs omnibus, maioris formæ ferrea pila sub ipsum clauum adacta perincommodo loco nauem Almeidæ perforaret. inde accepta clam aqua paulatim alueum degrauabat: ac tanto denique pondere in piscatorios cancellos, transuerso amne prætentos, impegit; vt iniectis à Pelagio Sosa trierarcho loris, quamquam acerrimè concitato remigio, nulla inde vi vnquam auelli potuerit. Cùm vndique instaret hostis, & iam progressi nauarchi, animaduerso periculo frustra in aduersum æstum (& est ibi ad instar euripi rapidissimus) ad opem Almeidæ ferendam toto impetu, niterentur; egregia velocitate lembus à F
nautis imperatori ad fugam offertur. Hortari omnes, & orare, vt confestim illuc è naui desiliat, seque Francisco parenti, ciuibusque, & Emmanueli Regi seruet incolumem. At ille, fortibus oculis, Deus, inquit, ac superi omnes, tale flagitium auertant, vt carissimos commilitones meos, adeo de me, deque parente meo, ac de communi patria benemeritos, in extremo discrimine derelinquã. Dein, reiecto nauigio, propugnatoribus ad loca idonea distributis, qua maximè parte laborari animaduertit, eò celeriter aduolat. Tam insigni virtutis & caritatis exemplo reliqui mirum in modum animati. Nulla, quamquam in tantis angustijs, mentio deditionis, aut pacis. Cuncti sese ad vitam præclaro exitu decorandam intrepidè comparant. At ex altera parte barbari, in eo verti victoriam rati, si duce hostium aut viuo aut mortuo potirentur; omissis cæteris nauibus, vnam prætoriam circumsistunt. neque tamen ad inuadendum, vel ad rem propius gladio & cuspide gerendam est animus: tantum ex interuallo incendiarias ollas, & sagittarum exanima, & plumbeam procellam in nostros effundunt. Cùm biremibus maximè iniquum certamen erat. Eæ, ne respirandi spatium hosti daretur, prope ad Numidarum equitum speciem in turmas diuisæ, cùm in orbem pugnæ succederent, agilitate incredibili procurrentes inuicem

ac re-

A ac refugientes, immobilem, & hærentem vno loco prætoriam, haud tamen impunè eludebant. quippe non pauci, & promptissimus ferè quisque, dum incautius subeunt, destinatis è superiore loco iaculis figebantur. Inter hæc, Laurentio, propter magnitudinem & animi & corporis in primis ad ictum opportuno, excussa è tormento pila dimidiatum femur abripuit. Eo vulnere debilitatus, cùm sese ad sellam malo appositam reclinasset, suos ex eo ipso loco ad gloriam ac decus intermortuis vocibus adhortanti, ac proposita morientibus pro Christi nomine referenti præmia, globus alter, auulsis à pectore costis, fœdo & horribili aspectu præcordia patefecit. Corpus lacerum, quò minus conspici posset, raptim à stipatoribus è superiore loco detractum in tabulata proijcitur. & nostros iam sanguis, iam tela defecerant: reliquis ex omni numero duntaxat viginti, & ijs quidem ipsis perpetuo labore ac defatigatione confectis. Tum demum hostes ad Prætoriam succedere, in eamque nudatam propugnatoribus transilire ausi. Duorum hinc Lusitanorum perditis in rebus facinora memorantur egregia. Vernaculus erat alter Almeidæ, Laurentium Frerium Catum vocabant. Is inter pugnam lumine captus ictu sagittæ, cùm ab heri
B cadauere auelli non posset altero cruorem, altero lacrymas oculo sine fine profundens, ab irruentibus repentè Mahometanis opprimitur. neque se tamen circumuentus abiecit, sed præsenti strinxit animo ferrum: ingentique edita strage, & hostium corporibus domino tumulato, super eam denique stragem, præclarè seq; & Imperatorem vltus occubuit. Speculator & carchesij custos erat alter, Andreas nomine Portuensis. hic plumbea glande saucius humerum, & insuper vsu læuæ manus amisso, nihilominus dextra plus biduum ex ipso carchesio dimicans, barbaris in tantæ virtutis admirationem adductis, accepta demùm incolumitatis fide se dedidit: ac suis postea restitutus, & honore (vti erat æquum) & stipendijs auctus est. Cæterùm potiti Prætoria Mahometani, traditis in custodiam ijs, quos in potestatem viuos acceperant, partam tanto sudore & sanguine victoriam inter se gratulantur: per eos quippe dies è suis omninò sexcentos amiserant, cùm è Christianis cecidissent haud amplius centum, & quadraginta. ergo ad humandos commilitones de more conuersi; & Mahometano antistiti Maimami, quòd inter adorationem obierat, quam ipsi vulgò Zalam appellant, vtpotè sine controuersia in cœlestes relato, fa-
C num cum perpetuis luminibus posuêre. adeò vel adumbrata virtus, & ficta religio, in admiratione, & honore etiam apud barbaros est. Almeidæ corpus, quæsitum ad sepulturam, quantauis adhibita cura dignosci non potuit. Lusitanicæ naues, quæ maturè discrimen effugerant, cùm in oculis pænè ducem amisissent, opitulandi facultate præcisa; inde ad Cocinum plenæ luctu ac mœstitia reuertuntur. Cladis eius nuntium, Prætor Almeida, vt dignum erat illa persona, sapienter tulit: præclarè, vt in malis, cum Laurentio filio actum affirmans, quòd nulla accepta ignominia, contra nominis Christiani hostes egregiè dimicans, extremum obijsset diem. Simul, cùm insolita victoria elatos barbaros intelligeret, ad eam ferociam reprimendam, contractis vndique nauibus militibusque, sese impigrè comparabat. Inter hæc, Albuquercius compositis ad Socotoram rebus, nauibus tribus è Lusitania nuper eò delatis, & epibatis fermè trecentis, Armuziam repetit, inspiciendi magis caussa, quàm quod tantulis copijs vrbem recipere se posse confideret. Calaiatum ex itinere primum, cuius ante meminimus, Armuzianæ ditionis emporium, quod ab Emmanuele Rege desciuisset, improuiso aduentu cœpit, ac præda exhausta, ignem tectis iniecit. Inde proiectus in Armuziæ vrbis conspectum, haud modico auctam incremento arcem offendit, ac turres ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

alteram vsque contignationem Ataris cura perductas. præterea, nouum ag- D
gerem, & vallum vrbi circundatum, æneis tormentis ad opportuna loca di-
spositis. ingentem deniq; commeatus, & aquæ vim, per eos menses inuectam,
Rege regijsque de infesto Lusitanorum reditu haud sine causa solicitis. Al-
buquercius, nauigijs tantùm aliquot interceptis, ne tentata quidem oppug-
natione, ad Nabandem continentis oppidum è regione Armuziæ repente
descendit. Validum erat ibi Zeifadini præsidium: & locus tortuosis ad obli-
quum ictum munitionibus Indico more cinctus. omnia tamen Lusitanus fe-
lici conatu perrupit; cæsoque præsidio, oppidum direptum incendit. Vastatis
dein circa agris, cùm litteras ab Emmanuele accepisset, quibus iubebatur Al-
meidæ Prætori in administratione succedere; Oceano transmisso Cananorē
venit, quò Prætor item paulo ante sese ab Cocino cōtulerat. Ab eo cùm Al-
buquercius prouinciam ex Emmanuelis decreto repeteret; nondum, ait Al-
meida, maturum eius rei tempus aduenisse. Pulsis ex India Mammalucis, &
pacata prouincia, sese tum denique magistratu abiturum. Ardebat cupidi-
tate Prætor, filij necis, antequam è prouincia discederet, vlciscendæ. præte-
rea, exulcerato fugitiuorum calumnijs, & criminationib⁹ animo, malè iam-
pridem de Albuquercio sentiebat. itaque, vt sunt nimium acuta ad suas con- E
firmandas, & fouendas opiniones hominum ingenia; interpretatus, neque
è Lusitana re, neque ex Emmanuelis maiestate esse, tantum imperium, teme-
rario, & impotenti, & dubiæ sanitatis viro committi; nequicquàm exposu-
lantem Albuquercium, per speciem capiendæ quietis, & relaxandi à tot la-
boribus animi Cocinum ablegat. ipse nauibus vndeuiginti, & milite, & in-
strumento bellico præclarè ornatis, Cananore profectus circa initium anni
insequentis (qui fuit seculi huiusce nonus) ad Anchediuam insulam tenuit.
ibi dum nautici aquantur, alloquendos præfectos ac milites ratus, concione
aduocata, ita disseruit. Quando peccatis factum est meis, vt mihi, vobisque «
Laurentium & comites ex vniuersa nobilitate delectos, in medio cursu æta- «
tis, honorumque casus magis aduersus (quod scitis ipsi) quàm hostium vir- «
tus eriperet; non ignoro, fortissimi viri, quiddam insuperà me piaculi contra- «
ctum esse, quod insolita victoria tandiu exsultare Mahometanum, & nefa- «
ria passim vexilla gratulabundum explicare sim passus; ac non protinus ab «
tristi nuntio, quamuis parua & subitaria manu, ad expetendas ab ijs pœnas, «
vna fretus immortalis Dei præsentia duxerim. quid enim, tæli præside ac du- «
ce, non audendum nobis fuit? Ille, gentem nostram ex remotissimis regioni- F
bus, ad Liberi, & Herculis, & Alexandri vestigia melioribus multo auspicijs, «
& fructu longè solidiore calcanda, subditis æternæ gloriæ facibus incitauit. «
ille, nobis, aduersus impuros nominis Christiani aduersarios, & pia toti- «
es arma induit, & de tot tamque opulentis nationibus clarissimas terra ma- «
rique victorias peperit. ille, paucitati nostræ vires atque animos dedit, «
hostium multitudini formidinem ac terrorem iniecit. ille, nobis, in alio «
pæne terrarum orbe rerum omnium pressis inopia, diuinitus opem ac sub- «
sidium tulit: Afrorum, Arabum, Persarum, Indorumque tam sæpe con- «
spirationes, machinas, apparatus momento discussit. vt optimo iure, «
nunc etiam, vel exiguis copijs ad retundendam insolentis barbari auda- «
ciam proficiscens, vnica numinis diuini fiducia secundos mihi rerum euen- «
tus non sine causa polliceri potuerim. Quid ergo tam laudabiles impetus, «
& digna viro consilia retardauit? Fatebor ingenuè id quod res est, Lusita- «
ni. humano quodam timore sum veritus, ne si ad hostes ita multos, & re- «
centi victoria feroces, non prouisis ante commeatibus, non euocatis Re- «
gum sociorum auxilijs, non iusta classe, & instructa hoc militum robore, «
extemplò tetendissem; in aliquam fortasse reprehensionem incurrerem, «

quod

A „ quod iracundia præceps, domestici doloris causa communem rem in aper-
„ tum discrimen obijcere minimè dubitassem. ita, dum summam rationum
„ mearum tacitus apud me subduco, nimium fortasse cautus, quàm parum
„ prudens aut amans reipub. videri hominibus malui. Nunc, quando & De-
„ um ipsum, cuius agitur causa, propitium, vt spero, & classem ita ornatam ha
„ bemus, vt nihil meritò desiderari à quopiam possit; est sanè, cur celso, & e-
„ recto animo ad vlciscendam Laurentij, & popularium necem sine mora
„ pergamus. veruntamen, antequam iniuriam hanc bello persequimur, de-
„ lenda nobis est macula, magno meo cum dolore iam ante suscepta: quod
„ Sabaium hunc, Decanium tyrannum, tot menses impunitum esse permitti-
„ mus. Hic, qua impudentia atque audacia cum Nizamaluco, & cæteris Deca
„ ni regni præfectis, commissum sibi ab Rege suo imperium, per scelus, frau-
„ demq; possedit; eadem & cum hostibus Lusitanici nominis consociauit ar-
„ ma; & distentis ad Cananorem nostris, ædificatam hoc ipso loco à nobis
„ arcem, nequissimo transfuga duce non dubitauit inuadere. Quas ob res, e-
„ quidem caput ipsius regni Goam aggredi cogitabam. sed quod ab alto re-
„ tractior, (vt audio) & ab hisce nouis hostibus nimium remotus est locus,
„ rem in tempus aliud differemus. Dabulum æquè nobile eiusdem ditionis
„ emporium, atque à mari, & AEgyptijs stationibus haud ita seiunctum,
B „ in præsentia petere est animus. id vbi prope in conspectu vrbis Dij ceperi-
„ mus; tum, perculsis recenti pauore barbaris, in Cambaianum, & Aegyp-
„ tium signa infesta vertemus; & glorioso, Christo fauente, de vtrisque age-
„ mus triumphum. Quod vt ita futurum esse pro certo habeam, cùm alia
„ multa, vt dixi; tum vestra in primis, Lusitani, egregia virtus & alacritas
„ facit. cui, quoniam ita de me, deque sanguine meo meremini, ego quo-
„ que (sic me Deus bene iuuet) pro mea parte non deero. Magno silentio,
maiore cum assensu auditus est Imperator. atque ad non dubiam victoriæ
spem incredibilis ex omnium fronte, oculisque animorum ardor emicuit.
Inde magistri Dabulum dirigere naues iussi. Id oppidum oræ Decanæ,
eodem ferme quo Ciaulum situ, magnifico impositum flumini, duas fer-
me leucas recedit à mari. ac tum, assiduo concursu negotiatorum, & cu-
mulatis longa pace diuitijs erat insigne. Quocirca Sabaius, præclarè con-
scius cuiusmodi se in Lusitanos præbuisset, castello ad portus aditum ex-
structo, vrbem insuper aggere, & vallo munierat, præsidioque firmarat
militum varij generis sex circiter millium, in quibus erant mercenarij
C Turcæ quingenti. Itaque ex tanto apparatu Saracenus loci præfectus adeò
erat animo soluto, & securo, vt ad Lusitanicæ classis rumorem, non mo-
dò quicquam ex vrbanis apothecis, vt fit, in remotiora loca asportari ve-
uerit; sed etiam oblectationis causa, vxorem è villa, fœminasque alias
nobiles ad spectaculum euocarit. Erant in Almeidæ classe Lusitani bella-
tores mille, & trecenti: & è socijs vrbibus quadringenti Malabares, quo-
rum singuli de more seruos in armis exercitatos plures paucioresue pro
censu in expeditionem eduxerant. Vt in conspectum Dabuli ventum
est, nocte in explorandis vadis insumpta, postridie Almeida triremes ad
oppugnandum castellum præmisit. ibi dum tormentis, & iaculis vtrin-
que certatur, ipse interim cum ceteris copijs absque vlla trepidatione in
terram egreditur. Ad aggerem subeunti, patentibus portis vndique se-
se hostes effundunt. Quandiu missilibus agebatur, æquis viribus dimi-
catum. dein, cùm sese Lusitani acrius intulissent, & collato pede aduer-
sa corpora gladijs hastisque confoderent; commota primùm hostilis acies;
deinde, vincente pudorem metu, in fugam auersa. Et Lusitanos, præter
insitam virtutem & audaciam, illud etiam non mediocriter iuuit, quod
conserta iam pugna, oppidani è turribus ac propugnaculis tela necessa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rio sustinebant; ne ambiguo ictu in suos nostris permistos incideret. ita, D
dum intra vrbem sese effuso cursu barbarus recipit; eodem impetu tergis
insistens Lusitanus irrumpit. Ibi verò, quantam vim ad efferandos homi-
nes habeat ira, perspici potuit. Siquidem externi, qui prælio superfuerant,
cùm se per auersam oppidi partem eiecissent, in oppidanos, nullo sexus vel
ætatis discrimine, ab Lusitano sæuitum est. dein tectis publicis priuatisque
subditæ faces: ac prædæ magna pars raptim ad mare auecta. multo plus
tamen voracissimus ignis absumpsit. & mortales plurimi, cùm se metu mor
tis varias in latebras abdidissent; aut ruina oppressi, aut enecti fumo, aut ig-
nibus hausti sunt. Neque vrbe tantùm sese flamma continuit: naues quo-
que in portu aliquot eodem incendio conflagrarunt. Ab hoc tam claræ
vrbis excidio, cuius fama confestim longè lateque manauit, Dium victri-
ci classe prouectus Almeida, ante ipsas portus fauces, parato ad pugnam a-
gmine constitit. Hocenus, cùm de hostium progressu per exploratores in
singula pæne momenta certior fieret, obuiam ire nostris, & in alto colla-
tis viribus dimicare decreuerat. Sed Iazij suasu deinde mutato consilio,
intra portum sese continuit, vt vno tempore maritimis, atque terrestri-
bus auxilijs contra Lusitanum vteretur. Nam præter Aegyptias, & Dienses E
naues, & parones ferme octoginta, qui ab Calecuto per eos dies accesserant;
in muris etiam ac littore toto, varij generis tormenta erant locis idoneis
collocata: & Iazius cohibendi à fuga militis, & nouas identidem copias è
terra submittendi prouinciam sibi desumpserat. Almeida, vbi præter
opinionem inclusos intra munimenta vidit hostes; idipsum victoriæ o-
men interpretatus, reliquum diem contemplanda natura loci, & consul-
tando consumpsit. Hoceni prætoriam sibimet inuadendam ipse delege-
rat. Sed prohibitus consensu ducum, quod in eius capite salus omnium ver-
teretur, glorioſum facinus nauarcho egregiè forti Nonnio Vasæo Pere-
riæ delegauit. Nocturnum dein tempus, partim stationibus ad pugnam
diuidendis, partim curandis corporibus, &, quod caput erat, animis
ritè expiandis est datum. Postridie, vt maris accessus apparuit, & meri-
dianus ventus ex alto vela percussit; æstu simul & flatu secundo, classis
instructa, portum audacter inuehitur. Agmen præibat Nonnius cum
ducentis fermè propugnatoribus aut vincere paratis, aut mori. tum cæ-
teri singillatim propter angustias, & vadi pericula sequebantur. Po-
stremo loco substitit Prætor ad hostium actuaria distinenda, ne in nostros F
certamine occupatos, repentinis de more incursionibus ab tergo impe-
tum facerent. Dein, edito pugnæ signo, sublatus vtrinque clamor; &
buccinarum cantus, ac tympanorum sonitus ex omni parte perstre-
puit; mox tormentorum fragor, ædificijs intrementibus, pelagoque
vibrante, omnium aures longo remugitu compleuit. Tum, intrepi-
dè procedenti Nonnio, globus ab hoste contortus, nautas ipsos de-
cem, demittendis antennis intentos, vno impetu lacerauit, ac per-
didit. ac nihilo segnius ille in medios barbarorum ordines inferre sese,
quoad comprehensa ferreis vncis Hoceni Prætoria, prælium atrox v-
trinque commissum est. nec prohiberi Lusitana vis potuit, quominus in
hostilem nauem ingenti transcenderent saltu; disiectisque aut ruptis
retium tegumentis, cominus hasta gladioque rem gererent. ibi
acerrimè dimicanti Nonnio guttur sagitta confixum, quo ex vulnere
post triduum perijt. Neque ad casum ducis, vt fit, perculsi cæteri: quin
irritati potius, ardentibus animis integrant pugnam. Pari fortitudine
ab cæteris nauarchis vbique certatur. Neque barbarus, missilibus quàm gla-
dio melior, flagrantes Lusitanorum vultus, collatumq; pedem, & micantes
vndi-

A vndique mucrones ferre diutius valuit. Hocenus ipse, vt inclinatam haud
dubiè pugnam animaduertit, quàm occultissimè sese in lembum, tales ad
vsus paratum, demisit. atque, vt venalis & fluxa est barbaris fides, veritus, ne
Christianis ab Iazio postmodum proderetur, in terram egressus, equos arri-
puit; ac, ne salutato quidem hospite, confestim ad ipsum Cambaiæ Regem
plenus cladis & ignominiæ peruolauit. Calecutani quoque, cùm depressas
iam, aut expugnatas aliquot sociorum vidissent naues, multis etiam ipsi pa-
ronibus amissis aut laceris; insulam circumuecti, ex altero euripi ostio, hu-
milibus tantùm nauigijs propter vada & scopulos peruio, Calecutum tre-
pida fuga repetiuêre. Triremes Hoceni duas, in fugam versas, Rhotericus
Soarius insecutus, epibatis exuit, ac puppi religatas ad Almeidam victor at-
traxit. iamque desperatis omnino rebus, cùm sese hostes passim in mare
præcipites darent, instante vndique è scaphis ac triremibus Lusitano, cæru-
leos fluctus atro sanguine infecerant. ac nequicquam Iazius littore toto di-
scurrens, fugam stricto mucrone sistere nitebatur. Vna restabat eiusdem
Iazij nauis, & robore, & celsitudine, & numero defensorum instar egregiè
B muniti castelli: tecta insuper crudo boum corio, ad repellenda iacula du-
ro, ad fallenda vestigia lubrico, ad prohibenda incendia madefacto. Ea na-
uis, cùm ausos non semel inuadere Lusitanos, magno semper eorum dam-
no ac vulneribus repulisset, ad extremum crebris tormentorum ictibus re-
petita, pluribusque perfracta locis, tandem aliquando subsidit. Illud verò
non sine miraculo à peritis animaduersum. Nonnij nauis, dudum vetusta-
te fatiscens, trahensque sentinam adeo, vt antlias binas pæne sine intermis-
sione requireret; ea tota dimicatione, quæ à meridie in vesperum vsque
protracta est, haud vno loco pertusa, nihil tamen aquæ prorsus admisit. ea-
dem, finito mox prælio, multis partibus plures vno tempore vndas accepit.
Cæsa eo die feruntur hostium ad triamillia, & Mammaluci ferè omnes aut
capti, aut interfecti. è nostris duo, & triginta cecidêre: vulnerati, missilibus
maximè, plus trecenti. Qua in re durities, & frugalitas eius ætatis Lusitano-
rum euidenter apparuit. Siquidem ad obligandum Nonnij vulnus, adeò li-
namenta defuêre; vt in idipsum, è suis tunicis vnâ (leuis dictu res, cæterùm
haud quaquâ negligenda) Prætor ipse protulerit. Vt iâ, pæne portenti simi-
le videatur, adeò masculum nuper asperumque in armis genus, ad tantos
tam breui deflexisse vestium apparatus, conuiuiorum elegantiam, & ex-
C quisitæ ac lautæ suppellectilis instrumenta. Sed nimirum, quæ soli vbertas,
& affluens copia rerum omnium, ad Capuam Pænos; in Græcia Syriaq; Ro-
manos emollijt; eadem in Oriente, per Indorum, Sinarumq; commercia,
varijs captos voluptatum illecebris Lusitanos infregit. ac primò pauperta
tis contemptus in mores eorum inuectus: inde luxus, otiumq; succisis indu
striæ ac parcimoniæ neruis, priscam seueritatem, & disciplinam, ingenti bo-
norum dolore labefactauit ac soluit. Verùm eo quod expositum est prælio,
hostiles naues, vt dixi, variæ magnitudinis demersæ complures. rostratæ
maiores quattuor, onerariæ totidem in potestatem venêre. in ijs, præter ma-
chinas, & bellicum instrumentum, auri, argentique vis ingens, & mul-
tum pretiosæ vestis inuentum: è quibus Almeida nihil omnino attigit. mi-
litibus ea cuncta largitus est. regia tantùm Sultani vexilla tria in Lusitani-
am missa, & in templo Christi ad Nabantiam, seu Tomarium, ab Emma-
nuele Rege suspensa: quorum in vno, ad contumeliam nominis Christiani,
captæ & occupatæ Hierosolymæ argumento, in modum trophæi depicta,
sacrosancta altaris, mysteria videbantur. Ita, Christo superisque fauenti-
bus, præclarè demptum cladis proximæ, si quod erat, dedecus; & Aegyptijs
cum fœnore multo repensa Laurentij cædes est. neque id optimum eius
pugnæ fuit; sed quòd vna expeditione territis latè nationib⁹, Regibusque,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Indici maris imperium in multos deinde annos Lusitano firmatum. Quo magis demiror, insignem adeò testatamque victoriam silentio prætermissam à Paulo Iouio æquali eorum temporum scriptore: præsertim cùm diserte ipsemet, belli huius initia causasque tradiderit. Ex eo die Almeida, luctu & squalore depositò, cùm Deo immortali gratias, vti debebat, egisset; Iazio quoque erroris veniam suppliciter petenti, spondentique se enixè daturum operam, vt omnes Indiæ satrapas, Regesque fide in Emmanuelē & obsequio superaret, pacem dedit ijs legibus, vt naues Aegyptias, quæ prælio superfuerant, traderet cum vniuerso apparatu. itemque Lusitanos ad Ciaulum captos illicò restitueret: postremò, vt multiplici commeatu Christianam instrueret classem. omnia sedulò, & obedienter facta. neq; illi quicquam in præsentia grauius imperatum est, & ab oppugnanda vrbe Dio, quā uis præclara sese daret occasio, temperatum à Lusitanis, non tam in Iazij gratiam honoremue, quàm ne Cambaiæ Regem, cuius vel in primis Emmanuel amicitiam expetebat, eo facto lacesserent. Inde ouans Prætor ingenti cum gratulatione Cocinum reuertit: & ex itinere, Nizamalucum ipsum tātæ victoriæ perterritum fama, ad persoluendum Lusitano Regi annuum vectigal, quod antea semper abnuerat, negotio nullo perduxit. Eandem fœderis conditionem, eodem perculsus terrore subijt regulus Baticalæ: quod oppidum oræ Canarinæ, vltra Goam est leucas quinque circiter, & viginti. Interea Emmanuel ab Andrea Amaralio (cuius virtute redeuntem è Cilicia Sultani classem in Rhodio mari fusam ante docuimus) de hostium apparatu, consilijsque præmonitus, nondum tamen cognita Laurentij nece, Fernandum Cotinium è prima nobilitate virum, cum nauibus quindecim, & tribus armatorum millibus, in Indiam destinarat, vt pulsis inde Sultani copijs, & remisso in Lusitaniam Almeida, sese cum Albuquercio Prætore coniungeret, ipsamque totius belli originem fomitemque Calecutum vrbem inuaderet, deleretque. Cocini tum inter Almeidam & Albuquercium, instigantibus vtrinque peruersis hominibus, de successione fædè admodum certabatur. Cotinij aduentu ea controuersia statim sedata est; & Almeida, quippe cui nihil esset obseruātia, & fide in suum Regem antiquius, depositò sine mora magistratu, repudiatisq; improbis suasoribus, cum Albuquercio in gratiam redijt. Ducis huiusce, oppidò miserandum scriptores exitum tradunt. Cùm circiter quadriennium Indiæ præfuisset, Lusitaniam repetens, circa Bonæ spei promontorium, ad reficiendos è diuturna iactatione comites, & simul aquandi & petendi commeatus causa, in terrā exscendit. mox, dilapsis ad proxima tuguria Lusitanis, inter emendum, vt fit, rixa cum incolis, quorundam temeritate cooritur. Ad eum sedandum tumultum, suosque tuendos, Almeida, raptis quæ fors obtulerat, armis, cū aduolasset; concursu repente ex vicinis pagis facto, priusquam ad naues receptum haberet, præusta sude transfigitur: nixusque illicò genibus, manus oculosque in cælum attollens, ingenti omnium dolore excessit è vita. Circa eum veterani complures, in ijs egregij bello duces duodecim, dum insta bili vestigio in arena luctantur, ab hostibus mira corporum agilitate, petiti eminus iaculis, eodem leti genere periēre. Ita, clarissimus Imperator, & vir integerrimus, cùm Europam, Asiamque victorijs peragrasset, in Africæ demum ignoto littore, ad ludibrium rerum humanarum, ab nudis ac teterrimis Aethiopibus interfectus, & spoliatus, non modò paratis ab Rege præmijs, verùm etiam sepulturæ honore, & supremis exsequijs caruit. Per idem tempus, haud absimilis casus ad Calecutum Lusitanos afflixit. Profectus ad excidium eius vrbis triginta nauium classe Cotinius, Prætore Albuquercio eiusdem expeditionis adiutore sociòque, quamquam acriter obsistentibus oppi-

oppidanis, copias tamen omnes ad littus exposuit. Inde expugnato castello, quod portus faucibus imminebat; Albuquercius ad vrbis incendiū, Cotini ad regiā ipsam occupandā, ac diripiendā præmatura festinatione cōtendit. Et Albuquercius quidē, incolis metu perterritis, haud ita difficili negotio tectis ignes iniecit: quorū pars magna (quippe ligno folijsq; constabant) illicò flāmis absumpta. Cotinius regiā, absente per eos dies Zamorino, audacter aggressus, magna ex parte cæso præsidio, claustrisq; refractis, per vim irrupit. hostes, ex composito simulata desperatione fugaq;, sese per posticū in syluas eiciūt. Cotinius, potitus iā ædibus, quasi nil vltra periculi superesset, ex lōga defatigatione, æstuq; vehementi, & noctis proximæ preuigilio, quietis aliquātulum capiebat; cùm subita conuersione rerū fors belli immutata est. Multa erant in regijs ædibus diuturna cura studioq; congesta, quæ, subiecta præsertim oculis, cupiditatē incenderent. Ad ea certatim rapienda, suisq; ipsimet humeris auehenda Lusitani, dū auidè huc illuc, ab re bene gesta soluti, palatiq;, discurrunt; interea spatiū datum Nairibus ad auxilia conuocanda, quæ ex vetere gentis disciplina, ad certas significationes, momēto conueniūt. deinde conglobati, hortatiq; se mutuo ad sui Regis iniurias fortiter vindicādas, repente in regiā impetum faciunt; nostrosq; oneribus impeditos, & deprehensos errore viarū, sub sarcinis passim obtruncant, iaculisq; conuulnerāt. Cotinius ipse, dum serò suos à pręda reuocat, ab hostibus intra septum regiū oppressus, ac trucidatus, occubuit. Et Albuquercius, ad opē laboranti ferendā trepido nuntio excitus, cùm refugientē, & confertam in angustijs turbam frustra perrumpere niteretur, vulneribus duobus acceptis, ad hęc, graui saxo in eum superne deiecto, semianimis cadit: ægreq; ad naues relatus, ancipiti aliquot dierū curatione conualuit. Periēre eo die Lusitani partim hostium telis petiti, partim in fuga à suis obtriti, amplius octoginta. fauciorū numerus relatus circiter trecentorū. Eius cladis culpā scriptores in vnū Corinium cōferunt. quòd is palmā euersi Calecuti cùm intemperantius adamasset; non exspectatis Albuquercij subsidijs, quò gloriam rei gestæ præcerperet, ignoto itinere, caloribus maximis, ad regiam antecedens, temere sese in apertum capitis discrimen obiecerit; neque Emmanuelem Passanium audierit spectata æquè prudentia ac fortitudine virum, in ipso rei gerendæ articulo sapienter monentem caueret insidias, militemque à præda & discursu quàm diligentissimè contineret. Neque tamen incruenta fuit hostibus victoria: Plus mille, vel igne consumpti, vel in pugna desiderati. Eadem æstate, qua hæc ad Calecutum gerebantur, Antonius Laurerius, Franciscanus, cuius ante meminimus, è Socotora Indiam petens, ad Surratum oræ Cambaicæ facto naufragio, cum aliquot Lusitanis ad Mamudium Regem captiuus abducitur. Et Didacus Lupius Sequeria ad ineundam cum Malacensibus amicitiam, è Lusitania missus, cùm ad Cocinum appulisset supplemento in naues accepto, in Orientem porrò cursum extendit. ac superato Cori promontorio, præter Gangeticum sinum alto vectus Oceano, ad Somatram primus (quod quidem exstet) omnium Lusitanorum accessit. Ea insula, pari ferme ac Ceilanum genere loci, à Septentrione in Austrum obliquè porrecta, ab continente, in qua Malaca vrbs est, angusto & periculoso diuiditur mari. atque ob idipsum peninsula quondam credita est, quòd ob frequentia vada, syrtesque nondum interiore patefacta nauigatione, isthmo quodam annexa continenti procul intuentibus videretur: cuiusmodi errore ad Siciliam captus olim est Annibal. Sed nostrorum temporum audaciæ, vt nihil imperuium; sic multo plura iam cognita & explorata sunt. Longitudo insulæ, ducentas leucas, & viginti; latitudo, qua maximè patet, septuaginta non amplius colligit. Auri est apprimè ferax (ex quo Chersonesum auream prisci appellarunt) nec non stamno, ferro, vitro, sulphure abundat, insignis

Universidad de Deusto
Biblioteca

insuper fonte perenni, ex quo naphta instar olei manat: & excelso conspe- D
cta monte (Balaluanum incolæ vocant) qui ad similitudinem Sicilien sis
Aetnæ, fumum, & flammas horribiles euomit. Regio est, ob frequentiam
fluminum, ac paludum, nemorumque densissimorum, graui admodum
cœlo, ac præsertim aduenis vehementer infesto. E syluis, inter alia, primæ
notæ sandalum album, agallochum, & exsudans in modum resinæ caphu-
ra legitur, quam ignari Arabicæ linguæ camphoram vocant: itemque vul-
gare piper, & piper oblongum, zingiber, casia. super hæc, magnam bomby-
cis quoque, ad vestes delicatiores, copiam mittit. Incolæ, milio ferme, & o-
ryza, & sylvestribus victitant pomis. Frumentum, & cæteram orbis nostri
sementem terra non patitur. Interiora, indigenæ tenent dediti simulacris:
littora, Mahometani: quæ pestis ante ducentesimũ circiter annum inuecta,
per vim compulsis ad montana incolis, maritimam planitiem, & loca ma-
ximè opportuna commercijs, occupauit. Ditio tota, complura in regna tri-
buitur, quæ recensere hoc loco non est operæpretium. Sequeria igitur in ea
loca delatus, cũ Pedirensi prmùm, dein cum Acenorum Rege pacẽ & socie
tatẽ æquis legibus inijt: & eius rei monumento columnam in vtroq; littore E
statuit. Ab Somatra cùm breui traiectu Malacam venisset, tentata prius per
interpretem Mamudij alterius tyranni voluntate (is erat ex Arabia oriun-
dus, & sensim collectis viribus, à Sionis seu Sabanni Rege, qui trans Gan-
gem latissimè dominatur, per summam fraudem iniuriamque desciuerat)
Hieronymum Texeriam ab Emmanuele Rege legatum quàm ornatissimo
comitatu in terram exposuit. Ei frequenter ab aulicis obuiam itum; & ma-
gnificè instrato impositus elephanto, ad regiam ingenti celebritate deduci-
tur. Dein prolata munerá, & litteræ Emmanuelis, Arabica lingua conscri-
ptæ. Societatem & commercium postulabat Emmanuel. & sibi magnifi-
cum Malacensis ducebat, secum ab Rege tam inclyto, ex vltimis terrarum
finibus experti fœdus. itaque peracto primæ salutationis officio, pax, & ami-
citia, magna partis vtriusque voluntate conuenit. Sed hæc tam læta initia
eundem videlicet exitum habuêre, quem Calecutana sub aduentum Vasci
Gammæ decem ante annis habuerant. Saraceni, & Arabes Malacæ negotia
bantur: Lusitanis præter causam religionis, ob accepta insuper ab eis incom
moda, & ademptam maris possessionem, infestissimi. ij, quemadmodum an-
tea Zamorinum, sic tum Mamudium hunc, insigni perfidia ac leuitate vi-
rum ex nefaria pseudoprophetæ disciplina, per coemptos pecunia calum- F
niatores, ac præcipuè præfectum vrbis, quem vocant Bendaram, fictis crimi
nibus in Lusitanos quàm acerrimè concitant. Gentem ab extremo Occiden-
te, omnium quæ sub cœlo sint, sæuitia & rapacitate maximè detestabilem,
exitio natam Orientis, quocunque sese specie societatis insinuent, ibi arce
confestim ædificata, incolis acerbissimæ seruitutis iugum imponere. Testes
eius rei Cocinum, Cananorem, Armuziam, Sofalam citant. proinde, quod
optimum est, alienis doctus euentis Rex pacem caueat insidiosam, ac fune-
stam; rebusque suis maturè prospiciat. non plus quinque latronum naues,
valdè imminuto & nautarum, & militum numero, intra ipsius præsidia &
portum inclusas teneri: si paululum modò, in id quod est opus, animum &
cogitationem intenderit; nullo prope certamine cunctos ita opprimi ac de-
leri posse, vt ne nuntius quidem cladis vllus omnino supersit. Hisce igitur,
& alijs id genus argumentis, licet ius gentium, & fœderis religio non parũ
obstaret; tamen improuidũ viri fallacis animũ, & suapte natura Christianis
infensum, Arabes in suam sententiam facile pertrahunt. Infandi sceleris in
præsentia talis ratio initur. Per summam officij simulationem tyrannus Se-
queriam, & præcipuos ex eius comitatu ad conuiuium inuitat; suggestu
præcelso ad cænaculi amplitudinem extructo, & pretiosis tapetibus ac peri-
stroma-

A stromatis adornato regium in morem, & quidem in ipso littore, scilicet
honoris causa, ne Lusitanus dux, in tanta peregrinorum colluuione, lon-
gius ab suis abscedere cogeretur. ibi inter epulas incautum hospitem, co-
mitesque propalam trucidare, eodemque momento naues adoriri placu-
erat. Sequeria, quamuis ad eam diem consultò pedem è naui non extuli-
set; tamen multis precibus inuitatus, ne fidem hospitij suspectam habere vi-
deretur; se ad festas dapes venturũ promisit. dein, coniurationis indicio ad
eum delato (neq; enim in vrbe deerant qui facinus improbarent) sociorum
hortatu, sub ipsum cõuiuij diem per internuntios morbum excusat. Ea spe
delusus Mamudius, aliam fraudem, iisdem architectis & suasoribus, machi
natur. Mos erat Malacæ, qui & in alijs emporijs; vt primus quisq; emptor ad
vrbem accessisset; ita eũ ante alios cum oneribus missum facere. Ea lex quo-
niam si obseruaretur, Lusitanis, qui recentes aderant, diutius erat in por-
tu commorandum; ostendit tyrannus, se, cùm Emmanuelis, quem plu
rimi facerent; tum ipsius etiam Sequeriæ causa, qui ex tam longinqua regio-
ne venisset; extra ordinem aromata & merces exhibere Lusitanis decreuisse:
verũtamen, quoniam id periniquo passuri sint animo cæteri negotiatores;
B qui iamdudum onera præstolentur; curandum esse vt quam primũ, & quan
ta maxima diligentia res trãsigatur. Ad certum diem quattuor seorsum lo-
cis quamplurimos Lusitanos cum scaphis præsto iubeat esse. mandaturum
se, vt quæ maximè cupiant, ab apothecæ curatoribus nulla mora interposi-
ta proferantur. Lætus ea cõditione Sequeria, & gerendi negotij causa dissi-
mulatis ijs quæ de conspiratione cognorat; Mamudio, pro tam propensa in
Emmanuelem voluntate, gratias agit ingentes. Inter hæc, à tyranno classis
lemborum aliquot silentio comparatur; & impositis sagittarijs, in occulta
statione post suburbanum promontorium collocatur. Vtimutis erat ex in-
sula laua, quem honoris vocabulo Raiam appellabant: secundũ Regem o-
pibus & clientelis longè princeps Malacensis emporij. Huius filius, Patiacus
nomine, cui paucis illis diebus cum Lusitanis cõtracta familiaritas erat, con
scendendi ad præfinitum diem pro amicitia nauem Sequeriæ cum aliquot
armatis, & iugulãdi repente ducis negotium suscipit. stationes præterea ar-
matorũ locis idoneis disponuntur, vt in Lusitanos, quique in vrbe versaren
tur, quique emendi causa scaphas ad littus appulissent, ex omnibus locis im
petus fieret. simul etiam subornati, qui eo die, per speciem vendendi cõmea
C tus, ad Lusitanicas naues accederent; nauiumq; custodes, ignaros imminen
tis exitij, distinerent. Edictum omnibus, vt nihil mouerent, antequã è loco
excelso editum fumo signum aspicerent. Ad eam verò significationem, &
classis parata, subitò ex insidijs in semiplenas inuaderet Christianorũ naues;
& cæteri pro sua quisque parte rem terra, marique impigrè gererent. Vbi di
cta facinori dies affuit, Sequeria, cui nihil erat longius, quàm vt ad Emma-
nuelẽ nuntios aperti Malacensis cõmercij perferret; scaphas aliquot cũ mer
caturæ administris ad loca destinata dimittit. Ipse interim oblectãdi animi
causa, vt fit, latrunculorũ lusu tempus terebat; cùm Vtimutis Raiæ filius cũ
aliquot armatis per causam salutandi superuenit. Aduenienti, cùm omisso
ludo Sequeria prodiret obuiam officij causa; Quin tu, inquit ille, cæpta pro-
sequeris? nam & apud nos quiddã haud absimile genus oblectamenti est; &,
quibus potissimũ rebus ab isto vestro discreper; discere vehemẽter aueo. Cũ
Sequeria ad certamẽ ludicrũ, moris amico gerẽdi causa reuertisset; interea
Patiacus exspectãs quàm mox fumus attolleretur: varia sciscitãdo animum
tegere: ac licet ab insita genti fallacia simulationẽ vultu egregiè sustineret;
tamẽ sensibus intimis è concepto scelere æstuabũdus, modò residere, modò
consurgere, tum sicę manubrium identidem stringere. & is quidem, quam-
quam

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam ad cædem paratus, præclarè ſibi temperauit, quò minus præpropere D
conſilia patefaceret. Non eadem cæteris patientia in præſtolando fuit. Nam
& qui venalem annonam ad naues admouerant, & qui in ſcaphas ex vrbe
imminebant, per tumultum ac trepidationem, furijs inſtigantibus, non ex-
ſpectato ſigno coorti ante tempus in Luſitanos irruunt: iamque pluribus lo
cis, inſcio Sequeria, cædes fiebat; cùm nauta è ſummo carcheſio & geſtus eo-
rum, qui cum gladijs aderant, ſpeculatus, & rixa eminus animaduerſa,
confeſtim ducem inclamat, Deum, hominesque conteſtans paratam frau-
dem; mucrones in caput eius inſtare; Luſitanos ad vrbem circumuentos oc-
cidi. Ad eas voces quaſi è profundo veterno excitus Sequeria, abiecto al-
ueolo ferrum capit; idem comites, & nautæ faciunt. Sicarij, conſcientia exa-
nimati, in ſubiecta nauigia momento deſiliunt. ille, miſſis properè ad lit-
tus armatis, qui ſuos laborantes protegerent, & ad naues feſtinè reciperent;
ad omnia prouidenda, quæ in tali re opus eſſent, extemplò diſcurrit. Et iam
edito ſigno, lembi hoſtium ex alto aderant. id vbi Sequeriæ nuntiatum eſt;
ne loco arcto & impedito repente oppreſſus, tormentorum vſum, quibus in
tanta militum paucitate maximè nitebatur, amitteret, præciſis raptim an-
choralibus, è portu ſe proripit; & obuiam hoſti procedit. dein è tormentis
æneis ferrea miſſilia horribili fragore contorquens, barbaros ita cõterruit,
vt ne tentato quidem certamine, velis, remiſque ſeſe in fugam præcipites E
dederint. ijs diſſipatis, ad ſuorum reliquias colligendas in priſtinam ſtatio-
nem reuertit. neque auſus deinde quiſquam ei negotium faceſſere. In eo
tumultu cæſi Luſitani fermè triginta; paulo plures in vincula abrepti. in
quos ne grauius à tyranno conſuleretur; ab vrbe quatienda, & ab incendijs
nauium Sequeria ſeſe continuit. Cæterùm temperare non potuit, quomi-
nus Mamudio renuntiari iuberet, Luſitanos tam inſignem tamque atro-
cem iniuriam, fauente Deo fœderum teſte, propediem eſſe vindicaturos. in
præſentia, quòd ſtata reuerſionis tempeſtas adeſſet, quæ motio in ijs locis
non niſi tertio quoque redit menſe, ne apud conſceleratos, & perfidos ho-
mines diutius ageret; velis in Occidentem datis, obuios aliquot barbaro-
rum iuncos (onerariæ nauis id genus eſt) pretioſis mercibus referros expu-
gnat; tum nauibus duabus Coçinum miſſis, quæ de ſtatu rerum Malacen-
ſium Prætorem Luſitanum docerent; ipſe India, & Arabia ad dexteram re-
licta, Bonæ ſpei promontorium præteruectus, ingenti labore ad Tertias in-
ſulas, atque inde in Luſitaniam rectà contendit. Et Sequeriæ quidem naui- F
gatio hunc habuit exitum. Albuquercius interim valetudine recuperata, &
refectis è Calecutana clade ſuorum animis; in id maximè operam dabat; vt,
quæ contra ipſius exiſtimationem ab iniquis ad Emmanuelem Regem de-
lata eſſent; re ipſa magis & factis, quàm litteris aut oratione refelleret. In
primis, ad Armuzianum bellum, quod ille iam diu coquebat; nauales co-
pias, & omnia machinarum genera, quàm acerrimo ſtudio comparabat: ac
breui, non die, non nocte intermiſſa cura, nauium vnius & viginti claſſem
omnibus rebus inſtruxit. in eas Luſitanorum duo circiter millia, præter au-
xiliares, impoſita. Dein oratoribus principum, & regulorum auditis, qui
ad eum initio præturæ officij cauſa confluxerant, cum ijs, quas dixi, copijs in
conſpectum oræ Decanæ prouehitur. parantique porrò in Arabiam tende-
re; nec opinata ſpes commodi propioris affulſit. Goa eſt vrbs (cuius haud ſe-
mel iam eſt mentio facta) in Ticuarino inſula, quam, & ignobiles alias com-
plures, anguſto interfuſum euripo efficit mare: illa quidem, & ſoli vbertate,
& egregij portus amplitudine, & ædificiorum, incolarumque frequentia in
primis Indiæ totius viſenda. Ab ea non longè diſtat Onoris regnum: cuius
regni paruam inſulam, haud contemnenda tum claſſe obtinebat egregius
virtute nauali dux, nomine Timoia. Is, tyranno Sabaio, cuius ante memini-
mus,

A mus, & Mahometanis Goæ inquilinis cùm alijs de cauſis erat infenſus; tum
ob auocatã illuc ab Onore, & Baticala, inclytis quondã emporijs, mercatu-
ram. itaq; & Saracenis, Aegyptijſq; negotiatoribus Goã petentibus plurima
damna inferebat; & cõiuncta cum Luſitanis cauſa, miro quodã ardebat ſtu-
dio de Emman. Rege benemerendi. quocirca iamdudũ Franciſco Almei-
dæ ſuã operam enixè detulerat; & tum ab Albuq. ad colloquium euocatus,
cõfeſtim accurrit; atq; inter cætera nũtiat, ab euerſo Dabulo Sabaiũ prorſus
implacabili in Luſitanos ira concepta, naues ædificantem, magnis præmijs
veteranos vndiq; milites contrahentem, ingenti machinarũ omnis generis
comparato iam numero, cùm bellũ primo quoq; tẽpore Chriſtianis inferre
cogitaret; in ipſo conatu rei aggrediẽdæ letali morbo conſumptũ. Eius mor-
te & multos è ſubiectis populis rebellaſſe; & finitimos Reges ad veteres vlci-
ſcẽdas iniurias repente coortos. hinc, Idalcanem filium, exiguo rerum vſu,
vixdum locatum in ſolio, cùm domeſticis, tum externis bellis vehementer
implicitũ atque diſtrictum teneri: Goam ciuitatem, magna ex parte dilapſo
tyranni exercitu, inteſtinis prẽterea diſcordijs laborare. Pro certo ſe habere,
ſi Albuquercius, omiſſa interim Armuzia, ad Goam rectà contendat; fore,
B vt opportunam ad omnia inſulam, & vrbem in primis opulentam, aut me-
tu, aut armis in poteſtatem accipiat. Ac ne verbis duntaxat captare gratiam
videatur; ſemet, ni Luſitani reijciant, cum ſuis omnibus copijs in partem la-
boris periculiq; venturum. Albuquercius, collaudata Timoiæ fide atque
conſtantia, concilium vocat. Nemini ſpernenda res viſa. quippe, Armuzia-
nam expeditionem in alia tempora differri poſſe: Goæ potiundæ, ſi tam cõ-
moda præteruolet opportunitas; reuocari non poſſe. Cùm hæc ſententia
magno cum aſſenſu pleriſque inſediſſet; Timoia, per ſpeciem Armuziani
belli, ad conſcribendos in vicino milites dimiſſus, paulò pòſt cum peditatu,
& longis nauibus quattuordecim ornatiſſimis affuit. Sub eius aduẽtum, Al-
buquercius, mutata repente nauigatione, Goam peterent, magiſtris edixit.
Cùm in ipſo ore portus in anchoris conſtitiſſet, Antonium Noroniam ſo-
roris filiũ, & Timoiam cum actuarijs prẽmittit ad oppugnanda caſtella duo,
ex vtraque parte aditus poſita. quorum alterũ in ipſa inſula Panginum, al-
terum in continenti Bardeſium appellabant. ijs felici euentu captis, cæſoq;
aut fugato præſidio, mittit qui oppidanis denuntient, ſi voluntate vrbẽ tra-
dere, & Chriſtianam clementiam, quàm vim experiri malint; ſe & legibus
C ipſorum paſſurum eos viuere; & tertiam partem tributi, quod tyranno pen-
dere ſoleant, remiſſurum. ſin minus; obſidionis mala, & omnẽ belli cladem
exſpectent. Goani, diſſipatis fuga militibus, & abſente Idalcane ad fines regni
tuendos, iam antea trepidabant. Tum verò, non modò expugnatis arcibus
territi, ſed etiam benignitate promiſſorũ illecti, pulſis aduerſæ factionis ho-
minibus, Albuquercium & Luſitanos ingenti gratulatione patentibus por-
tis admittunt; eiq;, deditionis inſigne, claues oppidi, & arcis in qua erant
ædes regiæ, porrigũt. Albuquercius, cataphracto equo ſumma omniũ ordi-
num frequentia vrbem inuectus, Crucis vexillum pietatis cauſa præferente
quodam ex Dominicana familia, primùm omnium, Deo immortali, par-
tam ſine cruore victoriam gratulatus, promiſſi fidem ciuibus egregiè præſti-
tit: vrbẽ, & arcem diligẽter inſpexit; grauiq; ante omnia edicto milites à prę-
da, iniurijſq; continuit. In naualibus, partim inchoatæ, partim abſolutę varij
generis naues inuentæ nõ paucæ. armamẽtarium, telis, tormentis æneis, ſul-
phureo puluere, & omni apparatu bellico refertiſſimũ. & in ſtabulo regio
militares equi permulti, quos è Perſide aduectos (nã India eiuſmodi armen-
tis caret) Malabarici, & Canarini, & Narſingę Reges impenſo parant pretio.
Ad hæc, locandis publicis vectigalibus, tollendis ex inſula latrocinijs, &
componendo ciuitatis ſtatu, reliquum ætatis inſumptum. Iam enim vrbem
illam

Universidad de Deusto
Biblioteca

illam, Albuquercius, propter eximiam (vti diximus) agri bonitatem, & op- D
portunitatem loci, (quod quasi cardo inter Cori promontorium, & Cambaiæ littus interiacet) ad continendas in officio cunctas eas nationes, caput ac sedem Indici imperij destinarat. Dum igitur componendis insistit rebus, ac potissimum cõciliandis incolarum animis, haud ignarus vim ac metum, exclusa beneuolentia, malos diuturnitatis esse custodes; interea Idalcan, amissæ Goæ perculsus nuntio, pacem vel iniquis conditionibus cum hoste interno pariter & externo componit. dein, auctis maiorem in modum copijs, ad Goam extemplò contendit. Ducem habebat in castris, eximia rei militaris peritia, Camalcanem nomine. Hunc, ad tentandum æstuarij, transitum, quo insula cingitur, cum expeditis octo millibus peditum, equitibus mille & quingentis præmittit. ipse cum cætero exercitu (ea erant equitum quinque, peditũ plus quadraginta millia) tardius propter machinas, & impedimenta subsequitur. Camalcan, celeritate vsus, ad ipsum littus applicuit castra. Eius aduentu, præsertim quod Idalcan cum reliqua copiarum mole propediem affuturus nuntiabatur, magnus tota insula motus animorum est factus. Duo incolarum genera Goam habebant. inquilini alteri è secta Mahometana, qui dudum ex Arabia profecti, vt supra dictum est, magnam E
Africi, & Asiatici littoris partem insederãt. alteri indigenæ, deorum inanium cultores. Illi, ab insito in Christianos odio, eiusdem superstitionis homi nem, Sabaij filium, Regem expetebant: hi, metu ne deditæ sine sanguine vrbis pœnas postmodum luerent; eius flagitij turpitudinem & culpam redimere insigni aliquo promerito nitebantur. Ergo inter sese clam officijs in Camalcanem vtrique certare: omnia Albuquercij consilia (quoad possent) per occultos internuntios patefacere: ad transitum hostes non hortari modò, sed etiam in idipsum naues ex occasione summittere: denique nulli rei deesse, quæ ad Idalcanis aut placandam iram, aut gratiam ineundam facere videretur. Neque ad barbaros modò pertinebat hoc malum. ipsos etiam Lusitanos quadam ex parte furor inuaserat: atque vt ad Armuziam nuper, sic tum dementiæ & imperitiæ Prætorem accusabant, quod Idalcanis maximè absentia fretus, vrbem tot tamque potentibus vndique nationibus cinctam, adeò parua manu inuadere esset ausus; & inanis gloriæ cupiditate, relictis non minus quæstuosæ, quàm honoratæ mercaturæ compendijs, Lusitanicas opes, & parta ad eam diem decora in apertum periculum temere coniecisset. Albuquercio, in tantis rerum angustijs, tamque multiplici discri F
mine, tamen neque animus, neque consilium ad omnia defuit. Ac Lusitanos quidem, quando animaduertendi non erat locus, admirabili quadam lenitate, ac patientia sustentabat. Ex incolis, capita coniurationis, per speciem consultandi in arcem euocatos (ij fuêre amplius centum) repente vinciri iussit. Miracenum è principibus ciuitatis, quem ille demerendi causa quadringenariæ cohorti præfecerat; interceptis eius ad Camalcanem litteris, continuò stipatoribus sui corporis tradidit, sparis, haud inusitato mortis genere, fodiendum. laqueo insuper, aliquot è turba suspensi. cæteri ad incertos rerum euentus in vinculis adseruati. Iam verò, ad arcendum insula Camalcanem, idoneis locis tormenta cum præsidijs collocata, propter Lusitanorum paucitatem, incolis necessario admistis, quos quidem Albuquercius minimè infidos, aut ab se alienos existimauerat. Subductis præterea in tutum leuioribus nauigijs, ne hosti ad trãsitum vsui forent; nobilibus trierarchis circumeundæ sine intermissione insulæ negotium est datum. Camalcan varijs locis haud semel conatus traijcere, cùm tormentis vndique pelleretur; ad extremum silentio noctis tempestatem nactus turbulentam ac pluuiam, cuiusmodi multæ per autumnum existunt; ratibus peditatum; vitilibus nauigijs, corio circunsutis, equitatum traijcere instituit. neque ita difficilis

A cilis transmissio fuit, tenebrarum & imbrium iniuria, prospectus & ignium beneficio Lusitanis adempto. Ac nihilominus inter tumultum aliquot abreptæ rates, cæsique ex hostibus, aut demersi non pauci. Sed ingruenti omni ex parte multitudini vltrà obsisti non potuit. Primi agminis ductor erat Zufolarinus, notæ audaciæ vir. is, cum duobus fermè partim equitum, partim peditum millibus primùm in sicco statuit signa: dein, cùm iam diluceseeret, Camalcan illicò subsequutus. iamque passim armati in terram exponebantur: & è stationibus incolæ, mutata repentè fide, cùm sese ad hostem adiungerent; Lusitani ab suis deserti effusa fuga vrbem vndique repetebant. cæterùm ne ibi quidem tuto consistere licuit, oppidani conspectis intra insulam Idalcanis insignibus, in Lusitanos tota vrbe dispersos adeò vehementer se intulêre; vix vt illis in arcem confugiendi spatium fuerit. eodem ij etiam qui mare tenebant, saluis nauibus, tormentisque recepêre sese. Interea Camalcan cum cæteris copijs per otium transgressus, ad duas arbores (ita locum appellant) haud longè ab vrbe consedit. Atque vt receptæ Goæ decus Idalcani præriperet; per Lusitanum exulem Ioannem Machiadum, qui specie desertoris apud Idalcanem stipendia faciebat, Albuquercio pacis conditiones obtulit; magnoperè suadens, vt appropinquante iam hyeme, tam arctis commeatibus, tanto inferioribus copijs, ante Idalcanis aduentum vrbe excedere, quàm belli fortunam temerario ausu periclitari mallet. Haud inania proponebãtur: & cùm aliæ multæ Albuquercium B
difficultates angebant; tum nihil magis, quàm hyemis imminentis incommodum: quod à Maio mense, qui tum agebatur, ad vsque Septembrem, in Oceano Indico sæuissimi turbines, ac fœdissimæ existunt procellæ: quarum impetu fauces Goani portus, aggestis arenæ cumulis, per eos dies ita obstruuntur, vix vt minoribus nauigijs, & magno cum labore transitus pateat. Ac nihilominus, Albuquercius, cùm tanta rerum ac temporum iniquitate premeretur, existimationis ac dignitatis rationem antiquissimam duxit. Idalcanem exspectare; oppugnationem, quoad posset sustinere; & vbi demum cedere necessitas coegisset, in ipso portu inuitis hostibus hyemare constituit. Camalcan, Albuquercij pertinaciam demiratus, experiendi magis vires causa, quàm certa victoriæ spe, machinis nondum aduectis, multifariam Lusitanos aggreditur. à quibus cùm egregiè propugnantibus, haud sine detrimẽto recederet; interea cum vniuerso exercitu bellicoque instrumento Idalcan affuit, omnemque latè regionem tabernaculis occupauit. Desertis propter paucitatem nostrorum Pangino, & Bardesio castellis, præsidia cum tormentis imposuit. Dein, cognita Lusitanorum peruica- C
cia, vt rem quàm minimo suo damno conficeret; intercluso vndique exitu, veluti indagine cinctos, fame ac desperatione compellere ad deditionem decreuit. id quò facilius adsequeretur; misso caduceatore simulatã pacem offerebat obsessis. ipse, dum de conditionibus agitur, paulò infra vrbem, quà in angustias cogitur æstuarium, multa saburra grauatam onerariam ad instar molis demergit. dein, cùm ad alteram eodem modo supprimere maturasset, animaduerso periculo trepidi nautæ rem ad Albuquercium deferunt. consilium habetur extemplò. neque vlli dubium fuit, quin proxima nocte priusquam planè interseptus euripus esset, sese ex letalibus ijs cancellis eriperent. Igitur, luminibus crebris in speciem relictis, quarta vigilia ex arce sensim excedunt. neque tamen licuit fallere intentos ad cuncta oppidanos. fugã ignis maximè prodidit, armamẽtario iniectus. Ergo confestim in abeuntes ex vrbe fit impetus; & Albuquercius cùm agmẽ cogeret, equo suffosso vix tutum ad naues receptum habuit: inde sublatis per magnã trepidationem anchoris, cùm vndique tela volitarent, præmissi qui trãsitum diligenter inspicerent: ac vix iam singulas angustię capiebant naues. itaque

 ægrè

Universidad de Deusto
Biblioteca

ægrè admodum traducta classis, remotiorē ab vrbe locum hybernis cepit. D
Hoc defunctos discrimine tam graui, alia deinceps atque alia incommoda
Lusitanos excipiunt. primùm ipsa loci natura, multiplici & anguloso littorum flexu; vt inter nauigandum, quotiescunq; res id exigeret, aperta iaculatoribus identidem præberent latera. dein adempta facultas aquandi, omnibus circa ab hoste insessis: vt ex ipso æstuario, hyemalibus pluuijs non nihil temperata salsugine, amaros latices, & lutulentos haurire sitis intoleranda compelleret. omnis deniq; cōmeatus tanta paulatim inopia premi cæpti, regijs equis quos in frusta dissectos sale condierant, quamuis accurata dispensatione consumptis; vt vulgò mures, & putria animalia, pro cibo nautis ac militibus essent: quidā etiam, detracta scrinijs coria, cacabis vtcunq; mollita commanducare niterentur. Inde vagari passim morbi: & squallētia tabe ac macie corpora, miserandum in modū absumi. Sed cùm tot vndiq; instarent mala, nihil tamen æquè Lusitanos vrgebat, ac dispositа in vtroq; castello, de quibus antea demonstrauimus, maiora tormēta: ea cùm à fronte, à latere, à tergo pæne assiduè nostros impeterent; maximo incōmodo captā relinquere stationem, & latebras mutare subinde cogebant. Aduersus eam perniciē Albuquercius aliquid ex Lusitana consuetudine audēdum ratus; E
consilium cepit prima specie temerariū, & anceps; cæterùm exitu patuit, extremis in rebus fortissimos quosq; conatus esse tutissimos. Valido præsidio Idalcanis ambo castella tenebantur. sed tanta barbarorū ab secundis rebus erat negligentia, quod à Lusitanis fame ac lue dira pæne confectis, deditionem in singula momenta exspectarent; vt non vigiliarum ordo, non stationum locus, aut numerus teneretur. Soluti ac securi milites, quasi nihil omnino timendū esset, somno & perpotationibus tēpus terebant. Ea socordia satis cōperta, Albuquercius, acerrimos viros ex vniuersa classe trecentos deligit. hos, & sua sponte incēsos cupiditate vindictę, & magnis insuper pollicitationibus incitatos, bifariā diuidit, cumque egregijs ducibus noctu diuersos ad vtrumq; castellū dimittit. Profecti silenti agmine, cuncta neglecta & soluta, custodes ante vallū inermes, ac sopitos inueniunt. Cum hisce tā imparatis, ac nihil tale opinantibus, ab Lusitano ex vltima desperatione feroci, multis simul partibus pręliū initū. Indi repētino tumultu attoniti, & ignari quid esset, velut alienata mente passim cæduntur: pauci captis armis resistūt. Sed ijs quoq; momento dissipatis, intra vallū & portas prælium infertur. neq; vltrà sustineri Lusitana vis potuit. in fugam auersi hostes: & memorabili ausu ab obsessis ac circūuentis vna nocte duo castella expugnata: F
machinæq; ac tormenta (q̄ vnā Lusitani adamārant prędā) raptim ad naues auecta. Quo tam insigni facinore ictus Idalcan, veritusq; ne tale quidpiam in suū ipsius caput Lusitani conscisceren; tabernaculū ab vrbe dicitur longius transtulisse. Post hæc, ab hoste, malleoli, & aridi virgultorū fasces oleo resinaq; perfusi, ratibus imponūtur, quos igne concepto in Christianā classem ęstu secundo repentè demitterēt. Ea re per exploratores cognita, Albuquercius anteuertit; vltroq; ipse ad eam inflammandā materiā idoneos viros ad vrbem occultè summisit. subiêre quàm maximè surdo remigio: veruntamen intentioribus iam vigilijs sensit aduentū barbarus: & cū aliquot actuarijs cōfestim occurrit. ibi sæuissimo contracto certamine, cùm hostis multitudine superaret; Antonio Noroniæ crus læuum sagitta transigitur, quo ex vulnere paucis diebus exspirauit. Is casus Albuquerciū grauissimè perculit; non domestici tantùm incommodi causa, verùm publici quoque damni, quod eximia spe summæ virtutis adolescētem, ac singularibus animi & corporis præditum ornamētis, Emmanuele approbante, successorem sibi in eo imperio designauerat. Neq; tamen incruentum fuit hostibus prælium: multo plures ex ijs, quā è nostris desiderati. & nisi mors Noroniæ interue-

A teruenisset, Lusitani egregiè vicerant. Inde, vitandis vtrinq; insidijs aliquot
dies per summas Lusitanorum ęrumnas exacti. iamque magno eorum gaudio ver appetebat: mariq̄ue nondū planè aperto, sæua necessitas, & extrema rerum omniū inopia, nostros ad profectionem adegit. aliquot nauigia in transitu amissa. reliqua classis cùm deniq; in altum euasisset; ægri, quorum erat ingens multitudo, in Anchediuam insulam deportati; vt ibi desiderato cibo, potuque, & insuper amœnitate loci, & cæli clementia sese reficerēt. Albuquercius Cananorem delatus, instaurandæ institit classi: dein Calecutanæ opis fiducia, & adempti Cocinensis regni dolore tumultuantē denuò Naubeadoræ propinquum; celeriter eò profectus, cæsis aut fugatis Zamorini auxilijs, maturè compescuit, Regemque socium solicitudine liberauit. Per eosdem dies Narsingæ Rex ingenti exercitu comparato, præcipuam Sabaij ditionis vrbem Taracolum aggreditur. Ad eam tuendam Idalcan sine mora profectus; armatorum nouem millia Goę reliquerat; nouis munitionibus, quod mœnium infirmitati diffideret, circa vrbem intēta cura perductis. Et Albuquercio, de Goa repetenda assiduè cogitanti, quod in ea re dignitas, & existimatio Lusitanici nominis ageretur; noua classis è Lusitania decem nauium cum eximio flore nobilitatis ac iuuētutis in tempore superuenit. His auctus copijs, purgato exercitu missione turbulentorum, nauibus
B triginta quattuor, in quibus erant bellatores egregij Lusitani mille quingēti, & Malabares auxiliares trecenti, magno & erecto animo ad Onorem rediit. ibi cognito rei Goanæ statu ab Timoia, quem propter loci vicinitatem nihil ferme latebat; tres ab illo naues insuper accipit; eumque denuò ad cōducendos mercede milites proficisci iubet. ipse cum ijs quas habebat copijs interea rē aggredi statuit. omnino ingentis erat audaciæ, non exspectatis auxilijs, tam exili apparatu vrbem & operibus, & præsidijs adeò munitam inuadere. Sed si vnquam aliàs, tum vtique fortibus cæptis affuit Deus. quando quidē tantus è prioris belli memoria terror non oppidanos modò, verū etiam externos inuasit; vt licet ab omnibus rebus essent paratissimi, tamē præmetu vix mente animoque constarent. Duo primū castella, sub ipsum classis introitum, à custodibus, Lusitanicum horrentibus ferrum, extemplò deserta. Inde Albuquercius, directis in frontem ex vrbe tormentis nequaquā exterritus, descensione facta, multis simul partibus oppidum oppugnat. neque ita magno certamine superatis munitionibus, cùm intra mœnia sese
C Mahometani reciperent; permisti refugientibus Lusitani pariter irruunt: & omnibus vijs armatos iuxta & inermes cædunt. Atrox maximè prælium ad arcem fuit, dum fideles aliquot ex Idalcanis familia, regias ædes pertinaci tuentur pugna. sed ijs demum in vestigio trucidatis, turpem in fugam cęteri omnes effusi: alij ex muris pauidi se se præcipitant; alij ad aquas compulsi vel obtruncantur in littore; vel degrauantibus loricis, vulneribusque merguntur. maxima pars per agros insula tota dispersi. ita Albuquercius incredibili felicitate rursus vrbe potitur VII. Kal. Decembris, quo die Diuæ Catharinæ sacra natalitia celebrantur. Finito iam prælio, cum tribus peditum millibus Timoia superuenit; serius omnino, si rem confectam spectes; cæterùm ipsius victoriæ celeritas (non plus sex horis pugnatum est) sociū ab omni vel negligentiæ, vel perfidiæ crimine vindicauit. quod equidem diuinitus crediderim factū, ne scilicet è Christiana victoria, & singulari Dei beneficio parta, quicquam ethnicus homo sibi decerperet. Dimissi dein circum insulam equites, ad Mahometanos è latebris eruendos, magnā denuò stragem dedêre. Ita, varijs cladibus absumpta septem circiter hostium millia. è Lusitanis, quod credi vix possit, desiderati non amplius quadraginta. Post hæc, Albuquercius ad firmandum Emmanuelis nomine imperium toto pectore incubuit. ac primū, defectionis auctoribus, exsilio & bonorū proscri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptione damnatis,perfidæ ciuitati ex ipſamet Idalcanis formula vectigal in- D
dixit.dein,ad ſobolem in vſum militiæ propagandam, ſacro fonte expiatas
Indicas puellas cũ Luſitanis in matrimonio collocabat,fouebatq; omni ge
nere caritatis:tum aduerſus immĩnẽtis belli pericula refecti celeriter muri
turreſq;,& arx ipſa nouis propugnaculis aucta.In id opus dum idolorũ fa
na,& ſepulcra ethnicorum,& alia ædificia diruuntur; in domus cuiuſdam
parietinis æneum Crucis,pendente Chriſto,ſimulacrum apparuit:euidenti
planè argumento, in ijs olim regionibus non modò Chriſtianã fidem, ſed
cum ea ſalutarem quoque vſum imaginum(quem recentes iſti ſcilicet pie-
tatis antiquæ aſſertores ac diuinæ voluntatis interpretes funditus extirpa-
re conantur)ex Apoſtolica traditione viguiſſe.magnũ verò Albuquercius,
& boni omnes inde gaudium percepêre, præſagientibus animis, eã vrbem
eccleſiamq; principem Indicæ religionis aliquando futuram.itaque ſignũ
illicò purgatum, nec ſine lacrymis,& cum ſolenni pompa &apparatu, pro
ea quæ tum ſuppetebat copia,exſtructo nuper Chriſtianorum templo illa-
tum à ſacerdotibus:atq; ad Emmanuelem deinde,talium rerum plus mul-
to,quàm auri gemmarumque ſitientem,muneris ampliſſimi loco tranſmiſ
ſum eſt. Neque huic tantùm ſigno acceptam eam victoriam Luſitani fere-
bant;quod eius ope quodammodo introducti in vrbem fuiſſe viderentur; E
ſed etiam Diui Iacobi Apoſtoli Hiſpaniarũ præſidis euidenti auxilio: quod
amiſſa iterum Goa barbari ſine fine requirerent,quiſnam eſſet egregius ille
dux,punicea cruce,& fulgentibus armis inſignis,qui tantam edidiſſet ſtra-
gem,ac Mahometanas phalãges Chriſtianorum paucitati cedere coegiſſet.
Neque Albuquercius,cœleſtis promeriti ſeſe immemorem oſtendit. ſiquidem,pietatis cauſa,incluſum vermiculati operis auro ſcipionem cum capu
lo ex pyropis & margaritis ; & bombycinum petaſum addito aureo gem-
matoque conchilio ; itemque pertuſos in linea globos aureos (ea peregri-
nantis olim Apoſtoli inſignia ſunt)in Palmulano Iacobeæ militiæ contu-
bernio(qui locus Oliſiponenſis agri notiſſimus eſt)poni iuſſit.ac deinde mo
riens,Compoſtellano eiuſdem Apoſtoli templo terræ Callaicæ, penſilem
ingentis formæ lychnuchum argenteum cum perpetui luminis alimento
legauit.Circa id tempus,quo hæc in India geſta ſunt,Emmanuel duodecim
fratres Cæruleos(vt appellant)è Luſitania in Congum vnà cum architectis,
& fabris,& ſplendido ſacrorum apparatu,& liberali viatico deſtinauit: vt
nouum templum vero Deo exſtruerent, ornarentque:& erudiendis porrò
ad pietatem incolis,& augendæ per baptiſmum Eccleſiæ ſedulò inſiſterent. F
Princeps eius legationis ex eadẽ familia fuit Ioannes Marianus, inſigni vir-
tute ac pietate vir. Omnes ab Alphonſo Rege ſanctiſſimo perquàm benig-
nè,& honorificè accepti. Eodemque Rege vel in primis adiuuante, per ali-
quot deinceps annos in catholica religione promouenda egregiè operam
poſuêre. Cumque ex facta diuini verbi ſemente aliæ ſubinde atque
aliæ ſegetes ad meſſem inalbeſcerent;ſupplementum in eaſ-
dem regiones ab Emmanuele ſæpius deinde
ſubmiſſum eſt.

Libri quarti Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVINTVS.

A RECEPTA vrbe Goa, prouiſiſque ijs, quæ ad inſulam retinendam maximè neceſſaria videbantur; Albuquercium,quippe qui ſpe & magnitudine animi plura in dies & maiora conciperet,variæ ſimul torquebant curæ. Cauendum erat in primis, ne tot vndique circumfuſæ nationes, nimium lætis Chriſtianorum ſucceſſibus,ac tantæ creſcentis in medio molis metu compulſæ, poſitis inteſtinis inimicitijs, contra communem hoſtem arma vireſque coniungerent. Occurrendum Zamorini, & Saracenorum conſilijs artibuſque, intento ſemper animo in perniciem Chriſtiani nominis excubantiũ. Conſulendum præterea Luſitanis ad Socotoram,in agro malè pacato, inter infida ſemper,& effera incolarum ingenia deſtitutis. Pungebat inſuper animum,iniuriæ Malacenſis atrocitas,& popularium ſalus è Sequeriæ comitatu, qui à Mahometanis admodum ſæua cuſtodia tenebantur; erantque nonnulli ex ijs de Albuquercio priuatim optimè meriti. Iam,de Arabico freto obſidendo,ac Mecana,& Aegyptia tollenda nauigatione, haud leuis
B erat ſolicitudo.ſed ante omnia, ingentis ſpiritus virum, Armuziani belli corrupta victoria,& amiſſæ tam opportunę,ac munitę arcis dolor angebat. Cùm hæc igitur,& alia multa vndique inſtarent;in præſentia,contra Calecutanam fraudem,inſidiaſque, Malabaricum littus intentiore cuſtodia, & maioribus copijs placuit obtineri.Porrò ad aliarum gentium vim,& conſilia præcauenda,ac partim conciliandos, partim exterrendos multitudinis animos,Albuquercius, orientalium Regum, aut populorum legatis, qui Goæ bis captæ fama vndique excitũ,ad Prætorem,vt fit,ſeu fictè, ſeu ex animo gratulandi cauſa conuenerant:ea grauitate ſimul & moderatione cùm
C aures,tum reſponſa dedit,haud inepto artificio magnificę cuiuſdam oſtentationis adhibito;vt incertum in omnium exiſtimatione relinqueret, plus ne Luſitanæ iuſtitiæ fideique,an opibus ac maieſtati iure tribuendum putarent.Ad hæc,Iacobo Fernando Pacenſi, quem vulgi ſermone Beianum vocabant,cum nauibus tribus in Socotoram miſſo,arcem ab Acunia conditam,quando ea tanti non eſſet,deducto præſidio diruendam,& ſolo æquãdam curauit. Reliqua erat deliberatio: è Malacenſi, Armuziana, & Arabica expeditionibus,quam capeſſeret potiſſimùm ac primùm. Ea quoque dubitatio exempta recentibus è Luſitania litteris: quibus apertè iubebatur Albuquercius claſſe in Arabiam proficiſci;& Adeni regulum aut voluntate,aut armis ad Emmanuelem adiungere:id ſi minus proceſſiſſet; tum idoneo quopiam loco arcem ædificare; quæ Mahometanis claſſibus omnino tranſitum intercluderet.Igitur, nauibus viginti tribus celeriter inſtructis, & impoſito milite (ij fuêre Luſitani octingenti, ſexcenti Malabares) mare rubrum,ſicut imperatum erat ab Rege,petere intendit.Neque ita multum proceſſerat;cùm ab Occidente,& à Septentrionibus aduerſi præter exſpecta

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem obstitêre venti. quibuscum aliquandiu frustra luctatus Albuquercius, ad extremum, ne cum aperto salutis discrimine tẽpus & operam perderet; de minorũ dũcum sententia, quod ijdẽ flatus in Orientem, ac Meridiem erant secundi, ad vleiscendum Mamudij scelus atque perfidiam, & eripiendos è seruitute Lusitanos, retrò ad Malacam vela fieri iussit. & eodem ferme quo Sequeria cursu ad Somatram appulit primùm. Inde renouata cum Pedirensi, & Paceno regulis amicitia; dum ad Sincapuranum prouehitur fretum; aliquot barbarorum naues haud leui certamine expugnat. Qua in re illud vel in primis accidit memorabile. Vehebatur quadam è nauibus ijs Naodabeguea Malacensis, vnus ex eorum numero, qui nuper in Sequeriæ exitium conspirauerant. is in itinere oppressus ab Lusitanis, cùm egregiè dimicans aliquandiu restitisset; multis demùm confossus ictibus ita corruit; vt è patulis vulneribus nihil omnino cruoris manaret. Mox, inter spoliandum corpus, vt primùm detracta eius brachio est aurea armilla; (mirum dictu) tamquam vase confracto, ita sese cum anima vniuersus repente sanguis effudit: cuius rei stupore defixi Lusitani, cùm de captiuis causam quæsissent; cognouêre inclusum esse in armilla os animalis cuiusdam Sionij (Cabim incolæ appellant) cuius, in sistendo sanguine virtus efficacissima sit. id ipsum os deinde cùm in Lusitaniam deuehendum esset, vnà cum pretiosis alijs rebus naufragio perijt. Atque in hunc modum barbarus ille concepti in Sequeriam facinoris pœnas acerba persoluit morte. quo quasi quodam totius belli proludio lætus Albuquercius, Malacam rectà contendit. Ad eũ rumorem Mamudius armatorum copias, & maximam tormentorum vim, vulgata iam arte, summo studio comparauerat, mediocris fere magnitudinis: vnum etiam ingentis habebat formæ, ab Zamorino per eos dies dono sibi trãsmissum. Versabatur eodem tempore Malacæ Panensiũ regulus, cui Mamudius filiam paulo ante desponderat: ædificata in vsum nuptiarum ambulatoria domo perampla, rotis triginta subditis, vt in ea elephantis iuncta, & aulæis ac peristromatis adornata, cum solenni tripudio cantibusque comessabundi principes tota vrbe veherentur. Albuquercius ad Malacam anchoris iactis; primùm omnium institoribus & nauarchis variarum nationum, insolitæ classis metu perterritis, & parantibus fugam, circummisso nauigio metum omnem ademit: sese nullius in damnum iniuriamue, sed ad suorum salutem, qui Malacæ vincti per fraudem tenerentur, eò aduenisse. ij ni bona fide sibi à Mamudio restituantur; tum suum ius persecuturum armis: neque sibi esse in animo quenquam eodem illigare bello. spectatores duntaxat otiosos alieni periculi sese præberent: ac peracta demùm re, virtuti Lusitanicæ testimonium apud suos quisque Reges ex fide tribuerẽt. Hoc officio ac denuntiatione cõciliati Lusitanis fere omnium animi cò facilius, quòd præter insignem inuidiam facinoris in Sequeriam admissi, priuatis etiam de causis erant infensi tyranno plerique. Postridie Mamudius, ab innata fallacia, per speciem amicitiæ ad Albuquerciũ mittit Bandonium quẽdã è proceribus, salutandi causa, & simul quærendi quas potissimum merces ex eo emporio cuperet: enixè curaturum Mamudiũ, vt Lusitani Regis, & procuratorum eius præcipuã ab se rationem habitam esse appareret. Ad ea Albuquercius; nullas in præsentia merces nominatim expetere sese: captiuos tantùm, quæque per fraudem ablata Sequeriæ sint, à Malacensi reposcere. vbi ea sine dolo malo receperit; tum de commercij conditionibus, si ita videatur, acturos. Hoc accepto responso tyrannus, quod eo tempore aberat classis, in eius aduentum varijs artibus rem differre decreuit, quò simul ab tergo & à fronte, nihil tale suspicantes Lusitanos opprimeret. ita, præteriti sceleris culpam in alios transferendo; captiuos è custodia elapsos causando, alijsque; super alia mendacijs de more eludebat. inter hæc, Albuquerciũ, frau-

fraudis haud ignarum, anceps cura agitare. nolle impunitam tyranni perfidiam: nolle exacerbatam rursus amentiam: ne, aut ex dilatione ac lenitate hosti fiducia cresceret; aut ex damno ac dolore, barbara immanitas in captiuos innoxios, carissima sibi capita, desæuiret. stat sententia, præsertim id ipsum captiuis clam per codicillos hortantibus; quoniam expostulãdo nihil proficeretur, malitiam ac peruicaciam ferro ignique subigere. Nec mora, ducentos fere mittit armatos, qui diuersis vrbis locis incendium excitent. Eo incendio, nam & ventus, & materia ipsa adiuuabat, tecta oppidi, & negotiatorum apothecæ aliquot momento consumptæ. cumq; porrò vagaretur flãma, consternati ciues, Mamudij opẽ frequentes implorant. ille metu maloque coactus, extemplò captiuos ad Prætoriam sistit incolumes: tarditatẽ purgans; oransque Albuquercium ignes patiatur extingui; & secũ haud iniquis legibus pacem ac societatem instituit. Albuquercius ingenti lætitia suos recepit, ex quotidiano mortis metu ac miserrima seruitute, in pristinã dignitatem ac libertatem assertos: & in eorum gratiam, sæuientes flammas ab incolis cohiberi permisit. dein, quod ad commercium & amicitiam attineret, ita respondit: Locum in vrbe confestim sibi Mamudius attribueret ad ædes, ac diuersorium firmo opere aduersus tempestatum, & incolarũ iniurias exstruendum: cuiusmodi aliquot iam Rex Emmanuel haberet in India. Ablatas per tumultum Sequeriæ res (ni eæ comparerent) æqua æstimatione rependeret. æquũ præterea censebat, impensas ab eo præstari, classem in vtramque factas à Lusitanis, quandoquidem illius damni & incommodi penes Mamudium ac suos culpa resideret. Hæ pacis leges ab Albuquercio dictæ: ac, si minus placerent, legati vltrà vetiti ad naues redire. Mamudius, tam acri denũtiatione perculsus, conciliũ cogit. ibi, simul ira metuque sententias variante, diu multumq; certatũ est. magna pars, & prudentissimus fere quisque, fauere otio: & palam hortari, ad periculosi belli aleam quãuis magno auri pondere redimendam. Alij contra, & Regis Mamudij dignitate, & Malacensis nominis gloria indignum affirmare; si ad vnius ignoti aduenæ fremitum, ac tantuli exercitus terrorem, quantus ea classe vehi posset; per speciem societatis atque commercij, teterrimæ seruitutis iugum scientes ac volentes accipiant. Huius sententiæ principes atque auctores erant, præferuido ingenio adolescentes regij duo, Panensis gener, & filius Alodinus. atque horum vel auctoritate, vel gratia res pæne inuito Mamudio ad bellum inclinauit: intentioreque inde cura ad arcendam vim omnia apparari à barbaris cæpta. & Albuquercius, cognita re, in diem tertium, qui patrono Hispaniarum Iacobo Apostolo erat sacer, oppugnationẽ suis edixit. Malaca vrbs, ad maritimas commoditates, littore plano, in longitudinem vnius ferme leucæ porrigitur. Hanc secat amnis ex interiore Asia defluens, in quem plus minusue, pro varijs Lunæ momentis, exæstuat mare. idemq; ponte iunctus egregio, vtramque partem oppidi peruiã facit. Tecta, Indico more lignea, foliis & frondibus arcent pluuias. neq; tum vrbem vlli aut muri, aut fossæ cingebant. populus ipse bellica laude, vt apud eas gẽtes, insignis (& erat eo tempore ingẽs multitudo) sua latera, more Spartano, pro mœnibus ac propugnaculis gloriabatur esse. Tantùm Mamudius ad loca maximè periculosa tumultuarias munitiones raptim obiecerat. & cùm alias vrbis partes aditusque, tum verò pontem ipsum magno tormentorum apparatu, præsidijsque firmarat. Hisce ita prouisis, filio, ac genero, vt omnia circunspicientes ad subita occurrerent, expedita armatorum aliquot millia sub signis attribuit. ipse sibi cum turritis elephantis, ad hostiũ terrorem, subsidiarias cohortes, & reliquum robur iuuentutis deposcit. Vtimutis Raia, licet in speciem tyranno suam operam, & copias enixè deferret; tamen partim occulto in eum incensus odio, partim in omnes rerum euentus incolumitati suæ pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

prospiciens,per fideles internuntios clam sibi suisque pacem ac veniam à D
Lusitano impetrauit.Albuquercius,non sine causa lætus tanto auxilio in
tempore hostibus dempto,ad contemplandam loci naturam, & explorãda
tyranni consilia totus incubuit.breuique comperit,maximum vrbis firma-
mentum in ipso ponte constare;quod arcis instar,in omnes partes aditum,
& prospectum haberet:eoque si potitus foret, non modò opportunam ad
omnia stationem ibi collocari posse; verùm etiam dirimi barbaris auxilij
mutui societatem,qua,vt quisque locus maximè premeretur; ex composi-
to inter se vti decreuerant.Vt igitur Apostoli natalis illuxit dies; Lusitani
clamore sublato Sanctum Iacobum ingeminant: ac volitantibus vndique
globis,cùm pæne obruerentur;tamen talium periculorum assuetudine in-
trepidi bipartitò in terram exscendunt. Quæ pars vrbis,regiam,& Mahome
tanum habebat delubrum,ea cum robustis cohortibus Ioanni Limæ expu-
gnanda tribuitur: Albuquercius,frequentiorem alteram vrbis partem ipse
cum suis inuasit;condicto prius, vt hostibus vtrinque summotis , illicò ad
pontem omnes accurrerent.eodem scaphas aduerso flumine cum tormen-
tis militibusque submisit,vt simul omnia circa hosti infesta redderent;& ad
nostros, vbi res id exigeret,recipiendos præsto essent.Lima, descensione fa-
cta , dum ad pontem festinat,in Alodini copias incidit.vixdum cum ijs ini- E
tum erat certamẽ;cùm à tergo repente Mamudius instituit.is turrito ac pha-
lerato cum propugnatoribus aliquot elephanto in prima acie vehebatur;a-
lij duo eodem ornatu præibant:tum reliquum sequebatur agmen. Nostri,
ancipiti circumuenti malo,fortem ac præsentem nihilominus animum in
re subita præstitêre. Lima,iussis interim cæteris Alodino resistere,ipse Ma-
mudio cum manu fortissimorum iuuenum pleno gradu obuiam vadit. &
arte contra vim vsus,patefacta repente acie,aduersos elephantos in medi-
um accipit:ac pilis certatim in eorum latera ac terga coniectis, cùm ex pro-
pinquo cuncta inhæsissent;consternatus ante omnes regius elephas recto-
rem excussum proculcat. inde conuersi cæteri cursu præcipiti in suos ru-
unt;editaque latè strage,non modò turbant ordines, verùm etiã in fugam
auertunt.Mamudius,periculo animaduerso, confestim è turre desilijt ; ac-
ceptoque iam vulnere,suorum concursu, receptus in tutum est.neque alte-
rius agminis impressionem Alodinus vltra sustinuit;& ex diuerso iam Al-
buquercius ingenti certamine pontem occuparat.quò, cùm ex composito
cuncti aduolassent;partem alteram pontis,materia,dolisque,& aggere mu F
niunt:alteram cùm peræquè firmare niterentur,venenatis è proximo sagit-
tis,& assiduo barbarorum incursu prohibiti sunt.iamque longa inedia, &
lassitudine simul æstuque fatigati,cùm à prima luce in pomeridianum tẽ-
pus acerrimè depugnassent;vix arma sustinebant. Itaque Albuquercius sat
eo die periclitatus hostium vires,neque parum se profecisse ratus ad vni-
uersæ victoriæ spem;consilio statim habito, receptui canit.ac simul pera-
ctas magno labore munitiones,ne hostibus forent vsui,succendi iubet.quo
incendio coniuncta quoque ponti ædificia,& mercatorum aliquot apothe
cæ;& ornatissimæ,de quibus antea demonstrauimus, nuptiales Regũ ædes
arsêre. Magnus Malacensium numerus eo die desideratus,& è nostris inter-
fecti aliquot,cõplures vulnerati sunt. Regulus Panis,Lusitanica ferocia ex-
territus,& rei Malacensi diffidens;per causam adducendi noua auxilia, re-
licto socero & sponsa,in patriam discessit,neque postea redijt. Mamudius,
quamquam aduersa ictus pugna,tamen omissa pacis mentione, vallum , &
stationes ad loca idonea duplicat;pontemque præsertim , valido præsidio
firmat.Viam insuper latam,qua in vrbem intimam,ædesque regias,ac Ma-
hometis fanum,Lusitano patebat introitus;veneno infectis tribulis occul-
tè conspergit;actosq; sub terram cuniculos, certam in hostium perniciem,
sulphu-

A sulphureo complet puluere.At Albuquercius,ex eo prælio ingenti fiducia
concepta,dies paucos reficiendo milite,& saucijs curandis insumpsit. inte-
rea celsioris formæ iuncum,obiectis extrinsecus culcitris atq; cẽtonibus,ad
hostiles ictus molliter excipiendos,omni telorum armorumque genere di
ligenter instruebat.id opus vbi absolutum est,eximiæ fortitudinis dux An-
tonius Abreus cum promptissimis Lusitanis impositus.& obseruato noui-
lunio,cùm plenissimus maris æstus accedit,nequicquam prohibere conan-
tibus barbaris,iuncus ad pontem applicitus est.& Albuquercius per media
hostium iacula cum cæteris copijs in terram egressus,viamq; latam , de qua
diximus,petens,ad manifestũ vtiq; ruebat exitium.siquidẽ ad vię caput Ma-
mudius cum exercitu multiplicatis in arcto ordinibus stabat ; vt cùm pri-
mùm spatia vię nostri occupassent , cuniculis inijceret ignem;ac dissiliente
solo,& erumpentibus vndiq; flammis, gratissimum è fædo Christianorum
interitu spectaculum mente oculisque perciperet. Sed planè singulari Dei
benignitate fraudis indicio per cõscios ad Albuquercium delato,nostri mo
dica declinatione in hostium latus ex transuerso impetum faciunt. Anceps
aliquandiu fuit certamen,dum in angustijs conferti se se barbari opponũt;
proque aris ac focis & ipsi acerrimè dimicant;& è fenestris ac tectis pro sua
B parte adiuuat imbellis multitudo.sed ad extremum,redintegrato clamore
cùm Lusitani gradum acrius intulissent,cessêre primùm loco barbari;dein
prorsus terga vertêre.& eodem impetu fanum,cæsis pulsisque custodibus,ab
Lusitano occupatum est.Inde,relictis ad fani tutelã armatis, Albuquercius
ab insequendis hostibus metu insidiarum abstinuit. cæterùm in primis de
ponte solicitus,ne transitum subsidijs Malacensium daret;cò celeriter aduo
lat,& deiecto iam præsidio,expugnatum ab Abreo magna omnium lætitia
reperit;expositaque ferramenta,& cæterum muniendi apparatum, quem è
superiore prælio explorata loci natura per eos dies accuratè prouiderat. ita
que collocatis ad vtrumque cornu stationibus, velisque nauium supra ca-
put obductis,quæ simul leuiora hostium iacula,sagittasq;, simul radios fla-
grantissimi solis arcerent;totum eum diem in ponte muniendo consump-
sit.& ex vtraque parte vallum,& cupas inter se reuinctas constituit ingesta
gleba,tutoq; aditu ad flumen relicto,ac dispositis circa scaphis,quæ valli v-
triusque frontes ac latera telis ac tormentis abraderent.sic ille trãsactus est
dies.postera luce ad hostium delendas reliquias,& regiam ipsam oppugnã-
dam Lusitani audacter progressi,ædes,præter spem,vacuas,& inanes offen-
dunt.Mamudius quippe,desperatis rebus,noctu collegerat vasa, & in saltus
C vicinos ac nemora sese cum paucis abdiderat. ibi Alodinũ, & cæteros belli
auctores nequicq; exsecratus, paucis diebus mœrore amissæ vrbis extabuit.
Alodinus,diuerso itinere,cùm haud longè ab vrbe munitionibus exci atis,
profugos è pugna colligeret,bellumque renouare tentaret; missis ab Albu-
quercio celeriter cohortibus,iterum fusus,in Bintanum denique in sulam,
& eiusdem nominis oppidum è regione Sincapuræ confugit; peró, vim ac
fraudem exacto dynasta,locum natura tutũ,operibus insuper egr egiè mu-
nijt.Interim vrbs Malaca,pulsis vndique armatis,militi diripien da permit-
titur. Ibi quanta vis opum fuerit, vel ex eo cõijci potest;quòd, p'æter ea quæ
vel à mercatoribus inter tumultum auecta, vel à militibus per fraudem sup
pressa sunt,ex quinta duntaxat eius quæ apparuit prædæ par te (hæc ad Em-
manuelem pertinebat)aureorum nummum ducenta mil'ia in regium fis-
cum redacta dicantur.Inde ad constituendam,ac firman dam eius vrbis pos
sessionem sese Albuquercius contulit.negotiatores primùm,qui aut varias
in partes metu diffugerant;aut commeare in id emporium verebantur; be-
nignis promissis inuitati,&cum fide clementiaque tractati sunt.ita,veterem
frequentiam ac celebritatem id emporium breui recepit. Simul etiam,
è vetu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

è vetustis Regum sepulcris ac monumentis eruto lapide, templum Salutationi Angelicæ sacrum ex manubijs positum; cuius mysterij Albuquercius præcipua quadam religione tenebatur: & loco opportuno arx ædificata, impositumque vrbi pariter & arci fidele præsidium, Rhoterico Patalino præfecto. Portoria insuper, & vectigalia, & scripturæ magistri certis legibus instituti; simul iuri inter Mahometanos dicundo præpositus Vtimutis: inter cæteros autem inquilinos ciuesque, Ninachetus indigena, vir & antea de captiuis Lusitanis, & tum in vrbis expugnatione de Albuquercio ipso in primis optimè meritus. Ad hæc, Albuquercius de re gesta, victoque Mamudio, Sionis Regem per litteras & interpretes docuit. ille, & factum probauit; & victoriam gratulatus, amicitiam cum Lusitanis instituit; & ex eo tempore vltrò citroque legati cum pretiosis muneribus commearunt. atque alijs item ex regnis Lusitanorum fama commoti, oratores ad Albuquercium, ineundæ societatis & officij causa, conuenêre. Præterea, quod de Banda, Moluciscque insulis, & earum mira fertilitate, opibusque ad Albuquercij aures dudũ fama peruenerat, ad eas insulas cognoscendas, iungendamque cum incolis amicitiam, egregia fortitudine, ac maritimæ rei scientia vir, cuius modò meminimus, Antonius Abreus, cum nauibus tribus, Albuquercij missu discessit. Inter hæc Vtimutis, quod spreta nostrorum paucitate, consilia de tyrânide occupanda cum hostibus agitaret, litteris eius ad Alodinũ deprehensis, quę manifestò viri perfidiam coarguerent, in ipso illo pegmate, quod nuper ad ferale conuiuium, Sequeriæ, comitibusque; in littore exstructum fuerat; recidente in capita auctorum pœna scelerati cõsilij, vnà cum Patiaco filio, octogenarius ipse propalam securi percussus est, frustra nitente vxore supplicibus verbis, & ingenti auri pondere, quod aureorum centum millium excederet summam, suorum capita salutemque redimere. Per eosdem fere mẽses, quibus hæc ad Malacam agebantur, Idalcan absentiam Albuquercij suam occasionem ratus, ad Goam recuperandam, Narsingano bello distẽtus ipse, strenuos duces minimè contemnendo cũ exercitu miserat. ij transmisso pluribus locis, vt olim, æstuario, insulam & agros haud ita magno labore occuparant: cæterùm vrbis ipsius oppugnatio non eundem exitũ habuit. cum clade & ignominia repulsi non semel, ad obsidionẽ consilia verterant. iamque omnes ferme circa aditus barbarorum custodia tenebãtur: & cùm alibi fossas & aggerem duxerant; tũ verò ad Australia vada, loco in primis idoneo, munitissimum castellum excitarant; quod à vici nomine ibidẽ positi, Benestarinum hodieque appellatur. Quibus operibus cincta ciuitas, brevi cũ alijs incommodis miserisque, tum verò fame vrgeri vsque adeo cæpta est, vt Lusitani complures (de numero nominatim affirmare nil ausim, cùm alij septuaginta ipsos, alij non plus vndeuiginti tradant) in hostilia castra fædè transfugerint; perque summam impietatem eiurato Christi nomine, Mahometicam superstitionem induerint. Atque hoc ipso tempore Ioannes Machiadus memorabile facinus edidisse fertur. is exsul è Lusitania, vt supra dictum est, cùm apud Idalcanem Turcæ habitu mereret, varijs contra finitimos Reges expeditionibus, magnam sibi & fortitudinis, & prudentiæ pepererat laudẽ: & splendidũ militiæ gradum adeptus, in consiliũ de rebus maximis adhibebatur. Idem, in bellis quæ cum Christianis fierent, egregiam nostris operam occultè nauabat: quod eò erat illi facilius, quò maior apud barbaros eidem auctoritas erat ac fides. Hunc ergo, perfugarum misericordia cùm cepisset, quod væsano consilio exiguã huiusce lucis vsuram æternitati anteferrent; non verbis modò, sed etiam exemplo factisque, si quo modo posset, eos ad sanitatem reuocare cõstituit. Duos ipse paruulos habebat filios, lustralibus aquis ab semet Christiano ritu expiatos. hosce primũ, ne destituti, Mahometanis postmodum sacris inquinarẽtur, diuini iuris ignarus,

narus, clam intempesta nocte præfocat. mox, vbi diluxit, captiuos Lusitanos, & transfugas, per speciem relaxandi animi, longius ab hostium castris, prope vrbem Goam, secretum in locum, sensim, vt fit, sermocinãdo perducit. Ibi sese Christianum apertè professus, ornatuque Turcico abiecto; de cõtẽptu rerũ humanarũ, de breuitate huius vitæ, de sempiternis illius ãlterius æquè præmijs atq; supplicijs, incredibili quodã animi ardore disseruit: hortatusque est oẽs, vt secum in vrbẽ intrarẽt; cum Ecclesia & Christianis in gratiã redirent; ac Diuina freti clemẽtia, corporis incommoda præ animorũ salute contẽnerent. Ac scelerati quidem desertores, tam salutari oratione vix ad aures admissa, retrò vnde venerãt obstinata mente redière. Machiadus, neque famis, neque atrocissimorum suppliciorum, si Goa caperetur, metu deterritus, accepta à nostris fide, vnà cum captiuis in vrbem introijt. Ea transitio, ingentem non modò lætitiam, sed fiduciam quoque attulit obsessis: vulgoque ita interpretabantur, non sine causa, tam asperis temporibus, tali viro mentem eam diuinitùs datam, vt, stipendijs opimis relictis, ex honorata libertate, & commodorum affluentia, sese in arctam adeò custodiã, penuriamque spontè conijceret. Neque eos frustrata spes est. quippe mitescente iam hyeme, varijs è regionibus, atque adeò ex ipsa Lusitania naues cũ commeatibus & militibus aduenêre. quarum accessu non leuata solùm inopia; verùm etiam ita nostrorum auctæ vires, vt quotidianis eruptionibus vltrò fatigarent hostem: propioresque; iam obsessis, quàm obsidentibus essent barbari. Et Albuquercius, circumacto iam anno, cõpositis Malacæ rebus, ad Sincapurani maris custodiam Fernandum Petreium Andradium, insigni virtute ac prudentia virum, cum nauibus decẽ reliquit. ipse de citerioris Indiæ statu anxius, quamquam inuitis Malacensibus, & propter externos metus omni studio tantũ apud se ducem retinere conantibus, cum cætera classe in Malabares cursum intendit. Vt in conspectũ Paceni Somatræ littoris ventum est, noctu fœda tempestas oborta, & Albuquercij nauem saxis allisam infregit; & cæteras pænè cum omni turba demersit. multi morrales hausti fluctibus; multi varias in terras ejecti. pretiosissima quæque è spolijs Malacensibus, & Regum donis amissa. Albuquercius per tenebras à nautis magno labore in scapham acceptus, cũ ipse periclitãtem puerum inter manus properè sustulisset; collectis reliquijs naufragij Cocinum deuenit. ibique magna sui cum animi voluptate, præter spem incolumes repperit eos, qui, vt supra dictum est, ab Socotora redeuntes, in Cambaicum littus ejecti, atque ad Cãbaiæ Regem pro captiuis abducti fuerant. ij, secundum Deũ vni maximè Antonio Laurerio Franciscano salutem ac libertatẽ debebant. cũ enim iamdiu in eo seruitio degerent, atque ad eos eximẽdos accederet nemo; Laurerius omniũ consensu delectus est, qui Goam de redemptione contenderet, ea lege, vt, si nihil transegisset; intra certum diem bona fide rediret. atque; eius reuersionis quasi obsidem & pignus ille sacrum cingulum reliquit. Remoniæ partem horrido in illo fune consistere. Vt Goam peruenit; absente per id tempus Prætore, nihil decidi super tanta re potuit. ita, infecto negotio, protinus, vti receperat, in Cambaiam reuertit. Quæ res tanta admiratione Regẽ affecit purpuratosque;, vt confestim sine vllo pretio, quin etiã ornatos lautosque Lusitanos benignè dimiserint. neque id modò Laurerij virtus & sanctitas consecuta est; verùm etiam apud illas nationes non parua cum vtilitate egregiam probitatis existimationem, & famam nomini Lusitanico peperit: sanè quàm egregio documento, non solũ ad conscientię fructum, & officij religionem, sed etiam ad opes & gloriam, cõstantia promissorum & fide nihil in rebus humanis esse præstantius. Magna Cocini tum erat, nondum condita, quæ nunc est, Lusitana ciuitate, rerum hominumque colluuies.

Universidad de Deusto
Biblioteca

colluuies. Quippe ſub eodem tecto miſti Chriſtianis Mahometani ethnici- D
que nullo diſcrimine degebant viri ac mulieres : multaque paſſim flagitia
& fraudes admittebantur. Huic malo occurrendum ratus Albuquercius,
cum Rege Naubeadora tranſegit, vt certo limite Malabaricam ab Luſitana
commoratione dirimeret. id vbi factum ; capitali pœna propoſita, omnes
ſexus vtriuſque mortales, qui à Chriſtiana religione abhorrerent, è finibus
Luſitanis demigrare iuſſi. quæ res non ad purgandas modò noſtrorum æ-
des ac domicilia, ſed etiam ad augendum numerum fidelium valuit: quan
doquidem eo edicto permoti circiter quadringenti, abiecto idolorum cul-
tu, ſeſe ad Chriſtianam Eccleſiam ſponte aggregarunt. Ab horum com-
plexu Albuquercius Goam ſummo omnium gaudio, quod pro mortuo
putaretur, proceſſit incolumis. Eius aduentu, multo vehemẽtius vrgeri ho-
ſtes cæpti; & à Luſitanis caſtra ad Beneſtarinum admota. ibi dum miſſilibus
ac telis vtrinque certatur; miſſus ab hoſte globus agentem cum Albu-
quercio quendam ex turba ita diſcerpſit; vt Albuquerciũ ipſum fœdo cruo-
re conſperſerit. Quo ille tanto ex periculo diuinitus ereptus, globum dein-
de ipſum argenteis bracteis coopertum, vnà cum affabre facto monili exgẽ
mis & margaritis, in celeberrimo templo MARIAE Virginis, ad Aquas
Lupias veteris Luſitaniæ, ponendũ curauit; reditu inſuper annuo in vſum E
perpetui luminis Hieronymianis eiuſdem tẽpli cuſtodibus attributo. Atq;
eo caſu, nihilo ſegnior factus Prætor, nouis operibus, & oppugnationibus
crebris cùm incluſum mœnibus hoſtẽ in dies magis ac magis premeret; va-
rijs cladibus denique feſſi Roztomacan præfectus, & Turcæ, qui in eo præſi-
dio erant; flexêre ad deditionem animos: pactiq; vt naues, tormenta, ac per-
fugas traderent; cum cæteris rebus incolumes Beneſtarino exceſsêre. Albu-
quercius, recepto caſtello, impoſitiſque militibus, quaſſata, & ſtrata ruinis
accuratè refecit: impios deſertores, amicorũ precibus exoratus, viuere qui-
dem paſſus eſt, ſed grauiore multo circunciſione decurtatos, quamquã ſeſe
nuper ipſi ex initijs Mahometicæ ſuperſtitionis affecerant. ſiquidẽ auribus,
naribuſque, ac dextris abſciſſis, & ſiniſtræ inſuper cuiuſque pollice; per to-
tam vrbem ad puerorum ac plebis ludibrium ignominiosè traduxit: dein,
vt apud Indos, quoad eius fieri poſſet, omnem ſceleris tanti memoriam ob-
rueret; in Luſitaniam eo ipſo anno remiſit. Tum in gratiarum actionem, ob
hoſtes ex inſula pulſos, Chriſtiano ritu ſupplicatio decreta. compoſito ad
pietatem agmine venerabundi Luſitani cum ſacerdotibus, infuliſque, ad
templum Beatæ Virginis adière. valetudinarium quoque publicum curan-
dis ægrotis & ſaucijs inſtitutum. Hiſce tam ſecũdis Luſitanorum rebus val-
de commotus Zamorinus, vltrò per viros principes ab Albuquercio pacẽ F
petere induxit animum: locumque arci ad Calecutum ædificandæ tandem
aliquando aſſignauit. Et Rex Maldiuarum aliquot inſularum, (eæ frequen
tia planè mira non longè ab Cori promontorio in Meridiem diſtant) ob id
ipſum in Emmanuelis ditionem, ac fidem iure ſtipendiario ſua ſponte ſe
contulit. Tum ab alijs quoque Regibus legati cum donis ad Albuquerciũ
gratulandi cauſa conuenêre. Quin etiam Idalcan ipſe, miſſis oratoribus, pa-
cem & amicitiam æquis conditionibus impetrauit. Earundem rerum con-
ſtanti fama compulſus Abaſſinorum quoque Aethiopum Rex, cum Emma
nuele denique ſocietatem ac fœdus vehementer expetijt. is tum erat, patre
Nahu defuncto, Dauid admodum adoleſcens, atque ob id ſub tutela degẽs
Helenæ auiæ, virili animo & conſilio fœminæ. legati in eam rem fuêre, in-
ſigni probitate ac prudentia vir, Matthæus Armenius, & alius ex Abaſſina
nobilitate primarius. ij, quo arctius iungerent amicitiã, fidei pignus ad Em-
manuelem ferebant ſacroſancti ligni fragmentum eius, in quo ſalus huma-
ni generis olim ingemiſcente rerum natura pependit. Hunc ergo Matthæũ
ad ſe

A ad ſe rectà cũ ſocio venientem, vt in Luſitaniã ex India tranſueheretur, Al-
buquercius cùm cętera benignitate, tum verò propter ſacras quas afferebat
reliquias, exquiſitis cæremonijs, & ſacerdotum occurſu gratulabundus ac-
cepit; & accuratè commendatum nauarchis, in Europam à Cocino tranſ-
miſit. Per idem ferè tempus, Emmanuelis hortatu, Alphonſus Congi Rex
Henricum filium, ac præcipuos ex eo regno, in Luſitaniam, vbi fermè alti
educatique fuerant, atque inde cum honeſtiſſimo comitatu Romam vſq;
religionis ergò proficiſci iuſſit. vbi magno totius Eccleſiæ Romanæ gaudio
excepti (augebat lætitiam ipſa longinquitas) ſummum in terris Dei Vicari-
um Chriſtiano ritu ſupplices adorarunt. Sub idem tempus, Malacæ magni
& periculoſi motus repentè exſtitêre. Quitirius inquilinus erat pollẽs diui-
tijs, & rerum nouarum apprimè cupidus. huic, Vtimutis Raiæ vxor, quod
maritum filiumque nec prece, nec pretio ſeruare valuiſſet, ex dolore in ra-
biem verſa, permagna cum dote filiã ea conditione deſponderat, vti ſuorũ
vlciſceretur necem; ac perpetuum bellũ cum nomine Luſitano capeſſeret.
Ille contracto clam milite, clientum mancipiorumque circumfiuẽs turba,
paucis diebus ad vrbem caſtra communijt. inde furtim in præſidia Luſita-
B norum incurſando; cædes edere; captiuos abducere; ciuitatem vniuerſam
trepidatione ac tumultu cõplere. Cæterùm, haud ita diu impunita illi fuit
audacia. Coorti repentè Luſitani caſtra multis ſimul partibus inuadunt;
conuulſoque vallo, & ſuperatis munimentis, trepidantem barbarum in lu-
cos magna edita ſtrage compellunt; diſpoſitiſque vigilijs, referta omnibus
diuitijs caſtra diripiũt. Eo die captiuus quidam, ignoto nomine, Luſitanus,
egregium qua roboris animi, qua fidei Chriſtianæ ſpecimen præbuit. is, li-
brandi peritus, cùm in noſtros obuerſo tormento eiaculari extremi ſuppli-
cij metu propoſito iuberetur; intrepidꝰ abnuit: ac fortiter datis ceruicibus,
ex hoſtium ſimul manibus & corporis cuſtodia in cælum euolauit. At Qui-
tirius, nequaquam ea clade fractus, bellum omni conatu renouabat: & ſta-
tiuis alibi poſitis; vrbem, & omnia circa, latrocinijs & excurſionibus habe-
bat infeſta. Luſitani ad eum inde quoque exturbandum nauibus profecti,
dum facta deſcenſione progrediuntur incautius, in inſidias præcipitauêre,
& fortiſſimi aliquot viri loco iniquo à barbaris interfecti. Sed ad extremũ
nouis ab Goa copijs Malacam aduectis, iterata oppugnatio; & Quitirius nõ
exutus modò caſtris, verùm etiam è Malacenſiũ finibus cum ignominia &
C dãno eſt eiectus. & Lacſamana Mamudianę claſſis præfectus, cùm Quitiriũ
maritimis copijs adiuuaret, ab Andradio fuſus, & intra Muaris fluminis o-
ſtia fœdè coniectus eſt. Ea depulſa moleſtia, multo grauius diſcrimẽ aliun-
dè Luſitanis inſtabat: quod item ipſum Dei benignitate in perniciẽ hoſtiũ
vertit. Iauę ſunt inſulæ duæ (maiorem vnam, alteram minorem appellant)
vltrà Somatram in Meridiem ſitę, eadem fermè qua Somatra ſoli vbertate,
ſed longè ferocioribus incolarũ ingenijs. Maioris maritimã oram obtine-
bat Onuzius Saracenus, viris, armisq;, & omni bellico apparatu præpollẽs.
is, ingenti claſſe adornata, quam dudum aduerſus Mamudium admirabili
ſilentio ac diſſimulatione inchoarat; vt exactum illum è regno cognouit; ip-
ſoſmet qui exegerãt, ex improuiſo adoriri conſtituit. Nauigia leuiora du-
cebat plurima: maioris verò formæ iuncos circiter ſexaginta, rebus omni-
bus ad bellũ inſtructos. Non latuit Malacenſes, Onuzij aduentus. & à Luſi-
tanis, nauium nõ plus ſexdecim numero, Chriſti maximè fiducia, obuiam
Saraceno eſt itum: contracto que certamine, quod, propter incredibilẽ per-
tinaciam gentis vtriuſque, biduum tenuit; multo maxima parte nauium a-
miſſa, deniq; Onuzius lauam turpi fuga repetijt. ſupra octo millia hoſtiũ,
ea pugna, aut ferro, aut igni abſumpta dicuntur; cùm è Luſitanis plurimi
quidẽ vulnerati ſint, verũ haud amplius triginta ceciderint. Ita multiplici

Universidad de Deusto
Biblioteca

paucis mensibus parta victoria, non exiguum militaris gloriæ decus Lusitani tulêre. Cæterùm, contra vim externam feliciter defensa res, domestico scelere propemodũ perijt. Maxelizius erat quidam, è Bengala oriundus. is, cum Lusitanæ arcis custodibus ad Malacam, & Alphõso Persona præcipuè regio Quæstore, per summam simulationem amoris, & obseruantiæ, magnam familiaritatem breui contraxerat. Hunc, Bintani regulus Alodinus, ad occupandam fraude arcem Lusitanam ingẽtibus promissis induxit, militibus habitu mercatorum occultè summissis, qui in tanta hominum colluuione haud ægrè latebant. Hisce clam ad loca idonea distributis, Maxelizius, per speciem salutandi Quæstoris, vti solebat, in arcem admittitur. A prima salutatione, & mutui sermonis officijs, Personæ, tum fortè meridiã di causa cubanti, cùm sese in alterũ auertisset latus; repentè Maxelizius ab tergo letale vulnus in caput imposuit. inde ad distinendas fores, aduocãdosq; suos accurrenti, quamquam in extremo spiritu Persona prosiliens, vt erat maximis & corporis & animi viribus, anteuertit: clausoq; per vim ostio, cũ custodes ad arma excitasset, in ipso munere tuendæ arcis efflauit animam. Illi barbaros ad murũ subeuntes cum cæde magna repellunt; & Maxelizius intra arcem deprehensus, cùm sese acriter aliquãdiu defendisset; multis ad extremum ictibus repetitus occubuit. Ita, summo Dei beneficio, & eximia Quæstoris virtute, arx, & vrbs retenta; &, quòd ita res postularet, Bintani regulo pax, petẽti, postmodũ data. Et ex alia parte, Antonius Abreus, & socij, ad Molucas paulo ante ab Albuquercio destinati, inter varios casus atque pericula, regente Deo, haud exiguum operæpretium fecêre. Ad oppidum Agacinum Iauæ insulæ ventũ est primùm. Inde leucas ad sexaginta in Amboinum insulam delati, quæ ad Molucarum ditionẽ pertinet; positis vtrobiq; columnis, ad Bandã eiusdem ditionis processêre: ex qua, quod principem teneat locum, vicinæ aliquot insulæ denominantur. Hæ, totius orbis terrarũ solæ (quod constet) spontè, lautiores in epulas, & medicamẽta mortalium, ex vna eademque arbore, macim, & nucem myristicã fundunt. Arbor, ad pyri similitudinẽ accedit. fructus, mala persica quadamtenus imitatur. floret quo tempore ibidem aliæ quoq; plantæ, & herbæ varij generis: è quibus vniuersis mirificus odor, incomparabilis cuiusdã suauitatis existit. Vbi defloruit, matureſcens pomũ, paulatim è viridi, tum ceruleas luteasq;, tum purpureas & igneas transit in maculas, quales in arcu cœlesti cũ voluptate miramur: atq; eo ipso tempore psittaci & aliæ nobis ignotæ aues eximiæ pulchritudinis, ad gratissimum sibi pastum aduolantes, augent oblectationem; cùm folia, & fructus, & alites ipsæ varijs colorũ picturis in certamẽ vsque luxurient. Hac amœnitate cùm reliquas insulas, tum in primis Bandam conspici affirmant: quippe, & maritimũ habet tractum sylua felicissima viridantem; & ex insula media mõs accliuis attollitur; cuius in ipso vertice lucus eodem & frondium vestitu, & frugum copia, satis amplũ patescit in campum: atq; inde splẽdidi aquarum riui ad subiectam planitiem irrigandam leni murmure defluunt. Insula tota, ad equinæ soleæ speciẽ, à septentrione in Austrum excurrens, tres non amplius leucas in longitudinem, vnam in latitudinẽ obtinet. qua sinus introrsum recedit, ibi emporiũ est. Gens æneo colore, fuso capillo, robur in membris, in animis feritatẽ ostentat. viri mercaturam, fœminæ agriculturã exercent. Nullũ habent Regem. suis institutis ac ritibus viuunt: &, vbi consulto opus est, ad seniorũ cætus refertur. In cultu Diuino, illata non ita pridẽ fabulosa Mahometis dogmata vulgò sectantur. Locus ad inuehẽdas & euehendas merces admodũ est opportunus. Igitur Abreus eò delatus, vti è Malacẽsi victoria oẽs eas nationes Lusitanici nominis fama peruaserat; haud ita difficili negotio fœdã amicitiæ hospitijq; cum incolis fecit: ac lapideum eius rei monumẽtum in littore

littore posuit. dein, magna vi frugis pretiosæ coempta, Molucis omissis, Malacam reuertit: atque inde cum Andradio Lusitaniã repetens, vt apertæ Bãdæ nuntium ad Emmanuelem ipse perferret; inani spe delusus, in itinere perijt. Longè diuersum habuit exitũ nauigatio Francisci Serrani ex eiusdem Abrei comitatu. Is, post Bandam relictam, ipso profectionis initio ab socijs fœda tempestate distractus, ad infames & scopulis, & latrocinijs Lucopinas insulas vltrà Bandam, allisa oneraria, saluis corporibus, armisque in terram euasit, fame sitique, ob solitudinem ac siccitatem loci, vnà cum socijs vtique moriturus; ni, quæ res exitio cæteris consuerat esse, præsentem eis opem diuinitùs attulisset. Prædonum erant in proximo stationes, in eiusmodi casus intenta cura excubantium, vt eiectos in littus aduenas improuiso aduẽtu caperent. ij, conspecto Serrani infortunio, ad prædam alacres piratico nauigio vehebantur, quam vulgo caracoram appellant. Non latuit scelus magistros & nautas Malacenses, è Serrani turba. quocirca præmonitus ab ijs, vt sibi consuleret; insidias prope littus occulto loco disponit. prædones in terram egressi, dum naufragos venantur, interim exorti ab tergo Lusitani caracoram inuadunt. qua re animaduersa barbari, metu, ne abducto nauigio, in deserta insula destituti perirent; confestim ab latrocinio versi ad obtestationes, culpæ veniam suppliciter petere; ac se, polliceri, si in caracoram accipiãtur; duces nostris ad commodum hospitium haud procul inde futuros. Neque abfuit dictis fides. ijs moderantibus cursum, ad Amboinum rursus delati Lusitani, ab incolis Rucutelli emporij admodum benignè tractantur. Erant Rucutellanis veteres inimicitiæ cum finitima ciuitate Veranula insulæ Batochinæ Muaris: actum, inter vtrumque populum exorto certamine, Rucutellani aduenarũ maximè ope superiores fuêre. cuius rei cùm rumor longè lateque manasset; ad Molucarum etiam insularum Tidoris atque Ternatis regulos fama peruenit, quorum alteri Almansori, alteri Boleifi erat nomen. A patrijs ritibus paulo ante ad Mahometicam superstitionem ambo transierant. ac de finibus inter se contendere soliti; cognito Lusitanorum ad Amboinum appulsu, tam inclytæ gentis auxilio contra hostẽ augeri cupidus vterque certatim naues ac præsidium ad inuitandos ac deducendos ad se peregrinos dimittunt. Diligentior in eo officio fuit Boleifes, celeriter instructis in id ipsum nauibus decem, & custodia mille fermè armatorum imposita. à quibus abducto iam ad Ternatem Serrano, Tidorenses ab Rucutello irriti redière. At Serranus cum socijs magno apud Boleifem in honore habitus; multa de Molucensium natura, commercijs, moribusque per otium cognouit: neque Emmanuelem modò de rebus ijs accuratè per litteras docuit; verùm etiam, commeantibus deinceps eodẽ Lusitanis, non mediocri vel solatio, vel adiumento fuit. Sunt autem, quæ communiter Molucæ vocantur, complures numero, subiectæ Aequatori, & à Borea in Austrum vicenis fermè leucis inter se disiunctæ: quarũ nulla plus leucas sex ambitu colligit. Hisce plurimæ circumfusæ aliæ sunt: verùm ad Occidentem in sexaginta leucas tota fronte prætenditur altera Batochina, Mauricam appellant: ita naturæ muneribus Diuina prouidentia distributis (nempe ad conciliandam per mutuos vsus humanam societatem) vt Molucæ, cùm ingentis pretij frugem caryophyllon vnæ omnium ferant; reliqua pæne cuncta ad victũ & cultum aliunde mutuari cogantur, quarum magnam partẽ ea, quam dixi, Batochina suppeditat. Arbor aũt caryophylli, & sti pite, & folijs lauro similis est, flore in primis odorato, qui è viridi in rufum immutatus, vbi obduruerit; caryophyllon Arabibus; at Hispanis, quod capitatus est, clauus appellatur. arbor, è decidentibus caryophyllis citra cultu ram enascitur: annuas fert fruges: quæ tamen propter flagellorum & acrioris decussus iniuriam, non nisi altero quoque leguntur anno. solum

Universidad de Deusto
Biblioteca

infra, purum est: arbore in semet omnem attrahente succum: ipse verò fructus, potentiorum præcipuè mensis ac dapibus expetitus; ab institoribus ingenti lucro & in Asia, & in Europa diuenditur. Tellus arida est, & in modũ pumicis fistulosa. itaque non modò cadentes è cœlo imbres momẽtò combibit; sed etiam è montibus manantes absorbet aquas, antequam directo alueo ad mare perueniant. Eadem aliquot locis cum insano reboatu ignes eructat. Sed præcipua camino Ternatẽsi nobilitas. Mons in nubes assurgit excelsus, & arduus. cuius inferiora, densis nemoribus vestiuntur; superiora, ex incendijs glabra & horrida sunt. in vertice, crater, hiatu vasto, in plures circulos circũductos maiores minoribus, ad speciem amphiteatri discedit. inde, per æquinoctia maximè, certis flantibus vẽtis, cum horrisono fremitu flãmæ atro mistæ fumo & fauillis erũpunt, & omnia latè loca cineribus complent. Visendi annuę sunt vices: nec nisi per funes, aut ferramenta, quibusdã locis ascensus est. Incolæ etiam sulphur alicubi optimum legunt. fusco ipsi colore, fluxo capillo, ad bellica studia strenui, cætera mirum in modum inertes & pigri. Medulla quarundam arborum victitant: sagũ vocatur. ea lentè purgata, &, testaceis incocta formis, non solùm in quotidiana alimenta, verùm etiam in vsum nautici panis egregiè sufficit. Et ex eiusdem plantæ ramis, artifici manu concisis, leuandæ siti, mirifico sapore simul & salubritate candidus liquor exsudat, quem vulgo tuacam appellãt. Ipsas insulas, olim desertas, &, qua planities est, mari mersas fuisse; testantur conchilia, & arenæ, quæ fodientibus passim occurrunt: atque ob id ipsum ab indigenis incoli negant. Conuenę sunt è Sinis, Iauis, & aurea Chersoneso, & alijs regionibus: origine dispares, & sono linguæ; cæterùm contumacia, scelere, perfidiaque simillimi. quippe, nec nisi malo coacti rectè facere norunt; & non ferro solùm, & aperta vi, sed calumnijs, fraudibusque, & veneno grassantur. Neque Moluccensium tantùm id ingenium est, cæteræ quoque eius tractus insulæ eadem infamia fermè laborant. Eæ ergo, ad quem dixi modum, cùm antea Græcis, ac Latinis prorsus ignotæ fuissent, nostris hominibus denique patuêre. Dum explorantur, Albuquercius interim, firmato maris imperio, ad interruptam toties Arabicam expeditionem, rursus animum adiecit. coque consilio ad Goę custodiam, præter Malabarica auxilia, Lusitanos pedites quadringentos, equites octoginta Petro Mascarenia prefecto reliquit. Benestarini præsidio Rhotericum Pereriam, oræ maritimæ cum sex biremibus Ioannem Machiadum præposuit. ipse, viginti nauibus, epibatis Lusitanis mille septingentis, Indis verò circiter mille ab Goa profectus, malacia diu remorante, ad Socotoram aquandi causa primùm; dein Adenum incolumi classe traiecit. Vrbs est præclara ad aspectum, ędificijsq;, & incolis admodum frequens; non soli natura (quippe inuectis omnibus vtitur) sed loci opportunitate, vt supra dictum est, in eam celebritatem adducta. omni ferè ex parte ad pæninsulæ modũ alluitur mari. qua continenti annectitur, preruptus imminet mons: mœnibus preterea, & propugnaculis egregiè cincta est. attamen Albuquercius, repente iactis in portu anchoris; magnam trepidationem ciuibus pariter ac peregrinis incussit. nautæ, & institores ex onerarijs in vrbẽ extemplò confugere. Amirianus oppido prerat, Abassinus genere, puer olim captus à Saracenis; & à religione Christiana per fraudem abductus. Is, tentatus ab Albuquercio, non vulgari solertia vir, blandis verbis muneribusque spem deditionis faciendo, rem distulit, dum è propinquo milites euocaret. ij cùm celeriter conuenissent; ignarus eius rei Albuquercius, experiundi causa in oppidum ad nauicularios mittit, qui eos metu deposito ad naues redire iubeat. illi verò negare se redituros, aut capita sua toties iam expertæ Lusitanorum crude-

A crudelitati, & auaritiæ permissuros. Simul Amirianus per internuntios cum Albuquercio expostulat, quod imperium vsurpet in aliena terra; & super tali re cum inquilinis & aduenis potius quàm cum legitimo magistratu, penes quem summa sit rerum, suo iure sibi agendum existimet. ad extremum addit, eum non pro amicitia facere, qui tali tempore defensoribus vrbem nudare conetur. Eo nuntio sat patefacta Amiriani consilia. & Albuquercius vim adhibendam ratus, vbi postera dies illuxit; vt hostem ancipiti distineret prælio; partem copiarum in ipso littore exposuit; partem ad Isthmum, quæ à tergo inuaderet, circummisit. Vtrobique à Saracenis acerrimè repugnatum est. & cùm scalis diffractis pauci Lusitani, qui iam in muros euaserant, cæderentur, & frequentes apparerent in oppido armati pedites equitesque; Albuquercius iactis ad pinnas funibus, per quos nostri sese d emitterent; receptui cani iussit: omissaque oppugnatione vrbis & natura, & opere, & valido præsidio munitissimæ, Mahometanas naues in portu ferme triginta succendit. inde sublatis anchoris, dum Luianum inuehitur sinum, cũ extremo salutis discrimine in syrtes impactus est. Saluti fuit, imploratum Beatæ Virginis auxilium: cui deinde, ad perpetuam beneficij tanti memoriam, in vrbe Goa templum exstruxit: & inde, Sãctæ MARIAE
B Vada, Luianæ syrti nomen impositum. Ex eo periculo ereptus, ad Camaranum insulam intra fauces Erythræas cum vniuersa classe prouehitur. Ad eius famam, incolæ in proxima continentis, metu diffugerant. Locus haud inamœnus est. perennibus aquis, & pecorum armentis abundat. ad hæc, ingentes ædificiorum ruinæ, celebrem olim tectis & opibus fuisse testantur. Albuquercius in explorãdis circa regionibus, & maris eius natura noscenda hyemem posuit. quo tempore, duo in primis admiranda euenêre. Ad solem occidentem, qua Regis Abassinorum imperium est, purpureæ Crucis in cęlo signum præfulgens aliquamdiu apparuit. quo viso Lusitani omnes venerabundi procubuêre: & Albuquercius, vt erat eximia pietate, sublatis ad eam manibus, clara voce fusus in preces: O Crux, inquit, nostræ redemptionis argumentum, ô signum Christianæ victoriæ: ô decorata pretiosissimo sanguine Domini IESV: ô Diuina arbor, cuius vitali fructu, letalis quondam plantæ repensus est fructus: in te, te inquam, spes nostras omnes habemus repositas: te profitemur, agnoscimus, adoramus; ac suppliciter petimus, nobis inter tot pericula, terra marique præsidio sis. Ab ea precatione
C obortæ omnibus lacrymæ: & index fidei ac religionis clamor ad astra sublatus. tum consono clangore hinc inde tuba concrepuit, & omnia tormẽta disploſa: dein candida nubes conditam Crucem, sine fine defixis in cœlum oculis Lusitanorum eripuit. Neque Albuquercius prætermisit, quominus rem sicuti acciderat, testatò conscriptam, ad Emmanuelem Regem primo quoque tempore mitteret. Per eosdem dies, vel ex intemperie cœli, vel ex insalubrium ciborum succo atrox morbus naualem turbam inuasit. vulgò inter lusum, aut quotidiana ministeria repentè exspirabant. In ijs, miles vnus in mare proiectus, ingentem terrorem omnibus attulit. noctu quippe, infra sentinam pulsus frequentes exaudiri cœpti. quem ad strepitum cùm arrepta scapha vigiles descendissent; implexum carinæ sub ipso gubernaculo defuncti militis corpus offendunt. scilicet pilus cunctis inhorruit. vbi ex pauore collegêre sese, res ad nauarchum delata: nec dubium fuit, quin cadauer translatum in littus humo contegerẽt. quo facto, postridie super ipsum sepulcrum rursus inhumatus apparuit. Ea re attoniti cũcti cùm apud se causam exquirerent; Franciscus denique, incertum ex qua familia, monachus, qui concionatoris munere fungebatur; sagaci coniectura suspicatus est, hominem aliquo interdicti, vel anathematis vinculo constrictum, è vita excessisse. itaque in terram egressus, sanctissimi viri Benedicti Abbatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

exemplo,è Pontificia formula conceptis verbis,animum demortui ritè expiauit:eiq́ue veniam à Deo precatus est. Mirum dictu. ab eo mysterio reddita mortuo pax;& vaga ossa tandem in suo tumulo quieuę̃re. Inde,transacta iam hyeme, Albuquercius retrò ad insulam Mehum reuertit. in ipsis faucibus sita est: locusq́ue exstruendæ arci commodissimus visus:sed quòd maiore apparatu indigeret, differri opus placuit. Præcelsa tantùm Crucis trophæa ibi defixa,quę à quattuor passuum millibus conspici possent:& ab eadẽ sacrosancta Cruce nouum insulæ nomen impositũ. Ex eo loco profecta classis, cùm iam tẽpus reuersionis instaret, aduersa tempestate rursus in Adeni portum infertur. ibi dies aliquot mutua iaculatione consumpti: & quæ prima sese dedit occasio, in Orientem Albuquercius iter intendit. ab Adeno Dium accessit primùm. ibi ab Iazio perhonorificè acceptus, commercij procuratorem consensu reliquit. Ab Dio Ciaulum ventum est; & exactum à Nizamaluco tributum. Ac nulla admodum memorabili re gesta,Mahometanis tantùm sex nauibus apprimè opulentis,ex itinere captis, Albuquercius ad Goam denique saluis rebus applicuit. Eodem tempore Zamorinus,post factam cum Lusitano pacem,emoritur. Regnum excepit sororis filius Naubeadarinus, qui suopte ingenio nostris enixè fauerat semper; auctorq́ue auunculo fuerat Lusitanos omni officio demerendi. itaq; ipso statim initio imperij, non modò pacem firmauit; sed etiam stipendiarium se fieri voluit Lusitani Regis,certo vectigali sponte instituto,quod in singulos annos Emmanueli persolueret. ac simul, arci ad Calecutũ exstruendæ magna eiusdem voluntate admoti cum machinis fabri. & opus, adhibita diligentia breui surrexit: impositoq́ue præsidio commercium cum Lusitanis fremente Saraceno renouatum est. Aegrè id passi veteres quoque socij, Cocinensis,& Cananorius; veriti ne per eam societatẽ negotiatio Calecutum vniuersa trãsiret.quos tamen Albuquercius adijt, & multis rationibus lenitum vtrumq́ue,operam dedit vt ab studio rerum nouarum auerteret. Hoc tam felici statu rerum Orientis, Emmanuel decretis Lusitania tota supplicationibus,gratias Diuinę Bonitati agẽdas diligenter curabat.ac per id ipsum ferè tempus Iulio II.Pontifici Max. vita functo, Leo X. magna omnium approbatione successit. huic Pontificatũ ineunti, Emmanuel per legatos non obsequium modò, more maiorum ritè deferẽdum, sed etiam Indicas opes religionis causa libandas existimauit. Princeps legationis fuit Tristanus Acunia,qui, vt supra demõstratum est,res præclaras in India gesserat. Munera fuêre, complures ingentis pretij gemmæ, & Pontificalia vestimenta cum aræ bene magno frontali, cuncta in varias Christi & Sanctorum effigies exauro primo, & vnionibus,atq; lapillis admirabili splendore contexta: quorum, qui in eiusmodi rebus intelligunt, simile nihil in Vaticano sacrario visum affirmant. Accessit è Persida animal, priscis Romanorum ludis ac venationibus mirabiliter expetitum,panthera tremendæ pernicitatis,magnificè instrati equi clunibus insidens,ad equitis nutũ in syluestres feras inuolare iampridem assueta. Cõspiciebatur etiam,cum Indo rectore,militibusq́ue, turritus elephas,aureo strato,cũ alia egregiè doctus, tũ verò ad certa symbola principẽ flexo poplite venerari,& inconditos edere ad tibiam motus; & haustam proboscide ingentem aquæ vim, repentè in spectatores effundere. Neque ita multo post, rhinoceros quoque,nõ visum in Italia multis iam seculis animal, Romã deuehebatur; vt cum elephanto cõmissus (quicum implacabiles gerit inimicitias) veteris magnificẽtiæ spectaculum populo Romano repræsentaret. Sed qui ab vltimis terrarum terminis in Europam incolumis venerat; ad Ligusticæ demum oræ scopulos facto naufragio, cùm impeditus catenis enare nequisset, exoptata plebẽ vrbanã oblectatione priuauit. Ea munera cùm ipsa per se, tum verò propter illu-

illustrẽ eximiæ cuiusdam pietatis,& obseruãtiæ significationẽ summo Pontifici,& patribus mirè grata accidêre. Inter hæc,annus iam se circumegerat: cumq́ue in omnium ore ac sermone Lusitanica religio,& egregia belli facinora versarentur; Abassini quoque legati ex India in Lusitaniam deuehuntur. ij,quòd contra Albuquercij præscriptum malè accepti à nauarchis in itinere fuerant;nauarchos illicò Emmanuel in vincla coniecit; nec nisi Matthæi precibus fatigatus absoluit. ipsis verò legatis, magni honores ab Rege habiti. aduenientibus primùm frequenter obuiam itum est; ædesq́ue magnificæ ad diuersandum attributæ. dein Petro Vasæo Igæditano episcopo,& Martino Villanouano Comiti negotium datum, vt eos quàm honestissimo comitatu in regiam vsque deducerent. intromissis,Emmanuel è solio comiter in amplexum occurrit. post salutationem, à legatis extractæ ex arundine aurea litteræ,& dona prolata. Ea dona fuêre primùm aurea quinque numismata Abassinis inscripta notis,quæ octonos fermè scutatos penderent singula. dein pyxis auro solida, fidelibus claustris adseruans Crucis adorandæ fragmentum,de quo supra docuimus, Abassinis Regibus è Hierosolyma ipsa trãsmissum. Eam verò pyxidẽ Emmanuel nixus genibus,& præ gaudio lacrymabundus accepit,immortales Deo gratias agens,quod è tam remotis ab Europa regionibus,ab Rege tam inclyto, per legatos compellari se,bariq́ue insuper tam salutari ac pretioso munere voluisset. Post hæc, Helenæ,ac Dauidis recitatæ per idoneos interpretes litteræ, tum Arabico, tum Persico sermone conscriptæ. quarum erat summa: si vrgere bello maritimo Saracenos,& cæteros nominis Christiani hostes Emmanuel pergeret, terrestres Abassinorum copias,quandoquidem re nauali parum admodũ valerent,& commeatus quantæuis classi nõ defuturos: ac Lusitanum hortabantur,glorioſis adeò cęptis fidẽter insisteret: postremò,si ad hospitij vinculum,affinitatis quoque iura vellet adiungere;filiorum nuptias ac filiarũ cum regijs dotibus offerebant. Ad ea, pari benignitate ab Emmanuele responsum est: ac multa deinde ex legatis de Abassinorum ingenio, institutis, ac ritibus quæsita per otium. quæ à pluribus postea fusè ac disertè perscripta,inculcari à nobis hoc loco necesse non est. Dum in Europa Emmanuel Rex legatis mittendis accipiendisq́ue dat operam; interim in vlteriore India ab Lusitanis non Malacensè modò stabilitum imperium;sed socijs quoque Regibus latum opportunè subsidium est. Rhotericus Patalinus (vti supra docuimus)præfectus erat Malacæ. in eius locum è Cocino cum nauibus aliquot missus Georgius Albuquercius,cùm ad Somatram deuenisset; domestico implicitum bello Regem Pacenum offendit. Factiosus quidam è popularibus coacta manu erat in armis: atque is quò maiorem ciebat tumultum;eò lætior fuit Regi nostrorum aduentus; eiq́ue dubijs in rebus non inanem fiduciam præbuit. siquidem post minuta aliquot prælia cùm ad summam vniuersi certaminis ventum esset; Georgius cum suis primam sibi depoposcit aciem. Neq; commissa pugna subsidijs opus fuit. studio laudis incensi Lusitani tanto ardore se se in hostem intulêre, vt primo impetu pulsos loco rebelles,magna cæde,maiore cum trepidatione in fugam auerterint. Quo facto, Georgius,& amicum Regem præsenti periculo ereptum, arctius Emmanueli deuinxit;& ipse nouo decore genti Lusitanæ parto, victor Malacam processit. in ea vrbe,Prætorio munere aduersa fama fungebatur is de quo demonstratum est,Ninachetus indigena: multis magnisq́ue in Lusitanos officijs eum gradum ab Albuquercio Imperatore promeritus. Eundem fortè honorem,acceptus nuper in fidem Abdala quoque dynasta Camparis adamarat: præclarum sibi ad celebritatem nominis ratus,in Malacensi emporio tot tamq́; varijs nationibus è superiore loco ius dicere. huic Albuquercius gratificari cũ admodũ cuperet;eã tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

distulerat rem, verecundia prohibitus coram super tali negotio Ninachetũ D
alloqui; tamque veteri amico (quamquam alioquin improbo viro, perque
veneficia ac scelera Præturam exercẽti) repente magistratum abrogare. Sed
quod præsens nõ erat ausus, absens postmodũ non omisit. Proficiscenti Ma-
lacam Georgio, in cæteris mandatis illud etiam dedit, Prætori Ninachero
Abdalã sine mora sufficeret; perductumque Malacam, in eo tribunali quã
honestissimè collocaret. Ille, q̃ difficili ac periculoso loco Camparana res
esset, ignarus, Georgium Botelliũ cum nauibus non amplius tribus, insçio
Ninacheto, ad Abdalã aduehendum proficisci iubet. Cæterũ Linguæ Rex,
qui Regis Bintani filiam habebat in matrimonio, tum maximè terra mari-
que circunsessum Abdalã premebat. id vbi Lusitanis nauarchis in itinere
cognitum est; confestim à Malaca subsidium per litteras & nuntios euocãt.
Missi à præfecto Lusitani bellatores egregij centum, Malacenses ferme sep-
tingenti. Cum ijs copijs Botellius initio, Camparani ęstuari; fauces audacter
inuectus; mox retrò flexit iter, propterea quod æstuarium ad instar fluminis
longum & angustũ, depresso alueo, marginatis vtrinq; ripis, non sine causa
metum afferebat, ne prætereuntes nostros barbari ex tuto supernè iaculis E
ac telis obruerent. igitur eo periculo animaduerso, portus aditum custodi-
re, & mare commeatibus infestum reddere statuit; vt hostem vel extra mu-
nitiones eliceret ad pugnam, vel victoria pæne iam parta inuitum ex obsi-
dione detraheret. Neque inanis fuit coniectura. Linguanus, cognito nostro
rum consilio, quod multitudine militum abundaret, in apertum prouehi, ac sese ad prælium offerre decreuit. ergo relictis ad opera stationibus, ip-
se cum sex armatorum millibus; actuarijs octoginta, quas vocant Lãciaras,
in Lusitanos mouit æstu secundo. Classem præibat ipse cum naui maioris
formæ, crassioribus munita pluteis, & machinis varij generis; ac, præter na-
ualem turbam, propugnatoribus ferme ducẽtis. in eam conspectã Botellius
hortatus ad pugnam suos, extemplò vim iaculorum tormẽtis emisit, adeò
peritè libratis, vt remiges ad transtra complures vno ictu discerpserint. quo
metu perterriti, qui in eo latere curabant nautæ; partim in mare sese præci-
pitant, partim infra salmos occulto loco se condunt. ita, ministerio destitu-
ta nauis, in obliquum intorta vorticibus, adeò tenaciter ad vtramque
fluminis ripam inhæsit, vt neque ipsa moueri posset loco, & pone sequen-
tibus reliquis transitum intercluderet. Tum, ex propinquo initum certa-
men; & Botellius cum suis in regiam nauem egregio conatu transcendit. F
Aequis viribus aliquandiu dimicatum est, dum Regem satellites obnixè
tuentur. Sed vbi cæteri Lusitani ipso tormentorum strepitu exciti superue-
nêre; tum demum percussi nouo terrore barbari; & Rex metu ne opprime-
retur, è naui desilijt; perque auia & lutulenta cum paucis diu errabundus
denique in tutum euasit. at Lusitani regia naue expugnata, in cæteras gra-
dum illicò faciunt. eæ cùm obstructo, vt diximus, exitu clausæ tenerentur,
& in angustijs confertæ atque implexæ remis, atque armamentis, neque ex-
plicare se possent, & contra vim æstus reciprocantis frustra niterentur; na-
ualis turba, tentato vix prælio, sequuta Regis exemplum, qua quique licuit,
se in terram eiecit. ita, multis primo impetu cæsis, vacua pæne classe, Lu-
sitanus potitur. Et Abdala, præter spem obsidione exemptus, Malacam
ouantibus Lusitanis ingenti pompa defertur. Ibi iussus Ninacherus magi-
stratu se abdicare; non tulit ignominiam, veri honoris, & solidæ virtutis
ignarus. confestim ex aloe, & sandalis odoratis exstructo rogo, quadra-
tum iuxta suggestum nobilibus aulæis & alia pretiosa veste constrauit. ex
eo suggesto, aurea ipse toga gemmisque præfulgens, ad circunfusam con-
cionem de rebus ab se gestis, totoque vitæ suæ cursu disseruit: exposi-
tisque beneficijs, quæ in captiuos primùm Lusitanos, tum in Albuquer-
cium ip-

A cium ipsum difficillimo tempore contulisset, nullo suo delicto spoliari se
dignitate, dolenter admodum, & acerbè conquerebatur. Tum Lusitana
ingenia detestatus (adeò funestas humano pectori subdit faces ambitio)
è pulpito se se in ardentem pyram furibundus iniecit: mortemque pau-
lo post spontè affuturam, deuexa iam ætate vir antecapere, quàm vel ad
exiguum tempus, minus inter suos honoratus conspici maluit. Verùm,
ne Abdalæ quidem diuturna felicitas fuit. Iniquorum criminationibus
in suspicionem vocatus, quasi de vrbe Alodino prodenda clam ageret, per
speciem consultandi, in arcem, Georgij præfecti iussu deducitur. ibi, nihil
minus metuenti, diuinamque & humanam imploranti fidem, catenæ
subitò iectæ. ac ne ex ipsis quidem vinculis facta dicendæ causæ pote-
state, paulo post in foro palam iugulatus est: quæ res propter spectatam vi-
ri æquitatem, & amabiles mores, magnam apud eas nationes Lusitanico
nomini conflauit inuidiam. Inde minus iam multi Malacam institores ad-
ire: nec regia modò vectigalia in dies minui; sed etiam ciuitas annonæ
caritate primùm, tum etiam inopia laborare. Ob id à præfecto ad reconci-
B liandas circa nationes missus Botellius, notæ probitatis ac prudentiæ vir,
ciuitates ac regulos adeundo, virtute ac lenitate paucis diebus Malacam
intermissa commercia reuocauit. In ea legatione cùm ad Siacanum dy-
nastam Alodini vectigalem venisset, vltimũ pæne salutis periculum adijt.
Siquidem Alodinus pacis immemor post Maxelizij cædem factæ, Siacano
cùm alia, tum filiæ nuptias offerebat; modò Botellium sibi viuum, aut mor-
tuum traderet. processissetque haud dubiè fraus; ni Botellius, incolæ mo-
nitu, quem captum libertate donarat, maturè insidias præcauisset. Ea exspe-
ctatione delusus Alodinus, lanciaras ferme sex & triginta ad eum inse-
quendum protinus misit. Eæ in Lusitanicos lembos nouem cùm incidis-
sent; quibus Franciscus Mellus præerat, atrox diu prælium, & incerta victo-
ria fuit, dum hostes multitudine maximè freti nostros circũuenire nitun-
tur. Sed ad extremum, acrius instante, atque ad omnes occurrente impetus
Lusitano, impares viribus ac dimicandi peritia barbari, magno suorum a-
misso numero, terga vertêre. Neque nostris incruenta victoria fuit: è socijs
multi, è Lusitanis triginta quinque desiderati. Huius pugnæ fama tranquil-
liores in vlteriore India fecit res: & Botellius, annona leuata, rebusque ex a-
nimi sententia confectis, auro pretiosisque alijs onustus mercibus, Mala-
C cam reuertit. Neque segnius interim ad Goam Lusitana res ab Albuquer-
cio Prętore administrabatur. Intentus omni cura constituendo & propagã-
do Emmanuelis imperio, nullam eius rei occasionem elabi finebat è ma-
nibus. Ante omnia, captus opportunitate Diensis emporij, legatos ad Mamu-
dium Cambaiæ Regem cum donis misit, vt munitum de more diuersoriũ
Lusitanis, negotiandi causa, in eadem insula certis legibus exstruere sibi li-
ceret. Neque abhorrebat à conditionibus Rex, commercij spe illectus adeò
fructuosi. Cæterùm Iazij, qui nihil minus, quàm Lusitanos accolas cuperet,
opibus artibusque discussa tota res est. Cum Idalcane præterea, & Narsinga-
no Rege confirmata per mutuos nuntios amicitia, actumque de commu-
nibus commodis. Verùm nihil tenacius in Albuquercij mẽte, quã Armuzia
næ rei cura insidebat. cuius tum regni status erat eiusmodi. Post Albuquer-
cij discessum, & arcem scelere nauarchorum amissam, ingens rerum pertur
batio erat Armuziæ consecuta. Primùm, Atar eunuchus grandi iam ætate,
decesserat. Dein, Zeifadinum susceptis iam liberis regni potentem, Nordi-
nus vrbis præfectus per Abassina mancipia veneno sustulerat: inque eius
locum, præteritis filijs, suffecerat Zeifadini fratrem, nomine Torum.
hunc, multis ante officijs, ac tum recenti beneficio sibi deuinctum,
quò insuper magis haberet in potestate, fidis priuatim sibi ministris,
ac satel-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ac satellitibus cinxerat. Et ijs, tres germani fratres, Mudofar, Hales, Hamedes, quod Nordinum arcto affinitatis gradu contingerent, præcipuum dignitatis, & gratiæ locum obtinebant: sed ante omnes longè eminebat is, quem è fratribus tertium posui, Hamedes: vir & manu promptus, & libidine dominandi, & solertia in rebus gerendis, Atari eunucho persimilis. Is callidè conciliando sibi militum animos, & obnoxios sibi sensim in vrbem introducendo, & grauissima quæque in se vnum trahendo munia, paulatim eò potentiæ viriumque peruenerat, regnum vt omne suo arbitratu ageret versaretque. Quocirca & Nordinus iacere, & præ illo pæne ciuilis ac modestus videri; & gemebundus Torus nusquam eodem inuito commouere sese, nedum maioris momenti quippiam aggredi. Iam verò, quod ad Emmanuelem Regem pertinebat; Lusitanis quidem ducibus illac iter habentibus patebat hospitium; & Emmanueli annuum stipendium ex Albuquercij formula pendebatur: veruntamen ea erat conditio rerum, vt Hamedes nullo frænatus præsidio, vbi vellet, ab Lusitano Regem regnumque posset abducere: & Emmanuel, per fraudem arce deiectus, precariam quodammodo eius insulæ ditionem habere videretur. Hisce rebus probè compertis, Albuquercius, Torum teterrimo seruitio domesticorum eximere, & in fide ac patrocinio Emmanuelis omnino stabilire decreuit. Ea res quod in primis egebat silentio, ne se Hamedes ad obsistendum instrueret; per speciem Adeni repetendi, magnis nauibus duabus & viginti, & minorum nauigiorum ingenti numero comparato, circa initium insequentis anni Goa profectus; in medio itinere cursum ab Arabia repente in Persicum sinum auertit. Armuziam vt est ventum, nauigijs confestim circundat insulam, ne quid aliunde subsidij, vel commeatus eò subuehi posset. dein missis vltrò citroque nuntijs, de nouis amicitiæ legibus agi cæptum. Summa postulatorum Albuquercij erat; præter stipendium Emmanueli bona fide soluendum, vt arx, ac diuersorium Lusitanis ad vrbem daretur negotiandi causa. Neque Torus abnuebat; cessit quin etiam arce protinus: cæterùm, quò minus reliqua explicarentur, maximè obstabat Hamedes, continuandæ scilicet dominationis auidus; &, si alteri cedendum foret, in Ismaelem Persam, quàm in Lusitanum Regem longè propensior. Ea incensum cupiditate, cùm ad saniora consilia reuocandi nulla esset spes; molientem insuper insidias, Albuquercius immissis per occasionem percussoribus, anteuertit è medio tollere. Hamede interempto, cætera expedita fuêre; ac facile deinde omnibus de rebus communi consensu transactum est: & in arcem absoluendam cùm Albuquercius diligenter incubuit, tum ipse quoque Torus materiam, & alia necessaria largè subministrauit. Dein tormenta omnia, quæ ad rebellandum animos facere possent, Armuzianis adempta. & Lusitani regni stemmata, & vexilla in turribus cum ingenti clamore & plausu publicè posita. Viri fermè triginta è stirpe regia, ob regni æmulationem, à tyrannis candenti ferro occæcati, regio sumptu in vrbe alebantur. Hos quoque, Albuquercius, ne quid eorum causa tumultus existeret; Goam amandauit, dato Quæstoribus, & præfectis negotio, vt cuncta eis ad victum, cultumque liberaliter Emmanuelis impensa præberentur. Inter hæc, Ismael, non modò sibi de Armuziano stipendio bellum cum Emmanuele suscipiendum non existimauit; sed etiam admiratione captus rerum, quas à Lusitanis perexigua manu gestas, consentiens fama toto pæne terrarum orbe vulgauerat, legatum iungendi fœderis ac societatis, ad Albuquercium destinauit. is verò in gratiam tanti Regis ingenti apparatu ab Albuquercio exceptus. Missi ad eum deducendum, è Lusitana iuuentute præcipui. Pompæ autem ratio fuit eiusmodi. Præibant in equis, cum venaticis pantheris, Persæ rectores duo: tum

A tum equi cataphracti sex nullo sessore sequebantur: dein equites, in argenteis ferculis regalia dona, vestem magnificam varij generis, itemque natiuas & factitias primæ notæ gemmas, cum tibiarum ac tympanorum hilari pulsu gestabant. Postremò legatus ipse cum suo comitatu, Lusitanisque incedebat. is in ornatissimum solium, adstante procerum corona, ab Albuquercio perhonorificè acceptus; cum muneribus litteras ad Emmanuelem, & ad Albuquertium reddidit: expositisque mandatis, omni genere comitatis honorisque tractatus est. Ac demum redeunti, vicissim legatus ad Ismaelem adiunctus Fernandus Lemius: & missa pariter dona: affabrefactæ loricæ duæ cum galea inaurata, ac thorace quàm optimo: armillæ aureæ quattuor: & nobiles pyropi complures: itemque alia pretiosa ex auro gemmisque monilia: necnon è singulis Indicorum aromatum generibus aliquantum. Accesêre, optatissimum Ismaeli munus, aliquot variæ magnitudinis ænea tormenta cum Lusitanis ballistis, æreque Cyprio, & stanno, ac postea magistri quoque eius fabricæ cum peritis libratoribus missi, vt quoniam ab Turca nouæ illius terrore procellæ nuper acie victus fuisset; ea quoque virium parte communi hosti esset par. Dimissa
B legatione, & rebus ad Armuziam ordinatis, Albuquercius Torum hortatus est, vt Emmanuelis amicitiam cum fide coleret; certissimumque in eius maiestate præsidium suis fortunis repositum existimaret. Inde Goam classe renauigans, cùm iam sexagesimum tertium annum ætatis ageret, fluente sensim aluo consumptus, ægrè ad Goani portus fauces animam traxit. ibi, cùm sese è lectulo mouere non posset; in ipsa naui per confessionem elutis animi sordibus, & sacro ad supremam luctam oleo inunctus; Christum, cuius Cruci affixi in sinu fouebat effigiem, suauiter alloquens, inter carorum manus & lacrymas exspirauit, prorsus inuicti ad laborem ac patientiam æquè corporis animique vir: & cum quolibet suæ ætatis ducum, vel nauali rei scientia, vel expediti consilij magnitudine comparandus. Facinora duo apprimè glorioſa vasto dudum agitabat animo. alterum, vt Nili fluenta, nouo & spatij longè breuioris alueo, Abassinis adiuuantibus, in Arabicum sinum auerteret, ac totam Aegyptum Turcis redderet prorsus infructuosam. alterum, vt ab Armuzia vectos hippaginibus equites velocissimos ad trecentos, in intimum repente littus eiusdem Arabici sinus
C exponeret: qui, ante quàm è vicinis regionibus concursus fieri posset; Mecam non amplius septendecim Leucarum interuallo aduolarent; & ex inclyto apud eas gentes fano, abominanda Mahometis ossa raptim auherent: scilicet in perpetuam teterrimi impostoris & hæresiarchæ ignominiam Christiano ritu publicè concremanda. Talia meditanti, iniquorum obtrectatio primùm, dein mors interuenit, vt seni matura, sic rei Christianæ atque omnibus bonis acerba. Elatus est quàm amplissimo funere, & complorationе tanta; vt sacerdotum Christiano ritu psallentium voces nequaquam exaudirentur. Conditus est in ædicula MARIAE Virginis, quam Goa capta, vt supra dictum est, ipse construxerat: ac deinde Alphonsus filius (qui Olisipone hæc ibidem scribentibus nobis octogenarius agebat animam) suis impensis auxit, ornauitque. Oræ Indicæ imperium, quæque illo imperio continentur, Albuquercius decedens pacata Emmanueli reliquit; & bellicam rem (vt ijs locis ac moribus) egregiè constitutam. Paulo ante ipsius obitum, è Lusitania cum nauibus decem Cocinum appulerat Lupus Soarius prætor ab Emmanuele designatus. is cùm inijsset magistratum; anno qui Albuquercij mortem est insequutus, renouata cum finitimis Regibus amicitia, Fernandum Petreium Andradium cum nauibus octo misit in Sinas, ad instituendum cum ea natione commercium, & regiones è proximo cognoscendas.

Vnà

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnà profectus etiam Thomas Petreius, Emmanuelis nomine, cum donis D
ac litteris legatus ad Regem Sinarum: quorum nobis mentio quando nec
semel facta est iam; & sæpius, vt videtur, in posterum incedit; aliqua hoc lo-
co de gentis natura, moribus, opibusq; posuisse, non incommodum fuerit.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SEXTVS.

SINARVM regio, quam hodie Cinam vulgus appellat, vltima terrarum Asiæ, ab Oriente, & à Meridie, alluitur Oceano, quem Sericum, vel Eoum prisci dixêre: ab Occidente Indiam vlteriorem attingit: à Septentrione, cingitur Massagetarum, Scytharumque limitibus. Multo latius quondam imperasse gentem, annales ipsorum, ac litteræ, & veterum ę- E
dificiorum illustria monumenta, & complures, in India præsertim, ab ijs denominatæ nationes, haud obscurè testantur. Sed cùm sua ipsi mole viribusque fatigarentur (quod à Carthaginiensibus in re simili factum legimus) sponte, misso veluti sanguine, & castigata luxuria, intra hosce fines recepêre se se; graui proposito edicto, ne quis iniussu magistratuum excederet. Regna, seu prouincias vastæ magnitudinis, numerant quindecim cum sua cuiusque metropoli: ad mare sex, mediterranea reliqua. Tellus, quod maxima ex parte intra temperatæ plagæ terminos continetur; radiosque Solis, suapte natura vitales puro ac patenti excipit sinu; sic fit, vt saluberrimo cælo, & purioris auræ dulcedine perfruatur; ac simul inclytæ fertilitatis gleba, frugum omnis generis fundat copiam bifero triferoque prouentu. Accedit ad eximiam soli fœcunditatem, summa cultorum industria. Et infinita est multitudo, quippe suboleſcente in dies prole, & in alienas regiones migrationibus interdictis. Neque in tanta mortalium turba cessare cuipiam licet. non priuato dedecore tantùm, & proximi cuiusque probris ac iurgijs; verùm etiam publicis moribus legibusque desidia plectitur. Itaque rustici F
homines nullam agri partem incuria squalere patiuntur. Saltus & colles; pinu vitibusque: campi & planities; oryza, hordeo, frumento, cæterisque segetibus nitent. quamquam è vitibus more nostro non exprimunt merum. vuas quodam condimenti genere in hyemem adseruare mos est. cæterùm ex herba quadam expressus liquor admodum salutaris, nomine Chia, calidus hauritur, vt apud Iaponios: cuius maximè beneficio, pituitam, grauedinẽ, lippitudinem nesciunt; vitamque bene longam, sine vllo fermè languore traducunt. oleis alicubi carẽt: sed earum vice non desunt plantę, quæ humorem vnctui præbeant. Pascua sunt etiam gregibus alendis vberrima; & in hortis egregiè cultis cùm alia nostri orbis poma, tum sapidissimos melopepones, suauissima & optima pruna ficusq;, & medica citreaq; variæ formæ ac saporis, apprimè generosa mala conspicias. Ad hæc, perspicui fontes, & miro colorum decore odorumque fragrantia flores ac rosæ perennant. flumina verò, quę magnas quoq; patiantur naues, piscosa & amęna, viridissimo riparum vestitu, pinguibus aruis interfluũt. Quin, & ora maritima plurib⁹ introrsum æstuarijs ad omnium rerum copiam inuehendam euehendamque, facili patet accessu. Ingentem præterea volucrum & ferarum vim, ad au-

A ad aucupium ac venatum, paludes, luci, saltusque suppeditant. Metalla auri, & argenti, & ferri probatissimi, & alia, incolæ effodiũt. Margaritas, & prę-
cipuæ nobilitatis vasa fictilia, quæ vulgo porcellana dicuntur; pretiosas pelles ad frigus arcendum; itemque gossipij, lini, lanæ, bombycisque, & serici fila, vestemque omnis generis mittunt innumerabilem. Saccari, & mellis, rhabarbari, casurę, minij, glastique tingendis vestibus expetiti, prouentus ingens: odoramentis cùm alijs abundant; tum præcipuè mosco (cuius nullam apud Latinos Græcosue scriptores mentionem inuenio) è feris quibusdam, vulpecularum effigie, crebro verbere enectis, dein putrefactis. Denique, nihil aliunde, non ad victum modò cultumque; sed ne ad delicias quidem ac voluptates requirunt. ac proinde nulla sub Sole gens est, apud quam aliarum gentium opes æquè consistãt. quippe vendentibus cuncta Sinis, nihil inuicem redimentibus, nisi fortè in vsum tectorij cuiusdam odorati, piper ex India. Neq; erat externo commercio locus; ni Sinam infinita quædam teneret argenti cupiditas. id præferunt auro; & cùm indidem effossum, tum è remotis regionibus illatum, auidissimè accumulant. Iam de
B ædificijs, priuatisq; ac publicis operibus explicare, infinitum sit. Vrbes præcipuæ magnitudinis celebrant fermè ducentas: inferioris autem ordinis, longè plurimas. porrò castella & pagi, quorum nonnulli tribus familiarum millibus incoluntur; vicique passim ita multi se se offerunt, vt summa iniri vix possit. sunt autem egregio situ plerique: scatent aquis, procera circundati sylua; ex qua turritæ prædiuitum aratorum eminent domus. Porrò, dispersæ in æstiuos maximè secessus nobilium villæ, opere in primis eleganti; vel ad opacas amnium ripas garrulos auium concentus, & fugientis aquæ lene murmur excipiunt; vel è montium iugis verticibusque, subiectos vallium anfractus; & vasta maris ac terrarum spatia, longè lateque despectant. Sed ipsarum præcipuè vrbium pulchritudo mira. Nauigabilibus impositæ fluuijs, admodum profunda & lata fossa, mœnibusque cinguntur quadrati ab imo lapidis, lateritiæ ad summum structuræ. lateres autem, ex eodem argillæ genere quo porcellana vasa, confecti, & calce optima interliti, in eam duritiem ac firmitatẽ breui tempore coalescunt, vt ferramentis postmodum labefactari vix possint. crassitudo mœnium, quatuor, & alicubi sex capit homines: additis ad prospectum pergulis, ac mœnianis, & occultis ambulationibus, qua præfecti oblectationis causa pererrent: po-
C mœrium, intra extraque, libero ad circuitum spatio, senis in ordinem equitibus patet. Ad obliquos autem ictus, modico inter uallo, turres & propugnacula prominent, artificiosis contecta fastigijs; & podijs elegantibus adornata. Ex ijs mœnibus cùm quædam ante bis mille annos constet; exstructa; nullam tamen in eis rimam, aut sinum, aut labem aspicias. adeò seuerè acriterque sarta tecta ab regijs curatoribus exiguntur. Vrbis verò totius, ea fermè dimensio est. Latissimæ viæ duæ se intersecantes, perpetuo tractu, qui lustrari oculis possit, præcipuas quattuor portas aperiunt, præferratas, ornatu magnifico, adituque ad aspectum præclaro. Ab hisce rectis vijs, aliæ dein aliæque transuersæ, priuata & publica ædificia, vicosque distinguũt. Et ab vtroque latere viarum, excurrunt porticus, quæ commeantem plebem, & fabrum atq; institorum apothecas ac tabernas, à tempestatum iniuria vindicent. iam verò, è lapide trifores vt plurimum, & quidem summo artificio perfecti cum inscriptionibus fornices passim visuntur. quæ monumenta, magistratu abeuntes, regij præfecti relinquunt. magistratibus autem ipsis, celeberrimo loco stant ampla & operosa prætoria, cultissimis hortis, capacibus piscinis, fontibusque pellucidis, & varijs aquarum deriuationibus ad omnem animi remissionem instructa. Nec desunt auiaria, & ferarum septa, & operis topiarij tonsiles syluæ, luciq; denssissimi,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& distincta floribus picta: vt singulę prefectorum domus oppidi propemodum instar obtineāt. Priuatorum ædes, circa maritimā oram humiles. mediterraneis verò locis, multiplici contignatione tollūtur, vel pictura decoratæ, vel opere albario candoris eximij. A primo ingressu panditur atrium, armarijs circūquaq; disposītis: in quibus inanium Deorum statuæ collocātur. accedunt lacus pleni piscium, ac pēsiles horti. materia in ædificationes vtuntur mirè læuigata, & certo lenocinij genere in auri colorē ac splendorem adducta. Pari lęuore tegulū est, calce spissatū atq; commissum ad pluuias arcendas: durantq; seculis tecta talia, extremis imbricibus è marmorato perelegāter elaboratis. ad singulas verò ianuas, viridi opacitate arbores ad lineā directæ consurgūt: quarum gratissimo aspectu, quasi pabulo quodam, oculorum acies quālibet fatigata reficitur. Porrò vrbes, prętęrq; quod magnis, vt dixi, fluminib⁹ pleręq; alluuntur; sunt etiā quæ, ad subuectionis euectionisq; cōmoditatem, canales nauium capaces introrsum admittant. quales multis locis apud Belgas, & alicubi etiā in Italia cernimus; marginatis vtrinq; semitis ad terrestre iter adstructis. lapidei quoq; pontes egregiè facti, nō ad oppida solùm, sed etiam in agris plurimi. quæ flumina propter altitudinem pilas arcusq; reijciūt; ea, consertis & contabulatis nauibus ponte iunguntur. sin ex imbri vehemētius intumuerint; solutis interim ordinibus, viatorē, gratuitæ cymbæ, Regis impensa transmittunt. Iam, voraginibus, & hiatibus terræ, & stagnantibus aquis, quæq; alia ad iter impedimento sunt, publicè occurritur. quin etiam, asperrimis locis ad montiū latera excisis cautibus, viæ patescunt, ea molitione sumptuq́ue, vt Romanā in eo genere magnificentiā non requiras. Templa etiam cum turribus, culminibusq; spectantur (licet alioqui Deos contemnant Sinæ) pulcherrima, & maxima. Trans pomœriū dein, præsertim ad mare, suburbia, eodem ornatu, & laxitate viarum, aduenas fermè ac negotiatores frequētissimis diuersorijs, & cauponis accipiunt; in quibus, præter delicatas de gentis more potiones, omnium etiam generum cocti, crudiq; prostant cibi, & exquisita cupedia. Sunt autē Sinarum populi (quemadmodū eiusdem plagæ alij) prout ad Septentrionē, vel ad Meridiē vergunt; magis aut minus æneo colore, vel candido: simis naribus, exiguis admodū ocellis, rara barba, lōgis crinibus, quos accuratè comptos, & in verticē coactos illaqueant, & oblongum ex argento clauum in laqueū inserunt. neq; tamen vna est omnibus capillamēti ratio. quippe, cælibes, comam à fronte discriminant; mariti, confundūt; atq; hæc præcipuè nota, ordinem vtrumq; distinguit. Primarij, ac diuites, quiq́ue militiam exercent; versicolore serico: plebeij ac pauperes, lino, seu gossipio tegunt corpora. nam apud Sinas lana, cùm maximè suppetat, minimè texitur. Sagis ad veterem Hispaniæ consuetudinem vtuntur, media sui parte crispis ac rugosis; cæterùm fusa & explicata lacinia, & laxis manicis: ipsum verò sagum, ab læua parte confibulant. Accedit talaris tunica, quam qui è regia sunt stirpe, vel superiore aliquo magistratu funguntur, circa baltheum maximē; cæteri limbo tenus acupingunt. Caput operiunt præcelso ac rotundo pileo, è tenuissimis virgulis atro filo prætextis. Caligas induunt affabrè factas, & elegantes cothurnos, aut calceos bombycino obstragulo perpolitos. Vestimenta per hyemem pretiosis murium Scythicorum pellibus, quas vulgo martas, vel sabellinas vocamus, calore admodū suaui, & ventis impenetrabili densitate suffulciunt; ijsdēq; separatim pellibus circūfouent colla. Molestias flatuū, munitis egregiè fenestris, ac specularibus prohibent. Per æstatem verò, ad reliqua remedia caloribus leniendis, illud etiam accedit. Subterraneos idoneo loco effodiunt specus: inde conceptam auram, intensiorem aut remissiorem, prout libuerit, per omnes ædium partes admirabili machinatione dispensant. Mulieres, circa

circa curam capitis multæ sunt. crines diu pexos concinnatoq́; in summo circumligant vitta gemmis auroq́ue distincta. reliqui corporis ornatus, minimè lasciuus. Præcipuam decoris ac formæ laudem, in pedum breuitate & exilitate constituunt: atque ob id ipsum, tenellos ab infantia fascijs perquàm arctè constringunt. Magnus apud nobiles matronas honos pudicitię. rarò visuntur: nec in publicum prodeunt, nisi gestatoria sella, prætentis ex omni parte velis, &, occultæ speculationis causa, reticulatis ex ebore fenestellis ad latera appositis. succollant serui, magna vndique stipante familia. Deprehensum adulterium æquè viri ac fœminæ, capite luitur. Ad nuptias, dotem non viro fœmina, sed vir fœminæ defert. Singulæ vxores in matrisfamilias numerantur loco: pellices procul à conspectu varijs locis aluntur. Prostitutis ac meretricibus (ea ferè mancipia sunt) proprium ac separatū in suburbijs domicilium est. Annum è lunaribus periodis duodecim ita conficiunt, vt tertio quoque anno ad duodecim vnam addant. Principium, à Martij mensis nouilunio auspicantur. Eum diem publica hilaritate, natalem quisque suum priuata gratulatione concelebrant. munera sibi & sportulas inuicem mittunt. apparatissimis dein epulis, noctu præsertim, exquisitissimi interponūtur ludi. Comœdias, ac tragœdias exhibent sumptuosas, vel fabulis in præsens à poëta confictis, vel actionibus è vetere historia repetitis. petoristæ, aretalogi, præstigiatores, mimi non desunt. parietes fornicesq́ue viridi fronde, micantibus rosis, & pretioso peristromate vestiuntur. fragrant odoramentis ac floribus viæ. accensis funalibus ac laternis, arbores, pergulæ, fenestræ collucent: neruorum pulsu; tibiarum vocumq́ue cōcentu omnia personant. Conuiuiorum autem ratio est talis. Inuitantur multi. propria singulis mensa, aut summum binis, apponitur ex ligno ad instar ebeni splēdidissimo, varijs syluestrium maximè rerum figuris, ac certis linearum ductibus (quo in genere Sinæ admodum excellunt) capreolatim ex argento, vel auro discurrētibus. Ea pictura nitorq́ue pro mappa est. serica frontalia dein ad humum vsque dependent. Conuiuæ fucatis considentcathedris, præmolli, vt apud nos, culcitra ad gratiorem quietem obductis. Inde elegantissimi primùm canistri sertis redimiti, onusti baccis pomisue, toto margine disponuntur. Intra id veluti septum, admirabili structura cæteræ exsurgunt dapes. cumq́ue sagina omnis generis, ferina æquè ac domestica, & piscibus, ostreisq́ue, & cunctis fermè illecebris, & condimentis abundent; suilla tamen præcipuè caro summorum pariter & infimorū expetitur mensis: neque ex alio vllo animali copiosior ganea. Cibos digitis attrectare (vt sunt vulgo munditiarū diligentissimi) rusticitatis putāt. bracteatis paxillis, vel argenteis aureisue fuscinulis, cōcisa minutim frusta in os inserunt. Exiguis poculis crebro haustu sedant sitim: & magno cū honore verborū mutuò sibi propināt. Miro interim silentio atq; ordine lances ab atriensibus inferuntur: & in singula fercula mensæ instrumentum omne mutatur. Hæc separatim viri. ac matronæ item seorsum (quæ maritorum zelotypia est) eodem apparatu in penetralibus conuiuantur. Salutandi ritus, inter plebeios, eiusmodi: læuam in pugnum compressam obtegunt dextra. ambas dein pectori sæpius admouent, & simul, accōmodato ad gestū sermone demonstrant, amicum sibi conditum hærere in medullis. At primores, brachijs arcuatim extensis, ac digitis vtriusque manus implexis, identidem se se ad terram vsque summittunt: certantq́ue verborū officijs inter se, vter posterior, alterius honoris causa quiescat. Opificum ac sellulariorum, ingens vbique numerus; & certus ordini cuique vicus est. sculpendi ac pingendi artem, itemq́ue plasticen, toreuticen, encausticen, necnō fabricas, ærariam, ferrariam, cæterasq́ue metallicas, ac materiarias egregiè callent. neque ad conflandos ignes (quod vel in primis mirēre) cuiusquam egent opera. quippe, certa ratione ita libratis tubulis quibusdam, atque ad caminum

Universidad de Deusto
Biblioteca

aptatis, vt acceptam è cauernis auram perpetuò reddant. mechanica quæ- D
libet, vel ibidem excogitata, vel ex alijs terris inuecta, celerrimè arripiunt. Aenea tormenta conflare; litteras imagineſque ſubiectis prælo typis excudere (quibus commentis Europa recentibus adeò gloriatur) vetuſtiſſimo in vſu apud Sinas eſſe, compertum eſt. Accedit ad artificium tormentorum, quòd ex ijs quædam ſolutilia faciunt; perque partes impoſita baiulis, aut iumentis, quocunque opus eſt, ſine vexatione circumferunt. Ad ſcribendum autem, arctas & oblongas adhibent è leui admodum ac tenui papyro pagellas. neque verſus ab læua ad dextram, vt Græci; neque ab dextra ad læuam, vt Hebræi; ſed ad imum ab ſummo perducunt. cuius generis impreſſum volumen, atque inde tranſmiſſum, Romæ in Vaticano, itemque in Laurentiana Philippi Regis bibliotheca videre me memini. Litteris vtuntur velut Aegyptijs, quas hieroglyphicas Græci dixêre. Eæ ſingulæ ſingulis nominibus ſeruiunt, atque etiam integris interdum ſenſibus. Ita fit, vt cùm Sinæ, varia lingua, quippe tam multis regionibus tamque diſiunctis, vtantur; tamen, quæ litteris conſignata ſunt, peræquè omnes intelligant. Præter ſuum cuiuſque nationis atque prouinciæ, certus inſuper & communis eruditorum eſt ſermo. Latinæ apud nos linguæ reſpondet. vulgo Mandarinum appellant. hoc aulici, ſcribæ, iuriſconſulti, iudices, magiſtra- E
tus vtuntur: huic impenſa cura dant operam. Qui per plateas erret otioſus, vt ſupra docuimus, vel manum ſupplex ad ſtipem porrigat, fermè eſt nemo. Manci, vel aliqua parte corporis debiles, vel morbo impliciti grauiore, quàm vt ſibi parare victum vllo modo poſſint; cognatis affinibusue alendi attribuuntur à magiſtratu. ſin propinqui deſint; vel propter inopiam alendo non ſint; cauſa probè cognita, ne quid ſubſit fraudis, in regia valetudinaria deportantur. Luminibus capti, ſi premat egeſtas, piſtrino ac molæ; manci, aut quoquo modo mutili, dum ſuppetunt vires, alijs alij miniſterijs affiguntur. Denique nullus inertiæ, vel ignauiæ locus eſt. Itinerum ſpatia hoc pacto diſtinguunt. Minimam omnium menſuram patrio nomine vocant Li. hæc, interualli continet quantum æqua planitie, die puro ac ſereno, vox humana percurrit. Li decem, vnum explent Pù, quod Hiſpanienſi fermè leucæ reſpondet; ſiquidem Pù dena, dici vnius iter efficiunt, quod vulgo ychan appellant. Peregrinationibus autem, non iumenta modò, ſed etiam varij generis ciſia, lecticæ, pilenta deſeruiunt: accedunt rhedæ ac vehicula partim equis iuncta; partim etiam, vbi camporũ æquora patiuntur, velis euntia. Nec verò minus peritè, ac ſcienter aurigæ quàm F
nautæ, & gubernacula moderantur, & varia velorum inflexione, prolato vel reducto, prout opus eſt, pede, ventos excipiunt. Pretia rerum (vt quondam in Latio) non moneta nummiſue; ſed, ne locus adulteriò pateat, conciſi maximè argenti pondere metiuntur: atque in id ipſum, forfices, & habilem trutinam ligneolæ incluſam thecæ, in ſinu circumferunt. ad maiora verò pondera, cum lancibus libram, publicè probatã obſignatamq; habent domi. teruntios duntaxat ex ære publica forma percutiunt, geſtantq; pertuſos in linea, ſupplendis argenti pretijs. vel etiã ad quiſquilias coemendas. Nihil quod vlli vſui poſſit eſſe, perire per incuriam ſinunt. excrementa ſordeſque ad ſtercorandũ agrum; viliſſima ſcruta, in chartarias officinas; ipſa deniq; canum oſſa, in cælaturã & ſculptilia conferunt. Fœneratores, vt pote reipub. noxij, cùm alijs pœnis, tũ pecunia mulctantur in fœnore deprehenſa. debilibus tantũ aut cæcis ex infima plebe, ad ſuſtentãdam inopiã, aliquid vſuræ nomine exegiſſe impune eſt. Suarũ quiſq; mercium inſtitor, deſcriptum indicẽ; pharmacopolæ etiam ſingulorum ſimpliciũ quæ appellant, ſpecimen ipſum coguntur pro tabernæ foribus habere propoſitum. Ea ſæpe ab ædilibus inſpiciuntur: neq; componẽdi, miſcẽdiue, niſi præſens neceſ-

ſitas

A ſitas vrgeat; neque compoſita diutius ad ſeruandi, cuiquam omnino ius eſt. Vocales & geſticulatorias aues enutriunt impenſa cura, venduntque, præter naturales colores, vario etiam veſtitu ornatuque diſtinctas. Iam, nauale um copia, ac totius rei maritimæ apparatus, pæne incredibilis: adeò largè, materiam & omne inſtrumentũ, cæduæ ſyluæ, & ferri optimi venæ, & lini goſſipijque frequentiſſimæ textrinæ ſuppeditant. Maximas naues, vento duntaxat mobiles (quarum ſupra meminimus) vulgò iuncos appellant. ex ijs partim ad bellum parantur, eminentibus ad proram puppimque caſtellis: partim depreſſiores, ad mercaturam & onera. Sunt quas Lanteas, quas Bancones vocant: illæ, ſex remis ingentibus; hæ tribus tantùm, quaterno vel ſeno in ſcalmum remige ad vtrunque latus inſtructæ. Longis etiam, triremium inſtar, vtuntur; ſed ſine roſtro; & ad amnes, ac vada ſulcanda plano alueo fabricatis. Aliæ conſpiciuntur, maximè peragrandis animi cauſa littoribus, auro & argento cælata puppi, cubiculis, reticulatis feneſtris, porticibus, penſilibus hortis pæne in maris contumeliam exornatæ. Ad ſummã, variæ magnitudinis ac formæ nauium tanta copia eſt; vt præfecti oræ maritimæ, ſi quid vrgeat ſubitæ rei, militares iuncos à quingentis ad mille con-
B trahere momento dicantur. Neque vllo tempore anni deſunt claſſes, ad tuenda & purganda piratis maria pluribus locis paratæ. Hæ, magno totius regni bono, mercatoribus, & nauicularijs omnium nationum præſtare conantur non modò tuta, ſed etiam ſecura commercia. Carinas oblinunt certo bituminis genere mirè fideli cùm ad explendas rimas, tum ad teredinem & noxia lignis animalia prohibenda. Purgandæ verò naui, pluribus conſertã vaſculis antliam, ad latera introrſum applicant eo artificio; vt vnus quilibet ſedens, alterno pedum ac perleui motu, paucis horis quantamlibet ſentinam exhauriat. Nauigiorum fluuialium incredibilis copia. quippe, in ijs magna pars hominum cum coniugibus, & liberis degunt: è quibus alij vecturam exercent; alij pro cauponibus & inſtitoribus, in perpetua ſtatione ſunt: nec ſolùm in cibos, verùm etiam in cultum, ac veſtitum, ipſaſque delicias habent cuncta venalia; vt in ipſo itinere ac fluuijs, vrbana commoda & copiam non requiras. Sunt qui intra eas naues, altilium, atque anatum præſertim, ingentes alant turmas: & facillima eſt ſoboles; propterea quod ex ouis, non matris incubitu, ſed leni tepore ex ignibus temperatis adhibito, quotquot viſum eſt pullos excludunt. Noctu, animantes eas intra ſepta
C nauium cohibent; manè vt diluxit; in campos oryzæ feraces emittunt. ibi, non paruo agricolarum compendio, noxias frugibus herbas, mira quadam auiditate depaſtæ, ſub noctem ad cymbali, ſeu tympani pulſum, in ſuas quæque chortes ac receptacula redeunt. Minutæ verò cymbæ, non fluuiatilem modò, ſed ne marinum quidem ſaporis egregij piſcem interioribus incolis deeſſe patiuntur. Verno tempore anni, tumeſcentibus imbre ac niue fluminibus, cùm ad ipſas maximè fauces fœtificandi cauſa æquorei greges ex alto ſuccedunt; confeſtim è vicinis regionibus haud ignara prouentus magna hominum multitudo cum retibus & verriculis aduolat. ingens captura nullo negotio fit: inde amnici nautæ à maritimis quàm optimos piſces vili coemptos pretio, & vimineis conditos corbibus, peructa charta ad continendum liquorem intectis; mutata ſubinde aqua, & pabulo iniecto, quamuis intima in loca incolumes vehunt. ibi ex anguſtijs in ampla tranſfuſi viuaria, & latas vrbium foſſas, ad lautiora conuiuia popinaſque toto anno ſufficiunt. Capiendi autem, cùm aliæ ſunt artes; tum illa vel in primis iucũda. Prægrandes, ac domeſticos habent coruos, eiuſmodi prædæ aſſuetos. horum colla nodo ita laxo conſtringunt; vt nequaquam intercluſa reſpiratione, cibos tamen tranſmittere, ac deglutire non valeãt. ita è caueis dimiſſi; admirabili ſolertia ſe ſe in aquas immergunt: piſciculos minutos ore con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cepros,maiores autem rostro apprehensos, domum, vnde abiêre, identi- D
dem referunt; quoad solutis omnino faucibus, ad satietatem ipsi quoque
pascantur. Ea magistratuum oblectamenta præcipua. Rei litterariæ magna
pars hominum vacat. Medicas artes, & physica, & astronomica attingunt
pauci: iura legesque habent ante annos bis mille scripta, neque vnquam (vt
ferunt) exinde mutata. his verò, quod fermè ad honores ac magistratus
aditum patefaciant, plerique certatim insudant: deque politicis rebus, re-
gnorumque administratione & quærunt ipsi inter se, &, vbi licet, è peregri-
nis auidè scisciscitantur. Gymnasia cum egregijs doctoribus fermè oppidatim
amplè, & copiosè sustentat Rex. in ea gymnasia è ludo litterario primisque
rudimentis pueri & adolescentes leguntur. studiorum præfecti, quos cessa-
tores, vel tardos animaduerterint; obiurgant primùm: dein plagis afficiũt:
ad extremum ignominia notatos expellunt. cæteros, pro cuiusque profec-
tu ac diligentia, tollunt laudibus. Ad hæc, regij censores tertio quoque an-
no gymnasia publicè recognoscunt. ab ijs, ingenij & doctrinæ hoc fere mo-
do specimen sumitur. celeberrimis in regni cuiusque gymnasijs, ad eam ip-
sam rem, mensis & subsellijs instructa visuntur ampla & spatiosa conclaua. In ea ex alijs prouincijs (ne quid gratiæ detur) euocati adolescentes, E
prætentato sinu ne quem secum inferant librum; manè cum pugillaribus
includuntur. ibi à censoribus theses de repub. & regno, itemque de priua-
torum controuersijs, ponuntur ex tempore. in eam sententiam, clausis o-
stijs, adhibitisque custodibus, pro sua quisque copia & facultate scribunt eò
intentiore studio, quod in eiusmodi certamine non dignitas modò, sed et-
iam res vniuscuiusque disceptat. sub noctem, apertis foribus, pensa exigun-
tur, adscriptis auctorum nomine, origine, & patria. dein dimissa iuuentute;
censores per otium ea scripta perpendunt: & ex vniuerso numero tria pri-
mùm millia; rursum ex hisce, trecenta; postremò ex trecentis, nonaginta
quàm optima seligunt. atque is demùm habetur sapientiæ flos; neque vltrà
subcernitur. quippe, totidem iuris peritos, ad supplementum, in singula re-
gna describi solenne est. Post hæc, edicitur dies, quo die victorum nomina
voce præconis pronuntianda sunt. Fit denuò ex omni parte concursus. qui
palmam tulêre, ij cum exquisito verborum honore magistri appellantur:
atque is dies magna conuiuiorum ac ludorum pompa & celebritate pera-
gitur. Noui magistri, phaleratis in equis, ingenti omnium ordinum studio
& comitatu, per vrbem incedunt. dein missos in regiam, referri Rex iubet F
in Loytias; quo maximè titulo nobilitas vniuersa censetur: & annuum sin-
gulis honorarium ad eam personam tuendam attribuit, actum denique
inter se amplexantur, eiusque collegij necessitudinem persanctam existi-
mant. Porrò, ex Loytiarum corpore iudices, & consiliarios, & magistratus
creari mos est. neque per ambitionem, aut corruptelas, nullo sui dato in i-
mis documento, raptim ad summa transiliunt: sed in inferioribus probati
spectatique, gradatim ad superiora conscendunt. Magistratuum minorum
ingens vbique numerus. maiores in vnaquaque metropoli, cum amplissi-
ma potestate quinque: neque ij indigenæ, quò magis inter ignotos, odio &
amore vacui, rectam in administrando rationem sequantur. Inter hosce,
omnium consensu, primum dignitatis & imperij locum obtinet Tutan.is,
quasi vicario Regis munere, vniuersæ prouinciæ præpositus est; ac, dignita-
tis causa, proprio ac separato à reliquis præfectis habitat loco. ad hunc gra-
uissima quæq; & maxima referuntur; pleraq; decidit ipse, ac de toto rerum
statu subinde Regem per litteras edocet. Proximus huic honore habetur
Ponchasius, penes quem vectigalium & fisci regij est cura. is cum ingenti
scribarum & custodum copia, tuetur ærarium; rationes & codices recog-
noscit; annua stipendia, salaria, mercedesque distribuit. Sequitur Anchasi-
us, qui cum consilio delectorum virorum, non de ciuilibus modò contro-
uersijs

A uersijs ac litibus iudicat; sed etiã rei capitalis quæstiones exercet: atq; ad hoc
tribunal toto eo regno in causis grauioribꝰ prouocatio est. Porrò Aitan rẽ
bellicam administrat, conscribit exercitus, comparat classes; ac præcipuè in
id excubat, ne peregrini in vrbes ac mediterranea sensim irrepant. Aitani
subest postremus omnium Luitisius, vir, militaris item rei peritus, qui ad
Aitanis arbitriũ, prout opꝰ est, varias in expeditiones cum exercitu proficis-
citur. Sunt qui præfectorum alia quædam tradant nomina, & plura: sed vti-
que magna omnium species: mira maiestas. ac singulis, excepto Luitisio, à
consilio sunt viri decem lectissimi, verùm impari dignitate. superioris or-
dinis quini ab dextra sedent, quod apud Sinas honori ducitur: aureo bal-
theo, & (qui regius est color) croceo galero: inferioris classis ab læua totidẽ,
cingulo argenteo, & cæruleo galero distincti. Si præsidem in prouincia
mori contigerit; antiquissimus è consiliarijs in locum defuncti succedit.
Ex eodem numero, ad obeundam, ac lustrandam Regis iussu prouinciam,
legati mittuntur. Cæterùm cuncti peræquè præsides & consiliarij, regium
insigne gestant ad pectus humeroque; serpentem ex auro textili. Neque
B minoribus præfectis, alijsue, magistro custodiarum excepto, quemquam è
superioribus hisce nisi de genu alloqui, aut compellare fas est. Euntibus in
prouinciam, præter vestimenta, & famulos aliquot; nihil omnino vel ad i-
ter, vel ad hospitium, vel ad cæteros vitæ vsus parandum. in singulis oppi-
dis regij sunt parochi. ab ijs cuique pro dignitate cuncta benignè præben-
tur. quod si priuatis amicorum hospitijs vti malint; pro cibarijs numeran-
tur pecuniæ. Ineuntibus magistratum, obuiam primùm sub signis peditum
cohortes, & equitum turmæ; tum reliqui ordines cum insigni pompa; &
vario symphoniæ cantu procedunt: ea frequentia per vicos vrbis, magnifi-
co peristromate ornatos, non sine honore florum odorumque, nouus præ-
fectus in prætorium vsque deducitur. Præsto sunt regij famuli & curatores,
qui sine vlla ipsius molestia cibos, instrumentum, & suppellectilem ex ma-
iestate suppeditent. intra eadem ædes proprijs conclauibus ac cœnationi-
bus, asseclæ, scribæ, accensi, lictores, & forense ministerium omne alitur vni
us Regis impensa: quò plures omnium actionum & vitæ quotidianæ arbi-
tros ac testes habere se magistratus intelligat. Iura autẽ, hoc ferè pacto red-
duntur. à primo manè ad vesperam, paucis horis ad meridiandum inter-
missis, præcelso in tribunali considet prætor. cingunt latera iudices. cohors
C ad imperium parata circunstat. qui ad ius petendum accedunt, intromissi
ab ianitoribus, procumbunt illicò, & vel eminus ipsi, quid velint, elata voce
pronuntiant; vel supplicem libellum recitandum propalam offerunt scri-
bis. Prætor; agitata re, de cõsilij sententia respondet; ipsumq; responsum litte
ris consignatũ à scriba, ipse dein rubricato pigmẽto sua manu confirmat. Ex
aperto administrantur omnia. solitudo, & secreta colloquia, & arcani susur
ri vetantur, quò minor flagitijs & fraudibus, quæ oderunt lucem, aditus sit.
Capitalis noxæ reos, identidem comperendinant: nec nisi lentè quæsita, &
ad liquidum cognita causa, condemnant. itaque oppido pauci in tanta ho-
minum multitudine carnificis manu finiunt vitam. Cæterùm interea, vin-
cti, quàm diligentissimè adseruantur loco amplo, instar oppidi, celsis admo
dum parietibus circumsepto; eodemque rerum venalium copia, tabernis,
& opificijs, ne quid extra petendum sit, ad omnes vitæ vsus instructo. carceri,
cum magno vigilum numero præest non leui auctoritate vir. is per se,
perque suos, custodiarum seriem quotidie recognoscit: & quàm intentis-
sima excubat cura, ne cui, delinitis pretio ministris, vel perfosso pariete,
suspensisue alicunde funibus, aut alia quapiam ratione effugium pateat.
Fori verò ipsius, & prætoriæ turbæ seuera admodum disciplina. graui malo,
erratum, atque adeò murmur omne compescitur. qui deliquêre; ijs, quò

Universidad de Deusto
Biblioteca

conſpectior ignominia ſit, vexillum quoddam in manus datur. cum eo ve- D
xillo, ad conuentum vſque dimiſſum, genibus nixi perſiſtunt: ac demum
ad Prætoris arbitrium verberibus acerbè mulctantur. ac multos paſſim vi-
deas (neque id propter adſuetudinem, probro eſt) vibicibus liuida, & medi-
camentis oblita facie. Porrò præfectis, cùm in publicum prodeunt, multo
cum ſatellitio, gregibuſque clientum & amicorum, ſella, vti dicebamus,
magnifica geſtari mos eſt: & quidem defixis in vno obtutu oculis (quo in
genere à prima ætate exercentur) ac toto vultu ad ſeueritatem triſtitiamq;
compoſito. Frænati ſequuntur equi; variæ vmbellæ circunſtant: lictorum
anteit manus: quorum, hi regia vexilla; arundines illi toſtas ad verbera; alij
clauas argenteas ferunt; alij, pendente ex humeris tabella gypſata cum ſeri-
cis floccis, inſcriptum magiſtratus imperium ac poteſtatem oſtentant. Hi
omnes, in ordinem bini, magnis clamoribus ſubmouent plebem, quæ vel
in domos feſtina ſe proripit, vel etiam honoris cauſa vias cuerrit. in tranſi-
tu verò, mirum ſilentium: non modò interpellare præfectum, ſed ne con-
tra quidem intueri fas eſt. Rem militarem, non tam audacia vel firmitate,
quàm numero, & machinis, & egregia in primis diſciplina ſuſtentant. Præ-
ter extraordinarias copias, quæ varijs locis, vbi res poſtulat, comparantur; E
in ſingulis vrbibus, firma ac certa præſidia ſunt. pro muris aguntur excubiæ,
quas identidem obit circitor: itemque validæ ſtationes ad portas. earum to-
res, præter alia repagula ſeraſque, impreſſo chartæ, & commiſſuris agglutina-
to ſigno, quotidie muniunt: nec niſi eodem à miniſtris inſpecto ac probè
agnito, aperire conceſſum eſt. Ad limites regni, crebræ & minutæ viſuntur
arces. qua verò Scythæ contigui ſunt, inſanæ ſubſtructionis murus in du-
centas amplius excurrit leucas, quantum inter duos admirandæ altitudinis
montes interuallum eſt. Ea regionis clauſtra firmiſſima. Vbi ex illa parte in
crebuit belli rumor; confeſtim à cuſtodibus dato ſigno, è vicinis caſtellis &
oppidis concurſus ad munimenta fit; quoad ab Rege duces iuſto cum exer-
citu ſuperueniant. Equites, elegantiſſimo ornatu armatuque prælium in-
eunt, quaternis ex ephippio pendētibus gladijs, quorum ſimul duobus per-
quàm ſcienter vtuntur. pedites item egregiè armati pugnam capeſſunt. lar-
gum vnicuique ſtipendium optima fide perſoluitur. ſpectatæ virtuti certus
ab imperatore honos: contra, ignauiæ perfidiæque ſupplicium. Qui ad mi-
litiam adſcripti non ſunt; ijs arma priuatim nulla: quæ maxime res ab in-
teſtinis tumultibus otium præſtat. Atque vt cæteri magiſtratus, quò magis F
caſtè rempub. adminiſtrent, ferantque incorruptam in iudicando ſententi-
am; è longinquis petuntur locis: ita, ordinum ductores, ac militares præfe-
cti, ea de cauſa leguntur indidem, vt eos ipſamet caritas liberorum & coniu
gū, ad ſubeūda, belli pericula & acrius pro aris ac focis dimicandū accēdat.
Porrò, hiſce tot præfectis, iudicibus, populiſq;, cū regio nomine ac poteſtate
vnus præeſt vir, necis ac vitæ omnium dominus huius, vel è ſtipatorum &
apparitorum frequentia, vel ex ædium admirabili ornatu & laxitate; vel ex
ipſo genere domeſticę; diſciplinę venerāda maieſtas. Octo habet à conſilijs,
è toto Loytiarū ordine lectos viros: is ab Rege ſecundus dignitatis eſt grad°;
ſummumque totius gentis oraculum. ſexaginta circiter alit vxores. fœmi-
næ tantùm, vel eunuchi miniſtrant. ipſe, niſi mutandæ ſedis cauſa, vel cùm
ad bella procedit; fere nunquam excedere ſolet è regia. De omni ſtatu pro-
uinciarum, & præfectorum actis, certior aſſiduè fit; veredarijs ſeu curſori-
bus ita diſtributis; vt in ſingulos menſes ex qualibet prouincia litteræ in re-
giam perferantur. ij, per equos paribus fermè interuallis in via diſpoſitos,
celerrimè peruolant; ſuumque in ſingulas poſitiones aduentum, quò recē-
tes equi, ſeu ad flumina traijciēda naues illicò expediantur; vel tintinnabu-
lis perargutis è belluæ ceruice pendentibus; vel etiam, vt apud nos, cornu

ſæpius

A ſæpius inflato prænuntiant. Super hæc, ſtatis ipſe temporibus idoneos vi-
ros ad cuncta coram inſpicienda, per omnes regni partes cum ampla pote-
ſtate dimittit. quin etiam, extra ordinem certos è ſuorum fideliū numero
in eam ipſam rem deſtinare cōſueuit, ſacramento priuatim adactos mune-
ris cum cura & cum fide fungendi. id vt quàm occultiſſimè fiat; multa Rex
habet apud ſe diplomata, ſuo notata chirographo & ſigno; nominibus tan-
tùm ſpeculatoris, & locorū, & perſonarum, ne quid emanet, conſultò ſup-
preſſis. Inde, vbi tempus eſt, clam accepto diplomate inſpector idem & cen-
ſor, quā Rex iuſſerit verbo prouinciam, tanquam vnus de populo circuit;
præfectiſque, ac prætoribus, inter publicæ rei adminiſtrationē, ac præſertim
inter dicendum ius, diſſimulanter aſſiſtit. Vbi quæ voluit, probè cognouit;
tum demum adit conſilium; & prolato repente diplomate; mira omnium
veneratione ſummus totius conſilij iudex & arbiter in ſolio collocatur. In-
de, prout exigit res, alios ornat laudibus, atq; ad altiores extollit gradus; ali-
os, nulla cuiuſquā tergiuerſatione, vel in ordinem cogit, vel etiā ſupplicijs
grauioribus afficit. Atq; eo præcipuè metu magiſtratus ac iudices in officio
cōtinentur. In ſingulis prouincijs aurea tabula velata inſcripto Regis nomi
B ne cuſtoditur. Eā tabulam ſingulis nouilunijs velo reducto, Loytiæ, & præ-
fecti omnes honoris cauſa inuiſunt, & æquè ac Regē ipſū adorant. Demor-
tuo Regi, è filijs maximus natu; ſin deſint liberi (quod in tanta vxorū turba
perrarum eſt) proximus è regia ſtirpe ſuccedit. cæteri, ne quid eorū cauſa tu-
multus exiſtat, remotis inde palatijs ad inſtar oppidorū incredibili magni-
ficētia, regio cultu apparatuq;, in libera cuſtodia detinentur; propoſita ca-
pitis pœna, ſi extra eos fines iniuſſu pedem extulerint. Legatos Regum, qui
vel amicitiā expetunt, vel æquo iam ante fœdere iuncti ſunt, miſſa obuiam
nobilitate Rex comiter accipit: ac legatione peracta, Loytias appellatos ho-
noris cauſa, cum amplis munerib' domum remittit. Iā de theſauris, & coa-
ceruatis auri & argenti laminis, admirāda narrantur. nec deſunt qui ad no-
ſtrę monetę ſupputationē, aureorū annua millies fermè ac ducenties cente-
na millia Regē capere pro certo perhibeant: quantū vix moriēs Imperator
Veſpaſianus, & quidē pecuniæ diligentiſſimus, in ærario Romano reliquit.
Ingens omnino ſumma: & in cuius contēplatione haud immeritò laboret
fides. veruntamē ſatis conſtat, in vno Cantonis emporio, quod alijs eius pla
gæ multis & celebritate, & diuitijs inferius eſt; ex annonæ ſalariæ vectigali,
C centū circiter & octoginta millia coronatorum; & in mediocri quodā op-
pido eiuſdem oræ Cantoniæ, è decimis oryzæ duntaxat, amplius centū mil-
lia percipi. vt minimè dubitandum ſit, quin ad fiſcum perueniāt immanes
pecuniarū acerui quotannis: imperij magnitudinem, frequentiam popula-
rum, exactiones capitum & oſtiorum, portoria merciū, frugum omnium
decimas, fructus metallorū, & cætera vectigalia reputantibus. Accedit non
mediocris ad ſummā opulentiam momenti res: quod more Turcico & ſe-
ctæ Mahometanæ totius, in ditione finibuſq; Sinarum, tributa & ſtipendia,
præter vnum Regem, nemo prorſus omniū imperat. nulli, vt apud nos, Co
mites, nulli Duces, Marchiones, Barones, vel dynaſtæ cenſentur. Magiſtra-
tus ac præfecturas, non tam in beneficij aut præmij, quā in laboris ac mune-
ris loco tribuit Rex: neq; ſplendida honorum vocabula, & opimi reditus,
hæredem ſæpe degenerem ſequūtur. ſuas ſibi quiſq; diuitias ac dignitatem,
ſtudio ac diligentia parat: nec virorum fortium & vigilantiū loca, per nobi
litatis fucū, ignauia & ſegnities occupat. Hæc fermè Sinarū bona laudeſq;:
quas tamen eaſdem grauioribus malis vitijſque ſuperari non dubium eſt.
Religionis, quæ iuſtitiæ prima & præcipua pars eſt, cura genti poſtrema.
Sacrificulis (quos patrio ſermone vocant Hoxiones) exiguus admodum
honos. templa vulgo adeunt conſuetudine magis & inſtituto quodam,

quàm

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm quòd mortalia curari ab Dijs;vel humanis dictis,factis, cogitatis interesse cæleste numen existimēt.Sanè Euangelium accepisse olim ab Apostolo Thoma credūtur,vt supra dictum est:& imago testatur id ipsum proceræ mulieris, puerulum in sinu fouentis,cui ardentes hodieque lychnuchos more nostro suspendunt.Sed nec Apostoli vlla iam ibi mentio: & cuiusnam ea sit effigies, prorsus ignorant.adeò, vel ipsa regionum longinquitate,vel diuturno cultorum desiderio,in ea terra semen omne Christianæ pietatis interijt.Qui sapientiores habentur,ij arcanis & quæ non temere vulgent decretis,Pythagoræ fermè somnia de transmigratione animorum sequuntur:& pro meritis actæ vitæ, sua cuique præmia & supplicia, ex communi omnium gentium opinione constituunt; sedesque fingunt refertas cunctis ijs,quæ vulgo vel ad felicitatem prima,vel ad miseriam extrema ducuntur.Capillum tam diligenter iccirco nutriunt, quòd credant ea se tamquam ansa in cælum aliquando sublatum iri.sacrificuli cōtra (qui quidem cœnobiticam agunt vitam) abradunt capita, quòd sine tali adiumento sydera se conscensuros esse confidant. Mundum vniuersum ex aqua initio conditum affirmant, quæ vehementius agitata, è spumis ampulliscque,cælo;ex imis partibus & crassioribus,materiam terræ præbuerit;reliqua reseuarit sibi. Interrogati, quisnam initio aquas agitarit: sponte ciendi vim ijs inditam fuisse respondent. Rursus, vbi quæritur, à quo eam ipsam vim ac virtutem acceperint;subridentquasi planè ibi sistendum,neq; sit vltrà procedere. Primos homines vnà cum cæteris animantibus ac plantis, aiunt è terra exstitisse:ac sine legibus,aut vllo iure, vagos ac feros,arborum baccis, & crudis carnibus initio vesci, & sanguinem potare assuetos, ipsa dein ratione duce ac magistra,frugibus ali,tecta moliri,vrbes condere didicisse:adhibitoque studio, paulatim à barbara & agresti vita,ad cultum & mansuetudinem fuisse traductos.Non pauci,muta simulacra, vel etiam informes adorant lapides;namque ij fermè Dij gentium sunt.Adhæc, artis cuiuslibet inuentores,aliosque priuatim aut publicè benemeritos, quidam etiam parentes,carosue, in numina referunt.ijsque & statuas ac tēpla ponunt,& vota faciunt,& adolent thura,non mortuis modò,sed interdum etiam (quod magis detestêre) viuentibus. Alij Solem,& Lunam, ac stellas, cælumq; præcipuè ipsum, vnde cuncta in terras bona promanent, omni studio colēdum existimant.Sunt etiam,qui inferna venerentur monstra succincta colubris, & igneo vomitu, cuiusmodi cacodæmones in Europa depingimus.neque id tam impetrandi cuiuspiam commodi, quàm depellendi maleficij causa. quippe obuersantia interdum eiusmodi visa, maiorem in modum extimescunt.Sed qui simulacris diuinos habent honores;ij inter cætera illo vel in primis ridiculo genere superstitionis vtuntur. Ad captanda itinera,vel grauiores quaslibet auspicandas res,adhibita ad statuam precatione, sortes obseruant: quarum est ritus eiusmodi. Dimidiatos globulos è ligno duos, ad iuglandis fere magnitudinem,filo traiectos;coram simulacro ipso temere ac fortuitò iaciunt. Si ambo supini, vel etiam alterno consederint situ (quod vulgo infaustum putatur) idolum verbis ac iurgijs malè admodum accipiunt:dein, quasi cōtumeliæ pœniteat;rursum delinimentis,votisq;, ac supplicationibus propitiare cōtendunt. Si nihilominus aduersæ appareant sortes;idolum videlicet acerbius plectitur.ad verba accedunt verbera; in aquas proijcitur; amburitur igni: dein blanditijs denuò, ac promissis placatur.atque in hac vicissitudine tandiu persistunt, quoad iacta in sortes ambo missilia prona consistant. Tum verò, modulato carmine grates laudesque agunt inani Deo. mox etiam, egregiè conditas coctasque gallinas, anates, anseres,oryzam, &, quod præcipuo est in honore mensarum, offerunt suillum caput,& cantharum vini.Ex ijs vbi singulis aliquid in disco;porcini capitis

pitis imas auriculas, reliquarum altilium vngues, vini guttas aliquot in ara simulacro apposuerint(qui vetus est libandi mos) cæteras ipsi dapes magno cum tripudio,& effusa lætitia comedunt. Mortuorū exsequiæ celebrantur in hunc ferè modū. Patrem familias, vt exspirauit,quàm optimis vestimentis indutum, in cathedra collocant. huic ad genua procumbens vxor primùm,dein filij,tum reliqui deinceps propinqui & amici cum lamētis & lacrymis vltimum dicunt Vale.Postea corpus in arcam includunt,ex odorata & minimè putri materia:cōmissuris cū alio spissamentò,ne fætor emanet; tum lamina ferrea diligenter obstructis.eam arcā in amplo cōclaui, vestitis lino parietibus, à terra suspēdunt,ac linteo tegūt,in quo picta imago defuncti conspicitur.Ante id conclaue, aut in ipso ædium vestibulo, stant mensę opiparis onustæ dapibus.quindecim ipsos dies arca domi adseruatur:cognati & noti locum officij causa frequētant;sacerdotes verò, noctu præsertim, piacularia sacra Dijs manibus faciūt;ac pictilem chartam vel super demortui cadauer cum certis carminum præfationibus cremant;vel prætentis toto conclaui funibus appensam agitant;vociferantes, eo motu animum defuncti ocyus ad astra tolli. post quintumdecimum diem, arca in campū sepulturæ dicatum solēni pompa deuehitur.ibi cadauer inclusum, paulatim absumit dies.interea sese identidem Hoxiones ingurgitant cibo:eaq; illecti sagina,locupletum præcipuè funeribus inhiant. Mortuos,proximi biennium,vel etiam triennium lugent. quo temporis spatio crassiorem tunicam apprimunt carnibus,& horrida se se reste præcingunt. filij, si personam gerant publicam,illicò se abdicant magistratu.Hæc de sepulcris. Ac ne maritimæ quidem res suis carent superstitionibus. Quæ naues primùm deducēdæ sunt,hasce Lunæ,vel cuipiam fabuloso dicatas Deo, varijs expiamentis & supplicationibus lustrare mos est.Ac cæteris item in rebus alias alij cæremonias ac ritus obseruant. Sunt qui omnem de Dijs ac spiritibus opinionem planè & impunè derideant:vnum esse interitum hominum ac iumentorum;neque post mortem restare quicquā omnino, arbitrentur. Huic de superis persuasioni,consentanea hominum ipsorū inter ipsos est fides: quā catenus colunt, quatenus commercij necessitas,& fructuosa existimationis ratio postulat.ea remota,nequaquam ij sunt, quibuscum in tenebris mices. quin etiam,totius humanitatis multis in rebus videntur expertes.alienigenam fermè auersantur,& interiore(vt dictum est)vsu & hospitio prohibēt. Aere alieno pressi,liberos vel mancipio & nexui dant;vel etiam (quod multò flagitiosius est)adhibita omni lenociniorum arte,prostituunt.Vngues enormem in longitudinem excrescere patiuntur:quasi verò id (quemadmodum apud Græcos olim & crepidis vti, & comam alere) ingenui hominis, & sordidis operibus nequaquam occupati indicium sit. Cognitores capitalium rerum,amplianda toties causa, per speciem lenitatis, diram crudelitatem exercent.quippe rei,quorum magna semper est multitudo, interim onusti catenis,noctu præsertim,arctissimeque inter se constipati & constricti,adeò seua ac tetra custodia detinentur; vt dilatam à iudicibus mortem haud pauci quotannis accersant,sibiq; ipsi afferant vim.Interea,in conspectu comessantis ac ludibundi sæpe iudicis, seriæ quæstiones per tormenta exercentur: quorū cùm alia sunt genera;tum illud quotidianum. Pro virgarum fascibus cubitali arundine vtuntur,cuius ante meminimus, lata digitos quattuor,crassa vnū;& quidem igne tosta, quò grauiorem faciat plagam.hoc sæuitiæ instrumēto,humi stratorū, ac sæpè insontiū artus ac plantæ adeò acriter & acerbè cæduntur,vt qui nō robustissimo sunt corpore,vel fracti ac debilitati discedāt;vel etiam inter ipsa verbera nonnunq; exspirēt. Cū hac gentis immanitate,profusa libido coniuncta est.abdomini cęteriscq; indignis homine voluptatibꝰ intēperanter indulgent.Leges & edicta magis ad ser-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad seruitutem & abiectionem; quàm ad virtutē & animi magnitudinem, informant populos: atque ob id ipsum, etiam in bellica re nationibus alijs inferiores haud immeritò existimantur. Externum ad grauiores expeditiones conducunt militem. Id firmamentum est belli. Rex, barbara & stulta quadam arrogantia, sese dominum mundi, cæli filium appellat. Priuatorum fortunas, & partam sudore & vigilātia rem, per publicanos & exactores durissimos atterit: ex ipsis etiam capturis impudicarum, quod à Caligula olim factū legimus, fœdissimo vectigali instituto. Externorum Regum oratores, quos quidem iure beneficiario sibi habet obnoxios (sunt autem plures varijs impositi nationibus, quarum olim imperium deposuit Sina) per summum fastum & superbiam tractat. Non nisi humili equo insidentes, qui pro habenis vili regatur fune; in regiam vrbem despicatissimi introeunt. dein pedites intra palatij aditum accepti; ad partem eam in qua latere audierint Regem (nam ipsius quidem aspectu prorsus arcentur) cum quina ex interuallis adoratione procedunt. tum elata voce, legationem, nixi genibus peragūt. adest regius apparitor, qui cuncta per scribam excipiat; idemque, veluti numinis internuntius, ferat ab Rege responsum. eo accepto responso, cessim orator, & subinde flectens genua, planè inhonoratus abscedit. Inter hæc, & alia longè turpiora, quorum vel mentionem bene morata horreat mens; nihilominus elato supercilio Sinæ reliquas omnes gentes præ se contemnunt: rudes, inertes, barbaras putant. de suis tantùm ipsi rebus magnificè & gloriosè non sentiunt modò, sed prædicant. Nostris tamen hominibus tribuere nonnihil videntur. quippe Sinas vtroque oculo præditos aiunt, Europæos altero, cæteros neutro. In hosce mores & instituta, Christi disciplinam inserere, quantæ sit molis, quilibet non imperitus rerum existimator facilè iudicauerit. obstant regia edicta, & difficultas introitus. Obstant conspirationes antistitum, qui peregrina in eas terras inferri sacra; & extorqueri sibi nefarios quæstus, & coargui mendacia minimè patiūtur. obstat regionis feracitas, & libidinum illecebræ, & cætera malorum irritamenta; &, quo nihil cœlesti philosophiæ inimicius est, fastus & superbia, & suarum omnium rerum amor quidam infinitus. accedit educatio puerilis, & fabulæ, & opinionum hausta cum ipso lacte peruersitas. Verùm nihil planè maiori est impedimento, quàm nostratium Christianorum (quos ethnicis prælucere ad omnem iustitiam & castitatem oportuerat) tanto nomini ac professioni minimè consentanea quotidianæ vitæ documenta. neque enim tantam spectata paucorum innocentia & virtus adstruit Euangelio fidem; quantam insignis multorum, & notissimi ferè cuiusque, auaritia & improbitas adimit. Hactenus de Sinarum moribus: quo in genere varia, tametsi nondum ad plenum explorata, subinde in Lusitaniam perferuntur: quæ ego si persequi velim, immemor propositi mei sim, quo mihi præcipuè nostrorum hominum acta, non aliarum gentium ritus, vel instituta, litteris mandare decretum est. Nunc ad institutum reuertor. E Sinarum prouincijs, maximè occidua est Cantonia. Eò priusquā peruenias, multæ occurrunt insulæ; quas præfecti regij præsidijs & classibus tenent: neque ipsorum iniussu progredi aduenas Cantonem est fas. Fernandus Andradius, vt exponere cæperā, cùm ad Tamum insulā peruenisset; post diuturnam moram, transitu ægrè tandem impetrato, cum duobus expeditis & egregiè ornatis nauigijs, cætera classe ad Tamum relicta, Cantonis portum inuehitur; ac magistratuum permissu Thomam legatum exponit; cui ædes & lautia de more attributa. ibi Fernandus, mira lenitate ac iustitia contrahendo cum incolis; haud ita difficili negotio aditū ad ea cōmercia nostris aperuit: auxit probitatis existimationem, quod sub rēpus reuersionis, de suo discessu per præconem tota vrbe denūtiari iussit; vt si quis quid

quid vel ab se, vel ab suorum quopiam, vel crediti, vel commodati, vel quouis alio nomine repetere vellet; maturè profiteretur. Ea res videlicet magni & innocentis animi visa. & ex vnius viri moribus, de totius nationis virtute nimirum existimabāt: apparebatq; maximo cum rei Lusitanæ incremento societatem hanc institutam; nisi post Fernādi profectionem, aliorum deinde nauarchorū cupiditas ac licentia, qui Malaca ad spem ingentis lucri, in eadem loca venêre, opinionem Lusitanicæ iustitiæ fideique propemodum sustulisset omnem. Siquidem ex ijs quidam ad Tamum in terram egressi primò ne appellatis quidem magistratibus, castellum excitarunt. ibi tormentis vigilijsque dispositis, imperium vsurpare, negotiationem communem interuertere, ac sibi propriè vindicare; externos æquè atque incolas iniurijs & contumelijs intolerandis afficere; virginibus vim inferre; à plagiarijs ingenuos ingenuasque coemere; nō popularibus modò suis, & optimo Regi, verùm etiam, quo nihil atrocius est, Christianæ disciplinæ, sanctissimisque parentum institutis, dedecori ac probro esse. itaque paucis diebus, instigante malo dæmone, meriti sunt; vt non pro socijs amicisve, sed pro immanibus piratis atque hostibus haberētur. neque verò sum nescius, hæc ipsa minuere Barrium & eleuare dicendo. cuius ego auctoritate fretus, multa reticuissem; nisi eadem illa Goesius primùm, dein Osorius planè disertis verbis arguerent. Igitur Lusitani, à præfectis regijs valida classe circumsessi, cùm in eo iam esset vt caperentur; sæua tempestas repentè coorta Sinarum naues dissipauit, ac distulit. Per eam occasionem elapsi, pecunia, quàm gloria conspectiores Malacam redière. Tristior multo fuit Thomæ Petreij legationis exitus. is magno labore quadrimestre amplius iter emensus; cùm ad regiam denique peruenisset; præoccupatas cùm aliorum; tum verò Cantoniorum magistratuum litteris & criminationibus, Regis & satraparum offendit aures. ita, non modò Regis conueniendi potestas legato facta non est; sed etiam de consilij sententia pro exploratore comprehensus, & Cantonem remissus, in carcerem conditur: vbi omnibus incommodis paulatim absumptus, inter maleficos furesque nocturnos vitam miserabili fine concluſit. Hunc maximè in modum, paucorum scelere alienati Sinarum animi, & famæ fideique inæstimabile damnum est factum. ac deinceps, quotquot ex orbe nostro in ea loca vel suis, vel alienis nauibus deuenêre; pessimè accepti mulctatique sunt: & complures in annos, nomini Christiano, ac Lusitano præsertim, ora nulla fuit infestior.

Libri sexti Finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SEPTIMVS.

INTEREA Sultanus Campſon, ad abolendam acceptæ ad Dium cladis maculam,& arcendos Arabia Luſitanos, claſſem omni conatu ad Suezium reparabat, auctore maximè Hoceno Perſa, de quo ſupra docuimus. Is,cùm ex Dienſi prælio, Campſonis iram non ſine cauſa pertimeſcens,ad Mamudium perfugiſſet Cambaiæ Regem;placandi Campſonis,& recuperandæ priſtinæ dignitatis & gratiæ, tale conſilium inijt.Gidda eſt emporium in Arabico ſinu, dici fermè itinere à Meca;idemque portus peregrinis,qui praua inducti religione,ad falſi prophetæ ſepulchrum vndique confluunt. Ea vrbs, quod nullis clauſa mœnibus, nullo præſidio vel arce teneretur; & aliquoties iam à Campſone defecerat,& Arabum campeſtrium, quos vocant Baduinos,incurſionibus repentinis erat vehementer infeſta. Porrò Luſitani ſi frequenti nauigatione ijs regionibus adſueſcerent;metuēdum erat, ne Gidda nullo negotio occupata,eodem impetu Mecanam euerterent ędem; ac Mahometis reliquias,ad ſolatium interceptę ab Saracenis Hieroſolymę, diſſiparent.Eo animaduerſo periculo Hocenus, totam rem cum Cambaiano Rege primùm,dein cum ſatrapis & principibus contulit. publicamque iactando cauſam;& religionem ac pietatem(vt ſæpe fit) priuatis rationibus prætexendo,facilè obtinuit,vt contra vim Luſitanam,cingendæ muris Giddæ magna ſibi cùm à Rege,tū à priuatis,pecuniæ ſubſidia præberētur. Cum ijs ſubſidijs Giddam delatus, ingenti oppidanorum lætitia excipitur. Inde primùm auſus Campſonem compellare per litteras, culpa cladis nuper acceptæ,neglectas in religiones,& iuſtam numinis iram artificioſè collata;docet,ſibi eſſe in animo,ad ſacrarium Mahometis ab omni tuendum iniuria, & Luſitanos Arabico littore prohibendos,Giddam vndiq; apertam firmare munimentis: id vbi ſumma ciuium voluntate perfecerit; tum etiam, in Campſonis gratiam,nec opinantibus ijs arcem imponere;ne,quod antea fecerint,in poſterum ab eius imperio atque auctoritate deſciſcant. In eam rem affatim ſibi pecuniæ aliunde ſuppetere: tantùm à Campſone ſibi peritis munitoribus opus eſſe. poſtremò hortabatur, vt aduerſum conatus noſtrorum, claſſem ſine mora reficeret: accenſiſque ad Mahometanam tuendam rem,Chriſtianoſque pellendos, Indorum principum ſtudijs, ne deeſſet.Ea ſatisfactione, tamque enixo ſtudio religionis delinitus Campſon,nō iras modò poſuit;ſed etiam ſtructores & architectos Giddam extemplò deportandos curauit:quorū aſſidua opera,& Hoceni ſedulitate, breui murus cum propugnaculis vrbi circundatus eſt.arcis exſtruendæ, quod maturum eius rei tempus nondum eſſet,cura in poſterum dilata. Simul etiā,comprehenſis in Alexandrino portu naualibus fabris Italici maximè generis, & cū noua materia tranſmiſſis,vt ante,Suezium; claſſis ædificata maiorū nauiū, quæ partim remis,partim velis agerentur,ſeptem circiter & viginti. In eas epibatæ

epibatæ impoſiti ad tria millia,miſti Mammaluci Arabeſque;& ex alijs nationibus Chriſtianæ fermè fidei deſertores. Omnibus ijs præpoſitus cum ſummo imperio nobilis archipirata Solimanus Mitylenæus, qui tum propter latrocinia Turcicis finibus exſulabat,adiuncto legato eodem Hoceno; quem pro Mir Hoceno, Amiraſen, vocabuli ſimilitudine decepti, dixēre nonnulli. Erant tum Arabicæ fauces,quaſi victoriæ præmium, Aegyptijs ac Luſitanis in medio poſitæ: neque erat dubium,quin vtri priores ea clauſtra cuſtodijs occupaſſent;Arabicum pelagus, totamque eam nauigationem eſſent in poteſtate habituri.itaque ijſdem vtrinque artibus & conſilijs certabatur.vtriſque propoſitum erat Adeno potiri:ſin id minus è ſentētia cederet; vicinum aliquem locum permunire,atque obtinere præſidijs. Quod cùm Albuquercius iam ante fruſtra tentaſſet;tum Solimanus quoq; aggreſſus,cum vniuerſa claſſe primùm omnium Adenum acceſſit.& initio conatus oppidanos ad voluntariam deditionem allicere; cùm ferocia reſponſa tuliſſet;vrbem ſumma vi oppugnare cōſtituit,ignarus,præter muros turreſque præualidas,quàm illa firmo ac fideli præſidio teneretur. Si quidē ad primos Aegyptiæ claſſis nuntios, Amiriani præfecti accitu,non è vicinis modò locis magna auxilia conuenerant;ſed ipſe quoq; Rex,ab Elach vrbe, quæ caput eſt regni,cum haud contemnenda militum manu raptim eò ſeſe contulerat.Igitur admotis ab Solimano triremibus, vario genere tormētorum vrbs acriter quati cępta. iamq; crebris ictibus labefacta nō exigua muri pars cum ingenti fragore prociderat:& Solimanus Māmalucos ad ineūdam forti animo pugnā hortatus,veteremque militiæ gloriam nouo decore augendā;copias ad littus exponit.perque patefactum ruina iter auſus in vrbem irrumpere,prēter opinionem acerrimè reſiſtentibus oppidanis,cum magna ſuorum cęde vulneribuſque repellitur.Ergo, tum ex propugnatorū frequentia;tū ex vniuſ temerè tentati prælij euentu cōiectans,quā non ſuarum virium ea oppugnatio eſſet;conſcenſis trepidè nauibus,retrò ad Camaranū auertit iter.Ibi,expoſito omni fabrili inſtrumēto,idoneus arci exſtruēdæ locus eligitur.ac poſitis fundamentis,intenta cura & labore murus ducebatur latus pedes duodetriginta.Cæterùm,ſuperante in id multitudine,Solimanus,ne otioſa interim haberet ſtatiua;Hocenum cum nauali maximè turba ad opus promouēdum reliquit.ipſe cum expedito milite in cōtinentem egreſſus;oppidum Arabiæ Felicis, Zebitum,duodecim fermè leucas à mari,improuiſo aduentu cepit. Locus erat cùm refertus opibus;tum etiam elegātia & cultu viſendus. ibi dum Solimanus partim amœnitate regionis, partim dulcedine prædæ retētus,moram trahit;interea ad Camaranum triſtes nuntij incerto auctore afferuntur,Campſonem cum omnibus copijs ab Selymo Ottomano deletum. Hocenus, qui & ab innato Perſis in Græcos odio,Solimanum auerſaretur; & antelatum eum ſibi in maris præfectura periniquo pateretur animo;oblatam occaſionem auidè arripuit,ab eius auctoritate claſſiarios abducendi. concione aduocata, cunctos hortatur, vt quoniam Aegyptia res in extremum ſit adducta diſcrimen; operoſa, & inutili abiecta munitione,ſecū ad vrbem Giddā è veſtigio redeant; oppidumque in primis opportunū,ac recenti firmatū opere;itemq; claſſem tanto impendio & labore paratam, Aegyptio imperio ſeruare nitantur.Neque in id, cōſulto imperatore opus eſſe;qui & incerta fide vir, & natura Ottomanico addictus nomini;quę prima ſe dederit facultas placandi ac demerendi Selymi,nulla iuriſiurandi religione rem Aegyptiam ſit hoſti teterrimo proditurus.Ea oratione gratius nihil ad aures Aegyptiorū accidere potuit.nā prę terquàm quod cæli,& aquarū grauitate,valetudo maximæ partis tentari erat cæpta;fremebant inſuper,ſe in ſordido, ac laborioſo, & nullius emolumenti miniſterio relictos;cùm interim cæteri,partim vrbis opulentiæ ſpolijs dita-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lijs ditarentur;partim etiam ad ſatietatem ſe ſe in ſomnum,ac cibum, aliaſque voluptates immergerent.Inde, omiſſa edificatione,vnanimes Giddam extemplò traijciunt;nauigijs aliquot ad Arabicum littus non tam in Solimani gratiam, quàm ad Mammalucos deportandos relictis. Id vbi reſciuit imperator;ictus atrocitate facinoris,perfidum ac ſeditioſum Hocenum increpitans,cum ea quam habebat manu ſine mora ſubſequitur.Ad vrbē Giddam appropinquanti portæ ab Hoceno clauſæ.tum verò accenſus rabie ac furore Solimanus palam ſe ad oppugnationem accingere, cruentaque inter ipſos Mahometanos haud dubiè pugna imminebat;ni Paracates, Mecanæ præſul ædis,cognito periculo,confeſtim aduolaſſet.Eius aduentu ſedata certamina,patuitque Solimano introitus,ea lege, vt dum de Campſonis voluntate vel obitu certiora afferrentur,ijs quas tum habebat copijs dux vterque ſeparatim præeſſet.Cæterùm intromiſſus Mitylenæus, fide nimirū egit Aegyptia.Comprehenſum fraude Hocenum, vti opibus imperioque plus poterat,in vincula conijcit: dein ſilentio noctis prouectum triremi in altū, fluctibus mergi iubet. Ita, ad vnum Solimanum, rerum omnium poteſtas, & arbitrium redijt. Ac paulo poſt,explorato & cognito exitiali Campſonis exitu;vt in gratiam cum Selymo rediret,trahendis in Ottomanicam ditionem omnibus circa nationibus populiſque,operam deinde nauauit egregiam:ac demum ab Solimano Selymi filio Cairi præfecturam adeptus eſt. At Emmanuel,de Sultani comparatione rurſus ab Rhodijs certior factus; ad Prætorem Lupum Soarium de rebus ijs maturè perſcripſerat; mandauerat-que vt contra eum apparatum ſumma ope inſtrueret ſe ſe: ac quanta maxima poſſet claſſe vltrò ad Arabiam tenderet;neu Aegyptios cum Indis coniungi(nam id erat ijs initiò conſtitutum)vlla ratione pateretur. Soarius, ab dimiſſo in Sinas Andradio,ſtatim ad eam expeditionem omnes curas, & cogitationes intenderat:adhibitaque diligentia,naues, quot antea nunquā, ſeptem & triginta,cunctis rebus ornarat.Cum ijs profectus ab Goa, præter Cambaiam Armuziamque,repente ad Adenum applicuit.Perculſus inopinato aduētu,& claſſis magnitudine Amirianus,qui magnam muri partem è recenti Aegyptiorum oppugnatione ſtratam adhuc ruinis haberet;excidium metuens,tempori paruit;&claues vrbis confeſtim ad Luſitanum ſupplicíter miſit:& cur ſibi minus cum Albuquercio conueniſſet, cauſatus pręfractum & aſperum ingenium viri; ſeſe ad vrbem dedendam,accipiendum intro præſidium,& imperata facienda paratum oſtendit.Omnino præclara erat occaſio tam opportunæ potiundæ vrbis;& maximo rei Luſitanæ compendio,Saracenis & Aegyptijs Indicum mare in omne tempus intercludendi.Verùm Soarius,antiqui moris homo,qui nimirum alienam è ſua æſtimaret fide,ne quid copiarum in ea cuſtodia relinquere cogeretur; atque vt quàm integerrimas ad hoſtem afferret vires;prauo, quin potius nullo conſilio,rem in poſterum diſtulit: in præſentia, commeatu multiplici in claſſem exacto, ad Camaranum proceſſit. At Amirianus, & incolæ, ingenti leuati metu, nulla mora interpoſita reficere muros, alimenta conuehere, cuſtodias augere,nitique certatim,vt tam eximiæ,tamque inſperatæ ſuperum in ſeſe indulgentiæ,pro ſua quiſq; parte reſpondeant.Interim ad Camaranum fœda tempeſtate naues Luſitanæ amiſſæ quattuor;quibus, præter validam iuuentutem,omnis etiam vehebatur ædificādi apparatus.dein, cùm nuſquam appareret hoſtis;dimiſſæ ad explorandos maris receſſus aliquot actuariæ.In eas cùm incidiſſet excuſſum ex Aegyptia claſſe nauigium, in quo erant Italici fabri fermè triginta, cognitum ex ijs eſt, Solimanū Giddæ ſe continere,ſubductis in tutum nauibus. magnam ibi ſolicitudinem, magnum eſſe terrorem;quod Luſitani ad dimicandum parati omnium virium mole aduentare dicantur. proinde, ſi perculſis quàmprimū inſtent;

vrbem

A vrbem haud dubiè vel armis, vel conditionibus, in poteſtatem eſſe venturam.Hoc nuntio erectus Prætor, extemplò Giddam iter edixit. Vt in conſpectu fuit claſſis, primò in vrbe vſq; adeò trepidatum eſt, vt deſperata defenſione oppidani vulgò pararent fugam:Prætoris dein mora, & Solimani adhortatio reſtituit animos. Et copiæ ab eodem extra mœnia productæ,ad oſtentandam hoſti fiduciam,inſtructo agmine decurrere. Addebat audaciam ipſa loci regio: quòd vrbs à mari, admodū inſidioſo acceſſu, cœcis & humilibus circa vadis, vno tantùm, & eo ſinuoſo ac perangusto aditur euripo. cuius cùm in ipſo flexu caſtellum excitarant, tum etiam alijs locis tormenta in hoſtes opportunè direxerāt. Quæ omnia non tam ad reficiendos ex timore oppidanos, quàm ad abſterrēdum à congreſſu Prætorem valuêre. Ergo,ne Luſitanam rem in diſcrimen obijceret, nequicquam expoſcente pugnam milite,& minoribus præfectis tantam ignauiæ notam inuri nomini Luſitano querentibus,Prætor oppido abſtinuit; paucas tantùm naues in portu ſuccēdit: ac tanto apparatu nulla regeſta, explodentibus & exſibilantibus de more barbaris, ineunte iam hyeme ad Camaranum reuertit.
B Ibi, quòd nulla ad ædificandum cæmenta ſuppeterent, inchoatum ab Aegyptijs opus inſtitit demoliri. Quo in opere dum dies noctesq; ; naualis turba verſatur;ex aeris intēperie graſſari morbus in claſſiarios cæpit: ac paucis menſibus tetra lue abſumpti permulti. accedebat ad grauitatem cœli, magna annonæ difficultas,vt in deſerto loco,& hoſtili circa regione. Tantùm è Ceilifo proximo vico Arabes venalia cibaria ad littus comportare cœperunt. ſed carè Luſitanis id ſubſidium ſtetit. Lembus vnus è claſſe ad commercium quotidie commeabat. Is, cùm nihil tale noſtri timerent; ab duobus ſpeculatorijs Aegyptiorum nauigijs, indicio & fraude Ceilifanorū excipitur. Luſitani ſeptendecim in eo lembo nauigabant. Comprehenſi omnes,& minimè tum vulgari munere, ad Selymum ab Solimano tranſmiſſi ſunt.Inter haſce clades & ærumnas, hyberna tranſacta. & aperiente ſe iam vere, Prætor, ne nihil omnino egiſſe videretur; ex Arabico ſinu ad Africū littus traiecit. Aualites ibi eſt emporium olim nobiliſſimum: nunc,vt humanæ ſunt vices, negotiatoribus infrequēs; ac vulgò Zeila appellatur; nullis vallatum mœnibus, aut propugnaculis: ac tum, propter finitima cum Abaſſino bella,magna ex parte deſertum, modico, tantùm in ſpeciem, reguli præſidio tenebatur. Id oppidum, quod Solimano Adenum petēti enixè fauerat, omniaque neceſſaria benignè ſuppeditārat; Luſitanus Prætor
C oppugnare ac delere conſtituit. Expoſitis cohortibus aliquot, per minores duces haud ita magno certamine confecta res eſt: cæſisque cuſtodibus, in ipſa recta facibus & incendijs adeò acerbè ſæuitum, vt ne alimētis quidem, quibus vel maximè egebant, Luſitani pepercerint: nimirum Adenica freti copia, quò Prætor tanquam ad certam poſſeſſionem tota ſpe & cupiditate ferebatur. ſed eum improuida longè fefellit opinio. ſiquidem ab Zeilana clade tranſuectus Adenum, cùm ab Amiriano fidē promiſſi repeteret;magno ſuo dolore denique ſenſit; quàm fugacia ſint occaſionum momenta, & quàm irreuocabilis rerum bene gerendarum præteruolet opportunitas. Amirianus quippe, dum rubro mari Luſitani vagantur, non modò nouis operibus militibusque firmarat vrbem;ſed etiam per exploratores, de naufragijs interituque noſtrorum, ac turpi ab Gidda receſſu didicerat. Itaque rediens quaſſata claſſe & imminutis copijs Prætor, adeò non mouit oppidanos, vt ijs etiam ludibrio & contemptui fuerit. In ſumma rerum inopia, portu excluſus, modica vix aquatione impetrata, plenus damni ac mœroris, Indiam irrita expeditione repetijt. Quietæ dein ab Aegypto res per aliquot annos fuēre,dum Ottomanus,extincto Sulthano, & ſublatis ab radice Mammalucis, Alexandrinum imperium,& Africæ noua regna ſibi conſtituit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtituit. Per eoſdem fermè dies, quibus circa Arabiam naualis afflicta res eſt, D
ne Goa quidem vrbs multum ab extremo periculo abfuit vnius hominis
temeritate, quem arcta ſibi affinitate deuinctum diſcedens Prætor, Goæ
Præfectũ perampla cum poteſtate reliquerat. Huic ſimultas vetus cum Cal-
deria quodã intercedebat, Albuquercij alumno, viro egregiè ſtrenuo. qui
poſt Prætoris profectionem, vbi ſummam rerum omnium penes aduerſa-
riũ vidit; veritus, ne is pro magiſtratu exerceret inimicitias; ex inſula in cõ-
tinentem profugit Pondam, quo nomine portus vicuſq; abeſt ab Goa paſ-
ſuum circiter octo millia. Pro Idalcane Ancoſtan ijs finibus præerat. Ab eo,
propter fortitudinis famam Calderia comiter acceptus, in honore habe-
batur. Id vbi Goanus reſciuit; per internũtios inimicum exſulem ab Anco-
ſtane vehementer expetijt. Ancoſtan, qui ad rem ac dignitatẽ Idalcanis per-
tinere arbitraretur, turum ad ſe cuilibet eſſe perfugium, præſertim cùm in
fœdere nihil eiuſmodi nominatim cautum fuiſſet; adduci ſe nõ eſt paſſus,
vti receptum in fidem Luſitanum expoſcenti proderet inimico. Ea re ac-
cenſus Goanus, per interpretem cõuitia primùm & minas in Ancoſtanem
iacit: dein, ſpecie transfugæ, percuſſorem Calderiæ ſubmittit Ioannem Go-
metium, virum audacem, & ad eiuſmodi promptum facinora. Is à Calde- D
ria in hoſpitium benignè acceptus, & in Ancoſtanis amicitiam ac familia- E
ritatem breui perductus; cùm inuitatu Ancoſtanis, oblectandi animi cauſa,
in campum vnà cum cæteris primoribus prodiiſſet; per cauſam ſecretioris
colloquij ſeductum pauliſper à comitatu Calderiã, pene in Ancoſtanis cõ-
ſpectu, nihil minus opinantem interficit, ac ſubditis equo calcaribus inde
ſe proripit. Enimuerò indigna res omnibus viſa: & dimiſſis continuò equi-
tibus, è fuga retractum inſidiatorem ſua ipſe manu Ancoſtan iratus obtrũ-
cat. Tum verò amens furore Goanus, omnibus modis amicum vlciſci, ac
priuati odij cauſa, publicam rem in diſcrimen vocare non dubitat. Paſcha-
les tum fortè agebantur feriæ; & inſtabat quinquageſimæ dici celebritas,
quam Græco nomine Pentecoſten appellant. In eum diem Præfectus, per
ſimulationem ludorum atque certaminum coacto milite, Fernãdum fra-
trem, & Ioannem Machiadum, de quo ſupra commemorauimus, Pondam
quàm occultiſſimè iubet inuadere, & Ancoſtane ipſo interempto, vicũ prę-
da exhauſta delere. Octoginta non amplius equites in eam rem vtrique at-
tributi, & pedites Luſitani ſeptuaginta, & Indorum maior aliquãto nume-
rus. Ij noctu vado tranſmiſſo, cùm, ſi maturatum foret, hoſtes alto ſopore
merſos in tenebris opprimere potuiſſent, atque idipſum enixè Machiadus F
hortaretur; Fernandus, penes quem erat imperiũ, lucem opperiri æquè ſto-
lido ac pertinaci conſilio maluit. atq; hæc ducis ipſius: illa militum fuit cul
pa. Campum, in quo Ponda iacet, ab Goa petentibus, arctior & impeditior
ſaltus intrandus eſt: cuius fauces vel pauci homines facilè tueantur. Ad eas
obtinendas anguſtias, quò tutum, ſi res poſceret, copiæ receptum haberent;
prouido Machiadi monitu pedites relicti complures. ij, vt agmen præceſſit,
ne prædæ poſtmodum expertes forent, ſtatione per ſummum ſcelus deſer-
ta, protinus antecedentium veſtigia ſubſequuntur. Vti Pondam appro-
pinquatum eſt; obſcura nox & quies vtrinque texit inceptum. Aduentan-
te dein luce, fremitus equorum, & armorum fulgor inſidias prodidit. Con-
clamatum ergo confeſtim ab incolis ad arma eſt: & primò ignari quanta
Luſitanorum eſſet manus, Ancoſtane duce, fluuium qui Pondam præter-
fluit, raptim tranſgreſſi, in tutum ſe ſe recipiunt. mox, paucitate noſtrorum
animaduerſa, collectisque è repentino pauore animis, denuò traijciunt flu-
men; & in hoſtes palatos, atque ad rapinam potius quàm ad pugnam inten
tos, conferti ipſi & conglobati dant impetum. Vix primam impreſſionem
ſuſtinuit Luſitanus; &, paucis exceptis, cæteri curſu anguſtias repetunt,

Ioci

A loci difficultate, ſi minus virium præſtantia, ſeſe defenſuri. verùm eas quo-
que nudas cuſtodibus, barbari iam inſederant. ita, in medio deprehenſi Lu-
ſitani paſſim cæduntur. Machiadus, egregia corporis & animi fortitudine
cùm aliquandiu reſtitiſſet, neque vllam cerneret ſpem ſalutis; ad Fernandũ
conuerſus, erumpe tu, inquit, ſi qua potes, dum hoſtem ego vtcunque ſum-
moueo: & Goam vbi peruueneris, fratri tuo renuntiato; dum iracũdiæ dolo
rique intemperanter indulget, quàm expetenda ad præmia opimamq; præ-
dam præcipuos è Luſitano præſidio miſerit. His dictis, miro animi ardore
ſe rurſus in hoſtem concitat; & egregiè dimicans, multis confoſſus vulneri-
bus ipſe & circa eũ quinquaginta fermè Luſitani pedites aut equites cadunt.
è reliquo numero capti ſeptem & viginti. in ijs nobiles & honorati viri ali-
quot ex Emmanuelis familia. E ſocijs Indis, amplius cẽtum aut occiſi, aut in
ſeruitutem abducti. cæteri notis callibus trepida fuga latebras ac nemora
petiêre. Fernandus, inter hoſtium tela, ſtragemque ſuorum, pernicis equi be
neficio præter ſpem euaſit. Ad eius cladis nuntium, ingens luctus & mœror
in vrbe fuit. ac vulgo liberis, aut cognatis orbati æquè viri ac mulieres, præ-
fecti temeritatem & furorem exſecrabantur. Idalcan verò, non tam eo ſuc-
B ceſſu, quàm violata ab Luſitanis pace lætari; oblataque ſibi occaſione, quam
dudum expetijſſet, Goæ bello recuperandę. quippe tum prælio cuſtodibus
imminutis, tum etiam ineunte per eos dies hyeme, quæ in aliquot menſes
clauſum externæ opi mare eſſet habitura. Addebat fiduciam, deletæ in A-
rabico mari Luſitanæ claſſis quamquam incertus rumor; & quod indu-
cijs nuper cum Narſingano Rege Criſnarao pactis, vniuerſo apparatu ac to-
tis viribus in bellum Goanum ſibi liceret incumbere. Hiſce adductus ratio-
nibus Idalcan, primarium è ſuis ducibus, Ancoſtane adiuncto, Zufolarinũ,
cum ſex & viginti peditum, quattuor equitum millibus ad Goam proficiſci
iubet. Eo terrore in vrbem allato; Præfectus quotquot per ætatem ferre ar-
ma poſſint, cuſtodire muros, & locis opportunis ſtationes agere iubet. ad Be
neſtarinum præcipuè intendit vigilias: & quoniam in eo publica ſalus verti
videbatur, ne hoſti pateret introitus; quicquid naualium copiarum fuit, par
tim vada obſidere, partim circumire interdiu noctuque inſulam imperat.
ad hæc, paganos, & agricolas, ne, vt olim, iter barbaris aperirẽt; intra vrbem
euocatos, vel in opera, vel in præſidia maturè diſtribuit. Zufolarinus, ad mo-
tis ad littus copijs, cùm aliquoties tranſitum fruſtra tentaſſet, ad extremum
C operibus inſulam cingere; & quoniam à mari (vti dictum eſt) nihil eo anni
tẽpore ſubuehi poſſet; terreſtribus quoque cõmeatibus omnino inſtitit pro-
hibere. Ita, præciſo omni vndique aditu, penuria primùm, dein fame labora
ri tota inſula cæptũ. ventumque ad vltima foret; niſi, vixdum hyeme exacta,
ſingulari Dei beneficio primùm à Quiloa Ioannes Sylueria cum vario cõ-
meatu, & quadringentis armatis; tum ex vlteriore India Raphael Pereſtrel-
lius cum fortibus viris; ac demum ex ipſa Luſitania cum nauibus ſex An-
tonius Saldania ſubueniſſent. Huius noui ſubſidij fama, non abſiſtere
modò obſidione Zufolarinum coegit; ſed etiam Idalcanis nomine pacem
ab Luſitano petere: quę ex vetere formula Idalcani eſt data; cum eo, ſi nuper
ad Pondam capti reſtituerentur; & eius pacis Prætor aduenies auctor fie-
ret. ſequutum vtrumque. & captiui cum fide redditi, & Prætor Goam
delatus, ratam habuit pacem. Hoc maximè modo Goa tertiùm ab Idal-
cane obſeſſa, & in ſummum adducta diſcrimen, ex hoſtium faucibus præ-
ter opinionem eripitur. Eodem fere tempore, fœdioribus etiam de cauſis,
dum nihil minus Luſitani præfecti, quàm de officio cogitant, amiſſa Ma-
laca propemodum eſt. Georgio Albuquercio, qui Abdalam ſumma po-
puli inuidia damnarat indicta cauſa, Georgius Brittus in vrbis præfectura
ſucceſſerat. Is, vixdum ſanatis ijs, quæ exulcerata per alios erant; Malacen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sibus æquè incolis ac peregrinis admodum grauis esse; & insitam ingenio violentiam in omne genus hominum cæpit expromere. Mamudianæ famiD liæ seruitijsve, quæ portorijs vel munitionibus, Alphõsi Albuquercij decreto, operam dabant; mercedes quotidianas, & alimenta subtrahere; alios à calumniatoribus circumuentos, in ergastula condere; ereptas iustis possessoribus villas & prædia, quasi ad fiscum deuoluta, amicis aut affinibus pessimo exemplo donare; iuncorum magistris, qui antea nostrorũ merces quoquouersus bona fide vectare consuessent, non modò custodes apponere Lusitanos; verũ etiam, nullo eorũ delicto, ipsas nauium præfecturas adimere; denique, crudelitatis & auaritiæ, nefaria passim edere documenta. Ijs rebus territi qui nuper ad vrbem redierant, cùm denuò diffugissent; ac nihil fermè vlla ex parte subueheretur; tãta rursum Malacæ solitudo, & rerum omnium caritas consecuta; vix vt magnis propositis immunitatibus præmijsque, & præcone circumquaque dimisso, turbatæ hominum mentes sedari, atq; ad modicam celebritatem frequẽtissimum nuper emporium redire potuerit. Cùm in peius quotidie cuncta inclinarent; accessit ad res propemodum ex toto euertẽdas, intestina discordia. Primum eo tempore & maximum erat Malacæ munus, arcis præfectura: quod nimirũ tam recẽti dominatu, tamq; infestis circa nationibus Regibusque, Lusitanorũ salus in eius arcis tutela cõsisteret. ac proinde, omni cõtempto periculo, reliqui duces ac magistrãtus, eũ honoris gradũ certatim expetebãt. Georgius Brittus per eos fortè dies dolore corporis animique confectus, cùm supremam sibi horam adesse intelligeret; Prẽfectum vrbis Nonnium Vasçum Pereriam, vxoris fratrem sibi substituit, Regis decreto; quod ita mandarat Emmanuel, vt si arcis præfecto diẽ obire contigisset; in eius locum vrbis præfectus extemplò succederet. Britto igitur defuncto, arcem Nõnius occupat. enimuerò id nullo modo ferre Antonius Patiecus maritimæ rei præpositus; quod eam præfecturam ad se pertinere affirmaret; præiudicata iam ante re Alphonsi ipsius Albuquercij sententia; qui Rhoterico Patalino ea lege tradidisset arcem, vt eam postmodũ ipse relinqueret Fernando Petreio Andradio, penes quem eo tempore naualis item rei erat summa. itaque nullum esse dubiũ, quin Georgio demortuo, protinus ea sibi vigilia debeatur. Hoc certamine accensis animis, cùm suos vterque sectatores haberet; nulla publicæ rei cura, duas in partes discessit nomen Lusitanum: ac veritus Patiecus ne quid ex ea concitatione tumultus oriretur; classem omnem, & quicquid naualis erat turbæ, paruam ad in-F sulam recepit è regione Malacæ. Cùm dies aliquot obstinati ambo suspectique inuicem, in prauo consilio perstitissent; neque demoueri se de sentẽtia vllius precibus vel auctoritate paterentur; festo die quodam Patiecus in cõtinentem exscendit sacrificij causa. ac præter ipsam arcem cum honesto comitatu ad templum eunti, Nonnius (edicto prius suis quid fieri vellet) in ipso limine apparuit; hominemque blanda compellans voce; Quin, ait, Patiece, nostrarum litium ac dissensionum cognitoribus vtimur, communibus amicis ac popularibus nostris, eorumque arbitratu redimus in gratiam? cùm ad ea audiẽda Patiecus propius ad portam appropinquasset; è latebris repente prosiliens præualidis lacertis Thomas Nonnius elatum inter manus Patiecum in arcem rapit. Patieci comites, nouitate rei primùm attoniti; parumper hæsẽre: dein stupore in iram verso, cùm ducis caritate vim parerent; partim præsidij metu; partim regijs minis ac denuntiationibus territi, destitẽre. Ea res momentò vulgata, non modò nouam furoris & amentiæ labem Lusitanis adsperſit, quod omisso cõcordiæ bono, tot vndique cinCti periculis, inter se se contenderent; verùm etiam locum Alodino dies nocteſq; in id ipsum intento, ad regnum omni conatu repetendũ, aperuit. Ciribiges erat apud eum Raia, inter suos clarus bellica laude. Is, valida longarũ nauium

A nauium classe ab Alodino accepta; Muaris fluminis ostia petijt, leucas à Malaca non amplius quinque: aduersoq; amne subuectus, in terram egreditur; ac loco peropportuno, è robusta materia densatoque aggere permunit castra: inde, vti nuper Lacsamana, repentinis excursionibus mare prorsus infestum habere, & in conspectum vrbis Malacæ identidem prouehi, & mox recipere sese; vt, si qua posset, irritatos certamine Lusitanos, ad paratas intra flumen insidias de more perliceret. Harum rerum nuntijs Goam per Verissimum Patiecum Antonij fratrẽ allatis; Prætor Soarius, qui ex Arabia paulo ante redierat, Alexium Menesium cum nauibus tribus, in quibus erant bellatores trecenti, Malacam celeriter misit. ac sub idem fere tempus illuc è Sinis etiam Fernandus Andradius, non exiguo cum apparatu & copijs appulit. Horum aduentu atque auctoritate, gliscens denuò Lusitanorum intestina discordia, quamuis ægrè sublata: & simul, à Menesio ad Sionis Regem, quicum ab ipso iam Albuquercio instituta erat amicitia, legatus Emmanuelis nomine, Eduardus Coelius mittitur, partim eius amicitiæ firmandæ causa; partim etiam vt eadem opera colonos ab Rege peteret frequentandę Malacæ, & quæstuosissimo eius oræ commercio Mahometanis eripiendo.
B Coelius ad vrbem Hudiam, quod regni caput est, Sionia naui delatus; Emmanuelis litteras ac dona reddidit Regi. dein iureiurando vtrinque renouatum est fœdus. cuius fœderis testem Coelius celeberrimo vrbis loco prę celsam ligneam Crucem summa Regis voluntate defixit. Ita Coelius, rebus admodum ex voluntate transactis; ac duarum insuper nauium prędio adiutus ab Rege, lætus Hudia soluit. & Camboianã oram pæne præteruectus, quod à Patanis accessu tempestate prohiberetur; dum ad Sincapuram necessario cursum intendit, transuerso repente Euro in littus Panis eijcitur. Potiebatur eius terræ, vt supra demonstratum est, regulus is qui Alodini sororem habuerat in matrimonio: ac tum fortè ab Alodino ipso, incertum quibus de causis, grauiter dissidebat. naufragos igitur Lusitanos haud immeritò sibi diffidentes, metuenteſq;, non modò nõ pro accepta olim ad Malacã ignominia damnoq; tractauit; sed etiam contra gentis morẽ benignè & comiter excepit hospitio. Quin, proposito Lusitanæ societatis cõmodo simul & ornamento, ac Malacensis præcipuè commercij vberrimo quæstu; facilè sibi persuaderi à Coelio est passus, vt multorum exẽplo dynastarum & Regum, se se cum honorario vectigali ad Emmanuelem adiungeret. ita, vas aureum librarum circiter sex, in annuum tributum est pactus. quam tamen deinde fidem, ab ingenij mobilitate non diu coluit. Inter hæc, Alodinus de Menesij Andradijque aduentu per exploratores certior factus, tot in vnum coactis Lusitanis vtique aperta vi se se imparem ratus; ad solitas artes dolosque confugit: simulato belli tædio, pacem eo consilio petijt; vt nuntijs vltrò citroq; mittẽdis rem in discessum vtriusq; ducis extraheret: quippe quos & reuersionis auidos, & secum vnà florẽ Lusitanæ iuuentutis deportaturos esse non ignorabat. Neq; sagacem astutiã viri, frustratus euentus est. Deceptos iã aliquoties Lusitanos, improba negotiãdi cupiditas, & nimius reuisendæ patriæ amor, nouam in fraudem impulit. Iactatis vtrinque conditionibus, atque ita approbatis, vt nihil ad firmum stabilemque concordiam, præter Soarij Prætoris auctoritatem, deesse videretur; eius auctoritatis impetrandæ suscepto munere, quæ prima nauigandi facultas data est, Menesius, & Andradius cum egregio comitatu Goam petiêre. At Alodinus à Bintano progressus ad Pagum (id vico nomen; alij Pagodem appellant) occultè paratam interea classem, ad eas quas habebat naues adiunxit: auditoque ducum Lusitanorum discessu, ad arcem oppugnandam extemplò copias omnes æquè maritimas ac terrestres admouit. Nihil tam inopinatum nostris accidere tali tempore potuit. oppressi, vix ad arma capienda spatium habuê-

Universidad de Deusto
Biblioteca

habuêre.itaque eo die defensa ægrè mœnia sunt.Inde,cùm sæpius vrgerentur;nec vigilijs tantùm,sed etiam omni vndique commeatu prohibito, fame laborarent;longè peiore quàm antea,loco res Lusitana esse cæperat: actumque de ea procul dubio foret;ni planè insperatum subsidium Deus rebus iam perditis attulisset. Iauensis quidam erat in hostium castris vir cùm pecuniosus & clarus,tum etiam consilio manuque promptissimus. Is, grauibus ab Alodino acceptis iniurijs, quas salua dignitate ferre non posset;accensus vlciscendi cupiditate,ad Lusitanos capta occasione transfugit.eo duce atque adiutore,vt erat locorum ac temporum bene peritus, Lusitani fidis aliquot Malacensibus in expeditionem assumptis,agmine silenti profecti,subitò vicissim impetu castra hostium cum magna cæde expugnarunt. prædæ haud ita multum in ijs inuentum.tormenta, pleraque ex ære,auecta ad trecenta . quominus Pagum victrici classe porrò contenderent, ipsumque Alodinum oppugnarent; obiectis transuerso flumine munitionibus, custodijsq; passim in ripa dispositis, in presentia prohibiti sunt.ceterùm eo facto repressa interim tyranni ferocia, atque ad leuandam annonam,in aliquot menses laxamenti nonnihil nostris est datum. Dum in hac rerum vicissitudine Malaca vrbs fluctuat,Soarius Prætor ducibus alijs aliò missis ad maria tutanda;ipse cum septingentis armatis ad Ceilanum siue Traprobanam,nauium vndeuiginti classe contendit.Cum Callensi regulo ante multos annos(vt supra memoraui) Laurentius Almeida pacem ac societatem inierat:Soarius,Columbani præcipuè reguli amicitiam & commercium expetebat,quod in eius potestate laudatissimi cinnamomi syluas esse non dubiè comperisset.cuius item rei fama commotus Emmanuel,id ipsum per literas accuratè mandauerat.Igitur delato in conspectum Ceilani Soario;& Columbanam præcipuè oram oculis perlustranti, locus occurrit ad nauiū appulsum, & arcis ædificationem idoneus.hami figura littus in mare procurrit;curuoque anfractu capacem efficit portum,in quem ex insulà nauigabile flumen illabitur.huc applicita classe, nuntij confestim ad regulum missi,fœderis & amicitiæ causa;postulatumque de more, vt in vsum diuersorij,merciumque custodiam contra insidias maximè Saracenorum, castellum ibi liceret exstruere,non tam Lusitanis,quàm incolis & regulo ipsi,presidio ac munimento futurum.EBrachmanum disciplina,vt cæteri fermè Indi,erat regulus,atque adeò Brachmanes ipsemet.neque ita pollens habebatur ea tempestate viris armisque.quocirca,& patrijs institutis peregrinas religiones auersabatur;& in tam tenera insula haud immeritò Lusitanam extimescebat vim.Attamen,reputans apud animum suum,quàm ex tenui fortuna vicinus Cocini Rex,post initam cum Lusitano amicitiam,ad quantas opes breui tempore peruenisset;eiusdem successus, & emolumenti cupiditate ac spe captus;& de fœdere,& de castello, non tamen sine aliqua solicitudine assensus est.Cæterùm haud ita diu in sententia perstitit.Saraceni ex cōtinente profugi,vel in primis vtilem in ea insula negotiationem paulo ante instituerant.ij,morte tristius rati,inde quoque ab Lusitanis pelli se; toto connixi impetu, regios consiliarios pecunia muneribusque; regulum ipsum adhuc fluctuantem,cùm alijs rationibus, tum proposito miserrimę seruitutis metu,facilè ab ea mente deducunt. neque id modò,sed etiam ad arcendos aditu Lusitanos, vltrò suam ipsi nauant operam : ijsque præsertim instantibus operi,hortantibusque insulanos, munitiones raptim excitātur. ibi ferrea nonnulla tormenta dispositā;& simul,ad nouam societatem planè dirimendam, Lusitani pauci,qui, vt in pacatam regionem securi descenderant,intercepti.Soario ad opus inchoandum in terram egredienti, obiecta munitio præter exspectationem apparuit.missi protinus ad rem cognoscendam aliquot expediti,renuntiant, mistos insulanis Saracenos in statione ver-

ne versari.ita Mahometanū scelus haud dubiè patuit.& Soarius,omissa interim ædificatione,copias ad pugnam exponit:magnoq; vsus militum ardore,quamquam assiduè iaculantibus contra barbaris,ad ipsa tormenta succedit. Aliquātum laboris ac periculi fuit, dū telis eminus dimicatur.ast vbi ad manus ventum est,momentò disiectis munitionibus, hostes in fugam auersi:tum fugientibus acrius instare Lusitanus;neque aut ignotis callibus, aut occurrentibus fluuijs ab insequendo desistere, quoad Prætor signo tuba dato,palatos iam ac dispersos ab effuso impetu reuocauit.Magnus hostium numerus cæsus eo prælio.nec Lusitano gratis victoria stetit. vulnerati iaculis fermè sagittisque complures:nonnulli etiam desiderati,in ijs Verissimus Patiecus,qui Malaca paulo ante redierat. Ab ea pugna, Soarius, vnius diei quiete militibus data,postridie prima luce rursus cum omni fabrili apparatu descendit;ac fossam à portu vastum ad mare duxit prohibente nemine.intra eam fossam vallum erigitur,tormētis in hostem obuersis:dein modico interuallo additur murus,barbarorum terrori magis,quàm operis firmitati propter calcis inopiam interlitis argilla cæmentis.Hæc ingenti classiariorum certamine confestim peracta.& regulus,cùm aduersa ictus puna;tum surgentis operis nec opinata molitione perterritus;misso confestim legato , veniam petijt eorum, quæ alieno suasu,inconsultè ac temere egisset:atque ad iungendam ex integro societatem hospitiumque se se paratū ostendit. At Soarius grauiter questus non opera tantùm sibi cum armatis opposita,sed etiam comprehensos interposita pactione Lusitanos; præcisè negauit , se pro tam atrocibus iniurijs aliter satisfactionem accepturum, quàm si regulus ipse in Emmanuelis fidem ac ditionem cum annuo vectigali concederet.Neque abnuit Columbanus,Lusitana horrēs arma. cumq; super ea re præfectus regius aliquoties non sine interprete cōmeasset; ad extremum ita conuenit:vti regulus Emmanueli quotannis persolueret stipendij nomine,cinnamomi pondo centum & viginti millia; annulosque duodecim,sapphyris,aut pyropis ex eadem insula inclusis:& elephantos præterea sex.Emmanuel autem,receptum in fidem Columbanum,ab hostium vi conatibusque, ipse & successores ipsius,terra marique defenderent.His maximè legibus data pax:& nulla interposita mora, Soarius destinato loco arcem condere aggressus est.opus,adiuuantibus etiam regijs,breui absolutū. in eius arcis custodia Prætor Ioannem Sylueriam valido cum præsidio collocauit.oram maritimā nauibus quattuor tuendam Antonio Mirandæ Azeuedio tradidit.ipse,rebus ex animi sententia confectis,& Arabicæ nauigationis magna ex parte compensato damno,circa initium Decembris ouans Cocinum est reuectus.Hęc fermè in vtraque India cis Gangem & vltra,Soario Prætore per triennium gesta.Prouinciam dein ab Soario accepit Didacus Lupius Sequeria, is,qui primus Emmanuelis missu Malacam adierat.

Huic , magna Indici exercitus parte varijs casibus absumpta ; naues nouem cum bellatoribus mille quingentis Emmanuel in supplemētum attribuit,cum quibus anno seculi huius decimo octauo profectus Olisipone,Cocinum secunda nauigatione deuenit.in eo cursu,circa promontorium Bonæ spei,contigit res minimè prætereunda silētio.Magnitudinis vastæ piscis est in Africo Oceano,quem piscem, à figura videlicet, acum appellant (Xiphiā ego fuisse crediderim)prælongo rostro,& in mucronem desinente; eodemq; ita duro atq; hispido, vt ferrum deterat in modū limæ. Ex ijs belluis vna, dum subterfugientem prædam furibunda persequitur,in aduersā onerariā plenis euntem velis, toto impetu illata,in imas compages, pertuso alueo,acutissimum caput infixit. Ex eo laqueo dum se se per vim conatur excutere;quamuis libratam suis ponderibus nauem adeò quatefecit, vt se in Syrtim impactos nautæ non sine horrore putauerint. Quo dein ex foramine,

Universidad de Deusto
Biblioteca

mine,cùm,ignaro quidnam esset rei magistro,sentinam traheret nauis;Co- D
cini demum subducta,insertum in carinam, vt dixi,planè cubitale rostrum ostendit:quod illicò extractum,& in Lusitaniā argumēti & miraculi causa, deinde transmissum est.At Sequeria,inito magistratu; primùm circa oēs arces præsidia noua disposuit.dein Regulū Baticalę,detrectantem iugum;pactumq; nuper Emmanueli stipendium persoluere (vt sunt leuia barbarorū ingenia)recusantem;misso ad eius portus fauces obsidendas cum nauibus aliquot Alphonso Menesio, subsequuturus ipse mox,ad fidem officiumque aut minis,aut malo redegit.Simul etiā, cognito Malacam rursus ab Alodino grauiter premi; Antonium Corream cum onerarijs ad cōmeatus petendos,eoque importandos,proficisci iubet in regnum Pegu.cuius regni, vltra Gangem positi nō longè à Malaca,Triglypton olim vrbem,caput fuisse quidam existimant.Correa,prospero cursu ad Martabanum emporium Pegusiorum delatus;ne in terra adhuc ignota longius ab suis nauibus ipse discederet,Antonium Passanium,& Melchiorem Caruallium cum honesto comitatu muneribusq; misit ad Regem in vrbe Pegu (ex qua tota regio denominatur)inde aliquot dierum itinere commorantem.Magna tum erat (vt sæpe diximus) toto pæne Oriente, gloria nominis Lusitani:magna cùm bel- E
licæ virtutis,tum opum ac diuitiarum existimatio.neque minor, si per Lusitanos licitum esset,omnes circa nationes tenebar,in Malacensi emporio negotiandi cupiditas.Itaq; Pegusianus Rex, quamquam in primis tum potens ac nobilis;tamen haudquaquam indignatus, Antonium Corream nuntios pro se misisse;comiter ijs acceptis,duos vicissim ad eum ipse cum donis remisit,stabiliendæ societatis & amicitiæ gratia:satrapam vnum;alterum pōtificem;hunc,Raulinum;illum,Samibeleganum, Pegusiorum vulgus appellat.Vt Martabanum est ventum,post mutuæ salutationis officia,conscriptæ communi consensu,pacis & fœderis leges.tum,ad eas solenni iureiurādo firmandas, in celeberrimum vrbis fanum Antonius Correa regijq;,summa populi frequentia conuenêre.totius autem cæremoniæ ordo fuit eiusmodi.Samibeleganus prior,in aurea plagula diligenter inscriptas eius amicitiæ leges,tum Pegusia,tum Lusitana lingua;vt & populares,& hospites intelligerent,elata voce recitari iussit.idem à nostris vicissim est factum. lectis,& subscriptis conditionibus,Raulinus,seu sacrificulus, quædā ex ritualibus Pegusiorum libris de more pronuntiat.papyracea dein segmenta crocei coloris(qui colos apud eam gentem cultui diuino dicatus est)& aliquot F
simul arboris odoratæ folia certis notata litteris,igne subiecto comburit. Tum, suis insertam manibus, manum vtramq; Samibelegani, cineribus ijs imponit,pauca ex eo percontans, quibus ille ita respondebat; vt sui Regis nomine ratam & fixam eam societatem fore, iureiurando promitteret. Hæc omnia,summa attentione miroque silentio peracta. Dissimiles animorum habitus Antonius Correa comitesque in eam cæremoniam attulerant:quippe qui vano errore ducti,Christianam fidem ethnicis iureiurando obligari fas esse vix ducerent. itaque Antonij accitu, linteatus antistes, qui nauticis præerat sacris;diuini humanique iuris haud multo quàm cæteri Lusitani peritior,in medium prodit.sacræ paginæ,Christiano ritu, erant ab Antonio cum solenni imprecatione tangendę.atqui sacerdos pro Euangelijs biblijsve,librum ex composito protulit,elegāter & artificiosè compactum ; in quo varij generis lusus & cantica Lusitanico sermone scripta continebantur;nonnullis tamen immistis, vt fit,sententijs moralibus,atque diuerbijs. Huic ergo libro dum Antonius fallacem admouet manum ; diuinitus factum est,vt in ea verba ex Ecclesiaste incideret: VANITAS VANITATVM, ET OMNIA VANITAS: quod ille vbi præter omnem exspectationem animaduertit, subita perculsus religione cohorruit;

A horruit;ac præclarè sensit, quàm integram & inuiolatam fœderum fidem, vel cum ipsis barbaris ethnicisque; esse cœleste iubeat numen. ergo apud se perinde iustum atque legitimum id iusiurandum Antonius habuit, ac si pro vulgari eo libro sacrosancta vtriusque testamenti volumina contigisset. Sancito in hunc modum fœdere; impositisque in onerarias mercibus, & omni genere cōmeatus, Correa peropportunè Malacam defertur. Eius aduentus, non modò ex diuturna fame & squalore obsessos refecit; sed etiam animos ijs addidit ad Alodinum ipsum vltrò lacessendum,&, si qua fieri posset, ex tam vicinis sedibus tandem aliquando exturbandum. Quod ille quasi præsagiens, ad omnes eiusmodi casus multo ante sese parauerat. transuersis primùm cancellis non vno loco intersepserat flumen, angusto dumtaxat singulis paronibus lembisve transitu relicto. dein, sub aquas passim fistuca stipites præacutos adegerat. ad hæc, densissimas vastæ magnitudinis arbores,quæ ripas fluminis dextra læuaque prætexunt, ad radicem ita incidi præceperat; vt perleui momento impulsæ, nauigantes obruerent. Deniq; non longè à Pago,qua sinuoso fluminis ambitu longiorem in cubitum prominet ripa; confibulatis è valida materia trabibus, & cespite ingesto, nouum castellum excitârat; idque non modico præsidio, nec paucis ex B
ære tormentis ad hostem ex obliquo feriendum instruxerat. His rebus cognitis(neque enim deerant qui cuncta renuntiarent) Correa, & Eduardus Mellus, contracta minorum nauium classe, quarum pleræque remis agerentur, & bellatoribus circiter quingentis impositis; Muaris fluminis ostia petiêre.inde præmissi cū securibus dolabrisque, & firmo præsidio militum fabri ad hostiles munitiones amoliendas.ij quò validiores,ac peritiores talium erāt artium,eò celerius confecta res est. discissi cancelli;euulsi ex imo stipites; insidiosæ arbores in diuersum proiectæ.ita sequēti agmini tutus ad castellum vsque fuit accessus. neque ita magno negotio, admotis nauibus machinisque,deiectū inde præsidium. Hinc, magna concepta fiducia, Lusitani ad Pagum victrici succedunt classe. Vt in conspectum oppidi vētum est;dispositæ extra vallum Alodini copiæ cum elephātis,& sublatus de more ingens clamor, & emissa tormenta, nonnullam cruenti prælij speciem præbuêre. sed vbi egressus è nauibus Lusitanus in sicco signa constituit; & cominus gladijs contisque dimicari cœptum est; tanta planè diuinitus formido (veterum Hebræorum victoriam diceres) tantus terror hostes inuasit, vt oppido ad prædam relicto, sese in proximos lucos, & nota latibula C
fœdo cursu coniecerint.nec pauci ex ijs in fuga verius quàm in pugna cecidêre; cùm è Lusitanis (quod præsenti diuinæ opi acceptum sine controuersia referas) ne vnus quidem desideratus sit. Fusis fugatisque hostibus, ad spolianda tecta raptim discurrit miles. exhausto quicquid erat pretiosi; oppidum concrematum. dein Alodini parones, & varij generis nauigia in vnum coacta ferè centum.quorum erant aliquot,puppi proraq; regium in morem cælatis inauratisq;: ex eo genere nonnulla in triumphi speciem reseruata. cæteris ignes iniecti. Hac tam insigni victoria parta Lusitani cum summa gratulatione redeūtes in vrbem accepti. Alodinus, fracta,sed nondum perdomita ingenti ferocia,ad recolligendas è tanta clade vires,Bintanum insulam fremens gemensque repetijt. Interea,vicini Malacæ barbari, alienas angustias & incommoda suam rati occasionem; multis & grauibus iniurijs nostros affecerant:ac Pacenorum præsertim tyrannus,qui nuper in id regnum inuaserat; delatosq; in Pacenum portum negotiatores aliquot Lusitanos partim exuerat mercibus, partim etiam per summum occiderat scelus.Ac ne Acenus quidem, quamquam societate ac fœdere iampridem nostris obstrictus,in ea rerū difficultate sat se pro amicitia gesserat. Ad eas vindicandas iniurias,reguloq; ab instituto latrocinio deterrēdos; Garzias

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sala Malacæ Præfectus, Emmanuelem Patiecum, vnica, verùm egregiè in- D
ſtructa naui dimiſit.is, præcipuo in Somatranos odio inſtinctus, quòd Antonium fratrem paulo ante in vincla coniecerant, cùm alia Somatræ littora,tum verò Pacenum, Acenumque breui adeò fecit infeſta; vt non peregrini modò inſtitores multi ab ea nauigatione deſiſterent: ſed etiam incolæ, piſcatu, quo maximè alimento victitat ea gens, intolerabili cum dolore damnoque abſtinerent. Neque præcelſam Patieci nauem, atque à machinis ac milite paratiſſimam, ſemiermes ipſi, minoribus nauigijs aggredi ſatis audebant: tantùm ad opportuna inſidijs loca excubare inſtituerant, ſi quos, vt fit, interram egreſſos, per occaſionem excipere poſſent. Fortè ita accidit, vt Patiecus, aquandi cauſa, Malacenſi quàm exercitatiſſimo remige inſtructam ſcapham intra Iacaparini fluminis oſtia mitteret.abeſt ea aquatio à Paceno portu millia paſſuum fermè quattuor. neq; ad remigum præſidium propugnatores plus quinque attributi, Antonius Veranus Portuenſis, Antonius Paſſanius Alanquerianus, Franciſcus Gramaxius, Ioānes Almeida Quintelanus; poſtremi nomen intercidit. Aquatione peractum facta, priuſquam ad ſuos Lusitani ſeſe recipiant, à barbaris agniti. Et Paceno- E
rum Præfectus, Raia Sudamicinus, rei ſubitæ nuntio excitus, lanciaras tres cōfeſtim expediri iubet; correptiſq; quæ fors obtulit telis, in ſingulas, aptas inſtructaſque remigio, centum & quinquaginta armatos imponit. Ea dum parantur, coorti repentè ab vtraque fluminis ripa barbari, ſagittis & iaculis abeūtes noſtros detinere non deſinunt.& ea quidem mora non admodum Luſitanos retardat. quippe hoſtium tela, denſatis vtrinq; ſcutis excipiunt. grauius aliunde malum inſtabat; quod vno eodemque tempore contrarius ventus & æſtus accedens, exitum intercluderet: neque ab ſocia naui, procul in ſalo iactis anchoris, erat in re trepida cur opis quicquam exſpectarent. iamque raptim inſtructæ lanciaræ haud dubiam ad prædam cum ingenti clamore feſtinant. longè tamen reliquas antecedit ea, qua Sudamicinus ipſe cum iuuentutis flore vehebatur. Ea re animaduerſa Luſitani, tot vndique preſſi difficultatibus, conſilium ab ipſa deſperatione capiunt, vltrò in aduerſum hoſtem eundi; vt, quemadmodum ſit nomine Luſitano dignum, fortiter dimicātes occumbant prius, quàm per metum mortis, in terrimam ſeruitutem abducantur. Hoc ergo conſilio ſcapham repentè circumagunt: validoque remorum impulſu vix dum concurrerant F
proræ, cùm Luſitani ſalutari IESV nomine pariter inuocato, ſtrictis gladijs aut haſtis, priores in nauigium hoſtile magno auſu tranſiliunt: ac ferro primùm ſummouent barbaros: dein conglobatos in vnum, ipſaq; audacia obſtupefactos, haud tamen incruenti ipſi ad ſatietatem trucidant. Nec in longum extracta eſt pugna. Paceni, cùm ad vehementes gladiorū & cuſpidum ictus nuda præbuiſſent aliquandiu corpora; & emicantem è Luſitanorum oculis ardorem ferre vltrà non poſſent; quà cuique commodum eſt, certatim ſeſe in flumē eijciunt. Sudamicinus, perterritos nequicquam precibus miniſque cohibere conatus; denique ſe ipſe quoque de naui præcipitat; doloreque ac rabie accenſus, vt quemq; ſuorum nando adeptus eſt, elato pugione confodit. Cæteri duabus lanciaris ex interuallo ſequētes, cùm, ſi acrius inſtitiſſent, noſtros vulneribus affectos ac propemodum exſangues nullo negotio conficere potuiſſent; nec opinata ſuorum clade perculſi, terga verterunt. Ita, IESV adiuuante, è rebus perditis repentè Luſitanus victor euadit: ac nullo è ſuis amiſſo, captiuam ipſius Præfecti lanciarā in altum abducit: eò maiore omniū gratulatione ac lætitia, quò propior exitio fuerat res. Eius tam præclari facinoris fama cū cæteris circa populis, tum præcipuè regulo ipſi Paceno magnum terrorē incuſſit. Miſſis extemplò ad Patiecum, mox ad Garziam Salā legatis, demiſsè petijt pacem; eaq; conditione impetrauit;

A trauit; vt cuncta per ſcelus ac fraudem ablata Luſitanis cum fide redderet. Hoc rerum Malacenſium ſtatu, Sequeria nouus Prætor enixè operam dabat, vt pedem, ſi poſſet, in Maldiuis inſulis figeret. Eæ, vt ſupra docuimus, Canarino, & Malabarico littori obiectæ, numero plus mille cenſentur. Multitudinem hanc, intercurſantes euripi faciunt, adeò angusti, vt alibi nauium antennæ iubas arborum deterant: alibi etiam, qui valentiores ſunt viribus, ramo quopiam manibus apprehenſo, ex vna in alteram inſulam ſaltu tranſmittant. Multis rebus ad victum neceſſarijs carent incolæ: ſed pro ijs omnibus: vna eſt palma (ſic enim appellant) Iudaicis & Africanis, careotas ferentibus, longè præſtantior. quippe, non proceritate ſolùm & pulchritudine excellit; verùm etiam tota prorſus in vſu eſt ita multiplici, vt vulgo, ſi quem frugi & induſtrium laudibus efferre volunt, palma vtiliorem appellent. Prima dos, in fructu ipſo. Tengam Narlem ve Indi; cocum, ſeu nucem Indicam Luſitani dixēre: humani fermè capitis magnitudine, duplici operimento: quorum exterius, in ſummo læue, ſtupea intus denſitate (cairum vocant) netur ac texitur, cannabis & ſparti modo, cùm alios in vſus, tum præcipuè in vtilium nexus, & anchoralia: neque materia vlla ad nauticos
B funes & maris impetus obſequentior. namque, vt ſalſuginem amat ea planta; cairum quoque ex ea prognatum, & marinis aquis immerſum, identidem reuireſcit: & anchoris illigatum, fluitantes in ſalo naues egregiè continet, non tam ab innata duritie, vel operis firmitate, quàm viriditate ipſa, & lentitia quadam ad inſtar corij: vt ſe ſe vel in altum elato nauigio, miram in tenuitatem extendat; vel reſidente, rurſus in craſſitudinem contrahat. quod ſecus in noſtris euenit rudentibus: quæ nimirum ipſa vi ac pertinacia ſæpe rumpuntur. interior autem calix, rufo colore, & globoſa rotunditate prædurus, addito auro vel argento, in pocula figuratur. ipſa verò pomi caro, amygdalæ in modum, pinguedine quadam & grato ſapore lacteſcens, non per ſe tantùm in cibo grata eſt, ac ſalubris; verùm etiam, vbi viſum fuerit, exhauſto lacte, paulatim in oleum eliquatur. totus autem racemus, dum ex eo tener adhuc emicat fructus, nodo conſtrictus, ac leuiter inciſus, in obdita oris anguſti vaſcula opimum inſtillat ſuccum, ex quo varijs artibus coctionibuſque, veteri, vt Strabo ipſe teſtatur, inuento, mel ſeu ſaccarum, vinum, acetumque perficitur. iam folia, cùm & librarijs pro papyro ſint, & loco tegularum impoſita domibus,
C arceant imbres; tum etiam in veſtes formam facili ſimul ac ſpiſſo contextu nectuntur. Denique, vna eademque arbor, omnia prorſus ad rē nauticam inſtrumenta ac materiem præbet. quippe truncum & ramos; in malum, aſſamenta, clauoſque: comam in vela: cairum in funes (vt dictum eſt) omnium optimos, filaque ad larerum ſuturas: poſtremò cocū ipſum, quæque ex eo conficiuntur, in onera. ita, non ſine miraculo quodā, omnibus planè rebus ex ſemet apta & inſtructa nauigat palma: eademq; diſciſſa per hyemem, viuaces ad prunas, lenta ignium alimenta ſuppeditat. Incolæ importato lino, ſericoque, talares tunicas eleganti opere texunt: quibus honeſtius multo, quàm cæteri Indi velant corpora. Piſcantur etiā palmeis verriculis minuta conchylia (ſunt qui Venereæ conchæ genus putent) miro ſplēdore, & colorum varietate. hęc, ſaburrę loco in onerarias indita, ac diuerſas in regiones euecta, apud Gāgaridas & Sionios, vilioris monetæ explent vicem ad res parui pretij coemendas: apud Heſperios aūt Aethiopas, cum rebus etiam carioribus permutantur. Inſularum omnium caput eſt Maldiua; ex ea cæteris cognomentum. ibi frequenti emporio domicilium eſt Regis. qui cū inita iam à Soario per Ioannem Sylueriam, vt ſupra demonſtratum eſt, amicitia; ad eam ſtabiliendam, locumque munitæ apothecæ de more perendū Sequeria deinceps Ioannē Gometium deſtinauit. Neque magnæ cōtentio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis fuit res. Ab homine donis ac promissis illecto;& cũ Lusitanæ felicitatis D
opumque haud ignaro;tum vectigalibus nouis rem augendi percupido,facilè non de societate modò,sed etiam de castello impetratum.id castellum ad mare Gometius,quod lapidibus & calce careret;e lignea materia glebisque raptim exstruxit,ac munijt.Eius deinde operis,& quadam nominis Lusitani fiducia,vix quindecim armatorum custodia septus, cùm iã non pro inquilino vel hospite,sed pro tyranno ac domino sese gereret,& commeantes in id emporium peregrinos varijs vexaret iniurijs;repentina conspiratione Saracenorum oppressus,vnà cum suis occiditur.arce,& ijs quæ intra arcem asseruabantur,Mahometanus potitur.ita Lusitani, quàm facili aditu in eas irrepserant sedes;tam leui negotio mox deinde sua culpa deiecti sunt.Nec leuiores alibi plagæ per eos dies acceptæ.Goana oneraria cõmercij causa Ciaulum petens,in Saracenorum,qui Dabulum incolunt,biremes illata,prælio commisso deprimitur. In easdem biremes Lusitana caruela postmodum incidit(rotundæ nauis genus,cùm ad onera, tum ad militiam vtile;dromonem Græco vocabulo haud incommodè fortasse quis dixerit) contracto mox certamine,dum tormenta exercentur,ignea scintilla in sulphurei pulueris cadum illabitur.inde sæuum repente coortum incẽdium, E
nautas vectoresq; omnes,vna muliere excepta,protinus hausit. Ad earum rerum nuntios,ira percitus Christophorus Sosa, qui cum nauibus aliquot Canarini maris custodiæ præerat;nocte sublustri,Calacinum (is locus est agri Dabulensis) inuasit.Sosæ aduentu præcognito, incolæ paulo ante diffugerant.Lusitanus ad prædam versus,quamquam erat barbarica vilisque suppellex;tamen ab ea dulcedine auelli non potuit;quoad,illucescente demum die,Saraceni circiter quadringẽti,sagittariæ artis peritissimi superueniunt.Aduersus eam multitudinem Sosa cum centum & quinquaginta armatis egreditur:quorum erant sclopetrarij seu fistulatores non pauci. Accensis vtrinque animis,atrox pugna coorta.Saraceni arcubus tãtùm instructi;primam hostiliũ glandium procellam submissis corporibus excepêre: tum ad sagittandum ipsi consurgunt.tamque densus ac perpetuus fuit spiculorum imber; vt Lusitano,ad fistulas replendas nihil vnquam temporis aut loci reliquerint. Inde cùm,sensim cedendo,ad mare se se recipere Sosa; minimè fefellit hostem.circummissus illicò iuuenum globus,reditum intercluſit.itaque Lusitani vndique vrgeri cæpti: nec sine multo sanguine,vix tandem ad naues effugium patuit.Soluentibus dein oram simul, F
& iaculantibus,adeò pertinaciter institêre Saraceni,alienato ab sensu periculorum animo,vt semet aquis vmbilico tenus immergerent,nauigijsque, remorandi causa, propemodum inijcerent manus. Ex eo discrimine Sosa denique elapsus,Ciaulũ ad saucios curandos,minimè secunda fama se contulit. Eodem fere tempore quattuordecim nauium classis,cui Georgius Albuquercius præerat,Olisipone profecta,malè admodum nauigauit . quattuor tantùm eo anno in Indiam peruenêre.è reliquis vna è medio cursu in Lusitaniã vento reiecta. aliam in ipso itinere Castellanus quidã nauarchus ab Indicis commercijs ad latrocinia piraticamque cõuertit. tertia,superato iam promontorio Bonæ spei,circa Quiloæ, & Mombazæ littora, magis etiam miserabili genere cladis interijt.Mahometani eas incolũt regiones:hi, Anconino Rege interfecto,iampridem ab Lusitana societate defecerant. Cũ dira necessitas cogeret,aquandi gratia,ad Matuam,eius oræ vicum, quadraginta viri ex naui Lusitana appulerant scapham;in quibus erant primarij duo:prefectus,&gubernator.Dum egressi ad fontes doliola cõplent;interim scaphã,remigibus vacuam,recedens æstus in sicco destituit.Ad eam deducendam , aptandosque remos, semiplenis vasibus illicò Lusitanus accurrit.nec segnius barbari,animaduersa re,duo circiter hominum millia infen-

A infensis animis aduolãt:nautasque partim sub oneribus,partim à terra molientes,ad vnum omnes occidunt: nequicquam cæteris Lusitanis, cùm ad bombardæ ictum accedere propter vada non possent, indignam suorum cædem ex alto spectantibus. Ac ne ipsi quidem lætiorem exitum deinde sortiti. quippe,vrgente siti,dum alias aquationes in vicino cõquirunt; rectore vacua nauis haud longè ab Quiloa in syrtes impingitur. Ad conspectam eminus prædam, ingens repentè affuit hostium vis.momentò spoliata oneraria: & quotquot ea vehebantur cæsi, vno duntaxat relicto adolescente, quem tyranno Mombazæ muneri mitterent. Albuquercius, dissipata classe,ignarus,ex ijs quæ non comparebant, quò quæque delata esset, cum cæteris nauibus ad Mosambicum exegit hyemem : atq; inde,transmisso mari, Goam insequenti demum æstate peruenit. Circa idem ferè tempus, Prætor Sequeria,toties iam ab alijs infelici successu tentatam Arabicam expeditionem aggredi statuit. Contractis ex omni ora nauibus maioris formæ quattuor & viginti, bellatorum tria millia imposuit; quorum erant Lusitani mille & octingenti: cæteram summã, è Malabaribus & Canarinis expleuerat.Cum ijs copijs Goa profectus Februario mense, anno seculi huiusce vi-
B gesimo , ad Aromata promontorium Africæ, secunda nauigatione transmisit. Ibi cognito ad Giddam stare sex Turcarum triremes;manusque armatorum cogi ad fauces Adeni occupandas; intrà ipsas fauces inuehi, & longitudine sinus emensa,circa Giddam lacessere bello Turcas decreuit;vt si se occasio dedisset, signis collatis de rubri maris possessione decerneret. Hoc animi proposito legens oram,ad Meten vicum, aquandi causa, applicuit,metu desertum ab incolis.vna tantùm vetula inuenta:cuius indicio in summa siccitate aqua patuit. amnis erat alueo glareoso. sub eam glaream, æstate, cursu tacito sese ita latices condunt; vt nihil humoris in summo prorsus appareat.Anum indicem remuneratus, & in eius gratiam flammis ab eo prohibitis vico, Sequeria in Arabiam non longè ab Adeno traiecit. ibi dum ad Aram(id loco nomen)anchoras iacit;in scopulum sub aqua latentem illata Prætoria, solutis incussu compagibus extemplò diuellitur. quæ in summis tabulatis erant, cum parte machinarum ægrè seruata.cætera demerso alueo perière. naualis turba (quadringenti numerabantur) in cæteram classem distributi.à Sancto Antonio nomen erat Prætoriæ.
C ex eo, Diui Antonij saxa, locus appellatus. Ab hac statione cùm ad Giddam rectà contenderet Prætor, adeò pertinaci complurium dierum Aquilone prohibitus est; vt interim aduentante hyeme, idoneum rei gerendæ tempus effluxerit. Itaq; omisso bello,ad pacem cum Dauide Abassino Rege firmandam animum adiecit. cuius Regis imperium , cætera mediterraneum, modica tantùm ex parte ad rubri maris littora pertinet. Eam oram Dauidis nomine tenebat Præfectus maximus, quem honoris titulo Barnagazium vocant. oppidis ac vicis, Præfecti minores præerant. Cum hisce Præfectis de societate agendum erat Sequeriæ, & legati duo in terram exponendi. alter, Matthæus Armenius, is, qui ab ipso Dauide Helenaque ad Emmanuelem cum donis ante decennium venerat: atq; ob suspectam eius legationis fidem, ab Lusitanis nullo suo merito indigna & acerba pertulerat.alter, Emmanuelis ad Abassinum erat legatus, Rhotericus Lima,suffectus in locum Eduardi Galuani,qui superioribus annis in ipso itinere,nondum peracta legatione, decesserat. Simul etiam erat ei Mazua insula(quæ Ptolemais ferarum olim fuit)haud procul à Camarano visenda,si fortè locus arci ad eius regionis custodiam ædificandæ idoneus foret.ea insula Arquico oppido maritimo Abassini littoris obiecta, perangusto freto ab continente dirimitur:& lunato sinu in idem littus obuersa,in primis tutam ac placidam stationem nauibus præbet.ad hęc,cisternis,armentisque variigeneris,

Universidad de Deusto
Biblioteca

neris,in vſum claſſium & præſidiorum abundat.Prętor,totam inſulam per otiũ contẽplatus,tametſi Mahometani incolebant;tamen,vitandę inuidiæ gratia,ſuos ab incendijs ac præda cõtinuit:Mahometis verò fanum ritè expiatum, intemeratæ Conceptioni Deiparæ Virginis dedicauit: ibi per eos dies Chriſtiana ſacra peracta non ſemel. Interea ab Arquici Præfecto oratores affuêre cum donis & commeatu:quibus,vtpote Chriſti cultoribus,ſericum vexillum Cruce inſignitum, amicitiæ cauſa, datum eſt. illi, cognito Chriſtianos & Luſitanos aduenas eſſe, cuius gentis fama iampridem eo tractu increbuerat,mirum in modum gratulati;primùm omnium de Matthæo Armenio cum cura perquirunt. hunc ipſum vbi adeſſe præter exſpectationem audiêre;& mox in conſpectum eſt productus veneranda canitie ſenex;obortæ cunctis prægaudio lacrymæ. &, vulgata eius rei fama, certatim ad optatos viri amplexus, & manuum oſcula confluebant. Ea demum celebritas,& Matthæum omni ſuſpicione liberauit; & Luſitanis, quod inſontem adeò aſperè & inhumanè tractaſſent, dolorem ſimul ac pudorem iniecit:eò magis,quod etiam aliquot è ſacra Viſionis æde monachi (multa autem cœnobia, ex Diui Antonij fermè inſtitutis, eo toto regno viſuntur) ſalutandi eiuſdem Matthæi cauſa,ad claſſem acceſſerant: qui ab Luſitanis ſacerdotibus linteatis, cum ſymphonia & pſalmis accepti, magnam animi voluptatem præſeferebant, non è Matthæi ſolùm, ſed etiam ex ipſo Luſitanorum aduentu: quod vetus oraculum ſibi à maioribus traditum ferrent; ex occiduis aliquando regionibus,Chriſtianæ religionis homines in ea loca venturos. Eius vaticinationis promiſſa, tantæ claſſis appulſu, tandem eſſe confecta;& in illo ſacratorum hominum cœtu,Heſperiam cum Eoa Eccleſia,tanto locorum interuallo,dextras quodammodo miſcuiſſe;magnoperè lætabantur. in ſermonem dein cum Arquicano Præfecto ventum eſt; & paulo poſt, ad ſtabiliendam ſocietatem (quod ita Dauidem velle non ignoraret) Barnagazius cum peramplo comitatu Arquicum proceſſit. Paululum ibi altercationis fuit,dum dies locusque colloquio conſtituitur: littus ipſum aduena:Arquicum oppidum Barnagazius prĕoptabat,nonnulla fraudis ac periculi ſuſpicione ab Saracenis iniecta. Ad eam ſuſpicionem tollendam(quando per obſides tranſigi, indignum Chriſtiana amicitia & hoſpitio videbatur) cùm ſynceri animi pignus Crucem nudari & porrigi ab ſacerdote iuberet Antonius Saldania,Luſitani Prætoris internuntius;ſeuero vultu Barnagazius confeſtim exſurgens obſtitit; negans,tam leui de re, tam auguſta attrectanda myſteria. Quin ego potius,inquit,de iure meo decedam, meq; vltrò in omne diſcrimen obijciam. ita, mediæ regionis campus,inter oppidum & mare,cõſenſu deligitur. Barnagazius cum equitibus ducentis,peditum duobus millibus ab Arquico;Sequeria cum ſexcentis nõ amplius armatis è claſſe deſcendit. ijs copijs in ſtatione vtrinque conſpecta relictis;cum ſenis ambo comitibus in medium prodiêre. Primus cõgreſſus fuit,mutuò blandè & amicè conſalutantium:& Regis vtriuſq; in alterum, beneuolentiam ſtudiumque accurata oratione teſtificantium. dein ſocietas ac fœdus hoc maximè modo ſancita. Claſſiarius ſacerdos argenteam Crucem in medium attulit: ea Barnagazius prior apprehenſa, nixus genibus:Quam,inquit,pacẽ IESVS Chriſtus,generis humani Redẽptor, diſcipulis reliquit ſuis; eadem eſto inter nos,qui eiuſdẽ Chriſti cultum profitemur,ac fidem.Hanc ego pacem (quantum in me fuerit)Regis mei nomine" ſpondeo;atque ita iuro per hanc ſacroſanctam noſtræ ſalutis effigiem. In" eandem fermè ſententiam conceptis verbis iurauit Prætor. dimiſſo dein" colloquio,per triduum ex vtraque parte donis officijſque certatum. & ingens omnium fuit lætitia, quod opulenti duo Reges terra mariq;que,contra Chriſtianæ rei aduerſarios arma iunxiſſent. Poſt hæc, Sequeria Rhotericum

A cum Limam legatum Barnagazio commendauit,ac tradidit, ad regiam vſque tutò mittendum.cuius in comitatu cùm alij honeſti viri complures fuêre;tum verò Franciſcus Aluarus ſacerdos:qui dein reuectus in Luſitaniam, eius peregrinationis ſeriem patria lingua deſcriptam edidit: eademque poſtea auctore, Paulus Iouius gentis ritus moreſque latino ſermone diligenter eſt perſecutus. Per eoſdem ferè dies, quibus in Arabico ſinu Luſitanus agebat Prætor,è Paceno Somatræ inſulæ regno, ſummus Mahometicæ ſuperſtitionis Califa ſeu antiſtes,nomine Molana, ſupplex illuc vſque contendit.puerum adducebat duodecim fermè natum annos, Paceni Regis filium: cuius parente occiſo,Geinal tyrannus,ab Alodino ſocero adiutus, regnum inuaſerat.huic ſi contra communem hoſtem ſuppetias Luſitani tuliſſent; reſtitutum in patrias fortunas puerum,in Emmanuelis auctoritate cum annuo tributo Molana ſpondebat futurum. Et pupilli orbitas, & Califæ obtĕ ſtatio apud Sequeriam valuit.Ad Geinalem ex ea poſſeſſione pellendum, ſex naues cum valida manu armatorum, Georgio Albuquercio attributæ.Cuius rei,& iunctæ cum Dauide amicitiæ nuntios qui ad Emmanuelem afferret,Petrus Vaſæus in Luſitaniam à Prætore miſſus. magna toto regno
B omnium ordinum gratulatio fuit;&in ſingulis oppidis miro populi ſtudio ſupplicatum eſt.Prætor,cùm egreſſus freto Calaiatum petijſſet, Armuziam inde proceſſit.ibi, clauſo iam mari,cum magna nauium parte hyemare coactus eſt. Dum hæc ad Arabiam,& Perſidem fiunt; Goę Præfectus interea Rhotericus Mellus Luſitanam rem,haud contemnenda,ſi crimen abeſſet, vectigalium acceſſione ditauit.Idalcanem inter, & Criſnaraum Narſingæ Regem,atrox ac funeſtum per eos dies exarſerat bellum; dum reconciliatæ nuper amicitiæ leges ambo parum ſyncera fide cuſtodiunt. Idalcan perfugas & noxios è Narſingæ regno contra ius & fas clam admittere,graſſari occultis latrocinijs,ac repetentem res Narſinganum, dolis fallaciſque fruſtrari.Criſnaraus viciſſim,otij impatiẽs,bellum denuò optare;& in Raciolũ vrbem Decani regni munitiſſimã,ſpe atq; auiditate imminere:quam ſibi maioribuſque ademptam,Idalcanis acceſſiſſe regno ægrè ferebat.Eius ergo repetendæ vrbis,& Idalcani arma rurſus titulo ſpecioſo inferendi tale conſilium inijt.Saracenus erat in ipſius aula, Cides Mercar, Mahometano cultu ingenioque, induſtrius vir, & experiens. Hunc, ad Arabicos equos
C in vſum belli coemendos magno cum auri pondere Criſnaraus Goam miſit:& quò teſtatior eſſet res,ad Goæ Præfectum ſuper tali negotio ſeparatim litteras dedit,haud dubius, quin per Decanios fines neceſſariò iter habenti bene nummato viro,Idalcan, prædas eiuſmodi ſagaciter odorari aſſuetus, de more ſtructurus eſſet inſidias. Quod putarat, euenit. Ingreſſum Decanios limites Cidem, vtpote eiuſdem ſectæ hominem ; quin etiam è Mahometis, vt ferebatur,ſtirpe genitum;Idalcan benignis admodum promiſſis ad ſe per litteras inuitauit.Cides, vel ſocietate ſuperſtitionis, vel vberioris ſtipendij oſtentatione adductus;vel etiam interuertendæ regię pecuniæ ſpe;haud grauatè ad Idalcanem ſeſe contulit. ille, comiter acceptum, per ſpeciem honoratæ præfecturæ,Dabulum extemplò amandauit. ibi, ne quid rumoris emanaret, pecunia ſpoliatũ, peridoneos talium facinorum adminiſtros è medio ſuſtulit. Criſnaraus interea, ſpeculatoribus clam appoſitis, cùm rei geſtæ ſeriem haud magno negotio comperiſſet, lætus oblata belli occaſione; miſſis quoquo verſum ad Reges ac dynaſtas epiſtolis; manifeſtam Idalcanis perfidiam, & violatas pacis leges minaciter & acerbè conqueſtus eſt:dein,maximis equitum peditumque contractis copijs,Raciolum vrbem obſidione cinxit.Ad eam ſoluendã obſidionem Idalcan profectus;commiſſo prælio,magna parte ſuorum amiſſa,cũ paucis elabitur.Criſnaraus victor,non caſtris modò Idalcanis eſt potitus;ſed etiã Raciolum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciolum vrbem valido instructam præsidio, crebris iã oppugnationibus frustra petitam; metu denique in ditionem accepit. Idalcan interea, remotis oppidis, quò propter siccitatem Crisnaraus cũ exercitu peruenire non posset; amissa in præsens renouandi belli fiducia, sese inglorius continebat. Ad eius cladis famam, cùm alij ab Idalcane defecêre; tum Gini, gens in Decano regno prænobilis. Eius gentis principes, germani duo fratres, Comus, & Appa, contractis octo fermè armatorum millibus, in subiectos Gateis iugis agros impetum fecerant: inde sine dubio in oram maritimam transgressuri, crebris portubus & vectigalibus quæstuosam (Concanum vocant è regione Goæ) quam Ginorum olim familiæ Mahometani eripuerant. Eius oræ Præfectus, Idalcani hero auaritia & fraude non absimilis, magna pecuniæ summa è vectigalibus portorijsque collecta; id vnum laborabat, quo pacto, inter eos tumultus, domini rem ad suum peculium adiungeret. Omnia circumspectanti, commodissima ad fugam, Goa Lusitanorum vrbs visa. id quò tutius faceret; Lusitanum sibi præfectum ante conciliandum ratus; ad specimen probitatis ac fidei petijt ab eo per nuntios, primùm vt Idalcani contra Ginos tumultuantes opem pro amicitia ferret. id si facere grauaretur (quod ita fore haud erat nescius) tum libero mẽdacio suadebat, vt ipse potius in eos portus & vicos, Emmanuelis nomine inuaderet. equioreanimo Idalcanem in afflicta fortuna laturum, suas opes & vectigalia in Lusitanorum, quàm in perduellium potestatem venisse. Hoc nuntio accepto Mellus Præfectus, rem ad consilium detulit. ac tali tempore nemini dubium erat, quid ius, quid æquitas, quid amicitia postularet. verùm apud homines lucra pensantes, vtilitas valuit. Mellus cum octingentis fermè Canarinis peditibus, Lusitanis equitibus ducentis & quinquaginta, euripo traiecto, Concanum sine certamine vllo occupauit, non ausis Ginis aduersus Lusitanos arma ferre: & Rhotericum Iusartem cum modico præsidio ei regioni præfecit. At Idalcanis procurator, domino prodito voti compos, Goam plenos argento auroque loculos tulit: & quò res occultior esset, amico Lusitano cuidam æquè fallaci custodiendos initio tradidit. Dein, cùm hic depositum ex occasione repeteret; ille alter se quicquam accepisse impudentissimè pernegaret, neque chirographum exstaret vllum; ex dolore ac desperatione Mahometanus in furorem & insaniam versus, mentem simul cum pecunia perdidit. Fraudator verò, dum thesauris malè partis incubat securus; inopinata morte postmodum, ab eo quod carissimum habebat in terris, auellitur. Quin etiam ipse Crisnaraus deinde malis artibus receptam vrbem Raciolum, bello vicissim superatus, amisit. quę bella, & numero peditum equitumq;, & vniuerso apparatu (alioquin fides Barrium, & Osorium, & alios rerum Indicarũ auctores appellet) orbis nostri expeditionibus longo interuallo prę ferenda, enarrare nostri instituti non est. Postremò, ne Lusitanis quidem ipsis, vt in loco exponemus, diuturna stetit, minus honestè quæsita possessio. Ita, per omnes eorum scelerum affines peruagata cælestis ira, breui tempore pœnas à singulis improbæ cupiditatis exegit. Per eosdem fere menses, nouum & multiplex aliud in mari miraculum exstitit. Classis nauium nouem duce Georgio Britto dum ex Lusitania Indiam petit; rostrata celsior Rhoterici Vasæi Pereriæ, in medio cursu, repente, veluti fræno equus adducto, ita substitit magno cum aquæ sonitu ac motu, qualis, vbi in vada & syrtes incurritur, edi consueuit. Eo ipso terrore perculsi nautæ, demissa vtrinque bolide, profundum sine dubio mare comperiunt. Cùm inflatis vento velis hæreret nauigium nihilominus; dispiciendi causa (quòd esset nox) admotis ad marginem luminibus; implexam alueo ingentem belluam vident. Carinæ centum & quinque dodrantium lõgitudine, applicuerat corpus; cauda gubernaculũ illigarat; alis immanibus latera

A latera ad summum vsque cingebat: quas iam in alas per imprudentiã nonnulli manus iniecerant. Ad spectaculum adeò tetrum, ingẽti videlicet horrore nautæ militesq; perfusi. vt verò, dolij magnitudine, vasto hiatu nouissimè caput extulit; metu exanimati pænè omnes, infernum profectò monstrum diuinitus immissum credere, ad viua tot noxiorum corpora glutienda. Pauci, quibus in tanto discrimine mens animusque constiterat, consultandi gratia in vnam partem secedunt. erant qui contis, & iaculis, ballistisq; depellendum suaderent cetum: alij contra, nihil magis tali tempore vitãdum aiebant; ne tantæ molis animal vulneribus irritatum, concussu ipso & agitatione violenta nauem euerteret. in summa inopia consilij, cùm nihil explicaretur; & maior in singula momenta terror instaret; suppliciter ac dẽ missè veniam pacemq; Dei & cœlestium exposcere, atque ad vota precesq; confugere placitum est. Neque ea irrita fuêre. Sacerdos cum linteo, & stola, & signo Crucis in mediũ prodijt. ab eo, sacris carminibus, & exorcismis delinita bellua (mirum dictu) nulla cuiusquam noxa relicto nauigio, cũ è portentosis narium fistulis ingentem reflasset aquæ vim, sese admodum placido lapsu in mare demisit. Lusitani, tamquam ex orco prẽter spem erepti, de
B bitas diuinæ clementiæ laudes & grates agebant. Circa idem ferè tempus, in Somatram Georgius Albuquercius cum orbo extorriq; delatus est puero. Ante eius aduentum, tyrannus Geinal, Pacenorum erga se voluntati diffisus, non longè ab vrbe munierat castra; seque intra id munimentum cum tribus millibus armatorum tenebat. Albuquercius, missis qui tyrãnum iuberent iniustã possessione decedere; cũ denuntiatione minisq; nil nisi verba & frustrationes eliceret; fauente Aruano finitimo regulo, castra cũ trecentis dumtaxat Lusitanis aggressus, nõ sine sanguine suorũ expugnat. ac Geinale interfecto, & prædæ parte Aruano concessa, qui inter oppugnationem auersas castrorum portas obsederat; pupillum magno populi assensu plausuque Regem acclamatum, & cum annuo tributo in verba Emmanuelis adactum ex fœdere, in patria sede ac domicilio collocat. Eius puerititiæ regendæ, Molana præpositus is, qui pupilli susceperat causam: & rei maritimæ cura, Lusitanorum amico Ninacunapani concredita: dein ad Mahometanos in officio continendos, castellum ipso in aditu portus exstrui cæptum. Quæ ne res, adeò secundæ, nimium Lusitanos efferrent; quo die Geinalis capta sunt castra, ipso die ad Acenum oppidum, leucas à Paceno
C fere viginti; dein ad Bintanum longè dispari successu pugnatum est. Georgius Brittus, nauibus quinque ab Cocino Molucas petens; cùm ex itinere Acena littora tenuisset; auri occæcatus auiditate, cuius vim ingentem in proximo delubro esse audierat; cum centum & viginti armatis in terrã egreditur. Huic Abrahemus tyrannus obuiam cum sex elephantis, peditibus mille progressus, pugna commissa, Lusitanos complures temere inuectos, & in ijs Georgium ipsum interficit; cæteros grauiter saucios retro ad mare compellit. Inde in Georgij locum Antonio fratre suffecto, Lusitani Malacam traijciunt. quò cùm item Albuquercius paulo post à Paceno superuenisset; duodecim amplius coactis in vnum nauibus, & propugnatoribus fermè sexcentis, Alodino, infestum de more Malacense littus habenti, arma inferre denuò placuit. Is nuper ad Pagum victus, vt supra demonstratum est, in Bintanum haud longè à Pago receperat sese. Ea insula, Sincapuranis obdita faucibus, nobili secatur amne; qui ponte iunctus, dein se in mare euomens, portum nauigantibus præbet. Huic impositam amni vrbem, insulæ cognominem, Alodinus, pulso, vti supra docuimus, vetere domino, præclarè munierat. ad põtis, caput propugnaculum excitarat; à cæteris partibus, serratæ structuræ, ad latera ferienda, vallũ & aggerẽ obiecerat. Portum ipsum, & fallacia vada, & adacti fistuca flexuosi de more stipitum

Universidad de Deusto
Biblioteca

stipitum ordines;& in assidua statione paratę lanciarę seu lembi egregiè tue D
bantur. Lusitani, prope certa victoriæ spe profecti, nondum probè explorata regione, descendunt;duabusque simul partibus ad mœnia subire conati, cùm neque scalas attulissent,& stagnantibus circum aquis ac voraginibus impliciti tenerentur;destinatis vndique hostium telis ac tormentis, promptissimi quiq; sternuntur. Nec felicius mari tentata oppugnatio est. cùm & incognita obstarent vada,& hostilium nauigiorum agilitas, onerarias Lusitanas, magnitudine ipsa inhabiles, crebris detrimentis afficeret. Ita, omisso incepto, & præcipuis è suorum numero desideratis, diuersi duces; Albuquercius Malacam redijt: Brittus ad Molucas, quò intenderat, nauigare perrexit.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER OCTAVVS.

DVM hæc apud Indos alterna succedunt vice; interE
rim ex alia quoque parte, atque adeò planè diuersa, perquàm insigne ab homine Lusitano facinus editum est. Fernandus Magalianes agebat Olisipone, in genti animo vir,& rei naualis apprimè callens. Is, quod in India sub Albuquercio duce stipędia multa fecisset;nequaquam pro spe præmiorum (vt in suis plerunque meritis æstimandis nimium sibi fauet humana cupiditas) ab Emmanuele tractari se queritus, ad opulentiorem Caroli Cæsaris Castellæ Regis aulam transijt. ibi, cum astronomis aliquot communicato consilio,& implacabili odio in Emmanuelem accensus, Cæsarem & consiliarios docet; Molucas insulas, quarũ celeberrimis toto iam terratum orbe diuitijs Lusitani fruantur;intra Castellanæ conquisitionis limites haud dubiè contineri. idque non pluribus tantùm argumentis è mathematica supputatione contendit, sed etiam acceptis inde litteris à Francisco Serrano, de quo supra cõmemorauimus; in quibus de admirabili quadam eius regionis cùm opulẽtia, tum ab aurea Chersonesо lõginquitate dissereret. Profectò, si à fortibus & peritis hominibus tentetF
tur ex Occidente iter;haud ita magno negotio è Peruana terra in easdẽ insulas penetrari posse. opem dein addit monitis. ac se, modò in eam expeditionem necessaria præbeantur; in omne discrimen, experiundi causa paratum ostendit. Mouit Cæsarem & magnitudo promissi,& Fernandi auctoritas cum testimonio Serrani coniuncta. Quinque compactis egregiè nauibus, eximio & nauta & milite ad Hispalim instructis (quo in numero exsules erant Lusitani complures) vnus Magalianes cum summo imperio ac potestate præficitur. Cum ijs nauibus, Bæti fluuio in altum Oceanum euectus; Canarias primùm insulas, tum Brasiliam certo iam pridem itinere petijt. inde, velis in Austrum datis, cùm ignota littora diu legisset; ad magni fluminis ostia ventum est;quod Sancti Iuliani vulgus appellat. is locus quinquaginta gradibus ab æquinoctiali abest circulo. neque inde longè, infesto rigore,& æterno pressa gelu, niuosa montiũ cacumina in cælũ exsurgunt. terram incolunt homines immani duodecim amplius dodrantiũ statura, efferis moribus, crudis in cibũ carnibus adsueti. è quibus duo ad classẽ attracti, blandimentisq; ac muneribus à Magaliane deliniti, intra paucos dies ex insolita victus cõsuetudine periêre. Ad eam orã explorandã missa nauis vna, cui præ-

A cui præerat Ioannes Serranus;in scopulos illata, saluis tamẽ hominibus, frãgitur. Hisce rebus conterriti classiarij,&, præter alia maris incõmoda, sæuissimo frigore enecti;incerta vitæ,& perueniendi quò intenderant spe; reuersionem plerique suadere, quidam etiã conuitio efflagitare institerunt. Hosce Magalianes, obfirmato ad omnẽ patientiam animo, benignis adhortationibus aliquandiu sustentare conatus;comperta demum coniuratione;partim capite, partim exsilio punijt. qua supplicij ac minarum acerbitate, obstupefactis interim ab omni rerum nouarũ conatu reliquorũ animis; vltrà eũ locum tres fermè gradus, hoc est leucas circiter quinquaginta, processit. atque ibi demum sese ostendit euripus, sinuoso meatu Oceanum vtrumq; cõiungens. Ea re tum ex incitatissimo aquarum æstu animaduersa;tũ ex eorum ossibus in littus iectis;quasi peracto iã itinere, gratulario ingens à Magaliane facta;& euripo ipsi, ab inuentore, perpetuũ ac nobile nomen inditũ est. ibi, commeatibus valdè imminutis, cùm denuò fremitum vel querimonias quorũdam inaudisset;capitis pœna proposita, vetuit ea de re sermones inferri. Tum alia nauis ad inquirendũ exitum præmissa;ducẽ frustrata per tenebras retrò vnde venerat, Hispalim reuertit octauo mense quàm ex eo
B portu discesserat. Eam nauẽ missis qui quærerẽt, incassum dies aliquot prẽstolatus, cum reliquis tribus audacter ipse progreditur: perque varios mæãdros,& cæcas ambages, crebro velorum flexu tandem ex altera parte vastissimum rursus in æquor euasit.& quoniam sub æquatore ipso positas Molucas esse didicerat;in eam partẽ proras dirigere magistros iubet. Leucas mille quingentas procul ab omni terræ conspectu prouecti, in desertas aliquot insulas incidere;quas ex aduerso Italiæ oppositas nonnulli arbitrantur. inde continuato in Septẽtriones itinere, ad Subũ insulã leucarum fermè duodecim ambitu, auri feracem, frequentẽ incolis ventũ est. Ibi Magalianis labores exitu nec opinato concluſi. quippe insulæ regulus, quod armis eo tẽpore cum finitimo Rege Mathani cõtenderet;oblata recentis auxilij spe, aduenas non solùm hospitio libenter excepit;sed etiã in eorum gratiã sese cũ vxore, liberisque,& popularibus circiter octingentis, Christianum fieri voluit;& honoris causa in sacro baptismate Fernandi nomen assumpsit. Hisce necessitudinum vinculis magis magisq; Lusitanus obstrictus, petenti opem & Christiano,& hospiti, negare non potuit. Descensione cum præstantibus
C aliquot facta, Magalianes, cùm semel iterumque fudisset hostes;tertiò denique ex insidijs ipse circumuentus occiditur. Cęteri, partim, circa eum interfecti, partim elapsi vix ad naues cũ tristi nuntio peruenêre. Neq; hic finis miseriarum fuit. ex quo facilè existimari potest, quã non temere, nec sine diligenti præparatione, barbaris Christiana sint impertienda mysteria. Regulus, qui vix adhibito catechismo, vel anteactæ vitæ sceleribus cũ salutari de testatione damnatis, amicitiæ & tẽporis causa, peregrina sacra susceperat; qua mobilitate Christũ induerat, eadẽ paulo post & Christũ ipsum, & vnà cũ Christo ius fœderũ, fas, humanitatem, fidẽ penitus exuit. Oblatam ab hoste pacẽ, cum eo si aduenas è medio sustulisset; recentia merita & iũctas nuper dextras oblitus, minimè recusauit. Tam scelerati dein facinoris perpetrandi, cùm in aperta vi nulla esset spes;primarios è classe ad viginti, per officij ac beneuolentiæ speciem ad ferale conuiuium inuitatos, repente inter ipsas dapes & pocula contrucidat; vno Ioanne Serrano vel ad ludibrium, vel ad lucri spem reseruato;quòd ex redemptione se partem aliquam sulphurei puluerís,& aliquot ænea tormenta (cuius machinæ in ijs locis nihil vnquam simile visum fuisset) capturum esse confideret. Atq; vna hæc spes salutis afflicto quoq; Serrano restabat. Verùm vtrumq; postmodum euentus fefellit. namq; productus in vinclis ad mare Serranus;noua clade exponenda primò socios ad misericordiam lacrymasq; cõmouit: eodemq; interprete,

Universidad de Deusto
Biblioteca

prete,per consuetos iam nutus ac symbola, cum incolis agi de pretio cæp- D
tum.Paciscebantur vtrinque pecuniæ loco, duas minoris formæ bombar-
das,&pulueris aliquãtum. Ea cùm lintribus ad terram nautæ admouissent;
subitò pretium augere insulani,& recedere à conditionibus, ac redemptorem varijs artibus detinere. Inde altercatione cum iurgijs orta, cùm maior maiorque hominum frequentia ad littus affluer et, veriti fraudem & insidias classiarij, sese ad naues re infecta subducunt: anchorisq; sublatis, miserum Serranum, frustra fas religionis,amicitiæ,patriæ,lamentabili vociferatione obtestantem,in barbara & crudeli terra destituũt. ad insulam decem leucas inde prouecti, varijs casibus imminutas recensent copias. fusis ac laceris magna ex parte armamẽtis, centum & octoginta non amplius homines in vniuersum inuenti. Cùm in tres ipsas naues,neq; nautæ, neq; funes, neq; vela sufficerent;alueo vno,qui præ cæteris quassatus erat, incenso; turbam cum instrumento omni in alteram transferunt. ita, duabus tantũ reliquis nauibus ex eo loco discedunt: ac proris in occidentem Solem obuersis,diu errabundi,ad Molucas insulas tandem aliquando perueniunt. ibi cum Tidoris regulo haud ægrè societas iuncta. Lusitana tum aberat classis:eò facilius corrasis vndique frugibus, regulo enixè adiuuante, per tot ærumnas & E
pericula petitum ex insula specimen auehunt.ac trito inde itinere vtraque primũ instituit nauis. dein Lusitanarum classium iniecto metu; altera fluctibus quassata, cùm omnibus compagibus aquam acciperet, ad Molucas recurrit;ibiq; egressis in terram hominibus,ad scopulos allisa diffringitur. altera Indis ad dextram relictis;immani ausu protinus altum præcidere, & recta à Bonæ spei promontorium petere intendit. eo superato, cùm ad Hesperidas vsque insulas processisset;inaudito post omnium seculorũ memoriam cursu totũ orbem emensa, & æmulis classibus illuc vsque feliciter cuitatis; ab Lusitano demum Limenarcha in eo portu detẽta est; & pauci qui superfuerant semianimes in custodiam traditi:è quibus tamen aliqui,naui deinde recuperata,in Hispaniam, vnus etiã,patria Vicetinus, obstupescentibus cunctis miraculi nouitate, in Italiam redijt. Huic naui non sine causa Victoriæ inditum fuerat nomen. Nauclerus erat Ioãnes Sebastianus Canus, ex oppido Guetaria Vardulorum, ad Pyreneum;vir animi fortitudine,peritia gubernandi,& inaudita felicitate sanè promeritus, vt ipsius ac patriæ nomen, nullus vnquam casus, nulla temporum lõginquitas obruat. Neq; me fugit, hæc aliter ab Iouio æquali eorum temporũ tradi. Sed nos rem totam ex fide F
rerulimus: haud mediocriter locupletẽ huiusce narrationis auctorem sequuti Ioannem Barrium Lusitanum:ad quem,præter cæteram notitiam,& habita cum superstitibus ex ea classe colloquia; conscripti insuper ab ipsis gubernatoribus eius peregrinationis commẽtarij peruenêre. Ex eo deinde tempore sæpius in Molucas è Bætica primùm,ac postmodum è noua Hispania nauigari cæptum. quæ res ingentem discordiarum molem inter Lusitanos ac Bæticos peperit;nec sine magno motu, cùm in Europa legibus, tum in Asia ferro, de illius maris & commercij possessione certatum est. Magalianes è Bætica Septembri mense anni vndeuigesimi soluerat. biennium circiter in ea nauigatione consumptum. Inter hæc,de rebus in Ceilano gestis nuntij ac litteræ in Lusitaniam venerant. Ad ea tam opportuna & fructuosa tuenda commercia, & fluxa fide Regem in officio continendum; arcem instaurari, & aucto præsidio diligenter custodiri Emmanuel iussit. Eius rei causa Lupus Brittus cum supplemento fabrum ac militum in Ceilanum profectus, accepto à Ioanne Sylueria castello;primùm omnium concharum vim ingentem è proximo petijt;è quibus Indico more calce confecta;nouos muros prioribus iam collabentibus ex arte perduxit;
ac fos-

A ac fossam probè purgatam statumine munijt. Ea re offensi vehementius insulani,quos communi vocabulo Cingalas vocant:quod contra ipsorum salutem ac libertatem cuncta parari haud absurdè suspicarentur. Et Saraceni inquilini de more suspicionem ac metum augebant, in conciliabulis dictitando,veros videlicet vates initio se fuisse; cùm exitialem Columbanæ terræ Lusitanorum aduentum fore prædicerent. Per speciem societatis illapsos inaudita auaritia & crudelitate homines,paucis diebus malè mulctato hospiti Regi stipendium imposuisse. post hæc, aliarum gentium homines, nullo iure aut exemplo ab ijs littoribus arcere cæpisse: non quieturos, quoad iniecto ad arbitrium fræno, populis perinde ac iumentis abutantur; nec eorum fortunas modò,sed etiam succum & sanguinem hauriant. Habere Columbanum digna factis & moribus præmia; qui, spretis fidelium sociorum consilijs;nouam & incognitam veteri & expertæ amicitiæ prætulisset. Huiusmodi facibus ad exsecrabile odium nominis Lusitani accensa plebs; venalia primùm alimenta ciboscque castello subtrahere: dein eò audaciæ ventum; vt Lusitanos longius ab arce vagantes, vel iaculis eminus peterent, vel iniquo loco circumuentos occiderent. ad hasce tam atroces
B iniurias, principio,pacis & cõcordiæ causa, leniter agere, & conniuere Præfectus. Sed conuitia militum, segnitiem & ignauiam increpantium,diutius ferre nõ potuit. meridianis horis,quod æstiuæ maximè quietis est tẽpus, cũ centum & quinquaginta armatis Columbũ oppidũ arci pæne coniunctum, quàm tumultuosissimè inuadit. Barbari, qui vt in summo otio, nullis cincti mœnibus,neq; stationes neq; vigilias agerent,metu perculsi repẽte capessũt fugã;re familiari,pauidis coniugibus,paruisq;liberis in tanto periculo destitutis. Brittus sine certamine oppidum ingressus; militem à direptione cædibusq; continuit:tantùm fœminas pueroscque ad fores ædium alligari iussit; vt cùm in sua potestate omnia fuisse redeuntes Cingalæ cernerent,ex eo ipso,quàm non hostiles in Regem populumq; animos gereret, existimare facilè possent. Simul etiam ad retardandam eorum ferociam,si ab tergo instarent, patentioris viæ quæ ad castellum fert,tectis ignes iniecit,salutari sanè consilio. quippe barbari, non celerius, attoniti metu, sese ex oppido ciecerant,quàm icti desiderio & solicitudine pignorum, conglobati furentesque in prælium redière: instantesque Lusitanis iam se recipientibus, eo-
C dem impetu in arcem irrumpere potuissent;nisi eos cùm demendi vincula suis; tum restinguendi incendij detinuisset mora. Inde nostris ad arcem maturè adipiscendã occludendasq; portas spatiũ est datum,cùm extremi tamẽ agminis fermè triginta saucij redijssent. Neq;is terror (vti putarat Brittꝰ) ad pacandam valuit gentem. quin,exasperati potius animi, signoq;dato per agros,armati ad viginti millia conuenêre. ea multitudine freti, cùm temere ad arcis mœnia subijssent; magna cum cæde vulneribusque repulsi, castra communiunt. in exitu iam æstas erat: eò maiorem in spem venerat regulus, si minꝰ oppugnatio procederet;interclusis propter anni tempus maritimis commeatibus auxilijsque, obsessos ad vltimam inopiam redigendi. Neque tamen interea quies ab armis & ab operibus erat. aggerem assiduo labore ad mœnia Cingalæ proferebant. missilibus dies noctesque fatigabant hostem: inferiores vtique Lusitanis tormentorum magnitudine, & artificio; sed molem supplebat numerus. ferreas contraxerant ballistas fermè sexcentas. eæ vel brachijs collibratæ, vel innixæ canterijs, indita in fistulam pluta simul veruta decem palmorum longitudine, aprugno aduersus ignem pennata corio, ita excusse emittebant; vt ad passus fermè ducentos obuia quæque perfringerent. hisce verutis interdiu impetebant inclusos: noctu ignitis iaculis militares intra arcem casas & diuersoria, ramis & frondibus raptim exstructa, incendere conabantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lusitano, in magnis rerum angustijs nihil erat æquè difficile, atque aquan- D
di ratio, quod puteus extra arcem non sine cruore adeundus esset, neq; cò
per cuniculos, vt olim Cananore, penetrari loci natura permitteret. Acce-
debat aduersus tantam hostium multitudinem, mira defensorum pauci-
tas; vt sine vlla interdum vicissitudine ijdē perstare in stationibus & excu-
bijs cogerentur. Vna tantùm fiducia restabat venturi ab continente subsi-
dij, si rem vsque in æstatis initium extrahere potuissent. Verùm ea quoque
spe excidêre, postquam exacta iam per ingentes labores hyeme, Antonius
denique Lemius ab Cocino cum vna tantùm trireme, neque plus quin-
quaginta propugnatoribus, affuit; & ijs quidem ægrè coactis, quod & Se-
queria eo tempore cum maxima parte copiarum abesset; neque è præsidijs,
in tanta infensarum circa gentium propinquitate, deduci milites expedi-
ret. Interea barbari diurnis nocturnisque operibus promoto vallo, turres
insuper è palmea materia, cespite ingesto, duas erexerant: vt è superiore lo-
co, dum fossæ complentur, sagittis & iaculis hostē in muro consistere pro-
hiberent. Eo periculo animaduerso Brittus, antequam allati subsidij tenui-
tas emanaret, vltrò in hostem erumpere statuit. Concilio conuocato, Le-
mium trierarchum postera luce circa meridiē repentè à mari oppugnatio-
nem ostendere, & maioribus tormētis quatere turres iubet. ipse intento in E
eam partem hoste, cum trecētis & quinquaginta Lusitanis ex alia parte, se-
miplenas & incautas stationes aggreditur; turbatosque ipsa audacia barba-
ros vallo deturbat. inde transgressus munitiones, eodē impetu simul vtram
que turrim inuadit; auersosque hostes, è propugnaculis deijcit. Turribus ab
Lusitano captis, clamor extemplò circa vicos & palmeta perfertur; palati
in vnum coeunt barbari; vt omni conatu Lusitanum expellant. iamque in-
structa acies tota Cingalarum, Saracenis immistis, admouebatur. cētum &
quinquaginta erant equites, haud spernenda in ijs regionibus ala; peditum
ingens numerus. elephanti quinque & viginti præibant. ex ijs erant primi
ordinis quattuor; nō turres modò cum sagittarijs dorso vectare assueti; sed
etiam in decussim alligatas ad proboscidē falces, tanta vi ac dexteritate vi-
brare, vt quicquid ab latere vel à fronte se obiecisset, ancipiti ferro proscin-
derent. is terror Lusitanis offusus, primò referre pedem coegit: mox, quòd
sæpe fit, in ipsosmet recidit hostes; cùm densis ictæ glandibus belluæ, spreto
rectorum imperio, terga vertissent. Vrente dein magis magisque introrsus
plumbea peste, doloris impatientes, quacunq; ruerēt, latè stragem edere; ac
simul cuspidibus iaculisq; ab tergo Lusitanus instare. Ita suismet auxilijs cū
ingenti clade barbari dissipati fusique. Brittus fugientem hostem aliquādiu F
persecutus; vbi ad lucos & nemora ventum est; contentus eius diei victoria
substitit; & priusquam se barbari ex pauore ac trepidatione colligerent, nō
sine multo suorum sanguine se in arcem recepit. Atq; is dies obsidioni at-
tulit finem. Amissis ex amicorū numero præcipuis, regulus Mahometana
hortamenta stimulosq; exsecratus, vnà cum arcis potiundę spe, consilia bel
li deposuit: missisq; ad Brittum oratoribus, veniam erroris & pacem denuò
petijt: atq; ab Lusitanis, vel quietem ex longa defatigatione desiderātibus,
vel absente Prætore Sequeria nullam exspectantibus opem; haud grauatè
concessa. Ceilani res in pristinum redière. At Prætor ineunte iam æstate
ab Armuzia profectus, Cambaiæ legens oram, ad Dium applicuit. ea vrbs,
quòd magnas (vti diximus) habet opportunitates, & furtiuis Aegyptio-
rum & Saracenorum nauigationibus tutum ab Calecuto receptum dabat;
Lusitano præsidio locum aliquem ibi obtineri ad hostes arcendos magno-
perè cupiebat Emmanuel. itaque inter cætera Sequeriæ mādārat in primis,
vt Cambaiani Regis, & Iazij dynastæ voluntate, si fieri posset; sin minus, vi
atque armis aream arci ad Dium ædificandæ occuparet. Et Cambaia-
nus

A nus quidem Rex, haud multum ab ea societatis conditione abhorrebat. Ia-
zius verò, summa vi, cùm apud Regem, tum apud satrapas nitebatur, ne Lu
sitanis in eiusmodi possessionem pateret introitus: & simul, quantum ex tu-
to & occulto poterat damni præternauigantibus inferebat: miro inter hæc
artificio eximiam quandam in Prætores, ipsumq; Emmanuelem obseruan-
tiam ac beneuolentiam simulans. Neq; tamen eos planè fallebat. ergo pari
vtrinque fuco ac fallacijs agebatur. Sequeria cū ab Armuzia rediens Dium
applicuisset, vt dicere instituerat; bona cum pace in speciem acceptus est.
nec modò commeatus in classem benignè præbiti, verùm etiam ipse & na-
uarchi donis egregiè culti. Verùm appellatus de potestate ędificandi Iazius,
ita se ad id propensum ostendit; vt rem interea totam sui arbitrij negaret es-
se. legatos necessariò mittendos in regiam (vrbs erat Madaba, sexdecim fe-
rè leucas à mari) magnoperè confidere se, cùm Emmanuelis honori; tum
etiam suis ipsius precibus ac suasionibus id facile ab Rege datum iri. ita,
blandis promissis, ac singulari comitate extrahebat rem. At Lusitanus frau
dem sentiens, vt verbis transigi nihil vidit; ad vim atque arma adiecit ani-
mum: neque ita difficilis videbatur futura oppugnatio: quòd cùm à mili-
B tibus imparata eo tempore vrbs erat; tum in eo ipso littore stationem ha-
benti Sequeriæ noua ab Emmanuele auxilia superuenerant. Sed tanta fuit
Iazij in agendo lenitas, tanta in ostentandis viribus & omnium rerum ap-
paratu solertia; vt Prætor, mitigata in præsens ira, neque ausus tali tempo-
re summam rem in discrimen adducere; sine vlla noxa recesserit: maiori-
bus videlicet copijs anno proximo rediturus. Sequeriæ profectio, duplici
voluptate Iazium & amicos affecit: quod non modò præsentem arcis ap-
paratum consiliumque sine cruore discussérat; sed etiam ad vrbem nouis
operibus muniendam, & externo, quo maximè nitebatur, firmandam mili
te, spatiū erat nactus. itaque in neutro cessauit: idoneis locis propugnacula
exstruxit, instaurauit mœnia, & in ijs tormenta vigiliasque disposuit. Ca-
stellum est in medio fermè introitu atq; ore portus. ab eo castello catenam
ingentem ex ea parte quæ latius patet, ad oppidum vsque perduxit. ab alte-
ra, tres onerarias collocauit pōderibus adeò degrauatas; vt perforato, cùm
opus foret, alueo, repentè subsiderent. à fronte autem, ne subire triremes
ad murum possent, prægrandia saxa & cautes in mare deiecit. tortuosos
præterea cancellos, & varijs ad errorem flexibus in se recurrentes, obliquo
C amne defixit. ita omni aditu terra marique intercluso, lembos biremesque
centum & octoginta, & aliquot insuper negotiatorum naues in portu co-
hibuit. Arabas denique, ac Turcas, Persasque, & ex alijs nationibus Chri-
stianæ maximè fidei desertores, mercede conduxit: ac, nequid interea de
ædificatione per legatos Prętor Lusitanus ab Rege impetraret; omnem per
se perq; suos conatum adhibuit. Neque segnius eodem tēpore, diffisus lega-
tioni Sequeria parabat bellum. Ab Dio Goam, atque inde Cocinum dela-
tus; veteres naues, & quassatas refecit, nouas deduxit, complures nauar-
chos, quibus in beneficij loco Emmanuel quæstuosos ad Malacam, vel in
Molucas, aut in Sinas, aliove dederat commeatus. pro imperio ac potesta-
te, Cocini detinuit. ita, summo studio adhibito, duodequinquaginta ma-
iorum nauium classem varij generis, cum cætero instrumento machinis-
que, tum validis militum centurijs adornauit. è Lusitana soboletria mil-
lia; ex Indica imposíti Canarini, ac Malabares octingenti. Cum ijs copijs Se-
queria, prætextu Armuziæ repetendæ, quod Rex Torus tributum Emma-
nueli soluere distulisset; tursus ex itinere Dium accessit. sub eius aduentum
Iazius, per exploratores iam ante de Lusitanorum apparatu certior factus;
ne corā agere cum Sequeria cogeretur, tanquā euocatus ab Rege magnis i-
tineribus eò contenderat; Saca filio cum idoneis rectoribus eius adole-

Universidad de Deusto
Biblioteca

scentiæ tribus, firmoque militum præsidio ad vrbem relicto. Is, de area blã D
dè per internuntios ab Lusitano appellatus; è seniorũ sententia benignè res-
pondit: Si cõmeatu, vel re quauis alia in classem opus sit; se affatim pro ami-
citia & pro consuetudine præbiturum: neque id, in tanta rerũ omniũ copia,
quanta vrbi tũ suppetat; in magni obsequij loco numeraturũ esse. quod ve-
rò ad aream arci designandã attineat; se in potestate parentis esse: nec super
tali tantaq; re sibi licere quicquã eo absente decernere. mirari, cur ad eam
diem Sequeria nullos ad Mamudium procuratores aut nuntios miserit.
integram etiamnum esse rem: & Iazium patrem, ab Rege accitum, eò etiam
aduolasse libentius, vt præsens, auctoritate, studio, gratia, postulatis Lusita-
norum adesset. simul, quoniam Sequeria per interpretem ambiguè intule-
rat, Lusitanos in eo genere iamdudum exercitatos, modò sese in id ipsum
intenderent, arcem nullo negotio excitaturos; ipse vicissim obscurè iecit;
non vnam omnium locorum esse naturam; haud æquè facilem in eo em-
porio structuram fore, atque in alijs Indiæ, vel Africæ littoribus exstitisset.
Sequeria, vbi Mahometanos non minus artibus ad eludendum, quàm mu-
nimentis ad propugnandum, instructos videt; de summa rei præfectos in
concilium aduocat. ibi, sententijs in diuersa tendentibus, aliquandiu certa-
tum. Erant qui non diutius ferendam ludificationem, atque admotis vndi- E
que machinis mœnia protinus quatienda censerent. in ijs, tormentorum
magister; circumuectum speculatoria nauicula se, ad dextram oppidi par-
tem, quæ in mare imminet, animaduertisse haud ita firmi operis muros. si
placeat; se celeri strage illac transitum in vrbem esse daturum ostendit. alij
contra, & ij præcipuè, quos Prætoris iussu ad Cocinũ substitisse docuimus,
nunc oppidi vires, & armatorum frequentiam; nunc ipsius Regis opes,
quem bello prouocari non expediret; nunc naturæ gentiumq; memorabãt
ius: quod vtiq; magno piaculo violatum iri, si non ante explorata Mamu-
dij voluntate; inter ipsa beneuolentiæ & caritatis officia, oppidanis repente
vim attulissent. quin Prætor, vti Saca & Iazius ipse hortarentur, legatum &
litteras ad Regem protinus mitteret! à quo si nihil æqui impetratum foret;
tum denique armis decerni posse: neque vnquam Iazij oppugnandi hone-
stas Lusitano causas defuturas. Hæc à nauarchis propalam iactabantur: illa
tacita suberat cura, ne, si dimicari cæptum esset; crescente in dies mole belli;
interim ad optatos cuique portus & commercia nauigandi facultas effuge-
ret. Eò vrgebant acrius, & alijs aliquot in eandem sententiam adductis,
facilè tenuêre, vt ab armis abstineretur, quoad legationibus tentata res es- F
set. Id vbi manauit; classiarios, victoriæ simul ac prædæ incensos cupidine,
& pugnæ signum in singula momenta exspectantes, magnus repente dolor
incessit: vulgo, se deceptos delusosque fremebant: nec modò querelæ, sed
etiam probra & maledicta in Prætorem exaudiebantur. atque etiam præfe-
cti, se bellum suasisse per summam impudentiam mentiendo, assentando-
que militibus, in Sequeriam ducem (cui vel in primis parci oportuerat)
omnem decreti eius inuidiam transferebant. Ea re Prætor cognita, rur-
sum eosdem in consilium vocat: &, Quandoquidem viri nobiles, inquit, è »
vobis audio esse complures, qui sese militibus venditent, totamque dilati »
huiusce belli causam in me conferant vnum; & aliter in consilio, aliter in »
circulis ac cœtibus disputent; denuò perrogare sententias placet; nec ver- »
bo solùm, sed etiam tabulis publicis consignare, vt quid quisque senserit, »
dixerit, suaserit, palam exstet: neu quis posthac ex mea alteriusue infa- »
mia, vel inuidia, splendorem ad vulgus, & gloriam quærat. Sub hæc dicta, »
rogati præfecti, eadem illa de belli difficultatibus, de Cambaiani potentia,
de spe legationis, deque amicitiæ legibus iterarunt; cunctas deinceps in co-
dicem scriba publico referente sententias. Hisce ita peractis, communi de-

A creto missi à Prætore qui Sacæ nuntiarent: Quando nulla super tali negotio
habeat à patre mandata; nihil, ipso incõsulto, nedum inuito, Lusitanos de
arce conaturos. pacem eius, & Mamudij Regis, & sibi, & ijs qui ante se pro
Emmanuele Indiam rexerint, antiquissimam semper fuisse: & quoniam
ita omnibus visum fuerit, se duos è classe primarios ibi relicturũ: Rhoteri-
cum Fernandum, qui ad Mamudium ea ipsa de re contendat; & Didacum
Pacensem Beianumue cum nauibus paucis, & fabrili instrumento; vt simul
atq; cum Rege conuenerit; sine vlla cuiusquã iniuria in optatam, & vtilem
vtriusque ædificationem incumbat. interea se Armuziam, vti instituerat,
perrecturum: petere ab Saca, & rogare, vt procuratores Emmanuelis pro
consueta humanitate, & hospitij necessitudine tractet. Ad ea cùm Saca, non
exiguo leuatus metu, liberaliter admodum respondisset; ex condicto Rho-
tericus legatus in terram expositus; Beianus cum nauibus tribus respon-
sum ab Rege ibidem expectare iussus. aduentitij nauarchi ad viginti, mer-
caturæ causa alij aliò dilapsi. Prætor cum cætera classe Carmaniæ oram le-
gens, Armuziam venit. ibi cum Rege Toro, & Lusitano præsidio collocu-
tus, dilatæ ab Toro pensionis causam reperiebat eiusmodi. Baharenum est,
B cuius ante meminimus, insula & vrbs in Persico sinu (sunt qui olim Icha-
ram dictam putent) cùm fertilis agro, tum verò margaritarum piscatu præ-
nobilis. Hanc insulam iure beneficiario possidebat Mocrinus Arabs, vecti-
galis Regum Armuziæ. Is, cùm viribus & ingenio contumax, tum etiam
Mecani antistitis affinitate subnixus, cuius filiam habebat in matrimonio;
indignari cæpit, seruire se Armuziano Regi, qui à paucis Mahometanæ se-
ctæ aduersarijs, ex vltimo occidente profectis, regnum defendere paulò an-
te nequisset. Non esse verum, alijs imperare, qui sua seque ipsum tueri non
valeat. Ergo, non modò iugum apertè detrectare instituit Arabs; verùm et-
iam prædatorijs nauibus omnes circa regiones infestas habere; & comme-
antes Armuziam vndique negotiatores auertere. è quibus incursionibus,
tantum paucis mẽsibus Armuzianæ rei damnum illatum est, portorijs ma-
gna ex parte imminutis; vt Regi ad tuendam vix personam, nedum ad ve-
ctigal Emmanuelis soluendum, nummi suppetèrent. Hasce querimonias
Torus cùm ad Sequeriam ante per litteras detulisset; tum verò coram vr-
gere acrius instituit, vt sibi aduersus rebelles auxilium ex fœdere præberetur.
C Neque abnuit Prætor. Virum eximiè fortem, ac bellicæ rei peritum, Anto-
nium Corream expeditioni præposuit cum septem egregiè instructis naui-
bus, & Lusitanis militibus quadringentis. quorum, è prima nobilitate cen-
tum numerabantur iuuenes ad omnia prompti, laudisque ac decoris ap-
primè cupidi. Ad eas copias, Torus, lembos, quos vulgo terradas vocant,
ducentos adiunxit, Xarafo ex amicis præfecto, cum tribus circiter Persa-
rum, aut Arabum millibus. ex altera parte Mocrinus, ipsa meritorum con-
scientia monitus, haud dubiè tali apparatu peti vnum se; tamquam indi-
cto iam bello, sic omnia ad oppugnationem arcendam summo conatu pa-
rauerat. ac primùm, ex insula vicinisque locis, armatorum coegerat millia
fermè duodecim: in quibus erant equites trecenti Arabes, è Perside sagitta-
rij quadringenti; fistulatores præterea Turcæ, & ex ipsius Mocrini ditione,
perpauci. reliqui, de gentis more, gladio & iaculis vtebantur. Ad hæc, qua
in Baharenum oppidum est descensus, vallum aggeremque perduxerat;
passim obuersis in mare tormentis, & suis cuique præfecto stationibus or-
dine distributis. Correa, mense Iunio profectus Armuzia; aduersa tempe-
state diu retentus est; ac demum in Bahareni conspectum delata classe; &
extra ictum bombardæ anchoris in salo iactis, habitoque consilio; placuit
duabus simul partibus aggredi vrbem: & hinc Armuzianos, inde Lusita-
nos in terram exponere, non modò ad hostem ancipiti prelio distinẽdum;

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed etiam,quod Correa,in tam exiguo Lusitanorum numero, diffisus Ara- D
bum ac Mahometanorum ingenijs,separatim & ex diuerso rem gerere tu-
tius putabat:præsertim cùm contra Baharenios eiusdem & sectæ, & sangui-
nis gentem,inuitos arma ferre nõ dubijs indicijs comperisset. Neque eum
prouida fefellit opinio. Xarafus, infra hostiles munitiones facta descen-
sione, copias proximum in collem subducit, & explicandis per tumultum
ordinibus,& imperia turbando imperijs,data opera tempus terit,spectator
interea futurus alieni certaminis, & consilium ex partis alterius euentu ca-
pturus . Correa,ne ipse quidem ausus in aduersum vallum rectà subire; &
militem in mari fluctuantem destinatis hostium iaculis ac tormentis obij-
cere; paulo supra vrbem perincommodo loco descendit:cùm exspatian-
tibus latè vndis, alibi femore, alibi genu tenus aqua pertingeret. expositis
tandem sine vllo certamine armatis ; Correa, vt nusquam nisi in virtute
spes esset, Tristanum Castrium, nauali turbæ præpositum, scaphas procul
ab terra iubet abducere. Nihil inde temporis acie instruẽda consumptum,
quippe Lusitani vel à præferuido ingenio impatientes moræ, vel è nauibus
fermè viritim depugnare assueti; si quando terrestri Marte certandum est, E
in ijs vtique regionibus, ad signa atque ad ordines ægerrimè continentur;
sed vagantibus manipulis,palati, ac dispersi qua tulit impetus, in prælium
ruunt:& cum denis interdum singulos concurrisse, egregiam laudem ac
decus existimant.quæ audacia, vti aduersus tumultuarium & concursan-
tem valet hostem,cuiusmodi Numidæ,& Arabes, Indiq; censentur; ita,vbi
cum ordinatis equitum turmis,ac pedite veterano res est,circumuentis ple-
runque,vel in medium acceptis, perniciem extremam afferre consueuit. L-
gitur ab Lusitano tum quoque de veteri consuetudine immutatum est ni-
hil. Arius erat Antonij Correæ frater, ætate ferox, & celebritatis ac nomi-
nis præter modum appetens. hic prior in hostem cum nobilibus tendit. ra-
ptim Antonius cum reliqua manu subsequitur. ac tantus fuit ardor, vt bar-
baros cum cæde primùm vulneribusq; intra munimenta compulerint:de-
in,eodem impetu illati,longè summouerint. Ita, pæne iam concessum ab
ijs de victoria videbatur; cùm effuso repentè omni equitatu, Mocrinus ela-
tum successu hostem repressit; & sensim cedentem,vallo, & munitionibus
pepulit.Ibi,patentiore campo,affluente rursum ex oppido multitudine,re-
cruduit pugna.cuius,non ex numero tantùm, sed etiam ex ipso genere ar-
morum,prorsus erat iniqua cõditio:cùm Arabes è superiore loco prælon-
gis triginta dodrantium hastis aduersa hostium ora crebris ictibus foderẽt, F
priusquam ij venabulo gladioue succedere ad vulnus inferendum possent.
ac nihilò seciꝰ obnixi animis Lusitani perstare; ballistisq; præsertim ac fistu-
lis equitẽ sese audacius inferentẽ arcere.in eo tumultu dum Arius temere
in hostiũ cateruas inuehitur;duabus primùm ictus sagittis,dein aliquot ac-
ceptis vulneribus concidit. eius cladis nuntij mœrore pleni, cùm ad An-
tonium aduolasset;Vos verò pergite,inquit ille,vt cæpistis: nam frater qui-
dem meus, præclarè vitam in suo munere posuit. His dictis, accensi rursus
ad prælium animi:sed lassitudo & vulnera degrauabant. Medium fermè e-
rat diei: & feruentissimo desuper Sole,arenaq; infra æstuante, cum intole-
randa siti mistus cruore manabat ex artubus sudor. Quæ cùm defatigatio
simul hostem cepisset; quasi tacitis inducijs, paululum vtrinq; fuit quietis
& spatij ad saucios è prælio subtrahendos.Inde, renouato impetu Lusitani
priores in pugnã redeunt; ac sublato pariter clamore, Sanctum Iacobũ ap-
pellant. Audijt Apostolus voces, ac suis de more propitius, repentinũ hosti
metum ac trepidationem incussit. Mocrinus, inter prima signa, duobꝰ iam
equis insidenti suffossis;dum tertio arrepto restituere pugnã conatur;acer-
rimè dimicanti femur plumbea glande traijcitur. ex eo demum ictu,cùm

sangui-

A sanguinis copiã funderet,fracta viri ferocia est:& elatus ex acie, precipuis ex
amicorum numero prosequẽtibus , cùm sese desperatis rebꝰ in latebras ab-
didisset,intra tertium diem emoritur. Barbari, vt seminecem Regem præ-
lio excessisse vulgatum est ; armis passim proiectis momentò diffugiunt. ac
tum denique Xarafus,deducto in campos exercitu, ad Lusitanos, victo-
riam gratulaturus, ac tarditatem purgaturus, accessit. Correa,tametsi per-
fidiam præclarè senserat ; tamen, ne res,alieno tempore,in iurgia; dein, vt
fit,in certamen excederet ; in præsentia, dolori & iracundiæ moderatus;
fugienti saltem perduelli Xarafum instare, & parta iubet vti victoria. Mox
ipse quoque, refectis parumper ex lassitudine & calore militibus, aderat.
Cùm nusquam apparerent hostes, ad prædam victores illicò versi ; quæ
non contemnenda exædibus præsertim regijs exstitit . Simul etiam, cen-
tum & quadraginta nauigijs ignes iniecti: & Xarafo ad custodiam vrbis re-
licto,Correa se ad curandos maximè ægrotos ac saucios,quorum magnus
erat numerus,in classem recepit. At Mocrini cadauer,dum ex insula in A-
rabiam sepulturæ causa traijcitur ; ab Sadradino Xarafi propinquo inter-
ceptũ,summo cum gaudio in vrbem asportatur. ibi abscissæ ab trunco cer-
B uices; & corium è caluaria perquàm artificiosè detractum, Arabes gossipio
inferciunt.id certum victoriæ signum, Toro missum munere, & cum in-
genti gratulatione, in medio Armuziæ foro conditum est,addito titulo,
qui Arabica & Lusitanica lingua rei gestæ seriem contineret. Ab ea clade,
cognatus Mocrini Hametes,pactus vti omnis generis mercenarij,relictis ar
mis equisque,in continentem sine fraude trãsportarentur;quod reliquum
erat insulæ, cum Catifa oppido, in potestatem Regis Lusitaniæ tradidit.
Mercenarij cum fide transmissi . & proposita venia, in suas domos in-
colæ reuocati : iurique inter eos dicundo præpositus notæ probitatis
senex,nomine Bucatus, natione Arabs ; quæ res ad pacandos gentis ani-
mos haud mediocriter valuit : siquidem Persas præfectos,populi Arabes
ęgerrimè patiuntur.Insula dein à Lusitanis Regi Armuzię restituta;& ab ip-
so mox Rege tradita est Bardadino cuidam, Xarafi propinquo ; cum eo, vt
serafinum quadragena millia quotannis tributi nomine penderet. At Cor-
rea, insigni parta victoria,& compositis ad Baharenum rebus, Armuziam
reuertit. Aduenienti, vt æquum erat,magni cùm à Toro,& omnibus ordi
nibus ; tum à Sequeria Prætore habiti honores. Inde Rhotericus Botus,
C cum Antonio Abulæo scriba, & Lusitanis præterea septem, Baharenum
petere,& ibi Emmanuelis negotia procurare iussi.Et Sequeria,cùm Torum
externo malo ac metu leuasset ; intestinis præterea suorum fraudibus eri-
pere aggressus est ; quod certis auctoribus iam ante audisset, regia vectiga-
lia & rationes,à ministris & Quæstoribus interuerti. Ergo, præter Maho-
metana mancipia, Lusitanos quoque iudices,& scripturæ magistros, mag-
no Arabum dolore,in portu constituit. dein, confirmato Regis animo, &
arcis præsidio inspecto, classem ab Armuzia soluit, ac Dium rectà petenti,
Beianus cum tristi occurrit nuntio ; Rhotericum Fernandum à Mamudio
irritum redijsse: & Sacam , haud dubiè patris imperio , infida cum Lusi-
tanis amicitia tandem abrupta, magno lemborum ac biremium nume-
ro in suas naues feciśe impetum : circumuento & oppresso pæne sibi vix
ad fugam exitum patuisse: bellum atrox ab Iazio alijsque piratis instare.
Hisce rebus cognitis Prætor ; amissis nuper bene gerendæ rei occasionibus
nequicquam ingemuit, suam ipsius leuitatem accusans , quod omnibus
rebus ad dimicãdum instructus, semet ab imparato Iazio blandimentis in
fringi, rursus mercatorum consilijs auferri se passus fuisset.Cùm simul ira
pudorque versarent animum; in præsentia ab Dio tentando copijs adeò
imminutis abstinuit: vltra Dium est locus millia passuum circiter quin-

que &

Universidad de Deusto
Biblioteca

que & viginti, sat capaci portu, & ad mercaturam exercēdam idoneo: Ma- D
drafabam appellant. ibi Sequeria, Diensibus inuitis repente castellum exci-
tare decreuerat. Sed Iazius, de nuper captis Lusitanis cognito maturè cōsilio
eam ipsam regionē firmis prę sidijs occuparat. Igitur, ea quoque spe deiectus
Prętor, Ciaulum inde se contulit; & ab Nizamaluco tyranno potestatē petijt
arcis ibidem exstruendæ. In societate cū Lusitanis dudum erat Nizamalu-
cus, vt supra docuimus. ac tum fortè aduersus Idalcanem gerens bellum, e-
quis præcipuè militaribus indigebat, quos neque India fert, & ab Armuzia
capta venales ad vnum Goanum emporium Albuquercij decreto deuehe-
bantur. Quocirca Nizamalucus, de potestate arcis ædificandæ à Prætore
appellatus, ea in primis lege annuit; vt trecentos quotannis equos è Perside,
vel Arabia, Ciaulum importari liceret; atque vt ab institoribus, quantum
in Goano portu, quadragenos in capita pardaos (nummus aureus est, dena-
rium circiter octo æstimatione) Lusitani procuratores exigerent. Conscri-
ptis conditionibus, expositi à Sequeria in terram fabri: atque ad ipsas flumi-
nis fauces dimenso ædificio, confestim opus fieri cæptum. Ea re vulgata, Ia-
zij quidam præfectus ab Dio celeriter quinquaginta biremes ad opus impe-
diendum adduxit, cum ea classe ab Lusitanis vario euentu certatum. ac ni-
hilominus interea dies noctesq; cōtinuato labore, ad iustam altitudinem, E
muri & propugnacula excreuerant. Ad ea diruenda, pellendosque Lusita-
nos, cùm longè maiore apparatu opus esset, Mahometana classis in pericu-
losa statione multis acceptis incommodis, tandem irrito conatu discessit.
Et Sequeria ad custodiam loci præsidio terra mariq; relicto, Cocinum
reuectus, Eduardo Menesio successori prouinciā tradidit: vna re maximè
memorandus. quod ab insita pietate primus in vrbe Goa Diuo Francisco
templum; & coniunctas templo ædes cœnobium úe, sodalibus Franciscanis
exstruxit. At Eduardus inito magistratu, quod cōtra piraticas classes leuio-
ribus nauigijs opus esse intelligeret; biremes duodecim ædificari iubet. cum
ijs ad oram arcemque Ciaulanam Simon Andradius obtinendam profe-
ctus, in itinere audit, duas Turcarum triremes ab Dio Dabulum delatas
(Mahometanum id emporium est dextra Ciaulum à Goa petentibus) intra
eius portus fauces metu nostrarum nauium delitescere. haud quaquam ne-
gligenda res visa. Confestim ad vim ac pugnam paratus, Dabulum accessit.
oppidanisque primò tergiuersantibus, dein terrore commotis, non modò
triremem extorsit vtranque; sed annuum insuper vectigal imposuit. ijsdem F
ferè diebus, graues & periculosi ad Armuziam motus fuēre, initio à scribis
& Quæstoribus orto; qui Lusitanos custodes ac præsides ad scripturam ap-
positos, instar mortis ducebant. Xarafus eo tempore plurimum Armuziæ
poterat. Hoc maximè patrono ac fautore, Mahometani qua veris qua falsis
criminibus Torum in Lusitanos accendere; superbum & immodicum pe-
regrinæ gentis, & cuncta paulatim in se trahentis, imperium conqueri; fur-
to surreptos ingenuos ingenuasque, & per vim ad Christiana sacra compul
sos; & super omnia, destinatos ab Toro legatos ad Emmanuelem, fraude
Præfecti retentos, indignari. Hæc, & alia id genus identidem deplorando,
Regem ingenio mobili adolescentem, ac libertatis auidum, adduxêre tan-
dem, vt acerbissimę seruitutis iugum excutere; & regnum Armuzianum in
pristinam dignitatem omni ratione vindicare decerneret. Iam tum in exi-
tu erat autumnus anni seculi huiusce vigesimi primi: & commodū Seque-
ria Prætor omnem ferè classem ab Armuzia abduxerat, Emmanuele Sosa
cum paucis admodum nauibus ad oram tutādam relicto. Ergo, secretis in-
ter se colloquijs habitis Persæ, ficto primùm rumore disseminant, Arabicā
oram, quæ ditionis Armuzianæ sit, à Balochijs prædonibus è Perside mari-
tima deuastari. hoc mendacio consequuti, quod vel in primis optabant,

vt Sosa,

A vt Sosa, ad eos piratas fugādos, ab vrbe discederet; certam & inter se, & cum
cæteris oppidorum magistratibus noctem occultè condicunt, qua ad Lusi-
tanos vbique delendos vno temporis momento consurgant. Vbi ea nox
aduenit, regiæ classi præpositus, quem Xebandaram vocant, cum terradis
octo, duas in portu reliquas Lusitanorum naues, triremem ac dromonem
agmine silenti circumuenit. ac trireme quidem à custodibus pæne vacua
extemplò potitur: & flāmas illicò tabulatis, arida palmarū fronde conspersis
inijcit; qui tamen ignis, paulo post ab latitante puero extinctus est. dro-
monem verò, quod iusto nautarum numero tenebatur, ne aggredi quidē
est ausus. Cæterùm, vt ex triremi splendor emicuit (id conuenerat signum)
confestim è turribus, dein ex omni vrbis parte, cum ingenti æris crepitu, cu-
iusmodi Saturnalibus à plebe cieri solet, ad arma, necemque Lusitanorum
conclamari cæptum. multi ex ijs, ad maiorem laxitatem ædium, & liberio-
rem negotiandi facultatem, extra muros arcis, domicilia comparauerant.
ergo, in semisopitos, vndique impetus ab hoste factus, quibusdam etiam
circundari ignes: & simul exitus itinerum stationibus occupati. exinde cùm
clamor, & discursus, & nocturna trepidatio, nec audire, nec quicquam
quicquam sinerent; Lusitani partim intra domos oppressi, partim cursu proti-
B nus arcem petentes, aut flammis hausti, aut insidijs armatorum excepti
sunt. nonnullæ tamen familiæ conglobatæ, cùm per mediā tela ferro sibi
viam fecissent; intra arcis portas cum tristi nuntio penetrarunt. Pari auda-
cia eodemque tempore, ne mutui subsidij vlla esset facultas, ad Curiatum,
Soarem, Baharenum, quotquot agebant Lusitani, vel trucidati, vel in vin-
cla coniecti. vnius etiā fuit memorabilis exitus, Rhoterici Boti: varijs quip-
pe tormentis discruciatus, vt ab auita religione deficeret; constanti ad ex-
tremum vsque spiritum animo, Christum vnum Deum Dominumq; con-
testans, glorioso martyrij palmam adeptus est. Desiderari in eo tumultu,
præter seruos seruasque, Lusitani centum & viginti; numerus in tanta prę-
sidij tenuitate non modicus: & apothecæ omnes ac diuersoria momentò
direpta. Hisce noctu fermè patratis, vt primùm illuxit, emissi raptim ex ar-
ce qui residuos è cæde conquirerent; nauesq; frustra tentatas, intra iactum
teli reducerent: simul etiam, oneraria Lusitana, cùm iam esset in cursu re-
ferta caricis, peropportunè retenta; & onera in cibū, & solutis de industria
compagibus, asseres trabesque in munimenta suffecit. aliquot etiam hosti-
C libus nauigijs in ipso portu ignes iniecti. hæc omnia ingēti cum ardore, nec
sine sanguine multo peracta: & prius quàm arx ab hoste cingeretur, Ioānes
Meria dromonem expedire, & Goam petere iussus ad opem à nouo Præ-
tore implorandam. At Sosa, per Mascati Præfectum (qui vnus Tori man-
data aspernatus, in fide manserat) de hostium fraude certior factus, ad Ar-
muziam extemplò iter intendit. Verùm ab eius cursu fœda tempestate di-
uulsus Tristanus Vasæus Vega prior ad vrbem decurrit, ac noctu per me-
dias hostium stationes, deceptis ipsa audacia classiarijs, cùm quempiā è suo-
rum numero putarent esse; felici conatu ad arcem ipsam applicuit. Solen-
nia Dei natalitia tum fortè agebantur: & sacrificio nocturno dabant operā
Lusitani, eò attentiore obsecratione, quò vehementius erant de communi
salute soliciti. itaq; inter ipsas preces Tristanus Vega repentè superueniens,
cunctos ingenti spe lætitiaq; perfudit, quòd vel ex eo miraculo, sua vota sa
lutemq; Deo cordi esse haud dubiè cernerent. Sosæ dein exspectatione sus-
pensis, & è specula identidē, vt fit, omnes circa regiones oculorū acie collu-
strātibus, tertio die, qui D. Ioanni Apostolo est sacer; duas, procul ab arce leu-
cas, anchoris in salo iactis apparuit. Rostratā onerariā ex ijs quos galeones
vocant, & vnam dūtaxat biremem ducebat, easq; propugnatoribus valdè
infrequentes; compluribus, coniuratorū scelere, ad Calaiatum nuper amis-

sis cæ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sis.cæterùm aquæ,cuius maximè inopia laborabatur, & varij commeatus, D petitam è proximo vim attulerat. Eius rei non ignarus Vega, suadere Præfecto arcis Garziæ Cotinio instituit vehementer, vt Sosæ, priusquam opprimeretur, opē ex arce sine mora submitteret. Reserat periculi plena in tam exiguo bellatorum numero, & Armuzianis in proxima statione ad omnes eiusmodi casus intentis. Attamen, id sibi periculum, is ipse qui suaserat Vega magno animo depopoſcit: neque fortius obtulit, quàm præstitit operam. Spectato milite crebrisque tormentis in paronem impositis egregiè velocem; præter hostium & Regis ipsius ora oculosque incitato remigio ad Sosam tetendit. interea, qui remanserant, supplices ad cælum manus pro felici euentu cum precibus tollere. hostes audaciæ magnitudine attoniti, propemodum hærere. Regis dein imperio, terradis octoginta raptim insequuti, cùm aliquandiu ab tergo allatrassent; duce & triginta virisamissis, & saucijs alijs, malè mulctati rediêre. Vega, è summo discrimine elapsus, ingenti suorum gaudio se ad Sosam adiunxit. Ad id spectaculum percitus ira & furore Torus, domo se proripit; pauoremque & mollitiem territis ac mœrentibus exprobrans, reuerti cunctos in prælium iubet atque vt pro meritis quisque sibi aut præmium, aut ignominiam paratam esse non dubitarent; mensas in littore collocat duas: quarum in altera fulgentes conspiciebantur aurei nummi; in altera muliebres mitellæ, ac delicata velamina, quò E notæ genere apud eas gentes acerbius nullum esse consueuit. Equum dein conscendit properè, fusteque arrepto, promiscuam insuper multitudinem cogit in naues: postremò cum stiparoribus in editum subit collem, vnde, singulorum virtutis aut ignauiæ testis, conspicere simul & conspici posset. Ac Lusitani pariter custodes, è pinnis fenestrisque prospectant, commilitonum vicem anxij, quippe quorum in virtute dextrisque, non modò imperium, sed vita omnium verteretur. Aucta classe nouis copijs, terradæ omnino centum & triginta infestis in Sosam rostris citato cursu feruntur. Sosa, in summa rerum iniquitate, illud etiam accedebat incommodi: quod omnis tum fortè ceciderat ventus: vnicum onerarijs nauibus, quæque velis dumtaxat aguntur, aduersum frequentes actuarias agilesque, remedium. Deprehensus, cùm nulla nisi in cælesti auxilio, & vltima necessitate esset spes; Deum enixè precatus, vti extremis in rebus, quemadmodum antea sæpè, sui numinis præsentiam ostenderet; socioſque ad honestum & Christianis dignum exitum paucis adhortatus; exiguas copias magno animo ad pugnã instruxit. Ac primùm, ne impunè circuiri ab hostium multitudine posset; F neu quis casus, inter pugnandum, suos ab se diuelleret; paronem ac biremem, epibatis ac libratoribus ad idonea loca dispositis, demissisque armamentis, ad onerariam ita reuinxit; vt cùm ad opem, vbi res postularet, ferendam, facilis ex alia in aliam nauim transitus daretur; tum, ad arcendos vndique hostes, libera in omnem partem esset eiaculatio. dein ad auram, si quid afflaret, excipiendam, antennas tantùm onerariæ sustulit; quod ea, propter celsitudinem, nihil ad expeditum certamen obesset. Vbi propius ventum est; missilium nubes atro mista fumo tantam caliginem exciuit; vti mutuum hostibus conspectum prorsus adimeret. Certius tamen Lusitani è superiore loco figebant, cùm in adeò densa nauigia vanum prope nullum incideret telum. Ausi dein Mahometani aliquot, ostentandæ fortitudinis, & Regis demerendi gratia, è propinquo certare; adhortati inter se, magno impetu in Lusitanam biremem è terrada transiliunt. Eo successu elati, cùm onerariam porrò scandere niterentur, concursu ad periculum facto, partim contis ac ferro detrusi; partim etiam absciſſis brachijs interempti: quæ res cæteros ab eiusmodi temeritate deterruit. Inter hæc, tum ipse maris æstus accedens, tum etiam lenis ex alto flatus vela

A vela vtcunq; percutiens, onerariã per medios Armuzianorũ ordines paulatim ad arcẽ admouerat. inde maioribus tormẽtis ex destinato summori hostes: ac demũ octoginta desideratis, vulneratis plurimis, cum ingẽti luctu ac dedecore se in portũ, vnde prodierãt; recepêre. è Lusitanis, triginta saucij, occisus puer vnus duntaxat è nauali turba: spiculorũ verò tanta vis intra onerariã & actuarias alligatas apparuit; nauiumq; fragmenta collecta ita multa; vt complures dies materiam igni præbuerint. Sosa & Vega, cæteriq; victores, insigni parta gloria, gratulantibus ouantibusque cum effusa lætitia socijs, in arcem accepti. Ea re maiorem in modum exterritus Torus, concesso Lusitanis mari, arcem à terra oppugnare constituit. Tormentis librandis, regia & valetudinariæ Lusitanorum ædes electæ. inde cõtinuis aliquot diebus arcis mœnia quatiebantur. inclusi, nouas ita pro dirutis obijciebant moles; vt spei multo plus in virtute, quàm in muro fossisue reponerent. Ergo, post editam locis aliquot stragem ausos ad mœnia succedere Mahometanos, & scalis appositis in summum eniti; cùm alio armorum genere, tum supernè vibratis ponderibus ac trabibus vndique deiecêre. Multi in eo congressu, & fortissimus quisque, exanimati. Neque ad iterandam vltrà oppugnationem Toro affuit animus. Et, circumagente se hyeme, ictus conscieB entia admissi facinoris, & Lusitanæ classis aduentum extimescens; consilium formidine ac desperatione plenissimum cepit. Queixome insula distat leucas tres ab Armuzia. cò, cum vniuersa ciuitate, congestis raptim in terradas ijs quę tolli poterant, ingenti popularium dolore migrans: tectis vrbis, quorum erant complura egregio opere & picturis ornata, vltrò subdidit faces: hinc, toto quatriduo peruagatum incendium, cuncta propemodum hausit. Lusitani, rei nouitate defixi, primò ignium contagia, dein hostium insidias timuêre. postremò, vt flammæ quieuerant; satis comperta vrbis solitudine, ad reliquias fumantis Armuzię diripiendas egressi, paucis tantùm exceptis commeatibus, omnia fermè in cineres & fauillam redacta comperiunt. Inter hæc, Eduardus Prætor, de suorum cæde, & arcis periculo certior factus; Ludouicum fratrem cum nauibus decem & firmo præsidio, Armuziam proficiſci iusserat. Eius rei timore perterritus Xarafus, ne vulgata postmodum consilia rebellionis in suum reciderent caput; incautum & obnoxium sibi Regem, opibus ipse & auctoritate præpollens, per satellites ad scelus omne paratos, è medio sustulit; eiusque loco substituit è Zeifadini liC beris Mamudium, tredecim circiter annos natum. Ludouicus, tetro spectaculo Armuziæ incensæ commotus; & cognitis ijs, quæ nouo Xarafi scelere ad Queixomen accidissent; fluctuauit animo, vtrum commeatibus interceptis (quod erat perfacile) deprehensos intra desertam insulam hostes, omnium rerum inopia & fame subigeret. dein, ex ijs quæ ab exploratoribus deferebantur, non sine causa veritus, ne si afflictos vrgere acrius institisset; malis coactus Xarafus cum regia gaza, Regeque ipso secederet in Persidis interiora; leniter agere, & ostentanda veniæ spe, rebelles ad pacem & concordiam allicere statuit. Neque difficilem habuit exitum res. quippe, Lusitanis, emporij quæstuosi; Armuzianis, patrij soli desiderio laborantibus. Pax ergo in has fermè conuenit leges: vti Mamudius cum suis Armuziam inhabitandi causa rediret. debita ad eam diem stipendia; & ex ea die in singulos annos vicena serafinum millia Emmanueli persolueret. Ciues, ablatas inter tumultum Lusitano res, captiuosque omnes cum fide redderent. Lusitani autem, neque iuri inter oppidanos dicundo, neque administrandis vectigalibus, exigendisue portorijs, vlla ex parte sese immiscerent. vtrique amicitiam & societatem rectè & ex animo colerent. Per hunc modum compositis rebus, læti Armuziani in patriam rediêre; instauratisque ædificijs, & restituto commercio, propter eximiam loci opportunitatem, Armu

zia

Universidad de Deusto
Biblioteca

zia breui in veterem celebritatem est restituta. Dum hæc ad Persicum ge- D
runtur sinum, in Africo item Oceano rei & existimationi Lusitanæ præ-
clarè consultum est. Reguli duo, Zenzibaris, & Pembæ, aliarumq; circa insu-
larum, vectigal annuum pacti, sese in Emmanuelis amicitiam fidemq; iam
ante contulerant. Id ægrè passus Mombazæ tyrannus; magnum earum insu-
larum numerum, & in ijs prænobilem vnam, Querimbam nomine, ab regu-
lorum imperio varijs artibus ac promissis auertit. reguli, cùm à tot simul po-
pulis destituti, vectigali soluēdo non essent; à Lusitanis ducibus, qui ad Mo-
sambicum aduersa tempestate hyemem exigere coacti erant; per nuntios
opem rebus afflictis implorant. Digna Lusitanis institutis & consuetudine
visa res est. Et Petrus Castrius, ne otiosa hyberna traduceret, paucis nauibus
ad Querimbam appulsis; bellatores non amplius centum in terram expo-
suit. oppidum erat littore peramæno; & cùm diuitijs celebre, tum etiam
incolis, & inuecto nuper à Mombaza præsidio frequens. Castrius multitu-
dine haudquaquam exterritus, bifariam suos diuisit. Cum vna parte Chri-
stophorum Sosam occultè circumire; seque ab tergo ostendere iubet: ac si-
mul ipse cum cætera manu à frōte hostem aggreditur. Certaminis aliquan-
tum ac periculi fuit; dum eminus barbari iaculis de more pugnant. vbi co- E
minus geri cæpta res est; micantes Lusitanorum gladios, & præpilata hasti-
lia non tulêre. Ac paucis nequicquam resistentibus, cùm proximum quem-
que hostis cæderet; omnes, qua pauor tulit, per stragem corporum in agros
effusi. Lusitanus, haud contēnendis egestis opib⁹, oppido flāmas iniecit. Eius
rei fama rebelliū fregit animos. & confestim legati dedentiū insulas, & in re
gulorū ditionem redeuntium, affuêre. Castrius, minimè vulgari (si paucita-
tē militum spectes) relata victoria; & regulis nouo beneficio obstrictis; ineū-
te iā æstate Indiam petere intendit. Interea Antonius Brittus, vti narrare in-
stituerā, ab Georgio Albuquercio digressus; ad Molucas lōga ac difficili na-
uigatione peruenerat. Bacianum inter cæteras illius regionis insulas est. ea
tū Laudino dynastæ parebat. Ibi, quod è Simonis Correæ iūco, Lusitani ali-
quot paulo ante per occasionem interēpti fuissent; eam fraudē necemq; pro
tinus vlcisci placuit: & expositio milite Brittus, insulæ agros ferro igniq; va-
stauit; abegit prædas; ac documento nō leui sanxit, ne quis Lusitanos homi-
nes, vel tēpestate, vel quouis alio casu in ea loca delatos, quamuis paucos &
inermes; opportunos ad cædem & iniuriā duceret. Inde Tidorē progressus; F
ab incolis comperit, Boleifem Ternatis Regē, Almansoris filia in matrimo
niū ducta, ac deinde Franciscū Serranum, è vita migrasse. Boleifis maximè
accitu Brittus ab Cocino fabros & ædificandi instrumentū aduexerat; cū vl
trò non Boleifes modò, sed Almansor etiā, in sua vterq; ditione, Lusitanis,
quo potissimū vellēt loco, arcis exstruendæ optionem deferret: & auaritia
cæci ambo, dum peregrina commercia, & noua lucra sectantur; certatim in
multas indignitates, & in ipsum pæne seruitium ruerent. Verūtamen in Bo-
leife præcipua quędam nominis Lusitani caritas eminebat. Is, vti supra do-
cuimus, & Lusitanis, cū primùm in eas regiones delati sunt, hospitio inui-
tandis, Almansorē prœuerterat. & Franciscum dein Serranum, aliosque diu
apud se detentos, mira comitate officioq; tractarat: & cū se suaq; omnia Em
manueli per litteras amicissimè detulisset: tum etiam nuper ab Indiæ Præ-
tore classem & structores castello apud se Lusitanis ædificando per legatos
admodum enixè petierat. Denique, morbo confectus, cùm hæredem re-
gni tenera etiamnum ætate relinqueret filium, nomine Boahatem; vxo-
ri, tutoribusque, & cognatis præcepit moriens, vt Lusitanam societatem
summo studio retinerent; neque alias quærerent amicitias; sed in vnius
Emmanuelis fide opibusq; sat firmum sibi fortunisq; suis præsidium con-
stitutum arbitrarentur. Hæc præcepta, defuncto iam Rege, infixa in re-
ginæ

A ginæ & propinquorum animis, ad continendam aliquot annos in fide gen-
tem, haud mediocriter valuêre. Ac proinde vbi nouam diuq; exspectatam
ex India classem, Britto duce, Tidorem aduenisse cognitum est; Aroezius il-
licò, Regis tutor, cum nauibus festoque apparatu, ad eum sociosq; in hospi
tium deducendos accurrit. Nec leuem interea voluntatem Almansor deti-
nendi apud se Lusitani, & renouandæ societatis ostendit. Verùm Brittus in-
sulam vtramque per otium contemplatus; Ternatem Tidori ad ædificatio
nem, & domicilium antetulit; non modò loci natura adductus; quod
aliquanto commodiorem Ternates habeat portum; sed etiam haud obscu
rè infensus Almansori; quod post iunctas cum Serrano dextras; nouis Bæti-
corum sese fœderibus illigasset. Ergo Ternatem ab Aroezio perductus in
hospitium Brittus, ingēti reginæ, regulique, & oppidanorū gaudio excipitur.
dein locus ad ædificium, contiguus vrbi delectus; materiaq; & cæmentis eò
conuectis; Brittus, lætitiæ causa, caput perinde ac cætēri, sertis ac floribus re-
dimitus, primus omnium & rastello fodit humū, & lapidem in fundamen-
ta coniecit viij. Kal. Quintileis, anno seculi huius altero & vicesimo: qui di-
es eò etiam maiore cum iucunditate transactus est, quod in eum ipsum diē
B D. Ioannis Baptistæ solennia incidissent: cuius felicem lætumq; humano ge
neri exortum, è cælestis oraculi promisso, totus pēnè orbis terrarum exqui-
sitis ludis, & anniuersaria gratulatione concelebrat. In hunc ferè modum,
perpetua (vti rebantur) ac propria Lusitano cū ijs gentibus commercia con
stituta. Eadem tempestate funestus in Indiam nuntius allatus de Emmanue
lis Regis obitu. Circa finē prioris anni decesserat, duos & quinquaginta na-
tus annos; cùm sex & viginti regnasset. Huic, vt maiestas ipsius ac merita po
stulabant, plurimis Europæ, Africæque, atq; Asiæ locis cum sumptuoso ap-
paratu iusta funebria persoluta. Neque Christiani modò Reges luxêre de-
functum, verùm etiam ethnici, Cocinensis, Cananorius, Armuzianus; ijdē-
que, posito luctu, postmodum Ioanni successori per nuntios, litterasque, ob
sequium & operam officij causa detulêre. Ioannes, anno ætatis vigesimo ac
ceptis regni gubernaculis; ad propitiandū cæleste numen, ac populos in of-
ficio cōtinendos, illud curabat in primis, vti studium Christianę religionis
antiquissimum sibi esse cuncti perspicerent. Idcirco, & in Lusitania salutā-
riter in eo genere multa decreuit; & per litteras Eduardo Indiæ Prætori mā
C dauit; cultui diuino, & sacerdotum commodis enixè prospiceret; ac nomi-
natim, diuini Apostoli Thomæ sepulcrum in Coromandelio littore, per-
uestigandum curaret: daretque operam, vti sacrosanctæ illæ reliquiæ (quā-
quam easdem, vti supra dictum est, vel earum certè partem Mesopotamia
sibi vindicar) cum dignitate custodirētur. Eduardus, Emmanueli Friæ, præ-
posito Coromandelicæ oræ, cum sacerdotibus aliquot, & architecto id ne-
gotium dat. Profecti Meliaporem (nam ibi situ Apostoli corpus audierant)
æquatam solo ingentis amplitudinis vrbem offendunt. Paucæ tantùm py-
ramides, turresque, & columnæ, miserabili è strage supererant. necnon va-
rij coloris lapides, ac veluti porphyretica peregregiè sculpta fragmenta,
quæ antiquum vrbis ornatum & elegantiam satis arguerent. In ijs visēban-
tur operosa magnifici cuiusdam templi vestigia, vno tantùm superstite ad
orientalem plagam sacello, crebris intus foriscque lapideis Crucibus è vete-
re disciplina conspersō. Sub eo tecto latere Apostoli ossa cùm accolæ pro
certo affirmarent; primùm omniū sarcire ipsum ædificium placuit; quòd
testudinis pondere pressi parietes, aliquot locis vitium fecissent. Ad eos er-
go fulciendos, ac renouanda fundamenta, conductis è vicino operis, dum
effoditur humus; ad quintum fermè dodrantem apparuit loculus lapidea
tabula tectus: in quam ab interiore parte incisæ priscæ gentis lingua (vti à pe
ritis cognitum est) litteræ testabantur; templum id ab Sancto Dei Apostolo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Thoma quõdam exstructũ:ei tẽplo tuendo colendoq;, mercium quæ in vr- D
bẽ importarentur, decimã ab Sagamo Rege attributam.accesserat obtestatio ad posteros,ne quid ex eo vectigali ac donatione imminutũ vellẽt. paulo infra eam tabulam,ipsius Regis(vti ex priscorum traditione Indi asseuerabant)cadauer inuentum.Altius dein molientibus terram, quadratũ, primò lateritiæ, postremò lapideæ structuræ septum apparuit, multiplici operimẽto,pedum circiter nouem altitudine.ibi quòd sepultũ haud dubiè corpus Apostoli dicebatur esse;adhibiti ad amouendũ operculũ Lusitani duo (nam Indis rem eiusmodi committere non est visum)non nisi noxis per sacram confessionẽ expiatis,& reconciliato per Eucharistiã Deo,aggredi rem ausi,locum aperiunt.Immista calci & arenæ,candidissima specie ossa,& apposita lanceæ cuspis,& viatorij baculi frustum,itemq; vas fictile,fidẽ inuenti demum sacri thesauri Lusitanis fecêre.Sub hæc repertũ aliud cuiusdam è Thomæ discipulis cadauer;cæterũ tetro ac terreo aspectu, quemadmodũ & Sagami Regis.vt,si alia argumenta defuissent;ex ipso propemodum colore dignosci Apostoli ossa potuerint.Eò maior gratulatio fuit Christianorũ: & affabrefactas,arte Sinarum, areulas duas,è proximo emporio Paleacate E
confestim afferri placuit:quarum in altera eximij operis argento cælata,ipsius Apostoli;in altera,discipulorum eius reliquiæ inclusæ:& cõmune gaudium solenni supplicatione pompaque, & priuatis omnium qui aderant studijs celebratum est.Propositis deinde in ipso altari arculis, adhibitoque custode;claues vtriusque Emmanuel Frias Cocinũ Prætori Menesio detulit.Hoc maximè modo,per eos dies,& sacello,& religioni consultum.Biennio deinde post,eadem ossa intra ipsam aram occulto loco, duobus tãtùm conscijs Lusitanis,abdita,ac postremò Goam,Constantino Brigantio Prorege(qui Diui Thomæ templum in ea vrbe exstruebat)à fratre quodã Franciscano translata fuisse comperio.Circa idem tempus,quo nuntij de Emmanuelis Regis obitu in Indiam allati sunt;Idalcan otium à Narsingano bello nactus;recuperando Concano littori animum adiecit:quod ei Rhotericus Mellus,per occasionem, paucis ante annis ademerat.Exiguis admodum copijs ea loca tum Lusitani tenebant,cæteris vel ad Persicum & Arabicum sinum;vel ad Molucas obtinendas paulo ante profectis.Eius rei non ignarus Idalcan,misso præfecto cum quadringentis equitibus,& quinq; millibus peditũ;Lusitanos custodes,haud tamen sine cruore ac certamine,pepulit:portusq;& agros opimæ fertilitatis recepit.Et in Somatra insula,tyrannus Acc F
norum Abrahemus, ab cæde Georgij Britti & comitum ferocior factus, oræ totius maritimæ iam haud dubiè affectabat imperiũ:nec ferro solũ, sed etiã(quo nullũ acrius telum est)auro muneribusq; pugnabat. Ad hæc,mistæ blanditijs accedebant minæ,&,vbi commodũ esset,fraudes ac doli. Nullus amicitiç fœderumve respectus:nulla affinium caritas: nulla fidei vel iurisiurandi religio. Exacta iam ætate patrem, à nefarijs moribus & cõsilijs abhorrentem,oneratum catenis in caueam incluserat:ibidemque, veluti nouum & inusitatum animal,illunie & squalore confecerat. Pedirensem Regẽ,opibus & auctoritate præcellẽtem,cui & cognationis vinculo,& iure beneficiario erat obstrictus,pellectis ad se popularibus, exegerat regno. Simili scelere Daianum dynastã, cuius sororẽ habebat in matrimonio, per summum scelus, omnibus fortunis euerterat.Inde magna eius oræ parte in potestatẽ redacta,infestis signis ad Pacenũ vrbẽ, quò pulsi confugerant Reges, pergit ducere.Peditum millia quindecim habebat in armis,& cõplures elephantos.ij pro equestribus copijs genti sunt:nam equos non alit insula. Cũ hoc exercitu castris duo millia passuũ ab vrbe positis,primùm omnium, adtentandos oppidanorum animos,per præconem edixit; qui ciuis Pacenus intra sextum diem ad se transisset;huic nihil,ipsi,familiçque,& bonis ipsius damnũ

A damni illatum iri: cæteris non eandem veniam & clementiam fore victis, quæ ante dimicationem pateret. Hoc edicto vulgato, magna pars ciuium transijt.alij clam elapsi,in saltus auios refugêre. ita, infrequentem defensoribus vrbẽ tertiò adortus Abrahemus expugnat.Restabat arx, in quam Pacenus regulus, & exsules duo Pedirẽsis, Daianusq; confugerant:lignea quidem illa,& multis iam locis præ nimio Solis ardore fatiscens: veruntamen haud leui præsidio Lusitanorũ fermè trecentorũ & quinquaginta,& maioribus minoribusq; tormentis instructa.Abrahemo nullæ dum eius generis machinæ suppetebant. tantùm ingentẽ vim sagittarum, quas letali inficiũt succo,& sarmentorum faces,oblitos naphta,ad excitandum, vbi res ferret, incendium, scalasq; plurimas ex arundine crassiore, leues gestatu, ascensu stabiles;necnon ferramenta operibus faciendis aduexerat.Ergo, vt sine certamine,si fieri posset,rem cõficeret;Lusitanis per interpretem iusserat nuntiari: arcem eam ad suum imperium pertinere:proinde cum bona pace abirent;secumque suas res,dum liceret,auferrent.Ad ea cùm ferocius responsum inclusi dedissent;appareretque armis rem gerendam; summa vi, priusquam auxilium ijs alicundè ferretur(mare autem liberum, vicinamq; Ma-
B lacam,& amicos Reges nonnullos habebãt) arcem aggredi statuit. Atq; ad vitanda hostium iacula,qua maximè virium parte erat inferior; cuniculos agere ad arcem cæpit. nocturnum præterea tempus ac pluuium, ad oppugnationes captabat;vt neque per tenebras nostri collineare possent;& madefactus imbre sulphureus puluis planè inutilis fieret.ad hæc, arietis loco elephantos ipsos ad arcem admouebat:qui,rectorum instinctu valida impressione facta,munitiones euerterent;sublatoque interdum ingenti clamore, interdum summo silentio arcem corona circundabat; scalisque erectis, ex omni parte simul transcẽdere nitebatur.& obsessi quidem, hostium opera nequaquam extimescebãt. excepti obstructique ex aduerso cuniculi; nonnunquam etiam felici eruptione certatum est. Sed crebras ac repẽtinas oppugnationes diutius ferre vix poterant: cùm Abrahemus, in magna copia militum,identidem alios aliosq; summitteret; ipsi,propter paucitatem, assiduis pæne stationibus circa munimenta dispositi,dies noctesque in armis traducere cogerentur. Accedebat vulgata graui cælo vis morbi, & extremæ inopiæ metus;quòd per intestina de more dissidia,dum suæ quisque intentus rei, publicam negligit;ad tolerandam obsidionem cibaria segniter
C ac malignè conuexerant.Præsidio prẽerat Henricius quidam.Hoc demum auctore, quòd relatas nuper è captiua naui pretiosas merces, in Indiam venum asportare gestiret; non exspectato subsidio, fœdum consilium ineunt arcis deserendæ. cuius flagitij, post patefactam armis Indiam, Lusitani ad eam diem nihil simile admiserant. Id vt quàm occultissimè fieret,minora primùm tormẽta inuolucris obtecta,ne ab hoste dignoscerentur, in naues imponunt. maiora, quòd amoliendi in tanta hostium propinquitate non erat spes,ita ad plenũ inferciunt, vt, si flammas conciperent, ipsa(vt fit)boli magnitudine rumperentur. Sulphurei dein puluris exiles humi tænias quoquouersum, ac præsertim ad ipsius puluris cellam, atque ad muralia tormenta perducunt: iussis agmen claudere magistris; &, cùm iam omnes extra arcem essent, ignes inijcere. Vix dum euaserãt,sarcinis quisq; suis dissimulanter elatis;cùm, exorta repentè flamma cum ingenti fragore fugam hostibus prodidit.Pars ad incendium extinguendũ audacter accurrunt(&, incertum qua de causa, nondum ad sulphureos cados, ac muralia tormẽta peruaserat) pars ad littus effusi, turbatos auersosq; Lusitanos cum cæde insequuntur:ac denique appulsæ ad terram naues,perculsis ac trepidantibus, magna ex parte impedimẽtorum amissa, vix atq; ægrè effugium præbuêre; dum in magno tumultu, ne simul hostis irrumpat,alij confestim anchoras

Universidad de Deusto
Biblioteca

oraſque præcidunt;alij ad naues adipiſcendas, collo tenus ſeſe in aquas im- D
mittunt. Abeuntibus cum oneraria vna, nauigijs tribus, per ludibrium barbari tum inter fugam ereptas, tum ſuperſtites ex incendio res, machinaſq; præſertim oſtentant: plenumq; cladis & ignominiæ agmen cum probris & cachinnis exſibilant. Auxit pudorem, in ipſo pæne portus exitu ſocię claſſis occurſus. naues triginta cum omni copia rerum ab Aruano Rege aderant; ipſumq; Regem terreſtri itinere cũ quattuor millibus peditũ auxilio venire nuntiabant. Eæ naues, cognita præpropera deſperatione abeuntium, retrò, vnde venerant, in patriam reuertêre. & Luſitani Malacam delati, Antonium inſuper Mirandam, & Lupũ Azeuedium, cum recenti milite, & bellico inſtrumento iam in curſu ad opem ferendã paratos inueniunt. Eò magis & ſuum factum ipſi damnârunt, & omnium conuitijs & maledictis excepti ſunt. E regulis tribus, qui comites fuerant fugæ, Pacenus cum rectore matreq; Malacæ remãſit; reliqui duo ſeſe inſtitorum nauibus ad Aruanum Regem ſupplices contulêre. Luſitani è Somatra inſula in perpetuum exacti. Et Abrahemus, pulſo mox etiã Aruano, regnis quattuor auctus, æneiſq; tormentis (qui vel maximè terror gentem premebat) omnibus circa nationibus, atque ipſis adeò Luſitanis formidãdus euaſit. Alodinus item, elatus E
nouo ſucceſſu rerum, & à Bintano reiectis Georgij Albuquercij copijs; claſſes denuò ad vexandam Malacenſem oram inſtitit mittere; & cum Luſitanis obuiam ex vrbe progreſſis, aliquot ſecunda prælia fecit. Iam apud Sinas, in Luſitanum nomen acerbiore etiam odio & immanitate ſęuitum eſt. Martinus Alphonſus Mellus cum ſex nauibus eò contenderat, confirmandæ amicitiæ, & ſtatuendi commercij cauſa, nondum probè gnarus, quid Thomæ Petreio legato, de quo ſupra diximus, accidiſſet. Luſitanos adeſſe vbi Cantonem allatum eſt, extemplò præfectis oræ maritimæ à magiſtratibus imperatum, nefarios prædones vel comprehenderent, vel ad internecionem delerent. Nihil tale metuebat eo tempore Mellus, quamquam à peritis rerum ſemel iterumque prænonitus. eò facilius repẽtino Sinarum aduentu cum ſuis opprimitur. & initio quidem, vt ſeſe concordiæ & ſocietatis cupidos probarẽt Luſitani, vel pluribus iaculis appetiti, certare ſuperſederunt; dein, cùm vndique inſtaret hoſtis, ac nullam pacis mentionem admitteret; iniquiſſimo loco & conditione committitur pugna. Multitudine tormentorum ac nauium, vt in ſuo regno, longè ſuperabant Sinæ. itaque circũuentos aduenas partim bombardis è tuto diſcerpunt; partim feſ- F
ſos ac ſeſe dedentes, in poteſtatem accipiunt. Mellus, cùm aliquandiu egregiè ſeſe defendiſſet, ad extremum, ſingulari Dei beneficio, per mediam hoſtium claſſem malè mulctatus elabitur. In capros, magiſtratuũ iuſſu, grauiter acerbeque conſultum. in carcerem conditi omnes; & pro latronibus piratiſque damnati, aut pedore ac tabe in vinculis exſpirârunt, aut ad ſupplicium producti ſummo plebis cõcurſu, vel ſagittis confixi, vel in fruſta diſſecti ſunt, præconibus vetera gentis piacula, & recentem inſuper audaciam referentibus; quòd in regios portus ac fines armata manu non dubitaſſent redire; in quibus omniũ flagitiorum ac ſcelerũ paulo ante veſtigia reliquiſſent. Hæc, & alia id genus, elata voce de ſcripto ſubinde recitabãtur, ad tollendam è vulgi animis opinionẽ, quam de Luſitani olim generis virtute ac probitate conceperãt. Dum hac tam repẽtina rerum inclinatione tot ſimul regionibus Luſitani exercẽtur, ne ad Molucas quidẽ inſulas otium fuit. Rerum ibi ſumma penes Aroeziũ erat. Hunc, Luſitana amicitia opibusq; ſubnixũ, & immodicos gerentẽ ſpiritus, regina cæteriq; primores minimè cõcoquebãt. Arx inſuper, eodẽ in primis adnitẽte, non parũ excreuerat: diſpoſitaq; in muris tormenta, longè lateq; terrorẽ inferebant. Id ſibi ſuisq; iugũ, per cauſam hoſpitij ac ſocietatis impoſitum, regina ſerò ingemiſcens; clam com-

A communicatis cum Almanſore parente conſilijs; fugam vnà cum liberis ac præcipuis amicorum parabat: vt per eam occaſionem popularibus paulatim abductis, vrbem deſertam ac nudam Luſitano relinqueret. Ea re per indices comperta, Brittus arcis præfectus, adiutore Aroezio, regias ædes militibus repente circundat, elatumque inter manus Boahatem regulum, & paruulos fratres Aialum, & Tabariam, in arcem aſportat. Regina, per occultos exitus inter tumultum elapſa. Inde conſternatus Regis deſiderio populus, cùm frequens ad arcem accurriſſet, Aroezij auctoritate, & Britti accommodata ad tempus oratione ſedatus eſt, cùm inter cætera perſanctè ambo affirmarent, conſilium id publicæ ſalutis cauſa neceſſariò ſuſceptum fuiſſe, fidemque obligarent ſuam, Boahati Regi diadema regnumque manſurum incolume. Tum pluribus in æmulum diuitiarum ac dignitatis Almanſorem inuecti, barbaros natura cupidos belli cædiſque, ad inferendum ei bellum haud magno negotio perpulêre. Inde, inter vtramque gentem paruis, nec dignis relatu prælijs vario ſucceſſu certatum eſt. ſuperior tamen ad extremum Ternatenſis fuit res. Mariacum oppidum in ſummo editi montis vertice, quod inſulæ Tidoris olim caput fuerat; Luſitanorum ope ab Aroe-
B zio cum multa cæde captum incenſumque; & Maquienum inſula, quam reguli ambo æquis portionibus obtinebant, metu coacta, in Ternatenſem ditionem vniuerſa conceſſit. Hæc fermè Eduardo Meneſio Prætore per triennium geſta. Succeſſit Meneſio Vaſcus Gamma, dux cùm alijs laudibus, tũ aperta præſertim India clarus, ac memorabilis. Huic, pro trienni trimeſtre imperium fuit. ornatiſſimas naues è Luſitania ſexdecim, in ijs tria millia delectæ iuuentutis ac nobilitatis abduxerat. Vt in Cambaiana littora ventum eſt (nam eam in primis regionem explorare placuerat) in ſumma repẽte malacia, ſilentibus ventis, ab imo fluctus inrumuit; inde naues inter ſe nutare; crepitare compages; tabulata concuti cæpta. Nautæ, ſubito pauore icti, cùm in Syrtes illatam haud dubiè claſſem crederent, in ſumma perturbatione rerum omnium, alij bolidem demittere, alij ad exhauriendam ſentinam, vel ad clauum tenendum accurrere. Sapientiores alij, circunſpectare fugam, atque doliola ac tabulas ad enatandum arripere. ipſe imperator, initio nequaquam expers timoris ac ſolicitudinis fuit: ſed mox comperto eum eſſe terræmotum (quem nauigantes quoque ſentire nõ dubium eſt)
C ad ſocios hilari fronte conuerſus; Adeſte animis, inquit, viri; aduentu noſtro perterritus Cambaianus Oceanus intremit. Atque hoc periculo defuncti Luſitani, Cocinum incolumes deuenêre. Vaſcus, accepta prouincia, dum à Cocino varios huc illuc præfectos dimittit; nomenque Luſitanum in priſtinam dignitatem conatur aſſerere; graui morbo implicitus, in ipſo impetu mouendarum rerum, exceſſit è vita. Vrbi Goę tum Henricus Meneſius præerat, eximia virtute & integritate vir. is continuò in Gammę locum ſuffectus è ſucceſſionibus, vt appellant: quarum eſt ratio eiuſmodi. Tranſmiſſos è Luſitania regios codicillos, minimum tres, olim apud Quęſtorem, aut ſcribam, nunc apud Goanum Archiepiſcopum, diligenter complicatos obſignatoſque, cuſtodiri mos eſt. quibus in ſingulis, quaſi per gradus, ad rem cautius celandam, adnotatum regio ipſo chirographo latet nomen illius, qui, ſi Prætorem in prouincia diem obire contigerit; è Regis auctoritate ſubſtituendus eſt. ijs autem codicillis, ordine ſuperſcribitur, prima, ſecunda, tertia, vel quarta ſucceſſio: ita, vt, ſi eius qui primo loco nominatur, copia fuerit; ſecundum codicillum reſignare, vel aperire ſit nefas. Ergo, vbi Prætor morbo, aliove quopiam caſu deceſſit; conſilium cogitur. ibi, coram Archiepiſcopo, & magiſtratibus, qua diximus obſeruatione, vt nullus aut fraudi aut errori ſit locus, codicilli & ſigna ſoluuntur: cuius primum exierit nomen, huic defertur imperium; reliqua nomina, rurſus occulta, ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Regis nutum arbitriumque adseruantur. Id, ne per summi magistratus o- D
bitum prouincia diutius orba periclitaretur; neu ob id ipsum inter præfectos certamina existerent; sapienter in tanto locorum interuallo prouisum est. Per hunc modum renuntiatus Prætor Henricus, ad regia negotia conficienda, Cocinum petijt: & ex itinere multos Arabum parones, Malabarica onustos fruge, vel cum ipsis oneribus cepit, vel dissipatos in littus eiecit. Tumultuantes præterea ad Cananorem piratas, socij Regis rogatu compescuit, & vicos aliquot eorum exussit. Inter quæ, ad Calecutum, ab Lusitanis ac Malabaribus denuò turbata pax est. Odiosæ primùm cõtrouersiæ inter negotiandum exortæ; & partis vtriusque animi suspicionibus irritati: dein vltrò citroque factæ iniuriæ: postremò, instigantibus è consuetudine Saracenis, bellum exarsit. Hisce rebus cognitis Henricus Prætor, quinquaginta variæ formæ nauibus, in quibus erant duo armatorum millia, Cocino Pananem oræ Calecutanæ contendit. ibi, cùm ablatas res nequicquam repetijsset, munitum denuò locum & celebrem, terra marique simul adortus, pulso aut cæso Mahometano præsidio cepit, ac direptum incendit. Multa inde relata tormenta: quorum aliquot antea Lusitanorum apparebat E
fuisse. Lusitanus desertor ac transfuga præfuerat vniuersis. huius proiectum humi cadauer, densis concisa vulneribus facie, vix vt agnosceretur, inuentum est. A Panane in conspectum vrbis Calecuti prouectus Prætor, haud mediocrem hostibus terrorem incussit. Naues erant ibi complures. in eas flammæ confestim iniectæ; & simul, qui arcem tenebant, suorum aduentu animati; eruptione facta, varijs locis ignem suburbijs intulêre. Inde Prætor, confirmato arcis præsidio, perculsisque hostibus; leucas in Septentrionem fere sex ad Couletum emporium eiusdem oræ processit. curuo in theatri modum, & accliui littore is portus est, ac mirè facto ad iacula certis in omnem partem ictibus dirigenda. eo cliuo aggerem ac munitiones Mahometani perduxerant; infra, stationem habebant parones ferè cẽtum & quinquaginta, proris longo ordine in altum obuersis, vt duplici vallo, tormentisque aptè dispositis, & ingenti armatorum numero (viginti hominum millia conuenisse dicebantur) contra omnes incursiones oppidum egregiè tutum videri posset. Henricus, comperta hostium multitudine, sub ipsum portum anchoras iacit. inde contemplatus naturam loci, & genus operum, ac lintribus ad vada exploranda præmissis; tribus è partibus vno tempore, distinendi hostis causa, oppidum aggredi statuit. Simonem Menesium cum bellatoribus trecentis in terram egredi iubet; ac læuum cornu F
munitionum inuadere. ipse cum centum & quinquaginta, non amplius, descensu facto; ad læuam ducit: classiarijs imperat ad hostium naues rectà succedant. ita, clamore sublato, simul à fronte ac lateribus pugna committitur. Non exigua tum hosti, officinis iampridem institutis, tormentorum copia suppetebat. eò maiori tenebantur spe, Lusitanum congressu arceri, & iaculis eminus obrui posse. quippe seminudi ipsi, patẽte ad plagas corpore, Hispanienses gladios, & ingentia pila, galeasque, ac thoraces horrebant. Verùm eos longè fefellit opinio. Siquidem inter iaculandum coortus è tormentario fomite fumus ad instar nebulæ, subeuntem audacter Lusitanum egregiè texit. & flammæ intermicantis indicio, hinc parones iectis ferreis manibus nostri apprehenderant; inde in vallum erepserant, & intra munitiones coniecerant signa, prius pæne quàm eos appropinquare sensisset barbarus. Lusitanis, tum Saracenorum aspectus; tum pax à Calecutano toties per fraudem violata acuebat iras. Nec diutius tulêre dimicationem hostes. Pauci tantùm coniurati ad extremum vsque spiritum acriter obstitêre. cæteri, quibus patrio more nihil erat pudoris ad fugam, strage suorum exterriti, terga verterunt. Henricus, in magna hostium cæde, non plus quinde-

A quindecim è suorum numero amissis; vulneratis duodequinquaginta; & oppido, & classe hostili potitur. Inter cæteram prædã, tormenta variæ magnitudinis auecta trecenta & sexaginta; & minorum fistularum ingens numerus. parones abducti quinquaginta tres, Indico aromate onusti plerique: reliqui flammis absumpti: ac postremò, totum oppidum, subiectis per iram ignibus, conflagrauit. Lusitanus gemina intra paucos dies victoria lætus, ouansque; Cananorem, inde Cocinum reuertit. Et Zamorinus, confecto quod per id tempus cum mediterraneis populis gesserat bello, omnibus dein viribus ad Lusitanam arcem expugnandam incubuit. Arx ea Calecutano erat imposita littori, quod, vt initio diximus, insidiosum asperumque, vix in summa malacia, paruis nauigijs accessum præbet. Iamque hyems aderat. eò acrius Zamorinus, ne id anni tempus elaberetur, militares copias, & omnem oppugnandi apparatum vndique contrahebat: vt interim vel operibus ac vi arcem caperet; vel necessitate ac fame Lusitanos in deditionem acciperet. itaque extemplò, præfectus cum duodecim fere millibus peditum, ad vrbem præmissus. quo in numero Siculus quidam erat perfuga, non ignobilis architectus; qui Rhodiæ expugnationi cum Solimano Turca interfuerat. hoc maximè artifice ac præceptore, barbari val-
B lo & fossa fata pedes ferè octodecim, ad dimidiatæ Lunæ figuram, amplecti arcem instituunt. & ex vtraque parte, qua vallum in mare desinebat; arcendo nauali subsidio castella erigebantur duo, quæ obliquis ictibus torũ littus abraderent. dein, per ambitum fossæ, modicis interuallis, propugnacula quinque excitabant; vnde maioribus tormentis ad idonea loca dispositis arcis mœnia quaterentur. Hæc opera, licet in munitores crebri ex arce impetus fierent; tamen abundante multitudine, adhibitis pluteis vineisque, & instantibus præfectis, breui ad exitum peruenêre. Arcem, Lusitani haud amplius trecenti obtinebant. præerat Ioannes Lima, vir & militiæ callens, & gloriæ in primis auidus. is, cùm nulla superesset nisi ab Oceano spes; duplici doliorũ ordine; ingesta arena, & lorica extrinsecus addita, brachium ad mare protenderat; alternis inter dolia tormentis, ad arcendum ab latere hostem, aptè locatis. & per expedita nauigia Prætorem Henricum de statu rei Calecutanæ fecerat certiorem. Sub hæc, ineunte Iunio mense, cùm hyems in ea regione sæuiret; Zamorinus ipse cum reliquo belli apparatu, & nonaginta millibus hominum affuit. Arcu & sagittis plerique; a-
C lij gladio & parma; alij etiam ferreis fistulis instructi conuenerant. in speciem despicabiles, cæterùm vsu armorum, & corporum agilitate metuendi. Vteæ copiæ consedêre; Siculus architectus Zamorino perfecta opera diligenter ostendit; rudique ad eiusmodi commenta barbaro, certam cum admiratione fiduciam iniecit, arcis breui tempore potiundæ. atque id ipsum vti quàm minimo Indorum damno fieret, Siculus, petito colloquio, Lusitanos cùm alijs rationibus, tum hostilis exercitus magnitudine proponenda, institit ad deditionem hortari. Verùm eiusmodi oratione tantũ abfuit vt Limæ constãtia moueretur; vti etiam ad lacessendum hostem vltrò cum paucis eruperit. sed magna fuit merces audaciæ. Concursu ab hostibus facto, pæne circumuenti Lusitani, multis acceptis illatisque; vulneribus, ægrè ad suos receptum habuêre. Inde exasperatis vehementius animis; magno conatu & oppugnari, & defendi arx cæpta. Tormentis vtrinq; certabatur: è quibus erant Calecutano, quæ dodrantali diametro emitterent globos. Sed iaculandi erat dispar admodũ ratio. Ab Indis libratoribus, quippe nondum sat in eo genere exercitatis, ictus languidi, infrequẽtes, incerti; & si qui muris inciderant, egregia laterum & structuræ firmitate respuebantur. Ab Lusitanis, crebri, destinati, vehementes; & vbi hostis arci succederet; confertæ ac seminudæ multitudini certam stragem perniciemque asserebant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Multos etiam ſquamis arborum & fragmentis(ſunt autem ibi palmeta fre- D
quentia)repente carpi,vel exanimari cõſpiceres. Verùm ea damna hoſtes,
vt in tanta militum copia,facilè ſarciebant: cùm deſerta ſtationum loca a-
lij ſubinde alijque ſupplerent;ſaucijs ac feſſis integros recenteſque ſubmit-
terent. Longè iniquiore conditione erant Luſitani:quos, prꝛter cæteras bel
li difficultates,ipſa qua laborare ſemper ſolent, paucitas fatigabat. Præfe-
ctus,idoneis ad propugnandum locis,notę fortitudinis viros cum ſuo quẽ-
que manipulo collocauerat.ipſe reliquos è præſidio circa ſe habebat: cum
quibus circumſpicere,& obire ad repentina pericula poſſet. Verùm & mili-
tem conficiebant,prꝛter certaminis laborem & plagas, diurnæ pariter ac
nocturnæ vigiliæ:& præfecto, ad ſubitos ac diuerſos clamores, prout res
exigeret,occurrendi vix erat facultas.Interea Henricus Prætor, cognita ob-
ſidione, duas naues cum propugnatoribus centum & quadraginta ſubſi-
dio miſerat. quarum alteram Chriſtophorus Iuſartes; alteram Eduardus
Fonſeca ducebat.Iuſartes feliciore curſu paulum antegreſſus,propius abCa
Iecutano littore conſtitit.Fonſeca,quod tardius aliquanto nauigaſſet; ven-
tis repente cadentibus,ab longiore ſpatio anchoras iecit.Ad eas conſpectas
naues,erecti partis vtriuſque animi.incluſorum;optati auxilij ſpe. obſiden-
tium;mętu,ne tot iam exhauſti labores in irritum cederẽt:& locus ipſe ſuſ- E
pectus,iamdudum mentes Indorum curaſque conuerterat, ne quid falle-
ret tale. Lima,cùm ad littus accurriſſet;animaduerſa paucitate eorum qui
aduenerant (non plus octoginta milites eo nauigio vehebantur)ne deſcen-
ſionem cum euidenti periculo tentarent;nutu & ſignificationibus admone
bat.& ex ipſo auxilio plerique,conſpectis Indorum caſtris & frequẽtia, ſub-
eundam eiuſmodi aleam pernegabant. Verùm Iuſartes cupiditate gloriæ
omne diſcrimen impauido vultu contemnens,cum triginta quinque vo-
luntarijs in paronem deſilijt;cæteris cuſtodire nauem, & vbi primùm ter-
ram attigiſſet;miſſilibus procul hoſtem arcere iuſſis. Inde contento remi-
gio ad ipſum loricæ os,actuarij prora dirigitur; quò ſubeuntes facilius pro-
tegeret ſtatio Luſitana.ſed illuc nautæ dum pari conatu enituntur; interea
(vt fit) paronem paulo infra eum locum vehementior æſtus abripuit.Eò fe-
rocius progreſſi extra vallum barbari complures inſtare:atque,vt erant nu
di,ſe ſe ad prohibendum acceſſu hoſtem aquis immergere.Nec Luſitani ſeg
nius è parone ſe certatim eijcere.ibi conſerta in vadis manu, quàm acerri-
mè dimicatur.Cæteri ad ſpectaculum intenti,propter ancipites ictus, ne ſu- F
os impetant hoſti permiſtos;iacula cohibere coguntur. Cùm aliquãdiu du-
bia ſtetiſſet pugna; Luſitani ad extremum deprimentibus veſtimentis in-
genti labore eluctati, quatuor è ſuorum numero deſideratis, pluribus ſau-
cijs,cum magna viciſſim hoſtium cæde,intra loricæ fauces audaciſſimè pe-
netrarunt:ac nihil propius factum eſt, quàm vt inſtantes ab tergo Indi ſi-
mul irrumperent.In eo tumultu eximia Emmanuelis Cernicij conſtitit for
titudo.is,cùm iam introiſſet munitiones,& fatigatus,& ſaucius; circũuen-
tum reſpiciens præcipuum è commilitonibus quendam;recurrit protinus:
ac laborantem,ſummotis acriter Indis, recepit in tutum,magna vel merce-
de,vel gloria;quippe,omnium conſenſu ciuicam promeritus coronam;ip-
ſe poſt dies aliquot è vulneribus exſpirauit. Sed interim dum ad mare Lu-
ſitani præſidiarij ſuis adiuuandis atque intromittendis inſiſtunt;ex altera
parte frequentes barbari deſertas rati ſtationes,arcem ſcalis inuaſerant. Eo
nũtio excitus ab littore Lima,cum promptiſſimis aduolat:& pluribus locis
conantem ſcandere Malabarem;contis,gladijs,telis, igne deturbat. Erant
Luſitano varia nouæ artis iacula,ad hoſtem cominus eminuſque impeten-
dum.Sed è propinquo nihil Indos æquè terrebat, atque incendiariæ boli-
des.quod eſt inuentum eiuſmodi.Ollam ex argilla ſemicocta, quò facilius
deinde

A deinde rumpatur;circundatis anſulis tribus quatuorve,ſulphureo cõplent
puluere,& oſculum diligenter obturant.tum ad eas anſulas igniti funicu-
li è goſſipio vel ſtupa alligantur. vbi ad coniectum eius teli ventum eſt;con-
torta brachijs olla repente diffringitur;& ſimul arreptis è fomite adalliga-
to fauillis,ingenti circunſtantium damno,flammas edit ineuitabiles. quod
miſſilium genus,in prælijs duntaxat naualibus primò vſitatũ; ad terreſtria
quoque certamina exitiabili commento deinde tranſlatum eſt. Hac maxi-
mè pernicie repulſi à mœnibus Indi vſtulati cum inſana trepidatione ſeſe
intra munimenta recepêre.Interea prꝛfectus nauis alterius Fonſeca, quam-
quam probè animaduerſo diſcrimine eorum qui in littus exſcenderant;pa
ratus tamen eandem aleam,ſi res ita poſtularet,ſubire;per litteras ad ſagit-
tam reuinctas quæſiuit ab Lima, quid ſibi tali tempore faciendum cenſe-
ret. Ille verò, eadem vſus arte ſagittæ, de conſilij ſententia reſpondit: Ne-
quaquam ſe Fonſeca ſuoſque in apertum adeò periculum obijceret: tutum
in arcem introitum haud minus quingentorum Luſitanorũ prꝛſidio poſſe
obtineri.Proinde rediret Cocinum properè;ageretque cum Prꝛtore diligẽ-
ter(ad quem ſimul ipſe in eandem ſententiam ſcriptas litteras dabat) vti mi
B litum quingẽtorum ſpectata virtute ſubſidium,& ſulphurei pulueris vim,
& ad obſidionem tolerandã alimenta ſubmitteret.Cum hoc reſponſo Fon-
ſeca per infenſos infeſtoſque fluctus hyeme ſumma Cocinũ reuertit.& Prꝛ-
tor,cognito ſuorum periculo, Antonium Syluium ad opẽ obſeſſis ferendã
cum aliquot nauibus,& viris quot Lima petierat, extemplò proficiſci iu-
bet.ipſe interea claſſi ornandæ operam dabat;vt cùm primùm ſe aperuiſſet
mare,cum maioribus copijs eò contenderet.Hæc vbi per exploratores Ca-
lecutum allata;confeſtim Zamorinus,antequam incluſis accederent vires;
omni conatu rurſus oppugnare arcem aggreditur. Neque Siculus architec-
tus,egregiè ſe ſe barbaro venditans,incitatiſſimæ deerat ipſius cupiditati.
aggerem ex Turcica diſciplina promouendo, mœnibus adæquarat. Cuni-
culos prꝛterea ſub terras agebat;locis etiam quibuſdam ſtatuebat oris va-
ſti mortaria;è quibus in ſublime iacta ingentia pondera cum horribili ſtra-
ge in arcis tecta decciderent.Sed operum eiuſmodi, quæ Zamorinum inani
fiducia inflarant, vbi ad pugnam ventum eſt, haudquaquam exſpectationi
reſpondit euentus. Indi telis ac miſſilibus ex aggere deturbati: cuniculi ex-
cepti cuniculis:& mortaria,quemadmodũ, vbi à perito magiſtro locantur,
C magnum hoſti detrimentum important;ita,ſi artificium abſit; in eandem
pæne regionem recidente globo, machinatoribus interdũ ipſis exitio ſunt.
Quocirca Zamorinus,haud mediocri ſuo malo peregrinas artes expertus,
reliquum ſpei in ſæuitia hyemis,& fame repoſuit. neque ea ſpes fefelliſſet
hominem,ſi ad arcendos commeatus vel modicam claſſem inſtructam in
proximo tenuiſſet. Ex quo verum apparuit Themiſtocleum illud: Qui
mare poſſideat,omnia poſſidere. Luſitani ,Syluio duce ab Cocino prꝛmiſ-
ſi,quamquam atroci tempeſtate diſiectis nauibus;tamen vt ſeſe ex iactatio-
ne refecerant,alij ſubinde atque alij Calecutum accedebant.Lima,fatigatis
iam,& ab oppugnatione deterritis hoſtibus,vnam inopiam metuens; mo-
dica militum auxilia recuſabat:affuturum mox cum iuſtis copijs Henricũ
exſpectans.Tantum ſulphurei pulueris & commeatus prꝛſentem expete-
bat copiam. Vtraque, noctis intempeſtæ ſilentio, ſcaphis paulatim in ar-
cem inuecta.& vulgo iam è muris,Luſitani,ſuadenti deditionẽ hoſti,recen
tes carnes,aliaque cibaria,& ipſum denique in delicias betele oſtentabant.
Ea res Zamorini contudit animos.& circumacta iam hyeme,cum nauibus
viginti,bellatoribus mille quingentis aderat Prætor.is,tum à mari,tum ab
arce tormentis hoſte ſummoto;cum ingenti clamore pluribus locis arma-
tos in terrã expoſuit:immiſiſq; intra hoſtiles foſſas audaciſſimis è ſuorum
numero,

Universidad de Deusto
Biblioteca

numero,cùm ex alijs quoque partibus alij ad vallum intrepidè subijssent; D
ad tria Indorum millia partim ferro, partim igne deleuit: in quibus ipse
quoque architectus,proditæ ac desertæ Christianæ fidei noxam luit incen-
dio.è Lusitanis eo die paulo plus triginta cecidêre.saucij relati amplius du-
centi: & Henricus, proruto Indorum vallo,fossisque oppletis;idoneo pro-
pe arcem loco castra communijt.Inde Zamorinus & suorum territus stra-
ge,& simul veritus,ne in proxima palmeta Lusitani sæuirent (quo detri-
mento,vt supra diximus, nihil genti grauius aut acerbius est) misso cadu-
ceatore inducias petijt.in quatriduum datæ. interea de pacis conditionibus
actum:neque conuenit,eò maximè quod Zamorinus insignem quendam è
Cocinensi ditione perfugam tradere abnueret. Ac demum Henricus pertę-
sus Indicæ leuitatis,& Mahometanæ perfidiæ;præsidium abducere ab Cale
cuto,& arcem à fundamentis excindere statuit:præsertim quod ita velle Io
annem Regem è commentarijs Vasci Gammæ didicerat.ergo, muris & pro
pugnaculis,opere subterraneo,sulphurei pulueris de more copiam subdi
iussit.dein militibus,& machinis, omniqúe instrumento raptim in naues
impositó(cuius rei facultatem & natura loci , & nautica turba præstabat)
ignes cauernis iniecti;& barbaris illicò, si quid fortè prædæ relictum esset, E
stolida temeritate in arcem ingressis(tanta inest hominibus rapiēdi libido)
interim è specubus cæcis erumpentes momentò flammæ plerosque hausê-
re;& cum horribili strepitu mœniū structura dissilijt. Atque is finis & arcis,
& obsidionis fuit.Henricus,incolumi classe & exercitu Cocinum reuectus;
alios aliò præfectos dimisit.ipse inde septendecim nauibus Cananorem pe-
tijt.ibi,dum expeditionem in Cambaiam,Diumqúe meditatur;cùm nō to-
to biennio rem Indicam administrasset,graui oppressus morbo, paucis die-
bus è vita migrauit anno post Christum natum M. D. XXVI. Hoc Præto-
re, fama nominis Lusitani, reflorescere visa quodammodo: req; ipsa com-
probatum est;tanti militem ,quanti ducem esse. Atque in ciuilibus etiam
rebus non vulgari prudentia fuisse dicitur:&,quod perrarum in eiusmodi
prouincia est,ab auaritia,& à sordibus alienus.Sub idem tempus ad Mala-
cam pariter bene gesta res est. Alodini copiæ,cùm vrbem terra mariqúe ve-
hementer vrgerent, perpaucis egressis obuiam Lusitanis , cum ignominia
fusæ & fugatæ. Et ex acri obsidione, Linguanus regulus, parua manu Lusi-
tanorum exemptus est.Raia Nara,gener Alodini, Linguam obsederat. ex
eius exercitu cæsi sexcenti,& plurimi vulnerati feruntur,vno tantùm è no. F
stris desiderato. Et è Molucis aliquot Lusitani ad Celebes populos auri cau
sa profecti,cùm littoribus arcerentur;fœda tempestate ad insulam trecen-
tas inde leucas abrepti sunt.incolæ,moris antiqui homines, mira simplici-
tate ac securitate sese per nutus & nonnulla Molucensis linguæ commer-
cia,in consuetudinem extemplò dedêre. Egregio in primis habitu,& ama-
bili vultus hilaritate sexus vterque est.promissa barba & capillo sunt viri.
præmollibus storeis tegunt corpora. Ad fabriles vsus, spinis piscių pro fer-
ramentis vtuntur.Ignoti ad eam diem & nominis,& regionis erat insula-
tum primùm,à nauclero Lusitano,dimensis cæli plagis,nauticam in mem-
branam ex arte relata est, deque ipsius naucleri nomine Gometij Sequeriæ
insula exinde appellata.Non eadem erga Lusitanos comitas eo tempore in
Arabici maris accolis exstitit.Hector Sylueria cū aliquot nauibus Erythræ-
as angustias tuebatur.Hunc,in Arabia,qui Dofarem vrbem incolūt, acces-
su prohibere conati,audaciæ pœnas dedêre.profligati qui cum armis ad ma
re prodierant: oppidum captum, & direptum est.& insulæ duæ, Mazua, &
Dalaca,quod sese ij populi infestos prætereuntibus Lusitanis præberent, ab
eodem Sylueria domitæ, &, annuo stipendio impositó, in ditionem reda-
ctæ. Simul, Aethiopica legatione perfunctus, anno sexto quàm ad Ar-
quicum

A quicum exscenderat Rhotericus Lima, in classem acceptus.Accessit ab Ae-
thiopico, seu Abassino Rege legatus ad Lusitanum Regem nomine Zaga-
zabus:itemqúe cum donis ac litteris ad Romanum Pontificem Franciscus
Aluarus,cuius supra meminimus,Rhoterici comes. Is in Lusitaniam reue-
ctus,Italiam deinde petijt.ac Bononiæ,in celeberrimo conuentu, cū Cæsar
coronatus adesset;Clementi VII. vti Ecclesiæ vniuersæ Pastori,& summo
in terris Dei Vicario, paratam ad omne obsequium voluntatem Abassini
Regis ac studium,solenni cum adoratione,& pedum osculo detulit.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER NONVS.

B HENRICO Menesio vita functo,à primoribus Lu
sitanis ventum in curiam est:ibi apertus alter codi-
cillus,inscriptum ostendit nomen Petri Mascare-
niæ,qui Malacæ vrbi tum præerat, vir bello fortis,
& natura munificus,atque ob idipsum apud omnes
ordines gratiosus.Verùm illud erat in ea successio-
ne incommodi;quod,nisi vertente anno, Mascare-
nias à Malaca,propter tempestatum rationem, ad-
esse nō poterat:cùm interea simul à Calecutano,&
Cambaiano Regibus,&, quod magis erat formidandum,ab ipso Turca bel
lū immineret: minimeque expediret,eiusmodi rerū statu,parente ac presi-
de tandiu carere prouincam.Ob eam maximè causam, Alphonsus Mexias
regius Quęstor,cuius tū erat summa in Senatu auctoritas,cēsebat, nulla mo
ra interposita,tertiū deinceps codicillum aperiendū:neq; exspectandum è
tā longinqua regione Mascareniam:quem,quò melior esset ciuis, & Regis
reiq; publicæ amantior;eò æquiore animo ferre oporteret,in tanto talique
discrimine,saluti cōmuni potius,q̄ proprio ipsius honori consultū. Aduer-
C sus hæc,amici Mascarenię tendere;tā insignem iniuriā deprecari; ac postre-
mò denuntiare,haud leuiori quàm quod in præsentia proponatur malo,
geminam successionem intestinis odijs ac certaminibus materiam vtique
Præbituram.nec verò dubitandum,quin ipsa dulcedo imperij, & ratio dig-
nitatis,è duobus Prætoribus alterum ad retinendam ; alterum ad repeten-
dā omni conatu prouinciam, postmodū esset incitatura.Cùm hisce alijsq;
difficultatibus non inueniretur exitus; multis altercationibus diu agitata,
eò denique deducta res est;vt tertium codicillum inspicerent, prouinciam-
qúe nouo successori mandarent ea lege, vt ipsam,quisquis ille esset, aduc-
nienti Mascareniæ confestim redditurum se iureiurando promitteret. In hāc
sententiā conuenêre omnes:& resignato palam Codicillo,Lupi Vasæi à Sā-
cto Pelagio(contracta vt assolet voce Sampaium appellabant)nomen appa
ruit;qui per id tempus Cocini prefecturam gerebat. Is,cum solenni adiura-
tione pollicitus,sese Mascareniæ, vt primùm adesset,honore cessurum;Pre
turā interim inijt: cognitoq; prouinciæ statu,alios atque alios duces,ad ob-
tinenda præsidijs maria,destinauit.ipse cum nauibus aliquot, in quibus e-
rant Lusitani circiter mille;Malabaricam oram sibi tuendam desumpsit.
Profectus Cocino , circa initium Februarij mensis anni millesimi quin-
gentesimi vigesimi sexti, Cananorem petijt. ibi, dum commeatus in clas-
sem imponit,subitò certior fit, Mahometanos è Calecutano emporio ad
duode-

Universidad de Deusto
Biblioteca

duodecim hominum millia, intra Bacanoris fluminis ostium cum nauibus onustis latere.paratos ad exitum, quæ prima se se occasio nauigandi obtulisset.Ea re cognita,nō dubitauit Prætor, quominus in angustijs deprehēsos quamprimum inuaderet.Ergo sublatis anchoris eò contendit infestus. Res erat difficultatis ac periculi plena,nō modò in tam dispari numero copiarum; sed etiam quod contra omnem eiusmodi casum egregiè se se Mahometani munierant.Fluminis alueum de more fixis vtrinque sudibus atque cancellis,in arctum ita coegerant;vt singulis tantùm nauigijs aditus pateret.cæcos præterea sub aquam,veluti laqueos, idoneis abdiderant locis; in quos illata ex alto nauigia sese inuerent.& munitionibus in vtraque ripa excitatis,crebra tormenta locauerant. Ad hæc,ex oppido fluminis cognomine,qui locus erat Narsinganæ ditionis,omnia illis ad victum necessaria suppetebant. Hæc, Prætor, cùm partim ab exploratoribus accepisset, partim speculatorijs nauigijs obeundo per se nocte sublustri notasset; submissis primùm vrinatoribus,laqueos funesque pretentos ab imo præcidi iussit: dein,sublato ingenti clamore, concinentibus vndique tubis,aduerso flumine subijt :præibant obtectæ centonibus, & maioribus tormentis instructæ aliquot scaphæ;tum cętera nauigia simplici propter angustias ordine sequebantur. In ea conspecta,illicò barbari vim omnis generis telorum emisēre: quibus propter assuetudinem haudquaquam exterriti Lusitani, cōtento remigio ad ipsa munimenta succedunt. Ibi atrox & ambiguum aliquandiu certamen fuit,dum conferti & obnixi corporibus Mahometani hostem descensu prohibere nituntur.Sed postquam impetu ex omni parte capto se se Lusitanus in mediam aciem saltu mittebat,& dextris gladijsque res geri cæpta est;tum verò iniecta formidine pulsi vndique barbari, & magna cum cæde præcipitem in fugam auersi.ac Prætor veritus, ne ab ira & cupiditate miles oppidum diriperet;& Narsinganum Regem,cuius tum in ditione Lusitani complures negotiabantur,alieno tempore prouocaret;vallo potitus receptui cani iussit,suosque à præda,& ab insequendo vltrà hoste cohibuit. Apotheca & diuersorium erat Mahometanorum in ipso portu, frugibus, & merce pretiosa refertum.Eam apothecam, Prætor, & hostiles vnà lēbos incendi iussit,octoginta ferè tormentis, quorum erant ænea pleraque,ex incendio ad classem abreptis. Neque, in magna hostium strage, Lusitani desiderati plus quattuor.quò tristior,acerbiorque Calecutanæ ciuitati,atque ipsi præsertim Zamorino cladis nuntius accidit:vt, non retentæ quacunq; conditione cum Lusitano pacis & amicitiæ, magis in dies hominem pœniteret.Ab ea victoria Prætor ad excidium Dabuli perrexit: quem in portum Mecanis negotiatoribus receptum dari contra fœdus cum Idalcane ictum; & præterea,armatas inde triremes ad oram infestandam egredi pro certo compererat. Appropinquanti, nouus prēses loci,quem Indi Tanadarem appellant,vnico nauigio prodijt obuiam supplex:& culpas omnes in eum cui successerat,transferendo;seque affirmando,vti oporteret,in fide officioque mansurum;haud magno negotio Lusitani Prætoris mitigauit animum :& renouata pax,ita,si Dabulanæ biremes cum tormentis à præside traderentur. Eductæ extemplò omnes,ac traditæ. Et Prætor ex animi sententia gestis rebus,Goam victrici classe contendit.Inter hæc,Ioannes Rex,Henrici Menesij morte nondum audita,quatuor miserat in Indiam naues, & cum ijs noua successorum nomina,ac separatim ad Mexiam Quæstorem litteras, quibus erat in extremis,vt superioris temporis codicillos irritos duceret, & clausos obsignatosq;,vt erant,in reditu ad se perferret;recentibus hisce vteretur,si fortè Menesium è vita discedere contigisset.Eam clausulam Mexias,quod Mascareniam sibi minus propitium fore suspicaretur, ad res nouandas arripuit.E regijs litteris ad concilium refert, quandoquidem vetera ina-

ra inania fecerit Rex;de nouis diplomatibus aperiendis: quemcunque illa iusserint,hunc denique iustum ac legitimum Indiæ Prætorem fore. Hæc, præter omnium exspectationem,à Quæstore dicta, magnos animorum motus fecerunt:ac fermè aduersis auribus(vti par erat)accepta relatio.Inter cæteros, Vascus Deza,Cocinensi arci præpositus, apertè disseruit, non modò superuacaneam,sed etiam perniciosam eam inspectionē futuram. Nuper declarato Prætore Mascarenia,per causam absentiæ,dignitatem optimi & clarissimi viri haud obscurè impugnatam;superinducto contra omne ius fasque nouo successore.Cùm inde certamen ac periculum ingens non sine causa timeretur,iureiurando ac promisso reddendæ aduenienti à Malaca prouinciæ,id periculum Dei benignitate discussum. Quid opus esse, certis & cōstituris iam rebus, denuò solui codicillos?& pessimo publico labefactari concordiam & pacem;cùm tantum belli pæne in manibus sit, cùm tot vndique terrores immineant?Nam quod huic actioni regia prætexantur mandata;profectò si in tanta regionum distantia,cùm Ioannis ipsius consulendi facultas desit;ad interpretationem regiæ voluntatis atque iudicij referenda sint omnia;nulli dubium esse debere, quin Mascareniæ delatum è prioribus codicillis honōrem,non quietis modò,sed etiam hominis causa,ratum,inuiolatum,ac proprium esse Rex iubeat.Id,vel ex eo apertè intelligi,quod veteres codicillos ad se clausos atque obsignatos referri mandauerit.quos ille si vel apertos irritos omninò esse voluisset;id ipsum vtique disertis verbis adscripturum fuisse.Proinde supersedendum hoc successionis malè auspicatæ periculo;noua Regis exspectanda responsa;atque interim coniunctionem animorum atque consensum,quo vno maximè inter hostilia circa omnia Lusitanæ stent res, omni studio & cura fouēdum. Maiori & meliori parti eorum qui aderant, admodum grata fuit oratio Dezæ: quinimmò ex oraculo missa videri quodammodo potuit.Siquidem paulo ante, Ioannes Rex à nauarchis,qui ex India illo ipso anno redierant,audita morte Menesij,& Mascareniæ successione;veritus,è missis ad Mexiam quas dicebamus litteris, ne quid controuersiarum existeret; Petrum Annium Gallum cum nauigio expedito submiserat ad ea reuocanda mandata;& Mascareniæ nominationem sua auctoritate firmandam.Sed Annius, nondum tempestiuo ad nauigandum mari profectus, superato iam Bonæ spei promontorio, circa Sancti Laurentij insulam naufragio perijt. Inde, non ad liquidum explorata Regis voluntate;cùm plerique ex æquo & bono agendum,& cauendas omnes discordiæ causas prudenter monerent; Mexicus tamen, paucis assentientibus,omne id periculum in se recipiendo, premēdoque verbis ijs quæ retulimus ex epistola Regis; peruicacia & obstinatione tenuit,vt nouissimi codicilli consulerentur.i) primo loco Prætorem declarabant Lupum Vasæum ipsum, qui secundum in priore nominatione tenuerat.itaque elatus hoc de se iudicio Regis;pro fiduciaria legitimam ac propriam sibi vindicare Præturam;& ad arcendum honoris aditu Mascareniam,si promissa repetere instaret;omnia præmoliri constituit.Ea re multorum animi grauiter offensi:nonnulli etiam Vasæi imperium detrectare palam ausi. Interea de interregno, & Mascareniæ successione, deque vicario Vasæi munere, Malacam litteræ nuntijque peruenerant. Et satis comperta re, vtriusque Indiæ Prætorem Mascareniam ritè consalutauerant socij coloniique. Proinde, ne quid se absente respublica incōmodi acciperet; maturandum ratus Mascarenias, Malacæ Georgium Capralium præfecit: ipse, non exspectata motione quam vocant;reclamantibus naucleris citeriorem Indiam petere intendit. neque impunè cessit illi temeritas.ad Pulopuarem insulam tenuit primùm.ibi dum stat in anchoris;subita procellæ vi,malo diffracto,lacerisque armamentis,pæne submersus,Malacam retrò

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnde abierat, redire coactus est. Natus ad res gerendas, & gloriæ in primis D
appetens erat Mascarenias. Ergo, dum anniuersarius recurrat Eurus; ne fru
stra interim tempus absumeret, quod parum feliciter Georgius Albuquer-
cius ante tentarat, hærentem lateri tyrannum Alodinum oppugnare, & re-
ceptaculum piratarum insulam oppidumque Bintanum, omnibus modis
parat excindere. Fortè tum Malacæ substiterant præfecti aliquot Lusitani,
Borneum insulam alij; alij Molucas, alij Somatram ipsam Regis iussu pe-
tentes. Hisce non approbantibus modò expeditionem, sed etiam operam
suam in idipsum enixè offerentibus, Mascarenias variæ formæ naues vnde-
uiginti contraxit: & Lusitanis trecentis, Malacensibus fermè sexcentis im-
positis, ad Bintanum vela fieri iussit. Alodinus ad eius classis famam, pon-
tem vrbemque nouo præsidio & munitionibus auxerat, venenatis tribulis
circumquaque dispersis; plurimisque tormentis ad idonea loca dispositis.
præterea, quàm acerrimè defixis in imo longurijs, tignisque in lapides mo-
lares impactis vt pondere ipso detinerentur, obstruxerat portum: & super
hæc, opem à propinquo regulo Panensi petierat. Lusitana classis, ob natu-
ram vadosi maris, & frequentes insulas, cùm tardè admodum nauigasset;
ante ipsam Bintanum denique in anchoris constitit. Inde præmissus ad om E
nia contemplanda cum speculatorio nauigio Eduardus Coëlius, retulit,
fauces portus, nisi euulsis cancellis, omninò esse impenetrabiles. porrò des-
censum ad vrbem planè exitiabilem fore: adeò locum & prealtis muniti-
onibus, & crebris tormentis, & omni apparatu bellico tutum videri. Hisce
rebus permotus Mascarenias, vallum omittere; pontem ipsum (vti Albu-
quercius olim in expugnatione Malacæ) admota celsiore naui, & repagulis
per vim extractis, adoriri decreuit. Ad eam rem, eximiæ fortitudinis nauar
chus deligitur, Franciscus Serranus Eborensis; Lusitani propugnatores cũ
magno tormentorum numero additi quinquaginta: & nauis, partim vali-
dis asseribus pluteisque, partim etiam culcitris, & gossipio, quæq; alia sunt
missilibus eludendis, egregiè tecta. Hisce mandatum, vt ostio repurgato, &
faucibus vtcunque patefactis, pontem inuaderent: laborantibus in tempo-
re subsidium affuturum. Tum, ad breuia vitanda, catures duo, biremium
instar, prætentatis canalibus, nauem remulco trahere iussi. Primus labor a-
periendi aditus fuit. adacta ad imum tigna, immissis ductarijs funibus, erga-
ta conuellere nitebantur, eo quidem impetu, vt nonnulli præ nimia contẽ F
tione sanguinem euomerent: atque vt initia sese dabant; multorum dierũ
id opus proculdubio fore apparebat. Dum huic vni rei, in orbem succeden
tes alij alijs, dies noctesque dant operam; noua repentè ab alto conspicitur
classis. tres & triginta erant lanciaræ à Panensi regulo missæ: quibus, præter
varios commeatus, duo circiter hominum millia vehebantur. Ea re ani-
maduersa Mascarenias, ne si propius accessissent, elatus recenti subsidio Bin
tanius confestim erumperet, ancipitique prælio Lusitani postmodum vrge
rentur; anteuertere, & cum parte copiarum ipsemet quàm longissimè obu
iam ire Panẽsi decreuerat: sed præfectorũ dein precibus victus, ne se teme-
rè in discrimẽ objiceret; Eduardo Coëlio cum lãciaris quatuor, calaluzijs
quinq; (eiusdem ferè magnitudinis vtraque actuaria sunt) id negotij dat. ip-
se ad exitũ portus tuendũ cũ cætera classe subsistit. Barbari, quamquã multi-
tudine superiores; tamẽ, & oneribus impediti, & à tormẽtis imparati aduẽta
bant; seminudo corpore, sagittis maximè freti. Ergo, vti propius ventũ est;
primũ bõbardæ fragorẽ, & radiãtia fulgetra non tulêre. Perterriti, aliquot
suorũ amissis, turpẽ in fugã extemplò auertũtur; & hærẽtibus tergo Lusita-
nis, lãciaræ viginti tres, ad proximã insulã directis proris, in littus iectæ: &
certatim exsiliẽtes barbari; nullo nisi vitę respectu, omnib. fermè relictis re-
bus, hac illacq; disperfi. reliqui, cùm insulam tenere nequissent, contento
cursu

A cursu prælati, nocte iam imminente, per tenebras euaserunt. Coëlius, haud
parua sine vllo suorum sanguine parta victoria, relictas ab hoste lancia-
ras cum ipsis oneribus ad Mascareniam cum ingenti gratulatione perdu-
xit. Inter hæc, quod ad transitum satis esset ostio patefacto, Serranus, attra
cta remulco naui, ad frontem valli processerat. hic verò longè acrius desu-
dandum Lusitanis fuit: dum ingruentem ab latere missilium vim excipiũt:
atque alij recentia foramina raptim obturant, alij conceptas exhauriunt a-
quas, alij pauentem ad præteruolantium globorum sibilos, abdentemque
se remigem, adhortantur. Magnus in primis vsus cẽtonum & gossipij fuit:
nec dubium, quin alioqui nauem, quamuis firmis compagibus tabulatisq;
munitam, creberrima pilarum grando pessumdatura fuerit. E tanto peri-
culo elapsi diuinitus, quintodecimo instituti operis die ad pontem appro-
pinquant: iactisque idoneo loco anchoris, in modum propugnaculi nauẽ
ex omni parte stabiliunt. Tum verò indignatione atque ira percitus Alodi-
nus furere, & suos incusare, quod in omniũ conspectu claustris effractis, ho-
stem ad interiora penetrare sint passi. Confestim è gentis consuetudine sub-
missi, qui nando clam oras præciderent, vt ipso fluminis impetu nauis in va
B da ferretur. Sed Lusitani, fraudem, iniectis ad anchoras ferreis catenis eluse
rant. Ea quoq; spe destitutus Alodinus, euocatum è statione Laqueximenã
præfectũ, lanciaras vndecim raptim deducere, & cũ quingentis armatis inter-
clusam à cętera classe nauem inuadere iubet. Simul, ne quid interim Ser
rano auxilij superueniat; custodibus edicit, quàm intẽtissimas pro vallo ex-
cubias agant; &, vbi postulet res, tormenta sine vlla intermissione in prę-
euntes exerceant. Vti imperauerat, factũ. Laqueximena lanciaris momẽto
deductis instructisque; nauem petit infestus: ac nequicquam arcere conãte
Lusitano, circumuentam barbari à prora maximè ascendunt: cumq; abun-
dante multitudine integri succederent fessis; & paucitate, & labore, & vul-
neribus fatigatos Lusitanos, capta iam prora, ad malũ vsque summouerãt.
Ibi Serranus grauiter saucius, egregiè dimicans cadit; & pro mortuo habi-
tus, collectis dein vtcunq; viribus, acrior in pugnã resurgit. Verũ libero in-
troitu, irruentibus alijs super alios Mahometanis; nulla ope obsisti iã pote-
rat. Cùm in eo statu res esset; conspicatus Mascarenias è prętoria discursum
hostium, & circumfusas naui lanciaras; atq; ex ipso numero & vociferatio-
ne, haud absurdè coniectans, præsidium in extremo versari discrimine; cõ-
C festim Eduardo Coëlio, & strenuis aliquot assumptis, in balancum, quod le-
uioris nauigij genus est, ad fallẽda missilia, desilit; ac nulla deterritus vi, per-
tinaci remorũ pulsu, præter ipsas munitiones, nequicquam eiaculantibus
barbaris, ad locũ certaminis appropinquat: disiectisq; ignifera bolide lãcia-
ris, qua proximum est; conscendit nauem; atque vt prope serum auxilium
suis iam iamque captis, ita vniuersum gaudium & requiem attulit. neque
ascendentem (adeò certamine occupati erant introrsus dimicantium ani-
mi) sensit quisquam. recentes dein, respirãtibus cæteris, pugnam capessunt:
neque ea diuturna, vel ambigua fuit. Exterriti nec opinato aduentu hostes
cessêre primùm; dein, cùm dolor cadentis ad irritum rei, ad rabiem atq; ad
iterandum certamen accenderet; cæsi ad vnum quotquot nauem intraue-
rant; & è Lusitanis (quod pæne fidem excedat) in tanto sauciorum numero,
ne vnus quidem amissus. Mascarenias, per summam fortitudinem præ-
sidio seruato; magnam sibi ad omnes laudem & gloriam peperit. dein fe-
stinandum ratus, ne denuò barbari nauem adorirentur; vel rates, vt solent,
secundo flumine ac vento cum ignibus ad incendium immitterent: adiu-
uandi ratione vires, & rei sine mora perficiendæ, tale consilium expedit.
Duæ, pręter amnem, ferebant ad pontem viæ: alteram, qua vrbs condita
est; munimẽtis & custodijs obtinebat hostis: altera, propter vligines & palu-
des, in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

des,inaccessa &clausa putabatur.hoc ipso itinere,quo minus erat suspectũ, D
Mascarenias noctu pontem aggredi statuit.atque vt ab eius rei sensu quàm maximè Mahometanos auertĕret; quasi à vallo vrbẽ inuasurus;ab ea parte pluteos erigi,vineas agi, & tormenta aliqua collocari iubet: inque hac statione primis tenebris Sanaiam præfectum Malacensiũ,cum quadraginta Lusitanis, & cum auxiliaribus collocat.ijs mandat, vt cùm primùm à ponte micantes viderint flammas;confestim clamore sublato,continentibus tubis, tormenta displodant, & quàm tumultuosissimè ex eo loco oppugnationem ostentent;hostemque inde omni ratione distineant.ipse cum cæteris Lusitanis,obseruato matis recessu, primę vigiliæ silentio,tria millia passuum à ponte,diuersum in littus egreditur.inde per tenacẽ limum atq; voragines ingenti labore eluctati,cùm alibi vmbilico, alibi humeris tantùm exstarent; integras tamen ac recentes haud sine miraculo vires ad pontem attulêre. Quarta fermè erat vigilia,quæ gratissimæ quietis hora est: & peruigil in naui Serranus, ad incẽdium ollas è composito paratas habebat. ijs Mascareniæ iussu in castella coniectis, simul ex arida materia splendor eluxit,& in id ipsum intentus è condicto Sanaia,clamorem tolli,canere tubas,& cum horrendo fragore,globorum vim in munitiones emitti iubet. E
Dum simulato prælio Malacenses Laqueximenam egregiè cohibent,& in eum vnum locum ex omni vrbis parte concursus fit; interea Mascarenias cum suis,castelli portas & claustra perfregerat. Inde prælio in vrbem illato,cùm cædes multis iam locis fieret; trepidi ad Regem conuolant ciues: hostem intra mœnia grassari cum fletu renuntiant.ille,inania videlicet ex inconsulto metu ratus afferri;pauidos ac tumultuantes cum iurgijs increpat.Neque fuit fides,donec ipsa lux vniuersam aperuit cladem. Tum verò Alodinus,conscenso properè elephanto,fugam arripuit;& mox insequentem à tergo hostem extimescens (namque Lusitani, omissa in præsens præda, vnum tyrannum petebant)ad pedes,ne dignosceretur,degressus,densas primùm petijt syluas:dein,parum tutam ratus insulam,occultis itineribus ad mare se contulit,atque ad Vgentanam continentis oræ transmisit. ibi, diuturna ægritudine & morbo, vti Mamudius olim pater, absumptus est.
Lusitani interea, dimissis per omnes insulæ partes,qui tyranno indagando, & comitibus ipsius excipiendis insisterent; Bintanum oppidum, cæso aut dilapso præsidio, diripuerant iure belli; neque contemnendam, cùm è reliquis tectis,tum verò è regijs ædibus prædam exhauserant. tormenta insu- F
per, & quidem ænea pleraque,reuecta omninò trecenta,quorum non pauca Lusitanis Alodinus ademerat.Propugnaculis dein ac munitionibus ignes iniecti,triduoque omnia prorsus absumpta.Sub hæc, pulsus quondam ab Alodino dynasta Mascareniam victorem adijt supplex:ac tyranni questus iniurias;nõ modò pacem impetrauit;sed etiam in solium restitutus est legibus ijs,vt Ioanni Regi annuum persolueret vectigal;arcemque aut propugnacula, non nisi ex auctoritate Lusitani Prætoris exstrueret. Per eosdem ferè dies, haud contemnendæ rei spes,cæterùm inani successu, Lusitanis affulsit. Sunda est oppidum lauæ maioris,ad Borealem plagam, Somatranis littoribus obiacens.id oppidum, præter maritimas opportunitates,agro est etiam cùm aliarum frugum feraci, tum verò egregij piperis. ei tum oppido Mahometanus dynasta imperabat.is,finitimo bello cùm valde premeretur;coactus inops ad potentiores confugere, oratores opis implorandæ ad Mascareniam destinarat:ac simul idoneum Lusitanis apud se locum & exercendo mercimonio,& arci ædificandæ promiserat. Mascarenias, legatis comiter acceptis & confirmatis, peracto demum Bintanensi bello, Franciscum Salam cum aliquot nauibus,&,præter aliam turbam,Lusitanis trecentis misit,nimis lentũ perditis iam rebus auxilium.quippe hostes interea Sun-

A rea Sundam expugnarant,locumque operibus nouis,& valida militum custodia sepserant. At Lusitanos à Bintano profectos,in conspectu pænè Sundæ atrox tempestas oborta dispersit.Lembo etiam vno ad terram allisso,circumuenti à barbaris & cæsi triginta,nequicquam inspectante ac miserante procul Eduardo Coëlio trierarcho.inde, hostilia esse omnia patuit. Et Sala, collectis in alto nauibus,cùm ad Sundanum littus tandem appulisset;vi armisque descensione prohibitus,Malacam re infecta redire coactus est.Cęterùm capti Bintani fama,in primis læta cùm vniuerso nomini Lusitano ac socijs accidit;tum ijs præsertim,qui Malacensem oram incolebant. magno quippe eorum detrimento,Bintanij prædones,non mare solùm infestum, sed omnes circa agros iam diu fecerant.Et Mascarenias,insignis gloria militari,Malacam reuectus,maturo iam ad eam nauigationem Oceano, citeriorem Indiam petere intendit;ignarus quid, post priorem successionem, è regijs litteris accidisset; ac minimè dubius, quin aduenienti sibi, Vasæus, vti receperat,illicò prouinciam traditurus esset. Ergo, Malacensi re constituta, & iuncto vel renouato cum vicinis Regibus fœdere, Mascarenias à Chersoneso cum aliquot rostratis maioribus profectus, præter Gangeti-
B cum sinum, Cori promontorium superat; flexoque in Septentriones cursu, Colanum applicat primùm. ibi à Lusitanis negotiatoribus Prætor honorificè salutatus,acta Mexiæ,& occupatam à Vasæo prouinciam graui cũ dolore cognoscit.Neq; tamen iccirco despondet animum. Experiũdi causa Cocinum prouectus,qua tum in vrbe Mexias agebat,cùm egressum è naui,& introitum in vrbem peruicacius tentasset; concitante populum Mexia;vi & armis ad naues, haud sine damno vulneribusque,repellitur. Perculit grauiter ea res insolentem iniuriæ virum. nec deerant suasores, qui ad contrahendas vndique copias, & vlciscendam iniuriam accendere niterentur. At ille, de communi salute solicitus, ac memor moderationis eius quam Alphonsus Albuquercius in re simili præstitisset;iracundiæ temperare,& iure potius quàm ferro cum inimicis disceptare constituit. Ac primùm reposcenti Regis nomine classem cum nauali instrumento Mexiæ tradit:vno dromone contentus: inde ad Cananoris arcem delatus, cùm à Simone Menesio prefecto non nisi priuatus admitteretur;omni non modò vi, sed etiam minis ac verborum atrocitate sapienter abstinuit: ipso quinetiam dromone socijsque relictis, cum cature vnico, amicis duobus, totidem pueris, Goam ad Vasæi colloquium rectà contendit. Vixdum eò perlatum erat, aduentare Mascareniam, cùm ab amicis & necessarijs ipsius, magna & inter ipsos & cum alijs gratulatio facta: facileq; apparebat,simulatque præsentis Mascareniæ copia foret, consensu maximæ ciuium partis, coactum iri Vasæum vel magistratu sese abdicare,vel certè rem totam bonorum cognitioni arbitrioque permittere. Id ipsum veritus Vasęus, Antonium Sylueriam, & Simonem Mellum propinquos suos, cum magno numero nauium ad custodiendas fauces Goani portus celeriter mittit:iubetque,appropinquanti Mascareniæ denuntiare,in Cananoris arcem extemplò se se recipiat; ibique se ad Vasęi nutum in libera custodia fore cũ iureiurando promittat:atque inde Goam sua postulata litteris consignata trãsmittat:id si voluntate abnuat facere;constrictum vinclis Cananorẽ asportent. Nil recusatum à Vasæi cognatis. Perinde ac si hosti occurrendum foret,ita quàm maximis coactis copijs,maritimos aditus occupant.vbi Mascareniam adesse nuntiatum à speculatoribus est;præmissi confestim qui missilibus vela submittere cogerent:dein Vasæi exposita mandata cũ minis. Et Mascarenias quidem,quominus antennas honoris causa demitteret,nõ recusauit:vt verò Cananorem se rediturum,atq; ibi in custodia sponderet futurum,adduci nõ potuit. Vnum illud enixè petebat, vt inermi sibi vrbem
C

Universidad de Deusto
Biblioteca

intrare,& cum Vasæo coram disceptare permitterent.Hæc identidem ex- D
postulanti,Regisque imploranti fidem clarissimo viro,per summam indignitatem iniecti compedes:atque ad Cananoris arcem asportatus, Simoni Menesio præfecto adseruandus cum iureiurando committitur. duo item comites Mascareniæ, ab eius complexu Goā abstracti, & pariter in vincla catenasque coniecti.Hisce actionibus,quod magnam partem ciuitatis admodum offenderent; Vasæus publicæ salutis & otij causam prætexebat; videlicet,ne per Mascareniæ introitum,ab rerum nouarum cupidis & factiosis hominibus,tam alieno tempore tumultus excitaretur.Sed frequētes hominum cætus & voces cohiberi nequibant commemorantium Mascareniæ cùm egregia merita virtutesque;tum verò causæ bonitatem,qua fretus nihil nisi ius posceret: cùm Vasæus interea,nimirum exconscientia sibi diffidens,grassaretur armis,omnique ope iudicium subterfugeret. Eiusmodi sermonibus (neque enim erant obscuri)permotus Vaseus, insignes aliquot è Mascareniæ fautoribus in carcerē trudit.Nihil tam aut infirmum,aut fallax,quàm humana consilia . Quod vnicum remedium opprimendæ seditioni putarat fore, hoc ipso vel maximum excitauit incendium. Namque vt eius rei fama peruasit Indiam (adeō lenibus medicamentis gaudent E
homines;tristia,& acria, & aspera detestantur) extemplò alienati à Vasæo multorum animi:& Mascarenias occasione capta,per litteras & coram deplorando calamitatem suam,memorando æquitatem postulatorum, querendo iniuriam,& vim,& sæuitiam inimici; non Simonem modò custodem; sed alios quoque complures in causam traxit.Ita, paucis diebus, non sine extremo discrimine rerum, duas in partes Lusitanum nomen omne discesserat;vltimamque dimicationem dubio procul adesse apparebat.Hic è spectatoribus,amici socijque,miserari gentis vicem, quod in tanta paucitate, quas vires ad imperium vel tuendum, vel proferendum conferre oporteret;eas per intestina dissidia in suam ipsi cladem perniciemque cōuerterent.iniqui verò atque inuidi,ridere amentiam,quod remotissimis in regionibus,cùm tot vndique pericula circunstarent, adeò certamen praunm imbibissent animis;vt neque patrij soli recordatione(quæ populares homines peregrè deprehensos, admirabili quadam suauitate coniungit) neque communi metu, quod firmissimum amicitiæ vinculum est,ab letali peruicacia flecti ad æquitatem & concordiam vllo modo possent . Hostes verò, tam præclaræ occasioni delendi funditus Lusitani sanguinis , haudqua- F
quam indormiebant . Inter alios Calecutanus, tum veteribus odijs , tum recenti incitatus damno;nouam classem habebat paratam,vt vbi sese vnius corporis duæ acies ciuili bello attriuissent; ad reliquias ipse conficiendas accurreret. Neque fefellissent hominem cogitata;nisi propitiatus piorum prece Deus,Vasæi mentem ad saniora consilia reuocasset. Quippe cognito præter cæteros, Simonem quoque Menesium,& Sosam Caiuli præfectum, sese ad Mascareniam aggregasse; tandem extimuit; secumque agi de iudicio est passus.prima conditio disceptationis fuit,vt ad causam vsque cognitam, vterque pro priuato se gereret. dein, commeantibus vltrò citroque internuntijs (namque ipsi congressum inter se , ne mutuo conspectu recrudescerent iræ, consultò vitabant) arbitri electi tredecim . qua item in re Mascarenias haud parum de suo iure decessit.siquidem cunctos è Cocinensi colonia creari est passus,quam sibi vel in primis aduersariam senserat.eo confessu,neminem fefellit quorsum euasura esset res . arbitri , tum conscij sibi quid de Mascarenia meriti essent,tum etiam Mexiæ priuatis de causis obnoxij,intra paucos dies adiudicata Vaseo Prætura, Mascareniā primo quoque tempore in Lusitaniam redire iusserunt.Insigni infamia id iudicium fuit;neque ex altera factione moderatius pæne quisquam eam rem tulisse

A tulisse fertur,quàm ipse cui facta erat iniuria. Sed non diuturna Vaseo lætitia mansit.Namque Ioannes Rex,coram audito Mascarenia,Cocinensium acta rescidit;liteque insuper æstimata,Vasæum Mascareniæ aureorum millibus ferè viginti damnauit,quantum ex honorario Præturæ per biennii ceperat.Simul,ne quid in posterum simili de re controuersiæ oriretur; ab Rege decretum;vt in codicillis,vbi res postularet,aperiendis;cuius nomen exisset,hunc,si per id tempus vltrà Cori promontorium, vel cis Dium (qui vlterioris Indiæ fermè sunt limites)vel publicæ,vel priuatæ rei causa abesse contingeret;eius,in eiusmodi successione,ratio nulla haberetur. Hunc exitum habuit lis,quæ Lusitanam rem in extremum pæne discrimen adduxerat.Interea Vasæus,vir,si commune malum, imperij cupiditatem demas, haudquaquam improbandus,amoto æmulo,ad componendas res, armandamque aduersus imminentia bella prouinciam, intendit curas.ac primùm,omnibus qui Mascareniam secuti erant,veniam & oblitionem præteritorum indulsit.Deinde Antonium Mirandam cum sex rostratis maioribus,vna longa naui, & biremibus aliquot,& armatorum mille præsidio,ad Erythræa ostia;Simonem Mellum cum modica manu ad Maldinas insulas; Ioannem Dezam cum vna triremi,lembis sexdecim, ad Malabaricam orā
B obtinendam;& alios,prout exigebat res,in alia loca dimisit.Dum apud Indos,quas dixi turbæ sedantur;ad Molucas interim,haud minus atrox ac detestanda incidit res.In eius emporij præfectura Garzias Henricus Antonio Britto successerat.Is,& belli tædio fessus, & paucitate suorum adductus;Tidorensi regulo experenti pacem dederat in has leges;vt intra sex menses, tormenta,& alias res omnes per bellum Lusitanis ablatas, necnon fugitiua mancipia redderet.Lætus optata pace Tidorensis,id laborabat vnum,quomodo perpetuam eandem ac stabilem faceret.In hac deliberatione versanti,optimum visum est,Cacilem Aroezium Ternatensem,cuius supra meminimus,quàm arctissimo necessitudinis vinculo sibi coniungere;quod is cùm apud populares opibus,tum apud Lusitanos gratia & auctoritate plurimum valeret.Ergo per fideles internuntios, cum egregiæ cuiusdam voluntatis testificatione,Aroezio filiam in matrimonium offert. Id Garzias interpretatus ad labefactandam ipsius potentiam haud dubiè pertinere;
omni conatu dirimere atque impedire nouam affinitatem instituit. Ad eā
rem aptius occurrit nihil,quàm arrepta qualibet occasione recentia fœde-
C ra soluere;& eodem Aroezio adiutore,quem natura leuissimum, & quietis inimicum nosset;Tidorensibus arma quamprimum inferre. Cùm hæc sententia placuisset;extemplò per legatos ab Almansore ex conditionibus efflagitare instituit cùm cæteras res,tum verò tormenta;quippe quorum partem ex insula abesse,atque haud ita facilè restitui posse intelligeret.Ad hæc regulus benignè respondit;necdum exijsse diem in fœdere præstitutum; & sibi nihil maiori esse curæ,quàm vt omnia sua Lusitani recipiant.Et cæteris quidem in rebus,non magnā fore cunctationem.tormenta se aliquot Bactiano regulo commodasse:ad ea exigenda reuehendaque spatio esse opus.veruntamen daturum se operam,vt ad condictum tempus Ternate cuncta sistantur.interim se,præter cætera incommoda, morbo etiam implicitum teneri.petere ab Garzia,& rogare pro reconciliata gratia, moram eam boni consulat,ac simul,vt medicum aliquem ad se mittere ne grauetur. At ille, minimè patrijs artibus,cùm se excusationem accipere simulasset; medicamentariū,nescio quē, è suo comitatu submisit. is, è cōdicto videlicet,nihil minus metuenti ægroto venenū pro pharmaco miscuit:ex quo paucis diebus,per speciem ægrotationis fraude vtcunque celata, decessit. Defuncto regulo, magnus in vrbe luctus fuit, magna perturbatio rerum omnium. Eo acrius Garzias mœrentibus ac perculsis instare;& nisi tormenta extem-

plò

Universidad de Deusto
Biblioteca

plò restituant,denuntiare bellum.Ad ea Tidorenses coacto ægrè concilio D
respondent:orbam ciuitatem in summa tristitia & mœrore versari: Almã-
soris insepultum adhuc iacere corpus: id vbi terræ mandarint, ac iusta suo
Regi persoluerint;nihil habituros antiquius, quàm vt Lusitanis omni rati-
one satisfiat.Hæc demissè ac suppliciter agebant ciues:& status erat rerum,
qui vel ferrea pectora lenire ad clementiam posset.At verò Garzias, vno
tantùm interposito die, nauibus ad Tidorem accedit,paratas ad cædem &
rapinam copias confestim exponit.oppressi oppidani extemplò diffugiunt.
Ille desertam inuadit vrbem;contra omne fas diripit, direptam incendit.
Nihil eo facto grauius ad vicinorum aures accidere potuit.Ex eo tempore
cùm à cæteris littoribus,tum à Baciano præsertim, Lusitani minis armisq;
procul haberi cæpti.Sub idem tempus,ab Hispali naues quinque ad Molu-
cas intenderant iter, ducibus ijs,qui Magalianis è comitatu supererant. Eæ,
nondum probè explorato cursu,varijs casibus dissipatæ sunt. optatos por-
tus vna tantummodo oneraria tenuit. Martinus Ignatius Carquicianus
præerat, homo Cantaber,cum propugnatoribus fermè trecentis.Is cognita
Tidorensium clade,destitutam insulam summa accolarum voluntate oc- E
cupauit,ac munijt. Inde inter Ignatium & Garziam,cum contestationibus
minisque nuntij commeare.Molucense emporium ambo sibi iure finium
asserebant,& alterum vterque excedere ex ijs locis,ac nihil eius negotiatio-
nis iubebat attingere .Ex hoc,iurgijs primùm,tum etiam prælio leui certa-
tum est.Postremò inducię factæ,quoad ea de controuersia suum vterque
consuleret Regem. Vixdum externi quieuerant motus,cùm inter ipsos Lu
sitanos tetra visu,fœda relatu exorta dissidia.Georgius Menesius, successor
Garziæ,Ternatem aduectus;inter cætera illud habebat ab Indiæ Prætore
mandatum,vt Garziam in reditu per Borneum insulam cursum tenere,
iterque illud explorare iuberet; quod multo compendiosius Molucas à
Malaca petentibus esse diceretur .At Garzias,qui ad Bandam insulam (quæ
vetus erat nauigatio) vnà cum alijs instituta mercimonia dudum haberet;
perculsus nec opinato Georgij præcepto;varias excusationes afferre, tergi-
uersari,denique omnia malle,quàm negotia priuata relinquere. Et Geor-
gius,ne contra virum pertinacem cum suæ dignitatis iactura diutius tende
ret;Garziæ loco Vascum Laurentium, virum egregiè fortem ac fidelem,
cum vna caracora,quod nauigij Molucensis est genus, ad ea compendia F
perquirenda proficisci iussit. Hoc inter Garziam & Menesium simultatis
initium exstitit.Per eosdem dies,Ioannis Regis nomine edictum est, quo-
niam in stipendia militum, & arcis munitionem magni sumptus fierent;
ne cui omnino,præter apothecæ regiæ curatores,aut coemendi ab incolis
caryophylli,aut externis venundandi esset ius.Inter ipsos autem curatores,
& magistratus vrbis,conuenerat pretium, quo ne pluris vel optimæ fruges
Regi constarent.Id monopolium ægrè admodum passi Lusitani, quippe
qui mercaturæ impensius multo,quàm militiæ insisterent. Ergo per sum-
mam impudentiam contemptis edictis,vnusquisque venditores ad se pri-
uatim allicere;vberiorem offerre mercedem;nullam regij quæstus,aut pu-
blicæ vtilitatis rationem ducere. Aduersus ea Menesius,monitis, precibus,
minis,aliquandiu niti:sed posteaquam se frustra conari, &cupiditatem im-
perio potentiorem animaduertit;suo periculo sapiens esse diutius noluit:
remissa paulatim seueritate, cæterorum exemplo suam ipse quoque rem
agere aggressus est.Inter hæc, Martinus Ignatius Castellanorum dux è vita
migrauit.in eius locum suffragio militari suffectus Fernandus Turrianus
indignari cæpit,suæ cohorti leges dictas à Lusitano; virosque fortissimos,
emensо per tot pericula tanto pelagi spatio,in aliena terra sedere otiosos.
Cùm eadem alij fremerent,& apertè vociferarentur, vi atq; armis hostem

inde

A inde pellendum; Turrianus de communi sententia rupit inducias ; exstruc-
tasque & ornata biremi, hostiliter insectari Lusitanos instituit. Contra
hoc malum Menesius vti pari magnitudine actuarium sine mora pararet,
cùm aliunde, tum ex inchoato Garziæ (necdum enim ex ea regione dis-
cesserat)iunco, fabros pro imperio accersit.Id Garzias non necessitate, sed
odio ac maleuolentia factum ratus;extemplò ad amicos refert . in ijs erat
mysta quidam,consors eiusdem negotiationis(adeò sacratas quoq; mentes
amor pecuniæ de recto sensu detorquet)cui,modò ne sordidum lucellum
amitteret,nihil erat pensi quid faceret diceretve. Huius maximè instinctu
Garzias,indignum facinus clamitans,profectionem suam sine causa impe-
diri;naualia, vbi tum præfectus agebat, petit infensus:abductas operas repo-
scit;iniuriam acerbè acvehementer expostulat.Menesius contra;& iure fa-
ctum tueri,& ipsas temporum difficultates obtendere. Eam excusationem
cùm alter haudquaquam acciperet;magis magisque accensi ambo:& inter
altercationem prouectus intemperantia linguæ Menesius Garziam insanũ
appellat. Ad eam verò vocem Garzias adeò exarsit; vt stricto gladij capu-
lo audacius quàm priuatum hominem decet, præfecto cum maledictis in-
B tenderet minas.Concursu dein hominum facto,sedata rixa.tum verò Gar-
ziæ sectatores laudare constantiam viri;suadere vt in incepto persistat:suo-
rum laterum,si periculum immineat,oppositus polliceri.Contra Menesia-
ni,Garziæ facinus & impudentiam exaggerare verbis;pessimi exempli rem
nulla mora interposita vindicandam;& seditiosi vnius capite sanciendum
imperium dicere.Hisce rationibus adductus Menesius, misso viatore Gar-
ziam citat.quo ille spreto cùm insuper vim pararet;iusto dolore commo-
tus Menesius,tormenta ex arce ad ędes Garzię diruendas obuerti iubet. Mi
nuit nonnihil ea res feroçiam viri.& abiectis in præsentia pugnæ consilijs
(sic tamen vt in voce vultuque contumaciam cerneres) contemptim obit
vadimonium, atque inde semet in custodiã dat.Hic amici & fautores Gar-
ziæ, licet factum ægerrimè ferrent;tamen quieuêre aliquandiu, rati fore,vt
ea satisfactione lenitus Menesius iras poneret;solutoq;Garzię tandẽ aliquã
do cum suis proficiscẽdi faceret potestatem.Sed longè eos fallebat opinio.
Vim sibi propemodum illatam,& imminutam in sua persona maiestatem
regiam fremens præfectus,apertè iactabat,sibi certum esse, primo quoque
C tempore vinctum Garziam ad Prætorem Indiæ mittere. Ab ea sententia cũ
à familiaribus deduci nõ posset;deprecator adhibitus Aroczius ipse,ex quo
vel maximè tum Lusitani pendebant,nihil omnino impetrauit.Tum Gar-
ziani,præcipites iracundia,conspiratione facta, consilium capiunt amen-
tiæ plenum;vt hostes vltrò ad vrbem aduocent,ijsque vtantur adiutoribus
ad opem vincto ferendam.Eo terrore perculsus Menesius,ne per domesti-
cas dissensiones portam externo aperiret hosti; occupat eam ipsam rem sui
beneficij facere.Garziam per communes amicos leni castigatione monitũ
ne pertinaciam adderet culpæ;hortatur vt condonatis Regi optimo inimi-
citijs,bona fide secum in gratiam redeat:quo in summa rerum difficultate,
communi animo viribusque rempub.à Castellano defendant. Haud in-
cassum hortatio adhibita. Victus nec opinata clementia & comitate Garzi-
as agit gratias præfecto:si quid vel aliorum impulsu,vel animi perturbatio
ne deliquerit,ignoscI postulat sibi: & in posterum non Regis modò, sed et-
iam ipsius Menesij causa in eius potestate se se futurum esse confirmat. Iun-
ctæ dein dextræ , & demptis compedibus extemplò Garzias in pristinum
splendorem est restitutus. Læta ea res coniuratis accidit : atque ob id ip-
sum à proditionis incepto nefario destiterunt. Pungere mox cæpit eos-
dem arctior in dies Garziæ cum præfecto concordia : nam vt ad Gar-
ziam tegendum adiuuandumque, vbi discrimen ingrueret, parati erant

omnes

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes;ita familiarem eius cum Menesio consuetudinem oderant, & consensum in bello cæterisque rebus administrandis: quippe quibus, militiæ deserendæ, atque ad suas cuique nundinas abeundi spes erat vna, turbidæ res, & obstinata ducis vtriusque dissensio. Ergo communicatis iterum consilijs, reconciliatam nuper amicitiam denuò labefactare & conuellere omni ratione conantur. Varias primùm causas offensionum serere aggressi;& ad alterum alterius confictas vel querimonias, vel maledicta deferre. Vbi artibus hisce parum proficiunt, ad nouum scelus adijciunt animum. Aethiops erat quidã, prævalens viribus, è Menesij domo. hunc ingentibus promissis adducunt, vti se ab hero ad Garziæ cædem solicitatũ esse mentiatur: ipsi dein rem per arcanos susurros, quasi mysterium tradentes alij alijs, ad Garziam denique detulêre. Qua ille criminatione tametsi commotus est;tamen adduci nequibat, vt inter mutua quotidiani conuictus officia, tam recenti præsertim ac tam illustri gratiæ reconciliatione, tantum nefas à Menesio conceptum existimaret. Ast, vbi testis idem & index mandati maleficij accessit Aethiops;enimuerò, quasi certa iam re, Garzias & vultu & animo penitus crimen accepit. ac ratus in eo rem verti, vter facinus antecaperet;primò coacta manu interficere Menesium cogitabat: dein veritus ne ce- E dis eius inuidiam sustinere non posset;comprehendere hominem, & vicissim in carcerem condere statuit;hortantibus idipsum amicis;& asseueranti bus haudquaquam defutura postmodum crimina ac testes, quibus premi reus, ac detineri, atque ad extremum obrui posset: interea Garzię, pro ipsius auctoritate, compositis ad arbitrium rebus, quæ primum nauigandi facultas daretur, ex residua copia non defuturum quem ad nouum vsque Regis decretum arci præponeret. Hisce ita constitutis, in omnem occasionem rei bene gerendæ cuncti excubabant. Ac demum Garzias nactus opportunitatem, quod Menesius partem suorum ad Maquienum insulam cum Aroezio miserat, vt Castellanum ab eo commercio prohiberent;alios insuper ipse ad conuiuium in diem certum inuitandos curauit à Francisco Castrio quodam ex suis intimis, ad Tolocum, qui vicus à Ternate distat fermè quatuor millia passuum. Vbi ea dies aduenit;circa pomeridianas horas, quod remissionis & otij fermè tempus est; satis comperta custodum infrequentia, certos è suorum numero in arcem præmittit; qui præfectum lusu facetijsque detineant. dein cum audacissimis aliquot ipse paruo interual- F lo subsequitur. Nulla in introitu difficultas fuit, quippe, assucto quotidie admitti;& tum desertis planè stationibus, & ex patẽte ianua clauibus incredibili socordia & securitate suspensis. Eas coniurati detractas immittunt seræ, foresque silenter occludunt. Inde ad penetralia familiariter intromissi, accepta & reddita salutatione considunt. Neque ita multo post Garzias Menesium aleæ intentum repente medium corripit: reliqui, pars duobus, qui fortè ibi aderant, præfecti administris, ne vociferando tumultum excirent, ora manibus obstruunt;pars hærentem in tergo Menesij Garziam adiuuant. Erat Menesius insigni corporis firmitate, ac tum vires addebat dolor. itaque per summam indignationem exclamanti;lacertisque, & morsu, & calcibus diu multumque eluctanti, ægerrimè tandem vincula iniecta;&, quò tutius adseruaretur, detractus in imam arcis turrẽ includitur. Garzias denuò præfecturam vsurpat. Cæterùm neque eius rei sat probabilẽ in vulgus causam afferre poterat: & reputans apud se atrocitatem facinoris, iudicia nimirum, & offensionem Regis extimescebat. Augebat solicitudinem, quod Menesiani ad Maquienum, cognita præfecti iniuria, fremere, atq; ad eam vindicandam propediem affuturi nuntiabantur. His anxius curis Garzias, haud inepto consilio venundandum ratus quod mox amissurus erat, Menesium alloquitur; iacentique & afflicto quas vult conditiones imponit;in

A nit;in ijs, vt sibi ad profectionem (quando iuncus nondum esset absolutus) Petri Botellij nauem attribuat;liceatque sibi quos velit à Molucis abducere. Ita Menesius è carcere missus, cum libertate gubernaculum recipit. Concio dein ab eodem vocatur. In ea concione questus Garziæ perfidiam & latrocinium;conditiones omnes quippe coacto expressas, rescidit: Garziam etiam ipsum comprehendere, & eius bona publicare cupijt. Verùm ille tormentis in arce confixis, ne in abeuntem exerceri possent, arreptaque naui, iam vela fecerat. Absentem ergo Menesius (quod reliquum erat vnum) per duellionis crimine condemnauit; totamque causam testato descriptam, ad Prætorem vrbis Malacæ transmisit;ac simul, fessis rebus auxilium ab eodem expetijt. Dum ad Molucas in tam varijs ac peruersis hominum voluntatibus, alterno tanquam accessu recessuque æstuant negotia Lusitana; interim ab alijs in alia regione præfectis multo commodius acta res est. Ad Longum oppidum non longè à Malaca, Mahometani incolæ paucos primò Lusitanos, dein missum à Malacę præfecto ad eam rem cognoscendam Aluarum Brittum, triremi, quam ducebat, exutum, vnà cum socijs occiderant. Ad eas vlciscendas iniurias denique profectus Martinus Correa, triremem recepit; ac magna cum hostium cæde captum oppidum concrema- B uit. Et Ioannes Deza, præpositus oræ Malabaricæ, secunda aliquot prælia fecit. Zambucis aut paronibus quadraginta octo cum magna Mahometanorum cæde potitus est. Idem, aliquot locis descensione facta, prædas abegit: vicos & villas exussit. atque exeunte demum æstate Chinacutiales Calecutanæ classis præfectus, quæ sexaginta paronibus, & magna armatorũ copia constabat, ab eodem Deza memorabili pugna victus, cùm sese in mare eiecisset;inter enatãdum è fuga retractus, haud parua dein mercede in libertatem est restitutus. Eadem æstate præter spem fuit otium ab Turca. Et Antonius Miranda custos Arabici maris, classe in stationes idoneas trifariam distributa;alias atque alias Mahometanorum naues cum oneribus pretiosis excepit; Armuziamque profectus, prędam in eo emporio vendidit. ex eadem classe Mirandæ, scapha vna Ciaulum petens, in manus latronum Diensium incidit. Lusitani septendecim ea scapha vehebantur. Comprehensi omnes, gratum in primis donum Cambaiano Regi sistuntur. Ille Didacum Mesquitam ex eo numero, apprimè generosum ac strenuum, à Christo ad Mahometem allicere blanda oratione conatus est. Id verò Didacus C cùm fortiter ac præcisè negaret; quinetiam vltrò in pseudoprophetam probra & maledicta ingereret; horribile dictu, in os hiantis bombardæ totus inseritur, cum grauibus minis, ni extemplò pareat, ignis ab tergo applicandi. Cùm ne hoc quidem terrore de fide constantiaque decederet; varijs tormentis excruciatus, in asperum denique ergastulum vnà cum cætero comitatu coniectus est. Circa idem tempus ab Cocino profecta classis nauium ad quattuordecim, repentina procella, circa ostium Catuæ fluminis oræ Malabaricæ, ad terram alliditur. Laceris nauibus Lusitani cùm ægrè in littus euasissent;à barbaris aut capti, aut hostiliter trucidati sunt. Eo successu inflatus Zamorinus, ad pellendum maris possessione Lusitanum, nouam classem ornauit nauium varij generis centum & triginta. hisce præpositus Cutiales, vir & militiæ peritus, & magna insuper sanctitatis existimatione, quod paulo ante à Meca redierat. is intra portum Termapatanum copias continebat;vt in prætereuntem cum exigua manu Simonem Mellum, è ducibus Lusitanis vnum, ex occulto impetum faceret. Ea re cognita Vasęus Prętor, quã intentissima cura intra sextũ diẽ rostratas maiores sex;lẽbos tredecim instruxit. Et Antonio Miranda, qui ex Arabia venerat, ad custodiam insulæ Goę relicto;ad Termapatanũ ducit infestus. Tũ Cutiales, pro certo putãs adesse Mellũ, è portu raptim egreditur. Concursũ acriter initio

Universidad de Deusto
Biblioteca

initio est: procedente dein pugna, Calecutanis (vt sæpe aliâs) mira diuinitus incussa formido. tanto superiores numero nauium militumque, nulla parte certaminis pares Lusitano fuêre. Interfecti aut capti duo circiter millia; parones trigintaquinque abducti, aut depressi: tormenta relata quinquaginta circiter. è Lusitanis, diuina scilicet protegente clementia, planè desideratus est nemo. Inde magno suæ genti decore parto (in conspectu enim Cananoris vrbis hæc gerebantur, omni ad spectaculum effusa multitudine) Prætor ad populandum Malabaricum littus victrici classe contendit. multis ibi nauigijs repentino aduentu subditæ faces; palmeta succisa; mortales varijs locis aut cæsi, aut auecti. Sed in Catuam præcipuè vicum, impositum eiusdem nominis flumini, ab ira malè acceptæ nuper naufragæ turbæ, sæuitum est. ferro flammisque cuncta deleta. Ab ea strage, classis ad Porcam eiusdem oræ processit. Locus erat opportunus, & æstuarijs à mari præclarè munitus. Et dynasta, qui patrio nomine Arel vocatur; prædatorijs nauibus haud exiguas opes eò congesserat. Huius auaritia simul & inconstantia, quod ab Lusitanis paulo ante ad Zamorinum defecisset, Prætor incensus; expositio militi prædam edixit. Ea verò mercede proposita, nullæ paludes, nullæ voragines militari cupiditati obstiterunt. per vias & inuia cuncti eniturtur. Et quod per eos fortè dies Arel cum iuuentute in expeditionem abierat, sine vllo certamine, quod vix optare essent ausi, potiuntur oppido, atque ad prædam securi discurrunt. In ædes Arelis præcipuè impetus est factus. magna inde signati visauri, & argenti, gemmarumque, & pretiosæ ac peregrinæ vestis exhausta. ac prænobiles fœminæ duæ, Arelis vxor, & soror, monilibus & margaritis regium in morem excultæ, detractis ornamentis, in seruitutem abreptæ; quibus Arel postmodum ingenti summa redemptis, ad Lusitanorum societatem & amicitiam precario redijt. Ab ea populatione nauibus Goam reductis; à Francisco Pereria Ciauli præfecto nuntij trepidi cum litteris affuêre; Diêsem classem bene magnam in eo tractu vagari: Ciaulanam arcem perexiguo teneri præsidio: ni properè subuentum sit, ingens ab hoste periculum imminere. Aduersus eum terrorem extemplò Prætor naues variæ magnitudinis quinquaginta duas, & in ijs duo millia bellatorum eduxit. Vbi Ciaulum est ventum; per exploratores cognoscit, hostem ad quatuor inde leucas abesse. biremes erant quatuor & sexaginta, milite, remige, tormentis instructæ. Mahometanus Hali præerat. Contra eas copias Prætor, intentus vltimæ dimicationi, ab Ciaulo sub vesperam prodijt. Hectorem Syluerium actuarijs præpositū, orā quàm proximè legere iubet: ipse cum maioribus nauibus altum tenuit, classe diuisa, quò minus hosti pateret effugium. Atque illo die, tenebris iam imminentibus, nihil est actum. pugna tantùm in diem insequentē edicta. & quoniam præcipua in dextris erat spes, mandatum nauarchis, ne tormenta in hostem emitterēr, priusquam è propinquo manus conferere se posse diffiderent. Præmium pronuntiatum, qui primus nauem hostilem inuaderet, aurei centum. Simul, quò magis propitium haberent Deum, peccata Lusitani per confessionem expiarūt. Vbi postera illuxit dies, ad Bombainum sinum, applicita promontorio Mahometana classis apparuit, cognito iam Prætoris aduentu, ad certamen parata. Triplex erat agmen. primum & medium minores præfecti, postremum Hali ducebat. Inde mutuo conspectu irritatis animis, vti ad bombardæ ictum est ventum: tormentis, quibus iam tum abundabant Mahometani extemplò rem gerere. Lusitanus, quemadmodum imperatum erat, supersedere iaculis; perque volitantes globos ac fumi nebulas omni conatu ad hostem appropinquare. Inter hæc, ne barbaro, si de more fugam arriperet, ab tergo receptus daretur; circumuecti silentio nauarchi octo Maini fluminis ostium occupant. & ex altera parte commisso

A misso prælio, primus Antonij Fernandi lembus in hostilem biremem incitato remigio illatus, durioris materiæ repercussu longè resilijt. ex eo lembo vnus Franciscus Barrius Paiua in ipsam biremem transilierat primo statim in cursu: destitutus, cùm telis vndique peteretur; tumultuosæ pugnæ procellam, ad suorum vsque reditum, summa cum omnium admiratione sustinuit. Certatim dein transcensum ab alijs est. ac Barrio seruato, dum instant perculsis, inter ipsam fortè dimicationem sulphurei pulueris olla ex ipso carchesio decidit; conceptisque repente flammis, tabulatum omne à malo ad puppim cum superstātibus in mare proiecit. inde sine labore, semiusta biremi Lusitanus potitur. Neq; minus acriter interim à Syluerio cæterisque conserta manu res geritur. Multi è barbaris, aut intra naues, aut in ipsis fluctibus cæsi. Cæteri, vt inclinatam rem vidêre, passim in fugam effunduntur. neque multum in ea præsidij fuit. Maxima pars, intento ad Mainum amnem cursu, in stationem hostium incidunt. ita, ex vniuerso numero biremes in medio deprehensæ quadraginta sex, cum omnibus tormentis in potestatem venêre; flammis absumptæ tres; quatuor à Maino exclusæ, cùm Nagotanem oræ Ciaulanæ subijssent; ab accolis Indis oppressæ. Hali dux ipso pugnæ initio, posteaquam collato pede certandum animaduertit; diffisus suorum virtuti, præceperat fugam: ac primò flectere promontorium instituit; dein segni vento æstuque reciprocante detentus, leuiore arrepto nauigio Tanaham, atque inde Bazainum oppidum petijt. fugientem biremes aliæ sex inter tumultum adeptæ. E Lusitana classe, iterato miraculo, non modò nauis, sed ne vir quidem vllus amissus. Quod si cui fortè incredibile videatur; Fernandum Lupium historicum interroget (nam alij auctores nondum exstant) quippe is non solùm æqualis eorum temporum fuit; sed etiam ad hæc ipsa commentanda Indiam sese consultò peragrasse testatur. Equidem, & ex alijs id genus euentis, quæ multa iam ante retulimus, facilè adducor vt rem ita se habere concedam; & quæ in diuinam haud dubiè potentiam referuntur; non est cur humanis laudibus afficta videri cuipiam debeant. Cæterùm Diensibus audita clades, mistum pauore luctum ingentem fecit: constansque opinio est, si protinus ab Hali fuso, Prætor Dium processisset; primo aduentu capi oppidum potuisse. Neque in eam rem Vasæo consilium aut animus defuit; sed partim successoris aduentantis fama retardatus; partim intercessione minorum ducum atque obtrectatione deterritus; omissa re, naues cum ingenti præda Goam reduxit incolumes. & quando foris aliorum culpa non poterat; domi certè, Lusitanam rem omni conatu promouere perrexit. Atque è portorio & scripturà multis iam ante fraudibus ac rapinis, magno commeantium bono sublatis, deinceps in administrationem rei nauali toto pectore incubuit; vt paratas haberet successor maritimas copias, si, vt pro certo putabatur, ad expeditionem Diensem animum adiecisset. Ergo, adhibita diligentia, paucis mensibus classem ornauit, quantam rarò aliâs habuit Lusitanus, nauium centum & triginta sex. in quibus erant rostratæ celsiores quatuordecim; triremes quas vocant regias, sex; celoces octo; dromones sex; biremes aut lembi, duo supra centum. Inde ad ædificia & sarta tecta conuersus, in Armuziana arce nouum è regione portæ propugnaculum exstruxit; muros ac templum instaurauit. Ciauli, intimam turrem, vbi præcipua quæque adseruantur, maiorem in altitudinem extulit. portum, qua descensus in oppidum est, quadrato lapide munijt, & duo armamentaria facienda curauit. Goæ partem mœnium ad mare versam expleuit; & ædem vrbis maximam dudum inchoatam absoluit; & Frāciscanum cœnobium nouo tegulo operuit. Cananore, puteum, de quo inter obsidionem acriter dimicatum fuisse docuimus; perducta fossa, ca-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtelloque ad labrum foſſæ excitato, intra munimenta complexus eſt. nec non arcis mœnia labefacta refici; & præfecti domum & apothecam amplificari iuſſit. Itemque Cocini quæ pars ad mare vergit, armauit mœnibus turribuſque, & alia non pauca peropportunè ad eas munitiones adiunxit. ac demum, debitis militi trecentorum millium aureorum ſtipendijs cum fide & cum gratia perſolutis; prouinciam optimè conſtitutam explicatamq; ſucceſſori Nonnio Acuniæ tradidit. Is, anno priore, magnis nauibus vndecim, & Luſitanis epibatis ter mille Oliſipone profectus, magna parte nauium infortunijs amiſſa, circa Melindem aduerſis tempeſtatibus hyemare coactus erat. aſperum littus & importuoſum habet Melinde. tutior longè ad Mombazam ſtatio. Ea ſtatione prohibitus ab tyranno (ad quem ob id ipſum oratores præmiſerat) expoſito milite ſe ſe ad oppugnationem parabat. Neque auſi certaminis aleam ſubire Mahometani; raptim defoſſo quod pretioſum erat, vnà cùm tyranno profugiunt. Luſitani ſine ſanguine oppidum ingreſſi, quod reliquum erat è ſuppellectili cibarijſque, diripuêre: atque exacta demum hyeme, ac refecto milite nauibuſque, Nonnius Armuziam venit. Ibi, ex Ioannis auctoritate Rafus rector olim Zeifadini pueri; vir facinoroſus ac ſubdolus, in vincla conijcitur. Ea re commotus Bardadinus Rafi cognatus, is qui Baharenum inſulam beneficiario nomine obtinebat, ab Armuziano Rege deſciuit, probabilem cauſam nactus, quod Rafus intra ædes regias fuerat comprehenſus. quæ res tametſi planè inſcio acciderat Rege; tamen id ipſius iniuſſu Luſitanos auſos perſuadere ſibi non poterat. Ergo iracundia in Torum accenſus, intra arcem egregiè munitam ſeſe cum coniugibus, liberis, pecunijſque receperat: ac ſtipendium Armuziano palam abnuebat. Ad eum opprimendum miſſus ex fœdere Simon Acunia cum nauibus ſex, & militibus haud plus trecentis; aduerſo vento diu detentus, ad portum denique Bahareni defertur. Sub eius aduentum Bardadinus non tam præſentis claſſiculæ metu, quàm ne in poſterum aduerſus ſe Luſitanica arma conciret; candidum vexillum petendæ pacis in muro ſtatuit; ac ſimul per interpretem Acuniæ nuntiari iubet, ſe ab Armuziano iuſtis ac pijs de cauſis diffidere: cum Luſitanis verò nullas exercere inimicitias; quinimmo, quoniam ab Toro ſtent, paratum ſe in Ioannis Regis gratiam cum ſuis rebus abire, arcemque ijs vacuam tradere. Haud aſpernabatur conditionem Acunia: ſed militum clamoribus, qui prædæ ſpe illecti, coercendum vtique rebellem, & ſaltem pecunia mulctandum fremebant, ab ſalutari ſententia abductus; vnam pacis rationem eſſe reſpondit; vt Bardadinus & cæteri cum ſingulis dumtaxat veſtimentis excederent. Tum ille candido vexillo appoſuit rubrum: vti ſe æquè ad bellum atque ad pacem (quando ita vellent) animatum Luſitani ſentirent. Erat Acunia, præter paucitatem copiarum, à bellico etiam inſtrumento flagitioſè imparatus. Ergo ſuorum conuitijs coactus exſcendere, cùm admota bombarda muros quatere inſtituiſſet, vix toto vertente menſe tormentarius cum pulvis defecit. & Arabes, cùm pro muris dimicando, & obſtruendo obmoliendoque vbi quid perforatum aut dirutum erat, acriter obſtitiſſent; tum verbis inſuper Luſitanorum temeritatem, & conatus irritos eludebant. Bardadinus quidem, adeò ſe metu omni vacuum præbuit; vt Luſitanis perquàm amico ſuaderet animo, integris rebus abirent: quippe & oppugnationem infeliciter experti; &, ſi obſidione incluſos vrgere perſiſterent, ab ipſa regionis & cæli intemperie; grauiores etiam quàm ipſe vel pertinaciæ pœnas daturi. Neq; vana fuêre prædicta. & loco graui, & caloribus maximis, cũ arena vehemẽtiſſimo Solis ardore æſtuaret; ad hæc, odore tetro, ingruere morbi in milites cæperunt. breuiq; adeo graſſata peſtilentiæ vis; vt

A vis; vt ex omni numero vix triginta ad arma ſuſtinenda ſufficerent. Neque hæc Bardadinum fallebant: qui, ſi vti occaſione voluiſſet; ſtratos paſſim opprimere ac delere facili negotio potuit. Sed partim Ioannis demerendi gratia, ab eruptione continuit ſuos; partim etiam ne Luſitanorum clades, propinqui ſui Rafi capite lueretur. At Simon Acunia, in ſumma rerum deſperatione, cùm aliquandiu hæſiſſet; ad extremum, omiſſo incepto proficiſci conſtituit. Non longè à mari poſuerat caſtra. ac nihilominus tanta erat lues, vt cùm baiuli & iumenta deeſſent; ægrotos, iniecta pedibus reſte, veluti cadauera ad naues pertrahere valentiores pauci cogerentur. ac Simon ipſe, impoſitis admodum ægrè tormentis, cùm vela feciſſet; ab dolore malè geſtæ rei paucis diebus extabuit. Circa idem tempus, Hector Sylueria, dum Cambaianos agros circa Nagoranem flumen effusè vaſtat, ac vicos incendit; ab Regis præfecto, qui cum ſexcentis equitibus, & duobus millibus peditum propinqua oppida tuebatur; retrò ad naues compulſus eſt. Cęterùm nihil turpitudinis in receptu fuit. Tenorem pugnæ ſeruantes Luſitani, cùm agmen Sylueria clauderet, ad littus peruenêre. Vnius etiam (cuius immeritò intercidit nomen) in eo tumultu inſigne facinus exſtitit. Is, par-
B ma haſtaque extra ordinem pugnans, infeſtum conſpicatus equitem in ſe venientem; manſit intrepidus: tollentique ad vulnus brachium, vltrò ipſe ferrum in axillam adegit: ac fuſo ex ephippijs hoſte, victor equo potitus eſt. Nec mora. nouus repente eques è pedite, cum alio item, haud abſimili euentu, concurrit. per medium pectus, nequicquam obſtante lorica tranſfixum, humi præcipitat. apprehenſum habenis equum, ad Sylueriam præter omnium ora ſine vlla trepidatione perducit. Neque, ad incitamentum aliorum, tam ſtrenuo bellatori præmium defuit. Equeſtribus inſignibus ab duce, virtutis ergo, donatus, atque à Prætoribus Indiæ præcipuo deinde in honore ſemper eſt habitus. Ab ea populatione Sylueria legens oram, ad Bazainum oppidum aduerſo flumine ſubijt. is locus tria circiter millia paſſuum diſtat ab aperto mari; ac tum ſine arce aut mœnibus erat vllis. tantùm ad flumen, qua è nauibus in terram exſcenſus eſt, lignea munimenta & aggerem cum propugnaculis tribus, tormentis ſexaginta, barbari obiecerant. Præſidebat è prælio nauali nuper elapſus Hali cum tribus peditum millibus, & equitibus grauis armaturæ quingentis. atque ad eas tuendas munitiones parte copiarum relicta, cùm re-
C liquis ipſe intra oppidum occultè conſederat, vt ſi vallo ſuperato Luſitani ad frequentia tectis loca proueherentur; in arcto deprehenſos, vel etiam ad prædam palatos opprimeret. Sylueria, admotis ad littus nauibus, cùm ex omnibus locis pugnam poſceret miles; Canarinos ducentos ad primum hoſtium impetum frangẽdum præmiſit. ſubſequuti mox Luſitani cum ingenti ardore, obuijs in aduerſa tormẽta pectoribus, ad ipſas munitiones celeriter euaſêre. ibi atrox fuit prælium: dum ſaxis partim ac ſagittis, partim etiam contis & gladijs barbari obſtinatè reſiſtunt. Sed, ad extremum vndiq; pulſi, ad tecta refugiunt; & Luſitanus vallo potitus cùm tergis fugientium inſtaret, eodem impetu ad vrbem defertur. Tum Hali dux cęteriquę ex inſidijs præpropera feſtinatione conſurgunt. neque Sylueriæ in re ſubita defuit animus. dato repente ſigno, milites ex vrbe in campum eduxit. ibi denſatis ordinibus impauidi hoſtem excipiunt. Et Hali ratus fugere Luſitanum, cataphractos primùm immiſit: quæ res barbaris fuit exitio. ſiquidem Luſitani fiſtulatores plumbeo nimbo in equitatum effuſo (quo tum miſſili barbaria carebat, maiora tantùm tormenta conflare didicerant) equi & ad fiſtularum bombos pauore conſternati, & vrentibus introrſum globis in rabiem acti, domitis frænis in ſuos auertuntur; atque in perturbata peditum acie tanto maiorem ſtragem dedêre, quanto magis in orbem ſine

Universidad de Deusto
Biblioteca

intermissione fistulas exercens ab tergo Lusitanus instabat. inde haud magno certamine cuncti fugam arripiunt: neque pugnam instaurare deinde quisquam est ausus. Tum Lusitani direpto oppido flammas injciunt: ac deinceps omnem circa regionem ferro atque igne peruastant. eo metu, maris accolæ ad interiora compulsi: Tanahensis verò dynasta finitimus, annuo stipendio impositio in fidem acceptus. Per eosdem fere dies, intra ostium Ciales amnis oræ Malabaricæ, Calecutana ingens nauis latebat, opimis onusta mercibus, cursum ad Mecam exspectans. hanc parones duodecim, triplici ordine, validis retinaculis inter se conserti, & crebris à fronte & vtroq; latere tormentis instructi, pro muro atque aggere tuebantur. Ea re cognita Antonius Miranda, qui eam regionem classe obtinebat, adiuncto Christophoro Mello, qui cum vnà triremi & sex lembis ab Goa nuper accesserat; duplici agmine ab vtraque parte fluuij ad hostem subijt. Tormentis primùm eminus vtrinque certatum. dein cum primo paronum ordine congressi comminus Lusitani, tanto ardore prælium inière, vt non ferentes impetum barbari se se partim in mare præcipites darent; partim in secundum ordinem haud magno interuallo se se reciperent. Sed ne ibi quidem territis consistere licuit. Circumuenti extemplò omnes, vel incendio exusti, vel ferro cæsi, vel in seruitutem abducti sunt. è paronibus item arsêre quatuor: reliqui simul cum oneraria mercibusque in potestatem venêre. Inde Miranda populatus agros, nemine obuiam armato, onustum spolijs militem in naues recepit. Fama dein repente accidit, Calecutanos aduentare paronnes circiter quinquaginta. Cum ijs haud procul à monte Formoso quem appellant, prosperè dimicatum est. Paronibus quatuordecim non sine magna hostium cæde captis, fugatis reliquis, cum ingenti æquè terrestri ac nauali præda, Christophorus Mellus Goam, Antonius Miranda Cocinum in hyberna concessit.

Libri noni Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER DECIMVS.

AT Nonnius Acunia cum solennibus cæremonijs & supplicationibus inito magistratu (is fuit annus a pertę Indiæ trigesimus secũdus) nouos de more præfectos, ad obtinenda præsidijs maria destinauit. In ijs Antonium Sylueriam cum nauibus longis quinquaginta tribus, & Lusitanis epibatis nongentis, è quibus erant fistulatores quadringenti, Cambaiam bello vrere, atque omni clade vastare iussit. Hectori Sylueriç, ad Arabici freti custodiam, rostratas celsiores quatuor, dromones duos, quatuor lembos attribuit. Oræ Malabaricæ, Didacum Sylueriam cum duabus biremibus, dromone vno, sex lembis præfecit. itemque alijs alia munera ex regijs commentarijs delegauit. Ab ijs vario euentu gestæ res. Antonij Sylueriæ præcipuum decus inter omnes fuit. Is, cum ea quam dixi manu profectus ab vrbe Goa, Ciaulum tenuit. inde Rainelum Cambaię petit infestus. Mahometani oppidum habent, ex eorum genere quos Naiteas appellant. Campestris est locus, quattuor circiter à mari leucas, amni adiacens tortuoso, qui, propter tenuitatẽ, leuiora duntaxat nauigia patitur. Ager circa, frumenti & oryzæ ferax, multa insuper in lautiores dapes abundat alite; & incolæ, accipitrum genere, quos vulgo falcones vocamus, aucupium scienter exercent. Oppidum, ædificijs è polito lapide, & multiplici contignatione frequens, non modò propter soli vbertatem, sed etiam propter opulenta Sinarum commercia, scatebat ea tempestate omnibus diuitijs, & egregiam bello iuuentutem iuxta in terrestres, ac nauales expeditiones præbebat Regi. Præcipuum tamen (vt in plana ac fertili regione) robur in equitatu, quo fermè cataphracto, more Persarum vtuntur. & cùm nulla pars corporis ad vulnus patet; tum ad feriendum hostem pugione præcincti equites, bina vel terna spicula gestant manu; & præter hæc, ex ephippijs arcus & pharetra suspenditur. Sylueria ad fauces flumi nis classe delatus, maiores naues cũ ducentis armatis in salo reliquit. Ipse caturibus cũ cætera manu subuectus; Surratum oppidũ, metu incolarũ desertum, ex itinere incendit. ac Rainelani, tum agrestiũ fuga, tum fumãtibus tectis admoniti, quod mœnibus carerent; ad amnis ripam, atq; ad oẽs viarum aditus munitionibus raptim excitatis, maiora tormenta & militũ stationes opponũt. Inde in Lusitanos cum ingenti clamore ac tubarũ sonitu appropinquantes, horrifica vis telorum emissa: cæterùm propter ipsam nauigiorum humilitatem nocuit nemini. Simul, ad prohibendum descensione hostem, equites prodierant circiter quadringenti. hos, præmissa fistulatorum cohorte, Sylueria, territos facili negotio intra oppidũ repulit. Tũ egressi in terrã cęteri, submissis identidem ex arte corporibus vitabũdi, nemine prorsus amisso, ad ipsa tormenta succedunt; ac pede collato, ardentibus animis ineunt pugnam: quam aliquandiu ancipitem oppidani fecêre, dum in arcto conglobati, pro tectis ac focis egregiè dimicãt. Sed ad extremum valida impressio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

impressione facta Lusitanus intra munitiones irrumpit: neque sustineri vl- D
tra impetus potuit. pulsi è statione barbari, & decumanę vię faucibus captis, ex omni dein parte fugam capessunt. Sylueria victor, hoste profligato, suos ignaros locorum ab insequendo cohibuit: custodijsque contra subitos incursus ab continente dispositis; diripiendi oppidi signum dat. in omnes partes extemplò discurritur. nitidissima suppellex; &, præter pecunias, multum eboris nobiliumque vasorum, & varij generis pretiosæ mercis egestū est. Expleri quāuis auidus prædæ miles potuit, si catures oneri ferendo fuissent. sed veritus Sylueria, ne immodico pondere mergerentur; cæteris opibus ac tectis injici flammas, & hostilia tormenta, ex ære omnia, in medium fluminis alueum proijci iussit. Ad hæc, naues incensæ viginti, & cotiæ, quas vocant, multæ, mercibus & commeatu, cæsaque materia in ædificationem onustæ. Neque minus atrociter in villas, hortosque & sata sæuitum est. Pleraque, vt ne vestigium quidem exstaret, ignis absumpsit. Ea clades omnem latè regionem terrore compleuit. & Lusitanus, victoria vsus, impetu eodem oppida vicina, Damanum, & Agazinum, vicosque ignobiles complures quasi procella peruasit. Inde cum ingenti præda & magno captiuorum numero, in Bombainum insulam recepit sese: atque ibi, dum à E
Tanahensi dynasta, alijsque exigit tributum, aliquandiu substitit. Hæc ea æstate ab Antonio Sylueria gesta. Eodem tempore Cambaiæ Rex cum Nizamaluco per præfectos gerebat bellum. ij, cùm è Ciaulanis maximè finibus agerent prædas, aduersus eam pestem, oppidani, à Pereria Ciaulanæ arcis præfecto, ex fœdere opem efflagitant. ille cum paucis equitibus peditibusq; inconsultè prouectus, multo maiores ac paratiores in hostium copias incidit: & plerisque suorum amissis, dissipatis alijs, ipse trepida fuga vix in arcem euasit. ob eam rem à Prætore Nonnio præfectura deiectus, inque ordinem, haud leui apud Lusitanos animaduersione redactus est. Interea Malabaricæ regioni præpositus Iacobus Sylueria Calecutum petierat iussu Prætoris, vti coram commodius ageret de conditionibus pacis; cuius haud mediocriter cupidum sese denuò Zamorinus ostenderat. Vbi eò peruentum est, immutato repente animo barbarum, nouis aliorum fœderibus illigatum, & à societate Lusitana prorsus alienum offendit. Ea ne impunita esset leuitas, ignem Sylueria tectis immitti, & oppidanos, qui ad extinguendum accurrerent, missilibus è classe impeti iussit. vtrumque impigrè factum. & incendiariæ ollæ in proxima coniectæ ædificia, & è nauibus tela E
in concursantem ignis opprimendi causa multitudinem mittebantur: atq; vti aridam simul & valentem materiam flammæ occupauerant; deleri pæne tota vrbs potuit, si modò paulum adspirasset venti. Cæterùm per aeris tranquillitatem præcipuè sterit, quò ne plus ducentæ ædes arderent. Inde Sylueria populabundus, ad omnia maiorum fluminum ostia nauium stationibus collocatis, quod è Lusitana re imprimis erat, egregiè obtinuit; ne quid eo anno Malabaricæ frugis Mecam transuehi posset; & Mahometani mercatores, excluſi temporibus, impositа iamdudum in naues onera magno cum detrimento ibidem exponere; nauesque propter hyemem subducere sunt coacti. Hisce rebus peractis, Sylueria, nouis ab Goa copijs auctus; Mangalorem, oræ Narsinganæ opulentum emporium, arcemq; emporio coniunctam, vi atque armis adortus, expugnat. Prædiues negotiator eum locum habebat in potestate. is, cùm iamdudū lateret sub vmbra Lusitanæ amicitiæ, occultum cum Zamorino percusserat fœdus; ac mutua collusione Calecutanas merces, cùm ius ab Lusitanis nauigandi impetrasset, suo nomine in Arabiā transmittere consueuerat. Ea fraude comperta Lusitani captum oppidum arcemque diripiunt; ad sexaginta maiora tormenta, & æris Cyprij, coralij, argenti viui, purpureæ & bombycinæ vestis, itemque tormenta-

A mentarij pulueris, & varij generis commeatuum, quantū nauigia pati potuerant, auectum: cæteræ gazæ, vnà cum ipsis tectis murisque, subditæ faces: quod flammis absumi nequiuerat, ferramentis excisum. naues tredecim concrematæ: nihil in agris frugiferum, nulla felix arbor in hortis relicta; multi mortales aut capti, aut occisi. Dynasta ipse, desperatis rebus, cùm inter tumultum elaberetur; plumbea glande traiectus occubuit. Per eosdem ferè menses, quibus hęc in India gerebantur, in Arabico littore noui motus exorti. Turcica mancipia duo, Mustafa quidam peritus rei bellicæ, & Sofar Chius natione, sed oriundus ab Italia, Quæstor Aegypti, Solimano prefecto per fraudem interempto, & grandi interuersa pecunia; cum militibus fermè sexcentis Suezium petunt; comprehensisque in eo portu nauibus, in Arabiam, expugnandi & obtinendi Adeni causa traiiciunt. Castris loco idoneo positis, maior in dies multitudo ad famam belli, ac prædæ spem, è vicinis regionibus affluebant. Inde, cùm quintum iam mensem tormentis Adeni mœnia quaterent; & intenta custodia commeatus arcerent; Lusitanę demum classis aduentu deterriti, quam Hector Sylueria ducebat; irrito incepto ab obsidione discedunt. & Sylueria, circa Aromata promontorium, one
B rarijs aliquot haud incruento certamine captis, postremò Adenum accessit: liberoque mendacio abusus, Regi nuntiari iussit; sese, cognito vrbis discrimine, sine mora, ne Turcæ pedem in Arabia figerent, instructis egregio milite nauibus, aduenisse, paratum prælio dimicare; Turcasque inde per vim expellere; ni spōte ipsimet, eo perculsi metu, abscedere maturassent. Dein pluribus exsequēdo, post occupatam à Turcis Aegyptum, & finitimas Adeno terras, quantum ab immani & inexplebili gente periculum vniuersæ instaret Arabiæ; ac simul in posterum Lusitanas opes & auxilia pollicendo; Regem & recenti obsidione fatigatum, & suis in præsentia diffidentem rebus, haud magno negotio perpulit, vt aliorum exemplo in Ioannis Tertij fidem solenni cum iureiurando veniret. Fœderis conditiones fuēre, vt Adenicis nauicularijs institoribusque, omnes in partes, vna Meca excepta, commeare liberum esset; Regemque ac regnum, Lusitani, quoties tempora exigerent, ab hostibus tuerentur. Rex Adeni vicissim, Lusitaniæ Regem patronum ac defensorem agnosceret; eique tributi nomine in singulos annos dena serafinum millia Armuzianæ monetæ persolueret. In
C has maximè leges iuncta societas; & serafini millequingenti extēplò ab Rege curati ad coronam auream Ioanni in Armuzia vrbe fabricandam, quæ stipendij primitiæ in Lusitaniam primo quoque tempore mitterentur. Cęterùm profecto inde Sylueria, barbarus metu solutus, ad ingeniū redijt. & coalitam nuper amicitiam, ac fœderum ius, inexpiabili facinore violauit. onustam pipere nauem Lusitanam, quæ in Adeni portum secura decurrerat; cœcus auaritia, & vetere in Christianos odio, circumuentam repente diripi, & Lusitanos omnes, quique ea vehebantur naui, quique in Adeni emporio relicti ab Sylueria fuerant, per summum nefas spoliari, & interfici iussit, magnamq; sibi pecuniæ summam eo scelere peperit. Cùm hæc eis Cori promontoriū fierent; in Molucis insulis hoc pacto se habebāt res. Euersam ab Garzia vrbē, Tidorēses, adiuuāte Castellano, haud magna mole, quippe è lignea materia folijsque, refecerant: & in defuncti Almansoris locū suffecerant adolescentulum (quo nomine, quibusue parentibus, nihil traditur) is dum ad puberē perueniret ætatem, tutela regni penes Radem erat Cacilē, in eadem insula Castellani exstructum iā ante ab Ignatio ad portus fauces propugnaculum, arcis instar, vallo & fossa munierant. Cæterū è trecētis belatoribus ad centum fermè varijs redacti cladibus, cùm alijs, vt in tam longinqua regione, difficultatibus, tum paucitate maximè laborabant. Eadem Lusitanos quoq; premebant incommoda; verùm eo meliore conditione,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod & ab ſuis ipſi colonijs emporijſque aberant propius ; & Boleſis de- D
mortui Regis liberos omnes (vti ſupra demonſtratum eſt) obſides inſulano
rum fidei, incluſos intra arcem habebant. Sed huic locorum opportunitati,
hominum induſtria, & publicæ rei ſtudium deerat. ſiquidem neque à Mala
ca iamdudum, neq; ex India, quaſi nullæ iam eſſent inſulæ Molucæ, quic-
quam vel in ſupplementum, vel in alimenta, vel in ſtipendia militum ad-
uehebatur ; ipſo vel in primis eam negligentiam demirante Aroezio: &
Georgius Caſtrius à præfecto Meneſio ad Bandam inſulam miſſus, vt in eo
emporio, quod Molucenſi diœceſi erat contributum, pecunias mutuas ab
Luſitanis, qui ibidem negotiabantur, & militares viros aliquot Regis nomi
ne ſumeret; ſpernentibus iuſſa mercatoribus, nihil omnino impetrauit ; ac
per idipſum tẽpus Tidorenſes pauci admiſtis Caſtellanis eadem loca petie-
rant ad ſolicitandos populos, atque ab commercio Luſitano auertendos.
ij, in circulis cœtibuſque magnitudinem Caſtellani imperij vireſque iactan
do; Luſitanę verò ditionis fines & copias eleuando verbis, & vtraque regna
comparando inter ſe; haud paruos ad præoptandam potentiorum amiciti
am in ea gente motus animorum fecêre. Caſtrius æmulos ac ſeditioſos cõ-
prehendere caſſo labore conatus, Ternatem, vacuus nummis & commea- E
tibus, deſertiſſimo comitatu reuertit. Ita, Meneſio quoque, in magna re-
rum inopia, fluxaque gentium fide, ex omni numero paulo plus centum &
triginta Luſitani ſupererant. Deleri à barbaris vtraq; natio potuit, ſi cõmu-
ni conſilio ad facinus conſpiraſſent. Sed ſordida lucri cupiditas, & ciuile o-
dium ad mutuam perniciem præceps, ad tutelam publicæ libertatis incau-
tum, adeò diſtrahebat animos, vt diſcordes infenſique inter ſe, domeſticis
certaminibus externa fouerent arma. Ab Luſitano Ternatenſis; ab Caſtella
no Tidorenſis iamdiu ſtabat: porrò ad Ternatenſem Bacianius, incertum
quas ob cauſas immutata in ſucceſſorem Almanſoris voluntate ; ad Tido-
renſem Catabrunus Geilolij regni procurator, puero admodum eo quoq;
Rege, ſe adiunxerant. inter vtranque partem, ducibus Europæis minuta prę
lia ſerebantur. Sed ex omnibus maximè bellum ciebat Geilolius, ſpe con-
cepta inter eos tumultus imperij proferẽdi; cuius rei facultatem quietis re-
bus cernebat nullam. Mauricæ ſunt aliquot inſulæ, de quibus ante dictum
eſt. Morum vulgo omnem cum tractum appellant. Harum partẽ cùm ſin-
guli obtinerent Reges, quod in primis opulenta eſt terra, mutuò ſeſe inde
pellere conabantur. Ea res, ad euertendum Tidorem, ne receptum vltrà æ- F
mulis daret is locus, aditum denuò Luſitanis aperuit. Quippe in eam ipſam
expeditionem, vt fines Ternatenſium inuaderent, Rades & Geilolius cum
ſua vterque claſſe in Mauricas profecti, Caſtellanis adſumptis circiter quin
quaginta, Tidorenſem vrbem arcemque cum imbelli plebe, & præſidio Ca
ſtellanorum haud amplius quadraginta reliquerant. Ea re comperta Mene
ſius, confeſtim arce Gomezio Ario cõcredita, centum & viginti Luſitanos
eduxit: adiunctiſq; Aroezij, & Bacianij auxilijs, per ſpeciem occurrendi ho-
ſtium nauibus, cùm à Ternate ſoluiſſet, repente ad Tidorem flexit iter. & co
pijs bipartitò in terram expoſitis, vrbem & malè munitam, & defenſoribus
pænè vacuam, primo impetu cepit. Oppidani cum regulo dilapſi. vrbs ite-
rum direpta & incenſa. Inde ad Caſtellanos, qui ſeſe in arcem vrbe capta
receperant; miſſi à Meneſio codicilli, cum clementi adhortatione, vti rerũ
ſuarum ſtatum agnoſcerent; captiuos & cætera per bellum ablata redde-
rent; & incolumes ipſi cum ſuis rebus abirent ; neu barbaricum ſolum re-
ſpergi vltra Chriſtiano ſanguine paterentur. Quod ſi Cęſarem reſpicerent,
gratiorem illi haud dubiè lenitatem in diſceptando, & animi æquitatem
in complectenda concordia; quàm in perditis iam rebus, improba partium
ſtudia, & pertinaciam in bello extrahendo, futuram. Ad ea ferocius primò
reſpon-

A reſponſum à Caſtellanis. dein, vbi admoueri tormenta ſcalaſque videre;
Fernandus præfectus, accepta fide, ad colloquium prodijt. In eo colloquio,
poſt multam altercationem, denique pax ita conuenit. Caſtellani, captiuos
& cætera ablata Luſitanis cum fide redderent. inde ad Zamafum oppidum
oræ Mauricæ cum ſuis rebus abirent. nullas præterea plagæ illius adirent
inſulas; neu quam eius mercaturæ aut negotiationis partem attingerent.
Ternatenſi Regi ereptam paulo ante Maquienum inſulam reſtituerent;
neu illi, neu Bacianio, aut alijs Luſitanorum ſocijs arma inferrent; nec Ti-
dorenſem, aut Geilolium, cæteroſue illorum hoſtes, vlla iuuarent ope: ſed
ibidem quieti reſponſum ex Europa ſuper commercij controuerſijs, vti cũ
Ignatio ante conuenerat, exſpectarent. Meneſius naues ijs præſidiumque
Zamafum vſque præberet; neu Caſtellanos, Tidoriſue aut Geiloli Reges
dein laceſſeret bello. In haſce leges iusiurandum vtrinque exactum: & da-
tis qui proſequerentur, Caſtellani Zamafum ſine mora tranſuecti. Sub hæc,
Tidorenſi quoque Regi data pax, & inſtaurandæ rurſum vrbis poteſtas fa-
cta, cum eo vt Ioanni certum quotannis tributum penderet, neque Caſtel-
lanis in poſterum, alijſue nationibus contra Luſitanos adeſſet. Additum
etiam, vt Luſitanos aliquot haberet apud ſe, ad gentem Europæis inſtitutis
B & moribus imbuendam. Per hunc ferè modum compoſitis in præſentia re
bus; adulta iam ætate Boahates intra arcem emoritur. Neque abfuit veneni
ſuſpicio, in Aroezium vulgò collata, quod vereretur (vt eſt ſolicita omnis
ambitio) ne maturo ad imperium adoleſcente, dominari poſtmodum ipſe
deſineret. Suffectus in Boahatis locum germanus frater, natu minor, Aia-
lus. Is verò vt ſibi tandem aliquando reſtitueretur, ſumma ope orare infe-
lix inſtitit mater. ſed apud ſurdas aures nihil ea deprecatio valuit. Aroe-
zius, continuandi imperij cupidus, obſtabat in primis: ſentiebatque in ea re
cum Meneſio, quamquam alioquin grauiter eidem infenſus, cùm alias ob
cauſas, tum verò, quod Cacilem Vaiacum, è primoribus vnum, plus æquo
fouere, ſibique palam anteferre videretur. quæ res non Aroezium modò
prorſus alienauit à Luſitanis, ſed etiam ipſi Vaiaco exitium attulit. quippe,
non ferens æmulum Aroezius, fictis primùm criminibus hominem inſecta
ri cepit; dein etiam, cùm parum criminatio procederet, necem inuiſo capiti
C apertè moliri. Vaiacus, cùm ſe imparem opibus aduerſario cerneret; vndi-
que inſidijs appetitus (quod vnicũ erat præſidium) in arcem ad Meneſium
confugit ſupplex. Verùm ne ibi quidem tutò eſſe licuit. incluſum, Aroe-
zius, quaſi maleficum & facinoroſum, extemplò ad ſupplicium à Meneſio
expetijt. Meneſius, cùm neque Aroezium exacerbatum, & amico inopi af-
flictoque conſultum vellet, ſuos in conſilium vocat. Ibi dum ſententijs cer-
tatur; Vaiacus interea, metuens, ne poſtmodum noxæ dederetur inimico;
ſeſe præceleri deſperatione è turri præcipitat. Huius viri interitu, Meneſiũ
haud mediocris inuaſit mœror. Acceſſit ad iras acuendas, parua dictu res;
ſed quæ in ijs gentibus magnos animorum motus exciuerit. Petitam è Sinis
paulo ante ſuculam (vt fit) Meneſius habebat in pretio. hanc extra muros
fortè paſcentem, oppidani aliquot ex inſidijs occidêre. Cauſa occidendi
fuit, partim praua religio, quod Mahometicis & Iudaicis addicti ſuperſtiti-
onibus, eam pecudem vulgò exſecrantur; partim etiam odium Meneſij
ipſius; quem id peracerbè laturum non ignorabant. & ſanè maior quàm
pro re dolor hominem pupugit; ac proinde quàm intentiſſima habita quæ-
ſtione, affinem eius culpæ comperit Cacilem Vaiduam, qui & princeps
tum erat ſacrorum, & Aroezium Regemque ipſum arcta affinitate attin-
gebat. Hunc, nulla vel perſonæ, vel affinium, vel publicæ quietis habita
ratione, in arcem arripi iuſſum, Meneſius in carcerem condidit. Vulgata
dein re, concurſus ad Meneſium factus ab Aroezio & primoribus ciuitatis;
quorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

quorum vel auctoritate, vel precibus vtcunque placatus, acceptis vadibus D
Vaiduam è custodia emitti imperauit. id ministerium Petro cuidam Fernando mandatum, infimæ sortis homini; qui, vt est procax hominum ingenium in alienis miserijs, inter soluendum Vaiduam, os eius ac faciem, frustra quiritantis ac diuinam humanamque implorantis fidem, petasone pinguí perunxit: qua ille contumelia adeò accensus est, vt lacrymas non teneret. Producto dein ad arcis portam, præstò fuit honoris causa Aroezius cũ magistratibus, & magno ciuium numero. quos, Vaidua, suam sortem miserans eiulansque, cùm appellaret, aruina succulenta madentibus genis; Lusitani quidem adstantes, ingenti sublato cachinno, vrbanum Fernandi factum efferre laudibus: at verò Ternatensibus, ad eam deformitatem lacrymæ pariter obortæ: atque ita superbum & indignum id ludibrium visum est; vt nisi arx atque tormenta ceruicibus imminerent; arma extemplò capturi, iniuriamque summi apud eos antistitis vlturi haud dubiè fuerint. Sed præsenti metu ac dira necessitate coerciti, quieuêre. Vaidua, ignominiæ ac doloris impatiens, voluntarium sibi in aliquot annos consciuit exsilium: ac vicinas interim insulas cum quærimonijs & obtestationibus obeundo, gentem vniuersam contra Mahometis contemptores omni arte solicitare E
non destitit. At verò Ternate, incolis iam sat superque irritatis; longè etiã atrocior ad exulcerandos omnium animos consecuta res est. Intra arcem, vti supra demonstrauimus, & pecuniæ, & commeatus penuria erat ingens. Inde milites cùm è tabernis atque è macello alia atque alia, vt fit, non præsentibus nummis, interposita fide coemerent, ac postea soluẽdo non essent; concursus à plebe cum expostulationibus ad Aroezium fieri cæptus. ille, quando Lusitanos neque in ius vocare poterat, neque ad satisfaciendum creditoribus cogere; quod reliquum erat vnum; annonam in vrbe comprimi iussit. Ex eo Menesius milites increpare, quod ipsorum improbitate atq; auaritia, nihil iam venale prostaret. illi contra, in Menesium Prætoremque Indiæ conferre culpam; ac simul ferociter stipendium exposcere. Cùm nihil eiusmodi altercatione proficeretur, & inopia crescret in singulos dies, Gomezium Arium ad conquirenda cibaria cum armatis aliquot insulam peragrare placuit. Haud longè ab vrbe Ternate vicus est, Tabonam appellant. Eò progressi pauci ex Arij comitatu, quasi ad populandum, non ad precandũ venissent; ita in ædes irrumpere, cibos efflagitare; si mora fieret, per F
vim egerere. Cùm maior quàm pro numero & loco audacia esset; non tulêre diutius insolentiam incolæ: arreptis quæ sors obtulerat telis, Lusitanos minis deterrere à rapina institerunt. inde rixa cum iurgijs orta: & Arius procul clamore suorum audito, ad opem ferendam & sedandum tumultũ accurrit. Neque segnius, ac maiore cum manu affuit præses loci, vir egregiè fortis: accensisque ad iracundiam animis, cùm nihilominus in temerario incepto Lusitani perstarent; pauci à multo pluribus circumuenti, multis acceptis plagis, quidam etiam armis exuti, in arcem ad Menesium reuertuntur. Horum conspectu & vociferatione ostentantium vibices, & sese fustibus indignum in modum acceptos ab agresti plebe querẽtium, commotus haud satis cognita causa Menesius; per iram, auctores eiusmodi facinoris ab Aroezio postulat. graues additæ minæ, ni extemplò dedãtur. Aroezius, licet malum id sibimet Lusitanos contraxisse non ignoraret; tamen vrgente metu inuitus obtemperat. Tabona citati præses & duo è primarijs, Menesio sine mora sistuntur. è quibus ille duos præcisis manibus domum remisit. Præsidem verò brachijs post tergum reuinctis, in littore destitutum, ferocissimis duobus molossis obiecit. quorum impetum ac dentes, varia corporis declinatione, aliquandiu frustra euitare conatus; horrente supplicij fœditatem effusa ex oppido multitudine; circumspectare primò cæpit fugam:

A gam: dein, cùm terrestres omnes exitus milite obsessos cerneret; in mare se (quod superat vnũ) ad incertam spem salutis immisit. neq; canes, quippe iam inescati, ab insequendo abstitêre. pedibus tantùm nanti, pone cùm adhærerent; dolore ac desperatione in rabiem actus, repente se se conuertit; dentibusque, horribile dictu, certare cum belluis institit: atque ad extremum, vnius aure mordicus apprehensa, cùm iam sanguis viresque deficerent; moribundus, molossum vnà secum ad ima detraxit. Atrox & inhumanum id pœnæ genus haud immeritò visum, eò magis quod Lusitano ex patrijs institutis ac legibus gloriari licet; nullam gentiũ in homines dãnatos mitiora exercere supplicia. Et Aroezius eo facto, ad implacabile Menesij aduenarum odium efferatus; de tollendis è medio Lusitanis pariter & Castellanis agitare cæpit. A c per fideles primũ internuntios placatũ sibi Catabrunũ facilè adduxit; vt simulatq; cæsos ad Ternatem Lusitanos audiret; Castellanos ipse vicissim ab Toloco ad Geilolum allectos, ad vnũ interficeret. Additum magno vtriusque consensu, vt sublatis peregrinis, regulũ vter que suũ necaret, ac regnum inuaderet. Hisce de rebus dum occulta consilia
B ineuntur; atque ad fraudem, quãdo in aperta vi spes non erat, tempus & ratio exquiritur; indicium interim conspirationis ad Menesium defertur. ille, per summam dissimulationem Aroezium in arcem (vti solebat) accersit, itemq; ex Aroezij amicis, quos ille in sceleris communionem asciuerat, præcipuos duos, Tamaranum & Boium: quorum hic iudicijs capitalibus; ille rei maritimæ præerat. Hi separatim interrogati de coniuratione, primò satis cõstanter negabant: dein tormentorũ admoto terrore, seriem totius rei sine cũctatione prompsêre. Hoc tanto periculo Menesius ictus, damnatũ de cõsilij sententia Aroeziũ, in elato suggesto (vti principes viros moris est) toto spectante populo securi percussit. Reliqui duo quo genere leti perierint, incertũ est. Eo casu perterriti primores vrbis, ad locum natura munitũ, cui Turoto nomen, simul cum Regina, liberisque, & coniugibus effugerũt. Inde Regina denuò per legatos Aialum filium à Menesio summa ope repetere aliquandiu perseuerauit. Postremò, vbi clausas aures frustra tentari perspexit; Aroezij exemplo venale quicquam ex agris ad vrbem deferri vetuit, adeò vt pæne obsessi non modò penuriam, sed etiã famem Lusitani sentirent. Interea Consaluus Pereria successor Menesio destinatus, cùm dies
C aliquot Malacæ ex itinere subsitisset; idoneam nactus tempestatem, in Borneum traiecit; pacemq; & hospitium cum Rege libentissimo instituit. Ea insula est perampla. ducentas circiter & quinquaginta leucas ambitu colligit. Mahometem colunt populi: carnibus, oryza, & varijs alimentis abundant; & super hæc, laudatissimam caphuram, & primæ notæ adamantes, agallochum; itemque apprimè expetitum vicinis gẽtibus factitij vini genus, quod patrio vocabulo tampoi dicitur, cum veste Cambaica, ære, argento viuo, rubrica miniove permutant. Portus & oppida numerant multa: sed præcipua nobilitate Borneum regia est vrbs. hæc nomen fecit insulæ, lateritijs mœnibus, & sumptuosis ædificijs mirum in modum exculta. Inde Pereria Ternatem delatus, perturbata omnia; Lusitanos macie ac fame luridos ac deformatos offendit. Accepta dein præfectura, Menesium ab Reginæ oratoribus pro atrocitate facinorum dolenter & grauiter accusatum, in custodiam dat. habitaque ritè quæstione, sicuti à Prætore Nonnio in mandatis habebat, testata omnia crimina, & litteris consignata, ipsumque Menesium vinctum remisit in Indiam. Tum, iustè ac leniter agẽdo cum incolis, Regemque puerum laxius & liberalius habendo, Reginam & cæteros profugos cum omni rerum copia ad vrbẽ reduxit. Simul etiam arcem (quippe alicubi aggere tantũ exstructo murus & propugnacula deerant) ab-

Universidad de Deusto
Biblioteca

soluere aggressus est: quam rem quò enixius ipsimet oppidani adiuuarent; D
cum solenni iureiurando palam Reginæ promisit; ædificatione absoluta,
se se confestim ei filium incolumem fide optima redditurum. Post hæc, ad
Lusitani Regis negotia procuranda, & prohibendum mercatura militem,
toto pectore incubuit. Neque solùm edicto graui, vti Menesius antea, cauit,
ne cui præter ministros regios contrahere cum incolis liceret; sed etiam cir-
cummisso conquisitore, mensuras omnes atque stateras è priuatorum ædi-
bus ablatas aut concremauit, aut fregit; ceram præterea caryophylli par-
tem eius quod sibi quisque iam emerat, pretio dominis persoluto, in re-
giam apothecam conuehendum curauit. Id verò acerbissimum accidit Lu
sitanis: militiæ quippe munia perosi; vetito commercio dudum assueue-
rant, coemptisque frugibus, tanquam serpentes thesauris, incubabant. An-
te alios Fernandus Lupius pro Episcopo (vicarios tum, sacerdotes eiusmo-
di, vulgò appellabant) qui cæteris exemplum omnis disciplinæ ac sanctita-
tis deberet esse; interdictam sibi negotiationem, & ereptum è faucibus nefa
rium quæstum, pati nullo modo poterat. Proximus huic Vincentius erat
Fonseca, vir seditiosus ac turbulentus. Atque hunc quidem, Prefectus, arre-
pta occasione, quòd exigenti vigilias circitori ferocius & contumacius re- E
spondisset; in vincla coniecit. Verùm cæteros ex eadem factione coercendi,
haud æquè expedita erat ratio: quippe complures, & paratos ad facinus; &
incolarum, quibus tolli edictum pariter expediret, opibus ac fauore subni-
xos. Hisce rebus elati plerique milites, primò arcem præfectumque desere-
re; ac partim ad Castellanos, partim etiam ad Mahometanos transfugere
cogitarunt. dein, veriti, ne si adeò apertè nudassent animos; periculum affi-
nibus ac liberis in Lusitania relictis crearent, sibique receptus à tam præcipi
ti consilio non daretur; tutius ac satius fore statuũt; per ipsosmet Ternaten-
ses exitium necemque præfecto moliri. Nec mora. mutuis adhortationibus
inflammati; non modò plebem, sed etiam magistratus, atq; adeò Reginam
ipsam in præfectum accendere. Venisse nouum ex India non hospitẽ aut a-
micum; sed dominũ ac tyrannũ: qui, dum à Prætore Indiæ, & regijs Quæstc-
ribus gratiam ineat; gradumq; sibi ad opes & imperium struat; alioꝝm om
nium rationes & commoda negligat: & iniquissimis edictis, contra naturæ
& gentium iura, totum commercium interuertat. Neque verò blanditijs &
fucata eius comitate decipi se patiantur. Simulatque arcem absoluerit, cer-
tum esse illi, non Regem modò è custodia nullo pacto dimittere; sed etiam F
Reginam ipsam vnà cum proceribus repente comprehensam, in eundem
carcerem includere; quò pluribus obsidibus obnoxios ad omnia sibi habeat
insulanos; nec tantùm alimenta subtrahere, vt antea, sed ne hiscere quidem
in posterum audeat quisquam. Ni talia machinantem occupent è medio
tollere; non modò grauia fortunarum damna; sed etiam teterrimam haud
dubiè seruitutem omnibus imminere. Hæc, & alia eiusmodi, quæ in tali re
praua cupiditas & malitia suggerebat; secũ dis auribus cùm à populo, tum à
Regina in primis accepta. ac læta mulier, quicquid irarũ ac simultatum cũ
alijs fuerit, totum id in ipsos vertisse Lusitanos; tam præclaram occasionem
vlciscendi acceptas iniurias, delendique gentem insociabilem, è manibus e-
labi passa non est. Vocatis ad concilium affinibus amicisque, demonstrat;
agitatos partim conscientia scelerum; partim intercepti lucri dolore Lusi-
tanos, capitali inter semet odio dissidere; atque ipsius maximè præfecti ne-
cem omnibus votis expetere. Collata in eos à Boleise coniuge beneficia,
dextrasque iunctas & hospitij sanctissima iura in memoriam reuocat. Pro
ijs quàm malè relata sit gratia, reputare apud se quemque iubet. Vixdum
vita functo Boleise, paruulos liberos fraude in arcem abreptos; se se ægrè
ex impiorum manibus elapsam, relicto solio, vagam inopemque tamdiu
tole-

A toleraſſe vitam; maiorem natu filium, vt primùm ad capeſſenda regni gu-
bernacula pubeſcere inceperit, veneno ſublatum. hunc, qui ſibi afflictæ ſu-
perſit vnus, per quotidianos dolos & callidam fruſtrationem in cuſtodia
detineri: ad hæc, intolerandas contumelias, & inaudita poſt hominum me-
moriam inſontium ſupplicia cruciatusque commemorat. Hortatur, quan
doquidem ipſimet Luſitani ad facinus adeò glorioſum inuitent, ac dextras
quodammodo porrigant; ſeſe ad tyrannum interficiendum ingẽti animo
parent. Vbi eam belluam, adiuuantibus vel certè approbantibus inimicis,
in ipſo cubili mactarint; tum ſubitò aucti ſubſidijs, quæ in tempore ſint affu
tura, occæcatos inteſtina rabie lupos ad vnum omnes occidant; arceque
occupata, & excuſſo impotentiſſimi dominatus iugo, innoxium Regem
orbæ parenti, ciuibus, vrbi tandem aliquando reſtituant. Haud magni ne-
gotij fuit cunctos in ſententiam adducere; quippe Luſitanis & natura cul-
tuque diſſimiles, & publicè dudũ infenſos, & proprijs inſuper damnis atque
offenſionibus irritatos. Cùm certatim in id operam ſuam deferrent, dies rei
peragendæ condicitur. Interea Regina ad omnem ſuſpicionem auertẽ-
dam, officia in præfectum intendere; operas in arcis ædificationem vl-
B trò ſuppeditare; hortari vt munimentis perficiendis inſiſtat; ſcilicet
quò ſibi optatis vnici filij amplexibus quamprimum perfrui liceat. Vbi de-
ſtinata affuit dies; delecti viri tum in Mahometis fano ſub arcem, tum etiã
in proximo luco, eoque denſiſſimo, clam in inſidijs collocantur: qui vbi è
turri ſignum editum ſit, extemplò per inchoata vel intermiſſa opera in ar-
cem irrumpant: dein coniurati cum gladijs, ijdem fermè qui familiariter
ad Regem itare conſueuerant; circa meridiem de more intromiſſi, ad inti-
mam turrem ſine vlla interpellatione perueniunt. ibi cum Rege collocuti,
ſimul expediunt ferrum; & colligunt animos. Maximè opportunum erat
diei tempus: cuſtodibus ac miniſtris, vti ſolebant, meridiãdi cauſa dilapſis;
& præfecto per ſummam ſecuritatem intra cubiculum quieſcente. Vnus
Vincentius Fonſeca vinctus vigilabat in proximo. Is, è corporum motibus
vultuque confuſo rem haud obſcurè coniectans, cunctantes hærentesque,
nutu ac verbis inſtigando perpulit tandem, vt in cubiculum præfecti impe
tum facerent. Ergo ſtrictis gladijs hortati inter ſe, alij fores effringunt; alij
gypſatos arundine intertexta parietes, calcibus proruunt. Pereria, arreptis
armis cùm ſe ſe acriter defendiſſet ac diu; tranſfixo denique duobus ictibus
C pectore, moribundus occumbit. Interea qui ſub arcem in delubro latebãt,
geſtientes cupiditate cædis & ſanguinis, non exſpectato ſigno teneri non
potuerunt, quominus in prætereuntem fortè Luſitanum irruerent. Eo ar-
gumento, nec non clamore ex præfecti ædibus vociferantis ancillæ, patuit
fraus. Tum excitati Pereriæ famuli aduolant: ad arma vocatur: atque, vt in
communi metu, ab vtriuſque factionis hominibus ad turrem extemplò
concurritur. ibi, mira celeritate, antequam ſignum ederent percuſſores op-
preſſi partim cæduntur; partim è muris feneſtriſque ſeſe præcipites dant.
Ab Luſitanis, vt in re trepida, occluſæ portæ; & pro mœnibus & propugna
culis vigiliæ ſtationeſque pæne ſerò diſpoſitæ. Ac per hunc modum eo die
ſeruata non arx modò; ſed, vno Pereria excepto, vita omnium ac ſalus; evi-
denti profectò Dei benignitate, credo propterea quod futuræ poſtmodum
in ijs locis Chriſtianæ meſſi conſuleret. Sub hæc, inter Luſitanos de ſucceſ-
ſore, vti conſueuerant, ingenti contentione certatum eſt. Atque ad extre-
mum, adnitente Vicario, per ſeditionem ac tumultum, præteritis ijs quorũ
habenda erat ratio more atque inſtituto maiorum, è vinclis ereptus Fonſe
ca in locum defuncti peſſimo exemplo ſufficitur. Ab hoc, tametſi non tam
voluntate, quàm vi, quod alioquin ex omni circa regione commeatibus
arceretur, commodius factum eſt nihil, quàm quod expoſtulanti Reginæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aialum filium reddidit. Cæterùm, militari neglecta disciplina, & contempto Ioannis edicto, liberam negotiandi potestatem atque licentiam Lusitanis indulsit. Et ipse postmodum apud Indiæ Prætorem accusatus (incertum quibus artibus) omnium criminum & flagitiorum impunitatem adeptus est. Aialo regnante, nihilo quietiores, quàm antea, res fuêre. Quippe dum seuerius exercet imperium, & à magistratibus cæterisque, quos ad eam diē publici peculatus pauerant, acrius rationes reposcit; principum sibi odium simultatesque irritauit. ij probabilem nacti materiam criminandi, quod per eos fortè dies vagi ad rapinam aliquot ex arce ab agrestibus interfecti fuerant, eius cædis culpam in Regem conferendo, aliasque comminiscendo calumnias, Fonsecam adduxerunt, vt insontem Aialum vi atque armis pelleret regno, eiusque loco Tabariam spurium substitueret, è stirpe regia minimum natu. Ea res multitudinis animos vehementer offendit: ac vulgo Fonsecæ diras omnes imprecabantur. atque etiam è Lusitanis nauarchis minimè deerant, qui cum eo palam exercerent inimicitias, & indignam Consalui Pereriæ necem, amissamque propemodum arcem, & summa iniuria occupatam ab eo præfecturam exprobrarent. Ita, domestico simul & externo solicitus metu, peræquè omnibus adeò diffidebat, vt non die non nocte arma deponeret, nihil ab vllo porrectum, nisi sinistra acciperet manu, quò alteram ad stringendum gladium expeditam haberet; &, quod in conscientia magnorum scelerum accidit, vmbras horreret. Interdum etiã, congressus hominum vitabat, ac lucem; & in solitudinem abditus; statum rerum suarum tacitus apud se deflebat. Eò libentius de successoris aduentu nuntium accepit (is erat Tristanus Ataidius) eique sine vlla tergiuersatione claues arcis & gubernacula tradidit. Hoc præfecturam gerente, haud contemnenda occasio amplificandæ in eo tractu Christianæ religionis affulsit. Momoia est vrbs in Moro. Simulacra colebat gens, atq; inde Mahometani quotannis prædas agebant. eam iniuriam & calamitatem querenti Momoiano dynastæ, Consaluus Velosus, qui tum ibi negotiabatur, spem fecit, si Christiana suscipere sacra in animum induceret; auxilium contra eas incursiones à Lusitanis impetrandi. Haud aspernatus conditionem barbarus, auctore Consaluo legatos ad Ataidium mittit. ij, dies aliquot à præfecto comiter habiti, sacro fonte abluuntur: dein muneribus culti ac Lusitano vestitu ornatuque; in patriam reuecti, plenam promissis legationem dynastæ renuntiant. Ille, tam læto successu, magnam in fiduciam erectus, Ternatem extemplò contendit. Ibi iuncta cum Lusitanis amicitia; magnifico pro copia loci apparatu, ipse comitesque baptismo lustrati, atque alijs quidem alia de more imposita nomina: dynasta in Lusitani Regis videlicet gratiam, Ioannes est appellatus. Momoiam redeunti, comes additus Simon Vasæus sacerdos. huius opera, præsertim Ioanne adnitente, multi paucis diebus ad Ecclesiam adscripti. Cumque in dies crescceret numerus; laboranti Vasæo Franciscus Aluarus item sacerdos paulo post ab Ternate succurrit. Tum verò summi infimique, credo magis imitandi principis causa (vt euentus postea docuit) quàm quò necessaria Christianæ fidei capita probè tenerent, relictis in speciem simulacris vni Deo nomina profiteri instituerunt. Simul, delubra non pauca, statuis dæmonum comminutis atque sublatis, ritè expiata, & cultui diuino dicata sunt. & ab Ataidio, vti receperat, Lusitani milites aliquot Momoiam transmissi, qui vrbem munirent; ac nouellos Christianos à Mahometanorũ incursu rapinisq; defenderẽt. Dũ hæc ad Momoiã fiunt; Ternate ab improbis cupidisq; rerũ nouarum, Tabariæ nomen ad Ataidiũ defertur, quasi de occupanda per dolũ arce cõsiliũ iniret; ipsiusq; præfecti vitę in primis moliretur insidias. Ea criminatio, innoxio adolescẽti, vt initio calamitosa, ita exitu salutaris fuit. Quippe ab Lusitanis fraude in arcem

arcem illectus, repente in vincla conijcitur. dein crimina diluere, atque iras lenire præfecti frustra conatus, cum valida custodia in Indiam ad Prętorem est missus. atque ibi demum causa cognita, verbis honorificis absolutus, repudiato Mahomete Christianus efficitur. Inde patriam repetẽs, cùm ad Malacam ex itinere substitisset, extinctus est morbo. Cæterùm Ataidius, præiudicata re, neque Nonnij exspectata sententia; Cacilem Aerium eius loco fecerat Regem, Boleifi patiter ex pellice natum Iaua: quæ, filij saluti non sine causa metuens, cùm acrius tenderet, ne tam infaustæ successionis aleam subiret; satellites puerum à complexu parentis auulserant; ipsamque muliebriter vociferantem, væsano perciti furore, ex ædium fenestra præcipitem dederant. Hoc tam atrox facinus, non Ternatensium modò; sed omnium eius plagæ Regum ac populorum iras denuò in Lusitanos accendit. ac vulgo in cœtibus concilijsque, præter cæteras querimonias & maledicta, fremebant, indignam atque intolerabilem esse rem, ab ijs qui pæne precario nuper in eas regiones irrepserint; Reges incolis ex libidine dari adimique. Id verò in primis pro suo quisq; sensu & ingenio deplorare. Ac per eos ipsos dies, ad cumulandam inuidiam, fœdum Pinti cuiusdam factum accessit. Is ad explorandum Mindanaum, & alias circa insulas, ab Ataidio missus, à Mindanao ad Siriagum deuenit. ibi clementer acceptus, cum Rege hospitium ac societatem mutuo sanguinis hausto sanxit. is genti solẽnis fœderum ritus. inde, cùm securi insulani quasi ad amicum & socium, vel contrahendi, vel etiam visendi causa familiariter in ipsam nauem adirent; Pintus, aliquot ex ijs repente correptos, abdito loco infra tabulata conijecit, asportandi causa. Non latuit ea fraus incolas. quippe, dum se aditer expediunt nautæ; sensim vnus è captiuis in mare desilijt; nandoque cùm ad suos peruenisset; rei gestæ seriem exposuit Regi. Ille accensus ira, extemplò celoces deduci, & in eas armatos imponi iubet. ab ijs Lusitanus prope inter moliendum oppressus, sæua postmodum coorta procella pæne submergitur. Inde ad leuandam onere nauem iactis in mare tormentis, magna cum formidine ac trepidatione Ternatem applicuit. Hasce ob res, omnium animis maiorem in modum exasperatis; Molucenses Reges ad extinguendum nomen Lusitanum, missis vltrò citroque nuntijs, cum Ternatensi populo coniurauerant; in eandem societatem regulis quoque Papuarum insularum assumptis, Vaigamano, Vaigeo, Quibibio, & Mincimbo. Consilium erat, sparsos varijs locis Lusitanos, ad internecionem delere: Ternatensis arcis præsidium, quando muralia tormenta deerant, subtractis vndique alimentis fame conficere: si id minus è sententia cessisset; felices omnes arbores vltrò succidere, & cum familijs longè inde migrare; vt quoniã noxia & inuisa natio armis ex ea terra pelli non posset; certè solitudine ipsa, & inopia rerum omnium, excedere cogeretur. Hisce rebus ita constitutis; initiũ belli factum à Ternatensibus: ij, quàm occultissimè suis rebus in tutum egestis, ne quid hosti ad prædam reliquum esset; postremo, ante lucem omnes ex vrbe profecti sunt. frustraque Ataidius; vt primùm id resciuit, abeuntes omni ope reuocare; eorumque iras pollicitationibus & blãditijs permulcere tentauit. Maritima primùm loca procul ab arce petiêre: dein cùm à Lusitanis nauibus vexarentur; in abditos saltus ac prealtas rupes recepêre se se. inde furtiuis expeditionibus, in aquatores maximè & lignatores Lusitanos fiebat impetus. quinetiam, vt nullam secum pacis conditionem esse Ataidius intelligeret; patriam ipsam Ternatem, vbi erant aliquot domicilia Lusitanorum, subito aduentu iniectis ignibus concremarunt. Eodem fere tempore cæteræ quoque gentes in arma coortæ: & Lusitani, qui alijs alijsque in regionibus, vt apud amicos agebant, repente circumuenti cæsique. Et in Moro, præter alios, Simon quoque Vasæus sacerdos

Universidad de Deusto
Biblioteca

dos occubuit. Franciscus Aluarus, multis vulneribus acceptis, ægrè nauicula Ternatem euasit. Pessimum verò ex ea coniuratione illud accidit, quod Catabrunus veneno adolescentulum Geiloli Regem sustulit, regnumque per scelus inuasit: dein ad occupandas in eo tumultu Mauricas insulas magna classe profectus, neophytos Momoianos, vtpotè Christianis præceptis leuiter admodum institutos, ab recta in Deum fide, metu minisque deduxit, vno incassum reclamante dynasta Ioanne: quippe qui Christianæ disciplinæ præcepta, & Euangelij veritatem, in pectus altè demiserat. is, vbi obstinatos ad deditionem, atque ab suscepta religione per summam leuitatem atque perfidiam auersos populares animaduertit; locum extra vrbem tumultuario opere munijt; frustraque hortatus Lusitanos aliquot quos circa se habebat, ne asperis in rebus desponderent animum; ipse cum paucis familiaribus oppugnationem hostilem à matutino tempore ad vesperũ præclarè sustinuit. Nocte dein, desperata corporum salute, ad animos præsertim domesticorum quacunq; ratione seruandos incubuit. Vxorẽ habebat Christianis nuper sacris initiatam; hanc vnà cum paruulis liberis, ne propter infirmitatem naturæ vel ætatis, de baptismi præmijs periclitarẽtur, in opinionis errore optimo vtens animo, sua ipse manu peremit. inde cùm sibi quoque manus pararet afferre; domesticorum interuentu prohibitus, & non sine magno animi dolore, Catabruno traditus est. Ab eo cùm interrogaretur, cur tam triste consilium cepisset, immeritam coniugem cum innoxia prole occidendi per summum nefas; vxori quidem ac filijs egregiè ab se cõsultum esse respondit; quorum sexus ætasque ab salutari Christi confessione abduci facilè potuisset; at se se, vti virum deceret, nec tyranni minas horrere, neque extrema supplicia cruciatusue, Christi causa defugere. Hac orationis libertate Mahometani sæuitiam acrius concitauit: cumque in eo iam esset, vt carnifici traderetur, amicorum ac procerum deprecatione seruatus est. Dignus profectò qui non in vltima barbarie, sed in Europa media nasceretur. quippe, tam generosum ingenium; cultoribus peritis adhibitis, ad eximiam virtutum omnium frugem haud dubiè peruenisset. Et Ioannes quidem, quam dixi constantiam ac fortitudinem præstitit. De cætera neophytorum turba vtrum vel vnus in fide manserit, nihil comperti est. adeò (vt est in sacris litteris) malè fundata ędificia, ingruentibus ventis atque procellis, facili momento soluuntur. Hæc, & alia ciusmodi audienti Ataidio peracerba erant; sed acrior & præsentior erat sensus quotidianæ penuriæ, omnibus circa populis infensis infestisque. itaque ingrauescente in singulos dies annona, oryzæ precium in modios à sestertijs binis ad quadragenos fermè peruenerat: iamque fames vrgebat; actumq; de summa rerũ procul dubio foret, ni per idipsum tempus cum commeatibus & modico militum supplemento, Simon Sodreus à Malaca, & à Mindanao Pintus, cuius paulo ante meminimus, affuissent. Hoc aucti subsidio Lusitani, varijs eruptionibus Turutum castellum egregiè munitum, itemque Palatiam, & Calamatam, & Gicum haud sine certamine capiunt. quibus victorijs laxatę dum taxat in præsens angustiæ sunt. deficiente dein rursus commeatu, imminutoque varijs cladibus prędisidio, premi denuò longè vehemẽtius cępti, vtique postquam commisso nauali certamine cum Tidorensibus, præter consuetudinem, semel iterumque malè pugnatum est. Ex eo tempore de maris possessione deiecti, egredi ex arce nusquam audebant: & diuina magis benignitate, quàm viribus humanis, in aduentum Antonij Galuani extracta obsidio est. Eduardi, cuius supra mẽtio est facta, filius erat Antonius, in Abassina legatione ad Camaranum insulam vita functi: vir excellenti cùm in Deum superoque pietate ac religione; tum erga homines æquitate, & incorrupta in Regem suum fide; & super hæc, admirabili quadã nauticæ rei scien-

A scientia: quippe gubernatorum, in syrtibus euitandis & dirigendo cursu errata corrigere; desperantes vt sæpe fit, de salute vectores nautasque confirmare; & morbo laborantes mira sedulitate suis etiam, vbi res ferret, impensis curare iamdiu solitus. Is, cùm in India priuatam rem ageret, ex regijs repente litteris Molucarum præfectus ab Nonnio declaratur. ac tametsi non ignorabat quàm affecta atque adeò exulcerata Molucensis esset res; tamen obsequio in Regem, & studio rei communis adductus, plenam laboris ac periculi præfecturam haud grauatè suscepit. cumque ei, è fisco regio, in stipendium & sumptus necessarios nummi tardè admodum ac malignè præberentur; sua ipse pecunia (habebat autem in numerato non exiguam, qua negotiari si cùm industria pergeret, ad opes ingentes peruenire breui tempore potuisset) & militem conduxit, & varios commeatus, & molas, & plumbum, & omnis generis ferramenta, quibus rebus carent Molucæ, coemit. itemque ad propagandam Ternate sobolem, hostesque de spe deijcien dos eius coloniæ vel prędecturę extinguendæ, Christianas mulieres aliquot secum auexit, quas ibi cum Lusitanis in matrimonio collocaret. Cum hoc apparatu à Cocino profectus, Malacam venit: inde per Borneum insulam
B ad Ternatem incolumis appulit. Descendenti, non præfectus modò, & vulgus militum; sed etiam sacerdotes cum hymnis & sacris carminibus obuiam prodiere, quasi ad certam eius præsidij salutem ac libertatem è cœlo descenderet. Neque eos fefellit spes. quippe, expositis à Galuano commeatibus, annona primùm leuari cæpta, ædilesque macello præpositi; & in singulas res pretium statutum, quò ne pluris quæque væniret. Præter hæc, ad clericorum disciplinam regendam, curandosque popularium animos, recentia Alphonsi Cardinalis Lusitani decreta, seu constitutiones ecclesiasticas Vicario tradidit. dein ad militiæ munera, & arcem vbi opus esset instauandam, curas intendit. iustitiaque in suos; fortitudine & vigilantia in hostes, cùm arma nunquam exueret, & pro vallo excubaret, & ad subita ac periculosa primus accurreret; enixè operam dabat, vt omnes in salutari concordia atque in officio contineret. Ad Tidorem eo tempore constiterat moles belli, quò coniurati Reges, Aialo exsule assumpto, armatorum millia plus quinquaginta contraxerant. neque vrbem tantùm cinxerant muro fossaque, sed etiam, in prærupta supra vrbem rupe, castellum, arcis instar, exstruxerant. Inde cùm Ternatense infestum haberent littus, & prodeũtes ad
C piscationem & quotidiani victus ministeria Lusitanos exciperent; veritus Galuanus ne per belli moram in pristinas recideret rerũ omnium difficultates, missis primò Tidorem legatis, Reges ad superioris temporis offensiones voluntaria obliuione delendas, atque ad renouandum cũ ingenti quæstu commercium eblandiri conatus est. dein, cùm inflati nouo successu barbari omnem pacis mentionem aspernarentur, atq; adeò in Lusitanum nomen conuitia & probra iactarent; Galuanus, fusis ad Omnipotentem Deum precibus, & cælestium vniuersorum ope suppliciter implorata; rem est ausus portenti simílem, & meritò carituram fide; ni alia complura id genus euenta, hoc etiam ipsum omni suspicione mendacij apud æquos rerum æstimatores eximerent. Naues habebat in portu maiores, non amplius quatuor: & præter eas, aliquot leuiora nauigia. in classiculam hanc impositis circiter quadringentis armatis, quorum erant Lusitani centum & septuaginta, reliqui, Aërio & paucis exceptis, infimæ sortis homines, ac Lusitanorum fere mancipia; Tristano Ataidio cum eius familiaribus amicisque ad custodiã arcis relicto, Tidorem petit vltrò; & nullis (incertum quare) hostiũ nauibus obuiam egressis, idonea statione extra ictum teli anchoras iacit. inde obsidentem littora multitudinem, & situm vrbis, ac totius circa regionis naturam attentè perlustrat. Aduocato dein concilio, optimum

Universidad de Deusto
Biblioteca

visum, imminentem vrbi rupem arcemque, vt in tali nullo metu ad hostem neglectã, inuadere. Ad eam rem Lusitani delecti centum & viginti; hisce additi è reliqua turba qui trecentorum summam explerẽt. cæteri, classem tueri, & ad hostem distinendum, huc illuc circumagere naues, & varijs locis descensionem ostentare iussi. Galuanus interea, die qui fuit Indorum præsidi & Apostolo Thomæ sacer, anno à partu Virginis supra sesquimillesimũ trigesimo septimo, quendam è captiuis nactus peritum itineris ducem, remotiore ab vrbe loco, circa quartam noctis vigiliam cum ea quam dixi manu descendit; silentique agmine & expedito, per syluestres maximè semitas ad montis verticem occultè succedit. Iam itineris magnam partem, lento gradu, lassitudinis vitandæ causa, confecerat; cùm orta lux, & micantes procul galeæ, rem hosti prodidêre. extemplò ad arma conclamatum horrẽda cum vociferatione: quam, repercussu multiplici, nemorum densitas, ac sinuosi conuallium anfractus augebant: & omni ex parte, quasi ad prædam haud dubiam, concursus illicò fieri cæptus. Ante alios Aialus, quem ex amisso regno præcipuus vrebat dolor, ad præoccupandos transitus cum parte copiarum accurrit; & modica in planitie Lusitano è syluis egredienti fit obuiam. ibi contracta repente pugna Aialus casside armatus, & maculis ferreis, prælongam vibrans vtraque manu romphæam, in hostes furibundus inuehitur: ac dum hastatis & fistulatoribus incautius obijcit se se, cùm vndique peteretur, vulneribus aliquot acceptis, in arma procumbit; & simul, vt erat egregijs viribus, momentò resurgit; ac dissimulato aliquandiu dolore ne suis trepidationem inijceret, ante prima signa prælium ciere perrexit: dein, cùm latius manaret sanguis, quippe nullo medicamento suppressus, linquente iam artus animo, & oculis offusa caligine, rursus occubuit; tantum ad stipatores effatus, vt inde se quàm ocyssimè tollerent; ne canes (sic enim Lusitanos vocabat) optato ad ludibrium corpore potirentur. Vti iusserat, non sine periculo factum. & ipse quidem elatus ex acie, paulo post efflauit animam: reliqui attoniti casu Regis (vt est fugacissimum genus) extemplò terga verterunt; ac per inuia cautesque præruptas passim arma iactantes, pars nota nemorum latibula; pars vrbem trepidi repetunt, ac veniẽtem subsidio alteram aciem, per angustos calles vnà secum auertunt; pars montis cacumen contento cursu occupare nituntur: horum maximè tergis institit Lusitanus; cæsisque compluribus, vno rantùm amisso mancipio, immissus fugientium turbæ in arcem irrupit. Ibi Galuanus tam insignem victoriam, ac planè diuinam, Christo domino superisque gratulatus, ignes arci confestim iniecit prudenti consilio. quippe oppidani pariter & exteri, vbi supra caput grassantes flammas vidêre, subito pauore perculsi, cum imbelli plebe se se certatim è portis ac propugnaculis in apertum effundũt: Lusitanus interea, collectis vtcunque viribus; cum incitato clamore, ac tubarum cantu, ex arce decurrit; ac sine certamine vacuam defensoribus, refertam diuitijs vrbem ingreditur. ad quas cum extremo periculo diripiendas, ne cæca præceps auiditate discurreret miles, ædificijs omnibus iussu Galuani subditæ faces: magnoque omnium dolore, quique vt in tutũ suas opes eò congesserant; quique subiectam oculis adamauerant prædam; cuncta, exceptis commeatibus, intra paucas horas arsêre, & ex ea quæ tardior ad fugam fuerat, vrbana multitudine, capti plurimi, iuncusque in portu vnus, & actuaria nauigia permulta. Minutis dein prælijs terra marique fatigari hostis cæptus: quem ad huiusmodi machinas rudem adhuc, nihil æquè ac tormenta Lusitana terrebãt. simul etiam, prægrauante multitudine, in tam parua insula cibariorum difficultas vrgebat. Super hæc, aduenis Regibus non sine causa iniectus timor; ne Lusitana classis aucta nauium numero, in eorum fines impetum faceret. ac proinde (vti omnis fermè cõiuratio, vbi pro-

vbi proprij periculi incessit metus, quamlibet leui de causa dissoluitur) Tidorensi valere iusso, fœderati Reges domum quisque suam repente dilapsi. Eam occasionem Galuanus denuò tentandæ cum Tidorensi pacis idoneã ratus, si fortè rebus aduersis ferociam exuisset; legatos ad eum & litteras misit: neque ita difficilè fuit, destitum à tot auxilijs, & recenti clade perterritum, ad æquitatem & concordiam reuocare, adnitente præsertim Cacile Rade, Regis fratre germano, qui inter cæteras causas, vulgata Galuani virtutum fama commotus, amicitiam & societatem cum eo vehementer optabat. Pacis conditiones fuêre; vt Tidorensis ablata Lusitanis arma & machinas omnes redderet: caryophyllum insulæ totum Lusitani duntaxat Regis procuratoribus è Ternatensi formula venderet: neminem contra Lusitanos aut armis, aut vlla iuuaret ope: Lusitani pretium sine dolo persoluerent; & vbi reficiendæ vnà cum insulanis instarent. Hasce in leges renouata societas est: eaque magis in dies mutuis deinde congressibus donisque, & egregia in primis Galuani fide ac liberalitate coaluit. Inde aduersus Geilolium, minitantem adhuc, & de Christiana religione in primis pessimè meritum, Galuanus classe profectus, Ternatem sæua tempestate reijcitur. Ibi, quod stati nauigationis Indicæ aderant dies, nefaria militum seditio rursum exorta. & missionem, & frugis priuatim auehendæ potestatem ferociter postulabant. eos, Galuanus, quando per vim coercere non poterat; tum verbis, tum exemplo ad officium reuocare conatus est. quippe, non solum ipse, contra aliorum consuetudinem, ab omni negotiatione prorsus abstinuit, sed etiam vltrò sibi collatum à Tidorensi Rege proceribusque magnum caryophylli numerum, in Regis Lusitani apothecas à scribis & custodibus iussit inferri. Sed videlicet nullum in rebus humanis remedium efficax est, vbi mentem, de cælestium bonorum cõtemplatione deiectam, fœdus auaritiæ morbus inuaserit. Facta conspiratione permulti collectas fruges furtim in naues imponunt: tum intentantes arma palam, si quis eos retinere aggressus esset, non modò contra leges amicitiæ, sed etiã contra iurisiurandi fidem, inter infestas gentes ducem repentè destituunt, & impia velificatione in Indiam intendunt iter. neque tamen de facinore tam atroci vlla dein quæstio ab Indiæ Prætoribus habita. At Galuanus, quamquam asperis in rebus à magna suorum parte destitutus; consilio tamẽ atque animo stetit. Ac primùm, quod omnes in partes magnopere interesse cernebat; profugos & ipsa desperatione in furorem versos Ternatenses mitigare, & in patriam reuocare adhortationibus, monitis, ac præsertim illustribus iustitiæ & sanctimoniæ documentis instituit. quam ad rem, Tidorẽsium quoque suasiones haud mediocris momenti fuêre. Paulatim ergo positis odijs, relictas dudum sedes & incunabula repetebant. Quominus frequentes redirent; Tabariæ desiderium (quippe nondum defunctum audierant) Aialo præsertim extincto, erat in causa. Aerium, inter cætera, quod & ætate minor, & è peregrina pellice natus esset, auersabantur. Galuanum orabant, vt innoxium Tabariam ab Indiæ Prætore deposceret: atque ipse interim arbitratu suo regnum administraret. Neque conditio erat spernenda, quandoquidem ex huiusmodi procuratione, præter cæteras vtilitates, nullo prope negotio Galuanus ditari affatim poterat. Sed partim, credo, incertus vtrum ea res Ioanni Regi grata esset futura; partim haud ita decorum ratus, Christianum hominẽ in parẽtis pastorisq; loco Mahometanis præesse; oblatũ sibi honorem opesq;, magno animo & excelso repudiauit: omniq; arte ac studio, muneribus etiã è sua pecunia consecutus est, vt in patriã cuncti remigrarent, & cõmunis concordiæ salutisq; gratia, Tabaria interim omisso, Aeriũ Regẽ volentes agnoscerẽt. Hac maximè ratione Galuanus rẽ Ternatensem diu multumq; iactatã, haud siue magno labore ac difficul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

difficultate restituit. Cæterùm ab Geilolio, & Bacianio adhuc restabat bel- D
lum. Nec dubitauit Galuanus Regem vtrumque ad singulare certamen
prouocare; vt vnius, aut alterius capite potius, quàm multitudinis damno
& vexatione, certamina finirentur: & in arenam haud dubiè ventum esset,
ni Rades, cuius modò meminimus, pro amicitia interceßisset. Hoc vel in
primis adiutore & sequestro, non prouocatio tantùm oppressa; verùm etiã
inter Lusitanum & Reges ambos reconciliata pax, & longo interuallo re-
nouata commercia. Post hæc, ad reficiendas vrbes per bellum dirutas, curę
conuersæ: qua in re fidem Tidorensi Galuanus egregiè præstitit. dein, calca
rijs institutis, Ternatensem ipse arcem augere ædificijs & propugnaculis
aggressus est: portusque aditum, antea insidiosum & perangustum, scopulo
qui medium occupabat, ferramentis exciso, reddidit ampliorem. Ad hæc,
Lusitanos colonos, contractis ad sobolem nuptijs, hortando perpulit, pri-
uatas ædes pro arundineis cœmentitias facerent; puteos foderent; hortosq;
& allatas ex India vites, & poma sererent; quam ipsam ad rem & ad cætera
vitæ ministeria, largas aquas à duodecim fermè passuum millibus ad arcẽ
vsque perduxit. Insuper Aerio Regi, ducta iam ad propagandam stirpem
vxore, consulenti popularibus suis, & ædificandi æmulatione vehementer E
incenso, rectas vias atque transuersas, & cæteram vrbis dimensionem sum-
ma eius voluntate descripsit. neque ipsum modò Regem, sed omnes peræ-
què incolas, omni officio & humanitate demerebatur. Ex quo apud barba-
ros tantum huic viro beneuolentiæ & venerationis accessit; vt eum æquè
ac parentem cuncti obseruarent: ipse quoque Rex, & magistratus; nihil ferè
grauioris negotij, nisi ex eius auctoritate susciperent. Per idem tempus, in
Mauricis insulis archipirata quidam, haud contemnenda classe non modò
gentem importunè vexabat; sed etiam Ternatensibus atque adeò Lusitanis
apertè minabatur. Aduersus id malum Galuanus caracoras aliquot ab Ti-
dorensi Rege commodatas, cum paucis Lusitanis & auxiliaribus alijs mi-
sit, Fernando Vinagrio sacerdote, viro impigro, expeditioni præposito. is,
Christo duce ac præside, insignem ex hoste victoriam tulit. Archipirata, &
ipsius frater, alijque multi occidione occisi; cæteri turpem in fugam auersi.
Inde Vinagrius ad Mauricas res componẽdas adhibito studio: cùm plero-
que ex ijs qui per metum à Christo paulo ante desciuerant, in gratiam cum
Ecclesia reduxit; tum alios quoque non paucos ad fidelium numerum ag- F
gregauit. Hanc lætam adeò victoriam, alia mox neque magnitudine, neque
fructu inferior subsequuta. Iunci complures ab Iaua, Banda, Macazare, &
Amboino insulis ad coemendum caryophyllum Molucas petebant. Ea re
cognita Galuanus, ne per huiusce classis aduentum Lusitana commercia
turbarentur; caracoris viginti quinque, Lusitanos haud amplius quadra-
ginta, & auxiliares circiter quadringentos imposuit. Cum ea manu profe-
ctus Iacobus Lupius Azeuedius, Molucensi mari præpositus, ad Amboinũ
occurrit hosti; neque vlla pugnandi mora est facta. fusi fugatique magna
cum cæde barbari; & ex ipsis iuncis, aliquot in potestatem venêre. in ijs tor-
menta complura; telorum vis ingens; & pecuniæ non parum inuentum est.
Inde territis latè nationibus, victor Azeuedius Amboini oram legens, acco
las maris vniuersos aut voluntate, aut vi ad nomen Lusitanum adiunxit: ijs
qui Atiuam, Mantelum, & Nuciuelem præcipua eius littoris habent oppi-
da, enixè petentibus, Christiana sacra per sacerdotes impertijt. ac demum
rebus è sententia gestis, magna cum præda Ternatem reuertit. Iisdem ferè
diebus, Galuani missu, Ioannes Focatia ad Papuas insulas delatus, consilio
ac lenitate magis quàm viribus, regulos omnes ad societatem atque amici-
tiam perduxit Regis Lusitani: præbitamque ab ijs magnam commeatus co-
piam, incolumi classe Ternatem aduexit. Hoc tam secundo rerũ progressu;
ne quid

A ne quid ad gloriam Galuani præfecturæ deesset, ex alia quoq; parte ostium
repente ingens Euangelio patuit. Macazar est insula, cuius modò memini
mus, leucas à Molucis in Orientem quinque circiter & quadraginta. Eadem
ab Aquilone in Africum perpetuo tractu leucas fermè ducentas excurrit:
atq;, vt aliæ fermè vicinæ, plura in regna diuiditur. Abundat in alimenta
mortalium oryza, sale, carnibus, pisce: in reliquos verò vsus atque delicias,
cãdida veste, sandalo, ebore, auro, margaritis: &, quę corporũ firmitas & stu
diũ est gentis, valentissimo in primis & exercitatissimo remige. Super hæc,
amnibus ad euectionẽ subuectionemq; scinditur multis; qui è montana in-
trorsus regione decurrũt. Ex hac insula germani duo fratres, Ternate nup
baptismi sacramentũ, sponsore eodem & hortatore Galuano, susceperant:
nouisque de more nominibus Antonius Galuanus alter, alter Michaël vo-
cabantur: ambo deinde cùm in patriam reuertissent; Euangelio vtcunque
prædicando, magnam popularium partem ad contemptum fictilium Deo-
rum, ac miram in cupiditatem nouæ ipsis quidem, ac peregrinæ religionis
impulerant. Ea re permoti, legationis munus ijdem ad Galuanum gentis
nomine haud ita grauatè recipiunt; atque ad conciliandam facilius societa
B tem, vario genere mercium, quas terra fert, in naues imposito, nobiles insu
per aliquot adolescentes baptismi causa Ternatem adducunt. Periucunda
Lusitanis ea legatio fuit. Macazares confestim sacro fonte lustrati; & Fran-
ciscus Castrius notæ probitatis & industriæ vir, ad firmandam cum ea gen-
te, & ineũdam cum vicinis Regibus amicitiam, haud sine muneribus à Gal
uano missus, ex itinere primùm ad insulam Celebiorum appulit Cetiganũ.
ibi clementer acceptus, Regem vnà cum fratribus tribus, coniuge, ac filio;
itemque è nobilitate ad centum & triginta, & è plebe non paucos ab idolo-
rum seruitute, ad vnius Dei cultum, ingenti omnium animi voluptate con
uertit: & elutis baptismate maculis, neophytos alios aliter; ipsum Regẽ no-
uo nomine Franciscum appellauit. duo & viginti dies in tam salutari negotio
positi dein, magno sui desiderio relicto, Castrius ad Mindanaum insu-
lam accessit; ac legens orã, denique ad insigne oppidum Siliganũ haud fru-
stra delatus est. quippe Regem (quem Antonium exinde Galuanum voca-
runt) Reginamque, & filias duas, & è populo centum circiter & quinqua-
ginta ad Euangelicam veritatem ab impia superstitione traduxit. In eadem
insula baptizati cum vxoribus, fratribus, liberisque, & magna popularium
C turba Reges alij tres, Butuanius, Pimilaranus, & Camiguinus: illorũ vtriq;
Ioannes; huic Franciscus inditum nomen. His rebus peractis, à Mindanao
Castrius cùm ad Macazares vela fecisset, aduersis repente ventis, ac sæua
tempestate pæne submersus, Ternatem necessariò redijt, Macazarensi ex-
peditione in aliud tempus dilata. Interea Galuanus magnopere lætus rela-
tis in horreum Domini, quamquam oppido paucis ex infinita messe, ma-
nipulis; ad nouas operas comparandas diuino prorsus instinctu seminariũ
puerorum instituit. quod vnicũ labenti Christianæ disciplinæ remedium,
tanto deinde post Tridentina Synodus approbauit. In id Seminarium adle-
ctos è varijs nationibus adolescentulos indolis bonæ, qui matura dein ætate,
in sua quisque patria Euangelio insisterent; summa cura, ac diligentia,
quoad permitterẽt occupationes, per se, perq; suos, Christianis & litteris im
buebat, & moribus. quin etiam, parẽtes barbaros, quò facilius desideriũ fer-
rent; & verbis, &, vbi res poscceret, etiam donis, admirabili quadam benigni-
tate ac mansuetudine leniebat. Hic Molucensis rei cursus Nonnio Indiã re-
gente per nouennium fuit. Eodem Prætore Nonnio primus ex Episcopo-
rum numero ad ecclesiasticã rem inspiciendã ordinandamq;, Fernandus è
Franciscana familia in Indiam venit: ibi cùm cæteris functionibus; tum sa-
cramentis præsertim Confirmationis, & Ordinis ritè ministrandis, necnon
per sa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

per ſacras conciones & priuata colloquia Luſitanis ad diſciplinam atq; ad D
officium reuocandis;ethnicis ad Chriſtianam alliciendis fidem;Epiſcopale munus egregiè præſtitit.nec dubium,quin multa & ab hoc viro, & ab alijs in eo genere digna relatu & præconio, geſta ſint, Sed admodum raræ tum quidem in ijs locis fuerunt litteræ:& ſi qui exſtant ſcriptores; ij fermè inſtitorum peregrinationes atque commercia,& ducum res bello geſtas,ac domeſticas plerunque diſſenſiones per otium explicant;Chriſtianæ rei (quod caput erat)progreſſum,& in erudienda barbarie piorum labores & fortia facta,quaſi ab inſtituto aliena,vel omnino prætereunt, vel mira breuitate perſtringunt.Inter cæteros multa eſt mentio Zufolarini, quem ad Goam obſidendam, Albuquercio Prætore,veniſſe docuimus. Is deinde, honoris, & gratiæ cauſa Azedecan ab hero Idalcane appellatus, & aliquot inſuper auctus vicis atque caſtellis, ad amplas breui peruenit opes:ac Pondam vicum,de quo ſupra diximus,ad multa opportunum,& vrbi Goæ imminentem,lata foſſa & egregij operis muro circundedit. Veritus deinde propter interpoſitas offenſiones(qui Mahometanis Regibus ac tyrannis eſt mos)ne ab Idalcane per calumniam omnibus bonis ac fortunis euerteretur; occultum fœdus cum Nonnio Prætore percuſſit;atque ad Luſitanorum animos E
demerendos,Bardeſiana,& Salſetana portoria opimi & propinqui reditus, Ioanni Regi ſponte aſſignauit.Miſſi confeſtim ab Goa exactores & ſcribæ, fixo in ijs locis domicilio,aduentitiæ & inſperatæ pecuniæ non exiguas colligebant ſummas.Haud ita multum dein effluxit temporis, cùm Azedecã, vel purgatis, vt fit, ſuſpicionibus; vel deprecatoribus apud Idalcanem adhibitis,priſtinum gratiæ locum recepit:demproque metu, pœnitere cæpit hominem,proiectæ ſine cauſa tantę partis fructuum; & prævalidæ gentis in eas terras inductæ.Multa viſuntur apud Indos fanis dœmonum adiuncta domicilia,non modò virorum,ſed fœminarum etiam ; præſertim quæ defuncto marito ſeſe cremandas eundẽ in rogum inferre non auſæ (quã vetuſtiſſimam eſſe conſuetudinem,& Propertius,& Strabo demonſtrant) metu deinde ignominiæ,lucem & celebritatem hominum fugiunt;& remotis ab vrbe locis intra ſepta quædam incluſæ, quod reliquum eſt vitæ,in exſecrabili Satanæ famulatu conſumunt.Ex hiſce vnum commodo ſitu, Luſitani Quęſtores inuaſerant.locus,de nomine cacodęmonis,cui dicatus erat,Bardor appellabatur.Eos inde,facta manu,duce Solimano barbarus pellere,& vectigalia ſibi vindicare fruſtra conatus,occaſionem inſuper Luſitanis prę- F
buit,arcis egregiæ,quam Raciolum appellant,in ijſdem finibus exſtruendę. Tum verò Azedecan,auctis externo milite copijs;nouem circiter millium ſummam expleuit:in quibus cataphracti erant equites quinquaginta,leuioris armaturæ ducenti.Cum hiſce copijs idem Solimanus Raciolum acceſſit primò.dein ad eliciendum in inſidias Luſitanũ reducto exercitu,duas inde leucas,circa montis cuiuſdam flexũ, occultè conſedit.Interea excitus à Raciolanis Ioannes Pereria Goę prefectus,abſente per eos dies Nonnio Prætore,cum Indis mille,& Luſitanis quadringentis; quorum erant equites non amplius centum,extemplò Raciolum accurrit.inde,cupiditate certaminis ad hoſtẽ parũ explorato prouecti Luſitani,iniqua repente cernunt omnia, numerũ peditum equitumq;; naturam loci;corporum habitus.quippe,longè ab arce ſubſidioque,non modò cum multiplici, ſed cum recenti aduerſario,feſſis ac paucis prelium inſtabat.Solimanus interim, ad circumeũdos Luſitanos extenuata maiorem in ſinum acie,pedites ab lateribus; cataphractos in medio;expeditos equites centenos in vtroque cornu locauerat.iamque promotis agminibus,ad iactum miſſilium, quæ ignea erant pleraque, ventum erat;cùm ex imminente periculo turbatę Luſitanorum,præſertim auxiliarium,mentes;& inſolitus quidam oculis animiſque terror offuſus.

Ea re

A Ea re animaduerſa Ioannes confeſtim aciem interequitans ; Quæ vos (in-
„quit)noua formido,cõmilitones, quis præter conſuetudinem horror in-
„uaſit?ſcilicet ex longa defatigatione,incommodo loco deprehenſi,nec opi-
„natam hoſtium multitudinem extimeſcitis. quaſi verò nunquam adhuc,
„ex ciuſmodi periculis ac difficultatibus, Dei benignitate,cũ incolũmes,tum
„victores etiã euaſerimus.Nonne,qui rebus in aſperis ad hãcvſq; diem nobis
„maioribuſq; noſtris affuit Chriſtus,nunc quoquè præſens ac propitius fore
„putandus eſt?aut non idem hic eſt hoſtis,quem antea ſæpe fudiſtis?cuius to-
„ties in terga pugnaſtis?cui per hoſce dies inuito ac renitenti munitiſſimam
„arcem impoſuiſtis?Proinde,ſtate animis viri,& omnem ſalutis ſpem,ſecun-
„dum immortalem Deum,in dextris ac virtute reponite. Nam de receptu,
„ne deliberatio quidem reliqua eſt vlla.Cędetur patẽti campo fugaciſſimus
„quiſq;,prius quàm fractis metu viribus ad mœnia Raciolana tanto inter-
„uallo perueniat.Inter hæc dicta, conſpicatus intentos ad orbem claudendum hoſtes;Iordanẽ Freitam cum delectis equitibus triginta, in cataphractos immittit.ipſe cum pugnaciſſimis nouẽ (nam reliquos tardabat metus) antequam hoſtium cornua inter ſe coirent,in alterum, ardentibus animis
B impetũ dat.Et quamcunque in partẽ ſeſe ferox iuuenũ concitat globus,perturbant hoſtiũ ſigna,& maiorem quã pro numero edunt ſtragẽ:atque inſtãtibus nuper,vltrò ipſi pauorem ac trepidationem incutiunt. Eo ſpectaculo Solimanus accenſus,ex altera parte cum ſuis in auerſos incurrit. ita abruptum ab reliqua acie cornu; & ſolutis ordinibus, promiſcuè geri cæpta res eſt.Et Luſitani ſocijq;,cùm inter pugnæ fugæque conſilium aliquandiu trepidaſſent;pudore demum per ignauiã deſerẽdi ducis,& mutuis inter ſe adhortationibus incitati,dẽſata acie,& pariter clamore ſublato,medios in hoſtes inferunt ſigna:& corrigendæ tarditatis ac demendæ ignominię ſtudio, valida facta impreſſione, hoſtem impellunt primò: dein redintegrato impetu prorſus auertunt.Fuſos inde paſſim Pereria cum equitibus, ad proximum vſque flumen acriter inſequutus, latè cæcidit;cũ quidem Canarini & Decanij,ne in fuga dignoſcerẽtur,virentes ramos,quod ſociorum Luſitani nominis erat inſigne, capitum tegumentis inſererent: ex hoſtibus,eo prælio„ præter captiuorum turbam,mille & ſeptingenti deſiderati.è Luſitanis & auxiliaribus, icti, ſagittis fermè, complures;ne vnus quidem (quod portẽ-
C ti ſimile videatur)occiſus.Tum caſtra,plena omnis opulentiæ, momẽto direpta.& Pereria,euidenti planè Dei ſuperumq; auxilio,cuius maximè fiducia inierat pugnã, memorabili parta victoria,ſpolijs diues & barbarica ſuppellectili, Goam reuertit;omnique obuiam effuſa ciuitate,cum laudibus,& cum ſolenni ſupplicatione ouans vrbem introijt. At Azedecan, quãquam triſti nuntio perculſus,non tamen iccirco abiecit belli conſilia:quin, Solimano dimiſſo,cuius ductu iam toties malè pugnatũ erat, Carnabecũ Turcam Aſiaticum,virum & corporis robore,& armorũ arte præſtantẽ,& ſub eo præfectos octodecim ex eadẽ natione conduxit.ij cum octingentis equitibus,& peditum quatuor millibus ad eadem vectigalia recuperanda profecti;rurſus ab Luſitano vincuntur.Carnabecus ipſe inter alios,ac Turcæ præfecti,eo prælio ad vnum omnes occiſi. Neq; tamen incruenta Luſitanis victoria fuit. promptiſſimi aliquot,partim profundis foueis hauſti, quas conſultò occæcauerant hoſtes;partim etiam ipſius Carnabeci manu perempti ſunt.Ea pugna fractus tandem Azedecan,ab armis abſceſſit:& pacata in aliquot annos regione, Luſitanus traditam ſibi vectigalium poſſeſſionẽ,haud ſine magno prouentu retinuit.

Libri decimi Finis.

HISTO-

Universidad de Deusto
Biblioteca

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER VNDECIMVS.

DVM hæc à minoribus præfectis geruntur, ne ipsi quidem Nonnio Prætori fuit otiosa prouincia. Is ingentem nactus nauale apparatum, quem decedens Lupus Vasæus partim Goæ, partim Cocini reliquerat; ad expeditionem Diensem, quam Lusitani dudum coquebāt, animum adiecit. ac primùm, idoneos homines, magnis præmijs inuitatos, mercatorum specie Dium ex vrbe Goa præmisit: qui cuncta probè cognoscerent; ac Lusitanas vires augendo verbis, Tocanem dynastam, Sacæ demortui fratrem, ad vitanda certamina, & componendam quauis conditione pacem impellerent; ac demū appropinquanti sibi omnia explorata clam ex vrbe renūtiarent. In horum opera & fide, quam multis rebus perspectam habebat; magnam rei perficiendæ spem collocauerat Nonnius. Dein, satis prouisis omnibus, quę ad rem pertinebant; diem ad conueniendum nauticis omnibus Ciaulum edixit.

Ab Ciaulo profectus cum ornatissimis nauibus variæ formæ trecētis, in quibus erant Lusitanorum tria millia, Malabarium totidem, & Canarini bis mille; Damanum oppidum oræ Cambaicæ processit, metu desertum ab incolis. ibi, solenni peracto sacrificio, Antonius Petronius Franciscanus, pro concione cunctos ad obeunda fortiter militiæ munera, pellendosque ex vrbe Dio nefarios Christiani nominis hostes, Mahometanæ sectę cultores, hortatus est. Ab Damano classis, præciso Cambaico sinu, Betelem tenuit. Hoc nomine insula est, perexiguo circuitu leucæ fermè vnius, angusto admodum freto à continenti disiuncta, difficili accessu, pęnè vndique septa præruptis haud modicæ altitudinis rupibus. Ea, quòd leucarum octo non amplius traiectu peropportunè imminet in vrbē Dium, & circundato muro inexpugnabilis reddi facilè poterat; ad eum locum muniendū paulo ante Cambaiæ Rex quendam è suis præfectis, Turcam natione, cum duobus millibus armatorum, & structoribus operisque circiter mille transmiserat. Sed nondum eò peruenerat opus, vt arceri munimento externa vis posset. ac proinde repentino tantæ classis aduentu perterriti milites, & præter cæteras difficultates etiam nauigijs ad transmittendum, vel accersenda è propinquo auxilia destituti; consilio habito, de arce honestis conditionibus tradenda consentiunt. Dux ipse, quò plus auctoritatis inesset legationi, accepta fide, ad colloquium prodijt. Petebat vti sibi cæterisque insula excedere, suaque secum exportare tutò liceret. Cui Prætor, insolito ferox apparatu, & auidus rei gerendæ; ipsi quidem id petenti dare se dixit: cum reliquis, nisi permittentibus omnia, negauit vllam pacis conditionem esse. Hoc tam triste responsum in arcem relatum, mistam desperatione iram in militum pectoribus accendit. Extemplò regius Quæstor, ex obuijs trabibus raptim conserta rate, per tenebras pecuniam regiam in continentem auexit. hunc, nando subsequuti ex imbelli turba qui poterant. cæteri, fero & infando consi-

consilio, vxores, & liberos, & quæ habebant carissima, in vnum congesta cumulum, ea ipsa nocte succendunt. & ex vniuerso præsidio septingenti fermè, certo deuotionis genere, monachorum instar vertice capitis ad coronæ seu diadematis figuram abraso (adeò is ritus apud barbaras quoque nationes defunctum humanis curis animum, & ipsius prodigum vitæ significat) ad mortem fortiter oppetendam obstinata mente coniurant. Inde cæci furore & amentia, non sine probris conuitijsque, Lusitanum vario telorum genere supernè lacessunt. Ea commotus audacia Prætor, non exspectato, vti decreuerat, Solis ortu (& fortè nox erat Lunæ radijs admodum illustris) expositō milite, à quatuor simul partibus adortus inchoatam arcem expugnat. Varijs inde locis, vti se se passim conglobauerant hostes, atrociter dimicatum est. Dux ipse cum egregijs aliquot, eques primò, tum pedes ingenti animo prælium ciens, haud inultus occubuit. Cæso duce, fuga in omnes partes illicò fieri cæpta. cumq; hinc infestæ cuspides; inde vastæ crepidines, & obsessum nauibus mare ad salutem obstarent; vrgēte metu alij per saxa cautesque se se deuoluunt; alij specus & latibula circū spiciunt: multi eminus traiecti missilibus, multi cominus gladio hastaue confossi, pauci admodum in seruitutem abducti. Cæterùm vnius memorabile in primis exitium fuit. is, in angustijs deprehensus, cùm adhærentem lateri comitem interfectum, & in se deinceps intentam Lusitani lanceam cerneret; nulla cunctatione in vulnus ac ferrum vltrò semet impellens; ad corpus aduersarij per ipsum hastile furibundus affluxit; & stricta sica, nec opinantis abscidit femur. ita, mutuis ictibus, alterius vterque sanguine expleti, in eodem pænè vestigio corruerunt. E Lusitanis desiderati nobiles viri septendecim. vulnerati centum & viginti, quorum nonnulli postmodum exspirarunt. Post hæc, euersis, aut incensis Cambæorum operibus; eorumque tormentis in classem acceptis, Prætor circa eādem insulam octo fermè dies in anchoris stetit; nuntium ab exploratoribus de statu rei Diensis ibidem exspectans. Ea mora saluti Diensibus fuit. Siquidem per eos ipsos dies Mustafa, & Sofar, qui nuper ab Adeni obsidione recesserant, fugitiua, vti supra demonstratum est, Turcarum tyranni mancipia, nouam & conditionem & sedem quærentes, Dium classe deuenêre; secumque sexcētos Turcas, Arabas mille & trecentos, &, præter minora tormenta, basiliscos æneos egregiæ formæ tres in vrbem inuexêre. Hoc tam insperato subsidio magnopere confirmatus est Tocan, cùm paulo ante, Lusitanæ classis fama conterritus, ad deditionem haud dubiè inclinaret. Exinde, Mustafæ suasu, emissa extra oppidū cum pretiosis rebus puerorum ac mulierum turba; reliquos oppidanos recensuit. inuenti qui arma ferre possent, præter nouos auxiliares, vndecim ferè millia; & omnes graui edicto vetiti egredi ex vrbe. Tum, eodem hortante atque adiuuante Mustafa, stationes ad portas, in muris tormenta vigiliæque dispositæ: & sub præcipuas vrbis vias acti, & sulphureo puluere completi cuniculi; quibus, si in vrbem irrupissent hostes, in extremam eorum perniciem ignis applicaretur: & intra ostium portus, quod ferrea catena claudi solitum esse docuimus, tres & septuaginta biremes instructæ: denique nihil omissum, quod ad vrbem, præsertim à mari, firmandam tali tempore pertineret. Nonnius, vti dicebamus, consultò ad Betelem interea trahebat morā. dein, cùm ij quos ob idipsum ab Goa præmiserat, neque ipsi venirent, neque nuntium aut literas mitterent; quippe custodibus ad exitus omnes appositis; ignarus omnium quæ apud hostes fierent, ad incertum euentum à Betele Diū ire perrexit; haud dubiè ratus, ad conspectum tātæ classis, motum aliquem in vrbe futurum. Vbi eò peruentum est, vix dum in salo iecerat anchoras, paratus per colloquia tentare animos incolarum; cū ex omnibus repente pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pugnaculis in classem vis ingens pilarum emissa.è quibus,inspectante Nõ- D
nio,in ipsam pæne Prætoriam tres illatæ,magnam consternationem fecêre.Inde subducta extra ictum classe,& omni spe non voluntariæ deditionis modò,sed etiã pacis abscissa;cum speculatorijs nauigijs missi,qui è proximo quoad liceret lustrata oc lis vrbe,certi quippiam referrent.ij, abraso ad iacula vitanda littore,sensim progressi,ingentem aspiciunt pro muris hominum frequẽtiam,& nauium multitudinem in portu paratam,& omnia telis,atque tormentis,micantibusque cum ingenti sono flãmis horrentia.Simul animaduertunt;non æquè ab terra atque à mari difficilẽ oppugnationem esse:& sicubi descensio facta sit;à Septentrionibus maximè succedi ad mœnia posse.Hisce rebus cognitis Prætor, quod in vnam rem naualem intentus,terrestris pugnæ machinas & instrumẽta nequaquã adnexerat;portus claustra perfringere;classemq; adoriri, & simul è nauibus mœnia diuerberare decreuit.In eam rem postridiè cum tormentis maioribus promotæ,centonibus & pluteis tectæ, scaphæ complures ; triremibus ab tergo & ab latere adiunctis:quæ simulatq; per stragẽ aliquis aditus daretur,ad irrumpendum inter volitantia tela militem audacter exponerent. Hæc,turbatis inexspectata hostiũ vi plerisq;,aduerso insuper æstu, per me- E
tum ac trepidationẽ ægrè fiebant:& simul periniqua erat verberãdi conditio:quippe cũ oppidani,è fixo & immobili,ad ictus destinatos tormenta librarent;Lusitani,è fluxo & instabili,prope in incertum mitterent tela. Ergo,vt in huiusmodi conditione,alteris nihil fermè illatũ damni;ex alteris, propugnatores & nautæ non pauci pæne momẽto discerpti sunt:& , quod vel in primis oppugnantium fregit animos,omnia ferme tormenta,maieribus quàm quos paterentur bolis,& nimia defatigatione disrupta.Hoc tã infelici successu perculsus Nonnius; ne simul ad procellas ac tempestates expositam in salo classem haberet, simul milites remigesque tãto cum detrimento densissimis hostium globis obijceret;sublatis anchoris, frendens gemensque irrito conatu ad Betelem redijt. Inde , Antonio Saldania ad peruastandam Cambaicam oram cum parte copiarum relicto, cæteras ipse Goam reduxit incolumes.Eodem paulo post Saldania quoque redijt,inter cæteras clades euersa Goga (id oppidi nomen) & onustis Indica fruge quinque & viginti paronibus vno incendio absumptis,Cãbaici sinus custodia viro egregiè forti Iacobo Sylueriæ tradita. Goæ hyems iure dicundo,& nauibus reficiendis exacta . deinde vbi sese æstas aperuit ; Cialem Prætor F
classe contendit. is locus vltra Calecutum duas leucas apprimè nauigabili æstuario impositus, mirè factus erat ad Arabum infestanda commercia; & Zamorini consilia exploranda,conatusq; opprimendos. Ibi ergo Prætor,quieto Calecutano , neque ad impediendam ædificationem auso inire certamen, arcem egregiam opere militari paucis diebus exstruxit . In eam rem agri pars cum palmetis ab Cialensi regulo præsentibus nummis coempta:& regulus ipse,ne Zamorini vim extimesceret,in fidem ac societatem acceptus est.Eadem æstate, Iacobus Sylueria, Tanahensem dynastam Diensis auxilij fiducia tributum pendere recusantem aggressus , oppido exegit;ipsumq; oppidum egesta præda cremauit. In eodẽ tractu Bandoram, qui locus erat in Tocanis ditione,& opere magno, & valido præsidio munitus,vi cepit,ac diruit. Multos præterea Cambaicę oræ vicos euertit ; naues partim subductas exussit,partim cum oneribus Dium petẽtes excepit,aut depressit.ad hæc,in remigum supplementũ, quattuor millia captiuorum abducta ; & clausis vndique maritimis cõmeatibus,Diensi portorio & annonæ , ingens eo anno detrimentum illatum est. eadem pene vastitas, eodem Sylueria duce,anno insequenti propioribus etiam vrbi Dio littoribus atque agris inuecta. villæ , vici, nauigia passim incensa.

multi

A multi mortales abducti.opulenta emporia duo, Pate,& Patane, haud sine certamine capta & direpta.Mangalor oppidum insigne (quo item nomine emporium est in ora Malabarica) dilapsis metu Mahometanis, deletum:ditati præda milites:nec parum pecuniæ in regios quoq; fiscos redactum:impunè cuncta:cum & nouo Cambaiæ Regi Badurio interioribus implicito bellis, haudquaquam vacaret opem ferre quamuis adeò laboranti oræ maritimæ;& Melicus Tocan,circunferenti bellum Lusitano occurrere nec posset,nec satis auderet absente Mustafa , qui post repulsos ab Dio Lusitanos,in regiam cum læto nuntio ad prẽmia petenda,& venditandam in posterum operam suam Regi,haud sanè magnã Tocanis voluntatẽ contenderat.Eo adiumento ac præsidio destitutus Tocan ,omnibus circa populis ob recentia damna terrore nominis Lusitani perculsis ; quicquid habebat copiarum ac virium,partim ad vrbis Dij custodiam , partim ad muniendum Bazainum summo studio conferebat.Et Nonnius, ardens dolore susceptæ ad Dium labis,ad eam eluendam,excidium Bazaini tacitus dudum apud se voluebat.Ac maturandum ratus antequam ab terrore populationum reficerentur hostium animi; cum nauibus amplius octo-
B ginta,& bellatorum quatuor millibus,quorũ dimidia pars Lusitani,cæteri Malabares aut Canarini erant,Ciaulum accessit.inde præmisso cum expeditis nauigijs Emmanuele Albuquercio ad portus introitum occupandum,ipse Iacobo Sylueria trans Dium accito,cum cætera classe subsequitur.Bazaini tum agebat Tocan magno equitum peditumque numero ad famã classis Lusitanæ contracto. Munitionis autem ratio erat huiusmodi. arcẽ idoneo loco ædificatã habebant.præterea , ad curipi fauces, qua descensuros putabant hostes,propugnaculũ excitarant.inde perpetuã fossam immisso mari,itemq; aggerẽ cum crebris turribus,magna tormentorũ impositа vi,ad oppidũ vsq; perduxerant.neq; oppugnari,nisi eo munimento superato,arx poterat;& frequentia tectis loca protinus petenti hosti , nullis circa fluuis aut collibus,turres ab latere minabantur.Nõnius, duce trãsfuga locorũ perito,paulo supra id quod dixi propugnaculũ , tripartito exposuit copias.Primo agmini Iacobus Sylueria; secundo Fernandus Deza, & nauarchi aliquot præerãt:postremum ducebat ipse. Vbi propius ad munitiones ventum est;Lusitani, tẽtata dein omissa propter altitudinem fossa;præter hostium oculos ad oppidũ rectà contendunt. Scilicet in præter-
C euntes confestim ex aggere ęquus imber telorum, perpetua iaculatione cõiectus. quacunque audax incedit agmen ; igniferæ bolides,plumbei ac ferrei globi,spicula densa circumuolant.Mirum profectò,& quod,nisi in potentiam Dei referatur,planè fidem excesserit. Puro & patenti littore,cum è turribus ac fenestellis vndique peterentur;nemo prorsus omniũ ictus est. quo miraculo commoti auxiliares multi,spontè dein Christianam fidem amplexi;cùm ita affirmarent:angustis in rebus nullũ omnino equè atq; Lusitanorũ Deum suis cultoribus esse præsentem atq; propitiũ. Ad extremas munitiones cũ decem amplius millib⁹ armatorũ sese Tocan ostẽdit. Ibi acrior cõcursu primo,quàm perseuerantior pugna fuit.Inuehentem se magno impetu Lusitanũ,gladijsq; & hastis aduersa ora & pectora fodientẽ,diutius non ferentes Mahometani ,transmisso per pontem euripo,ad proximos montes celeri fuga succedũt,eodemq; loco castra communiunt. Nec maior inclusis intra arcem,ad sustinendam oppugnationem animus fuit. Eminus conspicati suos abeuntes, & hostium aduentans agmen , extẽplò sese per auersam arcis partem omnes eiciũt:traiectõq; pariter euripo,Tocanis vestigia subsequuntur.Per hũc modũ arx oppidumq; minore quàm timebatur certamine in potestatẽ venit.è Mahometanis,tum in prælio,tũ in fuga,cæsi quingenti & quinquaginta.è Lusitanis, desiderati nõ amplius

Universidad de Deusto
Biblioteca

sex. Multum ibi sulphuris pulueris & globorum inuentum; & maiora tormenta circiter quadringenta. Prætor, collaudato præcipuè Sylueria & ijs qui in primo agmine dimicarant (nam ad secundam aciem & subsidia prælium non peruenerat) donisque militaribus de more distributis, in ipso litore castra posuit: inde quicquid erat fertile in agris, ferro igniq; corruptū; oppletæ hostiū fossæ; prorutum vallū; & arx ipsa, quod ad eam tuendā copię non supperetrent, à fundamētis excisa. & Nōnius, per se perq; suos egregiè repenso barbaris quod ad Diū acceperat damno, incolumi classe Goā hyemandi causa repetijt. Circa idem tempus, Vgentanæ Rex, Malacensem oram crebris excursionibus habebat infestā. Aduersus eum cū quadringētis Lusitanis à Malaca profectus Stephanus Gamma, qui tū vrbi præerat, ad uerso flumine ad hostē subijt: ac munitiones primū in itinere obiectas, exposito milite per vim cepit: dein, fugato Rege, desertā arcem & vrbē Vgēta nam incendit; torméta cōplura, naues q; captiuas cum insigni laude victor Malacam reduxit. Sub hæc, è Lusitania cū onerarijs quinque Martinus Alphonsus Sosa, præfectus maris Indici designatus, Goam defertur. Is, accepta à Nonnio classe, nauibus quinq; & triginta, in quibus erant Lusitani sexcenti, ad Damanum duxit oppugnandū. Cambaici littoris id quoque oppidum est, supra Bazainum leucas fermè quattuordecim. Carebat mœnibus, atque ob id ipsum oppidani cognito classis aduentu diffugerant. Sed firmi operis arcē Turcæ admisti Reisbutis, quæ gens latrocinijs dedita Carmaniæ fines attingit, quingenti numero tuebantur. ijdem, vrbis aditum à portū, tumultuarijs munitionibus crebrisque tormentis obsepserant. Sosa in conspectum hostium delatus, leui primùm nauigio ad contemplandā loci naturam & opera circunuectus est; dein vitato portu, nocte intempesta in asperum littus non sine periculo repente descendit; ac partim scalis ad muros appositis; partim, dum pauidi quidam elabuntur, portis raptim occupatis, in arcem irrupit. Intra mœnia, cum Turcis præsertim, intercluso exitu, atrociter dimicatum est: ac, paucis exceptis qui inter primū, vt dixi, tumultum euaserant, cæteri ad vnum omnes occisi. è Lusitanis, decem desiderati non amplius: grauiter icti complures. Arx triduo diruta, & solo, vix vt vestigium exstaret, æquata est. Inde victor Sosa totam Cambaicam oram, non sine magno terrore, Dium vsque percurrit. Capti & euersi Damani fama Badurium valdè commouit; præsertim quod eo ipso tempore grauia ex alijs partibus bella imminerent. in quæ dum totis incumbit viribus, ne interim acrior ab tergo Lusitanus instaret; oratorem petendæ pacis ad Nonnium misit; scriptisque & obsignatis conditionibus, Ioanni Regi Bazainum, vicinasque insulas, quo in numero Salsetanæ sunt, & partem insuper continentis attribuit. Pace cum Lusitanis facta, sese ad cæteras expeditiones accinxit. Duo tum à Septentrione hostes in primis vrgebant. Cremētina vidua, Sangæ Regina, eximia specie, cæterùm præferoci & plus quàm virili ingenio mulier; à prima ætate militiæ rudimentis imbuta, pugnamque inire, Amazonum instar, intrepidè solita. itemque Mogores, Scythica gens, præpollens viribus; & cum finitimis Persis bello certare assueta. horum Rex Miramudius, à magno Tamberlane originem trahens, Mandoo dynasta solicitante (cuius auunculum Badurius pepulerat regno) paulo ante in Cambaiæ fines valido cum exercitu irruperat. Inde sublatis animis Crementina, filij gerens tutelam, statutum olim vectigal Badurio abnuebat pendere; coactisque duobus equitum, triginta peditum millibus, in regia se se continebat vrbe, cui nomē Citor. Hę duę maximè Badurium eo tempore distinebant curæ. Super ijs cùm aliquādiu apud se deliberasset (nam alienis consilijs admodum rarò vtebatur) Sangam edomare quamprimū, dein Mogoribus omni conatu obuiā ire cōstituit. Apparatus autem

A autem huiusce expeditionis erat eiusmodi, quemadmodum à Christianis cognitum est, qui in eo ipso bello Badurij stipendia meruêre. Equitum sub signis habebat centum & quinquaginta millia, è quibus erant grauis armaturæ triginta. peditatus quingentorum millium explebat summam: in ijs, externi variarum nationum ad quindecim millia. id erat exercitus robur. Tartacas & Abassinos, alij præfecti; Turcas trecentos Mustafa ducebat. accesserant Christiani captiui, demptis ad militiam vinculis, non plus octoginta; quorum erant quinquaginta Lusitani, Galli reliqui, incertum quo casu, Dobriga quam vocabant naui, ad Cambaicas regiones appulsi. Armorum telorumque omnis generis vim ingentem, curulia tormenta mille admodum exære cuncta parauerat: in ijs, vastæ magnitudinis quatuor basiliscos, intremente solo, centena singulos boum iuga trahebant. Hisce addita sulphurei pulueris pilarumque plaustra quingēta, & libratores, ac fusoriæ artis magistri complures, cum omni iaculandi & conflandi instrumento. ad hæc, turriti elephanti amplius ducenti; quaternas alij minores fistulas, maiusculas alij binas, totidemque milites dorso vectabant. Signato in stipendium auro argentoque, veles onustæ quingentæ, & super hæc omnia, Satra-
B pæ ac dynastæ permulti cum suis quisque thesauris, & magno comitatu sequebantur. iam verò mercatorum, opificum, lixarumque & calonum summa iniri vix poterat. Cum hisce copijs è Mandoo regno, quod nuper inuaserat, profectus in Sangæ fines Badurius ad Citorem castra posuit. Ea vrbs edito loco duodecim millia passuum obtinet ambitu, sumptuosis admodū ædificijs publicè ac priuatim ornata, mœnibusque ac propugnaculis egregiè cincta. itaque propter maiestatem ac pulchritudinem, quamquam arroganti vocabulo, Mundi vmbella (id enim Citor gentis lingua significat) appellatur. & quoniā, si vel ad muros ex inferiore loco succedere Cambæus, vel fame subigere inclusos instaret; cùm anceps oppugnatio, tum lenta fore videbatur obsidio; consilium cepit hosti planè exitiale: magnis operibus machinisque ex tuto vrbem adoriundi. neq; difficilis erat ei molitio quantauis, nimirum exsuperante ad omnia multitudine. Ergo ad vrbis radices, densum ordinem trabium, qui munientes ab tergo protegeret, pluteorum vice defixit. post hosce pluteos breui tempore duas turres, quæ fastigio altitudinem æquarent mœnium, latas pedes quinquaginta, è lapide & argilla excitauit; gradusque ad ascensum adstruxit. in ijs turribus delecti bellato-
C res, & muralia tormenta disposita cùm neq; in aduersis propugnaculis quē quam consistere paterentur; & tectis ac delubris vltimum haud dubiè minarentur excidium; Regina, alioquin ad defensionem parata, admoto hoc tanto terrore despondit animum: perque notos calles, cum liberis & paucis familiaribus clam ex vrbe profugit. oppidani frustrà hostem aliquandiu arcere conati, ad extremum perditis rebus, in auri, argentique, & pretiosæ vestis aceruos (quos in idipsum ex publico priuatoque collegerant) ad Betelanam conuersi rabiem, subditis ignibus iniecêre se. tres ipsos dies incendium tenuit. ad septuaginta millia sexus vtriusque mortalium per eam desperationem absumpta. Sultanus vrbem ingressus ingenti lætitia, purpuratos amicosque nouis beneficijs ac vectigalibus auget; militi stipendia duplicat; se ipse adeò magnificè & elatè circunspicit, vt omnium Regum vni sibi, qui Citorem expugnasset, vmbellæ honorem deberi haud absurda quidem allusione iactaret. Verùm, quæ sunt humanæ vicissitudines, non diuturnum Sultano eius victoriæ gaudium fuit. aduentanti copijs auctis Mogori obuiam progressus; ad Docerem vrbem semel, ad Mandoum iterum profligatur, & castris exuitur. inde cùm ab alijs, tum ab ipso Mustafa desertus; barba, ne dignosceretur, abrasa, gregali cultu, perpaucis comitibus Diū vsque contendit. Ibi, à concepto pauore, de asportandis Mecam thesauris,

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui supererant,& regno relinquendo agitasse dicitur. Sed suorum hortatu retentus,dum hostes populando agro,& egerenda è desertis vrbibus præda morantur,& ditati spolijs,vt fit, patriam cogitant; interim ad opem à Solimano Turcarum tyranno petendam oratores misit:ijs dona ad ipsum Turcam data,quorum æstimatio ad sexcētorum millium aureorum summam ascenderet;ad milites verò quàm exercitatissimos (nam id vnum ab Turca implorabat auxilium)mercede conducendos, magna pecuniæ vis. Hoc in præsentia reparandi belli consilium Badurius cepit. Veritus deinde,ne serū afflictis rebus id remedium esset;fracta demum superbia, Sosam, ab Ciaulo (nam in ea tum statione classem habebat)dein ab Goa Prætorē ipsum Nonnium ad se per legatos ac litteras inuitauit:ijsq;,modò partē capesserēt belli; potestatem arcis ad Dium ædificandæ(quod frustra iā toties omni arte quæsierant)vltrò detulit.Hisce nuntijs allatis,ab neutro in tam præclara occasione cessatum est.Sosa prior,tum Nonnius Dium instructa classe contendūt. Ibi nouis vtrinque fœderis & amicitiæ legibus in publicas tabulas testato relatis; designati communi consensu fines arcis, in extremo insulæ promontorio,qui locus imminet in ipsum introitum portus, vt claustra maris haud dubiè Lusitani tenerent. Annus tum agebatur seculi huiusce trigesimus quintus.Area dimensa,confestim ad structuram admotæ manus, non fabris tantùm & nauali turba, sed ipsis etiam militibus & præfectis enixè rem adiuuantibus.Triquetra, vtpote in promontoriū desinens,loci est figura.iactis fundamētis,ab aperto mari ad interiorem tumulum, è regione oppidi,murus est ductus pedum septendecim crassitudine,altus ad coronā vsque viginti.in eo tumulo,rotūda,vti mos tū erat,cespite ingesto erigitur ante omnia turris dodrantiū nonaginta diametro. Thomæa appellata, quod eius Apostoli festo die exordiū sumpserat:inde rursus ad alterū insulæ marginē continuata mœnia sunt;qua rupes abscissæ portū attingunt. ibi turris altera exstructa diametro dodrantium sexaginta. Huic ab Diuo Iacobo Hispaniarum præside inditum nomen. Muris fossa circundata quoad cautes & præcipitia tulêre.Inter duas turres medio fermè spatio,portā cum lorica in vrbem aperiunt.intra mœnia sacellum, & præfecto præsidij militibusque tecta militariter excitant. Per hunc modum in præsentia duntaxat arx ab vrbe interseptа est;laterum munitio, quod ea mari alluuntur, in aliud tempus reiecta:Cæterùm opus vndequinquagesimo die, non sine Sultani admiratione perfectum. Simul,ad recuperandum in Cambaiæ finibus Variuenem pagum,arcemque appositam Indo flumini, missus rogatu Sultani Vascus Petreius à Sancto Pelagio cum Lusitanis ducentis & quinquaginta;Sofare adiūcto cum Turcis trecentis. Mogores centum & quinquaginta,incenso pago,arcem obtinebant.ij,quandiu leuioribus missilibus dimicatum est, hostibus egregiè restitêre. Ast vbi prouectis è classe maioribus tormentis mœnia quati cæpta;diffisi viribus arcem deseruêre. Ita Variuenes denuò in Sultani potestatem redigitur.Præterea in maritima Cambaiæ oppida præcipua Lusitanorum manipuli aliquot præsidij causa profecti.cuius auxilij fama è longinquo,vt fit,in maius aucta,retardatus Mogor; spolijs Cambaianis grauem exercitum trahens,instante iam hyeme,domū reuertit. Is Mogorici belli finis Badurio fuit. Inde Sultanus ad refouendas quæ recentibus cladibus afflicta & prostrata iacebant, itemque ad continendos in fide populares intendit animum.quippe,non pauci ea tēpestate, Sultani tyrannidis iugum excutere conabātur.Per eosdem ferè dies,ad nualem nominis Lusitani gloriam, vnius viri virtute ac felicitate, haud mediocris accessio facta est.Iacobus Botellius erat nauarchus egregiè strenuus, idemque,maritimæ scientiæ laude præcellens. is,cùm aliquot annos in India & Emmanueli & Ioanni Regibus operam fortem ac fidelē nauasset;in Lusita-

Lusitaniam deinde redijt ad præmia de more petenda.ibi dum suā agit causam,resque,vt fit,ab se gestas exponit;ab inuidis in crimen repente vocatur; quod fretus nauigandi peritia,Magalianis exemplo,res nouas cum regni periculo moliretur;atq; ad Regem Gallię,qui tum erat Franciscus eo nomine primus,transfugere cogitaret.Per eam criminationē oppressus, relegatur in Indiā.in eo exsilio,non tā de patria,quā de existimatione solicitus,id maximè laborabat,quo pacto iniquorū calumnias refelleret factis; ac suam in Regem obseruantiam & fidē,insigni aliquo documēto probaret.Iuncta per id tempus inter Lusitanos,& Sultanum amicitia,locoq;,ad arcem Diensem dato,quod Ioannes dudum ardenter optabat;pergratum se Regi facturum existimauit,si omnes tam lætæ rei nuntios celeritate præueerteret. Modicā biremem pedes minus octodecim longam, sex latā habebat,ære suo in belli cos vsus exstructam.In eam egregijs aliquot nautis,ignaris consilij,assumptis,(quos in itinere deinde tumultuātes partim donis mitigauit;partim metu minisque coercuit)tam paruo nauigio protinus Lusitaniam petere intendit.Dabulum ab Cocino prouectus, præciso Indico mari,ad Arabiæ littora vehitur;& aquatione facta, cūm ex eo loco ad Bonæ spei promontorium incredibili audacia processisset;inter flectendū aliquoties pæne mersо actuario,caligine tum obtectam insulam Sanctæ Helenæ præruectus, contento cursu Tertias,ac demum Olisiponem per summos labores atque pericula tenuit:resque ad Dium gestas ab Lusitanis, libentissimo narrauit Regi:quam narrationem ab Nonnio Prætore mox nuntij & litterę, defloratа iam eius nouitatis gratia,comprobarunt.Ita, non modò purgatus Ioanni,sed etiam præmijs donatus,patriæ redditur. Permultos dies in ore omnium ea nauigatio fuit.Quod si paria tā fortibus ausis vir sortitus esset scriptorum ingenia,scilicet Argo illa, tot poetarum carminibus inclyta, præ Botelliana biremi haud immeritò rideretur.Compositis vtcunque ad Diū rebus(nam inde diuertit oratio)Prætor ad arcis tutelam relicto cum octingentis militibus,& idoneo tormentorum apparatu,Emmanuele Sosa, Goam hybernandi causa reuertit. Eodem tempore bellum atrox inter Zamorinum,& Cocinensem exarserat.Cocinenū, pro amicitia missus confestim auxilio,cum virtutis expertę militibus,Martinus Alphonsijs Sosa.is,conantem ingenti exercitu in Cocinensem agrum irrumpere Zamorinū,ad Repelini vada,Eduardi Patiéci quondam nobilitata victorijs,parua item manu, magna cum laude repressit.Repelini regulum, Zamorini socium,ex oppido per vim exegit:dein ad naues reuersus;Calecutanam classem ad Couletem oræ Malabaricæ fudit,fugauitque.ac rebus terra marique præclarè gestis,Lusitani nominis gloriam apud eas gentes non parum auxit.Inter hæc, Sultanum Badurium,vel ab ingenij leuitate; vel quod Prætor non pro spe copias ad persequendum bello Mogorem misisset;pœnitere cæpit indomitæ gentis in suum regnum admissæ. Nimirùm Diensi præfecto mandat,vti extemplò per speciem cingendi ex omni parte oppidi, & includendi quod in extremo patebat regij stabuli, modico interuallo murum arci Lusitanæ prætendat.Id cùm se Lusitani passūros negarent,quod ex eo munimento periculum ingens immineret arci;elatus iracundia Sultanus, conuitia in eos,& minas intemperanter effudit:dein,simulata rursus amicitia;incautos adoriri,atque adeò Prætorem ipsum,vt ferunt,simulatque rediret,ad epulas inuitatum opprimere statuit.Super hæc, ad distinendas quàm maximè Lusitanas vires,missis clam litteris nuntijsque,Zamorinum cęterosque eius oræ dynastas in Lusitanum instigabat nomen.Prætor, pluribus ac minimè obscuris indicijs fraude cōperta,ineunte seculi huius anno trigesimo septimo;nauibus triginta,in quibus erāt Lusitani quingēti, Diū iter edixit. Eodē cum sua classe Martinū Alphonsū ex ora Malabarica subsequi iubet;

Universidad de Deusto
Biblioteca

paratus, vbi res facultatem daret, Sultani insidias anteuertere. Ea facultas D
opinione celerius oblata. Cùm enim in Diensi portu sub arcē iactis anchoris Prætor morbum egregiè simulans, Regi salutem nuntiari iussisset; ac se, quominus ad eum aditet, valetudine prohiberi; Sultanus, nimirum ad sua tegenda consilia, vltrò ipse parua biremi ad inuisendum in prætoria Nonnium accessit, venatorio amictu viridi, atro capitis diademate, gladio inaurato succinctus. Vehebantur eodem nauigio, præter Emmanuelem Sosam (quem ipse pro amicitia ex arce euocarat) Satrapæ vel amici non amplius tredecim; præterea pueri duo, regium pugionem alter, pharetram alter & arcum de more gestabant. Lembi quatuor cum cætera familia sequebātur. Vbi ad prætoriam applicuit, conscendenti, Nonnius aperto capite obuiam ad scalas magna cum obsequij significatione progreditur; acceptumq; perhonorificè, in puppim instar cubiculi, regio apparatu exornatam induxit. intromissi cum eo, præter interpretem & puerum vnum, præcipui Satrapæ tres. in prętoria Lusitani milites erant ducenti. Scilicet ingrediens Rex, à cō scijs arcanorum illicò morti destinatus: intentique ad imperia exsequenda, suspenso omnes exspectabant animo, quàm mox Prętor ad occidionem vocaret. Sed apud Nonnium, tantisper dum in naui moratur Sultanus, hospi- E
tij valuit fas. Taciti ambo, & alter concepti facinoris, alter aditi periculi magnitudine confusi, aliquandiu perstitisse dicuntur. ad extremum Sultanus, cùm à suis Persico sermone quæsisset, num in pergula quæ ad gubernaculum est, armati laterent; responsumque esset, nihil videri tale; tandem, prosequente officij causa Nonnio, ad scalas redijt, suamque in biremem saltu se misit, defunctum periculo vana opinione confidens. At Nonnius, vti abeuntem vidit, quasi omni religione solutus, confestim suos aspera voce vultuque cessatores increpitat. Illi, dudum ad cædem instructi, in expedita nauigia extemplò desiliunt; contentoque remigio Sultanum intra Lusitana præsidia classemq; deprehensum inuadunt. Emmanuel Sosa cū promptissimis in regiam è sua naui transcendit. Alij ab lateribus circunsistunt. Atrox circa Regem pugna cooritur. multi vtrinque vulnerantur, aut cadunt. in ijs Sosa, ab Sofaris genero, quē Tigrem mundi à virtute appellabant, gladio confossus, in mare proijcitur; & puer is, qui pharetram & arcum Sultani ferebat, artis sagittariæ peritissimus, octodecim spiculis totidē Lusitanos, nullo prorsus in irritum misso, confixit: atque ipse ad extremum glande traiectus occubuit. In eo tumultu, armatę celoces regiæ tres à Mangalore super- F
ueniunt; in quibus erant mercenarij Turcæ complures. ij, vt Regem in extremo discrimine circumuentum vidēre; haud quaquam exterriti, ad eum eripiendum per media hostium tela naueśque perrumpunt. neque à prælio absitērē, quoad affluente in singula momenta maiore Lusitanorum numero, ad vnum omnes interfecti sunt. interea regiam nauem promiscua cędes vacuam epibatis fecerat. Rex ipse, vulnere accepto, nautis ac remigibus omni ope adhortandis instabat. iam prope littus erat nauis, cū è remigibus duo tresve, vno tormenti ictu discerpti sunt. inde biremis, præsertim æstu recedente, transuersa repente vadis inhæsit. neque segniter Sultanus ad vicinam salutem in mare desilijt. sed nimirum frustra eluctanti extremus aderat dies, inter enatandum, affecto corpore, cùm in aduersos fluctus aliquan diu tetendisset; denique ad Lusitanum actuarium, cui pręerat Tristanus Paiua Scalabitanus, ipso aquarum impetu abripitur. ibi, spem inter ac metum, cum ingentibus promissis ac precibus vt reciperetur, qua Regem, qua Sultanum se clamitans miser, dum illi remum ad euadendum porrigit Paiua; præter exspectationem, à quodam è nautis infimæ sortis homine, conto seu hasta conficitur. Exanime corpus cùm diutius fluitasset, subsidit deinde, neque vnquam apparuit. Ita, opulentus in primis Indiæ Regum, cùm nuper maria

A maria terrasque sui nominis terrore complesset; ab ijs demum quos magna mercede conduxerat, teterrimo genere leti, suorū in cōspectu peremptus, cæcitatem humani consilij, & vanitatē eorum, quę vulgo solida ac præclara putantur, exitu cōprobauit. Ex ijs qui pugnæ superfuerant, semineces ali quot in classem accepti: quo in numero Sofarem Nonnius clementer habitum, curatis vulneribus, misit ad comprimēdos in vrbe tumultus. namq; omnis multitudo (& erat eo tempore frequentissima) vt in eiusmodi perturbatione rerū, incendij ac direptionis metu perculsi, ad portas ac muros, fugæ causa ruebant eo impetu, vt, præ conferta in angustijs turba, elisi aut obtriti sint aliquot. is pauor ac trepidatio, Sofaris demum aduentu atq; auctoritate sedatus. Badurij mors, non tam interfectoribus glorioſa, quàm læta ijs gentibus fuit: fœdam quippe in populares tyrannidem exercuerat: vitijs omnibus à pueritia deditus; numinum contemptor; æquè sui prodigus, & rapax alieni; potentiæ viriumque per libidinem & sæuitiam ostentator dirus: multos per calumniam omnibus fortunis euerterat; multis beneficia dederat idem, ademeratque; multos etiam ex amicis, in ijs duos Iazij filios, vt Dium inde reciperet, omnibus tormentis excruciatos neca-
B rat. Ergo, tot scelerum sibi conscius, adeò omnes homines, omnia loca tēporaque suspecta habebat; vt cibum suis ipse sibi pararet manibus, perque summam indignitatē, principis simul & coqui munere fungeretur. Quò magis mirandum est, ad inuisendum Prætorem venisse tam exiguo comitatu. Sed illum videlicet vltrices furię in eam amentiā impulerunt; vt quibus perniciem extremā haud obscurè machinabatur, eorum potestati semet vel nimis callida simulatione, vel stolida temeritate permitteret. Sublato Sultano, tota insula in Lusitanam ditionē extemplò concessit. Custodes ad castella tuenda, itemque vectigalibus in portu exigendis ad Dium atque ad Rumæpolim (nam eò quoque facili appulsu commeabant naues) scripturæ magistri à Prætore dispositi. In regijs thesauris haud ita multum pecuniæ inuentum: in horreis verò & armamentarijs, commeatuum & instrumenti bellici omnis generis ingens copia. in naualibus etiā haud exiguus nauium variæ formę numerus. omnium ratio in codices à Quęsto
ribus relata. Neque multo post, contra omnes belli casus arx ab vtraq; parte, qua in mare vergit, muro circundari cæpta; & è vasto specu, in quem medio fermè spatio tellus recesserat; admodum capax effecta cisterna; & euer
C sa Rumæpoli, quod ad eius præsidium copiæ non suppeterent, eius loco nouum propugnaculum excitatum est. Dum hæc parantur, quidam è Gangaridum gente, quam hodie Bengalam vocant, ad Prætorem adijt, natus, vt ferebatur, annos trecentos triginta quinq;. neque mēdacij suspicio suberat: nam & seniores qui tum erant, se de hoc eodem grandæuo aiebant à maioribus accepisse; & ipse filium habebat nonagenariū; & cùm litteram nosset nullam, quæ referebantur ab eo de veterum gestis rebus, ad fidē annalium optimè congruebant. Huic aliquoties iam deciderant dentes, alijs continuò subnascētibus: & barba vbi prorsus incanuisset, in atrum denuò colorem, idq; paulatim, semet ipsa vertebat. ante centesimum annum idola coluerat: inde æquè miserabili errore ad nefariam Mahometis transierat sectam. is propter miraculi nouitatem Sultani stipendijs ali consuetus, idem vitæ subsidium ab Nonnio petijt: Nonnius haud grauatè assignauit: dein arcis custodia cum sexcentis ferè militibus Antonio Sylueriæ cōmissa, Goam, vti solebat, in hyberna se contulit. Vulgato Sultani casu, Cambaiæ proceres Mamudium puerū, eius sorore genitum, creant Regem. rectores pueritiæ, ijdemq; tutores regni, tres, Driacan, Madremalucus, Alucan adiuncti. Ad hosce, post Nonnij profectionem, Sofar, vel ob nouas offensiones, vel Christianæ religionis odio in Lusitanos accensus, omnibus suis re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

suis rebus miro silentio in tutum auectis (& erat totius ciuitatis lõgè ditissimus) triginta fermè leucarum itinere ad vrbem Madabã ab Dio contendit: iamq; ad bellum spontè inclinatos, facili negotio perpulit, vt omni conatu ad pellendos ex arce Lusitanos incũberent. Confestim habito delectu, conscripta decem peditum, quinque equitum millia. Alucan dux ijs copijs datur. Præterea Sofar, egregiæ virtutis pedites ter mille; equites mille suo ære conduxit. Pari fermè imperio vterque ex vrbe Madaba Iunio mense profecti, non longè ab Rumæpoli castra locant. Ex recentibus eius loci ruinis, continuò Lusitani in nouum necdum omnino absolutum, de quo dixi, castellum sese recipiunt. Id castellum Sofar, Alucane interim operibus occupato, cum suis magno impetu adortus, dũ muros incautius subit; altera manu plumbeo globo transfixa, prælio excessit. Eo vulnere spatium Lusitanis datum perficiendo castello; itemque cisternæ intra arcem, conuectis è vicino aquis, ad iustam altitudinem implendæ. ac primò consilium Antonij Sylueriæ fuit, totam insulam tueri, atque ob idipsum nauarchos aliquot, cum suo quemque manipulo, ad loca idonea toto freto dispositi, qui transitum hostium ex continente impedirent. Simul, quoniam Diensem populum aliena ab se voluntate, multosque institorum habitu peregrinos milites in vrbe versari didicerat; eorum cœtus aliquoties vi minisque discussit; arma plerisque ademit; & mercatores quatuor, in primis pecuniosos, qui obsidum loco essent, repente in arcem arripuit. Dein, cùm promotis munitionibus Alucan fretum omne tormentis infestum faceret; nec possent sine pernicie Lusitani diutius in ea statione perstare; nauibus insuper aliquot tormentisque, alieno sanè tempore, subitæ procellæ impetu amissis; Antonius, de suorum sententia denique relicta insula, nauarchos in arcem recepit. Rumæo castello Franciscum Patiecum, adiunctis ex vniuerso præsidio militibus ad septuaginta, præposuit. in marino propugnaculo, quod in ipso aditu portus olim Iazius exstruxerat, Franciscum Goueam cum delectis locauit. itemque in arce, prout res postulabat, alijs alias partes custodiendas attribuit. Relicta ab Lusitanis insula, confestim hostes libero transitu summa ciuium gratulatione in vrbem admissi. Alucan regijs in ædibus procul ab hoste consedit: neque in aleam pugnæ, grãdi iam ætate vir, sese facile committebat. Sofar, prope arcis mœnia locum cepit, atque communijt. Inde per occasionem leuia certamina seri cæpta, quibus fermè superior Lusitana res erat: duce plerunque Lupo Sosa Cotinio, qui cum præsidio lignatoribus aderat, idemque postea totam hanc obsidionem duobus libris diligenter est persecutus. Dum hæc in Cambaia geruntur; Ottomanus interea alijs alijsque Badurij nuntijs precibusque fatigatus, ac demum de eiusdem cæde ab vxore vidua & profuga coram edoctus; non tam ad lacessendum bello Mogorem, quàm ad pellendos ex India Lusitanos, & Orientis regna ad suum imperium adiungenda, conatus omnes adhibuit. Classem ad Suezium, cura Abrahemi purpurati ædificatam & instructam habebat maiorum nauium (quarum pleræque remis agebantur) ad sexaginta quatuor: ad quas accessêre deinde Cambaicæ septem, Malabaricæ tres. Ei classi cum summa potestate præposuit Solimanum Peloponnesium, præsidem Aegypti, virum enormi non minus adipe, quàm auaritia & crudelitate notissimum huic, remigum ad septem millia, bellatorum sex attributa; in quibus erant Ianizari seu prætoriani mille quingenti: Turcæ bis mille; aliarum gentium cæteri, maritimæ fermè rei callentes; qui & militum, vbi opus esset, & nautarum partes obirent. Solimanus, lustratis ad Suezium copijs, cùm remigum pars imperium detrectaret; ducentos vno imperio iussit occidi. eo metu seditione compressa, profectus, ad Giddam appulit vrbem ab incolis metu relictam. dynasta,

nasta, cui Solimani rapacitas & immanitas haud erat ignota, cum populatoribus in auia loca secessisset. Ab Gidda ad Camaranum, inde ad Zebitum traiecit classis. Nocoda Hamedius Turca oppido imperabat. is, largè & munificè accepto Solimano, eiusdem iussu repente securi percutitur. oppidum Mustafæ Mammaluco donatum. Ab Zebito Adenũ superatis faucibus ventum est: præmissis iam ante legatis, qui ab Rege commeatum, vacuasque in vrbe ædes curandis ægrotis pro amicitia peterent. vtrumque cum cura præstitit Rex. & alimenta in classem, & hospitium laborantibus datum. in id hospitium, simulato morbo, singuli milites à quatuor valentibus à mari transuehebantur, armis in lectulo sub veste contectis. per eam fallaciam, nihil eiusmodi suspicante populo, quingenti paulatim intromissi. Tum Solimanus ex composito per satellites Regem ad naues accersit. ille, cùm suæ dignitatis haudquaquam oblitus, indignabundus abnueret; confestim insidiatoribus, quod iam ante conuenerat, è classe proponitur signum. ij cum armis extemplò coorti, stupente ad inopinatã rem ciuitate, regiam circũsistunt, comprehensumq; Regem ad Solimanum vi pertrahunt. Ibi superbè interrogatus ab eo, cur tertium iam diem ad se officij causa venire distulisset; cùm liberius responderet, quàm prædonis aures ferre consuessent; arreptus propalam ex ipsius prætoriæ nauis antenna suspenditur. Vrbe dein crudelem in modum direpta, præsidioque imposito, Solimanus ex eo portu soluit. ac tametsi ex Ottomani mandatis Goam primò intenderat cursum, tamen mutato postmodum consilio, Dium flexit, haud dubius quin facili negotio Lusitanam esset expugnaturus arcem; ac simul potiturus insula magni ad vniuersam Indiam obtinendam momenti. qua tota de re cùm litteras ab Sofare iamdudum accepisset, Sofarem deinde ipsum in itinere ad leucas ab Dio circiter quindecim obuiũ habuit. Interea de Turcarũ aduentu & ante rumor, & ipsi postremò speculatores ad Antoniũ Sylueriam attulerant. Ille tã multis varijsq; terroribus minimè fractus; pro ea quam habebat copia vigilias intendit; custodias auget; munitiones instaurat: simul, ad petendũ à Prætore subsidiũ nuntios Goam cum epistolis mittit. iam Turcæ appropinquabant, in hunc ferè modũ instructi. dextrum cornu è quatuordecim triremibus, quas regias vocant, in altum Solimanus extenderat. sinistrum, è triremibus non amplius septem, propius ad terram admouerat. medium locum tenebant onerariæ, totũ agmen reliquæ triremes & rostratæ claudebãt. Vt in conspectu fuit classis; ad nobiles, qui ad spectaculũ ex arce conuenerant, Sylueria per q̃ serena fronte cõuersus; En, inquit, viri, tẽpus, acceptam à maioribus bellicam gloriam, debitamq; tum Deo, tum Regi nostro fidem nobis ob oculos proponendi. horum vtrumq; si attentis animis intuebimur, profectò labores omnes atque pericula, quæ ex hostili tanto tamq; multiplici apparatu nobis impendent, præ officij ac pietatis fructu leuia ducemus. Equidem, & ex ipsa quam agimus causa, & ex vestra virtute commilitones, magna in spe sum, fore vt de immanib⁹ hisce barbaris illustrẽ intra paucos dies victoriã reportemus. qua vos eadem fiducia quoniam teneri certo scio; superuacaneũ reor hoc loco trophæa recensere, quæ toties iam ex communibus & Christianæ religionis, & Lusitani sanguinis hostibus, Deo bene iuuante, retulimus. Ab hisce dictis, ad stationes disponendas animum intendit. Fessis in tutum receptis, alios de more substituit. Cespitis & materiæ ad renouãdos aggeres, itemq; lanæ & centonum ad protegenda mœnia vim sedulò cõportari iubet. ad hæc, seruitijs, ne quid eorum perfidia occultæ fraudis crumpat, custodes apponit. in primis verò annonæ diligens habita est cura: vt salubri temperamẽto ac dimẽsione per idoneos ministros erogaretur. Super omnia, propitiãdo immortali Deo diurnæ pariter ac nocturnę supplicationes adhi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

adhibitæ. At Solimanus, in salo ancoris iactis; ad tentandam arcis oppug- D
nationē septingentos prætorianos in proximum littus exponit. ij, misti sa-
gittarijs egregio ornatu fistulatores, cùm ad mœnia subijssent; repentina
missilium vi, sex è Lusitanis occidunt; viginti consauciant. Neque segniter ab inclusis reddita iaculatio est. Ianizari quinquaginta interfecti, vul
nerati complures. Cæteri, minoribus quā venerant animis, ad Sofaris mu-
nimenta se recepêre. Per eosdē dies, transuerso cum sordidis nubibus Au-
stro, classis propemodum ad terrā alliditur. Eo metu Solimanus, & quod
telis ex arce peteretur, ad Madrafabæ portum, leucas vltra Dium quinque
processit. Descendenti, paratus iterum ad omne obsequiū præsto fuit So-
far. Cum eo Solimanus consilia de totius belli ratione, atque adeo de ipsi-
us Cambaiæ occupando regno communicat. Exposito dein milite, mura-
libusque tormentis, Dium terrestri itinere accedunt. Eodem fere tempo-
re Alucan, haud leuibus argumentis suspectum habens Turcicum scelus,
ac dominandi libidinem; cum parte copiarum (nam reliquas promissis &
auctoritate Sofar apud se retinuit) omissa obsidione, in mediterranea loca
secedit; Regemque Mamudium & rectores de suo consilio per litteras e-
docet. Rex & factum probauit; & missis circum populos & dynastas edi- E
ctis, nequicquam expostulante Solimano, cōmeatus in castra subuehi ve-
tuit: quæ res non paruo Turcis impedimento ad victoriam fuit. Inter hæc,
operibus, ad statuenda maximè tormenta, instabant barbari. Illud etiam
incendiariæ machinæ genus ab ijsdem excogitatum. Vastæ magnitudinis,
ad onera transuehenda, nauis erat in portu. Huic naui præcelsam ex arida
materia pyram, pice, sulphure, nitro, alijsque ad fœtorem simul ac fumum
excitandum rebus, imponunt. Consilium erat, ardentem struem in mari-
num propugnaculum æstu reciprocāte demittere, vt vel præsidiarijs flam-
ma tetroque vapore spiritum includeret; vel certè, dum extinguendis ig-
nibus occupātur; inter eam trepidationem atque caliginem, Turcæ traie-
cto celeriter euripo, scalis in muros euaderēt. Verùm ad eam molitionem,
quò tanti ponderis machina innatare fluctibus, & muris applicari posset;
nimirum exspectanda erant summa per plenilunium incrementa maris,
quas vulgo nautici aquas viuas appellant. Ea re animaduersa, Lusitani, vl-
trò nauem incendere, Albuquercij ad Goam exemplo, & illud vtcunque
seu exitiale commentum, seu inane ludibrium amouere constituunt. Ad F
eam rem Franciscus ipse Goueanus eligitur, qui maritimæ rei, & propug-
naculo præerat, insigni constantia vir. is proxima nocte duobus egregiè ar-
matis caturibus eò sensim accedens, non fefellit excubias. continuò è stati-
onibus densæ pilæ in prætereuntes emissæ. at ille nihilo secius in incepto
persistit; perque media tela, fauente Deo, ad locum sine damno prouectus;
in pyram multis simul partibus ignes conijcit. custodes ad viginti confe-
stim in mare desiliunt: ij è caturibus plerique confossi. Vbi materiam flam
mæ tenacius occuparunt, quàm vt opprimi facilè posset; pari audacia & fe-
licitate, Goueanus, volitantibus vndique globis retrò vnde venerat, cum
suis incolumis abijt. Ea spe delusi Turcæ, haud omissa interim arcis Dien-
sis obsidione, sese cum magna parte exercitus ad Rumæi castelli mœnia
quassanda conuertunt. Inde cùm vtrinque summa vi pugnaretur, & multi
quotidie occumberent; in Lusitana muliere (Barbaram nomine appella-
bant) inuictum animi verè Christiani robur enituit. Huic, amisso coniuge,
duo supererant filij, ætate viribusque florentes, Aloisius, & Christophorus.
ille ad Rumæpolim, hic in eadem arce Diensi agitabat excubias. Fortè ita
euenit; vt Christophoro, cùm pro muri corona staret armatus, contorta
ab hostibus è transuerso pila partem ventris vnà cum intestinis abriperet.
extemplò semianimis domum relatus, vti erat de æterna salute solicitus;
parentem

A parentem optimam interrupta compellans voce; Peto, ait, abs te, quæsoq;
» mater; vti mihi prius ad expianda crimina sacerdotem, quàm ad prose-
» quēdum obitum, lacrymas ac suspiria præbeas. Vereor enim, si te ingemi-
» scentem audiero; ne dolor tuus ac mœror, meam ad suprenum hoc iter
» necessariam exigui temporis præparationem impediat. Cui parens, inter
» adstantium singultus & cōplorationem vna siccis oculis, & placido vul-
» tu; Ego verò quod doleam, inquit, fili habeo nihil, nisi noxæ aut piaculi
» quippiā tibi superesse, quod eluas. Nā alioqui probè intelligo, ijs qui istud
» obierint leti genus, præclaram esse mercedem paratam in cælo. Tu modò
» clementis Dei pacem ac veniam fidenter implora: teq; in hoc transitu vi-
» rum præbe. Id vnū in hac orbitate maximo mihi solatio fuerit. Inter hasce
adhortationes, labentia moribūdi viscera manu suffulciens, fugientis ani-
mæ reliquias tandiu fouit, quoad accito in id sacerdoti peccata cū salutari
detestatione confessus, & absolutus; in sinu parentis animam efflauit. Vix-
dum demortui corpus vidua terræ mandauerat; cùm de alterius filij nece
nuntius affertur. in propugnatione Rumæi castelli paulo ante ceciderat.
scilicet nemo fuit, quin geminato intra paucas horas vulnere, confectum
B iri fœminam pro certo putaret. At illa, in tam acerbo casu, tantū abfuit vt
quicquam Christiana spe & grauitate indignū admitteret, vt etiam venien
tes ad se doloris leniēdi causa notos ac familiares vltrò consolaretur. Hu-
ius mihi matronæ sensus, & in liberos caritas, laudabilior haud paulo visa,
quàm eius quæ ad primum de morte filij nuntiū exanimata est; aut illius,
quæ lætitia conspecti repente nati quem mortuum crediderat, exspirauit.
Cæterùm Patiecus Rumęo castello præpositus, magna parte muri diruta,
cùm hostium multitudini vltra obsisti non posset; saluis, præter arma, re-
bus atque corporibus, deditionem fecit. Vix ea facta deditione, hostes ex o-
mni parte in castellum irrumpunt, Syluerianis, qui freto diuulsi rem ex ar-
ce ipsa cernebant, ad spectaculū adeò triste collacrymantibus. inter eam
irruptionem, planè memoranda contigit res. Vexillū erat Christi Domi-
ni in summis mœnibus de more defixum. id vexillum Turca signifer con-
temptim raptum abiecit, & Mahometanum eius loco substituit. Non lon-
gè inde aberat Ioannes Petreius, exacta iam ætate vir; cæterùm egregiè pius
idem, ac strenuus. is, vbi strata humi diuina trophæa conspexit, generoso
quodam ardore succensus, eos qui circa se erāt, ad illam vnà secum vindi-
C candam contumeliā inuitat. Sex fermè sequuti. Cū ijs ad locum intrepidus
vadit; euulsisq; pseudoprophetę, Christiana reponit insignia. id conspicati
extēplò victores accurrūt; Lusitanis interminātur; Mahometana restituūt.
nil valuerunt minæ. Turcis vixdum digressis, pari cōstantia Petreius & so-
cij ad locū aduolant; Mahometis afflicta rursus imagine, Crucē extollūt.
hoc ipsum tertio vel quarto, Lusitanorū incredibili perseuerantia factum
est. neq; certamini modus fuit, quoad exasperati & perciti rabie barbari,
obtruncatos Christianę dignitatis assertores in mare deijcerent. Hinc mi-
ra visu dictuq; res. Militū Christi cadauera, diuino scilicet nutu, ne honore
sepulcri carerent, obliquo euripo, cōtra vim æstus rapidissimi, sponte ad ip-
sam arcis Lusitanæ portā euasēre; haud obscuro sanè documēto, cùm tan-
ta sit corporū diuinitus habita ratio in terris, q̄ glorioſa fuerint eorum ani
mis in cælo prędia persoluta. reliqui dedititij, cùm honestæ morti antetu-
lissent exigue lucis vsurā; initio comiter accepti ab Solimano, atque adeo
donis culti, sed ijsdem postea, in reditu, ab ira malè gestæ rei, capita ad Ze-
bitū præcisa dicuntur. Capto Rumæo castello, in vnam Diensem arcē tota
belli moles incubuit. ac simul terra mariq; oppugnatio cępta. Maioribus
primùm tormentis per dies aliquot sine intermissione muri quatiebantur;
Lusitanis, vbi quid procidisset, impigrè obmolientib⁹. Aspera dein prędia,

Universidad de Deusto
Biblioteca

promoto ab hostibus aggere vinciſq;, commiſſa acti vtrinq; cuniculi: ſæpè D
eruptionibus, ſæpè in ipſa mœnium ſtrage pugnatum eſt. Verùm atrociſſima omniũ poſtrema dimicatio fuit. Triplici acie deinceps ad mœnia ſucceſſerãt Turcæ. quatuor ipſas horas mira contentione certatum. ac tantus fuit ardor animorũ, vt Luſitanus fiſtulator, aſſidua neq; irrita iaculatione iam loculis pilarũ exhauſtis; dentẽ excuſſerit ſibimet, raptimq; ad in fiſtulã inditum plũbi lõco in hoſtes emiſerit. E Turcis quingẽti eo die deſiderati: vulnerati circiter mille. è Luſitanis fortiſſimi viri cecidêre quatuordecim; è reliquo numero partim ambuſti, partim grauiter vulnerati adeò multi, vt non plus quadraginta idonei ad ſuſtinẽda arma ſupereſſent. iamq; ad extrema ventum erat. vnà cum viribus annona quoq;, & tormentarius puluis, & pleraque inſtrumenta belli defecerant. Vicit nihilominus pertinacia Luſitanus, quod nulla vi, nullis cladibus, non modò ad arcis deditionẽ, ſed ne ad pacis quidem mentionem adduci potuit: ipſis quoque fœminis pueriſque, ſupra ſexum & ætatem, omni ope adiuuantibus viros; eoſque ad certamen, ac decus, & oppetẽdam in Chriſtiana cauſa mortem adhortantibus. Inter hæc, ab Nonnio, dum ad ſubſidium incluſis ferendum reliquã ornat claſſem, celeriter præmiſſæ liburnicæ ſexdecim, ad Madrafabam ac- E
ceſſerant noctu, quaternis in ſingulas puppes luminibus ad ſpeciem augendam haud fruſtra ſublatis. eo quippe terrore Turcæ perculſi, trib⁹ iam millibus ſuorum amiſſis, & ſuper alia damna, arctioris etiam in dies commeatus, & imminẽtis hyemis pauore perterriti, Sofarem exſecrantes, vrbem incendunt; & noctis intempeſtæ ſilentio conſcendunt naues, duobus circiter menſibus in obſidione conſumptis: ac vela dant in Arabiam tanta cum trepidatione, vt ſaucios quingentos, & magnam tormentorum partem fẽdè reliquerint. Is dies fuit feſtus Sanctorũ omnium: quò etiã pulchrior lætiorq;, Luſitanis, exitij metu præter ſpẽ liberatis, illuxit. Turcico amoto auxilio, Sofar quoq; cũ ſuis in loca remotiora diſceſſit. Inſulã dein totam Luſitani ſine certamine recepêre. Inclyta per gentes ea fuit victoria; bonamq; Aſiæ atq; Africæ partem, Europamq; pæne totam noua cum nominis Luſitani laude peruaſit. quippe, non cum incondito ac ſemiermi Aethiope, vel cũ fugacibus Indis, ſed cum paratiſſimo & exercitatiſſimo milite & imperatore, in ſumma propugnatorũ inopia fuerat res. Ergo Franciſcus ipſe Rex Galliæ, magnus virtutum æſtimator, captus admiratione Sylueriæ, pictam eius imaginem è Luſitania poſtmodum expetijt, præſtantium virorũ F
ac ducum tabulis inſerendam. Dum Luſitani obſidentur, paranti Nonnio quàm primùm incluſis auxilium ferre, præter opinionem ſucceſſor è Luſitania venit Garzias Noronia. Huic, ob Turcici belli famam, naues vndecim, armatorũ ſeptem millia tribuerat Rex. Qua in expeditione atq; apparatu minimè ſilenda res accidiſſe fertur. Ad maiorem delectus copiam, vt in tanto periculo, Ioannes, inſuper natura miſericors, facinoroſos, ac noxios, & rei capitalis damnatos, qui ad militiam idonei viderentur, conſcribi & centuriari imperauerat. ij, quò notior eorũ eſſet opera, ſeparatim vnam in nauim impoſiti: Callaicam appellabant. Hæc Regis clemẽtia diuino iudicio haud ſatis cõprobari viſa. Cæteræ quippe naues; Oliſipone profectæ, curſum tenuêre omnes: vna duntaxat, qua cœnũ illud atq; colluuies vehebatur, incertũ quo infortunio quoúe loco, prorſus in itinere perijt. Ac ne reliquarũ quidem magnus in publicum vſus fuit; quippe ſoluta, vti dictum eſt, obſidione Dienſi, profectiſq; iam hoſtibus. Præter militares autẽ copias, epiſcopo Fernando iam vita functo, virum egregium, qui eo munere fungeretur, ſecum Garzias adduxerat Ioannem Albuquercium è Franciſcana familia, Caſtellanũ, ciuſq; comites atq; adiutores, Vincentium ex eadem familia, catechiſtam eximium; & clericum quendam, nomine Iacobũ, ex oppido

A oppido Luſitaniæ Borba, notæ facundiæ concionatorem. Horũ verò, cùm in epiſcopatu adminiſtrando, tum in excolendis atque ad Chriſtum alliciendis hominibus, fructus pietatis & induſtriæ conſtitit. Vincentio etiam memorabile quiddam contigiſſe perhibetur. Cùm enim Epiſcopi iuſſu in Malabarica regione iuuentutem Chriſtianæ doctrinæ rudimentis imbueret, pueris aliquot vel tardioribus, vel aliud forſan agentibus colaphos infregit, quæ res apud eas quoque nationes probro vel maximo ducitur. Inde ira parentibus mota. cumque furore perciti, ad eam, vt ipſi rebantur, ignominiam demendam, arreptis armis in Dei famulum irent; quamuis læſa puerilis ætas, tantum abfuit vt patrum facinus adiuuarent, vt etiam facta manu lapidibus eos arcere non dubitauerint. Cuius rei miraculo ſtupentes barbari, gradũ illicò retulêre, & ſuam quiſque domum re infecta dilapſi ſunt. At Nonnius tradita ſucceſſori prouincia, cùm circiter decennium Indiæ præfuiſſet, in patriam deinde renauigans, graui correptus morbo, circa frontem Africæ moritur. Defuncti corpus, nequaquam tanto vito dignis exſequijs, in mare piſcibus eſca proiectum eſt. Noronia, vt primùm inijt magiſtratum, ad componendas maximè res Dienſes, iniuria bel-
B li proſligatas ac perditas adiecit animum. Id quia non niſi pacatis Guzaratibus fieri poterat; tentatis ante procerum voluntatibus, legatos de pace ad Mamudium miſit. Aegrè impetrata. nam etſi rectores iam tum propenſi ad quietem & otium erant; duæ tamen faces Regem adoleſcentem aſſiduè ad vlciſcendam auunculi cædem omni arte incendebant; Badurij mater, & Sofar: quanquam is quidem occultè ac diſſimulanter, vt ſpatium ad reparandas interim vires, ab Luſitanis haberet. Pax in has maximè conuenit leges. Vti portum arcemque Luſitanus, reliquam inſulam & oppidum Cambæus haberet, dimidiumque portorij caperet. Eidem quandocunque libuiſſet, murum è regione arcis liceret ducere; veruntamen remoto ab arce, & nequaquam ſuſpecto præſidiarijs loco. ij fines communi conſenſu præſcripti. Iacobus Lupius Soſa, loco Sylueriæ, cum nongentis militibus arci præpoſitus: & otium, quod ita vtrique parti expediret, in multos annos fore videbatur. Cæterùm inquietus adoleſcens, auiæ præſertim ſtimulis agitatus, ad recuperandum ab Luſitanis Bazainum, vicinaſque inſuper inſulas, quod nihil in nouo fœdere cautum de ijs diceret, præfectos cũ modico exercitu miſit. Cum ijs ab Rhoterico Laurentio Tauora, qui Bazaino
C præerat, minutis aliquot prælijs proſpero ferè ſemper euentu pugnatũ eſt. Guzarates ad extremum feſſi bellicis incommodis, vltrò pacem ab Laurẽtio petiêre. Neq; ea cõceſſa. per vim omnes haud ſine magna cæde ex ijs locis exacti. Circa idem tempus, Ceilani Regem Zamorinus acri bello premebat. Miſſus à Prætore ad auxilium ſocij Regis & amici cum haud magna claſſe Michael, Ferreria, Calecutanos cõmiſſo prælio ſuperat: cæſi ex hoſtibus fermè notiſſimi, in ijs Patemarcar ipſe claſſis præfectus: pleræque naues cum magno tormentorum numero in poteſtatem venêre. Michael, defuncti ducis caput abſciſſum, munus gratiſſimum Ceilanio miſit Regi. ob eam rem cùm grandi pecunia donaretur; pecunia reiecta, contentus victoria, domum ouans reuertit. Ea clade, Zamorini maritimæ vires acciſæ: pacemque dein à Prætore haud æquis cõditionibus impetrauit. Dum hi duces in India Luſitanas opes ac nomen armis amplificant; in Molucis interim Chriſtianam rem pietate ac iuſtitia Galuanus augebat. Poſt Celebios dynaſtas ac Reges ad veri Dei cultum adductos, magnus in Molucenſibus quoque populis, ac Ternatenſi præſertim, ad eadem ſacra motus animorum exſtiterat. Ea re animaduerſa, Mahometani Cacizij, quippe quorum priuata res ageretur, omnes inſulas circumire, proceres ac Reges obiectis religionibus admonere, orare, obteſtari, vt orienti quamprimum

Universidad de Deusto
Biblioteca

occurrerent malo: neu tã insignẽ summo prophetæ cõtumeliam imponi D
permitterent. Horũ precibus ac denũtiationibus fatigati Reges, minaci edicto, si quis Mahometanos ritus atque instituta desereret; exsilium, & omnium fortunarum proscriptionem intentant. Eo edicto, aliorũ studia Christianæ disciplinæ restincta: aliorum, vti sæpe fit, multo magis accensa: in ijs Colanus Sabia ex intimis Aerij Regis amicis, & cõsiliarijs; nullo terrore de sententia demoueri se passus; in arcem Lusitanam repẽtè confugit, ac mox ipse cum suis baptismo expiatus, Emmanuelis Galuani sibi nomen desumpsit. Post hunc, Geilolij quoque Regis consobrinus, Mahometica superstitione contempta, Christianam religionem amplexus. Accessit quinetiam è Caciziorum ordine primarius quidam, natione Arabs, ex ipsa Mahometis progenie: quod summum apud eas gentes nobilitatis est decus. Huius verò conuersione, nequicquam mœrentibus collegis atque frementibus, maiorem in modum plebs vniuersa commota: atque adeò Aerius ipse Rex parum abfuit, quin patrijs ritibus relictis, illicò se se ad Christum adiungeret. Alij certè complures auctoritatem Arabis apertè sequuti. quos omnes Galuanus in fidem ac patrocinium benignè receptos; opera, consilio, pecunia tuebatur. Neque tamen iccirco quicquam apud alios ipse vel E
de existimatione, vel de gratia perdidit. Mira quædam erat caritas & veneratio viri; nihil magis æquè summi atque infimi, quàm ne sibi Galuanus eriperetur, timebant. Ergo, re sæpius agitata; permissũ denique magis quàm voluntate Galuani, legationem communiter ad Ioannem Tertium decernunt cum litteris; in quibus exposita priorum præfectorum auaritia, crudelitate, superbia; itemque commemoratis ex altera parte Galuani beneficijs, integritate, prudentia; enixè petebant, salutis & pacis omnium causa, vti proprium ac perpetuum, quoad viueret, Galuanum Ternatis præfectum esse pateretur. Addita, si hoc petentibus daret, promissa, quæ ad Lusitani Regis dignitatem & commodum magnopere pertinerent. Hæc à Regibus proceribusque, communi omnium nomine missa legatio. Cæterùm tanto locorum interuallo satis maturè peragi ac renuntiari nõ potuit. iam Georgius Castrius erat in cursu, designatus Galuano successor. Huic Ternatem appulso, auideque expetenti prouinciam, Galuanus nondum spatio sui magistratus exacto, minimè peruicax vel ambitiosus, extemplò concessit. Nihil tam acerbum aut calamitosum ijs nationibus euenire tali tempo F
re potuit. Vixdum abierat præfectura Galuanus, cùm tota Molucensis res, illius viri lenitate atque consilio quàm optimè cõstituta, ijsdem fermè quibus olim de causis, in pristinos fluctus ac perturbationes cum inæstimabili detrimento Christianæ fidei recidit. Quæ quoniam vulnera sine acerbo dolore tractari non possunt; consultò faciam vt ea posthac vel attingã leuiter, vel etiam silẽtio prorsus inuoluam. Dabit, opinor, haud grauatè pius mihi lector hanc veniam: contentus videlicet ijs quæ superioribus libris, ad genus indicandum, inuiti retulimus. Hoc rerum Molucensiũ statu, Garzias Indiæ Prætor, lætali correptus morbo, sesquiannum circiter administrata prouincia, anno seculi huius quadragesimo è vita migrauit. Garziæ statim è regio chirographo substitutus est Stephanus Gamma, qui Malacæ vrbi paulo ante præfuerat. Martinum Alphonsum Sosam multis rebus præclarè gestis insignem, primo loco nominauerat Rex: sed cùm is nuper in Lusitaniam redisset; ad Stephanum, qui proximum ab Sosa gradum in ea nominatione obtinebat, omnium consensu delata res est. Per idem ferè tẽpus, nouo Lusitanorum beneficio cum Thoma (quẽ alij Tamasum vocant) Persarum Rege firmata societas. Reixelanus tyrannus, de quo suprà demonstratum est, ab Ismaele defecerat. idem è Persicis finibus magna cũ incolarum trepidatione ingentes agebat prædas. Ad eũ coercendũ plectendumque

A dumque missus ab Thoma Cazican præfectus cum duodecim millibus equitum, & magno peditatu, ad Reixelum locauerat castra. sed oppidi præclarè muniti neque facilis erat expugnatio, & in obsidione spes erat nulla, quoad mare liberum tyrannus haberet. iccirco, ad commeatus vndique prohibendos, nauale subsidium Persa iure amicitiæ ab Lusitano, arcis Armuzianæ præfecto, per legatum ac litteras petijt. In eam expeditionẽ profectus ab Armuzia cum celocibus aliquot Martinus Alphonsus Carualius, adhibita cura, vigilijsque dispositis, breui maritimos omnes ad oppidum aditus intersepsit. Tyrannus, inopinato ictus malo, cùm in singulos dies inopia crescret; magno primùm auri pondere Lusitanum aggreditur, vt onerarijs duabus alimenta vehentibus transitum dissimulanter ad se permittat. dein, vt inuictũ ab auaritia sensit animum viri; desperatis iam rebus, in eius maximè fidẽ concedere voluit: sed Caciziorum verbis ab eà mente deductus est: cùm ita disseremus, multò satius, vt in malis, esse, Persarum quàm Lusitanorum arbitrio sese committere. quippe, si in potestatem Mahometanorum veniret; corpori duntaxat imminere discrimen: sin impijs magni prophetæ aduersarijs vltrò se dederet; non corporis mo-
B dò, sed animi quoq; damnum dubio procul esse facturum. Ea superstitione obiecta, miser, ad cruciatus ac necem sese Cazicani permisit. Capti latronis nuntio valdè lætatus est Thomas, eamq; victoriam Lusitanis præcipuè tulit acceptam. At Carualialius, hoc facto Persis maiorem in modũ nomini Lusitano deuinctis, nõ minus integritatis ac fidei, quàm rei nauales ac bellicæ decus Armuziam retulit. Dum hæc in sinu Persico fiunt, Stephanus Gamma interim & viribus ferox, & paterna gloria stimulante, haud leuis momenti rem, cùm à Vasco parente olim, tum nuper à Garzia Prætore cogitatam suscepit; vti subductas ad Suezium Mahometanas triremes, ingenti cum Turcicæ rei detrimento combureret. In id classe instructa ornataque, per speciem Diensis reuisendæ arcis, vel Adeni mox oppugnãdi; ad Arabicum fretum rectà contẽdit: & successissent vota; si protinus ab sinus introitu Suezium petijsset. Sed visendi studio applicita ad dextrum littus classe, dum agros vicosque maritimos, & veteris Arabiæ monumenta perlustrat; interim de ipsius aduentu, & malè tecto consilio, ad regionis præfectum citatis equis nuntij perferuntur. Neque ille cunctandum ratus in
C tali re, validas equitũ ac peditum copias ad loci custodiam extemplò submisit. Ea re segnes Lusitanorum conatus elusi. Appropinquanti Suezium Stephano, à præcursoribus nuntiatum, Turcica naualia magnis firmisque militum præsidijs obtineri. Non plus triduo (tantum in celeritate momenti est) Suezium Turcæ præoccupauerant. Lusitanus Prætor, magna spe dejectus, & grauiter semetipsum incusans; in Arabem ac Saracenum effudit iras, totamque oram nullo obuio latè vastauit: Philoteras, hodie Alcoceris portum, itemque Elanam seu Torum, & Suaquenum olim Aspidem, vrbes; nauesque permultas incendit. inde abiturus, cùm ad Mazuam applicuisset insulam, Lusitanæ classis fama excitus Barnagazius, & vnà orator Asnafasagaris Abassini Regis (quem alio nomine Claudium appellabant) cum ipsius Regis, & Elisabethæ matris litteris affuit. Fessis rebus auxilium cõtra communem aduersarium ex fœdere postulabant. Gradaametes Adelis ac Zeilæ tyrannus, Solimani Turcæ stipendiarius, infestissimus nominis Christiani hostis, in Abassiam dudum cum exercitu irruperat: multisque cladibus Regem penitus in intima Aethiopiæ cõpulsum, magna parte finium exuerat; religiosissima templa, cum sacris monachorum cœnobijs euerterat; prædas pecorum hominumq; identidem agebat. Hæc Abassini cùm miserabiliter exposuissent; indigna, vti par erat, visa Prætori Lusitano res. confestim aduocato concilio, luppetiæ Christianis contra Mahometanos communi consensu decretæ. Reliqua erat consultatio, quem

Universidad de Deusto
Biblioteca

potissimùm expeditioni præficerent.in magna competitorum turba,cùm D
id pietatis & officij munus certatim sibi quisque deposceret; Christophorus Gamma Prætoris frater,acri ac præferuido ingenio adolescens, cæteris antefertur.Huic,ex vniuersis copijs,Lusitani cum armis duplicibus quadringenti,& magnus tormentorum numerus attributus.Cum hac manu Gamma profectus Iunio mense,anno seculi huius quadragesimo primo, ad puteos quosdam salsos prima nocte consedit.Inde caloribus maximis per loca partim à feris infesta,partim etiam confragosa & arentia,summo labore fieri cæptum iter est pedibus.tormenta, commeatumque, cameli ac mulæ vehebant,Barnagazij cura contractæ.vbi angustiæ occurrerant, qua transitus onusto iumento non esset;detracta belluis onera Lusitani, atque ipse ante alios Gamma, subibant humeris.ita, septimis demum castris peruentum ad prælti montis iugum,ex quo in vberes & irriguos Abassiæ campos longè ac latè prospectus est. Ab iugo degressi,aliquot amnibus facilè superatis,tertio die Baroam procedunt. Vrbs est in ditione Barnagazij ampla,& exornata ædificijs;piscosus præterlabitur fluuius,circa ripam vtramque frequens vicis pagisque;sed per id tempus Mahometanorum iniuria desertis. Appropinquanti Lusitano, sacerdotes & monachi E
obuiam prodiêre cum infulis,Dei primùm, tum Gammæ & commilitonũ
implorantes opem:quartumdecimum annum premi sese dura atque intoleranda Zeilani tyrannide.oppida euersa;incolas miserrimam in seruitutem abductos;antiquissimæ religionis ædes atque cœnobia nefariè spoliata ac diruta:iam sibi ne aras quidem,quò supplicandi aut sacrificandi causa confugiant,superesse.Pergerent porrò alacres,ad salutem eius gentis è cælo demissi:ac violatæ religionis,contemptique Christi Domini pœnas, ab impio & sacrilego tyranno repeterent.Hæc,monachi,& alia quæ in tali re iustus piusque subijcit dolor,cum flebili vociferatione conquesti, adeò confudêre audientium animos; vt in tanta rerum indignitate lacrymas nemo teneret.Gamma,seruis Dei bene sperare iussis,ad proximi templi parietinas adorandi causa concessit. nobiles erant columnæ,& lapidis elaborati fragmenta:neque ausi Christiani ædificium instaurare, temporarium sacellum rei diuinæ faciendæ,vili desuper tegete paleisque operuerant. Aprecatione, Gamma cum suis in statiua extra vrbem locata se contulit. ad noui auxilij famam,Abassini subinde aliquot in castra affluebant.Mox, duobus eorum præfectis & Barnagazio in consilium ab Gãma vocatis, de ratione gerendi belli deliberari cæptum.Victoriæ spem in eo verti censebãt F
omnes,si cum reliquijs copiarum Abassini Regis maturè se se coniungerent.Sed quod is bimestri fermè itinere ab eo loco distabat,nemini erat dubium,quin sæpius interea cum Zeilano certãdum foret.in præsentia, cùm ad Lusitanorum existimationem,tum ad commeatus facultatem & copiam expedire visum in primis,vti Elisabetham Regis matrem in castra perducerent.Eam si apud se haberent;& maiorem hominum concursum ad signa futurum;& audacius multo ac libentius alimenta ab agrestibus vndequaque subuectum iri.Elisabetha non longè inde sese munitissimo tenebat loco,quo Regum filij natu minores, ne quid eorum gratia seditionis existat,Sinarum more includuntur.excelsa & vndique abscissa est rupes;quæ ab satis lato fundo paulatim fastigiatur ad summũ. inde ad fungi maximè speciem,circumquaq; prominet labrum,mille ferè passuum ambitu,ex quo subiecta quæque ita lustrantur oculis;vt nullus circa latebris insidijsue sit locus.Intra eius proiecturæ planitiem, regia tecta, cum capacissimis duabus cisternis,& ornatissimo templo cœnobioque visuntur:accedit agri,quod probè cultum,in annua quingentorũ ferè hominum alimenta sufficiat. Vno duntaxat, eoque perangusto ac tortuoso anfractu ad
certum

A certum vsq; spatium ascensus est.ab eo spatio ita arrecta sunt saxa;vt funibus eorbibusq; extollantur demittanturue homines, quęq; alia vel importanda, vel euehenda sunt.ac demũ ea natura est loci, vti prorsus neque vi, neq;fame sit expugnabilis.Gamma lętus propinquitate Reginę,litteras primũ ac nuntios ad eãofficij causa;tum ad ipsam deducẽdam armatos premi sit centũ.Elisabetha,ne publicæ rei pro sua parte deesset, ex diuturno veluti carcere haud grauatè descendit,liberis & aree, parenti quæ ibidem agebat exacta iam ætate,concreditis.Instratæ mulæ(nam equis minimè vtũtur Abassini)ad saxi radices,opera Barnagazij præsto erãt. Regina, præter Lusitanam centuriam famulis quinquaginta, ancillis non amplius triginta sequentibus,in viam se dedit hoc ferme ornatu. Vestes erant ex Indica tela niueæ, tenuissimo textu.hasce bombycinapenula contegebat cinerea; ramis floribusq; subtiliter ex auro conspersa . Caput Hispanico more velatum,faciem etiam,nisi qua cerneret,linteo obductam habebat; phalerateq, & serico ad pedes vsq; vestitæ insidens mulæ,quam Barnagazius ipse,obsequij causa,nudo exerto brachio,tygridis exuuijs humeros tectus, loro ducebat:cingebant latera linteati dynastæ pedites duo.Pro vmbella, pellucidum conopæum ingens, ita omnia contegebat,vt nisi reducto linteo,nequaquam introspici posset.Aduenientem,Gamma festo vestitu,ac densis tormentorum bombis,quibusq; alijs rebus lætitia significari solet, venerabundus accepit:idemq; quod ante per litteras,coram per interpretem docuit;se à Stephano fratre Indiæ Prætore,quod ita velle Ioannem Lusitanię Regem intelligerent,cum ea manu missum ad ipsam filiumq; adiuuãdos. proximo anno maiores,Deo volente,copias affuturas.interea paratum se cæterosque qui aderant, pro Christiani nominis dignitate,& Abassini regni salute mortem oppetere. Ad hæc Regina paucis ita respondit; vt magnas Lusitano primùm Regi,tum Gammę cæterisque gratias ageret. sperare se tam firmo præsidio collapsas Abassiæ res in pristinum statum breui esse redituras.Inde,transacta iam ad Baroam hyeme,castra mota; certusq; & in castris & in agmine locus Reginæ assignari cæptus; eidemque custodes corporis,Lusitani fistulatores centum attributi, Michaele Castanosio præfecto,qui hæc ipsa in commentarios retulit.Aduentu Reginæ vulgato, Abassini frequentiores adesse,& è sua inopia,quippe finibus ab hoste vastatis,certatim cibos in castra conuehere.Per hunc modum Gamma,dierum C
aliquot iam iter emensus,munita loco excelso castella duo, haud incruento certamine cepit.complures populos,qui ad Zeilanum metu defecerãt, ad Abassini fidem imperiumque reuocauit.Maturanti dein cum Rege se se coniungere,à quo binas iam in itinere acceperat litteras,compendijs viarum antegressus Zeilanus occurrit, multitudine copiarum longè superior, cæterum armorum ac telorum genere minimè par. ducentos non amplius ferreis instructos fistulis Turcas auxiliares habebat. cæteri, leui armatura, sagittis, hastisque, & gladijs vtebantur. Vbi propius ventum est, neque iam vitari congressus poterat;in aciem dux vterque copias educit. ac primùm Lusitanorum paucitas contemptui Mahometanis esse. dein, vbi tormentis geri cæpta res est; equi flamma & fragore consternati, domitis plerique frænis, in fugam seque & sessores auertunt; tum sagittarij destinatis ictibus toto passim campo sternuntur. Denique Gradaameti in primis ordinibus restituenti pugnam, femur, vnà cum equo plumbea pila transfigitur. inde super moribundum equum ad terram corruens, concursu suorum ex acie in tutum effertur. Ad casum tyranni, fuga Mahometanorum ex omni parte fieri cæpta. instant Lusitani, & quoad vires tulêre, ferociter hostem insequuti, magna edita strage, non plus vndecim suorum amissis, victores in castra re-

uertun-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uertuntur.Idē,iterati paulo post prælij euentus fuit: hoc etiam lætior,quod nuda prȩsidio castra Mahometana direpta sunt.deleri eo die hostis potuit, si ad persequendū equi Lusitano fuissent.grauis adhuc ex vulnere Gradaametes lectica in aciē exierat.nō nisi transmisso vicino flumine,ab effusa cō stitit fuga.Lusitani,gemina intra paucos dies victoria gratulabundi,onusti manubijs,in stativa rediêre.ibi dū saucijs curandis operā dant;Barnagazi⁹ cum popularibus quingētis,& paucis insuper Lusitanis è maritima ora superuenit.Inde territus barbarus,magna suorū parte dilapsa, retro ad Māgadasum præcelsum montē,qui fauces in Arabicas imminet,hyeme iā aduētante concessit.nec Lusitani à vestigijs abstirêre.cumq; se se Gradaametes tū loci natura,tum anni tēpore tueretur, Gāma itē vicinum montē, Ofalā nomine,ad hyemandū elegit.ibi dum Lusitani partim intercipiendis commeatibus;partim finitimis pagis vicisq; in Abassini ditionē aut vi,aut volū tate redigendis insistūt;Gradaametes interea,quàm occultissimè per legatos ac munera,trans fretū ab Zebitano prȩfecto aduersum Christianos opē implorat.Missi Turcæ fistulatores admodum mille, quo maximè genere militum opus erat,cū tormentis curulibus decē:quos ille per auersam mōtis partē inscio Lusitano,vere iam appetente,lętus accepit.neq; interposita deinde mora,quò minus vltrò vallū & castra Lusitanorum inuaderet.Sensit illicò Gamma non mediocriter auctas hostium vires:ac primò, distributis manipulis;in subita restationes ad idonea loca disposuit:dein, vbi curules admouebantur ballistæ,munimento diffisus,vti per vices in hostē erūperent suis edixit. dictis obtemperatū:& in summa rerum omnium iniquitate Lusitani pugnā acriter initio sustinebant:dein perpetua ferri ac plumbi procella stratis plerisque;cæteri priusquam ab hoste circumuenirentur, fugam in saltus auios rupesque præcipiunt. De Barnagazio nihil traditur.Elisabetha cùm saucijs curandis aliquandiu piam, vti solebat, ac sedulam nauasset operam;perditis ad extremum rebus pauida per exiguo comitatu profugit.Castanosius prȩfectus,& è stipatoribus triginta sequuti.in Reginæ tentorio vulnerati complures incerta spe vitæ relicti.in eos parta victoria Mahometani cum fœdè sæuirent;quidam è Lusitanis,atrox ac triste facinus ab vltima desperatione commisit.accenso funiculo, tormentarij pulueris cadis(nam ibidem adseruabantur)sensim adrepens, applicuit ignem;flammisque momentò diffusis,seque & quotquot intra id tabernaculum agebant,eodem absumpsit incendio. Gamma, cùm egregiè aliquandiu dimicasset,ad extremum grauiter saucius,hortatu suorum, intendentibus iam se tenebris,præter ipsa castra cum paucis effugit. dumque egerenda è castris præda hostes distinentur;tota nocte per summam vexationem itinere facto, orta demum luce, ne conspici posset, in proximam conuallem,& densas circa syluas è via deflexit. ibi,dum ad abditum fontem è longa defatigatione colligit vires; ab equitibus insequutis, indicio vetulæ cuiusdam oberrantis,inter curandum vulnus opprimitur. Ad tabernaculum dein regium cum ingenti plausu raptatus, cōgestis in eum ab Gradaamete probris minisque,detracta primùm veste, virgis acerrimè cæditur: tum ad ludibrium &contumeliam totis castris per militum & calonum ora traducitur.postremò, cùm omnes iniurias & cruciatus inuicto propter Deum animo pertulisset; ad se retrahi iussum, ad impotenti sæuaque iracundia suismet ipse manibus tyrannus obtruncat. Sunt qui,ex ipso mortis & causæ genere,Gammam in cælestium numerum pro certo referendum existiment. Sānè, Abassinus Rex in ea quam ad Indiæ Prætorē dehis rebus misit epistola,Christi martyrē non dubitanter appellat.Caput Gammæ præcisum,& cum eo primarij Lusitani duodecim ad Solimanum Ottomanum ab Turcis dono transmissi. Ea victoria intemperanter elatus Gradaa-

Gradaametes, conuiuijs ludisque, aliquot deinceps dies indulsit. Cæterùm insolenti barbaro, lætitia primò in mœrorem, mox etiam in perniciem vertit.Dimissis cum congiario Zebitanis, quasi nil iam superesset periculi;cum vxore liberisque,& cætera multitudine,ad Nili fluenta, valetudinis & animi causa concesserat.Ibi,nihil tale metuentem Claudius cū Lusitanorum reliquijs è fuga collectis, & Abassinorū peditum octo millibus, & equitibus quingentis inuasit.Contracto certamine,Gradaametes,ab Lusitano cuius nomen ignoratur,cùm vnum tyrannum simul omnes imperterent,plūbea glande traiectus occubuit.Magna dein edita Mahometanorum fugientium strages.& castra cum tormentis & cætero belli apparatu direpta.&,quod omne superauit gaudium,haud exigua Christianorum omnis ætatis & sexus vtriusque multitudo,è miserrima seruitute ac vinclis erepta. Gradaametis vxor, cum trecentis equitibus, quos circa se præsidij causa habebat,& cum thesauris effugit.Certa dein pax Abassino Regi aliquandiu mansit;ijs qui per bellum ab eo descīuerant,cum lacrymis & infima deprecatione ad fidem atque ad officium redeūtibus. Tam insigni parta victoria, Claudius, in ijsdem locis, anniuersarias hebdomadæ sacrosanctæ ferias admirabili pietate celebrauit.quandiu corpus Domini clausum in sepulchro adseruatum est,atratus & squalidus veteri gentis more, nihil omnino gustauit, nec pedem è templi finibus extulit. idem à Regina matre,& proceribus factum. Nec minore cæremonia studioque paschalia dein peracta mysteria.elutis per cōfessionem sordibus animorum, salutari cælestis agni cibo refecti,summi atque infimi,ad extremum agmine compositō collucentibus vndique cereis,cum solenni pompa supplicationem obiêre.Neque ità multo post,Lusitanis qui in bello ceciderant,iusta funebria,& regalis apparatus exsequiæ,cum insigni erga pauperes benignitate,& piacularibus sacrificijs,& summa omnium ordinum frequentia persolutę.Lusitani superstites, virtutis ergo donis ab Rege donati, & liberaliter habiti,quod reliquum erat vitæ, ferè omnes in Aethiopia transegêre.

Libri vndecimi Finis.

HISTO-

Universidad de Deusto
Biblioteca

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER DVODECIMVS.

PLVRA iam hinc,& vberiora,de progressu Euangelij,deque rectæ in Deum fidei propagatione dicentur. Quippe, ad hæc vsque tempora, constituendis emporijs,arcibus exstruendis,tuendo mari, & propulsandis finitimorum armis distenti Lusitani duces ac proceres,in magna illustrandi nominis Christiani voluntate,humanæ tamen magis quàm diuinæ rei operam dederant. Et è Franciscana familia fratres,cùm domicilium in India pridem constitutum haberent;essentque amplificandæ religionis Christianæ percupidi,tamen quotidiana psalmodia,funeribusque,& cæteris diurnis pariter ac nocturnis cæremonijs impediti, satis otij nequaquam suppeditare poterant peregrinationi,catechismo,alijsque muneribus, quæ ad conuersionẽ gentium,& curationem, & cultum haud dubiè requiruntur.De cæteris, neminem illorum temporum,ego quidem cum Antonio Galuano, vel prudẽtiæ laude,vel caritatis ardore contulerim.Proximi Galuano habebantur, Michael Vasæus,totius Indiæ pro Episcopo: (Vicarium generalem appellabant)& Iacobus,de quo supra dixi,Borbanus, Episcopi comes: itemque Cosmus Annius,regius scriba.ij,communi consensu , Stephano Gamma prætore,& Fernando Rhoterigio Quæstore approbãtibus,cuiusmodi Ternate Galuanus,collegium seu Seminarium in vrbe Goa instituerant puerorum è varijs nationibus,ad fidem Christianam(si fieri posset) vsquequaque disseminandam:atque ob id ipsum , ei collegio ab Sancta fide nomen indiderant.Sed mox, in stadio equestri (ita enim vocatur is vicus)attributa huic operi noua Diui Pauli conuersionis ædicula, priore appellatione antiquata,cognomen collegio fecit.eidemque alendo,prædia & reditus quipaulo ante in Ticuarino,Diuare,& Ciorano insulis,dæmonum cultui deseruierant ; fanis eorum ac delubris Vasæi cura disturbatis euersisque, ex Regis auctoritate assignati.Per eosdem fere dies,haud contemnendum etiam aliunde incrementum Christiana res ceperat . Parauæ sunt populi ad Comorini seu Cori promontorium, imbelles ac mites,piscatui margaritarum præcipuè dediti.Inde Piscarium,quinquaginta fermè leucarum spatio,littus appellant.idque ab ipso promontorio initium ducẽs, meridiem spectat primò,tum in septentriones reflexum, ad vsque Remanacoris vada,& Manarem insulam,fronte in orientem solem obuersa protenditur, tanta in tã breui locorum interuallo cœli varietate, quemadmodũ supra demonstratum est,vt ijsdem anni mensibus,cis promontorium, æstas & calor;transidem illud,hyems & frigora sæuiant. pagis vel oppidis quinque circiter,& viginti,ora ea tota censetur.ij ergo populi ab inquilinis Mahometanis adempto piscandi arbitrio,cùm grauioribus in dies afficerentur iniurijs,coacto concilio,de re communi consultant.Fortè in ijs tum locis negotiabatur è Christianis Malabaribus quidam Ioannes Cruceius ; qui nuper

nuper in Lusitania fuerat,eumque Ioannes Rex comiter acceptum,honoribus ac beneficijs auxerat.Hoc maximè auctore,Parauæ, in summa consilij inopia,rerumque difficultate , legatos opis petendæ Cocinum mittunt magistratus ac decuriones(Patangatini patrio sermone dicuntur)hisce imperatum,spondeant,si rebus afflictis auxilium latum sit , paratos Parauas omnes,publico gentis decreto, Lusitana sacra suscipere. Ei promisso quo maior esset fides,Cocinũ delati Patangatini,mandatis suorũ expositis, confestim salutaribus abluuntur aquis, & Christo dant nomina. Hoc veluti pignore cæterorum voluntatis accepto;nõ dubitauêre Lusitani suppetias laborantibus ferre.Classis ab Cocino ad Piscariũ littus missa, non modò Mahometanorũ audaciã repressit, sed etiam Parauis erepta piscationis iura magno cum ipsorum emolumento restituit:& sacerdotes aliquot eadẽ classe delati,lustrandis baptismo Parauis æquè summis atq; infimis, nemine repugnante,instituêre. Ac per hunc modum, paucis diebus, voluntaria conuersione,in Christi fidem gens pænè vniuersa concessit.Ad huiusmodi veluti subitarios fidelium greges;aliqua subinde mancipia, vel socij & auxiliares Indi temere adiungebant sese(certorũ hominum testatam & illustrẽ vocationem excipio)magis quò dominis aut Lusitano prætori gratificarentur,quã quòd suis ponderibus religionũ discrimen ac momẽta perpenderent.Ergo,multo maxima neophytorum pars,præter intincti lympha corporis,& nominis immutati memoriam,Christianæ disciplinæ reti nebant nihil.Id autem,partim socordia gentis fiebat;partim etiam cultorum inopia,quippe qui,propter paucitatem,nec probè subacto sererent solo;neq; sata deinceps ab initio vsque ad extremum,æquali cura prosequerẽtur.Ita,labores in semine destituti, optatã segetẽ virtutis ac pietatis ferre non poterant.Inter hæc, è quotidiano commercio nationũ quæ ignorant Deũ,multa & grauia in hominum nostratiũ mores irrepserant vitia: propiusq; aberat,vt Europæi aduenæ aliquid in singulos dies ex Asiatico traherent luxu,quã vt indigenis ipsi Christianę sanctimonię & seueritatis quicq; impertirẽt.Ad hanc morum contagionem, accedebat ingeniũ soli cœliq;, mirè factum ad corrumpendam vel generosam indolẽ;quodq;, ni summa cautio adhibita sit,quamlibet Martiũ vigorem animorũ,otij dulcedine, & varijs voluptatum delinimentis extinguat.Hæc, Ioãnes Rex,cùm & litteris multorum,& sermone didicisset;angebatur intimis sensibus,quippe cui salus hominum,ac præcipuè popularium suorum, carissima semper fuisset. præterea,stimulabat animum illa quoque religio, quod ex decretis Pontificijs,& iure communi,non nisi tuendi augendique diuini cultus, & promulgandi Euangelij nomine,si promulgationem eam impedirent, bellũ ignotis inferre gentibus,& Indicarum frugum opumq; decimas,& vectigalia capere sibi liceret.In tanto autem reliquarum artium studio , tantisque diuitijs, & copia rerum , languere Christianam industriam , & adeo paucos existere,qui mortalibus inani spe & praua cupiditate deceptis ,rectum viuendi monstrarent iter,haud immeritò nefas arbitrabatur.Ac proinde, quo pacto hisce occurreret malis, dies noctesque agitabat animo .Sed in summa rei expediendæ volũtate, nihilominus hærebant consilia Regis: quippe,ad tantam hominum vim in arctam & angustam ab lata & spatiosa via traducendam , tot peragrandas terra marique regiones, tractanda tam variarum nationum ingenia, multorum inimicitias atque odia subeũda,refellenda iã inueterata,& penitus infixa captis errore mẽtibus , Brachmanicæ vanitatis aliorumque mendacia ; & numero magistrorum , & spectata innocentia vitæ morumque,& egregia corporis animique firmitate,& sana multiplicique doctrina , & super hæc , non vulgari prudentia, magnoque rerum vsu opus esse non ignorabat . Huius autem generis magna

Universidad de Deusto
Biblioteca

magna per id tempus erat in Lusitaniæ regno penuria. Sacri concionatores è finitimis regionibus accersebantur. Liberalium artium studiosi, Complutum fermè aut Salmanticam adibant. nonnulli etiam, Regis impensa Parisijs alebantur. Vnicum erat regni totius Olisipone gymnasium infrequens, ab Dionysio Rege inchoatum. ibi, pars iuuentutis iuri maximè ciuili operam dabat. atque id sanè gymmasium, nuper ipse Ioannes, in posterũ longè prospiciens, ex Olisiponensi tumultu Conimbrigam transtulerat, in vrbem antiquam, & Musarum otijs iam ante dicatam; ac tum quidem, castigato præterlabentis Mondæ fluminis alueo, salubris pariter & amæni secessus. Eò clarissimos dicendi magistros, ac mathematicæ rei ac medicæ professores, & humani diuiniq́ue iuris, & sacrarum litterarum interpretes, non ex Hispania tantùm, sed etiam ex Gallia, Germania, Italia, magnis prę mijs euocabat: scholisq́; ex Parisiensi formula & disciplina institutis, aliquot insuper adolescentiũ collegia in eadẽ vrbe fundauerat. Sed necdum ad maturitatem ea peruenerat soboles; & Indicæ necessitates præsentem efflagitabant opem; & domesticis hisce præsidijs, ad excolendam Lusitaniam ipsam, & supplendos magistratus, & sacerdotia tuenda, egebat Rex. Neque porrò verum erat, quò remotæ fouerentur partes, intestina ac vitalia membra destitui. Hisce anxio curis, atque ad Indicam subleuandam rem, externa circũspectanti auxilia; tale remedium haud obscura Dei prouidẽtia oblatum est. Ignatius Loiola Cantaber agebat Romæ, qui paulo ante, cum eximijs aliquot eiusdem propositi virjs, afflatu diuino se se ad vineæ Christi culturam, atque ad Euangelij prædicationem, sine vlla prorsus aut temporum aut locorum exceptione deuouerat. Ea societas IESV ab ipso Pontifice Maximo, qui tum erat Paulus hoc nomine Tertius, postmodum appellata. Iamq́ue varijs Europæ locis haud obscurum egregiæ cuiusdam pietatis ac doctrinæ specimen dederant. Id Ioannes certis auctoribus vbi cognouit; Petro Mascareniæ, suo apud Pontificem oratori, mandat, etiam atque etiam agat cum Ignatio, vti alumnos disciplinæ suæ minimum sex mittat ad se. quando generis humani salutem, & Christi Domini gloriam vsque adeo sitiant; non defuturas in Asia atque Africa scaturigines, quibus eam aliqua saltem ex parte releuent sitim. præterea, nullam in eas terras nauigandi moram fore, simulatque commoda tempestas affuerit: quæque ad nauigationem necessaria sint; ea ab suis procuratoribus largè & copiosè præbitum iri. Hoc accepto mandato Mascarenias Ignatium appellat. Ignatius ex auctoritate summi Pontificis, quod alijs quoque regionibus pro sua parte consultum vellet, expetenti sex oratori duos tantùm assignat, Simonem Rhoterigium Lusitanum (quem Ioannes ipse Lutetiæ in studio litterarum aluerat) & Franciscum Aspilcotam Nauarrum claro inter suos genere natum, cognomento Xauerium. Ac Simon quidem, maturè præmonitus, quod quartana tum laborabat febri, in Lusitaniam naui transmisit comite Paulo Camerte, egregia probitate fideq́ue viro, qui se se cum alijs ad Ignatium per eos dies adiunxerat. Xauerio autem, quò maiorem videlicet in re subita ferret obsequij laudem, non nisi pridie quàm illi cum Mascarenia itinere terrestri abeundum fuit, denuntiata res est. Ac, tametsi, confirmata nondum societate, nihil in cæteros iuris erat Ignatio; Xauerius tamen ad imperium vsq; adeo durum, ac repentinum, non modò tergiuersatus vlla ex parte non est, sed etiam incessit omnibus lætitijs: acceptoq́ue spatio vix quod salutandis amicis, & resarciendæ attritæ ac laceræ tunicę satis foret, postera luce cum oratore discessit. Huius mihi profectionem viri (nam Rhoterigius, Regis ac procerum deinde rogatu in Lusitania substitit) paulo fusius persequi est animus: vt promulgandi Euangelij studiosis hominibus, recens propositum sit Apostolicæ peregrinationis exem-

A exemplar. Quamquam huiusmodi narrationem exsequẽti mihi, subit illa suspicio, fore vt quæ de piorum hominum in ægrotos, ac pauperes, & infimam plebem officijs, vel prodita sunt, vel in posterum prodentur à nobis; aut friuola, aut etiam sordida videantur ijs, quorum videlicet aures, magnificis de republica, de moribus, de natura disputationibus, vel sumptuosis bellorum apparatibus, terrestribusq́ue ac naualibus prælijs, & inclytarum vrbium expugnationibus adsueuêre. Sed habet hoc vtique philosophia Christi. nihil primo aspectu contemptius; nihil in recessu diuinius. quippe, animos, non ad sitim cædis ac sanguinis, vel ad inanis gloriæ cupiditatem; sed ad humanitatem ac mansuetudinem, atque ad amorem solidæ ac veræ virtutis inflammat: quæq́ue ab alijs de officio, vel ostentationis, vel etiam animi sæpe causa quæruntur, ea rebus ipsis ac vita quàm verbis multo libentius explicat. Ergo Christianæ documenta virtutis, tanto & ad bene viuendum aptiora, & ad narrandum grauiora censenda sunt, quanto facta dictis; & pacis munera bellicis artibus antecellunt. Xauerius igitur, vbi profectionis affuit dies (annus tum agebatur huius seculi quadragesimus) ita ex vrbe decessit, nihil vt secum præter simplicem
B corpori tegendo vestitum, & in quotidianas preces Romanum breuiarium extulerit. Vt fieri cæptum est iter, illud ante omnia mordicus tenuit, vt intimam sui custodiam, & certa precandi commentandiq́ue spatia non omitteret. inde vegetior in dies atque robustior, ad opem alijs ferendam semet acriter incitabat. Hi quò libentius curationem vbi opus esset acciperent, cunctis interim officiosè demerendis, atque omni ratione sibi conciliandis insistere: deposita seueriore persona, comiter alloqui singulos: hilari ac sereno respondere vultu: faciles ad se cuilibet præbere accessus; contemnere omnino neminem: gloriam æquè fugere atque alij captant: nihil in victu cultuq́ue sibi præcipuum sumere; minimis vilissimisq́ue contentus esse: vti quisque pessimè se acceptum à prodromo quereretur, ita huic libentissimè suo lectulo tectoq́ue cedere: vbi quis per niuosa, ac lutulenta, & prærupta itinera laberetur, ad eum subleuandum raptim, ad pedes vel cum periculo desilire: alio quouis casu periclitantibus, vbi non posset manu, prece votisq́ue succurrere. Inter cæteros, primarius quidam, contra omnium sententiam ausus tumenti fluuio ad transitum se se committere, cùm aquarum impetu vorticibusq́; ad exitium raperetur, pia (vt affirmant) Xauerij supplicatione seruatus est. ad hæc, lassos
C & imbecilles omni obsequio ac sedulitate refouere: postremus cubitum ire, primus exsurgere. denique, famuli dum quiescunt, ipsis operam dare iumentis. Hac ille summissione, officio, suauitate, clementia, cæterisq́ue artibus, quas ei spiritus cœlestis haud dubiè suggerebat; breui omnium animos ita sibi deuinxit, vti deinde nihil ad cuiusquam reprehensionem ab eo profectum; aut acerbum vlli videretur, aut nimium. Neque ipsos dumtaxat qui in comitatu erant legati, meliores quotidiè reddere conabatur; sed etiam in cauponis ac diuersorijs, cùm se occasio daret, promiscuè cunctos docendo, monendo, iuuando, excellentis cuiusdam virtutis & caritatis relinquebat impressa vestigia. Per hunc modum superatis iam alpibus & Pyrenæo saltu, in Pompelonis veniunt fines. cumq́ue inde Xauerius ad suos facillimo negotio posset excurrere, nunquam adduci se est passus, vt quicquam omnino carni aut sanguini daret; atque ad patriæ saltem incunabula reuisenda, quamuis modico diuerticulo de via deflecteret. Inter hæc, sagaci viro Mascareniæ, cognoscendi noui comitis, atque introspiciendi penitus eius animi sensus, maxima dabatur facultas: nihil enim vitia virtutesq́ue hominum ita explorare consueuit, vt bene longi itineris diurna pariter, & nocturna cõsuetudo; quippe quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ simulationem quamlibet callidam & artificiosam, diu sustineri non patitur. eò liquidius Mascareniæ de Xauerio ferre sententiam licuit. cumque in dies notitia pariter & admiratio cresceret viri; præmisso ex itinere tabellario, de ipsius laudibus ad Ioannem ita multa perscripsit, vt Rex miram in eius videndi ornandique cupiditatem incumberet. Olisiponem denique tertio mense peruentum. ibidem agebat Simon. huius quartana vetus, cuius accessum eo ipso die exspectabat, Xauerij demum læto ac salutari amplexu discussa. Post triduum Xauerius euocatur in regiam. accedenti, sese Rex perhonorificum præbuit, ac verbis amplissimis, quid de illius meritis ac sanctitate sentiret, in amicorum ac procerum corona testatus est. At ille, peracto salutationis officio; cùm ei lauta ad diuersandum hospitia non deessent; ab regia protinus ad publicum valetudinarium, quod Misericordiæ sodales procurant, vnà cum Simone, & Paulo Camerte se confert. ibi, dum naues ad cursum parantur, de more tempus ita distribuunt patres, vti nocturnas horas, breui duntaxat excepto somno, sacris carminibus, & rerum diuinarum contemplationi: diurnas, ægris omni ope refocillandis, confessionibus quamplurimorum excipiendis, & quotquot ad se venirent, aut consilio, aut re iuuandis insumerent. Hisce fermè occupationibus, quod reliquum erat hyemis, summa populi Olisiponensis approbatione transactum. Iamque Indicæ nauigationis appetebat tempus, cùm regij œconomi, & Castanerianus in primis dynasta, iussu Regis instare Xauerio, vti, consultis hominibus peritis, indicem ederet eorum, quæ vel ad iter tam longum, vel ad prouinciam adeò remotam necessaria duceret. ita sibi etiam atque etiam ab Rege mandatum, vti prorsus nihil, ipsi vel socijs; neque ad valetudinem, neque ad commodum cultumue deesse pateretur. seorsum dein illi Ioannes totam Indicam rem accuratè commendat: conuertendis ad Christum ethnicis, neophytis in fide firmandis insistat, Lusitanæ ditionis arces atque præsidia lustret, depravatos corrigat mores; deque omnibus rebus quàm diligentissimè ad se perscribat. Postremò, quò sibi aptiorem & expeditiorem fore prouinciam intelligat; transmissum ad se ex vrbe Roma diploma litterasque Xauerio reddit; quibus eum Summus Pontifex Nuntium Apostolicum in regionibus Indicis ampla cum potestate creauerat. Et Xauerius Regi quidē pauCis ita respondit, vt cùm eximiæ illius benignitati gratias ageret immortales; tum verò, quod ad procurationem Indicæ rei pertineret, se se, quantum liceret ac posset; serui fidelis officio functurum esse reciperet. Regijs verò curatoribus, & Castaneriano præsertim, cōplura in vsum nauigationis identidem offerenti; aliquandiu obfirmato restitit animo: dein, ne per contumaciam superbiamue cuncta respuere videretur, perpelli se tandem est passus, vt sibi comitibusque duobus (nam ad Paulum Italum, paucis illis diebus, studio pietatis incensus accesserat Franciscus Mansilia Lusitanus) singulas crassiore textu lacernas ad arcenda circa Bonæ spei promōtoriū Antarcticæ plagæ frigora, itemq; sacros aliquot libros, cuius generis inopia laborare India dicebatur, in nauim imponi pmitteret. reliqui verò cōmeatus atq; viatici genus omne reiecit, cū ita diceret: susceptо paupertatis voto, & vnius Dei causam agenti sibi nequaquā esse de crastino laborādum. Hortāte dein dynasta, vti puerū saltem vnum adsumeret, victus quotidiani administrum; Mihi verò, inquit Xauerius, dum pedibus manibusq; » vti licet meis, opus ministro non est. Cùm ille nihilominus vrgeret ac pre- » meret; indignū ea fore persona quam gerebat, affirmans, si in tanta vectorum ac nautarum turba palam conspiceretur, aut vestem ad nauis marginem abluens, aut cum cæteris ollam foco in quotidianos cibos imponens;

A nens; Atqui clarissime vir, Xauerius inquit, dignitatis tuendæ, artes istæ & » præcepta quæ narras, quo vides loci Christianam rempublicam adduxe- » runt. itaque mihi, & ollas, vbi res postulauerit, inspectante populo, » non attrectare solùm, sed etiam tergere; & lauare pannos, & infima quæ- » que, modò peccatum absit, obire ministeria certum est. Cuius veritate responsi, & in præsentia œconomo vocem inclusit; & magnam apud eum de se in perpetuum præclaræ cuiusdam ac diuinæ sapientiæ opinionem reliquit: quam Castanerianus postea prædicare libenter solebat; illudque crebris vsurpare sermonibus; in claslis discessu, non minus cum Xauerio sibi certaminis fuisse, vt plus acciperet; quàm cum alijs hominibus, vti ne plus exigerent. Ab eo colloquio, & Simonis deinde amicorumque complexu, Prætoriam nauim Xauerius Regis iussu conscendit. ibi verò, quàm in omnes partes fructuosa eius caritas & industria fuerit, quo facilius possit existimari; pauca de vniuerso genere classium Indicarum hoc loco præfari est necesse. Præter nauigia permulta, quæ varijs anni temporibus ex Olisiponensi portu ad alia atque alia commeant noui orbis emporia; quatuor fermè vel quinque in Indiam onerariæ destinanB tur, magnitudinis adeò vastæ, vt cùm inflatis aura secunda feruntur velis, oppidi propemodum instar obtineant. Harum singulis, præter commeatus, instrumenta, merceſque, complures hominum ordines vectari mos est. Primus ordo, nauticæ multitudinis. ij certis inter se legibus ac disciplina constricti, cursum ex arte moderantur. Secundus est præfectorum ac magistratuum, qui vel ad obtinendas arces ac maria; vel ad ius dicendum, & curanda publica negotia, in orientem ab Rege mittuntur. Tertius militum, quique ad naues tuendas, quique ad Indica præsidia supplenda conscripti sunt. Quartus est mercatorum, qui cum vxoribus interdum ac liberis, in colonias Indicas migrant. Accedit famulorum ac mancipiorum ingens numerus. Nec desunt medici seu quos vulgo physicos, seu quos chirurgos appellant. Populus vnius onerariæ, in vniuersum capitibus modò sexcentis, modò octingentis, interdum etiam plus mille censetur: &, obuersante plurima leti specie; culeum è sparto, & linteum quisque secum in nauim infert, quibus insutus, si diem obire contigerit, deijciatur in mare. Porrò, cunctorum expiandis animis & rei diuinæ procurandæ, mercenarius plerunque præest: qui morientium vbi confessiones audierit; & mittendos in pelagus, lustralibus aquis & piaculari precatione fuerit prosecutus; nimirum sat suo muneri, sat legi factum existimat. Ab Olisipone Goam; inde Cocinum, coemendi maximè piperis causa, nauarchi petunt. is cursus, vt nullus grauior interueniat casus, quinto haud citius mense conficitur. interea, pro locorum ac temporum varietate, modò cadentibus ventis, malaciæ lentissima tædia; modò sæuientibus procellis, iactatio vehemens, sæpe sine exitu nausea, fastidium cibi, terror assiduus, diuturna insomnia toleranda. adde malignè diuisa, & sæpenumero vitiata cibaria; vicissitudines immoderati caloris & frigoris; grauitatem cœli sub æquinoctiali maximè plaga, quæ superando Bonæ spei promontorio, semel iterumque traijcitur. Ad hæc, non leue incommodum in ipsa quoque habitatione consistit. ab ima carina ad summam nauis oram, contignationes quatuor vel quinque attolluntur. in infima, nautici saburram ad æquilibrium sternūt. in cæteris, tormenta constituunt, vasa disponunt, mercimonia capsasque cōstipant. vectoribus, admodum exigua sub ijs tectis agēdi spatia relinquūtur. à prora puppiq; gemina in pugnam surgūt castella. in horum vtroque, & simul ad gubernaculum, ligneas casulas ac tuguriola fabri concinnant. hasce, qui sunt pecunioſi, magno in breue tēpus conducunt pretio. cætera

Universidad de Deusto
Biblioteca

turba,ni sæuiant venti, prout cuiq; datur, sub dio in angustijs cubant. sin atrocior tempestas discursum nautarum ad repentina imperia postulet; pauidi confertiq; sub tabulata coguntur.ibi, concluso halitu æstuque,teterrimus odor sentinæ,pædorq;,& illuuies afficit corpora.Inde cùm graues alij morbi,tum verò lethargi,apostemata,febres variæ,fœda oris vlcera, & purulenti gingiuarum tumores existunt:& ipsos etiam haud rarò sacerdotes,medicosque corripiunt. Iam, in tanta plebis colluuione , militumque licentia, quot quantæque sint labes animorum ac vitia;enumerare superuacaneum est.tacitus ea sibi quisq; subijciet.Omnem hanc benemerēdi syluam,& sempiternę glorię segetem,in sua nauigatione Xauerius habuit. Martinus Alphonsus Sosa cum summo imperio præerat classi, Prætor Indiæ designatus:qui in eius maris præfectura paulo ante præclaras gesserat res.Huic primùm, Xauerius,& assecl is eius apparitoribusq;, ad iustitiā colēdā ac fidē,plena prudētię,plena salutis monita per occasionem dabat:tū ad aliorū animos pariter sanandos & corpora,omnes cōferebat vires.excitare afflictos, consolari mœrentes,adsidere ægrotantibus,interdū etiam ijsdem sua manu condire & coquere cibos,præbere sorbitiunculas,atque vitalem instillare succum,sternere lectos,ac sordes euerrere. quibus esset spes vitæ, hisce,auertendi cœlestes iras, & mores in posterum corrigendi præcepta inculcare.quorū deplorata esset in terris salus,ijs æternæ vitæ facere spem, & simul ad supremam pugnam arma contra dæmonum incursus ac petitiones induere.valentes, ad officia pietatis & humanitatis hortari, detrahentes de aliorum fama, serentes iurgia discordiasque, vel impia in superos verba iactantes, vel rem alea dissipātes,leni simul & graui oratione cōpescere;plurimā diuinæ tum iustitię,tū clementiæ mentionē & recordationem inferre; controuersiasrixasq; dirimere;lenire odia; religionis ignaros ac rudes,Christiana doctrina instituere;omnib' omni ratione prodesse.inter hæc,se ipse inuictum ab omni perturbatione præstare,cibo potuque vti parcissimo; nec dies modò totos exerceri, sed etiam noctes:& fatigatos vigilia cadentesq;,oculos,tādiu in opere continere,quoad somno & lassitudine oppressus,vbi vbi sors ferret, tandē aliquando succūberet.Atque ex hoc tam abiecto,tam in speciem seruili genere vitæ,tantùm abest vt quicquam vel de auctoritate,vel de existimatione deperderet; vt eum, summi infimique,tamquam salutis omnium præsidem,& è supernis demissum sedibus, intuerentur.Inde primùm & patris, & sancti cognomentum inuenit:sic enim in oriente postea semper, & vocitatus, & habitus est. Cæterùm in hoc itinere,Xauerij virtus, eò maiorem habuit campum; quò tardius illo quidem anno ab Lusitanis nauigatum est.non nisi Augusto mense exeunte ad Mosambicū deuenēre:ibi ad Aprilem vsque hyemare coacti sunt. & ęgris, qui permulti erant,in regium nosocomium è classe deportatis;in eorum famulatu pater tanta denuò cum assiduitate vigiliisque versatus est, vt præ sui corporis negligentia grauem & periculosum in morbum inciderit:in eo morbo cùm maximè arderet febri,teneri non poterat,quin,vacillante corpusculo,periclitantibus tamen ac moribūdis adesset.in ijs,nauticum infimæ sortis adolescentem; cui exitialem exitum haud sine causa metuebat;è faucibus tartari , si qua posset , eripere statuit. iacebat miser humi,destitutus ab omnibus;eique per extremam phrenesim(quod erat in primis dolendum)ad detestanda & confitenda crimina tali tempore neque mens, neque sermo constabat. Hunc tolli à valentioribus iussum, in suomet cubili Xauerius collocat.ad eum contactum(mira dictu res)consestim ad se iuuenis redijt,& peccata Xauerio ritè confessus, magna cum salutis æternæ spe sub vesperam excessit è vita.Inter hosce labores exhausta iam hyeme; Prætor Sosa, quod certis de causis præuenire cuperet ; quæ prima

prima facultas nauigandi fuit,rostrata maiore celeriter antecessit, neque Xaueriurs, viribus vtcunque receptis ab se diuelli permisit.Paulus & Mansilia,in nosocomij procuratione, quoad classis abiret,iussi persistere.Xauerius interim,de instituta vitæ consuetudine remisit nihil. certam ei nauis particulam ibi quoque Sosa in hospitium assignauerat.hanc item pater alijs egentibus vltrò cōcessit.ipsi pro culcitra funis anchorarius in spirā conuolutus, pro ceruicali fuit ipsamet anchora.Ex itinere primùm ad Melindem,tum ad Socotoram nauis appulsa.vtrobique, in erudiendis ac subleuandis hominibus,pro temporis breuitate , Xauerij nauitas ac diligentia constitit.Goam denique anno seculi huius quadragesimo secundo peruētum est,pridie nonas Maias,quō die Romæ quondam sanctus Ioannes Apostolus ex olei feruentis dolio illæsus emersit.Descensione facta,pater ad Regis valetudinarium, vti solebat, extemplò se cōfert. Eodem paulo post cum classiarijs ægrotis Paulus & Mansilia comites magna omnium gratulatione succedunt.Goanæ tum Ecclesiæ præerat Ioānes Albuquercius (de quo supra commemoratum,dl) præstanti sapiētia Pontifex. Ad hunc, Xauerius,antequam vllam reipublicæ attingeret partem,adijt honoris & obsequij causa:eique sine ambagibus id quod erat exposuit: se Pauli Pontif. Max.& Ioannis Regis Lusitaniæ missu, ad impertiendum ethnicis euangelium,stabiliēdos in fide neophytos,Christianos aduenas & inquilinos pro viribus adiuuandos,in ea loca venisse.attamen,ita sibi certum esse fixumque:communis rei nihil omnino,nisi ex ipsius Episcopi auctoritate ac sententia gerere.Simul, Pontificias litteras,quibus Nuntius Apostolicus fuerat declaratus,eidem offert venerabundus:ac profitetur, se se iure illo ac potestate nequaquam vsurū,nisi quatenus episcopus ipse permiserit. Hac seu altitudine animi,seu modestia capt' Albuquercius ,illicò ruit in amplexus viri:perlectum probatumque diploma restituit:postremò,etiam atque etiam Dei seruum adhortatur, vti animo soluto ac libero Christianā rem è præscripto summi Pontificis administret; valdè confidere se se, illius aduentum,ad Indicæ ecclesiæ vel tutelam,vel amplificationem magnopere profuturum.neque in præsentia modò Xaueriū comiter ac libenter accepit;sed etiā in posterum præcipuo semper tū in honore,tum in amore cunctis approbātibus habuit.Ab ea salutatione regressus in domiciliū hospitale Xauerius, cōsueta pietatis & caritatis munia cū suis obire perrexit. Præter hæc,salutarem publici catechismi ritum,in regionibus ijs vtiq; primus instituit.Quotidie fermè prodibat ipse cum tintinnabulo,& ingentē promiscuæ turbæ numerū in tēpla cogebat.ibi rectæ fidei capita, & Christianæ vitæ p̄cepta,vulgi sermone breuiter ac dilucidè cōprehensa (quæ ipsemet posteà certioribus ad modulandū adstrinxit numeris) decantabantur hoc ferè pacto.Verba præibat pater,inflexis ad aures populi demulcendas leniter vocibus.casdē voces reliqui extēplò reddebant.id cū pro populi captu bis terue ac sæpius fieret;sequebatur, vt sonus ille,ad aures blandè ac suauiter accidens,integra paulatim sensa,totasque periochas penitus in pectora demitteret vulgi.Ad extremum,vt silentio indicto symphonia cōquieuerat ; certos ex eadem institutione locos, Dei famulus fusè ac populariter explicabat.Ita,pueruli,fœminæque,ac tarda plerunque mancipia , paucis horis ac pæne ludibundi, multò plura percipiebant de rebus altissimis atque diuinis; quàm illa noua ac vetus Academia , lycæumque illud inclytum , & omnes antiquæ philosophorum scholæ , tot seculis, tanta contentione, tantis lucubrationibus extundere valuerunt. Hæc tum in vrbe Goa per hyemem à Xauerio gesta:& simul, optimatum rogatu, Paulus Camers,Diui Pauli seminario collegioue,quod iam puerorum numero haud paruo constabat,administrando regendoque præpositus.At Xauerius,

Universidad de Deusto
Biblioteca

rius,quod per eos dies de recenti Parauarũ & Piscariæ gentis conuersione cognorat;Mansilia comite ad eos edocendos & confirmandos vnà ineunte profectus est.ij populi,vti supra docuimus,magna Michaelis Vasæi & sociorũ alacritate,salutaribus illi quidẽ abluti fuerant aquis;cæterũ eius mysterij vim,& reliqua ecclesiæ sacramenta,itemq; precãdi formulas,& Christianæ fidei articulos,& legis diuinæ præcepta penitus ignorabant. Neq; sacerdotibus Europæis quive Goę,quive Cocini degerent,vlla ostendebatur facultas barbariæ illius eruidendæ:quippe in magna distantia locorum, & nullo propemodum linguæ commercio.ex quo nimirũ facilè conijci potest,dum peregrinus homo Xauerius ignotũ sermonẽ addiscit,cœcamque ignorantiæ noctem ex ijs mentibus conatur expellere;quàm graues illi miseriæ,quantus molestiarum cumulus fuerit perferendus. Cùm Brachmanis præcipuè magna seruo Dei fuêre certamina. Abduci à se populũ, fraudesq; suas ac mendacia detegi,mortis instar ducebant. cumque à vi cædibusque eos turbarum absterreret metus, frustra Euãgelici præconis linguã donis ac mercede alligare sæpe conati sunt.Interea,vicino quodam in oppido,quod tyranni metu in patria superstitione perstabat,fœminæ quartũ iam diem ex partus difficultate grauissimè laboranti agentiq; animã,Xauerius accitus interuenit. fidei summam exponit:certũ ad salutem iter ostendit.assensa est mulier:baptismum expetijt:illicò peperit.ea re adducti propinqui,dein populares vniuersi,tyranno mitigato, repudiatis idolis, Euangelio credidêre:quos omnes probè institutos pater sacro item baptismate proluit.Hæc & alia plurima Xaueriũ mirè districtũ habebãt:atq; vbi quod in præsentia satis esset,eodem substiterat loco ;delectos ex omni Christianorum numero hypodidascalos(ij patrio sermone canacapoli vocantur) & probitatis,& ingenij laude præstantes,in ea locabat specula, qui cæteros in officio continerent,sacras tuerentur ædes, baptismate fungerentur; & si quid accidisset grauius aut difficilius, cõsignatum interea litteris memoriæ causa,postmodum ad se referrent. Hisce vicarijs commendato grege, ad aliud ipse aliudque deinceps oppidum aut pagũ, pedes, & quidem sine sacculo semper ac pera,transibat.Vbi oram omnem ijs quæ dixi caritatis officijs,& prædicatione Euangelij peragrauerat; orsus iterum à capite eandem pari diligentia prouinciam obibat,pensum cùm à cæteris Christianis, tum verò à canacapolis exigens. Atque huic hominum ordini, quò commodius tam pię ac necessariæ functioni vacarent;certum auri pondus impetrauit quotannis in Lusitanæ Reginæ socculos ab Indis conferri solitũ; cùm quidem ad Catharinam scribens,Ioannis vxorem,insigni virtute ac pudicitia fœminam, haud ineptè lusisset,nullis eam soccis æquè facilè scãsuram in cœlum,ac precibus neophytorum, in quos Christi causa id opis ac beneficentiæ contulisset.Amplius annum Dei famulus in Paraua regione traduxit;eumque Domini agrum adeo reliquit probè cultum & consitum,vt hodie in primis totius Indiæ felix ac fertilis habeatur. Harũ rerum fama commoti Macoæ finitimi populi è Trauancoris regno ad Comorini latus occiduum,Parauis multitudine fermè pares, Xauerium ad se baptismi causa per supplices nuntios ac litteras euocant.ille profectus, eodem & institutionis,& peregrinationis ordine,plus decem hominũ millia vertente mense ad Christum adiunxit.noui dein ad eum concursus quotidiè fieri,atque vbi patrio sermone proposita principia Christianæ doctrinæ dicerant;cùm alia suspicere,& laudibus in cœlum ferre; tum verò ipsa præcipuè decem diuinæ legis præcepta. mirari quàm illa æquitatis plena essent,quàm vera, quàm rectæ rationi consentanea.oblatã sibi è cœlo haud dubiè lucem gratulari inter se; deplorare suam , & maiorum suorum amentiam,qui ad eam diem in tam densis errorum tenebris, ac tanta vitiorum fœ-

A rum fœditate iacuissent.inde se mutuò ad Christianam religionem adhortari: mox cateruatim ad fontem æternæ salutis accurrere. Hisce abluendis cùm maximè instaret Xauerius;noui à Manare legati superueniunt, id ipsum orantes: hoc nomine insula est, extremæ Ceilano ad septentriones apposita.eam quoque gentem,ne ipse ab inchoato opere abduceretur, missis interea pro se idoneis vtcunque viris,initiat.Is verò ager, non fidelium modò,sed etiam martyrum vberem segetem paucis diebus effudit. Si quidem Iafanapatani Ceilaniæ terræ tyrannus,cuius in ditione erant Manarenses,idolis ad insaniam deditus,audita re,insitam ingenio feritatem nouellos in Christianos exercuit.immissoque satellite,partim eorum occidit, partim varijs supplicijs per summam indignitatem affecit. pauci ex insula in continentem elapsi(in ijs regius quidam adolescens) terrestri leucarum amplius ducentarum itinere Goam vsque se contulêre . ibi ritè instituti omnes,& mystico partu renati sunt.Neque hac tãtùm regione se se tenebat animorum ardor.Macazares quoque,leucas in ortum quingentas ab Cocino disiuncti,Christianos doctores maiorem in modum expetebant. ij le-
B gatos primùm ea de re ad Antonium Galuanum (vti supra commemoratum est)miserant.Galuani iussu cùm ad eos tenderet Franciscus Castrius; aduersa tempestate prohibitus,Ternatem redierat infecta re.Felicius deinde nauigauit,cùm Sosa Indiam regeret,Antonius Paiua,coemendi sandali causa missus in easdẽ insulas ab Rhoterico Vasæo Pereria, Malacæ Præfecto.Iam ante,in illis emporijs negotia gesserat Paiua,ac proinde multos ibi notos habebat;neque erat Macazarici sermonis ignarus.Vt in Supanos deuenit(hoc nomine gens est)Rex ipse, iam septuagenarius, in primis totius Macazaris potens & bellicosus,vltrò(quæ facilitas Regum illorũ est) ad inuisendum aduenam accessit. Filium ducebat secum, annos quindecim natum;itemque adolescentulas,aureis armillis ornatas, triginta. Eo comitatu cùm ad portum venisset;accepta salutatione redditaque, varijs de rebus,vt fit,cum peregrino mercatore sermonem instituit . inter cætera quæsiuit ex eo,quid ita,Lusitani Mauris (sic vulgo Mahometanos appellant)infensi infestique potissimum essent.Ea occasione arrepta,Lusitanus, in hæresis Mahometanæ vitia,& ipsius auctoris ambitionem, fraudes,auaritiamque pro ea quam habebat fandi copia inuectus; ijs dein vitijs fraudi-
C busque,veritatem, ius, fasque Christianæ religionis opposuit: deque ipso Christo Dei filio,generis humani liberatore,nonnulla subiũxit.Inde affirmauit , nomini Christiano cum sceleratissima & corruptrice animorum secta,proprium ac perpetuum bellum esse susceptum.Omnia Regi probabilia admodum visa:&,quod iam aduesperascceret,domum regressus, Paiuæ xenia misit ad nauem.Postero die, ac sæpe deinceps, multa ex eodem scisciatari perrexit:in ijs,illud etiam;quisnam esset Iacobus quidam, quem in prælijs inuocari ab Lusitanis,ad se Mauri detulissent. Ad hæc ,Paiua, de Christi discipulis ad Euangelium prædicandum à magistro dimissis, pauca perstrinxit . in ijs , præcipua sanctitate meritisque fuisse Iacobum, qui primus lætissimum Hispaniæ,patefacti hominibus cœli,nuntium attulisset:atque idcirco in eius præcipuè Apostoli tutela ac patrocinio Hispanos latere vniuersos.ac proinde , inter dimicationem ab ijs inuocatum contra Christianæ fidei hostes adesse fulgentibus armis horrificum , igneo equo insidentem.eius rei , vel Mauros optimos esse testes,qui conserta cum Lusitanis pugna,plures ipsi ac paratiores , tali viso non semel cæcam in formidinem , fugamque præcipitem acti sint. Sub hæc Paiua è Christianis institutis,de inuocatione præsidioque cœlestium pauca disseruit.Cùm hæc & alia id genus complura,mira quadam approbatione per eos dies audisset Rex,neq; tamen de capessenda peregrina religione statue-

 ret quic-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ret quicquam; Paiua,quod in eo emporio tempus vltra negotiandi non D
esset;ad Siani regnum leucas inde quinquaginta processit. Cum Sianio Rege familiaritas intercedebat Paiuæ;quippe apud quem ægrotus olim in hospitio fuerat,multaque cum eo de Christianis initijs egerat.Hunc vbi adesse cognouit Rex,confestim ad eum,iactis procul à portu anchoris in salo stantem,prior visendi gratia transmisit.& mirifica quadam ex eius aspectu voluptate perfusus,post mutuam salutationem;Auguror,inquit, fastum ac felicem mihi meisque tuum esse aduentum,ò Paiua: quādoquidem, ex quo te aspicio,tanta ac tam noua me gaudia pertentant. multò dein ac suaui cum peregrinis habito sermone,digreditur.Insequēti luce,cùm ad eum salutandum honoris causa vicissim in vrbem Sianum Lusitani venissent; conuersus ad Paiuam Rex,Caue,inquit, putes excidisse mihi,quę,hic apud nos cùm esses,de vestræ nationis in vnum Deum fide ac pietate narrasti. hærent ea mihi penitus infixa;neque vnquam ex eo tempore voluntas mihi eiusdem amplectendæ ac profitendæ fidei defuit.Sed hactenus, me, popularium metus,si ab auitis institutis abscederem, nec non existimationis E
ratio,si,grandi iam natu,repentè immutatus viderer; ab hoc tam honesto consilio retardarunt.easdem ob causas adhuc animi pendeo: teque pro amicitia consulo, quid mihi faciendum putes.ac simul quæso vti corā hisce proceribus(adstabant autem plures) aliqua de fidei vestrę mysterijs,deq; hominis Christiani officio differas.Tum Paiua,se indoctum præfatus, ac minimè dignum qui tam sublimia tamque diuina tractaret, ac nihilominus incenso pij Regis studio pro sua parte non defuturum; orsus à primo decalogi præcepto,cætera singillatim deinceps quàm planissimè potuit explicauit:eaque cuncta summatim ad illa duo capita redigi ostendit:amoris erga Deum,& proximum.Magno assensu, Regis præsertim,ea oratio audita.sic ille abijt dies.Postero,eædem scholæ pari auiditate repetuntur. Paiua,ad ea quæ tradiderat, sermonem adiunxit de officijs operibusve misericordiæ,quæque ad corporis,quæque ad animi auxilium pertinent; ijsque operibus præcipuas Christiani muneris partes docuit contineri. Ab ea peroratione dimissus Paiua,proximo die reuocatur in regiam.ille,Deum enixè precatus,vti mortalibus cœcis lumen aliquod æternæ veritatis offerret; ad vrbem properauit,in rerum diuinarum cogitatione ita defixus, vt viæ laborem,ac tempus omnino fefellerit. Vbi ad Regem peruenit, adstante F
nobilium corona,rursus de Christianis præceptionibus verba fecit.exinde quæsiuit ab eo Rex,num quid de mundi creatione cognosset: ille, totam eius creationis seriem,à sanctis hominibus & prophetis conscriptam esse respondit.Cùm, Sanctus quidnam sibi vellet,rursum interrogasset Rex(id enim verbum Paiua reddere Macazaricè nequierat, propterea quod ij populi,vt sanctitatis ipsa re; sic etiam vocabulo carent) sanctos esse, inquit, eos,qui proposita nuper ab se præcepta seruarent; ac se quàm maximè à corporis contagione seiungerent.huiusmodi fuisse rectæ religionis interpretes,Dei plenos;ac proinde nullum in eorum scriptis inesse mendacium. Tum Rex;quid est,ait,mendacium? Atqui, vt ad hoc respondeam (inquit Paiua) liberali venia est mihi abs te opus, ò Rex.quod si nihilominus acerba & aspera mea tibi visa erit oratio;peto quæsoque, vti omnem in me vnum iram exerceas: Lusitanos meos cum suis rebus incolumes abire permittas.Cùm ille continuò quidlibet expromendi potestatem fecisset,Scire aues,inquit,mēdacium quid significet. Ego verò,nulla comparatione huiusce tibi vocabuli vim facilius aut clarius demonstrauerim;quàm ista ipsa quam vos agitis vita.Cùm enim IESVM Christum,Dei filium,totius veritatis auctorem, penitus ignoretis;sic fit,vt erroribus infinitis impliciti, à veritate semoti,in ipso mendacio volutemini. Cùm hæc & eiusmodi maxime

A ximè dicerentur,subitò coactæ nubes, magno cum cœli fragore, tonitribusque,& procellis,ingentem vim imbrium effudêre. quæ res cò & mirabilior visa est,& gratior accidit, quò maiore cum detrimento frugum, diuturna siccitate laboratum in iis regionibus fuerat. Cùm dein Regem vrgeret Paiua,vt in Christi verba sine dubitatione iuraret; ille nouem insuper dies ad deliberandum sumpsit.Obstabant egregiæ ipsius voluntati, maximè sacrificuli,quos vocant Becos,terterrimum genus. ij, quemadmodum Satanæ ministros decet,ipso amictu ornatuque corporis, muliebrem sexum certatim ementiri non dubitant,expilant faciem, crines alunt comūtque: dentes artificio quodam inaurant: denique fractis moribus gestibusque,luxum atque mollitiem produnt. ijsdem fœminam attigisse capitale est:ardenti viuus crematur pice qui tale quippiam admiserit. at verò ipsi (quod vix auditu fas sit) certis inter se legibus nubunt: & praua insuper vulgo serentes dogmata,miseram gentem nefariæ turpitudinis ac superstitionis implent.igitur hi præcipuè,ab noua religione absterrebant Regē;quippe qui omnibus adsueti flagitijs, Christianæ seueritatis & castimoniæ nomen horrerent. Accedebant ad labefactandum,si qua possent, Regis pro-
B positum Mahometani quoque complures,qui mercaturæ causa in eius regnum ex Vgentana,Pane, Patane conuenerant. Horum sceleri & conatibus dum obuiam itur,Supanus interim Rex,bene comitatus,ornatissima classe,nec opinato superuenit.ac primùm omnium interrogat Lusitanos, num Sianius Christo se addixerit. Cùm ab ijs responsum esset, Sianium cunctari deliberabundum adhuc; Supanus,in re adeo salutari,tam longa deliberatione quid opus est? inquit.ego quidem, nullà interposita mora, Christianum me volo fieri. Tum Paiua,quod sacerdotibus careret,ipse per se perq; suos raptim ara excitata,quā maximè festo apparatu, Regem sacro baptismo ritè lustrandum curauit à quodam è comitibus, cùm cætero corporis habitu,tum ipsa canicie venerando. post Regem, alij quoque complures amici & propinqui eodem sacramento expiati. Regi, Ludouici nomen impositum.cætera cohors,alij aliter appellati. Summa dein cum lætitia,& gratulatione bombarda perstrepuit;reique gestæ fama longè ac latè manauit.eo exemplo incitatus,tandem aliquando Sianius omni contempto periculo rupit moras.à Paiua ipso cum primoribus aliquot ba-
C ptizatus,Ioannem appellari se voluit. Bonorum ingenti gaudio celebratus hic item dies:& Reges ambo præter veterem amicitiam ac vicinitatem, nouo insuper sacræ necessitudinis ac societatis vinculo magis magisque constricti.Abeunte dein Paiua cum suis,veriti, ne duce,ac magistro destituta gens,breui pristinos in errores ingeniumque recideret; oratores ad Malacæ præfectum implorandi tam necessarij subsidij causa misēre. Hic admodum Euangelij cursus (quod quidem exstet) gerente Præturam Sosa,per triennium fuit. Interea Prætor ipse, tuendæ atque administrandæ prouinciæ diligenter operam dederat. Is, vt primùm Goam est delatus, inito magistratu,hyemem totam fermè iure dicundo consumpsit. atque illud ab eo in primis laudabiliter institutum,vt sexta quaque feria valetudinarium publicum ad consolandos ægrotos inuiseret:ibidemque rei diuinæ palam interesset.custodias præterea singulis hebdomadis adibat: vinctorum cognoscebat causas,curabatque vt salua æquitate ac fide, quamplurimi soluerentur.idque toto præturæ tempore solenne seruauit. Exacta hyeme, præfecturas de more distribuit. ipse ad Baticalæ Reginæ ferociam edomandam arma conuertit. Hæc mulier, stipendiaria Lusitani Regis,non modò vectigal dudum abnuebat pendere;sed etiam piratis & hostibus nominis Christiani tutū in suos portus dabat receptū. Sosa, quadraginta nauibus,in quibus præter auxilia Lusitani erant mille quingēti;ad Baticalam

Universidad de Deusto
Biblioteca

ticalā profectus,in ipso portus aditu consistit.inde missi ad Regitā,qui debi D
tas pensiones,& præterea piraticas parones ad vnū exigerent.illi, metu re-
pentino icta, quatuor in præsentia mittit parones.inde cùm varias ad fru-
strandū excusationes afferret;descensione facta Prętor instruit ac:iē.Maho-
metani,primò è palmetis in hostem intrepidè subeuntem,varij g;eneris te-
la conijciunt.dein,vbi ea sperni sensêre,ad vrbem citato recedunt gradu.
ibi rursus conglobati in conspectu liberorum, & coniugum (nam Regina
tum aberat)prælium instaurant.anceps aliquandiu dimicatio fuit, sed mi-
rente se acrius Lusitano,fusi per agros, fugatique omnes: oppidum nullo
defensore captum & incensum est:è Lusitanis desiderati duodecim, vulne
rati complures.è barbaris maior multo numerus cecidit. Cæterùm in ea
pugna insigne traditur facinus Francisci Almeidæ Scalabitani.is, conspica-
tus commilitonem in extremo discrimine,hostiles manipulos impetu ca-
pto perrumpit:circumuentum Lusitanum egregiè protegit: & in eodem
hærens vestigio,intentos in se mucrones ac tela tandiu sustinuit;quoad suis
ad opem vtrique ferendam spatium datum est.ita,coronam is quoque ci-
uicam;populari seruato:præcipuam victoriæ laudem, absterrito Mahome E
tano promeruit.exinde Prætor,succedentibus in orbem centurijs, Batica-
lanos fines,non intermissa dierum aliquot clade vastauit.ac metu malisq;
demum,Reginam & consiliarios,ad piraticas tradendas naues, pernume-
randa stipendia,& pacem renouandam adegit.postremò victor incolumi
classe Cocinum petijt:ab Cocino dimissis varia in loca nauibus, in vrbe
Malaca primus portorium & scripturæ magistros instituit:ex quo,ad regia
vectigalia non mediocris accessio facta est.Inde Goam in hyberna reuec-
tum,cupido incessit Tremelani delubri exspoliandi,credo, quod eo cul-
tu ac donarijs indignum idolum duceret.in Coromandelio tractu delu-
brum id est;cùm cætera superstitione,tum auro ac diuitijs inclytum. in eā
rem,Sosa,permultis ijsque aptis remigio nauibus quò facilior esset ad ter-
ram appulsus, & tribus ferè armatorum millibus, ineunte vere cùm ab
Goa soluisset,vixdum in altum euectam classem atrox tempestas oborta
pæne demersit.maximo in periculo prætoria ipsa triremis fuit.dispersæ cæ
teræ,Cocinum denique tenuêre.Inde ad insulam processêre, quam à vac-
cis appellant.ibi ab exploratoribus cognitum,Coromandelium littus om
ne,contra quàm Prætor ab alijs audierat, asperum & importuosum esse: F
nullam ibi tutam stationem fore.Hoc nuntio reuocatus;ne nihil omnino
tali apparatu egisse videretur,ad Colanum repente flexit. ibi arcem, vti do
cuimus,Lusitani habebant.Rex erat socius:ac tum ab vrbe cum exercitu
aberat,bellis finitimis occupatus. ab arce leucas circiter quatuor, à mari
non plus vna,distabat fanum,in quo magnā item pecuniæ vim asseruari fe
rebat fama.Prætor in terram egressus,per speciem amicitiæ paulatim ad lo
cum progredi . populus mirari quid in pacata regione sibi vellent ar-
matæ Lusitanorum cohortes.vbi templum intrantem vident Sosam; tum
demum sensêre quid peteret. extemplò reliquias militum ex agris euo-
cant:atque ad naues redeuntem Lusitanum angusta ac depressa via (quod
ad Calecutum olim Albuquercio euenerat)è superiore loco,syluisque ac
sepibus,Naires minus centum adorti;sagittis ac fistulis magno detrimento
affecêre.Sosa,cùm agmen clauderet,ex equo degressus quò minus ad ictus
pateret;fermè triginta suorum amissis, vulneratis compluribus, ægrè ad
mare peruenit,haudquaquam satis magno operæ pretio:siquidem effossis
templi penetralibus,auream ollam extraxerant numulis argenteis plenā,
quos Indi sanones vocant,neque sestertium plus vnum continent singuli.
Eam ollam Ioanni Regi dono missam, consulti Pontifices reddendam
Colanio censuerunt. reuecta quamprimum in Indiam, & eodem loco
Regis

A Regis iussu reposita est . Per idem tempus, crescendi ex aliorum malis,
præclara se Lusitanis dedit occasio.Inter Azedecanem & Idalcanem (vti
sunt eæ gentes ad omnem flatum spei vel timoris mobiles & infidæ) noua
odia & simultates exstiterant.Idalcan Azedecanem, beneficiarium & ve-
ctigalem suum,in regiam pro potestate euocabat.ille capiti metuens, pari-
terque thesauris quos diuturna parcimonia rapinisq; congesserat; palam
imperium detrectabat.Inde mutuò sibi struere insidias,mox etiam bellum
apertè moliri: ac demum in eius belli societatem pro se vterque muneri-
bus ac promissis Lusitanos allicere. Inter cætera, Azedecan, exturbandi è
malè parto imperio Idalcanis, consilium cepit eiusmodi . Ex stirpe Decanij
Regis,quem à satrapis ducibusque circumuentum & captum fuisse memo
rauimus,Meales erat quidam.is,ad otium magis quàm ad arma natus,& se
uitiam Idalcanis haud sine causa pertimescens; veniam ab eodem impetra
uerat,religionis ergò secedendi Mecam.ibi cum vxore liberisque aliquan
diu commoratum;Solimanus archipirata,de quo supra diximus, Indiam
petiturus,auexerat,iniecta quidem spe auiti regni recuperandi:sed, quod
multo similius veri est, quò per eum,si res ita ferret,seditiones ac turbas in
Bijs regionibus excitaret.Hisce ergo promissis inflatus Meales, & comiter in
classem acceptus;in Cambaiæ deuenerat fines.Cæterùm à Lusitanis pauló
post victo & fugato Solimano, haud quaquam suis viribus fidens, ibidem
in exsilio sponte substiterat.ea re cognita Azedecan, ex vrbe Bilgano leu-
cis ab Goa quatuordecim,per occultos interpretes ac litteras instare Gar-
ziæ Castrio Goæ præfecto (nam Sosa tum aberat) vti Mealem è Cam-
baia quamprimùm accersat. is vbi Lusitano præsidio septus in terra De-
cania pedem posuerit,concursum ex agris vicisque, ab importuni tyran-
ni odio, ad iustum ac legitimum Regem extemplò futurum. se quoque
in id ipsum paratas habiturum copias:& Lusitanos,Meali tum inopi egen-
tique quibus velint impositis legibus,si eum in patria locauerint sede; pro
insidioso & rapaci accola,vicinum Regem ad omnia fidum atque oppor-
tunum habituros. Hisce atque alijs rationibus facilè persuasum prefecto,
vti magnis pollicitationibus Mealem cum vxore liberisque Goam euoca
ret. Eò vbi peruenit;confestim admonitus Prætor, qui tum erat Cocini,
Goam repetit.ibi in concilio dies aliquot anceps deliberatio tenuit. nam
C & pacem cum Idalcane factam,repente violare, nefas ; & Mealem vltrò
accersitum repentè deserere,turpe non sine causa videbatur. Variantibus
inde sententijs,cùm aliquandiu hæsisset Prætor; tandem è dignitate fideq;
nominis Lusitani statuit esse,Mealis afflictas fortunas omni ope excitare;
& cum Azedecane,iamdiù id exoptante, vires atque arma coniungere.Ha
biro delectu, clam dies ad reducendum Mealem præfectis edicitur . iam
ad primos Decanij regni fines presto erat populariū manus,Meali excipiē-
do submissa. Vbi dies affuit,Prætor ipse cū armatorū copijs Mealē sine fine
gratias agentē ad littus honoris causa deducebat. vix ad arcem Benestarini
peruenerant,vnde in continentē ex insula traiectus est;cū seuocatum Præ-
torem Petrus Faria Lusitanus vir bello egregius, & magno rerum Indi-
carum vsu monere etiam atque etiam instituit, integris rebus videret quid
ageret: perfida barbarorum ingenia,inconstantiam rerum humanarum
apud se reputaret:neu florentes tum Lusitanas opes cum perditis misceret
exsulum rebus;neu Idalcanem tāta potentia Regem, amicum ac socium,
sine causa lacesseret.mittendi Mealis, quandocunque sit opus, arbitrium
penes Prætorem fore:sedandi belli,si temerè moueatur, non quoties libe-
at, facultatē fore.Hac oratione,& simul auctoritate viri permotus Prætor,
qui adhuc fluctuaret animo,repente, quasi noua res aliqua maioris inci-
disset momenti; redire vnà cum Meale cunctos in vrbem iubet.id cū initio
sermo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sermonem æquè ciuibus atque aduenis præbuisset, sapienter dein factum apparuit. siquidem quintodecimo fermè post die, nuntius venit, ab Idalcane debellatum esse. Profectus magno cum exercitu ab Vrbe Visapore (ea distat ab Goa leucas circiter sexaginta) Bilganum acri obsidione cinxerat. Azedecan inclusus, vrgente animi ægritudine senioque, extremum obierat diem. eo demortuo, Idalcan vrbem facili negotio captam diripuerat, magnas ibi opes, ingentem rei bellicæ apparatum inuentum aiebant. Hæc vbi Goam allata sunt, Prætor necessitatem in consilium vertit: celato quid nuper egisset; legatum victoriæ gratulandæ ad Idalcanem mittit. Mirè opportuna ea fuit legatio. Idalcan, inter ipsam rei tantæ lætitiam, vel Prætoris officio, vel ipsius legati dexteritate captus; Bardesios & Salsetanos vicos agrosque; & extra suam ditionem quicquid Azedecanis fuisset; Lusitanis attribuit; cum eo tamen, vti Mealem cum coniuge & filijs Malacā amādarent, ibiq; custodiendum curarent, ne ad nouos tumultus ciendos redire posset in patriam. Prætor, ea donatione gaudens, misit extemplò qui possessionem locorum adirent, & vectigalia nomine Lusitani Regis, vt olim, exigerent. De Meale incertis implicans responsis, callidè rem extraxit, neque ab Goa dimisit hospitem; verbo, vti in oculis populi Goani tutius adseruaretur: re vera, vt in tanta locorum vicinitate, hoc metu Idalcanem in officio contineret. ex eo tempore Meales nequicquam è proximo auita intuens regna, & Lusitani præfecti fidem implorans, Goæ in libera custodia dissimulanter est habitus. Hæc fermè ab Sosa Prætore gesta; quem deinde virum, in Lusitaniam secundo cursu reuectum, & auctoritate florentem & opibus, præcipuo in honore semper habuit Rex. Cæterùm eius præturam vna res maximè fecit insignē; aperta per id tempus, & primùm cognita nostris hominibus terra Iaponia. cuius de terræ & cultorûm ingenijs ritibusque, tametsi non pauca dudum à nobis alibi tradita sunt; tamen hic etiam exponi quædam aut ex eo tempore allata, aut etiam liquidius comperta, locus haud dubiè postulat. Quem igitur vulgo Iaponem vocant, eæ præcipuæ tres insulæ sunt, circumfusis alijs minoribus interfluo euripo disiunctæ. Prima & maxima, in satrapias aut regna tria & quinquaginta diuiditur: eius caput est vrbs Meacum; inde insula tota denominatur. altera Ximum appellant. hæc satrapijs regnisve cēsetur nouem. nobilissimas habet vrbes, Vosuquim & Funaiū regni Bungensis. Tertia dicitur Xicocum: satrapias aut regna continet non plus quatuor; insignis maximè Tosa vrbe regni cognominis. ita Iaponis vel regna, vel satrapiæ (sunt enim complures in quas vocabulum regni minimè conuenit) in vniuersum numerantur sexaginta sex. Totius terræ longitudo fermè in ducentas, vti ferunt, leucas excurrit. huic nequaquam respondet latitudo: decem tantùm alicubi patet; summum triginta non amplius. de ambitu nil dū certi proditum est. Iacet ab Aequatore in Arctum à trigesimo gradu ad trigesimum ferè octauum. Ab oriente obuersa est nouæ Hispaniæ, centum & quinquaginta leucarum interuallo. A Septentrione, Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente adspicit Sinas, varia pro littorum flexu excursuue distantia: siquidem ab vrbe Liampo, qui Sinarum regnis in ortum est limes; ad Iaponis insulam Gotum, quæ prima inde nauigantibus occurrit, leucas numerant sexaginta: ab Amacano autem, occiduo Sinarum emporio, vbi Lusitani fermè negotiantur, ad eandem Gotum, leucarum ducentarum nonaginta septem traiectus est. A meridie, vasto mari interfuso, inexploratas habet terras, è quibus casu nautas olim quosdam in Iaponem delatos fama est, neque inde soluisse. Tellus, maxima ex parte, niualis ac frigida, neque admodum ferax. Septembri mense oryzam (is cibus est communis omnium)

omnium) quibusdam etiam locis Maio triticum metunt: neque ex eo panes more nostro, sed genus quoddā offę, seu polentę cōficiunt. Salubris cœli temperies: aquę bonæ: calidas etiā alicubi, medicos in vsus emicare cogni tū est. Editi præruptiq; montes cū alij passim, tum duo præcipua nobilitate visuntur, quorū alter, incertæ appellationis, assiduè flammas euomit; inq; eius cacumine, certis hominibus, postq; voti causa diu se macerauerint, splē dida circumfusus nube se se cacodæmon ostendit; alter Figenoiama nomine, Leucarum aliquot ascensu trans nubes attollitur. E terræ visceribus incolæ varia effodiunt metalla: & longinquas nationes ea merce pelliciunt. Arbores vel ad amænitatem, vel ad fructum serunt haud absimiles nostris. vnius tamen, quæ palmam imitatur, ignoto nomine, admirabile prorsus ingenium. siquidem (vti perhibent) humorem quēlibet reformidat: si fortè maduerit, contrahit illicò sese, ac veluti pestifero contactu marcescit. remedio est, auulsam radicitus, in sole siccare; & in vacuum scrobem scoriam ferri contusam, vel sitientem arenam infundere: ibi, postquam aruerit, rursus depacta, reuirescit, ac pristinum nitorem decorēq; recipit. rami quoque decidui seu defracti, si clauo ad truncum affigantur, velut insiti coalescunt. Plurima verò varijs locis exsurgit cedrus, tantæ proceritatis, & crassitudinis, vt inde fabri, basilicarum columnas, & cuiuslibet quamuis capacis onerariæ malos efficiant. Ex animantium genere, oues, porcum, gallinam, anserem, fœdasque alias domi haud quaquam alunt Iaponij: si caro gustanda sit, ferina vescuntur. Campos, boum & equorum militarium armenta: saltus atq; dumeta, lupi, cuniculi, apri, cerui pererrant. è volatilibꝰ, phasiani, anates amnicæ, palumbes, turtures, coturnices, ac syluestres gallinæ cernuntur. Pisce cùm alio abundant incolæ, tum verò fluuiatili trutta, seu silare, & marina tamquā alosa; huic honos plurimus. Butyrum nescīūt: oliuo carent: factitio vtuntur, è cetis ad littus iectis: pineas tædas ac faces, alicubi etiā paleas ad lumen adhibet vulgus. Procera statura, si cui contigerit, & decoro corporum habitu gloriantur. lenta plerisque viuacitas; firmę vires: in sexagesimum vsque annum militaris ætas extenditur. Barbam alunt modicam: in capillo varius est mos: volsella depilant, pueri sinciput, plebeij ac rustici dimidium caput, viri nobiles totum fermè, paucis ad occipitium relictis capillis, quos attigisse quempiam, cōtumeliæ locò vel maximæ ducitur. Mortalitatis incommoda, famem, sitim, æstum, algorem, vigilias, laboresque admirabili patientia tolerant. in lucem editi, vel hyeme summa, protinus lauandi ad flumina deferuntur. ab vbere auulsi, venatu exercentur, & procul à matre ac nutrice locis habentur asperis, quod ita sentiant, nulla re magis infringi animos, quàm molli ac blanda educatione. Storeis, culcitræ in modum tumentibus, nitidisque, pauimenta consternunt. in ijs & somnū, subiecto ceruicibus lapide vel tigillo, & cibum capiunt genibus nixi, cruribus insidentes. Munditiarum apud eos haud minor quàm apud Sinas cura. paxillulis item ipsi duobus inter edendum ita scienter vtuntur, vti neque excidat quicquam, nec digitorum tersu opus sit. cænationem intrant excalceati, ne cataströmata calcando coinquinēt. tenuiores, ad mare præsertim, victitant herbis, oryza, pisce: diuites, ad consuetudinē, Sinarum, ornant splendidè atq; apparatè cōuiuium. in singula fercula, sine linteis aut mappis mutatur sua cuiq; conuiuæ mensa è cedro pinuue, palmi ferè altitudine, binum dodrātium quadro, nitidissima, lectissimisque distincta coloribus. cibi cōsecti, in pyramidem exstruuntur, auro consperſi, cupressinis ramulis ad gratiam prominentibus. nonnunquā etiam, rostro pedibusq; inauratis aues integræ nobilibus patinis inferuntur. Hospitem & conuiuam hilarè ac libenter accipiunt. conuiuandi ac propinandi

Universidad de Deusto
Biblioteca

pinandi multas habent leges cum ritibus exquisitis : hasce cuncti diligenter obseruant . Vsum vitis ignorant. oryza exprimunt vinum: sed ipsi quoque ante omnia delectantur haustibus aquæ pæne feruentis, insperso quem supra diximus puluere Chia. circa eam potionem diligentissimi sunt; ac principes interdum viri suis ipsi manibus eidem temperandæ, ac miscendæ, amicorum honoris causa dant operam: certasque habent ædium partes, huic ministerio dicatas: in ijs foculus assiduè stat, cortina è ferro liquato superimposita . inde, venientibus & abeuntibus amicis pocula porrigunt: hospitibus verò, in digressu, contemplandam etiam offerunt gazam, quæ apud eos maximi fit . ea fermè sunt illius quam dixi potionis instrumenta, focus & olla cum tripode, infundibulum , figlini calices, cochlearia, & vascula, tum herbæ ipsi, tum pulueri qui ex ea conficitur, adseruando . Hæc , vtique certi generis, quod non nisi peritus eiusmodi rerum inspector intelligat, haud inferiore apud Iaponios habentur loco (quandoquidem hæc opinione gentium constant)quàm apud Europæos anuli gemmati, & baccata monilia. Mira etiam dignitas, omni ornatu remoto, nudis gladiorum laminis certorum opificum. prorsus, vti nonnullæ aureorum quinque circiter millibus æstimẽtur. Magnus insuper honos papyri plagulis quibusdam læuoris eximij, in quibus, atro monochromate singulæ tantùm aues, arboresue, nobilium artificum penicillo pictæ retinent oculos. Hæc igitur, vt dixi, Iaponij, dynastæ præsertim, & auidè sibi comparant, & alijs ambitiosè proponunt. Ligneis plerique ob crebros terræmotus, quidam tamen ab imo lapideis vruntur ædibus, elegantia atque arte visendis. magnifica item exstruunt templa, & sacerdotum vtriusque sexus ampla & sumptuosa cœnobia: quamquam ingentem eorum numerum, hæc scribentibus nobis, præpollens tyrannus Nubunanga, non tam Christianæ rei studio, quàm exsecrabili quodam omnium religionum ac superstitionum odio, nuper euertisse nuntiabatur. Sermo Iaponiorum, vnus & communis est omnium; sed ita varius idem & multiplex, vti plures haud immeritò videantur esse. quippe vniuscuiusque notionis ac rei, multa vocabula sunt, quorum alia contemptus, alia honoris causa; alia apud principes, alia apud plebem; alia denique viri, alia fœminæ vsurpant. ad hæc, aliter loquuntur ac scribunt; & in ipsa scriptione, aliter epistolas, aliter volumina librosq; conficiunt: habent autem plurimos, tum soluta oratione, tum elegantissimo versu conscriptos. porrò notis vtuntur eiusmodi; quarum singulæ, singulas , vel etiam plures dictiones, Aegyptio ac Sinensi more, cõtineant. ad summam, à nostris haud imperitis rerum æstimatoribus, Iaponica lingua, Latinæ, vel genere ipso, vel vbertate præfertur. Itaque ad perdiscendum, & magni laboris, & longi temporis indiget. Armis verò apprimè dedita gens est. ea sunt, præter ferream fistulam, arcumque & sagittas, gladius incuruus, & pugio (queis ab duodecimo ætatis anno se se præcingunt) tam egregia chalybis temperatura, vti ferrum nostrũ acie propemodum illæsa diffindat. accedit pilum auro argentoue bracteatum, falce præfixum: nanguinatam appellant. hastis item egregiè vtũtur, quæ nostras & leuitate, & longitudine superant. Amictus ab infantia ad iuuentutem sumunt varios, idque cum cæremonijs, & solemni apparatu. Cæterùm, qui adulti iam sunt, talarem gestant versicolorem tunicam. hanc domi demittunt; prodituri autem, in caligas infundunt, ad imum æqualiter laxas; easque circa renes leui subligant nodo. Tunicæ amiculum superinduunt breuiorem (quimonem vocant) manicis non vltra cubitos eminentibus . hasce vestes per æstatem gerunt simplices, ac subtilissimo textu : per hyemem scilicet densiores ac duplices, inserto item serico tomento ; easque, ne incommodè tumeant, perquàm artificiosè perpungunt. Calceis crepidisue sine obstragulo , sandaliorum instar, vtũtur, corneo ad extremum exstante hemicyclo, quẽ, firmitatis causa, primum inter & secundum inserunt digitos. Flabella gerunt, tum ad velandam faciem, tum ad auram colligendam , auro sericoq; intertexta. sub vmbella fermè proceres, alioquin aperto capite , in sole pariter ac pluuia vterque sexus incedit. è coloribus festum habent nigrum atq; puniceum: albus in luctu est. Ac plurimis quoque alijs in rebus, credi vix potest , quantopere à nostro, victus eorum & cultus abhorreat. In olfactu , suffitus nostros minimè ferunt; alia ipsi quædam odoramenta succendunt. In gustu, nostras illi epulas, nos vicissim illorum condimenta aspernamur. Aquam nos gelidam, illi calefactam æstate pariter & hyeme potant. In auditu, symphoniam eorum, nostræ aures omnino refugiunt. Nobis, dentium , in candore ; illis , quod mirêre , in ipsa nigritie decor est. itaque atro quodam eos pigmento identidem inficiunt. fœminas in publico viri & cognati præcedunt , famuli subsequuntur. equum nos ab læua, illi ab dextra conscendunt. Inter salutandum , nos caput ; illi, perleui crepidarum vel sandaliorum excussu, pedes aperiunt. aduenienti amico nos adsurgimus, illi subsidũt. nobis gemmæ, illis ferrea vel fictilia vasa in honore sunt. Iam, in curationibus , nos dulcia & bene cocta , illi salsa , & acria, & cruda ægrotis apponunt: nos, pullos & altilia ; illi pisces atque conchylia. pharmacis nos fermè olidis & amaris : illi perquàm suauibus & odoratis vtuntur. nos crebrò sanguinem, illi nunquam eliciunt. Atq; alijs item in generibus ita multa obseruant eiusmodi; vt si minus plãtis (neq; enim id probè dũ exploratum est) moribus certè orbi nostro planè oppositi videantur esse. Neq; verò, cur ita faciant, probabilem plerunq; rationem afferre non possunt. vt illa: fidere quã attolli , maioris venerationis indiciũ : cuiuslibet vsus vasa, quàm nullius cõmodi lapillos, quantauis mercede , sapientius emi: frigida cõprimi fibras, irritari tussim, & pectoris vitia , restingui natiuos ignes: feruida foueri calorem insitum; laxari meatus, eoque facilius leuari sitim; ægro, quas appetat naturæ potiones, non quas horreat, propinari: sanguini, quippe vehiculo vitæ, parci oportere defendunt. & alioqui, non minus illis Europæi, quàm Europæis illi ridiculi sunt. ac, si quando per munditiarum aut elegantiæ contentionem, vt fit, cauillis agatur; par pari nobis egregiè referunt. Sed cùm in eiusmodi rebus tã vehementer à nostra cõsuetudine discrepent; ijdem tamen in constituendis hominũ classibus ordinibusue, haud absimile nostro discrimẽ ac rationẽ sequũtur. ordines ij, quinque præcipui. Primus, eorũ qui cũ imperio sunt, rerumq; potiuntur: hosce communi cunctos nomine Tonos appellant, quamquam inter ipsos Tonos alij dein existant dignitatis gradus, vti apud nos Regum, Ducum, Marchionum, & Comitum. ij omnes, non tã auro pecuniaue: quàm cęteris opibus, & clientelis abundant. quippe ad regnum euecti, militibus amicisq; agros (iure fundi sibi retento, ac nullo imposito vectigali) diuidunt ea lege fruendos, vt & in pace, descriptis ordine ministerijs appareant Regi ; & in bello, suis ipsi cibarijs ac reliquo sumptu militiã obeant. sic fit , vti dynastæ, quamquam in magna numorum inopia, tamen & multitudine bellatorum, & aulæ frequentia cæteroque apparatu, vim imperij, ac speciem regię maiestatis obtineant. Illud verò præclarum, quod animo excelso, nõ morte demum aut vltima necessitate cogente excedunt gubernaculo , sed vbi vrgere cæpit senium, certis ad victum cultumue sibi prædijs reseruatis, filiũ aut si quem alium successorem destinarunt, artibus regnandi ac præceptis imbutum; plerunq; ipsimet in solio collocant; ac iuuenilẽ eius ætatẽ exinde prudentia, rerũ vsu, consilijs iuuant. quod ipsum apud nos ab Carolo Quinto Cæsare, quò latius ac felicius imperabat, eò maiore moderationis ac sa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ac ſapientię laude factum animaduertimus. Altera Iaponiorum claſſis, eo- D
rum eſt qui nefaria gentis illius procurāt ſacra, capite ac mento prorſus ab
raſo, inter quotidiana & occulta flagitia & ſtupra, cœlibem nihilomi-
nus ac ſobriam profeſſi vitam, atque ad mortales decipiendos, concilian-
dę pecuniæ cauſa, in omne argumentum ſanctimoniæ grauitatiſq; cōpoſi-
ti. ijdem nobilium ac diuitum exſequias ducunt; & alternantibus in odæo
choris, carmina ſuo more decantant; & dicendi copia & facultate præ-
ſtantes, concionibus populum arbitratu ſuo circumagunt. Variæ ac mul-
tæ numerantur eorum ſectæ: nec deſunt qui ad quandam Rhodiorum e-
quitum ſpeciem (Chriſtianos quippe ritus hac etiam ex parte malus effin-
git dæmon) bellicas vnà cum religione res tractent: ſed communi omnes
appellatione Bonzij vocitantur, honeſto loco nati pleriq;: nam proceres,
multitudine liberorum, & anguſtia rei familiaris vrgente, ex ijs aliquos ad
Bonziorum inſtituta ac familias aggregant. Multa inſuper varijs habent
locis gymnaſia, quas Academias dicimus, copioſis inſtructa vectigalibus;
atq; ob eas res præcipuum, ante hanc hominum ætatem, toto Iapone obti- E
nebant honoris ac dignitatis locum; ſed poſt illatas in ea loca faces Euan-
gelij, faudeſque vulgo nudari & coargui cæptas, multum videlicet vniuer-
ſo generi de auctoritate atq; exiſtimatione deceſſit. Tertius ordo, ciuium
ac reliquæ nobilitatis eſt; è quibus, in cultu Regum plurimi, ac ſimul in mi-
litaris gloriæ ſtudio conſeneſcunt; nec pauci, artibus ijs quas ipſi liberales
exiſtimāt, atque inter cætera pangendis carminibus delectantur. Sequūtur
inſtitores, ac ſellularij, & variarum opifices rerum, egregia fermè ſolertia.
Multas armorum habent fabricas; atque ipſi etiam typis ad impreſſionem
vtuntur. Poſtremus eſt agricolarum locus, & eorum qui propter inopiā,
in ditiorum famulatu ac miniſterio victitant, quorum longè maior quàm
apud nos multitudo cenſetur. In vniuerſum, acuta, ſagax, ac bene à natura
informata gens eſt: iudicio, docilitate, memoria, non Eois modò, ſed eti-
am Heſperijs nationibus antecellit: quæ res in ruſticis ac pueris liquidò cer
nitur. illi, vrbanos pæne mores, vegetum ingenium, ac minimè agreſtem
indolem præſeferunt. hi, celerius multò quàm Europæi noſtri, latinas, &
litteras, & artes arripiunt. Paupertas dedecori aut probro eſt nulli: vix eti-
am in multis agnoſcitur, adeo accuratè familiarem diſpenſant rem, & F
pro ſua tenuitate concinni ac nitentes incedunt. Maledicta, furta, impiam
temere iurandi conſuetudinem, aleæ genus omne auerſantur. Famæ glo-
riæque auidiſſimi, dignitatis verò ſupra quàm credi poſſit retinentes æquè
ſummi atque infimi ſunt. nullam non modò contumeliæ ſpeciem, ſed ne
dictum quidem paulo aſperius ferunt. ergo reuerentur inter ſe, præcipuè
nobiles, certantque officijs & honore verborum. quin, ipſi rerum viliſſima
rum artifices, quique ſe in diem locant, comiter appellandi, ſi eorum vti
velis induſtria. nam alioquin irritantur, ac ſpreto lucello, cęptum opus ab-
ijciunt. Conſtantiam ac decorum ita cuſtodiunt vulgo, vt vel ab immi-
nente ruina, ſenſim ac ſine trepidatione vlla recedant. cauentque diligen-
ter, ne quid abiectum, aut timidum, vel in dictis vel in factis appareat. at-
que ob id ipſum, animi perturbationes, ægritudines, impetus, in ſpeciem
cohibere, atque iræ præſertim notas omnes obruere, vel potius in contra-
rium flectere didicerunt. tum enim & gradus lentior, & frons hilarior eſt.
intemperantiam verò linguæ, maximo animo minimè dignam putant. ac
proinde, vociferationes ac iurgia, neq; inter populares in publico, neq; do
mi inter maritum vxoremq;, parentes ac liberos, herum ac famulos audi-
untur. Sedatè grauiterq; quod agendum eſt, agitur. ſi quid odioſius accidit,
internuntij commeant: quin etiam, inter ipſas noxiorum pœnas, conuitia
remouentur, & verborum acerbitas. prouocationes autem ac rixę, contra
quàm

A quàm apud nos, admodum raræ. ferociam illi minaſque in tempora belli
reſeruant. Iam verò (quæ haud poſtrema amicitiæ lex eſt) mutuis in con-
greſſibus, domeſtica incommoda, neceſſitates, ærumnas, amicis haud teme
re impertiunt: triſtitiam & curas egregiè condunt: neque alienam pacem
& iucunditatem, ineptis querimonijs, & ſuperuacaneo mœrore ſolicitant:
ab alijs interrogati, rem totam vel renidentes eleuant, vel certè modica ſig-
nificatione periſtringunt. denique aſperis atque aduerſis in rebus, planè in-
credibilem animi æquitatem oſtendunt, ac velut in gradu perſtant, & quic
quid euenit, ſine gemitu excipiunt: credo, ipſa varietate caſuum edocti, &
inconſtantia rerum humanarum, quæ in ijs regionibus vel maximè viget.
infimæ ſortis homines ad regiam celſitudinem euehi repente, alios è ſum-
mo faſtigio ad ima præcipitari, pæne quotidianum eſt. hac illi viciſſitudine
ſcilicet eruditi, lætiſſima quæque ſic optant, vt interim difficillima cogitēt.
Firmus autem eſt animus ad quæ diu meditatus ac præparatus accedit. Ne-
que prouectæ ſolùm ætatis eæ laudes: in puerorum conſuetudine, atque
adeo in ipſis luſibus & remiſſione animorum, ſenilis prope maturitas, &
moderatio quædam elucet. Hæc fermè Iaponiorum bona: quæ tamen ea-
B dem, ingenti malorum cumulo compenſari nil ambigas. Ac primùm, in
Dei cultu, quod potiſſimum iuſtitiæ munus eſt; & in finibus bonorum ac
malorum, vnà cum cæteris quæ Chriſtum ignorant gentibus, miſerādum
in modum errant. Magiſtris religionum ac ſapientiæ vtuntur ijs quos dixi
Bonzijs. hi, vario alioquin dogmate mēdacijsq;, omnes tamen (quod facili
negocio deprehendas) in tollenda pariter Dei prouidentia, & animorum
immortalitate conſentiunt. Inter docendum intereſt, quod impietatem
hanc pauci palam & promiſcuè cunctis hominibus; alij non niſi nobilibus
ac dynaſtis ex arcano tradunt: vulgus ac multitudinem, tartari metu in of-
ficio continendam affirmant. Duobus hiſce generibus interiecti ſcelere &
amentia ſunt, qui veteres quoſdam impoſtores, Amidā, & Xacam ſuppli-
citer adorandos inculcant plebi, verbiſque conceptis deprecandos iden-
tidem, neq; id per hæſitationem angoremúe, ſed animo planè ſecuro; certa
que, ſi tantùm hi ritè inuocantur, ſalutis æternæ fiducia; quippe quorum
vtriuſque, dum in terris agerent, tanta durities & aſperitas vitę fuerit ad ge-
neris humani luenda peccata, vti vltra ſolicitum eſſe de ſuperum pace ve-
C niaq;, aut hoc nomine corpus diuexare quēquam, vel quoquomodo pæ-
nas delictorum ab ſemet exigere, non modò ſtultum & ſuperuacaneum,
ſed in ipſos beatæ vitæ parentes contumelioſum ac nefarium ſit. hoc
Bonzij multi & priuatim & publicè ſuadere non deſinunt, nequitia Luthe
rianæ perſimili: vt vnum vtriuſque auctorem facilè agnoſcas. Porrò, quos
dixi, Amidam, & Xacam, & ſi qua ſunt alia primæ notæ numina, à quibus
futuræ vitæ bona expetantur, patrio cognomine Fotoques vocant. alios
dein habēt veluti minorum gentium Deos, bonæ valetudinis, liberorum,
pecuniæ, & eorum quæ ad corpus attinent, largitores: hoſce Camis appel-
lant, Reges olim ipſos, Regumúe filios, aut inuēto quopiam, inſigniúe a-
lio facinore, falſæ diuinitatis gloriam conſequutos. horum de vita rebuſ-
que geſtis, vti de Ioue, Saturno, Libero, cæteriſque inanibus Dijs Greci poë-
tæ, abſurda quędam, & ridenda, & turpia fabulātur. Inde Iaponij paulatim
extinctis quæ Deus indiderat, veritatis igniculis; conſcientiæ magiſterium
exuunt, effractiſque pudicitiæ clauſtris, in choreas, ludos, compotationes,
ac venerem intemperāter effuſi, cœci cum cœcis ducibus viatores ad ſem-
piternum interitum præcipiti celeritate feſtinant. ijdem, per cauſam reti-
nendæ grauitatis atque conſtantiæ, dum animorum ſenſa motuſque à pri-
mis annis obtegere ac celare adſueſcunt, facili deflexu, à prudentia ad aſtu-
tiam, calliditatem, perfidiamq; degenerant. inde prauum ſimulandi ſtu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dium,& fallendi certamen.vti quemque peſſimè oderunt, ita familiariſſi- D
mis oculis intuentur:bona fides, & aperta ſimplicitas, & candor illuditur.
Accedit ſæuitia morum, & immanitas dira.leuiſſimis de cauſis, & quidem
nec opinantes & auerſos inuadunt homines, vnoque aut altero acuti ac
ponderoſi acinacis ictu conficiunt;dein, compoſito ac ſecuro vultu, quaſi
facinus ad ſe nulla ratione pertineat, ferrũ vaginæ reddunt. inſuper, nacti
occaſionem ex tuto, gladij acumen in capite humeriſue inſontis cuiuſpiã
interdum experiri non dubitant.In bello,captis per vim oppidis,aut pagis,
certum exitium; cuncta ferro flammiſque vaſtantur:non ætati,non ſexui
parcitur.in prælio victi,ſi palantes effugiant,nullo diſcrimine ciues hoſteſ-
ne ſint, ſpoliorum cauſa plerunq; ab agreſtibus opprimuntur. aliena, vt
diximus,furto ſubducere dedignantur;cædibus rapiniſq; graſſari nõ item.
terra latronibus,mare piratis vehementer infeſtum.prægnantes fœminæ,
partum haud rarò medicamentis abigunt, idq; Bonzijs auctoribus ac ma-
giſtris;vel etiam editos in lucem infantes, alendi tædio, inopiaue,crudeli-
ter iniecto præfocant pede.egentibus ægrotis,aut peregrinis publica & gra
tuita diuerſoria nulla.ſub dio pernoctant, miſeramq; trahentes animam,
deſerti ab hominibus, vel ipſa die ſanantur, vel extincti morbo,abijciũtur E
in ſterquilinium. Eo maiore cum approbatione Iaponij Chriſtianam cari
tatem erga deſtitutos & calamitoſos,itemque ſepulturæ ac funerum inſti-
tuta mirantur. Sontibus, quolibet nomine, haud leuiora quàm exſi-
lij, aut proſcriptionis,aut capitis ſupplicia conſtituta ſunt. gladio fermè
trucidantur improuidi.nam alioqui ſe haud inultos cadere patiuntur.qui-
buſdam tamen locis comprehenſos latrones, certoq; ad ignominiam ve-
hiculi genere per ciuium ora tranſuectos, extra vrbem cruci, ab ignaris
quanta ſigno illi veneratio debeatur,affigi mos eſt.In ſeditioſos etiam, qui
quidẽ potentes ac principes viri ſunt,ex antecondicto interdũ animaduer-
ti ſolet in hunc ferè modum. Aedes noxij,Rex,vbi viſum eſt, milite arma-
to circundat,eidemq; facit liberũ aut pugnæ aut mortis arbitrium. Si pug-
nam optarit,commiſſo protinus certamine,cum familia planè tota dele-
tur,ac perpetua in omnem poſteritatem notatur infamia. ſin volũtariam
elegerit necem, vltrò ſibimet ventrem alta plaga in obliquum, nonnulli
etiam animoſiores duplici in decuſſim incidunt. vbi effluere inteſtina cæ-
pêre,parato in idipſum famulo ceruices amputãdas præbent; & ex amicis
precipui illatis pariter ſibi manib⁹,ſupra mortuũ corruere ſibi glorioſum F
putant.Atq; idẽ facinus,in alijs quoq; periculis,præſertim vbi agitur exiſti-
matio & fama, valdè vſitatum eſt,& obductis denſa caligine mentibus ho
neſtiſſimum ducitur.quin,ipſi interdum pueri vel à parentibus exacerbati
vehementius,vel grauiore aliqua indignatione concepta, genus id leti pa-
lã ſibimet ipſi conſciſcunt.Forenſis res,nulla propemodũ: non iuris ciuilis
formulæ;non reſponſa prudentũ;non vadimonia;non carcer: non iudicũ
teſtiumue reiectio;non citatio reorum, aut cauſæ dicendæ poteſtas.ius to-
tum in armis,aut principum placitis:horum in proceres duceſque;ducum
in ciues; ciuium in ſuam cuiq; familiam formidabile vitę pariter ac necis
arbitrium:neque ab inferioribus acta pro poteſtate, à ſuperioribus in cog-
nitionem reuocari, aut reſcindi conſueuêre.ipſi autem dynaſtæ Regeſue,
quamquam ab externo ac mercenario milite planè imparati,atque ob id-
ipſum indigenis vehementer obnoxij; tamen barbaro quodam faſtu, vti
de Sina retulimus, adorari colique ſe volunt: ſtipati armatorum caterua,
difficiles aditus,delicatas præbent aures:adducto que vultu,nutibus fermè
vel ſcriptis agunt:ſermonem grauatè cõſociant:nil opis habent in populi
caritate repoſitum: regit omnia metus:huic adiunctum eſt odium: inde
crebræ, & occultæ conſpirationes ac ſeditiones erumpunt; excuſſoque
recto-

A rectore,ſceptrum ad alios alioſque,in ſumma rerum omnium perturbati-
one tranſfertur.vetuſta imperia,& principum longa ſerie deductas imagi-
nes oppidò pauca reperias. Sanè Iaponium omne nomen vni quondam
parebat Imperatori,cui titulus Vo,ſeu Dairi:quoad is diuturna pace in de
licias atque ſocordiam reſolutus;præfectis, & ſatrapis, ac præcipuè Cubis
(ſic enim duo primarij vocabantur,quorum alter deinde extinxit alterũ)
contemptui cæpit eſſe.Viri ergo militares,talem aliquandiu perpeſſi, mox
indignati dominum;tandem abrupêre frænos, & ſuam inuaſêre quiſque
prouinciam:ita,momentò vnitas illa,& maximi contextus imperij, mul-
tas in partes ac veluti fragmenta diſſilijt;ius tantùm Dairi manſit in hunc
vſque diem,honorum vocabula proceribus diuidendi,quæ pro graduum
varietate mutantur identidem,certiſque characteribus deſignantur. inde
haud ſpernendas cogit pecunias:alioqui pæne precariam obtinet dignita-
tem.Summus verò & potentiſſimus Iaponiorum omnium habetur ille,
quiſquis Meacum,& Meaco finitima nobiliſſima regna(quem tractum cõ
muni nomine Tenſam appellant)armis atque arcibus occuparit. Ea loca
B nuper obtinebat Nubunanga,quem dixi,tyrannus.huius in ſolium à con-
iuratis ante hoc biennium interempti;liberis eiuſdem aut pulſis aut occi-
ſis,per factionem ac vim præcipuus è ducum numero Faxiba ſucceſſit. Ha-
ctenus de moribus inſtitutiſque Iaponiorum,quod adhuc in tanta locorũ
longinquitate cognoſci potuit.Cæterùm aditæ primùm eius terræ titulũ,
decuſue,& alij quidem Luſitani ad ſe trahunt:ſed ego Antonio Galuano
crediderim,in eo libro quem de inuentoribus orbis noui conſcripſit,aper-
tè narranti, Antonium Motam, Franciſcum Zeimotum, & Antonium
Pexotum,cùm ex vrbe Sionis Dodra peterent Sinas,pertinaci vento ad in-
ſulas Iaponiorũ abreptos anno ſeculi huius quadrageſimo ſecundo, cùm
Soſa(vti dicebamus) Indicam prouinciam regendam accepiſſet.Is,eo per-
functus munere,Ioanni Caſtrio ſucceſſori gubernacula tradidit, qui feli-
ciſſima vſus nauigatione,præter militum ſupplementa,egregios tres viros
è Societate IESV ad Xauerij labores adiuuandos aduexerat: Hiſpanum
vnum,Ioannem Beiram è Ponteuectere (id oppidi nomen, oræ Callaicæ)
Italos duos,Nicolaum Lancilotum Vrbinatem,& Antonium Criminalẽ
Parmenſem,qui deinde,vti explicabimus, præclaro martyrio coronatus
C eſt.Hiſce comitibus Goam delatus Prætor,forenſi primùm compoſita re,
nouiſque magiſtratibus & ſcribis cum cura ſuffectis,in reficiendam exinde
augendamque claſſem,& reuocandam omni ſtudio militarem diſciplinã
incubuit.Circa idem tempus,Moluci Rex Aerius,Goam vinctus defertur.
Solio deturbatum nulla ipſius culpa; ferroque & criminibus oneratum
Iordanus Ternatenſis præfectus cum armatis cuſtodibus ad Prætorem In-
diæ miſerat.Aduenientem,Caſtrius,detractis catenis,regio apparatu exce-
pit;& in ſeparato hoſpitio liberaliter habitum,cauſa probè cognita,de cõ
ſilij ſententia clementer abſoluit:ornatum inde laudibus & honeſto comi
tatu,in regnum,haud ſine tacita Iordani ſuggillatione reſtituit. Hoc item
Prætore feliciter adminiſtrata Chriſtiana res eſt.Michael Vaſæus, de quo
ſupra commemorauimus,eximia virtute ſacerdos,deque Eccleſia Chriſti
optimè meritus,conſilijs cum Franciſco Xauerio communicatis, ſub ad-
uentum Caſtrij nauigauit in Luſitaniam;Indicæ rei vitia demonſtrauit Re
gi;vt ea tollerentur,omni ope curauit;ab eodem Rege, anno ſequenti lit-
„ teras ad Caſtrium Prætorem eiuſmodi retulit:IOANnes Rex, Ioanni Ca-
„ ſtrio Indiæ Prætori,amico S.Quod non ignoras,idololatria tam graue pia
„ culum eſt,vt ea in meis regnis vllo pacto ferenda non ſit. delatum eſt au-
„ tẽ ad nos,in Goanis finibus,tũ publicè,tum priuatim coli ſacella idolorũ.
„ Præterea ludos,rituſq; ethnicos celebrari palã.Ac proinde,tibi etiam atq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam mando ac planè iubeo, idola omnia per idoneos administros inue- D
stigata, & vndique sublata comminuas, comburasque, & cum grauibus e-
dicas minis, ne cui prorsus vllum eiusmodi simulacrum aut signum ex æ-
re, ligno, argilla, gypso, alioue metallo, materia, massa, fundere, ducere,
sculpere, fingere, exprimere, figurare: aut aliunde importatum habere,
seu sacra ludosue ethnico more facere, aut Brachmanas concionatores
magistrosue, tererrimos Christi aduersarios, vlla ope iuuare, vel tecto re-
cipere liceat. Qui secus faxit, pœnis in edicto propositis nulla remissione
mulctator. Et quia gentes ad legitimum vnius Dei cultum, non modò spe
futuræ beatitudinis, sed etiam præsentibus interdum præmijs inuitandæ
sunt; curabis enixè, vti redemptur̃e vectigalium, curationes publicæ, & alia
munera quæstuosa, in homines ethnicos ad hanc diem cõferri solita, in ip-
sos Christi neophytos primo quoque tẽpore transferantur. Ad classes me-
as deducendas audio promiscuũ cogi vulgus Indorũ. Placet excipi Chri-
stianos. quod si necessitas, eorum quoque operas interdum exegerit; vide-
bis omnino posthac, vti quotidiana illis merces ac iusta soluatur. Atq; hoc
toto de genere Michaëlis Vasæi sententiam exquires: quem nos virum &
publicæ rei bene peritum, & Christianæ religionis apprimè studiosum ani E
maduertimus. Ad hæc, certis auctoribus magno mihi meo dolore cõper-
tum est; ab Lusitanis hominibus vili pretio coempta mancipia, quæ apud
Christianos dominos perfacili negotio ad baptismum adduci possint; Ma-
hometanis ac barbaris mercatoribus, ad non dubium animorum interi-
tum, vberioris quæstus causa venundari. Id piaculum ne admittatur in po
sterum, neu seruitia vlli nisi Christiano emptori aut licitatori addicantur,
item graui cauebis edicto. Fœneratorum licentiã, quam certo capite Goa-
narum legum ali didicimus, fac imperio atque auctoritate coërceas: idq;
caput è legum serie quamprimum expũgas. In oppido Bazaino templum
Diuo Iosepho exstruitor, idoneumque stipendium alendo Vicario, & be-
neficiarijs aliquot, de meo adsignator. Annua porrò tria pardaum millia,
in impuras Mahometis ædes, & nefarium cultum, ab eius sectatoribus im-
pendi antehac solita; euangelij præconibus, & conuersionis adiutoribus
in posterum numerantor. In agro Cialensi, neophytis à Michaële Va-
sco institutis, & si q'ui preterea ad Christum accesserint; è meis vectigalibus
trecenti quotannis oryzæ modij ab antistite diuiduntor. Pondera, pretia,
pactiones, olim cum Thomæis Christianis initas, qui in Cocincnsi ditione F
diuendunt piper, à nostris mercatoribus labefactari violarique cognoui-
mus: nec non subtrahi corollaria, quæ ad pretium addi ex pacto conuen-
to cõsueuerant: idque magno cum eorum damno pariter & offensione,
quibus multas ob causas præcipuè consultum oportuerat. Ac proinde cu-
rabis quàm diligentissimè, vt in hisce commercijs, Thomæi prorsus inco-
lumes indemnesque seruentur: eosque cæteris etiam in rebus, vti Christia-
nos & socios æquum est, liberaliter comiterque tractabis. Ages etiam cum
ipso Cocini Rege, vti ritus quosdam ethnicos ab ipsius augurib⁹ in piperis
venditione adhiberi solitos (quandoquidem nihil ipsius ea res interest) è
nostro cõmercio tolli permittat. Ab eodem Rege aiunt Indos ex eius di-
tione, qui relictis idolis Christiana suscipiũt sacra, fortunis omnibus illicò
spoliari. Ab eiusmodi immanitate & tu omnibus neruis amicum Regem
niteris auertere: & nos ipsi quoque in eandem sententiam ad eum litteras
dabimus. Socotoranam causam diligenter ipse tu mihi, coram & per
litteras commendasti. eos ego populos, è miserrima seruitute ereptos ad-
modum cupio; sed cum eo, ne Turca, cuius in imperio sunt, acri⁹ irritetur;
classesque in isthæc maria mittere paulatim adsuescat. Hoc totum, adhibi-
to Michaële Vasæo, tu pro tua prudentia rerumque istarum vsu, videbis
cuiusmodi sit. Piscarij littoris incolas, cùm alijs iniurijs affici à meis duci-
bus ferunt; tum verò cogi ad ea quæ piscantur, sibi tantùm, iniqua condi-
tione vendenda. Cauebis igitur etiam atque etiam, ne populis ijs liberum
vendendi arbitrium adimatur: ducesque mei in commercio eiusmodi ne
quid sibi proprium arrogent. atque ad cæteram quoque tollendam vexati
onem, videbis num ea littora sat custodiri, meaque vectigalia sat commo-
dè exigi sine classibus possint. quæ res si facultatem habuerit; non est cur il-
luc in posterum nauigent. Præterea, cum magistro Francisco Xauerio con
sultabis atque dispicies, vtrum ad eius Ecclesiæ incrementum expediat, fas-
ne sit; piscandi potestatem patere duntaxat ijs qui Christum induerint: cæ-
teros; quoad sapiant, eo quæstu & commodo prohiberi. Qui ex ethnicis ad
Christum se se conuertunt, eos audio tanquam sceleratos & sacros, à parẽ-
tibus, cognatis, amicisque tecto eijci, bonis euerti, ac summa protinus in so
litudine atque egestate versari. Horum tu inopiæ subleuandæ, communi-
cata cum Vasæo re, annuam è meis reditibus pecuniæ summam decernes,
distribuendam à sacerdote, qui eiusmodi neophytorum institutioni præ-
B fuerit. è Ceilano insula, regius, vti fertur, adolescentulus, impias, auun culi-
ne an parentis? effugiens manus, Goam baptismi gratia se contulit. Huius
in persona quando ad aliorum conuersionem haud leue momentum est,
dabis operam vti doctrina quidem ac moribus, in Diui Pauli collegio cũ
alumnis cæteris imbuatur: quod verò ad victum cultumque attinet, lauto
separatim hospitio, impensa mea copiosè ac liberaliter habeatur. Signifi-
cauit is ipse mihi per litteras, ad Ceilani regnum, sibi ius actionemque cõ-
petere: videbis quidnam hoc sit: totamque rem probè exploratam & cog-
nitam ad me perscribes. Quod autem tyrannus in suos populares, qui Euã
gelio credidêre, tam crudeliter sæuijt; feras quidem illas, veruntamen debi
tas tanto sceleri pœnas ab eo per te quamprimum exigi volo: & grauem
audaciæ mercedẽ statui; quò intelligant omnes, nihil esse mihi antiquius,
quàm vt omni ex parte integri incolumesque seruentur, qui à dæmonum
castris ad Christiana signa transierint. Ab ethnicis artificibus, Christi Do-
mini, Virginis Matris, & sanctorum imagines pingi, atq; adeo circumferri
venales; minimè decorum est nomini Christiano. Tu ergo, cum proscripti
onis ac virgarum minis edices, ne cui profano tabulas eiusmodi pingere,
C aut vendere quoquomodo in posterum liceat. Parœciale Cocini templũ,
itemque Colani, dudum inchoata, patere imbribus putrefacienda, turpissi
mum est. Vtrunque tu, architectis ac fabris adhibitis, quamprimum tegen
dum ac perficiendum curabis. Placet etiam, in vico Noroa templum Di-
uo Thomæ Apostolo fieri; Calapore cæptam sanctæ Crucis ædem absol-
ui; itemque in Ciorano insula templum excitari. præterea, locis idoneis
auditoria & scholas institui, ad quæ statis diebus non Christiana modò
plebs catechismi causa; verùm etiam ethnici ad Euangelium audiendum
vel inuiti conueniant. Quandoquidem in ista mea ditione mihi primùm
omnium & maximum est obsequium Dei, & Christianæ religionis ampli-
ficatio; cupio vehementer è Salsetanis quoque & Bardesijs finibus, quibus
mihi nuper Idalcan cessit: idolorum cultum, ac profanas gentium super-
stitiones prorsus euelli. Id quò citra tumultum ac vim, hoc præsertim ini-
tio fiat; expedit, rationibus ac disputationibus quàm lenissimè populos e-
doceri, quãto in errore, ac veritatis ignoratione versentur: quamq; vel per-
uersum vel impiũ sit cultum, vni debitum Deo, simulacris lapidibusq; ab
homine tribui. Porrò, ad eas pellendas tenebras, cùm alios viros adhibebis
virtute & eruditione præstantes; tum verò ipse tu primarios gentis euoca-
re, alloqui, monere non desines, atque omni ratione ad Christum allicere.
Qui se se dederint; hosce, in fidẽ receptos, nõ tueberis modò, sed etiam pro
suo

Universidad de Deusto
Biblioteca

suo quemque captu fouebis ornabisque. Hæc omnia scito nobis maiorem D
in modum esse cordi: quæ singula, te pro tua industria & probitate sedulò "
curaturum esse cõfidimus. Almerini viij. Idus Martias. M.D.XLVI. Epistolam igitur hanc, indicem regiæ pietatis ac sapientiæ, Vasæus in Indiam pertulit plenus optima spe. Cæterùm salutaria principis mandata, itemq; Prætoris edicta, non quãtum par fuerat ponderis habuêre. obseruata & exhausta fermè facillima quæque. reliqua, partim quod priuatis obstarent commodis, haud æquo animo in vulgus accepta: partim, nondum maturis ad agendum rebus, in aliud tempus dilata. Eiusdem Regis decreto, ad reditus quos antea capiebat Diui Pauli Collegium, aureorum insuper annua bina millia Goanis è vectigalibus accesêre. Xauerius interim, Parauana Ecclesia constituta, Molucas (quam Domini vineam à Galuani discessu fœdum in modum squalere didicerat) Parauis illum apud se retinere summa ope conantibus, petere nihilominus intendit. Meliaporem ex itinere primùm, inde Malacam: à Malaca in Amboinum, & Mauricas insulas, postremò Ternatem defertur. Omnibus locis bene ac feliciter gesta re, plantarijs de more institutis pro copia præsenti villicos atque custodes apposuit. Hinc ad reuisenda quæ liquerat; operasque in Christi latifundia diuiE
dendas (quippe recentes interim ex Europa cultores aduenerant) haud sine magno Molucensium fletu Goam renauigare est coactus. Interea Tolanus Mauricæ terræ dynasta, in Ecclesiam Dei (& erat ibi neophytorum ingens numerus) odium exprompserat nominis Christiani, multos acerbè torserat, quosdam occiderat, plerosque omnibus fortunis exuerat. Ad ea facinora punienda profecti ab Ternate Lusitani, locum tum cætera munitione, tũ fudibus præacutis, ac tribulis ferreis vndique septum offendũt. adeò, conscius quid meruisset Mahometanus, oppidum ad hostes arcendos omni quidem arte, veruntamen irrito conatu firmârat. siquidem eructantibus è vicino verticibus montium, tanta repente cecidit cinerum vis, vti munitionibus coopertis obrutisque, liberum ac tutum Lusitanis ad vrbem accessum daret. hinc, non solùm exitu læta, sed etiam miraculo insignis parta victoria. Circa idem tempus Meliapore item insignis ad memoriam accidit res. Lusitani, suburbano in colle, vbi mactatum à barbaris Apostolum Dei Thomam fuisse docuimus, nouum eidem Apostolo sacellum exstruebant. Aperientibus fundamentum, insculpta quadrato lapidi, sanguineis & in speciem recentibus cõspersa guttis apparuit Crux, F
lapideo item circulo inclusa; repandum in lilium desinens. insidet in summo columba: lætæ ab imo herbæ luxuriant: in eo circulo incisæ notæ cernuntur, quas propter vetustatem legi adhuc potuisse negant quidam; alij, seorsum ad legendum adhibitos diuersarum nationum Brachmanas duos præcipua eruditionis fama; haud paruo quidem labore, veruntamen congruenti ambos interpretatione respondisse ferunt, notas eas, plurium litterarum singulas obtinere vim. ijs Apostoli Sãcti martyrium, quale nos è vetere traditione descripsimus, breuiter contineri: atque illud nominatim (quod ipsæ testentur guttæ) Christi famulum, inter eius Crucis adorationem & oscula cecidisse. Extractam ergo tabulam ac probè purgatam, Lusitani confestim in ara gratulabundi constituunt: intentiore cura sacellum absoluunt. Noua inde loco frequentia, nouus honos accessit. sed miraculo mox euidenti maiorem in modum aucta religio. octo ante Christi Domini, tribus ante Apostoli natalem diebus, cùm ab Ecclesia celebratur exspectatio Virginei partus, in eam ædiculam Christiani rei diuinæ causa cõuenerant. Mirum dictu: simulatq; ab sacerdote cœptum Euãgelium est; vniuerso inspectante populo, Crux ea modicis primò stillis, largo dein sudore manauit. admota hinc tersui linteola sacra, liquido cruentas ebibêre ma-

A re maculas. Color etiam Crucis, è candido sensim in pallidum, è pallido in atrũ cessit: grato posthęc splendore cęruleus effulsit: ad extremum, sacrificio peracto, natiuus redijt. Scilicet, res tã noua & illustris, ineffabili quodã gaudio delibutis adstãtium animis, altos gemitus, pias acclamationes, vim lacrymarum exciuit: neque verò proprium illius duntaxat diei cœtusue, id spectaculum fuit. ex eo tempore, singulis fermè annis, eadem festa luce, eodem non modò sacrificij, sed etiã Euangelij momento recurrit. si quando intermissum est, ipso doctus euentu dirum aliquid portendi populus putat. Ac, ne quis apud nos in tali tantaq; re dubitãdi foret locus; totã dein & facti seriẽ, publicis consignatã litteris, & operis effigiẽ è lapide ipso diligẽter expressam, Cocinensis Episcopus in Europã sub initia Concilij Tridentini transmisit. Cæterũ thesaurus ipse, repertus Castrio demũ obtinẽte prouinciam; & Euãgelio adstruxit fidem, & opportunè Prætori ad omne periculum ac dimicationẽ pro Christi nomine subeundam, animos addidit.

HISTORIARVM INDICARVM LIBER TERTIVS DECIMVS.

B Tranquilla tum Lusitano res erat Indica, finitimis tyrannis dynastisq; partim vi ac metu subactis; partim etiam æquo fœdere in amicitiã ac societatem adscitis; cùm repẽte periculosum & graue bellũ, vnde minimè putabatur exortũ est. Eius belli cõcitator ac princeps fuit Sofar, qui post fœdũ ab vrbe Dio Solimani discessum, pacemq; redditã Lusitanis, nunq̃ animum remiserat à colligẽdis per otiũ viribus, quibus, vbi maturũ esset, ad eorum perniciẽ vteretur. Sex amplius annorũ spatiũ liberum in oẽs apparatus habuerat. quo tempore ita se in Mamudij adultã iã ætate Regis gratiã insinuarat, vt omniũ arcanorũ non particeps esset modò, sed pæne moderator & arbiter. ac simul animũ adolescẽtis, & suo ipsum dolore, & muliebribus iam sat incensum facibus, ad vleiscendos auunculi Baburij manes, delendumq; ex India Lusitanũ omne nomẽ, miris artibus incitarat. In eã rem, præter veteres copias, nouos quotidiè varijs è nationibus milites, ducesq; belli peritos, ingentibus præmijs euocabat Rex. ijs in disciplinam tyrones & collectitij tradebantur: fa-
C brũ, artificum, ac munitorũ multitudo quàm maxima cogebatur. ac pter cæteros, architecti etiã & machinatores egregij quinq; à Byzantio vrbe cõducti, menstruo in singulos trecentorũ aureorum pacto stipendio. armorũ ac tormentorum omnis generis officinæ locis idoneis peramplæ instituntur. solicitati occultis legationibus Indi Reges ac principes ad puniendas iniurias, & recuperandam maris possessionem, quam latrones pauculi, specie mercaturę subreptã, aliena magis ignauia, quàm sua virtute obtinerẽt. Sibi esse certũ ac fixum, primo quoq; tempore Diensem arcẽ inuadere. si vnà cuncti cõsurgant, libertatẽq; ac dignitatem, qua nihil prius debeat esse, tandẽ aliquando respiciant; tam exiguã profectò manũ, tot sparsam præsidijs, ab ope domestica toto pæne terrarũ orbe discluſam, mutui demũ inter ipsos auxilij cõmunione sublata, nullo negotio prorsus obrui & extingui posse. Cũ eiusmodi fere mandatis dimissi quoquouersum legati. Et omnia hęc interim clandestinis agitata consilijs, alto silentio tegebantur. Vniuersæ comparationi, tantisque delectibus, probabili sanè commento prætendebatur imminens in singulos dies à Patanio Rege bellum, quicum propter vicinitatem, quotidianæ discordiarum causæ non deerant. Sofar, simulandi æquè ac dissimulãdi magister, tum vel maximè cum Lusitanis, honore verborum, officijs, humanitate certare. Neque verò callidi veteratoris fucum astutiamque inscitè Mamudius imitari: quippe, tum suopte ingenio tectus ac perfidus; tum domesticis disciplinis ad omnes dolos

Universidad de Deusto
Biblioteca

dolos atque fallacias eruditus: adeoque se per id ipsum tempus in Lusitanos bene animatum ostendere; vt noxios etiam perfugasque, si qui ex eorum ditione in suos transissent fines, magna cum beneuolentiæ significatione ijsdem ad supplicium redderet. Porrò, artificium hoc dupliciter proderat Cambaianis: quod cùm suas ipsi cogitationes vario obtentu celarēt; tum Lusitanos (vt est omnis incauta securitas) ad cuncta quæ nosse cuperent de viribus ipsorum opibusque, de numero militum ac nauium, deque omni statu prouinciæ palam & sine ambagibus promenda perlicerent. Erant autem, siue superiorum temporum vitio, siue inani fiducia diuturnę pacis, tum eiusmodi res, quæ vel quietum hostem & otij cupidū, pæne explorata victoriæ spe irritare facile possent. Disciplinæ bellicæ studium, ad mercimonia quæstusq; conuersum. regius fiscus, vario sumptu & fraude multorum exhaustus. classis in naualibus, interna vermiū labe ac situ corrupta. nautæ remigesq;, neglectis custodijs infrequentes: milites, è statiuis atque præsidijs, causati sibi stipendia non pernumerari, plerique diffugerāt, atque arma flagitiosè vendiderant. in ipsa Diensi arce, quæ maximè omnium erat, propter loci naturā, subitis ac varijs belli casibus opportuna, è defensoribus nongentis, quos ibi Garzias pace cōstituta reliquerat, ad ducentos circiter & quinquaginta redierat summa. atq; hos ipsos, Ioannes Mascarenias præfectus, priuata magis munificentia & comitate, quàm auctoritate imperij, vel sacramenti religione retinebat. ibidem adseruabatur pulueris tormētarij, si acrior instaret necessitas, quod vix vnum in mensem esset satis. ac, ne frumenti quidem, vel oryzæ, & reliqui commeatus, ex anteconuecto atq; sepositō copia suppetebat. Hæc, Sofar, in primis, & alia id genus, ab Lusitanis, qui in Cambaia negotiabantur, seperatim ac sæpius, familiari consuetudine percunctando, probè cognorat. Inde Regum exterorum, præsertim qui mare accōlunt, pertētari animos denuò placuit. missi rursus legati. ijs auditis, Reges alij pecunia & milite iuuêre Mamudiū: alij, quominus eandem coirent societatem, intestino ac propius vrente bello distenti sunt. apud quosdam etiam, rei euentū exspectantes, composita nuper cū Lusitano pax & amicitia valuit. At Cambaianus, posteaquam sat sibi copiarum viriumq; paratū ad omnes conatus animaduertit; gerendi belli hanc maximè rationē instituit. Sofarem, ingentibus inflatū promissis, summæ rerum ampla cum potestate præfecit. Rumecani Sofaris filio, rei tormentariæ procurationem attribuit. hyems ad obsidionē arcis delecta, cuius initium, vti supra demonstrauimus, in ijs locis est à Kalen. Aprilis: vt ipsum anni tempus, præclusa nauigatione, Lusitanos maritimis, quæ vna supererant, auxilijs prohiberet. Rebus ita constitutis, ad earum suspicionē quò ad fieri posset auertendam, rumorem insuper è cōposito dissipant; vrbem Dium Sofari pro amicitia donatam ab Rege; in eamq; possessionem breui Sofarē esse venturū: nec sine magno comitatu; reuocādæ veteris frequentiæ causa. quæ res eò propius ad veri similitudinē accedebat, quod & plenus certaminū & controuersiarum esset is dominatus, vt non multū ex ea largitione Rex damni facere videretur; & huic eidē Sofari oppida nobilia duo, Surratū, & Reinelum paulo ante concesserat. ea fama vulgata, Sofar, Surrato, vbi tū agebat, litteras ad Mascareniam dat: in quibus erat scriptum: Ad cætera loca, quę Mamudij Regis benignitate obtineret, nouissimè Diū vrbem accessisse. id munus eò sibi accidisse iucundius, quò maiorē inde facultatem sit habiturus, optata Mascarenię tanti viri consuetudine perfruendi. simul sibi esse in animo, vrbem superioribus belli cladibus magna ex parte dirutam & euersam instaurare, & in pristinam, si fieri possit, celebritatem reducere; tumultus ac rapinas arcere; aduenis ac mercatoribus, quò libentius affluant, pacem, annonam, fidem omni ratione præstare: neq; id sua tantùm, sed etiā ipsius Regis Lusitaniæ causa. hæc quoniā in tanta hominū perfidia, tamq; seditiosis incolarū ingenijs fieri sine magno apparatu copijsq; non possint; petere se & orare, si armatus, & cinctus amicorū frequētia, Dium aduenerit; ne quid idcirco aduersus Lusitanam rem aut amplitudinē ab se, vel à Mamudio cogitatū interpretetur. id adeò reapse daturū operam, vti æqui pariter & iniqui omnes intelligant. Si fallat; diras omnes in se, caputq; suū, fortunas, ac liberos, imprecatur. Hæc per summam impudentiā à Sofare in præsens tēpus de more conficta. Mascarenias haud ita pridē in eius arcis præfectura successerat Emmanueli Sofæ (alteri ab eo qui à Badurianis est cæsus) cognomēto Sepuluedę. atq; is initio præfecturæ, cū in Cambaiæ finibus multa miscēri ac parari contra Pataniū Regē audisset; haud sanè cōmotus est. quippe nec sinè causa, Mamudio, rebus iā à Mogore accisis, æmuli atq; opulenti Regis insidias omni conatu præcauē das putabat; & quò minus temere Lusitanum, cōstituta iām pace, Cambæi lacesserent, vel sibi obnoxiū ducerent; sat magna ipsorū mercede recentibus euētis edoctos arbitrabatur. Hæc fermè principio Mascareniā sōlicitudine liberabant. Ast vbi, tempore procedente, Patanius nihil mouebat; ac nihilominus Cābaia erat in armis; & militari concursatione, machinarū opificio, carrisq; ac iumentis omnia perstrepebant; enimuerò tū suspicari Mascarenias cæpit, subesse fraudem, atque ad Lusitanæ arcis excidiū ea cūcta spectare. suspicionem auxêre commeatus atq; tormenta, in pagos Dio propinquos paulatim subuehi cæpta. Postremò dubitationē exemēre omnem, Sofaris ipsius litteræ, tanta præsertim adulatione blanditijsq; consperſæ; necnon magna calonū lixarumq; turba cū plaustris & impedimentis in vrbem ingressa; itemq; sub signis cohortes armatorū aliquot subsequutæ. Annus tum numerabatur seculi huiusce 46. & exacto iam autumno Martius mensis erat in exitu. Mascarenias, quamquā atroci ac subita perculsus re, tamen extemplò colligit animū; seque in omnes firmandæ arcis, & seruandi præsidij partes intendit. Prima fuit propitiādi præpotentis Dei cura. cælestem opem & supplex implorauit ipse; & aliorū precibus iussit exposci. Tum per expedita nauigia Castriū Indiæ Prætorē, itemq; Bazaini & Ciauli præfectos Hieronymum Menesiū, & Antonium Sosam; de hostium apparatu & conatibus edocet: ni suppetię quamprimū ferantur, vltimum haud dubiè sibi suisque imminere discrimen. In eadem loca mox nauibus institorum amandat imbellem turbam, exceptis aliquot vsus quotidiani mancipijs, & paucis insuper matronis, quæ sexus oblitæ, ne deserērent viros, societatem periculi, & diuturnæ obsidionis incommoda minimè recusabāt. Lusitanos præterea negotiatores, quibus erat arctior cum Diensibus amicitia, hortatur tum publicæ salutis, tū priuati compendij causa, vti coemptā frumenti & oryzæ vim, carnes piscesq; sale duratos, & alia id genus alimenta militibus deinde vendenda, celeriter in arcis apothecas importent. id, vti potuit in tāta temporis angustia, & Diensium iniquitate, sedulò factum. Simul, tecta & tabernæ in vestibulo arcis euersæ. tigna, tabulæ, ferramenta, mali nauium introlati. Inter hæc, Mascarenias pari dissimulatione, & ijsdem quibus peti se videt artibus, ad Sofaris epistolā ita rescribit: Quod Sofar, præter cętera in eum à Mamudio collata ornamenta, honoresque, nuper etiam Diensi toparchia decoratus auctusque sit; neque mirari se, qui præclara eius in Regem regnumque Cambaiæ merita dudum norit; & magnam cepisse animo voluptatem, non ipsius modò Sofaris, verùm etiam reipublicæ causa; quod bonorum omniū interfit, fortibus & industrijs viris laborum præmia pro dignitate persolui. Quod ad ipsius aduentum in vrbem attineat, nequaquā se illi concedere, vti maiorem fructum, è mutuo conspectu & familiari consuetudine percepturus sit. De copiarū numero,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quas ad vrbem varijs de causis cogatur adducere;neq; pudoris, neque arbitrij sui esse,definire quicq̃:tantùm admonere pro amicitia, videat etiã atq; etiã,ne quid in tanta hominũ colluuie,& Lusitani præsidij vicinitate turbetur.Hisce litteris acceptis,magnopere lætari Sofar,tam bellè tecta sua consilia;tam læta initia dare sese.neque diutius morandum ratus;instante iam hyeme,Dium alias identidem aliasq; submittit manus. interdiu milites ac lixæ cum sarcinis,noctu maiora tormenta cum reliquo instrumento oppugnationis intrabant. Postremò Sofar ipse ad XIV. Kalend. Maias cum Rumecane filio vrbem inuehitur.millia quinque Turcarum ducebat.ij erant exercitus nerui.sequebatur longè maior è varijs gentibus multitudo. Nouus dominus,vetus inquilinus,ingenti gratulatione & plausu ciuitatis exceptus,diuertit in regiam: inde per causam Mascareniæ salutandi, speculatores in arcem mittit.à Mascarenià vicissim ad eum, honoris & officij causa destinatur Simon Pheus Limenarcha,notæ prudentiæ vir.Hunc Sofar aduenientem primò comiter accipit:mox,varijs de rebus instituto sermone, deliberatum esse,ait,sibi,ad rixas vitandas,muro vrbem ab arce diuidere;valde optare se,ne Lusitani,vt olim,adeò salutare impediant opus. dein eorundem iniuriam institit queri,quod penè precario in eas regiones admissi;totum sibi vindicent mare; & cùm alios populos ac dynastas,tum verò ipsum quoque Cambaiæ Regem iniussu nauigare prohibeãt. Sat iam peregrinos & aduenas,veteribus incolis insultasse: tantam indignitatẽ ferri non posse diutius.hæc Pheum renuntiare suis, ac simul reputare iubet quemq; apud se,quã pauci,quàm procul ab domo, quã à rebus omnibus imparati,quàm incommodo anni tempore,tot tamque infensis nationibus ad prædam obiecti sint.ad ea si prudenter animum aduerterint; profectò fore,vti,vel cum iactura,paci atque otio consulant, nedum in tanta rerum iniquitate deprehensi,validiorum opes atque arma vltrò lacessant. Cũ hisce mãdatis Pheus in arcẽ regreditur. Mascarenias ad consiliũ refert. ac tametsi liquidò cunctis apparuit,à Sofare non certamen iuris queri,sed vim;tamẽ, ne furendi materiã hosti armato præbuisse viderẽtur;de cæteris rebus placuit responderi,nihil ipsorũ iuris aut potestatis esse. haud longè distare Prætorẽ Indiæ Castriũ.si ad eum legati mittãtur, sperare pro eius iustitia,quod fas æquumq; sit,facilè impetraturos. Quod verò ad murum attineat exstruendũ,in Garziano fœdere disertis verbis cautũ esse de limite. si intra id spatiũ ædificare Sofar animũ inducat;se non modò nõ prohibituros,verũ etiam adiuturos manu.Sin terminos transilire,&,quod Ninarauus ante frustra tentarit,arci obmoliri atque officere cogitet;daturos operam vti denuo Cãbaia atq; India omnis intelligat,Lusitanos nullo terrore, nullis difficultatibus,vel de iure finiũ,vel de gradu constantiæ demoueri. Hæc Pheus idem referre iussus in regiã,& vnà exemplũ fœderis, testato descriptũ.Ad ea denũtiata,nimirũ Christi deserror excãduit: traditũq; sibi à Pheo libellũ,incensus ira,discerpsit.id Sofari,& committendi belli principiũ; & finis alienæ gerendæ personę fuit.confestim iectę legato catenę:& ambulantes in proximo Lusitani alij duo repẽte cõprehensi, & in custodiã traditi:nimbus telorũ in arcem subito procursu coniectus. Per hunc modũ hostili scelere patefacto,Mascarenias,quò propius cernit periculũ, eò in speciẽ erectior celsiorq̃ue;suos omni ratione cõfirmat.hortatur ne improuiso malo icti contrahant animos.proprium esse Lusitani generis & sanguinis,demonstrare quidnam diuino fulta præsidio, neque tamen idcirco in socordiam resoluta,paucitas possit.Eius rei multa eaq; illustria varijs orbis terræ partibus edita documenta.Sed ne longè abeant, nuper hãc ipsam arcẽ,Antonio Sylueria præfecto,maiorib⁹ etiã copijs terra mariq; oppugnatam obsessamq;.Lusitanos perexiguo numero ad vltimũ inopiæ redactos, multo

multò maxima parte suorum amissa;tamen stetisse cœlesti subnixos ope; & quæ pati in ijs angustijs possit humanum corpus, omnia pertulisse, quoad fracti metu aduentantis ab Goa subsidij, Turcæ pariter & Guzarates, atque adeò Sofar idem ille,relictis per summam trepidationem impedimentis,abscesserint.Indè,prædicatione omnium & fama, nomini Lusitano ingens additum decus.haud disparis exitus,in simili causa, nunc quoque præcipiendum animis gaudium.nam & aduersus ruptores fœderum,contemptores diuini atque humani iuris,terrima dæmonum mancipia, pro insontibus & circumuentis,&,quod caput est, rectæ fidei defensoribus, haud dubiè superos bellũ esse gesturos:& accita iam ab Goa, Bazaino, Ciaulo, & alijs oppidis fidelissima suorum auxilia propediem affutura. Neque verò, quod ad timorem vel maximè proponatur,extimescendam esse hyemem. Lusitanæ pietati ,virtuti,nauigandi scientiæ,non regionum interualla ,nõ ventos, non tempestates,quominus vltima experiantur,obstare. Tantùm interea sẽ ipsi viros præbeant:omni conatu enitantur ad laudem;neu committant,vti vel Christiana fiducia,vel duritie militari,Syluerianis aut alijs inferiores vlla ex parte fuisse videantur.Eiusmodi vocibus publicè priuatimque obfirmato ad omnem patientiam milite;Mascarenias, pro tenuitate præsidij,stationes vigiliasque disponit. Septem, instauratæ paulo ante arcis erant propugnacula:in ijs totidem duces cum vicenis fere militibus collocat.Marinum castellum Fernando Caruallio committit.huic defensores triginta attributi.Cambaicam oram Iacobus Lacteus duobus caturibus tueri iussus,& hostẽ, quoad liceret,maritimis commeatibus intercludere.Reliquam manum sibi Mascarenias ad subita belli reseruat. Duces ad sua quisq; digressi loca,se se alacriter ad opus accingere: cẽtonibus ac molli tomento protegere muros: aggerere cespitẽ:farta glebis dolia inter pinnas locarẽ:arma ,contos,machinas, & quicquid ad repellendum hostem opus est,pro copia præsenti raptim xpedire:ad nominis Christiani gloriam retinendã; subeunda pericula;famem,sitim,vigiliasq;, & vltima perferendã;mutuis adhortationib⁹ incitari.Inter hæc,Sofar,omnibus iã rebus in proximò cõparatis,qua parte ex oppido est aditus, aggerẽ vineasq; ad arcẽ agere instituit. apertam quippe oppugnationem,& repentinum ad mœnia successum impediebat, præter defensorum virtutem,ipsa quoque altitudo & latitudo fossæ; quàm post Syluerias discessum, Emmanuel Sosa duplo quàm antea capaciorem effecerat. Sofaris autem; muniendi ratio fuit eiusmodi.Ab vtroque insulæ margine vallum arci ad teli iactum obiecit.in eo vallo turres locis editioribus excitantur è soluto lapide,frontibus duntaxat ad lineam exæquatis.ab tergo baiuli atq; operarij terram adaggerãt. in summo,prentis gossipij sarcinis, muralia tormenta;in medio atq; imo, relictis ex arte fenestellis, minores fistulæ collocantur. Hæc omnia paucis diebus admirabili celeritate perfecta.noctu fere muniebant,quò minus ad certos Lusitanorum ictus paterẽt. interdiu, sicut ab opere cessabatur;ita ab arce diuerberanda,& fatigandò præsidio nulla dabatur quies.A vallo dein multiplex murus cæptus duci,flexuosis Indico more mæandris:quò & oppidani tutius ad arcem subirent,aggeremque protruderent; & præsidiarij, si forte erupissent, non modò ad transuersas ex occulto iaculationes præberent corpora; sed etiam ignotis anfractibus &errore viarum implicitè tenerentur.Dum hæc fiunt,Sofar optimum statuit,ex alia parte marinum adoriri castellum:vt eo capto,& portum haberet in potestate, & arcem ab latere tormentis impeteret. Eius rei causa ingentem onerariam in recessu intimo procul ad hostium telis, ad castelli fastigium adæquandum, pluribus tabulatis attolli iubet;multoque bitumine ac pice diligenter oblini : quam deinde,ad castellum admotam æstu secundo, succen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dant;cœpto igne,in scaphas desiliant armati; auctoque tumultu inter fumum & clamorem,scalis ascensum in muros obtineant.Hæc res,priore bello fruſtra tentata,eundem rursus habuit exitum.quippe, tabulata paulatim in sublime crescentia conspicati è turribus Lusitani, rem ad Mascareniam deferunt. Extemplò negotium datur Iacobo Lacteo,qui captiua iã aliquot nauigia ad arcem traxerat,vti quamprimũ occupet parato ad incendium pegmati nec opinatos ignes inferre.Noctu profectus cum fistulatoribus haud plus viginti,quamquam tectis sub manus vola funiculis,leniſſimoque remorum pulsu,non latuit Sofarem ipsum, ea fortè hora circumeuntem excubias.ille confestim ad arma littusq; dat signũ.tollitur clamor.ex omni parte concurritur.Lacteus,ad simile casum præparatis iam ante suorum animis,rectũ cursum rectasq; proras in periculum tenet.nec minus feliciter quàm antea Goueanus, circumfrementibus ferreis globis atque sagittis, ad onerariam penetrat,vt in nullo tali metu,minimè custoditam.Confecta iã videbatur esse res,cùm in ipso(vt fit interdum)articulo, ingens præter omnem exspectationem difficultas oboritur. hostilis pyra, quam vel è longinquo concepturã ignes crediderant Lusitani, aduersum coniectas è proximo tædas ardentesque ollas,repẽte contumax & inuicta perstare:iteratis vndique iaculis nihilo magis lædi:iaculãtium oculos animosque ipsa rei nouitate confundere.Tum Lusitani,ancipiti vrgẽte malo, quod & in mora exitiũ,& in irrito incepto deformitas foret; consiliũ à cupiditate gloriæ mutuantur audax ac pænè temerarium. incisis momento anchoralibus,nauem ipsam remulco ad castellum vsq; per media tela perducunt.ibi demum facibus per otium ingestis, in hostium conspectu,relucẽtibus late flammis absumpta.Id euentum,sicuti eximiam in suos Dei benignitatem,& pristina miracula retulit,nullo,ne tum quidẽ,è Lusitanis in itu redituq; inter tantam missilium procellam desiderato,vno tantùm leuiter saucio;ita Sofarem,primò indignantem,dein stupore defixum,ab cõsilio maritimæ oppugnationis auertit.cò acrius ab terra munitiones vrgeri cœptę.& abundabat multitudo,vt si quid tormẽtis ab Lusitano dirutum esset,Mamudiani extemplò reficerent;& mortuorum loco (plurimi autẽ quamquam per tenebras fixi cadebant) fustuario coactos alios aliosque submitterent.inclusis contra,neque ad erumpendum copiæ,neque ad pernos & temerarios ictus iacula suppetebant.Per hunc modum, vertente mense,ad arcis pæne fossam agger vineæq; perductæ.huic rursus aggeri lapideum præstruunt murum,tredecim pedum latitudine:& in eo noua castella,crebrasque stationes,& varia tormenta constituunt. Hanc fermè circumuallandæ quacunque licuit,arcis formam sequutus est Sofar. Interea Castrio Prætori,ad classem, vt dictum est,reparandam sat per se incitato,acres addiderãt stimulos,Mascareniæ nuntij ac litteræ.Confestim,è duobus filijs Fernandũ natu minorẽ,egregiæ indolis adolescentem,cum nauigijs compluribus,& vario commeatu,cadisque sulphurei pulueris, & nobilium manu, Dium quàm celerrimè iubet præcedere. Hosce, dubio profectos cælo, atrox in medio cursu tempestas adorta disiecit. pars Bazainum & vicina littora petiẽre:Fernandus cum octo caturibus instando & remigando peruicit, vti Diensem teneret arcem;inuitisque, & inspectantibus Mamudianis,militem, & commeatus,& omne bellicum instrumentum exponeret. Ingenti Lusitanorum gaudio id subsidium acceptum: ac minime dubia spes victoriæ consequuta.initur bellatorum numerus: ad quadringentos & quinquaginta peruenit.Suppletæ dein auctæq; custodiæ, & Fernando infirmissimum omnium propugnaculum Diui Ioannis(suum cuiq; propugnaculo fermè ab cælestibus patronis indiderant nomen) cum fortissimis iuuenibus est datum. Per eosdem fere dies, Mamudius ad vi-

ad visenda opera militesque animandos,cum nouo exercitu Dium aduenit.id suspicatus è concursatione plausuque Mascarenias, Fernandũ Cattuallium è marino castello rem per exploratores iubet cognoscere. Transmissi multa iam nocte nandi periti & spectatæ fortitudinis viri sex, ad vicinam hostium stationem adrepunt;& è custodibus vni manus inijciunt.ad cuius vociferationem cõcursu facto,Lusitani duo tresve inter tumultum occisi.reliqui, tenaciter apprehensum vigilem, præualentes ipsi viribus,ad suos illicò transtulêre.Ex eo,de Regis aduentu cognitum est, itemque de consilijs hostium nonnulla comperta.quibus rebus adeò nõ exterriti sunt Lusitani,vt etiam per tenebras,crebro igne, bombisque, & tubarum cantu signa effusæ cuiusdam gratulationis ediderint.Inde cùm admiratio cepisset hostes,ausi è proximis vigilijs percontari quidam (è diuturno commercio haud ignari linguæ Lusitanæ)quænam esset causa tantæ ac tam repentinæ lætitiæ.Respõsum ex arce est:efferri gaudio Lusitanos, quod Mamudium ipsum in castris versari didicerint.quippe, hactenus cum fugitiuis & desertoribus,mistis ex omni colluuione, turpiter dimicatum. deinceps,cum Rege regnique proceribus multo honestiùs fore certamen. eo responso irritati vigiles inuicem probra Lusitanis ingerere,seruitium Sofaris,æternas compedes,acerba supplicia minitari. Verborum iaculationẽ ferrea vtrinque sequuta missilia.Per continuos dein dies, inspectante atq; adhortante Mamudio,arcis mœnia quatiebantur.Sub testudine basiliscos (noxiorum plerunq; nominibus animantiũ hodie ballistas appellare mos est)& alia id genus tormenta Mamudiani promouerant. ijs Thomæum, & Iacobęum propugnacula,& quantum inter vtrumque erat muri, cum ruinæ minis,ac terribili fragore feriebant. Minora verò tormenta,in ipsas potissimum fenestellas ac pinnas obuerterant ita scienter,vt sine præsenti exitio se vix quisquam propugnatorum ostenderet.Inter cæteros nobili viro Iacobo Gnaiæ (à quo multa de his rebus accepimus)in hostem collineanti globulus in fomitẽ fistulæ illatus;fracto impetu,oculũ ipsum quo collineabat,excussit.Puluis autem,eo erat artificio ac subtilitate perfectus, vt è flammis emicantes ouales pilæ,dolia cespite plena transfigerent. Mortariũ etiam idoneò statuerant loco(& peritissimus aderat librandi magister) inde immani ambitu globi triginta paucis diebus in arcem immissi, maiore tamen inclusorum trepidatione,quàm damno:quod tum è genere sonitus,tum è magnitudine impendentis è sublimi pestis ac ponderis, plerique spatium ad præcauendum haberent.tecta fermè perforabantur, & dissilientibus lapidum fragmentis nihil erat in proximo tutũ.magister dein fortuito ex arce telo perimitur.succesſit huic artifex, nequaquã vsu vel scientia par.huius culpa recidentibus in castra globis,tres è Mamudianis obtriti:neque vltra exerceri machinam placuit:ità is terror amotus. Cæterùm ex alijs partibus haud intermissa verberatione aliquantum procideràt muri.& propugnaculũ Diui Thomæ,solutis cõpagibus,metuẽdo hiatu discesserat.Aduersus id malum interior murus latitudine pedum viginti maturè perductus.diruta prius ædificia materiam & saxa variæ magnitudinis præbuêre. A præfecto ipso cum nobilissimis primùm admotæ operi manus: horum industriam cæteri deinceps acriter subsequuti: magnoque certamine continuata structura, intra septimum diem murus absoluitur. Sub hæc Mamudius, longiorem quàm putarat obsidionem, & sine vlla pacis mentione obstinatos cernens Lusitanos,è suo comitatu Iusarcanem ducem impigrum,& bellicæ compotem laudis, cum Abassina legione in castris reliquit. ipse,procerum hortatu Madabàm vndecimo quàm venerat die regreditur:verbo,ad expediendos commeatus nouumque subsidium:re vera,præter moræ tædium,metu quoq; perfusus, quod è cognatorũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

numero quidam hostili glande traiectus, ad ipsius pedes exanimis corruis- D
set. At Sofar, incensus dolore & rabie, quod nullam admodum insignem
operam præsenti nauasset Regi, præcelsam aliam struem è saxo terraque,
interstratis ad firmitatem ramis ac frondibus (vnde Ramosa appellata est)
erigebat; vt libero in arcem prospectu, Lusitani præsidij discursum ad bel-
lica ministeria, destinatis è superiore loco ictibus impediret. Aduersus eam
perniciem, Mascarenias, opportunitatē captans iaculandi, tormenta iden-
tidem alio atq; alio transferebat. turrim dein è regione crescentis machi-
næ raptim excitauit. in eo præsidio positus Antonius Passanius cum fistula
toribus quadraginta; quot ipse quamquam arctis in rebus priuato sumptu
propter diuitias ac splendorem alebat. ij summa contentione opus impe-
dire iussi. id quò commodius facerent, nocturnis horis (quo maximè tem-
pore munichat hostis) ferrea candelabra permagna, crebræq; faces ad ido-
nea loca dispositæ: quæ, fuso longè lateque lumine, cùm situm castrorum,
genus operum, multitudinem hominum veluti diurna luce nudarent; ma-
gnus videlicet, vilium præsertim operarum interitus consequutus. Sed ea
erat agrestis turbę copia, is ab tergo instantium atque vrgentium præfecto-
rum terror, vt plagis coacti miseri sese volitātibus palam telis obijcerēt; ac E
peremptorū loca noui subinde recentesq; supplerent. ita, nequiquam co-
nantibus prohibere Lusitanis, ad summum perducta moles, & omni bellico
apparatu confestim instructa. Inde, cùm arcis interiora in dies magis in-
festa fierent, Mascarenias ante sacram ædem edito loco tumulum extol-
lit: collatisque eo tormentis, & ingenti præcipuè basilisco, Ramosam ita
quatefecit, vt magna cum superstātium clade prosterneret. neque stratam
rursum exaggerare ausi Mamudiani. Conatus dein omnis ad fossas opplen
das, & opera mœnibus ipsis iniungenda conuertitur. iam ad marginem vs-
que perduxerāt vineas. accessêre validis ex asseribus musculi, quàm duris-
simo corio tecti, sub quibus operæ sine periculo commearent. Ex ijs mu-
sculis tabulæ decliues ita prominebant, vti per eas deuoluta ex occulto sa-
xa, truncique; arborum, & glebæ vltra mediam fossam impetu ipso ferren-
tur. Inter hæc Mamudiani per tenebras clara voce maledicere obsessis,
quod more fœminarū intra septa latitantes, non hasta gladioue, sed mis-
silibus tantùm è longinquo rem gererent. at non hisce artibus qui primi è
Lusitania ad Indos venerint, gloriam quæsisse: non ita nuper Syluerianos
bellum exercuisse: verùm in dextris & pede collato propositā habuisse vi- F
ctoriæ spem: neque se mœnibus, sed armis mœnia tutari solitos. attamen si-
bi nō esse dubium, quin eius desidiæ, nō tam penes militē, quàm penes præ-
fectū residеat culpa. quippe qui communem salutem proprio timori præ-
texat: viroſq; (si quidem eius dissimiles sint) vitæ prodigos, laudis appēten-
tes, ad conserendam cum hoste manū paratos, fame postmodum & omni-
um rerum inopia perituros, exemplo segnitiæ, & imperij vinclis intra mu-
nimenta cohibeat. Hęc & alia eiusmodi ad excitandam seditionem, vel ad
prouocandos ad temerariā pugnam Lusitanos, iactare sub muris ac portis
identidem barbarus, nimirū Sofaris iussu: quod magna esset in spe, si aper-
tum ad certamen elici possent, paucis prælijs absumptum iri omnes præsi-
dij vires. Sed neque milites, in id vsque tempus obedientes duci, neque du-
cem, minimè leuem, aut bellicæ artis ignarum, admodum mouebant im-
portuna & quotidiana cōuitia. Magis illa cunctos angebat cura, vt ingru-
enti à musculis damno quàm primū obuiam iretur: quæ res magnas habe-
bat difficultates. nā & coniectos è muris ignes coria respuebant: & maiorū
ballistarum vsum, quo vel maximè inclusi valebant, spatiū ipsum propin-
quitatis ademerat. His rebus anxio, multaq; apud animum suum agitanti
præfecto; remedium tale in paucos tamen dies oblatū. Fornix erat in imis
mœnibus,

A mœnibus, simplici lapidum ordine in speciem obstructus. Eo animaduer-
so, locum aperiri ac repurgari Mascarenias imperat; postibusque validissi-
mas imponi fores. Immissi dein qui perpetuo egestu, succedentes inuicem
alij alijs, fossam latentes exhaurirent: ac tradita per manus rudera silentio
in arcem asportarent. ij deciduam vndequaque materiam ita subducebāt,
vt quàm integerrimum cumuli fastigium, fallendi hostis causa, relinque-
rent. Quatriduum totum nocturnus diurno continuatus est labor. interea
Mamudiani munitores fabrili bolide fundum subinde explorare. ac pri-
mò admirari cur minimè cresceret, neque respōderet operi aceruus. dein,
posteaquam magis etiam ac magis imminui sentiebant (extenuatus quip-
pe, demum assidua subtractione corruerat) noscendi causa, periculo con-
tempto, capita proferunt. Lusitanos, quæ iaciebantur, impigrè amolientes
cernunt. confestim & è musculis in fossam, & è muris in musculos tela con
iecta. Et Sofar à præfectis fabrum admonitus aduolat. is, dum ad oram val-
li, in dextrum innixus cubitum, Lusitanam cryptam attentius contempla-
tur, suspenso & cogitabundo, nequaquam in spem tantæ rei missus ex arce
globus, manum simul & sinciput abstulit. Ea vulgata re, tantus exercitum
B incessit pauor, vt parum abfuerit, quin desertis operibus vinciſque, obsidio
solueretur. Obstabat maximè Rumecan, ferox ingenio viribusque, & odio
nominis Lusitani à primis annis imbutus. Is, domestico luctu minimè fra-
ctus, celebratis more Mahometano paternis exsequijs; tum vniuersos, tum
singulos appellare: hortari ad perseuerandum: tot iam exhaustos labores;
tantę molitionis opera sudore perfecta; ex hostibus in ipsa paucitate perisse
se non paucos; & qui superstint, vulneribus, fame, vigilijs, defatigatione con
fectos, hominum simulacra non homines, vix iam sustinere arma, latitare
in angulis, desperato nouo subsidio fugā haud dubiè meditari. sed & mari-
timos exitus, aduerso anni tempore, & terrestres, vallo & stationibus inter-
cludi; immanes belluas indagine cinctas teneri; victoriam esse in manibus;
tam propinquæ spei exitum nullo pacto deserendum: tot nationum salu-
tem, tantum discrimen opinionis in hac obsidione verti: si paulum adnitantur Mamudiani; & liberatæ Indiæ decus æternum, & nauatæ Regi suo
operæ mercedem opimam laturos. Hisce dictis animati plerique, Rumeca
nis consilium approbant; in tanta tamque recenti clade tantam animi ma
C gnitudinem vulgo admirantur. denique dum à Mamudio veniant manda
ta, summam belli administrādi consensu militari ad eum deferunt. mittū
tur ad Regem legati. ille per litteras iubet duces oppugnationē vrgere; no-
ua identidem supplementa, confecti belli præmia pollicetur amplissima:
prærogatiuam suffragij militaris de Rumecane confirmat. Lusitanis inte-
rim, cognita è fugitiuo quodam Sofaris nece, magna videlicet spes tran-
quillitatis affulserat: ac, veluti pactis inducijs, dum sedatur in castris timor,
vtrinq; otiū fuit. Sed mox nec opinato recruduit bellum, nouo imperatore
adeo impigrè obeunte munia; vt Sofarem deesse, neq; hostes, neq; ciues vl-
là ex parte sentirent. Ad fossam præcipuè aggerandam, ex patris destinatio
ne curas intenderat. itaq; præter eam turbā quam in castris habebat, alia in
super ex agris oppidisq; multitudo contrahitur: ac turmatim diuisa, ad tin-
tinnabuli pulsum in orbē subit: neque iam è musculis tantū, sed propalam
è vallo, cùm interea missilibus certaretur, variæ magnitudinis lapides, ar-
bores totas, virgulta, cespitem iactāt: occisorum cadauera, ne cęteri specta
culo terreantur, obruta ruinis accumulant. postremò, vineas ac vallum ip-
sum vndique prorutum, cum ingenti fragore deuoluunt: neq; iam vlla o-
pe resistere Lusitanus valebat. Fornix primùm assiduo iniectu materiæ ob-
structus: dein, quod supererat spatij, quotidianis incrementis occupat mo-
les. Inter hæc, Mascarenias, tot vndique cinctus angustijs, nouum à Castrio

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prætore auxilium efflagitare per litteras nuntioſque,quos in apertum vi- D
tæ diſcrimen ſpeculatorijs nauigijs hyeme ſæuiente mittebat. Rumecan
verò,quamquam libero iam ad mœnia ſucceſſu, cruentam nihilominus
dimicationem proſpiciens;Simonem Pheum ſub muros miſit, qui varijs
conditionibus popularium tentaret animos;Mamudij,& Rumecanis cle-
mentiam prædicaret; obſeſſisque,ſi abire incolumes animum inducerent,
naues ad profectionem offerret. Ad ea cùm ferocius reſponderetur, nega-
retque Maſcarenias, cùm violatoribus fœderum atque periuris, vllam ſibi
pacis conditionem eſſe;confeſtim Pheus è conſpectu ſubtrahitur: conic-
ctiſque per iram telis,Luſitani duo,qui ad colloquium pinnas muri fiden-
ter aſcenderant,occiduntur. Poſtridie ſub veſperam è Mamudianis promp-
tiſſimi,excelſos nauium malos tranſuerſis iunctos tigillis, ad Sancti Io-
annis propugnaculum erigunt:elatiſque ſuper capita ſcutis, in ſummum
enituntur. Fermè triginta iam aſcenderant,cùm Luſitani ad periculũ pro-
pulſandum,ac demendum dedecus mutuò ſe cohortati,impetu capto, ali-
os è corona præcipites dant;alios in ſcalis obnixos, contis detrudunt; de-
truſos,iaculis,& flammarum alimentis, & ſaxorum ponderibus obruunt.
in horum locum ſuccedere conantes alij,pari defenſorum conſtantia re- E
pelluntur. pauci incolumes,magna pars ambuſti, aut vulneribus confecti
recedunt. neque vltra tentari pugnam ipſa patitur nox. Paulo dein ſegnior
obſidio fuit, dum ad ſummum certamen Mamudiani ſe comparant: acce-
ſiſque vrbe tota luminibus obeunt templa, ſuumque Mahometem inani
prece ſolicitant;multi etiam ſolenni vouent coniuratione, ſe non niſi vi-
ctores ab arce redituros. In diem viij. Kal. Auguſti certamen edixerant. is
Diui Iacobi Apoſtoli natalis eſt dies:quod ipſum victoriæ mox omen Luſi-
tanus accepit. Vbi tempus affuit, Mamudiani inſtructis ante lucem copijs,
ad arcem ſilentio primùm, vt fallerent;dein,poſtquam vigilare hoſtem ſẽ-
ſẽre, magna cum vociferatione ſuccedunt. Luſitani præſentibus animis
corripiunt arma,Sanctum Iacobum ingeminant;tentantes ab omni parte
aditum hoſtes,igne,ferro,lapidibus prohibent; vbi plurimum periculi o-
ſtenditur;ibi frequentiores obſiſtunt. Rumecan interea ſuis horrator ad-
eſſe;alios caſtigationibus,alios promiſſis ac laudibus incitare, alijs voti ac
iurisiurandi religionem incutere;acerrimè vtrinque prælium cieri; confu
ſus imperijs,minis,gaudio,metu clamor, itemque tremendus tormento-
rum ſonitus ad aſtra ferri;ſubeuntium audaciſſimi quique paſſim occum- F
bere. in Thomæũ præcipuè & Diui Ioannis propugnacula ingruerat belli
moles. Eò dum intenti propugnatorum oculi pariter animique ſunt,è Ma
mudianis interim eximia corporum agilitate complures, obſeruato æſtus
receſſu,ad maritimum arcis latus,antequam diluceſcat, accedunt: perque
præruptum,coque deſertum ab hoſte ſaxum, partim brachijs humerisque,
partim qua cautes patiebantur,ſcalis innixi,in arcem ſcandunt, inque ædi-
um tectis Mahometana vexilla conſtituunt. dein,ſtolida capti auiditate,ar
morum atque hoſtium obliti, ad prædam illicò dilabuntur. Mulierculæ
quædam, alijs omnibus ad pugnam digreſſis,in ea parte curabant. ex ijs nõ-
nullæ virili animo arreptis haſtis,prædatores locorum ignaros, & incerto
concurſu nocturnoque pauore perterritos, intra tecta coercent;aliæ ad o-
pem à præfecto expoſcendam ad mœnia prouolant. Maſcarenias trepido
nuntio excitus,ne pugnantium frangantur animi,ſilentium imperat; ipſe
cum expeditis ad locum accurrit:ibi hoſtes partim in ædibus incluſos; par-
tim in angiportibus errantes obtruncat. triginta fermè, cùm ſeſe conglo-
prominentes è rupe ſilices acuti dilacerant. intentiore dein cura locus cu-
ſtodiri cęptus:& Maſcarenias,ab ea parte victor,in prælium feſtinè regredi-
tur; ſuis

Atur; ſuis laborantibus omni arte animos addit; neque verbis tantùm, ſed
etiam corpore miſcet certamen;duciſque pariter ac militis partes egregiè
ſuſtinet. Sex fermè horas dubja victoria pugnatum eſt. Ad extremum Ru-
mecan ſuorum clade perculſus, receptui cecinit. Luſitani tantis defuncti
periculis, primum omnium Deo ſuperiſque,ac patrono præſertim Diuo
Iacobo laudes,grateſque agunt: cæſorum deinde ineunt ſummam. è ſuis
tantummodò ſeptem;ex hoſtibus comperiunt amplius mille & trecentos.
capta etiã militaria ſigna non pauca. Chriſtianorum funus magno omniũ
ſtudio celebratum eſt. Laudati pro cuiuſq; merito milites ac præfecti. Lu-
douicus Soſa,& Fernandus Caſtrius, quorum alter Thomęo, alter Sancti
Ioannis propugnaculo præerat,præcipuũ fugati hoſtis,arciſq; ſeruatæ de-
cus tulêre. Antonius quoque Paſſanius, interiorem aggerem turremque
magna cum hoſtium ſtrage tutatus eſt. Ac,fœminarum etiam, illo potiſſi-
mũ die conſpecta virtus:è quibus aliæ furtiuo,vti dicebamus, aſcenſu trã-
greſſum munimenta hoſtem Maſcareniæ trucidandum obiecerant; aliæ
ad mœnia dimicantibus viris arma & ſaxa,itemque faſcias & medicamen-
ta ſuggeſſerant,verſatæque inter ipſam dimicationem erant adeò pertina
B citer,vt ſauciæ nonnullæ conſtanti dextrâ ſibi ſpiculum euellerent,plagiſ-
que obligatis ad inſtitutum redirent. Is,bene iuuante Deo,pugnæ illius exi-
tus fuit. Secundùm eam pugnam, obſtinatis vtriuſque partis animis, aliæ
deinceps haud abſimili euentu pugnatæ in ijs,præter cætera tormenta fer-
rumq;,ardentibus maximè iaculis certabatur, maiore oppugnantiũ, quàm
defenſorũ pernicie. quippe goſſipio,quo Indi ad veſtẽ vtuntur, ignis tena-
citer adhæreſcens,momento excitatum incẽdium per conferros manipu-
los cuneoſque latè fundebat. quos autem flamma comprehendiſſet;ii, ab-
iectis armis,cùm ſimul veſtimenta proijcere non valerent, cæteroſq; ab ijs
adiuuandis exuendiſve,ſui quemque periculi metus auerteret, cæci amen-
teſque crebro cum gemitu,incerto veſtigio,extra ordines ferebãtur. Hinc,
deformatos vultus;exuſta lumina;pendentem è nudatis artubus cutem,ac
velut in lora diſſectam;horrendo ſpectaculo cerneres. At Luſitanum mul
to minus lædebat ignis,amictu laneo, & inſuper ocreis & chirothecis ac
thorace munitum. & corio deficiente,præfectus,in eundem vſum, è pelli-
bus inauratis periſtromata pretioſa militibus diuidenda curauerat. Ex eo
C tempore Mamudiani cùm aperta parum proficerent vi, ſubterraneis ope-
ribus(& ſuppetebat ad omnia multitudo)occultè graſſari conſtituũt. Cuni
culos plures ad arcem agunt. interea,vt ab ſenſu operis Luſitanũ abducãt,
fabros cum dolabris ad ſuffodiendos muros quàm tumultuoſiſſimè ſubi-
gunt: maiores globos cum fragore terrifico ac denſa fumi caligine iaculã-
tur. Porrò cuniculorum diſpar,neq; vno tempore fuit exitus. alij ſpecubus
puteiſq;,quos Maſcarenias maturè in id ipſum effoderat,inutiles facti: alij
non interrupto ſucceſſu ingentibus detrimentis rem Luſitanam affecêre.
Longè pernicioſiſſimus omnium fuit is,quem ad Sancti Ioannis propugna
culum prȩcipua contemplatione direxerant:is vt infra fundamenta perue
nit,locum tormentario complent puluere:eiuſdemque pulueris tãquam
inſtitas ad cuniculi os perpetuo tractu perducunt. Poſthæc, veluti ad vlti-
mam oppugnationem inſtructi,ſub ſignis ad eam maximè partem ſubeũt
arcis;ac vix tentato conflictu ſe ſe recipiunt. dein rurſus accedunt recedũt-
que ſimulato metu,nimirum vt è Luſitanis quamplurimos,propugnandi
ſpectandique ſtudio in fraudem illiciant. Tùm Maſcarenias,ratus id quod
res erat, hoſtem dolo non metu pedem referre; mittit extemplò qui Fer-
nando Caſtrio & reliquis præſidiarijs nuntiet,quàm primùm ex eo loco ſe
cedant:hoſtilem trepidationem in tempus fictam:aliquid profectò occul-
tæ machinationis ſubeſſe. illi,& vigore ætatis, & ſuperiorum dierũ victorijs
nimium

Universidad de Deusto
Biblioteca

nimium sibi præfidentes;qua Indorum ignauiam irridere, qua præfecti seu D
monita seu iussa contemnere.Graue piaculum contumaciæ dedit nobilium cohors.nam simulatque frequentes in turri conspecti sunt; ignem cuniculo Mamudiani raptim injiciunt.is à primo aditu ad intestina momento perlatus,multiplicatis in arcto flammis,& in apertum impetu vasto enitentibus,euulsam ab radicibus turrem cum terribili strepitu qualis ex Aetnæ cauernis interdum cieri solet,in altum sustulit, longeque ac latè disiecit.è superstantibus alios,volitantia saxorum fragmenta dilacerãt: alij, sublime quantum prope oculorum sequi acies posset elati,dein ad terram afflicti,suo & armorum pondere conteruntur.alios,dira ignium vis,tamquã tormento excussos ad hostem vsque proiecit: quorum interitu nequaquã expletis odijs barbari, inanima & mutilata cadauera tum inceſsũt probris, tum spãris & gladijs crudeliter fodicant.Viginti fermè ex ea statione tantæ cladi superfuêre:ad centum extincti, in Ioannis Regis familiam adscripti plerique, & claris orti natalibus. quo in numero Fernandus Prætoris filius fuit.corpora dein conquisita mulieres terræ mandarunt. Cæterùm vixdum resederant flammæ, cùm per stragem ac ruinas Mamudiani conantur in arcem irrumpere.aduersus eum impetum quatuor è superstitiE
bus raptim opposuêre sese:nam reliqui incendio afflati,& recenti malo attoniti ac sopiti iacebant. & cum pugnacissimis aliquot Mascarenias confestim accurrit. huic manipulo sacerdos effigiẽ Christi Domini è Cruce pendentis intrepidè præferebat.eius admodum pijs adhortationibus, & occulta nimirum è cælo vi,non dubiè confirmati erectique Lusitani,tumultum ac periculum pugnæ sustinuêre,quoad opere tumultuario murus interim ab tergo ingenti aliorum sudore ac certamine obiectus est : & imminente iam nocte,Mamudiani,multis item è suorum numero amissis & saucijs,incepto irrito recesserunt. Eius diei casu admoniti reliqui præsidiarij, exindè cautius in muris agitare, atque ad primas talium incendiorum notas absistere.itaque & Iacobæa & Passania turris,item subditis ignibus,nullo defensorum interitu prociderunt.Thomæa verò(nam eò quoque cuniculus penetrauerat) procumbentibus in fossam ruinis,paratos atque imminentes in irruptionem trecentos è Mamudianis oppressit. Atque huiusce machinationis in vniuersum fermè hic erat euentus, vt Mamudiani introitu excluſi,spatia saltem obsessis eriperent, & intra mœnium excidia subitarias munitiones raptim excitarent:Lusitani contra, & per patefactum ruinã inF
ter conantem transcendere hostem,virtute atque armis arcerent;& nouũ introrsus pro diruto murum summa contentione reficerent. Inde angustior in dies arx fieri,& vix ad explicandos ordines relinqui locus. Quatuor iam mensẽs obsidionem pertulerant Lusitani, cùm ex adeo paucis aliqui fermè quotidiè aut vulnerarentur,aut caderent. Accessit inopia & fames, frugibus carnibusq; consumptis:& præter fœda animalia, quicquid etiam erat fruticosum aut herbidum,in alimenta conuerso. hinc vulgo ingruerant morbi:fessisq; & animis & corporibus, qui arma tractare possent,vix centum & quinquaginta supererant.atque ij admodum ægrè continebantur,quominus in hostium stationes vltrò impetum facerent, vitæque miserias & ærumnas honesta morte finirent. In hoc rerum discrimine diu exspectatum ab Goa subsidium aduenit.naues quinquaginta Bazainum facili tenuerant cursu.Aluarus Castrius Prætoris item filius,& Franciscus Menesius præerant. inde Aluarus cum meliore parte classis Dium protinus antecessit.reliquæ,carptim,prout agilitate vel robore quæque præstabant,captatis tempestatibus,ante Septembris exitum subsequutæ. armati supra nongentos cum omni rerum copia in arcem expositi. quæ resLusitano maiores quam pro viribus animos fecit.Auxit ferociam,basiliscus, qui demerſis in

A sis in ruina rotis inhæserat,cùm eum ad se iniectis funibus Mamudiani attrahere niterentur,prospera pugna retentus.Ex hoc indignari postremus quisque,& accusare primos,quod hostium conatibus non statim ex arce obuiam ierint,quod opera mœnibus applicari, munitiones transferri,se se in tantas angustias cogi permiserint. recensere victorias(vt de Europa & Mauritania sileatur)ad Sofalam,Quiloam, Goam, Malacam, Armuziam, Calecutum,ad Repelini vada,ad Dium denique partas;ingentes barbarorum exercitus parua sæpe manu fugatos; peruagatum Africa atque Asia tota nominis Lusitani terrorem;scilicet quò tanta decora,tantæq; laudes, in vno demum præfecto atque in vno præsidio pereant. tuendum omnibus viribus quod à maioribus acceperint patrimoniũ dignitatis ac famæ. viriliter randem erumpendum in hostium castra,& dignum aliquid rebus olim gestis & vetere gloria perpetrandum:quicquid ad eam diem acceptũ in arce sit damni,id fraude,cuniculis,tormentis illatum:si vera virtute, manu,& gladijs decernatur;Lusitanum impetum, & micantia ex propinquo arma Indos hauquaquam laturos:hæc initio pauci;dein velut ex contagiB one plures quotidie palam in circulis & contubernijs fremere;& in Mascareniæ cunctationem qua vera,qua falsa iactare.Postremò ad eundem conuenire frequentes;pugnam efflagitare;minari,si diutius torpeat,se quemlibet alium vel ex argilla ducem haud dubiè sufffecturos. Mascarenias contra,lenire farentes;de hostium genere numeroq; differere; iam nunc abũdare commeatu arcem;custodes vti ad hostem lacessendum paucos,ita ad prohibendum sat multos adesse;hyemem maxima ex parte circumactam; vniuersas ab Goa copias propediem affore; tum demum certioribus victoriæ præmijs,& minore suorum detrimento prælium inituros. Hæc & alia in eandem sententiam,surdis canere Mascarenias:adeo certamen penitus imbiberant animis plerique:nec deerant,qui ab insito liuore, solutæ obsidionis gloriam præreptam Ioanni Castrio cuperent; atque ad profligandos Guzarates eguisse Prætoris ipsius auxilio nollent videri. Mascarenias,
» vt inflatos inani fiducia,fixosq;in audaci proposito animaduertit; Aequũ
» fuerat(inquit)ciues,militem ab duce regi,non regere;exspectare signa, nõ
» extorquere;scire,quæ ad rationem gerendi belli pertineant, præfecto & cõ
» siliarijs curæ esse.Nunc,quando mihi prope manus injicitis, & seditionem
» vultu verbisque præfertis;vincat sanè maiestatem imperij,inconsulta spes,
» & libido.ite,quod superi bene vertant:virtutem istam, lacertosque, & ar-
C morum scientiam expromite.ego,quos agere debueram, sequar;& quam-
» quam alieno tempore,tamen partem periculi ac laboris vobiscum vnà ca-
» pessam.Vos modò videte,vt quos ante pugnam spiritus atque ardorem o-
» stenditis;eosdem in ascensu valli postmodum,atque in ipso conflictu præstetis.Cùm hæc dixisset,provt in arcto licebat,copias instruit: primam aciẽ Aluaro Castrio;alteram Francisco Menesio dat;cum cæteris ipse, modica manu ad custodiam arcis relicta,subsequitur.Facta secundum curipum eruptione(nam ex ea parte latior patebat exitus)ferocissimi quique vallo succedunt;ac defensoribus primo impetu perculsis aut deturbatis, ingenti ardore transiliunt.dein, signo ab hostibus dato,cùm noua identidem subsidia è castris affluerent,atrox esse prælium cæpit: & qui nondum transcenderant Lusitani, cùm proculcatæ priorum pedibus lætiores herbæ, altitudinem nudassent valli, quod ex arce prospicientibus nuper humilius apparuerat; icti re subita, primò hæsitare, dein, hoste imminente, fugam aut latebras circumspicere. Tum Mascarenias: Hæccine pugna est, quam poscebatis?increpitans;ante discrimen feroces,in ipso discrimine timidos & ignauos appellans; ad opem laborantibus ferendam frustra conatur accendere. Inter hæc Menesius intra vallum acriter dimicans,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cans,& circa eum aliquot principes Lusitanæ iuuentutis occumbunt. Al- D
uarus Castrius saxo percussus,cedente ad ictum galea cùm attonitus cecidisset,Mascareniæ interuentu seruatus est.Neque vltra sustineri superfundens se ex omni parte castrorum,poterat multitudo.Lusitani cùm vndiq; pulsi transfigerentur,& oppugnari è diuerso latere arcem,seu consilio seu temere sublata nuntiaret vox;nequicquam obsistente Mascarenia,nullius nisi vitæ memores ad mœnia portasque præcipiti cursu vertuntur.cupien tem simul inuehi Mamudianum tormentis è muro deterrent.Hic temera riæ eruptionis euentus fuit.Exinde suo ipsi conatu segniores facti (vt in cõ trarium sæpe migrant vitia)vix pro muris obire stationes, vix recenti successu elatis,& subinde arcem aggredientibus Indis obsistere:quoad refectis tandem ex pauore animis,rursum alacres, & obliterandæ ignominiæ cupidi,ad consueta munia redière.At Mamudiani, quò se magis magisque obfirmatos ad continuandam obsidionem ostenderent;atque vt expeditiores ab continenti commeatus haberent;euripo ad Rumæpolim, iactis vtrinque molibus,alterum pontem imponũt ea magnitudine ac firmitate, vt quamlibet onustas veles tutò ac largè transmitteret.Simul,dies noctesque fatigare ac premere Lusitanum;stantes muros frequenti verberatione E concutere;quæ minus commodè ballistis labefactari possent;in ea subditis ignibus calefacta, syphonibus acetum immittere; putrefacta continuò excindere ferramentis;igniferos è stupa,gossipio,& sulphureo puluere globos in tecta conijcere;denique cuniculos, quod ea res prosperè cessisset,ad arcem vniuersam euertendam pluribus simul locis agere. Aduersus ea, Mascarenias,operarijs auctus,non vna regione item obliquas aduersasq; excauare fossas;tormentis ac missilibus ab omni parte hostes impetere; intergerinos ædium parietes perforare; qua tecti milites & mancipia commearent.Iisdem ferè diebus,quibus hæc ad Dium fiebant, Goam de Fernãdi & commilitonum clade nuntius affertur.inde grauis mœstitia simul & metus ciuitatem incessit.Prætor, quamquam acri doloris morsu perstrictus,tamen ad cæteros animandos,lugeri filium vetuit.ipse nitens purpura & ornatu alio sumptuoso,in campum vnà cum proceribus,velut animi causa,processit.ibi,tum in gyros flexo,tum cursu & saltibus incitato militariter equo,malum subinde Mamudianis interminans,cunctos vultu & oratione confirmat.mox in classis apparatum omnes de integro curas ac neruos intendit.ac mitescente iam hyeme, Aluarum Acuniam nauibus F quinque,in quibus præter magnam instrumenti bellici vim,fistulatores erant quadringenti,protinus iubet obsessos adire,ac suo nomine prohibere quominus ante vniuersæ classis aduentum,pedes è munitionibus efferant: sese paratis omnibus ad pugnam rebus breui affuturũ.Cum ea manu profectus Aluarus,circa Dium in aliquot naues Arabicas incidit.ijs mercenaria variarum gentium auxilia propinquus Sofaris quidam ad exercitum subuehebat.Aluarus,commisso feliciter prælio,naues expugnat. captum ducem in arcem infert.huic magnum auri pondus ad redemptionem frustra offerenti,vnà cum primoribus abscissæ ceruices.capita in euripum cõsultò proiecta,vt in conspectum vrbis æstu accedente ferrentur. perlata atque agnita,iram in Lusitanos ac rabiem hostibus acuêre.At Prætor, appetente vere,Bazainum oppidum nauarchis & militibus ad conueniendum edixit.atque ad cæteros excitandos eodem ipse confestim celocibus circiter quadraginta contendit.Coactis omnibus copijs,quæ contrahi è vicinis regionibus potuêre(ij fuêre præter naualem & aliam turbam, Lusitani bellatores mille quadringenti,Canarini auxiliares trecenti) Cambaicam orã ferro ignique perpopulatus, ad Mortuorum insulam nauibus circiter octoginta peruenit. Huc euocato Mascareniæ mandat,vti ad exscensionẽ cuncta

A cuncta quamprimum expediat, ac sine intermissione tormentis vndique vallum hostium,& densos aggeres quatiat,ruinaque patefaciat in vrbem iter.Dictis obtemperatum,& paulo post Prætor incolumi classe subsequitur.Ab auersa parte arcis per triduum sine tumultu expositus miles. naues portum inuectæ,quàm maximè tuto ab hostium telis recessu consistunt. Prætor, omnium postremus in terram egressus, vti munitiones intrauit; mirari faciem loci: solo æquatas turres ac propugnacula; alicubi nullum fossæ vestigium ; inædificatos mœnibus ab hoste muros, duasque propemodum ex vna arces factas. contemplatus dein,quatenus licuit, hostilia castra, adhibitis proceribus, de summa belli consultat. Erant qui differendam eruptionem , & reficiendum è maritima iactatione suaderent militem. ipse, ratus ad nominis Christiani dignitatem pertinere,ne vno quidem die Prætorem Lusitanum ab Indis clausum teneri; nulla interposita mora certamen experiri constituit. militibus edicit, curatis matùrè corporibus tertia vigilia præsto sint. Arcem, detractis valuis,ne qua in receptu spes vlli foret, Antonio Correæ cum idoneo præsidio inter prælij tempus tuendam adsignat:consilio dein adiuuat rem, quod consi-
B lium haud dubiè victoriam peperit. Turris erat ad dextrum vrbis latus,qua in apertum mare prospectus est:Syluerianam appellabant.ad eam quatiendam, quasi ex illa parte descensio quæreretur, dromones pridie missi tres, è salo eminus muri partem vehementi iaculatione diruerant. id vbi cognouit Prætor, Nicolao Consaluo, impigro viro, & rei maritimæ in primis perito, mandat,vti naues quæ remis agantur, præter nautas ac libratores, imbelli turba, lixis & calonibus impleat: ij pariter ac nautæ hastas erectas singuli binas: remiges altera manu remũ, altera accensos funiculos teneant:libratores tormenta in hostem veluti ad oppugnationem exerceant. Hoc modo instructam classem iubetur Consaluus ad insulæ alterum latus, de quo dictum est, paulò ante lucem admouere; vociferatione, bombarda, tympanis, tubis, quàm maximum strepitum ac tumultum ciere;alijs alijsque subinde locis descensionem ostendere, multimoda arte hostiles distinere copias. Hæc mandata Consaluo. cæteris item præfectis,prout quæque res postulabat, sub vesperam edita imperia . Rumecan, haud satis certus quâ potissimum ex parte Lusitani essent eruptu-
C ri; ad omnes aditus æquè terrestres atque maritimos, tormenta vigiliasque disponit; telorum omnis generis ingentem copiam in muros aggeresque comportat:auget munitiones:&,qua ex euripo descẽsus ad oppidum est, prælatas fossas leui superiniectu ramorum ac terræ latenter occæcat. Externi selectique militis (præter Guzaratas Indosque, quorum maior multo erat numerus) in eam curam ac sumptum acriter incumbente Mamudio , viginti millia in armis habebat. Ex ijs ipsa robora ad primos impetus excipiendos in fronte castrorum locat,firmatque ab tergo subsidijs: Rumeum pontem septingẽtis militibus insidet ; reliquam multitudinem, quò clamor,quò signa aduocarint;paratam ad omnia occurrere iubet.Rebus ita prouisis, tanta virium suarum Mamudianos cepit fiducia,vti Lusitanorum paucitatem conatusque irriderent,vixque vniuersæ pugnæ subituros aleam crederent. Lusitani contra , vti Christianos decet , vno Deo maximè freti , nihilominus expediunt arma : atque ad condictum tempus ante Prætorium armati conueniunt. Dies erat iij. Idus Nouembris, Diuo Martino sacer.Tum loco excelso , vt vndique conspici posset, Antonius Casalius Franciscanus insigni pietati sacrificat;Deumque precatus, vt in hostes Ecclesiæ sacrosanctæ, formidinem ac terrorem auerteret; Christianos,quò alacrius capessant pugnam , noxis omnibus Pontificia potestate expiatos absoluit.Eosdem, Prætor,quod pluribus agendi spatiũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

tium non esset, paucis adhortatur, vti Christo duce, cuius tueantur causam, forti ac fidenti animo prælium ineant. Ioannem ipsum Regem, vniuscuiusque virtutis vel ignauiæ primò testem & spectatorem, mox remuneratorem aut vindicem adesse putent. Indici totius imperij summam in eius diei certamine verti nil ambigāt. postremò sciant, præter naturam loci, ab se quoq; diligenter prouisum, vti segnibus timidisq; nullum neq; terra, neque mari effugium sit. Ex arce detractas fores, è portu naues in expeditionē emissas. Magnanimis, certam vel in morte victoriam, vel in victoria salutem & præmia constituta. Cū hęc agerentur, iam Nicolaus Consaluus classem è composito ad alteram partem insulæ circumegerat: varijsq; (vti conuenerat) locis descēsum & oppugnationem ostentare pergebat. & nox adiuuabat inceptum, ex incerto speciem omnium multiplicem oppidanis intuentibus reddens. & in Prætoria sublime vexillum, ac lumen in puppi, ad hæc, densi tota classe ignes, tormentorum fragor, micantiaque arma, & mistus hominum vocibus ac tympanorum pulsu tibiarumque concentu Martius tubarum sonus; Castrium cum omni exercitu adesse monstrabāt. Eo terrore Consaluus omnium oculos in se conuerterat: vt non ex vrbe tantùm, sed etiam è castris, armatorum agmina, relictis præsidijs ad mare concurrerent. id vbi à speculatoribus accepit Prætor, in primo tumultu, antequam dolum clarior proderet lux, instructas, prout angustiæ loci ferebant, copias, (fermè tria erant hominum millia) pluribus simul portis emittit. primum agmen ducebat Mascarenias è veterano milite, ac perito locorum, atque ad eius imperia dudum adsueto: accesserant è reliquo exercitu quadringenti. cum cæteris modico interuallo sequutus est Prætor. Cingebant latera spectatæ fortitudinis viri. Vnà Casalius ornatu quàm augustissimo trabeatus, Christi ad Crucem affixi attollens imaginem, cōcionabundus aderat. Eius hortationibus inflammati Lusitani, simulque diuina & humana pleni spe, clamore consentienti ad castra succedunt: ac semiplenas adorti stationes, è vallo deijciunt: & partim stratos, partim integros aggeres murosque, scalis, contis, humeris innixi transcendunt; hostēque obuium, hastis, gladijsque conficiunt. Ad eius rei nuntium Rumecan vacuam ratus arcem, cohortes aliquot ad eam occupandam circuitu capto iubet extemplò contendere. ij, ab Antonio Correa, quamquam patentibus portis, magna cum cæde pulsi. Alia item manus ad opem castris ferendam à mari submissa. inde aliquot locis atrociter dimicatum est. id adeò ex ipsa vulnerum fœditate perspici potuit. Cosmo Paiuæ gladio femur abscissum. Vasæo Fernando, cùm sese in hostes acrius immisisset; decisus ab tergo thorax, perque plagam nudata vitalia: cuidam, quod super aures oculosque eminebat, à reliquo capite, prope ad ostentationem artis, vno acinacis ictu diuisum est. Circa vnam item è turribus, qua Prætor ipse constiterat, multum sanguinis fusum: & vexillifer Eduardus Barbutus, inter scandendum ter ab hoste præcipitatus, repetito quartùm conatu in pinnas euasit, ibique per vim Lusitana signa constituit. Exinde ingens Mamudianos inuasit pauor, & fuga passim fieri cæpta. perterritis, hinc Prætor, illinc Mascarenias pertinaciter ab tergo cum suis instant, immistique fugientium turbæ eodem impetu in vrbem irrumpunt. ibi redintegrata pugna, & æquis aliquandiu viribus mercenarij ac transfugæ maximè resistebant. Vrgente dein vehementius Lusitano, quantum se inuehebat hic, tantum illi de loco demoti. atque vti denuò inclinarat certamen, Lusitana vis vltra sustineri non potuit. Fusi Mamudiani, insula trepidè relicta; super alium alij ex vtroq; ponte sese in continentē eijciunt. multi in turba obtriti, multi à persequentibus interfecti. Castris & oppido Lusitanus vno die potitus. in oppidanos deinde nullo discrimine

A mine sexus ætatisve sæuitum est. Mascareniæ præcipuè cohors, dolori atque iracundiæ paruit: Mahometicamque perfidiam, cæsos tot prælijs commilitones, & diuturnæ obsidionis mala ad satietatem vlta est. armati iuxta & inermes, pueri senesque, viri pariter ac fœminæ trucidati. vsq; ad brutorum animantium cædem atrox ira peruenit. regium Cambaiæ vexillum, & alia signa relata complura. castrensis æquè atque vrbana præda militi cessit. vtrobique tabernas apertas, paratam expositamque rerum omnium copiam; triclinia strata, & appositos cibos, velut in media pace (adeò Lusitanum Indus contempserat) inuenerunt. Simon Pheus & socij, ad catenas demendas fruſtra quæsiti. ab irrito sub muris cōlloquio Mamudiani Madabam vinctos attraxerant. hosce dein, & vnà ciuem Goanum Athanasium Frerium cum militibus viginti, dum lembo Dium peterent, vi tempestatis ad Surratum nuper iectos, ab nuntio cladis acceptæ Mamudius rabie furens iugulari omnes iussit. in cisternam proiecta cadauera. Cæterùm in prælio è nostris desiderati circiter sexaginta: ex hostibꝰ ad quatuor milia. Rumecan imperator (incertum à quo peremptus) inter cæsorum aceruos gregali amictu vix tandem est agnitus. sexcenti viui, in ijs principes
B aliquot, in potestatem venêre. Præter innumerabilem armorum ac telorum copiam, ænea tormenta maiora in castris reperta quinque & triginta, è quibus vnum Arabicis inscriptum notis, rudi opere factum, sed inusitatæ magnitudinis, in armamentario Olisiponensi cōspeximus. Clara admodū & glorioſa Lusitanis hæc quoque victoria fuit, vel magnitudine periculi, vel prædicatione omnium & fama: celebritatem auxêre diuina miracula, quod hostes ipsimet affirmarent, conserta iam pugna, maiores aliquot balistas, applicitum quater ignem, cælo minimè pluuio, respuisse. & super æ-diculam arcis, apparuisse mulierem cœlesti lumine radiantem, cuius fulgor ita adspicientium oculos menteſque perstringeret; vt, cæci propemodum, neque in ordines ire, neque in vnum conglobare se possent; ac tanto, superiores numero, tamen, immutata repente rerum omnium specie, in denos Lusitanos pugnaturi singuli viderentur. inde consternationem, & fugam ortam. Prætor, ab tam felici euentu primùm Deo supplicationes habendas curauit. collaudato dein exercitu, laureatas ad Ioannem Regem litteras misit, militumque ac ducum virtuti minimè malignè testimonium tribuit: inde hostiles omnes munitiones æquauit solo: pontes
C quibus insula continenti iungebatur, interscidit. Simul, ad reficiendam augendamque arcem, admotis ipse ante alios manibus, cunctos accendit: atque vt ingenti labore militum; ita non magno sumptu, intra paucos menses partim repurgatæ ruderibus fossæ, partim etiam turres ac mœnia restituta: ijsque, ad extremum, laxiore circulo noua fossa nouique muri circundati. Hisce rebus peractis, & stipendio militibus persoluto, Prætor ineunte autumno victor Goam insolita omnium ordinum gratulatione reuectus est. Per eosdem fere menses Idalcan in Bardesianos & Salsetanos fines, eadem qua nuper ijs Lusitano cesserat leuitate, ad vectigal portoriumque exigendum armata manu procuratores immiserat. Aduersus hosce, modicis copijs Prætoris iussu profectus Iacobus Almeida, iectos ex agris, Pondam trepida compulit fuga, castellum, vti supra docuimus, magnis operibus ab Azedecane munitum. ijs cùm ab Idalcane subsidia mitterentur, Castrius ipse cum duobus millibus peditum, equitibus ducentis in ea loca traiecit. Ad eius aduentus famam, pauidi hostes, ne exspectata quidem oppugnatione, castello agrisque excesserē. Castrius Ponda recepta & euersa, Goam redijt: inde aduersus Mamudium reparantem bellum, protinus classe contendit lemborum aut biremium centum & viginti, quibus Lusitani mille octingenti, & è socijs Naires quingen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ti vehebantur. Cum hiſce copijs in Cambaiam delatus; alijs atq; alijs locis militesſub ſignis ad populandam oram agroſq́ue duxit. Cùm diu neminem obuium habuiſſet armatum; ad Barocum denique vrbem cum equitum millibus quinque acie inſtructa ſeſe illi obiecit Mamudius ipſe Rex. Turritos elephantos, & curulia tormenta in prma fronte locauerat; poſt elephantos in dimidiatæ Lunæ figuram inſtructo equitatu ſubſtiterat. Neque Caſtrius detrectauit certamen. Vbi ad teli iactum eſt ventum, repente Mamudiani referunt gradum, haud tamen confuſis turmarum ordinibus; & intra conſpectum hoſtium, loco remotiore conſiſtunt. Tam ſubiti receptus cauſa in occulto eſt. Sunt qui ab Turca quodam ex præfectis monitum dicant Regem, ne florem nobilitatis, & vnà ſuum ipſe caput furentibus rabie ac temeritate Luſitanis obijceret. Sunt qui putent eo conſilio receſſiſſe, vti auiditate pugnandi pertractos intra ſua præſidia Luſitanos, ex omni parte circumueniret. ſiquidem è toto regno copias ingentes equitum peditumq́ue in loca vicina contraxerat. Vtcunque ſeſe habeat res, Caſtrius ad oſtentandam fiduciam, integris item ordinibus, aliquantulo ſpatio cedentibus inſtare perrexit: dein torrente deſuper Sole, armiſq́ue degrauantibus, expreſſa ab tanto Rege timoris confeſſione contentus, incolumem exercitum præter oculos Mamudij, cum plauſu cantuque ad naues reduxit. Patanem inde Arabum coloniam metu ab incolis relictam, itemq́ue Patem eiuſdem tractus oppidum celebre, & alia emporia multa, plurimas naues incendit: magnum mortalium numerum partim occidit, partim cum alia omnis generis præda captiuos auexit: ſata, villaſque, & conditas horreis fruges exuſſit. Eam vaſtitatem per ſe grauē, ſpatium temporis grauiorem fecit. Tres ferè menſes circumlatus belli terror ac populatio: & Mamudij conatus in multum tempus ea clade repreſſi. Inde Prætor confirmato Dienſi præſidio, renauigans Goam, ex itinere Dabulum oppidum Idalcanis maritimum vi cepit, direptoq́ue flammas iniecit. Idalcan, abſente Caſtrio, in Salſetanum rurſus agrum, externorum magna ex parte militum octo millia miſerat, equites ſeptingentos. Abaſſini erant, Arabeſque Turcis immiſti. Duces ijs quinque pari imperio præerant, ita vt pluribus ſententijs in decernendo ſtaretur. ad Marganum vicum munierant caſtra. Prætor, vti Goam inſulam attigit; priuſquam vrbem intraret, nouis copijs auctus, ab Agacino (id loci nomen ad veteris Goæ ruinas) illicò in Salſetanam terram tranſmiſit ratibus. Luſitanorum peditum duo millia, equites centum & octoginta; pedites Canarinos ex eadem inſula Goa item bis mille; Naires ſagittarios peltatosque trecentos ducebat. Eius aduentu cognito duces hoſtium ſilentio noctis in locum natura tutiorem ſe recepēre. à fronte fluuius, ab tergo mons editus claudebat. eorum veſtigijs acriter inſiſtens Prætor, in caſtris ab hoſte deſertis ea nocte conſedit. ibi refectus ex itinere miles. Poſtridie, diuiſis quadrifariam copijs, intentus prælio ad hoſtem ducit. Luſitanos interim, tanquam non cum armatis ac pluribus dimicandum, ſed quaſi par pecorum grex mactandus foret, accenſa cupiditas inuaſerat pugnæ: miniſque ac denuntiationibus plerique ad ſigna contineri vix poterant. ex ijs quinquaginta fiſtulatores, inconſulto Prætore, deuijs callibus antegreſſi, flumen vado traiiciunt, intercluſiq́ue ab ſuis temere hoſtem laceſſunt. in eos continuo Arabicus equitatus emiſſus; cumq́ue pauci à pluribus premerentur, atque retro ad flumen trepidi cederent; conſpicatus laborantes Prætor, ad opem circumuentis ferendam amne tranſmiſſo cum paucis equitibus aduolat: perque ignium riuos, quos iactæ à Mahometanis ardentes duxerant ollæ, perque media tela hoſtem aggreſſus, tandiu ſuſtinuit pugnam, quoad ab tergo reliqua ſuperueniret acies. Eo primū certamine (ita per lit-

per litteras iuſſerat Rex) cum Sancto Iacobo, Diuus quoque Thomas Apoſtolus inuocatus. & is ipſe dies fortè natalis erat Apoſtoli, XII. Kalend. Ianuarias, quæ res animaduerſa, fiduciam animoſque militibus auxit. Simul etiam Caſalius idem qui nuper ad Dium, Chriſti pro nobis è ligno pendentis effigiem excelſam gerens, cōmemoratione tantæ caritatis identidem addebat ſtimulos. Neque ad ſuperos vota, neque ad homines hortamenta irrita fuēre. Euidens tum quoque cæleſte numen Chriſtianis affuit rebus. Et Luſitani proceres, nouo ardore concepto, in Mahometanas cateruas impetum dant. Aluarus Caſtrius primo incurſu duos ex equis præcipitat; ſtricto dein gladio ſeſe medios in hoſtes immittit. Ioannes Ataidius vnum ex primarijs deturbat: inde non gladio tantùm, ſed manu atque impreſſione vrget aduerſos. Franciſcus Syluius, effuſo item vno, cum tribus ſimul capeſſit pugnam, atque omnes interficit. Iacobus Almeida vnum è quinque ducibus haſta transfigit. Aluarus Camigna tres equites, Aluarus Gamma duos, Antonius Perſona totidem ſternit. Saluator Fernandus vexillifer, ad cæteros magis magiſque incitandos, in mediam hoſtium aciem ſeque & ſignum intrepidus intulit. Dum hæc ab anteſignanis fiunt; nequaquam ab alijs interea ceſſatum. acriter vbique geſta res. magna paſſim edita ſtrages. ac niſi prælio interueniſſet nox, è tanto hoſtium numero pauci omnino ſuperfuiſſent. Sub veſperum cæpta pugna, circiter vnius horæ ſpatium habuit. arrepta dein fuga plenos vulnerum ac pauoris Mahometanos tenebræ ſimul ac ſyluæ tutatæ ſunt. Eorum equites cecidēre centum & quinquaginta: ſexcenti pedites: è quinque præfectis, occiſi tres. in ijs Celabatecan Turca, magna inter omnes auctoritate. è reliquis, alter duabus acceptis plagis ægrè tandem euaſit: alter incolumis, per denſas cohortes incitato equo ſibi viam aperuit. E Luſitanis vnus tantùm deſideratus, Ioannes Carriagius, Goanus ciuis, & Naires duo: vulnerati Luſitani quatuor, Naires haud amplius tres. Hæc omnia poſtmodum ad Ioannem Regem fusè perſcripſit Prætor, idemque multiplici intra vertentem annum parta victoria, Goam vrbem ſpecie triumphantis inuectus eſt. Sub hæc, perhonorificum de rebus ad Dium geſtis decretum Regis allatum. ex eo cum alia fortibus viris diuiſa præmia; tum veteranis ad Bazainum agri aſſignati. Prætor ipſe laudatus verbis ampliſſimis, & Proregis titulo decoratus eſt: eidem ſuper honorarium ſtipendium, decem auri millia dono data, & in tres annos prorogatum imperium. Sed, quæ rerum humanarum vanitas eſt, Caſtrio non diu licuit vti honore ac beneficentiā Regis. è magnis laboribus vigiliiſque lenta correptus febri, gementibus bonis, intra paucos menſes extinguitur, vir omnium conſenſu æquè belli ac pacis artibus clarus. Huius ingenium & induſtriam varij per omnem ætatem caſus exercuēre. Oliſipone, adoleſcens, ob clandeſtinum matrimonium eiectus à patre, in aliam partem vrbis migrauit. ibi, quamquam in magnis rei domeſticæ anguſtijs, cum Petro Nonnio ciuſdem vicinitatis, illuſtri mathematico, familiaritatem inijt, multaque ab eo per otium de rebus aſtronomicis, ac de nautica in primis artē cognouit. Ab ea commendatione, ipſomet inſinuante Nonnio, in Ludouici principis amicitiam peruenit. Ioannis Regis frater germanus hic erat: idemque eximius bonarum artium patronus ac præſes. Ab eo cum auxiliaribus copijs ductus in expeditionem Cæſaris Tunetanam, egregium ſeſe virum & manu, & conſilio præbuit. Inde cum Garzia Noronia in Indiam ab Rege miſſus; magnam ſibi rerum Indicarum notitiam peperit: eamque litteris ingenti labore ac ſubtilitate explicauit. Ab Oliſipone Goam vſque, ſingulorum dierum iter; locorum aſpectus ac ſitum; altitudinem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Solis ac poli, diligentissimè persecutus est. Idipsum rursus præstitit oram D
legens ab Goa Dium vsque, & ex partium dimensione, multis oppidis vicisque vocabula antiqua restituit. ij cõmentarij, Ludouico dicati, in Academia Eborensi (quam Henricus dein Cardinalis regali munificentia condidit) adseruantur. Exstant eiusdem Prætoris ad Ioannem Regem epistolæ: in quibus, præter communis boni studium insigne, non vulgarem insuper tum militaris, tum politicæ rei scientiam facilè animaduertas. Et, quod hæc omnia superat, vsque adeò pius perhibetur fuisse, vti quantalibet stipatus aut nobilium aut plebis frequentia; ad Crucis adspectum illicò positis humi genibus, oculos in cœlum cum attenta quadam veneratione defigeret. huic pietati non sine causa victorias vulgo acceptas ferebant; quas breui tempore, paruisque copijs, non paucas neque obscuras de nominis Christiani hostibus reportauit: hoc etiam nomine felix, quod morienti Xauerius affuit, & in extremo illo certamine opem egregiam tulit. Castrio vita functo (annus tum agebatur seculi huius octauus & quadragesimus) successiones quas vocant, de more consultæ. prima Ioannem Mascareniam, cuius modò meminimus, nominabat. is, quod in Lusitaniam paulo ante redierat, solutus alter codicillus Prætorem declarauit E
Garziam Salam, grandi iam ætate virum, multisque in eadem prouincia honoribus domi pariter ac militiæ clarum. Huic, ritu solenni tradita extemplò gubernacula. Atque eò lætius fuit eius initium magistratus, quod per eos ipsos menses, è Dominicana quoque familia prædicatores in Indiam peruenêre. Duodecim erant numero. Antistitem habebant Iacobum Bermudium Castellanum. Hisce, ac venturis deinceps fratribus, templum cœnobiumque Goæ magno rei Christianæ bono, & vrbis ornamento conditum est.

Libri tertijdecimi Finis.

HISTO-

A

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVARTVSDECIMVS.

B SVB idem tempus, quo hæc in India gerebantur, in vltimas quoque terras porta præter spem & exspectationem ingens Euangelio patuit. Angerus erat in Iapone quidam, maritimo in oppido Cangoxima honesto loco natus, regni quod Saxumam appellant. Is, contracta cum Lusitanis institoribus amicitia, de religionis Christianæ mysterijs, ac simul de Xauerij sacerdotis vita rebusque quas gereret, multa ex ijs in familiari sermone percepit. inde paulatim, & veritatis, & Xauerij tanto studio est captus, vti ad eum inquirendum, vasto & ignoto se se mari absque vlla dubitatione crediderit. profectus ducibus Lusitanis ijsdem, post varios errores atque discrimina, Malacæ Xauerium (qui è Molucis Indiam repetens eadem in vrbe substiterat) summa sua cum animi voluptate conuenit. atq; vt pater item de Iaponijs mira quædam audierat, aduenarum congressu & aspectu valde lætatus, crebris deinde colloquijs varia ex ijsdem scisciatari non destitit. per commodè ad singula respondebant: minimeque vulgaris inesse cunctis, ac præsertim Angero, tum indoles, tum humanitas visa. ergo Xauerius, vt primũ Indica negotia transegisset, Iaponiõs (quod iam ante cogitarat) omnino adire cõstituit. Interea, quod Parauana & finitimæ Indorum Ecclesiæ erant illi ex itinere inspiciendæ; Angerum Goam via breuiore præmisit. Ioannem Beiram, Nunnum Riberium, Nicolaum Nonniũ socios Molucas petere iussit. Malacensis catechismi, quem negligi aut remitti nolebat, munus Vin-
C centio Viegæ externo sacerdoti egregiè probo concredidit. Mox ipse perquàm difficili ac periculosa nauigatione Cocinum delatus, inde ad Cori promontorium Piscariosque traiecit fines. ac suis, qui in ea regione curabant, Antonium Criminalem communi consensu præposuit: neophytos ad perseuerantiam adhortatus est; oratoria recognouit; nec leuibus denuò signis atque miraculis Christianæ fidei veritatem ostendit. morbos depulit: dæmonia exegit: mortuos quin etiam reuocasse perhibetur; quod tamen vt postea fateretur ipse, quamquam grauissimorum hominum prece fatigatus, adduci non potuit. Hisce alijsq; in ora Piscaria gestis rebus, ad vrbem Goam summa ciuium gratulatione peruenit paulo antequã Prætor Castrius è vita discederet. huic animam agenti (vt supra significatũ est) affuit. Angerum vnà cum famulis probè institutum, sacro intinxit latice, ac Paulum appellauit. famulorum alter Ioannes, alter Antonius nominati. ea messis Iaponicæ fuêre libamina. simul, è socios alios alio: Alphonsum Cyprianũ genere Castellanũ, in Diui Thomæ Coloniam; Gasparẽ Berzeũ, ortum in Belgis, Armuziam destinauit. Goani collegij ac seminarij domesticæ disciplinæ consuluit. Indica suorum domicilia, dum abesset, Paulo Camerti cuncta subiecit. Interim verò, Iaponicam ad expeditionem, instante iam die, se ipse diligenter parabat. is vbi percrebuit rumor, piorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

greges ad illum protinus lacrymabundi conueniunt. monent, obsecrant, D
obtestantur, ne semet vltrò tam ancipitem ac periculosam in aleam det;
neu publicam rem, quæ ipsius vel in primis nitatur capite, eiusmodi con-
silijs tantum in discrimen adducat. Sanè quàm multa erant, quæ quamli-
bet animosum hominem ac fortem, absterrere à tali itinere possent. pri-
mum ipsa longinquitas. quippe leucas amplius mille trecẽtas distat à Goa-
nis finibus terra Iaponia. dein, multis in regionibus, ac præsertim circa So-
matram ac Sinas, mare à piratis infestum, itemque à Sinarum præsidijs, quę
sæpenumero in peregrinos omnes nullo discrimine tamquam in hostes
inuadunt. idque tum erat extimescendum magis, quod Sinas inter & Lusi-
tanos nondum essent planè reconciliata commercia, neq; locus foret Si-
narum vllus, quo Lusitanis ad contrahendum apertè descendere, aut vbi
tutò commorari liceret. memorabantur etiam varijs locis insidiosa vada
syrtesque, nondum ad plenum ijs cursibus exploratis. itemque Eoi pelagi
natura, quod sæuum, & vastum, & vorticosum, totas haud rarò naues ab-
sorbet. & super hæc, præcipuus nautarum terror, ecnephias typhon; suetus
in ea vel maximè plaga furere: & ipsa cum oneribus vectoribusq; nauigia, E
in asperum sæpe littus ac saxa torquere. Cùm hæc & alia multa ad timo-
rem proponerentur, satisque mirari se posse amici negarent, cur tantò re-
rum vsu, tali sapientia vir, tantis periculis obijceret sponte se se, relictaque
in vicino segete, cuius ipsemet sementem fecisset; tam longinqua, tam ope
rosa, tam incerti prouentus noualia peteret; Ast ego (inquit ille) satis mira-»
ri non possum, cur infinitam Dei vim pariter & clementiam quotidianis»
præconijs celebrare soliti, eidem nunc potentiæ ac bonitati, meo potissi-»
mum in capite diffidatis. Anne vos præterit, qui rerum omnium arbiter»
sit, huic animata æquè atque inanima, prorsus ad nutum omnia deseruire?»
Testis haud semel vnda, quæ se se Domini ac famulorum postea gressibus,»
mutata illicò natura, calcandâ exhibuit. Testes venti ac procellæ, quæ per-»
fusis vltimi exitij horrore discipulis, vno Christi imperio conciderunt.»
Testis inclytus ille Iob, in quem nihil omnino, nisi ex Domini voluntate,»
malo dæmoni licuisse comperimus. Testis denique (ne in re aperta sim fu-»
sior) veritas ipsa, quæ capitis nostri capillos omnes numeratos esse, ac ne v-»
num quidem ex ijs periturum, disertis verbis affirmat. ergo, sicuti Regũ du»
cum ve internuntij ac pẽones, regijs duntaxat insignibus freti, per media ca»
stra, p instructas armatorũ phalangas ac tormenta disposita, vadũt securi & F
inermes; ita, diuinarũ legum interpretes, gentiumq; doctores, vna summi»
Regis tutela ac maiestate subnixi, per varia terræ marisq; pericula, atq; a-»
deò per intentas vndiq; machinas ac mucrones, quocumq; res postularit,»
intrepidi atque alacres penetrare non dubitant. At enim isti ipsi quos nar-»
ras, in latrones incidunt, laniantur à feris, naufragia faciunt: varijs implicã»
tur morbis; æstu, frigore, fame, siti, rerum omnium egestate laborant; cir-»
cumueniuntur conscelcratorum insidijs, factionibus opprimuntur; tyran-»
norum iussu omnibus supplicijs excruciati mactantur. Concedo: & quidẽ»
hisce itineribus olim Apostoli ac martyres ad sempiternam gloriam per-»
uenerunt. Sed idem contendo; hæc omnia ad illorum vel probandam fidẽ»
vel constantiam illustrandam, Diuina tantũ dispensatione permitti. Nam»
alioqui refertæ historiæ sunt exemplis eorum, quibus esurientibus angeli»
ministrarint cibos, quorum leuandæ siti, purissimi subitò fontes è terra»
emicuerint; quibus, posita extemplò sæuitia, flatus ac tempestates obsecun-»
darint; quos, voracissimæ & in alios ferocissimæ belluæ, propalam blandi-»
endo permulserint; quos vel exquisitissima lictorum carnificumque tor-»
menta nil læserint; queis ferrum, equulei, virgæ, rotæ, flammæ pepercerint.»
Atque in eiusmodi certaminibus, tametsi non semper explorata victoria»
est, mul-

A est, multique ac magni sæpe conatus in irritum cadunt; tamen diuinæ glo-
»riæ & hominum saluti seruientem, fidenter omnia tentare, moliri, expe-
»riri par est. Itane verò? ad leuissimam incertamque prædam, per densas a-
»cies, micantes gladios, & volitantia tela cæco impetu ruet miles; inanes ho
»norum titulos, & speciosa vocabula, nihil aut modicum duratura, ambi-
»tiosus per summam indignitatem atque miseriam, quotidianis obsequijs,
«adulatione seruili, valetudinis damno, patrimonij profusione captabit;
«sordidarum mercium causa, quæque dumtaxat corpori seruiunt & vetu-
«state facillimè corrumpuntur, institor ac nauicularius, terra vnde ortum
«habet, relicta, veluti ruptis naturæ fœderibus, ventorum ac maris iræ sese
«permittet; obiectusque fluctibus ac piratis, ignotum orbem, peregrinarum
«auium instar, ignota semper littora pererrabit; nos, propagandæ religio-
«nis, amplificandi Christiani nominis, omnipotentis Dei demerendi; ser-
«uandi humani generis gratia; inopiam, ærumnas, incommoda, mortem
«denique recusabimus? præsertim cùm illorum temporarios labores, ab
«improba plerunque cupiditate profectos, mortemque vnam, altera sæpe
«mors, & sempiterni labores, atque infiniti cruciatus excipiant; nostram
«industriam operamque, si in officio ac fide ad extremum vsque perste-
«mus, beatissima æternitas, immortales coronæ, immensa præmia mane-
B ant. nihil ergo sit tanti, quo nostra de Deo, deque hominibus benemc-
«rendi studia retardentur. Nam quod Goanæ Ecclesiæ, viciniique huiusce
«tractus, absente me, solitudinem pertimescitis; agnosco pietatem vestram.
«sed ne in hanc messem operæ desint, satis à me, vt in tanta nostrorum pau-
«citate, prouisum est. Paulũ Camertem eximia caritate virum, Goano col-
«legio; Antoniũ Criminalem, insigni virtute pastorem, Ecclesiæ Parauanæ
«cum idoneis adiutoribus vtrumq; præfecimus. Ad hæc, episcopum habetis
«in vrbe vigilantissimum; Franciscanos, Dominicanosq; fratres, vestri amã-
«tissimos cupidissimosq;: præter hosce, alij quoque subinde sacerdotes è Lu-
«sitania superuenient. Vltimis, vltimis, inquam, nationibus, ad quas læti sa-
«lutis nuntij, nullo vnquã tempore allati sunt, rectus ad vitam æternam cal-
«lis tandẽ aliquando monstrandus; ac teterrima dæmonũ seruitute miserã-
«dum in modũ oppressis; Christianæ libertatis cominus attollenda vexilla.
«Neque enim pro Lusitanis tantùm, aut Canarinis, aut Parauis, sed pro vni-
«uerso hominũ genere, quot quot vbiq; sunt, fuêre, futuri sunt, redemptor
«idem & conditor IESVS vitam ac sanguinẽ in Cruce profudit. quibus mi-
«serrima captiuitate detentis, cùm in idipsum à præpotenti Deo vocatus de-
«stinatusq; sis, non omni ratione consuluisse, neque per inuia quamuis &
C «aspera sacrũ Euangelium pertulisse; extremæ non modò ignauiæ, sed etiã
«perfidiæ crimẽ esse quis ambigat? Proinde facessant querelæ, absint complo
«rationes, singultus ac suspiria fileant. quin potius, vti Christianos, & Dei
«hominumque amantes decet, meam hanc expeditionem, faustis, vt ita di-
cam, ominibus, & studio incensis apud Deum suffragationibus prosequi-
mini. Hisce dictis leuato vtcunq; mœrore, conscendit nauim Aprili mense, anno post Christũ natum M D X L I X. Comites habuit è societate Cos-
mum Turrianum, & Ioannem Fernandum Hispanos: de externis, Paulũ
famulosque Iaponios. Cocinum ab Goa primùm, inde Malacam eeunte
Maio venêre. Hic patri quò intenderat pergere cupiẽti, nauis Lusitanorũ
nulla sese obtulit. Iuncus erat Sinarũ in Malacensi portu, & quidẽ piratica
infamis. vulgò latronis iuncũ appellabant. Cũ hoc ipso latrone Xauerius
(tanta inerat eius menti fiducia diuinæ tutelæ, tantus ardor liberandi ab de
monum seruitute Iaponios) certa mercede paciscitur, vti relictis ad lævam
Sinis; ipsum & comites in Iaponẽ extẽplò perducat. soluêre viij. Kal. Iulias
ipso D. Ioannis Baptistæ die natali. Post multa nauigationis incõmoda, &
nau-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nautarum fraudes,Cangoximam, Angeri,vti dictum est, patriam attigêre xviij.Kal.Septembris,qui dies Assumptæ in cælum Deiparæ Virgini sacer est.Xauerius à Pauli propinquis atque domesticis amanter exceptus,vixdũ recreatis à maritima iactatione comitibus, ad Christianam rem animum adiecit.linguæ primùm Iaponicæ rudimentis ad instar pueruli summo studio ac sedulitate institit operam dare.in præcipuis dein fidei Christianæ capitibus conuertendis, quamquam enixè adiuuante Paulo, tamen ob rei difficultatem,& mysteriorum altitudinem,& linguarum inscitiam , complures dies ingenti labore miseriaque desudatum est.postremò,ijs in codicem vtcunque relatis,ex eo codice Xauerius balbutire ad populum vnà cum socijs cepit.magni extemplò concursus ad eos facti.atque,vt procacia & acuta sunt Iaponiorum ingenia,ridere alij solœcos barbariemque; alij, quid ea lectione significaretur,ambigere;alij peregrinum habitũ cultumque demirari:alij etiam,communis consuetudinis ac morum ignaros,probris & cauillis petulanter incessere.nec deerant,qui eiusmodi ludibria detestati,miserarentur innoxios;nec spernendum vtique genus hominum interpretarentur esse,qui tam remotis è regionibus, docendi tantùm gratia,periculo maximo,nulla mercede venissent. Xauerius interea socijque nihil de studio & contentione remittere.ad hæc, normam eam tenere viuendi,tamque illustria sobrietatis,patientiæ, mansuetudinis, omniumque virtutum exempla præbere;vti veram ac salutarem doctrinam afferre se, factis moribusque multo magis,quàm dictis aut scriptis ostenderent. Inde haud leuiter commoueri ciuitas cæpta;nostrisque non ad magistratus modò,sed etiam ad Regem,qui tum extra oppidum agebat, Paulo præsertim adnitente,facilè patuit aditus.Commercium is Lusitanorum auidè iamdudum expetebat, quos ad vicina emporia cum pretiosis oneribus commeare didicerat.apud eos quod plurimum gratia & auctoritate Xauerium valere Paulus & famuli testarentur; valde sese illi comem & humanum initio præbuit.quin etiam prolatam à Paulo,Christi & Sanctissimæ Virginis matris imaginem veneratus,idipsum fieri ab omnibus qui aderant, imperauit:ac prædicandi Euangelij, & baptizandæ ritu Christiano gentis potestatem haud grauatè concessit,eaque de re,publica edicta proposuit. Ac Bonzij etiam(quo de hominum genere supra demonstratum est) superstitionum Iaponicarum antistites,vel nouitatis gratia capti, vel suis opibus ac maiestate confisi:cùm nihil ab ignotis præsertim externisque sibi metuerent,fauere tum quidem Xauerio videbantur.ergo Christiana paulatim sacra in vrbem inducta. Pauli primùm vxor & filia,tum propinqui & amici complures,eodem Paulo dies noctesque hortante, monente, docente, ad baptismum adducti.hosce deinceps alij subsequuti; quibus ad virtutem ac pietatem excolendis,operam Xauerius in primis impendebat assiduam. Decretum erat illi,simulatque aliquem eius linguæ vsum nactus foret, Iaponis caput Meacum adire,& quò expeditior ad cæteros prædicatio esset, Regi primùm ipsi vel Imperatori,quem vniuerso Iaponi præesse audierat, Euangelium afferre:sed Regis præcipuè Cangoximani promissis ac precibus,& oblata rei bene gerendæ spe,diutius quàm cogitârat in eadem vrbe detentus est.Inter hæc,negotiatores Lusitani cum mercibus Firandum regni Figensis appulerant.id vbi Cangoximæ cognitum est; periniquo tulit animo Rex,vicinos dynastas insperatis augeri opibus, at se diuturna lucri aduentitij exspectatione fruſtrari.ex eo tempore sensim auersari Xauerių cæpit,& ab ipsius doctrina præceptisque refugere. Bonzij quoque, posteaquam Christianis institutis vitia sua reprehendi; Euangelij luce mendacia prodi,sanctissimis decretis conuelli nefaria dogmata; denique discipulos & sectatores ab se auocari animaduerterunt;immutata subitò voluntate, Xaue-

A Xauerium exsecrari, fictis criminibus ipsum & socios in inuidiam adducere; publicè priuatimque maledictis lacerare atque proscindere; offensum iam Regis animum nouis in dies facibus instigare. neque ab incepto destitêre; quoad reuocato priore edicto, rursus pœna capitali sancitum est, ne quis omnino , relictis patrijs auitisque noua & peregrina sacra susciperet. Xauerius,æquitate animi ac summissione furentes lenire nequicquam conatus, multaque & grauia perpessus incommoda, Meacum quò pridem intenderat, abire decreuit. Christianorum numerus in vrbe Cangoxima ad centum fermè peruenerat. Paruulum eum gregem , Paulo commendat. ipse, vertente anno, mœrentibus lugentibusque neophytis , & gratias immortales agentibus optimo patri,Firandum ad Lusitanos cum Cosmo Turriano & Ioanne Fernando progreditur. ibi verò, cùm à Lusitanis ipsis ingenti gratulatione , tum in eorum gratiam ab regulo perhonorificè acceptus est; &, quod optabat vnum , illicò facta legis Euangelicæ promulgandæ potestas.iam linguæ paulo maiorem notitiam noui præcones erant nacti.ergo, partim dicendo , partim alijs,alijsque, prout res postulabat , periochis è codice recitandis , & super hæc , in oculis omnium innocenter & B castè viuendo; plures paucis diebus Firandi , quàm toto anno Cangoximæ ad Christum adiunxêre. ijs Cosmi Turriani curæ fideique concreditis, Xauerius cum Fernando Meacum petens; circa Octobris initium, sæuiente iam hyeme , Amangutium , leucas fere centum à Firando processit. ea tum erat vrbs perampla (nam aliquoties dein ferro & flammis euersa est) in Iaponis ferme vmbilico sita , ac Regem habebat longè lateq; imperantem. Ad eum Xauerius accitus Fernando comite accessit. ille de vno cœli terræque conditore,de lapsu angelorum hominumque, de redemptore generis humani IESV Christo Dei filio,de sempiternis pœnis ac præmijs, ex eo quem dixi libro multa expromenti Fernando , vnius horæ spatio mirum in modum attentas aures præbuit : dein; vt sine honore,ita sine iniuria vtrumque dimisit. eadem fermè nostri quotidie bis ad circumfusam multitudinem per vicos & compita prædicabant, obsoleto ac peregrino vestitu,nulla pompa vel apparatu verborum. Nihil initio tam nouum aut absurdum ad Amangutianorum aures oculosque accidere potuit. ergo, non plebis tantùm insanæ, sed etiam nobilium infesto clamore, sibilisque & cachinnis explosi; & omni petulantiæ genere vexati sunt nullo prorsus C operæ pretio. Hæc per eos dies Amangutij gesta. Meacum inde abeuntes, duorum fere mensium iter excepit difficile & asperum, à latronibus atque piratis infestum; niue geluque, syluis ac saltibus; ad hæc, interueniente pelago vel æstuarijs impeditum. Id iter ingressi humano præsidio nullo,difficile dictu est quàm grauia, quàm acerba ignotis regionibus terra marique pertulerint, pedites,ambulabant,& quidem in humeros elata sarcinula.in manicas oryzæ semitostæ indiderant bolos (auelam vulgus appellat) eo cibo famem,aqua profluente sitim leuabant. Ignari viarum, & simul quò latronum insidias effugerent, indigenas equites citato gradu, nunquam talari deposita veste persequebantur excalceati, quod eo anni tempore torrentes amnesque occurrerent vado superandi non pauci. itaque partim antecedentium festinatione , partim etiam assidua sarcinæ vectatione lassi, ad hæc lubrica plerumq; via incerto ac fallente vestigio corruebant, pedibus interim glaciei & algoris iniuria miserandum in modum intumescentibus: ac noctu demum imbre perfusi, fame & algore confecti, sicubi tecto saltem agresti reciperentur,alia hospitalitate nulla; præclarè videlicet secum agi putabant.Nam in pagis quidem & oppidis,præter cætera vulgi ludibria, interdum etiã lapidibus petebantur. ast vbi transmittendũ esset mare, vix atq; ægrè tandem in naues admissi,pecudum instar in ipsam

Universidad de Deusto
Biblioteca

pæne sentinam detrudi consuerant. Per eiusmodi vexationes atque miserias cùm ad vrbem denique Meacum sospites haud sine miraculo peruenissent;minimè idoneum sationi Euangelicæ tempus, cuncta bello flagrãtia,surdas ad salutaria monita & obstructas incolarum aures offendunt. Ad ipsum verò Imperatorem, quamquam adhibita diligentia conatuque, adspirare non licuit. ergo, terræ natura, gentisque moribus in præsentia vtcunque exploratis,per easdem difficultates, ijsdem itineribus,eodem fermè spatio temporis, Amangutium reuertuntur. ibi, quod se se haud iniquum illis ante præbuerat Rex, certum erat fixumque Xauerio, terram eam rursus omni arte moliri, curaque & labore, quoad eius fieri posset, sterilitatem soli maciemque peruincere. & quoniam experiendo cognorat, Iaponios, Bonziorum fuco & ostentationi assuetos,plurimum externa moueri specie, & animi bona fermè corporis habitu cultuque metiri;ad eorum mores,quantum sine peccato liceret, in præsentia conformare se se; & Christi causa non nihil ad illorum salutem extrinsecus mutuari in animum induxit. ergo, priusquam ad opus aggrederetur, Firandum accurrit. ibi, Lusitani Regis impensa videlicet, augustioribus vestimentis induitur;commendatitias ad Iaponios Reges litteras, quas ab Indiæ Prætore & Goano Episcopo sibi traditas, interim ibi reliquerat, sumit, nec non à Malacensi Præfecto munera Iaponijs ante id tempus ignota. In ijs erat Lusitana vestis, vinumque prænobile; musica sambuca, & horologium ex ijs,quæ inæquali ponderum exanime,pluriumque rotarum denticulis inter sese implicatis,lento motu ac perpetuo,temporum internalla distinguunt:quam Europeæ solertiæ machinam gentes illæ sine fine mirãtur.Hisce rebus in iumenta impositis;ipse,præter Ioannem Fernandũ duobus tribusve Iaponijs comitatus, Amangutium redit:litteras & munera offert Regi: quibus ille magnopere delectatus, ac simul comitum numero admonitus, & noui habitus dignitate; caput cum consiliarijs contulit, ijsdemque approbantibus,maiore deinceps in honore Xauerium habuit.ac primùm, auri argentique non leui pondere munificentiam aduenæ remunerari contendit:quæ cùm Xauerius obfirmato consilio cuncta reiecisset; altitudinem animi suspiciens Rex, vacuas Bonziorum ædes illi ad habitandum adsignat; dein publica per vicos edicta proponit,placere sibi,non Amangutij modò,verùm etiam omnibus suæ ditionis finibus regnisque, vnius Dei legem ac religionem declarari palam; eamque cuilibet amplecti liberum esse:legis eius ac religionis interpretes nulla ratione lædi, vel impediri.sub hæc,Euangelici præcones ad instituta munia quàm acerrimo studio retulêre sese. interdiu,in areis triuijsque conciones habebant; noctu,confluentibus ad se omnium ordinum,ætatum, sexus vtriusque mortalibus, aures ac responsa præbebant. erat autem tanta frequentia celebritasque, vti cœtum ædes ipsæ non caperent:alij, quæ in publico inaudissent;priuatim ac per otiũ auere nosse:alij etiam, animi causa, incomptam ac rudem peregrinorum atque hospitũ irritare linguã, & cum effuso adstantium cachinno de industria disputationem extrahere.alij, denique varijs interrogationibus etiam atque etiam fatigare doctores nouos.Huic tãtæ curiositati cùm ab Dei seruis, partim ex vetere historia, partim è physica ratione,partim è Theologorum decretis atque responsis identidem satisfieret; illi, voluptatum illecebris irretiti videlicet, in stultitiæ tenebris,& cœno flagitiorum nihilominus hærebant.neque tamen idcirco Xauerius despondere animum:quin potius omnem in partem versare semet, cæptisque acriter ac perseueranter instare.Cùm aliquot iam menses crudum aridumque nouale tractasset,ac, nullodum fructu, diuini verbi semina proiecisset; tandem è prosciſſo ac sæpius iterato solo, Christianæ fidei germen

A men emicuit.Germinis eius origo fuit eiusmodi.Concionanti, vt solebat, in publica via Fernando, præteriens è plebe nescio quis, attracta præpingui saliua, repente in mediam inspuit faciem.ille, sine perturbatione vlla sputum linteolo abstergit: ac ne verbo quidem reddito, cæptam orationem eodem prorsus tenore vultuq; prosequitur.id contemplatus ex auditoribus quidam haud imperitus rerum æstimator(ex quo facilè intelligas, ad permouendos ad virtutem animos,facta dictis quanto antecellant) cepit cogitare apud se; profectò nobilissimum atq; adeò diuinum philosophiæ genus esse, quod homines ad tantam æquitatem animi constantiãq; perduceret. dimissa dein concione, domum ad Fernandum venit;præcipua Christianæ fidei capita legesq; probè cognoscit:postremò, certis precationib⁹,Mosisq; decalogo,ac symbolo Apostolorũ è catechismi formula memoriter haustis,Amangutianorũ omnium primus, anteactę vitę detestatus peccata,sacro fonte renascitur. Hunc alij deinceps diuino impulsu imitari,quorum ad quingentos breui peruenit numerus;& quidem ita in proposito firmi stabilesque, vti per varias deinde clades, & bellica infor
B tunia,& nefarias Bonziorum cõspirationes, magistris ac pastoribus haud semel orbati, suis tamen ipsi moribus ac vitæ ratione, Christianam fidem & disciplinam in hoc vsque tẽpus religiosè coluerint. inter quæ circumacto iam anno, Lusitanorum alia nauis portum Bungi tenuerat, quo nomine regnum Amangutio distat leucas circiter quadraginta. ab ijs de statu rerum Indicarum Xauerius cùm litteras accepisset,cùm alias ob causas eam sibi prouinciam repetendam existimabat; tum verò, vti rursus inde quocunq; opus foret,supplementum è noua copia mitteret.simul,quoniam apud omnes circa nationes magnum nomen Sinarum, magnam auctoritatem cõpererat esse:primo quoq; tempore Sinas ipsos Euangelij gratia adire cogitabat,haud absurda ratione cõiectans,si gentẽ illam Christo lucratus foret; eius lucri accessionem facili negotio postmodum vniuersos fore Iaponios.Hæc eo moliente,cæteri quoque dispersi per Indiam socij minimè segniter in suo quisque munere versabantur. Egregia in primis fuit opera Gasparis Berzei,quem Armuziam à Goa profectum, paulo ante docuimus.Is in Zelandia,seu Mattiacis Belgici Oceani populis, oppido Gousa, Francisco & Agnete parentibus, obscuro natus loco, à primis
C pueritiæ rudimentis Louanium ad studia grauiora se contulit. Inde per varios casus cùm in Lusitaniam deuenisset,in societatem adscitus, ac diu multumque probatus, in expeditionem Indicam vnà cum alijs octo deligitur. Conimbriga profectus Olisiponem anno seculi huius quadragesimo octauo, nauem Ioannis Mendozę conscendit. socij adiuncti quatuor: totidem cum Antonio Gomesio in aliam nauẽ impositi. Ac primum omnium,à nauarcho eblanditus est Gaspar,vti quotidie publicè tũ ad plebem erudiendam catechismum exerceri, tum ad propitiandum cœleste numen catholico ritu litanias adhiberi permitteret. Mox ad vitia tollenda corrigendosque hominum mores paulatim aggressus est:rem in primis arduam atque difficilem. præter naualem quippe turbam,colluuiemque seruilem,epibatę circiter quadringenti numerabantur,plerique scortis,aleę, rixis,calumnijs adsueti.Ad horum sananda ingenia, Gaspar,exemplo priusquam verbo opus esse ratus, cunctis, vti æquum erat,ad omnem virtutẽ & caritatem prælucere perrexit.Neque sanè amplâ defuit illi de Deo pariter ac de hominibus benemerendi materies. primùm socij eius è maritima iactatione & nausea in morbum incidêre. ijs dum accuratè ministrat, & propalam coqui munere fungitur,ita despicabilis initio visus,vti parenti ad focum cibos ac satagenti,procaces circum pueri,præter cæteras contumelias,appositam quoq; ollam aut furto subducerent, aut per lasciuiã

Universidad de Deusto
Biblioteca

frangerent:quidã etiam ab innocente vix colaphos pugnoſq; abſtinerent. D perſpecta dein patientia & grauitate viri,paulatim contemptus in verecũdiam vertit:nec defuêre,qui laboranti,per ſe perque ſuos opportunè ſuccurrerent.ſimul etiã ſocijs melius cæpit eſſe.operã ergo ijs adiutoribus,ad verbum Dei prædicandũ,prohibenda flagitia,curandos ægrotos, vetere iã ſocietatis inſtituto,conuertit.ex quo,mirũ dictu,quanta quã breui omniũ vitæ mutatio cõſequuta ſit.bene moratã inſtitutamq; familiam; non promiſcuam ſeruorũ,nautarum,militũ,inſtitorum turbam,contineri marino illo domicilio diceres. Primus fermè Præfectus Mẽdoza,Gaſparis conſuetudine & admiratione ſeſe collegit:pijſq; priuatim exercitationibus ab eodẽ excultus,vltro deinde cũ alijs quoque opportuna de Chriſto deq; cœleſtibus rebus habere colloquia; ſuos primùm familiares,tũ cæteros in officio cõtinere;egenos & imbecilles quotidianis eleemoſynis alere. Præfecti virtutẽ ac beneficentiam reliqui deinceps pro ſua parte imitati:vnus etiam haud infimæ ſortis negotiator, Chriſtianæ caritatis pulchritudine ac ſpecie captus,contempta rerum humanarũ inconſtantia & vanitate, ſeſe ad Gaſparis ductum ac vitæ rationes applicuit. inter eiuſmodi occupationes Guineæ malacia primùm,dein ſæuiſſimis procellis duabus circa Bonæ ſpei E promontoriũ ſuperatis,nemine(quod perrarũ eſt) tantis incommodis,tantaq; morborũ lue prorſus amiſſo,ad Moſambicũ nauis appellitur.Ibi optatiſſima dierũ quindecim capta quies;terreſtribus etiã diuerſorijs è maritide ſua incolumitate ſolicitis,integratus labor. lauta illis inquilinorũ hoſpitia minimè deerant;ac multi, vt ijs ad valetudinẽ tuendã vterentur, inſtabant;ſed Gaſpar, Xauerij æmulator egregius,deportatis in publicũ noſocomium ægrotis,eodẽ ipſe quoq; ſucceſſit:ac refouendis eorũ corporibus animiſq;(cùm ad centum & viginti decumberent) pari cura ac diligentia totũ ſeſe rurſus impendit. Per id ipſum tempus alia eiuſdẽ claſſis naui, fratres Dominicani duo Moſambicũ delati. horum quoque, in eo valetudinario,magna cum omniũ approbatione caritas ac virtus enituit. Goã deinde peruentũ.Ibi Gaſpar,nouo impetu capto,in omnes partes Chriſtianæ adiuuandæ rei animũ ac vires intendit.varijs quotidie locis ad multitudinem;in ipſo Prætorio ad ſelectã nobilitatẽ proceresq; verba faciebat:quãto cum fructu motuque,è noua emendatione morũ,è voluntarijs diuitum ac delicatorũ pœnis,è plurima peccatorũ confeſſione, è frequenti reſtitutione pecuniarum apparuit.diſputationes etiam de religione cum Brachmanis habebat interdũ.Ex ijs primarius quidã ſæpe conuictus; deniq; cum vxore & ſororis filio baptiſmũ expetijt.Is baptiſmus octo ipſos dies tinnitu feſto,ſymphonia,choreis,ingenti omnium ordinũ ſtudio celebratus: viæ vrbis,vario periſtromate,ac virenti palma elegantẽ in modũ ornatæ: neophyti magna tum Chriſtianorum,tum etiam Brachmanarum frequentia in equis ad templum deducti;ibi ex aqua baptiſmatis,ab Epiſcopo ac Prætore,honoris cauſa ritè ſuſcepti. Marito, Lucæ Salæ;vxori, Eliſabethæ nomen impoſitum:adoleſcens Antonius appellatus.in hanc deinde familiã, ad cæteros ad Chriſtum inuitandos,Prætor ipſe,quod ita Luſitanum Regem velle non ignoraret,alia quoque propalam ornamenta & beneficia contulit.Hæc & eiuſmodi multa Goæ Gaſpar omni ope curabat. A Xauerio dein miſſus, vti dicebamus, Armuziam; in ipſa primùm nauigatione priſtinam cunctos adiuuandi conſuetudinem tenuit: eaque re ipſa commotos è vectoribus aliquot Chriſtianos fecit. Maſcatum Arabiæ felicis delatus; Europæos exſules, vel decoctores, qui tamquam ad aſylum in ea perfugerant loca,quoad fas tulit,expiare, atq; ad fidem officiumq; reuocare conatus eſt.A Maſcato prouectus Armuziã;in ipſo portu,officij cauſa obuios

A obuios habuit Proepiſcopum,& ſacerdotes. ab ijs cum honeſto comitatu ad arcis Luſitanæ præfectum deducitur. ibi cùm inter ſe præfectus, & Proepiſcopus de hoſpitalitate certarent; & Gaſparem apud ſe retinere admodum cuperent; ille,gratijs vtrique actis, ad publicum videlicet noſocomium de more diuertit; eam veluti ſedem belli contra Satanam & vitiorum monſtra capturus. Hic, è Xauerij præceptis, quæ aſsiduè cogitabat, ſuum ante omnia pectus acri cuſtodia ſepſit ac munijt. ſimul, optimatum volũtates ſibi cõciliare aggreſſus, breui perfecit humanitate,ſubmiſsione, prudẽtia,vt omniũ nemo illis acceptior eſſet, aut carior. Per hos maximè, de ſtatu emporij,& generibus negotiorum,& moribus hominũ diligenter cognouit. Deliberanti dein apud ſe, qua potiſſimum ex parte oppugnaret ſceleris & nequitiæ munimenta; arcem ipſam protinus aggredi viſum eſt. ea fermè contemptu ſacrorum,inſcitia diuini pariter humaniq; iuris,& alta quadam futuri ſeculi obliuione conſtabat.nec mirum.multos quippe annos Chriſtiani cõuenæ & inquilini, magiſtris,ac monitoribus,parochiſque caruerant: &, qui nuper aduenerant clerici, quæ tum erant tẽpora, pe B cuniarum haud paulo magis quàm animarũ inhiabant lucris.ergo paſſim enata virgulta vepreſque,omnẽ ab infelici tellure benigni ſyderis radiũ ac lumen arcebant.hinc teterrima rerum,cæremoniarum, errorumque colluuies;artes magicæ; diuinatio; ſortes; cõcubitus inceſti ac vagi; quodque haud minus deteſtêre, fidelium cum infidelibus, Iudæis, Turcis, Arabibus infanda connubia; vt Chriſtiana proles à matribus educata (proh nefas)in Mahometanos,& Hebraicos,& aliarũ gentium ritus moreſque transirent.eam conſuetudinem, Gaſpar, admirabili ſpiritus vehementia, crebris concionibus,ac terribili cæleſtium irarum denunciatione diſcuſſit. Et auxerat opportunè pauorem auditorũ atque formidinẽ,terra per eos forte dies horrẽdis motibus intremiſcens. Præterea Gaſpar,ad ſynceritatẽ fidei reuocandam, & prauæ religionis procul habenda contagia,nullo non die ſtatis horis,è Xauerij formula publicè catechiſmum habebat .id verò in omnes partes vnicè profuit. puerilis ætas,infima plebs, ſexus vtriuſq; mancipia,Chriſtianis præceptionibus ac myſterijs erudita. ſimul etiã quotidianæ ſingulorum vitæ cuſtodes adhibiti, qui ad Gaſparem cuncta deferrent: propoſitiſque præmijs ac pœnis,pudici paulatim ac probi mores in vulgus inducti. eadem illa rudimenta legeſque, ſerui mox heris, filij parentibus, C fideles pueri æqualibus Mahometanis,alijsque priuatim edebant; eoſque omni arte ad Chriſtum allicere nitebantur.ac demum, ſublatis ibi quoque prophanis & laſciuis cantionibus,caſtiſſimo verſu ac ſalutaribus monitis dies ac noctes omnia perſonabant. Ita, religionis integritati, nõ in præſens modò, ſed in poſterum quoque magna ex parte conſultum. Erant præterea qui ferrum, & ſulphur, veritasque merces alias, Turcis ac Mahometanis inferrent, quod Pontificias diras,contra id facinus in cœna Domini cũ horrendo carmine fundi ſolitas,vel proteruè contemnerent, vel penitus ignorarent. docti quanto id piaculo fieret,à quæſtu ſacrilegò deſtitêre non pauci,& pro ea poteſtate quam habebat Gaſpar, in gratiam cum Eccleſia reſtituti. Ab hiſce victorijs, Chriſti miles,teterrimam aliam generis humani peſtem aggreditur ,auaritiam,& fœnebre malum: quo in genere tanta erat nonnullorum impudentia(qui ſe Chriſtianos ferebant) vt aureorum vix decẽ iteratis per annũ vſuris, integra ſemper ſorte, ſeque familiamque turpiter alerent.ad hæc tollenda ſcelera,Gaſpar,de auaritiæ peccato diſputationes inſtituit ea ſubtilitate doctrinæ,tam veris grauibusque ſententijs, tam incenſis amore diuino verborum ſulminibus, vt hoc etiam dæmonis caſtellum pæne à fundamentis frequenti verberatione conuulſerit.Id,gratũ multorum pœnitentia,& euidenti morũ ac vitæ mutatione declaratum

Universidad de Deusto
Biblioteca

est;qui prima luce,ne salutato quidem Deo, ad argentarias tabernas protinus itare adsueti,atq; ibi nullo recti prauique discrimine res contrahere, pecunias huc illucq; traijcere, fœnus augere; iam,intima religione tacti, domo templũ rectà,inde forũ adibant.ibi, stupentibus alienigenis pariter incolisq;,tamquã in academia, de iure mutui, de legib⁹ permutationũ,de Christiani mercatoris officio,è Gasparis potissimum præceptis ac traditio ne quærebant.Neque labijs dumtaxat ac vultu sese philosophia continuit.ad rem atque ad facta peruenit: & inexorabilibus ad eam diem claustris obseratas aperuit arcas. Igitur ex malè parto restitutiones vel in duplum iustis dominis, aut,vbi ij non apparerent,in pios vsus;& super hæc eleëmo synæ factæ complures,atque ex ijs,auri argentique redactum,quod magno puellarum numero collocando, nosocomij laxandis angustijs, & multorum inopiæ leuandæ sat esset. opulenti præterea negotiatores, gehennæ metu perculsi,vltro suas omnes rationes ad Gasparis arbitrium contulêre, parati,quicquid ab se fraudatum fuisset, non pecunia tantùm, sed etiam, vbi satis ea non esset, corporibus luere. Per hunc modum, fraudibus & rapinis obuiam itum est.Ingens præterea, vt in celeberrimo portu, amplisque diuitijs,erat Armuziæ luxus.ea quoque Satanæ opera Gaspar aggressus,multorum excussit delicias, multos à scortis atque à nefario pellicatu diuulsit. inde ad lites dirimendas tollendasque inimicitias adiecit animum:monitisque & auctoritate viros aliquot honestos adduxit, vti datis inter se dextris,& venia offensionum petita, publicè ad ipsas templi valuas,magna populi frequentia,in gratiam optimo exemplo redirent. Non eundem cum sicarijs (quorum erat ibi summa licentia)successum habuit res:Gasparis dicta palam aspernabantur, negantes, futura damna lucraue sibi esse tanti, vt præsentem fructum ac dulcedinẽ vltionis amitterent. Hoc perditorum hominum genus,itemque blasphemi, & seditiosi, & grassatores,egit cum Lusitano præfecto Gaspar, vt oppido pellerentur; sed propter multitudinem impetrari non potuit. Crescebat interim occupationum moles. quippe non vnius nationis alteriusue salutem Gaspar complexus erat animo,sed omnium prorsus, quotquot in eadem insula versarentur. quò pluribus ergo sufficeret,spatia temporis certa ratione dispensare coactus est.Dominicam feriam, itemque tertiam, quartam, & quintam,populo Christiano:secundã ethnicis, sextam Mahometanis; sabbatũ Hebræis(quos harũ quæque secta festos obseruabat dies)attribuit.Christianis, quod eorũ potissimũ gratia missus in ea loca fuisset, idcirco longè plurimum operæ tribuendum putabat.igitur & ægrotis in nosocomio,quoad liceret,sedulus aderat;& custodias adibat frequenter;catechesim verò itẽque conciones,vel feruẽtissimo solis ardore(cùm intra tectorum vmbras immersi aquis incolæ sedent)habere pergebat tanto omniũ ordinum ætatumque concursu,loca certatim occupantium,vti pæne ante lucem templum auditoribus oppleretur. accedebat domestica & quotidiana cõsuetudo multorum;vt,quod è superiore incassum agerat loco,priuatis colloquijs,& familiari conuictu ad exitum haud raro perduceret. Multo verò maximam temporis partem eximebat pœnitentiæ sacramentum, cui Gaspar non interdiu solùm instabat, sed etiam noctu:atque ita distinebatur interdum,vti ad necessariam corporis quietem,quantouis adhibito conatu,spatiũ horæ vix vnius eriperet.Auxit eã occupationem, publicè per eos dies accepta clades.Munitum & opportunũ castellum erat in Persidis continente,Monaianum, Armuzianæ ditionis.id hosti repente proditũ est.eò vehementius tum Regis,tum popularium animos inopinata res perculit. missus extemplò recuperandi causa Mahometanus præfectus cum quinq; millibus Persicę iuuẽtutis.additi ex fœdere,Lusitani circiter quadringenti.

Panta-

Pantaleon Sala præerat. Hosce,Gaspar, antequã ad bellum exirẽt,Christiano ritu ad confessionem conatus adducere,viginti vix persuasit, apud cæteros inania fuêre monita: flagitijs non minus quàm armis operti ad castra tendebant. Venienti dein ad se Pantaleoni salutandi causa, vereri se admodum dixit, ne graues neglecti numinis pœnas Lusitani propediem darent. Præsensioni respondit exitus. quippe, vt in statiua peruentum est, tetra Lusitanam cohortem inuasit lethargi lues. breui periêre ad quinquaginta. vulnerati præterea ab hoste circiter centum. inde cùm alij deinceps atque alij caderent,ac veluti pecora passim inhumati iacerent; consternata fœdo spectaculo reliqua cohors,& ex conscientia delictorum,sempiterni exitij metu perterrita; conuulsis repente signis ægrè Armuziam repetunt;Gasparem vnum omnes requirunt; vti se à peccatis absoluat,ac resipiscentes exaudiat,obtestantur.Nec mora;in valetudinarium admissi,& in lectulis collocati plerique. Tum renouato ad omnem laborem conatu Gaspar in corporum simul & animorum curationem totus incumbere. acciti extemplò medici adiutoresque. Sacerdotes etiam aduocabãtur; sed vulgo negarunt milites,vlli omnino sese, nisi Gaspari, arcana sui pectoris velle committere.quocirca ita distringebatur, vti vno eodemque tempore,huic peccata expromenti, aures:illi animam agenti,voces & hortamenta præberet. Cecidit perincommodè, quod vi morbi emotis mente nonnullis,ad confessionem peragendam neque ratio,neque sermo constaret. in ijs quidam cùm ferrum in sese repente strinxisset; clamore & concursu retentus,extorto gladio,in Gasparis fauces inuasit manibus:ac minimum abfuit,quin spiritu intercluso præfocaret insontem.per vim auulsus, paulo pòst exspirauit. instinctu mali dæmonis in eam rabiem actus creditur, tantam à Dei famulo sibi quotidiè prædam eripi non ferentis. Inter hæc, solicito Rege populoque,quod extraheretur bellum, & amissi castelli obsidio malè procederet;supplicationes ad Beatæ Virginis ædiculam duo ferè millia passuum ab vrbe, Gaspar indixit. insigni pietate concepta excalceati nõ semel ière quamplurimi,cælestem opem ac pacem consono clamore poscentes.haud in irritum fusa obsecratio. Monaianum, vi & armis ad eam diem frustra oppugnatum; conditionibus demum, ac subita volũtatum inclinatione receptum est. ea res præter spem nuntiata,ingentem Gaspari apud omnes gratiam & gloriam peperit.eximiæ viri sanctimoniæ felix tribuebatur euentus. Accesêre ad nominis celebritatẽ ac famam,in alio genere nonnulla miracula. Lusitanus erat prædiues,mammonæ laqueis valde irretitus .is Gasparem salutaria dantem monita, identidem respuebat,hoc etiam nomine infensus patri,quod suum negotiãdi ac viuendi genus (vt est suspicax malè cõscia mens) publicis ab eo concionibus propriè perstringi putaret.cum huius pertinacia Gaspar interim officijs & caritate certabat.ac plurima nequicquam expertus,ad extremum magis magisque pro illo se macerat,preces & obsecrationes instaurat.nouissima demum hæc remedia valuêre.propitiati Domini in obstinatum indulgentia singularis apparuit:quippe sera iam nocte, secundum quietem Lusitanus præsentem sibi videre visus est sacerdotem,pulcherrima forma conspicuum,suauissimo quodam odore fragrantem:tum alter adstans iacenti nescio quis,amica voce;quid,inquit, dubitas, cœlesti huic medico, animi tui larebras & vlcera patefacere? nonne cernis quantus oris decor, quanta & quàm augusta corporis totius habitusque dignitas sit? Hisce dictis erecto mirum in modum homini, & experiendi causa manus ad tactum admouenti,apparere Gaspar è vestigio desijt.eam scilicet frustrationem Lusitanus ægrè admodum ferre. Tum alter ille,tristem ac mœrentem bono animo iubet esse, certam desiderati sacerdotis in proximo sponder copiam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quippe,vbi diluxerit, in regio noſocomio publicè ſacris operaturum. hæc D
effatus, item euanuit. Admiranda ſomnij virtus fuit. lapideum viri pectus
emollijt; vim lacrymarum expreſſit. madentibus inde oculis ac genis cui-
gilans, Gaſparem è valetudinario precibus infimis domum accerſit; perq;
ſummam obſeruantiam, ac miſtum gratulationi pudorem accepto, actæ
ad eam diem vitæ, quantum repetere potuit memorando, noxas ediſſerit;
eidem ſeq; & ſua cuncta permittit. mox tempeſtiuo dierum aliquot ſe-
ceſſu, meditatiõe ſaluberrima vegetatus, cùm alia Chriſtianæ ſanitatis mi-
nimè obſcura dedit ſigna; tum verò, quod in egentes, breui aureorum mil
lia circiter quinque diſtribuit. Alium quendam, Gaſpar, diu multumque
obluctantem, ad euomendam animi ſaniem, plagaſque nudandas tãdem
aliquando perduxerat. is, peracta confeſſione, dum circa mediam noctem
è præſcripto ſatisfacit; ecce tibi, tetris animalibus fœdiſque monſtris cubi-
culum repente completur. ab ijs circumuentus, ac variè petitus, obriguit
primò; & conſcius offenſionum, incertus gratię, ne viuus in tartarum cum
ipſis, vt aiunt, veſtimentis illicò raperetur, extimuit. dein, vbi ſe ſe paululũ
ex pauore collegit, detractam è pariete ſacram imaginem arctè comple-
xus, magno clamore diuinum implorat auxilium. Ad eas voces (mirum E
dictu) confeſtim atra illa & feralis turba diſceſſit tanto cum tumultu ſtre-
pituque, vti domus tota concuti & conuelli funditus videretur. Id probè
expiati purgatique animi argumentum nõnulli duxêre. certè magna tum
ſua, tum Gaſparis laude, vir ille, haud paulò meliorẽ inde vitæ rationem
inſtituit. Alius, cùm aliquot iam annos in flagitiorum tenebris & cœno ia-
ceret; in Chriſti lucẽ extrahi nullo modo ſe patiebatur; affirmãs, mortem
ſubiturum potius, quàm Gaſparis vultum atq; iudicium. Veritus deinde,
ne, ſi diutius in eadem vrbe manſiſſet, ad id ipſum quod adeò horrebat, a-
micorum aut conuitijs tandem adigeretur, aut precibus; mutare ſedem,
& in Indiã proficiſci quamprimùm decreuit. eo conſilio vixdũ conſcen-
derat nauem, cùm ſubita vi morbi, miſer, ac ſimul panico quodã ita cor-
reptus eſt, vt cœleſtes in ſuũ caput minas vndiq; intentas putaret: quicquid
increpuiſſet, ſe videlicet vnum peti ſine dubio crederet. Hiſce terroribus
anxius, in terram exſcendit: Gaſparem aduocat: peccata fatetur: ac valetu-
dine tum demũ recepta, caſtigato vetere luxu nouum induit hominem.
eodem improuiſæ mortis metu pertinaces alij multi ad Gaſparis tribunal,
arbitriumq; pertracti. Atq; horum, animi fermè: illorum, etiã corpora ſa- F
nata diuinitus. Primarij viri filius, febri grauiſſima laborabat. eidem erat
oculus diuturna tabe putridus, & ſæuo tumore diruptus. duplici malo mul
tis adhibitis effectu nullo remedijs; cùm in humana ope nihil iam eſſet
ſpei, mœrens pater Gaſparem demiſsè obteſtatur & obſecrat, vti pro ſalu-
te cariſſimi filij tam periculosè ægrotantis, litare dignetur. Fecit ille: neque
diutius dilatum è cœlo beneficium eſt. eo ipſo quo ſalutarem hoſtiã obtu-
lit die, non ſolùm æquatis humoribus vniuerſa febris abijt, ſed etiam de-
lapſis ex oculo maioribus ſquamis, planè reſtitutum eſt lumen. Tum pa-
rens, accito feſtinè Gaſpari, liberatum vtroque ſimul morbo iuuenem, vix
præ lætitia ſui compos oſtendit: agitq; gratias immortales, quod ſibi pari-
ter ac nato ſpiritum lucemq; reddiderit. At Gaſpar, modeſto vultu, con-
ſtantiq; ſermone, Deiparæ Virgini, cuius votiuum fuerat ſacrum, tantam
virtutem, adeò inſigne miraculum tribuit. Idem pro amico pæne iam ani-
mam agente rogatus fecit: ille, ſacro vixdum abſoluto, conualuit. Mulier
à dęmone propemodũ obſeſſa, ſpectriſq; horrificis agitata, in vltimũ vene
rat vitæ diſcrimẽ. Euocatus à marito Gaſpar, vt afflictæ & exſangui manus
imponeret; per occupationes ipſe tum quidem adire non potuit; cæterùm
ſchedulã, inſcripto diui Ioannis Euãgelio, pro ſe miſit, quam peſti amoli-
endæ

A endę mulier è collo ſuſpenderet. id vbi factum, confeſtim leuata morbo,
terroribuſq; ſoluta, ſurrexit. Præterea, cuiuſdã acutiſſimus laterum dolor,
pia Gaſparis deprecatione ſedatus eſt. Neq; verò ad corporis morbos dun-
taxat leuandos, aut depellendos, valebant eius vota; ſed etiam, vbi ad ani-
mi ſalutem id expediret, vltrò accerſendos augẽdoſq;. Centurio nobilis
quidam, inſigni contumacia & procacitate pæne totius ciuitatis odia ſibi
conciuerat: ac proinde cũ multis, vt fit, graues & apertas inimicitias exer-
cebat. Is ad cõcordiã à Gaſpare diu multumq; ſolicitatus irrito ſemper co-
natu, incertũ cuius rei gratia ex vrbe ſeceſſit. regreſſus deinde, cùm in ea-
dem obſtinatione perſtaret; quàm vellẽ (inquit Gaſpar) ad flectendam iſti-
us mẽtis duritiẽ, diuina manu in corpus aliquid grauioris cruciatus immit
til nondũ id planè optauerat, cùm ferus ille, ſæua correptus febri, ad Gaſpa-
rẽ, vrgente religione ſe contulit. à quo per Pœnitentię ſacramentũ rite ex
piatus, cùm in eius poteſtate ſeſe futurũ omnino affirmaſſet; apprehẽſum
inermẽ ac ſupplicẽ, pater, ad petendã ab inimicis veniam offenſionũ tota
vrbe circũagit: ſanè opportunè: quippe, alij lapidibus, alij gladijs & balliſtis
inſtructi, varijs locis inuiſum caput ad necem operiebantur: quorum in-
B cenſus dolor, & puniendi propoſitum, centurionis humilitate, & Gaſparis
auctoritate ſubitò mitigatum eſt. Ita, quod ferreus miles, audacia & robo
re ægrè aſſecutus foret, vti aduerſariorũ iras atq; impetus frãgeret, id mor-
bo ſubactus & Gaſparis hortatu, Chriſtiana virtute ac ſubmiſſione perfe-
cit. Alium item ſuperbum, & ſanguinarium; truciq; ore minaces gerẽtem
ſpiritus, aduerſa præter opinionem valetudo proſtrauerat. Vſus occaſio-
ne Gaſpar, ad hominem, ſi qua poſſet leniendum ſimul & expiandum, cle-
menter accedit. mulcere iracundiam; bona concordiæ & pacis, diſcordiæ
mala; perpetuum è mutuis certaminibus angorem ac ſolicitudinem; Chri
ſtianæ legis de reconciliatione vim ac neceſſitatem expromere. Ille, domi
ta nondum aſperitate fœuitiaque, patrem auerſatus, vltrò contumelias in-
gerit, Deumque laceſſit ipſum. abiret cum intempeſtiua ſapientia: nullo
pacto velle ſe inultum excedere: neque ipſius Chriſti gratiam exiſtimatio-
ni ac dignitati præferre. hæc & alia, militariter, impia verba iactanti, reni-
dens amarum Gaſpar; Itane? inquit. Atqui non ante craſtinus occidet ſol,
quàm tu plus quinquies, & quidem fruſtra, ſacerdotẽ inclames. nec vana
C cecinit. poſtera luce ante meridiem acri ſymptomate oppreſſus, poſita re-
pente ferocia, magnis vocibus Dei ſeruum ægrotus implorat. ac parũ ab-
fuit, quin ad ſupplicium ſempiternum, temeratus ac ſordidus è vita diſce-
deret. Hæc & alia id genus, à Gaſpare, cœleſtis cuiuſdam virtutis edita do-
cumenta. Præterea miſti varijs è nationibus ad eum deſertores ac transfu-
gæ, necnon ſchiſmatici ventitabant Abaſſini, Armenij, Georgiani, & ex
Europa non pauci. quos ille, per ſummam lenitatem ereptis opinionum
erroribus, ſolemni ritu piatos, reſtituebat Eccleſiæ. Ex ijs vnus, Ioannes no-
mine, in ipſo conatu Gaſparis adeundi, præclarũ martyrij decus tulit. Ger-
manus erat genere, in vrbe Colonia patre natus admodũ locuplete; annũ-
que iam decimum in oppido Turcarũ Catifa, nõ longè ab Armuzianis fi-
nibus pro Mahometano ſeſe gerebat, tormentarij pulueris artifex, atq; ob
id ipſum genti percarus. is, audito Gaſparis nomine, rebuſq; ijs quæ Armu-
ziæ gerebantur; ab impio miniſterio ad famulatũ Chriſti, ſi Gaſpar adiuua
ret, quamprimùm redire conſtituit. Id quò ſine arbitris fieret, in atramen-
ti librarij difficultate, ſulphureum diluit puluerem: ex eo diluto litteras
ad Gaſparem vna eademque ſententia, Latino, Belgico, & Franco ſermo-
ne conſcribit: vehemẽter optare ſe, modò apud Luſitanos tutò liceat com
morari, & in idipſum à Gaſpare fidem accipiat; Armuziã venire, & Chri-
ſto Domino per ſacramentum pœnitentię ſatisfacere. eo nuntio lętus Ga-

Universidad de Deusto
Biblioteca

spar extemplò rescribit; fidenter accedat, sibi ac Lusitanis aduētum ipsius D
gratissimum fore. Hæc epistola, incertum eius fraude qui perferendam acceperat, an alio quo casu, ab Catisano præfecto intercepta, Ioannis consilium prodidit. Confestim à Turcis de ipsius religione quæsitum. ille verò intrepidè sese Christianum fateri, atque ad omnia tormenta necemq; pro Christi nomine promptum ostendere. Inde furentibus Mahometanis, fœdè laniatus atque dissectus, ad vltimum vsque spiritum in veræ fidei confessione permansit. Caput abscissum, & prælongo infixum hastili, Turcæ in arcis mœnibus posuêre. Haud ita multò post, Lusitana classis Armuziam tenuit. millia duo circiter hominum ea classe vehebantur. eius turbæ totius animorum sordes Gaspar eluit solus, quod sacerdotes cæteri per eos dies in morbum incidissent. inde placato Deo Lusitanus ardentior ad Catisanum littus accessit, ac repentina descensione oppidum cepit, atque diripuit. inter direptionem, Gasparis epistola apud Præfectum reperta. eo argumēto de Ioannis nece cognitum est. resixum extemplò caput, Armuziamque accuratè transmissum Gaspar cum psalmodia & laudatione perhonorificè condidit. Atq; hęc ferme Dei seruus cum his qui vel Christi censebantur nomine, vel quoquomodo ad ius ac ditionem Ecclesiæ pertine- E
bant. Cum Saracenis autem, & Arabibus, quique alij pseudoprophetā sequuntur, cùm ex occasione aliàs, tum verò sexta, vti dictum est, feria maximè versabatur. Apud eos, contra quàm in Iapone Xauerio, magnā illi pepererat existimationem perspecta & voluntaria viri paupertas; & in tantis animi bonis, tantaque doctrina, tantus corporis neglectus, tanta externi cultus habitusque tenuitas. Gratiam verò conciliarat comitas, & mansuetudo, & super hæc, fœneratoribus Europæis per illum incussa religio, & exhaustis incolis pecuniæ restitutæ. Augebat venerationem, constans apud omnes de eximia illius sanctitate, editisque miraculis rumor. vt eum Mahometani magnum Christianorum sacerdotem, atque adeo ipsum Ioannem Baptistam Zachariæ filium vulgo appellarent. Ergo ab ijs, patri, inter cætera, nouum etiam & inusitatum honoris genus illud habitum est. media nocte, videlicet ob calores, illum non modò in maximum Mahometis templum (Coranum, id est rem sacram Arabes de ipso Mahometicæ legis nomine appellant) quo Christianis hominibus pedē intulisse capitale est; sed etiam in ipsius templi fastigium perduxêre frequētes, magna luminum accensa vi, manum ipsius ac vestem subinde osculantes: neque abnuit ire F
Gaspar, quò gentis ritus ac superstitiones, refutandi gratia, certius propiusque cognosceret. Eadem fama permotus Armuziæ Rex ipse, diuino impulsu paulatim in studium Christianæ religionis incubuit, atque in id ipsum viginti circiter millia traxit è multitudine, itemque è nobilitate nonnullos: neque ita multò pòst ad se Gasparem accersijt, intrantique, non assurrexit solùm, sed etiam in suamet sella diu renitentem sedere coegit. Ad colloquium, cæteris arbitris consultò remotis, vnus interpres adhibitus Garzias Penna Lusitanus, fidelis vir, & solers ingenio; Latinis pariter & Arabicis litteris eruditus. In eo congressu, cognita Regis voluntate, quominus inuisa proceribus foret, actum de coarguendis in publico cœtu & principum corona, vanitatis Mahometanæ fallacijs: dein condictum catechismo tempus, ac sacro baptismati. & Gaspar, collaudato Rege, lætissimus abijt. eam rem (neque enim celari diutius potuit) satrapæ ægrè admodum passi, blanditijs primùm ac precibus tentant Regem: aspernanti, mox defectionem, & arma, & iras Thomæ Persarum Regis magni denuntiant. Hasce comminationes, diuina tutela fretus & subsidio Lusitano, temnebat Rex. Cacizios insuper (quo nomine Mahometanæ superstitionis antistites vocant) ausos in regiæ vestibulo de auita religione tenenda vociferari, con-

A ri, confestim abigi lapidibus iussit, atque perpetuo mulctauit exsilio. Hactenus constantiam & fortitudinem Rex præstitit miram: sed matris ad extremum, intestina bella, patriæ excidium, occasum regni omni arte miserantis, obtestationes & lacrymas diutius ferre nō valuit. Regis exemplum cæteri extemplò secuti. Aliquot deinde interiectis diebus, vocato rursum ad se Gaspari plus etiam quàm antea honoris tribuit Rex. ingredienti ad scalas occurrit, ac dextram insuper apprehensam nixus genibus exosculari contendit. dein tarditatis purgandæ causa, docuit quāto in periculo res versaretur. Si pergant de baptismo agere; domesticos tumultus ac seditiones, externa imminere bella. cedendum tempori, neque experiendam tanto discrimine vim. vbi primùm atrox procella conciderit, & optata affulserit lux, se neque suis promissis, neque patris optimi caritati ac studio defuturum. Interea, quæ alioquin ad rei Christianæ dignitatem & incrementum attineant, quantum præsentes difficultates ac tempora patiantur, ab se cuncta nihilominus exspectet. Ad ea dicta Gaspar, magna nimirum spe delusus ingemuit; hortatusque Regem est; vti Deo, cui nihil arduum, fideret; eique totam rem ex animo commendaret. ipse item ab Rege
B digressus, contra nouas dæmonum & hominum fraudes, nouum è cœlo auxilium petit: voluntarias pœnas, ieiunia, obsecrationes per se perq; suos instaurat: supplicationes de more per vrbem habendas curat. concinentes longo agmine incedebant pueri; validior ætas, quinquageni vel sexageni pariter, in sua terga flagris acerrimè sæuiebant: omnibus locis implorabatur diuina clementia. Aduersus ea Cacizij vicissim inflati pœnitentia Regis & popularium, concitata plebe, supplicationes item obire, inediā extendere, nouaculis cutem incidere, quàm maximas manus in Coranum & reliqua fana cogere, Mahometis exsecrabile nomen, ex omni parte dissonis clamoribus inuocare. Tum Gaspar, facinus indignum ratus, in vrbe quæ Lusitano præsidio teneretur. Christo Mahometem opponi: cum veritate mendacium, fabulas & ludibria cū recta fide sanctisq; mysterijs propemodū ex æquo contendere; per summum animi ardorē aliquot maioris formæ comparat Cruces; ac nulla vi, nullo armorum strepitu, præuia dūtaxat psallentiū puerorum imbelli turba, ad Coranū tendit intrepidus.
C res mira: Crucis virtute ac fulgore perstricti atq; attoniti Mahometani repente diffugiunt. Gaspar in Corano palā victricia mortis ac Satanæ defigit signa. Regis dein iussu fabris adhibitis, templi ianuæ cæmento & calce obstruuntur. Super hæc, graui edicto impiæ vociferationes insula tota prohibitæ. tū verò satrapæ & antistites fremere; violatas religiones, & sacra deserta, cum Armuziano corā, cū cęteris Regibus, Persaq; in primis, per litteras queri: cunctos ad arma atq; ad vltionē accendere; postremò, sese vrbē relicturos, & in perniciem vectigalium aliò commercia auocaturos minari. cùm parum terrendo proficerent, ac nihilominus clausę valuæ perstarēt, multò breuiorē, & magis cōpendiariam ineunt viam. Europæos aliquot, professione duntaxat ac nomine Christianos, perque eos nouū arcis Lusitanæ præfectū grādi adoriuntur pecunia, vti Coranum deniq; patefieri, & celeberrimæ religionis altaria sibi reddi permittat. Præfectus, quietis videlicet otijque causa inclinato ad assentiendum animo, nihil tamen inconsulto Gaspare ausus aggredi, patrē ad conuiuiū inuitat. in eo cōuiuio cùm blandè super ea re Gasparem appellare, & molli brachio negotiū tractare cæpisset, subito deliquio pæne exanimatus, cæptū omisit. de cæteris qui rem nefariam vrgebant, alij alio leto paucis diebus absumpti. de templo in præsentia nihil impetratum. Rex cùm aliquandiu Christi cultum agitasset animo, improborum artificio ac scelere sensim infatuatus, deniq; sapientem cogitationē abiecit, ac regno cœlesti (quod nimiū sępè fieri videmus) huma-

Universidad de Deusto
Biblioteca

humanas opes,& fluxa commoda vitæ præsentis antetulit. De populo tamen subinde fiebant aliqui Christiani. Sed Gaspar ipsa petebat capita;& legis peritos in certamen ac disputationem elicere nitebatur, vt Mahometica palam prauitate conuicta, gentem,si fieri posset, vniuersam ad Christum adiungeret.illi contrà,tergiuersari,congressum altercationemq; defugere,& quidem ipsius religionis obtentu, quod subdola falsi prophetæ sanctione vetari dicuntur,Mahometica dogmata ad examen ac trutinam reuocare, & in quæstionem vllo pacto deducere. Hoc maximè prætextu conatus Gasparis & prouocationes diu elusêre.Veriti deinde, ne si pergerent abnuere pugnam;prædamnare semet,& causæ diffidere viderentur; athletam denique producunt,ætate prouectum,natione Persam, cùm sobrietatis apud eos,tum verò doctrinæ fama præstantem:quippe nõ Mahometica dumtaxat volumina,sed Aristotelem etiam lectitarat,ac medicam insuper callebat artem, eratq; in physicis apprimè versatus.Is in medium adductus,Gaspari ante omnia sponsionem obtulit; in montem natiui salis(quales in eo tractu multi consurgunt)squalidum, ac desertum,& omnis alimenti penitus inopem secederent ambo. vter diutius in eo monte inediam toleraſſet,eius fides in Deum ac religio, rectior ac sanctior haberetur.Ad ea Gaspar,tentato,quod aiũt,Deo,nihil op⁹ esse respondit:hominem à brutis ratione tantùm & oratione secerni:verbis agerent prius:concertatione verborum si decerni lis,atq; ad liquidum controuersia perduci non posset;tum demum sponsione certarent;atq; ad aspera quamlibet experimenta descenderent.Hisce auditis philosophus rubore statim,mox pallore suffundi: nolle se videri victum: nolle rursus infirmas ac friuolas theses in discrimen adducere.ad extremũ,vincente pudorem metu,in aliud tempus dilata res est.Porrò,hæc nequaquã in occulto agebantur.Inter cæteros aderant ipsius philosophi vxor, & filia,non vulgari indole & ingenio fœminæ,& insuper, generis nobilitate insignes, è Zeidensi familia, quam ferunt ab ipso Mahomete originem ducere.hæ, perspecta pugilis Christiani constantia,Mahometani formidine; profectò nihil syncerum ac solidum subesse patrijs cæremonijs argutè coniectant. dein afflatæ diuinitus,quando paterfamilias in amentia perstaret, priuatim ipsæmet saluti suæ prospiciunt,baptismum à Gaspare seorsim petunt. ille fœminas illustres apud fidelem amicum & probum,catechismi causa in hospitio locat; ianuis quæ in publicum ferebant, diligenter occlusis.ea res ob illarum claritatem atrox admodũ incolis visa,magnosq; in vrbe animorum motus exciuit:sed partim Gasparis reuerentia,partim Lusitanorum arce machinisque deterriti,diuersorio vim afferre non audebant. Tum philosophus desiderio ac dolore agitatus, ad Gasparem adit; iniuriam dolenter expostulat;coniugem marito,parenti filiam reddi protinus æquum esse, Deos hominesque testatur. Gaspar contra,nihil iniuria factum dicere, fœminas vltro(& sapienter quidẽ)sibi consuluisse:vt Christo initiarentur, supplicater exorasse:recta illarum studia deseri,sanctissima postulata repudiari nefas fuisse.Sub hæc,multis vltro citroq; habitis verbis,nouam conditionem philosopho Gaspar tulit;relictam paulo ante disputationem,ex condicto repeterent; testes adessent;si victor euaderet Persa, fœminas domũ abduceret cum bona pace: sin victus;vnà cum illis ipse quoq; Christũ indueret. Eam conditionem admodũ grauatè Persa visus accipere:sed amor, & necessitudo,& præterea ratio dignitatis vrgebat. dicitur disputationi dies.ea vbi affuit,in idem conclaue conueniunt.sponsionis iudices ac spectatores certaminis Proepiscopus ipse, & Penna interpres, itemq; scriba publicus, qui dialogum ex fide mandaret litteris;nec nõ alij partis vtriusq; viri graues adstabant:spectaculi autem eò maior fructus fuit,quod certantiũ vterque

A que dialecticis artibus erat imbutus: vt non eminus inter imperitos tamquam velites, in irritum aut in diuersum tela ferrentur; sed vt inter statarios & exercitatos, collato pede, gladij mucronesque concurrerent. De natura Dei quæsitum in primis. quem solitarium, & generationis expertem, è Cerdonis & aliorum hæresi Mahometes affirmat. Hanc naturam vel maximè fœcundam validis argumentis Gaspar ostendit:effecitque rà tiocinando,vti Persa Deum trinum vnicumque,ex fidei orthodoxæ decreto concederet. Deinceps de Christo Dei filio sequutum problema, quem ex Dei quodam halitu;& è Virgine matre conceptum genitumque Mahometani eximium illi quidem prophetam agnoscunt; veruntamẽ Deũ eundem, & pro generis humani salute mortuũ, prorsus negant.At Gaspar, verũ Deum pariter hominẽque,duplici in vnam hypostasim coeunte natura,non solum è Spiritu sancto conceptũ & natũ è Virgine,sed etiam omnẽ Dei patris iram in perfidum ac rebelle genus humanũ suo capite excepisse,diraque supplicia,& ipsam in Cruce mortẽ spõte subijsse;rationib⁹,ex emplis,oraculis docuit. Iam,quæ Arabes de cœlesti beatitudine fabulantur,quam in fœda sensuum voluptate ac titillatione constituunt; quæque
B de immensis nescio quibus Angelorum corporibus ac ministerijs turpiter adstruunt,perleui momento cuncta Gaspar euertit. Denique, variè argumentando premendoque,paulatim aduersarium adduxit, vt Christianã religionem dignam esse quam prudentissimus quisque maximè foueret; Mahometicam nec sine stultitia susci pi, nec sine pertinacia defendi posse fateretur. Vbi ad hunc locũ ventum est; nouo perfusus gaudio Gaspar,ad Persã:bene habet,inquit; nõ longè abes à regno Dei.dein cũ instare pergeret, & clarius eandem confessionem exprimere; Persa confusus ac perturbatus,dæmone reprensante resiliens,tam longè sese prolapsum ingemuit, ac sibi talia excidisse responsa. postremò, ne manus omnino dedisse videretur,ad veterem cantilenam confugit : domesticis negotijs impeditum, ne fidem falleret, subitò se in arenam descendisse : certis insuper libris ad commentandum sibi opus esse, quò paratior instructiorque in pugnam rediret. vt proferretur dies, & ampliaretur iudicium, postulauit. inde furtim ex vrbe ad vicinum dynastam consultandi gratia secessit. ab eo acriter obiurgatus,quod cum veteratore ac venefico (ita enim Gas-
C parem appellabat) egisset ; camelis in Persidis interiora transmissus est, neque postea redijt.Insignis ad Caciziorum dedecus & ignominiam, illa fuga & exsilium fuit.vulgo,fractum & abiectum Persam latebras quæsijsse narrabant. Vxor interim eius, & filia, Christianis institutionibus eruditæ, diuisis in pauperes aureorum quatuor fere millibus, magno apparatu pompaque ad templum Christi adeunt. ibi summo omnium gentium ordinumque concursu, mira bonorum lætitia,sacro fonte abluuntur. matronæ MARIA, virgini Catharina inditum nomen. hanc dein Gaspar Lusitano viro dedit in matrimonium. Earũ præclara conuersio Mahometanos in diuersa distraxit.alij exemplo incitati, rectam fidem amplectebantur.alios contra,è tam secundo Christianæ rei progressu metus incessit,ne magia & præcãtationibus ad peregrina & inuisa cogerentur sacra.ac proinde,antistitũ admonitu,non modò vocem Gasparis ac vultus horrebant;sed etiam ad consuetum catechismi signum, oppositis illicò manibus obturabant aures, quod ita persuasum haberent, in ipso quoque illius tintinnabulo ac sono,vim inesse maleficam.Per idem tempus,modò præconum adesset copia,nouus in vicinas regiones aditus Euangelio patescebat.populi sunt felicis Arabiæ,celeberrimis quatuor oppidis incolentes: Ammonitas quidam opinantur: vetustissimi generis: in ipsum vsque Loth originem referunt. Horum maiores,fama est mortalium primos à

Mahome-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mahomete in fraudem inductos.ij,rumore excitati, qui de Gaſparis admirãda virtute ac doctrina longe lateq; manauerat;communi conſenſu patrẽ ad ſe per litteras ac nuntios inuitarũt. magno ſtudio ſe teneri veritatis & ſapientiæ:ad ſitientes aures accederet; non ſine fructu verba facturũ.ea res Gaſpari miſtũ dolore gaudium attulit.ſolicitã de officij ratione,deq; ęterna ſalute gentem in media apparere barbaria, magnopere lætabatur. obſtructum ſibi ad eos aditum,valde mœrebat. Optatum quippe Gaſpari dudum fuerat;ad mortem ac ſupplicia pro Chriſti nomine ſubeunda, ſe ſe in medios Perſas ac Turcas immittere; & Mahometanæ ſectæ mendacia refutare palam:ſed eo feruore comperto, Xauerius, publicæ magis rei quàm Gaſparis gloriæ conſulens,in ipſo diſceſſu illum ex inſula Armuzia, ad triennium, ſuo vel certè Goani Rectoris iniuſſu pedem efferre, vetuerat. Itaque Gaſpar,quamquam eundi ac periclitandi percupidus;tamẽ obſequium ſacrificio antiquius duxit:legatos, adhibita præparatione, baptiſmo luſtrauit:quominus in eam regionem ipſe in præſentia tenderet,cauſatus occupationes,per epiſtolam vniuerſę nationi ſuaſit,idoneos interim ad ſe diſcipulos mitterent, atque in amore ac propoſito veri cognoſcẽdi perſtarent. Hæc ſe ſe initia dabant expeditionis nouæ. neceſſariò dilata, multis,vt fit,difficultatibus interpoſitis deinde conſenuit. At Gaſpar à libero excurſu,& ancipiti peregrinatione cohibitus, eò accuratius operam ac ſtudium in omnes vnius Armuzianæ vineæ partes intendit. Inter alias nationes,vti dictum eſt,ethnici quoque ſimulacris dediti Armuziæ verſabantur.In ijs aliquot erant Iogues,(de quibus ante cõmemorauimus)horrido in primis & aſpero victu cultuq́ue famam ſanctimoniæ vulgo captare adſueti.ſuburbanum habebãt ſpecum,ac delubrum: interdiu ad emendicandam ſtipem,& imbuendas varijs erroribus hominum mentes prodibant:noctu ſe ſe in eam recipiebant latebram:ſtatiſq́ue horis(adeo ex omni parte Chriſtianas cæremonias dæmon æmulari non deſinit) dato ſigno ad certas primùm commentationes euigilabant;tum ad cæleſtes honores ſimulacro ſeu pagodi cuidam, vt vulgus Indicum vocat, habendos.vnus omnibus præerat,inſigni duritia & auſteritate vitæ: neglecta ſemper barba & capillo;aſperſo cineribus corpore;obſitus pannis,ac ſeminudus; dira macie luridus.hiſce alijſq; id genus artibus in tãtam ſui admirationem adduxerat cunctos,vti qua pedes aqua lauiſſet,hanc Armuziæ Rex ipſe religionis cauſa potaret.Hũc præcipuo conatu Gaſpar aggreſſus, paucis diebus arcta ſibi familiaritate deuinxit;& crebra cum eodem inſtituit de omni virtute,ac præſertim de continentia & de caſtitate colloquia. quibus ille paulatim in ſtudiũ Chriſtianæ religionis adductus, moram trahebat nihilominus;& inter conſilium mutandæ vitæ perplexus hærebat.Ita nutanti & anxio,ſuaſit Gaſpar, vti diebus triginta continuis, quina verbera virgæ,totidem Chriſti plagas recolendo ſuſciperet: certamq́; ſibi lucem à ſole iuſtitiæ accuratis precibus imploraret. Fecit ille diligenter. ac demũ nocte quadam diuinas laudes & bona reputãti apud ſe ſe, clara ſubitò ad aures accidit vox: Quin tu,quod tibi monſtratur iter ingrederis ? vna eſt ad ſalutem via, quam populus Chriſtianus inſiſtit.ſimul, vigilãti,magnificus noſtratium ſacrorum apparatus per ſpeciem oblatus: pretioſa Põtificum veſtimenta:ſumptuoſa textilia: mitræ gemmis auroq́; fulgentes: nitidiſſima lintea: nec non diſpoſita in abacis vaſa varij generis, auro argentoq; cælata. His ille viſis, ac monitis, & intimo ſancti ſpiritus hortatu vehementer incenſus, ad Chriſtum ſine vlla dubitatione tranſire conſtituit. Manè, vitato Regis congreſſu, qui ad illum viſendi cauſa,vti ſolebat, acceſſerat, Gaſparem ipſe vltro conuenit; baptiſmum enixe petijt. adeptus, noua innocentiæ ſtola & inclyto Pauli nomine decoratus eſt. Goam deinde pro-

A in profectus,& in Europam claſſe tranſmiſſus, iucundum aliquandiu ſpectaculum Regi Luſitano,ac popularibus præbuit.paranti poſtmodũ è Luſitania Romam ipſam adire, interuenit mors. Cæterùm Armuziæ ſequuti rectoris auctoritatem Iogues alij, ſuaue Chriſti iugum, graui & acerba dæmonum excuſſa tyrannide,ſubiêre.inſignes ad veri Dei gloriam,& rectæ fidei propagationem ea conuerſio fuit: atque ad multum exinde tempus in omnium ore ac ſermone verſata.ſpecum ac delubrum Gaſpar ſolemni ritu expiatum,prælta ibi defixa Cruce, Deiparæ Virgini dedicauit. Idem Iudæos omni officio & caritate complexus,miram ab eorum pleriſq; gratiam inijt. inde ſeſe comitẽ illorum ſynagogis & cœtibus inſerẽdo, quem fruſtra exſpectant liberatorem ac Regem aduenisſe iamdudum;atque ad infinitam eius clementiam quamlibet noxijs ac perduellibus aditum perfugiumq́ue patere,firmiſſimis argumentis ac teſtimonijs demonſtrabat:vti ab inanibus vmbris,& rancida ſuperſtitione ad nouam legem veritatis & gratiæ ſe ſe tandem aliquando transferrent;ſuadere & inſtare pergebat. duos præſertim magiſtros; quos vocant Rabinos, magna apud veſanam
B gentem auctoritate,in certamẽ vocabat:ac parum abfuit,quin ſæpius conuictum vtrunque ad Eccleſiam aggregaret.quominus planè obſequerentur, nimia in vxores ac liberos indulgentia, & neceſſariò malè quæſitæ rei familiaris damno deterriti ſunt. Hiſce alijſq́ue geſtis rebus, celeberrimum in Oriente Gaſparis nomẽ euaſit. Vna res famulo Dei ad cumulum dignitatis & gloriæ defuit;occaſio martyrij ſubeundi, quam ille palmam ardenter,vti dictum eſt,adamauerat.Felicior in eodem voto fuit Antonius Criminalis,quem à Xauerio Eccleſiæ Parauanæ præpoſitum fuiſſe docuimus.Is totam oram, ducenta amplius paſſuum millia, ſingulis menſibus ingenti labore nudis pedibus obire adſuetus; ad Remanacoris vada tũ erudiendæ inſudabat plebi. Vltimus in Septentrionem Chriſtianorum locus erat ille:Narſingano ſeu Biſnagenſi regno finitimus, agri malè pacati: atque ob id Luſitanorum aliquot preſidio tenebatur.In eodem littore nobiliſſimum idolorum fanum habent Brachmanæ;ij ab Luſitanis militibus per laſciuiam laceſſiti,ac varijs affecti contumelijs, ad proximos Narſingæ populos confugiunt,quos Badagas vocant.cum ijs acceptas à Luſitano queruntur iniurias:orãt obſecrantq́ue,ne patriæ religionis antiſtites,Deo-
C rum immortalium interpretes ac ſacerdotes,peregrinis,& profanis, & deſertis hominibus,deriſui ac ludibrio diutius patiantur eſſe. Præſentiſſimũ quemque ſpreti numinis vindicem vltoremq́ue,maxima ab ſuperis haud dubiè laturum præmia.Hiſce vocibus incitati barbari, certis de more ſigni ficationibus iuuentutem ad arma vocant:millia fermè ſex momento conueniunt:ad Remanacorem agmine infeſto contendunt. Haudquaquam anceps erat expeditio.Pagus, nullo aũt perexiguo ſeptus munimento, ad incurſum patebat:incolæ minimè feroces ingenio;& , ſuper inſitam lenitatem;piſcando natandoq́ue magis quàm bello aut armis exercitati.in Luſitanis tantùm erat ſpes:qui tamen ipſi vix quadragenarium explebant numerum:& quidem per eos fortè dies, cùm ab alijs imparati rebus, tũ à tormentario puluere,quo maximè malo territare vel pauci magna barbarorum examina,& in fugã agere conſueuerant.Nota hæc Narſingano: ſpecu latores quippe ac delatores occulti non deerant. eò maiore fiducia & impetu ferebatur ad prædam.Aduentu hoſtium cognito (& prouecta iam erat dies)Antonius præfectum præſidij Ioannem Fernandum Corream ad pacem duris in rebus petendam,placandoſque aliqua honeſta ratione Badagas, nequicquam adhortatus; templum, vbi rem diuinam manè peregerat,rurſus ingreditur;ibi tenellum gregem ęterno paſtori commẽdat. tum de ipſorum incolumitate ſolicitus,ad portum accurrit.Miſeranda ibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

rerum facies:iam iamque adesse nuntiabatur hostis.inde alij protinus in a- D
uia fugam arripere:alij domo raptim elatis quæ quisque poterat, occupare lintres,vel vbi in ijs locus non esset,ad ipsas in salo stantes adnare naues; alij,deficiente consilio,incerti quid agerent, hac illac errabundi cursare. Mulierum in primis triste spectaculum.hæ paruos complexæ liberos, opē à viris implorantes;cuncta lamentis gemitibusq; complebant. Antonius, certatim offerētibus illi scapham Christianis; atque vt præsenti exitio subtraheret sese,etiam atque etiam obtestantibus; imbellem & opportunam iniuriæ turbam summa ope instat imponere.Inter hæc,Badagæ, nulla pacis mentione ad aures admissa,irarum & cupiditatis pleni,sine certamine irrumpūt: Lusitanos trepidè molientes à terra,telis eminus impetunt.lanceis multi;plerique sagittis,complures etiam, nuper illatis ad eos ferreis instructi fistulis aderant.ijs licet nondum ita peritè vterentur,tamen haud in irritum plumbea tela mittebant.Icti Lusitani periêre postmodum sex.Antonius,dum, suimet oblitus,pergit fidelis custos armento consulere;comitem suum & interpretem,eximia probitate virum,occidi circa se videt.ad eius casum,illicò manibus oculisque defixis in cœlum, procumbit in genua; quod ille quadragies fermè cum iaculatorijs precibus quotidiè factitabat.Inter eam supplicationem,ipse quoque mox impio ferro confossus, animam Deo reddidit.Abscissum caput,& madentem cruore subuculam, barbari ad ostentationem ex alto suspendunt.inde ad prædam versi, magnum fœminarum ac puerorum abducunt numerum;atque ad gratias pro bene gesta re idolo agendas,cum læto cantu ac tripudijs abeunt. Beati mar tyris truncum,tenui cespite à superstitibus incolis in summa tellure contectum,Lusitani deinceps altius effossa humo,cum lacrymis condidêre. Vir fuit insigni morum sanctitate;minimè vulgari consilio & vsu rerum; cibi ac somni parcissimus;patientia corporis animique mira;ac multo plura spiritus Apostolici relicturus exempla,ni strenuum probatumque operarium, diuina bonitas, ad gloriosam laborum mercedem ex agro maturasset educere. Felicem eius exitum, cum cura exploratum atque compertum, socij à Xauerio eidem attributi cùm alij priuatim ad alios,tum communiter omnes ad Goanum Episcopum ex fide scripsêre.

Libri quartidecimi Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVINTVSDECIMVS.

TALIS viri nece,ac neophytorum acerba vexatione commotis bonorum omnium animis,haud exigua spes aliunde rerum vtique lætiorum affulsit. Maritimum est oppidū Tanor, leucas vltra Goam circiter octoginta,cis Calecutum ad quindecim. eius oppidi Rex è Brachmanarum ordine ac disciplina,cuiusmodi plerique Malabaricæ terræ sunt Reges;in Lusitanū nomen à puericia valde propensus, cum Cialensis arcis præfecto Ludouico Xiralupo (quam arcem à Nonnio Prætore exstructam in limite Calecutano docuimus)amicitiam ac familiaritatem inierat. Idem ;Vincētium Franciscanū, Goani Episcopi comitē;& Ioannem Soarium Cialensem antistitem,ventitantes ad se,libenter audiebat.horum præcipuè stimulis discusso torpore, baptizatus à Soario,susceptus à Xiralupo, & Cosmo Annio Quæstore(qui tū fortè Cocino rediens, Tanore salutandi eius causa descenderat)Ioannis maximè nomen in gratiā Lusitani Regis desumpsit.Paulo post, vxor quoque sacro fonte lustrata,itemq; è Cialensis reguli præfectis vnus,& è Caimalibus seu dynastis alter.verùm hæc in occulto fiebāt,ne quis grauior popularium motus existeret;atque adeo Rex ipse Tanoris, trina fila, Brachmanicæ superstitionis insignia,palam è ceruice gestabat; cùm tamen idem ipse,Vincentij patris munus,æneam icunculam Christi ad Crucem affixi, abditam foueret in sinu. sub hæc, neophytum Regem adstringendæ cum
C Lusitanis amicitiæ causa,incessit cupido regiam ipsorum vrbem vltrò adeundi Goam;& familiariter cum Prætore & cum Episcopo colloquendi. id quò tutius faceret,litteras ad vtrumque dat; vetustum sibi hospitium esse cum Lusitano genere:nuper etiam,illorum sacra sibi & vxori suscepta. Valde se optare,si per eos liceat,ad maiorem percipiendum eius necessitudinis fructum,dextrasque iungendas,Goam venire.esse præterea,quæ cum vtroque communicari vehementer expediat. Eiusmodi litteris ad vrbem allatis, aduentus illius fama extemplò vulgata nouo gaudio cunctos affecit.præclarum atque honorificum sibi ducebant,sub nominis Lusitani tutela præsidioque latere quamplurimos ;& Christianam religionē relictis patrijs ritibus induisse haud ignobilem in ijs locis Regem:atque, vt cupiditati est fermè adiuncta credulitas,vulgo ita differebant: Malabarici littoris incolas omnes, viri huius exemplo atq; auctoritate,in Lusitanicā fidē breui esse venturos:simul,affuturo propediē hospiti,quod genus honoris habeatur,exquirunt.super eadem re Prætor ipse consiliū aduocat.ei consilio interfuêre delecti è nobilitate viri triginta:Quæstores regij tres: custos Frāciscanorum ;& Goanus Episcopus.Ambigebat Prætor, vtrum aduenientem Tanoriū,qui apud suos nondū pro Christiano se gereret ,neq; Brachmanicas è collo deponeret lineas,Goæ pro Christiano accipi ac tractari oporteret.ea de re cùm alia alij rogati censerent ; negauit Episcopus, neo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

phyto Regi,patrium in præsentia gestamen , aut vitio verti,aut fraudi esse D
debere.Iosephum quoque ab Arimathia, quem iustum sacræ testentur litteræ:itemque Nicodemum,& Gamalielem, qua fide,qua probitate viros? occultos Christi discipulos fuisse propter metum Iudæorum . eandem ob causam,ipsosmet Apostolos Christi, ante acceptã spiritus plenitudinem, ianuis clausis dies aliquot in eadem cænatione latuisse.iam verò ,Diuũ Sebastianum, bellatorem illum ducemque fortissimum,susceptа dudũ Christiana religione,tamen Romano militari ornatu,vt nulla re prorsus à cæteris dignosci posset,custodias dissimulanter obire,& martyribus animos addere solitum,quoad coram ipso Diocletiano demum aperiendi quis esset,quem coleret,cui dies noctesque seruiret, præclara sese dedit occasio. Similiter,huic etiam Regi tam pio, nondum maturis ad Christum publice profitendum rebus, concedendum aliquid spatii,dũ Naires ac proceres vitandæ seditionis causa paulatim ab insita superstitione diuellat.suum esse cuiusque rei tempus.id exspectandum vtique sapienti.sæpe, quæ patientia ac lenitate sanari negotia possint, peruicacia & festinatione corrumpi. Hæc,& in hanc sententiam alia dixit Episcopus, haud dubiè beneuolentiã E
in Regem,& quadam naturæ bonitate prouectus: nec satis animaduertẽs, quantum inter habitum nationis,& symbola religionis intersit. Vicit tamen auctoritas Pontificis,inque eius sententiam Prætor & reliqui frequẽtes iêre.Confestim Ioannes Lupus cum octo biremibus, & idoneo cõmeatu,missus ad Regem aduehendum;in ipso Tanoris aditu anchoras iacit, deque suo appulsu facit eum per nuntios certiorem.ille,sospitem gratulatus accessum,ad profectionem extemplò se comparat.id vbi cognitum in vrbe,propinqui,& primores,ac præcipuè Brachmanæ circumsistunt Regem; monent,orant,obsecrant, ne regnum sine causa deserat;ne caput suum peregrinæ & ignotæ committat genti:ne sese vetustissimis cæremonijs prædi tum augustumque,profana &impura contagione contaminet.Ea monita precesque obstirmato ad iter animo cùm Ioãnes aspernaretur; enimuero illi acrioribus remedijs opus esse constituunt:facta conspiratione, custodibusque ad portas adhibitis, Regem in arcem includunt triplici circundatam muro.neque tamen idcirco ille de sententia demoueri se est passus.nocte cõcubia,solus,reuincta capillis in ipso vertice, quam dicebamus,effigie Christi,cuius opem subinde implorabat;subitariã restem, præligato quod fors obtulerat adunco cerui cornu,retinaculi causa in pinnas iacit: eoque F
adminiculo in summum euadit.inde trãslato in partem alteram vinculo, suspensus manibus ad ima sese demittit.ita, septum vnum atq; alterũ felici ausu transgressus;in tertij descẽsu, quod altitudinem mœnium restis haud æquaret,ex interuallo desiliens,caput & alterum læsit crus .inde ad stationem Lusitanorũ ægrè progressus,in ascensu scaphæ,rumentibus aquis pæne submergitur. Hisce defunctus periculis,ad naues denique magna omnium gratulatione peruenit. Vixdum in Prætoriam erat acceptus,cùm eius cognito discessu oppidani ad littus accurrunt:supplices tendunt ad illum manus;eadem quæ paulo ante , cum lacrymis obtestantur . quos ille partim præsenti largitione,partim celeris reditus promissione solatus, familiaribus paucis adsumptis Goam ire perrexit. Propius ad insulam accedenti , præfectus vrbis Franciscus Lima in ipso portus ore cum splendido comitatu,& fulgentibus vndiq; serico verticolore caturibus ac lembis,obuiam fit.Ad mutuum conspectum, vtrinque tubæ tibiæque,ac tympana perstrepunt.Consueta dein salutatione accepta redditaq; Rex ad impositam littori suburbanam Antonij Personæ villam, regio instructam apparatu,deducitur.ibi noctem exegit.Postera luce,Hispanensi decorus habitu & aureo torque, pari frequentia, nec sine horrisono tormentorum fragore .

A fragore ad vrbem classe prouehitur. ipsum Prætorem in arcis mole præstolantem; paratos item ciues populumque; structã summa ratione pompam offendit.eius pompæ ordo traditur talis.Ad portam qua intrandum erat, Lima præfectus in argentea lance claues vrbis tenebat; hospiti Regi more maiorum offerendas,adstabant decuriones auratis baculis holosericam ostrinam attollentes vmbellam,fimbrijs è cocco retorto pendentibus. Viam quæ recta vocatur,& præter Sabaianas ædes ad templum fert maximum, probè purgatam,aqua consperſam,virentique stratam iunco, parietibus ex vtraque parte pretioso textili & varia pictura nitentibus;clerici & sodalitia sacra cum infulis & insignibus religionum, longo agmine insederant.postremus omniũ erat Episcopus,maioris formæ baiulans Crucem.Rex vrbem ingressus,cùm cætera lætus gratulatione , tum in primis honore clauium;sub vmbella cunctabundus incessit,adeò conferta occurrantium ac deducentium multitudine(cùm interim è superioribus locis alij spectarẽt plurimi) vti à lictoribus, vmbellam antecedenti honoris causa Prætori,magno labore submoueretur. Vbi ad Episcopum accessit Rex, solemni ab eo precatione lustratus, Crucem venerabundus amplectitur, B
pendentis Christi signum exosculatur: dein templum intrat,fusisque ritè precibus,ad pridianum hospitium eques eodem studio & comitatu reducitur.exceptus dein à Prætore quàm apparatissimis epulis, arcano colloquio tempus ac locum petit.confestim vacua pars facta Prætorij.ad colloquium Episcopus,& nonnulli theologi nominatim adsciti,ac præter hosce Lima vrbis Præfectus,& Franciscus Aluarus à secretis, & regij quos dixi Quæstores,& Gaspar Nonnius interpres. Coram eo confessũ Rex omnem sui de religione consilij rationem exposuit.Sibi,posteaquam,singulari Dei beneficio caligine discussa,de tenebrarum profundo in lucem sapientiæ ac veritatis emerserit,nihil æquè in votis fuisse,aut esse;atque vt populares suos non solùm,sed vicinos quoque Reges ac Principes Christo conciliet; cunctisque de suo(quod aiunt) lumine lumẽ accendat. Verùm lenitate opus esse: quæ nisi tempus ac spatium datum sit, constare non possit; vsque adeò Malabaricam gentem suas amplecti ac fouere, alienas horrere atque auersari leges ac cæremonias:adeò auitis erroribus ac superstitionibus captam atq; implicatam teneri.interea sibi Christum eiusque præcepta penitus hærere in medullis:eius rei Deum & conscientiam testes inuocat.si- C
mul,ad certamina,vbi res tulerit,pro Christi nomine subeunda sacrosancto Chrismate confirmari se postulat.Ad ea Prætor, & Episcopus,collaudata viri pietate,cùm experiendi gratia dicerent,satius videri sibi, Regem, ad cæteros permouendos, Christianũ sese fateri palam;& ope diuina præsidioque magis quàm humana prudentia vel dexteritate cõfidere; multo plus vniuersę genti exẽplo factisq; quã arte ac simulatione & occultis hortationibus profuturum;Rex magna rursum pericula,magnos rerum motus obtendere.inter cætera incommoda,fratrem sibi esse æmulum regni, præpotentis dynastæ vicinis opibus & fauore subnixum . haud sine causa vereri se,ne si noua,& peregrina obtrudenda religione,populorum animi grauius offendantur, eorum alienationem ille suam occasionem putet. Lusitanis paululum modò exspectare ne graue sit. Si vita supperat; domesticas pariter & publicas res ita se Deo adiuuante compositurum , vt quæ nũc temporis causa corde tacitus premat,ea postmodum vultu, sermone, rebus denique ipsis tuto possit expromere. Aduersus hæc vltra tendere,neque Prætori,neque consiliarijs visum.ita,re infecta discessum est. seorsum dein super sacramento Confirmationis à Prętore consultus Episcopus,nequaquam negandum enixè petenti respondit; eodemq; approbãte Prætore,postridie ipsemet in priuato sacello, neophytũ, paucis adhibitis testibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne rumor manaret,solemni ritu ad luctam spiritalem inunxit.ab eo mysterio Rex nouis dein promissis optima spe tum Episcopum,tum cęteros omnes impleuit.Decem fermè dies Goę in hospitio substitit.omnes hi dies Lusitano populo geniales ac festi fuêre.è cūctis ædium sacrarum turribus cāpanum æs quàm citatissimo pulsu dies noctesque personuit.Exhibiti ludi, taurorumque venatio;accesêre armatæ saltationes & Indicæ,& Aegyptiacæ;mimi,sanniones,& petoristæ,quæque alia effusæ lætitiæ signa sunt:itemque ad Numidarum consuetudinem edita equestris pugnæ simulacra; in quibus expeditos equites,vario distinctos ornatu,arundinum iaculis inter se decertare mos est.Inter quæ reuocatus domesticorum epistolis precibusque Rex,proficiscendi veniam petit. Multum illi à Prætore bombycinæ vestis, multum gossipinæ famulis in discessu donatum.omni genere honoris & officij cultus, multo quàm ante Lusitanis amicior & obstrictior abijt. Hanc nos rei gestæ seriem cùm ex alijs auctoribus minimè spernendis, tum verò ex ipsiusmet Episcopi Goani litteris hausimus, ad Catharinam Lusitaniæ Reginam datis. quibus nuntijs mirum in modum lætus Ioannes Rex, Tanorij conuersionem vnà cum Antonij Criminalis exitu glorioso, non modò Lusitania tota prædicandam curauit, sed etiam Romæ Pontificatum ineunti Iulio i i j. per Alphonsum Alencastrium oratorem suum diligenter exposuit. quæ res, ingenti plausu, per eos ipsos dies resurgente Britannia quoque(perstitisset vtinam)bonorum ac fidelium vbique gaudia cumulauit.Sunt qui totam eam conuersionem,captandæ Lusitanorum gratiæ,in tempus ab Rege barbaro fictam putent, eo maximè argumento,quod domum reuectus,promissa non præstitit. Mihi, circumspectis rebus omnibus,verisimilius videtur,metu potius quā perfidia neophytū à suscepto consilio destitisse: præsertim q alioquin & ipse contractā cum Lusitanis amicitiam egregiè coluit,& successor eius hodie sese pręclarè in eosdem animatum ostendit.Circa idem tempus, extorres patria dynastæ alij duo,cùm ad Lusitanam cōfugissent opem, tenera ætate vterque, ad Christū adiuncti,atque à Prætore Societati IESV in disciplinam dati.Trichinamalo insulæ alter, quæ Ceilano adiacet;alter Maldiuis,quarum de regione ac natura supra docuimus,imperabat. Ac Trichinamalio quid postea contigerit,incertum. Maldiuanus,ducta in matrimonium nobili Virgine Lusitana;exsul adhuc,& regno superstes, Cocini extremā ætatē degit inglorius.eius maximus natu filius,Franciscus nomine, præstanti indole & humanitate adolescens,nuper,cùm in Lusitaniam ad Philippum Regem suis ac patrijs de rebus venisset;per noctem ignotus Olisipone,à sicarijs,contracta ex occursu rixa,magno bonorum dolore peremptus est.Cæterùm inter eas quas dixi conuersiones,confecta iam ætate Garzias Prętor,anno seculi huius vndequinquagesimo supremum obierat diem;pacatam nactus quidem ille prouinciam,veruntamen de Lusitana re inter ipsam pacem egregiè meritus.quippe imminutam varijs casibus classem, rostratis celsioribus ad quatuordecim cum cura suppleuerat.sulphurei pulueris in vrbe Goa instituerat officinas.Lusitanicæ ditionis oppida & propugnacula cunctis ad tolerandum bellum rebus instruxerat.inchoatam à Castrio Diensis arcis ædificationem, ex eius commentarijs ac destinatione promouerat:multas ab eodem ob negotia bellica relictas in suspenso lites & cōtrouersias,attenta & æquabili iurisdictione deciderat.In Garziæ locū Georgius Capralius è regio codicillo suffectus.oppido Bazaino tum præerat:vir & bello strenuus,& pietatis laude præcellens. Hoc rerum Indicarū statu,Brasilicæ quoque syluæ ac dumeta paulatim interlucari ac subigi cępta.Societati IESV id item onus impositum; cùm id ipsum Franciscani iam ante fratres aliquot,Italici maximè generis,forti magis animo quàm prospero

A prospero euentu tentassent.Namque ante partam eius linguæ notitiam, vnus ex ijs in traiectu fluminis ignoti submersus, celebre illi ab se nomen dedit.Fratris flumen exinde appellatum.reliqui,subitò coortis in aduenas Brasilijs, interempti.Successêre igitur è Societate primi omnium sex; Ioannes Azpilcueta Nauarrus,Antonius Pireus,Leonardus Nonnius, Didacus Iacobæus,& Vincentius Rhoterigius Lusitani. Rector ijs additus item Lusitanus,Emmanuel Nobrega,præstanti virtute ac sapientia vir. Thomā sequebantur Sosam,qui primus omnium Prætor ea littora petijt. Brasiliā attigêre ineunte Aprili mēse,anno post Christum natum MDXLIX. cùm ante duos circiter mēses Olisipone soluissent.Nauigatione sunt vsi admodum læta,ventisque adeo secundis atque ferentibus,vti cæptis illorum adesse Deum,haud obscurè appareret.Paucæ tum Lusitanici generis erant in ijs regionibus,ac vixdū inchoatæ coloniæ, seu præfecturæ. antiquissima omnium,& ab Aequatore in meridiem prima, Itamaraca dicebatur. alteram Pernambucum,tertiam Illeos, quartam (Capralis quondam appulsu prænobilem)Portum securum;extremam à Sancto Vincentio nominauerant.ipsorum verò incolarum,nulli pagi, nulla oppida vrbesue. dispersis
B (vti supra dictum est)mapalibus habitabant,sedem pabuli ratione mutantes Nomadum in morem:ijdemque ab externis alieni commercijs, & infandis epulis adsueti, paucos aduenas & imperitos regionum, haud sine causa terrebant.Sosa comitesque ad villam quam vocant Veterem descēsione facta,instructo agmine, Christianæ religionis insignia præferentes, puro & aperto loco præcelsa Crucis trophæa gratulabundi constituunt. Ibi mensis fermè vnius fuit mora,dum varijs artibus conciliantur animi barbarorum,& idoneus in vicino situs exquiritur nouæ vrbi condendæ, cui deinde Saluatoris nomen inditum est. Nec vani fuêre conatus. & pax cum accolis inita, & spatium ædificationi designatum duobus circiter passuum milibus à Veterevilla.inde Lusitanæ multitudini (aliquot exceptis,quibus priorem sedem mutare non placuit)in exstructionem areæ diuiduntur.Patres,facta optione,locum domicilio delegêre, vbi MARIAE Virginis adiutricis templum hodie cernitur.id templum ab ijsdem conditum est ingenti labore:siquidem populo domibus priuatim excitandis, & cingenda raptim vrbe,dies noctesq; occupato, aquari lignarique ipsimet,
C ac proximis è montibus materiam suis humeris baiulare cogebantur. Accedebat extrema propemodum egestas in ignoto incultoque solo; nulladum in eorum victum aut cultum ab Rege decreta pecunia.excalceati, ac seminudi, æstu & sole torridi,quotidianum obibant opus.nec rarò, planè omnibus defecti alimentis,cibaria ostiatim emendicabant euentu vario, quippe cùm alij sibi quoque angustam esse domi rem dicerēt; alij commoti misericordia, ex eo quod suppetebat liberaliter impertirent. eiusmodi inopia conflictatis,ad extremum Prætor modicum quid,eleëmosynæ nomine ad tolerandam ex parte vitam adsignat, quoad reliquis deinde necessitatibus ab Lusitano Rege pro cætera ipsius munificentia ac pietate subuentū est.Inter eas tamen ærumnas,miseriasque(si vltro suscepta pro Christi nomine incommoda nominibus hisce appellare fas est)adiuuandis quātum liceret,Lusitanorum animis,exemplo, verbo, sacramentis instabant. Sed non eo consilio tantum traiecerant pelagi, vti Europæis inquilinis, Christi notitia dudū imbutis,atq; ab infantia ad numerū fideliū adscriptis, potissimū operam darent.Indigenarū illi salutē præcipua contemplatione spectabāt,in cæcis opinionū tenebris,& in sūma veri numinis ignoratione versantiū.itaq;,simulac popularis è Lusitania Sacerdos aduenit,qui curionis parochive munere fūgi posset,cōcessis illi ędibus tāto sudore cōstructis; extra oppidū nouam in sedē loco edito cōmigrarunt,quem montem Cal-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uarium ipsi dixêre,circumfusis vndique barbarorum tugurijs; magno scilicet apertoque discrimine vitæ;sed sacra Deo & deuota iam capita, nihil pro salute hominum periculi recusabant.Atque hac maximè ratione Prętori ac cæteris,(quos tamen haud omnino relinquebant)satisfactum à patribus.Alia longè erat causa Vincentianæ coloniæ,quos exsules fermè, in vltimis finibus ab omni Christiano pastore disiunctos, atque ob id ipsum cœlesti carentes cibo,circumfrementibus barbaris,ipsa propemodum esse rauerant loca. Ad hosce igitur omni studio recreandos refouendosque Nobrega ex ipsa suorum paucitate duos in præsentia destinauit: Leonardum Nonnium,& Didacum Iacobæum.ipse cum reliquis ad Brasilios indidem cicurandos & erudiendos incubuit.erat omnino laboriosa prouincia,& multis difficultatibus implicata.obstabat inscitia linguæ, quamquā haud ita copiosæ nec variæ,tamen ab omni Europæo sermone planè abhorrentis.obstabant ingenia moresque incolarum: quod super quotidianas cædes,ac finitima bella,& inexpiabile vlciscendi certamen, dapesque diras; in crapulam quoque ac Venerem proiecti, magis indies obtunderēt aciem mentis;& flagitiorum cæno quicquid erat indolis bonæ, demergerent.Accedebat indomitum ac latè patens malum, & quo valentius nihil aditum atque iter obsepserit Euangelio;veterum Christianorum,indigna tali nomine ac professione licentia, procacitasque, cum anxia cupiditate sordibusque coniuncta:vt eorum aduentus in barbarorum vicos,vitæque consuetudo,cùm grauiter cūctos offenderet,tum ingentem nomini Christiano inuidiam infamiamque conflaret.Nec leue afferebat incommodū ipsa mobilitas gentis,& crebra, vti dicebamus, mutatio loci; vt sub ipsam interdum messem,fessis agricolis, & diuturnum laborem tædiumque spe largi prouentus de more solantibus,adultæ iam segetes repente apparere desinerent.Postremò deploranda erat hic etiam, in tam vastis terrarum spatijs tantula ac tam deserta operarum manus. Sed nequaquam idcirco fracti animis vel debilitati sunt patres, haud ignari videlicet, quàm exiguo numero Apostoli quantas olim res Deo duce atque adiutore gessissent. & Christus idem,talium consiliorum parens fautorque, recentibus his quoque famulis ipso potissimum præside fretis, ac nihilominus pro sua parte satagentibus,aderat.Igitur incommodo linguæ obuiam itum initio nonnullorum ope ex ijs qui ante Sosæ aduentum ad villam Veterem agebant. ij primùm adhibiti interpretes,vicē sermonis vtcunque supplebant. Dein, quò facilius procederet tota res,ac minus ipsi aliunde penderent patres ad Brasilicam linguam addiscendam cuncti pariter animum adijciunt,acriq; studio ac pia æmulatione perfectum haud ita magno tēporis interuallo, vti essent ad confessiones audiendas,& habendas conciones idonei. Azpilcuetæ præsertim in eo genere enituit laus; vt cognitis iam rebus quæ à Xauerio apud Indos fierent, vulgo Lusitani affirmarent,peculiare ac propriū munus decusque Nauarræ gentis ac nominis videri conuersionem ethnicorum.Hoc instructi adiumento patres,doctrinæ Christianæ capita,certasque precationes,vt assolet,Brasilicè vertunt.dehinc vicos,& tuguria paulatim obire;modestia, comitate, beneficijs obligare sibi homines omnium ætatum:ac simul de rebus diuinis dicere per se ad populum incipiunt. Mirificos insolita prædicatio motus animorum effecit in rudi tenebrisque inuoluta barbarie;satisque apparebat,cùm alia,tum præsertim quæ de omnipotentia & infinitate Dei disserebantur,ingenti cum admiratione æquè à viris ac mulieribus accipi.Nostram etiam legendi scribendique consuetudinem ac peritiam,sine fine suspicere videbantur;cupereque sese in cultu ac religione nostris esse simillimos.verùm quominus id re ipsa perficerent,inueterata morum peruersitate ac feritate retardabantur.eo acrius instare

A instare patres, vti eos humaniorem ad victum ritumque traducerent.Maximus fuit labor in cohibenda funesti ac feralis cibi cōsuetudine,quo Brasilius nullum palato gratius edulium norat. atque ob idipsum gratia non semel adiêre discrimina.Inter cætera illud memoratur facinus insigne. Captum in prelio ex hostibus quendā accolæ ad Caluarij mōtis radices attraxerant,ac diu pastum coactumq; pinguescere,in epulas ingenti cum exsultatione mactarant.ea re cognita,Christum suppliciter inuocāt patres,hortatique inter se protinus aduolant,in tugurium irrepunt; protensum cadauer in ganeam præparantibus interueniunt: palam ac fidenter afferunt manus.Ac virorum quidem,quies ac silentium fuit, iniecto pudore, quod cū patribus nonnihil iam familiaritatis è vicinitate contraxerant. Non eadē fuit patientia fœminarū.vetulæ adstabant aliquot præcipua crudelitate,& hostis puniendi libidine.hæ sibi nec opinato ereptam è faucibus prædā indignè ferentes,cū clamoribus & quiritationibus concursare,iuuenturē ad vlciscendam adeò atrocem iniuriam excite.inde commoti nonnulli ausi rentibus aliquantulū restitêre : sed mox vel ipsa repugnante natura, vel etiam diuinitus territi cæptū omittunt.ita,corpus ablatum patres in horto
B suo sepeliunt,aliquot cenotaphijs ad fallendū appositis,si fortè barbari noctu ad effodiendum arq; asportandū accederēt. Nec vana fuit coniectura. Facta manu per tenebras in hortū irrupêre Brasilij,pertentatisq; sepulcris, ac demū inuento corpore(tanta sagacitas fuit)iā extraxerant brachiū,cùm excubantes in idipsum patres accurrunt,eademq; orationis animique constantia nefarios conatus infringunt:ac,ne sæpius certandū foret;ablata denuò mēbra intra vrbē ipsam accuratè defodiūt.exasperauit ea res vehemētius animos gentis, mulicbribus præsertim incensæ facibus;ac parū abfuit, quin agmine facto repēte vrbē inuaderēt. Patres quidē,iussu Prętoris intra mœnia remigrare coacti tantisper dum iræ mitescerent ; aliud sibi hospitium condidêre,qua nunc cōllegij noui exstruuntur ædes. Idē Prætor,qua erat pietate rerumque vsu,iacta in eos crimina & voces vulgi repressit. Ipsorum culpa & rerum gerendarum auiditate misceri cuncta , pacem turbari,ferocissimę nationis arma irritari conquerebantur. At ille negabat euentum belli extimescendum,quod eorum causa conflatum foret. Deum quippe vel meliori affuturum causæ , vel sedatis tumultibus, è turbido ac
C tristi,serenum repente nitidumque diem haud dubiè redditurum.Vera cecinit. mitigati prēter spem animi barbarorum;& magno omnium gaudio redintegrata pax est. lentius inde cautiusque patres cum Brasilijs agere: nō tam quod suo ipsi parcerent capiti,quàm ne sermonem aut offensionē populatibus darent: monendo,precando,fœditatem rei demonstrando,non paucos à nefaria laniena ac popina tandem auulsêre.ab alijs impetratum, vti ad eos,qui capti saginarentur,saltem sibi pateret alloquium.horum ergo,quando seruare corpora non dabatur,animis certè omni studio consulebant:Christiana edoctos mysteria,arq; ad salutarem peccatorum detestationem adductos,priusquam raperentur ad necem, sacro lustrabāt latice; dabantq; operam, vti ex hostium ludibrijs ac teterrima seruitute,ad cœlestia regna protinus euolarent:sed ne hac quidem ratione miseris diu prospicere licuit.Mali dæmonis artificio sibi persuaserāt aiebantque barbari, intinctis eo baptismate carnibus multū de pristina saporis gratia deperire. ac proinde immutata volūtate,ab illo religionis munere nostros arcebāt. Itaq; attēta cōsultatione demū eò decursum à patribus,vti neci destinatos, supremo die ad patibulū vsq; prosequerētur, atq; interea madenti sudario super aliq; corporis partē furtim expressō, adhibita formula sacramenti,iā iamq; morituros dissimulāter abluerēt.id aliquoties tentatū,ex animi sententia cessit.Per idem ferè tempus Lusitanus quidā incolarū casis oberrās, incer-

Universidad de Deusto
Biblioteca

incertum vnde orto iurgio,rixaue,perimitur.Accendit ea res maiorem in D
modum animos Europæorum.nulla ſurgentis etiam tum vrbis habita ratione, vindicandam fremunt cædem,conſulendum ipſo initio incolumitati aduenarum;neque impunitate ac ſocordia diutius alendam gentis audaciam.hæc minitabundi & coram Prætore,& inter ſe iactare. nec dubiè ad arma itum foret; ni rem Chriſtianam fouens Deus, barbarorum animos ad æquitatẽ repente flexiſſet.amicitiæ ac vicinitatis iura,ſanguini prętulêre.deditus piaculum iræ noxius,&, inaudito apud eas nationes genere pœnæ,in os bombardæ propalam inſertus ,applicato ad ſpiraculum igne diſcerpitur. ea res per agros nuntiata,magnum Braſilijs terrorem incuſſit;ſimul etiam,vnius Luſitani caſus,cæteros in præſentia nonnihil ab inconſulto ac temerario diſcurſu cohibuit. inde patribus paulo expeditior Euangelij prædicatio cæpit eſſe.magnoq; ac fidenti animo ſeſe multitudini ſubinde immiſcentes, denſam ignorantię nebulam,veritatis luce diſpellere,opinionum portenta ac monſtra fugare ; magorum ac veneficorum (quibus deriſui ſimul & quæſtui captæ mędacijs & errore ſunt mentes) prę-
ſtigias atque faliacias aperire ac tollere nitebantur. In ijs præcipua aſturia E
veterator,ſummam ſibi auctoritatem vbique pepererat; tamquã pro Aeſculapio venditabat ſeſe;ad ęgrotos omnes illicò aduocabatur. Hũc Nobrega data opera aggreſſus,rogat;qua tandẽ vi res tantas efficiat;illum ne conſulat Deum,qui totam hanc rerum vniuerſitatem verbo condiderit,regiamque ac domicilium habet in ęlo;an tartarei cacodęmonis conſuetudine vratur & opera.impudentiſſimè arrogantiſſimeque reſpondit, ſe quoque Deum eſſe,& Deo prognatum;certum etiam hominem coram produxit,à quo grauiter laborante morbum ipſe depuliſſet .illum præterea regnatorem ęli Deum,ſibi eſſe amiciſſimum;ac ſępe inter nubes,tonitrua, ac fulmina oſtendere ſeſe:& alia eiuſmodi multa,ſuperbiæ vanitatiſque pleniſſima.Hanc Nobrega tantam audaciam impietatemq; non ferens, aduocata concione inſtitit ſingula hominis dicta firmiſſimis argumentis maxima vocis contentione refellere; conuictumque tandem ac fractum,ad ſententiam ſimul moreſque mutandos adduxit; amicè comiterque pollicitus,ſe pro illo apud verum Deum fore deprecatorem .ac paulo poſt , cùm ſe ipſe initiandum ſponte obtuliſſet,in catechumenorũ adſcriptus eſt numerum.is numerus pro multitudine reliqua oppidò exiguus erat:egreque F
admodum neceſſaria Chriſtianæ ſapientiæ prędepta & dogmata capiebãt. poſt diuturnam inſtitutionem,qui maximè idonei ad baptiſmum euaſêre, vitali fonte luſtrati,cumque vnica vxore, cæteris dimiſſis, ritè coniuncti ſunt.ex ijs vnus,lætitia geſtiens adijt patres: nutu geſtuque ſignificans & affirmãs,proxima nocte ſe ſe apud ſuperos fuiſſe,incredibili gaudio & ſuauitate perfuſum.Cætera plebs a patrijs epulis,& ebrietate,& ſaltationibus impudicis,& multiplici coniugio abſtrahi ac diuelli non poterant. neque in ijs colendis vllo pacto reſpondebat operæ fructus. quocirca ſocij, nequaquam vltra ſerere ſuper ſpinas,ſed puram aggredi tellurem è vetere præcepto conſtituunt.Infantes primũ quamplurimos in tutum recipere (ſi cui fortè ante vſum rationis obeunda ſit dies) & ſalutari ſummi Paſtoris nota inſignire feſtinant.patres dein matreſque familias,precibus,promiſſis,blãdimentis adducunt,vti puerilem ætatem ac ſobolem, ſibi in diſciplinam dent.hoſce poſtmodum ipſos, cibo & crepundijs paulatim illectos,omni arte manſuefaciunt.nec pœnitendus fuit labor . ſiquidem & tradita facilè accipiebant,& retenta fideliter,grandioribus natu, quotidianæ conſuetudinis & linguæ beneficio per otium inculcabant; & ſuo ipſi exemplo ſenſim cæteros à nefarijs atque impuris moribus auertebant. Parentes interea (vt eſt etiam improbis ipſa per ſe virtus amabilis) filiorũ obſequio,ſobrietate,cul-

A tate, cultu,doctrina lætari,eoſq; vltro ad proficiendum accędere.ac tantus erat Chriſtianę inſtitutionis amor, vt pijs catechiſmi carminibus,ac beatis vocibus IESV & MARIAE, littora,campi,luci perſtreperent.Neq; ita multis interiectis diebus, Braſilij centũ maturi baptiſmo exſtitêre. is baptiſmus quanto maximo licuit apparatu pompaq; celebratus eſt peracto Paſchate, qui præcipuè dies,vetere Eccleſiæ inſtituto, ſacris eiuſmodi ſunt deſtinati. cæteros catechumenos ad ſeptingentos, dũ amplius erudirentur, in aliud tempus,quãquam ingemiſcentes & impatientes morę,differri placuit.Sub eiuſmodi rerum initia,ſubitò factum, vti neophyti pæne omnes in morbum alui, oculorumúe,ac varios abſceſſus inciderent.hæc magi videlicet ad baptiſma inuidiosè referre. lauatione illa tentari valetudinẽ; doctrina ac prædicatione, peſtem ac perniciem populis importari calumniabãtur. Sed ipſorum mędacia & improbitatẽ, Dei beneficio reddita mox Braſilijs firmitas,apertè redarguit.ea recepta,inſtitêre cum alijs,monitu patrum,oratoria ſacraſúe ædes publicè exſtruere, quò ad cõciones & catechiſmum vndique conuenirent.duæ duobus locis magno Chriſtianæ rei bono exci-
B tatæ.Agitatum etiam à patribus(idq; dein tempore procedẽte perfectum eſt)vti quod de Theſeo iactat Græcia,ſparſos per tuguria indigenas, in pagos & oppida cogerent; agris colendis adſuefacerent;eorumque cœtus legibus ac magiſtratibus temperarent. Circa idem ferè tempus, quo Prætor in Braſiliam eſt miſſus, Conganis quoque Aethiopibus ab Rege Luſitano pari diligentia & caritate ſubuentum eſt. Alphonſus iam ante deceſſerat Rex, cuius de ſingulari virtute ac pietate initio demonſtrauimus. Succeſſor eius, Iacobus nomine, quamquã Chriſtianis initiatus ſacris, tamen ab illius viri veſtigijs atque itineribus longè deflexerat.Hunc imitati populares,ad patria vitia leui momento ruebant. nec multum erat in Europæis vel inſtitoribus, vel etiã ſacrorum adminiſtris, auxilij. quippe tantũ aberant à miſeris Aethiopibus verbo aut exemplo iuuandis,vt ipſi potius conſtringendi vinculis,maloq; ad officiũ cogendi viderentur. His rebus cognitis Ioannes Tertius,è Conimbrigenſi collegio quatuor viros in vineam illam,cæteris eandẽ ſortem ardenter optantibus,impetrauit: Chriſtophorum Riberum,Iacobum Diazium,Didacum Soueralium, queis Georgius Vaſæus præerat.ij ab Oliſipone ad celebrẽ Sancti Thomę inſulam nauiga-
C runt, ex qua facilis ad littora Congi traiectus eſt.in ea inſula febribus alijſque morbis acerbè vexati,nẽdum recuperata valetudine Pindam emporium Cõgani Regni tranſmittunt. Eorũ aduẽtu audito Rex à leucis quinquaginta è proceribus duos obuiam miſit. ab ijs in regiam ligneis equis de more perducti.rudis artificij tale commẽtum eſt.Cantherio ſeu rigno dodrantalis fermè craſſitudinis,pedum octo longitudinis,bubulum corium ad ſellæ amplitudinem intendunt.huic ephippio diuaricatis cruribus viator inſidet,baiuli ſuccollant duo, & vbi longius iter eſt,ſuccedunt alij. huiuſmodi caballis languidos adhuc patres in interiora prouectos, comiter accepit,in Ioannis videlicet gratiã,Rex,vnà cum liberis & ciuitate ad Crucem extra mœnia poſitam honoris cauſa progreſſus. Tum illis aſſignatur hoſpitium,cuiuſmodi Aethiopũ ędificia ſunt,culmo paleiſq; contectum. Ibi Soueralius publicè ludũ aperuit.ſexcẽtos admodũ pueros labore maximo & litteris,& Chriſtianis prędceptionibus imbuebat. Cæteri ad emendãdam populi ac procerũ vitam omni ope connixi primũ,dein ad prædicandum ethnicis Euangelium operã contulêre, nec ſine fructu : quippe intra quintum mẽſem Riberus mille ſeptingentos Aethiopas probè inſtitutos, ad Chriſtum adiũxit: Diazius quadringentos; Vaſęus trecentos. idemque Vaſæus cum fido vno duntaxat interprete, viatico prorſus nullo in proximos pagos egreſſus, duo millia & ſeptingentos baptiſmo expiauit: ac

Universidad de Deusto
Biblioteca

præter templa olim in vrbe Alphonsi beneficio condita, tria in finibus ex- D
citauit dicauitque; Saluatori vnum, MARIAE Adiutrici alterum, tertium
Diuo Ioanni Baptistæ. ingraueſcente dein morbo, domum redire coactus:
ac reliqui item aduersa conflictati valetudine (siue id è grauitate cœli, siue
ex insolentia deterioris cibi contingeret) à spiritalibus ministerijs ad ne-
cessariam corporum curationem haud sine magno ipsorum dolore tra-
ducti. Accessit ad prædicationem interrumpendam, Regis quoque alienus
à studio religionis animus, cùm rei Christianæ, quæ ipsius auctoritate ac
munificẽtia in primis egeret, segniter admodum ac malignè pro sua parte
consuleret: atque inter cætera pessimi exempli delicta, ab improborum cõ
suetudine, & à multiplici pellicatu auelli non posset. Haud paulo felicior,
eadem tempestate, fidei processus erat in India. & Capralius Prætor, tuen-
dis ornandisque neophytis ethnicos ad Christum inuitabat. Consilio, au-
ctoritate, ope, Dei seruis & Euangelij præconibus aderat. Præter hæc attol-
lentem se se denuo Zamorinum, exercitu maturè coacto repressit. Coule-
tum, Tiracolum, Pananem Calecutanæ ditionis, vi cepit, facibusque subie
ctis incendit; agros vastauit; palmeta succidit; magnum numerum æquè
maioris ac minoris formæ nauium flammis absumpsit. ad extremum, oræ E
Malabaricæ proceres, Calecutani socios ac fœderatos, Cocino minitãtes,
intra Ciembem insulam deprehensos obsedit: redactisque iam in arctum
rebus, nuntius de Alphonsi Noroniæ successoris aduentu in castra perfer-
tur. E Lusitania profectus, Ceilanum attigerat. ad eius rei famam dilapsi mi
lites, Noroniæ visendi cupiditate. & Capralius ipse ad prouinciam illi tra-
dendam, vix anno Præturæ circumacto, discessit; inde soluta præter opini-
onem obsidio. Interim ex vlterioribus Indis valdè iniquos infestosq; Euã-
gelio sese præbebant reguli Molucenses. ij cùm denuo in Lusitanorum cõ-
spirassent cædem, patefactis insidijs oppressi, vires omnes atque consilia ad
neophytos ab Christi cultu absterrendos, Caciziorum instinctu verterunt.
neque ita difficile fuit, exacerbatos Europæorum iniurijs, flagitijs atq; pec-
catis offensos, necdum in veræ fidei ac solidæ virtutis amore fundatos, par-
tim suadendo, partim insectando vexandoque conuellere. Ergo, cùm alij,
tum verò qui Mauricas insulas incolebant, quorum ingens in oppido To-
lo erat numerus, Xauerij patrumque auctoritatis atq; institutionis obliti,
rupto baptismi sacramento, propalam ab Ecclesia Christoque desciscunt: F
ædem sacram euertunt: Cruces & sanctorũ signa succidunt: Lusitano Re-
ge contempto; Geilolij tyranni imperio ac ditioni sese subijciunt. Neque
impunè tanta illis impietas cessit: primùm ager, totius regionis antea fera-
cissimus, mutata subitò natura, squalidus atque effœtus euasit: conditæ in
horrea fruges, dira tabe prorsus exesæ: dulces aquæ, salsugine atque ama-
rore contracto, noxiæ redditæ: fame dein ac pestilentia multi omnium æ-
tatum ordinumque mortales absumpti. ac reliqui nihilominus in obstina-
tione persistere. satisque comperto, sibi nouum à Lusitanis imminere bel-
lum, contra omni arte parare sese; aditus alios muris, alios vallo fossaque
& operibus obiectis obstruere; milites ac tormenta clam ab Geilolio sub-
missa locis idoneis collocare. Inde cùm se aduersus omnem externã vim
sat superque tutos putarent, ac deterrimus quisque ferocissimè loquere-
tur; Lusitani parua, vt solent, manu, magnæ rei molem aggressi, cum auxi-
liaribus manipulis aliquot superueniunt: missisque è classe internuntijs,
blando ac benigno sermone desertores ad sanitatem reuocare conantur.
se non armis aut multitudine fretos, aut sanguinis auidos accessisse; verùm
salutis ipsorũ studio adductos, & omnipotentis Dei præsidio atq; ope sub-
nixos: quem illi si pergant spernere, neque eos admissi facinoris pœniten-
tia capiat; maiore in dies mercede sensuros, quàm graui piaculo datam
Christo

A Christo fidem, & initam cum Lusitano Rege amicitiam, ac diuina pariter
& humana fœdera violarint. Aduersus ea cùm inflato ac pertinaci animo
respondissent barbari; sat iam ab ignoto & externo mercatore insultatum
indigenis; non vltra ferendã impotentis dominatus acerbitatem; sibi quo-
que auxilia, machinasq;, ac bellica tormenta suppetere; deniq; se Christia
nos nullo pacto futuros; cõtinuò in amentes efferatosq; euidentior quàm
vmquã aliàs, vindicta cœlestis apparuit. circa meridiem obscuratus repen-
te sol. densas hinc tenebras cùm pauidi ac tremebundi palparent; ecce tibi
rursus, vicini montis è vertice, cum horrendo mugitu crebrisq; tonitri-
bus, qualia maioribus tormentis eduntur, sordidũ ac tetrum erumpit in-
cendium; tantaq; cineris pumicumque, & ambustorum igne lapidum vis,
vti propugnacula & muri coronas æquaret. accessit terrarũ motus ingens,
quo arbores auulsæ radicitus & inuersæ, tecta omnia diruta præter vnum
templo nuper euerso contiguum. quin, proxima quoq; palus, oppleta sa-
xis & improuisa congerie, latè restagnans, multos mortales vnà cũ brutis
B animãtibus obruit. neq; horas paucas, vt antè, sed ipsos tres dies noctesque
tartarei camini ardor ac sæuitia tenuit. Post triduũ stetêre flãmæ, & caligo
discussa: facilique; ac plano iam aditu Lusitani procul è nauibus omnia con-
templari, descẽdunt. ac defensoribus aut exitio sublatis, aut metu dilapsis,
iterũ nullo certamine cuncta peruadũt. Arma dein illata Geilolio. is duo-
deuiginti iam annos cuiusdam insulæ, septem à Ternate leucas, arce sese
tenebat, partim situ manuq;, partim etiam æneis munita ballistis, quas ille
Christianis, interposita hospitij fide captis, ac subinde mactatis ademerat.
ea Lusitani arce tertiũ intra mẽsem Bernardini Sosæ cõsilio ac virtute po-
titi sunt. ipse tyrãnus, cùm viuus in potestatẽ venisset, memor flagitiorum
ac scelerũ, sibimet mortẽ veneno cõsciuit. in eius locũ filius ab Sosa cæte-
risq; suffectus. His cognitis rebus confestim illuc ab Ternate Ioannes Beira
trãsmisit. territos incolas palatosq;, suaui oratione ac familiari vultu con-
traxit: monitosq; per eam defectionẽ quanto quamq; nefario sese obstrin-
xissent crimine; docuit nihilominus, modò facti pœniteret, nõ esse cur de
venia desperarẽt: quippe nullũ excogitari posse delictũ, diuinæ bonitati at-
que clementiæ par. Multiplici malo emollita iam & subacta erat gentis du
ritia. hoc altius amãtissimi patris monita penetrarunt. ergo vbi sat magno
C acriq; dolore cõpunctos, & priora cõsilia cũ gemitu detestantes, ac sibimet
ipsis iratos animaduertit; bono ac fidẽti animo iubet esse: tũ solemni ritu
per sacram confessionem expiatos, Ecclesiæ sacrosanctę, Christoq; salutis
humanæ parenti restituit. Inde nouã rerũ omniũ facies. pariter hominibus
recta mens, laticibus dulcor, telluri fœcunditas redijt: luctus, mœror, atq;
formido, in gratiarũ actiones, hymnos, lætitiamq; cõuersa: deniq; inaudi-
to miraculo, noxij quoq; mures, qui sata per id tempus in perniciem gentis
eroserãt; aquę lustralis adspergine protinus ethnicorũ in arua cõpulsi, tan
to quidẽ eorum damno, vti vulgo cũ Christianis iniuriam expostularent:
mox etiã tantis ac tam varijs permoti prodigijs, gregatim ad Beirã baptis-
mi gratia cõfluerent. ijs, quod pater solus cũctis ministrare nõ posset, socios
à Ternate accersijt primũ: dein, cùm ne ij quidẽ sufficerent, magistratuũ ro
gatu in Indiam ad subsidia petenda profectus est. Interea Gaspar intra insu
læ Armuziæ fines exacto fermè triennio, Goam superiorũ accitu reuertit,
Iaponios inde Sinasque, si per eosdem superiores liceret, tum etiam Scy-
thas, vt ex ea parte immenso circuitu Romam ipsam adiret, vasto & cœ-
lestibus flammis ardẽti agitans animo. Verùm in digressu ab Armuzianis,
haudquaquam ei leue negotium fuit. Non enim precibus duntaxat, lacry-
misue, vti mos est, ne se desereret, summi pariter infimiq; tendebãt; amica
parabatur ei vis; positęq; locis opportunis insidiæ. quas ille frustratus, celeri

Universidad de Deusto
Biblioteca

lembo ad Lusitanam peruenit classem, capta & direpta Catifa Canarinos D
ad portus eo ipso tempore nauigantem. ibi magno militum ac naualis tur
bæ gaudio in vnam è rostratis acceptus, ad Bazainū applicuit. A Bazaino,
Antonij Laurerij Franciscani inuitatu, ad salutādos in vicino Christianos
excurrit, ab eodem Antonio per Euangelium genitos. Multa, in eo tractu,
priscæ artis & magnificentiæ monumenta visuntur. in ijs Canarini fanum
quod appellant, vnà cum ædibus priuatorum multis, itemque vijs & angi-
portibus, nec non cisternis ad centum, è solido ac viuo lapide ferramentis
excisum. aliud item ex vna petra fanum elephantis vocatur, multis insigne
simulacris, ac duobus præcipuè colossis ingentibus, terna queis capita, toti
dem pedes manusq;. eiusdem operis templum aliud incerto titulo, Anto-
nius ritè expiatum, Christo dicauerat. in templum id Gaspar obuio Chri-
stianorum agmine, præcinentibus tubis, effusa cum lætitia exceptus, rem
diuinam peregit, grauiq; & efficaci oratione animatis ad fidē officiumque
neophytis, Tanaham inde, Ciaulumque, postremò Goā cunctis optatissi-
mus appulit. At Xauerius, ex Iapone Indiā, ex India retro Sinarum littora
petiturus, primùm Christianos in digressu confirmat. Cosmum Turrianū, E
& Ioannem Fernandum, Amangutiano præficit gregi, ipse in Bungū, quò
Lusitanorum appulsam audierat nauem, rectà contendit. Rex erat Bungi
tum adolescens, & cœcis errorum tenebris inuolutus. attamen cognito
quanta Xauerij esset virtus, quanta etiam apud Lusitanos auctoritas, (quo-
rum ille, vt plerique eius tractus dynastæ, commercium ac societatem ex-
petebat) aduenienti patri sese valde humanum & honorificum præbuit:
abeunti, comitem è suis familiaribus cum epistola & donis ad Indiæ Prā-
torem dedit. idem, cæteris è Societate, qui in Iaponem postea missi sunt, eā-
dem humanitatem ac beneuolentiam præstitit; proprium in suo regno do
micilium adsignauit; aditum ad Regum finitimorum familiaritatem gra-
tiamque litteris ac nuntijs munijt: quin etiam, in maximo rerum suarum
discrimine, inter grauissimas bellorum ac seditionum procellas, eorum sa
luti & incolumitati præcipua fide curaque consuluit; ac duodetrigesimo
demum post Xauerij profectionem anno, Christiana sacra suscipiens, quæ
ad id vsque tempus metu seuerioris disciplinæ fuerat auersatus, de tanti pa
tris nomine Franciscum appellari se voluit. nouissimè verò, ad Gregoriū
xiij. Pont. Max. legatos è regia stirpe, venerationis & obsequij nomine desti
nauit: qui Olisiponem ipsius ferme triennij spatio, per quàm ancipiti nau- F
gatione deuecti, & à Philippo Catholico Rege in primis munificè comi-
terque tractati, bonam Hispaniæ & Italiæ partem, vt inaudito post omnis
seculorum memoriam, ita gratissimo cunctis principibus populisque spe-
ctaculi genere peragrarunt. Cæterùm Xauerius, præter Bungēsem, de quo
dicebamus, Regis internuntium, ex ipso etiam fideliū numero viros duos
egregiè cordatos assumpsit, Matthæum, & Bernardum, ad vrbem vsque
Romam Iaponicæ indolis exempli causa mittendos. quorum alterū Goæ
mors abstulit, alter, quò intenderat, cursu feliciore peruenit, & ab Ignatio
in Societatem acceptus, quò in vulgus obscurior, eò per otium attentior,
exquisitas Ecclesiæ Romanę cæremonias, religionesque, & sacrorum ap-
paratum est contemplatus; celeberrima sanctæ vrbis templa insigni cum
animi fructu, ac pietatis incremento non semel obijt; patriam deinde re-
petens, multa Iaponijs narraturus; in Lusitania letali correptus morbo,
Conimbrigæ supremum vitæ actum haud sine plausu peregit. Hisce ergo
comitibus à Bungo Xauerius Nouembri mense anni quinquagesimi pri-
mi, paucis diebus peruenit ad Sinarū insulam Sanctianū, quò commeabāt
per ea tempora Lusitani, leucas ab vrbe Cantone triginta. ibi inter alios
opportunè reditū ad Indos parantem Didacū Pereriā offendit, nauarchū
expe-

A experientem, & industrium, & Sinarum vtcunque littoribus adsuetum.
Cum hoc sua pater de introitu aggrediendo consilia contulit. Aptius ni-
hil vtrique visum, quàm ab Lusitano Rege ad Regem Sinarum, amicitiæ,
& societatis ineundę cum litteris ac donis orator. quam rē infeliciter olim
quorundam culpa tentatam, mitigatis ipsa die Sinarum animis, modò te-
meritas abesset ac fraus, multo iam nunc melius cessuram, haud inani cōie
ctura sperabant. in huius porro noui legati comitatu posse Christi nuntios
in ipsa mediterranea dissimulanter induci, qui vel aliquam linguæ con-
suetudinē, vel interpretes certè nacti fidos, magno deinde animo, diuina
subnixi ope sementem Euangelij facerent. Cùm ea maximè ratio proba-
retur; legationem sibi (ni Prætor abnuat) Pereria ipse deposcit: cætera, nem
pè Xauerius. Hac mente profectos ab Sanctiano, atrox procella è regione
Cincei portus inuasit, auulsamque repente scapham, & in ea duos è nauti-
co ministerio Mahometanos, ex omnium oculis abstulit. Furebat ventus:
aquarum insani montes vndique minabantur exitiū: nautæ maioribus de-
missis antennis, modico tantùm velo tempestatis vim subterfugere nite- B
bantur: memoriam scaphæ, propior metus ac terror cunctis excusserat. Xa
uerio tantùm ea insidebat cura. neque id, euadendi consilio si naufragium
incideret, sed miserum illud animarum par ab sempiterno interitu vindi-
candi, nimirum diuinitus concepta spe, si reciperentur, Christianos aliquā
do futuros. Hoc ille studio accensus, quamquam alieno tum tempore, in-
tentos gubernaculo nauclerum ac præfectum aggreditur. diu renitentem
vtrunque monitis, obtestatione, auctoritate peruincit, vti dolones demitti
protinus imperēt. ægrè id exsequuti proretæ, mox, cū ne sic quidē è summo
speculantibus appareret scapha; pelago sęuiēte vela rursus expediunt. Tū,
inuicto caritatis ardore ad proram aduolat pater: iectis antennæ manu-
bus, haud intermissa ad Deum prece, paululum adhuc morę per summam
contentionem extorquet: puerum iubet, dispiciendi causa, denuò rudētes
ascendere. Cùm hæc maximè fierent, ecce subitò aduentans præter omniū
opinionem scapha conspicitur. Protinus clamore sublato contracti dolo-
nes: atque ad eam exspectandam, cursumque facilius inhibēdum, obliqua
oneraria contra maris impetum sistitur. appropinquanti dein eminus in-
iici funem Xauerius vetat, affirmans ad ipsum nauis latus rectà accessūram
C esse per se: neq; aliter factum. per medios fluctus facili admota remigio, tā
diu stetit, dum tenacius religaretur ad puppim. lenitū interea pelagus. Ma-
hometani è tanto periculo sospites, instante Xauerio cæterisq;, ad Christū
extemplò cōuersi. cūcta prorsus vti prædixerat, euenēre. scilicet magnitudi
ne rei primò defixi omnium animi: noua dein perfusi lætitia, diuinam cle-
mentiam gratulantes agnoscunt: ac prospero demum cursu Malacam de-
feruntur incolumes. ibi solita celebritate pater acceptus, non diu substitit.
inspectis tantùm & confirmatis in opere socijs, ex ea vrbe Cocinum, Cocī-
no Goam deuenit Februario mense, anno seculi huius quinquagesimo se-
cundo, quatuor non totis mensibus è Iapone illuc vsq; consumptis. eius ad
uentus, quò diutius ac longius abfuerat, eò maiorem vniuersæ ciuitati læ-
titiam attulit. ipse, à descensu, primùm omnium, publica nosocomia, & sa-
cra cœnobia religiosorum inuisit; dein ad collegium diuertit. Ibi Gasparē
ac socios perquàm suauiter amplexatus, reliquum vnū esse cognoscit, qui
dudum in lecto decumberet. is è diuturno ac letali morbo desperatus à cę-
teris, nunquam tamen spem abiecerat ipse, modo Xauerius ante supremū
adesset diem. neque mendax fuit fiducia. vti valetudinarium ingressus pa-
ter, iacentem grato sermone ac salutatione, vti solebat, impertijt; impo-
sitisque capiti manibus, consueta in eam rem ex Euangelio effatus est ver-
ba; illicò leuationem sensit ægrotus, mox etiam vires omnino recepit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Obnitente dein amicorum turba, nihilominus in maturandam profectio- D
nem intentus, Episcopo Prætoriq́ue suas & Pereriæ cogitationes aperuit. laudabiles vtrique visæ. & Prætor haud grauatè principem legationis Pereriam declarauit, eidemq́ue conciliandæ fidei litteras ad Regem Sinarum, nomine Lusitani Regis attribuit. Cæteris ornamẽtis doniſq; regalibus Pereria suomet sumptu magnificè legationem instruxit. Xauerius interea, Indicæ prouinciæ res, ne quid per ipsius absentiam caperent detrimenti, accuratè ordinabat. Ante omnia Gasparem, Paulo Camerte pijs alijs muneribus occupato, quamquam inuitum, & comitandi per asperrima quæque patris cupiditate flagrantem, Goano collegio cæterisq; præposuit. Ad Bazaini culturam Melchiorem Nonnium; ad Tanahæ, Cõsaluum Rhoterigium; ad Cocini, Franciscum Henricum; in Piscarium littus Aloysiũ Mendium (qui deinde propter Christum ibidem à Barbaris iugulatus est) ad Sancti Thomæ coloniam, Ioannem Lupium abire iussit. in Lusitaniam vero, atque inde Romam ad demonstrandum Ioanni primùm Regi, tum Ignatio Indicæ prouinciæ statum, & petenda ab vtroque supplementa, Andreã Fernandum cum Bernardo Iaponio, vti paulo ante diximus, destinauit. In E
Iaponensem denique vineam, Cosmo Turriano, & Ioanni Fernando subsidiarios designauit Balthasarem Gagum, Petrum Alcaceuam, Eduardum Syluium. hosce Malacam vsque secum ducebat. Hisce alijsque rebus, tum è domestica disciplina, tum è publica vtilitate compositis; inter pias deducentium lacrymas faustasq; preces, & certantia vota discessit xv. Kal. Maij, tertio circiter mense quàm è Iapone redierat. Periculosa in primis ea quoque nauigatio fuit. secundo prouectos flatu, adeò subita ac fœda tempestas inuasit, vti neque nautarum conatus arte suã, neque vasorum onerumq́ue iactura, superandis fluctibus, & naui regendæ sufficerent. Inde, cùm exsangues metu, humescentibus virorum etiam alioqui fortium oculis, relictas alij coniuges liberosq́ue, alij terrum & informe genus leti miserarẽtur; ingenti animo pater in medium prodiens, pauorem atque formidinem singulis demere; excitare iacentes; certo vultu ac sermone haud dubiam Dei benignitate salutem omnibus polliceri. Castellum dein onerariæ scandit intrepidus. reliquiariam thecam è collo sibi detrahit: lineaq́; suspensam, vnius trinique Dei nominibus fideliter inuocatis, mari mergit; ac rursus ad cœlestium pacem exposcendam, sub tabulata succedit. Haud ita in longum extenderat preces: cùm è dira procella, turbidoq́; ac fulminante cœ- F
lo, optata lux primùm, mox plena tranquillitas redijt. Hinc recreati Lusitani cùm se defunctos iam periculis crederent, apertè monuit Dei seruus, haud leuius adhuc superesse discrimen. neque falsa prædixit. in breuia syrtesq́ue paulo post illata carina, cùm aliquandiu ipsa inarasset vada; vectoribus pariter ac nautis nouo horrore intrementibus, eodem precatore in altum euasit. Malacam deinde peruentum. ex ea vrbe pater Balthasarem Gagum eiusq́ue consortes in Iaponem sine cunctatione transmisit. ipse cum Pereria sese ad reliquum itineris conficiendum parabat. Bono iã loco videbatur esse res. quippe non modico nauigationis emensо iã spatio: & oratore cæterisq́; ad suas cuiusq: partes ritè obeundas accensis: eũ repente, vnde minimè oportuerat, graui tum Christianæ rei damno, tum bonorum dolore discussa tota legatio est. Præfectus eo tempore Malacã obtinebat, haud satis æquo in Pereriæ dignitatem animo, ac proinde coloniæ infrequentiam causatus, acceptasq́ue clades, & imminens ab Aceno bellũ; nauẽ legati, legatumve ipsum, è portu excedere vetuit. Neq;, obfirmatã illius mentem, aut amicorũ hortamenta, aut Pereriq́ obtestationes, aut Prętoris decretum ac litteræ, aut Xauerij expostulatio, causæq́ue bonitas, & Pontificia ipsa cum cœlestibus diris minisq́; diplomata, flectere valuerũt. deni-

A denique, quantam in eo negotio diligentiam & alacritatem, vel certa cum impensa periculoq́ue præstiterat designatus orator, tam se alter hic, nobilissimæ legationi actionique infestum aduersarium præbuit. Neque verò, in hac etiam vita, (ne quis indormire Deum rebus humanis putet) debita meritis vtriusque stipendia defuêre: siquidem Præfectum exsecrantibus quacunque incedebat viris fœminisque, elephantiaca primùm inuasit lues: deinde, haud vno crimine, sed peculatus præsertim ac rapinarum accersitus, magistratu deiectus, catenis onustus, in Lusitaniam Regis iussu transuectus est. ibi cognita causa, damnatus, redactis in fiscũ bonis; ad hæc, morbo in dies ingraueſcente, quod reliquum vitæ fuit, per summam, & animi ægritudinem, & corporis fœditatem, egens, infamis, ab omnibus contemptus exegit. Contra, Pereria, egregij studij conatusq́; non modò præclarum ex optimi cuiusque commendatione, atque adeo ex ipsa conscientia fructum, sed etiam splendida & opima postmodum à munificẽtissimo Rege præmia retulit. Xauerius autem, quamquam tanto præsidio ac spe subitò destitutus; haud tamen idcirco despondit animum. neq; consilium saluberrimæ expeditionis abiecit. Solatus Pereriam, atque ad obliuiscen-
B dam iniuriam, & condonandas Christo inimicitias adhortatus, itinere cępto perrexit ipse cum vno è Societate Alexio Ferreria, externisque pueris duobus, quorum alter alienigena Sinensem linguam penitus ignorabat; alter, cui nomen Antonius à Sancta fide, genere Sina, in Goano diui Pauli seminario à primis educatus annis, pertenuem retinebat patriæ linguæ notitiam. Hoc tantulo comitatu Sanctianũ reuectus pater, ante omnia in littore temporariam ædiculam ex obuia materia raptim exstruxit. ibi rem diuinam quotidiè facere, & Lusitanos negotiatores omni officio adiuuare, vti solebat, instituit. simul, è Sinis, qui ad eam insulam commercij causa vẽtitabant, peritum interpretem sibi parauit, qui tamen postea iniecto iudicij pœnarumq́ue metu, fefellit fidem. ab alijs, de gentis quotidiè moribus, legibus, institutis, diligenter quærebat, nec non de ratione insinuandi se in eas vrbes, hominumq́ue colloquia. quam illi rationem, cùm sine euidenti capitis discrimine propter seueriſſima interposita edicta iniri negarẽt posse; tamen Xauerius, ex ijs quæ de Sinarum indole ingenioque subinde audiebat, acriore in dies accendebatur studio, tam docilẽ, tam politam alioqui nationem è gentili caligine ac tenebris eruendi: ac modo Euangelium
C afferre miseris quo quomodo liceret; omnes cruciatus ac mortẽ cum eorum salute non solùm æquo, sed etiam libenti paciscebatur animo. Huic patris voluntati studijsq́ue maximè Lusitani obsistebant, tum ipsius caritate, quem diligebant omnes ac reuerebantur vnicè; tum verò nimia quadã solicitudine, & anxia cura fortunarum suarum; graui scilicet pauore concepto, ne vetitos intra fines publica nulla fide subitò deprehensus Europęus aduena sacerdosq́ue, non ipse tantùm acerbissimas illicò daret pœnas, verùm etiam denuò in Lusitanum omne nomen, regiorum satellitum furorem atque iras accenderet. atque ob idipsum crudelitatis eorum cùm vetera documenta promebant, tum etiam recens in Lusitanos aliquot edita, qui tempestate in littus eiecti; comprehensi confestim ab incolis, teterrimo etiamtum carcere tenerentur. quod si naufragis & eiectitijs euenisset; quid tandem illi futurum, qui se se, prudens volensque, nullis cuiusquam opibus vel commendatione fultus, intra illorum præsidia & septa non dubitasset includere? Deinde, vt maximè cuncta experiri libitum foret, quam tandem facultatem habitura esset res? calcaturumne cum comitibus equo ra?an, centum fere millia passuum (quantum interesset spatij) trabe vel tabula traiecturos? nam portitoris quidem, & nauicularij nullam omnino

Universidad de Deusto
Biblioteca

fore copiã. Lusitanos, omni appulsu continentis arceri. Sinis, capitale esse, D quemquam externum iniussu Præfectorum inferre. quod si quis adductus pretio, suam in id operam quamuis occultè detulisset; verendum tamen, ne pernumerata mercede, receptum cum inermi socio puerisque peregrinum, vel in deserta quapiam insula per scelus exponeret; vel breuiore faci noris compendio, ne quid indicij emanare posset, in altum è naui proijceret. Cùm hæc ad terrorem à Lusitanis haud absurdè proponerentur; nunquam tamen Xauerius de sententia potuit demoueri: tantùm, quod ad ipsorum incolumitatẽ ac mercimonia pertineret, omnem illis dempsit timorem; persanctè pollicitus, non ante se quò tendebat iturũ, quã confectis ipsi negotijs ab Sanctiano soluissent. cæterùm à trãsmissione in id tẽpus præparanda non destitit, aliquãdiu nullo successu, quippe Sinę institores, ad quos erat necessariò confugiendũ, appellati ea de re, vulgo negabant. ad extremum tamen pecunia euictus est vnus. huic cum Xauerio in hæc pacta cõuenit. Sina lembum, occultandæ rei gratia excluso omni alio remige, nauta, vectore, suis duntaxat filijs famulisque ad iter in diem certam instrueret. trãsuectum in suburbia Cantonis patrem, ad tres quatuorve dies clam haberet apud se; tum intempesta nocte cum sarcinula & libris ad portam B vrbis nemine cõscio destitueret; vnde perductus (quod extemplò videlicet erat futurum) ad tribunalia, quicquid liberet ibi de religione, alijsve de rebus, periculo suo palam explicaret. Xauerius vicissim, cuius opera transuectus fuisset prorsus haberet occultum: eidemque nauli nomine daret piperis quod ducentorum paulo amplius aureorũ efficeret summam. id piper Xauerio Lusitani, quãdo eũ ab incepto reuocare nequiuerant, in idipsum pro amicitia fuerãt elargiti. ea pactione transacta pater interea omnis tormenti patiẽtiam assiduè meditari: martyrij palmã cum animarum salute coniunctã dies noctesq; sibi proponere: condictum profectioni tẽpus per summam cupiditatẽ exspectare. Inter hæc abeuntibus paulatim Lusitanis, aduersa valetudine laborantem Ferreriam, ne sibi in tam ancipiti re impedimento foret, in Indiam tempestiuè remiserat. mox ipse quoque in febrẽ incidit: qua dies aliquot acerbe vexatus, cùm onerariæ in salo iactationem ægrè admodum ferret; in casam inde sese recepit apertam, ventoq; ac frigori peruiam, ex ijs quas ad extremam littoris oram, Lusitani ab Sinis ædificatione prohibiti, è paleis ac ramalibus momẽtò excitare, atq; in discessu disturbare consueuerant. Ibi quinto ab discessu die, dum Sinam ex compo sito portitorem exspectat, nauarchis iam Lusitanis prẽter vnum cunctis ex eo loco profectis; cùm ad refocillandas vires nihil omninò suppeteret, in summa rerũ omnium egestate, germanus Christi in morte pariter & in vita discipulus, accensa diuino amore iacula è psalmis fermè petita subinde in cœlum emittens, IESVMQ. ac MARIAM suauiter inuocans, è corpore ex quo iampridem eminebat, excessit IV. Nonas Decembris, anno Christi nati (nam de ipsius quidem ætate nil traditur) supra sesquimillesimũ quinquagesimo secundo: Indicæ verò suæ peregrinationis, vndecimo. Ea de re serius moniti Lusitani mœrentes accurrunt: mirantur habitum quiescenti quàm mortuo propiorem: compositos artus; decoram faciem; ipsa denique pietatem adhuc spirantia lineamenta. dein rati id quod erat, indignum ac nefas, tanti sacerdotis corpus, tamque de Lusitano vel in primis genere benemeriti, nullo exsequiarum honore, desertis in locis & barbaro solo relinquere; cum ipsis vestimentis in arcam inclusum, viua operiunt calce; quò celerius exesis acrimonia carnibus, nuda secũ ossa deportẽt: ipsam dein arcam deserto & squalido quodam in eius insulæ colle defodiunt. post dies aliquot confectis negotijs ad sepulcrum vniuersi cõueniunt;

A niunt; corpus diligenter inspiciunt attrectantque non modò integrum, solidumq;, & aspectu iucundum inueniũt, sed etiam, quo magis obstupuêre, suauiter admodum fragrans. læti suam de viri sanctitate opinionem comprobari diuinitus, in eadem viuę calcis arca reconditum, venerabundi omnes in nauem imponunt. Inde Malacam deuectum, prodeuntibus obuiam cum solemni pompa oppidanis, excipitur, & sua impensa funus procurante Didaco Pereria, qui nondum abierat, in ædem Beatę Virginis, vbi collegium est hodie Societatis, defertur. iam tertius à morte agebatur mensis. arcam sacerdotes & amici rursus aperiunt: nihilominus incorruptum extra hunt mirabundi, ac Lusitanico more (haud dubio Dei nutu, quò liquidius postea de admirabili integritate constaret) terræ ipsi mandant nullo capsæ tabulæue munimine, puluino duntaxat ceruici subiecto, & obtecta sudario facie. quinq; ipsos menses cũ in eo tumulo iacuisset, è socijs quidã missus ad Xauerium inuestigandum ab Goa superuenit (quẽ nos deinde Romæ hæc eadem ab alijs ante perscripta memorantẽ audiuimus) is auiditate ac studio explorandi cernendique oculis quæ ferebat fama, sarcophagum detegit. mirum dictu: puluinũ ac sudarium purpureo cruore tinctum offen-
B dit, dum funeris administri terram superingerunt inculcantque inter sepeliendum expresso. cæterum corpus totum planè illæsum, & eadem quæ ferebatur odoris suauitate: quin etiam (quod super omne miraculum fuit) vestimenta ipsa, crepidasque, & extimum linteum, adeò recenti specie, vt illo ipso Melchior Nonnius in Iapone deinde, quemadmodum Diui Pauli eremitæ palmea quondam tunica Diuus Antonius, ita ad celeberrimas quasque gratulationes & cæremonias vti consueuerit. clara profectò ac testata sancti patris virginitate ac sanctimonia (quamquam alijs quoque argumẽtis ante iam nota) quando neque calcis viuæ caustica vis, neq; telluris humor ac situs, defuncti carnes aut amictum vlla ex parte labefactare valuerunt. Quo indignius visum omnibus, vltrà in defosso haberi corpus, tanto tamque honorifico Dei munere custoditum. In ijs Didacus Pereria, memor amicitiæ ac meritorum, elegantiore materia formaque arcam aliam damasceno serico subsuendam, aureo textili desuper obregẽdam curauit. in eam translatum corpus idoneo loco ad vsque tempus Indicæ nauigationis est habitum. quo ipso tempore Indiam repetens Cosmi Turriani missu Petrus Alcaceua, Malacam ex Iapone delatus, impositum in onera-
C riam sacrum thesaurum vnà cum altero de quo dicebam socio asportat, præsens vtique nauigantibus ac salutare præsidiũ; si quidẽ nauim, diffracto gubernaculo, vadis impactã aliquoties, præsenti illius ope, cuius vehebant exuuias, haud dubiè seruatam fuisse cum alij, tum nauarchus ipse testatus est: idemq; actuario Goã celeri cursu prẽueniens; rem totã parribus nuntiauit. ex ijs quatuor cũ totidẽ à catechesi pueris, biremi regia, tardius nauigãti onerariæ ad Baticalã occurrunt, arcã denuò referant sextodecimo iam ab obitu mense; æquè incorruptum corpus ac vestimenta, gaudio simul ac stupore attoniti deprehendunt. Arca iterum clausa in biremem eo quẽ dixi ornatu deponitur. nautæ sublatis vndequaq; vexillis tormẽta festo cum reboatu displodunt. eo die sub vesperam à Baticala ad Goã biremis redijt. arca noctem vnam in ædicula Deiparæ Virginis custoditur, passibus ab vrbe mille quingentis. postridiè manè confestim Prętor ac proceres, Canonicorum ac Misericordiæ sodalitia, ingens prætereà oppidanorum vis, & Diui Pauli collegium omne, corpori extra portas obuiam prodit. reliqua multitudo ad spectaculum effusa, parietes, fenestras, plateas, ita compleuerat, vt in reditu summoueri vix posset. cum cereis candidati nonagintа prẽibant pueri, sequebãtur clerus, & magistratus, ac nobiliũ ordines: qua

Universidad de Deusto
Biblioteca

cunque pium incedebat agmen, multa erant passim odoramenta disposita. feretri latus vtrunque thuribula ex argento affabre facta cingebant: Diui Pauli templum quo inferebatur, cùm per eos ipsos dies hebdomadæ sacrosanctæ agerentur solemnia, nihilominus albo peristromate conuestitum: cuncta sobriam ad hilaritatem lætitiamque composita. Hoc maximè modo corpus acceptum, & statim in Diui Pauli sacellò, tectum vti erat, magna cum veneratione repositum est. ibi, quominus tertiùm aperto loculo palam ostenderetur, efflagitantibus pariter summis infimisq; negari non potuit: veruntamen ad introspiciendum obiecti cancelli; ne applicuisse rosaria, impressisse oscula virgineis carnibus, semel iterumque palpasse non satis habentes; insuper (quod apparebat futurum) in frusta, & præsegmina, cæterasque reliquias inuolarent. in eo sacello tres amplius dies ac noctes habitum summo ac perpetuo omnium ætatum, nationum, ordinumq; concursu. neque interea ab vno quopiã è superiore loco pater est laudatus, vt assolet. pro laudatore populus fuit. alij quippe reconditam viri doctrinam, & sapientiam, ac dicendi vim copiamque: alij prudentiam, vsumq; rerũ, & longinquas peregrinationes ac plurimas; alij comitatem ac mansuetudinem, & sine fastu vel arrogantia grauitatem, sine indignitate summissionem, sine fuco pudorem atq; modestiam; alij castimoniam insignem; & voluntariam paupertatem; & longa ieiunia vigiliasque; alij subleuatas egentium angustias, orborum educationem ac disciplinam; viduarum ac virginum pudicitiam egregiè custoditam; curatos per summam patientiam ac sedulitatẽ ægrotos; diremptas plurimorum inimicitias; alij verissimas prædictiones atque miracula; (multò videlicet plura quàm quæ nos aliò properãtes attigimus) ac partim Christianorũ greges à pdito vitæ genere ad meliorẽ frugem, partim ethnicorũ ab Satanæ seruitute ad Christi fidem obsequiumque traductos; horumq; tutelæ, cõmodis, ornamentis omni ratione consultum; alij denique magnitudinẽ animi in rebus arduis capessendis, constantiam in promouendis, &, quod super omnia mirandũ, adeo salubri tẽperamento mistam actione contẽplationem; vt cũ vtranq; coleret propemodum ex æquo, neutra tamen officeret alteri: hæc, inquã, & alia pro suo quisque sensu lacrymantes in cœlum efferre. Interea exacto fermè quatriduo, cùm satis iam in aperto fuisse videretur, ab socijs arca iuxta maximam aram loco certo reponitur, & claustro munitur. Huic tantæ gratulationi Gaspar adesse non potuit, ad æterna, vti sperandum est, gaudia paucos ante menses euectus. Is Indicæ prouinciæ administratione susceptã, publicè priuatimque multa præclarè instituit, quorum hodieque vsus cum vberrimo perseuerat animarum fructu. dumq; in domesticã pariter disciplinam, & communem Ecclesiarum vtilitatem intentus, affecto iam corpusculo acerbius grauiusque quàm ferre posset imperitat; inter cõcionandi ardorem & contentionem defectus repente viribus, intra pulpitum concidit. collecto dein spiritu domum regressus, acrique correptus febri, mox inter sodalium caros amplexus animam efflauit x v. Kalend. Nouembris, anno seculi huiusce quinquagesimo tertio. elatus est magno ciuitatis luctu, quam sibi suisque vniuersam excellenti caritate officijsque deuinxerat. Sub hæc, ab Japonijs dynastis litteræ ad Prætorem allatæ. fœdus & amicitiam vltro petebant: ac siue id ex animo, siue gratiæ causa, nuntios Euangelij, & sapientiæ Christianæ magistros. ea re permotus, vti æquum erat, successor Gasparis Melchior Nonnius Lusitanus, commendata vicarijs citeriore prouincia, cum socijs aliquot Iaponem petere intendit. Ingẽs dudum in ijs locis erat perturbatio rerum omnium. Amangurij Regem inter ac populares atrox ac periculosum exstiterat bellum, nec nisi Regis & filiorum interitu restincta seditio. in Bungi quoque Regẽ, aliquot principum coniuratio eruperat. ij, commisso demum prælio victi cæsique. otij deinde nonnihil ab armis fuit. patres ad prædicationem & cõsueta munia redière. ac Deus item signis atque miraculis adiuuabat. ægroti debilesque, lustrali vt plurimũ aqua sanati: ex infestis diuturna possessione corporibus, Dei verbo fugata dæmonia. hæc & alia minimè deerant Euangelij firmamenta: sed nondum idcirco notabilis fiebat ad rectam fidem accessio. Pauperes fermè, & inferiorũ ordinum homines, colla salutari subdebant iugo. contumax etiamtum, & fastidiosa, veruntamen manus olim datura nobilitas, à Christiana humilitate, ac mansuetudine, egentiumque ac vulgi consortio valde abhorrebat.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SEXTVSDECIMVS.

INTER hosce tam varios dubiosq; rei Christianæ successus, repentinum & graue apud Ceilanios quoq; bellum exarsit. Columbano Regi, qui Cottam pariter insignem obtinebat vrbem, tres erant sororis filij, ad quos, de more gentis, hereditas pertinebat. ij, expetitum ab insita dominandi libidine regnum, senecta auunculi detineri ægrè ferentes, facta coniuratione Regem interimunt. inde ita inter se opes & imperium partiuntur, vti natu maximus, nomine Parea Pandar, ius populis è regali solio diceret; minimus, cui Madunio nomen (medio paucos intra dies extincto) militaribus copijs cũ stipendio ac potestate præesset. Ac primo quidem concordibus inter se animis agere visi: mox (vt est omnis dominationis malè fida societas) capitales inter vtrumq; dissensiones exortæ. Queri Madunius, non pro dignitate meritisque tractari se, quippe qui præcipuo periculo & audacia nefariã vim ac sceleratas manus auunculo, cæteris hortantibus, attulisset; magisq; sese in dies à Pareæ consuetudine rationibusque alienum ostendere. at ille, nouis quotidie sese caputq; suum præsidijs aduersus fraternas insidias impietatemq; munire. inter cætera, cũ Lusitano Rege per supplices litteras egit obtinuitq;, vti nepotem ex filia, contra cõsuetudinem, excluso Madunio, in regni successionem iusque adoptaret. Eò acriore incẽsus ira Madunius, exercitu coacto apertum fratri bellum inferre, Cottanos euastare fines, ad oppidum castra mouere non dubitat. Rex item, ne contra latronẽ ac perduellem, aggere mœnibusq; potius, quàm armis ac virtute sese tutari videretur; malè auspicato eductis extra oppidum copijs, idoneo consedet loco. erat in eius castris auxiliaria Lusitanorum cohors. ex ijs gregarius quidam (temere, an à Madunio corruptus, incertũ) plumbeo missili, sine metu suis obuersantem Regem interficit. Tum proceres in vrbem extemplò sese recipiunt; nepotemque Pareæ, regijs communi consensu decoratũ insignibus, in auita collocant sede. mox, diffisi adolescentis ætati, ac popularium animis, instante præsertim ac minitante Madunio, nouũ ab Noronia Prætore subsidiũ petunt. Ille sine mora instruit classem: impositisq; Lusitanorũ millibus admodũ tribus, ipsemet eam expeditionẽ obire cõstituit. pẽdebatur bello, vetus cum Colũbano fœdus, & pia pueri pænè circũuenti defen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

defensio.sed arcana suberat profectionis illecebra, quod à quibusdam pro D
certo accepisset Prætor, auri argentique thesaurum in vrbe Columbo repertum, quo si potitus foret; & Lusitanũ crebra erogatione exinanitum ęrariũ opportunè suppleri, & se suosque facili negotio ditari posse confideret. Hac mente consilioq; profectus, incolumi classe Columbum defertur, leucas ab vrbe Goa ducentas. descensione facta, primùm omnium in thesauri perscrutationẽ toto pectore incubuit: & exacerbatis peracri quæstione oppidanis, adeò vt non pauciad hostem subinde transirent; ingenti labore miseriaq; tandem eruit quod aureorum centum milliũ summam expleret, quantum in classis belliq; apparatum insumpserat. Inter hæc Madunius contractis vndique copijs intra Ceitauacam vrbem, à Columbo nouem introrsus leucas, intenta cura sese munire pergebat. Promotis eò signis Prętor haud magna mole vrbem expugnat: direptamque, ferro & flammis excindit: de Madunij exitu nihil traditur. inde, firmato pupilli regno, quã inuenta pecunia lætior clariorq;, Goam sospes reuertit. Ab Goa, renouato impetu, Ciembẽ insulam petit, receptaculũ latronum Malabariũ, in Cocinensis Regis dãna perniciemq; imminentiũ. hanc frustra nuper à Caprali circumsessam, ipse haud incruenta victoria tandẽ cepit; Malabaribus E
partim cæsis, partim in seruitutem abductis. Circa idem tempus, auidè cupienti Solimano Turcarum tyranno, occupandæ Armuziæ viciniq; tractus oblata denuò spes, Mahometanis inquilinis odio Lusitanorum per clandestinos identidem nuntios litterasq; sollicitantibus. ea si obtinuisset loca, per breui in Cambaiam & Indiam transitu, Lusitanos quæstuosissimi commercij fructibus, & iniusta longinqui maris possessione, facillimè depulsurum. Eiusmodi stimulis incitatus Turca, cupidus præsertim delẽdæ ignominiæ ad Dium priore bello susceptæ; Peribecum vnum è Præfectis, qui ad Mecam agebat, classem ab Suezio properè iubet accersere; & Adeni claustra quàm occultissimè præteruectum, Arabiæ Felicis quicquid Lusitanorum custodia teneretur, necnon Armuzianos fines, repentino aduentu (si res patiatur) inuadere; cum eo tamen, vti ad colligendam clementiæ famam, incolarum animos benigna oratione ac promissis alliceret prius, quàm incẽdijs, cædibus, populatione vexaret. Ille, triremibus quinque & viginti, onerarijs duabus extemplò deductis ornatisque, celeritate vsus & secunda nauigatione, Mascatum applicuit. Lusitani sexaginta, duce Ioãne Olisiponẽsi eam arcem obtinebant. ij, vel subito classis appulsu perterriti, vel à com- F
meatibus imparati; Peribeco saluis corporibus & libertate deditionem faciunt: ciusque mox deditionis luêre piaculum; à barbaro contra pactionis fidem, & Solimani mandata malè mulctati, & in custodiam & vincla conjecti. Eius rei fama pauidis illicò nuntijs Armuziam allata, cùm in maius, vt fit, cuncta certatim augerent; ita occæcauit animos omnium; vti amentes repentino terrore Mahometani pariter & Christiani diffugerint. Rex cum proceribus in tuta iã sese receperat loca. ciues & inquilini, partim arreptis quæ carissima habebant, partim etiam præ formidine ac festinatione relictis; auios alij montes, alij proximas insulas petunt. duo tum ad Armuziã è Societate IESV agebant patres: eorum alter, ad nauandam in extremo discrimine Lusitanis operam, sese cum ijs in arcẽ inclusit; alter, neophytos, ne mortis metu à Christo deficerent, corrogatis in alimenta pecunijs, ad Mogastanem continentis oppidum ingenti labore traiecit; eumque ibi gregem ad vsque trãsitum illius tempestatis cum fide curaq; tutatus est. At Peribecus obuio nemine prouectus, vacuã hominibus, gaza refertã vrbem, ad Turumbacũ ab arce procul ingreditur: aduersus Lusitanorũ eruptiones militẽ idoneo loco disponit: dein cęteris diripiendi oppidi signum dat. Pauca tum erant emporia Armuziano diuitijs comparãda: vsq; adeò multi

A multi omnium fermè nationum institores, varias illuc primæ notæ merces opesq; congesserant. Ergo tantum pretiosæ vestis, gemmarum, & vniorum, auriq; & argẽti exhaustum; quãtum alioquin expedita ad iter faciẽdum aliquot nauigia capere potuerũt. exposita dein ad arcem oppugnandam & aptè locata muralia tormenta. queis Peribecus præcipuè infestum sibi vnum è propugnaculis tanta pilarũ vi sine intermissione quassauit; vti solutis iuncturis bona pars muri prociderit. adeoq; certis ictibus pares globi in aduersa tormentorum ora contorti, vt nostris amplius ex eo loco iaculandi facultatem eriperent; neq; inter verberationem omninò quisquã ostendere sese pro pinnis auderet. Ea edita strage haud tamen ad subeundum, conserendasq; manus Turcæ animus fuit; siue ad asportandam festinaret prædã, seu præsidij magnitudine territus, quod Lusitanos bellatores amplius octingentos omnibus rebus ad sustinendam vel oppugnationem vel obsidionẽ instructos, arce contineri non dubiè comperisset. Ostentata igitur in speciem, dein omissa pugna, Queixomem insulam, quò multos ex vrbe confugisse audierat, protinus petijt: oppressisq; ac variè cruciatis, quic
quid secũ asportauerãt fortunarũ extorsit. i nde grauem spolijs classem ad
B Bazorã vrbem, quæ in intimo est Persico sinu Turcicæ ditionis, applicuit. ibi recognitæ manubiæ, & è molesta iactatione refectus miles. At Goam vt primùm circunsideri ab Turcis Armuzianos allatum est; Prætor, quanta maxima potuit classe exercituq; coacto, Dium sine mora processit. inde, ne præsidijs Indiam nudaret; cum parte copiarum Antonium Noroniam iubet Armuziam pergere. Profectus, desertam direptamq; vrbem; itemq; solutã dudum arcis obsidionẽ inuenit. intento dein reuocandis habitatoribus, triremes duas è freto in altũ egredi nuntiatur. Peribecus, Mecam ante hyemẽ rediturus, pretiosissimis vtramq; rebus onustam, nocte per summum silentiũ à Bazora soluerat, reliquis deinceps pari silentio sequuturis. Ad harum conspectum Antonius cõfestim anchoralibus præcisis, abeuntem latronem insequitur. at ille, antecapto iam spatio, per summam & remigum contentionem, & nautarum industriam, vix tamen atq; ægrè instantium ab tergo Lusitanorũ effugit manus. Inde mœrens tam paruo sibi momento elapsum hostẽ Antonius Armuziã reuertit; aditaq; Regis iussu arcis præfectura, classem, vti mandauerat Prætor, Didaco Noroniæ tradidit. Eius ope ac præsentia dum fauces freti, vicinamq; oram attentè percur
C sat; profugi maris accolæ in patrias reuocati sedes; inclusiq; intra sinũ hostes, capto haud semel impetu cùm ex angustijs erũpere conati essent, onerarijs duabus amissis præclarè cohibiti, quoad vrgẽte demum hyeme Turca Bazoram, Noronia Goam in hyberna concessit. neque ijs dum exactis, Prętor, cui puniendæ Turcarum audaciæ cura vinebat in pectore, Fernandum filium cum magno nauium ac militum numero ad easdem obsidendas fauces maturè transmisit. is celeri cursu in Arabiæ cõspectum delatus; speculatorijs nauigijs quoquouersum dimissis, cognoscit partẽ triremiũ, cæteris ex interuallo sequentibus, cursum ad fauces intendere. continuò classiarios ad demendũ nomini Lusitano dedecus, atq; ad vlciscendas fratrum ac sociorum iniurias cohortatus; ad Rosalgatum promõtorium dirigi proras iubet. inde oram legẽs, circa Mascatum obuias triremes habuit octo: eæ, vitandi congressus causa cùm littus propemodum singulæ abraderent, Fernãdus è celsarum numero tres roštratas, castellorum instar, vltrò in arenam inflatis velis inferre non dubitat. inde transitu alueis ac missilibus intercluso, habiliores ad cursum dromones & expedita nauigia quæ remis agerentur, egregio milite instructa, in hostes immitit. ij, desperatis iam rebus, cùm iactura triremium sese in terram parantes ejicere; oppressi celeritate nostrarum nauium trucidantur: ac nullo pæne certamine

triremes

Universidad de Deusto
Biblioteca

triremes abductæ,cęteris Turcis è longinquo ſpectantibus,qui ſuorum ea- D
ſu perterriti, ac Mecam ne ſi liceret quidem tanta accepta clade redire nō
auſi, longiore ambitu in Cambaiæ fines ad Cindiſcanem regulum perfu-
gêre.is,in fidem acceptos ac ſupplices,repetente dein Luſitano,ita ſeruauit;
vt in eius gratiam triremes ad vnam omnes membratim diſſolutas, ad na-
uigandum prorſus inutiles fecerit. Eam ſatisfactionem Prætor Luſitanus
accepit.Fernandum interim, haud leui parta victoria, quominus ſyncero
gaudio frueretur, cura de illiſis in breuia roſtratis angebat: ne infixæ peni-
tus euelli non poſſent.verùm poſtquam pleniore accedente ęſtu paulatim
alleuari cæptæ;iamque ſalo prorſus liberæ atque agiles innabant; tum ve-
rò plauſus & clamor militum ac nautarum exortus:velisque in Orientem
datis, Goam incolumes ingenti omnium gaudio peruenerunt. At Peribe-
co, cum duabus quas dixi triremibus proſpera nauigatione Mecam reue-
cto,malè partis opibus diutius frui non licuit.Solimani iuſſu,cùm rei geſtæ
ſeriem poſtea didiciſſet; exſecrandæ rapacitatis atq; perfidiæ pœnas capite
abſciſſo perſoluit.Per idem ferè tempus,periclitāti Parauanæ Eccleſiæ pri-
uato conſilio ac virtute ſubuentum. Indici maris oram, præſertim quæ ad
Cori promōtorium vergit,diſtractis tum in diuerſa Luſitanis viribus, Ma- E
labares Turcis immiſti, latrocinijs & incurſionibus infeſtam nomini Chri
ſtiano reddiderant; nauibus ad viginti, anni vix ſpatio interceptis. ijdem
oppidum Punicale, oppugnantibus ab terra Mahometanis, admota ipſi
claſſe vi ceperant,Henrico Henricio è Societate IESV, necnon præfecto
præſidij Luſitani cum vxore ac liberis & quinquaginta militibus in cuſto-
diam datis: quodque multò erat deteſtabilius, Parauanos alioſque neo-
phytos ad quinquaginta milia varijs artibus ab Chriſto abducere nitebā-
tur. Eius rei Cocinum multiplex iam fama peruenerat: itemque per litte-
ras Parauæ Chriſtiani tam duris in rebus opem ab ea ciuitate precibus in-
fimis implorabant.ac demum,inſtanti minaciter hoſti,vt Chriſtiana deſe-
rerent ſacra, conſenſu reſponderant, niſi intra quintum diem ſubſidium
à Luſitanis veniſſet;tum ſe de religione deliberaturos. Interim Cocini co-
gnito ſociorum extremo diſcrimine; ingens inceſſerat dolor,quod ærario
exhauſto,& abſente magna parte iuuentutis ac nauium,publicè Parauis o-
pitulandi nulla eſſet facultas. Inde cùm vulgò mœſti perplexique, caſum
vicinæ Eccleſiæ miſerantes, hærerent, Aegidius Fernandus Caruallius in
communi cauſa præcipuam Chriſtianis operam nauare conſtituit,eximia F
pietate pariter ac fortitudine vir;quā nuper in obſidione Malacenſi nobili
tauerat. Is contracta vndiq; pecunia, & omni pæne domeſtico inſtrumen-
to in idipſum oppignerato; quamuis tum è crure altero laboraret; bire-
mes quatuor, manciuam vnam (actuarij genus id eſt) confeſtim omnibus
ad bellum rebus ornauit. multis deinde cum lacrymis per ſacram confeſ-
ſionem expiatus,cœleſtique refectus cibo,in hoſtes duxit intrepidus:eoſq;
ad Calecarem vicum aſſecutus;vno IESV nomine fidenter inuocato,re-
nouatis quæ iam conſenuiſſe videbantur militiæ Luſitanæ miraculis, ro-
ſtratas minores duodecim, lenunculos, quos vocant cialatones, amplius
quadraginta, momento fudit fugauitque: in terram dein egreſſus, Maho-
metanorum ædificijs ignem iniecit: Henricumque grauia & acerba multa
perpeſſum,cùm reliqua Luſitanorum manu è vinclis eripuit.Sub idipſum
ferè tempus quo aduerſum Chriſti fideles Malabarica graſſabatur impie-
tas,(ex quo facilè diuini cōſilij ac deſtinationis appareat altitudo) ex eadē
natione glorioſum euangelio teſtimonium perhibebāt Malabares adole-
ſcentuli ſex circiter & triginta, ab nono ætatis anno ad ſeptimum vſq; de-
cimum.hoſce,Luſitana qua vehebātur naui,circa Arabiam à Turcis exce-
pta,cùm à Chriſto ad Mahometē traducere ſumma ope barbari conaren-
tur;

A tur;poſtquam alternis blanditiæ minæque nil proderant ; ad verbera cru-
ciatuſque deſcendunt. Adduntur ad cæteram immanitatem ſtillæ adipis
igne liquati.ea tormenta multaſque præterea iniurias, puerorum virtus fi-
deſque vicit egregiè.Turcæ obſtupefacti cōſtantia,ab ijs vltrà vexandis tan
dem abſtitêre.At Caruallius,præter inſignē apud Indos gloriam,ab Luſita
nis quoq;,& ab ipſo in primis Noronia debitu tantæ virtuti, & caritati præ-
conium tulit:dumq; digna talibus factis exquiruntur præmia;interim è re
gio fiſco quicquid in eā expeditionē inſumpſerat, benignè repēſum.Eodē
Noronia Prætore,cùm alia, tū duo præſertim horrenda fuêre naufragia.
Emmanuel Soſa,cognomēto Sepulueda,qui Dienſi(vti memoratū eſt)præ
fuerat olim arci,vir opulentus ac ſplendidus, ducta in matrimonium Eleo
nora Garziæ Salæ tū Prætoris filia,tactus deſiderio patriæ; preſſām diuitijs
roſtratā excelſam Cocini conſcēdit.ſequebatur vxor,ac parui liberi;& Pā-
taleon Sala,& nobiles aliquot;& præter nautas,famulorum etiā ac manci
piorū turba:in vniuerſum capita fermè ſexcēta.Ianuarij menſis initiū,Lu-
ſitaniam ex illa petentibus ora,ſtatum ſoluendi tēpus. ventorum id vices,
B ac dudū explorata nauigandi ratio poſtulat.Soſa cum cæteris; quod impe-
ditior ad Coulanū coemptio fuerat; non niſi Februario menſe profectus;
circiter Idus Aprilis Cafrariū littus aperuit. Inde leni flatu prouectis, circa
Bonæ ſpei promontoriū vehemens ab occaſu obſtitit ventus,idq; cum ful
getris,& cœli fragore,tetraq; ac minaci nubium vi. Tum inhorreſcens ma
re paulatim attolli,maioreſq;in ſingula momēta ciere fluctus.Cū in aduer
ſum obnitendi,remigio deſtitutis,nulla eſſet ratio;pauliſper addubitatum
à nautis,vtrū demiſſis antennis,in ſalo tranſitum tempeſtatis exſpectarent.
verùm Oceano magis magiſq; ſęuiente perterriti;ſimul propter anni tem-
pus abiecta ſuperandi promontorij ſpe;retrò in Indiam pari conſenſu ve-
la dare conſtituunt.Sed ne id quidem è voto ſucceſſit,adeo violenti ac re-
pentini flatus ab Oriente, diuerſiſque coorti plagis, quaſſatæ iam nauis in
perniciem conſpirauerant.Horū impetu vela primùm diſciſſa:malus dein
de,mox gubernaculum,fruſtra fluctus euitante magiſtro,diffringitur.præ-
terea coſtis immodica iactatione conuulſis,multo plus accipiebatur vndę,
quàm vt exhauriri aut egeri ſumma turbæ naualis cōtentione & induſtria
poſſet. Neq;,præcipitata leuandæ naui bona onerum pars,auertebat exiti-
um. per hunc modum ſpoliati armamentis; obuerſante perpetua mortis
C imagine,dies aliquot in alto iactati, poſtremò vrgentibus à meridie ven-
tis,certum ad naufragium ad terrā appelluntur. neque erat in malis potius
quicquam, ni viuentes videntesque hauriri profundo,vel in cęca vada ſyr
teſq;adigi mallent.ad teli ergo miſſum iactæ ab vtraque parte anchorę,dū
ſcaphis,quæ vna ſupererat ſalus,in continētem euaderent. Soſa ante alios
cum vxore filijſque, & primarijs aliquot, raptim elata pecunia gemmiſ-
que, tranſuecti haud ſine ingenti periculo:vſque adeò immanes toto lit-
tore moles aquarum illiſu reciproco frangebantur.neque idem effugium
cæteræ multitudini patuit;ſcaphis,poſt vnum alterumve traiectum,in dor
ſuoſa breuia impactis & comminutis. Eodem fere temporis articulo an-
chorarius funis in Auſtrum obuerſus, quamquam valido nexu & craſſitu-
dine,rumpitur .Tum qui remanſerāt,diuulſa nauis latera, & vaſto dehiſ-
centem hiatu alueum conſpicati,erumpentia ex imo dolia, ſarcinas, cap-
ſaſve corripiunt;ſeque,incertam ad ſpem, qua cuique proximum eſt, in
mare demittunt. Miſerando hinc ſpectaculo, immiſtos fluitanti gazæ
mortales,& naualia inſtrumenta paſſim agi ferrique cerneres. Periêre ab
ipſo ſtatim deiectu, Luſitani circiter quadraginta; ex alijs nationibus, ad
ſeptuaginta:reliqui haud ſemel operti fluctibus, ac turgido ſpumantique
æſtu in diuerſa raptati,ad hæc,ſcriniorum incuſſu liuidi,aut clauorū ſqua-

Universidad de Deusto
Biblioteca

marumque ictu cruenti(tantus amor est lucis) tandem semianimes in sic- D
co vestigia posuêre. Vixdum euaserant;cùm in conspectu omnium, vacua
hominibus carina subsidit;& arenis illata, duas primũ, dein quatuor in par
tes, ad extremum in minutissima frusta dissilijt. hæc maximè clades ad vl
timam pæne rerum desperationem Lusitanos adduxit. quippe, consilium
fuerat, è reliquijs naufragij subitarium dromonem intẽtis vestibus ad cur
sum aptare;atque vbi licuisset, cum delectis retrò Sofalam aut Mosambi-
cum opis petendæ causa transmittere. Eam quoque sibi facultatem erep
tam videbant, cùm è discerpto nauigio laceroque, vix vlla fragmenta cu
biti mensuram excederent. Paulatim dein, quæque supernatauerant, quæ
que obruta fuerant, pæne cuncta cum cadaueribus in littus iecta: ipsę quo
que demum anchoræ, hastæque, & minora tormenta, quamquam hæc
quidem prorsus in vtilia; sulphureo omni corrupto puluere, neq; vllo cõ
ficiendi apparatu. Inter hæc autumnus abierat: &, quod ab æquatore in me
ridiem gradus vnum & triginta distat regio; refouendæ turbæ, frigore, ine-
dia, vulneribusque torpenti, Sosa complures excitarat ignes. tum ex ali-
quot oryzæ semicorruptæ modijs, ac salsamẽtis, quæ tempestatis iniuriæ su E
perfuerant, cibaria in singulos parcè diuisa: quod squalida circum arena,
ac nullum esset cum incolis, fera & inhospita natione, commercium. dul-
ces tantùm in proximo scaturigines emicabant. atque ob id, connexis in
orbem scrinijs, aduolutoq; saxorum pondere, vti securas exigerent noctes,
loco munimenta circundata; & quatuor in partes, vt assolet, vigiliæ distri-
butæ, quas intempesta nocte haud semel circuibat Sosa; neque vllum, in
tali calamitate, boni & ciuis & præfecti omittebat officium. Tredecim
fermè dies curationi corporum dati. mox de summa rei deliberatum, quid
agerent, quò se conferrent. nemini dubium fuit, quin oram tenẽtes, ad flu-
men contenderent, cui Laurentius Marchesius olim ab Sancto Spiritu no
men indiderat: eodemque Lusitani ab Sofala & Mosambico mercimonij
causa commeabant. id flumen à statiuis in Orientem aberat leucas cẽtum
& octoginta. Ab hoc decreto, Sosa, quamquam præcipua in clade, tamen
cęteros ipse vultu ac sermone confirmat: ne asperis in rebus desponderent
animos. qui se pelago committant; ijs famem, sitim, iacturas, ærumnas, om
nia incommoda esse debere proposita. quæ si contingant, non ita mox ca-
dendum, quasi ea nunquam euentura existimarint. ad hæc, pro suis quisq;
delictis æterna supplicia meriti; breuia ac tẽporaria non inuiti persoluant. F
Simul, eo infortunio, non quid perdiderint cogitandum, sed quod euase-
rint. amisisse multa: sed perire vnà cum ijs quæ amiserant, potuisse. monuit
insuper, vt inter efferas destituti gentes, nullum deinceps nisi in coniunctio
ne & concordia præsidium collocarent. nemo seorsum; oẽs in commune
consulerent. nihil neque dispersis, & vagis tutum, neque conglobatis & cõ
sentientibus noxiũ fore. postremò precatus est cunctos; in ratione itineris,
Eleonoræ & filiorum vel ætati vel sexui parcerent; seque validi & robusti
ad infirmorũ vires attemperare ne grauarẽtur. Ad ea succlamatum, duce-
ret quò vellet, & quo modo. se ab eius auctoritate arbitrioq; nõ recessuros.
Per hunc modum corporibus & animis vtcunque firmatis; hoc maximè
ordine capessunt iter. Præcedebat Sosa cum vxore virilis animi fœmina, li
berisque propter ætatem securis, & Andrea Vasæo nauis magistro (is præ-
celsum Crucis vexillum ferebat) & Lusitanis alijs octoginta, seruis præte-
rea centum. hi puerulos tergo per vices; Eleonoram informi pilento ge-
stabant. sequebantur cum ancillis & imbelli turba nautici. agmen infau-
stum Pantaleon & reliqui cum mancipijs Lusitani cogebant. Modicis inde
itineribus, per infesta Cafrũ incursionibus, & noxijs animantibus loca pro
gressos: inuię rupes, excedentia in nubes iuga, despectu horrẽdo conualles,

cœnosæ

A cœnosæ voragines, inflata imbribus hybernis flumina excipiunt. ijs dum
superandis, humilia procul vada, clementesque montium ascensus ac de-
scensus inquirunt; littoralis spatij triginta non amplius leucas, crebro ipsi
ambitu flexuque, cœcis ad hæc erroribus, in centum prorsus extendunt.
Mensis inter hæc voluitur. simul, extrema quoque inopia, consumptis iam
omnibus alimentis, conflictari cœpti. Sustinebant famem primò conchy-
lia, putresque cetorum artus, & alia maris eiectamenta. dein, vbi à littore
abscesserant, syluestria poma baccæue: tum tenerrima frondium; postre-
mò bestiarum cadauera & ossa quælibet igne tosta; pelleśq; mollitæ. Nec
leuius torquebat sitis: cùm oppidò pauci, nec nisi magna pręsentis pecunię
mercede, aquãdi causa de via decederent, insidiantium ex occulto latro-
num impetus, atque leonum etiam ac tigrium ignota cubilia metuentes.
enormia inde aquæ pretia: vti octo interdum aureis hemina constaret. In-
ter quæ subinde aliqui lassitudine, inedia, siccitate confecti, deploratis vi-
ribus, Aethiopi diro, belluisque, & alitibus præda restabãt, suprema ad suos
mandata dantes antecedentibus: quorum in animis, vt fit, diuturni terro-
res & proprium cuiusque malum, omnem pæne miserationem ac sensum
B alienæ calamitatis exstinxerant. Sosam tamen, cari aliquot relicti, supra
modum angebant. vxoris verò quotidiani labores miseriaque propemo-
dum emouerant mente: quamuis illa quidem sese marito infatigabilem
corpore pariter animoque præstaret comitem; ac baiulorum destituta mi-
nisterio, dudum suis ipsa pedibus ambularet addens cæteris animos; & in
parrem oneris, teneræ proli subleuandæ succedens. Quarto mense ad am-
nem Sancti Spiritus peruentum ab inscijs. causa latendi fuit, quod auditæ
conceptaque animo magnitudini haudquaquam respondebat flumen
(quippe tribus alueis ea regione decurrens, in exitu iungitur) & idonei ad
percontandum explorandumq; interpretes deerant: siquidem Aethiopi-
cis ex alia longè regione mancipijs quæ habebant in comitatu; nondum
erat cum ijs populis tanta societas linguæ, vti per illos possent, que vellent,
probè cognoscere. Percõmodè cecidit, quod regulus ea tenebat loca, miti
admodum præter aliorum consuetudinem ingenio vir, benecq, in Lusita-
nos animatus, quòd illi placidum & æquum paulo ante cõmercium cum
ipso Laurentio Marchesio, & Antonio Calderia fuisset. Is, peramãter acce-
ptum Sosam & reliquos, apud se, dum aliquis ab Sofala institor appareret,
C omni arte retinere conatus est, partim ab insita humanitate, partim etiam
proprij cõmodi gratia, quòd finitimis implicitus bellis, tempestiuo firmo-
que sibi auxilio diuinitus oblatam hanc putaret manum. ac proinde, post
multa benigni vultus inuitamenta, deniq; gestu, nutibus, & incerta vocum
significatione denuntiat, haud procul abesse inde potentiorem se Regem,
impium, & rapinæ adsuetũ: si pergant; præcipitis cõsilij pœnas daturos. Nec
preces nec monita profuêre. quò liberalius habebatur Sosa, eò magis frau-
dẽ suspicatus, porrò abire cõtendit, nauiculisq; ab eodẽ regulo impetratis
fluuium traijcit. Quinto die ad mediũ amnis brachium processêre, leucas
iam à naufragio trecentos emensi; è quingẽtis comitibus ad centum & vi-
ginti varijs cladibus redacti non amplius. id quoq; brachium, cõductis pre-
tio lintribus, imminentiũ ignari transmittunt. maiore dein vsu linguæ, per
interpretes haud dubiè cognitũ, id esse flumen quod tanto iam diu labore
quæsissent: & eiusdem habitus albos homines illuc nauibus itare cõsuesse.
non longè à mari is locus aberat. salsi ex eo latices: neq; vllam dulcis aquę
venam circum apparere cõstabat. ad hæc, solum planè incultum ac sterile.
cùm ibi Lusitani, malis victi, sub noctem necessariò consedissent; postridie
aduentãtes Aethiopas fermè ducentos adspiciũt. ac primò adesse prælium
rati, arma quæ malè iam sustinebant, expediunt: reliquias virium ad repel-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lendos fugandosque latrones intendunt. dein, postquam pacatus' appro- D
pinquabat Aethiops;ac, quinam,& vnde profugi, blãdè quærebat;sumpta
fiducia, infortunij summam, & exhaustos labores, per interpretem expo-
nunt.cibaria tantùm,neq; ea gratuita iure gentiũ petunt:ferramenta genti
expetita conciliando commercio proferunt. Haud spernenda crescendi
occasio barbaris visa.tantũ de re ex tuto aggredienda soliciti,ac toti è frau-
de mendacioque conflati, respondent, nihil esse commeatus in promptu:
haud ita distare oppidum:eò si accesserint,hospitaliter ac benignè cunctos
ab Rege tractatum iri. Suadebat requiem vltima lassitudo,& inuentus ag-
nitusque tandem exoptati fluuij terminus: væsana insuper fames vrgebat
ac sitis.age sanè.ducibus iisdem ad oppidum tendunt. iamque succes-
suros, per viatorẽ ingressu prohibet Rex.densę arbores in vicino adsignatæ,quã-
rum vmbra sese vtcunque reficerent. sex ibi dierũ fuit mora:clauos fermè
reuulsos è naufragij tabulis, cum carnibus nutritu; alio permutabant: si-
tim leuabat in proximo fons. contracta inde cũ incolis nonnulla consue-
tudine, pernicioſam in spem hospitij Sofa paulatim inductus, mercatoris
cuiuspiam aduentum ab Sofala, si liceat, ibidẽ operiri constituit. idipsum
Aethiopes cùm valdè hortarẽtur; ex ijs missi ad Regem, qui Sofæ interim, E
& coniugi, cæteris; pro instituta societate paulo cõmodius diuersorium
peterent. Ille, populariũ haud absimilis,omnibus; artibus ad fallendum
instructus,iubet Sofæ renuniari,se suosque optimo esse in aduenas & cala-
mitosos animo: sed quominus eos adhuc intra oppidũ admiserit, duabus
maximè causis retardatum.altera,quod magna tum annonę penuria,vno
omnes loco sustentari non possent:altera, quod ferro succinctos, & vario
genere telorum, incolæ seminudi,ac fudibus tantùm assueti, maiorem in
modum extimescerent. Si animum inducant Lusitani, ad pacatæ mansio-
nis fidem,arma interim apud se custodienda sine dolo deponere; se domi
suæ prefectum primoresq; benignè habiturum: reliquos, circumfusis oppi
do vicis fida in hospitia diuisurum. Dura omnino postulata visa concilio-
sed recusantibus,extrema necessitas & egestas instabat.ergo nemine præter
vnam Eleonoram dissuadente palam; Sofa qui amicè monenti atq; inui-
tanti regulo priori abrogauerat fidem; repudiatis Eleonoræ precibus mo-
nitisque, se ac sua demũ omnia insidioso huic præponere credulitate per-
mittit. cohors reliqua ducis auctoritatem sequi nõ dubitat. tradita extem-
plò arma præmittuntur ad Regem:Sofa cum vxore,liberisque,& fidelibus F
alijs ferme viginti subsequitur cęteros quinos vel senos regij prefecti varia
in loca diducunt.necdum ad inhospitales peruenerant casas,cùm destitu-
tos ac diremptos ab ope mutua; non peculio tantùm,si quid abditum gere
bant,sed vestimentis etiam quamquam attritis ac laceris exuũt;eaq; nocte
malignè admodum pastos, manè fustibus conuitiisque per summam per-
fidiam & immanitatem tectis ac vicis exturbant. Rex, gemmis,auroque,&
argento,& quod pretiosi reliquum Sofæ & familiaribus fuerat,auidissimè
rapto, corporibus tantùm ac vestimentis abstinuit; domoq; cunctos item
exegit,insuper increpans, clementia adductum se nõ pro meritis tractasse
vagos piratas,& cõmunes humani generis inimicos. Tum demum sensêre
Sofa comitesque, quàm stultè sese inermes ignotæ ac barbaræ fidei credi-
dissent. Neque hic finis miseriarum fuit. nanque dum inopes consilij,solu-
tis ordinibus, nullo rectore, nullo signifero, passim incerto errant gradu;
noua repẽte Aethiopum manus, præacutis armata fudibus, in Sofæ mani-
pulum inuadit: ipsumque & cæteros vtriusque sexus nullo discrimine ve-
stibus nudat,obnoxios,& contra ne hiscere quidem audentes.adeo ablatis
armis ceciderãt animi. Eleonora tantũ,generis memor,ac pudoris ad vlti-
mum retinẽs;obniti acriter, pugnis quin etiã colaphisq; barbaros vltrò ad
necem

A necem irritare:quoad mariti denique hortatu, & deficientibus iam planè
viribus,abstitit.nec mora:detractæ direptęq; vestes; metu ac pudore con-
fusis qui ex infelici comitatu restabant, atque ab tanta rerum indignitate
auertentibus oculos.tum verò,castæ matronæ tristior omni morte lux vi-
sa:defodit arenis è vestigio sese:quæ supereminent, soluto raptim fusoque
„ obtegit crine. mox ad Andream paucosque superstites, voce suprema: Vos
„ quidem,inquit, duci vestro fidem egregiam præstitistis, optimi viri.nil vl-
„ tra opus est.ite, vobisque ipsi tandem aliquando consulite.ac, si quem pa-
„ trijs olim finibus reddi contingat; renuntiate quo loci mea me maritum-
„ que delicta perduxerint.Mœstum inde silentium immobilis tenuit. cara
tantùm intuenti pignora, iuges riui lacrymarum denso cum gemitu pro-
fluebant.Sofæ item,altus mœror ac dolor vocem incluserat. cumque de-
fixo in terram obtutu,aliquandiu attonito ac stupenti similis adstitisset;pa-
terna demum existimulante cũra, proximam in syluam quærendo quali-
cunque nutrimento secedit.inde regressus, Eleonoram triduano ieiunio
fletuque pæne consumptam,è filiolis alterum prorsus extinctum offendit,
cumq; suis ipse manibus terræ mandauit.Postridie eodem pabulandi fun-
B ctus officio, coniugem vnà cum filio exanimem reperit,&lamentabili cir-
cum vociferatione complorantes ancillas. Hisce confestim summotis,in
dextram iacentis manum aliquandiu reclinato capite incubuit: dein,ijs-
dem adiuuantibus ancillis,cadauer vtrumque sepelijt, nihil vnquam effa-
tus.postremò se se iterum abdit in syluas. ibi laniatum à feris putant. nun-
quam deinde comparuit.Hunc exitum,inter paucas miseranda Sofæ pere-
grinatio terra mariq; sortita, cùm seculi huiusce tertius & quinquagesi-
mus ageretur annus.reliqui ad centum, fœdo agmine, rerum omniũ ino-
pes,diu errabundi,varijs casibus ad sex & viginti redacto numero,cùm pro
captiuis haberentur,denique ab nauicularijo Lusitano,qui eboris mercan-
di causa regionem eam à Mosambico petierat;festertijs in capita quater-
nis redempti.in ijs Pantaleon fuit: qui ante hoc biennium, exacta iam æta-
te,verum præualens viribus, Olisipone subito neruorum stupore apople-
cticus obijt.Cæterùm tanta Sofæ calamitas longè lateque vulgata miseri-
cordiam hominum ciuit:cupiditatem & audaciam non imminuit. Anno
quippe insequenti, nauarchi alij quinque Lusitaniam versus Cocino sol-
C uêre.Fernandus Aluarus Capralis cunctis præerat. ex ijs nauibus,vna tan-
tùm Olisiponem post varia discrimina tenuit. aliarum incerti euentus,
Prætoria excepta,cui à Sancto Benedicto erat nomen. Hæc quantum pate-
bat constipatis ad summum oneribus, vix vt nautico ministerio spatia su-
peressent;in medio cursu aduersis ventis & fluctibus labefacta; cùm deplo-
ratam duceret sentinam,ipsa item circa Bonæ spei promontorium ad lit-
tus quod appellant Natale,vi tẽpestatis allisa dirumpitur. inter enatãdum
periêre ad ducentos.cæteri fermè debilitati ac semianimes, deserto in lit-
tore corpora prostrauêre. Mesquita Perestrellius,qui cladi superfuit,ac to-
tam accuratè describsit;varios insolitosq; addit terrores.ingruente procel
la,cacodæmonum choreas in sublimi visas. ab infortunio dum se miseri
ad viam parant,silẽtio noctis nautica errantium ibidem animarum exau-
dita celeumata. cæterùm hi naufragi ijsdem fermè quibus priores itineri-
bus casibusq;, illuuie obsiti, macie enecti, cùm à trecentis amplius, ad tres
circiter & viginti redijsset summa, redempti pariter à Lusitanis negotiato-
ribus;miseriarum & parientiæ documentum, ad Sofalam atq; ad Mosam-
bicum ægerrimè peruenêre. Sub idem tempus, Alphonso Noroniæ,cùm
circiter quadriennium prouinciam administrasset; successor aduenit Pe-
trus Mascareniasidem,qui Xauerium olim ex vrbe Roma in Lusitaniã ad-
duxerat. Is, qua erat in Deũ pietate, bonis maiorem in modũ approbanti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus,ante omnia ad euellẽdos ethnicos ritus ac superstitiones, quarum ad- D
huc erant in vrbe Goa multæ reliquiæ studium & cogitationes intendit.si-
mul neophytorum libertati, commodis, immunitatibus, è Regis decreto
cum fide curaque consuluit. Idem, solicitãtibus iterum ab Idalcanis odio
Mahometanis proceribus, ac præsertim Inele Maluco, Mealem, qui Goæ
dudum in libera custodia tenebatur, cum equitum peditumque præsidio
in finibus Decanij regni, Pondæ constituit.Goam dein regressus; vixdũ an-
no vertente Præturæ;morbo decessit. Huic è regio chirographo ritè suffe-
ctus è prima nobilitate Franciscus Barretus. hoc Prætore, Mealem à Pon-
da Inel Malucus cum duobus equitum millibus in Decaniæ terræ interi-
ora perduxit. Ab rerum nouarum cupidis, quique sæuo tyranni seruitio
premebantur,ad mitem ingenio virum, ac iustum regni hæredem concur
sus illicò fieri cæptus. neque se Idalcan aduersus ea segniter comparabat.
inter cætera,dissisus populariũ voluntati,magnas firmasque copias è Nar-
singano regno haud leui mercede conduxerat, ac postremò signis collа-
tis, haud dubiè victor euasit. Meales ad Nizamalucum è fuga se contu-
lit. Goam inde repetijt.ibi reliquam exegit ætatem.Prætor interea firman-
do imperio intentus, Ciaulanam arcem, vicino subiectam & obnoxiam E
colli,in eum ipsum collẽ transferre statuerat. coacta ergo in id classe,cum
fabris alioque apparatu Ciaulum petit. Nõ latuit ea res Nizamalucum. is,
ne geminum pro vno iugũ acciperet, armato milite prior locum insedit.
neque Prætori tentanda res visa per vim.dissimulato consilio, & renouata
cum Nizamaluco amicitia; ad lustrãdam Borealem plagam de more per-
rexit:nullaque memorabili gesta re;Goam ante hyemales motus reuertit.
Sub hæc Idalcan victis perduellibus ferox; in Canarinum limitem præfe-
ctos cũ exercitu misit. ij excelsis tumulis castra posuêre, præterfluebat am-
nis incerto gurgite, præcipitibus vtrinque ripis.ex hisce munimentis Ma-
hometani crebra excursione terrestres ab Goa commeatus arcebant. Ad-
uersus eos Prætor ex insula peditũ tribus ferè millibus, & paucis equitum
turmis in continentem traductis, cis flumen è regione hostium in ipsa val-
le consedit. Mahometani interim è superiore loco incendiarias bolides,
& varij generis tela torquere.Prætor, conserendæ cominus pugnæ auidus,
quòd ponti materia deesset; transitum ex omni parte circumspicere. post-
quam dubias voragines,& cuncta vndique prærupta cernebat; admotis a-
criter equo calcaribus,vti erat cataphractus,qua in arctum coibat flumen, F
immani saltu transmisit: ac tanta fuit incitatio, vti diruptis ephippijs pro-
pemodum ex equo delaberetur. idem ausi ducis exemplo quidã, protinus
in terram effusi,& ruentibus super eos equis obtriti.cæteræ copiæ,simulat-
que trans amnem conspectus est Prætor,qualicunque demum reperto va-
do,per æqua per iniqua traijciunt: ardentesque animis,in hostem aduer-
cliuo succedunt.Non tulêre impetum Indi.vixdum inito certamine,queis
nullum in fuga dedecus, terga vertêre. neque per aspera & cõfragosa eua-
dentibus Prætor diutius institit. Missi dein vltrò citroque legati; & ex vtri-
usque gentis commodo redintegrata pax est. Nec minori felicitate per id
fere tempus in Brasilia quoque compositi bellorum tumultus: cùm orto
Lusitanos inter & Saluatoris accolas iurgio, ab Ioanne Rege Brasilij defe-
cissent. Sequuta dein quies. perque eam tranquillitatem liberior excursus
Euangelio patuit. Thomæ Sosæ Prætori iam ante successerat Eduardus A-
costa:& peropportunè cum eo insignes aduenerant è Societate I E S V viri
Ludouicus Grana, Blasius Laurentius, Gregorius Serranus, Ioannes Con-
saluus genere Lusitani, Antonius Blascus Castellanus, & qui prouinciam
hodie regit, Iosephus Anchieta Cantaber. Hisce adiutoribus institutæ ali-
quot locis Ecclesiæ, atque in pago præsertim, cui Piratininga nomen:
vagi-

A vagique Brasilij, quò commodius erudiri possent, paulatim in vicos aut
oppida contributi.atque hic etiam miraculis nonnunquam Deus prędica-
tioni adstruebat fidem.inter cætera illud insigne referunt.Bello inter Pira-
tiningæ incolas & finitimas gentes exorto; cùm in aciem exissent Pirati-
ningani; nec opinata multitudine hostilium copiarũ exterriti fluctuabãt.
Erat in exercitu virilis animi fœmina, paulo ante sacro lustrata baptis-
mate.Hæc, perculsos metu conspicata viros, magno animo hortatur,vti
signo Crucis, Christiano more se muniant, ac prælium sine dubitatione
cõmittant.Factum vti monuerat;ac dempto pauore tantus repente ardor
atq; fiducia cunctis iniecta;vti alacres ac celsi pugnam inierint;magnaq; e-
dita strage,hostẽ in fugam auerterint intacti omnes, duobus tantùm exce-
ptis,qui salutaria piæ mulieris præcepta contẽpserant.sagittis ambo cõfixi:
alter postmodum occubuit.Sub hæc, ad auri venas inuestigandas Lusitani
milites cum fabris in mediterranea Prætoris iussu profecti. eorum animis
Azpilcueta pastor adiunctus.ij per multos errores,varijs, vt assolet, confli-
ctati miserijs & ærumnis, deniq; ad Saluatoris vrbẽ redière nullo tantæ o-
peræ pretio.At Azpilcueta è summis laboribus ac lassitudine morbũ con-
traxit, quo sensim absumptus, magnum Brasilijs pariter ac Lusitanis desi-
B derium sui reliquit.Interea exciti fama rerum quæ à patribus gerebãtur Ca
rigij & Ibiragiari populi Americæ interioris,dociles miteſq; natura, Chri-
stianæ religionis præstantiã adamauerant,Castellanis præsertim hortanti-
bus, qui ad Paragaium amnem (is ex Argenteo defluit)sedes habebãt. Nec
dubitauêre Carigij amplius ducenti,aliquot Hispanis admistis, audiendi E-
uangelij ac baptismi petendi causa,Brasiliam versus à sexcentis passuũ mil-
libus iter periculosum ignotumq; capessere. horum piæ voluntati breuio-
re compendio satisfactum. siquidẽ à Tupinaquinis diræ immanitatis gen-
te intercepti ac trucidati, labes criminum suo protinus cruore expiarunt,
tãta beatitudinis æternæ concepta fiducia,vt inter ipsam necẽ percussores
in hæc affarentur verba: Vos quidem arbitratu vestro,carnifices, fluxa hæc
" & olida membra concidite.animas certè non prohibebitis, quominus ad
" suum hodie conditorem ascendant. Per hunc modum mactati plerique;
" alijs vincla indita; vnus è Castellanis duntaxat elapsus, cùm ad Sancti
Vincentij coloniam peruenisset, cuncta patribus ex ordine retulit. Missus
C extemplò ad Tubinaquinos haud sine aperto vitæ discrimine Petrus Cor-
rea, linguæ Brasilicæ (vt supra diximus) bene peritus; trucis ac san-
guinariæ gentis ferociam blando sermone permulsit, ac duos qui super-
erant, exemptos è custodia Castellanos in Brasiliam perduxit incolumes.
Cæterùm ipse Carigiorum indole magnopere delectatus, illam sibi pro-
uinciam à Nobrega depoposcit. additus illi comes è Societate Ioannes
Sosa Lusitanus,eximia sobrietate ac patientia vir: præfinito spatio tempo-
ris, intra quod spatium redirent. Haud otiosa vel irrita fuit legatio.
Ingenti labore totum illud iter emensi, verbo & exemplo magnos in Ca-
rigia terra motus animorum fecêre; non plebe tantùm, sed primoribus
quoque à patria vanitate magis in dies ad studium Christianæ veritatis ac-
censis. Ab eo munere dum ad socios euocandos Brasiliam repetunt anno
seculi huius quinquagesimo quarto, sub ipsum natalem Domini diem,
quem Nobrega peregrinationis terminum dixerat; præclara vtrique tanti
sudoris atq; operis præmia diuinitus persoluta. Vetus quidam erat Castella
norũ interpres,quem paulo ante Correa captum à Brasilijs,& in epulas de
more saginatum,ex eorum faucibus eripuerat. magna huic erat cum Ca-
rigijs cõsuetudo,& auctoritas, varijs artibus & mira calliditate quæsita. Ab
eius impuro cõuictu quod Correa,tollẽdę publicæ offensionis causa,con-
cubinã auulserat;ira percitus ille, & immemor acceptę salutis; insimulare

Universidad de Deusto
Biblioteca

Corream & Sosam apud Carigios instítit, & in summum odium adducere, quasi cum hoste vicino in eorum perniciem conspirassent. Inde suspectos vulgò & inuisos, ethnici aliquot in itinere adorti, Brasilios primùm duos qui cum ijs ambulabant, dein Sosam nixum illicò genibus, & in preces effusum, sagittis eminus impetètes interimunt. postremò in Corream ipsum arcus intendunt. is, aliquot iam acceptis vulneribus, cùm eos placido nihilominus vultu ac sermone lenire conaretur; contra illi pro verbis spicula redderēt; flexis item ipse genibus, baculo abiecto, manus oculosque tollit in cœlum, peccatisque hostium ingemiscens, inter supremam deprecationem densatis ictibus exspirauit. Sunt qui factum eiusmodi in dedecus & infamiam trahant gentis vniuersæ argumento probabili. sed mihi certis auctoribus compertum, clementi alioquin, vt supra diximus, ingenio viros, impij veteratoris dolo, & proditionis falso metu compulsos ad facinus. Certè, cùm hæc scriberemus, de instituendo inter eos publico liberalium artium gymnasio à patribus agebatur. & vineam hanc, vt in primis fructuosam, Correa Sosaque præcipua sibi cura colendam sumpserant. quorum ille ante Societatis aduentum, Brasilici nominis terra mariqúe acerrimus insectator, postquam à patribus doctus est quanto id piaculo fieret: nouis beneficijs veteres iniurias obliterare, totumque sese Brasiliorum saluti è patrum disciplina dicare constituit: præclarè secum actum iri putans, si in ea gente ad Christum adducēda vitam sibi ponere contigisset: ac proinde fideliter ac vigilanter admodum versatus in opere; quinto initæ Societatis anno voti compos effectus est. alter, ab olla & culina, quo in ministerio socijs aliquandiu deseruierat, ad glorioſam pariter ipse coronam ascitus, nouum patribus fratribusque solidæ virtutis ac summissionis certamen iniecit. Cùm hæc in Brasilia fierent, Ioannes Rex dignam ipsius virtute ac pietate susceperat actionē; Abassini Regis ac regni ad catholicam fidem, atque ad auctoritatem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tandem aliquando adiungēdi. nam etsi ab Dauide legatus, de quo supra commemoratum est, Clementi VII. venerationem obsequiumque detulerat; tamen, in tanto locorum ac temporum interuallo, ad ingenium deinde redierat Abassina gens, quippe cuius in animis hærebant Dioscori & Eutichetis penitus infixa mendacia; & ab adulterino Alexandriæ præsule nihilominus iuris diuini responsa, ritusque sacrorum, & publicæ ac priuatæ cæremoniæ petebantur. quapropter vna superesse videbatur salutis ratio, si ab Romano ipso Pontifice legitimus & rectè sentiens Patriarcha ad eos pascendos regendosque populos mitteretur, & cum eo, spectata morum innocentia & sanitate doctrinæ theologi, qui concionibus, colloquijs, & frequenti disputatione, deceptis è mētibus letalium opinionum atque superstitionum fibras euellerent. Cuius rei perficiendæ hoc maiorem in spem venerat Ioannes, quod Claudius Rex, cui Gamma pridem supperias tulerat, optimè sese in Latinos Francosue (vt appellant ipsi) animatum, & reconciliationis cupidum ostendisset. Rebus igitur cum Iulio iij. mox cum Paulo IV. diu multumque agitatis, ad consilium adhibito in primis Ignatio Loiola; tandem in id munus delecti è Societate IESV tredecim viri, sanctimoniæ nō minus quàm eruditionis laude præstantes: ijque varijs è nationibus. accessēre ex eadem Societate probi aliquot vitæ quotidianæ adiutores. Neque vlli, tam arduam in expeditionem, tamque laboriosum iter atque longinquum, alacritas defuit. tantùm ab honorum vocabulis & insignibus cuncti & suo ipsi iudicio, & Societatis instituto, valde abhorrebāt. ac proinde nominatim appellati ea de re quidam, præcisè negauerant. Eò dignior quæ extolleretur, tanta humilitas visa. ac ne tergiuersationi vltra esset locus; ab summo Pontifice pro imperio coactus ad Patriarchatum euehitur Ioannes

A annes Nonnius Barretus Lusitanus, qui nuper in Africa redimendis iuuan
disque captiuis insignem operam summa cum prudentię & caritatis laude
nauauerat: alterius Nonnij germanus frater, qui tum Indicā Ignatij nomine Societatem regebat. Huic, Episcopali dignitate coadiutores, vt appellant, ijdemq; si quid ei grauius accidisset, successores pro potestate insuper adiūcti duo, Melchior Carnerius item Lusitanus, & Andreas Oniedus Castellanus, qui Collegio Societatis Neapolitano tum præerat, mirus & corporis domitor, & gloriæ humanæ contemptor. illum antistitis Niceni, hunc, Hierapolitani titulo decorauit Pontifex. Neque in quopiam eorum hærere potuit cupiditatis aut ambitionis vlla suspicio: cùm & inuitos tanta onera subijsse constaret; & per hosce dignitatis gradus, non ad opes, aut vitæ commoda, sed, vti declarauit euentus, ad vltimam egestatem, & erumnas, & quotidiana capitis pericula tenderent. Magnam verò exspectationē delectus ille conciuit. & cùm de successu rerum variè, vt fit, pro suo quisq; sensu loquerentur homines; tamen huic tantæ ac tam nouæ actioni vulgo fauebant. Ignatius verò in eandem, non solùm opi diuinæ implorandę assiduis per se perque socios votis & supplicationibus excubabat; sed etiam,
B fessa iam ætate viribusque, suum ipse nomen operamque (modò fulgor ac
species honoris abesset) summo Pontifici spontè detulerat. cumq; eius ętati, & valetudini, maximis præterea occupationib⁹ parceretur; accurata me
„ ditatione ad Claudium Regem scripsit litteras hoc exēplo: Domine mi in
„ Domino nostro IESV Christo: Gratia tuæ Celsitudini, & salus, & affluētia
„ donorum spiritualium, à Domino nostro IESV Christo. Serenissimus Portugaliæ Rex, pro ea solicitudine ac zelo, quem illi Deus creator noster ac
„ dominus dedit gloriæ sancti sui nominis, & salutis animarum, quæ vnigeniti eius filij pretioso sanguine & vita redemptæ sunt; non semel ostendit
„ mihi per litteras, pergratum sibi fore, si è religiosis nostræ minimę Societatis, quam vocant IESV, duodecim viros designarem, è quibus ille Patriarcham vnum, duos coadiutores pariter & successores eligeret. ijsdemque à
„ Summo Christi Domini nostri Vicario suppliciter peteret auctoritatem
„ & ius, quò iure ad suas quisque partes ritè obeundas ipsi cum sacerdotibus alijs in tuæ Celsitudinis regna transmitti possent. Ego, pro eximijs inter cæteros Christianos principes, eiusdem Serenissimi Regis Portugaliæ
„ meritis erga Societatem nostram vniuersam, nostraque vicissim omni-
C um in illum obseruantia & pietate, feci quod iusserat: consultoque sequutus numerum qui Christi Domini nostri, Apostolorumque eius collegium referret; præter ipsum Patriarcham, sacerdotes duodecim supplemēti ac velut seminarij causa, è corpore nostro cūctos excerpsi: qui ad subleuandas iuuandasque animas, tuæ Celsitudinis imperio ac ditioni subiectas, sese vitamque suam in omnem laborem atque discrimen offerrent.
„ Atque hoc libentius parui, quod præcipua quadam alacritate sentio me
„ socioſque meos omnes ferri ad obsequium & cultū Celsitudinis tuæ, haud
„ immeritò, quippe quæ inter tot circunfusas vndique nationes infidelium
„ & hostium nominis Christiani, vestigijs maiorum suorum insistens, ad cōseruandam ac promouendam Christi Domini ac Dei nostri religionem
„ & gloriam diligenter incumbit. Quam ipsam ob causam optandum fuerat, vti ad hæc tam recta tuæ Celsitudinis studia conatusque, subsidium
„ accederet spiritualium patrum, quibus & legitima potestas ab hoc Sanctæ
„ Sedis Apostolicæ fastigio deriuata; & fidei Christianæ pura & syncera doctrina suppeteret. quæ nimirum duæ sunt claues illæ regni cœlorum, quas
„ Christus Dominus noster Sancto Petro, & omnibus qui deinceps in eius erant solio sessuri, promisit prius, dein ipsa re tradidit. Promisit tantummodo, cùm ad eum dixit (vt legimus apud Diuum Matthæum Euangelistam)

Ego

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ego dico tibi quia tu es Petrus,& super hanc petram ædificabo Ecclesiam D
meam;& tibi dabo claues regni cœlorum;& quicquid ligaueris super ter-»
ram,erit ligatum & in cœlis:& quicquid solueris super terram, erit solutũ »
& in cœlis. Tradidit,ac promissa patrauit;cũ post resurrectionem,antequã »
in cœlum ascenderet,sciscitatus ex eo ter(quemadmodum affirmat Diuus »
Ioannes Euangelista)Simon Bariona diligis me plus his?subiunxit in singu »
la responsa: Pasce oues meas:committens illi non partem aliquam ouium »
suarum,sed totum prorsus gregem, vniuersa cum plenitudine potestatis, »
ad alendos vitali Christianæ religionis pabulo cunctos vbique fideles, eos- »
demque ad cœlestia sempiternæ beatitudinis pascua perducendi. Ac cæte- »
ris quidem Apostolis,auctoritatẽ Christus Dominus noster impertijt de- »
legatam,ac veluti extra ordinem:at Sancto Petro eiusq; successoribus, or- »
dinariam dedit ac plenam;vti ab hoc summo Pastore, tamquam à fonte, »
reliqui animarum pastores peterent, eidemque acceptum ferrent, quic- »
quid omnino iuris ad suum quisque munus ac regimen obtinerent: quod »
olim adumbrasse per Esaiam videtur Dominus, cùm de Eliachim loquẽs »
Pontifice Maximo;Et dabo,inquit,clauem domus Dauid super humerum »
eius;& aperiet, & nõ erit qui claudat;& claudet,& non erit qui aperiat.quo E
videlicet typo figuratus est Petrus,eiusque successores,quibus datam inte- »
gram potestatem declarant claues,consuetum vtique symbolum & insig- »
ne pleni atq; absoluti dominij. Quæ cùm ita sint;Celsitudo tua gratias de- »
bet ingentes Domino Deo nostro, quod ipsa regnante potissimum,digna- »
tus fuerit istis nationibus mittere veros animarum pastores, qui à Summo »
pendeant Pastore ac Vicario quem reliquit in terris IESVS Christus Do- »
minus noster,& quantamcunque habent potestatem, quæ sanè perampla »
est,hanc ab eodem illo Vicario totam acceperint. Nec sine causa, patri a- »
uoque tuę Celsitudinis displicebat sumi ab vrbe Alexandria Patriarcham. »
quippe,sicuti diuulsum à corpore membrum, neque motum, neque sen- »
sum,neque omnino vitam à corpore accipit suo;ita Aegyptius Patriarcha, »
siue ille Alexandriæ,seu Memphi degat,cùm schismaticus sit ac disiunctus, »
ab hac sacrosancta Sede Apostolica, & ab Ecclesiæ totius capite Pontifice »
summo;videlicet vitam gratiæ,& pastoralem auctoritatem, nec sibi reci- »
pit ipse,nec alteri cuipiam valet legitimam impertire. Ecclesia namque Ca »
tholica,vna tantùm est in orbe terrarum:neque fieri potest vt alia Roma- »
no Pontifici,alia pareat Alexandrino. Vti sponsus eius Christus vnus est, F
sic sponsa illius vnica, de qua Salomon ait in Canticis ex persona Christi »
Domini nostri; Vna est columba mea:& Oseas propheta: Congregabun- »
tur filij Israel,& filij Iuda pariter,& ponent sibi caput vnum .& in eandem »
sententiam multo deinde post Sanctus Ioannes,Fiet,inquit,vnum ouile,& »
vnus pastor. Vna erat,quemadmodum in Genesi legimus,arca Noe; extra »
quam nulla omnino salus.vnum tabernaculum quod fabricatus est Moy- »
ses.vnum Hierosolymæ templum à Salomone conditum, quo in templo »
sacrificare &adorare oportebat. vna,cuius staretur iudicio,Synagoga.Hęc »
nimirum omnia Ecclesiam denotabant,quæ vna est item;extra quam ni- »
hil boni.etenim qui cum eius corpore coniunctus non fuerit, nempe nul- »
lum à Christo capite recipiet influxum gratiæ viuificantis animam,ac præ »
parantis ad felicitatem æternam. Huiusce vnitatis declarãdę causa,contra »
quosdam hęreticos in Symbolo canitur:Credo vnam Sanctam Catholicã »
& Apostolicam Ecclesiam:damnatusq; à sacris Conciliis error est,priuatas »
Ecclesias,ceu Alexandrinam,Cõstantinopolitanam,aut similes dari, quæ »
communi omnium capiti subiunctæ non sint Pontifici Romano, ex quo »
perpetua serie ab Sancto vsque Petro(qui Christi Domini iussu,vti à Diuo »
Marcello martyre traditum est,Romanam elegit sedem,eamq; suo cruo- »
re san-

A re sanciuit) perducti Romani Pontifices; Vicarij Christi citra controuer- »
siam à tot ac tanta sanctitate doctoribus Latinis, Græcis, omniumq; natio- »
num habiti;ab sanctis Anachoretis,Episcopis, & alijs confessoribus adora- »
ti;tot signis atque miraculis,tot denique martyrum qui in hac fide & vnio- »
ne Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vitam profudêre,testimonio cõprobati sunt. »
Meritò igitur, consentienti Episcoporum omnium voce qui ad Chalcedo »
nensem conuenerant Synodum, Papæ Leoni pariter acclamatũ, Sanctissi- »
mus, Apostolicus, Vniuersalis. Et in Constantiensi damnata est hæresis ne- »
gantium super omnes & singulas omnium terrarum Ecclesias, Primatum »
Romani Pontificis eminere. Ad quas tam disertas firmasq; patrum sanctio »
nes atque decreta, Concilij quoq; Florentini, quod sub Eugenio IV. preter »
alias nationes,à Græcis etiam, Armenijs,& Iacobitis tanto studio celebra- »
tum est; in hæc verba accessit auctoritas: Definimus, Sanctam Apostolicam »
Sedem,& Pontificem Romanum, in vniuersum orbem tenere primatum, »
ac successorem esse Petri,& verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ »
caput,& omnium Christianorum patrem & doctorem existere: & ipsi in »
Beato Petro, pascendi,regendi, gubernandi vniuersalem Ecclesiam,à Do- B
mino IESV Christo potestatem plenam esse traditam. Iure igitur Sere- »
nissimus Rex Dauid,tuæ Celsitudinis genitor,misso ad obsequium Roma »
no Pontifici deferendum legato,sanctam hanc Sedem omnium matrẽ ac »
principem agnouit.cumq; alia multa & præclara ipsius pariter & tuæ Cel- »
situdinis acta numerentur;tum duo hæc eiusmodi sunt, vt eorum præstan- »
tiam nulla vnquam obscuratura videatur obliuio:ac proinde ab omnibus »
qui sub isto viuunt imperio,immortales auctori bonorum omnium Deo »
debentur gratiæ pro tam singulari in eos beneficio,vestra duorum opera, »
industria, virtute collato:cùm alter omnium primus se in illius potestate »
qui Christi vices gerit in terris,perpetuò fore professus sit; alter itẽ primus »
dictum ab eodem Christi Vicario Patriarcham,verum ac legitimum Sa- »
crosanctæ Sedis huiusce filium in sua regna perduxerit. Etenim si in mag- »
ni cuiusdam beneficij loco habendum est, vt profectò est, insitos esse corpo »
ri mystico Ecclesię Catholicę quod à Spiritu Sancto viuificatur ac regitur, »
quam,teste Euãgelista,idem Spiritus docet omnem veritatem;si eximium »
est munus,lucem sanæ doctrinæ intueri,& Ecclesiæ fundamentis insistere, C
quam Apostolus Paulus ad Timotheum scribens, domum Dei, colum- »
nam & firmamentum veritatis appellat;cui se promisit in æternum affore »
Christus Dominus,inquiens, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consum- »
mationem seculi,vt legimus apud Matthæum Euangelistam; est sanè cur »
sine fine gratulentur istę nationes Deo Domino & conditori nostro,cuius »
prouidentia,per tuam parentisque tui Celsitudinem tanto illos bono dig »
nata est.præsertim cùm iure sperandum sit, ex hac ipsa conciliatione con- »
sensuque,fore,Christo Domino moderante, vt cum spiritualibus tempo- »
raria quoque incrementa,non sine amplificatione imperij tui,& hostium »
abiectione proueniant. Sacerdotes qui mittuntur isthuc, omnes quidem, »
sed præcipuè Patriarcha, coadiutoresque, & successores eius duo, spe- »
ctata admodum virtute sunt, & nostra in Societate probati per omnia: ac »
propter illustrem caritatem, & exquisitam rectamque doctrinam ad hoc »
tanti momenti opus adsciti. neq; verò illis animus in idipsum aut alacritas »
deest,haud leui cõcepta fiducia,labores suos,ad Christi Domini gloriam, »
tuæ Celsitudinis rem,animarum auxilium,pari cum operę pretio collocã- »
di. Humanæ quippe salutis amor, illos, & Christi Domini aliqua saltẽ ex »
parte imitandi exstimulat studium; qui cruciatus ac necem subijt volens »
ac libens,vti mortales ab æterna calamitate redimeret:aitque per Euange »
listam: Ego sum pastor bonus: bonus pastor animam suam dat pro ouibus »
suis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

suis.hoc exemplo incitati Patriarcha & cæteri parati veniunt, non verbo D
duntaxat, consilioq;, & spiritualibus adiumentis; sed ipsa morte, si res fe-
rat, periclitantibus animis opitulari. tua Celsitudo quo interiorē illos ad
consuetudinem ac familiaritatem admiserit, eò maiorem, vt spero, capiet
in Domino voluptatem. Iam verò, quod pertinet ad fidem ac pondus eo-
rum quæ ab ipsis vel publicè vel priuatim exponentur, non ignorat Celsi-
tudo tua, omnium (quatenus ritè legati sunt) sed Patriarchæ præcipuè dic-
tis, Apostolicæ fidei pondus & auctoritatem inesse: ac perinde illis & Ec-
clesiæ credi oportere; cuius ab ipsis interpretanda sunt verba & sententiæ.
Et quoniam Christi fideles cunctos Ecclesiæ firmiter assentiri, eiusq; de-
cretis obtemperare, & si quid existat ambiguum aut obscurum, eandem
consulere necesse est; non dubito quin tua excellens pietas probitasque
publico edicto curatura sit in suis regnis, vti omnes omniū ordinum ho-
mines tum Patriarchę ipsius, tum eorum quos ille sibi substituet; dicta, pre-
cepta, responsa citra vllam dubitationem sequantur. Constat ex Deutero-
nomio, de controuersijs omnibus ac nodis ad Synagogā Ecclesiæ prænun
tiam referri solitum: hinc illa quoq; Christi Domini verba: super cathe-
dram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi. idipsum in prouerbijs docet sapi-
entia Salomonis, cùm ait: Ne dimittas præcepta matris tuæ (ea est Ecclesia) E
& alibi: Ne transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui. ij sunt eius-
dem antistites. Deniq; tantū Ecclesię sue tribui ac deferri vult Christus Do-
minus; vt per Sanctū Euangelistam Lucam apertè denūtiet: Qui vos audit,
me audit: qui vos spernit, me spernit. & per Sāctum Matthæū: Si Ecclesiam
non audierit: sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Ex quo apparet, ne aures
quidem præbendas ijs, qui alienum quippiam à sensu & interpretatione
catholicæ Ecclesiæ attulerint; Sancto quoq; Paulo in epistola ad Galatas
idipsum præmonente, cùm ait: Si aliud vobis angelus de cœlo euangeliza-
uerit, præter id quod euangelizauimus vobis, anathema sit. ad summam,
hoc idem Sancti doctores, Cōciliorum Canones, fidelium omnium con-
sensus & consuetudo planè demonstrant. Ac vicissim Patriarchæ ac socijs
pariter omnibus certum est fixumque, tuam Celsitudinem assiduo cultu,
submissione, atque etiam quoad fas piumque ferat, indulgentia prosequi.
Nos verò quotquot in hisce terris è minima nostra Societate retinemur,
tua Celsitudo ad omne obsequiū in Domino paratissimos habeat. Nostris
quidē certè precibus & sacrificijs, vt iam instituimus, Deo supplicare per- F
gemus, vti Regiam Celsitudinem tuam, regnumque istud amplissimum in
Sancto Christi famulatu conseruet: detque illi ita transire per bona tem-
poralia, vt non amittat æterna. Idem ipse Deus ac Dominus noster, om-
nibus nobis ad sanctissimam ipsius voluntatem & clarè cernendam, & ri-
tè exsequendam, perpetuum lumen ac vires pro sua infinita bonitate sup-
peditet. Romæ vij. Kalen. Martias M. D. L V. Hæ litteræ, quas ad Claudi-
um, vt dixi, perferret, Ioanni Patriarchæ designato, cum Pontificijs diplo-
matibus, & sacro pallio de more transmissæ. Legationem totam Ioannes
Rex pro sua consuetudine perquàm liberaliter instruebat. oratorem in-
super declarauerat è suis familiaribus primarium virum Fernandum So-
sam, qui Patriarcham honoris causa in Abassiam vsque deduceret. Ac-
cedebant regalis opulentiæ dona, intextæ auro argentoque vestes, & sa-
crorum instrumenta magnifica. Dum hæc parantur; maturè ab Goa Re-
gis iussu profectus ad Claudium Iacobus Diazius, qui aduentum Patriar-
chæ & comitum nuntiaret: eisque aditum in ea loca muniret. Vnà missus
à Prætore Consaluus Rhoterigius (de quo supra memorauimus) egre-
giè pius & eruditus è collegio Societatis Goano sacerdos. huic man-
datum (nondum explorato ad liquidum sensu Abassini Regis) vti rem
totam

A totam probè cognosceret; conceptosque ab eo bonæ mentis igniculos,
interim accuratè foueret, excitaretque. Simul, superstitibus è Christo-
phori Gammæ clade Lusitanis, quorum plerique in ijs terris matrimo-
nio sese illigauerant, spiritalem opem ac solatium afferret. Sapienter id
prouisum ac prætentatum, exitus docuit. Biremibus duabus, vnius men-
sis nauigatione, ad Arquicum Abassinæ ditionis expositi ambo, in regia
statiua (quæ subinde principi mutare mos est) terrestri aliquot dierum iti-
nere peruenerunt. Biduo post admissi ad colloquium: & Lusitani Regis
epistola publicè recitatur, in qua erat: Quod sese Claudius, aui ac paren-
tis exemplo, rectæ in Deum fidei, & Catholicæ communionis cupidum
ostendisset; gratissimum id omnibus Christi cultoribus, ac sibi præsertim
accidisse. atque ob id se missurum anno proximo certum è sua familia vi-
rum, & cum eo perspecta morum innocentia, & doctrinæ synceritate pa-
tres, qui optimis eius studijs toto pectore deseruirēt. Sub hæc & alia in eam
sentētiam, è Lusitanis adstantibus Abassinæ linguæ peritis cognita, Rex ve-
luti oppressus, obducto vultu, sermone confuso, perplexa quædam & in-
certa respondit. ingenij mobilitate, vel improborum suasu immutatum
haud dubiè cerneres. Modestè post hæc interrogatus, quid ita super ea re
B litteras ad Ioannem vltrò dedisset; reiecta in librarium aut interpretem
culpa, se quidem fraterna in Lusitanum Regem volūtate esse ac fore sub-
iunxit; cæterùm nihil sibi minus in mentem veniisse, quàm vt circo à ma-
iorum institutis, ac tot seculorum spatio corrobórata religione deficeret.
Attamen Rhoterigius, ope fretus diuina, captatisque temporibus, Clau-
dium omni ratione ad sanitatē reuocare conatus; miram in eo & primo-
ribus regni, Conciliorum, & Ecclesiasticæ historiæ, ac diuini & humani iu-
ris inscitiam deprehendit. Neque tamen astus aberat. callidè vel in primis
ipse Rex agere; occupationes modò simulare; modò longis, & alienis, &
non inuenientibus exitum sermonibus de industria tempus extrahere. in
angusto comprehensus, palam eludere; pleraq; inficiari; interdum etiam
infimi sacerdotis qua sortem, qua confidentiam acerbè perstringere. At
Rhoterigius, cùm & malignos aditus, & iniquiorem in dies coram dispu-
tandi cōditionem animaduertisset; librum subsciuis interim operis ab se
confectum, & Chaldaicè vtcunque redditum, obtulit Regi. quo libro, cō-
C futatis Abassinæ gentis erroribus, Ecclesiæ Romanæ summum inter om-
nes Ecclesias culmen ac potestatem apertè monstrabat. Aduersus hunc li-
brum dum Claudius petita è varijs cœnobiorum bibliothecis volumina
dies noctesque perlustrat, neque tamen extricat quicquam; Latini sacer-
dotis nomen, & insignis in eo cuiusdam sapientiæ famam toto pene regno
vulgauit imprudens. ac ni cautè suppressius liber fuisset, magnos procul-
dubio concursus ad Ecclesiæ Romanæ gremium apparebat futuros. auxit
rumorem Abuna (sic enim Aegyptios Antistites vocant) nuper in eas re-
giones Alexandria missus. hunc Rex certaminis causa cum Rhoterigio
committere cupijt, atque etiam vt scriptis Rhoterigij responderet horta-
tus est. At ille, rugosa fronte, supercilijs adductis, nullum, ait, sibi cum hæ-
reticis commercium sermonis esse: neque se illuc altercandi cum peregri-
nis, sed cleri ordinandi gratia destinatum. quin religionem vltrò incussit
Regi, quod impia scripta legere esset ausus: idque ne in posterum faceret,
minaciter vetuit. Inter eiusmodi frustrationes ac moras sextus effluxerat
mensis. cumque iam tempus reuersionis instaret, Rhoterigius, per Sacra-
menta expiatis, & confirmatis in officio Lusitanorum animis, ab Rege ve-
niam abeundi cum Diazio petit; ac simul obsecrāt, missis ambagibus pro-
mat, quid super aduentu Patriarchæ & comitum referri imperet Goam. il-
le, quòd ad patrum aduentum attineret, Mazuę præstò fore dixit è suis, qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

descendentes exciperet,atque ad se cum fide curaque perduceret. vbi coram eos audisset; tum se, quid facto opus esset, deliberaturum. Simul, auri decem vncias Rhoterigio in viaticum erogari iubet.ille,accepta voluntate,pecunias reijcit.Goam dein repetentes, circa Zeilanam oram subita coorta procella euerso nauigio prope demersit.saluti fuit, suppliciter inuocatum Beatæ Virginis auxilium. eius præsenti ope, desperatis iam rebus, nullo nautarum ministerio suam in sedem carina redijt.ita fluctus exhausti. votiua dein casus effigies Goæ in eiusdem Dei Matris templo suspensa. Per eosdem fere dies quibus in Aethiopiam Rhoterigius erat profectus; è Lusitania præmissi, dum grauiora Patriarcham negotia morantur,ex eius comitatu decem; ac varias, vt fit,in naues impositi, Mosambicum incolumes deuenêre. A Mosambico dum vastum præcidunt Oceanum, abducta ab cæterorum conspectu oneraria vna, in syrtim per tenebras noctis impingitur. neque tumidum erat mare, & paruo interuallo, breuia,ignotam ad insulam exigui admodum ambitus pertinebãt. Eò tutius,dirupto alueo nautę vectoresque, trecenta circiter capita in terram effusi.verùm squalidus, & ab omni humano cultu desertus erat locus.& è commeatu nautico modicum quid vini, & cibaria eaque fermè vitiata supererant:vt ni properè subueniretur, vltima necessitas ac dira fames instaret.extemplò nauarchus opis petendæ gratia scapham cũ eximijs viris triginta conscendit,& leucarum quingentarum, vt nautæ supputant, spatium emensus,haud sine miraculo Goã applicuit.mox, è naufragij reliquijs raptim cõcinnato nauigio,quinquaginta fermè alij subsequuti.remansêre ad ducentos.in ijs è patrũ numero tres.Consaluus, Paschalius, & Alphonsus Lupius.hi ab antecedentibus liberaliter inuitati; præcipuã conditionẽ in communi discrimine recusarunt:afflictamq; turbam & inopẽ,suis quoque officijs ac præsentia destitui, quo erant caritatis ardore,passi non sunt. Eorum periculo cognito Prætor Barretus confestim cum duabus celocibus eundem nauarchum,& nauclerij ordinis præfectũ, quem gubernatorem maximũ appellant;ad naufragos quærẽdos ac deportãdos abire iussit. irritus fuit labor. & ingenti, vt diximus,interuallo distabant;& insula quò minor, eò ad inuestigandum obscurior. Ergo non ante inuenti, quàm inedia ad vnum omnes absumpti sunt.Eius rei nuntius Goam allatus,mœrore ciuitatem impleuit.Socij tres æterno virtutis & caritatis præconio celebrati, quod oblato ad salutem exitu,suis tamẽ ipsi capitibus aliena solatia prætulissent. Anno insequenti,Ioannes Patriarcha,Andreas Episcopus,& Ioannes Mesquita,oratore Sosa inter nauigandũ extincto, Goã deuehuntur incolumes.Ibi cognito Claudium,contra opinionem & famam, in veterum erroribus & impia secessione perstare;digna consultatione res visa. Adhibiti præter lectissimos è Societate patres, Ecclesiæ quoque Goanæ viri primarij.Ac Patriarcha quidem,quamquam asperis ac periculosis in rebus,tamen sese in omnem aleam Christi causa paratũ ostendere. cæteris nequaquam è Sedis Apostolicæ dignitate visum,eo loco fastigioque personam,tot tantisq; Pontificis Romani decretis ac iudicijs inclytam; seiunctę è Catholico cœtu genti præbere ad ludibrium & contumeliã os. Verùm, ne prædamnata & abiecta repente per metum vel ignauiam tantæ exspectationis apparatusq; legatio,&,si quid sanari experiendo posset, omissum vlla ex parte videretur;Andream Episcopũ duobus tribusve cum socijs Abassiam adire,quæq; Rhoterigius incassum egerat,pari fide, maiore auctoritate rursum aggredi placuit.& prout sese res darent, per litteras Patriarchæ Ioanni suadere vel dissuadere prouinciam. Ille, tam præclaram de Christo bene merendi & exercendæ patientiæ occasionem arripuit libens.Cũ Emmanuele Fernãdo sacerdote,& paucis præterea comitibus in

Abassiam

Abassiam profectus; nihilo quàm Rhoterigius faciliorem aut æquiorem expertus est Regem.Maior dein illis oblata omnis virtutis explicandæ materies.Paucis namque post eorum aduentum diebus,Claudio à perduellibus acie victo ac perempto successit Adamas frater, olim desertor fidei Christianæ,vir immanis ac ferus,& Apostolicæ Sedis hostis acerrimus. is, vinctum Andream, in castra bellumque raptauit;comites,probris & contumelijs; Abassinos quotquot catholicæ veritati fauere visi sunt, vario genere pœnarum affecit.atque ipse demum à Turcis, quorum arma rebelles in regnum asciuerant,ingenti clade fusus fugatusque est.& ab ijsdem, Andreas ac socij primò capti crudeliterque direpti, postmodum igne in hospitium iniecto viui pænè combusti; denique tanta premi rerum omnium inopia cæpti sunt: vti ad vitam tolerandam, ne à pusillo, quem supra dixi, Catholicorum abscederent grege,bobus & aratro quæsitis,terram suis ipsi manibus colerent.Atque inter hasce difficultates & incommoda quotidiana,caritatis & obedientiæ gloria clarus Andreas, diuexato miris modis & fatigato corpusculo tandem excessit. Per hunc modum de aggregandis ad Catholicorum numerum Abassinis elusæ bonorum spes. At Patriarcha Ioannes, Albuquercio Goano Episcopo vita functo, cùm ad illius Ecclesiæ gubernacula vocaretur;nũquam, vt eam reciperet procurationem adduci potuit.Suum ipse quin potius apicem, quoad liceret, ad Societatis normam & instituta submittens; perpetuam abstinentiæ,religionis, industriæ laudem ad vltimum vsq; spiritum æquali tenore perduxit.Melchior, Nicenus Episcopus, pari moderatione cùm se pænè in ordinem redegisset; in Thomæos Christianos è consuetudine Societatis excurrens, Nestorianum pseudoepiscopum,inficientem praua doctrina populorum animos, egregiè confutauit ac fregit;alijsque deinceps viro forti dignis actionibus cùm iniquorũ simultates & odia subijsset;directa in eius caput sagitta,pileoque decusso,propemodum interfectus; in Sinas deniq; iussu Romani Pontificis abijt.ibi ad Amacanum hodie Lusitanorum emporium, ætatis iam exactæ reliquias,propagandæ fidei,& Christianorum animis ritè curandis insumit.cæteri Patriarchæ socij varias ad functiones de more destinati,vitam in suo quisque munere posuêre.insignem inter eos perhibent Antonium Quadrium Lusitanum,qui vniuersæ dein prouinciæ quatuordecim annos magna cum sanctitatis & prudentiæ laude præfuit. Verùm circa irritæ expeditionis initia;neque leuioris momenti aliam, neque meliore successu tentauit Bomferrus è familia Franciscana sacerdos, natione Gallus, minimè vulgari vel doctrina,vel sanctimonia vir. Is,rei Christianæ studio incensus cùm in Indiam peruenisset,audita Pegusiani regni amplitudine, vitijsque & superstitionibus incolarum, eam sibi præcipuè gentem omni ope subleuandam,ac fidei rudimentis imbuẽdam suscepit.Igitur Goa profectus ad Diui Thomæ coloniam,ex qua frequẽs in littora Pegusiana traiectus est;cùm eius coloniæ Vicario,& Alphonso Cypriano, & cæteris Lusitanis amicitiam inijt.ijsdemque adiutoribus in onerariam admissus, difficili admodum ac periculosa nauigatione ad emporium cui nomen Cosmi,deuehitur.Prorsus ignotæ paulo ante Correæ aduentum, de quo supra diximus,nostris hominibus eæ gentes fuerant.ipsius dein Correæ & comitum relatu,multa de illarum diuitijs moribusque comperta. Bomferri postea litteris de origine Pegusiorum præter fabulosas quasdam opiniones acceptum,stirpem eos ab Iudæis exsulibus ducere, qui ab Salomone damnati ad Offiranas aurifodinas,ea loca primi tenuerint.Fertilissimus verò ager,& exspatiantibus latè campis, alendo pecori bonus, & affluens omni varietate rerum est.quippe, alueo nauigabili, & flexuoso discursu piscosi

Universidad de Deusto
Biblioteca

amnes intermeant. è quibus vnus è Ciamaio lacu centum & quinquaginta leucarum decurrit ſpatio; atque ad inſtar Nili ſtatis incrementis in triginta circiter leucas exundans, præpingui ac feraci limo rigat arua felicia. Accedunt ad opulentiam, crebra introrſum æſtuaria, facili cõmercio gentium exterarum, ac mira quidlibet importandi exportãdiq; copia & facultate. Cæterùm ignara Dei, & in omnem libidinem ſceluſq; proiecta gens eſt, ac miſerandis opinionum erroribus inuoluta: è quibus nonnulla hoc etiam loco attigiſſe operæ pretium fuerit: vt ex ea comparatione, Chriſtiani, cùm ſua clarius agnoſcant bona; tum ad eadem alijs impertienda vehementius inardeſcant. Iam primùm, qui apud eam barbariem ſapientes habentur; infinitos perpetua ſerie ac ſucceſſione mundos ab omni æternitate conſtituunt. innumerabiles item Deos: quorum aliquot in ſingulis mundis variante numero deinceps exiſtant. qui nunc voluitur, hunc Deos quinque habiturum affirmant, quorum quatuor iam abierint. poſtremum hunc ante bis mille & nonaginta nouem annos aiunt è vita migraſſe; nunc ſine Deo ſunt. poſt multorum annorum curricula venturum aliũ exſpectant: eo quoque demortuo mundum hunc ingenti conflagraturum incendio; vti mox reparetur, ſuccedatq́ moles noua, ſuos item Deos ac proprios habitura. in Deorum autem cœtum homines referuntur, ea tamen lege, ſi prius in aquatiles, terreſtreſq;, & aerias omnium generum animantes varia tranſmutatione migrauerint. Qui ex hac vita decedunt, ijs triplicem fingunt ſedem; Naxac, iſtormentorum eſt locus; & Scuum, delicijs ac paradiſo Mahometano perſimilem: & Nibam, quæ vox, omnis eſſentiæ priuationem, & vltimum corporis & animi interitum notat. duobus in prioribus animæ tandiu detinentur, atque inde repetitis naſcendi vicibus in mundum toties redeunt; quoad in Nibam admitti, hoc eſt prorſus ad nihilum redigi deniq; mereantur. Hęc & id genus alia Peguſiani dogmatis elementa ſunt; exſtantq́ue multa de hoc genere toto conſcripta volumina. Ex ijs principijs, & eiuſmodi vanitate, quàm prauus numinum cultus, quàm abſurdæ cæremoniæ, quæ portenta opinionum, quæ vitiorum ſequantur monſtra, non expers doctrinæ, vel rerum imperitus facilè quiuis exiſtimauerit. Accedit ad cumulum malorum, quod haſce tenebras circunſepſit dæmon, vt ſolet, ſumma difficultate luminis inferendi. ſiquidem ipſius artificio planè perſuaſum ac penitus infixum habent Peguſij, cuiuſlibet alterius, quamquam ex ipſo demiſſæ cœlo doctrinæ vel ſectæ, decretis aut placitis, aures, nedum aſſenſum, abſque inexpiabili ſcelere præberi non poſſe. Bomferrus, in Coſmi de quo dicebamus emporio, tribus fermè annis, inter hæc exploranda myſteria, linguamq́ue ediſcendam, ingenti labore miſeriaq́ue conſumptis (ita tamen vt adiuuandis per id ipſum tempus Europæis mercatoribus operam daret) ſermones demum de Chriſtiana religione ſerere pedetentim aggreditur. Vnius æterni triniq́ue Dei prouidentiam; vniuerſitatis huiuſce molitionem ex nihilo; primi hominis crimen in poſteros omnes letali contagione tranſfuſum; neceſſitatem ſatisfactionis infinitæ, quam prꝛter Deum præſtare cùm poſſet nemo; Deus ipſe, redimendi generis humani gratia factus homo, volens prudenſq́ue pro ſua immenſa bonitate ſubierit; ad hunc humanæ ſalutis auctorem, quotquot ſeſe per fidem, & imitationẽ, & caritatem adiunxerint; hiſce omnibus inenarrabilia quædam & ſempiterna eſſe in cœlo præmia conſtituta: qui ſecus; hiſce in tartaro item exquiſitiſſima in omnem æternitatem parata ſupplicia: ad vtram quiſque pertineat claſſem, extremo voluentium ſeculorum die, cùm animæ vita functæ, rurſum corpora induerint, Deum ipſum iudicem in celeberrimo ſuperum inferumq́ue conuen-

A conuentu lata ſententia planum eſſe facturum. Hæc igitur, & alia rectæ fidei capita, cùm per occaſionem exponere, Dei famulus, multiſq́ue partim exemplis, partim rationibus affirmare tentaſſet; mirum quàm obduratos obfirmatoſq́ue contra omnem veritatem animos incolarum offenderit. alij, vt fabulas ac deliramenta ridere; alij, vt peſtes & piacula prorſus abominanda reſpuere. neque multum ab vltimo exitio aberat ignotus præco, ſi nouam ab omni memoria diſciplinam ac religionem porro inculcare inſtituiſſet. Ergo non ſine cauſa veritus, ne ſuper diſcrimen capitis, & quotidianas ęrumnas, oleum quoque & operam perderet; amicorum ſuaſu, re infecta, retrò vnde venerat in Indiam reuertit. Per eoſdem ferè dies atrox Cocini facinus editum. in capſa, quæ piorum collationibus in maximo vrbis templo proſtabat, nefariæ ſchedulæ à cuſtodibus repertæ, cum horrendis in Chriſtum ſalutis humanæ parentem maledictis ac iurgijs. Lacerabatur ſimul è Societate Conſaluus Sylueria, qui ad Manomotapam Aethiopiæ deinde Chriſti cauſa peremptus eſt, ac tum in eadem vrbe conciones habebat, vir nobilis genere, ſed virtute & eruditione multo nobilior. Huius tam ſacrilegæ, tamq́ue infandæ audaciæ crimen haud obſcuro indicio
B hæſit in falſis è circunciſione fratribus, qua ex fæce aliqui ex Europa ſubinde, pretio à limenarchis aut nauium magiſtris furtim admiſſi, mercatorum habitu in Indiam peruehuntur. ibi cum Aegyptijs ferme Iudæis (quorum in ijs locis numerus ingens) aliarumq́ue nationum, & ſectarum hominibus, in Chriſtiani deinde nominis damna perniciemq́ue conſpirant. Ex eo, de inducenda in illas regiones ſacra Inquiſitione agi cæptum ab Rege: quæ hodie per idoneos probatoſq́ue iuris diuini conſultos iudicia Goæ magno rei Chriſtianæ bono exercentur. Interea Melchior Nonnius, ab Goa per varios ancipiteſq́; admodum caſus ad Sinarum littora primùm, inde, redemptis è cuſtodia Luſitanis, quorum ante meminimus, in Iaponios biennij amplius nauigatione perfertur. comiterq́; & benignè exceptus ab Rege Bungi, Coſmum Turrianum nec opinato ibidem offendit, qui ab euerſa exciſaq́ue iterum per inteſtinas ciuium diſcordias rabiemq́ue Amangutio vrbe, ſeſe in ea loca receperat. Cedrinas ædes eleganti opere, itemq́ue aream templo condendo, necnon annuæ pecuniæ modicum
C quid patribus adſignauerat Rex: eius areæ pars cœmeterio è Chriſtiana conſuetudine dedicata: pars altera in vſum valetudinarij publici item diuiſa bifariam: vti elephãtiaci, quorum eſt in ijs terris magna multitudo, ſeorſum ab cæteris ægrotis haberi, curariq́ue poſſent. Id opus, quò magis nouum inſolitumq́ue, eò maiore approbatione celebratum ab incolis; multiq́ue inde, ſed vt antea plebeij fermè ad Chriſtum accedebant. At Melchior, haud ignarus, ad excitandos ad virtutem, pietatemq́ue populorum animos, quantum ſit in principis exemplo momenti; Regem ipſum varijs rationibus ad verum Dei cultum conabatur adducere: ſucceſſu tum quidem minimè læto: quod neque dum tumultus planè quieuerant; & Rex è Ienxuana hæreſi, quæ negat ſpiritum eſſe vllum, aut omnino quicquam præter ea quæ ſenſu percipimus; à voluptatibus, queis dudum adſueuerat, ad Chriſtianæ diſciplinæ ſeueritatem traduci ſe nullo pacto ſinebat. Egit cum eo Melchior, vti cum aliquot ſaltem Bonzijs præcipua ſapientiæ fama, coram ipſo regniq́ue proceribus diſputationem ac certamen haberi de religione permitteret: ne id quidem impetratum. Inde cùm exiguam in præſentia cerneret proficiẽdi ſpem; Coſmo cum ſocijs ibidem relicto, ad ſuum ipſe prouinciale munus reuertit in Indiã. Sextus & quinquageſimus tum ſeculi huius agebatur annus. eo ipſo tempore Ignatius Loiola Romæ, non tam ætate confectus, quàm ieiunijs, vigiliiſq́ue, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

que, & super omnia desiderio Christi, decesserat. Huic, cùm alijs in prouin- D
cijs, (ipsas enim duodecim ab se Dei munere constituras reliquit) tum in India præsertim, solemni ritu, & exquisitis cæremonijs parentatum est. tametsi minimè deerant qui tam illustri sanctitate viri patrociniũ implorandum potius, quàm fundendas pro eo preces haud absurdè affirmarẽt. Certè ab illius excessu (vti optimum patrem in cœlo suorum cæptis adesse conijceres) per omnes fundatæ ab eo Societatis ordines, recens quædam ad pios labores alacritas, nouus mentium ardor, vigorq; diffusus: & Indicus ager, culturæ & sationibus vberiore quàm antea prouentu respondit. annis quippe proximis quatuor, Goæ duntaxat, præter incertam summam eorum qui à Franciscanis & Dominicanis abluti sunt, baptizati ab Societate IESV mille primùm & octoginta; mox mille nongenti sexdecim; dein tria millia ducenti sexaginta: demum incremento notabili duodecim millia septingenti quadraginta duo. In ijs regia virgo fuit, adulta iam ætate, Mealis filia, ob generis claritatem Regi Mahometano cuidam in matrimonium destinata. hæc, tempestiuis nobilium fœminarum adhortationibus, itemque psalmis, & catechesi, & supplicationibus quæ per vrbem haberi consueuerant, studio Christianæ religionis incen- E
sa, dum Prætor Barretus tota de re Mealem docet, ac furentem ira placare contendit; matris ancillarumque pertinaces & impias eluctata manus, ad paratum in platea vehiculum, adiuuante Prætore, sese proripuit. inde cum honestissimo comitatu ad spectatæ virtutis ac pudicitiæ matronam perlata. Didaci Pereriæ coniugem, adhibito scriba publico testibusque, Christianam sponte se fieri velle professa, post aliquot dies in Diui Pauli templo ab ipso Aethiopiæ Patriarcha vitalibus aquis abluitur, & sacro MARIAE nomine decoratur, tanta ciuitatis vniuersæ lætitia tantoque concursu; vt Prætor ipse, qua erat pietate, virga ad submouendam turbam arrepta, lictoris munere fungeretur. eidem virgini cũ à primoribus Lusitanis priuatim, tũ à Prætore data publicè munera; & annui reditus aureorũ circiter octingentorũ è fisco regio in alimenta decreti. Iam ex ipsis quoque Regibus Molucarum, is qui Bactianũ obtinebat insulam, quamquam acriter obnitẽte socero Ternatensi, tamen constanti animo se se ad Christum applicuit; abolitaq; Mahometana superstitione, ac fanis euersis, defixas haud vno loco prealtas Cruces adorari à popularibus iussit. Ac Soloris F
quoque Rex (quæ salubris admodum ora, gradus octo cũ quadrãtibus tribus ab Aequatore in meridiem sita, leucas distat à Malaca trecentas) cum familia, regnique proceribus ab Lusitano quodam institore baptismum accepit. patres deinde à Malaca per litteras inuitatos cùm propter paucitatem non impetrasset, fratris filium Regem designatum, cui Laurentio nomen apprime bona iuuenem indole, Malacam ipse transmisit: nimirum vt ibi per otium expolitus, ad suos dein erudiendos reuerteretur in patriam. Hæc Solorani. Ac multæ insuper eius plagæ nationes cùm Euangelij nomen pertenui accepissent fama, miram in cupiditatem Christianæ religionis exarserant. Quibus vt Ioannes Rex propter multitudinem atque distantiam cunctis opitulari non posset; Indicos quidem certè neophytos nouis decretis ornare, beneficijs atque muneribus augere pergebat. is audita Petri Mascareniæ morte, cùm præclarè intelligeret ad amplificationem rei Christianæ plurimum interesse, cuiusmodi moribus ingenioque Prætor Indiam regeret; circumspectis omnibus Lusitani primoribus regni, præfectum cubiculi Constantinum Brigantiæ Ducis fratrem, in id ipsum delegerat munus: qui prouinciam illam adeò sanctè ac prudenter postmodum obtinuit, vti deinceps ituris eò magistratibus, officij exem-

A exemplum ac norma vnus ipse proponi consueuerit. Iam in id quoque Ioannes acriter animum & cogitationes intẽderat, vti Francisco Xauerio pro sanctitate viri, & immortalibus in Ecclesiam Christi promeritis, cœlestes more maiorum honores à Pontifice Romano decernerentur. Atque idcirco per litteras Indiæ Prætori mandarat, vti quæcunq; per Xauerium Deus miracula perpetrasset, verè atque accuratè indagata colligeret: cuius nos inquisitionis autographum exemplar cum testimonijs publicis priuatisque apud Conimbrigense Collegium nuper inspeximus. Hæc meditantem ac molientem, neque sera, neque inexspectata Ioannem abstulit mors, cùm ætatis annum, viribus dudum affectis, ageret quintum & quinquagesimum: vir planè magnus, & venerabilis, ac præter cæteras laudes æterno præconio celebrandus, quòd imperij moderatione, cultuque bonarum artium, & studio religionis amplificandæ, formam speciemque benefici, & mitis, ac verè Christiani Regis expresserit.

Historiarum Indicarum Finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SELECTARVM
EPISTOLARVM EX
INDIA LIBRI QVA-
TVOR,

IOANNE PETRO
MAFFEIO INTER-
PRETE.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IOANNES PETRVS MAFFEIVS

E SOCIETATE IESV,

Christiano Lectori S.

QVÆ de Catholica religionis progressu litteræ fermè quotannis ex India perferũtur; eas (quod facilè animaduerti) optimus quisq; auidissimè lectitare consueuit. Nec sanè immeritò. Quid enim ad honestam vitæ oblectationem accommodatius, quàm corpore domi sedentem, cogitatione ac mente peregrinari; transmeare Caucasum, Oceanumque; nouas identidem formas rerum, & (vt inquit ille) mores hominum multorum cernere, & vrbes? Quid porro, vel ad animi fructum vberius, vel ad virtutis æmulationem efficacius, quàm Euangelij face dispulsis errorum atq; opinionum tenebris, veritatis lucem longè lateq; fusam intueri; & in diuerso, vel aduerso potius terrarum orbe veluti renascentis Ecclesiæ sancita miraculis, testata martyrijs, distincta personis, notata locis temporibusq; primordia recognoscere? Quæ mecum ego cùm reputarem; & superioribus annis feci libenter, vti non exiguam earum litterarum partem in Latinum è Lusitanico sermone conuerterem; & nunc easdẽ sub Indicarum Historiarum opus intentiore delectu pressas ac repurgatas, & nonnullis insuper auctas epistolis, denuò in publicum edendas existimaui. Sanè recentiores supersunt aliæ, quas mihi si per occupationes ac valetudinem licitum fuerit, latinas facere pro mea tenuitate propositum est. Tu interim (amice Lector) fruere præsentibus; ac nostros qualescunque conatus pijs apud omnipotentem DEVM precibus adiuuabis. Vale.

SELE-

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER PRIMVS.

FRANCISCI XAVERII E Societate Iesu ad Socios in Europam.

QVAM lætos atque vberes animarum fructus Indica ferat vinea; & non in Regijs modò præsidijs, verùm etiam in reliquis oppidis barbarorum, sanctissima Christi fides quàm feliciter crescat, fusius ad vos scripsi mense Ianuario superiore. Ego Iaponem versus ex India sum profectus Aprili mense, duobus è Societate nostra comitibus, altero sacerdote cui Cosmo nomen est, altero laico: itemq; Iaponijs neophytis tribus, quos mihi sanè videtur Dominus præcipua quadam benignitate clementiaque fouisse. namque vt in Diui Pauli Collegio Goæ, cœlesti lauacro expiati sunt, tanta eos diuina bonitas voluptate gaudioque perfudit, tantamq; ad suæ in ipsos beneficentiæ cognitionem adduxit, vt præ lætitia spiritali, piaque dulcedine lacrymas non tenerent. in virtutibus verò mirabile dictu est quantũ profecerint: planè, vt eæ nobis iucundam atque vtilem sermonis materiam præbeant. Ad hæc, & legere, & scribere didicerunt ac distributis in horas precationibus diligenter vacant. Interrogati à me quonam sentirent se genere considerationis potissimum affici; passionis Domini recordatione, dixerunt: itaque huic vni maximè commentationi dant operam. Articulos fidei, Redemptionis generis humani causas, & cætera Christiana mysteria per otium cognouerunt. Percontanti mihi sæpenumerò quosnã religionis Christianæ ritus, quæue instituta sibi maximè crederent profutura; duo illa semper, scilicet Confessionem & Communionem sine controuersia responderunt. addentes insuper, sua quidem sententia neminem omninò fore participem rationis, qui nauditis Christianæ disciplinę decretis assentiatur ac pareat. Vnius verò ex ijs, cui Pauli nomen, sanctæ fidei cognomen impositum est, illam quoque vocem audiui; cùm ingemiscens in hæc verba prorumperet: O miseri Iaponij; qui ea ipsa quæ Deus ad vestrum est fabricatus obsequium, adoratis vt numen. cui ego, quid ita? inquam. tum ille, quòd Solem, ait, venerantur ac Lunam; quæ res, ijs qui nouêre Dominum IESVM Christum, famulantur ac seruiunt. quid enim agunt, inquit, aliud: nisi diei tenebras ac noctis illuminant, vt ea claritate mortales ad magni Dei, & filij eius IESV CHRISTI cultum & gloriam in terris vtantur?

Verùm vt ad institutam itineris nostri narrationẽ reuertar, Malacam venimus pridie Calend. Iunias, anno MDXLIX. ibi Lusitanorum accepimus ex Iapone litteras, in quibus erat scriptum, principem quendam eius terræ virum velle fieri Christianum: itaque legari ab eo ad Prætorem Indiæ, qui aliquot è Societate nostra Christianæ religionis interpretes postularet. afferebatur etiam, quodam Iaponis in oppido, mercatores Lusitanos in hospitium iussu reguli diuertisse dæmonum incursibus vehemẽter infestum, atque ob id habitatoribus destitutum: cùm ignaris quid esset Lusitanis ve-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtes detraherentur, famulus etiam nocturno ſpectro perterritus exclamaſſet; excitato eo ſtrepitu, arripuiſſe arma: deinde famulum Crucibus vndique circundediſſe hoſpitium: incolas verò & regulum mercatoribus aperuiſſe, domum eam ab dæmone inhabitari: & ſimul quæſiſſe quonam ad eum fugandum remedio vterentur: reſpondiſſe Luſitanos, nullum aduerſus dæmones Cruce firmius inueniri præſidium: itaque ex eo die Cruces domibus eius oppidi ferè ſingulis collocatas. Nuntiabatur ad hæc, peramplum patere euangelizantibus in Iapone campum; quòd ea gens moribus mãſueta ſit, ingenio docilis, & acuta: quocirca magnam in ſpem veni, ſi per noſtra peccata non ſteterit quò minus cæptis faueat Deus, ingentem animarum vim ad Eccleſiæ gremium acceſſuram. His ego rebus cognitis, tametſi ea mihi admodum læta videbantur, tamen aliquandiu ſubſtiti, mecum adhuc de profectione deliberans: ſed cùm certa conſtarent mihi iam diuinæ voluntatis indicia, videremque, me, ſi ab incepto deſiſterem, ipſiſmet Iaponijs ethnicis multò deteſtabiliorem futurum, (quamquam perennis ille humani generis aduerſarius meum hoc iter ſumma ope nititur impedire) fidenti animo pergere, & primo ſtatim aduentu Regem ipſum Iaponis adire conſtitui, eique mandata quæ habemus à Domino, exponere. Et quamuis apud Regiam Academia dicatur eſſe percelebris; tamen haud dubiam nobis, ſi ad certamen ventum ſit, Deo fauente, victoriam pollicemur. nec nos litteratorum veremur ſophiſmata; nec barbarorum minas, vel dæmonum inſidias pertimeſcimus. quid enim nobis aut ab eorum ſcientia qui IESVM neſciunt, poteſt eſſe periculi; aut ab eorum vi, quibus nihil in nos, niſi quantum Deus ipſe permiſerit, licet? præſertim cùm nulla re alia, niſi diuinæ gloriæ ſtudio & ſalutis animarum adducti negotium hoc ſuſceperimus; & Iob à diabolo ſacræ litteræ non niſi concedente Domino lædi potuiſſe teſtentur. Illa verò nos vna aſſiduè cura ſolicitat, ne grauius ipſi pro humana fragilitate peccemus; neue Dei auxilio, quod laborantibus ille ſemper benignè ſuppeditat, abutamur. quòd tamen ne accidat, cùm ſacroſanctæ matris Eccleſiæ (cuius imperij fines, animabus ad creatoris agnitionem trahendis propagare ſatagimus) tum nominatim Societatis IESV meritis impetratum iri ſperamus.

Sanè quàm periculoſum iter hoc Iaponicum eſt, partim ob frequentia latrocinia, partim etiam ob tempeſtates, quæ paſſim hoc mari ita ſæuæ excitantur, vt præclarè agi cum ijs qui nauigant exiſtimetur, ſi tribus è nauibus duæ curſum incolumes teneant. Quocirca venit mihi ſæpe in mentem vereri, ne, qui è noſtra Societate ſapientiores videntur, ſi cui eorum in hæc loca mitti contigerit, temerarium eſſe negotium, Deumque tentari quodammodo, tam apertis adeundis periculis, putent: qua tamen eos ſuſpicione poſtmodum libero, quòd ſpero, Societatis noſtræ doctrinis ac litteris inhabitantem Domini ſpiritum præſidere. Illud quidem occurrit mihi ſæpenumerò, quòd aliquando patrem noſtrum Ignatium audiui dicentem: omnibus ijs, qui in Societate noſtra verſantur, ſummo ſtudio conatuque elaborandum eſſe, vt inanes ab ſe timores, & cætera cuncta depellant, quæ homini, quò minus totam in vno Deo ſpem collocet, impedimento eſſe conſueuere. Porrò, quemadmodum intereſt inter eos, quorum ita ſpes eſt in Deo repoſita, vt rebus tamen affluant neceſſarijs, & eos qui ob id ipſum vt Chriſtum imitarentur, & ſoli Deo confiderent, omnibus ſeſe vitæ præſidijs exuerunt; ſic proculdubio multum refert, vtrum quis, cùm vnicum habere ſe profiteatur in Dei bonitate perfugium, tum in tuto & quaſi in vmbra ſe exerceat: an, alia re propoſita ſibi nulla præter Dei honorem gloriamque, ſeſe caputq; ſuum volens vidensq; in diſcrimen offerat pæne quotidie: cuiuſmodi ſi quis exiſtat; neque illum ego propediem ſeculi tædio, migrandique ad Dominum deſiderio affectum iri crediderim: quandoquidem hęc hominum quę dicitur vita, mors perpetua potius, ac triſte quoddam à cœleſtibus regnis exſilium eſt.

Vos interea valete fratres, dominumque precamini, vt noſtram diſiunctionem pro infinita ſua miſericordia coniungere dignetur in cœlo: nam in terris quidem ecquando poſt hac viſuri inter nos ſimus, incertum eſt. Malaca. x. Calend. Iulias. M.DXLIX.

EX

EX EIVSDEM PARÆNETICA ad Gaſparum Berzæum, cùm is Armuziam peteret.

IN Armuziana iſta prouincia, primum, & antiquiſsimum tibi ſit Dei obſequium, & animi tui cultus. Ex hiſce fontibus cætera ad proximorum vtilitatem largè manabunt. ac proinde curabis, vt ſemel biſue quotidie te ipſe ad calculos voces: atque integer iudex cognitionem exerceas tum communem omnium illius diei cogitationum, & actionum tuarum; tum verò propriam earum, in quibus aliqua per id tempus præcipuo ſtudio vel præcauenda, vel corrigenda, vel ad perfectum expolienda ſuſceperis. In primis verò, Chriſtianę humilitati intenta cura ſtudeas velim: eaque potiſsimum obeas miniſteria prõptus ac libens, quæ cæteri velut abiecta & minimè ſpecioſa faſtidiũt. in eo genere catechiſmus eſt. quas tu partes ne alteri delegaueris. circa meridiem ſingulis diebus compita vrbis cum ſocio circuibis ipſe, plebem in templum elata ciens voce. ibi Luſitanorum filios, pueroſque, & libertos, necnon ſexus vtriuſque mancipia, ſalutaribus inſtitutis atque præceptis erudies: teque publicè præeunte, promiſcuum vulgus Chriſtianas precationes, & pia dogmata reſonabũt. Atque ipſum eò maioris apud te momenti debebit eſſe, quòd eius laboris patientia non modò imperitos idiotasque ad notitiam Dei atque ad virtutem informat; ſed etiam reliquorum animos cum tacito quodam plauſu atque approbatione conciliat. Delatus Armuziam, Proepiſcopum adibis officij cauſa: eique ad genua protinus accides, & manum exoſculabere. ex eiuſdem auctoritate conciones habebis; in confeſsiones audiendas incumbes; & cæteris Chriſtiani paſtoris fungere muneribus. Simul, operã dabis, vt ab eo gratiam & beneuolentiã ineas, quò per te, ſi fieri poſsit, pijs animi ſaltè ritè purgandi meditationibus imbuatur. Reliquos item ſacerdotes omni ſummiſſione & officio demerebere: curabiſq; vt ex ijs quamplurimos ad eaſdem meditationes Deo adiuuante perducas. Præfectus item præſidij, qualis qualis ille ſit, enitere quantum poteris, vt amicus ac propitius tibi ſit: neq; res vlla erit tanti, vti dicto factoue illum exaſperes: vbi hominem tibi arctè deuinxeris; tum ſi & malè audierit, & monendo reddi meliorẽ putaris poſſe; & occaſio commoda inciderit; quàm amiciſsimè ac demiſsiſsimè. & ore placido eidem expones, quinam de illius actis & vita ſermones hominũ ſint: ſuadebiſque, vti famæ pariter & officio conſulat. Multi erũt, qui de illo ad te querimonias deferant; tuamq; apud eum prophanis in rebus implorent opem. hiſce tu occupationum tuarum & magnitudine excuſabis, & genus. addes, vereri te, ne parũ ea legatione proficias. qui numen & conſcientiam ſpernat, hunc tua quoq; monita nihili eſſe facturum. Cum Sodalitio Miſericordię, fac vt quàm optimè tibi conueniat: ſodaleſq; ipſos, quoad eius fieri poterit, manſuetudine ac beneuolentia comprehẽdas: ac totum opus, quibuſcunq; licuerit rebus, pro virili parte promoueas. Aegrotos in publico noſocomio; & vinctos in carcere identidem viſes; hortaberisq; ad cœleſtes iras per ſacram confeſſionem auertendas, quandoquidé ij, propter admiſſa piacula fermè plectuntur, & ſunt qui Sacramentum Pœnitentiæ nunquam obierint. Adhæc, vbi res poſtulauerit, ages cum præſidibus vtriuſq; loci, vti maturè cognoſcantur ſingulorum cauſæ; ac ſimul, vt egentibus miſeriſq; ad tolerandam vitam neceſſaria præbeantur. Iam, inter nauigandum, & poſteaquam exſcenderis; omni ope contendes, vti per idoneos certoſq; homines, Armuziani populi mores ac vitia domi foriſque; genera pactionum & quæſtuum; necnon in forenſi re corruptelæ, factiones, calumniæ, & alia id genus, quibus opprimitur veritas; tibi quàm notiſsima ſint: quò ad ea poſtmodum curationes ac medicinam ſcienter accõmodes. Hoc tibi ad rem ex animi ſententia gerendam longè vtilius fuerit, quàm librorũ attenta peruolutatio, minimè tamen alioqui omittenda. Mihi quidem, in omnes partes plurimum ſemper illam notitiam profuiſſe perſpexi. In capeſſenda autem Chriſtiana re, delectuq; negotiorum habendo; illud vitabis in primis; ne, quorum fructus ad vnum vel ad paucos pertinet, anteponas ijs, quæ plures, vel etiam vniuerſos

Universidad de Deusto
Biblioteca

attingunt: sed quò latius quidque, eò potius & antiquius tibi sit. Quos in Societatis nostræ disciplinam admiseris; eorum profectum caue ne acrioribus tentamentis explores, quàm quæ pati, vt ægroti natura, sic tyronis imbecillitas possit. Sed semper infra potius, quàm supra vires probatio sit. alioquin exacerbantur multi, sensimque desperant; ac domitis ad extremum frænis, in auia & dirupta præcipites abeunt. Atque hoc toto in genere, prorsus vitanda censeo experimenta, quæ vel inani & absurda nouitate, vel etiam procaci quadã & cynica libertate, aut risum, spectantibus, aut stomachum mouent. Tu verò sectabere quę & in vulgus accepta sunt, & cum ratione pariter ac pietate consentiunt. cuiusmodi sunt quæ posui modò; carcerẽ & valetudinaria frequenter inuisere; vinctis & decumbentibus, in vtroque homine patiẽter ac sedulò ministrare; itemque, ad paupertatis voluntariæ documentũ, panes & nummulos emendicare palam; & alia id genus. Porrò, ad regendos, & in virtute promouẽdos alumnos, illa res vna vel maximè proderit, comitate quadam eos & paternæ beneuolentiæ significatione perlicere ad arcana pectoris sui planè tibi nudanda; sic prorsus, vti omnia cogitationum initia, quibus vel à deprauata natura, vel à malo dæmone solicitantur, extemplò ad te deferre non dubitent. Hæc deferendi & communicandi fiducia & consuetudo, mirum, in omnes partes quantopere conducat. siquidem occultæ hostium fraudes, & improbæ petitiones, in mediũ protractæ, vel ipsa luce protinus euanescunt; vel, si vrgere perstiterint, varijs remedijs opprimuntur. quibus in remedijs expertæ virtutis illud est; vbi quempiam inani gloria, corporum illecebris, aliaue parum honesta cupiditate irritari cognoueris, huic præscribere spatium aduersus ea vitia meditãdi: tum, quæ excogitauerit, iubere vt ea populo per occasionem adhortationis impertiat. Hinc duplex percipietur fructus; tenacioris memoriæ, quòd ferè quæ commenti sumus, promendo & cõmemorando, altius nostris animis infiguntur: salutaris verecũdiæ; quòd nos ea non exsequi pudeat, quæ ipsi alijs facienda præcepimus. In Sacramento Pœnitentiæ, cum negotiatoribus præsertim amplis & opulentis, sunt quæ ante criminum cognitionem, in ipsa cognitione, & post cognitionẽ obserues. Ante cognitionem; curabis, vti reus idem & actor (nisi id mysteriũ frequenter obire consueuerit) biduum aut triduum sumat ad anteactæ vitæ reputãda peccata, & simul memoriæ caussa in schedulam ex ordine referenda: vt ne imparatus, & sine aliquo morsu doloris pudorisque, ad accusationem accedat. In ipsa verò cognitione, si turpitudine flagitiorum, aut magnitudine scelerum, quod sæpe fit, absterreri hominem senseris quominus ipse se prodat; hilari facie, blandoque sermone, quinetiam, si opus fuerit, varijs te quoque morbis animi olim implicitũ fuisse testando, vti singula probè fateatur, adduces. & cùm alia diligenter inuestiganda & elicienda sunt; tum verò accuratissimè, quæ ad nefaria lucra, & res dolo malo partas aut retentas pertinent. etenim, si quem fœnore contaminatum, aut peculatu, vel iniquis pactionibus, in vniuersum interroges, num aliena possideat; vt est procliuis ad sui tutelam, & sibimet libenter ignoscit hominum natura; facilè inficiabitur: sin genus vitæ artisue quã factitet, si vsuras, & contrahendi, mercandi, vendendi formulas nominatim exquiras, & (si regius fortè præfectus curatorue ille sit) si de interuersa interceptaue pecunia, de monopolijs per vim nefasq; institutis, decq; alijs quę magistratus contra voluntatem Regis, & ius commune plerunq; sibi pro potestate & imperio vindicant, singillatim percunctere; multorũ haud dubiè delictorum confessionem exprimes, quę reus alioqui, vel per malitiam, vel per inscitiam silẽtio forsitan inuoluisset. A confessione, si noxius tibi dura & perfricta visus erit fronte; comperendinabis videlicet, eiq; certos interea locos ad commentandũ assignabis, quorum consideratione, tamquam repetitis ictibus, è silice pectoris sui, pios gemitus, & aliquas amoris diuini scintillas excutiat. Quòd si fraudati quid fortè restituendum, vel condonandæ iniuriæ, vel scorta relinquẽda, vel eiusmodi quippiam expiandum sit; planè videbis, vti ante latam sententiam expietur, neu te largis cuiusquã pollicitationibus induci permittas: nam qui piaculis eiusmodi obstricti tenentur, ab sacerdote appellati, magis in promittendo interim faciles, quàm in præstando postmodum fideles existunt. Vbi sine fallacia ab reo satisfactum esse didiceris, tum demum, æternis vinculis absolutum, temporario aliquo supplicio ritè iuncto, dimittes. Si qua pecuniæ summa, seu propterea quòd iusti domini copia nulla sit, seu etiã pietatis ac beneficentię studio erit in pauperes conferenda; nequaquam ego tibi sim auctor, vt illius pecuniæ te sequestrum ac diribitorẽ exhibeas. sed eam tu (nisi si tibi secus interdum in re præ-

præsenti videbitur) ad Misericordiæ sodales extemplò reijcies: atque id multis grauibusq; de causis. primùm, quòd tibi non æquè ac sodalibus nota est mendicorũ & egentium turba: quorum, alij sæpè morbum, alij probitatẽ & sanctimoniam, alij etiam inopiam ipsam egregiè simulant. Ad hęc, si percrebuerit, humanis necessitatibus & egestati paratum in tua facilitate subsidiũ esse; tanti vndiq; petentium concursus ad te fient, vti ad Apostolicas functiones, quæ tibi primæ esse dẽbent, otij nihil supersit. Non est porrò æquum, te qui ad Euangelium prædicandum veneris, relicto verbo Dei, ministrare mensis. Postremò, si pecunias ipse tractare assueueris, metuẽdum est, ne famę tuæ atque existimationi aliqua labes ab iniquis, & omnia peiorem in partem interpretãtibus, adspergatur. Quæ cũcta incommoda effugeris, si hasce Christianæ caritatis, & officij partes, eidem Sodalitio delegaueris. Quotidiani vsus præcepta, ad æternam salutem præcipuè necessaria, in B. Virginis, & in Misericordiæ templo palam in tabella proponES. Ad ea perlegenda, exscribenda, &, quod caput est, obseruanda, cùm cæteros inuitabis; tum verò pœnæ loco, si res postulet, adiges in tempus certum, quorum ipse confessionem exceperis: vt inde perpetuam, si fieri possit, eius disciplinæ consuetudinẽ spontè retineant. Singulis verò noctibus, voce ad commiserationem accommodata, vicatim populo commendabis opportuna deprecatione adiuuandas animas, quæq; in hac vita peccato letali tenentur; quæque in altera purgatorio igne torquentur. statis per hebdomadam diebus operam conferes ad simultates ciuium dirimẽdas, restinguenda odia, forenses denique controuersias componendas, quippe quarum impensæ magno ciuium damno sæpe sortem exsuperant. Ergo ijs omni ope obuiam ibis: atque ipsos etiam quorum interdum culpa lites aluntur, scribas ac leguleios, tibi aliquo pacto deuincire, & salutari quopiam remedio sanare conaberis. In concionibus autem, quò magis commune bonum id est, eò maiorem, vti dicebamus, industriam,, & assiduitatem, & operam collocari, neq; illas ad vulgi oblectationem plausumque, sed ad morum emendationem, & vnius Dei gloriam omninò referri par est. Animorum quippe agitur salus: adhibenda vulneribus remedia; non, prurientes aures curiosis quæstionibus, & inani sermone scalpendæ. ac proinde accersita, fucata, dubia, obscura, controuersa, ne in medium adduxeris, virtutis amorem, vitiorum odium excitare contẽdes: & ex ijs quæ pro vniuerso mortalium genere Christus Dominus acerbissima pertulit, locum subinde aliquem inducendo, ad malè actæ vitæ detestationem, ad lacrymas, ad Pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramenta populum vehementer impelles. Inter dicendũ autem, vide ne quem eorum præsertim qui cum imperio ac potestate sunt, apertè perstringas. Exulcerare plagas hoc quidem est, non curare. & qui longius in eo genere prouehuntur, efficiunt nihil, nisi vt magno labore, fructu nullo, gratias perdant, odia colligant. Priuatæ obiurgationes in priuato adhibendæ sunt, & quidem plurima humanitate consperſæ. opulentis verò ac potentibus viris, quòd fermè delicatum & fastidiosum est genus, inter ipsam admonitionẽ subinde etiam te ad pedes abijcies; vel, si res tulerit, caros dabis amplexus: planè vt perspiciant non tristitia te vlla, vel seueritate, vel negotiorum appetentia, sed eximia quadam beneuolẽtia & caritate, ad officium reprehensionis adduci. Iam verò, de familiari cõuictu, & quotidiana cum hominibus cõsuetudine, haud leuis est animaduersio; multaque & magnas ea res habet cautiones: quarum prima illa est: Ita vtendum amicis, quasi non tu quidem illis, sed illi tibi olim infensi infestiq; futuri sint. Id si præsumpseris animo; longè attentius omnia circumspicies, teque ipse in officio continebis, neque in securitatem effusus, admittes quod aliquando tibi exprobrari, aut obijci possit. In vniuersum tamẽ, te cunctis mitem, iucundũ, affabilem præbeas velim; vt ea comitate illecti (nam alioqui anceps & periculosa curatio est, quod item supra monuimus) omnes tibi pectorum suorũ latebras, ac recessus aperiant. Alter locus cautionis est, operam des vti studiosos recti, verosque discipulos, à fictis prauisq; dignoscas; & conuenientem vtriq; facias medicinam. Non enim deerunt plurimis obsiti vlceribus, qui, vel metu ne illa detegas, vel etiam captandæ ad cæteros commendationis causa, vltrò sese tuam in amicitiã ac familiaritatem insinuare non dubitent. ij, si te inter cætera ad prandiũ aut cœnam inuitent; i sanè; ac tu vicissim illos ad Sacramentum Confessionis inuita: curaque, vti prorsus intelligant, fixũ esse tibi certumque, eos omni ratione ad Christianam seueritatem, ac disciplinam, à laxiore vita delicijsq; traducere. sic fiet, vti vel in posterum te frustra interpellare desistant; vel (quod optãdum est magis) ad meliorem frugem, te duce ac magistro, tandem aliquando perueniant,

Universidad de Deusto
Biblioteca

A donis muneribusque (friuola quædam excipio;quæ si recuses,largitor vtique Lusitanus contemni se putat)omnino abstinebis, vulgati prouerbij memor; Captum esse, qui ceperit.Ioannes tibi Rex omnia ad victum,cultumque necessaria detulit.eius vtere benignitate, atque idipsum modicè, vel etiam intra modum; vt votiuæ paupertatis religiosa professio constet. Si multis è partibus ad te cibaria cocta seu cruda mittentur;ea tu ad carcerem, vel ad valetudinarium publicè deportanda curabis .atque hoc pacto, in tractandis hominum ingenijs tua tibi ratio longè solutior & expeditior fuerit.Quos ad vitia proiectos,& in peccādi libidine perperam obstinatos offenderis; gehennę quidem illos,& futuri terrore iudicij maximè commoueri oportebat:sed quoniam hæc nimium abesse longè, stulti homines putant,multi etiam propter fidei imbecillitatē, sintne omninò vlla,turpiter ambigunt; at tu,morbos, ærumnas, calamitates, exsilia,vincula,cædes, orbitates,naufragia, bonorū proscriptiones direptionesque, & alia malorum genera sexcenta percurres, quibus in hac etiam vita impios ac praui tenaces homines afficit Deus:eaque denuntiatione perditos & insanos ab amentia reuocare conaberis. Si cum irato & flagrante cupiditate vindictæ,res tibi fuerit;blanda primùm oratione,quasi aliud agens, mulcebis hominem: dein, capto circuitu, sensim ad causam accedes,vt quam ille queratur iniuriam eleues verbis,& multo minorem opinione fuisse demōstres:aut etiam diuino permissu relatam,quod iniuriosum ille quoque se quondam in alios fortasse præbuerit.ad hæc & alia id genus dicta,si te auersabitur, cedes temporiscilicet: si dederit sese, premes paulatim acrius, & identidem instabis,quoad sedata perturbatione reliquam abs te medicinam libenter accipiat. eadem fermè obseruatione, ad leniendum dolorem, mœroremque,& cæteras animorum ægritudines,vti licebit.Atque hæc cum ijs qui Christiani censentur. Conuertendis autem ad Christum Iudæis, ethnicisque,suum item spatium ac laborem imperties:quam ad rem, ne longior sim,non pauca ex ijs quæ supra posuimus transferri commodè poterunt. Verùm de his hactenus. redeo ad prima.Tu fac in aliorum curationem ita, mi Gaspar,incumbas,vt interea tuæ ipsius perfectioni ac saluti quàm diligentissimè consulas. Vale.

EIVSDEM AD SOCIOS Goam.

IAPONEM Deo adspirāte attigimus Augusto mense,die Assumptioni Mariæ Virginis sacro,cùm festo ipso Diui Ioannis Baptistę die natali, Malaca sub vesperam soluissemus. Nauiculario vsi sumus ethnico, mercatore Sina, qui suam in id operam præfecto Malacæ detulerat. ac primò sanè feliciter nauigauimus:sed mox (vt sunt barbarorū ingenia ad leuitatem atque ad inconstantiam prona)profectionis mutare consilium nauicularius cæpit, & in occurrentibus passim insulis tempus frustra conterere. Nobis autem in eo itinere cùm alia multa, tum illa duo præcipuè molestissima contigerunt: alterum,quòd oblata diuinitus tempestate nautæ per nequitiam abuterentur; qua elapsa,ad oram Sinarum appellere, ibique totam hyemem, cursum exspectantes ponere cogebamur: alterum, quòd in eadem naui simulacrum vehebatur dæmonis;cui nautæ,quanquam inuitis nobis & inspectantibus, patrio ritu sacrificabant. ab eodem etiam per sortes de ipsa nauigatione petebant responsa;quæ (vt aiebant,credebantq; barbari)modò læta,modò tristia reddebantur. Centum à Malaca leucas, Sinas versus prouecti, quandam ad insulam stetimus: ibique aduersus maris illius sæuitiam naualibus instrumentis,aliaq; materia comparata,post multas cæremonias & sacrificia quæsitum est ab idolo, prosperam deinceps fortunam essemus habituri,necne.cùm valdè prosperam respondisset, proinde ne moraremur diutius;sustulimus anchoras, velaque gratulabundi fecimus omnes: illi, simulacro quod in puppi locatum candelarum luminibus, odoramentisque ex incenso ligno quodam Aquilano venerabantur: nos conditore cæli terræq; Deo,& eius filio Domino IESV CHRISTO confisi,cuius cultum religionemq; amplificandi studio in ea loca deferebamur. Cùm iam essemus in cursu, placuit nautis ab dæmone percontari, vtrum nauis qua vehebamur, Mala-

Malacam esset ex Iapone reditura. cùm in Iaponem quidem peruenturam omnino, sortilegi retulissent, verùm ex Iapone Malacam minimè reuersuram; tum verò institutę nauigationis pœnitere barbaros cæpit,fatiusque ijs videri apud Sinas hyemare,& Iaponicam profectionem in alterum annum differre. Noster autem quis animus, quis tum esset dolor,cogitare vobiscū potestis ipsi, cùm de tota itineris nostri ratione consuleretur dæmon.Mox in oram terræ quam Cocincinam vocant, delati; duo, vno eodemque die (qui fuit Diuæ Mariæ Magdalenæ sacer) vespere, sanè quàm aduersa pertulimus.Etenim exasperato vehementius mari,ingentesque voluente iam fluctus,cùm iactis anchoris agitaremur in salo, apertum in ostium sentinæ vnus è comitibus nostris Emmanuel Sina fortè præteriens decidit. mortuum credidimus: nam & altè ceciderat; & à capite pæne ad vmbilicum obrutus aliquantisper in aqua iacuerat. verumtamen extractus magno cum labore exanimis grauiterque caput sauciatus, adhibita curatione,paucis diebus, Deo fauente conualuit. Nondum huius planè curatum erat vulnus:ecce tibi eodem fermè casu, eademque nauis iactatione, filia nauarchi in mare delabitur, & in omnium oculis frustra conantium opitulari, submergitur. Cuius interitum tanti sunt eiulatus ac lacrymæ consequutæ: tanto præterea,quotquot in naui eramus,vitæ in discrimine versabamur; vt admodum digna miseratione res esset.Barbari ad propitiandum per sacrificia dæmonem versi,nulla capta quiete,diem noctemque totam mactādis idolo auibus, ferculisque apponendis operam dederunt,per sortes etiam quæsiēre causam infortunij. Responsum est:si is qui prius in sentinam ceciderat Emmanuel fato functus fuisset;puellam in mare nō fuisse lapsuram.Cernitis ipsi profectò, quātum nobis eo respōso dæmon ab suis ministris crearit periculum: & nobis quid futurum fuerit,nisi furentis rabiem Dominus compressisset. sed me tamen in primis graues illæ in Deum iniuriæ, & barbarorum sacra illa sacrilega permouebant. itaque fusus in preces, Deum rogaui sæpiùs,vt priusquam fluctibus operiremur,homines ab se ad ipsius imaginem ac similitudinem conditos, tam falsis opinionum erroribus impijsque superstitionibus liberaret.tetrum quippe spectaculum,& indignum est facinus, Dei vice ab hominibus ad vnius Dei laudem factis,adorari perpetuum ipsius humani generis inimicum.Cuius de minis atq; terroribus,quibus ille mortales,nactus occasionem, aggreditur,quòd multa mihi eo die nocteque Dei beneficio contigit experiri, quamquam ea sanè cognitu vtilia sunt, tamen breuitatis caussa cætera prætermittam;vnum illud summatim attingam: huiusmodi ipsius petitiones eludi nulla ratione facilius,quàm animi magnitudine quadam ac securitate præstanda,non illa quidem,quæ proprijs viribus,sed quæ vnius Dei tutela præsidioque nitatur. venisse tempus vlciscendi sui, crebrò mihi ponebat ob oculos. sed magis tali in re ac tempore nobis timēdum est,ne fixā in Deo fiduciam,quæ debet esse firmissima,remittamus, quàm ne ab hoste (qui nihil valet nisi Domino permittente) vincamur. Porrò,quid nobis in extremo spiritu futurum est, fratres, cùm debilitatis corporis animique viribus grauiori quàm vnquam antea tentatione vexabimur; nisi per otium prius spem totam in Deo reponere,atque ad eum tempestiuè confugere didicerimus?

Ad nauigationem reuertor.lenita paulùm tempestate, vela ventis mœrentes dedimus, pauciisque diebus in portum Sinarum quem Cantonium vocant, peruenimus. Ac nautis quidem non dubium fuit,quin hyemandum esset ibidem;quamuis nos partim rogando,partim etiam eam iniuriam cum Lusitanis, & cum præfecto Malacæ extimentes,vt stationis mutandæ petendiq; portus Cincei(qui in eadem est ora) modo factum est,vt stationis mutandæ petendiq; portus Cincei(qui in eadem est ora) subitò consilium caperent. Eò cùm iam appropinquaremus; nauarchus à quibusdam præternauigantibus repentè fit certior, Cinceum portum à piratis compluribus obsideri. Præsens omninò periculum imminebat: eratq; ventus Cantonem reuertenti, aduersus:Iaponem petenti, secundus. quocirca subita re perculsi nautæ, volentes, nolentes,cursum in Iaponem dirigere, & nos quò polliciti fuerant (& quidem reliquis portubus insulæ excluſi) rectà Cangoximam, quæ Pauli nostri patria est, inuito dæmone perducere sunt coacti. ibi, cùm à Pauli cognatis, tum à reliquis oppidanis amicissimè excepti, dies ipsos quadraginta in addiscendis Iaponicæ linguæ elementis haud exiguo cum labore posuimus.iamque Decalogi præcepta,Deo fauente promulgare sumus aggressi, quæ Paulus noster, & cætera Christianæ fidei capita patrium in sermonem accuratè conuertit: ac nos quamprimum typis mandare decreuimus, quò

Christi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi notitia facilius latiusque fundatur. Idem cognatos amicosque homo impiger dies ac noctes ad salutem hortari ac docere non destitit: breuique vxorem, & filiam, multos præterea vtriusque sexus in ouile Domini compulit. Nec sanè (quod cernimus adhuc) eorum consilium improbatur in vulgus: & quia plerique norunt litteras, perfacilè Christianis precationibus assuescunt. Die qui fuit Archangelo Michaeli sacer, cum Rege Saxumano collocuti sumus: qui nos per honorificè acceptos, vt Christianæ legis volumina diligenter adseruaremus admonuit. paucis deinde post diebus edixit licere omnibus qui sub eius imperio sunt, fieri Christianos. Hæc nobis initia sese dant: læta vtique, veruntamen admodum incerto successu. Magna quippe multitudo eorum est, qui nefaria huius terræ sacra procurant. Cum ipsorum placitis atque commétis, quòd Christiana tantoperè pugnat veritas; valdè suspicamur fore, vt licet in præsentia nobis fauere videantur, tamen cùm res paulatim progredi cæperit, nostram in perniciem tum sæuiant ipsi, tum verò populum concitent, alioqui per se minimè nobis infestum. Fixum autem ac certum est nobis, sicuti ab omni prorsus contumelia & iurgijs abstinere, ita ab gentibus ad cognitionem conditoris liberatorisque nostri Iesv Christi vocandis, nulla ratione desistere. Quod si euenerit, vt in caussa tam honesta, tamque pio ac salutari negotio vitam ponamus; næ nos id in magni beneficij loco accipiemus à Domino, cuius præceptis, animarum salutem, corporis nostri iactura mercari iubemur. Vtinam modò nos mentis candorem & simplicitatem, quæ Sancti Spiritus gratissima sedes est, cum fide præstemus. quam tamen ad rem multum nos loci opportunitas adiuuabit. Etenim remotis adeo in regionibus, inter impios dæmonum cultores ab amicorum conspectu longissimè positi, omnique pæne mortalium ope ac solatio destituti; nimirum nostrimét paulatim obliuiscimur: nosque in Deum totos necessariò effundimus. quod secus, vbi Christiana viget religio, fieri consueuit. parentum quippe vel patrię caritas, affinitates, necessitudines, amicitiæ, ad omnes corporis animique vsus parata subsidia, Deum inter & homines interponunt ferè sese: atque inde sensim ipsius Dei subrepit obliuio. quocirca eximiam in nos, hoc etiam nomine, Dei benignitatem experimur: qui cùm, hac suscipienda peregrinatione, aliquod præstare nos illi putaremus obsequium; ipsi nos potius singulari eiusdem beneficio affectos, multisque vinculis solutos agnoscimus, quæ spem in Deo nostram & cogitationem cœlestis patriæ distinebant. Ad hæc illud quoque non leue commodum accedit, quòd delicijs ijs, quæ alibi carnis stimulos irritare, mentisque & corporis vires solent infringere; hic caremus omninò. Etenim Iaponij nullum altile mactant vel comedúnt, pisce vescuntur interdum, oryza & tritico nó abundant: herbis ac pomis vt plurimum victitant. & quidem ita prospera valetudine ad multam vsque senectutem vtuntur, vt facilè appareat, quàm paucis sit eadem, quæ alioquin est insatiabilis, natura nostra contenta.

Vos item, carissimi fratres, (quoniam tanta vobis prouincia patefit) vigilate animis; vestramque industriam ac pietatem in theatro cœlesti probare contendite. id assequemini, si Christianam humilitatem, & sensibus intimis colueritis, & moribus expresseritis ac vita: quod ad existimationem auctoritatemque attinet, totum id Domino permittentes, qui vobis eam ipse per se conciliabit profectò. quòd si facere omiserit: vestra caussa videlicet, ne, quæ Dei sunt vobismet arrogetis, omiserit. Illud verò vos ego etiam atque etiam obtestor, vt veram inter vos pacem atque concordiam omni ratione retineatis: summaque ope nitamini, vt ne qua in vobis semina dissensionis existant: præclaros illos vestros conatus ac studia patiendi pro Christo, conferatis interim ad omnem discordiæ spiritum debellandum, memores affirmasse Christum, ea re suos cognitum iri, si se diligerent inuicem. Gratiam suam Dominus Deus noster ac voluntatem animis nostris insinuet, quò ex ea quàm maximè cuncta faciamus. Cangoxima. Nonis Nouembr. MDXLIX.

PAVLI

PAVLI IAPONII AD SOCIETATEM Iesu in Indiam.

QVOD mihi maximè fuit optatum, vt in Iaponem redire, matrem meam, & vxorem, ac filiam, cognatos præterea ac familiares meos ab impio dæmonum cultu ac Christi religionem traducere mihi liceret; id iam Dei Domini nostri clementia singulari sum consequutus. Nunc autem alia me coquit cura, vt ij, quemadmodum ad Christum conuersi sunt, sic in fide quam ei dederunt, firmi stabilesq; perfistant. quod ego cùm à Domino precor identidem; tum vos, per Christum, vt in precibus vestris ac sacrificijs mei meorumque memores sitis, obtestor: quandoquidem ad salutem (nisi principijs consentiant exitus) cæpisse nil prodest. Iaponij me sanè quàm libenter audiunt de Iesv Christo verba facientem. itaque multos, fauente Deo, Christianos fore confido. Nos hic omnes corpore (vtinam æquè spiritu) bene valemus. & quamquam à vobis locorum interuallo disiuncti sumus; tamen & animis in præsentia coniuncti videmur; & erimus aliquando corporibus: videlicet cùm ad extremum iudicium excitabimur vtinam cum Domino regnaturi. Cangoxima. Nonis Nouembris. MDXLIX.

IOANNIS FERNANDI AD Franciscum Xauerium.

POST tuum ex hac vrbe discessum, inflati animis domum ad nos conuenere Iaponij, vt varijs nos interrogationibus fatigarent: videlicet rati, qui ipsorum argumenta refelleret, absente te, fore neminem. Sed Cosmus Turrianus, Deo fauente, spiritus eorum represit: etenim interprete me ad singulas quæstiones ita respondit, vt satisfaceret: quas ego Iaponicè quoniam ipsius mandato litteris consignaui, deesse nolui quò minus ex ijs aliquas ad te perscriberem.

Quæsitum est, ex qua materia Deus animum condidisset. nam corpus quidem è quattuor constare elementis non ignorabant. Respondimus ad hoc; quemadmodum Deo, vt elementa, Solem, ac Lunam, & reliquum mundi fabricaretur ornatum, non opus fuit priore materia: sed vt existerent, ipso nutu verboque fecit; sic animos etiam ab eo creari sola ipsius voluntate, materia nulla. Tum illi percontari: qui color animi, quænam esset species. Nullam respondimus, etenim hoc proprium esse elementorum & corporum. Cùm inde efficerent, quoniam corpus non haberet, nihil esse animum; Cosmus vt eos verbis ipsorum conuinceret, interrogauit num esset aer in mundo: cùm annuissent, quæsiuit denuo, essetne coloratus aer: negarunt. Tum ille: si aer, cùm res corporea sit, nullo est colore; quanto minus (inquit) animus, cùm careat corpore? Hoc audito, cessere.

Quæsiere alij, dæmones quidnam essent. cùm responderetur esse multitudinem Angelorum duce Lucifero, qui elati superbia, quòd Deo sese æquiparare voluerant, cœlesti gloria sunt diuinoque aspectu priuati; cur, aiunt, homines tentat diabolus, estque eis adeo vehementer infestus? quòd eos, inquit Cosmus, ad beatitudinem illam, quam ipse amisit, conditos nouit: propterea eis inuidet, laboratque vt in fraudem inducantur.

Interrogauere nonnulli, cur, si erant cuncta quæ Deus fecerat bona, Luciferum spiritum malum & contumacem creasset? Ad ea, Luciferum, inquit, quique sunt eius sectam sequuti, condidit Deus & clara intelligentia præditos ad bonum dignoscendum ac malum, & libera voluntate ad vtrumlibet eligendum: vt eos, si bonum exoptassent, gloria, sin malum, inferni cruciatus exciperent. qua facultate quòd Lucifer ac reliqui dæmones abusi, pro Deo adorari cócupiuerunt; idcirco pœnas dedere, & sua ipsorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsorum culpa mali ac superbi euasere: quod secus bonis contigit Angelis, qui semet subdentes Deo, meruêre gloriam sempiternam. Percontabantur alij, quid esset Deus, vbi esset, num aspici posset: alij, cur Deus cùm sit adeo clemens, aditum gloriæ tantis difficultatibus circunsepserit. denique tantus erat à matutino tempore vsque ad vesperam hæc & alia scisciantium numerus, domus vt oppleretur. sed Cosmus (vt dixi) fecit omnibus satis. Bonzij nos, quòd eorum scelera coarguimus, maledictis insectari non desinunt. Confinxere quidam ex ijs, diabolum è simulacro pronuntiasse, nos ipsius esse discipulos: eundem nostra de caussa è cœlo, multis inspectantibus, regiam fulmine perculisse: quidam etiá humanæ carnis voracitatem, nobis exprobrant. Ad hæc, illa quoque incommoda vel Dei potius beneficia accepimus. Commotum est in oppido bellum, quod regis obitu deinde sedatum est, adeò exitiosum & graue; vt vrbs octo dierum spatio cõflagraret incendijs, & sanguine redundaret; quippe sublatis legibus, impune victrix vbique grassabatur improbitas: passim homicidia: passim rapinæ. atq; eo sanè toto tempore nos ad cædem inquirebamur assiduè, partim ab ijs, qui nos oderant, partim ab ijs, qui nostras qualescunque sarcinulas adamauerant: itaq; magno in discrimine vitæ sæpe versati sumus: verùm ex omnibus periculis eripuit nos clementissima Domini mater, quæ clientes adeò præcipua cura tuetur suos. Cùm enim status rerum esset huiusmodi; Cosmus Antonium milit ad Naetondoni vxorem, vt ab ea consilium peteret: illa iussit nobis renuntiari, confestim veniremus ad se. porro inter eundum complures in cateruas armatorum incidimus: ij inter se per eorum ordines transcuntibus nobis, quin, aiunt, è medio tollimus hosce de Cengecu (sic enim Europæos appellant) quandoquidem ipsorum culpa, lignea vel lapidea simulacra neque alijs, neque sibi salutem dare posse negantium, Dij indignati, excitata discordia, tantam huic populo cladem intulêre? hæc autem dicebant illi, propterea quòd eo bello cœnobia multa cum simulacris ignis absumpserat: imminuta magnopere idolorum & præstigiatorum auctoritate, vel ob id ipsum, quòd Regi in primis, vt nosti, superstitioso, nihil eam superstitionem profuisse constiterat. Ex eo discrimine elapsi, Naetondoni domum peruenimus, cuius vxor dato puero qui prosequeretur, nos ad Bonziorum cœnobium, quos ea suis alebat sumptibus, amandauit: illi verò grauiter nobis offensi, respuêre: dæmonas dicere, nec locum excipiendo tam improbo hominum generi sibi superesse. Cur nos Deus, qui habitat in cœlo, cuius legem exponeremus, ex ijs periculis non in cœlum eriperet? Tamen ad extremum siue Dominæ metu, siue famuli precibus adducti, phani particulam nobis ad hospitium assignârunt. ibi toto biduo commoratos mulier nos domum suam rursus accersit, & in posticis ædium partibus ambulatiunculam quandam nobis ad diuersandum attribuit. hic nos quot periculis, quot laboribus perfuncti fuerimus, ne longior sim, in præsentia sileo. Sanctis sacrificijs, & precationibus tuis non admodum commendamus, & patrum fratrumque carissimorum: quos ego ad hanc gentem salutaribus erudiendam præceptis, & veram in agnitionem Dei conditorisque sui trahendam, propediem venturos esse confido. Amangutio, 13. Calend. Nouembris. M DLI.

EDVARDI SYLVII AD SOcietatem Iesu Goam.

AMANGVTIANAS res primùm, deinde verò Bungenses ad Diuinæ maiestatis gloriam hac epistola persequar. Postquam à nobis Petrus Alcaceua discessit in Indiam (discessit autem Octobri mense, anno Domini M DLIII.) Amangutium veni cum Cosmo Turriano. ibi ex familia Regia multi insignes ac nobiles, & cum eorum singulis alij xv. fermè, vel xx, Christiani sunt facti. ad eum numerum accesere Meacenses Bonzij duo, quorum alter, earum legum in primis peritus, multa per contatus à Cosmo, totam illi suam vicissim de mundi opifice, deque hominis anima sententiam patefecerat, cuius erat summa, nullum esse planè verum omnium conditorem. Verumtamen ipsemet conditor suam illi gratiam impertiri dignatus est, vt quanto versaretur in errore, & quàm essent vera, quæ à Cosmo dicebantur, liquidò cerne-

erneret. itaque Dominum Deum nostrum ex animo colere statim decreuit. id quò melius faceret, omnibus rebus quibus ad eam diem vtebatur, abiectis, exiguum sibi tectum, aliqua ex parte à nobis adiutus, cum socio suo Barnaba exstruxit. ibi morantur ambo, & victum sibimet suis manibus operantes quærunt: nihil è domo nostra, nihil aliunde gratis accipiunt: vnam acquirendæ virtutis rationem scisciantur à nobis, in qua, ceu nouellæ plantæ, adeo feliciter crescunt, vt mei me sanè ex eorum comparatione pœniteat. Eodem tempore Iaponius alius quidam ad Deum conuersus est, magna humanitate vir, acutoque iudicio, annos natu plus quinquaginta: & quamuis, antequàm constituit Christiana sacra suscipere, diaboli tentationibus adeò vexatus est, vt in morbum inciderit; postea tamen quàm Deo seſe commisit, manna absconditum affatim hausit, & nunc de pristina sua impietate deque excellentia diuinæ legis loqui non desinit. Is nouo nomine Paulus appellatur: & quòd magna prudentia & ingenio præditus est, & nihil vnquam adorauit in vita (nam Iaponiorum superstitionem inane semper nescio quid iudicauit) suo exemplo multos ad religionem impulit Christi: cui ille haud sanè fictè dat operam, siue transferendis in patriam linguam scriptis quibusdam, (qua in re valet plurimum, & stylus eius valdè probatur) siue alijs mortalibus omni ratione ad veritatis viam trahendis: præsertim verò confirmandis ac retinendis in fide neophytis, quos antea tam vehementer infectabatur. Vxor eius, & filij sunt iam Christiani, cum ipsius fratre non minus ingenioso, & ornato, alijs præterea ipsius affinibus, & amicis.

Septuagesimum vel octogesimum alius circiter annum agens, vir nobilis, ac dynasta, superstitionem suam cum Christiana religione commutauit: idolorum ante id tempus cultor egregius, quippe cui, simulacris humi de more statuendis venerandi caussa, præ assiduitate laboris occalluerant manus. nunc verò tanta ei lux veritatis oborta est, vt de laboribus ab se frustra susceptis, deque sua cœcitate verba facere nunquam desistat. is idolorum loco templum ædificare decreuit, quo Christiani ad sermones inter se de cultu diuino ferendos augendæ pietatis caussa conueniant: & vniuersis qui sub imperio suo sunt, omni conatu persuadere constituit, vt ad Baptismum accedant: quo lustratus est eius quoque filius annos natus triginta, qui domum nostram Christianæ doctrinæ & sacrorum caussa ventitat. Tria passuum millia distat ab vrbe Amangutio vicus quidam. ibi ad quinquaginta, vel sexaginta neophytos rusticos operarios omnes, tantũ rerum diuinarum studium ceperat, vt litterarum prorsus ignari, litteratos homines populares suos argumentando conuincerent. Quin etiam eius loci Bonzius ipse, cùm illos sæpe sermone atque altercatione lacesseret, turpiter ab ijsdem superatus ac victus, existimationi suæ denique migrando consuluit. eius discessu neophyti valde leuati sunt. Ijdem pariter vniuersi cum in locum sæpe se conferunt, vbi de cultu diuino disseritur, admonentque inuicem se se, & ad fidem, ac religionem hortantur. Verùm de statu rei Amangutianæ plura cognoscetis ex epistola Cosmi Turriani, quam misit in Bungum; ex qua ego hæc quę sequuntur excerpsi. Ex hisce pauperibus multi facti iam sunt, fiuntque semper aliqui Christiani.

„ ijdem precationes tenent, easque ad ianuam fere quotidie recitant: tum singulis caxa
„ (quod monetæ genus est) in eleemosynam datur: quare illi admodum læti, & Domino
„ gratias agentes domum se se recipiunt. ijdem, Dominicis diebus, cùm in ordinem discu-
„ buêre; qui Christiani ad sacrificium veniunt, aliquid ijs præbent eleemosynæ caussa: ita-
„ que & illi beneficio gaudent, & Christiani rei totius dispositione atque ordine delectan-
„ tur, & omnes in vniuersum Domino gratias agunt; cuius sibi munere, anteactæ ipso-
„ rum vitæ fœditas patuit. Paulus & Barnabas Meacenses Bonzij duo mirabiliter in fide
„ proficiunt. Faxit Dominus, vt ad finem vsque perseuerent. Die qui fuit DD. Cosmo &
„ Damiano sacer, vespere mortuus est Ambrosius Eunadus Faisumius, Regis œconomus.
„ eius funeri mecum interfuêre plus ducenti sexus vtriusque neophyti. signum Crucifixi
„ vnus è neophytis præferebat; & quoniam demortui domus à nostra plurimum aberat,
„ pompa mediam per vrbem necessariò ducta est. Efferebatur autem corpus admodum ex-
„ celso feretro, tantaque funalium multitudine, vt ipsam diei lucem repræsentarent; ac
„ terræ quanto licuit apparatu cæremonijsque mandatum est. Commouit ea res aliquan-
„ tum ad impias sectas deferendas cognatos ipsius, & maiorem ciuitatis partem: quas qui-
„ dem sectas planè relinquerent, si diuinæ legis interpretum hic foret copia. Vxor autem
„ eius continuò pauperibus fecit benignè: nam & ipso quatriduo præbuit ipsis epulum, & è
„ domestica suppellectili multa distribuit: in ijs etiam vestem sericam, ex qua conficietur

Universidad de Deusto
Biblioteca

pecunia ad ædificandam illis domum in area,quam idcirco nobis neophytus quidam attribuit.Hoc eius rectè factum,cæteraque neophytorum erga inopes beneficia, quibus bis terue cibaria singulis mensibus largiuntur, compenset Dominus:quem vos rogate fratres mihi carissimi,vt hæc ab illis fiant,nullam ob aliam caussam; nisi vt eidem placeant:& simul in officio me sua benignitate confirmet.

Domus ea,cuius meminit Cosmus,perfecta iam est.Absolutum est opus, v. Calend. Iulij,& diebus aliquot ibidem sacrificatum,sermonesque de ipsius fundatione sunt habiti.Hactenus de rebus Amangutianis. Nunc ad Bungenses venio.Anno MDLIII.nostri lapidationibus ibi malè accepti sunt,cõfictis in eos criminibus, quòd carne vescerẽtur humana.sed Rex,caussa cognita,rem totam breui compressit, dispositis custodiæ caussa circa domum nostram interdiu noctuque vigilijs. atq; ea sanè præclara fuit neophytorum probatio:quippe nos quò maioribus cinctos videbant angustijs, eò maiorem ipsi firmitudinem animi constantiamque præseferebant. Eo tempore multæ ad neophytos conciones,multæ contra Bonzios disputationes habitæ sunt:qui victi,cùm quid agerent non haberent, insigni mendacio populũ onerarunt,nulla re scilicet Christianam à Iaponica religione differre. Res erat sanè periculosa. itaque nostri diuinæ gloriæ zelo inflammati,nil aliud per eos dies docere populũ institerunt,nisi hæ duæ religiones quantopere inter sese differrent:legem quippe Iaponicam fabulis atque mendacijs:Christianam verò planè certissimis niti principijs.Atque ob id ipsum Balthasar Gagus librum Iaponico sermone conscripsit,ac dedit Regi, quem Rex coram se,suisq; consiliarijs recitatum,ac vehementer probatum,suo signo obsignauit, atque ad Balthasarem remisit,iubens ei renuntiari , se libri eius exemplum descriptum habere apud se: proinde exemplar obsignatum vt erat,ostenderet magistratibus, vt eos perspecta Christiana veritate & doctrina,beneuolos & amicos haberet.Ex eo tempore adhuc in pace fuimus.Bonzij in Dominum credidere complures.in ijs quidam legisperitus ex eorũ ordine,qui commentationibus vacant,noster antea vehemens aduersarius.huic ita deinde clarum veritatis lumen affulsit,vt in exquirendo Christiani hominis officio nunquam defatigetur.Tanta verò tranquillitate fruitur animi,atque ita Dei beneficia ipsius hærent infixa memoriæ;vt pro ijs à quibus Christiana mysteria didicit,& à quibus huc missus est,denique pro cunctis Euangelij præconibus preces ad Dominum assiduè fundat.Anselmus est quidam Dominus vici non longè ab vrbe positi.is, vt vxorem ad cultum Dei traduceret;anno superiore venit ad nos, & Balthasarem domum suam adduxit;qui fœminam,& domesticos omnes,aliosque complures necessaria ad religionẽ rudimenta edocuit, & conuertit ad Dominum.Horum exemplo tãtus in reliquis eius vici incolis motus animorum est factus , vt omnes fere Christiana iam sacra susceperint. Vicus est alius, decem leucas ab vrbe: illuc item anno superiore lucri caussa se contulit neophytus operarius quidam,Antonius nomine:ibiq; reperit hominẽ,qui ab dæmone septem iam diebus ita præfocabatur,vt nihil neque esculentum,neque poculentum per fauces posset demittere.Hunc miseratus Antonius,& simul recordatus latronis eius,cui culpam suppliciter agnoscenti Dominus noster IESVS CHRISTVS ignouerat,aquam in vas infundit,expiatque manu sua per signum Crucis.deinde hortatur ægrotum,vt peccatorum suorum agat pœnitentiam,& credat in eum,à quo & conditus fuerit,& salutem possit accipere.Annuit ægrotus ,& continuò porrectum sibi poculum aquæ totum penitus hausit,appositumque oryzæ paulum,sine labore comedit. Quæ res ægrotum ita permouit,vt cùm primùm per corporis vires liceret,ad nos conferre sese Christianæ religionis suscipiendæ caussa decerneret:itaque fecit:omnem superstitionem abiecit,Christianos ritus ac precationes edidicit , pauciſque post diebus est mortuus.Alium etiam conuertit ibidem Antonius,claro admodum genere natum. Lucas nouo iam nomine dicitur. Is cùm Baptismi caussa ad nos venisset , postea quam ablutus est,Balthasarem domum suam cum Ioanne Fernando, Antonioq; perduxit.ibi dies aliquot instituendis baptizandisque ita multis vacarunt,vt ex vna tantùm Lucæ familia,sexaginta capita(in his vxorem Lucæ,duosq; filios virili ętate) cœlesti lauacro purgauerint.Quorum tanta constantia,tantum animi robur apparuit;vt suo exemplo alijs ad fidem trahendis numerum deinde trecentorum impleuerint. Annus circiter agitur,cùm quidam oculorum acie sanè debili baptizatus est. is Dei benignitate factum est, vt vnà cum animi lumine oculorum quoq; lumen reciperet:etenim cõtinuò clarè

clarè cæpit videre:cuius rei fama cùm latius manasset; Iaponiorum ad nos concursus hinc inde statim est factus, partim cœcorum, partim vario morborum genere, vt lepra, febri, alijsque huiusmodi laborantium, in quibus Dominus pro sua sapientia, cœlestis numinis vim sæpe declarat. Quòd vt facilius cognoscatis, nonnulla referam,quæ in hoc genere contigerunt. In popularibus neophyti illius, quem ex oculorum debilitate repente conualuisse docuimus; iam inde ab ipso abauo quidam hæreditario veluti iure,& quasi per manus acceperat,vt à dæmone torqueretur. atque is impetrandæ salutis caussa,in victimas & impia sacrificia patrimonium pæne consumpserat.Verùm dæmones idolis inhabitãtes,quò maiores sibi honores haberi cernebãt, eò vexabant hominem grauius;nec illius tantummodo cruciatu contenti, arreptum ipsius quoq; filiũ annos natum triginta adeò malè accepere, vt multos dies nihil omnino gustaret,nec iam patrem, vel affines agnosceret. Balthasar vbi id resciuit, contulit eò sese,cumque filium in ipsis tormentis offendisset, iussit eum Diui Michaelis nomen pronuntiare.paruit ille, & in ipsa pronuntiationis clausula tam vehemẽter intremuit, tanta cum gesticulatione,motuque membrorum, vt qui astabãt,rei miraculo perhorrescerent.Verùm diuinæ placitum est bonitati,vt simulatque super eum Balthasar sacra illa effatus est verba:In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti; à nequissimo spiritu liberatus;continuò & cibum & vsum mentis rationisque receperit. Deinde verò vnà cum patre Christiana rudimenta edoctus,& vterque sacro fonte lustratus est;ac filius quidem,Michaelis:pater autẽ,Pauli nomen assumpsit.Paucis post diebus,eiusdem Pauli filia,soror Michaelis,ad templũ nostrum accessit, quæ itẽ triginta iam annis malè à dæmone habebatur. Ea cùm velle se Christianam esse dixisset, vehementi pariter ipsa timore corripitur.Tum Balthasar ad exorcismos confugit,cæpitque mulieri suadere,vt nomen IESV, nec non D.Michaelis pronuntiaret.illa verò discruciata grauissimè,ore compresso,voce veluti in cantum soluta,respondit,si,Xacæ & Amidæ,qui legem dedere Iaponijs,idola repudiarentur,neminem adorandum esse præterea: neque verò se cuiuspiam vi,ab eorum cultu posse abduci. Postridie qui dies fuit Beatissimæ VIRGINI sacer)templo Christianis referto, cùm mulier quoque adesset; Balthasar sacro peracto,ad exorcismum redijt.Hic dæmon versum eiulare, iniuriam conqueri, fœminamque torquere. Cùm in eo statu res esset , Christiani qui aderant , in preces dedere sese, nec ita multo spiritus ille nequam erupit, mulier autem valde leuata,est, atque integra prorsus mente, potum petijt, porrectamque sibi aquam lustralem seu benedictam , ebibit. Tum iussa dicere IESVS, MARIA, tam suauiter pronuntiauit,vt vox Angeli videretur. Ex eo tempore nunquam deinceps à dæmone vexata est,iamque Christiana sacra suscepit. Qui ægroti huc deuenere,ex ijs ad trecentos iam Christiani cernuntur.quorum sermones inter se de beneficijs à Domino post Baptismum acceptis,operæpretium est audire,dum hic patientiam in morbo ferẽdo, ille recuperatam prope valetudinem prædicat.solent autem huiusmodi ægroti,decẽ alios, quinde cimve singuli ad Christianam religionem secum adducere, quorum corpora non alio medicamento curantur à nobis, nisi aqua benedicta , cuius virtus in hoc regno multis experimentis, præsertim verò in oculorum curatione , quibus Iaponij vulgo laborant,est comprobata:vt eius petendæ caussa à leucis decem vel duodecim vndique concurratur ad nos.

Hoc anno,qui post Christum natum est MDLV. in hac æde sacra Funaiensi , à Cineralibus ad Paschalia vsque solennia , conciones quotidie cum sacrificijs habitæ sunt, tanta neophytorum frequentia,vt eos domus nostra non caperet, tantoque animi ardore, nonnulli vt è pagis pridie domum nostram venirent,quò postridie manè ad tẽpus concioni adessent;nonnulli autem ad templum duabus ante lucem horis accederent.quibus rebus homines ita vehementer inflammabantur , vt quotidie fermè deni, duodeni,vel etiam viceni post catechismum fierent Christiani. Itaque baptizati sunt eo toto Quadragesimæ tempore,quadringenti. A Paschalibus ferijs vsque ad Pentecosten eodem feruore ac studio continuatæ sunt quotidiè conciones , neophytorum rogatu, qui propitiandi Domini caussa mysterium Confessionis sanè quàm diligenter frequentant;quorum vitæ morumq; immutationẽ post Baptismum, noti affinesq; eorum valde mirantur,quippe,vt quisque maxima pro Christi nomine ignominia afficitur,ita se beatissimum putat.Quidã etiam,cũ initio conuersionis,nonnullo pudore territus latitaret;ita se nunc palam penitùs in caussam Christianam tanta sua cum delecta-

Universidad de Deusto
Biblioteca

iectatione demisit, vt verbo Dei potius quàm cibo sustentari aliq́ue videatur. Cæremonia quoq; nostra funebris magna cũ admiratione probatur ab ethnicis: vt funus quod primũ duximus, hominũ plus tria millia spectandi causſa celebrauerint. cùm autẽ pauperibus æquè ac diuitibus honorem à nobis videnᵗ haberi; tum verò legi Domini Dei nostri simile nihil fatentur esse. atque lex ea sanè latè vagatur in hoc regno Bungensi: nam præter vrbanum neophytorum gregem; Iacali quinquaginta, vel sexaginta, Siqui di totidem, Quinctani (pagorum hæc nomina sunt) plus ducenti visuntur. Neophytus quidam est, quem cæteri ob eius virtutem parentis loco venerantur & colunt; qui sepe ad sacrificia & conciones huc ventitat. Is ea circuit loca, & cunctos ad officium edhortatur. Superioribus diebus Balthasar Gagus cum Ioanne Ferdinãdo Firandum profectus est ad Lusitanorum, qui ibi erant, confessiones audiendas. Rex autẽ ante quàm discederet, venit ad nos, iussitq́; Balthasarem de commeatu sine cura esse: daturum se qui eum prosequeretur, & omnia ad iter necessaria compararet, idemq́ue, si Balthasar vellet, præstaret in reditu: præfectis etiam, quacunque transeundum esset, iumenta & cętera quæ opus forent, se imperaturum. Eum nunc in singulos dies exspecto. mecum hic de neophytis remansere senex quidam, Antonius nomine, quinquaginta vel sexaginta natus annos: & alij præterea quattuor vel quinque homines impigri ad necessaria negotia obeunda.

Scriptis iam litteris, ex Ida pago non longè ab vrbe posito mulier quædam cum marito ad hoc templum Baptismi causſa se contulit. Sed vterq;, quod Balthasar aberat, domum suam re infecta, consilioque pæne mutato reuertebantur. Id vbi cognouit Antonius is quem modò nominaui, me appellauit, vt preces ab omnibus, qui aderant, ad Dominum pro vtroque eorum habendas curarẽ. itaq; dum orationem Dominicam elata voce multi pronuntiamus, conspecta mulier est adeò vehementer intremere, vt illã ipsi tres homines regere & continere nõ possent: dentibus verò tã acriter infrendebat, vt viderentur effringi. interea constrictis ipsius manuum digitis, mulierem signo Crucis, & aqua benedicta lustrabat Antonius: nobis ex altera parte in oratione Dominica & Angelica salutatione perseuerãtibus. Post hæc mulier aliquantulum consopita, simulatq; expergesacta est, iussa dicere, IESVS, MARIA, primùm veluti indignabunda pronuntiauit. tum ei manus arctius iterum vinciũtur, precationi simul omnes insistimus: nec ita multo post fœmina dolere manibus, & lamentari, & rogare vt sese quàm citissimè soluerent. Deinde, pia admodum voce proferens, IESVS, MARIA, verum Creatorem suum adorare se dixit, grauemq́ue sese peccatricem agnoscere. Eadem mihi postea affirmauit, se toto septennio cordis ingentem sensisse grauedinem, sed iam ea leuatam, & exhilaratam esse. Postridie manè cum marito discessit: rediturus ad Baptismum cũ primùm Balthasar Firando reuerterit. Mihi sanè magnam tota res attulit voluptatem, & ex eo die planè alia mulier atque antea, visa est. multa præterea in hac regione geruntur à Domino: qui nos pro sua bonitate idoneos vineæ suæ cultores dignetur efficere. è Bungo 12. Cal. Octob. MDLV.

TAQVÆ REGIS FIRANDI AD Melchiorem Nonnium.

PATER Mag. Franciscus cùm meum in hoc regnum venisset, Christianos fecit magna animi mei voluptate nonnullos, quos equidem commendatos habeo, & ab omni iniuria tueor. Bis deinde ad nos venit etiam Pater ille qui Funaij versatur, baptizauitq́ue cùm ex affinibus meis aliquot; tum ex reliqua nobilitate permultos: quem ego virum aliquoties audiui, eiusq́ue doctrinam, quæ mihi penitus hæret in medullis, ita probaui, vt CHRISTVM sequi planè decreuerim. Quocirca te in meo Regno videre magnopere cupio: semel quippe mentitus, non mentiar iterum. Tu si ad nos te contuleris; & rem Deo gratissimam feceris, & à me quàm honorificentissimè liberalissimeq́ue tractaberis. Firando.

Taqua Nombo Firandi Rex.

COSMI

COSMI TVRRIANI AD SOCIETATEM Iesu in Lusitaniam.

EX quo tempore à Francisco Xauerio, qui postea migrauit è vita, Amangutij sum relictus; res per humani generis aduersarium minimè tranquillæ fuerunt: qui cùm intelligeret quantum Euangelij promulgatione proficeretur, omni ratione eam impedire conatus est: bellum enim Regem inter ac populares eius ita pernicioſum excitauit, vt vigesimo post meum aduentum die, Rege ipso cum filijs interfecto, alium, qui Regis Bungi erat frater, in magna tamen principum dissensione, suffecerint. Nec tamen à nobis interea cessatum est: nam ad annum MDLVI. (quod spatium fuit annorum circiter sex) assiduis concionibus, cæterisq́; ex instituto nostro ministerijs obeundis, Christianorũ duo millia fecimus: quo tempore nonnulli è proceribus, coniunctis viribus contra nouum Regem, sectatoresq́ue ipsius, vrbi Amangutio sæuum adeò incendium intulerunt, vt cùm amplius decem millibus familiarum incoleretur, vnius horæ spatio vniuersam flamma peruaserit. Nec sanè domus nostra, templumq́ue ab eo incendio fuit immune. Post hæc affertur nuntius, aduentare hostes; quo audito Christiani conueniunt, communiq́ue sententia statuũt, non esse mihi in ijs tumultibus commorandum: denique vigesimo post incendium die, cùm iam hostium exercitus ab vrbe non plus tribus millibus passuum abesset, vehementer à me eflagitant, orantq́ue vt inde discedam. quorum ego precibus eo animo cessi, vt post eas turbas, ac seditiones redirem. Cõsilio profectionis meæ cognito, reliqui Christiani ad me concurrunt, nullam ea nocte partẽ capiunt quietis, cùm alij peccata cõfiterentur, meumq́ue discessum lugerent; alij mecum vnà decedere decreuissent. quos ego vt potui, verbis solatus, discessi, multis me nihilominus ad nouẽ millia passuum prosequentibus summo cum dolore ac gemitu. mortuum parentem in conspectu eos habere dixisses. Nimirum præsagire iam tum videbantur calamitates, quæ postea contigere: quippe deinde, & vrbs funditus euersa est, & summa annonæ inopia, aliaq́ue id genus multa incommoda cõsecuta. In itinere cùm diuellerentur à me, ecce tibi denuò lacrymæ virorum, mulierum, puerorum; quæ me sanè magno mœrore, tristitiaq́ue affecerunt: atq; ita illi ad suos regressi sunt, ego Funaium iter intẽdi, qua in vrbe versabatur Balthasar Gagus cum duobus fere millibus Christianorum, quos ibi fecerat, eratq́ue magna apud Regem in gratia, ad quem Prætor Indiæ certum hominem Regis Lusitaniæ nomine cum pretiosis muneribus misit, egitq́ue gratias quòd nos adeò humanè liberaliterq́ue tractaret. Hoc ille officio permotus, ædes nobis optimas ex materia cedrina est elargitus: è quibus templum exstruximus cum reliquis ad incolendum necessarijs ædificijs, operam suam in id nauantibus admodum impigrè Christianis. Decreuit etiam nobis aureorum quinquagenum vectigal. Inde cùm æstus belli iam deferbuisse videretur, ethnici multi ad verbum Dei confluebant, ac fere semper ad Dominum conuertebantur aliquot, decem interdum, interdum quindecim, pluresq́ue aut pauciores, prout mentes eorum Spiritus sancti claritas illustrauerat. Amangutio etiam Rex, regniq́ue proceres, missis per Christianos epistolis, nos ad se inuitarunt. qua de re cùm Regem ipsum Bungi amicitiæ causſa consuluissem, respondit adhuc maturum non esse: simul ac foret, se moniturum. suspicati sumus occultam aliquam coniurationem ipso conscio aduersus Amangutij Regem esse conflatam: nec sanè temere, nam ex principibus quidam potens, Amangutium ex incendio fermè iam instauratum aggressus, diruit, magna ciuium parte vel spoliata, vel in seruitutem abducta, Regis etiam fratre cum omnibus ijs, qui partes eius sequebãtur, occiso. Ea re cognita, Bungi Rex magnas copias ad Amangutium occupandum misit, quo euentu, adhuc incertum est.

Anno MDLV. octauo Idus Septemb. Rex apud nos sanè quàm iucundè cœnauit: à cœna de Deo verba fecimus. ipse per quendam ex amicis iussit nobis renuntiari velle se certos pecuniæ fructus assignare alendis ijs, qui in sua ditione Dei legem docerent. Respondimus, nobis hoc non esse ita necessarium, sed in pauperum, &c. nihil ilium hospitalem

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſpitalem domum à nobis ædificatam eſſe, quæ huiuſmodi ope admodum indigeret, orare nos Regem, vt beneficium illud in eam domum conferret; quod fecit, & ſimul iuſſit nobis attribui aream in vrbe imperij ſui admodum ampla ac celebri Facata nomine, ab vrbe regia quinque dierum itinere, vbi iam Balthaſar Gagus aliquot fecerat Chriſtianos. Eò nunc Balthaſar idem eſt rediturus, vt ibi diutius commoretur, atq; commodius Euangelium prædicet. Chriſtus Dominus noſter, eas vires nobis eaſq; virtutes impertiat, quæ ad aſſiduos huius prouinciæ labores atque pericula ſunt neceſſariæ. Valete vj. Idus Septembris. M D L VII.

GASPARIS VILELÆ AD Societatem Ieſu.

ANno M D L V. cùm in hæc loca Melchior comiteſq; peruenisſemus, nihil ad vos ſcripſi, propterea quòd rediturus mox in Indiam Melchiore, ſatis fusè de moribus hiſce, ac regionibus ex ipſo vos cognituros putabam. Nunc ea perſequar, quæ poſt eius diſceſſum præſente me contigerunt, quò in omnibus immenſa Dei bonitas magis eluceat.

Vbi terram hanc attigi, iuſſus ſum Funaij habitare cum Coſmo Turriano, partim vt ingraueſcentem iam illius ætatem, in tantis ac tam multis laboribus aliquo auxilio ſubleuarem; partim etiam, vt ex eius conſuetudine ediſcerem, qua ratione horum Chriſtianorum ingenia colenda tractandaque ſint. Balthaſar autem Gagus, qui ibi erat, Firandum eſt miſſus, vbi portus eſt in primis celebris, & Chriſtiani nonnulli: Regulus præterea vrbis eius valde nos diligit, fecitque nobis poteſtatem areæ coemendæ, qua in area Virginis Matris ædem ſacrã excitauimus ad pios Chriſtianorum vſus, cũ Iaponiorum incolarum, tum Luſitanorum, qui eò commeant. Gagus ad Regulo humanè exceptus eſt cum alio fratre noſtro, itemq; alio Iaponio Chriſtiano in rebus diuinis admodum erudito, quos ſecum adduxerat. Hos deinde cognouimus in neophytis inſtituendis magna cum laude verſari. poſt Gagi diſceſſum, aream coemimus patentiorem, donauitq; Rex nobis peramanter quaſdam ædes in proximo, quæ ſtatim nobis vſui fuere. ex ijs quippe templũ exſtruximus, addidimuſq; tecta nõnulla nobis ad incolendũ neceſſaria. Opus ad culmen perductũ eſt die ſanctis omnibus ſacro, anno M D L. VI. Melchior primum in eo ſacrũ fecit ſolenne. Inter hæc tempus aduenerat, quo Melchiori in Indiã redeundũ erat. quẽ à nobis dimiſimus, nulla ſpe in hac quidẽ vita nos reuiſendi. Inde Chriſtianę rei ex inſtituto dedimus operã nõ ſine aliqua difficultate propter occultas conſpirationes aduerſus Regẽ in vrbe cõflatas à reliquijs coniuratorũ, quos menſe ante noſtrum aduentũ capitali ſupplicio affecerat, ac deinde ad cæteros minori ſuo cũ periculo puniendos in inſulam quandã, quæ arcis inſtar eſt, ſeſe receperat. Hiſce tumultibus & recentes Chriſtiani vehementer, & nos etiã aliquantũ perturbabamur animis, (q ex Regis interitu, ſi fortè id cõtigiſſet) aut mors nobis imminere ſine dubio videretur, aut certè multa ac grauia incõmoda, q̃ magno nobis impedimento forent quominus rẽ ex animi ſentẽtia gereremus: verũtamen nõnullis à Rege conceſsis, pax inter eum & ciues compoſita eſt, & qualecunque otium conſecutum.

Inſtituti aũt noſtri in Iaponijs adiuuandis eiuſmodi ratio eſt. Primũ, quoniam plurimis tantæ ſunt tenebræ, vt animã ſimul cum corpore interire, nullumq; Dei iudiciũ de rebus in vita bene vel malè geſtis futurũ exiſtiment; duos menſes quotãnis, Nouembrẽ ac Decembrem, vſque ad octauum diem ante Natales Domini ferias, ponimus in quotidianis, de morte, iudicio, pœnis inferni, deq; cęleſti beatitudine cõcionibus; ad quas vniuerſi fere conueniunt Chriſtiani. Die verò mortuorũ omnium cõmemorationi dicato, in eandẽ rem maiori etiã ſtudio ac cæremonia incũbimus. Toto aũt eo tempore, cenotaphium habemus atratũ: ſuper id, reſponſum vnum verbis conceptis quotidie pronuntiamus, & ſacra rituum illorũ myſteria populo exponimus. Quo quidẽ anni tempore tanta vis frigoris eſt, vt præter aſſiduũ gelu matutinũ, multa etiã è cœlo decidat nix. Sed Dominus pro ſua clementia, neceſſaria nobis remedia ſuppeditare non deſinit.

In feſta Natalia, dimiſſis per finitimas villas nuntijs, Chriſtianorũ conuẽtum indiximus; quo [illegible] ginti quattuor, ac triginta millibus paſſuũ, tanta multitudo conſluxit, vt eos

vt eos templa duo cõiuncta, ędeſq; noſtrę priuatę non caperent. Media nocte ſacrũ ſolenne ritè peregimus cũ hymnis quibuſdã pijs, de laudibus Nataliũ Domini, & nõnullas è ſacris litteris hiſtorias expoſuimus, quib' rebus Chriſtiani admodũ delectati, & in ſacroſancta fide firmati ſunt. Poſt eorũ dierũ celebritatẽ cũ æquum eſſe non videretur, vt intra domeſticos parietes incluſi, animas IESV CHRISTI ſanguine redẽptas in deſertis regionibus perire pateremur; miſſus ſum cum Ioanne Fernando ad vicum. quẽ Cutamen appellãt, vbi aliquot Chriſtiani viſuntur, quò & gẽtilibus viam veritatis oſtenderem, & Chriſtianis ſolatium aliquod atque vtilitatem afferrẽ. Et quoniam iter illud pedibus iniquo anni tempore ſine vllo commeatu faciebamus; nec frigoris nec famis incommodum defuit. Peruenimus ad montem, vbi nos quidã ethnicus excepit hoſpitio, & paululum oryzæ dedit in cibũ: & quia lucebat adhuc, ab eo petijmus, vt viam nobis ad vicum quendam finitimum monſtrare ne grauaretur: quo cùm peruenisſemus, ad vetulam Chriſtianam probi viri vxorem item Chriſtiani, diuertimus. cuius nobis in miniſtrando ſtudiũ, & alacritas, cum veteris illius, ac naſcentis Eccleſiæ laudibus procul dubio comparanda, omnem prẽteriti laboris moleſtiam, ac defatigationem abſterſit. Cœnam pro ipſius anguſtijs parauimus ex herba iname quam appellant, atq; naſturtijs, cùm anus ad nos caleſaciendos ignem paucis quas habebat paleis excitaſſet. Eadem monita à nobis, vt aliquos ad Euangelium conuocaret, quamquam nox erat, friguſq́ue permagnum, tamen tantam in ea re diligentiam adhibuit, vt multos barbaros adduceret, ad quos cùm apud ſenem quendam de ſalutis ipſorum ratione verba feciſſemus, decem ex ijs permoti diuinitus Euãgelio credidere: quos ſimulatq; opportunum eſt viſum, magna noſtra lætitia baptizauimus. Acceſſit ad hos etiam ſenex annos natus ſeptuaginta, cuius domi ſermo de Deo (quem diximus) habitus fuerat. Is cùm annos circiter octo graui admodũ valetudine laboraret, ita vt mẽbris pæne ſolutis, interloquendum vehementiſſimè tremeret, multis in vita homicidijs perpetratis, demonis cultor, cuius ſpeciem ſe ſe identidem offerentem adorabat vt Deum; biduo poſt Baptiſmum Dei beneficio ſanus, ac liber ab omni tremore ſurrexit, & omnibus inſpectantibus, diabolicas ſyngraphas aliaq́ue id genus igne combuſſit.

Ex eo loco profecti, antequam Cutamen peruenimus, nos in itinere nox oppreſſit. in magnis tenebris, frigore, gelu, incerti qua iter eſſet, aut quem percontaremur, Deum precati nos in viam dedimus, & in cuiuſdam ethnici hoſpitium incidimus, qui nos ad Chriſtianum honoratum hominem habitantem in ea ſolitudine miſit, quem antequam inuenimus, iterum errauimus, ſed ea ipſa noctis hora nobis obtulit Dominus, qui nos ad optatas illius Chriſtiani ædes aliquando perduceret. Is nos ſimulac vidit, ſtatim nobis prouolutus ad pedes, nunquã ſe tanto in honore fuiſſe dicebat. ea nocte in conſolandis animandiſq́ue Chriſtianis eius domeſticis ibi poſita, poſtridie manè profecti, Cutamen venimus, acceptiq; hilariter ſumus à Chriſtianis, qui cognito noſtro aduentu obuiã nobis proceſſerant. Hic, dierũ aliquot moram fecimus, quò & Chriſtianos confirmaremus, & paganos ad Chriſtũ adduceremus, quorum decem cõuerſi, alij miſerabili quodam errore liberati ſunt: cùm enim ſeſe de more dominis ſacramento fidelitatis obſtringerent, idq́ue ante idolum ſtantes, ſanguinemq́ue mittentes è brachio, deſcriptis ex eo litteris quibuſdam, quæ legi non poſſent, & ad extremum ſyngrapha concremata hero ſe fidem ſeruaturos eſſe iureiurando promitterent; omni ſtudio fecimus, & effecimus, vt ſi ab ea cõſuetudine prorſus nollent abſiſtere, ſaltem per Deum conditorem cœli terræq́ue iurarent, quod nobis omnes ſe facturos eſſe polliciti ſunt, potiuſq́ue mortem oppetituros, quàm ad priſtinam iuriſiurandi formulam redituros. Ea res Dominis eorum pergrata fuit, ipſorumq; fidem, nunc multo quã antea pluris æſtimant. Circumſpectis huius prouinciæ miſerijs & inopia, Coſmo viſum eſt, è re communi futurum, ſi in vrbe Funaio valetudinarium inſtitueretur. Itaque conſilio cum Rege communicato, peramplam domum exſtruximus, bifariamq; diuiſimus, vt altera pars elephantiacos (quorum magnus in his locis eſt numerus) altera leuioribus morbis ægrotantes exciperet. Cõfluxere ilicò elephantiaci complures, quorum curationi præfecimus vnũ è fratribus noſtris chirurgię, peritum, qui cõtemptis vt Chriſtum pauperem ſequeretur, delicijs diuitijsq́ue quas poſſidebat, in Societatem noſtram adſcriptus eſt. Et quoniam vrbe tota montibuſq́ue finitimis multi prætereà inopes, ægrotiq́ue verſantur: conſtitutus eſt Iaponius Chriſtianus annos natus quatuor & viginti, ſpectatæ virtutis adoleſcens, qui caſtitatis voto alijſq́ue nõnullis Deo

Universidad de Deusto
Biblioteca

sese dicauit,vt is egentibus,viduisque diuideret eleemosynas, quas Christiani conijciunt in arcam ob eam ipsam rem publicè positam. Augetur autem quotidie huiusmodi pauperum,atque ægrotantium multitudo,in hospitali quam diximus domo, magno cum rei Christianæ adiumento,& barbarorũ pudore,cùm videant populares suos ægrotos omnes gratis à nobis curari,necessarijs medicamentis adhibitis.

Ineunte Quadragesima,instituti sunt sermones de sacra Confessione, quam Iaponij tanto cum labore,lacry misque peragebant,vt nostrum nobis teporem tacitè exprobrare quodammodo viderentur.

Per idem tempus multa ac magna capitis pericula adiuimus; cùm enim Rex arce se contineret,quæ abest ab vrbe vigintiquinque millia passuum, cumque magna latronum vis,sublatis iudicijs,vrbe tota volitaret, quorum animi in cædem nostram à Bonzijs solicitabantur; hyeme toto, necé in singula momenta exspectantes,pauco vino in vsum sacrificiorum,alijsque rebus nonnullis vt potuimus absconditis, cùm vel in cibo capiendo mors nobis ob oculos versaretur,vigilijs inter nos distributis(quod nunc etiam facimus)vitam nostram, magno sanè labore incommodoque tutati sumus. Quo tempore iussit Rex nobis renuntiari,se nihil opis in tali re nobis afferre posse: proinde nostræ saluti consuleremus, molestum sibi fore si quid nobis incommodi accidisset. Ac reliqua sanè vrbe item vigiliæ agebantur,sed omnis nostra spes,atque fiducia ex vnius Domini clementia ac bonitate pendebat.Inter hos metus hyeme exacta,nullo tamen Quadragesimæ die non habitus est sermo de rebus Diuinis,aliquot sese quotidie diuerberantibus,cũ sexta quaq; feria noctu de passione Domini verba fierent,flagrisq; in corpus suum omnes domestici nostri vnà cum Iaponijs centum fermè,sæuirent,qui ad audiendum Euangelium ventitabant.Semihora dicendo absumebatur: inde Christi Crucifixi proponebatur vexillum: postremò extinctis luminibus veniebatur ad verbera,nec ante cædendi modus fiebat ,quàm psalmus quinquagesimus ad finem vsque pronuntiatus esset,idque ea pietatis significatione,vt cuiusuis animus ad religionem,& lacrymas commoueri posset. Inter hæc rursus Amangutiũ inuitamur: sed quia in Bungo constabat operæ fructus; & simul,ne Ioannis Fernandi auxilio priuaremur (nam ei proficiscendum fuerat) Amangutianis rescripsimus, Paschalibus festis nos eò venturos. Sacrosancta hebdomada,quanta maxima potuit cæremonia religioneque peracta est.Primùm Dominico die Palmarum, solenni sacrificio facto, ramisq; de more distributis , prodijmus supplicantes,Crucemque præferentes permagnam; emensaque area spatiosa è regione ianuæ,foribus in reditu occlusis, Cosmus,qui extra templum cum signo Crucis populoque remanserat, clamare cæpit, Attollite portas: cui respondebat è templo chorus,vt assolet. cùm tertiò denique admissus esset,& ad aram maximam ordo comitantium, non sine summa omnium lætitia peruenisset ; sacrum missæ continuò cæptum est. Passione Domini decantanda, ingens animorum motus, & eorum, qui recitabant, & eorum qui audiebant est factus: tantumque dolorem delictorum atrocissima innocentissimi Domini mortis narratio omnibus attulit, simulque intimum solatium ita magnum, vt satis appareret, omnia hæc à Spiritu Sancto proficisci.atq; ita sacrum peractum,& ritus illi sanctissimi quid sibi vellent,populo expositum est. ad hæc templi parietes pullo peristromate conuestiti , & sepulcrum excitatum est ad sacratissimum Christi corpus condendum, ac persoluenda iusta solennia, adiuuantibus quinque Lusitanis, qui in hac vrbe hyemauerant, seque ad nos Confessionis causa receperant. Quartæ feriæ tenebras quas appellant,alternantibus choris canticum Zachariæ,cum symphonia;deinde psalmus idem quinquagesimus magno cum sensu, lacrymisque Christianorum;gentilium verò admiratione, & approbatione conclusit. Postridiè, ad sacram Eucharistiam admissi Lusitani & Iaponij aliquot, qui quidem ad tantum mysterium idonei videbantur: & quia tum primũ cœleste illud conuiuium inibant,summa animi dulcedine ac voluptate perfusi sunt. His ritè peractis, corpus Christi condidimus, templum circumeuntes accensis luminibus. In sepulcri præsidio Lusitani duo,cum totidem pueris,armati maculis ferreis, galeisque, sunt collocati:quæ res cùm tempus illud referrent, quo Christus liberator noster in terris versatus est, Christianos mirum in modum commouebat, magnoque malè actæ vitæ dolore afficiebat vniuersos. Sextæ feriæ exsequias maior populi frequentia celebrauit.decãtata passione Domini, & corpore Christi recluso non sine motu & comploratione omnium, mirabilis erat sacris peractis dolor ac mœstitia Christianorum

stianorum domum redeuntium. ijdem Sabbato sancto sacris adfuerunt. Ara in medio templo exstructa, sacello etiam maximo aulæis pictaque tabella exornato,in qua Christi resurgentis effigies cernebatur, multis præterea candelis ardentibus, pullum prætendebatur siparium,id,simulatque chorus, Kyrie eleison, nouies cecinit,subitò demissum, aram ipsam, & Cosmum stantem aperuit,qui è choro clam se subduxerat,seque ornatu sacrificantis induerat. Vbi verò Angelicus hymnus intonuit, confestim æra campana vi summa pulsantur. quæ res tanta ac tam repentina lætitia Christianos affecit, vt mente pene emoti viderentur, siue id ex præterito mœrore, siue ex rei nunquam ante id tempus visæ nouitate contingeret.sanè ij nobis dicebant se iam nunc in hac vita fructum cœlestis beatitudinis prægustare. Atque his rebus in Christiana fide non mediocriter confirmati sunt. Paschali die quæ consequuta est,corpus Domini circumtulimus sub vmbella, cereis & candelis accensis.Symphoniaci, cęterique ministri sertis amœnissimis redimiti iucundè psallebant.Nec tempestiuus tormentorum aliquot fragor , nec magna populi vis celebritati defuit.itaque concursus multitudinis nullum eo die locum sacro sermoni reliquit.

Dum hęc geruntur,affertur Amangutio nuntius, dynastam quendam nomine Moridonum copijs adductis, Regeq; Amangutij & principibus interfectis, vrbem totam flamma ferroque vastasse. Ac nobis vtique si eò veniissemus, fuerat moriendum: sed videlicet nos Dominus dignatus hoc honore non est; quem habet ijs tantummodo, quos præcipuè diligit. vrbis excidium ingens fames excepit,quę cùm è barbaris multos, tum è Christianis nõnullos absumpsit; vniuersum verò ciuitatis statum ac sobolem in multos annos omnino perturbauit,ac perdidit. Atque hi sanè bellorum tumultus, quod adhuc experti sumus. Christianę fidei propagationem magnopere distinent;sed nihilo minus eo ipso tempore in Bungi regno multi Christiani fieri cæpti sunt, præsertim ex inopi plebe.nam diuites ferè mundo seruiunt,& obtrectatorum voculas pertimescunt. Firando etiam à Balthasare Gago litteras accepimus,in parua quadam insula,triginta vel quadraginta homines Baptismum petere,Christianos eius regionis in IESV CHRISTI cultu proficere, phanumque exstruxisse, quamquã pro multitudine populi exiguum. Quod verò ad nos ipsos attinet,nunquã occasiones desunt,quibus probemur & exerceamur. Etenim Bonzij fictis criminibus falsisque testibus nos apud populum in inuidiam conantur adducere,quòd scilicet humana carne vescamur:atque ad faciendam mendacijs fidem vestes manantes sanguine in ædium nostrarum fores occultè conijciunt. idque non semel hoc anno fecerunt, qui est à Virginis partu M D L VII. quocirca toto pene Iapone percrebuit, nos dæmonas esse,nec verbis nostris habendam fidem.quod etiam scriptis in ianua nostra propositis palam edicunt.A pueris etiam interdum lapidibus petimur.Complures præterea nos fœdè & contumeliosè compellant, tametsi contra honesti viri permultũ reuerentur,& colunt.

Huiusmodi periculis(vt dicebam)tentamur à Domino,& præclarè docemur, quàm parum sine illius ope valeamus ipsi. Idem tamen hæc Iaponiorum peccata dissimulans, clementiæ suę non obliuiscitur, ad alliciendos ad se animos nonnulla supra naturam interdum efficiens . Quendam multis iam annis pene paralyticum Baptismo lustratum intra paucos dies sanitate donauit . Mulierem assiduo singultu etiam dum loqueretur & cibum caperet, iam diu laborantem per Baptismum eo vitio liberauit. Aliam energumenam,vt primùm Christiana facta est, dæmon reliquit. E montanis quidam cùm febri conflictaretur, ad templum nostrum descendit, certus inde non ante discedere quàm sanitatem reciperet, postridieque conualuit. Iam in ipso valetudinario, quod diximus, vulnera, veteresque decem atque etiam viginti annorum abscessus quarto decimo interdum die sanantur. Atque hæc omnia necessaria sanè sunt ad huius gentis tenebras dispellendas,detegendosque diaboli dolos,atque prestigias. simulat quis ex composito se mortuum esse , hunc venefici extractum è sepulcro se ad vitam reuocasse mentiuntur. Interdum etiam adiuuante dæmone ægrotos aliquos curant. Quidam cùm multos iam dies nusquam appareret, veneficorum opera repente comparuit. Defunctus cùm efferretur nescio quis, vbi ad feretrum detegendum sepeliendi causa ventum est,nullum cadaueris ne indicium quidem inueniunt. Hisce alijsque id genus artibus miseros Iaponios diabolus decipit: quorum ad cætera scelera, quæ multa sunt,illa etiam accedit immanitas, vt filios infantes crudeliter enecent, vel quòd vnum aut alterum sobolis causa satis esse,vel quòd in rei familiaris angustijs eorum felicitati hoc

pacto

Universidad de Deusto
Biblioteca

pacto se consulere arbitrentur. Persua sum habent etiam alicubi: quæ mulieres ventrem ferant, eæ sœminam si pepererint, ad inferna damnari: qua re permotæ fœtum in vtero medicamentis interimunt. Iam verò vetantur Iaponij de vitæ exitu cogitare, ne videlicet mortis metu à flagitijs deterreantur. quocirca mortem repentinam exoptant, beatumque putant cui ita obire contigerit. Sunt etiam qui dæmonem colant, eoque familiarissimè vtantur, quos Iamambuxas hoc est milites conuallium appellant, ij ad famam sanctimoniæ colligendam, sese grauiter puniunt, stant, vigilant, cibo parcissimo vtuntur; altero denique, vel tertio mense, vbi satis factũ esse diabolus pronuntiauerit; nõ nullis amentiæ socijs vnà secum adhibitis emendicata à popularibus stipe, mare petũt, nauiculamque cõscendunt, cuius sentinam ita perforant, vt accepta paulatim aqua mergatur. Ad hæc, diabolus magnopere satagit quò brutorum animantium specie vulgo adoretur. atque vt boues colant, hominem occupat; percontantibus nomen, respondet se regem esse boum: rogatus vt abeat, negat se ex homine discessurum, nisi templum sibi exædificaturos esse recipiant. Si pollicentur, abscedit. si promissa non fecerint, rursus reuertitur, oppressumque hominem varijs cruciatibus torquet, quousque phanum ædificent, in quo varias belluarum figuras pro numine venerantur, capitali etiam alicubi proposita pœna, si quis bouem occiderit. Interdum etiam venatores, si quam feram interemerint, suis veneficijs in morbum inducit. Itaque eius rei metu feras pro dæmone suppliciter colunt. Quæ omnia facit ille nimirum ob eam causam, vt mortales vero Dei cultu deserto mutent gloriam incorruptibilis Dei in similitudinẽ imaginis corruptibilis, hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Iaponiorum doctrina seu superstitio multiplex est. alij nescio quem iam mortuum colunt nomine Amidam, alij quendam, quem Xacam nominant. est etiam hæresis eorum, qui lingua patria Fotoqui vocitantur, in opinionum suarum prauitate vsque adeo pertinaces, vt aures Euangelio prorsus occludant. negant enim fidem habendam nisi scriptis ijs quæ apud se habent: & pro miraculo est, si quis eorum Christiana sacra suscipiat. Denique Soli etiam, ac Lunæ deorum honores habentur, nec non ipsi dæmoni, cui templa erigunt, atque in ipsis templis effigiem eius multo quàm nos fœdiorem ac deformiorẽ depingunt. Multi sunt etiam cœtus cœnobitarum vtriusque sexus, albo vestium colore, rufo, nigroque distincti, vita moribusque turpissimi.

Societatis nostræ in his partibus tria domicilia sunt. Amangutij vnum, vbi multi erant Christiani: verùm ædes eæ vnà cum vrbe ipsa incensæ, & solum à barbaris templo Idolorum postea dicatum est: tametsi nunc audimus nonnullos qui superfuerunt Christianos, idipsum iudicio repetijsse, eiusque possessionem nostro nomine recepisse. Alterum est domicilium Firandi. Tertium, idemque omnium maximum est hoc Bungense, quod in primis stabile Deo propitio futurum videtur, tum propter Regis (quamuis nondũ Christiani, eximiam erga nos beneuolentiam, & alijs rebus & in consilio dando probatam nobis, & cognitam; tum etiam propter existimationem à nobis apud præfectos regios magistratusque collectam. Accedit quod Rex Euangelij promulgationem in suo regno sibi gratam esse demonstrat. Ad quem si Rex Lusitaniæ Ioannes patronus ac parens Societatis nostræ legatum quempiam mitteret, multum ea res (vt arbitror) ad eius conuersionem valeret. Vos etiam atque etiam Dominum obsecrate carissimi fratres, vt Regem hunc excitet: nam vtique ex eius conuersione huius regni totius insularumque conuersio pendet; quippe cùm sit Iaponis Regum hodie in primis potens.

Septembri mense Firandum, cùm ibi Balthasar Gagus esset, duæ Lusitanorum naues appulsæ. Itaque à Cosmo ad eius subsidium in Confessionibus audiendis, alijsque laboribus, quos noua prouincia secum affert, eò sum missus. Meo aduentu Gagus, & Lusitani, & ipse regulus oppidi valde gauisi sunt. Et quoniam Christianorum veterum vita moresque apud hos populos in vtranque partem plurimum ad exemplum valent; primum omnium suadere Lusitanis institimus, diligenter cauerent, ne quem neophytorum exemplo suo offenderent. Multos Confessione purgatos sacra Eucharistia refecimus. omnibus verò dominicis festisque diebus ad Lusitanos à nobis, ad prouinciales à Iaponio Christiano comite nostro magnæ virtutis homine, & salutis suorum cupidissimo conciones habebantur: semel etiam cum symphonia sacrificauimus, & solenni supplicatione. præibant sclopetarij quadraginta cum displosione festiua: hos tibiæ sequebantur: deinde Lusitani duo cum funalibus, & crucifer vnus dalmatica indutus. tum è fratribus duo Litanias concinebant: postremum locum tenebat ornatu corporis pretioso Balthasar

thasar Gagus sacerdos. Vbi in conspectum nauium ventum est, in quibus erant vexilla sublata varijs Crucibus coloribusque fulgentia, prætereuntes nos maioribus tormentis honoris caussa consalutarunt. Frequens tum ibi fortè mercatus erat, quò ex omnibus fere partibus negotiatores conuenerant. Itaque spectaculum magna Christianorum lætitia, magno barbarorum conuentu atque approbatione celebratum est. Cùm ad Crucem peruenissemus, quam non longè ab ædibus nostris locauimus; habita de laudibus Crucis oratione, ad templum eodem ordine redijmus. Faxit Dominus vt per hos sanctos ritus qui cernuntur, Creatorem suum agnoscant homines, qui corporis oculis cerni non potest. Interim nuntiatur lætus rerum Bungensium progressus, simulque Pauli obitus natione Iaponij quem ægrum Funaij reliqueram, virum magnis virtutibus præditum. Hunc ferũt, agentem animam, intermortuis vocibus nihil tamen æquè clarè pronuntiasse ac IESVS, MARIA: cuius mortem homines pariter vitamque admirati sunt. Is triennium iam in vinea Domini laborauerat fidelis operarius comesque noster magno animi ardore, spiritu, curaque salutis humanæ. Itaq; multum eius morte damni fecimus. ægrè enim in tanta hominum nequitia similem Paulo reperias. Balthasar Gagus Cosmi iussu ex eo loco Facatam profectus est, vt possessionem adiret areæ quam Rex nobis ad ædes ædificandas attribuit. Inde Bungi Regem inuiset, vt is totam rem auctoritate sua confirmet. speramus autem id valde è re publica futurum. est enim ea vrbs cæteris aliquanto pacatior, quod mercatores opulenti, qui ibi commorantur, diuitijs metuentes suis, imminentis belli pericula largis muneribus, & congiarijs redimũt. Hic locus quartum iam quintumue annum abundat annona. exspectamus vicissim vaccas Pharaonis strigosas, quas vtinam Deus arceat. effodit enim pectus, infantium multitudo à parentibus tali tempore pereuntium: quibus si nunc in ipsa vilitate non parcunt, quid in caritate putandum est? Magna enim (mihi credite) fratres carissimi sterilitatis incõmoda ac difficultates in his regionib⁹ sunt, herbis prorsus vt ipsi diuites tolerent vitã. Idcirco nos Iosephi prudentiam imitati, in annum insequentem aliquid semper custodientes, Christianorum inopiæ, ac necessitati consulimus: tametsi inter Iosephi horrea nostraque permultum interest, quippe apud nos nõ nisi nasturtiorum folia, lactucæque sole tostæ adseruantur. Res frumentaria in his locis est perexigua: nam triticum vbi maturum est, imbrium vi tempestatumque deperditur. Oryzam fere demetunt, eamque non ita multam, vt vniuersę vrbi sufficiat: nec ea pauperes, nisi si quando gratulationis caussa, vescuntur: quos tamen omnes Domini benignitas alit, ac sustinet.

Scriptis his litteris, cognatus quidam Reguli Firandensis armis Regi Bungensium illatis acie victus est: quem quoniam Firandensis Reguli ope adiutum Rex Bungi cognouit, vastitatem eius regno inferre constituit. propterea Funaio scripsit ad me Cosmus rumorem esse, Bungensem exercitum infestis signis in hæc loca venturum: proinde si opus esset, rebus nostris maturè prospicerem. Ex hoc denique intellexi quid esset, cur antea me Rex Bungi vt Octobri mense hinc discederem, per litteras monuisset. Huius belli metu perterriti afflictique Christiani quidam ad me noctu venerunt, profesique sunt, si ego Firandi remanerem, se ad oppetendam mecum vnà mortem in templum nostrum esse venturos: sin minus, intra priuatos parietes vitę finem exspectaturos: quos ego salutaribus præceptis instructos, ijs verbis quæ tempori ac rei conuenire videbantur, bono esse animo iussi. Huius insulæ Firandi circuitus nouem passuum millia colligit, & aliquot habet vicos, quorum maximus est hic vbi sum in præsentia familiarum omnino ducentarum. In reliquis sunt Christiani nonnulli, quos, nisi bellum impediat, singulis hebdomadis inuisere statui.

Hæc habui, mihi carissimi fratres, quæ de hoc anno MDLVII scriberem. vos oro per IESVM CHRISTVM, vt precibus vestris mihi veræ summissionis, perfectæque obedientiæ virtutem ab eo impetretis, qui mea caussa adignominiosam vsque Crucis mortem esse obediens voluit. Ex insula Firando quarto decimo Calen. Nouemb. MDLVII.

MEL.

Universidad de Deusto
Biblioteca

MELCHIORIS NONNII AD SOcietatem Iesu in Lusitaniam.

ANNO post Christum natum MDLV. ad vos dedi litteras ex ora Sinarum, vbi hyemare coactus fueram, cùm Iaponem tenere non potuissem. Multa in eo itinere & magna vitæ pericula adiuimus, cùm aut in vada incideremus, aut naues inter se concurrerent. In eo autem portu Sinarum ad mensem Iunium vsque subsistiteramus, quod anni tempus Iaponicæ nauigationi vulgo putatur idoneum. Sed cùm repente decretum esset insequentem quoque hyemem ibi traducere; cõtinuò Lusitanos qui simul aderant circiter trecentos institimus consuetis officijs adiuuare. Casa itaque & templo è paleis raptim exstructo, quotidie Christiana doctrina tradebatur: omnib⁹ verò dominicis festisq; diebus sacrum missæ & verba de rebus diuinis non sine magno fructu fiebant. Quo quidem tempore dici non potest, fratres carissimi, quantum voluptatis animo ceperim, cùm viderem in Sinarum regione, inter tot seculorum idololatras, diuina sacrificia peragi, & Euangelium promulgari: & præsertim hebdomadæ sacrosanctæ Paschatisque solénia multis eorum qui aderant lacrymis lętitiaque celebrari. Illud etiam percommodè factũ est, vt Lusitani aliquot redimerentur, ab incolis iam diu in vinculis habiti, & capite sine culpa damnati. Tenebantur autem adeo tetra immanique custodia, vt nisi hisce oculis ego ipse vidissem, nunquam fieri posse putassem, vt quisquam eo vitæ genere spiritum duceret.

Quadragesima exacta, Cantonem Sinarum vrbem (quæ Olisiponi magnitudine pæne par est) tristes nuntij perferuntur, quibus omnes valde perterriti sumus: in Sãcij prouincia, tantam repente aquæ vim scaturigine crebra è terræ visceribus erupisse, vt omnem circa regionem ad passuum centum octoginta millia inundauerit, vrbes septem villasque complures obruerit, omnibus incolis vel ipsa inũdatione demersis, vel si inundationem effugissent, demisso cœlitus igne consumptis. Quod ita pro certo est habitum, vt Chaurel, qui magistratum Cantone summa cum potestate gerebat, quod patrem atque familiam ea calamitate amisisset, administratione deposita (id enim in patris luctu solenne est) ad obrutam Sancij regionem magno cum squalore discesserit. Hæc autem de Sinis tantũmodò cognita sunt; nam Lusitanis alijsue omnino aduenis mediterranea penetrare non licet. Inde, anno proximo, Iunio mense Iaponem versus nauigare perreximus, & duas inter insulas certum naufragij vitæque discrimen Dei beneficio euasimus. cuius clementia, & in eiusmodi periculis cura salutis nostræ, nostram in ipso fiduciam non mediocriter auget, magnamque spem affert fore, vt Bungi Rex ad Christum adiungatur, præsertim cùm eius rei, Rex ipse, scriptis ad Prætorem Indiæ litteris, significationes dederit non obscuras.

Cùm ad Bungi oram appropinquaremus, ad oppidum quoddam appulimus, cuius oppidi principes, sumptis armis ab Rege defecerant. ibi ex incolis qui ad nauem accesserant, audimus vrbem totam euersam esse, aufugisse Regem, putare se nostros etiam Socios qui ibi commorarentur, occisos. Ea res quamuis falsò nuntiata, omnes quotquot eramus in naui, magnopere conturbauit, ac perculit. Sed illuc nihilo minus vento aduerso contendimus, & Socios omnes incolumes DEI beneficio offendimus. Quos ego nobis ad littus obuiam prodeuntes quanto meo gaudio viderim, verbis exsequi fratres carissimi nequeo, prorsus vt à morte reuocati mihi viderentur. Neque verò in eo congressu Cosmus ille Turrianus temperare lacrymis poterat, bonus vtique senex, & vir planè egregius. Annos aliquot Amangutij vixerat, in ea vrbe relictus à Francisco Xauerio. ibi rem Christianã administrauit egregiè, multis magnisq; laboribus, ac difficultatibus fortiter superatis. Etenim vel intra priuatos ipsos parietes à Bonzijs lapidibus sputisque appetitus, illusus, & contumeliosè tractatus est, cùm sine magno periculo domo pedem efferre non posset, idque ob eam maximè causam, quod post Francisci Xauerij ex eo regno discessum, Rege ipso Amangutij ex insidijs interfecto, assiduo pæne bello ac seditionibus, cum vniuersæ fere nobilitatis ac magistratuum cæde regnum illud exarserat: cuius rei

A cuius rei culpam Bonzij (quorum est magna apud plebem auctoritas) cùm in Christiana sacra suscepta, neglectasque Deorum religiones conferrent; tantam in inuidiam Cosmum adduxerant, vt & mundus illi crucifixus, & ille mundo vicissim iure optimo dici posset. Sed eum in hisce incommodis & ærumnis præclara nimirum conscientia sustentabat: quippe qui ad Christi Domini nostri gloriam rẽtulisset omnia, & Amangutianam Ecclesiam interim conseruari atque augeri intelligeret. Denique mihi narrabat, nunquam se in vita, lætitiæ ac voluptatis tantum cepisse, quantum per id tempus Amangutij percepisset. planè vt existimem illum è lacrymarum mira suauitate & copia, magna ex parte oculorum aciem perdidisse. Vt in Bũgum veni, dedi operam vt Regem ipsum inuiserem, multisque eum rationibus ad CHRISTVM traducere sum conatus: sed frustra, partim quòd hostium metu in locum munitum sese præsidij causa recepisset, partim etiam quòd sibi intelligeret Christiana lege mores esse mutandos. Accedebat illa quoque suspicio, fore vt populares sui Christianum regem ferre nollent. Sed illud maximè retardabat hominem, quòd dæmoni deditus est in ea Bonziorum secta, quæ animum ait vnà cum corpore interire, spiritum esse nullum, & nihil omnino præter ea quæ sensu percipimus. Sunt autem Bonzij cum regni proceribus affinitate coniuncti, nobis verò, quod plebi eorum scelera fraudesque detegimus, iniquissimi, tantisque mendacijs populum onerant, nihil vt Euange-
B lio in his terris maiori impedimento esse videatur. Quod idem Francisco quoque Xauerio (quamuis id nos celaret) vsu venisse nunc demum cognoui. Quot ille in ijs locis incommoda superauit; cùm pedibus iter assiduè faceret, cùm per vias, ædesque Bonziorum, ac principum concionaretur, vulgaribusque cibarijs, quæ insipidissima sunt, victitaret! In magnis verò frigoribus, instar famuli à pedibus, Iaponios equites citato gressu persequebatur, talari veste nunquam deposita, & quidem sarcinula onustus, vt eo comitatu insidias latronum effugeret. Idem in castigandis Iaponiorum flagitijs & superstitionibus adeò fuit liber ac vehemens, vt trepidaret comes eius, qui mihi hæc deinde cuncta narrauit. Quoties ille puerorum insectantium vociferationes, iurgia, lapidationes constanti semper inuictoque animo pertulit! Mortem verò pro Christo vsque adeo optabat, vt eam vltrò pæne quærere videretur. Regis quidem Amangutij nefario flagitio liberè atque acriter accusando, non obscurum adijt vitæ discrimen. Iaponijs proceribus quibusdam eum parum honorificè compellãtibus, tre-
mentem interpretem, & mucronis ictum in singula momenta exspectantem, ijsdem cõ
pellationibus (tametsi citra contumeliam) respondere iubebat. idque non contumacia elatus, sed quòd illud sentiret ac diceret: nullam (vt tum res erant) suæ doctrinæ dictorumque in ijs locis auctoritatem futuram, nisi maiore apud eos esset in honore,
C quàm ipsimet Bonzij, quos illi sanè valde reuerentur. Quam eius animi magnitudinem vitæque contemptum Iaponij vsque adeò mirabantur, vti Xauerius etiamnum magnum apud multos nomen sanctitatis obtineat. Ego in grauissimam febrim incidi magno sanè vitæ periculo: ex qua tertio denique mense præter opinionem euasi: cumque res Iaponicæ turbulentæ exiguam spem profectus ostenderent, infirmo etiamtum corpore ad meum prouinciale munus in Indiam mihi renauigandum existimaui. Huc nos (qualem nec videre me in vita memini, nec verò existere vnquam posse putaui) sæuissima dierum quinque tempestate iactati, incolumes Deo miserante peruenimus: cuius bonitatem supplices exoramus, vt quos è tot periculis ereptos in hæc loca perduxit, eosdem obedientia duce ad cœlestia regna sedesque peruenire patiatur. Cocino iiij. Idus Ianu. MDLVIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

GASPARIS VILELÆ AD Societatem Iesu Goam.

ANNO superiore, fratres mihi carissimi, ad vos fusè perscripsi res cũ alijs huius prouincię locis, tum præsertim Firandi gestas, vbi annum sum commoratus. quo temporis spatio Christiani mille & trecenti facti, templaque tria Christo dedicata sunt, quæ Idolorum antea fuerant. quam rerum conuersionem aduersarius ægrè ferens, magnas in nos turbas per Bonziũ quendam excitauit, qui ex incremento rei Christianę acri odio in nos iam ante cõcepto, habita insuper nobiscum disputatione turpiter victus, adeò exarsit dolore ac rabie, vt in perniciem nostram ex illa die neruos omnes intenderit. Confestim praua Bonziorum dogmata atque mendacia vulgo prædicare aggressus est, idque eo euentu, vt cuius nomen Firandi ante id tempus obscurum atque ignotum fuisset, plurimos iam sectatores haberet; nec plebs modò, sed ipsi Bonzij ex eius ore penderent. Inter hæc ille populum in nos omni arte incitare; monere & hortari, vti nos, sicuti Franciscum Xauerium antea, exterminarent, atque ita Deorum ab se iram ac minas auerterent. quibus rebus effectum est, non solùm vt multi in nos falsum dicerent testimonium, sed etiam quod Christianos pupugit vehementer, vt Crucem effringere non dubitarent in sacro cœmeterio politam: quam iniuriam & Regulus ipse, & aliquot alij Christi gloriæ cupidi quanquam vlcisci parati, iustis tamen de caussis patienter tulerunt. Dominus verò Deus noster nihil ijs alijsque multis eorum sceleribus commotus, sed recordatus miserationum suarum antiquarum, pro flammis atque fulminibus signa misit è cœlo ad eorum tenebras fugandas perquàm clara & illustria: etenim in media aeris regione species Crucis apparuerunt, aliaque prodigia valde conspicua. verumenimuerò vsq; adeò densa caligine mentes eorum obductæ sunt, vt insolitam lucem intueri nequiuerint; sed potius in sua pertinacia obfirmatiores, neophytos à Christi cultu summa vi reuocare conati sint.

Meacum est vrbs totius Iaponis caput, frequentissima academia, litteratorumque conuentu percelebris: cui ciuitati quòd Euangelij lux nondum affulsit, Cosmo Turriano Rectori nostro visum est faciendum, vt aliquis nostrum ad explorandum ciuitatis statum, simulque tentandum quis ibi locus Euangelio sit, mitteretur. Eius rei gratia crebris supplicationibus ac sacrificijs ritè peractis, hęc mihi prouincia obtigit, quãuis ad tantum onus haudquaquam idoneo. Sed qui illud mihi imposuit Dominus; idẽ ferendo quoque suppeditabit vires. Equidem, quod ad me attinet, mortem, iniurias, incommoda, & frigora quæ in ijs regionibus maxima sunt, mihi propono. Iaponicæ linguæ tametsi consuetudinem aliquam nactus sum, tamen quò facilius atque commodius cum Iaponijs agere possim, interpretem è Societate nostra Iaponium mecum duco, iamque me ad iter accingo. Itaque ne longior sim, temporis angustia prohibent. Illud à vobis fratres carissimi enixè peto quæsoque, vt me in tali tantaque re omnis opis egentem, Domino quàm diligentissimè commendetis. Ex Iapone. Cal. Septemb. MDLIX.

IOAN-

IOANNIS FERNANDI AD Melchiorem Nonnium.

ACTA proximi superioris biennij cognosces ex litteris ijs, quæ publicè missæ sunt. Nunc accipe quæ mihi in præsentia occurrunt. Bungensium Christianorum in suscepta religione maior in dies firmitas atque constantia cernitur: quippe sese pœnitentiæ, & Eucharistię sacramentis identidem muniunt: sacris concionibus adsunt, subinde se verberibus puniunt, aliaq; pia munera diligenter obeunt: horarias preces quotidie recitant, cruciatibus Domini in horas singulas ita distributis, vt vniuersam eius historiæ seriem singulis diebus ea ratione percurrant. Neque verò Facatæ, quanquam templo à militibus direpto & disturbato, cessatum est. Nam præter fœminas puerosque, patres familiarum sex baptizati sunt, quorum opera illam Ecclesiam propediem restitutum iri confido. Atque vt intelligas, Iaponij Christiani quantum in virtute profecerint; narrabo quid vni eorũ nobili genere nato contigerit. Is cùm esset Amangutij apud amicum opulentum, qui agros oryzæ feraces ei fruendos dederat, cumque videret se occupationibus distineri, quò minus Christo, quemadmodum optabat, totum se manciparet ac traderet; fundo vectigalibusq; relictis, Facatam vnà cum vxore, liberis, ac seruis venit, vbi non modò se ipsum Deo verè atque ex animo dedidit; sed filium quoq; indolis egregiæ nobis tradidit tenera adhuc ætate, Societatis nostræ doctrina præceptisque imbuendum. Idem, vt vni Deo vacaret, abiectis omnibus negotijs, totum Quadragesimę tempus posuit apud nos: quidquid à quotidiano sacro & concione supererat otij, totum id, precando, contemplandis sempiternis præmijs atque supplicijs, morteq;, & extremo iudicio insumens: quibus rebus in Domini nostri IESV Christi cognitione & amore crescebat in dies. Accedebat ad eius constantiam virtutemque corroborandam, rerũ à martyribus piè fortiterque gestarum assidua recordatio: è quibus, præcipuè diui Stephani delecta batur præclaro facinore, pro lapidatoribus suis in extremo spiritu Dominum deprecantis. Vbi hebdomadæ sacræ dies venerũt, vitæ maculis per Confessionem diligenter elutis, ipso Paschatis die cum alijs quattuor aut quinque cælesti pane sese pauit ac munijt. Quinto autem sextove post die, capta vrbe Facata, è principibus quidam qui seditione commota in Regem Bungi arma ceperat, is apud quem noster Christianus (vt diximus) Amangutij antea vixerat, se ab illo desertum indignatus, eum à sicarijs ad necẽ conquiri iubet: quos ille vbi se adorientes aspexit, nõ modò arma non sumpsit, cũ esset vir alioqui fortis ac strenuus; sed etiam quasi mansuetus agnus in genua procubuit, tãdiu ad Dominũ Deum oratione conuersa, quoad vsq; impio ferro confossus eidem animã reddidit. nec dubitamus quin pro interfectoribus fuderit preces. Etenim diui Stephani exemplũ intimis eius medullis inhæserat. Filius apud nos, vxor aút & filia apud sanctã fœminã precationi ac pœnitentiædeditæ, magnos in virtutibus habent ,,pcessus.

Alexander est quidam alius Christianus. is cùm esset in famulatu potẽtis viri in agro Facatensi, haberetque in eodem famulatu socrum & coniugẽ, quę vxori domini seruiebant; à Spiritu Sãcto permotus, ea familiaritate sălarioq; relicto, Facatam, Baptismi petendi caussa concessit. quo impetrato, perceptis iam Christianæ fidei rudimentis, tota de re dominum fecit per litteras certiorem, eumq; ita IESV fauente commouit, vt coniugem socrum ad ipsum & continuò dimiserit, quæ item ad Ecclesiã aggregatæ sunt. & coniux quidẽ, quindecim post diebus excessit è vita, IESVS, Maria piè pronuntiãs: quàm multis rationibus in cœlum ascendisse confidimus: Alexander verò vxoris morte sanctissimè obita adeò permotus est, vt omnem pecuniam abijcere, vitam cœlibem agere, & quoad spirauerit, Cosmo Turriano parere decreuerit. Pijs sacrificijs tuis & reliquorum patrum fratrumque mihi carissimorum me valde commendo. è Bungo, iij. Nonas Octobris. MDLIX.

Libri primi Finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER SECVNDVS.

LAVRENTII IAPONij ad Socios.

ACCEPI vestras litteras, quæ mihi periucundæ fuerunt: & quoniam intelligo quanto vicissim desiderio teneamini aliquid de statu nostro cognoscendi; exponam paucis, quæ nobis in hac Meacensi prouincia contigerunt. Primùm igitur Didaci domum deuenimus in Sacomoto vico: qui vicus iacet ad montis Frenoiamæ radices, in quo cùm cœnobia litteratique permulti: tum verò insignis cuiusdam principis Bonziorum domicilium cernitur. ad eum montem cùm peruenissemus, misit me Gaspar cum litteris ad Bonzium nomine Daizembum, quibus ille perlectis, aduentusque nostri caussa cognita; respondit, magistrum suum ex principibus eius ordinis vnum, qui è Bungo nos euocauerat, anno superiore extremum diem obijsse; & se tenui re familiari, auctoritate nulla relictum, præsidio nobis esse non posse. ad eum tamen postridie Gaspar, & ego reuertimus: & quoniam nos auidè ipse decemque eius discipuli Bonzij audire videbantur; apud eos verba fecimus: à quibus admoniti nullas religiones in ea loca iniussu Bonzij eius regionis maximi induci posse; dedimus operâ diligenter, vt eum conueniremus. Sed cùm res parum procederet; oppidi præfectũ postremò rogauimus, vt nos ad illum introducere ne grauaretur. tũ ille: Si disputãdi caussa venistis (inquit) excludemini: sin ædium visendarũ, id spectaculũ vobis pecunia muneribusq; mercandum est. Gaspar, vt omnes aditus clausos Euangelio vidit; à Frenoiama profectus, Meacũ cõtendit. In ea vrbe quattuordecim dies in ędibus conductis morati ad docendum minimè accommodatis, in alias migrare coacti sumus loco celebrio re positas. Huc Meacenses nonnulli iam ad audiendum Euangelium ventitabant. Post quintum aũt & vigesimum diẽ, Bonzio nos deducẽte, viro in primis ciuitatis honesto, Regem seu Imperatorem Gaspar adiuit. à quo ita amicè acceptus est, vt ex ipsomet eius poculo, honoris & amicitiæ caussa biberet. tum verò frequentiore etiam vrbis parte nobis ad habitandum assignata, magna vis omnis generis hominum ad nos, vel audiendi, vel disputandi caussa, confluxit: sed animis initio tam obduratis, vt verbo DEI audito partim blasphemarent, partim etiam irriderent nos, atque deluderent. per eos dies cùm honesta mulier Meacensis ad concionem venisset; vbi peroratum est, Baptismum petijt statim: sed rem distulit Gaspar, eò quòd mulierẽ nondum ad id Sacramentum idoneam repperit. Cungues præterea duo (magni honoris nomen id est) nectu ad nos audiendos ita se conferebant, vt nostram doctrinã valde probare viderentur: quidam verò è principibus oppidi Gamangoxini, qui Meaci habitat, cum decẽ alijs apud nos Christianus est factus. postea cùm Gaspar ad Mioxindonum, qui prȩcipuum Meaci obtinet dignitatis locum, auxilij petendi caussa à primario quodã ciue deduceretur; tota vrbe percrebuit Mioxindoni iussu primarium illũ virum in vincula Gasparem cõiecisse. rursus, cùm vrbis præfectus per compita edixisset, ne quis Gasparem læderet; fictis rumoribus multi edictum esse mentiebantur, vt Gaspar oppido pelleretur. huiusmodi multa prętereo, quæ singillatim enarrare nimis lõgum est. Sed iuuante Domino IESV CHRISTO confidimus, nos, vt adhuc fuimus, ita etiam in posterum incolumes futuros magna cum Diuini nominis gloria, rabieque ac dolore diaboli, quando ìam nostri in hanc vrbem aduentus, ad Banduensem vsque Bonziorum academiam fama penetrauit, sexcentis passuum millibus Meaco distantem. interim Bonziorum minis, atque importunitate compulsus hospes is, ad quem diuerteramus, nos domo sua dimisit: itaque in aliam nos recepimus. Hic acrius etiam in nos aduersarij fœuire cœperunt, cùm nos alij simias, vulpes alij, alij denique à dæmonibus occupatos, anthropophagosque appellarent: pueri etiam eorundem instinctu cùm cæteris iniurijs, contumelijsque, tum etiam lapidum, glebarum, & arenæ coniectu infestarent, atque lacesserent. Quanquam his rebus, Domino adiuuante, minimè deterriti sumus, quò minus Euangelium ad mensem Aprilem vsque nuntiaremus, cui Iaponij centum circiter fidem habuere, baptizatique sunt. sub id tempus Bonzij quinque nos conuenerunt ex ea secta quam Baracaque appellant, qui meditationibus quibusdam vacant arbitratu suo confictis. ij cùm nonnulla de nobis quæsissent eiusmodi, vt appareret eos à dæmone agi; Gasparis responsis victi abiectique conciderunt. Duo præterea ex ea secta quæ Tendaui dicitur, cùm diu nobiscum de religione atque acriter disputassent; conceſsere ad extremum veram nostram esse doctrinam, tametsi eorum nemo se ad Christum adiunxit.

Alius in primis eruditus, cùm è sermone Gasparis cognouisset vnum esse opificem rerum omnium, animosque hominum nunquam interire; idcirco negauit se Baptismum petere, quòd ex impurissimo flagitiorum cœno emergere, casteque viuere se posse diffideret.

In Bonziorum ordine magnum est nomen eorum, quorum eruditionem duo quidam ex principibus suo chirographo comprobauerint. Ea veluti quædam canonizatio est: in sella constitutos adorant, eorumque approbationem scripto testantur. ex eo tempore qui probati sunt, certos locos cæteris ad meditandum proponunt. Hunc dignitatis gradum adeptus Bonzius quidam, nomine Quenxu, qui ipsos triginta annos in meditando consumpserat; in charta pratum, & in eo aridam arborem depingendam curauit. ad arboris autem radices carmina duo descripsit iudicum chirographo confirmata, quorum hæc erat sententia:

Prioris, Cedo, quisnam te seuit arbor arida?
Ego, cuius principium nihil est, finis nihil.

Posterioris; Meum cor, quod neque esse, neque non esse habet,
Neque it, neque redit, nec retinetur vspiam.

Is igitur Bonzius cùm ad Gasparem venisset contumacia inflatus, quòd diceret iam sibi perspicuum esse, quidnam antequam nasceretur fuisset, quid tũc, quid deniq; post mortem esset futurus; seque non discendi caussa, sed animi tantùm, ad nos accessisse; diuinitus ita repente immutatus est, vt verè nihil esse quidquid sciebat, sibique Christianam doctrinam esse necessariam intellexerit. Baptizatus itaq; summa populi admiratione; vitæ exemplo, quam ducit sanctissimam, alios aliquot partim conuertit ad Christum, partim vehementer commouit. Cosmus autem amicus noster qui ante sexenniũ in Bungo baptizatus est, aduentu nostro cognito nos statim adiuit, parentibusque ac patria relictis Dominum cœlebs colere, & Gaspari obedire constituit. Bonzius erat quidam admodum senex, annos iam quadraginta in meditando versatus, is Christianam religionem ita auidè arripuit, vt id ætatis homo ad verbũ Dei audiendũ à sex passuum millibus ventitet. Ad hæc, Bonzij circiter quindecim Christũ secuti, partim legitimis iungi nuptijs, partim cœlibem vitam agere (quod in eo hominum genere maximè mirum est) decreuerunt. In vico Farima habitat Bonzius, qui piscibus, carnibus, tritico, hordeo, denique oryza abstinet, herbis tantùm victitans, arborumq; baccis ac pomis, quique æternę salutis adipiscendæ caussa voto se obstrinxit è libro quodam Xacę, quem Foquequiũ appellãt, se gratis plebem eruditurum. Narrauit aũt nobis, se ante decennium per nocturnam quietem sibi visum esse versari cum sacerdotibus, qui è Cenghequu, hoc est Europæ regione venissent, sibiq; rectum ad salutem iter ostenderent, experrectumque postridie, statim audisse Amangutij esse presbyteros quosdam è Cenghequu,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ghequu,de vita futura publicè disputantes.Hic audito Euangelio gauisus est:sed quoniam sine commeatu Meacum sestinè venerat, dixit se Farimam redituru eo animo, vt sublatis rebus necessarijs, votisq; neglectis,& fallaci illa vitæ asperitate deposita,Meacum reuerteretur,& Christiana sacra susciperet.occultè etiã ad nos contulère sese audiendi Euangelij caussa viri insignes duo,quorum alter in meditãdo exercitatus,quodam quasi Episcopi munere fungebatur:alter erat Bonzius legum peritus, & conciona tor,qui in eo congressu Gaspari apertè confessus est,in Iaponica philosophia simplex nihil esse,vel solidum.Bonziorũ quoq; familia,quæ à Foxequu nomen duxit, vitamque seueriorem cæteris omnibus profitetur; audito Dei verbo,nostraque vitæ ratione perspecta,quòd Gaspar gratis populum doceat,& cùm ipse omni fœminarum consuetudine abstineat,tum laicos vna tantùm vxore iubeat esse contentos; offendi cæperũt in Bonzio quodam præfecto cœnobij,quem antea venerabantur vt Deum,quòd amicas habeat in occulto,& laboris in docendo sui mercedem exigat:cumque carnium ac piscium esu cæteris interdicat,ea ipse clam comedat;quocirca eum è cœnobio pellere, aliumque pauperem ac bene moratum in eius locum sufficere decreuerunt. Tres præterea ijsdem meditationibus clari,quintum iam diem conciones nostras assiduè celebrant,quos propediem baptizatum iri confidimus, eam rem ad exemplum magnopere profuturam.Non longè ab ædibus nostris incendium excitatum est: cuius incendij in nos vt veneficos,diaboliq; pręcones caussa cõferebatur:sed iam Bonziorũ furor aliqua ex parte deferbuisse videtur.quorum cùm ita multę,ac diuersæ numerentur sectę, suam quisque profiteri nos dicunt; Xingouini,idipsum Denichi,quod illi prædicent: Ienxuani Foben quoddam suum: Foquexani Mion (disciplinarum ea nomina sunt) Iondaxuenses Amidam: Xintani denique Quoquium: sed vt speramus,non longè aberit, quin omnes fateantur legem summi cœlorum terræque opificis nostro præconio promulgari:quem pro sua infinita clementia facturum esse confidimus, vt ipsum agnoscant,agnitoque omnem laudem,& gloriam tribuant.Vestras etiam atque etiam, fratres mihi carissimi,& istius Ecclesiæ,quibus egeo maximè,deprecationes imploro. Meaco iiij.Non.Iunias,M D L X.

CONSALVI FERNANDI AD quendam è Societate Iesu.

HISCE litteris nonnulla,frater mihi carissime, persequar, quæ,in Iapone dum essem,in vinea Domini gesta sunt.Vergebatur eo tempore Firandi Gaspar Vilela,cuius iussu Gulielmus vias vrbis ære campano circumiés,pueros ad Christianam doctrinam Iaponicè discendam in templum cogebat:ex quibus vnus admodum paruulus nondum ad cœtũ Christianorum adiunctus,Gasparem adijt Baptismũ magnopere essiagitans.quem Gaspar,id ætatis puerũ,patre ethnico, cùm prius perdiscere iuberet capita Christianæ doctrinæ,respondit ille,nequaquam se inde abiturum, quoad Baptismo lustratus esset.denique domum ad suos regressus,ita cum parentibus egit,vt patrem,matremque,fratres,ac sorores ad Baptismũ adduxerit. Ad aliud venio non minus mirabile.Diuturno morbo vexatus ethnicus quidam ex optimatibus, cùm varias curationes frustra tentasset, suadenti Christiano cuidam,vt ad valetudinem recuperãdam, Christiana religione susceptа, ad templum nostrum accederet,aquamque lustralem ebiberet;paruit ægrotus: statimque in pristinam valetudinem est restitutus. alij præterea morbi complures in his regionibus eadem aqua pelluntur.

Alius Christianus cùm è graui morbo iam prope animam ageret; me accersitum rogauit,vt quoniam essem è Societate Iesv, pro se Dominum deprecarer: sanitatem se continuò recepturum. psalmis septem pœnitentialibus recitatis, magnam ipsius fidem Dominus reddita statim valetudine remunerari dignatus est.

Profectus ex eo loco Gaspar in insulam quandam ad promulgandum Euangelium, incolas plus sexcentos triduo baptizauit, Christianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tanto diabolum affecit dolore,vt vnum è Bonzijs eò miserit,qui populo persuaderet, falsa esse quæ Lusitanus concionator docuisset. quare cognita Gaspar confestim eodem le-

gauit è nostris, qui apertis rationibus aduersarij mendacia redargueret. quæ res Christianos non mediocriter recreauit.

Haud ita multo post,barbari tres è principibus ciuitatis, communi consilio profecti ad excindendam Crucem in monte à Christianis erectam, vixdum scelere perpetrato;inter se rixari cæperunt, sibique inuicem idipsum facinus exprobrare: demum eò rixa peruenit, vt eo ipso in loco,vbi Crux posita fuerat, inter se ex prouocatione dimicauerint:quorum duo postridie manè mortui ibidem reperti sunt: tertius verò nusquã postea apparuit(ablatus à dæmonibus creditur)nec aliud quidpiam de illo auditum est,nisi quod biduo post adolescens quidam repente ab immundo spiritu occupatus palam dicebat:se nimirum esse qui Crucem præciderat,&propterea se in altera vita torqueri acerbissimè.quod vbi videre Iaponij, rei occultandæ gratia adolescentem absconderе statuerunt,atque ita ex oculis nostris euanuit,vt nihil de ipso deinde cognouerimus,incertumq; sit, eum ne interfecerint.qui partim hisce de causis,partim quòd sexcentos quos dixi neophytos viderent alios idola cremantes,alios in mare proijcientes;concursu ad Regem facto postularunt, vt Gasparem regni finibus pelleret.quibus Christiani cùm ex altera parte resisterent,resque iam ad arma spectare videretur;Rex misit qui Gaspari nuntiaret,nequaquam sibi placere eum in suo regno interimi:proinde ad Socios sese reciperet.quocirca in Bungum vbi erat eo tempore Cosmus Turrianus, inde concessit non sine magno quidem animi dolore: quippe qui in spem venisset,Regis ipsius ad Dominum traducendi.is enim sæpius Gaspari præsente me dixerat, se animo ac voluntate esse Christianum,& pro Christiano se gerere,quòd præclarè intelligeret patriæ superstitiones quantum à veritate distarent.

Valetudinarium & sodalitium,quod Misericordiæ vocant,à Cosmo institutum in vrbe Funaio Regni Bungensis,ethnici magna cum approbatione suspiciũt:cùm enim inter se ex animo ac verè non ament;mirantur in primis,reperiri in toto orbe terrarũ, qui pauperes curet,ijsque necessaria cuncta suppeditet.

Duo sanè admirabilia mihi narrata sunt,quæ in hoc oppido cõtigere. ethnicus quidam è primoribus ciuitatis ancillam habebat Christianam.atq;,vt ethnici fermè Christianos auersantur,conuersus ad famulã,Cur,inquit,tu Christiana es,cùm ego sim ethnicus?nisi continuò ab ista religione recesseris, hisce ego te manibus interficiã. Cui serua Dei,non eo consilio se Christiana sacra suscepisse respondit, vt ijs mox desertis ad barbaros ritus rediret.tum herus eius perseuerantia cognita,cum mortis minis interdixit, nè ex eo tempore ad Crucem adorandam sese conferret. illa verò diuino fulta præsidio,nihil ideirco ab instituta Crucis latria desistere,quoad eam herus obuiam in itinere factus,occidit.

Alterum illud est.Paucis ante diebus,quàm ego ad hũc Firandi portum venirem,Sinarum nauis Lusitanum quendam qui apud Sinas in vinculis fuerat,in eundem portũ aduexit.Sinæ aliquot ibidem commorantes cùm ad nauim accessissent, vt Lusitanum viderunt;quærere de nauarcho Sina populari suo cæperunt,quo consilio Lusitanum in ea loca perducere ausus esset,cùm Rex Firandi sacerdotem Lusitanum ex oppido pepulisset;nisi spoliari se ab Rege nauigio vellet,cõtinuò Lusitanum interficeret.Hæc dum agitãtur,diuinitus factum est,vt Christianus Iaponius quidam interueniret.is vbi mœrentem Lusitanum aspexit,ad eum confestim accedens, caussa mœstitiæ cognita manu apprehensum bono animo iubet esse:quantum per suas facultates liceat, nihil ei apud se defuturum.inde perducit domum,ibique hominem habuit quoad vsque nos eò peruenimus. Et sanè Lusitanos Christiani tanta beneuolentia prosequuntur,vt in eorum ædes æquè liber illis atque in suas ipsorum aditus sit:sed tum præcipuè prælarum amoris sui documentum dedère,cùm Iaponij facta in eos coniuratione arma ceperunt.quod vbi à Christianis cognitum est,communi statim cõsensu ad eorum defensionem se vel capitis periculo compararunt:cùm ex eis quidam extrema iam ætate, reliquorum domos circumcursaret,hortaretur que omnes ad mortem pro Christianis fortiter oppetendam:quare perterriti barbari,à suscepto consilio destiterunt.Obsecrate fratres carissimi Dominum,vt huius gentis animos ad suos errores ac miserias recognoscendas illuminet.Cal.Decem. M D L X.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOcios in Lusitaniam.

IN ijs litteris, quæ à vobis ad nos assiduè perferuntur, insignes amoris erga nos vestri, & caritatis cernuntur notæ. apparet etiam quanto studio teneamini ad nos subleuãdos in hæc loca veniendi. hanc plenam pietatis voluntatem, quoniam nos remunerari nõ possumus, Dominus ipse pro sua benignitate compenset: quanquam vt amori vestro nos etiam aliqua ex parte respondeamus (quoniam auetis scire quid à nobis in re Christiana geratur) anni huius præsertim acta ad vos perscribere statui.

Balthasar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiam, aduersa tempestate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atq; id fuit causſæ, cur à nobis huiusce anni litteras non acceperitis. Post eius discessum nuntij Meaco allati sunt, Bonziorum in Gasparem Vilelam odium aliquantulum refrixisse. itaque rursus aures dare cæpisse Euãgelio, fierique aliquos Christianos, atque in ijs nobilissimos homines, & in rebus physicis admodum intelligentes. Missæ sunt etiam aliquot à Meacensibus illis neophytis ad Bungenses Christianos epistolæ; quarum vna duodecim circiter paginarum magnam harum regionum Christianis attulit voluptatem, sępiusque descripta, omnia Christianorũ loca percurrit, & simul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epistolæ, sectarum Iaponis omnium (quæ plus vndecim sunt) expositio simul & confutatio, cum religionis Christianæ confirmatione: nec verò pacatas vnquam res Iaponiorũ fore, quoad omnes fierent Christiani: atque idipsum multis apertisq; rationibus probabatur. Mense Iunio ineunte, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus illum iter cepisse ad vrbem Sacaium, quæ bidui distat Meaco; vbi spes magna messis vberrimæ ostendebatur, non modò quòd sit libera, & in primis ampla Iaponis totius; sed multo etiam magis, quòd eum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuitasset, ædesque suas ipsi ad Euangelij promulgationem obtulisset. cuius tantum est eius rei desiderium, vt in Bungum etiam certum hominem cum mandatis miserit ad Cosmum Turrianũ. Recordabitur, vt speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, easque conuertet ad se: nos autem in suo confirmabit obsequio.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima; admodum augetur in dies (cæptis adspirãte Domino) cùm virtus veteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta est pietas, vix vt possim verbis assequi: nonnulla tamen attingam, vt ex ijs reliqua intelligatis. Primùm nulla nox præterit (vt mihi quidem videtur) quin verberationes in templo fiant, ac ferè semper omniũ quotquot ibidem eo tempore sunt. quibus in templo non licet, ij sese intra priuatos parietes cum vniuersa familia verberant. Quotidiè, quamuis ningat, Christianis refertum est templum: nec reseratur fere, quin multi reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus, tanta vis hominum confluit, vt ad multitudinem capiendã vmbracula è frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alij quidem præcipuis anni festis, alij verò diebus Beatissimæ Virgini sacris, alij quinto decimo, alij etiam octauo quoque die Confessione maculas abluunt. Sed Bungẽsium studium ac pietas Quadragesimæ præsertim diebus elucet. res profectò visenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas.

In pueris ijs, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui cernũtur, vt nihil pænè præter catechismum eloqui possint: itaque idipsum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponij patresfamilias habitant, quorum filij pueriq; singulis noctibus audito signo salutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea vicinitate defixam; ibiq; nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina decantanda consumunt: idque parentum iussu, quorum tanta est pietas, vt infantibus Christiana rudimenta vnà cum lacte paulatim instillent, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticam traditos Domino consecrent. nec verò parentum pietatem non imitantur liberi, atque vnus præsertim natu maximus omnium, annum agens tertium decimum; cui super mensam cru-

A ciatus CHRISTI Iaponicè recitanti, fluunt interdum ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatione. alij verò eorundem cruciatuum recordatione commoti, pijs Christum liberatorem verbis affantur, ita suauiter, vt cuiuslibet ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horum quos domi educamus operam ad cõuersionem harum gentium magno nobis vsui fore speramus: quippe cùm Iaponios auditores patria lingua magis quàm peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus proiecta iam ætate viros admodum probos: tres videlicet Funaij, quartum Meaci cum Gaspare Vilela: postremus comes est peregrinationis meæ, annum agens alterum & vigesimum, tanta in dicendo suauitate ac lepore præditus, vt auditorum animos mirabiliter capiat: hæreses verò Iaponicas, multaque de physicis ita callet, vt hosce philosophos omnes refutet, ac vincat. faxit Dominus, vt eorum animis ignem inijciat. Christiani Facatenses, ac præsertim vnus è principibus, Cosmum missis nuntijs per Deum obtestati sunt, vt eò aliquem è Societate mitteret: velle se optimum templum exstruere, & suis alere sumptibus quotquot è nostris ibi commorarentur: quod iam fieri cæptum est, hisce de causis, & simul, quod multi Christianorum vici alicuius è nobis aduentum sermonesque iam diu desiderabant, decreuit Cosmus, vt initio Iunij anni MDLXI. ad eos pagos, & loca finitima inuisenda discederem.

B Pridie quàm Facatam peruenì, aduentu meo cognito Christiani obuiam mihi alij ad tria passuum millia, alij etiam longius magno cum gaudio processerunt. ego complures dies in ea vrbe moratus, incolas circiter septuaginta sacro fonte lustraui. in quibus erant Bonzij duo Iaponicarum legum sanè periti, cùm alter etiam regius concionator fuisset. is septem dies mecum disputando, interrogando, quæ dicebam in commentarios referendo consumpserat, cùm immensa Dei Domini nostri lux ei tandem affulsit, & illius exemplo multorum præterea tenebras dispulit.

In eadem vrbe Facata cùm alij complures, tum præcipuè duo morbo graui laborantes diuina ope sanati: quorum vnus paterfamilias tanto capitis dolore torqueri solitus, vt violentas sibimet manus inferre sæpe tentarit, tertiodecimo die Dei benignitate conualuit. alter erat iunior lepra fœdissima coopertus. is, quòd de Christianis honorificè pieque sentiret, putaretque iuuante Domino sibi per me sanitatem reddi posse; in meum conspectum adductus est: quem vt vidi, negaui me ei morbo posse facere medicinam: veruntamen ne planè mœstus à me discederet ipse, quique eum adduxerant; remedium quoddam illi præscripsi facillimum, & post tertium diem ad me redire iussi: ita nitidus redijt, vt nulla vnquam scabie laborasse videretur. equidem obstupui perspecta hominum fide, aperteque denuntiaui Christianis, ne sanitatem pharmaco, sed Deo Domino fideiq; suæ

C acceptam referrent: quæ quidem etiam in animos eorum qui morbo liberati fuerant, redundauit. nam vterque Baptismo petito, & post catechismum impetrato, ad Ecclesiam aggregatus est. cumque iam discessus mei tempus appeteret, quo æquiore animo id ferrent, spem illis maturi reditus præbui: quorum duo primores ita obfirmato animo itineris mei comites esse statuerunt, vt eorum studijs remittere, aut eos de sententia demouere nulla ratione potuerim.

In exitu Iunij Facata discessimus in insulam Tacaxumam, ambitu passuum sex millium, in ditione viri principis Firandensis, Antonij nomine: vbi cùm essent quingenti circiter Christiani, ethnici tantùm octo; ij quoque ad Deum nostro aduentu conuersi sunt. Præest autem eorum institutioni, excellenti virtute vir, qui è Bonzio Christi seruus effectus est. ædem habent, quæ idolorum antea fuerat, in primis ornatam: cuius vectigali, itemque eleemosynis quas erogat institutum ibi quoque Misericordiæ sodalitium non modò ipse antistes alitur, sed etiam inopes peregrini, qui illuc sanè multi (quod vidi per eos dies) religionis causſa ventitant. eadem stipis per Misericordiæ sodales ritè fideliterque distribuendæ ratio, seruatur etiam in vicina insula Iquicuchi, itemque in cæteris insulis, in quibus Ecclesiæ sunt. quò fit, vt ad iter in ijs regionibus faciendum sarcinæ & impedimenta minimè sint necessaria: quippe, quocunque peruenias, omnia tibi gratis, ac sedulò comparantur; maritimo itinere naues, terrestri comites & iumenta: quæ si recusses, iniuriam videlicet sibi fieri, seque in Christianis officiosis numerari non putant.

Firando cùm ad hanc inuisendam Ecclesiam aliquot Lusitani venissent, horum Christianorum religione, precandi studio, obedientia, amore non modò in sacerdotes nostros, sed etiam in omnes eorum vicarios, tantopere delectati gauisique sunt; vt mihi affirmarent, Socios nostros qui in cæteris orbis terræ partibus versantur, si vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

si vel particulam norint eorum, quę cum his Christianis geruntur, omnes Iaponicam hanc D
prouinciam expetituros: quod equidem credo: nam vna profectò Christianæ doctrinæ
decantatio multas vobis prę lętitia lacrymas exprimat. quid enim si videatis pueros cen-
tum, ac puellas, bis quotidie catechismi caussa conuenientes, qui paucis ante diebus dica-
ti diabolo fuerant, iam Christianos templum ingredi, aqua lustrali se aspergere, demum
ad precationem ritè genua flectere? quid si duobus eorum voce præeuntibus, subsequen-
tes cæteros, doctrinæque præcepta concinentes audiatis? idque tanta cum modestia, ac ve-
recundia, vt oculos semper humi defixos habeant, ac duo illi præsertim, qui voce præeunt
(quos ego de industria non semel, & curiosè notaui) & quidem in maximis caloribus,
cùm facies eorum sudore manarent, tanta fuêre constantia, vt manus, oculos, pedes nun
quam mihi mouere conspecti sint: raptos profunda aliqua contemplatione dixisses. nec
verò doctrina tantùm decantanda contenti sunt. nam eius quoq; explicationẽ libentibus
nobis requirunt. Iam verò quanta cum animi vestri voluptate intueamini Iaponios hos-
ce Christianos positis genibus, manibusque sublatis, Christum è Cruce pendentem ado-
rantes, lacrymis ad solum vsque fluentibus, in tormentorum Domini cogitatione ita de-
mersos, vt pæne ecstatici videãtur? atque hæc quidem in hisce insulis prope desertis. quid
de ijs locis existimandum est, in quibus (vt in Bungo) Sacramentorum est vsus frequens?
quæ cùm ita sint; misereat (quæso) vos fratres carissimi harum Ecclesiarum, Deumque E
cum gemitibus obsecrate, vt supplementum aliquod è Societate nostra dignetur huc mit-
tere. quod si fortè nimis diu distulerit, quàm vereor, ne qui venerint, paucos superstites è
nobis offendant: siquidem tres hac æstate magnum Vitæ discrimen adiuimus, quam tue-
tur Dominus, vt opinor, quoad alij nobis ad nouam hanc vineam tuendam colendam-
que succedant.

Ex ea quam dixi insula, in aliam traieci maiorem, quæ Iquicuqui vocatur. incolas ha-
bet circiter mille quingentos, in ijs Christianos fermè octingentos. ij, quod iam ante de
meo aduentu cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus aliquot Christianis mi-
serunt: quam vt conscendi, in ipsa nauigatione, tribus passuum millibus ante quàm ad in-
sulam peruenimus, Crucem aspexi edito loco positam, quam satis amplo interuallo circ-
umiens murus, sepeliendis Christianis cœmeterium efficit. vbi descendimus, humanis-
simè excepti, continuò ad salutandam Crucem de more perreximus: inde templum eo-
rum inuisimus, eleganter ornatum. atque illos in præsentia quidem ne inopem plebem
non sine iactura ab institutis operibus auocarem, dimisi, concione in matutinum & ves-
pertinũ tempus, puerorum verò catechismo in pomeridianum indicto. itaque tanti con-
cursus fieri cępti sunt, vt cùm multi excluderentur, aream, quæ ad vestibulum templum
est, storeis pro re nata contegere necesse fuerit. Templum est autem excelso loco, lucoque
denso, & ad aspectum iucundo. in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum est F
aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non superstitione, vel cæremonia, sed ne tem-
pli catastromata calcata commaculent. Postridie quàm huc veni, cæteras quoque sacras
ædes lustraui pulcherrimè positas, quippe quæ ante id tempus idolorum fuissent, quibus
colendis optima loca diligenter exquirebantur: hoc autem tempore æditui Iaponij sunt
illi ipsi qui nuper Bonzij, nunc Christiani appellantur, antea dæmonem, nunc IESVM
Crucifixum supplices venerantur, & colunt. Et quoniam ex altero pago eiusdem insu-
læ sanè frequenti, ad alterius pagi templum trium ferè miliarium interuallo Christia-
ni magno suo incommodo venire cogebantur; templum ibi quoque exædificandum
curaui, quod paucis diebus multorum subsidio, magnaque omnium alacritate perfe-
ctum est, tabula picta, cæteroque ornatu ex vrbe Firando illuc aducto. Christianorum
animis recreatis, cælestique fonte purgatis ijs, qui ad Baptismum videbantur idonei; ad
alium Christianorum pagum, quem Xixi vocant, ire perrexi, vt eos per Euangelium so-
larer, & simul vt in æde noua, quæ tum ab ijs ad tectum perducebatur, sacellum exstruen-
dum curarem, Iquicuchensibus Christianis officiosè nobis in eam rem fabros lignarios
septem, aliaque auxilia necessaria deferẽtibus. ibi igitur amantissimè excepti à Christia-
nis, qui quasi regem exspectarent, ita sedulò vias ante purgatas ornauerant, prima luce, &
vespere de rebus diuinis disputare instituimus, quò commodius cæteris horis diei sacello
exædificando vacarent, quod summa eorum diligentia paucis diebus est absolutum. Ca-
techismi deinde cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo consilio, vt Facatam pro-
pediem reuerteremur, quod eius peregrinationis spatium Cosmus nobis ad Augustum
exeuntem vsque præscripserat. Iræ, Cruce salutata, cum incolis egimus, vt ibi tem-
plum

A plum (nullum enim erat) communi consilio facerent. ad quod nobis Firando sacræ i-
magines, cæteraque necessaria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concionibus ha-
bitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, Baptismoque lustratis qui lustrandi fu-
pererant, Casungam inde contendimus: vbi tanta nobis hominum multitudo se-
se obuiam effudit, vt festi alicuius diei solennis celebritas videretur. Cruce adora-
ta, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud quem nonnullis con-
cionibus habitis, magna omnium voluntate decretum est templum, in quo sacerdo-
tes sacrificarent, si qui in ea loca venirent: quò item Firando necessarius sacrorum ap-
paratus est missus. Interea dum hic agimus, mihi grauis homo narrauit Iquicuchi
mulierem Christianam suadente diabolo, siue eius ministris, abortus faciendi gratia
pharmacum sumpsisse eiusmodi, vt infantem ipsamq; parentem necauerit. Huius cor-
pus Christiani, quippe quæ noxa capitali obstricta migrasset, in ipsorum cœmeterio
in quo Crux est posita, sepeliri cùm vetuissent; illa post aliquot dies periculosè ægro-
tanti adolescenti cuidam Christiano per visum, Corpus (inquit) meum sacra sepul-
tura prohibitum est illud quidem: sed ne idcirco me Christiani damnatam existiment:
nam ante quàm è vita discederem, Dominus contritione mea lacrymisque placa-
tus est. quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis (namque is deinde conualuit)
valde animati sunt.

B Ex eo loco rursus ad pagum Iquicuchi, atque inde, spe reditus Christianis relicta,
Firandum discessi ad quędam sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusitano-
rum nauis aduexerat.

Firandum vt venimus, nauarchum Lusitanum allocuti, ad Antonium diuertimus
statim, qui cum vniuersa familia nos peramanter accepit, detinuitque ad multam no-
ctem nonnulla de officij religione percontans: postridie nauarchum adiui, vt permag-
nam tabulam pictam in naui proponeret Christianis visendam, quos in proximum
Dominicum diem (quod eorum commodo fieret) ad concionem simul & spectacu-
lum, dimissis per agros nuntijs, euocauimus. interea nocturnis hortationibus cùm cæ-
teri Christiani in fide animati sunt, tum ethnici circiter quinquaginta ad Baptismum
adducti: in ijs, è proceribus quidam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra
ædes erat nulla, petijt nauarchus ab Rege, vt in area nostra excitare liceret ædiculam,
in quam Lusitani qui versabantur ibi nonaginta, religionis caussa conuenirent; eadem-
que Firandenses Christiani deinceps vterentur. cui Rex se deliberaturum respondit.
ea erat dissimulata negatio. itaque id vbi resciuimus, apud Christianum in area no-
stra habitantem priuatum sacellum exstruere, atque adornare constitui. quod ille tan-
ta animi alacritate studioq; recepit, vt ædium duarum quas possidebat alterius, vltrò
C mihi optionem daret, seque custodem fore profiteretur. igitur, Antonio præsertim o-
peras & cætera necessaria benignè suppeditante, paratum oratorium est, & omnibus re
bus instructum, in quo singulis noctibus Litaniæ & sacri sermones habebãtur. vbi Do-
minicus dies aduenit, è pagis insulisque finitimis ingens Christianorum multitudo cõ-
fluxit tum ad verbum Dei audiendum, tum verò ad sacram visendam imaginem, posi
tam, vt dicebamus, in naui, loco peristromãtibus, vexillis, virentibusque arborũ ramis
ornato, referta iam spectatoribus naui, cùm peroraßem; eos omnes nauarchus, quod lõ
gè ab domibus suis abessent, liberali cibo, potuque refectos dimisit.

Iam dies obrepserat, quo die mihi in Bungum redeundum esset: quocirca sacra ta-
bula ex oneraria in nauiculam translata, vt inde Facatam deueheretur; Christianos I-
quicuchenses monui, me sabbato proximo (vt promissa facerem) ad eos ex itinere vẽ-
turum, & inde postridie vespere profecturum: qua illi re audita, parata naui continuò
ad me deducendum venerunt. sub noctem conscendi, comitibus pijs aliquot Lusita-
nis, qui me rogauerant, vt mecum se ad illas Ecclesias inuisendas venire permitterem.
Descendentibus nobis ad littus obuiam prodiere Iaponico more cum facibus multi:
eodemque comitatu ad templum venimus, vbi nos magna populi multitudo cum pue
ris exspectabat. Concione habita, & puerorum catechismo peracto, quòd iam intem-
pesta nox erat, plebem dimisi, maneque postridie (Dominicus erat dies) post concio-
nem incolas circiter tredecim Christiana doctrina iam institutos baptizauimus. Inde
profecti, magna in itinere ac varia incommoda molestiasque pertulimus. Nam &
mari, paruis lintribus, ijsque monoxylis, vastos interdum sinus præcidere sumus
coacti, vixque imminentium piratarum manus effugimus, qui captos homines diu
multum-

Universidad de Deusto
Biblioteca

multumque vexatos in seruitutem diuendunt; & terra, iumentis consultò relictis, lutu D lenta via atque teterrima cingulo tenus cœno demergebamur: quæ tamen sordes occurrentibus passim riuis eluebantur. Accessit ad hæc, assiduum pæne profluuium sanguinis, quo sanè grauiter acerbeque vexabar. Sed eas omnes difficultates, Christianorũ erga nos studium caritasque compensabat egregia: cùm & hospitij commorationisque nostræ mercedem constanter ac benignè reposcerent: & abeuntes, viatico omnibusque rebus necessarijs liberaliter instructos vberrimo fletu prosequerentur: &, quod longè admirabilius est, impressa à nobis humi vestigia ipsa; obstupescentibus rei nouitate ac miraculo qui mecum aderant Lusitanis, oscularentur. Verùm, ne longior sim, modum epistolæ faciam, si vnum addidero, ex quo facilè iudicare possitis, quanta sit Iaponicę gentis ac nominis ad humanitatem religionemque propensio. Cùm fessus è via, morboque pæne confectus, in quodam ethnicorum oppido substitissem; tametsi nullum erat desiderium cibi, tamen ne planè deficerem, oryzam reformidans, putridaque piscium salsamenta (hæc enim incolarum cibaria sunt) misi qui oua coemeret. is autem mihi mox oua cum ipsis nummulis retulit. Caussam quærenti, respondit, incolas oua, quod dies ille festus ipsorum esset, vendere noluisse: quòd ægroto quærerentur, dono dedisse. Denique in Bungum ægrè peruenimus: ibi quanquam à Cosmo, ac Socijs amantissimè acceptus, humanissimeque tractatus, vix tamen ad- B huc è diuturna ægrotatione conualui. Vos clementissimum IESVM obsecrate fratres, vt mihi ad se perfectè colendum vires animumque suppeditet. è Bungo. Calendis Octobris. MDLXI.

E SOCIETATIS IESV LITteris in Europam de obitu Consalui Syluerię Lusitani.

ONSALVI Syluerię nostri felicem obitum hac epistola persequemur. Is circa initium anni MDLX. cum Socijs duobus Goa discessit in regna quæ dicuntur Inhambanis & Manomotapæ, vt nationibus illis Euangelium nuntiaret, quod concionatorum inopia nunquam probè cognouerant. Vt primùm Inhambanem attigere, morbo corripiuntur ita graui, vti Consaluus natura valentissimus, oculorum acie vehementer hebetata fractisque viribus, pro- F pemodum extinctus sit. Vbi paulo melius habuere, ad vrbem regiam Tongen iter intendunt. ibi Regem vnà cum vxore, sorore, liberis, cognatis, regnique proceribus, populo denique pæne toto intra paucos dies magna omnium gratulatione atque lętitia sacro fonte lustrarunt. Rex Constantini, Regina Catharinæ, soror Elisabethæ nomen assumpsit. Inde Consaluus rei Christianę caussa relictis apud Regem Socijs, Manomotapam ire pergit. comitabantur amici Lusitani sex. oram vnica biremi legebant. Mosambico insula superata, vix ad Mafutæ fluminis ostium, leucas nonaginta processerant, cùm atrox coorta tempestas, Consalui deprecatione repente sedatur atque comprimitur. Inde exscensione facta, die qui fuit Diuo Hieronymo sacer, plicatilis ara in ipso littore ad sacrificium excitatur, ita vehementi Solis ardore, vt calceati Lusitani, terrę calorem ferre vix possent. Consaluo autem inter sacrificandum eruperunt ex toto capite pustulę: quas cùm ad curandas medicamenta nequaquam deessent, præclaro sui ipsius odio incensus ille cuncta repudiauit, seque naturæ dumtaxat sanandum permisit, ac tempori. Triduum ibi morati, tranquillo mari prouehuntur ad Colimanem fluuium. eò reflantibus iterum ventis ęgrè subuecti, ad Mingoaxanem Giloę regem veniunt amicum Lusitanorum: à quo benignè ac liberaliter accepti, facta etiam promulgandi Euangelij potestate, diutius tamen ibi non substitere, quod ad Manomotapæ Regem festinarent. quo vno ad Christũ adiuncto, finitimos reges lógè viribus atq; auctoritate inferiores ad Christum deinde facilè perduci posse confiderent. Hinc ad amnem ingentè tendunt Cuamam, leucas à Sofala triginta, ex quo rursus in Lindem proximum sinum periculosa procella compulsi, tredecim ibi stetere dies. Ab Linde cùm ad Cuamam denuo peruentum esset, in ipso

A in ipso introitu fluminis re diuina peracta Consaluus à Lusitanis comitibus petijt primùm, vt quoniam fines Manomotapæ ingredi inciperent, totum legationis suæ negotium Domino suppliciter commendare ne grauarentur: deinde vt æqui boniq; facerent, si reliqua tota nauigatione se, vt precibus vacaret, ab eorum conspectu atque consuetudine remouisset: in rebus præsertim grauioribus, consulto potissimum Deo exoratoque opus esse. tum iubet in certa nauigij parte velum sibi prætendi. in eo recessu octo ipsos dies ita delituit, vt semel tantùm quotidie tosti ciceris pugillo, & exiguæ haustu frigidæ sese reficeret, & quicquid à precatione supererat temporis, in euoluendo libro consumeret, qui scriptas sanctorum continebat vitas.

Octauo igitur die, cùm ad Senam (qui terminus nauigationis erat) venissent, vicum sanè frequentem; ibi descensum est, nuntiusque à Consaluo ad Regem de suo aduentu in intima regni missus. à quo dum responsum exspectat, interim Christianos aliquot inquilinos à peccatis per confessionem absolutos, à turpi concubinarum consuetudine ad sacras nuptias legitimasque traduxit, catechismum publicè docuit, & è Lusitanorum seruitijs ibidem capita fere quingenta baptismo lustrauit. Regem etiam Inhamioris, Regis Manomotapæ stipendiarium, tribus passuum millibus à vico Sena, cùm aliquoties adijsset, cohortationibus suis ita permouerat, vt se vnà cum vxore & liberis, libentissimè Christianum fore profiteretur. Sed Consaluus, partim quòd non haberet quem apud illum catechismi cãusa relinqueret, partim etiam ne Manomotapæ Regis offenderet animum, si prius stipendiario quàm ipsimet Christiana sacra impertisset, Inha- B mioris Regem vt potuit consolatus, hortatusque vt ipse cum suis Dei bonitate fretus in suscepto consilio permaneret; totam rem in tempus aliud distulit. Iamque alter effluxerat mensis, cùm Antonius Caiadus Lusitanus, qui morabatur in vrbe Regia Manomotapa, legatus à Rege ad Consaluum aduenit Manopotapam perducendum. Consaluus sacrorum ornatu cum sacrato lapide & calice in sarcinam colligato, sublatoque in humeros, se in viam dedit. Cùm ad fluuios ventum erat, qui multi in ea regione sunt, si quidem vado superari possent, quamuis ad iugulum vsque pertingerent, transibat, manibus elata seu capite sarcina: sin minus, vasi ligneo impositum peramplo Consaluum, natantes ipsi propellentesque traijciebant Cafres, quo nomine gentes eæ appellantur. sub noctem natalem Domini ad Chetuchin pagum haud longè à Manomotapa ventum est, factumque ter sacrum summa Lusitanorum animi voluptate. Inde Natalium feriarum octaua, cùm vrbem Manomotapam introissent, misit cõtestim Rex qui Consaluum cum muneribus viseret, auri pondere ingenti, bobusq; permultis, & famulatu ad ministeria quotidiana: quippe qui de Lusitanis mercatoribus iam ante cognouerat, Consaluum non modò vitæ sanctitate virtuteque præstantem, sed etiam generis claritate ac nomine in primis esse conspicuum. Consaluus gratijs actis, muneribusque repudiatis, ex ipso legato Regem cogniturum esse respondit, quod genus auri, quaeve diuitias quæsiturus in ea loca venisset. Obstupuit ea animi magnitudine Rex, venientemque ad se deinde Consaluum tanta gratulatione & significatione honoris excepit; quanta neminem C vnquam antea. Nam & in ipsa penetralia, quò nulli est aditus, introduxit; & assidente matre, considere Consaluum etiam in tapete iusit, Antonioque Caiado è conclauis ianua interprete adhibito, Rex quatuor continuò scisciatur, quot fœminas, quid auri, prædiorum, bouum denique vellet, quos incolæ non minoris quàm aurum ipsum æstimare dicuntur. Cùm nihil se præter ipsum Regem respondisset optare; conuersus ad interpretem inquit Rex: Profectò necesse est, qui nihil horum accipiat quæ à cæteris tantopere adamantur, longo interuallo à reliquis distare mortalibus. & nihilominus ad extremum multa benignè pollicitus, amantissimis verbis Consaluum ad hospitium remisit. Ibi dum ille manè rem facit diuinam, è principibus quidam prætereuntes cùm è foribus aspexissent in ara propositam perelegantem MARIAE VIRGINIS imaginem, quam in tabula depictam ex India Consaluus aduexerat, specie decepti ad Regem deferunt, Consaluum egregia forma puellam apud se habere, hortantur vt ab illo deposcat. Nec mora: mittit ille, qui Consaluo renuntiet, audisse se, illum vxorem secum adduxisse: vehementer cupere, vt eam sibi sistat. Tum Consaluus tabulam pretiosa veste inuolutam ad Regem affert. Cuius desiderium quò magis exacuat, præfatur illam esse effigiem matris Dei, cuius in ditione ac potestate sint omnes Reges, & Imperatores orbis terræ totius: ac tum denique tabulam aperit, Regis quoque matre præsente. Rex imaginem veneratus, Consaluum etiam atque etiam obsecrat, eam sibi largiatur, domi

Universidad de Deusto
Biblioteca

habere se velle. Libenter verò Consaluus annuit: quin etiam ipsemet in regio cubiculo collocat, ibidemque quasi sacellum quoddam precandi caussa peristromatis pretiosis exornat. Narrant qui inde venêre Lusitani, noctibus deinceps circiter quinque, Reginam cœli ea ipsa specie quam tabula ostenderet, diuina circumfusam luce, suauique splendore fulgentem, augustissimo simul ac iucundissimo aspectu, dormitanti Regi astitisse. quod ille manè matri narrabat, rei nouitate vehementer attonitus, itemque Lusitanis, qui statim id Consaluo renuntiabant. Postremò Rex Consaluum ipsum accersit, ait se mirum in modum angi, quod sermonem Reginæ eius quæ secum singulis noctibus loqueretur, non intelligeret. Cui Consaluus cùm eam esse linguam diuinam dixisset, quam nemo nosset, nisi qui sacrosanctis eius Reginæ filij legibus pareret, quippe qui DEVS esset, generisque totius humani redemptor; Rex in præsentia quidem, si minus verbis, vultu certè ac significatione se Christianum velle fieri ostendit: bidui deinde spatio interiecto, per Antonium Caiadum Consaluo apertè denuntiat, certum esse sibi matrique Christiana sacra suscipere: proinde ad se baptizandum quamprimum veniret. Consaluo tamen dies aliquot supersedere satius visum, dum Rex Christianæ fidei præceptis ac rudimentis imbuitur. quibus, cùm satis iam operam dedisse videretur, quinto circiter & vigesimo post aduentum suum die Consaluus Regem simul & matrem non sine solenni pompa & gratulatione baptizat. Regi, Sebastiani: matri, Mariæ nomen est inditum. Eo ipso die Rex Consaluo, quoniam aurum respueret, boues centum donauit: ille ad Antonium Caiadum misit, vt in frusta dissecti distribuerentur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac beneficentiam populus ingenti cum admurmuratione suspexit. Regem imitati trecenti ferme è regni proceribus, Christo sese pariter addixêre. Hi nunquam à Consalui latere discedebant. adferebantur etiam dona Consaluo: lac, oua, butyrum, hœdi, aliaque id genus: quæ ille nec aliud genus carnis omnino gustabat; cocto dumtaxat milio quodam exiguo, herbisque, & syluestribus victitans pomis. Iamque spectata vitæ morumque sanctimonia studioque salutis humanæ, tantam sibi summorum infimorumque beneuolentiam conciliauerat, tantosque in omnium animis effecerat motus, vt in Christianam religionem vniuersa multitudo videretur incumbere; cùm à Mahometanis quattuor potentibus & callidis viris, & apud Regem gratiosis, Consaluo parantur insidiæ. Auctor conspirationis Mosambicanus Minguames nefariæ superstitionis antistes, siue, vt ipsi appellant, Cacicius. ij Regi partim coram ipsi, partim per idoneum internuntium valde sibi dolere demonstrant, quòd tantum in capitis regnique discrimen vltrò se ipse demiserit. Consaluum, cui tantum fidei & honoris habeat, missu Proregis Indiæ, terræque Sophalæ regulorum, ad explorandum Regis statum, solicitandosque ad defectionem popularium animos aduenisse, vt motibus excitatis ipsi deinde infesto exercitu subsequuti, Regem opprimant. Addunt insuper fabulosa portenta, Consaluum magum esse teterrimum omnium, & sagacissimum, varia veneficia ac medicamenta secum attulisse ad incolarum animos occupandos, Regemque mactandum. quicunque caput suum aqua perfundi paterentur, conceptis præsertim verbis Langariorum (sic enim Lusitanos vocant) à Consaluo pronunciatis, confestim volentes nolentes in eius potestatem venire: id ipsum alibi contigisse. proinde videret etiam atque etiam Rex quò progrederetur, cui se suaque crederet. Si Consaluum abire permittat incolumem, fore vt ciues mutuis inter se cædibus amentes atque lymphati miserandum in modum grassentur atque concurrant. Hisce alijsque mendacijs onerato Regi, adolescenti præsertim, ac matri, facilè persuasum est, vt Consaluum primo quoque tempore interficiendum curarent. Nec dum ea consilia eruperant, clandestinis agitata colloquijs; cùm ad Antonium Caiadum Consaluus, haud ignaro (inquit) mihi, nec imparato, mors instat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis visa res, vt subridens prorsus negaret. iamque dies aduenerat necis, vel vitæ potius, qui dies natalis erat idem D. Susannæ Virginis martyrisque: Consaluus ab Antonio magnopere petit, vt Lusitanos duos tresue ad se confestim accersat. Confessionem (inquit) illorum tuamque simul excipere, & sacra Eucharistia hodierno die reficere vos omnino constitui: nec enim postea potero. Hos ille dum absentes euocat, Consaluus ad meridiem vsque præstolatus, cùm non adessent, consecratas consumpsit hostias duas: factisque eodem die Christianis circiter quinquaginta, vestem ad corporis cultum, rosaria ad precandum diuisit. Lusitanos verò sub vesperam redeuntes, confessionis Sacramento, quoniam Eucharistiæ non licebat, purgatos, mirâ vultus hilaritate

A tate animique tranquillitate animabat inscios quid ille conditum haberet in animo. Ijsdem sacrorum apparatum dat in ædes Antonij deferendum. ipse linteatus cum effigie Christi ad Crucem affixi, domi remansit, reuertentique rursus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehendens, Antoni Caiade (inquit) profectò paratior ad mortem obeundam ego sum, quàm ipsimet inimici ad inferendam: Regi autem ac matri libenter ignosco. Mahometanorum quippe artificijs ac dolis inducti sunt. Hæc ille serena facie atque hilari cùm dixisset, Antonius ab eo digressus, tametsi vix fieri posse putabat, vt Rex tam nefario scelere sese obstringeret; tamen, quoniam ex recenti quodam sermone, eius animum exulceratum, contra quàm existimasset, offenderat; famulos duos ad Consaluum custodiendum ea nocte misit, à quibus ea quæ sequuntur, accepta sunt: Consaluum, cùm secus diuersorium in area ad multam noctem, quasi è corporis custodia exire gestienti mora nimis longa videretur, ita citatis gressibus ambulasset, oculis semper intentis in cœlum, manibus modò sublatis ad sidera, modò Crucis in figuram extensis, ducens ex intimo corde suspiria; suum denique tugurium subijsse, fusisque precibus coram Christi signo, quod vnum solatium illi supererat; in arundineum stratum decubuisse, & in somnum incidisse iustorum: id enim ex insidijs conspicati satellites octo circiter, illicò irrumpunt; in ijs barbarus nobilis nomine Mocrumes, qui sæpe cum Consaluo conuiuium inierat, iacentis pectus opprimit insidetque, arreptum inde pedibus & brachijs, humo tollunt alij quattuor: duo reliqui collo inijciunt funem, quo vtrinque adducto, Consaluus expressam ex ore naribusque magnam sanguinis copiam effudit, & spi-
B ritum simul Domino reddidit. Tum verò CHRISTI simulacro sacrilegis manibus comminuto, defuncti corpus reste ligatum, attractumque intersectores in præterfluentem Monsengessem deijciunt, ne videlicet (quod Mahometani confinxerant) cadauer ipsum tam malefici hominis sub dio relictum veneni sui tabe cunctos inficeret. Hunc habuit exitum pia Consalui legatio: quo sublato, Rex eadem fœuitia percitus Christianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die suo pepererat, magistri donis exutos iubet occidi. Id simulatque cognitum est, regni proceres, quos Encoses vocant, rei atrocitate permoti consensu adeunt Regem; &, si hominibus (inquiunt) hisce mors idcirco debetur, quòd aquam infundi capitibus suis à Consaluo permiserint; eadem & omnium nostrum, & verò tua quoque caussa Rex est: omnibus vno eodemque icto occumbendum. Qua denuntiatione repressus Regis furor cùm aliquantulum resedisset, eum biduo post Lusitani quoque conueniunt, docent quàm graui scelere sese obligauerit: terrores insuper addunt, non Deum modò indignam innocentissimi viri necem debitis pœnis, sed etiam homines ipsos nobilissimi, bello atque armis vlturos. Ad ea Rex diligenter excusare sese, culpam in suasores impulsoresque reijcere, magnum perpetrati facinoris dolorem ostendere, denique vt factis verba consentiant, è quattuor consiliarijs duos confestim interficit: nam reliqui duo, quorum alter fuit princeps nefarij consilij Minguames, rem odorati, maturè diffugerant: qui tamen quòd summa diligentia conquirebantur, nequaquam euasuri potentissimi Regis manus existimabantur. Hisce rebus
C perlatis in Indiam, Antonius Quadrius noster, id ipsum vehementer optante Prorege, idoneam nauigandi tempestatem exspectabat, vt Socios aliquot Manomotapam mitteret ad cæpta promouenda, quæ felicem omnino progressum habitura sperabant, eius Ecclesiæ fundamentis tam innocenti castoque sanguine positis.

Nobis interea, carissimi fratres, omni cultu & obsequio propitiandus est Dominus; ac præter cæteros ipse quoque Sylueria suffragator adhibendus, vt pari spiritus ardore succensi, deuotas Christo animas, Dei gloriæ & salutis hominum caussa tandem aliquando fundamus. Goæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

GASPARIS VILELÆ AD SOCIOS.

ANNO superiore, Cosmi Turriani missu, è Bungo discessurus Meacum, de mea profectione feci vos per litteras certiores. Nunc, quoniam id fore vobis gratum atque iucundum existimo; ea persequar, quæ mihi ex eo tempore contigerunt: vt cùm Deo Domino gratias agatis; tum fratrem hunc vestrum à vestra consuetudine tanto locorum interuallo disiunctum, supplicationibus vestris adiuuandum intelligatis.

Anno igitur à Virginis partu M D LIX. comite Christiano Iaponio, Laurentio nomine, probo iuuene, & linguæ huius rerumque peritissimo, nauigium ethnicorum conscendimus: iter autem nostrum (quòd facilè iudicari potuit) aduersarius multis rationibus impedire conatus est. primùm enim ipso nauigationis initio, tanta repente malacia ac tranquillitas exstitit, vt nauis loco moueri non posset. Tum barbari vt muneribus pacem ventumque à Dijs obtinerent, stipem singillatim à vectoribus corrogare cæperunt. Vbi ad me ventum est, negaui me vnius Dei conditoris cœli terræque cultorem, in quo spes meas omnes haberem repositas, quidquam in ipsorum delubra collaturum. quo illi responso adeo exacduerunt, vt eius incommodi caussam apud me residere, ac proinde me in mare proijciendum esse affirmarent. Hic nos ad Deum mente animoque conuersi: cuius beneficio inflari vela manè postridie cæpta sunt. Sed cùm aliquot passuum millia processissemus, aduerso vento rursus retenti, quatriduum stare coacti sumus. Tum verò barbari planè in nos caussam eius rei conferre, verbisque & significationibus conceptam iram ostendere: quæ tamen Domino miserante cohibita est. Denique ad portum quendam delati, ibiq; decem dies tempestate coacti subsistere, communi sententia decreuerunt, nequaquam nos secum ex eo loco auehendos: & ipso quoq; nauarcho in eam sententiam adducto, nos descendere coegerunt: quem tamen, cùm aliam nauem nullam in eo portu offendissem, precibus placatum, inuitis omnibus perpuli, vt me vltra eum locum passuum sex & triginta millia deferret. Et quoniam nauarcho vlterius progrediendum non erat; barbari circum naues quotquot in eo portu erant circumcursare statim incipiunt, & gubernatoribus apertè denuntiare, si prosperam optent nauigationem, nos omnino reijciant: ita cunctis abeuntibus, nos in littore sumus relicti: sed paulò post diuinitus alio confestim nauigio appulso, tam feliciter nauigauimus, vt portum citius ijs qui ante nos soluerant (cùm etiam aliquot eorum in piratas incidissent) sine vllo periculo tenuerimus. Tum denuo instare barbari, & naucularijs persuadere conati sunt, ne porrò nos ad vrbem Sacaium veherent: sed frustra. etenim incolumes eò peruenimus quarto Idus Sextileis: qui dies quoniam Diuo Laurentio erat sacer, ipsum Christi martyrem, eius nationis patronum asciuimus. est autem vrbs Sacaium perampla, plurimisque ac pecuniosis mercatoribus frequentissima, suisque legibus ac moribus more Veneto gubernatur. Hic nos ex itinere aliquantulum recreati, ad montem contendimus Frenoiamam, ab vrbe Meaco passuum millibus decem & octo. mons autem est permagnus: habitatur à Bonzijs, & caput est regni, ad cuius radices iacet lacus plenus piscium, passuum nonaginta millia in longitudinem, vnum & viginti in latitudinem colligens, quem multi confluentes efficiunt amnes. in eius littore locus est ad montem pertinens cœnobijs plus quingentis visendus, multis alijs bellorum iniuria deletis, quæ quondam trium millium & trecentorum summam impleſſe dicuntur. Hæc autem cœnobia Bonzij variarum habent sectarum, bipedum superbissimi: ac cæteri quoque montis incolæ ad litteras natura propensi videntur, in quibus (vt opinor) excellerent, si se ad Christianam religionem adiungerent. ijs nos Euangelij lumen inferre conati, nihil profecimus, & nemo nobis aures, præter senem quendam Bonzium, dedit: cui, & simul discipulis eius aliquot, demonstrauimus vnum esse Deum opificem rerum omnium, animosque hominum esse immortales. tum ille mihi in aurem insusurrans, orationem meam, quamuis placitis Iaponiorum aduersaretur, planè sibi probari dixit, & præsertim quæ de animorum æternitate à me fuerant disputata: sed quominus Christi sacra susciperet, se Bonziorum metu, capitisque periculo deterreri. vbi igitur frustra nos laborare intelleximus, inde profecti, paucis diebus

Meacum

A Meacum hyeme tum ineunte peruenimus: est autem vrbs perampla, tametsi maior olim fuisse traditur, cùm esset eius longitudo passuum vnius & viginti millium, nouemque latitudo. Hanc montes editissimi cingunt: quibus in imis ingentia vbique & opulenta cœnobia, atque ædificia antiqua cernuntur: quanquam seditionibus & incendijs vnà cum ipsa vrbe, magna ex parte disiecta & excisa; vt, quod nunc vrbis incolitur, priscæ magnificentiæ tenuis quædam velut imago esse perhibeatur. Regio est in primis frigida, partim ex copia niuium, partim ex arborum cæduarum inopia. Sterilis autem adeò, vt raphanis, rapis, malis insanis, & leguminibus vulgo vescantur. hæc autem ciuitas dicitur quondam religione ac litteris floruisse: cuius rei argumentum etiam illud afferunt, quòd ex eadem vrbe monteque omnes Iaponiorum sectæ manauerint, quarum principes ac magistri in his locis sibi in hoc vsque tempus sedes ac domicilia collocarunt. Meaci igitur, conducto hospitiolo, cùm nemo ferè ad nos ignotos adhuc, & obscuros audiendos accederet, mihi faciendum existimaui, vt primum omnium Regem siue Imperatorem honoris caussa inuiserem, vt eo beneuolo, propitioque vteremur: deinde sumpta Cruce, in mediam viam ex ædibus prodiens Christum palam prædicare institui. quas ad voces ingens continuò populi multitudo conuenit, alij rerum nouarum studio, alij etiam cauillandi atque irridendi. Quorum interrogationibus cùm ita Deo adiuuante responderetur à nobis, vt ipsorum rationes planè infirmari ac refutari constaret; aduentus nostri fama totam vrbem ita peruasit, vt omnium sermone celebraretur: partimque improbaretur nostra doctrina, partim etiam defensores aliquos inueniret. Bonzij quidem furen-B tes circumcursare vicos, plebem in nos incitare, Euangelium probris maledictisque proscindere, falsis etiam testibus criminari, nos carnes humanas vorare, repertaque domi nostræ ossa cadauerum: alij denique nos hominum specie dæmonas dicere: hortari etiam vicinos, vt nos finibus pellerent: ædium verò domino exprobrare, quòd nos in suis tectis morari pateretur: qui ipsorum dictis impulsus, mihi renuntiari iussit, vt confestim migrarem: cumque incertus quò me reciperem, haud ita continuò paruissem; stricto gladio in me impetum fecit, quamuis intelligeret, si me occidisset, se vel patrijs legibus capite punitum iri, vel eius ignominiæ vitandæ caussa, mortem Iaponico more sibi vltrò esse oppetendam. Ac meus quidem quis tum esset animi sensus ac status, cùm impendentem mihi è barbari manibus ensem aspicerem, existimare potestis ipsi. Et sanè mihi affirmanti credite fratres, permultum interesse, vtrum quis mortem apud se tacitus meditetur & cogitet, an oblatam sibi propius intueatur ac cernat. Ego me (ad quem enim confugerem?) Domino totum commendaui ac tradidi, cùm vna me res eo tempore solaretur, quòd intereos terrores minasque, verbum Dei in hac vrbe, quæ omnium Iaponicarum superstitionum est parens, disseminari & crescere intelligerem. Eo periculo perfunctus, cùm iam aliquot Christianos fecissem, iniquorum furori concedere, & in alias ædes migrare constitui, quas nobis vini propola quidam exhibuit perincommodas. quippe quæ Ianuario mense in magna niuium copia, frigoribus maximis; & parietibus, & omni alio munimento carerent. Hic nos maiore etiam animo cæptis instiC mus, Dei beneficio parati, vitam, si opus esset, in Christiana caussa profundere, iamque & è ciuibus plures, & è paganis permulti Christo nomina dare non dubitabant, quamuis ob idipsum vulgo despicerentur; & Bonzij, quamuis aliqua ex parte placati, nondum tamen calumnijs ac maledictis nos lacerare desisterent, quinimmo ne vspiam consistere nomen calumnijs ac maledictis nos lacerare desisterent, quinimmo ne vspiam consistere nomen calumnijs ac maledictis nos lacerare desisterent, quinimmo ne vspiam consistere nomen bis liceret, communi consilio emptores ab eius taberna qui domum nobis locauerat, auocare cæperunt: quo ille permotus incommodo, sæpius egit mecum, vt inde migrarem: sed tamen solitudinem nostram miseratus, quòd nullus præterea foret nobis in vrbe locus, tres menses de habitatione commodare decreuit. quo temporis spatio multa frigoris, laboris, valetudinis incommoda non solùm æquo, sed etiam libenti animo (Domino auxiliante) pertulimus. Iamque æstas appetebat, cùm Regem rursus adiuimus, vt nobis in vrbe tutò manendi faceret potestatem. ac, tametsi obtrectatores non defuêre, feliciter tamen diploma statim abstulimus, mortis proposita pœna, si quis nos aut iniuria affecisset, aut quò minus suscepto munere fungeremur, impedire ausus esset. Eare & iniquorum impetus retardati, & Christianorum numerus ita auctus est, vt necesse fuerit perampla domo ad eam rem coëmpta templum instruere, quò non Christiani solùm, sed etiam ethnici confluebant. quorum alij se ad Ecclesiam aggregabant, alij cùm verba nostra vehementer probarent, Baptismi tamen petitionem se differre dicebant, quoad latius res Christiana patefceret. Annum iam in opere versabamur, meliusque res ibat in

Universidad de Deusto
Biblioteca

dies, cùm perpetuus ille hostis bonorum omnium, Bonzios, alioſque barbaros impulit, vt magna pecuniæ vi in commune collata magiſtratus corrumperent: qui muneribus deliniti inſcio Rege nos ſumma cum ignominia exterminaſſent vtique, niſi cognita re ethnicus quidam primarius, vir bonus, & noſtram cauſſam apud Regem agere ſolitus, nocte antequam domum noſtram irrumperent inimici, me per nuntium monuiſſet, vt Bonziorum rabiem in præſentia declinarem, meque in arcem quandam ſuam ad ſextum decimum lapidem ab vrbe, reciperem. Conſilio à Chriſtianis probato, magna eorum manu, ea ipſa nocte ad arcem vſque deductus, fere quatriduum latui. Sed cùm iam res poſtulare videretur, ne diutius, abeſſemus, Meacum occultè regreſsi, ad Chriſtianum quendam diuertimus. quo tempore varius erat de noſtro diſceſſu populi rumor: cùm alij iniuria, alij iure optimo nos oppido pulſos dicerent. Chriſtiani verò clam eò ventitantes, quibuſcunque rebus poterant, conſolari nos & iuuare conabantur: quorum opera quattuor menſium inducijs impetratis, vt interea de noſtra manſione, vel profectione ageretur; in publicum magna omnium bonorum gratulatione prodiuimus, neque ita multò poſt ſacra ædes nobis eſt reſtituta. Quæ dum geruntur; ad Regem delatum eſt, contra ipſius edictum quàm iniqui in nos Bonzij ac magiſtratus fuiſſent. qua re permotus, multo nobis in poſterum diligentius cauit. aduerſarij verò fracti ac debilitati non modò nos vltra vexare deſtiterunt, ſed etiam facta iam nobis libera commorandi poteſtate, nonnulli fauere viſi ſunt. ita, quod conſilium diabolus in noſtram perniciem ceperat, idipſum vel maximè nobis diuinitus profuit.

Reſtat vt nonnulla de ſuperſtitione, ſacriſque huius gentis attingam, vt ipſorum cæcitate perſpecta, eò magis enixè pro ipſis Dominum deprecemini. Primùm Auguſto menſe concelebrant ludos quos vocant Gibon (quæ vox hominem ſignificat) quòd ij ludi homini ſacri eſſe dicantur: quorum eiuſmodi eſt ratio. Primùm in vrbis vicos, opificumque collegia, deſcribunt pegmata excogitanda moliendaque. inde vbi feſtus dies aduenit, veluti ad ſupplicationem populus coit. Agmen currus quindecim, vel viginti præcedunt fericis pretioſiſque tapetibus cooperti: in ijs pueri multi pſallentes, vel tympana pulſant, vel tibijs concinunt. Singulos autem currus hominibus tricenis, aut quadragenis impulſos ſua quemque artificum turba ſectatur. Alia deinde ſequuntur vehicula hominibus armatis inſtructa, fericis item, varijſque priſcarum rerum monumentis ornata. Hoc ordine pompa delubrum præteruehitur, cuius delubri ea celebritas eſt: qua in re matutinum tempus omne conſumitur. Sub veſperam inde binæ lecticæ prodeunt: altera illius quem colunt Dei, lecticarijs ita compoſitis, vt præſentis numinis pondere valde fatigari premique videantur; alteram eſſe aiunt amicæ cuiuſdam ipſius. neque ita multò poſt, tertia lectica vxoris iuſtæ geſtatur, cui ſimul ac maritus per nuntium ſignificauerit ſe vnà cum pellice aduentare; lecticarij ſtatim huc atque illuc lymphati diſcurrunt, itaque vxoris Zelotypiam inſaniamque ſignificant. Hic populus magna edit ſigna doloris, atque mœſtitiæ: plorant multi, multique ad conſolandum Deæ animum poſitis genibus eam ſupplices venerantur. denique lecticæ coniunctæ ad phanum redeunt: atque ita ludis finis imponitur.

Neque ille minus miſerabilis error eſt. Eodem Auguſto menſe biduum tribuunt colendis Manibus mortuorum. ſub imminentem noctem in ædium foribus lampadas multas accendunt vario genere picturæ, & ornatu: inde vrbem tota nocte perambulant, alij religionis, alij etiam ſpectandi cauſſa: magna etiam populi vis, cùm adueſperaſcit, ex vrbe, aduentantibus (vt ipſi videlicet opinantur) ſuorum Manibus obuiam prodit. Vbi quendam ad locum peruentum eſt, quo loco eos ſibi occurrere arbitrantur; humanis primùm verbis excipiunt: Felix (inquiunt) fauſtusque ſit veſter aduentus. Iamdiu aſpectus veſtri fructu caruimus: conſidete parumper, ciboque vos ex itineris defatigatione reficite. Tum oryzam, poma, & alios apponunt cibos: quibus ea per inopiam non licet, ij aquam calidam ſecum afferunt: ibique totam horam morati, quaſi finem epularum exſpectent, precibus eos in ſuas domos inuitant, aiuntque præcedere ſe, domus inſtruendæ cauſſa, parandique conuiuij. Vt biduum illud effluxit, accenſis funalibus oppido plebs egreditur, lumina diſcedentibus præferens, ne ſcilicet in tenebris offendant, aut quopiam incurrant: inde in vrbem reuerſi, ædium tecta lapidationibus diligenter excutiunt, ne qui fortè ex Manibus (à quibus nimirum aliquod ſibi metuunt damnum) occultè remanſerint: tametſi eos miſerantur nonnulli, quòd paruulos dicant eſſe, &, ſi fortè eos in itinere imber oppreſſerit, extingui miſellos. Interrogati

A gati Iaponij, cur illis epulum præbeant, reſpondent, eos ad paradiſum tendentes ſuum, qui abeſt leucarum decies millies millena millia, quod iter non minus quàm triennio conficitur, feſſos è via, recolligendarum virium cauſſa huc diuertere. Per eos etiam dies omnia ſepulcra diligenter purgant: Bonzij autem videlicet regnant; nemo eſt enim re familiari quamuis exigua, quin ad expiandos ritè ſuorum Manes, Bonzijs munus aliquod afferat. Videtis fratres mihi cariſsimi huius gentis errores, & tenebras, in quibus hæret adeo pertinaciter, vt eam inde ægrè admodum eruas. Obſecrate Dominum, vt eos pro ſua bonitate conuertat.

Ad hæc, alios etiam agunt celebri cum certamine ludos menſe Martio ſanè deteſtabiles. Conueniunt poſt meridiem quibuſcunque libuerit, armati, deorumque ſuorum imaginibus picti humeros. tum duas in acies diuiſi, pueri primùm lapidibus, deinde cæteri ſagittis, & ſclopis, mox contis, poſtremò gladijs dimicant. qua ex pugna ſemper ferè nonnulli deſiderantur, complures vulnerati diſcedunt, omnibus qui in eo prælio quempiam occiderint, aut plagis affecerint, impunitate propoſita. omnino bellicoſa eſt natio. hoc ipſorum ſtudium, hæc eſt oblectatio: militibuſque pro numero ac dignitate capitum, quæ ex hoſtibus cæſa retulerint, præmia perſoluuntur.

Dæmon autem tanto apud hoſce miſeros in honore eſt, vt ei magnificentiſsima phana exſtruantur: in quibus horribili ſpecie ſeſe identidem offerens, cùm alibi adoratur à populo, tum præſertim in monte ſuburbano, in quo fuiſſe quondam aiunt cœnobiorum ſeptem millia, quamuis nunc minus multa viſantur: quorum eſt vnum in primis
B opulentum, & confluenti omnium ordinum multitudine vſque adeo celebre, vt cùm Reges bella geſturi ingentem auri vim ei delubro voueant, & victoria parta perſoluant; tum infima quoque plebs in ſuis difficultatibus atque periculis eodem auxilij cauſſa confugiat. quibus dæmon per quietem apparens perſuadet, ſe ipſorum religione placatum, eos è periculo eripuiſſe, perindeque ijs cætera in poſterum ceſſura, vt ipſum ritè negligenterue coluerint. quibus ille artificijs ita imperium in has gentes exercet, vt magnopere metuatur, obſeruetur, denique adoretur ab omnibus.

Ille quoque deplorandus hominum error eſt. Bonzium quendam Combadaxi nomine, ante octingentos annos ferunt in hac vrbe verſatum: quem equidem exiſtimo hominis forma dæmonem fuiſſe: adeo nefaria ſcelera ab eo excogitata, cæteriſque demonſtrata narrantur. hunc tradunt deducere ſtellas è cœlo, & futura prædicere ſolitum: inuentorem etiam litterarum fuiſſe, quibus Iaponij vtuntur, ſibique multa eaque magnifica templa ædificari iuſsiſſe, extremaque iam ætate ſubterraneum ſibi effodi ſpecum, in quem vltrò ſe condidit, cùm diceret, ſe iam vitæ huius ſatietate teneri, & in eo ſpecu viuentem velle quieſcere ad annorum decies millies millena millia. quo tempore fore, vt magnus quidam in Iapone doctor exiſteret, ſeque tum in lucem hanc eſſe rediturum: eo ſermone habito, ſe intra ſpecum obturato oſtio occludi imperaſſe, magnum eſt eius vbique nomen, & viuere etiamnum creditur, multiſque ſe per viſum
C offert, & ab eo plerique ſuppliciter opem implorant. anniuerſaria verò illius diei ſolennia, quo die ſeſe in ſpecum abdidit, mirum quanta remotarum etiam nationum frequentia celebrentur.

Alij præterea alijs ætatibus fuêre tres vel quattuor Bonzij ſumma eruditionis exiſtimatione, quibus item magni honores habentur: ſed vni præſertim, quem ante annum trigeſimum vixiſſe perhibent, auctorem ſectæ eius, quam Icoxos vocant: magna apud plebem auctoritate: cui ſectæ Bonzius ſemper cum imperio præſidet, ſtupris, flagitijſque palam turpiter deditus. quem plebs nihilo minus tanta pietate, ac veneratione proſequitur, vt eum ſi modò aſpexerit, vim lacrymarum profundat, ſoluique ſe admiſsis noxis ab eo ſuppliciter petat. eidem tantum pecuniæ deferunt, vt magnam Iaponicarum diuitiarum partem vnus obtineat. Feſtos verò eius dies quotannis ita conferta populi multitudo concelebrat, vt in ipſo cœnobij aditu, cùm fores aperiuntur, obtriti aliqui ſemper intereant: quibuſcum ita præclarè agi putatur, vt nonnulli religionis cauſa ſeſe pedibus irrumpentium vltrò calcandos necandoſque ſubſternant. nocte autem, oratio de laudibus eius dum habetur, tanta auditorum comploratio oritur, vt ſi publicè magnum aliquod incommodum ac vulnus eſſet acceptum,

Magna eſt etiam ſanctitatis opinio Bonzij Nequiron, qui ante quingenteſimum annum floruiſſe dicitur, & Foquexanæ familiæ princeps fuiſſe.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hactenus de rebus Meacensibus. venio ad Sacaianas. Ego Sacaium Cosmi iussu D Meaco me contuli, vbi sum in præsentia: quam vrbem, cùm ex concursu hominum ad nos audiendos (quorum aliqui iam baptizati sunt) lætam nobis animarum segetem allaturam; tum quod copiosissima ac munitissima est, tutum nobis in tumultibus bellicis perfugium fore confidimus.

Multa vidi post meum aduentum memoratu digna, è quibus ne longior sim, vnum dumtaxat exponam. Iulio mense festum diem agunt Daimaogini, quem excellenti sanctitate virum, asseclam aiunt fuisse prisci cuiusdam Imperatoris. hunc Sacaiani adorant, templis compluribus ei dicatis, & ludos eiusmodi faciunt. Horis pomeridianis viam vrbis longam ad passus ducentos transuersis vtrinque tignis ac tabulatis obsepiunt, ne plebi introspicere liceat: tum magna hominum multitudo à tribus passuum millibus eò contendit. in primo agmine idolum procedit equo insidens, stricta ingenti machæra, pueris duobus deinceps comitantibus, quorum alter arcum eius & pharetram, alter accipitrem gerit. pueros multæ equitum turmæ certis insignibus distinctæ sequuntur, & magna præterea peditum vis, qui voto sese ei celebritati obstrinxêre, saltantesque concinunt, Xenzairaquu, Manzairaquu; hoc est annos mille voluptatis, mille millena millia gaudij. Hanc turbam Bonzij primùm candidati psallentes, deinde vniuersa nobilitas in equis mitrata, postremò quinque vel sex veneficæ magno mulierum comitatu linteatæ sequuntur: extremum agmen claudunt ingentes armatorum copiæ ad excipiendam Daimaogini lecticam prodeuntes ad viam, quam clausam esse dicebamus. Lecticam verò ipsam inauratam lecticarij ferunt viginti, qui varias cantilenas velut intercalari quodam carmine concludunt, Xenzairaquu, Manzairaquu. Eandem, simulatque profertur in publicum, iactata suppliciter stipe, alijsque similibus veneratur populus. Hanc ego superstitionem, & alias in hac vrbe conspexi, quas Dominus aliquando penitus abolere dignabitur. Meacum ad Natalem Domini cum Christianis agendum post menses quattuor cogitabam, vt mense Martio Sacaium denuo reuerterer, Christianamque rem omni conatu fulcirem, quoad nobis supplementum isthinc in tanta operariorum inopia submittatur. Vos per Dominum obtestor fratres mihi carissimi, animum inducatis ad hanc prouinciam adeundam. Etenim si quod vnquam tempus amplificandæ Catholicæ Ecclesiæ fuit idoneum, nunc certè egregia sese præbet occasio. Iaponica lingua haud sanè difficilis est, vtique ad intelligendum. patientia tantùm, animique submissione opus est, ad ea quæ Dominus permiserit, perferenda: quas ille virtutes pro sua benignitate profectò impertiet ijs, qui huic colendæ vineæ sese alacri animo obtulerint. Quem nos etiam atque etiam obsecramus, vt in animis vestris, & omnium semper inhabitet. Sacaio. XVI. Calen. Septemb. MDLXII.

EX EPISTOLA ARIÆ SANCTII ad Socios.

EGO in hac vrbe fratres mihi carissimi operam nauo curandis ægrotis, qui in Hospitali domo sunt; & simul pueros quindecim partim Iaponios, partim etiam Sinas, qui apud nos educantur, litteras & musicen doceo, quò maiore cæremonia cultuque sacra in posterum peragantur: quam rem ad conuersionem barbarorum non mediocriter profuturam esse confidimus. In his pueris duo numerantur, alter quattuordecim, alter vndecim natus annos, tam excellenti ingenio præditi, vt id ætatis, Christianos concionibus suis ad lacrymas vsque permoueant. Sed maiorem Cosmus Turrianus Meacum misit ad ædem sacram tuendam, & Gasparem Vilelam in opere subleuandum: minor apud nos remansit. Institutum nostrum in Iaponijs erudiendis, eiusmodi est. Ioannes Fernandus, qui bene iam nouit Iaponicè, edocendis neophytis primùm operam dat: deinde certum in locum se confert, quò multi ad eum sciscitandi & quærendi caussa conueniunt, quibus ille respondet; refutatque, cùm opus est, errores ipsorum: idque sæpenumero bis in die. vertendis etiam Iaponicè

A Iaponicè necessarijs quibusdam libris vacat, adhibitis ad eam rem nonnullis incoli Christianis, vt versio purior, clarior, atque suauior sit: ex ijs qui Christiana disciplina instituuntur, aliqui sunt viri primarij, quorum vnus ante Baptismum, Bonziorum cœnobio cum potestate præfuerat, in Iaponicis superstitionibus litterisque apprimè versatus.

Ad conciones, quæ singulis anni festis diebus, per Quadragesimam verò multo sæpius habentur, operibus suis & ratione lucri neglecta, tam alacriter auideq; ventitat plebs, vti freno potius, quàm calcaribus egeat. quantum verò concionibus proficiatur, satis apparet vel ex pietate cultuque sacrorum, vel ex consensu mutuaque Christianorum beneuolentia, quam sanè augeri constat in dies. Hebdomadæ sacræ diebus cùm cætera solennia ritè sunt perfoluta, tum verò quinta feria in cœna Domini, posteaquam pauperum pedes de more abluti sunt, agmen processit eorum, qui sese flagris cædebant: sequebantur tredecim pueri ornatu funebri, passionis Domini argumenta gestantes: ij suum quisque carmen elata voce tanto cum animi sensu pronuntiauerunt, vt nemo omnium, quotquot erant in templo, lacrymas tenere potuerit. Paschali autem die Dominico, historiæ quædam è sacris litteris actæ sunt: vt exitus Israëlitici populi ex Aegypto, specie rubri maris in vestibulo templi machinationibus artificiosis exhibita, quæ transitum Israëlitis præberet, ingressum autem Pharaonem vnà cum exercitu obrueret. Ionæ quoque Prophetæ casus, aliaque similia spectacula edita sunt. Supplicationibus absolutis, dialogus publicè est habitus, in quo superiorum dierum ex morte Domini luctus atque
B mœstitia cum Paschalis celebritatis lætitia & gratulatione conferebatur: quibus rebus mirum quanta voluptate affecti fuerint Christiani. Atque iam ante, ipsis quoque Natalis Domini ferijs, orbis terrarum totius inundationem, custodias Loth, Abrahami victoriam, denique pastorum aduentum ad oppidum Bethleem, sermonesque cum Virgine Dei matre habitos ita ad viuum effinxerant, non modò vt spectatores, sed actores etiam ipsi præ intima animi dulcedine collacrymarentur. Atque hæc de rebus Bungensibus.

Nunc de cæteris Iaponis partibus pauca complectar. Gaspar Vilela Meaco Sacaium profectus primarij cuiusdam viri precibus inuitatu, non solùm peramanter ab eo acceptus est, sed etiam eiusdem benignitate sumptuque templum ædificauit, quo populus ad Euangelium conueniret: statimque constitit operæ fructus, nonnullis ad Baptismum adductis, in ijs adolescente filio eius, apud quem Gaspar diuerterat, præclara indole puero, qui tam illustria virtutis ac pietatis dedit indicia, vt eius opera parentes quoq; ipsius, fratremq; natu maiorem, qui iam ad religionem Christianam valde se propensum ostendit, ad Ecclesiam Dei aggregatum iri Domino fauente speremus. Puerum hunc Gaspar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adolescentulus precibus vicerat, in Bungum misit, vbi quid egerit, è Ludouici Almeidæ epistola cognoscetis.

Quod ad Amangutianam Ecclesiam pertinet, quam iam diu nobis lustrare non licuit, morem præceptaque sibi à Cosmo tradita Christianos studiosè retinere cognouimus. Dominicis diebus in templum sacra tabula picta, quam eo misit Cosmus, ornatum, frequentes conueniunt: atque vbi Deum ritè precati sunt, vnus eorum ex Catechismo Iaponicè scripto nonnulla recitat, de quibus deinde disserunt inter se.
C

Habent etiam quosdam quasi œconomos ægrotis ac pauperibus subleuandis pecunia, quæ tum ad eam rem, tum ad curanda Christianorum funera in commune confertur. Aliqui etiam in Bungum ad Confessionem, & audiendum verbum Dei se contulerunt. eam Ecclesiam Cosmus, quoniam per operarios non potest, saltem per litteras consolari & confirmare non desinit.

De Firandensibus autem rebus illud accepimus, Regem hoc anno se denuò Christianis æquum præbere cæpisse, templique exstruendi iam nunc illis potestatem fecisse eo fortasse consilio, vt cum Cosmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Lusitanis fœdus & hospitium renouet: quorum sibi amicitia, atque commercium quàm sit fructuosum, vt clarius desiderando sentiret; nauem eorum, superioribus diebus Firandum appulsam, & Cosmo, & Lusitano viro nobili, qui tum in vrbe Funaio versabatur, nauarchi eius auunculo visum est faciendum, vt in alias oras auerterent. Igitur abeundi potestate ab Rege Bungensi quamuis ægrè impetrata de Cosmi valetudine atque incolumitate solicito, Firandum vterque profecti sunt. Funaij autem, vbi à Christianis auditum est, Cosmum profectionem parare, mœrentes continuò ad eum ventitare cæperunt,

parentem

Universidad de Deusto
Biblioteca

parentem illum atque pastorem agnoscere, manibus hi, illi etiam humi prostrati, pedi- D
bus oscula figere: quibus Cosmus expositis, quam iustis de caussis iter illud ingrederetur, & simul mandauit, vt vicarijs, donec rediret (quod propediem erat futurum) diligenter obtemperarent: atque ita ab eis digressus est, multis cum viris, mulieribus, pueris magno cum luctu ac mœrore extra oppidum prosequentibus. quo absente, cùm barbari se in templum nostrum insolenter inferrent, ea re cognita Rex misit è familiaribus suis, qui templum assiduè custodirent, & in vincula abriperent, si quis in eum locum se contumeliosè gessisset: atque eiusdem præsidij negotium duobus etiam primarijs ciuibus dedit, in ea vicinitate habitantibus. In ipso autem itinere labores atque pericula Cosmo non defuêre: tertio quippe die in latronum insidias incidit, quorum vnus intentum iam arcum in Cosmi pectus non sine magno eius vitæ discrimine obuerterat, cùm ex ipsius comitibus quidam ante sagittam emissam, adductas arcus habenas præcidit. Firandi autem magna cum gratulatione à Lusitanis exceptus, qui nauis vexilla sustulerant, & tormentorum strepitu lætitiam significauerant, in ædiculam diuertit ab Ludouico Almeida raptim, dum templum ædificatur, exstructam: vbi cùm cæteros Christianos, cognito Cosmi aduentu terra ac mari vndique confluentes, tum nautas ipsos Lusitanos admissis noxis per Confessionem absoluit; ijsdemque facilè persuasit, vt cum oneraria ex eo portu discederent. Hæc habui de Iaponensium rerum progressu quæ scriberem. Vos Dominum precari assidue insistite fratres, vt nos idoneos veritatis Euangelicæ præcones efficiat. è Bungo. v. Idus Octobris. M D LXII. E

LVDOVICI ALMEIDÆ ad Socios.

ANNO superiore cùm Ecclesijs Facatæ, Firandi, alijsque lustratis in Bungum ægrotus ex itinere redijssem, vt primùm è morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci vos per litteras certiores. quas quoniam vobis esse gratas intelligo, pergam ea scribere, quæ quidem in ijs locis euenêre, in quibus mihi versari ex eo tempore contigit: nam cætera ex aliorum litteris cognoscetis.

Firandi erat Christianus quidam quintum circiter, & sexagesimum agens annum, scriba Regis intimus, quem ille apud se in honore habebat, liberaliterque tractabat. is igitur Christianus cùm animaduerteret se iam ad vitæ exitum appropinquare; susceptas in vita maculas matura Confessione delere; & (quoniam nullus erat ibi sacerdos) Bungum vel cum Regis offensione, periculoque rei familiaris petere omnino constituit. rem itaque cum vxore communicat; quæ (vt erat præstanti virtute ac pietate mulier) consilium vehementer probauit: illud solummodo monuit, vt quàm occultissimè abiret, ne in se Regis iracundiam prouocaret. Quocirca nauem Christianus intempesta nocte conscendens, in Bungum iter intendit: cuius discessu postridie cognito Rex, partim quòd eius opera admodum indigeret, partim quòd se inconsulto inuitoque abijsset, iratus, nauigio statim instructo, misit qui hominem persequerentur. Iamque magno suo bono è finibus Firandensis regni in Reguli cuiusdam ditionem euaserat; cùm superuenientibus qui ad eum capiendum missi erant, Reguli iussu, cui cum Firandensi rege amicitia intercedebat, eodem Rege postulante oppressus, & in custodiam traditus est. Firandi vbi cognitum est illum inuentum fuisse, nec tamen vt rediret vllo pacto adduci potuisse; legauit ad eum Rex cognatos ipsius nonnullos, qui ad redeundum hortarentur: sed vxor contrà per litteras ei suasit à suscepto itinere nequaquam desisteret, bonoque animo esset, se laborum ipsius periculorumque breui consortem futuram. Sed videlicet currentem incitabat. Cosmus autem vbi id resciuit, egit cum Rege Bungi, vt Christianum ab regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, offendit hominem magna in Deum fide, speque subnixum, de se ipso autem adeo demissè, maleque sentientem, vt non modò qui in Bungum ad Confessionem incolumis perueniret, sed qui vllo prorsus beneficio afficeretur à Deo Domino nostro, se prorsus indignum affirmaret: tantoque in se ipsum odio erat incensus, vt ad quotidianas verberationes, & pre-

A & precandi assiduitatem, alia quoque voluntaria supplicia adiungeret, tanta cum sui cognitione, vt precibus Christiani, qui regiam epistolam attulerat, nequiuerit adduci, quicquam vt de instituta vitæ austeritate remitteret. Denique solutus in Bungum ægrè peruenit tanta animi sui cum voluptate, tantaque Deo gratias agens, vt rem verbis assequi nequeam. Cuius aduentus cùm ad cætera multa profuit, tum ad Christianorum fidem ac spem in Domino augendam. Eum Cosmus, pueris, quos alimus domi, instituendis præfecit, & pijs quibusdam libris in Iaponicum sermonem vertendis. Magnum apparet in eo precandi studium, & caritas; &, licet extrema sit iam ætate, vix vnquam cessantem reperias. Eum Dominus ad finem vsque conseruet.

Per idem tempus nobilis quædam mulier, primarij ciuis vxor ex familia regis Bungensis, à dæmone agitata, per campos tanto cum vlulatu, atque impetu ferebatur, vt a nemine contineri posset. Hanc sibi Cosmus à Christiano quodam insigni viro commendatam ad se perduci, & in cubiculo publici valetudinarij, perpetuis custodibus adhibitis, collocari iussit. Et quoniam in spem venerat mulier, se Baptismi beneficio sanitatem esse recepturam, habebatque mentis eius animique vexatio dilucida interualla; ijs opportunè Cosmus est vsus ad eam Christianis præceptis ri è imbuendam. quibus vt satis erudita visa est, in magna Christianorum corona, eam Dominico die baptizare constituit. Erat mulier tum sanè quieta, sed cùm primùm caput salutari aqua perfundi cæptum est, tanta repente vi se commouit, clamoresque edidit ita magnos, vt omnes quotquot aderamus, perterrefecerit. Tum Cosmus à quattuor viris apprehen-
B sam, teneri ad finem vsque Baptismi imperauit. quo absoluto misera fractis viribus concidens, inter famulorum manus in hospitale cubiculum est relata. Ex eo tempore nullum eiusmodi incommodum, aut molestiam hucusque perpessa est. quare & Christianorum fides non mediocriter aucta, & maritus ipsius ita permotus est, vt ab Rege petierit, sibi per eum liceret Christiana sacra suscipere: quòd ei Rex ita prolixè libenterque permisit, vt diceret gratum sibi fore, si eum reliqua familia imitaretur. itaque baptizatus ipse cum liberis, cognatis, & famulis, sanè quàm in virtute proficiunt. Ego interea vires è morbo collegeram. quocirca mensis Octobris initio misit me Cosmus, comite è Christianis domesticis vno, ad templa quinque visenda, varijs locis regni Bungensis commodo Christianorum exstructa. mensem in eo itinere posui, multos baptizaui ethnicos; Christianos autem docui, qua ratione templa concelebrarent, sermonesque inter se de religione sererent, si quando ad vrbem venire non possent. quasdam etiam areas defixis Crucibus Christianorum sepulturæ dicauimus: deniq; in singulis templis benedictum, seu piaculare granum relictum cum codicillo, qui descriptas grani indulgentias contineret. Inde ad Cosmum reuersus, Cangoximam mense decembri tetendi. profectionis caussa fuit Emmanuelis Mendozæ cum sex Lusitanis aduentus, qui vt per Confessionem peccatis sunt absoluti, Cosmum rogarunt etiam atque etiam, vt me Cangoximam ad hyemem ibi cum ipsis exigendam, Christianos visendos, & promulgandum genti Euangelium mitteret. idipsum Regi quoque Cangoximano fore
C gratissimum, quippe qui magnam eius rei voluntatem scriptis ad Prætorem Indiæ litteris, itemque ad Antonium Quadrium eidem prouinciæ pro Societate Præpositum, ostendisset. è Bungo igitur (vt dicebamus) profecti, gelu, & frigoribus maximis, quatriduo ad mare peruenimus: cùm semper, vbi sub vesperam constiteramus, verba de rebus diuinis ad incolas feciissemus. Inde solutis anchoris, inter nauigandum, aduerso vento in oppidum sanè frequens coacti descendere, cùm spectaculi nouitate permota (nunquam enim Lusitanos antea viderant) magna hominum vis ad nos conuenisset, per eam occasionem eis Euangelium nuntiauimus: quo illi audito, obstupefacti, ad nos audiendos iterum ac tertiò redière, atque vniuersi pænè professi sunt, nisi Reguli metus obstaret, se Christo nomina libenter daturos, idque eo cum animi dolore sensuque, vt nos ad misericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum (qui Bungensis Regis est stipendiarius) vt cuilibet Christiano esse impune liceret: eosque solatus vt potui, ex eo loco discessi. digressu meo lacrymæ nonnullis obortæ, vt si diu mecum vixissent, apud quos non toto biduo fueram. ex quo facilè iudicare possitis, quanta sit huius gentis ad humanitatem, religionemque propensio. Angunem delati, & à Regulo peramanter excepti, vt primùm opportunum est visum, de rebus diuinis, & animorum immortalitate cum eo colloqui cæpimus: multisque sermonibus vltrò citroque habitis, cùm etiam familiæ partem à cœna ad audiendum accersissent, sera iam

nocte

Universidad de Deusto
Biblioteca

nocte ab Rege dimissi, nauarchum quendam Lusitanum sanè tempestiuè conuenimus: D
cùm enim nostra hortatione permotus, concubinam, ex qua duas susceperat filias, iusta
cum dote in matrimonio legitimo collocasset, paucis post diebus est mortuus. Ex eo
portu Tamarim tendentibus, vbi Emmanuelis Mendozæ nauis in statione erat, arx
in itinere occurrit Hexandoni viri principis, in edito monte posita, omnium quas in
vita videre me memini, & loco & opere munitissima. quippe quam decem fere pro-
pugnacula cingunt, inter se non nisi ponte subductili peruia, magnoque interuallo di-
stantia, fossis ita profundis, vt despicientium oculis altitudo caliginem offundat, perpe-
tuo (vt aiunt) silice ferramentis excisо: quod equidem vix hominum manu fieri po-
tuisse crediderim. ibi cùm Hexandori vxorem, & quattuordecim præterea Christianos
multis iam annis Franciscus Xauerius Deo peperisset, mihi faciendum existimaui, vt
me ad eos consolandos, confirmandosque conferrem. qui me omnes, sed vxor præser-
tim Hexandoni amicissimè acceptum, multa cùm de Francisco Xauerio, tum de Bun-
gensi, Meacensi, cæterisque in Iapone constitutis Ecclesijs percontati, felicique ipsarum
progressu valde lætati sunt. me autem idcirco etiam libentius viderunt, quòd iamdiu
neminem omnino è Societate nostra conspexerant. quo toto temporis interuallo eos in
Christiana fide partim senis cuiusdam Christiani, honorati viri velut magistri familiæ
studio, partim etiam quibusdam miraculis diuina prouidentia retinuerat. Relictum sibi
libellum descriptis Xauerij manu Litanijs, alijsque precandi formulis, æquè ac sacras re-
liquias pia mulier admodum religiosè custodiebat, expertæ virtutis remedium. Etenim
ægrotos complures, in ijs Hexandonum iam desperatum, corporibus ipsorum impositus E
libellus ille sanauerat. Nec minore cura senex traditum sibi ab eodem seruabat flagellum,
quo singuli Christiani interdum (nec enim sæpius permittebat ille, veritus ne vsu nimio
absumeretur) sese cædere consueuerant, quòd eam rem non solum animis, verùm etiam
corporis prodesse diuinitus intelligerent: itaque mulier ipsa quam diximus, morbo gra-
uissimo implicita, cùm varia medicamenta frustra tentasset, ad ipsum flagellum postre-
mò confugiens; Franciscі Xauerij, vt putandum est, meritis continuò in pristinam
valetudinem est restituta. cum omnibus igitur de re diuina familiariter colloquutus,
ara etiam excitata cum Beatissimæ Virginis imagine pereleganti, quam eò mecum attu-
leram; pueris nouem, in ijs duobus Hexandoni filijs Baptismo lustratis (quos iam se-
nex ille Christianis rudimentis imbuerat) incredibili cum eorum mœrore postridie
manè discessi, commeatu ab ipsis affatim instructus, atque pollicitus me in reditu quin-
decim dies apud ipsos commoraturum. Cangoximam simulatque peruenimus, Re-
gem adiui confestim, eoque collaudato quòd Euangelium in suo regno promulgari
cuperet, multisque præterea verbis habitis, petij vt liceret mihi in præsentia Tama-
rim vsque ad Lusitanorum stationem excurrere. quod ille cùm permisisset ea tamen
conditione, vt auum ipsius ex itinere inuiserem; Tamarim tridui itinere, diuertен-
tes ad Regis auum, ire perreximus, maxima niuium copia, quæ aciem oculorum re-
tunderet, viaque teterrima, occultis passim occurrentibus foueis, è quibus iumenta
sese ægrè admodum expedirent. In eo igitur portu, ægrotis primùm curatis, quo- F
rum ingens erat numerus partim sæuitia frigorum, partim etiam cibariorum inopia:
deinde ethnicis nouem, qui idipsum à me diu multumque contenderant, baptizatis:
certo præterea nauis loco, ad fœminarum tutelam de Iaponijs coemptarum (quas illi
ex ora Sinarum aduexerant) custodibus binis appositis; denique communi consilio in-
dicta pecuniaria multa, si quis temere iusiurandum vsurpasset; (latè enim patebat hoc
vitium) Cangoximam redij, & concionesad Christianos habere instituі. nam ethni-
ci veriti Bonziorum offensionem, ad nos venire non audebant: quod ego cùm
animaduertissem, cepi consilium familiaritatis, si quo modo possem, atque amicitiæ
cum Bonzijs ineundæ, quo deinde populus ad nos maiore cum fiducia ventitaret.
Erat in eo ordine vir quidam insignis, magna etiam ante id sacerdotium existimatio-
ne, tum verò & Regis ipsius consiliarius, & amplis cœnobijs tribus summa cum po-
testate præpositus. Hunc igitur adij, collyrio ad oculos curandos, quibus ipse labo-
rabat, allato: atque ille meo sanè quàm lætatus aduentu, sibivalde optatum fuisse di-
cebat, quæ Xauerius disputaret, cognoscere; sed interpretem defuisse. Inde me multa
de summo rerum opifice, de immortalitate animorum, de tempestatum varietate, terræ
tremoribus, pluuijs, alijsque rebus huiusmodi interrogans, magna sua cum voluptate
totam eam noctem apud se detinuit. Quibus ille sermonibus captus, cùm ad me sæpe,
alio

A alio item Bonzio comite, ego vicissim ad illum familiariter ventitarem, cumque do-
ctrinam nostram tum apud alios, tum apud Regem ipsum ita collaudasset, vt Rex Xi-
xona (hoc est sanctam rem) publicè responderet; vel eo Regis testimonio, vel confirma
ta atque illustri mea cum Bonzio consuetudine animati ethnici ad nos audiendos ve-
nire cæperunt: è quibus multos Deo adiuuante ad Christum adiunximus. In eo nu-
mero fuere primarij duo Regis ipsius cognati, quos catechismo institutos vnà cum v-
xoribus & parte familiæ (triginta quinq; in vniuersum fuere) baptizauimus. quorum
deinde omnium ope ac studio sacrum Deo Domino templum exstructum est.

Rebus ita constitutis, per Christianum nuntium in arcem Hexandoni magnis pre-
cibus accersitus, optimis cùm Christianorum, tum etiam reliquorum studijs me ma-
gnopere expetentium deesse non potui: è quibus circiter quinque primarij audito
aliquoties Euangelio ad Ecclesiam adscripti sunt: in ijs quidam adeò excellenti inge-
nio, vt in commentarium relatis ijs, quæ de me didicerat, librum confecerit exorsus
ab ipso múdi initio ad vsque Christi Domini nostri in terras aduentum, eius præcipuè
cruciatibus singillatim enumeratis. quæ ipsius lucubratio & hominibus illis, & alijs
etiam populis, ad quos eam ego ipse deinde circumtuli, maiorem in modum profuit.
Idem iussus à me Iaponica quædam scripta de Christiana religione describere, man-
datum ita auidè arripuit, vt opus vniuersum (omninò solijs quinque & quinquaginta
B constabat) vnius dimidiatique diei spatio absoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium
natu maximum, quem Xauerius baptizauerat, docendis in templo cæteris Christianis
præfeci, regula præscripta, quam in eo munere obeundo tenerent. quam quidem in
rem, vt quibus otium suppetit, diligenter incumbunt, præsertim verò librarius ille
quem dixi: qui quidem Christianis lectionibus, & commentationibus mirificè dele-
ctatur, seque cum libro quem à me descripsit, in lucum abdens, quæque legit ex eo se-
cum identidem reputans, tanta voluptate perfunditur, quòd ad hanc Dei rerumque
cœlestium cognitionem peruenerit, vt lacrymas præ gaudio continere non possit. Is
ipse in Christianorum cœtu post Litanias publicè decantatas interrogatus à me quid-
nam esset facturus, si Rex ei diceret, Christiana sacra fac deseras, quoniam ex meis po-
pularibus es, meisque sumptibus victitas, responsurum se dixit illicò: Here, vis ne me
in te sine fuco ac simulatione beneuolum? in re tua familiari procuranda fidelem? vis
me submissum? vis perferentem iniuriarum? vis denique in omnes clementem ac beni-
gnum? iube me esse Christianum: hasce enim virtutes omnes vna religio Christiana
complectitur. Ac cæterorum quoque Christianorum (ad quorum numerum ibidem
alij septuaginta per eos dies accesere) egregia pietas, assiduum precandi studium, mi-
rus inter se amor atque concordia cernitur. vna tantùm res ipsorum animos vehemen-
ter angebat, quòd Hexandonus communium meritorum Ecclesiæ expers tamdiu in
C Iaponica superstitione persisteret. pro cuius conuersione cùm preces ad Deum, & la-
crymas cuncti, sed vxor ipsius præsertim quotidie funderent: tum ego eiusdem vxo-
ris rogatu hominem adij, & ex eo quæsiui, cur veritatem sæpe iam cognitam depositis
Iaponiorum erroribus sequi negligeret. Tum ille Deum testatus Christianam religio-
nem sibi planè probari, alioquin permissurum se nequaquam fuisse, vt eam familia sua
tota susciperet; vna re quominus eos imitaretur, impediri se dixit, quod vereretur, ne
grauius animum Regis offenderet: sperare se Deo propitio fore aliquando, vt Rege i-
pso libēte, Christum, quem intimis sensibus adorabat, palam ac liberè profiteri posset.
quo illius responso Christiani valdè lætati sunt. Inde cùm rursus ad Cangoximanos
venissem, Cosmi litteris per Christianum Bungensem ad me perlatis eo consilio sum
reuocatus, vt ad Regem Vocoxiuræ proficiscerer, qui nos in suum regnum liberalissi-
mis conditionibus inuitauerat: cùm præter alia multa, & Lusitanis omnibus in eum
portum commeantibus, quique cum ipsis negotia contraherent, in decennium ab om-
ni portorio immunitatem se daturū esse promisisset; & quicquid circa est agri ad pas-
suum octoginta millia Cosmo obtulisset, vt intra eos fines ethnicus nemo ipsius inius-
su habitare posset. Cangoximæ igitur institutis qui Christiano grege in templum sta-
tis diebus aduocato, pastorum vice ac munere fungerentur, baptizatisque ijs, qui iam
ad id Sacramentum idonei videbantur; cæteros quibus potui verbis sum consolatus:
duos præsertim Bonzios illos, de quibus dixi: quos in discessu meo perquàm studiosè
CHRISTO nomina profitentes, in aliud tempus idcirco reieci, quòd à curandis
Iaponico ritu Regis procerumque funeribus, nulla ratione se posse desistere dice-
rent, eaque re Christiana sacra, quæ ipsi apud se taciti colerent, minimè pullutum iri

Universidad de Deusto
Biblioteca

arbitrarentur. denique à Christianis vario commeatu peramanter instructus, & magna cum doloris amorisque significatione dimissus, ad arcem Hexandoni (quæ ab oppido Cãgoxima passuum abest decem & octo millia) dum nauis paratur, biduum substiti. atque inde incredibili Christianorum dolore ac gemitu, ipsis etiam ex arce summa fœminis ad mare me deducentibus, &, quasi in eo salus omnium verteretur ita me vt celeriter ad se redirem enixè rogantibus, conscendi, & decimo septimo die in Bungum magna nostrorum gratulatione perueni. atque inde tertio Nonas Quintiles Vocoxiuram, qui locus vltra Firãdum est quattuor & viginti passuum millibus, discessit quò vt perueni, salutatis ex itinere Facatensibus (qui cùm initio diu multumque Euangelio restitissent, bellis deinde perdomiti ac velut subacti, diuinum semen libentius acceperunt, bonamque in primis virtutum frugem tulerunt) Regem Vocoxiuræ primùm adij, qui me honorificè sanè bis conuiuio excepit. deinde cum eius ministro, qui Regis ipsius nomine ad Cosmum litteras dederat, de re communi agere institui. cumque ille quædam ex ijs quæ per epistolam nobis vltrò detulerat, reuocaret; faciendum mihi existimaui, vt ad Cosmum scriberem, eique totam rem integram reseruarem. Ad portum igitur reuersus, dum in Christianos ex instituto adiuuandos incumbo, Firando nuntij perferuntur, quanto cum rei Christianæ adiumento Damianus Iaponius familiaris noster excellenti pietate virtuteque inuenis, qui nuper Facatensibus quoque summa cum omnium admiratione operam nauarat egregiam, in eo oppido versaretur. nec ita multo post, quædam parantibus nobis, quæ ad Cosmum mitterentur, ecce tibi repente affertur ipsum adesse Cosmum. Primò incredibilis visa res: ea Cosmi ætas ac valetudo, ea difficultas itinerum est; sed vbi iam ad portum applicuit, quanto gaudio affecti simus facilius est vobis existimare, quàm mihi scribere. is me confestim ad Regem legauit, vt cum eo rem omninò transigerem. quòd ego cùm fecissem ablatis etiam syngraphis, in Bungum ipsius Cosmi iussu ad epulas in ædibus nostris (id enim semel in anno solenne est) Regi Bungensi parandas excurri: quò secum ille filium hæredem regni futurum meo rogatu cum proceribus duxit. Cumque in eo conuiuio candidati pueri nostri domestici quattuor magna cum omnium delectatione fidibus canerent, Regis filius mensa relicta se ad æquales suos hilariter ac festiuè recepit. puer ille quidem, ac pæne potius infans (annum quippe agit quintum) sed in quo sensus animi ac ratio longè præcurrat ætatem. è Bungo rursus Vocoxiuram reuersus, qui locus à Christianis incolitur, habetque in monte summo Crucem, quæ eminus valdè conspicitur à Petro Barreto nauarcho Lusitano defixam, quòd eodem loco tribus deinceps diebus sub vesperam, inspectante se, aliisque compluribus, sublime in aëre signum Crucis apparuisset; Cosmum sanctissimis (vt solet) occupationibus districtum offendi. Tanti ad eum Confessionis & Eucharistiæ caussa concursus vndique Christianorum fiebant, vt omnis perturbationis vitandæ caussa, triceni per vices ordine sibi succedere iuberentur. quorum erat ita magna in Cosmum obseruantia ac veneratio, vt coram eo oculos attollere non auderent: tanta religio ac pietas, vt in sacris mysterijs obeundis, ac præsertim in corpore Christi sumendo, copiam lacrymarum effunderent: ea denique animi virtus, ac probitas morum, vt barbari ipsi Christianorum vitæ admiratione sese collligerent, & sæueriorem vltrò disciplinam induerent. Per eos dies Facatensium Præfectus nauigium cum hominibus ferè triginta ad Cosmũ misit rogatum, vt quoniã tres è militibus suis in prælio sclopis icti grauiter ægrotarẽt, opem illis ferre ne grauaretur. Fecit Cosmus, vt Facatam è domesticis nostris adolescẽtem Iaponium mitteret chirurgię laude præstantem, qui non modò vulnera extractis artificiosè glandibus mira felicitate sanauit, sed etiam oblatam sibi mercedis loco magnam argenti vim, stupentibus barbaris constanti animo excelsoque repudiauit. Qua re commotus Præfectus, vt nos aliqua ratione remuneraretur, immunitati nostræ toto suæ ditionis imperio, qua sæpe nobis iter habendum intelligebat, publicis diplomatibus cauit.

Restat vt epistolam hanc eximiæ indolis adolescentuli commemoratione concludam: in quem cùm omnia & animi & corporis bona quasi secũ ipsa certans natura congesserit; tum etiam dona accesere cælestia, quæ singulare pueri ingenium, memoriam, oris corporisque totius dignitatem ac speciem multo admirabiliorem efficerent. tanta enim in eo castitas ac sanctimonia cernitur, vt octauo quoque die post confessionem ritè peractam cælestę Eucharistiæ conuiuium non sine lacrymis ineat: tanta verò animi submissio & humilitas (cùm illustri admodum loco sit natus) vti ad Bungensem

A sem inuisendam Ecclesiam à Gaspare missus ex vrbe Sacaio, bona cum parẽtum venia, quos puer precibus expugnauerat, eò simulatque peruenit, vt scilicet vnus è Christianorum grege videretur, non modò comam sibi totonderit, quòd in Iapone valde inusitatum est, verùm etiam omni delicatiore cultu ornatuq; abdicato; de contemnendis rebus humanis publicè disputare instituerit. Idem in patriam à parentibus reuocatus, Vocoxiuram, vt inde Sacaium renauigaret, à Cosmo perductus est. quem aiunt ex itinere in vrbe Firando apud vxorem Antonij viri principis, eiusque ancillas, cùm se per id tempus ad sacram confessionem pararent, de Pœnitentia sanè opportunè verba fecisse: quam ille Christianæ philosophiæ partem, iam antea sæpius à se tractatã, callet egregiè. Huiusmodi pueri sunt (fratres mihi carissimi) quorũ opera faces amoris diuini Deo adspirante Iaponiorum cordibus iniectum iri speramus: atque ob idipsum apud nos delectam eorum manum Societatis nostræ præceptis atque institutis imbuimus. Interea Socios omnes nostros per IESVM CHRISTVM obtestor, ab eo precibus impetrent, vt mihi det in ipsius obsequio ac famulatu vitam ponere. ex Iapone. octauo Calend. Nouembr. MDLXII.

REGIS CANGOXIMANORVM ad Lusitanum Indiæ Prætorem.

B ANNO superiore cùm duo ex Societate IESV meum in hoc regnum concionandi caussa venissent; bellicis occupationibus impeditus, quem & ego cupiebam & ipsi merebantur honorem, illis habere non potui. Eadem fuit caussa, cur Lusitani ad Omangum portum naui delati, nõ modò perinde ac voluntas mea, & ipsorum dignitas postulabat, accepti non sint; sed etiam pro piratis habiti (quibus ora maritima per id tempus erat infesta) commisso prælio Alphonsum Vasæum non sine meo quidem dolore, è suorum numero amiserint. Tu si ad me litteras dederis, magno me decore auctum atque ornatum existimabo, atque ipse vicissim ad te scribam quotannis. Lusitani verò, vel sacerdotes tui si ad me cum tuis litteris venerint; eo erũt apud me loco, qui rebus tuis iure debetur. Xaxuma. anno quarto.

EIVSDEM AD ANTONIVM Quadrium Indiæ prouinciæ pro Societate Iesu Præpositum.

C SOCII duo Cosmi Turriani, qui in Bungo versatur, meum in hoc regnum se contulerunt: quorum ea est animi magnitudo roburque, ea in dicendo vis atque doctrina, vt mihi cœlestia quædam tonitrua esse videantur. Sed illud in primis admiror, aut Lusitanos mercatores negotiorum caussa, aut vestri ordinis homines vnius rerum opificis gratia (præsertim cùm ita latè pateat propiusque absit India) è remotissimis regionibus totum pœne terrarum orbem circumeuntes, ad aquam calidam ebibendam paruas in hasce insulas tam longa & periculosa nauigatione contendere. Sanè ante Christiana sacra susceptа nihil erat in his locis, præter calores maximos: vt mihi Socij vestri Nauabangi, quasi ventilatores videantur, qui corda mortalium salutari aura opportunè refrigerent: qui profectò libenter meum in hoc regnum est cur veniant, quamuis exiguum. nam vt alibi aduersos maris æstus, hic quidẽ certè semper secundos offendent. Ac licet populares mei Christiani ipsorũ præsentia destituti, se interea Crucis aspectu excelso loco sublatæ sustentent; meum mihi tamen hoc regnum à

Universidad de Deusto
Biblioteca

Socijs vestris relictum, quandam obducti nubibus cœli, aut Solis propria luce defecti D reddit imaginem. Simul etiam Lusitanos negotiatores, quorum mihi perspecta fides ac probitas est, in meæ ditionis terras commeare mihi gratissimum fuerit: qui sic habeant, se non modò ab omni iniuria tutos fore, sed etiam amicissimè, liberalissimeque tractatum iri. nec latronum insidias metuant, qui, quibus in oppidis Christiani sunt, nulli versantur. Te quidem certè obsecro, vt de tuis aliquos primo quoque tempore mittas, quos ego magno cum desiderio in ipso littore opperior. Datæ anno quarto, mense septimo, octauo die, & vigesimo.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER TERTIVS.

E

GASPARIS VILELÆ AD Societatem Iesu.

ANNO MDLXI. Augusto mense vrbem Sacaium ingressus sum, quæ in Septentrionem sita, gradus obtinet quinque & triginta, & semis. Cumque Euangelium in ea promulgare cœpissem, multos repperi, qui verum id esse fatererentur, sed quò minus ex eo viuerent, famæ & existimationis ratione impediri. gentem enim diuitijs affluentem, & dignitatis in primis auidam facilè absterret diabolus iniurijs & contumelijs proponendis, quibus in hac vita Christiani ferè semper obnoxij degunt, si ducem ac liberatorem suum imitari voluerint. quò fit, vt ægrè admodum Sacaiani ad Baptismum accedãt. quãquam in ijs ipsis difficultatibus quadraginta circiter baptizati sunt, in quibus erant milites quattuordecim prætoriani, quorum ita insignis, vitæ morumque mutatio constitit, vt è lupis agni mansueti non sine magna omnium admiratione F facti esse videantur.

Atque vt Sacaium per eos dies Meaco discederem, diuinitus equidem factum credo, ne videlicet in ea pericula inciderem, quæ mihi nec opinanti imminebant. Etenim mense postquam inde excessi, Meacum quadraginta millium armatorum obsedit exercitus: quæ etiam causa fuit, cur ad Christianos, sicuti promiseram, non redirem. Illius autem incommodis belli Sacaium vrbs fuit immunis, in primis Iaponis totius contra omnes hostium impetus munitissima. nam ab Occidente alluitur mari, ab alijs verò partibus profundissima cingitur fossa, & aquis plena perpetuis. Atque etiam intestino omni tumultu ac seditionibus vacat, nec rixæ fermè audiũtur. cùm enim vrbis viæ suas quæque portas, & custodes habeant, statimq; cùm opus sit, occludantur; nullus noxijs ad fugam exitus patet, sed continuò comprehensi ad tribunalia pertrahuntur. Quamquam ij qui inter se inimicitias gerunt, si alter alteri ad iactum lapidis extra mœnia occurrant, se inuicem malè admodum accipiunt. Sed ad bellum Meacense reuertor, cuius exitus fuit eiusmodi. Cognita vrbis obsidione patruus Regis, confestim ei cum exercitu in subsidium venit: huic obuiam iêre ex altera parte Neugori Bonzij, qui hominum ordo quandam militiæ Rhodiæ speciem refert. Castris igitur Meacum inter, & Sacaium locatis, crebra prælia committebantur: ita tamen, vt res Bonziorum semper esset

A per esset superior. denique vigesimo die, cùm ad vniuersam dimicationem ventum esset, Regis patruus victus, quoddam in castrum confugit. Rex autem Meaci, eius rei nũtio audito, se in arcem recepit vrbe deserta, quæ ab hostibus capta, rapinis incendioque vastata est. ijdem sequuti victoriam, signis ad castrum de quo diximus, motis; patruum Regis, eiusque copias omninò delere parauerant: cùm Rex Meaci exercitu viginti millium hominum quàm occultissimè instructo, & ingenti flumine superato, hostes nec opinantes tanto impetu oppressit, vt cùm essent ad hominum triginta millia, fusi fugatique sint. quos Rex deinde coniunctis cum patruo viribus fugientes Meacum vsq; insecutus, tanta ipsorum cæde vrbem recepit, vt multos in annos ea victoria debellatum esse existimetur. Itaque aduersa factio extremam sibi perniciem metuens, pacem ab Rege petijt, seque interponente Vo, siue Dairi, qui rebus ad honorem dignitatemque pertinentibus toto Iapone præsidet, impetrauit. In his tamen belli periculis, & calamitatibus, templum nostrum Dei beneficio integrum, & incolume perstitit: & in ipsa oblidione Laurentius Iaponius Meacum bis penetrauit (nam me ipsum per litteras Cosmus ante sedatos tumultus eò redire planè vetuerat) semel ad celebrandas cum Christianis Natales Domini ferias: iterum ab ijsdem euocatus ad gratias principibus ciuitatis agẽdas, qui Bonzios cùm templum nostrum per vim occupassent, iniusta possessione magno bonorum gaudio depulerãt. Toto eo belli tempore, quod annum circiter viguit, pia quædam munia Christiani Meacenses obiêre, tribus in singulos menses viris institutis ad pauperum incommoda subleuanda eleemosynis, quæ ob eam ipsam rem in commune conferebantur: cùm etiam semel in mense in consilio publico de ipsorum pauperum commodis ageretur. Mulier verò Christiana in primis locuples, & honesta, cùm liberos non haberet, partem suam bonorum à marito obtinuit; eamq; in mendicos, lepra vlceribusque tota vrbe finibusque Meacensibus laborantes, quamquam nonnullis obtrectantibus Bonzijs, magna tamen cæterorum omnium, qui nihil vnquam simile viderant, admiratione atque approbatione distribuit.

Multa in his locis cœnobia Bonziorum visuntur, in quę (vt aiunt) pœnitentię causa se recipiunt, qui mundo nuntium remisere, densis adeo tenebris obcœcati, vt nefaria flagitia in hisce cœnobijs admittere nulla religio sit. nam discrimine rectè vel perperam facti confuso, seditionibus, furtis, rapinis, cædibus, cuncta miscetur. Quam etiam ob causam ex ijs quidam nomine Cacubau, vt ex ea videlicet hominum colluuione, fæceque emergeret, socijs aliquot secum adhibitis, Bonziorum formam instituit, eorum qui Neugori nominantur: quorum alij precibus vacant, alij militiæ, alij quinis quotidie singuli perficiendis sagittis. Arma verò semper habent parata, principemque familiæ suæ Cacubau in deorum numero venerantur. Rectorem cui pareant, habent nullum. viribus namque certatur. & quamquam in consilijs, qui ætate præeunt, prio-
C res sententiam rogãtur; suffragiorum tamen iura vsque adeo promiscua sunt, vt quod reliqui omnes communi sentẽtia decreuerint, vnus modò si intercesserit, prorsus impediat. Itaque ad vnam eandemque deliberationem toties conuenitur, quoad planè dissentiat nemo. Vbi verò tenebræ se intendêre, sæpe sese inuicé perimunt, ac diripiũt: nec tamen idcirco se putant leges violare, cùm ijdem muscam, aut passerem necare nefas ducant, quod legibus suis quicquam animatum vetentur occidere.

Nunc paucis exponam, quod anno superiore me fugit, Iaponij miseri, cùm ad sedes, vt ipsi putant, beatorum migraturi sunt, qua ratione se ad iter accingant. Eas autem esse varias opinantur: alias infra maria, alias alibi, certis præpositis dijs, qui à quibus in vita culti sunt, eos in suum quisque domicilium præmij loco perducant. atque ad infernas quidem sedes qui profecturus est, hoc maximè modo se comparat. Dies complures stat vigilans, & ex quodam quasi suggestu de mundi contemptu concionatur. huic alij sese comites adiungunt, alij stipem eleemosynæ causa largiuntur. nouissimo autem die orationem habet ad comites, qui pro amicitia simul omnes epoto vino, conscendunt nauiculam, imposita falce ad spinas rubusque qui occurrunt in itinere præcidendos: nouisque induti vestimentis, manicas lapidibus infarciunt: ad collum autem ingenti saxo religato, quò citius ad paradisum illum suum perueniant, sese è nauigio sponte præcipites dant. Quem mihi videre contigit, hunc septem comites sequebantur, qui quidem tanta cum animi alacritate & gaudio in mare sese proiecerunt, vt nouitate spectaculi planè obstupuerim. Qui autem Amidam venerantur, alium ritum obseruant. Cùm eos tædium cepit vitæ, in specum ad instar dolij, in quo considere pos-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sint,sese conijciunt, ita ex omni parte contectum, vt vna tantùm ex arundine perfora- D
ta spiritum ducant. atque ita ieiuni ad mortem vsque persistunt, assiduè Deum illum suum, seu potius dæmonem inuocantes. Nuper in hac vrbe Sacaio contigit (quod tamen vt audio haud insolitum est) vt Bonzius quidam pecuniosus, omni scelere ac nequitia infamis,annos natus septuaginta,cùm in morbum incidisset, se mori nolle affirmaret. Idem interdiu comedens repente ex omnium conspectu prorsus ablatus est: quod ipsi quoque Iaponij malum & infaustum interpretantur. Est autem in his locis opinio è falsis vatum prædictionibus,ex hoc tempore omnia fore semper pacata.id autem ea ratione confirmant, quòd annus hic post millesimum & quingentesimum alter & sexagesimus; postremus sit(vt ipsi aiunt) inferiorum,quos à quadringentesimo septuagesimo numerant:& propterea hoc anno dicũt facinorosos omnes bello consumptum iri,vt pax in posterum vigeat, quam illis dare dignetur Dominus,quò latius sanctissima ipsius religio peruagetur.

BALTHASARIS GAGI
ad Socios.

QVI status esset rerum Iaponicarum,& quibus Deo fauente laboribus in vrbe Facata perfuncti essemus, per litteras E
vobis exposui anno MDLIX. nunc ea perscribam, quæ mihi Goam ex Iapone repetenti in itinere sesquianni spatio contigerunt. Cùm certis de caussis Cosmo Turriano necessarium visum esset, vt aliquis nostrum proficisceretur in Indiam; ego eam peregrinationẽ obire iussus comite vno è fratribus qui cælum Iaponium non ferebat,Rege, Socijs, & vniuersa Bungi Ecclesia salutata, sexto Calend. Nouemb. MDLX. iuncum(nauis genus id est)vterque conscendimus, & duodecim dies vento vsi sumus ita secũdo, vt nobis iam in conspectu esset ora Sinarum,postridieq; nos putaremus portu Veniaga potituros, vbi semper quingenti,aut sexcenti Lusitani morantur. vectores igitur & reliqua naualis turba, prospera nauigatione plus æquo elati,præmaturis gratulationibus atque conuiuijs commeatum nauticum consumere atque exhaurire cæperunt. In hac animi iucunditate, cùm ita prope ab continente abessemus, vt quolibet vento littus teneri posse videretur; eo ipso die sub vesperam aduerso repente flatu increbrescente, imbribusque densissimis tam sæua tempestas exorta, adeoq; ingẽtes excitati sunt fluctus,vt iuncus modò attolleretur altissimè,modò infimè magno omniũ cum horrore desideret.Augebat perturbationem ac metum, cùm intempesta nox cæcæq; tenebræ,tum minantes circa scopuli. quo in discrimine cùm aduerso flatu retineremur, ecce tibi noctis hora circiter decima gubernaculum nauis effractum in mare delabitur, quo amisso de huiusmodi nauibus planè actum existimatur, statimq; propterea præciditur malus, ne iuncus ex ve- F
hementi agitatione mergatur: & simul ipsa quoque vela cum antẽnis in mare prolapsa sunt.Tum verò omnes longè alijs ac pridie sensibus animi,seriò de morte cogitare,certatimque ad Confessionẽ concurrere incipiunt,tanto omnes terrore perculsi,vt mente pæne emoti viderentur,neque iam in summa naui quisquam appareret.vnus gubernator in vado explorãdo, contemplandoque per magnetem cursu totam eam noctem absumpsit. Postridie, fæuiente adhuc mari, fusisque armamentis, salutis spes iam ferè nulla supererat. tantùm argenti pondo ad aureorum centum millia vehebantur, quæ tali tempore nulli nobis vsui esse possent, cùm ita vehemens esset agitatio, vt alterum in latus procumbente iunco,ima carina appareret:& simul ex leuitate saburræ,& pondere tabulatorũ nõ modò diu retineretur, quò minus in alteram partem recumberet, sed etiam compagibus resolutis, carina fatisceret. quocirca tertio tempestatis die malum alterum,qui stabat ad puppim, nautæ præcidere, & mercatorum cubicula leuãdi oneris causa disturbare, ipsos denique foròs è crassis trabibus asseribusque compactos resoluere sunt coacti, vasto iam nauis alueo,ac propemodum vacuo.hic velum exiguũ lis,quæ tum sese obtulerãt,pro re nata concinnat & comparat: quod ipsum statim impetu venti discerptũ est.iamq; humanæ opis vnum illud supererat: validior clauus ad extrema

A extrema tempora reseruatus, sed in ijs procellis metuendum erat,ne repositus ad puppim statim effringeretur. Verumtamen,ne in Bornei syrtes incideremus, quo in loco nonnulla nauigia Lusitanorũ è Sinis in Indiam cursu directo perierant(præsertim cùm illuc nos impetus maris deferret, nec plus centum & quinquaginta millia passuum inde abessemus) tutius visum est, gubernaculum restituere, paruumque sarcire velum quod vnum restabat.Sed omni iam veste consumpta, mœrentibus omnibus,quòd nihil ad resarciendũ occurreret;diuinitus factum est,vt qui rimas iunci,obturandi causa scrutabantur, in sarcinam vestium inciderent, cuius antea non sine luminibus diu multumque frustra quæsitæ, cùm merces in Iapone exponerentur, pretium domino magister nauis aureis octoginta persoluerat. Ex hac igitur sarcina aduersus venti vim duplici velo confecto,& baculis quibusdam, arundinibusque crassis aptato, clauoque summo conatu locato,quem ego prius precationibus pijs, & piaculari aqua ritè lustraueram,cæteris eo tempore vota nuncupãtibus variasq; fundentibus non sine lacrymis
preces;diem vnũ noctemq; processimus: sed cùm nauis iustis careret velis, atroci tempestate vsque adeo quassabatur,diffractum vt denuo sit gubernaculum. Tum verò seruandi argenti spes prorsus amissa. accersiti nautæ barbari Sinæ, vt vectoribus in scaphã confugientibus,ipsi in iunco remanerent,aliamque sibi raptim exstruerent, se deliberaturos ea nocte respondẽt; inde ad sortes dæmonemq; inuocandũ conuersi: quòd ego cùm cernerem, orabã Dominum, ne nos dæmonis arbitratu interire permitteret. Manè,simulatque illuxit, nautæ sese statim ad alium clauum reficiendum,scaphamq;
B parandam expediunt.Clauus è refixis iunci tabulis refectus, & collocatus, non diutius sustinuit impetum maris,quàm quanto temporis spatio Litanię recitatæ sunt:quò magis in susceptа sententia persistebant Christiani, vt in scapham, quotquot ea caperet, sese reciperent,& iuncum vnà cum argento cæterisque desererent. atque ego sanè liberaliter inuitatus in scapham,partim ne pericula adirem noua, partim ne plus ducentos mortales,scaphæ excluſos angustijs,omni solatio destitutos in iunco relinquerem, sacerdotes duos è nostris & fratrẽ vnum imitari omnino decreueram , qui superioribus annis è Lusitania proficiscẽtes in Indiam, ad insulas Maldiuanas naufragio & fame perire, quàm scapham conscendere, quæ Cocinũ incolumis tenuit, cæterisq; vectoribus desertis in extremo periculo vitæ,maluerant; inque eo officio vitam naturæ debitam Christo Domino piè fortiterque reddiderant. Sed interea fabri lignarij quartum iam gubernaculũ reparauerant,ad quod collocandum, pacemq; à Deo exposcendam stipe à vectoribus in hospitale domiciliũ Bungensis Ecclesiæ corrogata,miserante Domino factum est, vt clauus is omnium infirmissimus nos ad continẽtem aliquando perduceret.Quindecim ipsos dies ea tempestate iactati sumus, quotidie(vt erant pericula) morientes:cùm etiam vulgò neglectæ, nec iam clauibus custoditæ argẽti laminæ pedibus traherentur.Eiusmodi quippe temporibus pauper spiritu est quilibet.

Initio tempestatis eius, vectores nautasq; maturè monuimus, vt animarum saluti consulerent: qui in mea potestate se planè fore cùm promisissent, ego vt sublatis pec-
C candi occasionibus ad gratiam diuinam magis essent idonei, primum illud curaui, vt fœminæ quæ vehebantur in naui, certum in locum abderentur, vbi quinque menses remotæ à virorum oculis perstiterunt: deinde ad cæteros animandos confirmandosq; conuersus, tantum Deo adiuuante profeci, vt qui principio abiectis animis concidissent, ad æquitatem ac fortitudinem reuocati, pro admissis in vita noxis leue sibi supplicium illud atque incommoda ducerent: placandoq; Domino certatim dediti, vel precibus ac litanijs vacarent, vel sublatis in cœlum oculis pia cum prece suspiria mitterent, vel alta apud se cogitatione defixi lacrymas funderent: alij etiam flagris semet cæderent: alij mare sacris reliquijs,& aqua sancta lustrarẽt:alij deniq; nummos in cultum Diuorum à vectoribus peterent,quorũ vis tanta collecta est, vt quindecim dum taxat viri locupletes,aureos ferè mille contulerint. Ac mihi sanè credite fratres, in hac vita labores & incommoda esse expetẽda,quippe quorum amaritudinem, magna suauitas,& firma spes comitetur: quòd secus in rebus prosperis vsu venire vel primis nauigationis diebus clarè perspeximus.Inter has igitur difficultates rursus in terrę conspectum delati,& cùm iam contenebrasset,nimia cupiditate prouecti, periculũ fuit, ne ventorum ad terram allideremur. Sed ex eo periculo, cùm primum illuxit,euasimus: & à Sinis nautis cognitum est, nos permagnam Sinarum ad insulam processisse,nomine Ainanem: ex qua insula nautici commeatus,& anchoralia à Sinis ferè petuntur. hic

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum portum subimus, qui in Septentrionem ad gradus decem & nouem est positus, in D
aliud repentè omnium maximum vitæ discrimen incidimus. In ipso enim aditu iuncus in arenam bis adeò vehementer incussus est, vt planè iam carina dehisceret. ac pereundum nobis vtique fuerat, nisi Præfecti seu Limenarchæ permissu, præsentem incolæ nobis opem tulissent: quos nonnullis donis remunerati descendimus 11. Calend. Decembr. quem ipsum in diem Præsentatio Dei matris MARIAE VIRGINIS incidebat. & quoniam iunco afflicto, ac pæne iam dissoluto, ad portum Veniagam nauigari non poterat; Lusitanum quendam continuò ad Cantonem oppidum, atque inde Amacanē ad Lusitanos mercatores pedestri itinere misimus, qui de nostra salute iam desperauerant. Amacanem peruenit nuntius Natali ipso die Domini, anno MDLXI. statimque ad nos deportandos Lusitani aliquot nauigia submiserunt. Et quoniam in Ainane insula mēses quinque posuimus, ex qua deinde Amacanem trigesimo die peruentum est; de eius insulæ & incolarum natura ac moribus, ne longior sim, pauca de multis attingam. Est autem Ainanis regio cùm fructibus Indicis, & omni ciborum gene- o
re abundans, tum etiam margaritis & vnionibus nobilis: frequenter incolitur, vrbibus opere lapideo exstructis: gens verò ipsa moribus rustica, vestitu brachata, eminentibus è capite ad instar boum cornibus binis è tenui confectis velo, forsicibusque ceu tonsorum è summa fronte, peracutis. eius ornatus causſam cognoscere nūquam potui, nisi, si fortè dæmonem effingunt specie belluæ sese offerentem. In hac ego insula sacrificaui aliquoties, & Sacramenta distribui. Inde proficiscentes ad Sinas, cùm parua no- E
bis insula ipso Paschali die Dominico sese obtulisset; partim eius diei celebritate, partim etiam ipsius loci amœnitate inuitati, descendimus, & commodum in monte quodam ingenti specum & fornicem in templi formam excauatum offendimus. ibi, ara excitata, sacroq; peracto, cælesti pane Lusitanos refeci. Ex eo loco ad Sinas delati, idoneā tempestatem exspectantes, ad alteram vsque feriam Natalium Domini anni MDLXII. substitimus. atque inde solutis anchoris tertio decimo die Petram albam felici nauigatione tenuimus. Hic imminentibus tenebris territi quò minus fretum Sincapuranū inueheremur, exscensione facta Domino gratias agebamus vniuersi, cùm repente vegnum Iantanæ tendentium. Tum nobis Malacensis quidam denuntiauit, nos vt instrueremus, Acenorum regem centum nauium classe aduentare, quonam consilio, sibi incertum esse. Ea res nobis sanè metum attulit, quod oneraria pretiosis mercimonijs referta, ab armis autem esset inops. ac nihilo minus nautæ vectoresque sese ad pugnam expediunt. Sed classe Acenorum sine iniuria præteruecta, ad dimicationem ventum non est. Postridie verò Sincapuranum fretum inuecti, cùm ventus deficeret, anchoras iecimus. interim Acenorum naues fermè triginta, in ijs maioris formæ decem, quibus totius classis vehebatur Præfectus, ad nos aduentātes, partim adpuppim onerariæ sese opponunt, partim etiam latera ipsa pæne abradunt, vt appareret eos mercibus adamatis (neq; enim ignorabant ex quo loco profecti essemus) pugnā optare. cumq; biremes maioribus bombardis, atq; sagittis, quas præsenti veneno in ipsa naui assiduè inficie- F
bant, nos infestare cæpissent, quamquam nostri, quorum erat numerus ad ducētos, arma parauerant, seq; omnes ad propugnandum instruxerant; tamen certissimo in capitis discrimine versabamur: cùm ex altera parte hostium classis multo viris armisq; superior immineret, ex altera verò littus esset propinquū, salo in quo stabamus non plus cubitos quattuor profundo. itaq; aut præcipitis ab hoste anchoralibus, quod vrinantes faciunt, in vada incurrendum, aut in manus hostium planè deueniendum fuisset, nisi nos insperantes præsenti periculo Dominus exemisset. quippe hostes comiter amiceq; à nobis compellati, nonnullisq; muneribus deliniti, non modò nos lacessere desierunt, verùm etiam ita beneuoli discesere, vt sibimet ipsi Lusitanos, & nobilitate, & belli glo
ria compararent. Malacam inde peruenimus tertio decimo Calen. Februarias, qui dies Diuo Sebastiano sacer est: vbi è socijs nostris amantissimè excepti, ad octauū vsq; Idus Februarij piratarum metu commorati sumus. Malaca dum ad Colanum portum, in quo arx est Lusitanorum, contendimus, Ceilanijs iam syrtibus superatis, vento admodum prospero in Cilanos scopulos rectà deferebamur, nisi ad iactum lapidis animaduerso periculo, & mutata repente velificatione Comorinum promontorium feliciter præteruecti (quòd vix fieri posse videbatur) ipso die Paschali Dominico, magna Melchioris & reliquorū Sociorū gratulatione, qui in eo matris Dei collegio sunt, Cocinū appu-

A appulissemus: quo ex loco ad hoc Goanum D. Pauli collegium dudū exspectati quinto decimo die peruenimus. Cuius equidem collegij cùm egregia rei Christianæ adiuuandæ studia, tum varias plurimasque exercitationes, & spiritales, & litterarias, deniq; ipsius Ecclesiæ incremēta vehementer sum admiratus: quam porrò Dominus ad gloriam suam tueatur, & augeat. Hactenus de nauigatione. nunc de Iaponicis rebus pauca perstringam. In Iapone Ecclesiæ numerantur nouem templo quæque suo instructæ: quorum templorum quinque circiter idolis ante dicata, nunc sacris altaribus, & IESV CHRISTI, MARIAEQVE VIRGINIS DEI matris imaginibus exornata diuino cultui seruiunt. Facatense templum Christianus quidam, Cosmus nomine exstruxit. idemq; vt nos in ora Sinarum tempestate retentos cognouit, argēti laminam mihi in subsidiū misit. Nam Cutamense (quod templum est permagnum in agro Funaiano regni Bungensis, passuum ab vrbe viginti quinque millibus) suo sumptu ędificatum Christianus Lucas cœmeterio circundedit, excelsa lapidea Cruce in medio posita, ad quam se post mortem sepeliri iussit. Cutamensis porrò ager ipse, vectigalis est dynastæ cuiusdam ethnici, cum quo ipsiusque comitibus, dum Ecclesiam Cutamensem inuisimus, de rebus diuinis sæpè collocuti sumus. quibus ille sermonibus, nostraque consuetudine delectabatur adeo, vt quattuor horas totas interdum nobis aures præberet, atque ita cōmouebatur nonnunquam, vt velle se Christianum fieri diceret: sed hominum rumus-
B sculos veritus (quæ res toto terrarū orbe plurimum potest) à suscepta sentētia destitit. Idem apud Lucam rursus totum vespertinū tempus nos audiendo consumpsit, clareq; perspectis ex ea disputatione Iaponicarum sectarum omnium erroribus atq; fallacijs: comitibus suis, qui secum aderant, apertè professus est gratum sibi fore, si quis eorum Christiana sacra susciperet. quæ res nonnullos ex ijs adduxit, vt conceptum animo Baptismi desiderium exprimerent: quo ille ita gauisus est, vt eos ipsemet hortaretur, vti constanter in proposito permanerent. Ac ferè omnes Iaponij proceres nobis amici sunt. nam etsi aliqui, acie mentis retusa flagitijs, lucem Euangelij aspicere nequeunt; valetudinis tamen causſa, si quando ipsi, aut ipsorum familiares in morbum incidūt, ad nos confugere consueuerunt. vt iam in his terris Christianam rem nō modò Theologi, sed etiam medici chirurgique promoueant. quod ipsum apud Sinas quoque propediem fore confidimus: qua in prouincia rumor iam dissipatus est, candidam gentem, promissa barba, Sinarum Imperij potituram. quod si (vt speramus) euenerit, paucæ omninò pro messis eius, itemque Iaponicæ, & Indicæ copia, Christianarum sodalitatum omnium operæ fuerint.

In Iapone, simulatque cognitum est me in Indiam profecturum, Christiani omnes à viginti septem passuum millibus ad me salutandi causſa venerunt: qui verò longius aberant, mihi se per litteras excusarunt. Itaque in meo discessu tanta hominum
C multitudo conuenerat, vt eos nec templum, nec atrium nostrarum ædium caperet. Hic ego fratres mihi carissimi, Christianorum lacrymas consultò prætereo, quorum mœrorem solari conabar noui supplementi spe, cuius causſa me ad Socios mecum ex India reducēdos abire dicebam. Ad mare tendentē ingens me agmen omnis ætatis virorum, atq; mulierum ita obfirmato animo prosequutum est, vt ad eos domum remittendos bis in itinere subsistere necesse fuerit. quorum equidem precibus (nam ijs me magnopere commendaueram) nos è tantis periculis diuinitus ereptos puto. Sunt autem Iaponij acceptorum beneficiorum adeò memores, gratique, vt si modò ipsorum eleemosynas acceperimus, quòd illi sibi honoris loco ducunt (non enim dico si eos inuiserimus, at alia quapiam re adiuuerimus) eorum primarij ad agendas nobis gratias domum vsque contendant. quod ipsum interdum etiam ethnici eorum cognati faciunt. quòd si qui nobis (vt fit) in domesticis ministerijs operam dederint, illam dum taxat mercedem requirunt, vt sub vesperam hilari vultu dicamus: Goxinro de oniar, hoc est, laboraſtis egregiè. Id si reticeatur; valdè mœsti afflictique discedunt.

Bungensium Rex proficiscenti mihi dedit eleganti opere gladium, aureaque vaginā in anguis formam elaborata, mittendum ad Regem Lusitaniæ, quem esse tenera adhuc ætate cognouerat, itemque præclarum Indiæ Proregi pugionem: quæ omnia in Iaponem idcirco remisimus, quòd tempestatis iniuria nitorem suum atque decorem amiserant. Ad ipsum autem Bungi Regem Constātinus Prorex munera & litteras miserat: & simul eum affecerat laudibus, quòd Euangelij præcones in suis regnis tueretur, benigneque tractaret. quòd ille munus ac litteras ita illustri gratia excepit, vt non modò

Universidad de Deusto
Biblioteca

modò eum qui attulerat,aureis donarit amplius sexcentis, verùm etiam ad Prætorem D
vicissim miserit in bellicos vsus affabrè factum thoracem auro sericoque distinctum, cum inaurata galea, cupreoque frontali, item hastilia duo pugionibus præfixa, argenteis crustis ornata,quas Nanguinatas appellãt, aliaque similia. Nos autem ipsos mirum quanta beneuolentia prosequatur. nam cùm cæteris rebus amicè nobis fauet, & commodat, tum in consilio dando fidem præstat cum humanitate ac facilitate coniúctam, liberumque permittit, sequamur id,quod optimum esse iudicauerimus. In Christianorum verò negotijs, quanti nos faciat,planè demonstrat. etenim vel infimorum hominum res, commendatio nostra si accesserit, suas putat, eosque nominatim appellat, quod magnum est apud Iaponios honoris indicium, adituseque eis ad se præbet facillimos: denique illis etiam internuntijs ad nos vtitur. quibus rebus Christiani maiorem in modum animantur.

Vos tanto Regi fratres meliorem in dies mentem: nobis ad cæpta strenuè promouenda lucem vireseque precamini. Goa.

GASPARIS VILELÆ ad Socios.

ANNVM in vrbe Sacaio moratus, Meacum pacatis iam rebus E
discessi anno M D LXII. magnaque Christianorum lætitia acceptus, conciones habere continuò instituti:& quo maiore gratulatione studioque celebrarentur instantes iam Natales Domini feriæ, Iobeleum promulgaui septimo ante anno datum à summo Pontifice. quo illi ita permoti sunt, vt ipsorum & in Confessionibus diligẽtiam, & in festorum Natalium exspectatione pietatem ac studium magnopere admirarer. Natalis Domini dies festus cùm aduenisset;nouem,qui mihi maximè idonei visi sunt, exposita prius ipsis augusti illius ac tremendi mysterij sanctitate ad sacram Eucharistiam admissi,eo sensu pietatis affectos,vt magno temporis spatio lacrymantes ante perstiterint. Reliquorum autem desideria idipsum auidè expetentium, verbis leniui; totaque ea nocte in laudibus summi parentis ac Domini exacta,matutino tempore sacrum feci, deq; ipso natali, tanto cum omnium gaudio ac voluptate disserui, vt identidẽ prisca illa mihi subirent nascentis Ecclesiæ tempora,cùm Christiani omnes vno amoris vinculo caritatisque coniuncti, ad festos dies agendos,& conuiuia spiritalia celebranda castissimè conuenirent.Peractis ferijs,deinceps ad conciones redij,ad quas ethnici multò iam tum pauciores, quàm antea ventitabant:credo propterea quòd initio ad nos audiendos cauillandi studium ac petulantia complures impelleret, quos nunc perspecta veritas ab ea derisione deterret.Nec fere nobis iam aures atque operam dant, nisi qui seriò saluti suæ consulere,ac rationi parere in animum induxerunt. quòd ipsum cæteri quoque Meacenses vtique facerent, nisi eos fictis rationibus deceptos ab eo consilio dæmon abduceret. aiunt enim, cùm perpetuum quendam innocentis vitæ cursum religio Christiana requirat,se eiusmodi militiæ sacramento obligari, & pugnam aduersus voluptates deliciasque nolle capescere, vt cùm se magna ex parte huius vitæ iucunditate priuarint, tum sempiternis in altera vita supplicijs,nisi ad finem vsque perseuerauerint,deinde mactentur. F

In hebdomadæ sacrosanctæ Paschalibusque solennibus, eadem Christianorum fides, atque religio constitit. celebritatem auxère nouem Baptismo lustrati,in ijs ciuis quidam locuples, & Iaponicis superstitionibus admodum eruditus,cuius oculos mentis,cùm nihil post mortem omninò superesse putaret, Dominus ita aperire dignatus est,vt sacrosanctum Baptismum magno animi ardore lacrymisque susceperit.

Per eos dies seditione Meaci rursus exorta, quam iniqui in Christiana sacra conferebant(multò iustius Regis ipsius tyrannidi tribuendam, qui regna septem vi metuq; tuetur,nec spei quicquam habet in ciuium caritate repositum) ad reuisendos neophytos,Sacaium, de Christianorum Meacensium sententia discessi, Meacensis templi Ecclesiæq; custodia Christiano admodũ seni relicta. Meacũ reuertar(vt spero)ad festum diem agendum natalis Reginæ cœli MARIAE VIRGINIS, cui ædem idcirco dicaui-

A dicauimus, quòd eo ipso die Meaci primùm sacra missæ peracta sunt. In hac autem vrbe Sacaio,non admodum magna mihi spes propinquæ messis, nunc quidem ostenditur.tanta enim est incolarũ superbia ac leuitas, vt cœlum honoris existimationisque iactura mercari se nolle fateantur: quanquam tempore procedente sperandum est agrum hunc ipsum bonam pietatis frugem laturum. Rationem instituti nostri in Bonzijs hisce tractandis,aliaque nonnulla cùm de ipsorum ornatu cultuque corporis, tum de incolarum natura moribusque seperatim perscripta ad vos mitto: quò ijs cognitis gratias Domino nostro agatis, qui nos ex infinito prope cœcorum numero exemit; & simul eidem supplicetis, vt ad ipsum conuertantur hæ gentes, Indica Brachmanarum superstitione deposita,quam ab Indico magistro ex regno Sionis acceptam huc vsque retinent:quòd ipsum ex delubris etiam apparet, quæ in oppido Indiæ Ceilano eadem quæ in Iapone videre me memini.idque vobis idcirco significandum putaui,vt praua huiusce religionis origine cognita, vos ad eam reprehendendam, & confutandam facilius comparetis. Precibus vestris,ac sacrificijs vt me Domino commendetis, à vobis etiam atque etiam peto.Sacaio.v.Cal.Maij M D LXIII.

Scriptis iam litteris, rogat me per nuntium ethnicus quidam vir opibus prepotens, vti ad se baptizandum veniam in vrbem Naram. Omninò vereor vt verbis hominis fides habenda sit: grauem enim adhuc se rebus diuinis aduersarium præbuit. Verumtamen, quicquid sit, experiar: præclarè mecum existimans actum iri, si in Christiana caussa vitam ponere mihi contigerit. nec enim permittet Dominus, vt exiguam hu- B
iusce lucis vsuram animæ meæ saluti, atque immortalitati anteponam.Sin ethnicus ille vera narrauerit, seque ex animo ad sacrosanctam Ecclesiam aggregarit; næ ego tum omnia Societatis nostræ Collegia nouam in hanc messem per litteras euocare non dubitem. magnum enim in his locis eius viri nomen,magna auctoritas est. Faxit Dominus quòd è sua gloria maximè fuerit, cui me inter acies gladiorum, intentaque in me inimicorum tela versantem,planè commisi totum ac tradidi.

LVDOVICI FROII AD SOCIETATEM Iesu in Indiam & in Europam.

EMAXIMIS nauigationis periculis summo Dei ac Domini C
nostri beneficio liberati, ex ora Sinarum incolumes in hũc Iaponis portum deuenimus, quem Vocoxiuram appellãt: obuiosque habuimus in littore Christianos incolas omnes tantã ex aduentu nostro voluptate ac lætitia gestientes, vt nos humeris ipsimet suis sublimes tollere atque asportare velle viderentur, quorum ducẽti circiter nos ad templum vsque deduxerunt. Cosmi verò Turriani gaudium fuit ita magnum,vt collacrymaretur,satisq;se vixisse iam diceret, quoniam quidem operarios sibi in subsidium missos à Domino in tanta negotiorum mole, tamque opportuno tempore cerneret. Ioannem autem Fernandum è magnis assiduisque laboribus ita consumptum macieq; confectum offendimus, vt animam agere pæne videretur. Etenim ad domesticas & quotidianas Cosmi occupationes, accedebat etiam magna frequẽtia principum virorum,& Christianorum tum ex alijs regionibus,tum ex hoc regno,vel baptizandi vel salutãdi caussa aduenientium. Ioannes autem post sacra missæ à Cosmo peracta,totum ferè diem & sæpe noctem partim rudimentis Christianæ doctrinæ vulgò tradendis, partim etiam proceribus ac Bonzijs qui ad Baptismum accederent, seperatim instituendis ponebat. Mihi verò baptizandi onus impositum est: ac nono post nostrum aduentum die primùm sexaginta Baptismo lustrati sunt,multique deinceps è prima nobilitate, Barptolemæi regis maximè hortatu ac persuasionibus incitati: quorum pleriq; catechismum sua manu continuò describebant,quò facilius memoriæ commendarent, eundemque domesticis traderent.singulis autem,à Baptismo, sanè quàm enixè ac studiosè petentibus, Crucis sigillum è collo gestandum,itemque Rosarium precandi caussa dabatur.

Firandi autem, simulatque Sodales ex India aduenisse auditum est; Antonius & vxor ipsius Elisabetha misso confestim nuntio Cosmum magnopere obsecrarunt, vt quoniam tres è nostris in hoc portu sacerdotes essent, vnum ex ijs ad Firandensem cæteraque

Universidad de Deusto
Biblioteca

teraſque eius tractus Eccleſias inuiſendas omninò mitteret. quod ſi per litteras ab i- D
pſo non impetraſſent, duos è filijs ſuis ab ſe legatum iri, qui idipſum humi ſtrati ſup-
plices peterent. Neque ita multo poſt, ab vrbis Ximabaræ Tono ſeu regulo (qua in
vrbe Chriſtiani eo tempore plus mille & quinginti numerabantur) nobilis vir cum
mandatis ad eundem Coſmum eſt miſſus, vt ab eo promiſſa exigeret. promiſerat enim
Coſmus, ſimulatque ſupplementum ex India aduenisſet, miſſurum ſe qui Ximabaræ
commoraretur. Eadem erát poſtulata Regis quoque Bungenſis, quo in regno annum
iam ſacra miſſæ facta non fuerant. Atque in Bungum quidem, quòd eius Regis gratia
ad rem Chriſtianam iuuandam in primis eſt neceſſaria, Baptiſta Montanus paucis poſt
diebus profectus, amiciſſimeque ab ipſo Rege acceptus eſt. Antonio autem Firan-
denſi, itemque Tono Ximabarano Coſmus reſpondit, ſimulatque per occupationes
liceret, ſe ipſum ad illos eſſe venturum. Chriſtiani verò, quique inſulas, quique Firan-
dum oppidum incolunt, vbi reſciere nos piaculares orbiculos ſeu grana benedicta ex
India, itemque Veronicas attuliſſe; multi cum vniuerſa familia, ijque admodum
pauperes, conductis mercede nauigijs ad hunc portum traiecere. interrogati cuius rei
cauſſa, nullius præterea, reſpondebant, niſi vnius petendæ Veronicæ. nam qui orbicu-
lum optabant, octo diebus ante, ſupplicationes ad Deum habebant, quò facilius impe-
trarent: atque etiam, cùm ſibimet ipſi diffiderent, Luſitanis apud nos deprecatoribus
vtebantur: eaq; dona quàm ſibi grata eſſent, ipſis etiam lacrymis teſtabantur. Iam verò B
alij Chriſtiani Amangutio, quinquaginta aut ſexaginta leucarum itinere, alij Facata,
alij deniq; alijs è regionibus ad nos hucuſq; Confeſſionis cauſſa contenderunt. quo-
rum ſanè religio caritaſque eſt admirabilis. Per idem tempus Barptolemæus quoque
Rex ad Coſmum inuiſendum in hæc loca ſe contulit: quem continuò adiuimus, eique
xenia dedimus Roſarium ex equo marino, itemque granum vnum auro inſertum. quę
ille quanti faceret, vel ex eo oſtendit, quòd vtrumque ſtatim è ceruice ſuſpendit. cu-
ius aduentus magna Luſitanorum quoque gratulatione (namque illum omnes admo-
dum diligunt) concelebratus eſt. Regis autem ipſius animi ſubmiſſio ac pietas, cùm ſa-
cro miſſæ intereſſet, potiſſimum elucebat. etenim cùm in templum quotidie manè,
multo ante lucem veniret, (maximam enim noctis partem fere Iaponij proceres vigi-
lant) non modò ſacerdotem ad ſtatam horam vſque præſtolabatur; ſed etiam plebem
infimam aduétu ſuo ſummoueri planè vetabat, vixque parato ſibi honoris cauſſa ſtra-
gulo ad conſidendum vtebatur: prorſus, vt quilibet vnus è populo videretur eſſe. Ser-
mones verò de rebus diuinis ita auidè expetebat, vt ſacro interdum peracto, ante recì-
tatum à pueris de more catechiſmum templo nequaquam excederet. idemque vt quæ-
dam ſacrificij & Euchariſtiæ myſteria probè cognoſceret, accerſitum ad ſe eius rei gra
tia nocte Ioannem Fernandum ſumma ſua cum animi voluptate pæne ad lucem deti-
nuit multa percontans, quæ ſibi partim ad comites ſuos docendos, partim ad Bonzios
refutandos, neceſſaria diceret. quæ ille, & ſimul purgatorij ignis infernique ſupplicij F
diſcrimen à Ioanne cùm didiciſſet; ad Coſmum ſalutatum acceſsit: cui id honoris et-
iam habebat, vt in ædium ingreſſu pugionem cæteraque arma deponeret. Paucis die-
bus in his locis moratus, ad ſubſidium fratri ſuo germano Rimanorum Regi ferẽdum,
qui bello erat implicitus, proficiſci coactus eſt. & quoniam conſueuere Iaponij princi-
pes Manibus mortuorum decemdialia ferè ſacra, non ſine magna Bonziorum præda
ſaginaq; perſoluere; Barptolemæus rex, patre qui eum adoptauerat, per eos dies vita
functo, re cum Coſmo communicata, pro exſequijs illis, Bonziorumq; conuiuijs, toti-
dem dierum epulum ſex pauperũ millibus præbere conſtituit: partim vt ſibi ipſi, quo-
niam impio parenti non poterat, diuinam gratiam conciliaret: partim etiam, ne poſt
Chriſtiana ſacra ſuſcepta, priſtinæ benignitatis atq; clementiæ oblitus eſſe videretur.
Idem, in rebus diuinis multo plura præſtare quàm polliceri ſolitus, ſimulatq; Vmbrã
regiam vrbem regreſſus eſt, demortui Regis imaginem, quam odoramentis ſuffire ve-
neraríq; ſolebat antea, igne comburi iuſſit: quod à Bonzijs ingens piaculum eſt habi-
tum. cumq; ex itinere ad oppidum Omuram ſe contuliſſet, vbi erat eo tempore vxor
ipſius Regina; multis ei rationibus perſuaſit, vt vnà cum omni famulorũ comitatu ad
baptiſmum accederet. quæ res eò mirabilior viſa eſt, quòd antea Regem ab eo conſilio
reuocare ipſa tentarat. ſimul etiam Rex templum ibidem magnificum ædificare con-
ſtituit, Bonzijs ad eam rem è cœnobio quodam ædeq; pulſis. quapropter etiam Aloy-
ſium præſtáti virtute virum, regię vrbis præfecti fratrem, ſibiq; in primis familiarem,
ad

A ad Coſmum cum mandatis miſit quibus rebus ira permoti barbari impellente dæmone,
Regi ipſi inſidias compararunt. Capita coniurationis fuere duodecim viri vrbis adminiſ-
trationi præpoſiti. ij, ad rem occultandam, Regemque fallendum, Chriſtianos fieri velle
ſe ſimulant. quos tamen Rex, quaſi eorum ſcelus præſagiret, diu multumque ante Bap-
tiſmum probari iuſsit. Et quoniam Gotondonus ſpurius regis demortui filius, Barpto-
lemæo in legitimi filij locum ab Rege ac Regina adoptato, hæreditario iure regnoque
priuatus fuerat; Gotondonum coniurati cum alio quodam è proceribus facinoroſo ho-
mine Feribo, in ſocietatem conſilij aſſumunt. omnes denique Barptolemæum hortantur
vt regni poſſeſsionem cum pompa ſolenni aliquando capiat, & ſimul Reginæ Baptiſmũ
ac cæterorum, Coſmo accerſito, quanta maxima poſsit cæremonia & ciuium gratulatio-
ne concelebret: namque eo ipſo die ſtatutum facinus perpetrare decreuerant. ſed veriti
mox, ne ipſorum conſilia patefierent, rem aggredi anteuertunt. Aloyſium regis internun
tium vltro citroque ad Coſmum rei Chriſtianæ cauſſa commeantem Feribus in itinere
adortus interimit: cuius in comitatu ne Coſmus eſſet, diuinitus factum eſt: præmiſſo quip
pe ad Regem Alexandro Aloyſium ſubſequi deinde ipſe decreuerat. Eadem ipſa nocte
XII. viri regijs ædibus vrbique incendium inferunt, ex quo Rex cum præfecto vrbis Alo-
yſij fratre paucisque præterea comitibus, in arcem proximam confugiens, haud ita mul-
B to poſt Rimanorũ Regis auxilijs regnum prope vniuerſum ingenti Chriſtianorum gau-
dio recepit, miſitque Coſmo nuntiatum, ſe Vocoxiuram, cùm primum poſſet, ad ipſum
inuiſendum eſſe venturum. Interea Gotondonum, & Feribum, alioſque rebelles varijs
locis Rex Rimanorum obſidebat, eorumque agros ita vaſtabat, vt ex hoc ipſo portu in-
cendia cernerentur. multi etiam ſeditioſi, Regis imperio capite plectebantur: quam rem
ad Chriſtianæ religionis propagationem magni momenti fore confidimus. Sed paucis
mihi perſtringendum videtur, quanam ratione Barptolemæus Rex ſeſe ad Chriſtum ad-
iunxerit. Is claro in primis genere natus, Cegandono patre admodum ſene (qui viuit ad-
huc) acerrimo & Bonziorum fautore, & Chriſtianæ religionis inimico; ab Rege, vt dice-
bamus, adoptatus eſt, (quem arcta affinitate contingebat) populo magiſtratibuſque ap-
probantibus. Aliquot deinde poſt annis Coſmus, cùm Vocoxiuram ſe contuliſſet, Rex
ad eum ſalutandum ineunte Quadrageſima venit, quem antea nunquã viderat. Ad ip-
ſum verò poſtridie Coſmus Luſitanis nonnullis comitantibus, qui in hoc portu hyema-
bant, honoris cauſſa adijt, eumque in ædes noſtras in poſterum diem ad prandium inui-
tauit. A prandio Coſmus partim ſuo ipſe ſermone, partim Ioannis Fernandi, qui bene
Iaponicè nouit, opera, cùm alia multa Regem de rebus diuinis edocuit, tum de animorum
æternitate, inſcitiaque & errore illorum, qui nihil eſſe omnino præter materiam primam
C opinarentur. habita eſt hæc diſputatio in ſacello quodam optimè ornato, propoſita MA-
RIAE VIRGINIS imagine cum filiolo IESV, cuius ille tabulæ cùm cætero aſpectu
mirificè gaudebat, tum ſtupebat in primis, quòd quamcunque ſe in partem verteret, deſi
xos in ipſum oculos puer IESVS habere videretur. Atque ille quidem omnia quæ dice-
bantur, clarè percepit. in digreſſu autem, Coſmus ventilabrũ aureum Regi donauit, Cru-
ce præfixum cum clauis tribus, & nomine IESV eleganter ſanè deſcripto: quod ventila-
brum Gaſpar Vilela ex vrbe Meaco miſerat. cuius argumenti litterarumque nouitate
permotus Rex, vt ea omnia per otium cognoſceret, rurſus ad nos cum magno comitatu
ſe contulit, cæteriſq; in atrio relictis, vno Aloyſio ſecum adhibito, templum ingreditur,
ibique rurſus de ſacris fidei Chriſtianæ dogmatibus, deque ſanctiſsimi nominis IESV,
Crucisque myſterijs atque virtutibus, Regis ipſius rogatu Ioannes admodum fuſè copio-
ſeque diſſeruit: è quibus multa Rex ſua ipſe manu in commentarium retulit. ex eo die,
aureæ Crucis ſigillo munitus, quod ſecum de Coſmi ſententia dies noctesque geſtabat, ſe
idẽtidem IESV CHRISTO commendans, crebrisque Coſmi cohortationibus incitatus,
denique nomen CHRISTO Domino dare conſtituit. Nocte igitur domum ad nos cum
ſuis familiaribus venit, pijs de religione ſermonibus ad inſequentem vſque lucem aures
præbet, quibus Coſmi iudicio iam ſatis inſtitutus, ſacro Baptiſmate ab eodem luſtratus
eſt, manibus in modum precantis magna cum ſubmiſsionis pietatisque ſignificatione
coniunctis, comitum ſuorum è præcipua nobilitate corona circundatus, qui pariter eius
conſuetudine monitiſque adducti, in eandem Baptiſmi voluntatem valde incubuerant.
Xumitanda appellabatur antea: ex eo tempore Barptolemæus nouo nomine vocita-
tus eſt. Inde ad bellum diſceſsit, Coſmum obteſtatus, vt pro ſua ſuorumque ſalute, ac fe-
lici vxoris partu Dominum precaretur. Porro in itinere Mariſtenis delubrum, quem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deum rei militari præpositum Iaponij magno cultu cæremoniaque venerantur, in- D iecto igne consumpsit, eodemque loco signum Crucis erexit, quod ipse & vniuersus ipsius comitatus supplices adorarunt. In castra verò simulatque peruentum est, misit qui toto regno Deorum phana comburerent. Ex ipsis verò lucis materiam cæduam gratis ad naues parandas ac reficiendas Lusitanis attribuit. Quin etiam in castris, quicquid à bellicis occupationibus otij supereſt, id totum nocte dieque in militibus ad Christianã pietatem informandis insumit, quos paulatim ad nos, quò res minus inuidiosa apud ethnicos ac Bonzios sit, baptismi causſa dimittit. Eiusdem, in bello insignia sunt nomen IESV cum clauis tribus in humerali depictum, Crux è collo dependens, & piaculare granum in baltheo. Denique tanto rei Christianę studio incensus est, vt neminem intra insulæ huius fines habitare patiatur, quin concionibus sacris interſit. Christianos verò, contra omnium, etiam parentis Cegandoni iniurias ac vim tuetur egregiè. & quoniam Rex est splendore atque auctoritate præcellens; magnopere, vt dixi, fore speramus, rebus pacatis, vt Euangelium ipso adiutore Dominus longè lateque disseminet. Vos interim ego etiam atque etiam oro, vt sacrosancta sacrificia vestra, piasque suffragationes mihi deesse ne patiamini. Vocoxiura XVIII. Calend. Decemb. MDLXIII.

E

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOcios in Indiam.

IEXPONAM his litteris fratres mihi carissimi, quanam ratione Rimanum in regnum, vrbemque Ximabaram nuper inducta Christiana religio fuerit. Ac portus quidem hic seu emporium Vocoxiuræ, quod commutato iam nomine MARIAE VIRGINIS adiutricis vocatur, compluribus Facata, Firando, Meaco, aliisque ex oppidis huc ad Cosmum Christianæ doctrinæ causſa commigrantibus, ita frequenter habitari cæptum est, vt Ecclesiam hanc regionis huiusce totius caput aliquãdo fore speremus; Barptolemæo etiam rege vnà cum ipso flore nobilitatis haud ita pridem ad fidelium numerum aggregato. Eius autem frater, Barptolemæi monitis precibusque sepius excitatus, vt à Iaponicæ superstitionis erroribus ad rectam veritatis Euangelicæ semitam se traduci pateretur; à Cosmo magnopere petijt, vt aliquem ad se instituendum in castra (bellum enim per id tempus gerebat) omnino mitteret. Missus ego sum, benigneque ab eo acceptus, nocturno tempore, quod à negotijs magis erat vacuum, de rebus diuinis ad Regem diu multumque dixi. quod ipsum deinde per alias occasiones alibi cùm ipsius rogatu feciſſem, ijs sermonibus admodum delectatus permotusque Rex, certis de causſis Christiana sacra ipsemet in præsentia susſcipere supersedit, sed duas mihi dedit epistolas, alteram ad Cosmum, cui potestatem per eas litteras faciebat Euangelij toto suo regno liberè promulgandi; alteram ad incolas oppidi maritimi Cochinoci, in qua erat scriptum, vt ad audiendum Euangelium ad me conuenirent. ad quos me qui perduceret vnum ex amicis ac familiaribus mihi comitẽ dedit: quò sanè breui peruenimus, hospitioque excepti ab vrbis Præfecto, verbum Dei disseminare instituimus. Nec sanè fruſtra. etenim baptizati sunt quinquaginta supra ducentos, in quibus fuit cum vxore, ac liberis ipse ad quem diuerteramus, vrbis præfectus. Deinde cùm in ędes regias in primis instructas loci maiestate deterriti timidius incolæ ad nos & ipsi venirẽt, & filios mitterent, veriti, ne ab ijs ædiũ ornatus, & cataſtromata fœdarentur; vbi id animaduerti, egi cum Præfecto de alijs ædibus, populi docendi causſa, cõparandis. ille mihi sanè liberaliter omnium quotquot essent in oppido, dedit optionem. delectũ est ædificium quoddam peramplum, sed magna ex parte dirutum, secus aream, quam nobis Rex templo ædificando attribuerat. Operæ centum ad ruinas instaurandas ædẽque sacram exſtruendam Præfecti imperio ex censu ciuium exhibitæ, opus vtrunque celeriter absoluerunt. Tum verò liberius ad Christianæ doctrinæ rudimenta, sacrasque conciones pueri seneſque se conferre: è quibus deinceps non ita multo temporis spatio centum & septuaginta Baptismo lustrati sunt. designatum est etiam Christianis humanandis prope ædem sacram Cruce defixa peramplum soli spatium, quo primùm illati sunt infantes duo tertium circiter annum agẽtes, quos Dominus pro salute harum gentiũ deprecatores in cœlum asciuit. Secuta deinde est in Barptolemeũ regem cõiuratio, bellicique tumultus, quibus tametsi oppidani commoti, atq; à Bonziorum fautoribus potentibus viris ad Christianam religionem deserendã solicitati sunt, Cruce etiam ipsa contumeliosè diffracta; ipsi tamen in fide fortiter perstiterunt. quod egomet deinde ex eorum sermonibus clarè perspexi, cùm ad eum portum per id tempus naui accessissem. cùm enim ab hostibus Christianæ religionis vrbe occupata, publico edicto nos intromittere vetarentur; ad stationem nostram, sera admodum nocte, parato nauigio frequentes venerunt, se diligenter excusantes, quod nos excipere hospitio sibi per aduersarios non liceret, pietatem tamen suam atque constantiam verbis testantes huiusmodi: Christiana religione deserta, quam porro sectabimur? in difficultatibus nostris atque periculis ad quẽ confugiemus? an ad lignea siue lapidea simulacra, quæ huc vsq; coluimus? quis insitam vnius Dei caritatem ex animis nostris euellet? Quibus ego verbis maiorem in modum recreatus, eosque vicissim, vt potui, consolatus; ad Cosmũ cæterosque Socios Vocoxiuram ex eo loco profectus sum, qui sese cum Christianis ad hostium furorem vitandum, in onerariam receperant. verùm sedatis iam maxima ex parte tumultibus, & Barptolemæo, qui in arcem quandam ex incendio regię vrbis cum paucis vix viuus euaserat, in regnũ restituto, metus hosce omnes iuuante Domino propediem sublatum iri confidimus: sed de his hactenus.

Venio ad res Ximabaranas: quam ego in vrbem ab ipso Tono accersitus, Cosmo iubente, me contuli, benigneque exceptus, & in optimo totius vrbis domicilio sum collocatus. Postridie me Tonus inuitat ad cœnam. A cœna familiares suos atq; domesticos in cœnaculũ conuocat. Hic ego bene longam de Christiana religione disputationẽ instituo. illi verò multa ac varia me interrogant: quibus ego dum ad singula respondeo, noctis magna pars abijt. Manè cùm illuxisset, Tonus rogatu meo popularibus omnibus Christianæ capessendæ religionis fecit publicè potestatem. ex eo tempore ter quotidie concionari cæpimus, matutinis primũ horis, tum pomeridianis, postremò vespertinis, tanta hominum vi cõfluente, vt non domus solũ, sed etiam via auditoribus opplerentur. Secundũ hunc rei Christianę cursum more suo aduersarius nõ semel impedire conatus est. Tria visuntur Ximabaræ cœnobia Bonziorũ, qui cùm alijs de causſis plurimũ possunt, tum quòd principes ciuitatis affinitate contingũt. Eius ordinis hominum genus hominũ versari patiatur. Anthropophagos esse nos, & quocunque Christiana sacra inferamus, eodem continuò bellum excidiumque importare. Si nobis in vrbe habitatio detur, Lusitanos ipsos illi imperium erepturos. Adhæc, plebem incitare conantur, partim vt nos ex vrbe pellẽdos vna voce abs Tono deposcat, partim etiã vt nos publicè conuitijs maledictisque proscindat. Eam rem vbi parum procedere animaduertunt, consilium etiam audacius capiunt. Dum ego in ædibus nostris de re Christiana ad populum maximè differo, facta manu quidã è Bonzijs de cõmuni cæterorum sentẽtia in ædes nostras irrumpit, positamq; ibi Crucem effringit. Sanè indigna visa res est, valdeque; omnes, sed hospes præcipuè noster, eo facto commoti. Itaq; nihil propius factum est, quàm vt eum interficerent. Bonzij autem furore elati sceleri scelere cumulant. Mos est neophytorum susceptam à se Christianã religionem Cruce in charta depicta, atque in ædium foribus collocata publicè profiteri. id illi sibi non modò apud Deum salutare, sed etiam apud homines glorioſum existimant. Hęc omnia insignia Bonzij postridie, primoribus vrbis pro affinitate fauentibus, discerpere, ac lacerare decernunt. Quod vbi Tonus resciuit, Christianis confestim totam rem iussit renuntiari, eosq; hortatus est, vt tumultus vitandi causſa, eam iniuriam æquo animo ferrent ne grauarentur: se ipsum in Bonzios vtique animaduersurum, sed tempore. Quorum amentia ac furor eò vsque processit, vt quicunque ad nos audiendos venirent, eos vsu etiam fontis arcerent in proximo siti, ad quem plurimi aquationis causſa ventitabant. prorsus, vt nobis eius molestiæ vitandæ causſa, in aliam vrbis partem migrare necesse fuerit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iam verò illa quoq; res accidit, non minus euentu felix ac læta, quàm initio triſtis a turbulẽta. Adoleſcentes duo ad nos audiẽdos rei nouitate inuitati ex oppido finitimo venerant. dumq; in ædibus noſtris morantur, in familiari & iuuenili colloquio (vt fit) vnus eorum alterius prõcaci interrogatione laceſſitus, ſtricto mucrone in ſocium prę-
ceps iracundia ferebatur; cùm illum ex his qui aderant Iaponij quidam aderant autem fere centum) viarreptum retinent, eiq; de manibus ſicam extorquẽt: quo ille facto ita iratus inde diſceſſit, vt aut eam vlciſci iniuriam, aut mortem ſibimet inferre Iaponico more, ſtatuerit. Acceſſit ad exſtimulandum iuuenis animum ſatis iam per ſe incitatum patris quoque denuntiatio vehemens, ne ſuum in conſpectũ veniret omnino, niſi prius ab ædium præcipuè domino apud quem res illa contigerat, doloris pœnas exegiſſet ſui. igitur adoleſcens, amicis affinibuſq; coactis, vim comparat: quod vbi Ximabaram allatũ eſt, Chriſtianos omnes magnopere conturbauit; me verò potiſſimũ, veretem, ne ſi ad manus ventũ eſſet (quæ res non ſine multorum cæde erat futura) tum verò Bonzij ciuibus quod cupiebant planè perſuaderent, nos rixarum ac ſeditionum vbique terrarum auctores eſſe perpetuos. Iamque ſe, quamquam in magno omnium mœrore oppidani ad Ioannis (ſic enim appellabatur) hoſpitis noſtri defenſionem inſtruxerant, aduentabatq; armatum agmen aduerſariorum; cùm iuuenis ille dux agminis repente præter omnium ſpem gentiſque conſuetudiné exterritus ſubſtitit, ſatis dig B
nitati ſuæ, ſatis parentis imperio factum exiſtimans, ſi vacuam nobilis cuiuſdã viri domum ingreſſus in ſuburbano poſitam, reſiſtente nemine, pugionem inde viciſſim abſtu liſſet, atq; ita (vt fecit) in patriam reuertiſſet. Id à Chriſtianis vbi reſcitum eſt, tanta voluptate lætitiaque perfuſi ſunt, vt ab ipſo noctis crepuſculo, quamquam eos domum dimittente me, nihilominus gratias Deo cuncti ſimul agentes, factum inuicem gratulabundi narrantes, ad inſequentem lucem vſq; perſtiterint. Nec tamen inter haſce aliaſque difficultates, & Bonziorum inſectationes, Domino Deo fauente, ceſſatum eſt. nam præter quotidianas conciones & catechiſmum, Baptiſmi celebres varijs tẽporibus cõplures habiti ſunt. Ac primùm ethnici quinquaginta nomen Chriſto dedere. deinde rurſus circiter ſeptuaginta. tertio deniq; Baptiſmo, candidati trecenti numerati ſunt, è quibus baptizauimus dumtaxat eos, quos ſatis probè inſtitutos Chriſtianis præceptis inuenimus. cæteri qui minus adhuc idonei videbãtur, in aliud tempus reiecti. Chriſtianorum primitias libauit Dominus in hoc itẽ oppido, ſex videlicet trimos aut quadrimos infantes: quorum qui primus exceſſit è vita, Chriſtianæ fidei veritatem illuſtri ſanè teſtimonio cõprobauit. cũ enim iam ageret animam, ſublatis ad ſydera manibus; Tem iangate mairo, id eſt, confeſtim (inquit) in cœlũ migrabo. cuius rei miraculo neophyti magnopere confirmati ſunt. Ipſe autem Regulus tametſi nec dũ Chriſtianus eſt, & certis de cauſſis in aliud tempus Bonziorũ ſcelus ac maleficia debitis vindicare ſupplicijs diſtulit; ſuam tamen erga nos beneuolentiam, & Chriſtianæ religionis vel tuendæ vel amplificandę ſtudium plurimis rebus oſtendit. primũ enim nobis honoris cauſſa familiariter ſæpe cõueniendis nomẽ noſtrũ apud Ximabaranos in admiratione & ingratia poſuit: deinde areã templo ædificando optimam, materiamq; ſuo ſumptu conuectam, operaſq; ducentas nobis attribuit ad arcis ruinas ęquandas ſolo, quæ arx quõdã illa ipſa in area fuerat. in templi verò ipſius apparatum & cultũ familias ſeptuaginta in ea vicinitate habitantes certum vectigal pendere iuſſit, exturbationis pœna propoſita, niſi in officio perſtitiſſent. Idem, quòd Chriſtiani ad templum, æſtu maris accedente, ęgrè admodũ veniebant, ingenti ponte ad ipſius tẽpli valuas vſq; perducto, facilem ijs tutumq; aditum præbuit. Auctus verò filiola (quã nos quòd clariſſimo genere orta eſt, magno Chriſtianę rei adiumento futuram aliquando ſperamus) eam nobis tradidit baptizandam, quod fecimus, & nomine Chriſtiano MARIAM appellauimus, vt eam videlicet nomen ipſum ad omnem virtutem ac ſanctimoniam incitaret.

Hæc fere in oppidis Cochinoco, & Ximabara geſta ſunt: quam ego vtranque Eccleſiam per id tempus ſæpe reuiſi, & alteri Damianum, alteri Paulum comites ac familiares noſtros, interim dum ego abeſſem, præpoſui. Vos etiam atque etiã obſecro fratres, vt pro hac vniuerſa Iaponica vinea Domino Deo noſtro quàm diligentiſſimè ſupplicetis. Ex portu MARIAE VIRGINIS adiutricis, v. Calend. Decemb. MDLXIII.

IOANNIS BAPTISTÆ MONTANI Ferrarienſis, ad Michaelem Turrianum è Societate Ieſu in Luſitaniam.

ANNO ſuperiore in Iaponem peruenimus, & maritimum in oppidum Chriſtianorum deſcendimus, vbi Coſmus Turrianus cum vno è fratribus noſtris rem Chriſtianam præclarè gerebat. quibus ego cùm nauare operam ibidem vellem, in Bungum à Coſmo idcirco ſum deſtinatus, quòd ſeſquiannum iam ea princeps Iaponis totius Eccleſia ſacerdotem deſiderabat. Ibi quanta Bungenſium & lætitia & benignitate acceptus fuerim, exponere nimis longum ſit. Regem ipſum etiam inuiſi aliquoties, à quo ſemper honorificè humaniſſimeque tractatus ſum, qui tametſi ethnicus adhuc eſt, in ea ſecta quę nihil ſupereſſe poſt mortem exiſtimat; Chriſtianæ tamen religioni tantum tribuit, rebuſque noſtris vſque adeo fauet enixè, vt vnus è fidelium numero eſſe videatur. credo propterea quòd ominibus ducitur, videręque ſe ex quo tempore Euangelium in ſuis terris promulgari cæptũ eſt, non ſolùm imperio, atque opibus auctum, ſed etiam filio, quod vehementer optabat. Quod ad conuerſionem harum gentium attinet, Euangelium longè lateque iam peruagatum eſt, & ſanè probatur in vulgus, & fere ſemper ad Baptiſmum, Dei beneficio aliqui perducuntur. Ratio autem noſtra cum illis agendi eſt eiuſmodi. Quæritur primùm quam ſectam ſequantur. deinde, non modò quam ipſi profitentur, ſed etiam reliquæ omnes Iaponicæ ſectæ multis rationibus ita confutantur, vt earum ope ac præſidio æterna ſalute ſe nequaquam poſſe potiri intelligant. Id vbi perceperunt, docentur eſſe vnum rerum omnium opificem, qui ex nihilo cuncta creauerit, eaque omnia fungi officio præter Angelos deſertores, & hominem, qui è primo illo ſtatu ſua culpa exciderit, in quo ab Deo parente poſitus fuerat; idemque naturæ legibus, rectæque rationi aduerſetur. Diſcunt deinceps, Deum eſſe trinum & vnum, cuius imperium primus ille homo neglexerit. Et quoniam infinitæ maieſtati ac numini facta iniuria, infinitam quoque ſatisfactionem exigeret, ſecundam Trinitatis perſonam, cùm genus humanũ, C
aliaue omnino creata natura ſoluendo non eſſet, humanitatem noſtram vltrò aſſumpſiſſe atque induiſſe, vt idem homo ſimul & Deus innocentiſſimus pœnam noſtris ſceleribus debitam pretioſo ſanguine ſuo acerbaque perſolueret morte, ac nos in omnipotentis Dei gratiã reſtitueret. Hæc illis omnia clarè & copioſè explicantur. tum ad eorum queſtiones probè reſpondetur, & omnis ex eorum animis, quoad eius fieri poteſt, dubitatio tollitur; atque, vt illis certæ precandi formulæ traditæ, præceptaque Decalogi expoſita ſunt, promittunt ſe barbaros ritus ſuperſtitioneſque depoſituros. denique ſacri Baptiſmi vis atque myſteria ijſdem explicantur, atque ita Chriſto dant nomina ac baptizantur. Verſamur autem in hiſce Iaponicis regionibus hoc tempore è Societate ſacerdotes ſeptem, fratres quinque. multi præterea ſunt incolæ familiares ac veluti ſodales noſtri, præſtanti virtute homines, qui nos in opere haud ſegniter adiuuant. Sed vniuerſi pro meſſis copia ſanè quàm pauci ſumus, nec nobis (quod facile credas) ab occupationibus multum ſupereſt otij. itaque ſubſidio vehementer indigemus. Pijs deprecationibus tuis & cæterorum me valde commendo. è Bungo. v. Idus Octobris. MDLXIV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

EX ALIA EIVSDEM IO. BAPtistę Epistola ad Ioannem Polancum è Societate Iesu Romam.

NVNC aliqua mihi de Bungensium Christianorum pietate ac deuotione dicenda sunt: quæ virtus cùm semper in ijs apparet eximia, tum verò Quadragesimæ tempore præsertim elucet. nam præter asperitatem vitæ priuatam, & assidua supplicia voluntaria, Christiani sexta quaque feria frequentissimi in sacram conueniunt ædem: atque vbi de passione Domini peroratum est, extinctis luminibus atrocissimè cuncti sese diuerberant. Equidé vt primùm interfui, attonitus rei nouitate miraculoque, prorsus obstupui. Neque verò dumtaxat virorum hoc decus est: ipsæ quoque mulieres in hanc partem se admodum strenuè atque acriter incitant. quarum nonnullæ cùm me summis precibus obsecrarent, sibi vt in templo sumptis ne dignoscerentur virilibus tunicis, echinatis globulis ferreis in sua terga sæuire liceret; negaui scilicet: primùm id minus decorum arbitratus; deinde etiam veritus, ne si ad cæteram austeritatem & pœnitentiam, qua se ipsæ pæne conficiunt, verberum quoque tormétum accessisset, certum adirent vitæ discrimen. idipsum grauiadmodum ætate senes à me magnopere contenderunt. Iam verò sacræ hebdomadæ officia, quo animi sensu ac lacrymis; Paschalia autem solennia quanto animi gaudio, atq; hominum multitudine celebrentur, dici vix potest. Nec sanè minor est Natalium feriarum gratulatio & celebritas. quin etiam pia simul & iucunda per eos dies spectacula committuntur, illustribus aliquot actionibus è sacra historia Iaponico versu descriptis: quæ poëmata Christiani magno suo bono memoriter hauriunt, namque ea ratione & magnam sacrarum litterarum partem addiscunt, & hisce carminibus identidem concinendis, profanas cantiones quibus antea assueuerant, paulatim dediscunt. Nam quid ego de Confessionibus dicã? quo in genere ita solertes accuratique sunt, vt aliud nil egisse videantur in vita. Quibusdam ego, id vehementer optantibus, per interpretem aures præbui: quorum nonnulli scriptam Confessionem suam secũ attulerant. Credas mihi affirmanti velim, quotidianas me sesquianni totius (tam diu enim sacerdote caruerant) recognitiones actionum suarum, quę examina dicimus, in ijs scriptis liquidò comperisse: ea dispositione atque ordine in commentarium crimina suis quęque diebus notata retulerant, cùm ante id tempus octauo vel quintodecimo quoque die Sacramentum Confessionis obire cõ suessent. quæ mihi eorum diligentia eò laudabilior videtur, quòd ex mediocribus interuallis peccata ritè confiteri haud ita difficile duxerim: ipsorũ verò octodecim mensium errata in temporum seriem digesta proferre, id verò in primis mirandum est. Quid quæris? contritione sua animique candore ita me sibi obligarunt, vt cum CHRISTO Domino ingentes & agam & habeam gratias quòd me in hæc loca perduxerit; tum etiam tibi plurimum R. P. vel eo nomine debeam, quòd auctoritate studioque tuo perfectum est, vt aliqua mihi pars demandaretur huiusce tam fructuosæ prouinciæ: quam ego vt ex instituto ac spiritu nostræ Societatis geram, peto abs te, vt infirmitãtem meam tuis ad Deum precibus ac sacrificijs subleues. è Bungo. VI. Idus. Octobris. MDLXIV.

LVDO-

LVDOVICI FROII AD SOcios in Indiam.

ANNO proximo, Vocoxiura vico ab hostibus concremato, & exciso, Cosmus Turrianus cum Ludouico Almeida, & Iacobo Consaluo officij caussa conquisitus à Christiano quodam nobili viro Tacaxim oppidum Regis Bungensis æger naui deuectus est. Ego autem ab Antonio Firandęsi viro Principe accersitus, Cosmi iussu Tacaxumam contendi febri frigoribusque vexatus, quæ me quattuor menses malè habuerunt. Eodem venit post mensem Ioannes quoque Fernandus. Insulani sunt numero trecenti circiter & quinquaginta. Christiani omnes, quorũ quibus licuit, aduenienti mihi nauigiolis obuiam prodiere, cęteris in littore præstolantibus, quorum omnium quanta sit pietas atque religio, ex eo facilè iudicabis, quod bis in nocte ad Dominum deprecandum, Christiue tormenta necemque secum reputandam surgere è lectulo consueuerunt. B Quin etiam primis tenebris multi cùm se in preces fuderunt, ad mediam vsque noctem in ea cogitatione suimet pæne obliti persistunt. Pyxidiculam ego cerearum agni cœlestis imaginum, quas Romæ summus Pontifex consecrauerat, Socijs nostris attuleram ex India. id vbi resciuit Christiana quædam anus Facatensis, multis precibus vnam mihi earum extorsit. Eius rei fama statim hoc toto tractu percrebuit. itaque ad me quotidie & Firando, & alijs ex locis nauigia veniebant virorum fœminarumque plenissima, è reliquijs illis amoris (sic enim appellant) aliquid à nobis efflagitantium; negari non poterat. itaque totum eius ceræ consecrationisque mysterium exponebat Ioannes, deinde in eos distribuebatur. & sanè ceram in particulas ita minutas secare coacti sumus, vt Christianis mille quingentis ac triginta sufficerent. quas pro suis quisque copijs vel argentea theca, vel ænea, vel stannea, vel ex aurichalco includebant; ex altera parte nomine IESV spinea corona circumdato, ex altera tribus ad imam Crucem clauis incisis. Templum autem ipsum, quòd Firando, alijsque ex insulis confluentem ad nos multitudinem non caperet, per eos dies amplificatum, & sacrario atque ædificijs ad hyemem traducendam ornatum est. opere absoluto, dum Iaponius quidam apud nos ceram in candelarum vsum ad ignem liquat, arida palearum materia, è quibus parietes erant exstructi, flammam ita auidè arripuit, non modò vt hospitium nostrum C ædemque sacram, sed etiam quindecim fere vicina Christianorum tecta comprehenderit atque consumpserit. quorum sanè mihi æquitas animi ac patientia visa est admirabilis, cùm incensis domibus domesticoque instrumento, in publicum se coacti proripere, tempestate perfrigida, cùm è cœlo densa nix caderet, vnà cum coniugibus liberisque, qui nonnullis eorum erant septini, octoniue, nostram tamen vicem magis quàm suam ipsorum dolerent. Ex ea clade sacrorum apparatus Dei beneficio ereptus est, & aliquid è supellectili vestibusque, quas nos omnes egentibus Christianis ijs, quorum domus arserant, miseratione commoti diuisimus. Ioannis verò Fernandi commentarius multis iam annis elaboratus, in quem ille sacras conciones, & catechismi explicationem Iaponico sermone retulerat, sanè quàm incommodè perijt. Ego interea cùm ægrotus decumberem, ex eo periculo me ad quendam Christianum recepi, ibique in summa egestate storea mihi prostragulo fuit, lignum proceruicali: eò statim magna vtriusque sexus hominum ac puerorum turba confluxit, incommoda nostra & calamitatem, lacrymis prosequentium: mortuos parentes lugere dixisses: atque, vt est gens ad omnem humanitatem ac misericordiã prona, quamquam in summis rei familiaris angustijs, alij ad me contegendum suismet vestimentis exuere se se, alij in cibum duas tresue cochleas, alij virides cepas, alij deniq; sylvestre allium afferre. aliquot etiam Firandenses, & Facatenses Christiani, qui in eam insulam anno priore Vocoxiura migrauerant, cocta nobis cibaria septem octoue dies è suis domibus misere. Eius incommodi nuntio Firandum vicinasque in insulas perlato, confestim ad nos subleuandos Christiani cum fabris, paleis, funibus, arundinibus aduolarunt: quorum opera cùm ædes nostræ, templumque, tum etiam incensa Christianorum tecta magno omnium gaudio ac voluptate refecta sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed idem tempus ecce noua calamitas. Aduectum ex India pretiosum ornatum sacro- D
rum vnà cum aureo textili, & simul vitrea vasa donanda principibus. Firandum Cos-
mus, vt ibi videlicet ab incendijs tutiora essent, ad Christianum amicum custodien-
da transmiserat. Hic dum ludos quosdã profanos ipso Cinerum die agunt barbari, ve-
nus ex ijs temere arreptum ignem in ædificium conijcit, qui vento adiuuãte, adeo ve-
hemens ac seuum excitauit incendium, vt bonam vrbis partem cum ædibus Antonij
dynastæ, & Christiani eius qui nostra seruabat, momento pæne temporis hauserit. quæ
res magnam mihi præcipuè, febri, tali anni tempore, laboranti, patientiæ materiam
præbuit, quòd in eas ego quoque sarcinas, Diui Thomę partes, quæ appellantur, item-
que nonnulla valetudinis aduersæ remedia, quibus admodum inops est hæc terra, con-
ieceram. Inde, paucis interiectis diebus, vigilias agere iussumus coacti latronum & hosti-
um metu, quibus paruum hoc Firandi regnum infestum est: paratisque nauigijs qui-
busaliò, si res ferret, aueheretur sacra vestis & instrumentum, nos cum Christianis in
editum locum munitumq; recepimus. Sed belli tumultus ille Deo fauente sublatus est.
Et quoniam Iaponicę linguæ ignoratio rem Christianam magnopere distinet, erep-
to ex assiduis occupationibus tempore, faciendum sibi frater noster Fernandus exi-
stimauit, vt de Iaponico sermone grammatica præcepta conscriberet. ijs duplex eti- E
am Lexicon addidit: in altero Iaponicas voces, in altero Lusitanicas alphabeti ordine
cum sua cuiusq; significatione prætexens. Sexto vel septimo mense, haud tamen idcir-
co intermissis concionibus, cæterisque muneribus, eam lucubrationem absoluit, in
primis vtique necessariam Iaponijs excolendis.

In ferijs Natalibus, atque Paschalibus, incolarum summa religio. Nocte Natali sub
vesperam ientaculo exceptos bifariam in templo diuisimus. Ibi alternantibus choris
certos ex veteri testamẽto locos, sacrasq; Prophetarum prædictiones tempori accom-
modatas versu Iaponico decantarunt. Deinde solennia missarum sacra peracta sunt.
Dominica in palmis cùm sacrum fieret, Passione Domini per vices, vt fit, recitanda,
tanta populi comploratio orta est, vt vix inter pronuntiandum nos mutuo exaudire
possemus. Iam sexta feria, quæ proximè consecuta est, complures tum Firando, tum ex
finitimis pagis Christiani ad verberationem cum flagris ac tunicis cõfluxere, quòd Fi-
randi conuentus huiusmodi ab Rege prohibentur. nec sequentibus eo die procellis at-
que imbribus deterriti sunt, quò minus acriter sese cædentes, sanguinemque mitten-
tes, permultos passus agmine compositò incederent. quod ipsum separatim mulieres
quoque, Christi amore incensę fecerunt, idque summa cum pietate, & sanctimonia.
Porro aquam Sabbato sancto benedictam, magno studio ac fide ad morbos pellendos
partim apud se religiosè asseruandam sumpserunt, partim etiam Firãdum, ceteraque F
in insulas atque oppida Christianis dono mittendam. Paschali verò die Dominico, ad
summam gratulationem species tantùm & pompa magnifica defuit. cętera sanè egre-
gia. vnum dumtaxat pallium erat nobis, quo eodem pro vmbella in supplicatione vsi
sumus. sub ea gestabam ego sacratissimum CHRISTI corpus in calice, linteatus præi-
bat Fernandus corona rosea redimitus, & quamquam macie ita confectus, vt vix hæ-
rere vestigijs posse videretur; valde tamen iucundè canebat, Dic nobis MARIA, quid
vidisti in via? Cui respondebat ex altera parte Iaponius quidam senex, trullam bacil-
lo pulsans: nec enim vlla in his locis organa musica sunt. Eo die cibum apud nos cun-
cti sumpsere, quod festis fermè celebrioribus factitant, præsertim verò die Visitationi
MARIAE VIRGINIS sacro, quem diem præcipuo cultu atque honore exigunt Mi-
sericordiæ sodalitia, conuiuij curatoribus in qualibet Ecclesia constitutis.

Ipsis hebdomadæ sacrosanctę diebus, Firandi res accidit ad prouidentiam Domi-
ni iustitiamque declarandam admodum illustris. Princeps Bonziorum erat in vrbe
quidam, Satimandaq; nomine, regni totius huiusce tanquam Archiepiscopus, capita-
lis Christianę religionis inimicus. cuius scelere antea & Cruces præcisę, & Gaspar Vi-
lela cum reliquis omnibus è Societate nostra Firando pulsi exclusique fuerant. quam
rem Antonius dynasta grauissimè tulerat, nec tamẽ vindicarat, eò quod Bonzius prin-
cipum affinitatibus admodum potens esset. Is igitur ab eodem Antonio, qui tum regij
exercitus Imperator vnà cum Rege militabat, per interpretem petijt fundum quen-
dam continuandum prædijs delubrorum suorum. Id cùm Antonius apertè negasset,
accensus ira misit continuò Bonzius primùm, qui Antonij villas, deinde sex circiter
Christianorum Antonij popularium domos incenderent. Enimuero tum Antonius
rei atro-

A rei atrocitate commotus Regem adit, Bonzij improbitatem diutius ait tolerari non
posse: nisi in ipsum Rex animaduertat, sese confestim rei militaris cura deposita, ad vi-
ciscendam eam iniuriam profecturum. cui Rex quamquam inuitus ac mœrens, tamen
quod Antonij viri nobilissimi, & secundum se opulentissimi opera plurimum indige-
ret, respondit se totam rem ipsius arbitrio plane permittere. Tum recordatus iniuria-
rum, quibus ille nos affecerat, postulauit Antonius, vt Bonziũ eo dignitatis gradu deie
ctum, Firandensis regni finibus in perpetuum exterminaret: &, ne qua spes reditus ei
relinqueretur, agros illius ac bona alijs possidẽda assignaret: Quo statim facto; & Chri
stiani molesto grauiq; aduersario liberati, & Bonzijs dedec'ingẽs, ac dolor inustus est.

Decem menses Tacaxumæ fuimus: quo temporis spatio vicinas insulas, quæ in An-
tonij ditione sunt, bis Fernandus inuisit. nec sanè frustra. nam & Christiani, ipsius ad-
uentu mirum in modum recreati, & barbari multi ad ouile CHRISTI perducti sunt:
in ijs vetula quædam annum agens circiter nonagesimum, mulier honorata, multisq;
affinitatibus pollens. Hæc beatitudinis gratia, multa Iaponis delubra superstitiosis pe-
regrinationibus circumierat, habebatque papyraceam tunicam, quæ descriptam Ami
dæ vitam continebat, quam illi cum alijs diplomatibus & indulgentijs (Ecclesiasticos
enim ritus dæmon effingit) Bonzij pretio ingenti vendiderant, polliciti, si eo amictu,
B supremo die suo efferretur, omnibus noxis solutam, rectà ad beatas Amidæ sedes pro-
culdubio peruenturam. Aegrotum quendam eius propinquum Ioannes inuiserat, cu-
ius domi casu ipsa quoque tum aderat. Eam igitur Ioannes accersi iubet, si pauca de Re
demptore generis humani deque altera vita cognoscere cupiat. auditurum se respon-
dit mulier: verùm enimuero falli, si quis idcirco se Christianam futurã existimet. Sed
vbi dæmonis malitiam, fraudes Amidæ, cui illa tantopere fideret, Euangelicam deniq;
veritatem Ioannes aperuit; vt Iaponica ingenia facile rationibus cedunt, eius ora-
tionem mulier ita approbauit, vt lacrymis obortis Baptismum continuò peteren.
quid multa? solennes precationes edidicit, chartaceam illam tunicam, aliaque Bonzio
rum scripta quæ diximus, ad Ioannem attulit comburenda, sibi posthac sacrum fore ni
hil, aut religiosum affirmans, præter nomen IESV. ac deinde baptizata, tantam animi
pietatem atque ardorem ostendit, vt cùm vniuersos Christianos, tum eos præsertim,
qui eam antea nouerant, ingenti gaudio affecerit: quam metuebant prius, nunc autem
metu duplicatum in amorem conuerso, maximè diliguntiac mirantur quæ prius præ
imbecillitate corporis stare vix posset, eam nunc quotidie templum petentem, Ange-
licamque salutationem trecenties recitantem, & singulis noctibus orandi caussa bis è
cubili surgentem. Eadem postea ad me Tacaxumam cum alijs Christianis naui conten
dit, vt rei diuinæ interesset, & granum aliquod benedictum & cerę, quam diximus, con
C secratæ particulam à nobis exposceret.

Hisce rebus, alijsque peractis, quas ego breuitatis causa prætereo, Fernandus ad me
reuertit. Et quoniam Firandenses Christiani magno nostri desiderio tenebantur, mihi
autem per Regem à Christiana religione, contra quam initio simulauerat, alienum, in
ea vrbe rem diuinam facere non licebat; supplicationibus habitis, & re cum Antonio
communicatà, omnino visum est faciendum, vt saltem Fernandus eò sese conferret:
vbi ille dum fideles in officio retinet, labantes in fide confirmat, ethnicosque præcep-
tis Christianis instituit; interea naues Lusitanorũ duæ in hanc oram è Sinis delatæ. quã-
rum magistri cùm iniussu meo Firandi portum inuehi nollent, Rex ratione lucri coa-
ctus (nam alioqui, secus ac primis aduentus nostri in Iaponem annis simulauerat, & no-
bis, & Christiano infensus est nomini) se mihi per quendam è suis familiaribus excusa-
uit, quod bellicis districtus negotijs nondum mihi salutem nuntiari iussisset; & simul
magnopere petijt à me, vt Lusitanos vrbis aditu ne prohiberem: se primo quoque tem
pore de mea quoq; introductione cum nauarchis acturum. Illi igitur, permittente me
descendunt, & promissa ab Rege sæpius exigunt, templum ære suo se exædificaturos
recipiunt. Rex tergiuersando rem extrahere, nosque iam apertè frustrari, cùm eo ipso
tempore oneraria, cui à sancta Cruce est nomen, aduenit, sanè opportunè. nam & sacer
dotes è Societate tres Melchiorem Ficeredum, Balthasarem Acostam, & Ioannem Ca-
pralem summa cum animi nostri voluptate ac lætitia nec opinantibus nobis aduexit,
& occasionem optimam præbuit Regis ab ea perfidia reuocandi. Hanc ego nauem ac-
tuario quæsitam reperi in ipso cursu velis adhuc inflatis: & Petro quidem Almeidæ
nauarcho pro excellenti eius probitate, & in Societatem nostram obseruantia, facilè
persua

Universidad de Deusto
Biblioteca

persuasum est, vt vela submitteret statim, ibidemque subsisteret: mercatores autem si- D
ue nauigationis nausea tædioque, siue alia quauis de caussa, nullis rationibus de senten
tia deduci potuere quò minus scaphis oppidum peterent. & mercimonia exponerent.
magno illis ea descensio stetit: namque à furibus igne apothecis eorum iniecto, non exi
gua mercium parte vel flamma ventoque sæuiente consumpta, vel etiam ab ipsis furi-
bus inter eam trepidationem ablata, aureorum circiter duodecim millium damnum
fecere. Interea Petrus Almeida, qui iactis anchoris, ab oppido sex millia passuum sta-
bat, rogatu meo Regi apertè denuntiat, se nisi nobis restitutis nequaquam appulsurũ.
Rex autem, dierum aliquot mora interposita, ad extremum metuens, ne si rem diutius
distulisset, magna rerum suarum iactura nauarchus alios portus peteret; nobis & vrbẽ
intrandi, & sacræ ædis exstruendę potestatem fecit. Descendentibus nobis ad littus die
natali D. Barptolemæi Apostoli, gratulatio ingens & à nautis Lusitanis significata est,
& ab incolis Christianis, cùm se præter spem, vori compotes factos viderent. Nos cum
nauarchis & magno præterea comitatu Regem adiuimus, eique gratias egimus. accep-
ti sanè frigidè, quod dedit accepimus. inde Antonio eiusque matre salutata, ad instau-
rationem templi continuò animum adiecimus. ex onerarijs Lusitanorum tribus, pe-
cunia in ædificationem corrogata, opus celeriter ad culmen perductum est. Itaque in
eo templo natalem diem MARIAE VIRGINIS egimus Balthasare sacrificante, & ma- E
gno omnium gaudio concionante. Tanto autem studio à nobis de hac Firandensi com
moratione multis de caussis laboratum est: primùm quòd ita mandauit Antonius Qua
drius: deinde ne Christiani incolę summa virtute ac religione homines deserãtur: tum
vt iacta à nobis in animis puerorũ, qui sanè præstanti sunt indole, semina Christianę do
ctrinę, ad bonam frugẽ nostra opera perducantur: postremò Lusitanorũ etiam gratia,
qui ad hoc emporiũ libẽtissimè cõmeant, ad merces distrahendas ac diuendẽdas oppor
tunissimum. Dum hęc ad Firandum geruntur, cognitum est Cosmũ Turrianum Bun-
gensis regis hortatu, atq; auxilio ad oppidum Rimani regni Cochinocum peruenisse,
eamque Ecclesiam, quam hostes affixerant, eiusdem Regis ope ac beneficio restitu-
tam. Eò Melchior Ficerdus cum mandatis ac litteris, quas afferebat ex India, ad Cos-
mum profectus est. Nec ita multo post Cosmus ad nos scripsit, vt ad se ego & Balthasar
Acosta veniremus; Caprali, & Fernando Firandi relictis. quę prima nauigandi facultas
fuerit, proficiscemur. atque ego me, nisi per mea steterit peccata, Meacum ad Gaspa-
rem Vilelam missum iri confido. nam nostrorum hominum subsidium aliquod non
ipse modò, sed etiam Meacenses vehementer exoptant: quippe qui ad eum, sacrorum
caussa, è remotis vrbis amplissimæ partibus ægrè admodum ventitant. Cuius profectò
res gestę satis declarant, nihil esse tam arduum atque difficile, quod non animi robur
ac perseuerantia superet. Nam qui primis legationis suæ temporibus, contumelijs, pro- F
bris, lapidationibus nullo defensore appetitus, diuque vexatus est; tantum constantia,
patientiaque profecit, non modò vt populo, sed etiam vt principibus, Regeque iam ip
so æquo ac beneuolo vtatur. In agro Meacensi intra quadragesimum circiter lapidem
Ecclesias septem instituit, multis è prima nobilitate ad Christi cultum adductis: mag-
num denique rei Christianæ studium in illis gentibus excitauit. Verùm hæc, & re-
liqua huius prouincię acta ex aliorum litteris fusius cognoscetis. Vos ego
patres, fratresque mihi carissimi per Deum obsecro, vt vestris
in sacrificijs precibusque memoriam mei retineatis.
Firando. Quarto Non. Octobr.
MDLXIV.

IOAN-

A IOANNIS FFRNANDI AD FRANciscum Petreium è Societate Iesu.

ET si putabam vos de rebus Meacensibus è Gasparis Vilelæ ipsius litteris cognituros; tamen cùm Christiani duo certi homines nuper ad nos Meaco venissent, faciendum mihi existimaui, vt quæ ab illis accepimus, tibi per litteras pri-mo quoque tempore exponerẽ. Anno superiore, cùm Gas-par ad Bonziorum furorem atque impetum declinandum, ex vrbe Meaco Sacaium Christianorum hortatu precibus-que se recepisset; Didacus quidam neophytus ad Xamaxi-nodonum in ius adijt, debitam sibi à nescio quo pecuniam iudicio repetens. hunc Xamaxinodonus vt agnouit, per ludibrium sitne Christianus interrogat. Ego verò sum, inquit ille: cui rursus Iudex: cedo, vestra quæ dogmata sunt? recusanti respondere Didaco, seque excusanti quod tyro esset etiamnum; acrius instare denuo barbarus, & vrgere, vt aliquid in medium as- B ferret. Necessitate pæne coactus Didacus de animorum immortalitate, deque æterno totius vniuersitatis parẽte cępit nõnulla disserere: quibus permotus Xamaxinodonus, abi (inquit) nuntia magistro tuo, vt ad suam mihi doctrinam declarãdam accedat. nam si tu rudis adhuc & nouitius tam bene disputas, quid de ipso doctore tuo putãdum est? quòd si veritatem religionis Christianæ probarit; eam ego fortasse & Quequidonus collega susciperemus non grauabimur. Didacus igitur non sine diuino consilio id fa-ctum existimans, forensi actione deposita, Sacaium illicò ad Gasparem excurrit, eique iudicis mandatum exponit. Gaspar rem cum Christianis, qui ibidem aderant, commu nicat. illi negant se dubitare quin ea sit insidiosa euocatio; proinde nequaquam eundũ. omnino probabilis erat ea sententia: verumtamen, ne cui, verbum Dare audire se velle dicenti, aliquo pacto defuisse videretur; Laurentium Iaponium comitem suum ad e-um legauit: qui, quamquam proposito vitæ periculo, libens discesserit, ea conditione, vt nisi intra quatriduum reuertisset, minus commodè cum eo actum existimaretur. Dies duo, tres, quattuor: nec tamen redit. pro mortuo scilicet, vel certè malè accepto est ha-bitus. mittitur de communi sententia Meacum vnus è Christianis Antonius nomine, vt cuncta Sacaium explorata certaque referat. Huic in ipso itinere occurrit Laren-tius & comites duo cum iumento tendentes ad Gasparem deportandum, quod iam Xamaxinodonum & Quequidonum Laurentij opera Dominus ad se conuertisset. Me C acum igitur cum Socijs tribus Gaspar profectus (ij sunt Iaponij Laurentius, Augusti-nus, & Damianus missus ad eum mense Decembri) Xamaxinodonum & Quequido-num Baptismo lustrauit. Erant ambo venefici, & dæmone familiariter vtebantur. ijdem iuris Iaponici peritissimi, summaque prudentiæ & eruditionis fama. itaque ab ipso Rege & ijs qui rerum potiuntur, de religione bellòque consulebantur: Christianæ autem religionis adeo acres aduersarij, vt in ea affligenda & Gas-pare exturbando Bonzij ipsorum præcipuè opibus, gratia, auctoritate niterentur. Nunc autem diuinitus immutati ambo tanto studio in Christianæ caussæ defensionẽ incumbunt, vt Iaponicarum opinionum prauitatem atq; fallacias scriptis arguere at-que aperire instituerint, Euangelica veritate ad calcem operis addita: quem librũ ad communem omnium vtilitatem salutemque sunt edituri. Sanè grauem ex eorum conuersione plagam ac dolorem Bonzij accepere, præsertim quòd illos imitatus Xui-caidonus quoque, vir in Iaponicis meditationibus exercitatissimus, & Mioxindoni rei militaris præfecti cognatus, ad CHRISTVM accesserit, atque inde in patriam re-uersus passuum ab vrbe Meaco viginti quattuor millia, quæ Imoris appellatur, est-que in Mioxindoni ditione, tantum apud affines & amicos exemplo suo monitisque pro-fecit, vt eò Laurentius ipsorum rogatu missus à Gaspare, patritios sexaginta eorum-que familias, omnino capitum ad quinque millia, baptizauerit, ædes sacra cõtinuò exstructa. quorum tanta fuit in fide virtus atque constantia, vt post Laurentij discessum, à Bonzijs ethnicisque ad defectionem solicitati lacessitique partim altercationi-bus, partim etiã ludibrijs & insectationibus, non modò non ab incæpto destiterint, sed etiam pro defensione Euangelij diẽ vnum in armis fuerint. Quibus rebus Xamaxino-

donus

Universidad de Deusto
Biblioteca

donus cognitis, Gaſpari perſuaſit vt ad Mioxindonum (cuius domicilium ab Imorica ſtro, vnius diei diſtat itinere) ſeſe conferret, cauſſamque Chriſtianorum apud eum ageret. Ab eo Gaſpar benignè acceptus, cùm de rebus diuinis ipſo valde approbante verba feciſſet, ſumma eiuſdem voluntate obtinuit, vt Imorenſes ethnici Bonzijq; neophytis negotium poſtea ne faceſſerent. quare Chriſtiani moleſtia liberati & magnopere confirmati recreatique ſunt: ad quorum numerum tredecim alios in reditu Gaſpar adiunxit, poſtridieque Meacum reuertit. Ex eo tempore in agri Meacenſis munitis oppidis quinque ad paſſuum non vltra quinquaginta millia totidem Eccleſiæ inſtitutæ dicuntur. Regis autem ipſius Meacenſium tanta eſſe fertur in Gaſparem animi propenſio, vt cùm Gaſpar ab Amangutianis litteras accepiſſet, eam Eccleſiam à Moridono tyranno vexari, pijs ipſorum diſcuſſis cœtibus, euerſo templo, areaque ipſa per vim occupata: Regem adierit, atque ab eo impetrauerit, vt ad Moridonum ſcriberet, gratum ſibi eſſe facturum, ſi Chriſtianos commendatos haberet, eorumque templi inſtaurationem atque ædificationem adiuuaret. Eam epiſtolam Rex inſigni cuidam viro dedit ad Moridonum in caſtra leucas triginta vltra Amangutium perferendam; eiuſdem epiſtolæ ſeparatim exemplo ad Chriſtianos Amangutianos allato, qui propterea magnâ in ſpem rerum meliorum venerunt. Hæc habui quæ de Meacenſibus rebus in præſentia ſcriberem, vt tam læti nuntij quàm primum in Indiam peruenirent. Gaſparem ipſum de eiſdé rebus aiunt ſcripſiſſe. Eius litteræ, quas Bungi itinere pergens alius neſcio quis ferre dicitur, vt ſperamus, propediem ſubſequentur. Hactenus de alijs. Quod verò ad me ipſum attinet, te per IESVM CHRISTVM R. P. obteſtor, vt mei in ſanctis ſacrificijs tuis nominatim memineris, atque idipſum à reliquis omnibus Socijs peto: quò ipſorum deprecatione placatus mihi Dominus tantum virtutis impertire dignetur, vt Societatis noſtræ diſciplinam ac leges ad finem vſque vitæ cuſtodiam. Firando. VI. Idus Octobris. MDLXIV.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOcios in Luſitaniam.

COMPLECTAR his litteris, fratres mihi cariſſimi, ea dumtaxat, quæ mihi, certa Iaponis obeunti loca in itinere contigerunt: nam cætera noſtri Meaco, Firando, atque aliunde, ad vos ipſi perſcribent. Anno proximo Pater Coſmus Turrianus, Vocoxiura, vbi tum commorabatur, miſit me, duo in oppida regni Rimani ad prædicandum Euangelium; quibus in oppidis intra tertium circiter menſem (quæ Dei benignitas eſt) non infimæ conditionis homines amplius mille ducenti ad ouile CHRISTI perducti ſunt. Atque illa quidem iam cognouiſſe vos arbitror: Barptolemæum Regem valde potentem Rimani Regis fratrem, magna cum nobilitatis parte conuerſum ad Chriſti fidem, alioſque deinde complures. Didiciſtis præterea, vt opinor, Vicoxiura vicus ac portus, noſtris ab eodem Barptolemæo attributus, cùm ædificijs, tum verò neophytis in dies quàm feliciter creſcere cæperit. Hunc adeo lætum rei Chriſtianæ progreſſum cùm diabolus ferre non poſſet, Bonzios permultos è popularibus Barptolemæi ſolicitare non deſtitit, quoad facta coniuratione armiſque clam ſumptis, Reges ambos repentino impetu aggreſſi, Barptolemæum, quòd idolorum cultu ſublato phana ipſa Deo vero dicaſſet, regno deturbatum, in arcem quandam compulerint, intra quam ſeſe continebat hoc tempore; fratrem verò eius, quod in regnum ſuum patefeciſſet aditum Euangelio, dimidia fere parte oppidorum ſuæ ditionis exuerint. In eo tumultu, Vocoxiura vicus, iniecto furtim à vicinis hoſtibus igne, confeſtim incenſus eſt. Coſmus in Rimani cuiuſdam neophyti nauem confugit, Leonis nomine, qui periculo cognito ſtatim præclarè inſtructis nauigijs duobus ad opem Eccleſiæ temploque ferendam aduenerat: quod tamen ipſum vnà cum ædibus Chriſtianorum agricolarum, cùm iam Coſmus, vt dixi, nauigium conſcendiſſet, inſpectantibus nobis eodem conflagrauit incendio. Spectaculum noſtris oculis graue admodum, & acerbum. Vicus primùm exuſtus ac dirutus is, qui modò & conuenarum numero, & pluri-

A plurimo Dei cultu florebat innocentes pueri permulti, quorum pijs vocibus, ac quotidianis precationibus in Dei laudē nuper omnia perſtrepebant, raptim in naues impoſiti, dilapſique: cætera neophytorum turba cum liberis atque familijs, ſine tecto, ſine cibarijs, ſine vllo præſidio relicta crudelitati hoſtium atque ſæuitiæ. Rebus igitur deſperatis mœrentes curſum direximus ad portum, qui primus regni Bungenſis occurrit, leucas à Vocoxiura circiter quinquaginta. In ea nauigatione, digna memoratu nonnulla accidēre; è quibus hoc vnum in præſentia exponam. Cùm ad alias eius oræ ſtationes, tempeſtatis cauſſa, coacti ſumus appellere; tum ad quendā regni Rimani portum, citra eum locum quem petebamus, paſſuum millia quinque & viginti. Eius portus atque oppidi facile princeps erat Leo: qui inde Vocoxiuram ad nos, vt diximus, nauigijs duobus erat profectus. Eò igitur delati, quòd Coſmus valetudine admodum vteretur aduerſa, deſcendimus, ibique dies octo ſubſtitimus. quo tempore Chriſtianorum concurſus ad Coſmum ingens fieri cæptus; quod neminem è ſacerdotibus noſtris antea viderant. Verùm noctu ferè ventitabant, exploratorum metu, hoſtiumque Chriſtiani nominis, quibus oppidum erat refertum. Nam Regis pater, qui ætate iam exacta Regni adminiſtratione deceſſerat, cognita ſeditione ac bello in filium excitato, rebellibus renuntiari iuſſerat, omnia ipſorum arbitrio compoſitum iri; ſpopon
B deratque, ipſum filium Regem, itemque nepotem, in exſilium ituros; Cruces Chriſtiano ritu defixas auulſum iri, Chriſtianos ad patrios ritus Chriſto deſerto redituros. Id erat cauſſæ cur neophyti minus apertè Coſmum inuiſerent, quorum erat numerus fermè octingentorum. Ipſi verò pueri Chriſtiana doctrina ſic erant eruditi, vt cuncti precādi formulas, plerique etiam Catechiſmum totum tenerent. ij, curabat Coſmus vt inter ſeſe, dialogi more, fictis ad tempus perſonis, de Chriſtiana religione, Gentilique ſuperſtitione certarent; idq; tanta cū animi voluptate, vt perſpecta gentis huiuſce fides ac pietas, omnem pene acceptæ cladis dolorem abſtergeret. Sed hoc ipſum quoq; ſolatium nobis humani generis hoſtis inuidit, ac Bonzios impulit, vt facta manu, diuerſorij noſtri arundinea tecta nocturnis lapidationibus magno cum ſtrepitu peterent: quo maximè tempore neophyti ſpiritalium ſermonum delicijs fruebantur. Quocirca nihil hoſtium vim ac potentiam veritus Leo (quod alius nemo præter ipſum auderet) nos ædium ſuarum excepit hoſpitio: cumque nihilominus Bonzij furerent, tanto dolore ipſe cum omnibus ſuis exarſit; vt inſcientibus nobis arma capere, ignemque cœnobijs Bonziorum inferre, ſumma præſertim vxoris voluntate, decreuerit. Eam rem odorati Bonzij, furere deſierunt. Verū quia cōmoratio noſtra diuturnior, periculoſa neophytis eſſe videbatur, idque ipſimet ita iudicabant; quamquam magno cū dolōre,
C quem ex ipſorum ſolitudine & calamitate capiebamus, magnaque mutuæ beneuolentiæ ſignificatione, ſilentio noctis digreſſi; poſtridie Tacaxim oppidum Bungenſis oræ tenuimus. Ibi Coſmus loco propinquo conſiſtere, & neophytorum animos, epiſtolis, inter eos terrores atque diſcrimina confirmare, totiuſque rei exitum exſpectare conſtituit. & quò eſſe ibi tutò liceret, ad regem Bungi me miſit, duarum & triginta leucarum itinere; vt is de manſione ſua cum Tacaxiano Præfecto per litteras ageret; quod Coſmus ipſe propter valetudinem longius progredi non auderet. Rex erat eo tempore Voſuqui (id oppidi nomen eſt) quem vt conueni, Coſmiq; mandata expoſui, Rex valdè lætatus Coſmum in ſuis verſari finibus, protinus mihi dedit ad Præfectum epiſtolam; Coſmo aream ædeſq; ad habitandum attribueret, & ex incolis, Chriſtianum, quicunque vellet, fieri permitteret. Atque hæc quidem eo ipſo die: poſt menſem autem, Coſmum regni proceribus per litteras magnopere cōmendauit. Poſt menſes verò duos, cùm Chriſtianam rem parum procedere cognouiſſet, duas edidit tabulas ornatas auro, nigroque colore diſtinctas, quarum alteram Coſmus apud ſe, alteram vnus è noſtris haberet in alio pago percelebri (Cauaxirim appellant) leucas à Tacaxi ſeptem. Earum in vtraque rei Chriſtianæ tribus capitibus chirographo ſuo cauit quàm diligentiſsimè. Primùm enim edixit licere in ſuo regno, ſummis, medijs, infimis Chriſtianos fieri: deinde pœnas propoſuit, ſi quis diuinæ legis præcones, aut impediſſet, aut vlla ratione læſiſſet: tertiò declarauit placere ſibi in perpetuum tota ſua ditione prædicari Euangelium. Ac mirum ſanè, quantopere Chriſtianæ religioni faueat, quamquā ei nondum addictus. Petentibus nomine Bonziorum quibuſdam, vt nos exterminaret; alienum eſſe eius dignitate, ferre qui Deos ſuos tam impudēter, tam contumeliosè proſcinderent; infames item edacitate carnis humanę (hoc enim illos non pudet crimen

Universidad de Deusto
Biblioteca

nostris obijcere) & quocunque pergerent, euersiones atque excidia secum afferentes: D cùm hęc, inquam, & alia sexcenta in nos probra iactarent; annus, respondit ille, circiter quartusdecimus agitur, ex quo hi homines in hæc loca magno vtique meo bono delati sunt: tribus quippe dumtaxat regnis ante præfueram, nunc verò quinque possideo. antea pecuniæ laborabam inopia, nunc Iaponis Reges omnes diuitijs supero; atque ad populares etiam meos hoc beneficium pertinet. denique omnia mihi ex eorum hospitio secunda acciderunt: quin etiam filio magna mea voluptate sum auctus, cùm nullum antea suscepissem. Quæro nunc ex vobis; ecquid attulerit mihi commodi religionis vestræ defensio? proinde cauete, ne in posterum ad me, istiusmodi verba faciatis. quo illi responso fracti abiectique cesserе. Idem fere Meaci contigisse cognouimus, cùm Bonzij ex ea vrbe Gaspararem Vilelam exturbare conarẽtur. Mos est Iaponiorũ, cùm aliquam pecuniæ summam principibus largientur, chirographum illis offerre, ex quo ipsi deinde per suos domesticos eam pecuniam exigant. Eiusmodi chirographum, facta collatione, Meacenses Bonzij detulerant ei, qui causas ipsorum apud Regem agere consueuerant, vt idem ille nostros Meaco pellendos curaret. Is auditum aliquoties Dei verbum (vt erat bonus natura) probauerat. Itaque rem sustinere, & chirographum apud se detinere constituit, quoad clarius, quæ tradebãtur à Vilela, cognosceret. Adit igitur & audit hominem magno cum assensu: redit iterum, ac tertiò: denique clariore oborta sibi luce Christianus efficitur. atque hac maximè ratione Domi- E nus hominem hunc, sicut & cæteros qui se haud difficiles præbent, ad veritatem ab errore traduxit. Verùm, vt ad institutam narrationem reuertar, tabulas ego regias ad Cosmum missi, quarum vnam Eduardus Syluius Cauaxirim promulgandi Euangelij caussa pertulit. Ego in regia vrbe moratus sum à natalitijs Domini ad Paschatis vsq; peracta solennia. Interea quanta, quàm assiduo cõcionum frequentia; quàm crebri Baptismi; quæ in publicum hospitale caritatis officia; quot eleemosynæ; ferijs verò Natalibus, quàm pia è sacris historijs spectacula exhibita: per Quadragesimã, qui ardor animorũ, quàm graues, quàm acerbæ pœnę à neophytis vltrò susceptę: Paschalibus deniq; diebus quàm festiuæ ac iucundæ gratulationes tũ publicè, tũ priuatim extiterint, quoniam ea vobis minimè noua sunt, nihil attinet scribere. Per eos dies Eduardus Cauaxire dum incensus rei Christianæ studio, immemor cibi potusq; ad Euangelium dies ac noctes prædicandum incumbit, grauem morbum è summo labore contraxerat. Ad eum ego curandum (abest autem Cauaxiris oppidum ab regia vrbe leucas paulo plus triginta) Cosmi iussu ingenti labore perrexi; quòd è perpetuis imbribus amnes adeò intumuerant, vt vado transmitti non possent. Ita coactus de recta via deflectere, quinto demum die perueni Cauaxirim, fratremque nostrum offendi humanis omnibus remedijs, in magna diuinorum solatiorum copia, destitutum; macieque pæne extrema confectum: sic prorsus, vt nonnulla, quæ mecum ad instaurandas ægroti vires attule- F ram, parũ illi exhausta prope iam naturali virtute profuerint. Et quoniã Cosmi visendi, antequàm migraret è corpore, magno desiderio tenebatur, nocte quietam nactus, ipsius Cosmi iussu Tacaxim eum naui transuexi, quem acceptum amantissimè, officiosissimeque tractatum, Cosmus frustra sanare conatus est: decem superuixit dies: sumpto bis corpore Domini lætus abijt, præclaro nobis cùm virtutum aliarum quæ in ipso elucebant, tum verò Christianæ humilitatis ac patientiæ documento relicto. Quàm multas ille, sui præsertim aduentus initio difficultates, & incommoda pertulit! quot imbecilli corpusculi vexationes pœnitentiæ nomine subijt! quãta verò industria, quã to fuit studio Christianę religionis propagandæ! equidem nil vidisimile, cessabat nũquam. itaque præter cæteros labores, non Iaponicas modò, verùm etiam Sinenses, quæ multo difficiliores cognitu sunt, didicerat litteras; artemq; Iaponicæ linguæ grammaticam, & copiosa lexica primus ipse confecerat. Sed redeo ad Cosmum. Is eo ipso tempore ab rege Rimanorum accersitus, tametsi cum eo congredi vehementer optabat, atque ob idipsum etiam in oppido Tacaxe remanserat; prius tamen regem Bungi constituit tota de re facere certiorem: binas interea litteras ad Rimanum dedit, quas cũ mandatis ego deinde sum subsequutus: ignosceret morę: ita de se meritũ esse Bungẽsem, vt illo inconsulto proficisci fas esse vix duceret. Rimam Tacaxe tendentibus pagus occurrit, quam Leonis patriam esse iam diximus. Eò vt perueni, me viso, & profectionis meę caussa cognita; neophyti, dici vix potest quanta lætitia affecti sint. Serum erat diei: totum id tempus confluentibus ad me salutandi caussa datum est: Baptizati quoque nonnulli;

A nonnulli; in ijs ethnici cuiusdam filius, qui pro ea consuetudine, quam cum Christianis sanctè institutam habebat, non modò sese Deo commendare iam cæperat, verùm etiã Christianæ doctrinæ rudimẽta memoriter hauserat. Postera luce ex eo loco profectus Rimã quinq; leucarum interuallo deueni. Rex cùm cætera comitate, tum etiam cœna me excepit; multaque de Bungensi re percontatus, quod ad Cosmum attinebat, ita respondit: Cochinocum suæ ditionis emporium esse Christianorum (quadringenti & quinquaginta fere neophyti numerantur) eò Cosmum posse concedere, ibique exspectare, dum debellatum esset; daturum se, qui me illuc vsque perduceret, mihique aream, ac domum in vsus Cosmi assignaret. itaque factum est; cessitque res è sententia. Cosmus bona Regis Bungensis venia conscendit statim, & Cochinocum naui delatus, magno omnium gaudio exceptus est; nullaque interposita mora, neophyti solum purgare, ædesque instruere aggressi sunt. Ille perspecta hominum virtute ac probitate magnopere delectatus; illud præcipuè mirabatur, cùm temporis spatio non plus trimestri ad CHRISTVM Dominum cuncti conuersi fuissent, tam recenti re, nullis hostium minis aut denuntiationibus de suscepta religione potuisse deduci. Grates Domino, qui illos tanto animi robore, ac fortitudine impertijt. è Bungo. Pridiè Idus Octob. MDLXIV.

B

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER QVARTVS.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIE-
C tatem Iesu, in Indiam & Europam.

IT communis officij ratio, qua ad alloquendos litteris amicos absentes impellimur, & præcipuus animi fructus, quẽ vos percipere ex Iaponicarum rerum cognitione intelleximus, me hortatus est, vt confectum Dei beneficio iter Meacense, carissimi fratres, hac epistola vobis exponerem. Cùm statuisset Præfectus noster Cosmus Turrianus, vt ego & Ludouicus Froius Meacum eo consilio peteremus, vt ipse quidem maneret ibidem, & Gasparem Vilelam adiuuaret in opere, ego autem vt Ludouicum illuc vsque prosecutus, quod ad spem propagandæ in ijs locis Christianæ religionis attinet, comperta atque explorata referrem omnia; Cochinoco Rimani agri vico maritimo, quod his temporibus Cosmi Turriani domicilium est, ab ipso Cosmo non sine magna beneuolentiæ significatione faustisque precationibus ad nauem vsque deducti, solutis anchoris eo ipso die ad vrbem Ximabaram secundo vento deuenimus; atque ibidem (vt est grex ille neophytorum eximio quodam rerum diuinarum studio) vel concionum frequentia, vel eorum qui ad CHRISTI fidem traducti sunt genere ac numero, bidui fermè operam adiuuante Domino sanè quàm præclarè posuimus. Cùm iam hora profectionis adesset, à neophytis parato nauigio ad mare deducti sumus, quidam etiam (ex quo facilè hominum in nos amor eluceat) qui ad tempus adesse nequiuerant, curriculo tendere ad naues, & aquis eodem impetu se se credere, vt nos iam in salo stantes, affari sibi liceret. Ioannes verò dynasta proprio

Universidad de Deusto
Biblioteca

nauigio nos longius prosequutus, cursum inde ad Barptolemæum regem intendit, D
qui paucis ante diebus Cosmo Turriano Crucem auream dono miserat cum epistola,
in qua erat scriptum, se Crucis eius beneficio, quam secum semper tulisset, non modò
magnis è periculis euasisse, verùm etiam multas ex hoste retulisse victorias. Id argu-
mentum suæ fidei & amoris mittere se ad Cosmum, cupere tamen aliam sibi vicissim
ab eo remitti; eam, quòd Cosmi fuisset, maiore etiam apud se in honore futuram.
Crucem igitur Ioanni dynastæ Cosmus tradidit ferendam ad Regem; additæ muneri
ab Ludouico Froio nonnullæ reliquiæ. Cui vos quoque Regi tam pio, tamque de Chri
stiana religione bene merenti, fratres carissimi, felices bellorum euentus ab immortali
Deo precamini. ijdem enim & Barptolemæum & Christianam religionem hostes op-
pugnant. Ximabara igitur Tacaxim, qui Bungensis Regni Rimanique est limes, atque
inde Funaium terrestri decem fermè dierum itinere, non sine summa difficultate per-
eximus. nam præter vim frigoris acerbissimi, & confragosa atque inuia loca; diutur-
nus etiam imber calles ita lutulentos effecerat; vt sæpenumero prolapsi fuerimus: cùm
interea defatigatis corporibus ad reficiendas vires in diuersorijs nasturtiorum & inha
mis herbæ folia præberentur. Cutamis est pagus, à Funaio millia passuum septem & vi-
ginti, egregio templo visendus, quod ibi Christianus quidam exstruxit. In eo pago
noctis vnius demum quiete capta, Funaium postero die peruenimus. Rex erat eo tem- E
pore Vosuqui. Eum conuenire septimo post die placuit, deque susceptа peregrinatio-
ne facere certiorem. Ille verò nobis benignè & comiter acceptis, litteras etiam ad ami-
cos Meacenses commendatitias dedit. In vrbe Vosuqui Christiani visuntur aliquot: in
ijs noster hospes in primis CHRISTO deuotus, & probus. Is non paruo nos affecit so-
latio, cùm totam precationum suarum nobis rationem exponeret. Ea erat eiusmodi, vt
orsus à summo Pontifice cæterisque Ecclesiasticis ordinibus, & Regibus Christianis;
ad vniuersos nostrę Societatis homines, sed nominatim ad vnumquenque nostrum,
qui versamur in Iapone, descenderet; tum pro conuersione ethnicorum, sed regis Bun-
gi præcipuè, supplicaret: longam inde pertexuit serie petitionum, certis in singula re-
rum capita obsecrationibus distributis: tam copiosè præterea de contemptu mundi,
tam scitè de alliciendis ad CHRISTVM Iaponijs proceribus disputauit, vt eius pieta-
tem vehementer admirati fuerimus. Quid multa? nostram vicem Doctoris officio fun-
ctus est. Nos Funaium inde reuertimus. Funaio Meacum versus iter intendimus, ma-
gno neophytorum numero nos ad passuum tria millia prosequente. Verùm aduersa
tempestate Funaium reiecti sumus omnino ter: cùm ipsi palam neophyti faterentur, se
nobis contrariam à Deo nauigationem enixè precari, vt apud se Natalem Domini di-
em festum agere cogeremur. Spatium id fuit mensis vnius: quo tempore nō destitimus
vicinis locis verba facere ad incolas; & hospites nostros ad CHRISTI fidem & cultum F
suscipiendum hortari; cùm ipsi quoque Bonzij ementito corporis habitu se mulie-
rum cœtibus inferentes, clam ad nos audiendos accederent, ijdemque à suis popularі-
bus proditi, ac disputationibus nostris Domino adiuuante conuicti facile cederent.
per eos dies Tonus ad CHRISTI ouile aggregatus est, insigni nobilitate vir, ingenio-
que præstanti. Iam Natalitia Domini aderant: ijs ingenti Christianorum gaudio
celebratis, denuo soluimus, & vento secundo ad insulam nomine Hiu sanè haudqua-
quam securi peruenimus. Sæuiebat maiorem in modum mare: parua erat nauis: vec-
torum mira colluuies, Lunam, Solem, ceruos, aliasque belluas vario ritu adorantium.
Metum augebant præterea in oculis nostris è recenti aliorum naufragio reliquię & far
cinæ fluitantes. Verumtamen nos Dominus, quo nitebamur vno, ad eius quam dixi-
mus insulæ portum, leucas à Bungo, quadraginta perduxit. Eius circuitum insulæ pas-
suum aiunt patere millia fermè trecēta. Quattuor in regna diuiditur, oryzæ ferax. Lo-
cus autem ipse, ad quem sumus appulsi, Fore, gentis vocabulo nominatur. Ibi aliquot
reperti Christiani, qui Euangelium in vrbe Meaco perceperant. Ex ijs quidam in
primis honestus, continuò nos gratulabundus inuisit: noctemque totam apud nos
traduxit alijs nullis nisi de benignitate diuina sermonibus. Equidem nullum adhuc
vidi tanta vel auctoritate, vel prudentia, vel cognitione veritatis Christianæ Iaponi-
um. Filium annos vndecim natum egregiæ puerum indolis, cultui CHRISTI dica-
uit. Reliqui eius domestici eximia sanctitate & religione sunt omnes, sed vxor præci-
puè, quæ ventrem ferens, & quidem proxima partui, vt audiuit CHRISTI sacerdo-
tes adesse, insperato gaudio elata, postridie cōfestim ad nos, ancillis ac liberis comitata,
bene

A bene longo interuallo se contulit, verboque Dei refecta, vespere cum suis domum re-
uertit, eaque ipsa nocte peperit filium, cuius rei nuntium diluculo misit ad nos. Dies
octo ibidem commorati, sex incolis conuersis ad CHRISTVM, eadem naui Xiuaquim
(nam eò vsque erat conducta) sexto die prouehimur, qui portus in itinere medio sese
offert Sacaium è Bungo petentibus. Hyemis initium erat asperrime: iuga montium ni-
ue cooperta, quæ assiduè cadebat densa adeo, vt iam tum experiri liceret, inter eius re-
gionis & aliarum frigora quantum interesset. Ibi quòd nullam in cursu maioris formę
nauem inuenimus, paruum nauigium coacti conducere, per infesta piratis loca (incer-
tum maiore frigore, an metu) quem petebamus portum beneficio Dei tenuimus. Saca-
ium inde peruentum est, cùm quidem proxima nocte incendium eminus apparuisset
nobis, quo mille circiter vrbis eius tecta consumpta sunt. Atque vt nos aduentare cog-
nouit ex optimatibus quidam Christianus, nomine Sanctius, certos homines obuiam
misit nobis instructo maiore nauigio, in quod è nostro myoparone transcendimus,
ad eumque perducti liberaliter admodum & amanter excepti sumus. Domū habebat
peramœnam in vsus hospitum atque aduenarum intra ædium suarū septa more patrio
separatam ac propriam: eam nobis ad diuersandum assignauit. Ibi post quietem, nobis
affuit illicò Sanctij ipsius vxor & liberi (quod ex ipso congressu facilè apparuit) admo-
B dum ingenuè & liberaliter educati. Horam circiter iucundè fuere nobiscum: inde
recepere sese. Ac Ludouicus quidē Froius, quòd ita omnino statuerat, postridie bene
comitatus Meacum iter intēdit: ego remansi, vt negotijs quibusdā expeditis, sine mora
subsequerer. Ille cùm ad oppidum Ozaquā vespere processisset leucas à Sacaio tres, ea
ipsa nocte flāmis ædificia illius oppidi nongenta deleta sunt. qua re perterriti neophy-
ti, qui Froiū deducebant, veritiq; ne quid illi ab oppidanis incōmodi accideret (quòd
nostri nominis fama iā valde percrebuit, rumoribus improbissimis dissipatis, nos vrbiū
clades & exitia circumferre) patrē ex vrbe quàm occultissimè tectum eduxere, eoq; ip-
so die tanta vis niuium cœlo delapsa est, quanta his annis quinquaginta nunquā. Verū-
tamen Deo adiuuante ex hisce difficultatibus Meacū Froius euasit incolumis. Ego è fri
goris, quod in itinere pertuleram, acerbitate, in magnos incidi corporis dolores, qui
me quinq; circiter & viginti dies adeò vexauere, vt pæne confecerint. Eo aūt toto tem
pore Sanctius in me curando planè paternam assiduitatē ac diligentiā præstitit; cùm &
nocte ipsemet cum duobus tribusve administris ægrotanti mihi sedulò adstaret excu-
baretque, & vxor ac filij subinde me amicissimè atque humanissimè inuiserent. Neq; ve
rò medicus defuit præstanti eruditione Christianus. Conualui denique Dei beneficio.
Et quoniam ad ingrediendum iter nondum suppetebant vires, erantque nōnulli, qui
me audire cuperent; interea prædicare Euangelium instituī. Credidere octo, baptiza-
C tique sunt. ad quos inflammandos excitandosque, Sanctij quoque & filiorum spectata
pietas & ardor animi, vt puto, non mediocriter valuit. Per eos ipsos dies Sanctij filia
venit ad me, nomine Monica (grandiori natu fœmina prosequente) fusisque ritè pre-
cibus coram Deiparæ Virginis effigie, quam ferre mecum in itinere consueui, ad me
verba fecit in eam sententiam, vt diceret, se quidem summa Dei benignitate Christia-
nam esse: & eiusdem CHRISTI, Virginisque Matris instinctu decreuisse iam pridem
virginalem vitam ad mortem vsque traducere: quin etiam illud sibi certum fuisse, ton
dere comam, quod apud Iaponios relicti seculi susceptæque vitæ seuerioris indiciū est;
& à Sanctio patre contendere, vt se in vilibus ministerijs pro mancipio haberet in po-
sterum: nunc autem inaudisse (nimirum suis peccatis id postulantibus) se auunculo
suo à parentibus esse desponsam superstitioso in primis homini, & falsorum Deorū li-
bros, Bonziorum ritu dies noctesque peruolutanti: præclarè intelligere sese, quanto id
cum salutis suæ periculo futurū esset; proinde petere à me & orare, vt Sanctium patrem
ab ea mente deducerem: se valde confidere, CHRISTO fauente, rem omnem feli-
citer esse cessuram. Ego, collaudato puellæ consilio, primùm admonui, vt secum re-
putaret etiam atque etiam, se tenera esse admodum ætate (sextum decimum agebat
annum) necdum expertam varias dœmonis artes insidiasque, quas ille ad tam ardua
nitentibus tendere consueuit. sanè, si ad extremum vsque spiritum in virginali casti-
monia perstitisset, ingens præmium à CHRISTO Domino laturam in cœlo: sin fortè
offendisset, enimuero & sibimet detrimento, & parentibus nobilissimæque familię ma
gno futuram esse dedecori. Quocirca si robur haud sentiret sibi inesse tanto certami-
ni par, nubere satius esse, non tamen auunculo. Tum illa, Christi fretam auxilio spe-
rare se

Universidad de Deusto
Biblioteca

rare se dixit & de se ipsa,& de inimico generis humani victoriam:sese periclitãdi caussa D
quid in eo genere posset,triduum totum, & quidem magna cum animi sui voluptate
atque lætitia per inediam transegisse: itaque statuisse apud animum suum, qui in eo ie-
iunio & vires & solatia sibi suppeditasset IESVS, eundem sibi cæteris omnibus in
difficultatibus affuturum. His ego auditis,tam pium eius propositum admiratus,hor-
tatusque etiam atque etiam,vt vigilaret in retinenda constantia; virginem à me dimi-
si. postridie Sanctium alloquor,filiæ voluntatem expono, doceo matrimonium illud
tribus maximè de caussis esse nefariũ.Primùm quod vir sit ethnicus,& colendis Idolis
adprimè deditus; deinde quod Monicæ auunculus: postremò quòd ipsa repugnet &
renitatur puella. Ad hæc ille; neminem esse tota vrbe Christianum, quicum filiam
matrimonio possit honestè coniungere; perditum idololatram per eam occasionem
facilè ad CHRISTVM posse conuerti; denique sibi non esse iam integrum,quip-
pe qui conscijs principibus ciuitatis, homini in primis opulento potentique. filiam e-
nixè cupienti desponderit: vereri se,vt inimicitias & inuidiam sustinere possit,si rem
inchoatam, ac pænè confectam,repente reuocare nitatur.quę cùm ita sint, tamen quo-
niam id matrimonium saluis Christianis legibus contrahi nequeat, se omnino , quic-
quid ego velim, esse facturum. Laudaui pietatem hominis. Ille perturbato in præ-
sentia recessit animo: sed mox, vt est vir egregiè prudens, Deo duce ac præside, in-
cestas nuptias mira lenitate discussit. Neque ego interea destiti Monicam saluta- E
ribus præceptionibus instituere. quas illa cùm & eximia quadam animi submissione,
& magna gratiarum actione semper exciperet, priscas illas mihi Virgines reddere vi-
debatur, quas optimo iure Catholica Ecclesia ob excellentem vitæ sanctimoniam in
numero cœlestium collocauit. Est autem puella maiorem in modum solitaria & pre-
cationibus dedita: cubiculum habet remotum ab omni domestico strepitu, cum signo
Crucifixi & spiritalibus libris, quibus, vt est legendi scribendique bene perita, dat
operam. Frater eius est Vincentius nomine,annos circiter vndecim natus.Is, percun-
ctanti mihi,quem sibi modum statueret amoris in IESVM CHRISTVM Deum su-
um ac Dominum;vt sanguinem (inquit ille) ipsius caussa profundam,& quamuis mi-
nutissima in frusta dissectus,me Christianum esse profitear. Interim ego iam firmior eę
peram esse.Itaque nostrorum monitu, qui Meaci versantur,ethnicum quendam adire
constitui in Sacaianis finibus eo tempore commorantẽ,cuius auctoritas &opes in vrbe
Meaco magnæ esse dicuntur. Id iter pedibus conficere me Sanctius nequaquam est pas-
sus. nam & longius erat,& ego vires nondum planè receperam.Lecticam ab eo sum co-
actus accipere cum lecticarijs duobus admodum leuem, commodè sedentis hominis
dumtaxat vnius capacem, quadrata forma, fenestellis ad latus additis, quæ ab insidente
aperiri claudique ad libitũ possint, quo maximè vehiculi genere vtuntur nobiles orna- F
tu magnifico,& opere quàm elegantissimo. Sic igitur ad eum quem dixi dynastam a-
lieno ministerio deferor.Scribam habebat Christianum apud se:cuius beneficio nobis
& facilis ad eum patuit aditus,& de rebus diuinis agendi benignè potestas est facta.Co-
mes erat mihi Iaponius quidam in eo genere in primis exercitatus. Is cùm de vanitate
plurium Deorum,de Iaponicæ superstitionis origine, itemque de vno rerum omnium
opifice & conditore vero Deo differeret (auditores autem aderant præter Dynastam
viginti)eosque ipsos statueret iudices,vter cultus verior esset existimandus;ingens ap-
parebat omnium approbatio:scriba verò gaudio triumphare, quippe qui Christianã
religionem ante susceperat.& cùm omnes eo sermone commoti,tum tres præcipuè no
bis aures deinde sepius præbuere,baptizatique sunt.Sed quia cognoueram eo ipso tem
pore Gasparem Vilelam esse Imori, quod castrum leucas distat ab vrbe Sacaio sex,
reuersus ad Sanctium, dixi,discedere postridie statuisse me. Tum ille, quoniam qui-
dem mihi abire certum esset,velle se, ait,nonnulla mihi è suis thesauris ostendere. Ri-
tus est Iaponiorum,qui quidẽ nobilitate ac diuitijs præstant, hospitibus paulo hono-
rationibus in digressu beneuolentię caussa præbere spectanda, quæ apud sese pretiosis-
sima sunt.id est omne instrumentum necessariũ ad potionem herbæ cuiusdã in puluе-
rem redactæ,suauem gustu,nomine Chià. Est aũt modus potionis eiusmodi. puluеris
eius, quantum vno iuglandis putamine continetur, conijciunt in fictile vas,ex eorum
genere,quæ porcellana vulgus appellat. Inde calenti admodum aqua dilutum ebibũt.
Habent autem in eos vsus ollam antiquissimi operis ferream , figlinum , poculum,
cochlearia , infundibulum eluendo figlino , tripodem , foculum denique potioni
calefa-

A caleſaciendæ.Hæc igitur Iaponiorum est gaza,nec sanè apud eos minoris, quàm apud
nostros homines annuli,gemmæ,& è carbunculis atque adamante monilia.Sunt etiam
periti earum rerum æstimatores atq; proxenetæ. Puluis autem ipse magno admodum
pretio venit,eiusque propinationem solennes præcedunt epulæ. Quinetiam certæ æ-
dium partes dicantur hisce conuiuijs, quarum est mira mundities, nec in alios patent
vsus.Postridie igitur me per nuntium accersit Sanctius, cuius è cubiculis per angustam
admodum ianuam cum neophytis duobus in xystum educimur.Inde scalæ nos excipi-
unt cedrinæ,admirabili quodam artificio elaboratę,eædemque ita purgatę mundæq;,
vt nunquam ad eam diem calcatę pedibus esse videreatur. per eas in atriolum ascendi-
mus.inde arcto aditu in cœnaculum ducimur conuiuio destinatum, vsque adeo egre-
gio perfectum opere, vt hominum manu fieri potuisse vix credas. pars erat eius cœna-
culi armarijs instructa more nostro.Stabat è creta nigerrima soculus vlnæ ambitu;ip-
sa nigredine(quod mirere) splendorem æquante lucidissimi speculi; olla tripodi admo
dum eleganti superimposita,pulchra ad aspectum,quam dixit mihi vnus è neophytis,
optima conditione sexcentis aureis coemptam à Sanctio,sed re vera multo pluris esse.
Interea mensa nobis apponitur, non tam ciborum varietate (quos terra ipsa non fert)
quã genere ministerij,& munditijs elegans.Eximia est enim gentis in conuiuiorũ appa- B
ratu solertia.Nullus præterea quamuis in maxima discumbentium multitudine strę-
pitus,vix hisce re famulum cernas.omnia ad modestiam & grauitatem mirè composita.
peracto prandio, nixi omnes genibus(nam hoc apud Iaponios Christianos in more
positum est) Deo gratias egimus. Tum Sanctius potionem quam dixi Chià, sua ipse
manu miscuit nobis atque porrexit.Deinde supellectilia,quæ tunc ibi erant,expositi.
In ijs ferreum tripodem exiguum,paulo plus dodrantis circuitu,ad sustinendum ollæ,
cùm aperitur,operculum . Eum ego tripodem attrectans manibus, quòd vetustate
rimas ageret, ferruminatum duobus locis offendi. Ac nihilominus aiebat Sanctius
eum in primis nobilem esse Iaponis totius, sibique aureis constitisse mille & triginta,
quamuis eum ipse longè pluris faceret. Porrò hæc instrumenta sericis tegumentis in-
uoluta conduntur arculis pretiosis. Alia præterea minimè vilia dixit mihi Sanctius in
præsentia non ostendere se, quòd ad manum non essent,verum in reditu prolaturum.
Quæ vobis æstimationes minus à vero abesse videãtur, si reputetis id quod res est,Mea-
ci esse quendam ex principibus ciuitatis, qui vasculum fictile ad vrceoli magnitudi-
nem,in vsum eius quam dixi, potionis,aureorum triginta millibus æstimetiomnino
carius, sed certè multi non deerunt, qui decem millibus cum eo libenter decidant.
Nam quæ tribus,quatuor,quinque millibus æstimentur,idque frequenti commercio,
alia vasa plurima sunt. Atque etiam gladijs quibusdam est eadem apud Iaponios dig-
C nitas. Iamque profectionis instabat hora. Salutata igitur vxore Sanctij & liberis, in
suburbanum quoddam, ientaculo de more præparato, deducor ab ipso Sanctio,eiusq;
filio,fratribus,& cognatis, & neophytis aliquot egregio corporis cultu, quòd ad ho-
norem meum id pertinere arbitrarentur. Ab eo comitatu digressus, ad amnem deue-
nio nauigabilem hora post Solis ortum tertia, ab vrbe Sacaio nouem millia passuum.
Præstolabantur ibi me duo nauigia,quæ nobis Christianus vir,Imorensis castri prima-
rius,factus de profectione mea certior,ad tempus occurrere iusserat.quorum in altero
filius erat ipsius,duodecim circiter natus annos,in humero sclopum gerens,virili pla-
nè ac militari corporis habitu; in altero largè & copiosè exstructa cibaria. Is, vt me
ad conscendendum inuitauit,continuò mihi mandata parentis exposuit: ignoscerem
sibi, quòd ipsemet obuiam mihi non prodijsset: se id cupijsse vehementer, sed quòd
recentem hospitem Gasparem Vilelam sibi deferre non liceret, vicarium eius officij
misisse filium,qui me domum vsque perduceret.Ad montis radices in quo summo ca-
strum est positum , aduerso flumine sub occasum Solis delati , quòd arduus admo-
dum & asper ad iugum vsque restabat ascensus, descendenti mihi præsto fuit lectica
& quamquam accelerantibus gradum lecticarijs, circa medium cliuum oppressere
nos tenebræ in sylua cedris & pinis ingentibus frequentissima; sed opportunè obui-
am habuimus è castro,cum accensis funalibus homines:quæ res ad itineris difficulta-
tem leuandam non mediocriter profuit.Denique oppidum intrauimus, magna cum
Gasparis Vilelæ, tum hospitis nostri ac familiæ voluptate.Castrum est totius regionis
huiusce munitissimum in Mioxindoni ditione,qui rerum fermè potitur hoc tempore,
ibique cum fidelissimis habitat, qui magna ex parte Christiani sunt.Ij postero die cùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

animarum sordes per Confessionem eluere cuperent, ad concionem, quæ bis habebatur quotidie de Sacramento Pœnitentiæ, conuenere vestitu serico versicolori, inauratis fermè præcincti pugionibus, & quidem tanta nostrorum hominum reuerentia, vt eos plerumque manibus humi positis perinde alloquerentur vt reges. Crux erat domi nostræ posita; hanc vbi suppliciter adorarunt, Gaspare magna demissione salutato, aures admodum attentas Dei verbo dedere. Inde multa scisciatati. quæ pertinerent ad refutanda Genxuensium mendacia (quod hominum genus & secta, Iaponicarum omnium vehementissimè Christianæ religioni aduersatur) itemq; alij alia percontati, cùm Gaspar ad omnia respondisset, læti digressi sunt. Postridie Confessionum initium est factum. quo in opere Gaspar hebdomadam posuit. adiuimus etiam salutandi causa Regem, quod semel quotannis Gaspar facere consueuerat. Ille verò nobis non poculum modò porrexit (quod summum honoris indicium est) sed etiam, quamdiu apud eum fuimus, flexis æquè ac nostris genibus perstitit, ac verbis humanissimis vtrunq; dimisit. Insula est passuum mille & quingentorum fermè circuitu ad montis eius radices, quam grandis ambit fluuius, & in ea templum Christianæ religioni consecratum. Hanc possidet præstanti fide neophytus, & miro incensus desiderio nominis Iaponici totius ad CHRISTVM adiungendi. qui, vt ædem sacram in vrbe Sacaio ædificandam curarem, non modò me multis rationibus adhortatus est, sed etiam Caxarum (monetæ genus id est) in eos sumptus quinquaginta millia liberaliter detulit. eoq; subsidio rem aggredi nobis erat in animo. Ad hanc igitur insulam missæ celebrandæ gratia Sabbato sub vesperum venimus. Templum pro nostra tenuitate exornauimus in posterum diem. Tum prima luce Christiani affuere: Gaspar diuina peracta re, de matrimonij Sacramento sermonem habuit, quòd nonnulli cuperent nuptias Ecclesiastico ritu contrahere. Baptizati sunt etiam nobiles ferè octo. Inter quæ me rursus è frigore tormina corripuere acerbissima. Meacum igitur Gasparis hortatu delatus æger decubui menses duos. Exacta dein hyeme, vt cœlum intepuit, recreatus, quæ circa Meacum sunt Christianorum loca, quòd ita Cosmus Turrianus mihi mandarat, lustrare constitui. de quibus ad vos pauca perscribam, quoniam quidem separatim res Meacenses è Ludouici Froij epistola cognoscetis. Naram igitur veni primùm, diei vnius itinere. Vrbs ea ditionis est Daiondoni inter Meacenses proceres longè potentissimi, & apud Mioxindonum atque Cubum gratia & auctoritate summa. Neophytos è prima nobilitate duos adij protinus, hortatuq; sum, vt sacri Baptismi beneficium agnoscerent, & immortales Deo Domino gratias agerent. Illi me ad præfectum in arcem deduxére munitissimam, aspectuque pulcherrimam. Collis erat præcelsus è lapide molliori. Eum collem ante quinquennium Daiondonus fabris adhibitis ad iustam planitiem ita depressit, vt eadem opera ex ipsomet lapide solidæ turres & propugnacula exsisterent. In medio autem complures effodit puteos negotio facili, quippe cùm ad tertium statim cubitum, aquarum copia scaturiret. Tum illuc è popularibus suis ditissimum quemque ac fidelissimum euocauit: solum in areas descriptum illis ædificandi causa distribuit. Illi porrò certatim ædes exstruxere magnificentissimas, contignationibus multis, & more nostro specularibus fenestris instructas. Illud verò præcipuè delectat intuentium oculos, quod non priuata solùm ædificia, sed mœnia etiam ipsa turresq; tectorio inductæ sunt læuissimo prorsus ac nitidissimo. Nihil in orbe nostro tale conspexi. Calcem quippe non arena commista, sed candidissimo quodam chartæ genere subigunt. Nam quid ego de tegulis dicam, quæ duorum digitorum crassitudine, nigricantes, & varietate figurarum oculos retinent, & in quingentesimum annum atque eo amplius durare dicuntur? Oeci porrò & cubicula cedrina sunt gratissimi odoris, pergulæ omnes ex vna duntaxat eiusdem materiæ tabula. parietes pretiosè cælati priscis annalium monumentis. quod inter effigies est spatij, totum id inauratum est. Columnæ cum epistylijs ac spiris ex auricalco item inauratæ, cælatura magnifica, quibus è medijs eminent eiusdem operis rosæ perampl æ, visuque pulcherrimæ. Iam verò lacunaria tum alijs commentis opificum, quæ dicendo assequi nequeo admirabilia, tum verò tabularum iuncturis adeo artificiosè latentibus, vt quamuis defixos fallant obtutus. Sed mihi inter cætera mirabile visum est cubiculum vlnarum quaquauersus quattuor & semis, è ligno croceo vndatim crispante, venustatis eximiæ, ita polito ac splendido, vt cum speculorum fulgore certet. quamquam ego dotem eam ipsius materiæ fuisse minimè credidi, quòd ad eum modum fine aliquo artis lenocinio radiare vix posset. Huic ædium dignitati hortorum respondet amœnitas, quibus dici nihil puto posse iucundius. Multa sunt

Meaci

Meaci visenda, sed nihil ad hæc. Itaque non immeritò locus hic confluentibus vndiq; animi tantùm & oblectationis causa viris principibus celebratur. Nobilissima phana sunt etiam, quorum vnum Cobucui nomine, post concionem ad neophytos habitam adiuimus ipsorum rogatu postridie. Eius propylæa triplici cõstant atrio cum totidem peristylijs. In primo aditu egregij sunt operis lapideæ scalæ, quibus in summis, ad postes ianuæ, colossi duo plæclarè facti cernuntur, clauas, quasi custodiæ causa tenentes. post tertium denique peristylium, templi sese facies aperit. In id gradibus item lapideis artificiosè factis ascensus est. Valuas colossæi leones duo custodiunt. In medio templo, sedentium habitu, septenùm cubitorum tria signa sunt posita, Xacæ & filiorum, latera ipsius cingentium. Pauimentum omne est è quadrato lapide. Sed miraculo præcipuè sunt columnæ septuaginta cedrinæ, diametro & altitudine planè visenda, quarum singulas caxarum decies, hoc est aureorum quinque circiter millibus constitisse, codices & rationes templi testantur. Eas cum reliquis parietibus valde iucunda miniati operis pictura conuestit. Tectum eo quo dicebamus tegulæ genere affabrè & variè laqueatum, ad vlnas quattuor porrigitur extra parietes, mirum vt videatur tantæ molis procurrens pondus sustineri ac suspendi posse. Ad templi latus cœnatio Bonziorum sanè magnifica, & eadem qua templum ipsum structuræ atque operis firmitate, vlnas
B in longitudinem quadraginta, duodecim in latitudinem extéditur. Dormitoria porro cubicula in duos diuisa ordines, & centum & octoginta numerantur. Multi præterea & perampli sunt Oeci, quorum vnus pensilis, columnis quattuor & viginti, vlnæ vnius & dimidiatæ ambitu superimpositus, bibliothecam continet Bonziorum, tanta quidem librorum copia, vt vel fenestras ipsas propemodum obstruere videantur. Balnea præterea, & cellæ in vsus domesticos, & promptuaria visuntur artificiosissimè elaborata. Iam verò culinæ quanta mundities, quod id Iaponiorum omnium commune est, nihil attinet dicere. Ahena quibus aqua ad potandum calefit. frigidam enim neque hyeme, neque æstate bibunt) vlnæ altitudine, duorum digitùm crassitudine, oris ambitu vlnarum trium, stant ex ære purissimo. Culinam riuus præterfluit. Tota nocte, vt in magnis ædibus (conclauia numerantur minimum quattuor & viginti) laternæ collucent. Ab huius templi ædificatione sexcentesimus iam annus est. Stagnum habet ante se vlnarum in omnem partem circiter quinquaginta plenissimum piscium, graui pœna proposita, si quis eos attigerit. Inde ad Casungæ delubrum accessimus dicatum idolo, à quo diuitias, honorem, vitæ diuturnitatem, & quicquid in hoc seculo est optabile promissum sibi cultores inani spe delusi miserandum in modum exspectant. Itaque magna in veneratione & honore apud Iaponios est. A deuntibus, pratum occurrit primùm, aspectu grato, herba non vltra dimidium palmum excrescente: pratum excipit
C lucus, isque densissimus; hunc perpetua & æquabili ad templum vsque latitudine limes intersecat, passuum longitudine circiter mille, planus ad iter vsque medium: inde in cliuum assurgit lapideis gradibus vlnas binas inter sese distantibus. Vtrinque admista pinu cedrus extollitur tantæ proceritatis, vt meridiano diei tempore totus pæne limes opacetur: stipitibus ita crassis, vt ex ijs mali in vsum cuiusuis quâlibet capacis onerariæ nauis confici possint. Sanè cedros ex ijs vidi complures vlnarum quinque ambitu, rotunditate planè tornatili. Loci amœnitatem augebat præterlabens etiã riuulus. Vt propius ventum est, duplex apparuit ordo pilarum è lapide quadrato cum basibus, laterna superimposita lignea nigricante cum emblematis ex auricalco inauratis cælatisque magnificè, & lapideo tegmine turbinato ad flatus arcendos ac pluuias. Aliæ erãt laternæ è solido metallo, item auro coopertæ, opere admodũ sumptuoso, ex vtraq; parte stant quinquagenæ, quarum singulæ omnibus ardent noctibus. Media autem pila nomen ostentat aureis litteris incisum eius, qui delubro laternam quamque dicauerit, annua pecunia in vsum perpetui luminis attributa. Tum ingens domus Bõziarum exsurgit nobilium fœminarum, quæ annum egressæ quintum & quadragesimum, sese delubri ministerio manciparunt. Student cultui corporis, ornatu serico, & maximè peregrinorum ex toto Iapone religionis causa assidue confluentium, leuandæ siti dant operam. Ex hac Bonziorum domo porticus admodum pulchra ad vsque adyta pertinet phani, quo nemini patet ingressus, nisi qui ipsius loci antistites sunt, quorum vidimus aliquot intra sedentes togis amplis è serico indutos, tectosque capita pileis plus dodrantem altis. In eam autem porticum nummi iactantur à populo. Aliud est in eadem sylua delubrum, quod Fachimanum appellant, simile cæteris: nisi quòd

laterna-

Universidad de Deusto
Biblioteca

laternarum est etiam pretiosior cælatura,& auri maior copia. Circa,est atrium candido & nigro stratum lapillo,medicis consitum malis,ordine certo dispositis, magnitudine pari,in singulis interuallis vase lapideo collocato, quod fruteta continet, altitudine haud supra binos dodrantes,iucunda rosarum & florum varietate commista. Inde,quòd redeuntibus domum,minus nobis erat deuium,phanum inuisimus aliud extra nemora positum consecratum Idolo Daibut,quæ vox magnæ sanctitatis denotat virum.Huius phani frons ianuas habet tres,sed vnam præcipuam:atrij verò latera singulas,altitudinis atque amplitudinis omnes miræ. Patet autem atrium id quadrata forma vlnas omnino sexaginta,quoniam eiusmodi est apud Iaponios ædificiorum & priuatim & publicè ratio,vt quanta cuiusq; mensura sit, primo statim intuitu intelligas. In eius atrij medio est phanum vlnas longum quadraginta, triginta latum. Scalę & pauimenta ex ingenti quadrato lapide:vbi portam intraueris maximam, duo sese ostentant colossi, maioris etiam formæ,quàm quos antea diximus.Duo præterea stant ianitores ad latera,truci admodum aspectu,vlnarum quattuordecim altitudinis,instar turrium,membris inter se præclarè conuenientibus: alter Tamõdea dicitur,alter Besamon des, quorum singulos vni cœlo præesse vulgus opinatur, calcantque pede singuli dæmonem. In medio autem templo tria sedent signa.Canon, & Xixi, parentem Xacam interlocant.Xacæ statua ex ære cyprio in ampla & pulchra quiescens rosa, quattuordecim vlnas latitudinis obtinet:reliquæ duæ nouenas, lignææ, sed omnes affabrè admodum auro intectæ,radijs tanta claritate micantibus,vt intuentis aciem pæne perstringant.post hæc,alia duo simulacra cernuntur; Homocondis, & Zoiolis (quibus etiam cœlorum præfectura vulgo tribuitur) superioribus omnino similia.porrò ex vtraque templi parte pulpitum cernitur.ea est quadriforis mansio, parietibus duarum vlnarũ altitudine.Interius alia est eiusdem formæ domuncula,in eius medio stat cathedra eximiæ maiestatis.Totum verò suggestum parua ambit operis egregij porticus,trium dodrantium latitudine. Iam verò lacunaria templi columnæ cedrinæ sustinent octo & nonaginta, miræ altitudinis,æqualiter teretes,ambitu vlnarum trium & semis. Templi conditi,septingentesimus annus est.Annis viginti exstructum perhibetur fuisse. Idem anno abhinc quadringentesimo conflagrauit,ac restitutum est denuò,sed nequaquam pari magnificentia materiæque præstantia , quod ipsum indicant lapideæ cõlumnarum bases ex incendio relictæ, quarum amplitudo longè maiorem columnarum formam postulare liquidò cernitur. Iam verò extra peristylium templi, turris lignea firmo admodum opere ingentibus triginta pilis imposita,tintinnabulum seu campanam sustinet æneam tantæ magnitudinis, vt eam dimensus præsente me neophytus quidam,vlnarum os duarum,sex ambitum, trium & semis altitudinem ; æris verò ipsius crassitudinem dodrantis vnius dimidiatique compererit.Suauissimum edit sonũ, exauditurque longissimè. Qua templi patent fines,itemque vrbe tota,& circa vrbem passuum ad duo circiter millia plurimi cerui & palũbes non modò vagantur impunè, sed etiam tecta ciuiũ subeunt, attrectante nemine,propterea quia delubro dicati sunt. Ac de phanis quidem huius vrbis & monasterijs,ne sim longior,hactenus. Quæ postquam rogatu,vt dixi,neophytorum inuisimus, postridie Nara Tochim leucarũ quinque interuallo veni sub vesperam, acceptusque sum à Christianis incolis ingenti lætitia,credo quòd Iaponij cuiusdam opera conuersi ad dominum, cùm Gaspar plurimis maximisque occupationibus impeditus eos adire non posset,nullum adhuc è Societate nostra conspexerant. Gens est fere nobilis. præfectus Cubum cognatione attingit.Itaque vulgo cùm adeunt hominem,nõ nisi celsitudinem ipsius inter loquendũ appellare mos est. Triduum apud eos fui dumtaxat.Concio defuit nunquã.Multa de quibus ambigerent singuli quæsiere: precationi verò mirum omnes ij quàm dediti sint. Digredienti autem mihi non modò munuscula quædam obtulere beneuolentiæ caussa, quæ,ne se contemptos putarent,recusare non potui ;sed etiam equos & exploratores itinerum peramanter dedere.Itaque Sauam,sex à Tochi leucas,iter intendimus. Id castrum in editissimo positum iugo,leucas à Meaco viginti distat in Orientem, situ amœnissimo,quippe omne circa spatium,cùm aliæ formosæ varij generis arbores,tũ cedrus plurima pinusque conuestit:& inde in subiectos agros apprimè consitos frequentesque ædificijs atque cultoribus,ad passuum millia circiter sexaginta prospectus est. Huc ergo dum tendimus,medio fermè itinere,stratos equos duos, & quidem optimos nullo sessore conspicimus, sagittarijs fere quindecim comitantibus ,quos nobis Christianos

stianos omnes, Christianus ipse dominus loci Franciscus obuiã miserat.Igitur Tochianis domum remissis,& gratijs actis, nouo comitatu Sauam magna Christianorum voluptate peruenimus.Franciscus autem ipse,vt nos lautius exciperet,simul etiã,vt nobis occurreret in itinere, venatũ ex oppido excesserat eo ipso die.sed in nos idcirco nõ incidit,quòd opinione celerius ambulauimus.Sauæ porrò diuertimus ad ædẽ Christianorum sacram,cui coniuncta domus est Socijs nostris excipiendis,itemque seperatim laicis, qui se se nostris hominibus comites dederint, è cedrina fere materia opere egregio fabrefacta.Hanc etiam porticus ambiunt, longissimo,vt dixi, gratissimoque prospectu.Sub noctem Franciscus affuit magna cum domesticorum & clientium manu, aprum ingentem afferens, non sine magno quidem & labore quæsitum & impendio, quippe non canes modò,sed etiam quosdam homines fera malè multauerat. Pictam in templo CHRISTI resurgentis imaginem,quam è nostro effingendam exemplari Franciscus egregij artificis manu curauerat, nixi omnes genibus pia cum prece venerantur primùm venatorio nondum ornatu deposito: deinde me perbenignè salutat Franciscus,agitque gratias,quòd ad se tam longè contenderim;tum, veritus credo ne mihi fesso,de via molestus esset, magna cum amoris humilitatisque significatione se domum recepit.Vir est inter populares suos corpore simul & animo eminentissimus:nam & statura Iaponijs quotquot vidi ad hanc diem omnibus antecellit:& eximia humanitate atque animi magnitudine præditus est.Accedit summa cùm in armorum vsu dexteritas agilitasque membrorum;tum Iaponicæ superstitionis legumque peritia:quod ille studium cùm ad veritatem religionis Christianæ transtulerit, tantos breui tempore processus effecit,vt Dei magnitudinem assiduè prædicare, cæterosque ad virtutem exemplo vitæ,plenisque pietate sermonibus incitare non desinat. Sanè ego eum ex abdito quodam loco exaudiui cùm ad domesticos aliquot,quorum erãt ethnici nonnulli,de fide Christiana differeret,doceretque quantum inter patria Idola Deumque verum interesset.Qua in disputatione,elatus ardore animi,eò deuenit,vt diceret,nõ modò fidelis ministri,sed ne hominis quidem loco, qui Christianus non esset, posthac neminem apud se futurum.Atque hęc viri fides religioque eò admirabilior est,quòd vix ante annum ad Christum adiunctus est,eumque semel tantùm à Baptismo Gaspar inuisit. Castrum est Sauæ finitimum, cuius qui potitur à Daiondono rege desciuerat. Hunc quamquam magno proposito periculo non dubitauit adire Franciscus, nobis qui Sauæ remanseramus,enixè Dominum pro ipsius incolumitate precantibus: tantaque prudentia tractauit ingenium rebellis,vt quocunque voluerit flexerit hominem, eumque Daiondono,cuius in ditione sunt ambo, reconciliauerit. Magnam Sauanis lætitiam attulit ea res, pacem optantibus.Nec modò secularia procurauit ibi Franciscus,sed etiam nactus occasionem, Euangelio promulgato & Iaponicarum opinionum vanitate detecta,primarios quosque eius loci viros desiderio Christianæ religionis accendit.Paulo pòst,alium dynastam conuenit ethnicum,eumque cum familia tota conuertit.ij paucis ante diebus Baptismi Sacramento Ecclesiæ adiuncti sunt. Postea legatus ad Mini regem, duos regni proceres ad Christum eadem felicitate traduxit, quos ego cùm excluſus temporibus baptizatum ire non possem,ad Gasparem scripsi Meacum,vt aliquem eius rei caussa ad illos mitteret,quòd eorum Baptismus ad Christianam religionem augendam non mediocriter pertineret. Atque hæc & alia id genus multa Franciscus. Nos autem Sauæ & conciones,& priuata colloquia de rebus diuinis habuimus, & varia scisciantibus incolis factum est satis.Baptizati præterea nouem:in ijs claro admodum loco natus adolescens, qui de Christianæ fidei mysterijs à populari quodam neophyto edoctus, ad me Sauam vsque leucarum decem interuallo Baptismi caussa venerat.Dum hæc geruntur,affertur ad nos nauem in portu Sacaiano stare paratam:quam ego ne occasionem amitterem, quamquam mœrẽtibus digressu meo Sauanis, inde discessi.Et quia Sacaium petentibus periculosa quædã loca erant prætereunda,Franciscus nõ modò necessaria nobis ad profectionem omnia,sed etiam sclopis alijsque telis armatos quattuor & viginti custodes attribuit,nec omnino quicquam est passus nos in iter illud impendere. Compenset Dominus egregiam hanc in nos viri benignitatem. Vos verò carissimi fratres pro eiusdem salute Dominũ assiduè deprecamini. Sacaiũ vt veni , ingenti gratulatione me Sanctius eiusque domestici rursus excipiunt. Triduum substiti dum nautæ soluerent,nec interea neophytos cõfirmare,officijq; monere destitimus.Cognoui etiam Monicæ virginis in suscepto consilio

Universidad de Deusto
Biblioteca

lio conſtantiam: quæ ab alio quodam Meacenſi procere non mediocriter expetita, omnes conditiones animo excelſo repudiarat. Sed cùm iam hora profectionis inſtaret, Imorenſis oppidi Princeps, qui magna virorum nobilium manu Sacaium ad me ſalutatum acceſſerat, itemque è Sacaiano grege Chriſtiani primarij nos viatico inſtructos, honoris cauſſa ad nauem vſque deducunt, nauarchoque commendant diligentiſſimè. Comes verò nauigationis nobis magno Dei beneficio acceſſit Sacaianus medicus eximia eruditione atque exiſtimatione vir, qui à ſuperſtitionibus patrijs cõuerſus ad Dominum, non modò communis officij laudem, verùm etiam Euangelicæ perfectionis culmen expetijt; ſeculoque planè relicto, ſe ad noſtram Societatem aggregare decreuit. Itaque vt prorſus exiret de terra ſua, & de cognatione ſua, rogauit me, vt in Bungum, alioue ſe mecum adducerem. Ceſſi facilè hominis precibus, iuſſumque omni patrimonio cedere filio item medico, pretioſum dumtaxat ornatum corporis retinere, quò facilius nobis ea ratione ad Iaponios principes, qui externa fere ſpecie ducuntur, aditus patefieret; ad Coſmum Turrianum inde perduxi, cuius mandato, ingenti neophytorum approbatione concionari iam de rebus diuinis inſtituit. Idemque nuper in vrbe Sacaio tam ſumptuosè indui, & tãto comitatu incedere ſolitus, mirũ quanta nunc humilitate, quanta manſuetudine verſetur in domeſticis miniſterijs apud nos. Verùm ad rem redeo. Sacaij conſcendimus circa Idus Maias, & Funaium die tertiodecimo ſecunda nauigatione peruenimus. Lætis nuntijs de re Meacenſi, Eccleſia illa tota valde gauiſa eſt. Quarto poſt die Voſuquim perrexi, vt regem inuiſerem, à quo humaniſſimè acceptus, petij neophytis id in primis optantibus, locum templo, ibidẽ exſtruendo: ille verò non areã modò nobis ad mare ſecus arcẽ optimo ſitu, verũ etiam fabros ad ædificationẽ libenter attribuit, quã rem ſperamus ad Chriſtianę religionis incrementum magnopere profuturam. His peractis Funaium redij: Funaio peruenio octauo die Ximabaram, quò Coſmus etiam Turrianus trigeſimo circiter ante die Cochinoco ſe tranſtulerat. Magnos ibi concurſus offendi ethnicorum ad verbum Dei audiendum. Chriſtiani facti paucis illis diebus ad centum & octoginta. Tonus etiam ipſe, itemque ſeparatim vxor ſtipata grege cognatorum & ciuium, Coſmum Turrianum adiere, & concionanti cùm aures præbuiſſent, magis etiam quàm antea propenſo ac beneuolo in nos animo receſſere. Tum confeſſionibus omnium Chriſtianorum auditis, nauigijsq; duobus peramplis ipſorum opera comparatis, Cochinocum magna nos turba longè proſequente renauigamus. Et quoniam allatum erat, Ioannis Pererię Luſitani onerariam nauem appulſam eſſe ad portum Rimani regni Facundam, leucas à Cochinoco quinque circiter & viginti; miſit eò me Coſmus ad Luſitanos viſendos: eodemque Melchior Ficeredius quintodecimo poſt die ad eorũ confeſsiones audiendas & ſacrum miſſæ faciendum è Bungo peruenit. Hic dum vterque moramur, me Barptolemæus rex Omurã ad ſe per nuntios euocat. Ego approbante Fiçeredio me in viam dedi Iaponio comite viro ſectarum Iaponicarum in primis perito, nec Chriſtianæ religionis ignaro. Aduentu noſtro Barptolemæus, qui neminem ex noſtris biennio toto vidiſſet, valde lætatus eſt. multa deinde per contatus, addit vereri ſe, ne familiares ſui, & ij quidem quibus maximè fidat, inter diuturnas bellorum occupationes Chriſtianæ doctrinæ rudimenta dediſcant, itaque renouata inſtitutione opus eſſe. A cœna igitur è domeſticis ſuis primarios euocat, iubetque arrectis auribus noſtrum ſermonem excipere. Non omittam hoc loco quędam ad huius Regis Chriſtianam humilitatem & pietatem declarandam magnopere pertinentia. primum ad menſam, diu renitente ac repugnante me, peruicit denique, vt loco ſuperiore quamuis inuitus accumberem. Sublata menſa, familiariter ſe inter me & Iaponium comitem interlocat, & ſtudioſè docet hominem (eo enim vtebamur interprete) quam potiſſimum in ſententiam ad ſuos quorum optimè norit ingenia, verba facere oporteat. Inchoato deinde ſermone, idem in inferiorem locum ſeorſim ac demiſsè in famulorum turbam eo ſeſe conſilio recipit, vt re ipſa exemploq; ſuo demonſtret, quantus honos Euangelio, quantus Euangelij preconibus debeatur. Ac prima quidẽ illa diſputatione ex ipſis creatis naturis vnum eſſe omnium creatorem euidenter oſtẽdimus. Tum declaratum eſt, quæ Iaponiorum numina, quis Chriſtianorum Deus eſſet infinita bonitate, potentia, ſapientia præditus. Quæ illi cum ſtupentes audirent, magnopere videlicet lætabantur, ſeſe ab inanium Deorum veneratione ad talis tantique Domini cultum eſſe traductos. Reliquis verò diebus actum de cœleſti beatitudine, pœnis inferorum, alijsque rebus eiuſmodi, quas maximè neo-

A mè neophytis initio proponere conſueuimus. Et ſanè talibus egere monitis viſa eſt mihi Barptolemæi familia: nam ipſius quidem Regis in fide conſtantia planè vicit exſpectationem meam. Quæ viri laus eò maior eſt, quòd nec ita pridem Chriſtiana ſacra ſuſcepit, & eo ipſo nomine à popularibus ſuis per ſummum ſcelus atque perfidiam regno ſpoliatus, finibuſque ſuis exactus eſt, vix vno ſibi relicto puero victus quotidiani adminiſtro. quanquam deinde in regnum eſt diuinitus reſtitutus, rebellibus partim ſupplicio affectis, partim, cùm ad ſanitatem redirent, veniamque ſupplices peterent, in fidem receptis. Ego dies aliquot apud eum commoratus, Facundam ad Luſitanos reuerti. Ibi redduntur mihi à Coſmo litteræ vt ad ſe primo quoque tempore veniam, inde mihi neceſſariò in Bungum eſſe proficiſcẽdum. Cochinocum ergo traieci minimè tuta nauigatione, etenim nocte deſertum quendam ad portum appulſos duo piratarum inuasere myoparones, qui tamen præclarè inſtructo nauigio noſtro, propugnatoribus acriter dimicãtibus reiecti ſunt. Coſmus interea in febrim inciderat: ea ſimul atque leuatus eſt, in Bungum ab eo diſceſsi, tum aliarum rerum cauſſa, tum verò vt Ioanni Baptiſtæ noſtro in eius Eccleſiæ procuratione ſuccurrerem. Primo poſt profectionem die Ximabaram delatus, Ariam Sanctium ibidem reperio in erudiendis Catechumenis occupatum. Et quoniam neophyti magno cõcionum deſiderio tenebantur, dies aliquot rogatu ipſorum in eo munere poſui. Candidatos etiam aliquot Chriſtianis præceptionibus probè inſtitutos, ſacro fonte abluimus. Tonũ ego præterea, &
B ille me viciſſim inuiſit, audijtq; cum ſuis perattentè de rebus ſpiritalibus diſſerentem. Quin etiam cœmeterio Chriſtianorum, quod illi mirum in modũ expetebant, locum idoneum, itemque nouo templo exſtruendo, & in alios etiam vſus, inſulas tres excelſa conſitas pinu benignè largitus eſt. porrò grex ille neophytorum in primis flagrat ſtudio rerum diuinarum. quod cùm alijs rebus plurimis clarè perſpeximus, tum illa præſertim. Inſtabãt anniuerſaria quædam ethnicorum feſta ludiue celebritatis eximiæ, ad quæ, vt apud nos ad corporis CHRISTI ſolennia, omnes omnium ordinum homines ritu patrio conuenire conſueuerant. Cùm ſe Chriſtiani affuturos negarent, enimuerò Bonzijs cæterisque indignum facinus viſum. Itaque Tonum adeunt, iniuriam Chriſtianorum queruntur, obſecrant etiam atque etiam, ne patrijs dijs & ciuitati vniuerſæ, ſibi denique ipſi tantam inuri contumeliam ſinat. Permotus hac oratione Tonus, vocatos ad ſe Chriſtianorum primarios diligenter hortatur, ludos ne deſerant. Aiunt illi, ſe Chriſtianis legibus prohiberi, ſpectaculis intereſſe, quæ idolorum tribuãtur honoribus: proinde nequaquam affuturos. Ad ea Tonus, ſi minus idolis, mihi certè meiſque iuſſis hoc date. Illi verò in propoſito omnes obfirmati, Quidquid volueris, inquiunt, nobis facito, leges noſtras nequaquam violare decreuimus. atque ita ab Tono digreſsi, in templum ſeſe vniuerſi recipiunt, martyrium fortiter exſpectãtes. Et ſanè (vt acri ſunt & vehementi Iaponij ferme dynaſtæ natura & ingenio) mirum eſt Toni im-
C perio cunctos non illicò fuiſſe mactatos. Sed eorum fortaſſe multitudine territus, iuſſit illis renuntiari, quoniam in ſua religione tam obſtinati perſiſterent, quod attinet ad ludos, agerent quod probarent, ſe illos vltrà non cogere. Quare neophyti magnopere in fide pietateque confirmati ſunt. E principibus ciuitatis Chriſtianus quidam Leo nomine, Toni propinquus, nuper eſt mortuus. Is, quòd ære ſuo templum additis liberaliter hortis exſtruxerat, & Chriſtianam religionem nõ modò contra cæteros ethnicos, ſed etiam contra ipſum Tonum, vbi opus eſſet, egregiè tuebatur, Bonziorum ſcelere creditur veneno fuiſſe ſublatus. Hunc neophyti, vt mutuam inter ſe Chriſtianorum caritatem publicè oſtenderent, quàm magnificentiſſimè extulere: feretrum cum Litanijs & precibus magnaque cereorum ardentium multitudine ſeptingenti ferè neophyti ſequebantur. arca veſpere conditus eſt circumſuta ſerico. poſtridie lapideum additum eſt monumentum, & lignei circumquaque cancelli, Crucibus duabus, altera ad oſtium ſepti, altera ad monumenti caput, impoſitis, opere politiſsimo. Itaque vulgò locus quotidie celebratur ac viſitur. Verùm de Ximabaranis hactenus. Ego inde Funaium, mox veni Facundam: ibi hæc ſcribebam ad vos ſeptimo Cal. Nouemb. MDLXV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LVDOVICI FROII AD SOcios in Indiam.

ANNO superiore, fratres carissimi, ad vos scripsi Firando, constituisse Cosmum Turrianum, vt Meacum subleuandi Gasparis Vilelę caussa proficiscerer, quod multa esset ibi messis, operarij pauci; mihique comitem itineris ab eo assignatum fuisse Ludouicum Almeidam. Nunc mihi, tam lõga peregrinatione Dei beneficio peracta, visum est faciendum, vt ea potissimum per litteras vobis exponerem, quæ vobis cognitu iucundissima putarem fore. Et quoniam totum hoc scribendi munus ita inter nos ego & Almeida initio distribuimus, vt ille iter ipsum quæque in itinere gesta sunt, ego res Meacenses, & alia nonnulla de Iaponiorum natura moribusq; probè comperta persequerer; omissa peregrinatione, ego quòd mearum est partium hisce præstabo litteris: vos autem maior videlicet huiusce gentis miseratio capiet, reputãtes quanto artificio, quanta solertia sagacissimus ille humani generis aduersarius, per speciem religionis, cæremonijs plurimis ritibusque deceptas Iaponiorum mẽtes ad interitum perducat, ac pertrahat. Ac primùm in eorũ animis prorsus extincta est notitia omnis, E nõ modò CHRISTI liberatoris nostri, verùm etiam vnius Dei rerum omnium opificis. Superstitionum verò permultæ sunt sectæ, quarum quam quisq; voluerit liberum est sequi; sed precipuæ duæ, quæ ab Amida & Xaca denominantur. Itaq; complura visuntur cœnobia non modò Bonziorum, sed Bonziarum etiã vario corporis habitu, quippe alij internis tunicis albis, extimis nigris vtuntur, alios cineraceus distinguit color, quorum idolum est nomine Denichi. Ab ijs Amidani magnopere dissident. Bonzij porrò ferè omnes magnificè habitant, habentque perampla vectigalia. Ijsdem cœlibatus indicitur, nuptias contraxisse capitale est. In phano medio aram excitant: in ea lignum Amidæ ligneum, corpore supra lumbos nudo, muliebrẽ in modum auribus perforatis, in rosa item lignea considet præclara ad aspectũ. Ingentes habent bibliothecas, cœnationes ad cibum vnà sumendum, ęramenta seu tintinnabula, quibus ad precationes horarias excitantur. Vespere præfectus certum vnicuiq; argumentum ad meditandum proponit. à media nocte ante aram templi, alternantibus choris quasi matutinas recitant preces è Xacæ libro nouissimo: prima luce horam vnã singuli meditãdo consumunt. mento capiteq; sunt raso. amplissima peristylia construũt, & in ijs Fotoquiorum (hoc nomine Iaponij quidam sancti appellãtur) sacella. dies per annum festos agitant multos. Sunt autem Bonzij claro vt plurimum genere: namque Iaponij proceres multiplici prole onerati, quibus filijs amplum satis patrimonium relinquere se posse F. diffidunt, hos ferè ad Bonziorum numerum aggregant. Insignis eorundem sacrificulorum est auaritia: omnes conficiendæ pecuniæ norunt vias. Vendunt artificio miro multa chirographa, quorum præsidio sese tutum à dæmonibus fore vulgus putat. Mutuantur etiam nummos, quos in altera vita multiplicato reddant fœnore, dantq; cautionis caussa syngraphas creditori, quas è vita discedens secum ad inferos deferat.

Alia est familia sanè frequens eorum, quos Ianambuxos vocitãt, crispante ac vibrato capillo. ij res vel amissas, vel furto sublatas ita comperiũt. Statuũt ante sese puerum, hunc dæmon certis euocatus carminibus occupat: ex eo deinde puero: quod auent cognoscere, scisciantur. Horum preces in vtranq; partem multum valere creduntur. Itaque precationes eorum faustas æquè diraſque pretio populus comparat. Huius ordinis candidati, antequam admittantur, bis terue milleni simul montem quendam editissimum petunt. Ibi sexagesimum diem pœnitentiæ nomine, vbi sese voluntario supplicio macerauerint (quo ipso tempore sese illis dæmon varia specie visendum offert) quasi iam laurea donati, & in ceteram adscripti familiam, floccis quibusdam albis ornantur è collo pendẽtibus, atrisque pileolis qui non nisi summum capitis verticem tegant: atque his tanquam insignibus inde Iaponis prouincias peragrant, seque operamque suam vbique venditant, aduentum suum in oppida significantes pulsu catilli, quem secum circumferre singuli soliti sunt. Non desunt alio nomine Genguis, qui res item furto surreptas, furesque ipsos per diuinationem demonstrent. Ij in præcelso montis

A montis iugo sibi domicilium collocarunt: oris atro colore ob assiduam solis, pluuiæ, venti, geluque patientiam. Vxores ducunt, sed non nisi ex suo genere ac stirpe. Ijsdem (vt fertur) è capite quasi corniculum quoddam extuberat. Editissimas rupes atque cacumina subeunt, fluuios traijciunt maximos vnius arte dæmonis, qui vt infelices magis in errorem inducat, iubet illos montem quendam altissimum ascendere. Hic eum miseri ad præfinitum vsque tempus magno cum desiderio præstolãtur. Tum illis denique circa meridiem, aut sub vesperam sese offert dæmon, quem sub Amidæ nomine venerantur, transitq; per medium eorum cœtum. ex eo viso tanta in hominum pectoribus ac medullis insidet superstitio, vt nullis deinde rationibus possit euelli. Consueuerat etiam diabolus in alio quodam móte sese Iaponijs visendum præbere. Quisquis maiore beatarum sedium ac paradisi desiderio tenebatur, conferebat eò sese, eamque visionem exspectabat: deniq; oblatum sibi visum, eiusdem suasu, in interiores vsq; sequebatur recessus ad foueam profundissimam. in hanc dæmon desiliens, cultorem vnà secum ad interitum detrahebat. patuit in hunc modum fraus. Senem ea superstitione captum filius ab eiusmodi cõsilio reuocare frustra conatus, sumpto arcu & sagittis ad locum vsque occultè prosequitur. Cõparet ibi dæmon humana specie non sine splendore quodam. Hunc senex dum venerabundus adorat, adducit arcum properè filius, emissaq; in spectrum sagitta, pro viro vulpem immutata repente figura confixit. Inde B fugientis cruorem bestiæ persecutus, ad præcipitium illud, quod dixi, peruenit, quo in imo permulta ossa reperit mortuorũ, quos dæmon per eam speciem ante deceperat. atque ita & à præsente parentem interitu, & cæteros ab opinione vsq; adeo pestifera liberauit. Ad hæc locus est frequentibus Bonziorum cœnobijs admodum celebris (Coiam appellant) quorum princeps auctorq; perhibetur fuisse Combendaxis veterator callidus, arteque dicendi famam sanctimoniæ consecutus; cùm tamen diabolica planè iura legesque descripserit. Inuentor etiam fuisse dicitur litterarum, quibus nunc vulgò Iaponij vtuntur. Is cùm ad senectutem peruenisset, sese vltrò defodit scrobe profunda quadratæ formæ, cubitorum circiter quattuor, eamque deinde seueris verbis aperiri omninò vetuit, neque enim in præsentia mori se; post aliquot millies millena annorum millia virum quendam doctrinæ laude præstantissimũ in Iaponis regna venturum, nomine Mirozu: tum se quoque demum è fouea prodituru̇m: interea sessum diuturnis laboribus corpus quiete velle reficere. Circa ipsius sepulcrum lampades ardent multæ è varijs eò missæ prouincijs; persuasum est enim genti, quicunq; in id monumentum exornandum largi ac benefici fuerint, eos nõ in hac modò vita diuitijs auctum iri, sed etiam in altera ipsius Combendaxis patrocinio futuros incolumes. Eius porrò cultui qui sese mancipant, intra ea cœnobia quasi claustra concluduntur, capilC lo in speciem abdicatę vitæ secularis abraso, cùm tamen ibi deinde, prout eos egit libido, in omni flagitiorum genere volutẽtur. In illis ædibus, quæ (vt dixi) permultæ sunt, præter magnam laicorum turbam, Bonziorum sex circiter millia numerantur. Mulieribus aditus eò non est, capitali si accesserint pœna proposita. Fatonochaiti præterea domicilium est Bonziorum. Hi magnam puerorũ turbam varijs artibus ad omne doli furtique genus erudiunt. Si quos eximia nacti sunt indole, hos de regum singulorum edoctos prosapia ac stirpe, & procerum ritibus; armorum etiam vsu, dicendique arte exercitatos, regio ornatu in alias prouincias dimittunt eo consilio, vt sese regum filios ementiti, per commẽdationem speciemq; nobilitatis conciliata mutui nomine pecunia, bene nummati ad se reuertãtur. Itaque locus is tanta est apud Iaponios infamia, vt si quem ex ea disciplina fortè deprehenderint, confestim interimant; nec tamen impostores idcirco ab improbitate malitiaq; discedunt. Iaponiæ terræ in Septẽtrionem adiacet amplissima syluestrium hominum regio, leucas ab vrbe Meaco trecentas. Bestiarum pellibus induuntur, toto hirti corpore, ingenti barba, myſtacibus maximis, quas paxillo subrigũt potaturi. Vini gens auida in primis, ad bella ferox, formidulosa Iaponijs. In prelio sauciati, salitis aquis abluunt vulnera. id vnum genti remediũ est. speculum gestare dicũtur in pectore; ad caput gladios alligãt sic, vt in humeros manubrium desinat. Sacra habent nulla, cœlum dumtaxat venerari soliti sunt. Aquita perampla est vrbs in regno Iaponis Geuano. illuc frequentes commeant mercimonij caussa, itemq; vicissim ad eos Aquitani, sed rarius, quòd illuc delati, ferè perimantur ab incolis. Multa erant præterea in hoc genere quæ scriberem: sed ne sim longior, ad Iaponiorum insanias redeo; qui ad memoriam sui nominis propagandam illud vel maximè pertinere

Universidad de Deusto
Biblioteca

arbitrantur, inanis gloriæ cupidissimi, vt quanto maximo apparatu pompaq; vita fun D
cti sepeliãtur. Funerum autem & exsequiarum in vrbe Meaco ritus eiusmodi est. Ho-
ra circiter antequam domo efferatur cadauer, amicorum turba vestitu quàm opti-
mo ad rogum anteit. mox propinquæ ac notæ mulieres progrediuntur amictu candi-
do (color ille funestus est) versicolori velo caput obductæ. familiam etiã pro suis quæ-
que facultatibus ducunt, albo item ornatu subserico. quę verò dignitate atque opibus
præcellunt, cedrina singulæ magnifico apparatu & artis eximiæ lectica vehũtur. secun
do loco incedunt pedibus viri permulti sumptuoso vestitu. Longo deinde interuallo
Bonzius earum superstitionum antistes auro sericoque refulgens lectica gestatur am-
pla & præcelsa pretiosi operis, Bonzijs stipatus ferè triginta patasatis linteatisque, atro
superindutis pallio textu pertenui. tum cineraceo quidã vestiũ colore (nam is quoque
funestus est) accensa prælonga pinea face, demortuo (ne offendat erretue ignarus via-
rum) iter monstrat ad pyram. Huic Bonzij fermè ducenti succedunt, nomen concinentes dæmonis eius, quẽ defunctus in vita præcipuè coluit: simul etiam ingẽs catinus
ad rogum vsque tintinnabuli vice pulsatur. tum chartacei duo perampla & expansa fi-
gura canistri præfixi hastilibus, chartaceæ item rosæ varij coloris copiam continent:
quos qui gestant, tardiori procedentes gradu, sic hastilia subinde concutiunt, vt flores
illi paulatim in speciem pluuiæ decidant, ventoq; flante spargantur: eum videlicet im-
brem argumento esse aiunt, mortui animam ad paradisi gaudia penetrasse. post hæc au-
tem, octo prima lanugine Bonzij diuisi bifariam, prælongas arundines cũ vexillis cubi Ii
talibus, quibus item idoli nomẽ inscriptum est, per terrã auersa trahunt cuspide. Tum
ijsdem insignes litteris, ardenti inclusa candela decem laternæ feruntur, obductis velo
pertenui lateribus. Ad hæc iuuenes duo cinereis vestimẽtis pineas præferunt faculas,
dodrantiũ trium longitudine, haud tamen accensas, quibus deinde rogo flammas inij-
ciant. Eodem vestimenti colore permulti sequũtur, verticem capitis adoperti exiguis
admodum pileolis mẽto subligatis, è nigro fulgẽte corio forma triquetra (quod apud
eos honoris indiciũ est) ijdem schedula insignes, capiti affixa, in qua nomen eius, quem
dixi, dæmonis legitur: quod ipsum quò magis celebretur, pone certus homo tabellam
ostentat cubiti longitudine, dodrantis latitudine, albo velo tenuissimo tectã, inscripto
ex vtraq; parte eodem illo nomine litteris aureis. Tum demum à quattuor viris, lecti-
ca sedens magnifica defunctus ipse gestatur in veste candida, demisso capite, iunctisq;
precantis habitu manibus. ad cæterum amictum extima toga papyracea superadditur
libro exarata, quem Deus ille suus, cùm in terris ageret, scriptũ reliquisse perhibetur,
cuius præsidio meritisque vulgò se compotes fore salutis existimãt. Cadauer filij sub-
sequuntur, quàm elegantissimo cultu corporis: quorum natu minimus pineam item
fert facem ad ignem pyræ inferendum. Extremum agmen est magnæ hominum mul-
titudinis ijsdem quæ modò dixi pileorum insignibus. Vt ad locum exsequiarum per-
uentum est, Bonzij vniuersi & cætera simul turba cum strepitu æramentorum catino- F
rumque horæ spatio dæmonis illius nomen magnis clamoribus inuocant. Deinde hoc
maximè modo fit bustũ. Area quadrata satis ampla, cancellis eminentibus, & velo cras-
siore ita præcincta est, vt singulis in quattuor cœli plagas ianuis introitus pateat. In
medio fouea referta lignis, tecto eleganti opere ex vndulata materia super eam excita-
to, duas habet è regione mensas vario ciborũ genere (piscibus tamen exceptis & carni-
bus) præsertim verò carycis, medicis malis, placẽtis affatim instructas. Stat etiam in ea-
rum altera vaporarium vasculũ suffimẽti caussa prunis impositum, & lignum aquila-
num in disco. Vt igitur eò deuentum est, lecticæ vinculum inijcitur è funeprælongo,
quem, qui adsunt, certatim manu apprehendẽtes vociferantur, vt diximus: postea to-
tum septũ introrsus terna lustratione circumeunt. Deinde lectica pyræ superimposita
Bonzius earum cæremoniarũ antistes, carmen effatus, quod circumfusa turba nequa-
quam intelligat, accensam faculam ter supra caput in orbẽ idcirco circumagit, vt eo si-
gnificet gyro, defuncti animã nec originem habuisse, nec verò finẽ aliquando habitu-
ram esse. Rotatã inde faculam abijcit: hanc duo è defuncti filijs cognatisue arreptã stan
tes ad lecticæ latera ad Solis ortalter, alter ad Occasum, super cadauer ipsum mutuo
sibi quasi honoris & officij caussa ter vbi porrexerint, deinde in lignorum struem inij-
ciunt. Superinfunditur oleum statim, cum aquilano ligno & alijs odoramentis, prout
copiæ suppetunt, magnoq; incendio corpus in cinerem vertitur. Interea filij ad mẽsam
accedunt, & aquilano ligno in vaporariũ indito, solenni suffitu parentem quasi iam ad
cæle-

A cœlestium numerum adscriptum supplices venerantur. Adoratione peracta, merces laborum Bonzijs pro dignitate persoluitur: Antistiti quinque vel decem vel etiam viginti aurei nummi: cæteris vel argentei deni viritim, vel certus caxarum numerus: prandium verò paratum (amicorum ac Bonziorum turba dimissa) vel busti ministris, vel pauperibus vlcerosisq; relinquitur. Postridie liberi cũ affinibus & amicis ad rogũ reuersi, cineres, ossa, dentesq; demortui in vas inauratum imposita, domum referunt, ipsumque vas veste contectum in medijs ædibus locant. frequẽtes adsunt iterum Bonzij ad priuatas exsequias: eædemque septimo die denuò repetuntur. Deinde translati certum in locum cineres terræ mandantur, quadrato impositolapide, in quo ductis à summo ad imum vsque maioribus litteris, nomen describitur dæmonis, quemcunque demortuus in vita coluerit. inde continuis diebus ad sepulcrum se filij conferunt, ibi spargunt rosas, ibi calidam apponunt, vt habeat defunctus, vnde sitim leuet. nec solùm die, sed mense etiam & anno septimo priuatos intra parietes eadem funebria iusta re-
die, sed mense etiam & anno septimo priuatos intra parietes eadem funebria iusta re-
currunt, ingenti videlicet Bonziorum sagina, crebrisque vindemijs. Omnino in hæc
funera impensa fit à locupletioribus aureorum trium circiter millium, à tenuioribus
ducentorum trecentorumue. nam quorum tanta est inopia, vt funeri sumptus desit,
eos per noctem ac tenebras nullo apparatu vel pompa in sterquilinium abiectos humi
B defodiunt. Aliud est etiam genus funeris, quod viuentibus in ora præcipuè maritima
ducitur. Ij cùm Amidæ sese eximio quodam cultu deuouerint, eius visendi cupiditate
flagrantes, mortem vltrò sibimetipsi consciscunt. Ac primùm emendicata per dies ali-
quot stipe, & in manicas indita, publicè concionantur ad populum, totamque consilij
sui rationem exponunt, magna omnium approbatione; tantam quippe sanctimoniam
cuncti suspiciunt: deinde sumptis falcibus ad vepres ac sentes, qui ad beatorum sedes
iter impediunt, pręcidendos, nauigium conscendunt nouum, saxisque ad collum, bra-
chia, renes, crura, pedesque religatis, in altum prouecti, vel perforato de industria mer
guntur alueo, vel etiam deinceps in mare singuli sese præcipitant. Alueo vacuo con-
festim ignis ab amicis ac propinquis officij caussa proprio separatim nauigio prosecu-
tis injicitur, nefas putantibus nauem tantis religionibus consecratam, ab vllo prorsus
in posterum attingi mortalium. Sanè, dum nos peteremus Meacum, octo diebus ante-
quam ad Insulam Hiu peruenimus, viri sex, fœminæ duæ simul eo genere lethi perie-
rant ad oppidum Fore. His deinde populus ædiculam vniuersis, columnam pinumq;
singulis perpetui honoris caussa prope littus erexerant, & impositabaculis complura
chartæ segmenta, ædiculæ toto tecto defixerant, carminibus plurimis intra parietes
propositis, quæ beati illius cœtus egregias laudes celebrarent. Itaque visebatur locus
die nocteque superstitiosissimè. Ac fortè per eos dies dum ad quendam infantem Ba-
C ptismo lustrandum ego & Ludouicus Almeida tendimus, illac nobis iter facere con-
tigit: atque eo ipso tempore prodeuntes è sacrario quinque circiter vetulæ cum glo-
bulis precatorijs, quæ vulgò rosaria dicimus, (adeò Christianos mores Lucifer æmu-
latur) partim ludibrio nostram ridere demẽtiam, partim seuero vultu nobis impieta-
tem exprobrare, sacrũ illud monumentum nulla veneratione honorisue significatione
prætereuntibus. Restat vt de Bonziorum concionibus pauca perstringam. Eæ si minus
crebræ quã apud nos, certè quàm apparatissimæ. In tẽplo permagno cum serica super-
nè vmbella suggestus attollitur. In eo stat ornatu sumptuoso cathedra: ante cathedrã
mensa cum tintinnabulo & libro. Vbi concionis tempus aduenerit, ad suum quæque
doctorem in varia templa frequentes Iaponiorum sectæ conueniunt. Ille suggestum
ascendens, & in sella considens, magnificè sese circumspicit: deinde indicto campana
silentio, pauca ex eo quem diximus, recitat libro, quæ mox idem fusius explicat. Sunt
autem hi concionatores viri fermè diserti, atque ad flectẽdos animos auditorum ido-
nei: & quoniam hiat semper auaritia Bonziorum, eò potissimum omnis spectat eorum
oratio, vt populum inducant specie pietatis ad sua locupletanda cœnobia, tanto bea-
tiorem in altera vita fore quemq; affirmantes, quanto, quæ ad sacra vel exsequias per-
tinent, maiore pompa & impensa curarit. Cumque ita multæ atque ita inter se pugnan
tes numerentur superstitiones atque familiæ; in eo tamen vel maximè laborant magi-
stri, vt sua quisque mẽdacia & fabulas ita discipulis probent, nihil vt præterea verum,
nihil ad æternam salutem tutum, nihil dignum quod audiatur, existiment. Accedunt
alia quoque artificia, incessus grauitas, oris atque habitus dignitas, denique species o-
mnis exterior, quibus rebus Iaponiorum pectora tantis opinionum peruersitatibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

imbuuntur, tantamque ex ijs fiduciam ac ſpem ſalutis æternæ concipiunt, non ſolùm D
vt domeſticos intra parietes, verùm etiam in publico, totaque vrbe roſaria ferè ſemper manu percurrant, ab Amida Xacaque diuitias, honores, bonam valetudinem, ſempiterna gaudia ſuppliciter poſtulantes.

Quæ cùm ita ſint, cariſsimi fratres, exiſtimare poteſtis ipſi, quanto Dei auxilio indigeant, non modò qui in hæc loca Euangelium afferunt, ſed etiam qui allatum accipiunt, ſeque relictis idolis ad CHRISTVM adiungunt: quippe tot à diabolo machinis oppugnantur, ita ſolicitantur aſſiduis Bonziorum diſſuaſionibus, poſtremò ab affinibus amiciſque adeo contumelioſè, moleſtè, acerbeque vexantur, vt niſi diuina gratia ſacrificijs ac precationibus Eccleſiæ Catholicæ conciliata ſubueniat, multorum vel potius ferè omnium fidem atque conſtantiam his certè naſcentium Eccleſiarum initijs valdè periclitari neceſſe ſit. Quò magis vobis, qui ſalutem animarum tam vehementer expetitis, Iaponicos hoſce greges præcipuè in Domino commendatos eſſe par eſt. Nos Sacaium ex itinere venimus quinto Calen. Februarias. Ludouicus Almeida quibuſdam negotijs primùm, deinde etiam valetudine aduerſa impeditus, ibi diutius ſubſtitit: ego diei non amplius mora facta, profectus inde, Meacum leucarum tredecim interuallo perueni pridie Calend. Februarias. Aduentu meo cùm cæteri Chriſtiani, tum Gaſpar Vilela præcipuè, qui neminem è noſtris Meaci toto fermè ſexennio viderat, mirum in modum recreatus eſt. Is quadrageſimum nondum ætatis annum excedit, ſed cani ſeptuagenarium indicant, frigorum vi vehementer affecto conſumptoque; E
corpuſculo. Meacenſi lingua, quæ, vt celeberrimi populi regiæque vrbis fertur elegantiſſima, iam nunc vtitur ita perite, non modò vt confeſſiones intelligat, ſed habeat etiam cõciones. Quoſdam inſuper libellos ad pietatem vtiles in eandem vertit linguam, alioſque deinceps non intermittit ſubſeciuis operis vertere. Quod reliquum eſt, nos omnes Dominus pro ſua bonitate perpetuò tueatur, opemque nobis ad voluntatem ipſius & rectè interpretandam, & ritè exſequendam impertiat. Meaco. 11. Calend. Martias. MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

EX ijs litteris, quas ad vos dedi menſe Februario, multa de Iaponicis ritibus atque ſuperſtitionibus cognouiſſe vos arbitror: alia nunc de rebus præcipuè Meacenſibus addam hac epiſtola, quam puto vobis fore non iniucundam. Ego, vt ſcripſi ad vos antea, Meacum attigi magna Chriſtianorum lætitia pridie Calendas Februarias: incidit meus aduentus in ipſum noui anni initium, quod hac hyeme Iapo- F
nij à Calendis Februarijs auſpicati ſunt; varius enim eſt in his regionibus anni curſus; longè alia atque apud nos ratio temporum, atque deſcriptio. Vetus eſt autem gentis mos, vt anno ineunte, ab die nono Lunæ aduſque vigeſimum, regni proceres, & Bõziorum principes ad Regem quiſque ſuum ſalutandum non ſine donis accedant. Ea ſunt ferè magnus chartæ numerus, aurea flabella, arma affabrè facta, & alia eiuſmodi. atque hæc conſuetudo, iam inde ab antiquis ducta temporibus, cùm in alijs omnibus regnis, tum verò in hoc Meacenſi tanto diligentius retinetur, quanto Cubus, honore atque amplitudine cæteris omnibus Iaponis Regibus antecellit: atque idem honos vxori quoque ipſius, matrique tribuitur. Hos autem ſalutatores Cubus longo cubiculorum ordine admittit ille quidem in penetralia, operis eximij periſtromatis aureis adornata; ſed ad eorum verba ſalutationesque (ea loci & perſonæ maieſtas eſt) nihil omninò reſpondet: inſignibus tantùm Bonzijs quibuſdam id habet honoris, vt flabellum quod tenet manibus, paululum inclinet; atque in hunc modum primę nobilitatis viri inducuntur: nam inferiorum ordinum hominibus, quamquã locupletiſſimis, & longè pretioſiſſima dona ferentibus, nullo pacto ad eum aditus eſt. Et quoniam ad viam Euangelio muniendam, & exiſtimationem apud rudem ignarumque veræ virtutis & gloriæ populum colligendam pertinere magnopere viſum eſt, vt Euangelij præcones nequaquam excluſos inde fuiſſe conſtaret; dedit operam Gaſpar, vt illum ipſe quoque per idem anni tempus inuiſeret. ac ſuperioribus quidem annis aulici cuiuſdam beneficio potentis viri, ad Chriſtianam religionem propenſi, aliquoties introductus eſt: nunc

A nunc verò mihi quoque eiuſdem opera patuit aditus. Cubum ergo primùm, deinde vxorem, poſtremò ſeparatis in ædibus matrẽ inuiſimus, honeſto comitatu ad regiam vſque deducti: & cùm benignè accepti ſumus ab omnibus: tum verò à matre humaniſſimè, quippe quæ non modò potionem nobis miſceri iuſſit à famulis, verùm etiam Zacanam (ſalſamenti genus id eſt oliuarum inſtar) de more paxillis inſertam; ſuis ipſa manibus honoris cauſſa porrexit. Eam inuenimus in cœtu nobilium fœminarum ſedentem ante ſacellum ornatiſſimũ, in quo erat Amidæ puerilis effigies egregiè picta cum diademate, aureis è capite radijs emicantibus. mirum ibi ſilentium, mira modeſtia, mira denique domeſtica diſciplina: vehemẽter dolendum vt ſit, tantam indolem tantis diaboli fraudibus opprimi; oranduſque ſit etiam atque etiam Dominus, vt haſce tenebras, Euangelij ſplendore pro ſua infinita bonitate diſijciat.

Vt eo functi ſumus officio, poſtridie Gaſpar ad neophytos reuiſendos abijt Imorim; ego Meacenſibus prædicare Euangelium inſtiti, cùm alijs, tum verò quibuſdam è Cubi familia viris illuſtribus, qui ad nos ventitare cæperunt: ex ijs tres audito iam aliquoties verbo Domini, Baptiſmum à nobis vehementer eflagitant; ſed idcirco differtur, vt interea melius Chriſtiana rudimenta atque inſtituta percipiant. Auditores habemus mirum in modum curioſos; nullum quærẽdi finem faciunt, præſertim qui ſunt è Ienxuana familia, quæ omni ſublato numinis metu, corporis voluptates pecudũ more perſequitur. ij nihil in animum inducunt credere, niſi quod cernunt oculis, manibuſque contrectant: quamobrem expugnãtur difficillimè, nec niſi euidentibus planè demõſtrationibus cedũt. Obijciunt autem nobis inter alia; ſi quidem eſt Deus, vt dici-
B mus, idemq; adeo bonus eſt; cur ad hoc vſque tempus celauit bonitatem ſuam, eamque tam ſerò Iaponijs declarauit? reſpõdetur autem ad hæc omnia ſic, vt contradicere nequeant: ſed tantæ, tam denſæ illis teñebræ ſunt, vt inſolitam Euãgelij lucem vix pauci admittant: qui tamen eo ſunt ingenio atque indole præditi, vt vbi verbum Dei quaſi terra ſemen acceperint, quò tardius acceptum, eò diligentius amplectantur ac foueãt. In vniuerſum autem, Iaponiorum ingenia ad Chriſtianam religionẽ in primis idonea ſunt, præſtantque non ſolùm in cognoſcenda veritate ſedulitatem ac ſtudium, ſed etiam in retinenda fidem atque conſtantiam. tres quidem ij quos modò diximus, aulici, tanta in eo genere diligentia ſunt, non modò vt Chriſtianæ doctrinæ præceptiones ac formulas ſuo deſcriptas chirographo deinceps memoriæ mandẽt, idque celerrimè; ſed etiam quæ ex concionibus noſtris audiere, domum regreſſi in commentarios referant, præſertim quæ de mundi creatione, de immortalitate varijſq; viribus ac facultatibus animæ diſſeruntur. Eos deinde cõmentarios offerunt Socio noſtro Damiano recognoſcendos idẽtidem. Et cùm eiuſmodi gentis natura, tum illud quoq; vel maximè Chriſtianam cauſſam adiuuat, quòd multæ ſunt ſuperſtitionum ſectæ, nõ ſolùm diuerſæ ac variæ, ſed etiam inter ſe pugnantes: quò facilius eſt, diabolica mẽdacia fraudeſq; conuincere. Circa Meacũ in patentibus campis plurima ſunt idolorũ phana, è quibus adij Chriſtianorum ductu nonnulla: in ijs quoddam eſt Amidæ ſacrum ab vrbe quattuor
C ferè paſſuum millibus, à priſcis Imperatoribus cõditum ac ſubinde renouatum, longitudine vlnarum centũ circiter & quadraginta. ingentes habet valuas in medio. ingredientibus obijcit ſeſe ſuggeſtus, in quo Brachmanis habitu, perforatis auribus, mentoque & capite raſo ingens Amidæ ſtatua conſidet. ſupra ſtatuam quaſi pro vmbraculo pendent excepta catenis multa magnaq; tintinnabula: circa, ludentium ſpecie triginta cernuntur milites ſtrictis telis armati, ſaltantes Aethiopes, anus venefica, dæmonesq; teterrimi: effingitur etiam certa quadam imagine vẽtus, horrificoq; aſpectu tonitrua: ad hæc ſepteni gradus ad templi totius longitudinem porriguntur: in ijs ordine certo diſpoſitæ vnius Canonis Amidæ filij imagines omnino mille, hinc inde quingenæ, eadem omnes forma, ore venuſto, egregiè factæ, tricena brachia totidemq; manus oſtentant: è quibus duo tantùm ad reliqui corporis magnitudinem apta proportio ne conueniunt, cætera parua ſunt, duo etiam lumbos præcingunt. Singulæ porrò ſtatuæ bina tenent iacula, pectus inſignitę ſeptenis hominũ vulticulis, corona capiti impoſita cum diademate radiante. Sunt autem cuncta eius templi nõ modò ſimulacra, ſed etiam quę diximus tintinnabula, & ipſæ catenæ magna obryzi auri copia ſcitè admodum ab imo ad ſummum vſque verticem intecta ſic, vt fulgorem intuentes oculi ferre vix poſſint: locus eſt celeberrimus, multiq; eò longinquis è regionibus religionis cauſſa confluũt.

Inde paſſuum interuallo duũm circiter millium, collis attollitur, ad cuius radices

Universidad de Deusto
Biblioteca

veterem quãdam academiam multis distinctam cœnobijs tenui fluens aqua riuus cir- D
cuit amœnissimus: multa ibi delubra, quorum in aliquibus magno cultu adoratur sta-
tua cacodæmonis, facie magis etiã quàm apud nos pingitur, fœda & horribili. in sum-
mo autem colle ingentia tria lignea templa, ligneis item columnis mira crassitudine
suspenduntur, infimo pauimento strato laterculis læuigatis. In eorum vno colossæum
immanis magnitudinis Xacæ signum, singulas habet ad dextram læuamq; statuas pau-
lo minores: à tergo autem quoddam quasi folium exsurgit, ex quo sigillorum vnius
palmi duo circiter millia prominent, infantesque præterea bimi ferè quadraginta. de-
nique latus vtrumque templi, sparis armati dæmones bini custodiunt: hæc autem au-
rata sunt omnia. Alterum est templum probandis, & laurea donandis veteri academia-
rum more scholasticis destinatum. In eo pulpitum, vexillis compluribus è superiori
parte pendentibus, eminet ligneum, in quod scalis tribus ascenditur. est ibi mensa cum
cathedra parata magistro, qui actibus eiusmodi præsidet, itemq; ad imum suggestum
altera in vsum discipuli, qui eo iudicio probandus, insignibusque doctrinæ publicè
decorandus est. templum autem ipsum lacertæ, seu stellioni dicatum est, quem vulgò
Deum & præsidem litterarum & eruditionis existimant: huic nulla neque ara, nec sta-
tua, vt cæteris Dijs erigitur. in summo tantùm laqueari, multiplicem conuolutus in
spiram ingenti orbiculari depingitur forma, vt scholastici dum eum supplices vene-
rantur, oculos mentemque simul ad superna cogantur attollere. Tertium phanum al- E
titudine duo proxima superans, clausum offendimus. è regione sunt ædes peramplæ,
cælatura magnifica; scholasticorum id domicilium est. multa erant præterea ibidem
visenda, sed imminente iam nocte reuertimus.

Hæc habui quæ ad vos in præsentia scriberem. ea si minus læta videbuntur, quòd
parum videlicet ad rei Christianæ amplificationem attineant; eò diligentius orandus
erit vobis Dominus, vt de Ecclesiarum incrementis, & rei Christianæ progressibus
multa nobis in posterum ad vos, maiore cum animi nostri vestrique fructu, spirita-
lique solatio scribere liceat. Quamquam post nostrum ab vrbe Firando discessum non
pessimè posita est opera: Deo quippe adiuuante Iaponij sexaginta ad Christianorum
numerum adiuncti sunt. Quod reliquum est, nos omnes pro sua clementia Dominus
perpetuò tueatur, ac protegat. Meaco, pridie nonas Martias. MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

QVOD vos velle maximè intelligo, id hisce litteris agam,
vt Ecclesiastica primùm, tum cætera persequar. Quadra-
gesimæ diebus Dominicis omnibus Gaspar Vilela Euan- F
gelium declarauit. quarta quaque feria Damianus noster
de Pœnitentiæ Sacramento copiosè disseruit. sexta, sacro
missæ peracto, non destitit Iaponius puer ex ijs quos e-
ducamus, de Passione Domini verba facere: quam in sen-
tentiam, conuenientibus nocte neophytis, Vilela denuò
disputabat, ijs præcipuè locis insistens, quibus auditores
ad pietatem excitari maximè possent. Dominica in Palmis
(quoad eius fieri potuit in tanta ædium angustia) Catholico more cæremonijsque
transacta est. inde ex oppidis finitimis atque etiam remotioribus neophyti ad indul-
gentias (quas à summo Pontifice datas Catholico ritu proponimus) Paschatisque so-
lennia frequentes venire cæperunt. in ijs quidam cum vxoribus liberisque nobiles vi-
ri, quamquam lecticis aut equis vsi, tamen assidua pluuia valde vexati, pietatis laudem
cumulauere patientiæ meritis. Vilela ducentorum ferè & quinquaginta confessioni-
bus auditis, quinta feria in cœna Domini mandatum Euangelicum de mutua dilecti-
one publicè docuit. postea cùm de Eucharistia suauissimè peroraſſet, cœlestem panem
Christianis circiter sexaginta distribuit: qui cùm ex intimo sensu, & gaudio spirituali,
copiam funderent lacrymarum, sanè quàm ingenti nos affecere solatio. in sacello inti-
mo Ludouicus Almeida sepulcrum erexerat ornatissimum. in eo Corpus Domini
conditum est, armatique custodes adhibiti. Vespere, solẽnibus officijs persolutis, puer
Iaponius in exponenda Passionis Domini serie collecta è quattuor Euãgelistarum hi-
storijs, horas duas fermè consumpsit. quæ deinde explicatione potissimum indigere
sunt

A sunt visa, in ijs Vilela ex instituto declarandis immoratus est, suadens auditoribus pœ-
nitentiam; sed calcar videlicet currentibus: nam cùm sæpe aliàs, tum eo maximè anni
tempore voluntarias ab sese pœnas, easque adeo acerbas exigere soliti sunt, summope-
re gratulandum vt sit, in vltimis hisce terrarum finibus, inter tot idolorum cultores,
in ipso denique (vt ita dicam) regno diaboli, sacratissimæ Crucis trophæa, salutaremq;
humano generi mortem CHRISTI Domini, tam incitatis hominum studijs, tanta re-
ligione, tam grata memoria celebrari. Maioris hebdomadæ luctum atq; tristitiam, in-
gens gaudium Dominicæ Resurrectionis excepit. à media nocte, domus Christianis
completa est, liturgiam & supplicationem matutinam exspectãtibus. ea peracta, simul
etiam Christianis aliquot Eucharistiæ Sacramento refectis, concio habita est de Resur
rectione Domini Paschalibusque mysterijs. inde conuiuio excepti sunt, quod Natali
die & Paschate Domini solenne Gaspar instituit eo cõsilio, vt quàm arctissimis Chri-
stianorum animi caritatis ac beneuolentiæ vinculis inter se iungãtur. simul etiam per
eam occasionem colloquia de rebus cœlestibus habita, ductaque præ dulcedine ad ve-
speram. quædam præterea è diuinis laudibus decantata. quo strepitu exaudito genti-
les, præsertim quòd nonnihil de apparatu ædiculæ nostræ cognouerant, instare vehe-
menter vt fores aperirentur: obsisti non potuit: introiere permulti, pleræque verò mu-
lieres diuino quodam instinctu nixę ante aram genibus, manibusque sublatis, effigiem
CHRISTI Domini supplices adorarunt. Posthæc neophyti, qui ex oppidis vicinis ad
B festa conuenerant, Gaspare officiosissimè salutato digressi sunt. nunc autem id Gaspar
agebat, vt sibi diuersorium conduceret prope regiã in superiore vrbis parte, quod to-
tò iam ferè triennio frustra conatus est; vt ibi quoque posset Euangelizare cõmodius.
Verùm satis iam de rebus Ecclesiasticis: ad alia veniamus. Ante discessum Almeidæ,
cùm tempus eius reuersionis adesset, perducti sumus vterque ad insignia quædam vr-
bis ędificia ac templa, quorũ tanta est religionis ac magnificẽtiæ fama, vt ad ea visenda
ex alijs omnibus regnis peregrini Meacum fere assidue confluant. Ex ijs nonnulla per-
stringam: infinitum est enim singula persequi. Aedes igitur quasdam Cubi primùm
adiuimus eximio quodam artificio atque elegantia exstructas oblectationis & animi
causſa. nihil ego nec in Europa, nec in tota India tale conspexi. ijs horti subiecti sunt
cùm alijs arboribus ignotis in orbe nostro, tum cedro, cupresso, pinu, malis medicis
consiti: quæ omnes arbores, varias in figuras artifici manu coactæ, cameras, tintinna-
bula, turres, aliaque id genus plurima referunt. iam lilij, cyani, rosæ, florumque tanta
est copia, tanta colorum odorumq; varietas, non solùm vt aduenas ac peregrinos, ve-
rùm etiam domesticos ipsos atq; cultores cum voluptate atq; admiratione retineant.
neq; horti modò, sed vrbs ipsa quoq; pulcherrima. viæ latæ ac directæ, foribus arcium
instar (quę res furta & latrocinia maximè prohibet) occluduntur. in ijs variarum mer-
cium institores, opifices, ac sellularij, cùm alia in vsus deliciasq; mortalium, tum præ-
C sertim aurea flabella conficiunt, fericamq; cuiuslibet operis textrinam exercẽt. in me-
dio celeberrimum Amidę phanum cùm omnibus horis diei, tum verò sub noctẽ clau-
sis iam tabernis frequentissimè visitur, iactantur à populo nummi cum precibus, & si-
mulacrum adoratur. nos eò ex hortis Cubi via lõga lataq; perducti, inde sumptuosis-
mas præfecti Meacensis nuper instauratas ædes adiuimus: quibus item horti coniũcti,
non modò arborum multitudine artificioſisq; figuris delectant oculos, verùm etiam
aquæ limpidissimæ copia, quæ à nouẽ circiter passuũ millibus excisa rupe, regali sum-
ptu perducta, lacum in hortis medijs efficit, in quo cõplures variæ magnitudinis insu-
læ, ligneis lapideisque peruiæ pontibus, vsquequaq; lætissimis arboribus opacantur.
Inde quanquã fessos iam, ac reditũ cogitantes, neophyti nos longius pertraxere. multa
igitur prætereuntes phana, ingentem ingredimur lucum, in quo Bonziorum cœnobia
quinquaginta miræ amplitudinis, à regum & principũ liberis qui sacris addicti sunt,
magnificè & sumptuosè incoluntur: facitq; ipsa vicinitas, vt eorum præfecti se inuicẽ
elegantia munditijsq; superare contendant. Ex ijs aliquot inspeximus obiter. Cuiusdã
est ianua lignea egregio quodã artificio, longeq; alia atq; apud Europæos forma. hæc
nos in xystum induxit stratum quadrato lapide nigro, parietibus vtrinq; excurrenti-
bus opere tectorio læuoris atq; candoris eximij. Xysto nouum quoddã genus hortorũ
prætenditur; in quibus manu facti colles è saxis ad eam rem è longinquo petitis, frute-
tis consiti, pontibusq; coniuncti cernuntur. Solum partim arena crassiore admodũ can
dida, partim etiã atris lapillis obducitur, è quibus passim elati maioris formæ lapides,
ex imo

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex imo leucoia, violas, ac flores emittunt adeo artificiosè commistos atque dispositos, D
vt cùm in orbem singulis anni temporibus floreant, veri ibi perpetuum esse videatur.
Multa prætereo, tum ne longior sim, tum quod ea verbis assequi me posse diffido; sed
illud nō omittam, quod in reditu vidimus. In medio phano quodam, machina lignea
sculptilis varijsq; picta coloribus, multis forulis collocatos continet libros ab vno Xa-
ca conscriptos. eademque, vt est versatilis, quem quisque voluerit librum offert pro-
tinus. & quidem tanta est voluminum copia; vt incredibile sit, vel vna ætate à multis
auctoribus, vel multis ætatibus ab vno auctore confici potuisse. eorum autem vsus est
maximus non in Iapone modò, sed etiam in Sionis regionibus, vnde omnis Iaponica
fabulositas & superstitiones primùm exstitisse, atq; inde paulatim oram Sinarum, Pe-
gusiam, Bengalanam, totumque eum tractum in Bisnagam vsq; peruagatæ dicuntur.
Aliud etiam phanum in reditu vidimus inferorū regi dicatum, cuius præcelsum hor-
rifico trucique adspectu simulacrū regio sceptro insignitum, duobus hinc inde ingen-
tis item staturæ dæmonibus cingitur, quorum alter calamo describit hominū noxas,
alter descriptas in tabula recitat. parietes picti, varias inferorū ostentāt pœnas, quibus
plurimi sexus vtriusq; mortales dæmonum ministerio cruciantur. Celebratur autem
ædes hęc, augeturq; pecunijs fere assiduè: nunquam enim desunt, qui ad regis effigiem
timore perfusi, ea ab sese tormenta atque supplicia deprecentur. Atque hæc illo die.
Postero autem, Christiani cuiusdam principis inuitatu ad audiendas Bonziorum con E
ciones in suburbana cœnobia (sunt autem exitus ex vrbe spatiandi caussa gratissimi)
venimus. egressi, turbam virorum æquè ac fœminarum cum suo quemq; rosario sup-
plicantes adspicimus. percontati à neophytis, quidnā id esset, dimissam tū concionem
esse respondent. interrogati de numero, aiunt homines earum rerum periti, capitum
esse quinque circiter millia. addunt insuper, in eo templo quotannis centum diebus
continuis ab vno eodemque Bonzio conciones haberi, multis magnisq; indulgentijs
auditori perseueranti propositis. Optatum erat nobis omnino aliquem ex ijs concio-
natoribus audire, cognoscendi maximè studio, saluaque religione & officio transfe-
rendi ad vsum nostrum, quæ ad conciliandos permouendosque Iaponiorum animos
pertinere viderētur. & quoniam allatum est, rem adhuc integram esse in alio quodam
cœnobio, pergere porrò illuc vsque decreuimus. eò tendentibus igitur nobis primò
Guiuani phanū occurrit, quod ingenti frequentia, superstitione, anniuersarijs mimo-
rum ludis varijsque spectaculis magnopere celebratur & colitur. Inde exeuntes, viam
ingredimur pinis vtrinque iucunda admodum specie consitam: simul adspicimus po-
puli concursum, ad concionē citato gressu tendētis. nos vt ad locum peruenimus, mo-
niti à Christianis periculū esse, ne Bonzij si nos adesse sentirent, concionari desisterent,
occulto loco ad initium vsque concionis nō sine magna quidem vel admiratione, vel F
pudore substitimus è conscientia teporis ac negligētiæ nostræ concepto, cùm interim
vnius horæ spatio auditores illi omnes ad parui pulsum tintinnabuli nixi genibus, in-
credibili quadam significatione pietatis, rosaria manusque tollentes in cœlum, in ora-
tione persisterent, vociferantes assiduè: Namu Amida Ambut. Hoc est: Da salutem A-
mida: quod ipsum nomen etiam domi forisque, seu emant aliquid, seu vendāt, modu-
lata quadam pronuntiatione gestientes ac libentissimè sepius inuocāt. quin etiam pau-
peres ipsi inter emendicandum, ijs à quibus eleemosynam petunt, propitium precan-
tur Amidā. Bonzij verò ac legisperiti verba illa plebi inculcare nō desinunt: Ichinem,
Amidabut, Sucumet, Murioo, Zai: id est, quisquis Amidæ sanctum nomen ex animo
inuocauerit, proculdubio saluus erit. Imperato deinde maiore campana silentio, vt
concionator suggestum ascendit, tum nos quoque sensim irrepsimus. phanum erat ad
fores vsq; ac porticus refertū viris ac fœminis. in ipsis autem aræ gradibus multi Bon-
zij confidebant manibus intra togam abditis, oculisque demissis. Porrò concionator
claro, vt aiebant, genere, decora quidē in primis facie, aspectuq; gratissimo, in excelsa
vnde ab omnibus conspici posset sedens cathedra, sericis ad talos vsque perquàm splen
didè vestimentis indutus, interiore candido, exteriore purpureo, flabellum tenens au-
reum; ex libro quem habebat in mensa propositum, quædam instituit subinde recitare,
tum fusius explicare, tanta non solùm actionis venustate, sed etiam (vt Gaspar Vilela
affirmabat eius linguæ bene peritus, & cæteri qui nobiscum aderant) orationis elegan-
tia atque artificio, vt mirum videri non debeat, eiusmodi homines tanto in honore ac
veneratione esse apud veritatis ignaros. Mihi quidem hæc apud animum meum repu-
tanti,

tanti, venit in mentem, non sine Sancti Spiritus vehementi quodam instinctu Francis-
cum olim Xauerium tam acri studio tam longinquam hanc peregrinationem expetijs-
se Iaponicam. profectò enim hæ gentes, naturæ bonitate, ingenijque præstantia multis
Europæ nostræ (quod earum pace dictum sit) nationibus antecellunt. Quòd si minus
magnificè de Iaponijs vel sentiunt negotiatores Lusitani, vel prædicant; id nimirum
idcirco fit, quòd nō nisi cum populis maritimis negotia contrahunt, qui ab interiori-
bus tantum absunt vitæ cultu, morumque elegantia, vt præ ijs rustici videri propemo-
dum possint. Itaque per contemptum syluestres etiam vulgò à Meacensibus appellan-
tur, cùm tamen alioquin ab humanitate ipsi quoque maris accolæ nequaquam abhor-
reant. Sed iam finis epistolæ sit. plura propediem: atque vtinam cuiusmodi omnes
optamus. Meaco v. Calend. April. MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

B DE statu rerum Meacensium, & religionis Christianæ pro-
cessibus ad Paschatis vsque peracta solennia, superioribus
litteris ad vos fusè perscripsi. attexam nunc fratres carissi-
mi reliqua, è quibus facilè iudicare possitis, quàm assiduis
vestrū omniū sacrificijs pijsq; deprecationibus egeamus.
Postquam à Paschali conuentu neophyti in suas domos
& vicina castella digressi sunt, nos Meacēsibus Euāgelium
prædicare perreximus. auditores minimè deerant. multi
etiā diabolicis fraudibus, & Iaponicæ superstitionis prā-
uitate conuicta, sic immutabātur afflati diuinitus, vt con-
stantissimè crederēt, in vno CHRISTO Domino ac Redemptore nostro omne salutis
humanæ perfugium esse repositum. Vētitabat etiam ad nos cum alijs principibus ciui-
tatis, quidā Regis Mini cognatus, vir sanè perspicax: is cùm à nobis multa subinde per-
quireret, litterisque responsa mandaret commentandi caussa; tantus illi paulatim ve-
ritatis illuxerat splendor, non modò vt ipse in voluntatem Christianę susciendæ re-
ligionis vehementer incumberet, sed etiam spem nobis adferret fore, vt Mini regnum
vniuersum ipsius opera atque auctoritate sacrosanctum acciperet Euangelij lumē. Ad
hæc, Iobeleum à summo Pontifice datum, ad felicē euentum Tridentini Concilij pre-
cibus ac ieiunijs impetrandum, in hac vrbe propositū est octauo ante Pentecosten die.
cuius rei nuntio in pagos & castella perlato, magno studio ac pietate sese comparauere
neophyti ad tam insigne CHRISTI Domini beneficium: & quanquam per eos dies Gas-
par in febrim incidit, & ego non optima sum vsus valetudine, tamen concursu ad nos
Christianorum facto, Dominica Pentecostę, imbecillitatem nostrā Domino fulcien-
te, per occasionē tam amplæ consequendæ indulgentiæ, multos & verbo Dei, & sacra-
C tissimo CHRISTI corpore pauimus, quod illi nimirum, vt solent, vberrimo fletu cre-
brisque suspirijs percepere. is erat Christianæ rei cursus, vt in tantis gentium tenebris,
tantaq; aduersariorum potentia, sat secundus: iamq; parabat Vilela totam hanc Mea-
cēsem obire prouinciam, & prout se obtulisset occasio, per ethnicorum pagos & oppi-
da circumferre Euangelium; cùm cæptis interuenit atrocissimum, & post hominū me-
moriam inauditum facinus, quòd non modò conatus nostros omninò impediret, sed
etiam nos ipsos in extremum vitæ discrimen adduceret. Nam Regulus Imorēsium (de
quo scripsi ad vos antea) Mioxindonus, deuictis à se gentibus quibusdam potentia atq;
opibus auctus, ipsum quoq; Cubum, vt in pace otioq; securum, & imparatum à rebus
omnibus, certè nihil eiusmodi metuentē, imperio quòd magna cum æquitate regebat,
per summum scelus atq; perfidiam deturbare, ac tyrānidem occupare constituit: neq;
apud inflammatū dominandi libidine animū, vel Cubi virtus & probitas, vel plurima
eaq; maxima ab eodē in se profecta beneficia valuēre. Igitur assumptis latrocinij socijs
duobus, Narensium tyranno Daiondono, & alio quodā dynasta; cum delectis armato-
rum duodecim millibus repente Meacū iter intendit eo certiore spe rei perficiendæ, q
& ipse Cubi nomine vniuersæ rei bellicæ præerat, & plurimos habebat in vrbe Meaco
satellites & clientes. copijs ergo prope vrbē iussis opportuno loco subsistere, ipse cū fi-
delium manu specie officij Meacum introit, nimirum vt quibusdā recentibus honoris
insignibus à Cubo decoratus, ei gratias agat. atq; vt quòd volebat quàm maximè sine
tumultu transigeret, ad alia verborū officia illud etiam addit, vt Cubū in suburbanum
quod-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoddam Bonziorum cœnobium blandis precibus ad cœnam inuitet. namque ibi circumuentum adoriri placuerat. Sed cùm res parum procederet, quòd Cubus de considente prope Meacum exercitu factus denique certior, & suspicatus id quod erat; non modò se Mioxindono minimè crederet, sed etiam fugam pararet (ex qua deinde imprudenti comitum suorũ consilio reuocatus est) Mioxindonus apertè ratus agendum, copias omnes ad regiam propius admouet: ac ne inexpiabili in suum Imperatorem ac Regem odio accensus esse videretur, dum inops consilij Cubus cum familiaribus trepidat, præmittit ad Regiam qui palam denuntiet, se Cubi ipsius caput minimè petere, certis tantùm eius cognatis amicisq; grauiter infensum, eorũ potentiam vltra ferre nó posse: itaq; tum demum rem conuenturam, seq; inde cum pace abiturum, si complures proceres, quos nominatim in schedula descripserat, quamprimum interfici iubeat. ad hæc tam insignis impudentiæ postulata, ira percitus is qui ad ea cognoscẽda Cubi iussu prodierat, grandis natu aulicus ille ipse qui nos ad Cubum introducere consueuerat, abiecta quam legerat schedula, verbisq; grauissimis in parricidas inuectus, ad extremũ addit, rebus iam desperatis quoniam quidem alia ratione non posit, certè voluntaria morte sese officio fideiq; suæ satis esse facturum. His dictis regressus in regiam, coram ipso Cubo strictum pugionem gentis more sibi condit in viscera, & moribundus occumbit. eodem ipso leto quattuor alij, cùm præ timore occlusis ianuis nó admitterentur, mox in ipso regiæ peristilio vestibulo. Senis verò demortui filius, vt patrem conspexit exanimem, præceps dolore atque iracundia fertur in coniuratos infestus, pugnansque perimitur: tum illi pluribus locis palatio flammas injiciunt, quòd Cubus vbi sensit; certus prælio potius quàm incendio mortẽ oppetere, ex honestissimæ grauissimæque fœminæ matris amplexu se proripit, vaditque cum suis armatus in confertam hostium aciem: ibi quàm acerrime dimicans, vẽtrem hastili, caput sagitta confixus, duobus præterea vulneribus acceptis in facie, concidit: super eum præliantes egregiè centum circiter aulici primæ nobilitatis viri sternuntur: quorum cùm animi magnitudo ac fidelitas omnium, tum præsertim adolescentuli cuiusdam quartumdecimũ annum agentis enituit: qui cùm in certamine hostes pæne obstupefecisset audaciæ miraculo, eumque viuum sublato vndiq; clamore conarentur excipere; ille Cubum defunctum intuitus, sibique turpissimum ratus Regi suo Dominoq; superstitem esse, gladio confestim abiecto sicam arripuit, abscissoque sibimet gutture eandem sicam adegit in viscera. Inter hæc hostes, qua per incendia patuit aditus, in regiã frequentes irrumpunt; fratrem Cubi Bonzium vnà cum matre, nequaquam vel huius senectutem vel illius adolescentiam miserati, acerbissimè contrucidant: regia gaza diripitur: cuncta ferro flammaque miscentur: honorariæ puellæ ac pedissequæ regulorum fere ac principum filiæ & clarissimis ortæ familijs, omnia miserabiliter eiulatu gemitibusque complẽtes, inter obsessos armatis exitus conantur sibi fuga consulere: quarum aliquæ vestimentis etiam in illa ipsa immanitate petulanter atq; procaciter à militibus exuuntur: aliæ verò ad viginti, dum ancipiti metu distractæ, hinc micantes horrent gladios, inde sæuienti perterrentur incendio; in conclaue quoddam abditæ quo nondum flammæ peruaserãt, igne deinde grassante opinione celerius, ibidem oppressæ atque ad vnam omnes absumptæ sunt. porrò Cubi ipsius filiæ duæ ad pedes hostium prostratæ suppliciter, Christiani cuiusdam beneficio, in ædes propinquas amicorum, incolumes euasere. at mater ipsarum regina, inter ancillarum greges tum quidem elapsa feliciter, in quoddam sese cœnobiũ recepit, passibus mille circiter & quingentis ab vrbe disiunctum; sed paulo post à conquisitoribus deprehẽsa, vbi sese Daiondoni & Mioxindoni iussu morti destinatam esse cognouit; chartam atque atramentum popposcit, scripsitq; sua manu multis verbis ad filiam vtramque litteras, quarum erat clausula, viro suo per summam iniuriam à rebellibus interempto, se quoq; nullo suo merito ad necem rapi: verumtamen æquissimo animo sese mortem obire, nec dubitare quin hoc totum pro sua infinita clemẽtia de se statuisset Amida, quò citius ad paradisi gaudia peruenire, ibique Cubo suo in perpetuum perfrui sibi liceret. Deinde obsignata epistola, cùm Bonzijs apud quos delituerat gratias egisset, ad arã Amidæ perrexit: ibi manibus sublatis in cœlum, obtinendæ indulgentiæ caussa Amidã bis inuocat nominatim, & simul cœnobiarcha ad absolutionis indicium manus capiti supplicantis imponit. inde regressa in cubiculum, elatis manibus Amidã rursus appellans, à militibus iugulata est. Iam verò qui Cubo in extremo certamine affuerãt, eorum ædes direptæ, suburbana ædificia solo æquata, cor-

ta, corpora simul cum ipso palatio concremata sunt. Cubi tantùm cadauer, hostium permissu, à Bonzijs ad rogum ac sepulturam elatum est in cœnobium, quod ille ad eã ipsam rem ingenti sumptu construxerat. primarius autem quidam è Cubi familiaribus peregre proficiscens, cùm rem gestam in itinere cognouisset, Meacum redijt illicò: atque vbi regiam deletam, & omnia versa vidit in cineres; sepulturæ locum rectà petijt, ibique dissecto sibimet ventre super Cubi tumulum corruit. Sorores Cubi duæ sunt Bonzię; quas, quamuis inclusas cœnobio, nihilo minus aiunt peti conuitijs atque ludibrijs hostium: atque ob idipsum à sodalibus perpetuò custodiri, vigilijs distributis, ne sibimet necem ex desperatione consciscant. Nos interea ciuitate ad acerbum adeo spectaculum ingenti pauore perculsa, cùm domum nostram neophyti confugissent, ad preces ac Litanias conuersi videlicet, mortem exspectabamus in singula pænè momenta. nec sanè, quod Bonziorum in nos odium est, quæque eorundem apud Mioxindonum atque Daiondonum gratia & auctoritas, multum ab extremo periculo abfuimus. sed cùm ad nos clam venisset pro amicitia scriba Mioxindoni, pectus seriens, & impietatem Domini sui grauissimè detestans increpansque; multis deinceps nuntijs atque interpretibus vltrò citroque missis, magno vix tãdem labore impetratum est, sacra iam veste cęteroque instrumento in pacata loca præmisso, vt exsulatum nobis abire liceret. Itaque Gaspar Imorim ad Christianos profectus est, ego paruam sum relegatus in insulam nomine Cangam. Atque vt intelligatis, nisi hæc tã atrox repente procella exstitisset, quàm lætos Domini vinea fructus ostenderet, quo die discessimus (is fuit sanctæ Mariæ Magdalenæ sacer) eo ipso die, quamquam in magna trepidatione ac tumultu, Bonzius vnus, laici duo è Mioxindoni familia Baptismi Sacramento renati sunt. Quod superest patres fratresque carissimi, vobis orandus est etiã atque etiam Deus, vt afflictas res pro sua bonitate sapientiaque restituat: ne stultis ratiocinatoribus, & occulta iudicia Domini parum æqua lance pensantibus, plus diabolus ad euersionem Ecclesiæ Meacensis, quàm Christus ad eiusdem tutelam defensionemque valuisse videatur. Ex Iaponis insula Canga. mense Augusto. MDLXV.

ORGANTINI BRIXIENsis ad Socios Romam.

NON eram nescius (fratres mihi carissimi) quàm grata vestris auribus accidere soleant ea, quæ de nostrorum hominum laboribus atq; periculis ex India perferuntur ad vos. Quocirca prætermittere nolui, quin ex ijs quæ hoc anno præcipuè contigerunt, nonnulla perscriberem, præsertim verò felicem Francisci Lupij obitum, qui vnà cum fratribus nostris duobus, ante vnum mensem, pro constanti Catholicæ fidei confessione à Mahometanis interfectus est: vt simul intelligatis & quantopere diuino subsidio vestrisque deprecationibus egeamus; & quæ maximè requirantur in eo, qui Indicam hanc expeditionem atque prouinciam expetat.

Illud igitur primum: Patres duos, Ramirum & Alcaram è vita migrasse (quos ignota quapiam in regione viuere putabamus) hoc anno denique pro certo cognouimus. Ij ante biennium Iaponis regna petituri, onerariam quandam in vrbe Cocino conscenderant, sanè inuiti, vel quod nauicularius vir potens, nimia lucri cupiditate, mercatores in suam vnius nauem merces imponere per vim & iniuriam cogeret: vel quod ob idipsum nauis iniusto pondere prægrauata pressaque interitum haud obscurè denuntiaret. Verùm, vt æque clemens ac iustus est Dominus, sacerdotes hosce duos permisit in eodem versari discrimine, quorum officium ac pia sedulitas tot mortalibus per confessionem sacram expiandis confirmandisque in extremo spiritu non deesset. Secunda nauigatione Malacam vsque delati, atque inde prora in Sinas directa, cùm iam in Sionis peruenissent sinum, atrox repente procella cooritur, eo vento excitata quem Typhonem appellant. Is, ex Occidentali fermè plaga violentus erumpens, & rapida vertigine circa orizontem rotatus, assiduis incrementis horarum circiter viginti spatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

circulum conficit: impetu horribili sæuisque turbinibus vasta illa æquora vehementissimè commouens agitansque: decumanis vndique fluctibus insurgentibus, qui inter sese velut arietantes atque collisi, omnem salutis spem nauigantibus adimunt. Ad hanc igitur tempestatem adeo periculosam, cùm ingens etiam oneris iniqui pondus accederet, solutis carinæ compagibus totam nauem æstus absorpsit, sic, vt nullæ planè reliquiæ superfuerint. Erat in eodem cursu iuncus (oneraria Sinensis est genus) qui singulari Dei beneficio portum tenuit. ex eo deinde cognitum est, nauem, cùm imminentis exitij signum æneo tormento frustra dedisset Sinis, proprio metu laborantibus atq; solicitis, paulo post haustam fluctibus apparere desijsse.

Perculit casus is vehementer Indiæ colonos: nam & aureorum quadringentorũ millium, & permultorum hominum damnum est factum, complures etiam viduæ atque inopes relictæ mulieres. Neque verò, humana ratione rem æstimantibus, eius incommodi pars minima peruenisse videtur ad nos: duobus è Societate nostra viris amissis, quorum opera magno rei Christianæ vsui in hisce regionibus esse procul dubio potuit. quamquam speramus illos eò migrasse, vbi vel maiori esse nobis auxilio suis apud Deum suffragationibus possint: neque enim parui ducendum est, in eiusmodi caussa pro Christo laborantes, è vita excessisse.

Periculo simili perfuncti sunt etiam Andreas Fernandus, & Ioannes Capralis: alter Sinas, alter è Sinis Iaponem petens: quorum vterque asseuerat pro miraculo haberi, si quis Typhonis violentiam effugiat, præsertim verò, si totam noctem seuire perseuerauerit: itaque in tali re, nautas, desperata salute corporis, ad vota potius quàm ad armamenta; ad expianda peccata, quàm ad humana remedia solere conuerti: quippe non modò vela vis véti dilacerat, diffringit malos, & quicquid exstat ex aqua dissoluit; sed etiam ipsa nauigia (præsertim si minus onusta sint) arrepta, & in terras vsque longo tractu contorta affligere dicitur. Occupat autem ventus hic marium quicquid est Malacam inter & Iaponem, frequens à mense Maio vsque ad Septembrem, quo maximè anni tempore hæc maria nauigantur. Vos itaque, fratres carissimi, qui Sinensem hanc & Iaponicam expeditionem Christianæ fidei propagandæ gratia optatis, comparate vos ad mortem in itinere obeundam, sicuti obiere duo illi priores: & contrà, putate vos iter incolumes posse conficere, quemadmodum posteriores hi duo, quos diximus, confecerunt. qui in hisce versatur orbis terræ partibus, huic nihil minus quàm defendo corpore laborandum est: ea quotidie vitæ pericula occurrunt. Et sanè ita constitutum & affectum animo quemque esse oportet, mortem vt omninò contemnat: nimius quippe metus, & cura corporis, spiritalem & nostrum & aliorum profectum haud mediocriter impedit: quod in se quisque re ipsa experiri & cognoscere facile poterit.

Anno proximo, Franciscus Viera Goam è Molucis veniens cùm paululum processisset, nauis in syrtes & scopulos incidit, factoque naufragio, mari sese commisit imperitus homo natandi: & bis ad ima demersus, ab vrinatoribus denique semiiuuus ad littus extrahitur: quò cùm cæteri quoque comites fere omnes, aliqua etiam parte commeatus tormentorumque recepta, se contulissent; nouum eos periculum confestim excepit. cùm enim incolæ Mahometani à Lusitanis hostiliter dissiderent, magna eorũ manus ad eos trucidandos accurrit: sed nostri in locum natura munitum sese receperant, cuius opportunitate, itemque tormentorum vsu, ab hostium incursibus tam diu se defenderunt, quoad nauis alia Molucensis ereptos eo periculo Malacam abduxit.

Multa Franciscus capitis pericula narrat, quæ nostræ Societatis homines in Molucis insulis fere quotidie subeunt: mira etiam de neophytis prædicat, qui eo præcipuè anno Christianæ fidei caussa crudeliter oppugnati, magna etiam ex parte varijs cruciatibus interfecti sunt: cùm quidem mulieres ipsæ filiolos partim sinu complexæ, partim manu trahentes, opulentis instructisque domibus cõsultò relictis, per syluas errarent, ne susceptam recens Christianam religionẽ eiurare aut deserere cogerentur: aliæ verò vnà cum liberis, in Iesv Christi confessione fideliter persistentes, gladijs impiorum occumberent: multi præterea adolescentuli, eiusdem fidei retinendæ caussa, ingentia maris spatia traijcerent, ex insula tranantes in insulam. Atque etiam illud, idem Franciscus addebat: quo tempore Mahometanorum metu, post naufragium sese munito illo quẽ diximus, continebant loco, eodem contendisse pueros, non plus decimum aut duodecimum agentes annum, qui noctu natantes, veriti ne per imprudentiam iaculis perecrentur,

rentur, clamarent: Ne librate, ne librate: Christiani sumus: quorum cõstantia nostri ad lacrymas vsque permoti, & cæterorum quibus opem ferre non poterant calamitatem miserati, eos in comitatum suum gratulantes acciperent. Quin petitis, fratres, vt vitam vobis in hisce regionibus ponere liceat, quoniam quidem ipsæ mulierculæ puerique ad mortem pro Christo obeundam exemplo suo nos prouocant?

Qui è nostris in ora Comorinensi rem Christianam procurant, ijs grauissima impendent pericula tũ à Mahometanis, tum à Narsinganis, quos Badagas vocant, regiorũ fermè vectigalium exactoribus. Est etiam in primis importunum & contumax genus hominum militariũ, qui Naires vulgo dicuntur. Ex ijs quidam iuri dicundo præpositus, cùm in templo nostro forum ageret, Andreas Fernandus (qui Romano in illo collegio quõdam versatus est) indignitatẽ rei non ferens, Mahometanum inde amouere omnino constituit: ad eumque conuersus: An tu facilè patiaris (inquit) eiusmodi munera in vestris phanis exercere Christianos? respondit ille: nequaquam. Rursus Andreas: ita ne verò? delubra vestra dæmoni dedicata, nulli functioni quæ vobis minus decora videatur, patere permittitis: nos nostra templa vero Deo ac Domino consecratã per summũ scelus profanari ac pollui negligemus? tum acriori etiam spiritu: Apage, inquit, apage te. Atque hac increpatione permotus barbarus in præsentia excessit ille quidẽ, sed paulo post, vt erat animo elato ac superbo, doloris impatiens, armatorũ plus centum conducta manu redijt vt Andreã occideret: quasi verò non vnus in id facinus forer satis. Andreas aũt, cognita re, neophytum comitem suum, ne quid primo illo impetu caperet detrimenti, magna festinatione in templo conclusit: ipse pro foribus, innixus aruine constitit, mortẽ exspectans. & Mahometani quidem arcubus & sclopis instructi cùm adessent, hortati se inuicem ad manus Andreæ inferendas, ibidemque satis diu morati (ex quo diuinam prouidentiã in Andrea tuẽdo facile intelligas) deniq; re infecta, nullo planè resistente, discedunt, hominem prorsus intactum atque illæsum relinquunt: ille verò, eiusmodi euentu erectus, & in ea sententia confirmatus est, placere Deo, vt improba illa ethnicorum iuris dicundi consuetudo è sacris ædibus tolleretur. itaq; rem magno conatu aggressus, quod voluit ea tota regione perfecit. Idem cùm neophytum, qui à baptismo sese Mahometanis ritibus contaminare non dubitauerat, in custodiam tradi iussisset; pagani ij apud quos neophytus piaculũ illud admiserat, publicis nuntijs ab Andrea petunt vt hominem eximat è custodia, liberumq; dimittat. æquum esse negat Andreas. Illi iterum ac tertiò repetunt, mortem insuper minitantes. cùm nihilo magis flecteretur, facta manu in hominem ire constituunt. certior fit ea de re Andreas à quibusdam Christianis monentibus vt nescio quò se recipiat: verũ ipse recusat, vtrumq; lo cum inquiés hostibus æquè esse obnoxium. Tum è Christianis quidam: Vis ne, ait, pro tua defensione populus ad arma concurrat? Nequaquam, respondit. nauigium vos mihi dumtaxat in fugam, si opus erit, instruite. Hæc verba dum fiunt, ecce tibi repẽte magna hostium multitudo superuenit; qui cùm Andreã aliquandiu circumsteti essent (mirum dictu) ne asperioribus quidem verbis eo compellato, nedum occiso digressi sunt.

Pagus est alius Mahometanorum, qui, cùm acre incensumq; Andreæ studium Christianę fidei propagandæ ferre non possent; communi consilio cùm primũ illac ei transire contingeret, ipsum è medio tollere decreuerant. verùm simulatque eò peruenit, tanto eos terrore Dominus perculit, vt quasi cum ingenti exercitu in oppidum irrupisset Andreas, ita sese abderent omnes, nec apparere quisquam auderet in publico.

Hæc, vt dixi, atque alia huiusmodi pericula in eo tractu sunt pæne assidua: vt nostri imminentibus hostibus, loca sæpe mutare, sæpe etiã lintres conscendere, atq; in mari pernoctare cogantur. Mahometana est natio Malabarica, ij fermè piraticam exercẽt, Christianis maximè infesti, quod multi iã è Societate nostra senserũt. Petrus Vaes vnà cum Socio missus Damanum, pæne iam absoluta nauigatione, quinque Malabarium biremes obuias cùm vidisset, quã celerrimè ad littus appulso nauigio, cum reliqua nauali turba vectoribusq; descendit: nec tamẽ ita maturare licitum est, quin Malabares extremum agmen assequuti, viros aliquot fœminasque perimerent. Nostri duo non tam pernicitate corporis, aut robore (triduana præsertim inedia & valetudine prope confecti) quàm singulari quodam Dei beneficio præsentiq; ope, ex hostium elapsi manibus, imminente iam nocte sese ignotis inuijsque itineribus ac saltibus commisère. Augebant metum hinc indagantes piratæ, inde incolæ Christianis infensi. cumque totam fere noctem errassent, denique labore ac defatigatione victus Alfonsus in itinere substitit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſociumq́ue compellans: Mihi quidem, inquit, harum gentium feritatem (quoniam ſic placet Deo) diutius euitare non licet. Tu tibi, frater, ipſe conſulito. Interea ſe dies aperit, armatorum aduentantium manipulum adſpiciunt: haud dubiam rati ſibi cædem imminere, ad preces, vt in re tali, confugiunt, ambo ſe ſe victimas offerunt Deo. Sed res contra quàm putauerant, cecidit; nam Brachmanes quidam eius regionis in primis opulentus, deſcenſione piratarum audita, ad noſtros conquirendos periculoſque eximendos, eam armatorum manum vltrò dimiſerat. ij ſublatum in humeros Alfonſum, pone ſequente ſocio, ad Brachmanem perduxerunt, qui eos liberaliſſimè exceptos, cibo ſomnoque refectos, datis etiam præſidij cauſſa comitibus, liberos Damanum abire permiſit. Eximiam huiuſce Brachmanis (in tanta præſertim barbaria) humanitatem ac beneficentiam Dominus pro ſua benignitate compenſet. Idem Alfonſus Damano Goam reuertens, in pirates denuò incidit, verùm euentu meliore, quippe à Chriſtianis prælio commiſſo, biremi vna, celocibus duabus prædones exuti ſunt.

Petrus quoque Martinius hoc anno Bazainum ex obedientia nauigans, in hoſce Malabares incidit: à quibus proculdubio captus eſſet, niſi egregiè inſtructum, quo veheba tur actuarium, medios hoſtes felici conatu atque impetu perrupiſſet: quæ tamen res, haud omnino ceſſit impunè: etenim nauarchus noſter in ipſo tranſitu grauiter à prædonibus ictus eſt.

P. verò Dionyſius hoc item anno tendens Cocinum, cùm ex itinere Mangalorem attigiſſet, vbi tum caſtris poſitis Luſitani vrbem obſidebant Reginæ cuiuſdam Chriſtiani nominis inimicæ (quam vrbem deinde captam euerterunt) rogatus vt deſcenderet ad militis confeſſionem audiendam periculoſo vulnere laborantis, cùm iam eſſet in littore, barbari nec opinantes Luſitanos magna vi repente adorti, nonnullos etiam qui erant cum Dionyſio occidunt: ipſe vt ſe ad actuarium reciperet, non minori periculo in mare ſe proijcit, natandi peritia nulla, mortiq́ue præſenti quorumdam ope ſub tractus eſt.

In eodé exercitu verſabatur cum Socio vno Ioannes Franciſcus Stephanonius. is præter quã quod militũ confeſſionibus audiendis, cũ res exigeret, operã dabat, ſæpe etiam hoſtiũ telis caput obijciebat ſuũ. quippe qui, quotieſcunq; certandũ eſſet, in primis ordinibus imaginé præferens Crucifixi, militibus cohortandis inſtaret. circa quem pugnantes cùm caderent plures, incolumem ſemper eum diuina prouidentia præſtitit.

Naues Chriſtianorum duæ cùm ab Armuzia ſoluiſſent, in Malabares inciderunt, quarum altera capta eſt: altera Dei beneficio effugit, quam Petrus Touarius cum Socio item vno conſcenderat.

Iam verò tres alij è noſtris, in ijs Melchior Nonnius, Goa Cocinũ verſus profecti, circa mediam nauigationem Malabaribus hiſce piratis occurrunt, qui celocibus aliquot, & hippagine equis onuſta, quã de Chriſtianis antea ceperant, onerariam noſtrã aggredi non dubitarunt, in primis totius Indiæ grandem ac validam. Sed non paruo ipſis ea ſtetit audacia: victi quippe fuſique ſunt, multis ipſorum in prælio cæſis: hippagine etiam à noſtris recepta. Nimis longum faciam, ſi cunctas eorum inſidias perſequar, quas nemo noſtrorũ hoc anno expertus non eſt, cui quidem hæc maria nauigare contigerit.

Salſetanæ inſulę in proximo ſunt, in quibus ethnicorum ducenta, Chriſtianorũ duo circiter millia numerantur, in eccleſias quinque deſcripta, quibus in ſingulis bini è Societate rem Chriſtianam adminiſtrant. Has porro inſulas euripus bene longus à continenti diſiungit. in euripi littore ſtatio quædam eſt, vbi à prætereuntibus etiam viatoribus Salſetani barbari vectigal per ſummam iniuriam exigunt. eò cùm peruenisſet vnus ex decem ijs, quos in ea diœceſi verſari diximus, paucis neophytis cuſtodiæ cauſſa comitantibus, vt è Socijs quendam inuiſeret, Mahometanorum actuariolis permultis, breui temporis ſpatio circumuentus eſt. Ac primò quidem ſat molli brachio de noſtris conqueri incipiunt, quod in tranſitu ad portorium ſoluendum appellere negligant: deinde, cùm ſacerdos mercatorem ſe negaret eſſe, nec huiuſmodi oneribus obnoxium; irati nauigiola ſenſim applicant, neophytorum arma nonnulla furripiunt, ſacerdotem ipſum iniectis manibus vi conantur abducere: quod vbi minus è ſententia ceſſit, vniuerſam denique feritatem ac malitiam expromunt: contis, iaculis, lapidibus hominem petunt, ingenti arrepta parma ſe protegentem, neophytis etiam egregiè propugnantibus: quorum vnus, cùm iam eius loci præfectus grauem ictum in caput ſacerdotis libraret, aliam nullam cernens defendendi rationem; ex arcu quem habebat adductum,

A ctum, emiſſa repente ſagitta Mahometanum traijcit: is continuò moribundus in mare delabitur, tum cæteri ſe recipiũt, ſacerdote ex altera parte ſemiuiuo relicto, parma (cuius munimento ſeruatus eſt) locis compluribus perforata. Eo caſu cognito vicini Brachmanes in ſubſidium frequentes accurrunt, & quadam quaſi lectica è lignis ac linteis raptim exſtructa, exceptum hoſpitio ſacerdotem admirabili quadam humanitate, quibus poſſunt medicamentis curant, deinde vehiculo ſatis cõmodo impoſitũ, ad ipſius ędem, vt inde Goam tranſueheretur, deportant: Goam demũ delatus ex vulneribus æger, dies amplius quadraginta decubuit. Atque iã antea ille ipſe præfect⁹ alios tres è noſtris ibidẽ interceptos domũq́; ſuã abreptos, multis probris, cõtumelijſq́ue vexauerat.

Nondum vigelimus agitur dies, cùm ibidem Balthaſar Gagus eſt captus: ac Pondã perductus, à Mahometanis Præfecto regio ſiſtitur. Expoſtulanti quod vectigal ſibi nõ ſolueret, & quædam alia querenti, Balthaſar ſatisfecit egregiè. Tum ad Chriſtianos quoſdam iuſſus diuertere, incolumis ad noſtros poſtero die remiſſus eſt: nimirum propterea quod Prætor Indię cognita re, ſtatim omnes huius inſulæ exitus cuſtodijs occuparat, edicto propoſito ne cui prorſus Mahometano excedere liceret: multo etiam vehementius acturus atque ſeuerius, ni Gagus tam propere dimiſſus fuiſſet.

In eadem Salſetana regione Gagus in latrones cùm incidiſſet, ſummo Dei beneficio
B manus eorum effugit: quod ſclopus iam in ipſum intentus, flammam è fomite non arripuit. Hoc verò tempore ea loca Mahometanis alijſq́; graſſatoribus admodum infeſta nuntiabantur, magno vtique noſtrorum periculo: quos tamen (vt ſperamus) Dominus pro ſua clementia proteget. Prætor etiam, quo die hæc ſcripſi, militum cohortẽ ad eos fines tuendos miſerat.

Iam verò de Franciſco Lupio noſtro quid dicã fratres? de cuius obitu è Melchioris Nonnij epiſtola, regionibus illis pro Societate præpoſiti, ſic accepimus. Idoneam nactus nauem, & cùm cæteris rebus, tum verò epibatis nautiſq́; plus centum inſtructam, vnà cum fratribus, eiuſdem Melchioris iuſſu conſcenderat. iter vnius diei prouecti, poſtridie in Malabarium celoces quindecim incidunt. pugna committitur, quam noſtra nauis, vt erat egregiè ornata, ad veſperam vſque fortiter ſuſtinet. ad extremum, intentis in prælium Chriſtianis, tormentario pulueri caſu quodam ignis admotus adeo vehemens excitauit incendium, vt primo impetu, ſuperiore nauis parte diffracta, homines aliquot in mare proiecerit. quo viſo hoſtes nauigia propius admouent, partim vt natantes excipiant: partim etiam vt aliquid, ſi poſſint, ex onerum reliquijs rapiant. fæuiebat ignis interea, multiſq́ue iam partibus comprehenſis, oneraria inſtar fornacis ardebat. Vectores ac nautæ, prout ad quemque ignis acceſſerat, ita ſe quiſque è naui præcipites dare: cum vita ſeruitutem paciſci. noſtri quattuor, etiamnum in angu-
C lo, quo nondum flamma peruaſerat, continere ſeſe, & preces ad Dominum fundere, incerti quod potiſſimum optarent exitij genus: quippe, ſi eodem loco perſiſterent, iam iam deflagrandum: ſin mari ſe crederent, vel aquarum vi moriendum ſibi eſſe cernebãt, vel hoſtium certè iaculis, ni vellent in ipſorum poteſtatem venire, quos à Societate noſtra præſertim, capitali odio diſſidere non ignorabant. cùm diutius deliberaſſent, rem totam denique Dei bonitati committere, ac cæteros imitari conſtituunt. dum igitur in alto iactantur, Franciſcum è tonſura capitis pro ſacerdote cognitum illico Mahometani in celoces accipiunt, certi hominem aut vita priuare, aut à CHRISTO diſiungere. quærunt ex eo proinde, velitne, CHRISTO deſerto, Mahometem ſectari: ego verò nequaquam, ait egregius CHRISTI miles. inſtare illi acrius, cædemq́ue, ni pareat, ſtrictis intentare mucronibus. at ipſe ſortioribus etiam oculis, eadem illa reſpondit. qua viri conſtantia ad rabiem concitati ac furentes barbari crudeliter hominem contrucidant. ille præclaro nobis veræ virtutis documento relicto, dæmonis victor migrauit ad Dominum. Huiuſmodi triumphi ad ſacroſanctæ fidei amplificationem vtinam Dei benignitate quàm plurimis nobis obtingant.

De reliquis, duo, vel eundem exitum ſortiti, vel inter natandum lanceis confoſſi putantur. id autem ex eo conijcitur, quòd omnium captiuorum indicem, ſeu catalogum accepimus, in quibus vnus dumtaxat numeratur è noſtris: quocirca duos, vt dixi, mortuos arbitramur. Melchior ab eodem loco abeſt propius. is totum euentum clarius fortaſſe cognouerit, Romamq́ue perſcripſerit.

Reſtat quartus, Antonius Dionyſius nomine. hunc ad terram enatantem prædones cur diutius perſequerentur, non fuit: alij quippe iam in littore ad prædam parati

Universidad de Deusto
Biblioteca

constiterãnt:à quibus Antonius,quæ gentis est impudentia & immanitas,omnibus et- D
iam interioribus vestimentis exutus,in oppidum quoddam abreptus est.Hunc Maho-
metani incolæ adhuc ignari quisnam sit,in vincula catenasque coniectum ita benignè
tractare dicuntur,vt nudus humi cubet stragulo culcitrave nulla,non plus scutellà o-
ryzæ quotidie in cibum accipiat.sed eum Goæ propediem affore sperabamus, quãdo-
quidem in redemptionem est iam curata pecunia.

Nunc,quoniã tum ex hisce difficultatibus & incommodis,tum ex alijs, quæ ad vos è Iapone fortasse perscripta sũt, satis vt arbitror intelligitis,in hasce Indię regiones veni re,aliud esse nihil,nisi doloribus mortiq;,Christi Domini causa vltrò offerre sese; mo dum epistolæ faciam,& alia pericula silentio prætermittam, quæ maiorem etiã animi virtutem roburque desiderãt. Illud vos tantùm rogo,& per commune omnibus nobis beneficiũ huiusmodi nostræ vocationis obtestor:vt pia quadam abdicatione rerum o- mnium non omissis interim aut neglectis ijs,quæ vestræ fidei curæq; commissa sunt) expetatis ardenter,Deumque assiduè deprecemini,vt liceat vobis ad animas vestras & corpora eidem immolanda,in hæc loca contendere,vtique ad idipsum in primis accõ modata.Quod vt impetrent pauci,non parũ tamen omnes ea petitione profecerint.etc nim si Dei thronum atq; presentiam frequentare,caput vitamque vestrã pro salute ani marum ei deuouere non desieritis:profectò vestra ille studia non modò pro sua bonita te approbabit,sed etiam pro merito cuiusque remunerabitur.Præterea,heri non potest B ad mortem vt se quispiam comparet,quin idem ab hac vita misera sese diuellat ac sepa ret. Dicam planius:quisquis pro Christi Domini gloria mortem verè & ex animo ex- optat,idem nullo negotio prauas animi cupiditates coercet,quę res ad Deum & sanctè colendum & facilè, valet plurimum.Itaque sic habetote fratres mihi carissimi: eos im- petus animi eaque desideria,quæ fundamentis huiusmodi non nituntur , assidua precã di exercitatione coniuncta,nequaquam esse huic Indicæ legationi atque oneri pariã: quippe,quò minus fundata sunt,eò facilius varijs & quotidianis incõmodis labefacta- ta subsidunt paulatim & concidunt. contra,si matura stabilique virtute subnixa fulciã tur,ingruentibus laboribus atque periculis non modò non quatiuntur,aut corruunt, sed etiam magis magisq; confirmantur & corroborantur in dies.Quocirca obseruet et- iam atque etiam vnusquisq; se,videatq; quemadmodum ambulet:omnibus autem no bis ad sanctam ipsius voluntatem ac placita rite exsequenda,spiritum Deus ipse,vires- que suppeditet.Amen.Goa v.Cal.Ianuarij. MDLXVIII.

FRANCISCI CAPRALIS, AD IO. Baptistam Montanum. F

VPERIORIS anni res gestas in vinea Domini scripsi ad te an- tea fusius.nunc quæ sint deinceps acta narrabo. In ditione Barptolemæi dynastæ versatus adhuc est Ficeredius, vbi Christiani subinde facti cõplures, in ijs nobiles aliquot.Cæ tera ex ipsiusmet Ficeredij litteris cognoscentur. Porro in hac vrbe Cochinoco,vbi fermè agit Balthasar Lupius,mul tæ confessiones per interpretem sanè magno cum animarũ fructu ab eodem exceptæ. Complures etiam insigni ante id tempus pertinacia,flexere tandem animos, & præter omni- um spem sese ad Christum adiunxere. Præterea , cùm gra- ue instaret huic neophytorum gregi periculum partim ab ipsomet regulo,qui à Chri- stiana religione vehementer abhorret; partim etiam à quorundam leuitate,qui non- dum erant in fide fundati;diuinitus factum est nec opinantibus nobis,vt multi primũ ad verbum Dei audiendum , deinde etiam ad Baptismi sacramentum accederent : & hoc ipso tempore numerus augebatur in dies. Quo de genere toto quoniam ad vos puto Balthasarem ipsum plura scripturum; hæc stricti̇m attigisse contentus,veniam ad res Amagusanas,qua in vrbe ego,& Ludouicus frater, & Laurentius Iaponius hye- mauimus hoc anno , ipsius Amagusani Toni rogatu : qui cùm Euangelij audien- di causa crebris me litteris inuitasset; nec mihi, nec ijs quos ea de re consului , vllo pacto amittenda visa est adeò præclara Christianæ propagandæ religionis occa- sio. Fundum igitur venimus primùm. quo nomine oppidum in primis munitum ac frequens,

A frequens,quidam ex Toni popularibus obtinet.Hic, vbi è naui descendimus, obuiam nobis è nobilitate prodiêre permulti non sine lectica, qua trium circiter millium in- teruallo ad oppidum vsque deueherer. neque tamen ea sum vsus, quamquam id illis admodum ægrè ferentibus.Bonziorum deinde cœnobio excepti sumus,vnde ipsi cum suis idolis Toni iussu paulo ante migrauerant.Huc ille nobis cùm xenia protinus mi- sisset, paulo pòst ipsemet nos gratulabundus inuisit. Affuere mox magistratus etiam, publicè gratias agentes nobis,quod ad legem Dei prædicandam venissemus ad se.Pau- cis dehinc diebus in adeundis officij causa principibus,& ciuium benevolentia consili anda consumptis;conciones in eodem cœnobio haberi cæptæ. ad quas præter cæteram turbam Tonus quoque cum arcis præfecto & alijs proceribus ventitabat,eo quidem a- nimi sensu, vt ex ijs aliquot ipso statim initio baptismum expeterent. Sed enim Diabo- lus in humani generis perniciem intentus,cùm futuræ messis copiam cerneret,conatui nostro sese vehementer obiecit.Dynasta Xichiensis est Amagusano finitimus, cuius in ditione nonnullas habemus Ecclesias,Michaele Vasæo præside,is ad Lusitanorum alli- cienda nauigia,tantisper dum eos falleret,suscepta Christiana religione, deinde per sũ- mum scelus perfidiamque deserta;dæmonis instinctu (quem sibi apparentem aspecta- bili forma & adorare coram & alloqui dicitur) necnon Bonziorum suasu,quos plerun-
B que graues aduersarios experimur,cognita propensione Amagusani populi ad fidem Euangelicam;tam multiplices adhibuit machinas ad Tonum cæterosque ab ea mente auertendos; vt res tota frigere continuò cæperit. Quod ego magno meo dolore cùm vidissem; ne in ijs locis operam diutius perderem; parum abfuit quin re infecta redi- rem.sed ne nullum omnino exstaret operæ pretium,placuit experiri ecquid in oppido vicino profici posset,cùm alijs nominibus celebri, tum quod illic Tonus maiorem fe- rè partem temporis habitat:sed ibi quoque desertoris eiusdem , & aliorum Diaboli sa- tellitum scelere aditus nobis omnes ad animarum salutem obstructos offendimus.ita- que triũ circiter mensium ibidem spatio per ingentes labores, summamq; hyemis aspe- ritatẽ exacto,cùm nulla iam superesset rei bene gerendæ spes, ecce tibi repente immu- tata diuinitus volũtate Amagusanus Tonus baptismum efflagitat, idq; cũ multis,quos imitati deinceps ex alijs quoque vicis, & oppidis plurimi sese ad Christianam Ecclesiã aggregarunt.in ijs etiam(quod mirere) Bonzius cõcionator insignis, idemq; princeps Icoxuanæ familiæ,quæ in his locis hominũ secta Lutheriana videlicet in Europa respõ det: siquidem ad beatitudinem requiri aliud nihil affirmant,præter vnius nomen Ami dę: eiusque præstantissimis & salutaribus humano generi meritis iniuriam fieri,si quis opera virtutis, & suam cuiusq; industriam esse præterea necessariam ducat.Conuersus
C ad CHRISTVM est etiam Toni filius adoptiuus,eximia spe summæ virtutis adolescẽs: huic ante baptismum magna fuêre cum Bonzijs, & Camisama Toni vxore certamina. sed omnes difficultates Deo adiuuante perrupit amor cognitæ veritatis,& mira quędã animi inuicti cõstantia. idemq; duodecimo quàm renatus est die, cùm audisset nos pro fectionem parare; voluit omnino vel minima quęq; delicta sacramẽto cõfessionis eluere.ac mihi neganti opus esse, quòd è recenti baptismo emersisset ab omni labe purus ac splendidus;institit nihilominus ille,cũ diceret ignorare se quidnã sibi euenturum esset absente me.Cessi igitur deniq; incensis officio precibus, & aures neophyto prębui,tam scienter,tam dispositè singula recensenti,vt non sine stupore ego quidem oblatam eius animo lucem,& impertita diuinitus charismata recognoscerem. Atque hæc antequam ego discessi.postea verò (quemadmodum ad me delatum est) Camisama accersitum a- dolescentẽ interrogat;num Christiana sacra susceperit quamquam inuita ac repugnan te se. Ille verò quod erat fatetur ingenuè.Tũ indignata mulier, & sua in eum beneficia, & illius ingratum in se animum exprobrans; iubet illum vultu seuero confestim è sua domo facessere, neque suum in conspectum venire posthac. qua denuntiatione ado- lescens non modò non exterritus est;sed etiam disertè respõdit:ingenti sese gaudio ex- silij ignominiam,& incommoda pro CHRISTI nomine subiturum.sed cùm ad tem- plum à neophytis nuper exstructum venisset, reique totius manasset oppido rumor, adfuit Tonus ipse cõtinuò, & Bonzio quodam nobili secum adhibito, qui adolescentẽ à teneris educarat; multis precibus mitigata Camisama,in eius gratiã innoxium filium incolumi Christiana fide restituit.Cum his ergo manipulis Dei beneficio Bungum ver sus inde profectus; Fundum ex itinere attigi denuo : prolatisque Toni litteris quibus ad audiendum verbum Dei cũctos adhortabatur, ea fuit rerum conuersio, is ardor ani-

Universidad de Deusto
Biblioteca

morum,vt qui paulo ante nefario conatu prædicationẽ Euãgelij vel maximè distinue D
rant,in ijs etiam quidam è numero Bonziorum,immutati subitò sese ad nos adiuuam
dos enixè conferrẽt.Itaque diebus octo decemve quibus ibi substitimus, præter aliam
turbam,plus viginti è principibus ad Christum adiuncti sunt. exædificandi præterea
templi cura mãdata certis hominibus,tantus denique omnium exstitit motus, vt cùm
primùm huc rediré,se se Christianos fore vniuersi promitterent.ipse verò dynasta Fũ
danus cur nomen Christo dare supersederet,id caussæ afferebat,quod è patrijs legibus
necesse foret sibi,dũ gens tota prophanos ritus abijciat, publicis eorum ludis atque ce
lebritatibus interesse.itaque baptismo in proximum annum dilato, precandi formulas
interim è catechismo ediscebat. Qui in Amagusanis finibus baptizati sunt, eorum nu
merus in vniuersum est duum circiter millium.In Bungensi autem ditione cõuersi ali
quot:quidam etiam languentes erecti.Iam verò in ipsa quoque Xichi regione, quam
uis desertore illo dynasta furente minaciter,cùm aliqua facta est ad Christi gregem ac
cessio,tum insuper edita nonnulla sunt veræ fidei ac pietatis illustria documenta. Cùm
enim è neophytis quidam proposita capitis pœna perterritus,quæ humana fragilitas
est,à Christi nomine desecisset;id vxor eius ita indignè tulit, vt vnà cum filio sese à vi
ri conuictu & consortio protinus remoueret,fortiter increpãs:Auertat à me Dominus,
vt cũ eo viuam, qui mortis metu Christum eiurauerit:quo facto miser ille compũctus B
intimis sensibus,& culpam agnoscens,noctu clam ad Michaelem Vasæum accessit: &
effusè flens, ducensque ex alto corde suspiria,locum pœnitentię suppliciter petijt,pa
ratus tanti peccati quodlibet subire supplicium:quin etiam certum sibi esse affirmans,
relicta patria fortunisque omnibus in Christianorum loca migrare,vt religionem sus
ceptam liberius colere sibi liceret.nec fefellit fidem. nocte intempesta ipse cum fratre
ac duodecim præterea consilij eiusdem socijs,abijt.qui omnes re familiari & agris, fa
cta iam semente,neglectis; vagi &egentes Christo seruire potius, quàm domi diuites,&
apud Principem gratiosi ac potentes idola colere,maluerunt. Nec minor in cæteris il
lius terræ neophytis,quamquam numero paucis teneriscque virtus enituit. Grauibus
enim edictis contra Christi cultores à tyranno propositis; tantum abfuit, vt illi ab in
stituto recederent:vt etiam in exsilium voluntarium ad Christianorum oppida patrijs
focis boniscque relictis abire; vel si res ita ferret,vitam pro Christo profundere commu
ni consensu decreuerint.Qua cognita re,dynasta damnum simul & inuidiam veritus,
reuocauit edicta:& accito ad se Michaeli nostro multa promisit.

Facata est vrbs in primis celebris,quæ hostili rabie cum alijs oppidis nuper incensa
& euersa,ac denuò propter loci opportunitatem exstrui cæpta,paulatim speciem vete
ris frequentiæ recepit: numeratque iam nunc ædificiorum ad tria millia, cùm decem
millibus antea censeretur. hic ego & Ludouicus in transitu dies quattuor vel quin- F
que morati,Christianos aliquot fecimus; multo plures vtique facturi, si mensem vnũ
ibi ponere licuisset:is erat hominum vndique concursus ad nos. Aedificabat ibidẽ hoc
tempore templum suo sumptu neophytus quidam.totus verò grex aliquem sacerdo
tem magnopere postulabat: sed nemo erat quẽ daremus,magno sanè meo dolore: nam
& illius populi inclinatio ad fidem;& ingens nationum varietas eodem cõmercij caus
sa confluentium,præclaram ostendit copiosæ materiem frugis. Nuper etiam dynasta
quidam decem circiter à Cochinoco leucis, & locum nobis templo excitando, & in
parochi sumptus vectigal annuum detulit. Alijs item locis nostri ob idipsum valde ex
petuntur: sed tanta paucitas est, vt nedum alia quærere,sed ne parta quidẽ tueri possi
mus: perit enim non vno loco Christiana res operarum inopia: quanto animi nostri
mœrore non dico. magna tamen eramus in spe fore,vt Dominus pro sua clementia ac
bonitate subsidium nobis aliquod tam necessario tempore mitteret: præsagiebatque
nescio quo modo mens,te quoque affuturum.optabam quidem certè vel maximè: nõ
solùm vt amicissimi viri congressu & colloquio fruerer:sed etiam vt exemplo tuo mo
nitus ipse me recolligerem,quippe iam pridem varijs curis & occupationibus valde dã
ſtractus.Nobis Deus vberem gratiam & sui nominis caritatem cunctis infundat, vt om
nibus in rebus ei quàm diligentissimè seruiamus. Amen.Cochinoci,1x. Calend.Octo-
bris. MDLXXI.

LVDO-

LVDOVICI FROII AD ANTONIUM Quadrium in Indiam.

QVA mentis humanæ peruersitate fieri dicendum est, Pater, vt quæ nobis Deus bona largitus est, ea carendo fere magis quàm fruendo sentiamus? Id adeò ex obitu Vatandoni Comidoni clarissimi atque optimi viri quotidie certius ego quidem experior. cuius de incredibili studio erga nos nomenque Christianum vniuersum,licet sæpius te per litteras docuerim antehac;tamen hoc tempore,cùm ille ingenti mœrore bonorum omnium in bello ceciderit, faciendum mihi existimaui,vti paulo susius ad te perscriberem.nam & grati memorisque animi officium id vtique postulat;& ipsa commemoratio laudum ipsius,leuat aliqua ex parte dolorem meum; & ad celebritatem & gloriam Diuinæ prouidentiæ pertinere videtur,intelligi, nobis,
B in tam remotis regionibus inter Bonziorum insidias, & intenta in nos barbarorum tela versantibus,non deesse ne ex ipsis quidem principibus ethnicorum; tum nostræ salutis,tum Christianæ religionis ac fidei propugnatores acerrimos. Ac quò res tota clarius pateat,repetam paulo altius initia ipsa & originem eius amicitię,quæ nobis cum illo interceſſit. Christianus est quidam in hoc Meacensi tractu non modò generis claritate conspicuus,verùm etiam propter egregiam virtutem ac probitatẽ summa apud omnes gratia,nomine Darius Tacaiama Fidanus. Is cùm pro sua in Deum pietate, proque ea necessitudine,quæ sibi erat cum Vatandono,de rebus diuinis,deq; instituto nostræ Societatis esset aliquoties cum eo familiariter collocutus; hominem denique perpulit,vt concionis audiendæ caussa ad templum nostrũ accederet. Cùm igitur ad Gasparem Vilelam vterque veniſſet, ex ipso Catechismi exordio disputatum à nostris est horæ amplius spatio,vnum esse Deum fontem & originem rerum omniũ; qui quæ videntur quæque non videntur,ex nihilo cuncta creauerit;ac simul peruersitas & amentia sectarum Iaponicarũ multis rationibus refutata est. Quę omnia Vatandonus homo ingeniosus cùm & patienter ad finem vsque audisset, & tamquam rationi rerumq; naturæ consentanea valde probasset;egit in præsentia Gaspari gratias,operamque suã illi benignè admodum detulit.& quoniam certis de causis erat ei confestim in regnum
C Vomi (quæ ipsius fuit patria) recedendum;ad extremum adiunxit,vbi vacaret, se ad audiendum Dei verbum esse rediturum. Sequuta deinde Cubi cædes est,cumq; ab ijsdem coniuratis,qui Cubũ oppresserant,crudelissimis hominibus, & Christianæ fidei inimicissimis, nos quoque ad necem inquireremur;fuga nobis coacti consulere,multis peragratis locis,ad vrbem Sacaium denique venimus,vt ibi tuto loco, & Meacensi ditioni finitimo,bellorum exitum,& occasionem aliquam redeundi Meacum exspectaremus.Interea Vatandonus,cuius animo altius insederant quæ de vno cœli,terræque Domino ac Deo nuper audierat;mirabiliter auidus plura discendi, petijt à Dario Tacaiama per litteras,vt à Gaspare Vilela Iaponium aliquem Diuinæ legis interpretem suo nomine postularet.quod vbi Gaspar cognouit;misit ad eum protinus Damianum, in erudiendis Iaponijs popularibus suis in primis exercitatum.qui dum magna spe rei bene gerẽdæ concepta, Vomim iter intendit;eo ipso tẽpore demortui Cubi frater Cauadonus Voiacata, elapsus è coniuratorũ custodia,ad Vatandonum opis implorandæ caussa cõfugit supplex:quem ille non modò benignè exceptum ingenti sumptu & munificentia plus annum in arce sua Coca fouit atq; custodijt,magno ob idipsum ære alieno conflato;sed etiam,vt in fraternum imperium restitueret; finitimos Reges natione sque circumire,atq; omni ratione solicitare non desijt,quoad Nubunanga Rex Voaris,armatorum quinquaginta millium exercitu comparato;& Mioxindoni & Daiondoni,qui coniurationis principes fuerant,repressa audacia,quem dixi exsulem,in fraternis opibus & gradu honoris amplissimi collocauit.Id fuit caussæ,cur Vatandonum absentem patria,& rebus grauissimis occupatum Damianus inuenire,ac per otium(vti sperauerat)religionis Christianæ mysteria docere nequiuerit.Venit deinde Sacaiũ Vatandonus vnà cum præcipuis ducibus exercitus Nubunangæ; cumque apud eum esset etiam Da-

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam Darius Tacaiama, tempus opportunum ratus Meacenius Ecclesię subleuandæ; Vatandonum docet, occiso priore Cubo; nos etiam factione Bonziorum per summã iniuriam pulsos Meaco, nunquam postea redeundi potestatẽ impetrare potuisse; neophytorum gregem paulo ante ab idolorum seruitute ad cultum vnius verique Dei traductum; orbum pastoribus in luctu & squalore iacere, de nostra magis, quàm de sua salute atque incolumitate solicitum. orat, & obsecrat, vt dignum se suisque rebus gestis patrocinium nostri suscipiat, seque pro æquitate ac iustitia perditorũ hominum sceleri furorique opponat: id si fecerit, magnam non à Christianis modò, sed etiam ab ipso CHRISTO Deo gratiam inirurũ. Quæ vbi Vatandonus audijt; alacritate mirabili delatam ad se causſam recepit illicò: meque confestim (nam Gaspar in Bungũ iampridem euocatus abierat) ad se nocte eadem accersit, ad quem cùm adijssem; tanta sum ab eo non dico comitate, sed veneratione acceptus, vt in confesu principum (quod Europæi nostri vix credant) de sella mihi quamuis enixè renitenti decesserit, aliaque more patrio signa summi cuiusdam honoris habuerit. Mecum ego Laurentium nostrũ adduxeram: quem vbi Vatandonus Iaponium cognouit esse, conuersus ad eum: Quin, inquit, nisi incommodum est, mihi, & proceribus hisce de Christiana lege, deque vno rerum omnium conditore aliqua exponis? Tum ille, qua est facundia præditus, in eã sententiam ita copiosè tanta cum auditorum attentione disseruit; vt in mediam vsque noctem sermo protractus sit. cùm peroraſset, eius orationem, & argumenta magnis laudibus Vatandonus extulit, & simul nostram causſam principibus qui aderant, ex animo commendauit: quos ego cùm officij causſa postridie conuenissem, non modò me perhonorificè accepêre singuli, sed etiam suum omnibus in rebus mihi studium operamque benignè polliciti sunt. Ad hæc Vatandonus, qui Sacaiani populi tumorem & superbiam nosset, nec ignoraret, nos ex quo tempore Meaco sumus exacti, quasi profugos & abiectos homines vulgo contemni; ad conciliandam nobis authoritatem & gratiam; semel iterumque honoris causſa domum nostram non dubitauit venire tanto stipatus grege amicorum, vt multitudinem via ipsa non caperet. Quinetiam Fabium Reoqueium indidem Christianum primariũ virum, quod nos in eo exsilio benignè fouisset, accersitum ad se non modò magnopere laudauit gratiasque egit illi mirificas, verùm etiam hominem de suo liberaliter admodum muneratus est, addens insuper, quicquid in nos officij ac beneuolentiæ contulisset vel conferret in posterum, id se perinde gratũ esse habiturum, ac si totum in semetipsum collatum fuisset.

Post hæc Meacum reuertit: pauciſque diebus interiectis fecit me per litteras certiorem, se de reditu nostro cum Nubunanga, & nouo Cubo transegisse: itaque Darium propediem ad me reducendum esse venturum. itaque factum est; quanto neophytorum gaudio, tu ipse existimabis, cùm id propter aduersariorum summam gratiam atque potentiam sperare vix iam vllus auderet. Tandem igitur veni Meacum, & quoniã ædes nostras quidam tribunus militum occuparat; diuertit ad Christianum ciuem Meacensem, Antonium nomine, virum in primis honoratum, ac nobilem: statimque nos Vatandonus ter deinceps inuisit, hospitique nostro item vt Sacaij fecerat, dedit munera, ac petijt, nos ad aliquod tempus habere domi ne grauaretur: intellecturos bre ui Christianos quanta cum fide curaque Vatandonus patrum negotia transegisset. quæ tanta significatio beneuolentiæ dici vix potest, quantam nobis apud illos existimationem attulerit. Nec ita multo post (sanè præter opinionem infidelium) quæsitum ipsemet me magno comitatu deduxit in regiam, fecitque & effecit omni artificio, vt inspectantibus, & tabescentibus Bonzijs, in magna principum frequẽtia, cùm à Nubunãga, tum à Cubo quã honorificentissimè admitterer. Ad hæc, nostræ non modò mansioni, & incolumitati, sed cõmodis etiam & ornamentis per litteras regias diligenter cauit: quæ quoniam ab ipsis etiam ducibus, atque à principibus Bonziorum, non nisi magno auri argentiue pondere comparantur; cùm idcirco Vatandonus insciente me ad Nubunangam decem auri laminas iustæ magnitudinis attulisset; negauit ille subridens; in tali causſa opus esse muneribus: decretum ipsemet, qua maximè vellet formula scriberet: se id confestim suo chirographo muniturum. Tum ille tanta regis in nos propensione animaduersa, scripsit non modò vt nobis tutò Meaci habitare liceret; graui pœna proposita, si quis nobis negotium faceſſeret; sed etiam vt ædes nostræ ab hospitio militum (qui fere in templa, & cœnobia diuiduntur) ac præterea vti

vicinitas

vicinitas nostra tota à vigilijs obeundis, præbendis ad munitionem operis, alijsque id genus oneribus esset immunis. quæ omnia cùm à Nubunanga, & Cubo, quamuis contra nitentibus aduersarijs, impetrasset; subscripta diplomata (quorum ipse in suo tabulario exemplum retinuit) magna sui animi voluptate vocato ad se Laurentio tradidit; pollicitus insuper, se daturum operam, vt Tribunus ille qui nostras occupauerat ædes, iampridem à Christianis desertas, excederet: idque multis adhibitis internuntijs tam diligenter curauit, vt ille denique in superiorem vrbis partem ingenti populi admiratione migrauerit.

Multo deinde post, cùm Rex Micauæ inuisendi Cubi causſa Meacum ingenti comitatu venisset, exceptus est non ita remoto ab æde nostra diuersorio. cumq; ad accipiendos amicos eius, quotquot erant propinqua Bonziorum ædificia occuparentur; veritus Vatandonus, ne quid nobis quoque molestiæ exhiberetur, scribã suum, & aliquot præterea è familiaribus misit ad ædes nostras, qui speciem præberent occupati iam ab se hospitij: quæ res vtique nos ab omni eiusmodi incommodo liberos præstitit. neque verò id ipsum egregiæ beneuolentię commentum ille significauit nobis; è scriba deinde cognouimus ipsius consciо secretorum. & sanè tum hisce, tum alijs in rebus, quę vel ad commodum, vel ad dignitatem nostri ordinis pertinerent; tanta fuit eius diligentia, & amor in nos; non modò vt preces nostras, verùm etiam voluntates suis ipsemet fidelissimis consilijs, officijs benignitate præueerteret.

Quandiu Nubunanga Meaci commoratus est; ad eum ego de Vatandoni sententia aliquoties accesi, tam facili mihi ex illius commendatione aditu ad regem, vt multis interdum dynastis, & principibus Bonziorum ad limina præstolantibus, ego extra ordinem intromitterer. Sed cùm proximè ad regem sub eius profectionem adijssem; longa illa disputatio, de qua scripsi ad te antea; de immortalitate animorũ incidit mihi cum Nichioxine Bonzio, viro in primis diserto, & propter egregiam rei militaris peritiam (neque enim hoc sacerdotum genus abhorret à bellicis artibus) magna apud regem auctoritate. ex quo certamine cùm ille turpiter victus abijsset; in eam exarsit rabiem, vt nunquam ex eo die perniciem nobis moliri desierit. cuius furori & amentiæ cùm locis omnibus apertè sese Vatandonus non modò consilio, sed etiam armis opponeret, nec illum vsquam consistere pateretur; superatus ille viri constantia, vbi se viribus imparem sensit; omni deinceps dolo & insidijs grassari constituit. Dissimulata igitur in tempus iracundia, falsis criminationibus circumuentum Vatandonum eo tempore ægrotantem, adeo artificiosè & callidè apud Nubunangam accusauit, multis diaboli satellitibus in eius flagitij societatem adscitis; vt Rex mendacijs oneratus, adeuntem ad se valetudine recuperata Vatandonum, non modò aditu congressuque per summam ignominiam arcuerit, sed etiam aureorum viginti millium annuo reditu, & nobili in primis arce multarit. quo ille tam insigni acCepto incommodo, tantùm abest, vt quicquam idcirco de susceptа in nos beneuolentia, studioque remitteret; vt etiam palam dictitaret venientibus ad se consolandi gratia principibus, præclarè verò secum actum esse, cui nostra causſa in tantam calamitatem incidere contigisset: atque adeò, quò illustrior esset amor ipsius erga nos, quamquam tanta facta & rei familiaris, & dignitatis imminutione; tamen diligentius etiam quàm antea, vbicunque opus foret, nobis omni ope curaque affuturum. Interim ex altera parte Nichioxines, & cæteri Bonziorum antistites, oppressa innocentia impune volitare; nobis ferrum, flammamque minitari; de templo nostro funditus euertendo, ferendoque ibidem sale per ignominiam perduellibus constitutam, in suis cœtibus multa iactare; nec tamen cessit illis ea res è sententia: nam & Nubunanga, Cubusque nos nulla nostra culpa aut domo, aut ex vrbe pelli passi non sunt; & machinationis eius artifex Nichioxines, iusto Dei iudicio compluribus eiusdem flagitijs ac facinoribus patefactis, haud ita multo post à Nubunanga multis verbis malè acceptus, & omni dignitate spoliatus est: & anno vertente Vatandonus cùm ad Nubunangam, qui tum fortè Meacum redierat, sordidatus venisset; Diuino prorsus beneficio, amicorum deprecationibus ad causſam dicendam admissus, tantam suæ cladis misericordiam exciuit, vt illum Rex, viri meritis & probitate perspecta, in pristinum gratiæ locum restituerit, & insuper dena aureorum millia ad viginti quibus antea fruebatur, addiderit.

Iam, qui apud alios causſam nostram tam diligenter agere solitus fuerit, qui ad potentissi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tentissimos Reges aditum nobis tam studiosè munierit, qui denique pro nobis fortunarum & capitis discrimen adierit; ineptum arbitror explicare, quàm benignè, quamque honorificè nos accipere consueuerit ipse venientes ad se vel Meaci valde remoto à nobis loco; vel in suis extra vrbem oppidis, aut arcibus habitantem. Qua ille cura cauebat exceptis hospitio, ne quid nobis omnino deesset! quàm familiariter nos in ipsis ædium penetralibus, quò pauciss imis è familia patebat introitus, vnà cum vxore, liberisque adhibebat ad mensam! quoties, rei Christianæ causa iter habentibus per infesta latronibus loca nobis equos & corporis custodes attribuit! quàm sæpe xenia misit humanissimè! quàm suauiter si quid vicissim ad illum nos allatum ex Europa, vel ex India mitteremus, quod Nubunangæ, vel Cubo gratum fore intelligeret, remissum ipsum ad nos, monuit vt illis potius opportuno tempore largiremur! Neque verò nobis fauebat ille tantummodò: sed etiam Christianam rem tâto erat ardore complexus, vt de Diuinæ legis præstâtia, de sempiternis post mortem præmijs atque supplicijs, de virtutibus Christianis in cœtibus principum sereret ipsemet ex occasione sermones. Quinetiam multos, dum esset Meaci, per caussam inspiciendi horologij, ignotæ in his regionibus machinæ, domum nostram adductos, eadem opera sacris concionibus admouebat; atque vbi peroratum esset, summam totius doctrinæ iterabat ipsemet, præcipuis locis insistens, & Bonziorum fraudes & errata redarguens.

Iam verò neophytorum, quos omnes fratrum numerabat loco, defensionem ac patrocinium quàm ex animo susceperit; cùm alijs plurimis rebus ostendit, quas ego, ne longior sim, consulto prætereo; tum verò insigni quodam pietatis & iustitiæ documento. id fuit eiusmodi. Vetula quædam erat de grege neophytorum, Dominica nomine, cuius filius in templo nostro ministrare consueuerat. hanc ethnicus nescio quis potés cùm de quarundam ædium possessione deturbare per vim & iniuriam conaretur; confugit illa supplex ad Vatandoni fidem, cuius deinde beneficio quicquid cupiebat, obtinuit. sed prima luce ad eum profecta, dum exspectat ad fores, pueri quidam è Vatandoni familia, rosarium, quod de more muliercula percurrebat, interea per ludibrium, vt fit, vellicare; stanneam icunculam è rosario pendentem abripere. tum illa indignari, & impietatem facti muliebriter accusare. contra pueri quò magis irritatam vident, eò instare acrius, & illudere. cùm strepitus inualesceret; exaudit è cubiculo Vatandonus fœminam quiritantem. quærit continuò, quid sit rei. proteruitate puerorũ cognita, iubet ex ijs tres protinus comprehendi, feuerè admodum increpans declaraturum se, quâtopere velit Christianos omnes ab omni contumelia tutos, domi suæ præsertim. cumque dubium esset nemini, quin grauiter esset in eos animaduersurus, muliercula primũ pro illorum salute deprecari: cùm nihil ipsa proficeret; monitus ego statim ad eum mitto Laurentium: qui cùm nihilo magis hominem placare potuisset; ego ipse denique ad illum accessi: multisque rationibus iracundiam mitigare conatus sum. sed nec vetulæ preces, nec Laurentij legatio, nec nostra contentio flectere animum hominis valuerũt, quominus vnum ex ijs, quippe notiore petulantia adolescentulum, in arcẽ suam ab vrbe amandatum, capite plecteret. tantam ille venerationem rerum diuinarum, tantũ cultum religionis imbiberat. Denique, vt finem faciam, Christianos omnes omnibus minimis maximisque rebus fouebat, sicuti liberos indulgentissimus parens. Miretur fortasse quispiam, quæ res catechumenum eo pietatis ardoris que prouexerit. Primùm, vt ego quidem arbitror, insita illi cõstantia, & bonitas tam insignis, vt fortes viri permulti relicto vberiore stipendio, ad ipsius ductum & imperium sese vltrò conferrẽt: deinde, ac multo etiam magis, frequens auditio, & cogitatio verbi Dei, cui quoties per bellicas aliasque grauissimas occupationes licebat, aures dabat quàm studiosissimè. captus erat quippe vehementer honesti pulchritudine, & Christianæ fidei veritatem & excellentiam magis admirabatur in dies. & sanè, cùm primùm ei Laurentius æternitatem animæ, & varias ac multiplices eiusdem vires exposuit; stupore propemodum attonitus Vatandonus, qui ad eam diem in hæresi fuisset Ienxuanorum, qui nihil omnino post mortem superesse opinantur; palam exclamauit: se tum demum ex quo ea didicisset, hominem sibi videri: antea quidem in tantis errorum tenebris, infra ipsas pecudes iacuisse miserrimum. atque etiam Tacacuquim (id arci nomen) eundem Laurentium ad se magnis precibus euocauerat, quò commodius catechismo vacaret: eoq; probè peracto; Christianæ militiæ obligare sese baptismi sacramento decreuerat. sed hæc parantem, &

A tem, & assiduè meditantem oppressit mors illi immatura, Christianis omnibus luctuosa; quem tibi casum exponam, vt potero.

Iquenda est regio finitima ditioni Vatandoni: quam regionem bellicosi admodũ incolunt populi. in eius limite cùm Vatandonus castella duo excitasset; non tulit factum Iquendæ regulus, exercitu repente coacto, primùm omnium præmia pronuntiauit aureos annuos M D. si quis ad se caput Vatandoni retulisset: deinde verò postridie ad vnius è castellis oppugnationem tetẽdit infestus. Quod vbi sensit præfectus præsidij Darius Tacaiama, citato equo misit protinus nuntium ad Vatãdonum in arce vicina Tacacuqui morantem. is cognita re, quas habebat eo tempore copias, præcipiti agmine ducit obuiam hostibus. ducenti eius latera stipabant lectissimi viri: cum his intrepidus antecessit, reliquos opinionẽ sua pauciores (haud plus quingenti fuere) cum filio subsequi iussit. Hostis comperta paucitate nostrorũ, veritus ne si Vatandonus idipsum resciret; omissa pugna se in castella reciperet; maiorem partem exercitus iubet occultè considere ad montis radices: cæteris imperat, Vatandonum ad certamen eliciant. Vt propius ventum est, Vatandonus puniceo insignis galero, quem dono à Lusitanis acceperat, ardens cupiditate pugnandi, non exspectato subsidio, cum sua cohorte dumtaxat, ex equo desiliens (neque enim equites in Iapone pugnare mos est) sese in ad-
B uersos ferociter intulit, neque ante prouidit insidias, quàm consurgente vndique multitudine circumfusus est. Pugnatum vtrinque acriter: quoad Vatandonum multis acceptis vulneribus egregiè dimicantem obtruncauit ex hostibus quidam, cum quo gradum forte contulerat; verùm is quoque letaliter saucius, dum certa præmij spe caput asportat, paucis confectis passibus moribundus occubuit. reliqui stipatores Vatandoni ex præcipua nobilitate ad vnum omnes cæsi. Qui erant in subsidijs, cùm se longè impares cernerent, fuga repente dilapsi. Vatandoni filius in arcem Tacacuquim cum admodum paucis confugit. hostes victoria vsi, vastatis agris, villis incensis ad arcem castra posuere. ego quo die malè pugnatum est, eram in insula Sanga ijs ipsis locis ita propinqua, vt fragorem tormentorum exaudirem. Sed nihil tale suspicãti mihi tristis adest repente nuntius, Vatandonum cæsum esse cum suis. id vbi Meaci cognitum est, Organtinus Italus, & Laurentius Iaponius Bonziorum insolentiam verijt, neophytorum hortatu omnem apparatum sacrorum in tutum asportãdum curarunt. ego ne quid aduersarij contra Christianam rem audacius molirentur; quo ipso die hæc scripsi, manè Laurentium ad Nubunangã, & amicos ipsius cum muneribus miseram. omnino turbulentæ erant res: multi circumquaque inimici: neophytorum grex metu ac mœrore perculsus. auxerat inuidiam obitus ipse Vatandoni, & rumor improborum scelere dissi-
C patu;: omnes quicunque nos foueãt, tandem iratis Dijs funditus interire. Nos in tanta solitudine periculisque vna scilicet fiducia bonitatis Diuinæ sustentat: quam quò magis magisque demereamur in dies: tuas pater optime, fratrumque nostrorum omnium pias pro nobis deprecationes, & sacrificia vehementer expetimus. Meaco. IV. Calend. Octob. MDLXXI.

EIVSDEM AD ANTONIVM Quadrium in Indiam.

QVANTA esset rerum perturbatio, qui Christianorum dolor ex obitu Vatandoni dynastæ viri fortissimi nostrique amicissimi; nuper ad te fusè perscripsimus. Ex eo die, inspe-
rata quędã, eademque cùm ad muniendam Euangelio viam, tum ad leuandum merorem nostrum in primis accommodata exstitere. quos ego euentus hac epistola persequar.

Quod ipsemet nostri iampridem, Frenoiama excelsus in primis est mons, nouem circiter millibus passuum ab vrbe Meaco situs ad orientem. In eo monte Rex quidam Iaponis, patriæ superstitioni apprimè deditus, ante annos octingentos rempla constrvxit ad tria millia & octingenta, ædibus adiunctis dumtaxat in vsum Bonziorum, qui legum ac disciplinarum in studio versarentur. quod vt sine vlla interpellatione quàm commodissimè facerent; non modò turbas, ac strepitus omnes agricolarum inde remouit; sed etiam vicos duos vnde omnia necessaria perirent,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad montis radices ædificauit, superum inferumque Sacomotum (id locis nomen) ijsdé- D
que Bonzijs insuper, tertiam fere partem vectigalium Regni Vomésis attribuit. Quod opus ab illo Rege fundatum, posteri eò impensius adiuuerunt; quod vniuersæ Academiæ summo cum imperio præponi solitus est aliquis vel ex filijs regis, vel quàm arctissima certè cum rege affinitate coniunctus. Itaque in tantam amplitudinem excreuerat olim Academia, tantumque illi honoris, & auctoritatis accesserat, non solùm vt Meacé sis omnis iurisdictio illorum hominum arbitrio regeretur, sed etiá vt omnes fermè Iaponicarum superstitionum interpretes, ducesque sectarum, inde tamquam ex perenni fonte, vel seminario quodam existerent. sed imminuta paulatim regia potestate, rebusque (vt fit) bellorum iniuria ac vetustate labentibus, ingens ille templorum numerus quæ sexdecim dispersa conuallibus, antea visebantur; ad octingenta vel paulo amplius redijt. ac simul Bonzierũ illa qualiscunq; disciplina sensim ita soluta est; vt omni abiecto pudore sese turpissimis voluptatibus flagitijsque dediderint; atq; ad armorum vsum ac latrocinia studio doctrinæ religionisque conuerso; cùm alia multa per vim nefasque patrarint; tum verò annis ab hinc septem & triginta Meacum vrbem, ingenti facta hominum cæde pæne totam incenderint. Verùm iusto Dei iudicio, cùm præsertim allatum ad se CHRISTI Euangelium obstinata respuerent mente; contigit anno superiore, vt graui bello inter Nechienis Regem, & Nubunangam exorto; illius copias Bonzij tecto & commeatibus iuuerint; Nubunangam verò præter cæteras iniurias etiam E
transitu prohibuerint. Qua re ille maiorem in modum offensus fremensque pactis cum hoste inducijs, in regnum Voaris redijt; ac primùm Bonzios eius regionis Icoxos (qui dicuntur) castellis omnibus exuit; & quotquot viuos vel ex ipsis, vel etiam ex eorum popularibus capere potuit, omnes cruci suffixit: deinde aucto exercitu, victricia signa repente ad Frenoiamam, ira stimulante conuertit. Tum primùm temerarios Academicos, & omnia sibi secunda pollicitos, verus belli terror inuasit, pœnituitque lacessiti Nubunangæ; cumque se viribus longè inferiores cernerent; missis legatis, magno primùm auri pondere, deinde loci religione, metuque numinum placare conati sunt Regem: quibus ille cùm respondisset; nec se pecuniæ cupidum, sed vindicem scelerum, & vltorem iniuriarum adesse: nec inanium Deorum vlla terreri formidine; tum illi vt in re trepida, contra hostium impetus omni ratione se cõparant. Erat in ipso montis vertice templũ Quanoni dicatum, quem deum vel dæmonẽ potius miro cultu veneratur Iapone toto cæca gentilitas, plurimique mortales votiua peregrinatione susceptа eodem assiduè confluebant, quod persuasum haberent ab illo Dẽo longioris vitæ spatia, bonam valetudinẽ, diuitias impetrari: Frenoiamani verò Bonzij sacra quotannis eidẽ ac ludos ingẽti apparatu sumptuq; persoluere soliti sunt, quibus continuò F
in vrbe Meaco Gibonis solennia succedebant eo pompæ ordine, hominũ frequentia, commentis artificum, vt satis appareat æmulum diuinæ gloriæ Sathanam, in ijs locis, anniuersariam apud nos corporis Christi celebritatẽ effingere voluisse. In illud igitur montis cacumen & Bõzij, & è proximis pagis promiscua turba sese recipiunt: stationibusque dispositis, hostem ex eo loco prohibere constituunt. At Nubunanga Sacomoto & Catata vicis cum incolarum internecione incensis euersisq;, montẽ ipsum Frenoiamam, ne quis è numero Bonziorum elaberetur, corona circundedit. deinde instructũ exercitum in eos aduerso eliuo submisit: restitere aliquamdiu è superiore loco Bonzij: vrgente dein multitudine hostium, effractisque claustris, & superata munitione trucidati fere omnes: ac simul, iniectis maximo ac nobilissimo templo facibus, ea tota moles horribili prorsus incendio conflagrauit: atque id ipso die festo Michaelis Archangeli, 3. Cal. Octob. vt ad hostes Christi delendos, tollendaq; prorsus illa nequitiæ cubilia, & scelerum officinam, princeps militiæ cœlestis præsenti ope assuisse videatur. Postridie verò, qui dies fuit natalis Beati Hieronymi, Nubunanga circummisso milite, latitantes ferarũ instar Bonzios qui prælio superfuerãt, protractos è dumetis aut specubus interemit. sub hæc domus eorũ direptæ, fana plus CD. cum omni sacrorũ instrumento pariter concremata, ingens omnibus circa nationibus terror incussus. Meacũ dein Octobri mense ineunte victor Nubunãga se contulit. Hic ego & Organtinus ad eum officij caussa cùm adijssemus; non modò comiter ambos accepit; verùm etiã (quod vix credat quispiam) sese in nos peramanter effudit. Quod superest, te Pater etiam obtestamur, vt nos totumque Iaponicum gregem hunc tuis & sociorum pijs deprecationibus & sacrificijs adiuuare ne desinas. Meaci. Natali die Sancti Francisci. M DLXXI.

Scripti

A Scriptis iamdiu litteris necdum datis, alia quædam interim euenere; quę ego ad Diuinæ iustitiæ ac prouidentiæ fidem gloriamque deesse nolui, quin adscriberem.

Germani duo fratres erant in vrbe Meaco, tum genere, tum diuitijs clari: ijdemque Xacæ cultores egregij. quorum vterque sese religioni Christianæ in primis acrem aduersarium assiduè præbuit, ijdemque superioribus annis antesignani fuere factionis eius, cuius scelere nostri Meaco semel iterumque per summam iniuriam exacti sunt. Anno deinde post fere sexto, cùm ego Vatandoni opera ac studio restitutus ad Cubum salutandi caussa de more venissem, die quodam accidit vt ex his fratribus natu maior adesset, nomine Taquenus Vchisamidonus. Is, quo erat in nomen Christianum odio ac rabie, non potuit sese continere, quominus corã ipso Cubo, me sociosque maledictis inceseret; nobisque cùm alias calumnias, tum præsertim esum humanæ carnis objiceret; quæ tamen crimina ab iracundia ac furore profecta, apud Cubum ceteros qui aderant, minimè valuerunt. Idem nuper, Euangelij progressum, & collabentem Deorum suorum existimationem incredibili quodam animi dolore cùm cerneret; fretus tũ suis opibus, tum gratia principum, nouam Xacę sectam condere aggressus est. iamque repudiata coniuge, mentoque, & capite raso, Bonziorum habitum & cultum induerat; cùm ad illum adiungere se dœmonis instinctu cæpêre cõplures: quibus ille magno sumptu amplum cœnobium exstruebat (numerus enim discipulorum ad CD. ascenderat) B
concionibusque penè quotidianis populum contra Christiana sacra legesq; miris artibus incitabat. sed cùm illum tantis debita sceleribus vltio Diuina maneret; accidit aliquando vt intemperantia linguæ prouectus præsente Cubo Nubunangam Regem dictis amaris haud obscurè perstringeret, affirmans illum iam ad summum potentiæ culmen euectum, diutius in eo fastigio stare non posse quin rueret, vel certè quasi matura vel potius vieta ex arbore bacca decideret. quibus temere iactis; nõ defuere confestim, qui ad Nubunangam cuncta deferrent. quibus ille auditis, vniuerso Bonziorum generi multis iam ante nominibus infensus, vt diximus, adeò excãduit; vt in regnum suum Voaris Meaco decedens, comprehensum nouum hæresiarcham, & equo impositum, quamuis magnopere deprecante Cubo alijsque proceribus; quindecim à Meaco leucis in ipso itinere securi percusserit. ad hæc, liberi, euersis & solo æquatis domibus eorum, & cœnobio nuper ædificari cæpto, in exsilium acti sunt. triduo autem post (quod mirandum est magis) frater ipsius æquè acerbus CHRISTI inimicus, in vrbe Sacaio infixa pedi spina dolore confectus, ac miserabili genere leti defunctus est: vt in vtroque euidenti significatione cœlestis iræ vindicta satis appareat.

Franciscus Capralis ad nostrorum lustranda in his Meaci partibus domicilia non C
ita pridem accessit. eum ego deinde in regna Mini, Ceunoquuni, Cauachisque deduxi. Paschalia verò festa Sangæ peregimus: quo fructu, ex alijs litteris (vt spero) cognosces. Te Pater optime Dominus tueatur incolumem. Meaci. IV. Idus Augusti. M DLXXII.

EIVSDEM AD FRANCISCVM Capralem.

NVLLAM puto regionem ex ijs, quæ Christianorum nauigatione, vel armis apertæ sunt, in tanta rerum vicissitudine ac varietate versari, quantã assiduè patitur hæc terra Iaponica. Mitto cætera quæ tibi nota sunt. Post tuum à nobis digressum, quot cædes, populationes, euersiones vrbium, & incendia consecuta! Cubo enim (vt nosti) Nubunangæ opibus restituto, cùm res Meacensis vtcumque pacata videretur esse, repẽte quibusdam interpositis offensionibus (vt sunt irritabiles animi Regum, & omnis imperij suspicosa communio) periculosum & graue bellum inter eosdem exarsit, cuius belli initio cùm se Cubus, euocatis vndique militibus, in arcem munitissimam recepisset, & cum hostibus Nubunangæ inita societate (qui multi potentesque sunt) tantum virium collegisset, vt Nubunanga nequaquam è suis finibus egressurus

Universidad de Deusto
Biblioteca

gressurus in presentia crederetur;tum ille nihil hoc apparatu perterritus,preter omniū D
exspectationem cum robustis legionibus affuit: captusque misericordia populi, cùm
frustra per interpretes de conditionibus pacis egisset, malo cogendum ratus,qui moni
tis non pareret;quamquam inuitus,atque adeo illacrymans tantæ cladi (vt affirmant)
omnibus passim tectis agrorum, multisque præterea idolorum fanis,Bonziorumque
cœnobijs,ad hæc vicis frequentibus vno die centum exustis, prædaque ingenti rerum
non modò agrestium,sed etiam vrbanarum abacta (quod ciues tumultus initio,veriti
ne Meacum rectà contenderet,pretiosam supellectilem cum liberis vxoribusque in ea
loca raptim auexerant;)rursus Cubum instituit ad pacem inuitare. At ille fœderatorum
copias propediem exspectans, cùm interim omni ope resistere,& vltima experiri de
cresset; tum verò Nubunanga vehementius irritatus vrbem ipsam euertere statuit. Est
autem pro situ loci diuisa bifariam,sic vt altera pars Meaci,superior;altera inferior no
minetur. Superiorem longè celeberrimam totius Iaponis, præcipua nobilitas incole
bat.ij direptionis & incendij metum ingenti pecunia conati redimere,nihil profece
runt.inferioris vrbis exitus felicior fuit:siquidem ciues, & in ijs Christiani permulti,
non tam argenti pondere,quàm precibus infimis & humilitate veniam & pacem à Nu
bunanga impetrarunt:itaque totis castris graui pœna proposita iussit edici,ne quis in-
feriori Meaco damni quicquam inferret. Interim in superioris parte conscelerati ali- E
quot, ne in patriæ direptione & exitio nulla ad ipsos prædæ portio peruenirent,vltro
ignem tectis inijcere anteuertunt,qui tota ea nocte longè lateque vagatus, tertiam fe
re oppidi partem absumpsit.postridie verò Nubunanga cum suis inuectus, quod erat
reliquum omne combusit.eo incendio ædes priuatæ ad octo millia: Bonziorum cœ-
nobia,viginti:& in ijs duo Xacæ,& Amidę nobilissima & maxima; minoris verò for
mæ ad octoginta conflagrasse dicuntur;quorum in vnum trepida fuga se se abdiderāt
Bonzię mulieres ad sexaginta ex ijs, quæ stipi cogendæ ad instaurationem fani Dai-
bud in regno Thematis religionis caussa dabant operam. Non defuit in tam luctuosa
clade res pæne ridenda. Manibus mortuorum ad inferos primùm, deinde ad beatas A-
midę sedes,cùm tempus fuerit,deducendis,Ijzum nescio quem, ferali instructum tri-
dente præfecit Iaponica fabulositas. Huius Ijzi delubro (quod in Meaco inferiori co-
lebatur)Bonzij metuentes exitium,sortibus coram ipso iactis, quæsiere num illud in-
de amoueri expediret.cùm responsum esset vtique amouendum. idque continuò, ete-
nim loco imminere sine dubio flammas; antistites templi, & vniuersa vicinitas magna
cum veneratione ac ceremonia statuam in Meacum superius transtulere: cumque iam
in tuto rem esse putarent, ecce tibi conflato repente, vt dicebamus,ibidem incendio,
simulacrum penitus deflagrauit.Interea inclusus arce Cubus nihilomagis flecti, quoad
Nubunanga,castellis circa ipsam arcem quattuor excitatis,obsidione hominem preme P
re, & operibus oppugnare constituit, minis insuper additis Imperatoriæ dignitatis ab
ipso in Dairis filium transferendæ. Quo metu victus Cubus,positis tandem ferocibus
animis,presertim cùm exspectata dudum auxilia non adessent,pacem expetijt:neq; ab-
nuit Nubunanga,quamquam longè superior,& explorata pæne victoria. Scriptis ita-
que conditionibus obsides dati: qui tamen quod non primæ sunt notæ, negabant ple-
rique Cubum in conditione mansurum; sed hanc moram interpositam, quoad au-
xilium à socijs quandoque veniat:adeo gratia quæ Nubunangæ à Cubo pro singulari-
bus eius in se promeritis maxima debebatur (quæ humani est ingenij prauitas) in odi-
um vertit.

Nobis inter hosce tumultus, quorum vix minimam partem hisce litteris attigi,ta-
metsi rem Christianam amplificare non licuit,tamen haud omnino cessatum est. siqui-
dem & neophytos exanimatos metu solati sumus, & multos inopia rerum omniū pres-
sos, conquisitis eleemosynis recreauimus, & plurimis rebus vicissim eorum in nos fi-
dem ac beneuolentiam sumus experti. Qua illi cura sacrum instrumentum, & imagi-
nes,ne quid paterentur iniuriæ,locis idoneis abdiderunt! Quanto studio nos in eas ar-
ces & oppida certatim inuitarunt,quæ maximè remota ab hisce periculis videbantur!
Quo sensu post sedatos tumultus incolumitatem nobis frequentes gratulati sunt! cùm
quidem præ gaudio pleriq; lacrymas non tenerent.Iam verò illa quoque res magno
nobis fuit solatio,quod inter ipsas armatorum cateruas multa militum vexilla salutari
signo Crucis distincta conspeximus:in quibus Ioannes Naetondonus Tambæ regulus,
idemque rei militaris laude insignis, in ipsa galeę crista nomen IESV maioris formæ
litteris

A litteris aureis gestabat inscriptum; cuius viri egregia pietas atque constantia silentio
mihi prætereunda non est. Primùm enim ethnica matre,cùm tu hic esses, ab hostibus
interempta, anno deinde vertente à suis monitus,vt mortuæ ritu Iaponico parentaret,
ac Bonzijs de more munera mitteret,ille verò sese paratum inquit iusta parenti perfol
uere; quippè si minus illi quę sua culpa euangelicæ lucis expers, è vita migrauerat,si-
bi certè ac fratribus haud dubiè profutura. Confestim ergo pauperibus è regno Tam-
bæ inuitatis (conuenere autem circiter mille) ante ipsa arcis mœnia & largum epulum
vniuersis,& certam pecunię summam singulis prębuit; Christianas inferias ethnicis in-
genti cum approbatione mirantibus. Idem, cùm ipso tumultus initio duo millia lectis-
simorum militum ad vrbem Meacum adduxisset (quo maximè præsidio frerus Cubus
arcem tueri decreuit)sacramento rogatus Cubi nomine, verbis ethnico ritu concep-
tis, quibus ni fidem præstét Imperatori,vel Regi, Duces militesve,sese caputque suum
æternis inanium deorum supplicijs deuouent;negauit ille se falsos deos fidei suæ testes
adhibiturum,sed vnum Deum rerum omnium conditorem; nec alio iureiurando ob-
ligari se passus est;eodemque die sub vesperam venit ad templum Christianis dumta-
xat militibus comitantibus. ibi cùm aliquandiu precationi vacasset; pœnitentiæ Sacra-
mentū à me poposcit supplex,& simul rationem ac viam confessionis bene atque ordi-
B ne peragendæ. Præceptiones igitur illi quasdam tradidi Iaponica lingua conscriptas,
quibus perlegendis,& notando si quid opus esset,totam eam noctem nulla capta quie-
tis parte consumpsit, ac deinde peccata de more confessus, arcem introijt. Gerit au-
tem ad assiduam mortis recordationem propalam è rosario maiusculæ formæ cal-
uariam, aliaque eiusmodi religionis insignia præsefert eò clariore tum virtutis indi-
cio, tum pietatis exemplo,quod idē & in ipso flore iuuentæ nunc est, & bellator egre-
gius. Idem in illo Meacensi discrimine veritus templi nostri direptionem, non modò
milites ad eius custodiam,sed etiam iumenta misit ad supellectilem auehendam, & sum
ma cura quotidie ex arce,quo loco res esset,per internuntios exquirebat:meque codi-
cillis monebat identidem,vt ex ijs periculis Tambam effugerem ad suos, datis ad eos
litteris vt me perinde ac semetipsum acciperent. Rebus deinde vtcunque compositis,
vt primùm Nubunanga discesit,confestim salutandi caussa venit ad me, suaque me-
cum assiduè negocia communicare non desinit; ac præter insignem probitatē & fidem
tam docili est ingenio, vt Lusitanicas notas imitari bis terve dumtaxat aggressus,recen
tissimas ad me litteras dederit Lusitanico charactere cōscriptas. Præterea cum Bonzijs,
apud quos diuersatur,de religionis veritate concertat: refellitque mirum in modum
eorum insanias. quin etiam suis militibus pium aliquem librum quotidie lectitat ipse-
C met,eosque ad Christianam fidem studiosè adhortatur. In prædijs ac locis, quæ virtu-
tis ac præmij nomine Cubus eidem attribuit, fanum est Massunogi nescio cuius, in pri-
mis totius Iaponis & ipso ornatu & genere structuræ visendum. id ille disturbare con-
stituit, & ex ea materia in oppido suo Tamba templū exstruere ad populares suos Chri
stiana religione imbuendos.& ego ob idipsum,sedatis motibus hisce, mittere illuc Lau
rentium cogitabam. Frater ipsius natu maior, Guembadonus nomine iam triduo per-
git nostris concionibus interesse,quæ ter,quaterue singulis diebus habentur. alij præ-
terea è Ioannis familia ventitāt,itemque Naitus Iosadonus ordinum ductor ex eadem
regione, in Ienxuana secta valde versatus.is, quindecim concionibus auditis, baptis-
mum efflagitat;sed eum ego,vt cæteros fere candidatos,ad finem vsque catechismi re-
iecī. E militibus Naetondoni diem extremum obijt neophytus, cui nomen erat Roma-
no;huic ego morienti affui in tempore:eundem extulimus publicè magna hominū fre-
quentia:siquidem funus à Christianis omnibus Meacensibus, & ab vniuersis commili-
tonibus non modò fidelibus, verùm etiam ethnicis concelebratum est.

In Regno quoque Voaris,quamquam in summa operariorū inopia, feliciter admo-
dum Christiana religio pullulat. Supplet autem doctoris vicem,egregia fide & carita-
te non ignotus tibi neophytus, Constantinus, cuius viri de laudibus mira perferuntur
ad me. Domi suæ oratorium ornauit, quò Christiani omnes philosophandi caussa con
ueniunt.in eo cœtu explicat ipse præcepta Decalogi,ex commētarijs quæ habet apud
se.mortuos etiam Christiano ritu sepulturæ mandat: baptizat infantes:ethnicis Euāge
lium prędicat:redarguit Bonzios: denique pusillum gregem pro viribus tuetur adeo,
vt Voarenses Christiani vulgo Constantini discipuli nominentur. Conuertit etiā sub-
inde (Spiritu Sancto adiuuante)ad CHRISTVM aliquos,è quibus nuper quosdam du-

Universidad de Deusto
Biblioteca

xit ad nos eo animi candore, summiſsione, virtute viros, vt primitias ſpiritus in ijſdē facilè agnoſcas. ij, cùm ad obeūda hebdomadę ſacroſanctę ſolennia amplius quatriduī iti nere per infeſta latronibus loca Meacum veniſſent, templū ingreſsi, proſtrauēre ſeſe illicò ad aram, effuſè flentes, agenteſque Domino gratias, quod ſe ad ſacra illa officia incolumes perduxiſſet. Singulis ego piacularem globulum Roma tranſmiſſum donaui, quod illi munus perinde ac theſaurum quempiam ita ſimul & venerabundi, & læti accepere, vt vel eam vnam ob rem tanti fuiſſe labores itineris omnes, & omnia vitæ pericula dicerent. Conſtantino verò præbui etiam icunculas, & ſtanneas Cruces, Voarenſibus diuidendas; itemque linteum in exſequias defunctorum. Hiſce muniti præſidijs, & catechiſmo probè iterato, poſt feſta Paſchalia in patriam rediere, Meacenſibus Chriſtianis ad ſex millia paſſuum officij cauſſa proſequentibus.

Venio ad res Cauachenſes, quo in Regno complures item numerantur eximia fide ac probitate neophyti: cuius rei haud obſcurum præbuit documentum Hector ille, qui ibidem ad te (ſi meminiſti) cum vxore ac liberis adijt. Cùm enim adoleſcentē ethnicum nobilem ipſius curæ concreditum, intemperanter agentem, amicè obiurgaſſet, vt ſunt iuuenes, diuites præſertim, aduerſus monita contumaces & aſperi, ita offenſus eſt nequam ille, vt paulo poſt percuſſores ad interficiēdum Hectorem dæmonis inſtinctu ſummiſerit; quos bonus Chriſti diſcipulus vt in ſe repente vidit irruentes, deuexa iam ætate vir, & inermis, apprehenſo quem è ceruice geſtabat globulo, IESV dulce nomen implorans, multis vulneribus crudeliter confoſſus occubuit. Eius vxorem quatuor cum filiolis Chriſtianis conquiſitam recepit illicò in fidem ſuam Iquenda Sangadonus primarius vir è Mioxindoni familia, eiuſque inopiam ac ſolitudinem in oppido Sanga ſuſtentat ſanè quàm inſigni pietate vir, & Chriſtianorum omnium quotquot in eo ſunt Regno, parens tutorque fidiſsimus. Hunc arci Vacaianæ præpoſitū, cæteroſque neophytos commorantes ibidem, ethnici tres cùm occidere ſtatuiſſent, arcemque hoſtibus prodere; conſcelerata eorum conſilia diuinitus patefacta ſunt in ipſo pæne articulo aggrediendi facinoris. itaque & Chriſtiani periculum euasere, & infideles illi paulo poſt, Mioxindoni iuſſu cogitati ſceleris capite pœnas dedere, cuius euenti felicitas iure tribuenda videtur precibus meritiſque Sangadoni.

In eadem loca (vt ſcripſi ad te antea) Organtinus Italus cum Laurentio, & Matthęo profectus paulo ante natalem Domini diem ingenti Chriſtianorum lætitia acceptus eſt, cumque in ipſis natalitijs circiter quindecim ſacro fonte abluiſſet pleroſque è Mioxindoni domo; redire parantem, Sangadonus vnà cum reliquis Chriſtianis magno adhibito conatu, varijſque rationibus ad vſq; Paſchalia feſta retinuit. Interea quid actum ſit à noſtris, ex eiuſdem Organtini epiſtola cognoſces, cuius præcipua capita hoc loco mihi ſummatim addere viſum eſt. Organtinus Brixianus, Ludouico Froio Meacum. „ Dominico die palmarum cùm Sangam vndique Cauachenſes neophyti conueniſſent, „ amplius C C. (nam per Quadrageſimæ tempus nonnulli ſe ad CHRISTVM adiunxe- „ rant) eo ipſo die magno omniū gaudio ſupplicantes incesimus; in Paſchate verò, ſacra- „ mentum confeſsionis obiere nonaginta quinque; Communionis autem ſeptuaginta, „ quo ne maior eſſet numerus, ſacerdotum inopia factum eſt, ſolus enim eram, ſed in om- „ niū animis vtique poſt illa myſteria liquidò vis gratię cæleſtis apparuit. deinde rurſum „ alternantibus choris, fidibuſque ſubinde canentibus, agmine compoſito proceſsimus „ ad Crucem vſque magna turba ſpectante gentilium. ea cæremonia peracta ego ſacrum „ ritu ſolenni peregi, concionem Laurentius habuit ingenti auditorum tum approba- „ tione, tum fructu; ac ne ſua corporibus quoque refectio deeſſet, quotquot aderāt Chri- „ ſtiani Sangadonus omnes ibidem excepit admodum liberali conuiuio. Sic illi abierunt „ dies. Nunc ego Sacaium parabam excurrere, vt quibus neophytis Sangam venire non „ licuit, eorum ibi confeſsiones audirem. Vale. Sanga. Hactenus Organtinus, qui quoniam Iaponijs iam núc ſine interprete ipſe per ſe præbet aures, vel inde exiſtimabis quàm breui quantum in huius linguæ cognitione profecerit.

Ego paucis hiſce diebus baptiſmatis fonte luſtraui Naitum Toſandonum, quem ſupra dixeram concionibus frequentem adeſſe (is Thomam nouo nomine appellari ſe voluit) deinde Guembadonum Ioannis Naetondoni fratrem, qui hoc tempore in familiaribus eſt Cubi, eritque, vt ſpero, huic Meacenſi Eccleſiæ non paruo adiumento. acceſsit etiam filius ipſius Guembadoni annos natus nouem, quorum alteri Iuliani, alteri Benedicti nomē indidimus. Is deinde Iulianus milites Cubi prętorianos, è quibus habet

habet complures amicitia ſibi coniunctos, cæpit paulatim ad noſtras conciones allicere: audiuntque libenter, & capiunt quæ dicuntur, iamque nonnulli ſe ad Chriſtum adiungere decreuerunt.

Organtinus, & Laurētius ante octo dies huc Sanga redière, itaq; Laurentiū celeriter miſi Tambam, ad Euangeliū promulgandū, vehementer id efflagitante Naetondono. In Regno Iquendæ vnus dumtaxat eſt Chriſtianus, ſed mirum in modū ſtudioſus fidei propagandæ. Huius adhortatione permotus vnus è triumuiris Regno adminiſtrādo, venit hodie cum aliquot è ſuis ad me, audiendi Euangelij cauſſa; quod hiſce militibus labore & diligentia maxima ab horis meridianis ad veſperam vſq; ſine intermiſſione explicatur ac traditur. Ex ijs multi iam è catechiſmo cùm alia, tum ipſas precatiunculas chirographo ſuo deſcriptas, admodum facilè memoriter hauſere. Sanè quàm optatum fuerat nobis, in Iquendæ regionem inferre verbum Dei: gens enim eſt acri in primis ingenio, nec dum nobis ad eam adſpirare licuerat.

Sed paginæ iam nimis multæ procedunt. itaq; modum epiſtolæ faciam, ſi quædam adhuc de Nubananga ſubiunxero. Præter Frenoiamenſem, (quā ille Rex, vt antea ad te ſcripſi, funditus euertit) alię ſunt etiam Bonziorum Academiæ. in ijs & longa ſexcentorum annorum pace, & varijs opibus ad omnes deliciarum vſus eò cōgeſtis, in primis clara celebriſq; fuit ea, quam patrio nomine Facuſangin appellant. Multa viſebātur ibi cœnobia Bonziorum, & ſeparatæ præterea ipſorum ædes numero mille quàm ornatiſſimæ, cōmodiſſimæq;. In horum quoq; Bonziorū pernicię intentus iamdiu Nubunāga, ſuſtinebat tamen ſe, dū aliqua ſe offerret cauſſa probabilis. Ea vt apparuit, quippe præda quā è regno Voaris quidā ex hoſtibus eius abegerat, apud hoſce Bonzios depoſita & cuſtodita; enimuero ille nihil cunctandū ratus, poſt factas cum Cubo inducias, confeſtim cum exercitu venit illuc: multiſque incenſis ædificijs, & cuncta illa Bonziorū gaza direpta, egregiè ſuas iniurias vltus eſt. Ac vide quàm non diſſimulanter factis dictiſque Iaponicæ ſuperſtitioni, ciuſdemq; cuſtodibus bellum indixerit. Xinguen eſt Rex Cainochuni, qui patre in exſilium pulſo per vim, fratre autem natu maximo in cuſtodiam incluſo, regnum inuaſit; inſano deorum cultui vſque adeò addictus, vt poſt aditam regni poſſeſſionem, barba & capillo poſito, ſe in Bonziorū ordinem adſcribi voluerit: nec ſolùm eo habitu, & ſtola ornatus incedit, ſed etiam ter quotidiè ſacris operatur, ſexcentos ad eam rem ſecum trahens Bonzios. Is per cauſſam inſtaurandæ Frenoiamæ, & diruta Quanonis tępla reficiendi coacto exercitu, & locis aliquot dolo magis & fraude quàm vi aperta occupatis, antiſtitem ſe, & aſſertorem profitetur auitæ religionis: & ſibi iactat eſſe propoſitum, in ea tuenda colendaque vincere Xacam ipſum, fama ſanctimoniæ celeberrimum. Idem cùm ante aliquot menſes dediſſet ad Nubunangā litteras cum arroganti inſcriptione, Tendaino, Taxu, Xamon, Xinguen, hoc eſt, ſummus in domicilio Regum, religionumque Xinguen; viciſſim illi reſpondit hic alter cum horrendo plane ſui nominis titulo: Dainoquu, tennomauon, Nubunanga: id eſt, Nubunangā domitor dæmonum, hoſtis oppugnatorq; ſectarum. Nec ſanè falsò: pergit enim diabolicos hoſce ritus, & nefaria ſacra, & omina, quibus Iaponij mirum in modum ducuntur, & ſacrificulos omnes non modò palam irridere atque contemnere, ſed etiam deteſtari, & omni conatu delere: vt non immeritò ab hiſce neophytis flagellum diuinæ iuſtitiæ nominetur. nec deſunt qui eūdem (licet nondum id apertè præſeferat) intimis tamen ſenſibus eſſe Chriſtianum exiſtiment. Quæ cùm ita ſint, pro certo putarat Iaponicum vulgus, Nubunangam religionis tam multis locis tam grauiter violatæ, breui pœnas daturum. Nunc verò contra, cùm videant omnia illi è ſententia cedere, fieriq; potentiorem in dies; valde offendi cępere in ſuis dijs, & conceptam à pueris opinionem de ipſorum numine ac maieſtate paulatim deponere: quæ res minimè aliena noſtris rationibus videbatur, atque vtinam percrebreſcat.

Hæc ego, Pater optime (quominus œconomiam in ſcribendo requiras) ex interualliſ ad te fere noctu exarabam, erepto è ſummis occupationibus tempore. Si quid proinde acciderit litteris dignum, non deero veſtris omnium deſiderijs. Vos interim iſtic valete, noſtramque imbecillitatem veſtris holocauſtis, pijsque ſupplicationibus fulcire quotidiè pergite. Meaco. xv. Cal. Iulias. MDLXXIII.

Selectarum Epiſtolarum ex India Finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE QVINQVAGINTA DVOBVS E SOCIETATE IESV, DVM IN BRASILIAM NAVIGANT, PRO CATHOLICA FIDE INTERFECTIS,

EPISTOLAE DVAE.

PETRI DIAZII AD LEONEM Henricium Prouinciæ Lusitanæ pro Societate Iesu præpositum.

EXPONAM his litteris felicem exitum Ignatij Azebedij Brasiliæ Præpositi Prouincialis, & comitum. Nonis Iunij, cum Aloysio eiusdem Brasiliæ prouinciæ pro Lusitaniæ Rege præfecto, classe nauium septem, Olisipone profecti, octauo die Materiam hanc insulam prospera nauigatione tenuimus. Nouem circiter & sexaginta in vniuersum è Societate nostra conscenderamus, in tres onerarias distributi. Quę S. Iacobi dicebatur, ea cum Didaco Andradio multisque alijs è nostrorum numero vehebatur Ignatius. Francisco autē Castrio cum fratribus duobus, & pueris orphanis, Ioannis Fernandi obtigerat nauis. Me Socijs cum amplius viginti, eadem quæ Aloysium Præfectum nauis exceperat. Et quoniam certis de caussis in hoc Materiæ portu aliquandiu subsistere decreuerat Aloysius; vectores & nautæ S. Iacobi, quod multa negotia haberent in Palma ex Canarijs, seu Fortunatis insulis vna, magnopere efflagitarunt, vti sibi liceret præire: se expeditis maturè negotijs, aduenienti reliquæ classi præsto futuros. Atque initio quidem recusabat Ignatius, in tanto maris & piratarum discrimine à cæteris digredi periculosum ratus: verùm deinde victus precibus, abeundi veniam ab Aloysio petijt: qua impetrata, quasi diuinaret ea quæ postea consecuta sunt, pridie eius diei qui Apostolorum Principi sacer est, Sacramento Confessionis & Communionis præmuniendos curauit omnes, & simul diuisit ijs Agni cælestis cereas imagines aliquot, à summo Pontifice consecratas, & alia quædam religiosa munuscula, quæ ex vrbe Roma secum attulerat.

Hisce peractis, soluere pridie Kalen. Iulij vento secundo, qui tamen eos in medio cursu defecit. Porro Dominico die proximo, quinto nonas Iulias, allatum huc est, Iacobum Soriam maritimæ rei pro Nauarræ Regina præpositum (is Caluini sectator egregius, capitales inimicitias cum Papistis, sic enim Catholicos per ludibrium hæretici appellant, exercere sese palam profitetur, ac prædicat) stare cum nauibus circiter septem in portu ad quinque leucas hinc sito, cui à Sancta Cruce nomen est. Perturbauit is nuntius

A nuntius vehementer omnium animos, statimque Aloysius, oppidique præfectus cum populo vniuerso ad pugnam comparauêre sese. Itaque Sabbati luce quæ consecuta est, cùm se Iacobus Soria in conspectum nostrum dedisset, occurrentibus sibi Catholicis, qui probè instructa militibus tormentisque nauigia decem eduxerant, perterritus cessit, fugaque sibi consuluit. Hosté fugasse contenti nostri postridie reuertuntur: illic verò hoc perfunctus periculo, Canarias petijt, ac die Iouis insequenti ad aspectū vsq; Palmæ Insulæ, & onerariæ nostræ, quæ portum capere nunquam potuerat vento destituta, sanè feliciter est prouectus. eo autem ipso die Ignatius manè cum ceteris fratribus ad Tertiæ cohortis (id loco nomen) vicum à portu leucas quinque circiter, scapha contenderat eo consilio, vt si daretur facultas, ad portum terrestri itinere peruenire: sed cùm res exitum non haberet, in nauim se denuo recipere sunt coacti. Vt vel ex hoc satis appareat, expetendum id genus mortis paratū illis fuisse diuinitus: eoque magis, quòd iter illud leucarum octoginta, vix diebus quindecim ab ipsis emensum, addo naui minimè impedita, vento etiam initio (vt diximus) valde secundo; id iter totum nauibus quinque (& quidem earum nonnullis admodum onustis) non plus triduò ab Iacobo Soria decursum est. Postridie nostri eadem malacia nouem fere millia passuum à littore detenti, vbi aduentantes Caluinianos aspiciunt, paucis dispositis tormentis ad defen-
B sionem extemplò parare sese: Ignatius autem sumpta Mariae Virginis imagine, quā Roma secum extulerat, prout res & tempus postulabat, ad officium, atque ad pietatem cunctos hortari. Interea vnum è nauigijs hostes ad nostram onerariam applicant, in eāque tres primò, in ijs nauclerus magna apud eos existimatione, transiliunt. atque ij quidem statim à Lusitanis interfecti: sed maiore deinde hostium irrumpēte numero, diutius obsisti nō potuit. Tum Iacobus Soria, vbi cognouit nostræ Societatis homines ibi versari, omnes ad vnū occidi imperauit, vociferatus: interfice, interfice, quoniā ad prava dogmata disseminanda Brasiliam petunt. In eorum numero, qui onerariam occupauerant, erat Iacobi cognatus quidam: qui cùm vitam aliquot Catholicis promisisset, id iussit Iacobo renuntiari. quæsiuit ille, cunctine presbyteri (sic enim nostros vocabat) essent interempti: cùm interemptos esse responsum fuisset, tum ab alijs manus abstineri non vetuit. quo facto sanè præclarè suum in nos odium expromsit, præsertim quòd paucis ante diebus, intercepto nauigio, quo Franciscani concionatores duo, totidemque seculares, vt appellant, sacerdotes in Lusitaniam vehebantur, eorum nulli necem intulit: nactus deinde nostros magna ex parte adolescentulos tyroneosque, nulli pepercit omnino. Mactatus est autem omnium primus Ignatius, quem obuiam hostibus prodeuntem elata manibus ea quam dicebamus imagine, magnoque
C animo profitentem sese cum suis esse Catholicum, lanceæ tribus ictibus confoderunt, & sacram imaginem extorquere frustra conati sunt. tum Didacus Andradius in amplexum ruit Ignatij: atque ita coniuncti simul ambo confecti vulneribus præcipitantur in mare vnà cum ipsa imagine, quæ de Ignatij manibus nunquam exciderat. Inde tabulata onerariæ subeunt, quo Ignatius in eo tumultu fratres octo & triginta (tot enim erant eum ex hoc portu prosecuti) condiderat: binosque, ac ternos ordine deinceps eductos ad nauis marginē, ac talaribus tunicis, quamquā exigui admodū pretij, exutos, adacto bis terve singulis in viscera pugione, semianimes è naui deturbant: quorundam etiam præcidunt brachia, vt omnem prorsus euadendi spem ijs adimant. Atq; hunc exitum felix comitatus ille sortitus est. Postea quæsitum de trium illorū cæde, qui ex hostium classe in onerariam primi transcenderant. Eius auctores cædis, onerariæ gubernatorem cum administris duobus, ad se perduci furore percitus iubet Soria. ibi, ipso non solùm imperante, sed etiam inspectante, viuentium pectora dissecantur, & extracta crudeliter intestina deijciuntur in pelagus. Iam verò hanc immanitatem Caluiniani illo etiam scelere cumulant. in onerariam reuertuntur, sacrosanctum caput vnius ex vndecim Virginum millibus, quod solatium neophytorum Ignatius in Brasiliam asserebat, è carchesij fune contumeliosè nefarieque suspendūt: deinde arreptam aliam Virginis Deiparæ effigiem, egregio perfectam opere, quam item Roma Ignatius auexerat, cum sacris alijs imaginibus permultis, in angulo nauis per ludibrium collocant: in easque vt in scopum ficas eiaculari lasciuientes incipiunt. Rosaria verò benedicta, ac sanctorum reliquias, libros que de religione, & alia scripta quædam ad Brasiliæ prouinciæ rem magnopere pertinentia, vt sibi minus vtilia, vel superuacanea potius, alto mandarunt. Huius rei gestæ seriem totius à Lusitanis duobus accepimus, qui spe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui spectatores affuerunt, cùm per eos dies à Caluinianis captiui detinerentur. Qui è D nostris occisi sunt, æquè nouitij ac veterani, præclaris erant adiumentis rerum gerendarum instructi: itaque ad rem Christianam promouendam valde habebantur idonei.

Obstupesco sanè, mecum ipse considerans mutationes migrationesque nostrorum è naui in nauem Olisipone primùm, deinde in hac insula Materia: vt felix ille manipulus, sicuti Gedeonis quondam milites, pæne viritim à Domino lecti fuisse videantur. Me in S. Iacobi nauem imponere, ipse apud Aloysiũ præfectum remanere Ignatius iam prope decreuerat, sed mutauit deinde consilium: partim vt equidem existimo, ne laborem atque periculum subterfugere voluisse videretur; partim etiam quòd ego tanto indignus bono videlicet fui. Reliqui sumus nunc è Societate ad triginta. Cæptum iter numinis fiducia persequi certum est: vtrum eodem euẽtu, nescimus: illud quidem intelligimus: Iacobum Soriam id vehementèr expetere, nobisque tendere insidias. Sed iam instat hora profectionis, itaque finem scribendi facio, meque & comites tuis cæterorumque sacrificijs ac deprecationi commendo. Ex insula Materia XV. Kalend. Septemb. M. D. LXX.

FRANCISCI HENRICI Præpositi Domus Olisiponensis ad socios, Romam.

EXITVM Ignatij Azebedij, & Sociorum nouem & triginta iam cognouistis, vt credimus; qui Brasiliam vnà cum Aloysio regio Præfecto petentes, vt in ea prouincia, rei Christianæ procurandæ caussa, more nostro collegia instituerent, in itinere à Caluinianis oppressi, vitam in professione fidei Catholicæ profuderunt. Nunc aliorum XIV. qui anno post, in eadem caussa parem præstiterunt animi fortitudinẽ (ad septuaginta enim è nostris Olisipone discesserant plures in naues impositi) persequemur eo ipso ordine, quo rem totam alter duorũ, qui Dei benignitate superfuêre, nobis exposuit.

Post obitum Ignatij, cùm Lusitanicæ naues è Materia insula cursu in Brasiliam directo soluissent; aliæ alium euentum sortitæ sunt: ea verò, qua Petrus Diazius cum Socijs aliquot vehebatur, ad Cubæ insulæ portum, cui à sancto Iacobo nomen est, fluctibus & procellis adeò labefactata peruenit; vt eâ relinquere planè sibi necessariũ duxerint. Sed cùm alia esset ibi nulla, ad Abanam eiusdem insulæ portum, in Orientem procedere statuunt; ac tridui primùm iter emensi pedibus; & quidẽ excalceatis, imbre denso atq; perpetuo, via teterrima; difficultatibus præterea vt in eiusmodi regione, maximis; exiguo & aperto sese commisêre nauigio, ventis pluuiæque adeò expositi, vt non commeatus modò corrumperetur humore nimio, sed & ipsa quibus erant induti vestimenta pæne putrescerent. Eo nauigio quattuor & septuaginta leucas Abanam vsq; prouecti, maioris formæ naui in eo portu cõducta, Augusto mense denique ad insulas Tertias, Aloysium regium Præfectum, & è nostra Societate Franciscũ Castriũ, & quinque fratres qui antecesserant, assequuntur. Hic Aloysius, nauali turba vehementius imminuta, quod & ex oneraria ipsius, in tam difficili ac diuturna mensium quindecim nauigatione viri sexaginta perierant, & ad Antilias multi substiterant; multi etiã laboribus periculisque defatigati, mutato consilio in Lusitaniam inde reuerterant; cùm superesset vectorum & nautarum vix quod in vnam satis esset onerariam (in quibus tamen ipsis fœminæ quinque & viginti, imbelli cum puerorũ grege numerabantur) redactis in vnum omnibus, cæptum iter vnica naui peragere instituit; soluitque feria quarta, octauo Idus Septembris. Porrò è Societate nostra (totidem alijs fere tempestate disiectis, de quibus nihil dum certi compertum est) quattuordecim aderant, Patres duo, Petrus Diazius & Franciscus Castrius; duodecim fratres; Alfonsus Fernandus, Gaspar Goes, Andreas Pais, Ioannes Aluarus, Petrus Diazius, alter eodem, quo Sacerdos nomine; Fernandus Aluarus; & ex nouitiorum numero; Michael Tarraconensis, Franciscus Paulus, Petrus Fernandus, Sebastianus Lupius, Didacus Fernandus, Didacus-

A dacusque Caruallius. Dies octo in altum Oceanum prospero flatu prouecti, naues quinque sole iam occidente conspiciunt, quarum erant Gallicæ quattuor, vna Anglica. Eæ, dissimulato in noctem vsque consilio, conuersis deinde repente proris, vento secundo nauem nostram insequuntur. Id vt animaduertit Aloysius, ratus (id quod erat) & hostes esse, & hæreticos; aduocata statim concione, socios nauales ad prælium acriter ineundum hortatur, mortemque vt Christianos deceret, pro Catholica religione fortiter oppetendam. deinde arma expediri, culcitras locis opportunis prætendi, saxorum vim congeri, sulphurei pulueris cados promi celeriter imperat: dispositis denique ad pugnam stationibus, peccata ritè confessus est ipse, & cæteri quibus ea nocte confitendi spatium datum est. verùm inalbescente iam die, rostrata hostium nauis ex earum genere, quos Galeones appellant, ad nostram appropinquauerat, amplior & eminentior multo; duabusque tormentorum significationibus, de more, iusserat à Lusitanis vela submitti. Cùm illi nequaquam parerent; tum hostes facto ter in onerariam impetu, quinque ex eorum numero occidunt, septemdecim, eosque ferè omnes in cruribus vulnerant, sic, vt funibus, ne caderent, altera manu apprehensis, non nisi altera decertare possent. Et quamquam hæretici è superiore admodum loco pugnabant; haud tamen incruentum eis fuit certamen: siquidem & initio dimicationis de suis ferè viginti amisere, vulneratis præterea circiter vndecim; & deinceps tribus bombardæ ictibus læsi grauissimè sunt, quorum vno diffractus ma
B lus & vela prostrata; altero perforatum carinæ latus non sine magno eorum discrimine aquas accepit; tertio discerpti decem simul hæretici: quæ tametsi erant omnia non leuia incommoda, nihil tamen hostes æquè perturbauit ac vela deiecta, prorsus vt de se actum iam arbitrarentur. Tum verò ex ipsa desperatione omnibus connixi viribus, quartum iam nostros inuadunt, & minore quàm putauerant negotio superant. decem quippe non amplius propugnatores erant relicti, quorum quinque in prora collocati, primo impetu cecidere. Itaque patefacto iam aditu, hæretici ad sexaginta vi maxima irrumpunt, quos Aloysius, cùm duas ferreas glandes alteram accepisset in pectore, alteram in crure, quamquam exhaustis iam corporis viribus, magno tamen animo constituit opperiri; gladioque, & scuto nunquam abiecto, ad extremum vsque spiritum dimicauit egregiè. Eius morte à reliquis deditio facta. quæ tamen ad mitigandam hostium crudelitatem minimè valuit. nam diabolicis instincti furijs, obuios quosque obtruncant: Aloysium, ignari quis esset, nudatum, itemque aliorum corpora multis adhuc spirantibus, in vndas proijciunt. Vestibus deinde in Sanctorum reliquias, & sacras imagines furor, quarum erat ingens in ea naui numerus. Has hæretici Catholicis per vim extorquere, trahere per tabulata, calcare pedibus, in ignem denique gratulabundi conijcere: simul, ore impurissimo, in Sanctos quo-
C rum erant illæ reliquiæ, blasphemias euomentes, quas horret animus scribere. quin etiam, repertas vigesimo post die statuas duas, alteram sacratissimæ Virginis, alteram Angeli, in publicum, sacrilegis fregere manibus, caput Angeli per ludibrium tota naui circumferentes. Tertium & trigesimum vagati diem, capto etiam Algarbiensi nauigio, prædam exposuere postremò ad Oruium promontorium oræ Callaicę. Classi prępositus erat Ioannes Cadauilius Gallus, hęreticus vehemens, & Ecclesiasticorum ordinum inimicus acerrimus: rostrata vehebatur eadem, qua Iacobus ante Soria Ignatium Azebedium & comites ceperat & occiderat. In Aloysium verò præfectum incidere Caluiniani, cùm ab insula Gomera, eam depopulati, soluissent. atque is fuit Aloysij & Lusitanorum obitus. cuius viri de fortitudine virtuteque frater noster ita multa commemorat; vt pro certo habendum sit, animam eius in cœleste domicilium commigrasse. Nunc veniamus ad nostræ Societatis homines, quod maximè nobis propositum est. Ij, cùm hostes infesti aduentarent, à media nocte ad lucem vsque expiandis per Confessionem criminibus quisque suis vacarunt. Deinde tabulata subire iussi, non nisi commisso prælio ascenderunt ad animandos milites, cibo recreandos, & curanda vulnera. Sed quo tempore facta est deditio, in summa naui, præter Castrium exstabat eorum nemo: namque is paulo ante ad excipiendam vnius è gubernatoribus Confessionem ascenderat, ad imam proræ turrim ex vulnere animam agentis. In eo munere occupatum, hæretici vulneribus quàm plurimis punctim cæsimque confodiunt, ira maxima perciti, nimirum eo quod Ecclesiæ sacramenta ministrantem offenderant. Nam in cæteros non adeo sæuiêre: in Castrium verò certatim omnes. Sub idem tempus Petrus Diazius, qui ad eam vsque horam Confessionibus eorum qui sub tabulatis erant, operam dederat, atque hilari semper ac sereno vultu animauerat cæteros,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cæteros, Gaſpare Goe ſequente, in apertum prodijt. Vt primùm apparuëre, vtrunque D
Galli confeſtim occidunt. nec puero quidem ætatis admodum teneræ parcunt, qui à
Petro ægrè ſeſe diuelli patiebatur. Atque hoc maximè modo tres ij primo congreſſu
cæſi ac nudati, deijciuntur in pelagus. Tum vndecim reliqui, ſedato iam pauliſper tu-
multu, ſeſe inuicem plenis pietate ſermonibus adhortati, vltro in editiora nauis eua-
dunt: nec modò, latendi cauſſa, in cæteram turbam ſeſe nõ inſerunt; ſed etiam in vnum,
dedita opera, conglobati omnes, apertè profitentur ſe & eiuſdem eſſe religionis cuius
tres modò perempti, & æquè paratos ad mortem communis Domini gratia ſubeũdam.
Quos, circumfuſi confeſtim hæretici, dictis factiſque eo die toto contumelioſè ac pe-
tulanter illudere ac diuexare non deſinunt, cùm illi reſponderent nihil, niſi ſi quid ad
honorem Dei, vel ad dignitatem Eccleſiæ Catholicæ pertineret. Vbi nox adfuit, ma-
nus ad terga religantur inſontibus: atque inter vinciendum, accidit vt Michael Tarra-
conenſis è vulneribus, quæ in brachijs principio acceperat, ingemiſceret. Quæ res tan-
tum abfuit, vt hæreticos ad miſericordiam permoueret; vt etiam arreptum furenter
hominem, multa ingerentes probra, è naui præcipitauerint; &, ne incomitatus abiret,
Franciſcum quoque Paulum (nam is erat proximus) eodem impetu deturbarint. Cæ-
teri omnes, vinclis (vt dicebamus) iniectis, in Aloyſij cubiculum detruduntur: adhibi-
tiſque cuſtodibus, totam eam noctem, partemque inſequentis diei, prope per inediam
tranſigunt: cùm interea ſuper alios alij ad oſtium adeſſent carceris, modò læta, modò E
triſtia nuntiãtes: quidam etiam truci obtutu, ſtrictis minaciter gladijs fremerent: Papi-
ſtæ, Latrones, ecquis erit aliquando qui vitam vobis eripiat? & alia eiuſmodi. Interea
noſtri, quaſi futura proſpicientes, magno animo ſeſe ad extrema quæque parauerant:
nec eos fefellit opinio. Nam educti è carcere, damnantur capitis. Iamque parabantur
laquei vt ſuſpenderentur ſinguli è maximo nauis malo; cùm Præfectus, maioris præda
ſpe, quòd eos putaret pecuniam, ad templum in Braſilia exædificandum, ſecum attuliſ-
ſe, rem in præſentia diſtulit; ſed eorum comperta denique inopia, Petro Diazio, Dida-
coque Caruallio ibidem relictis, ſeptem reliquos in roſtratam ex oneraria transferri
iubet. Hic eos hęretici denuo circumſiſtere; nec ſolum in fratres noſtros, verùm etiam
in Romanum Pontificem CHRISTI Vicarium, in Eccleſiaſticos ritus, in Sanctos eo-
rumque venerationem, denique in Sacramentum ipſum altaris, contumelioſa atq; im-
pia verba proferre. ad quæ cùm illi fortiter admodum reſponderent, cædebantur pu-
gnis, alapiſque frequẽtibus, defenſores Catholicę fidei: quin etiã exquirebantur diligẽ-
ter in ſummis capitum verticibus, ſacrę quas appellant coronę, quarum hæretici ſi quas
inuenerant, has verò iterum iterumque ſinguli tundere; & ſimul iurgijs & maledictis
in eoſdem inuehi cùm alijs multis, tum illis præſertim: canes, fures, veteratores; per vos
ſtat quò minus conſpirent vniuerſi mortales atque conſentiant, ſublatiſque diſcordijs
ac tumultibus, tranquilla omnes pace atque otio perfruamur. Veſtro ſcelere non mo-
dò Germania, & Gallia, verùm etiam Braſilia, atque adeo toto terrarum orbe prava
doctrina diffunditur. Erat è nouitiorũ numero Petrus Fernandus, faber lignarius; om- F
nium recẽtiſsimus ille quidem; ſed apprimè humilis, & magna virtute vir. Is, initio de-
ditionis, pileo talariq; tunica exutus ab hoſtibus, ne deinde fallente veſtitu pro ſeculari
haberetur, & præclarã pro CHRISTO moriendi occaſionẽ amitteret; aggregabat ſe ad
fratres identidem, vultu oculiſque ad modeſtiæ religioniſque ſignificationem ita com-
poſitis, vt vel ex eo ſatis intelligerent hæretici, hominem eſſe de noſtris. Quo etiam ve-
hementius irritati, caput eius arreptum, vtraque manu ſubrigere, colaphis petere, digi-
tis oculos aperire, palpebraſque diſtendere, paxillos denique mento ſubdere, ne vul-
tum dimitteret. ad hæc illum contumelijs inceſſere eiuſmodi: Canis, attolle facię; fron-
tem exporrige. quæ ille nimirum excipiebat tanta non ſolum animi æquitate, ſed etiam
oris hilaritate, vt eo bono ſe indignum exiſtimans, conuerſus ad Deum, diceret: Quo
meo mihi merito hoc tribuis, vt pro te patiar, Domine? Per hanc ſimul procacitatem
atque ſæuitiam hæretici cùm ſeſe miſeri diutius oblectaſſent, alij demum alio varios in
vſus digreſſi ſunt; ſpatiumque fratribus datum ad inflammandos mutuis cohortatio-
nibus animos, vireſq; recolligendas: quo in genere Petri maximè Fernandi, eius quem
modò dixi caritas ac virtus enituit, cùm in ſingulos congreſſus, lętiſsimo ſemper vul-
tu, cæteros ad conſtantiam ac fidem accenderet, atque ad agnoſcendam inſignem hanc
in ſe Dei beneficentiam, multis rationibus excitaret. Cuiuſmodi ſermonibus dum
ſe inuicem confirmant fratres, magna rurſus circumuenit eos hæreticorum manus.

Inſti-

A Inſtituitur de religione certamen: ex quo, vt genus videatis, vnũ attigiſſe ſat fuerit. Op
pugnabant hæretici ſupplicationes & preces, quibus auxilium à Sãctis more catholico
expoſcimus. qua in diſputatione acrior coortus quidam, ex ijs: Nonne, inquit, cernitis,
in noſtra poteſtate vos eſſe captiuos? quin vos igitur Maria virgo, Sanctiq;, quorum o-
pem implorandam affirmatis, è manibus noſtris eripiunt? cui fratres: Si expediat nos eſ-
ſe ſuperſtites; Beatiſſima Virgo Sanctique, & vitam nobis à Domino, & libertatem obti
neant vtique: ſed quia emori præſtat, idcirco non impetrant. Hæc & alia id genus re-
ſpondebãt fratres: quę illi cùm ferre non poſſent, amentes iracundia & rabie, conſputa
bant ora ſubinde noſtrorum: quin etiãm quodam Alphonſi Fernandi reſponſo permo
tus vnus ex ijs, furenſque: ob id ipſum, inquit, quòd ita dixiſti, peribis. cui Alphonſus,
vtpote Prominiſter: Non ſolus ego, ſed oẽs planè mori parati ſumus. Atqui exſpectate
(ait hæreticus) moloſſi canes, caput egomet vobis pręcidã, voſque (meã fidem teſtor) in
mare proijciam. Hac altercatione in cœnã vſq; ducta, diſcedunt hæretici: fratres verò
tempus nacti rurſus moleſtia vacuũ, de integro adhortari ſe mutuo; diuinam opem in
tali tantoque ſalutis æternæ diſcrimine expetere; Chriſti morte cruciatibuſq; memo-
ria repetendis, ſe ſe ad perſeuerantiã atque ad fortitudinem incitare; Deo denique pro
tam præclara ſibi oblata bene moriendi occaſione gratias agere. Interea hæretici exple
B to epulis ventre, animi quoque feritatem extremo ſupplicio noſtrorum exſaturare cõ-
ſtituunt: nec mora: ſingulos octoni deniue circumſtant, exutoſque tunicis, quanta ma
xima vi, quàm poſſunt longiſſimè à nauibus in altum eiaculantur. Ac Petrus quidé Fer
nandus, & Ioannes Aluarus, natandi minimè periti, fluctibus hauriuntur illicò; cæteri
quinque vnum in locum diuinitus congregati, diu ſeſe ſuſtentant, poſtremum vale ſi-
bi dicentes inuicem, ac veniam inter ſe delictorum petentes. Didacus verò Fernandus,
quem vnà cũ Sebaſtiano Lupio (qui deinde ſuperſtites ambo fuere) ſub noctem hæreti
ci quidam quaſi diuino iuſſu, cibo potuque refecerant, validus viribus, claſſem, quòd
è repentina pluuia venti quieuerant, tardius eũtem aſſequutus, & neſcio quo pacto in
vnam nauium acceptus, Diuinæ conſilio prouidentiæ manſit incolumis. Luctantur cũ
fluctibus reliqui, & quamq; in ſumma difficultate ac defatigatione, Apoſtolico Sym-
bolo, precibuſque fundendis ad Deũ, ſeſe cõtra ſpiritales nequitias cõmunire non deſi
nunt. iamque nox erat media, cũ Alphonſo Fernando in verba præeunte, certos è quin
quageſimo pſalmo verſiculos decantare cæperũt, atque illum præſertim: Tibi ſoli pec-
caui, &c. Verùm laſſitudine tandem victus, & aquarum vi obrutus Alphonſus extin-
guitur, ſpectata probitate, ac religione vir, cuius præcipuè robur animi ac virtus in hę-
reticis modò refutandis eluxerat. Hunc aũt eo conſilio è Luſitania ſecum abduxerat
C Azebedius, vt Philoſophiã, cui magna cũ laude vacauerat, in Braſilica prouincia pro-
fiteretur. Alphonſum ſecutus eſt mox, IESVM inuocans, Andreas Pais: poſtremus om-
niũ Fernandus Aluarus mergitur. Tum Sebaſtianus Lupius in mari medio, nocte intẽ-
peſta, denſis tenebris, imbre maximo derelictus, elatum ſorte quadã in claſſe lumẽ emi
nus intuens, mille circiter & quingentorum paſſuũ interuallo diſtantes conſequitur
naues; quarũ ad vnam, itemque alteram accedens, & vt admitteretur ſuppliciter poſtu-
lans, cùm acerbè minitantes hoſtes, intentaque in ſe tela ſenſiſſet; quaſi ad extremũ per-
fugium, contendit ad vnam è ſcaphis: cuius ad marginem ſtans fortè quidã hæreticus
Paulo mitior, rum Sebaſtiani anguſtijs, tum etiam fortaſſis ab ſe deſertæ veręfidei religi-
oniſq; recordatione commotus, excepit hominem: penulaque contectum, ac furtim
in nauem impoſitum, commentis quibuſdam hoſtium furori atque immanitati ſubtra
xit. Duos autem illos qui in Luſitanica naui relicti fuerant, eodem genere mortis, eadẽ
animi magnitudine defunctos accepimus. Porro nobis hæc omnia Sebaſtianus ipſemet
Lupius expoſuit. nos totam rei geſtę ſeriem his conſignatam litteris eidẽ Sebaſtiano re-
cognoſcendam oſtendimus: cuius ille narrationis veritatem ac fidem ſuo rurſus teſti-
monio comprobauit. Quo etiam ſtudioſius fecimus, vt hanc ad vos mitteremus epiſto
lam, rati eò vobis gratiorem futuram, quò certiora perferret. Quod reliquum eſt, ve-
ſtris omnium ſacrificijs, precibuſque, nos etiam atque etiam Domino commendari per
cupimus. Oliſipone, v. Idus Decembris. MDLXXI.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IGNATII LOIOLAE VITA

POSTREMO
RECOGNITA.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CLAVDIO AQVAVIVÆ PRÆPOSITO GENERALI SOCIETATIS IESV

Ioannes Petrus Maffeius S. D.

QVÆ parens & conditor noſtræ Societatis Ignatius, auctore ac duce Deo geſſit in terris, ea profectò digna ſunt, in quibus commendandis immortalitati, ſcriptorum omnium certet induſtria. Id ſcilicet fuit cauſſa, cùm in eo munere alij non ſine pietatis & ingenij laude verſati ſint, cur ego quoq; delatam olim ad me à Patre noſtro Euerardo nonnullam huiuſce prouinciæ partem, neque ita grauatè receperim; & receptam, ſi minus cum apparatu & copia, certè cum fide curaq;, Deo aduuante confecerim. Nec ſanè dubium, quin, qui talem mihi laborem iniunxerat, huic potiſſimum laboris eius & operæ fructus ac prima libamina deberentur. Nunc, quando, priuſquã in vulgus exirent lucubrationes meæ, ad beatos ipſius Ignatij complexus, vti ſperamus, ille deceſſit; ei nempe qui in vtrumq; Præpoſiti locum & curas nutu diuino ſucceſſit, optimo iure dicandæ fuerũt. Ac tibi quidem, Pater humaniſſime & optime, in præclarum illud exemplar dies noctesq́ue intuenti, minimè dubito quin opus hoc qualecunque, gratum acceptumq́ue futurum ſit. Cæteris vt perinde iucundum ac fructuoſum accidat; nimirum, ab IESV, tuis incenſis officio & caritate precibus & ſacrificijs impetrabis.

IGNATII

IGNATII VITAE LIBER PRIMVS.

Ortus eius, & educatio. *Cap. Primum.*

IN ea Hiſpaniæ regione, quæ ad Pyreneum pertinet, ac vulgi ſermone Guipuzcoa nominatur, in primis clara eſt Loioleia familia. Eius familiæ princeps Bertramus, Ognis & Loiolæ dominus, quæ loca ſunt in finibus vrbis Aſpeithiæ, in matrimonium ducta Marina Sone, æquè clari generis fœmina, quinque ſuſcepit ex ea filias, filios octo: quorum minimus natu fuit Ignatius is, quem Societas IESV parentem agnoſcit; cuius de vita & moribus, quæ nobis fuerint comperta, in vnius Dei gratiam gloriamq́ue litteris mãdare decreuimus. Hiſce ergo parentibus natus Ignatius eſt anno poſt Virginis partum M.CDXCI. regnantibus in Hiſpania Fernando & Eliſabetha, cognomento Catholicis. Ac de prima ipſius pueritia id vnum conſtat, haud ita ſeuera diſciplina educatum à ſuis fuiſſe; atque ab ipſis incunabulis, vt in opulenta domo, profanos admodum hauſiſſe ſpiritus: deinde litteris vix dum à limine ſalutatis, cùm eſſet eximia & animi & corporis indole, continuò in Fernandi regiam à patre miſſum, veteri Hiſpaniæ more, quo in regno principum liberi ea fere conditione ac iure naſcũtur, vt maximus ætate dumtaxat in patrimonio imperioq́ue ſuccedat; reliqui, ſiue ad acuẽdam gentis induſtriam, ſiue ad familiæ ſplendorem in vno capite retinendum, portiuncula quadam hæreditatis aſperſi quæ tenuem in victum cultumq́ue ſit ſatis, vel ſtudijs doctrinæ militiæve dant operam, vel aulæ regumq́ue præſidio ad opes gloriamq́ue nituntur. Hic ille cùm honorarios inter ephebos aliquandiu apparuiſſet, aulicis imbutus moribus ad Antonium Manricum ſeſe contulit Naiarenſium ducem ex ijs, quos in Hiſpania magnates appellãt; quo cum Loioleiæ genti neceſſitudo vetus intercedebat. Atque apud hunc domi foriſq́ue in honore habitus, rei militaris tyrocinia poſuit: & quod ijs fermè vſu venit, qui nondum cæleſtes delicias deguſtarunt, id ipſum Ignatio contigit, vt ardenti laudis humanæ ſtudio, & communis conſuetudinis impetu abreptus, cùm eſſet in corporis ornatu elegãtiſſimus, equorumq́;, & armorũ vſu præcelleret; quod ſibi datũ fuerat tẽporis ad negotiationem ſalutis æternæ, id ille miſerabiliter, vt plerique mortalium, partim in factionum rixarumq́; periculis, partim in amatoria veſania, & cætera ſæculi vanitate conſumeret. Verumtamen inter eiuſmodi vitia, & cęcos errores, præclara quædam emicabant bonæ ac religioſæ mentis indicia. Primũ enim in tanta licentia militari, tamq́ue corruptis hominum moribus, quamuis animo conſternatus eſſet interdum, & multis vndique cinctus anguſtijs; nulla tamen ipſius atrocior vnquã audita vox eſt, quales multæ à nefarijs hominibus in Deum, ac Dei prouidentiam vulgo iactantur. Nec ſolùm ab omni verborum impietate ſemper abhorruit, ſed etiam ſacra omnia ſacrorumq́ue antiſtites naturæ perpetuo inſtinctu admodum religioſè reueritus eſt. Erat præterea intactus ab auaritiæ ſordibus, & à lucri cupiditate vehementer alienus: quod cùm aliàs, tum verò in expugnatione vrbis Naiaræ, quæ in Cantabriæ finibus eſt, perſpici potuit: quam iure belli, cùm dux militi diripiendam dediſſet; Ignatius, quamuis ad ipſum victoriæ pars non exigua pertineret, tamen nec præſentis prædæ dulcedine, nec cæterorum exemplo adduci potuit, vt ſeſe alienæ rei contactu pollueret; non Chriſtiano ſolùm, ſed etiam ingenuo homine id indignum exiſtimans. Quę ipſius altitudo animi in priuatis quoque diſſidijs ac ſimultatibus eminebat, vt ſi quando ex certamine dignitatis (vt fit) ad manus pugnamq́; veniſſet, ſi locus recõcilia-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciliationi daretur, illicò vnà cum armis odium omne deponeret, & cum inimicis in gra D
tiam planè bona rediret fide. Neque verò eidem in magnis arduisque negotijs capes-
sendis alacritas, vel gerendis consilium & cautio deerat. quocirca inter quosdam Can-
tabriæ populos graui orta seditione, legatus ad eos à duce Naiaræ, breui controuersias
omnes magno partis vtriusque consensu & approbatione diremit: ac licet iuuenis ad-
modum esset ætate, in agendo tamen, tractandisque hominum ingenijs, iam tum senilis
quædam in eo maturitas apparebat; prorsus, vt negotium nullum fermè susceperit,
quod non ad optatum exitũ sua lenitate ac virtute perduxerit. quamquam ob imperi-
tiam rerum diuinarum, hæc tam egregia animi bona, & quasi talenta non optimè collo-
cabat interdum: ad hominum videlicet gratiam, ac sui ipsius incrementa ijs artibus
vtens, quas ad vnius Dei honorem & gloriam omnino referri oportuerat.

Conuersio eius ad Christum. Cap. II.

HVNC maximè in modum adolescentia, atque ipso ætatis flore cõsumpto, cùm annũ ageret iam nonum circiter & vi-
gesimũ, à miserabili errore, certoque æternæ vitæ periculo
in rectum salutis iter summo Dei beneficio reuocatus est. E
Tota autem eius cõuersionis ratio fuit eiusmodi. Ardebat
eo tempore Hispania intestini belli tumultibus; quam na-
ctus occasionem Franciscus Galliæ Rex, Nauarræ Vasco-
num quæ Guipuzcoam attingit, Henrico Alibreto cogna-
to suo recuperandæ, cuius pater ex eo regno Fernandi Ca-
tholici armis olim exactus fuerat; Andream Foxium, co-
gnomento Asparotum, cum exercitu iussit in eas regiones impetum facere, qui cele-
ritate vsus, cùm aliquot loca improuiso aduentu cepisset; cumque nobilitas Henrici
cupida ad Gallum sese quotidie adiungeret; Naiaræ dux, qui Nauarræ summo cum im-
perio præerat, eius rei fama commotus, in vlteriorem Hispaniam ad auxilia cõtraben-
da profectus est, Ignatio, pauciscque præterea Pompelone custodiæ causa relictis. Ac cæ-
teri quidem, appropinquante Gallorum exercitu, magnitudine pedestrium & eque-
strium copiarum exterriti, & simul diffisi oppidanorum animis, tempori cedere, & vr-
bem relinquere omnino decreuerant: Ignatius verò, multis verbis homines ab eo con-
silio reuocare conatus, vbi se nihil proficere hortando perspexit, ardentibus oculis de-
testatus ignauiam perfidiamque, spectantibus omnibus in arcem solus introijt, paratus
illam cum aliquot in præsidio relictis omni ope tueri. quo virtutis exemplo permotus
alius quidã Ignatij in studio bellicæ laudis æmulus, eandem aleam subijt: reliquis verò
salus, quàm aut fides aut gloria fuit antiquior. Ventũ deinde in consiliũ est à custodibus F
de summa rei: cumque in tanta propugnatorum paucitate contra tantas hostium copi-
as negarent plerique locum obtineri posse diutius, ac seniorum præsertim sententiæ ad
profectionem inclinarent; Ignatius, quo erat animi & corporis robore, quàm acerrimè
sese rursus opposuit, remque disiecit. Interea Galli, resistente nemine, propius ad vr-
bem accedunt, & magna ciuium voluntate admissi, castris ad arcem positis, præfectum
præsidij ad colloquium euocant. Ille accepta fide, cum tribus dumtaxat egreditur, in
quibus erat Ignatius; qui cùm ab hostibus proponi conditiones iniquiores vidisset,
exarsit nimirum, easq; conditiones tam acri ac vehementi oratione cõmilitonibus dis-
suasit, vt ad extrema omnia perpetienda potius, quàm arcem deserendam cunctos ac-
cenderit. Nec mora: Galli omisso colloquio, acrius instare, tormentis mœnia quate-
re, atque diruere; vndique ascensum tentare: Hispani contra, Ignatij præsertim exem-
plo atque adhortationibus incitati, fortiter sese defendere, subeuntem hostem gladijs,
telis, contis arcere; quoad Ignatio ante alios dimicanti, globi vi excussus è muro lapis,
læuam haud ita grauiter læsit tibiam; globus verò ipse quamquam impetu refracto
subsiliens, dextram adeo labefactauit atque confregit, vt è vestigio semianimis alienata
mente corruerit. Tum verò debilitati animis cæteri, & deditio facta. Ignatium porrò
stratum, vel ad colligendam clementię famam, vel etiam virtutem in hoste admirati
Galli benignè suscipiunt, & in vrbem ex arce translatum, in pristino hospitio collo-
cant, medicisque adhibitis, & rebus omnib⁹ necessarijs diligenter curant. Huic Gallorũ
benignitati, pro sua animi magnitudine egregiè respondit Ignatius. quippe tantũ abe-
rat, vt eos odisset, à quibus in illam calamitatem, vitæque discrimen erat adductus,
vt cùm

A vt cùm in lecto decumberet, singulos blandè comiterque compellans, omnia fere sua
in eos amoris caussa diuiserit; atque hunc clypeo, illum pugione, alium thorace dona-
rit. Interiectis deinde aliquot diebus, cùm grauius laboraret quàm vt breui tẽpore sana
ri posse videretur; ad cæteram humanitatem illud etiam additum à Gallis, vt Ignatium
lectica Loiolam vsque (neque enim longè aberat) deportandum curarent. qui peramã-
ter à suis acceptus, cùm ingrauescente in dies morbo periculosius ægrotaret, accersiti
confestim vndique medici, crure inspecto, seuerè pronuntiant, ossa illa, siue id prio-
ris chirurgi vitio, siue itineris agitatione contigerit, nequaquam esse bene locata: ne-
que verò, nisi ea coagmentatione denuò resoluta, frustisque suo loco repositis, posse
vllo modo fieri vt coalescant. Qua tam acerba denuntiatione Ignatius minimè exter-
ritus, non modò statim æquo animo sese paratum ostendit ad omnia subeunda, sed et-
iam inter ipsam curationem, quamuis esset asperrima, nullum aliud indicium dedit do
loris, nisi vt coactos in pugnũ digitos valde constringeret. Ex eo die morbus maiorem
in modum est auctus; cumque iam Ignatius omnes fere cibos haustusque stomacho fa-
stidiente respueret, aliaque in eo cernerentur lethalia signa; suorum admonitu, sacris,
quæ ad expiandum animũ pertinent, ritè procuratis, ipso B. Petri Apostoli peruigilio,
cunctis mœrentibus, eò deductus est, vt medici prorsus actum affirmarent, nisi ante me
B diam eam noctem vis morbi remitteret. Venerabatur iamdudum Ignatius præcipuo
quodam cultu principem Apostolorũ: quin etiam eius laudes militariter olim carmi-
ne Hispanico celebrauerat: cuius profectò pietatis fructum non exiguũ tulit. siquidé
illa ipsa decretoria nocte per quietẽ videre sibi visus est eumdẽ Apostolũ, optatam sibi
valetudinem diuinitus afferentem. nec sanè in irritũ ea visio recidit: quippe continuò
leuari doloribus, ciboque refici est cæptus. Iamque Dei beneficio periculum mortis e-
uaserat, magnaque suorũ gratulatione melius habebat in dies: cùm repente animaduer-
tit os quoddam genu sub ipso fœdius prominere: quod quoniam præter cætera incom
moda impediméto etiam sibi videbat fore, quominus graphicè quàm soleret ac veller,
ocreatus incederet/ vt erat idem & patientiæ militari, & vrbanæ munditiæ & elegãtiæ
apprimè deditus) percontatus est medicos, possetne vllo pacto deformitas tolli. qui cũ
respondissent posse vtique, sed dolore omnium quos ad eam diem sensisset, maximo &
acerbissimo, propterea quòd in eam sedem fragmenta iam firmiter coaluerant, non du
bitauit Ignatius ingenti omniũ vel admiratione, vel metu, cõcinnum ac decorũ corpo
ris habitum anteferre manifesto vitæ discrimini: secarique de sententia medicorum os
iussit, clariore etiam, quàm antea, fortitudinis ac patientię documẽto: quandoquidem
in ea carnificina (quæ quò lẽtior, eò fuit horribilior) non modò ligari teneriue se nõ est
C passus, verùm etiam, ijs qui aderant, pauore propemodum exsanguibus, ab omni pror-
sus querimonia gemituque se ipse continuit. Post hæc, doloribus magna iam ex parte
mitigatis, nondum tamen gressu recuperato, nec pedibus ad insistendum idoneis, inte-
rea dum iacentis corpus terrestres medici persanare conantur, eiusdem animi vulnera
curare medicus cœlestis aggreditur. Cùm enim affixus lectulo Ignatius, fallẽdi tempo-
ris caussa prophanum quempiam librum popposcisset ex ijs, quos antea per otium lecti-
tare consueuerat; diuino planè consilio factũ est, nullus vt eo tempore domi liber esset
eiusmodi: at verò longè meliores alij duo reperti sunt, Hispanico sermone conscripti;
quorum alterius, Vita Christi, alterius (quo selecta virtutum exempla continebantur)
Sanctorũ flores, erat inscriptio. Ea videlicet lectio salutis initium attulit homini. Dum
enim oblatos sibi libros, varijs locis quasi aliud agẽs delibat, sensim capi cœptus est pul
chritudine eorum quæ scripta reperiebat; atque adeo inter ipsam lectionem, vbi quid-
piam insigne cognouerat, subsistere, secum ipse deliberans: Quid si præclarum hoc san-
cti Dominici facinus, quid si hoc sancti Francisci, Deo fretus aggrediar? Neque verò,
cùm hęc & alia sibi multa proponeret, res occurrebat vlla tam ardua, tamque difficilis,
quàm non perficere sese posse generosa quadam alacritate confideret. Quæ cùm apud
se diutius agitasset, emergebant rursus rerum inanium voluntates, & sæcularia deside-
ria: quorum sese nonnullis adeò manciparat, vt dum eorum vel adipiscendi rationem
exquirit, vel potiundi spem animo concipit, plures interim horas per imprudentiam
in ea cogitatione defixus hæreret. Iamque priora illa propemodum exciderant,
accensosque nuper igniculos pietatis, voluptatum illecebræ, & pernicioſa rerum
fluxarum blandimenta restinxerant; cùm periclitanti seruulo diuina bonitas opem
celeriter afferebat, ex eorum videlicet recordatione quæ legerat, meliorem ei mẽtem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& consilia saniora submittens. atque in hac item commentatione tamdiu morabatur, D donec interuentu cuiusp iam, aliò mentem animumq; conuerteret. Hac ille vicissitudine, & quasi conflictu dies aliquot mirum in modum exagitatus, cùm in eius pectore voluptas & virtus pæne ex æquo certarent; contrarias in partes magna sua perturbatione distrahebatur, incertus animi, hanccine viam, an illam, cùm primum posset, insisteret. Verùtamen inter alternas fluctuantis animi propensiones illud intererat, quòd blãdis illis rerum fluxarum imaginibus, quamdiu præsentes obuersabantur, tamdiu titillabatur Ignatij mens: abeuntibus verò, succedebat illicò amarus quidam torpor, & ægritudo, & sibimet displicentis animi tædium. At contra, præclari illi ad Christianam laudem impetus, cogitationesq; de adæquanda vigilantia & sobrietate Sanctorũ, de votiuis peregrinationibus, de victu cultuq; in primis horrido & aspero; non modò cùm aderant, animum insolita quadam iucunditate mulcebant, sed in recessu quoque, tristitia subeunte nulla, securum hilaremq; præstabant. Sed enim tantùm hoc ille discrimen, sæculi tenebris occæcatus adhuc, hebesque ad subtiliora hominis interni iudicia, quasi ignotum quidpiam præteribat, quoad clariore demum oborta sibi luce, mentis aciem accuratius in eam varietatem cœpit intendere; ac denique non sine admiratione quadam animaduertit, ab illis cogitationibus, vt erant inanes ipsæ, sic se ieiunum & aridum, ab his autem, velut à pabulo salutari, lætum vegetumq; discedere: liquidoque perspexit, fucata & insidiosa voluptas quantum à vero & solido E gaudio ac suauitate distaret. Atque hanc primam de intimis animi sensibus motibusq; ratiocinationem habuisse fertur Ignatius: ad quam vbi maior deinde rerum diuinarum vsus accessit, tantam in spirituum discretione (quæ consummatæ sapientiæ virtus est) solertiam atque peritiam est consecutus, vt egregia etiam illius generis præcepta in eo libro, qui Exercitiorum appellatur, posteritati reliquerit. His ergo obseruationibus, & assiduis librorum monitis è lethali animæ veterno excitatus, anteactæ vitæ peccata, & infinitam in se Dei clementiam aliquando cæpit agnoscere; nec solùm de mutandis in posterum moribus, verùm etiã de expiandis omni ratione delictis, placandoq; numine, seriò cogitare. Atque in hanc deliberationem ingressus, denuò se ad Christi domini, Sanctorumque sectanda vestigia occulto quodam instinctu acriter sentiebat impelli, & eorum præcipuè, qui in se ipsi quàm maximè duri ac seueri exstitissent. artium quippe spiritualium, & Christianæ philosophiæ rudis & ignarus adhuc, omnem fere sanctitatis & officij perfectionem in asperitate vitæ, & in voluntaria corporis afflictatione statuerat. quocirca iam tum agitabat animo, simul atque per valetudinem liceret, nudis pedibus Hierosolymam petere, ac frequenti verberatione, longoque ieiunio tantas peccatorum pœnas vltro suscipere, quantas videlicet ab excelso magnoque animo, salutare odium sui, & ardens diuinæ gratiæ promeren- F dæ studium exigebat. Iamque rectis euntem sensibus, & optima quæque expetentem, longè vehementius incitauit diuina visio. Etenim nocte quadam vigilanti, augustissima specie, ac beatissimo lumine fulgens MARIA virgo vnà cum paruulo IESV, non modò sese palam ostendit, verùm etiam incredibili benignitate spectãdam aliquamdiu præbuit: quo viso mirificè recreatus Ignatius, tantum repentè odium fastidiumque concepit eorum quæ apud cæcos mortales prima putantur, ac præsertim quæ cum inhonesta voluptate coniuncta sunt, vt omnes rerum illarum, quàm diuturno vsu ac vetustate corroboratas imagines, ex hominis memoria confestim aspectus ille deterserit. Accessit ad hæc illud quoque non leue Dei beneficium, quod ei in omnem deinde vitam proprium ac stabile mansit: vt quotiescunque sublatis in cœlum oculis astra suspiceret (quod sanè sæpe faciebat, ac diu) mortalia cuncta illi repentè sordescerent; & miro quodam æternæ patriæ desiderio raperetur.

Ad Mon-

Ad Montemserratum religionis caussa proficiscitur.
Cap. III.

INTEREA simul & animo & corpore conualescens, è lectulo surgere, & intra cubiculi fines paulatim crura explicare, atque ingredi cæperat; nihilq; longius ei videbatur, quàm vt de cognatione sua, & de domo patris exire, & præteritæ vitæ peccata quàm acerrimè vindicare sibi liceret. Sed quia nondum erat ad iter faciendum idoneus, constituit interim præclarissimas quasque Christi Domini, Sanctorumq; res gestas memoriæ caussa describere: atque ad id ipsum exquisiti cuiusdam nitoris & elegantiæ codice cõparato, quæ de virtutum exemplis præcipuè admirabatur, in eũ codicẽ vario picturæ genere quã compositissimis & quàm clarissimis litteris ordine referebat. Atq; huic operi dum insistit ardentius, quamquã sua de instituendo nouo genere vitæ consilia mortalium nulli aperuerat; hæc tamen tãta scribendi ac legendi assiduitas, cõtemptus corporis, frugalitatis amor & parcimoniæ, sermo quotidianus non ad vrbanitatem, vel ad ambitionem, vt antea, sed ad modestiam, pietatemq; compositus: hæc igitur, & alia non obscura immutati animi indicia, celeriter illum domesticis prodiderunt. In ijs Martinus Garzia frater natu maximus, qui demortuo iam pridem Bertramo in dominatu, reiq; familiaris administratione successerat, suspicatus id quod erat, Ignatium vel morbi vexatione, vel eorũ quæ legerat admonitione compunctũ, ac pertæsum vitæ prioris, nouum aliquid ac magnum moliri, atque etiã fortasse nuntium rebus humanis velle remittere; cõmotus animo vehementer, hominem euocat, varijsq; interrogationibus blandè pertentans, ad extremum per cõmunes parentes, perq; fortunas omnes obtestatur & obsecrat, videat etiam atq; etiã quid agat, quò progrediatur, neuquid noui consilij capiat, quod vel ipsi munitum & exploratũ ad gloriã & opes iter impediat, vel sempiternã Loioleiæ familiæ dedecoris notam inurat. Ad quæ Ignatius breuiter, quòd se quàm primum à fratre expediret, satis memorem fore sese respõdit officij: & simul, quoniam de recuperata propemodum eius valetudine ad Naiaræ ducem nuntij venerant, in oppido finitimo, cui Nauarreto nomen est, eo tempore commoran tem; veniã à fratre petijt ducis pro amicitia reuisendi; ac per eam caussam, duobus dũtaxat assumptis famulis, eques in viam se dedit, ac breui Nauarretum peruenit incolumis. Ibi duce amicissq; ita salutatis, vt arcana consiliorum suorũ quàm accuratissimè C tegeret, simul etiam certa pecuniæ summa in vsus pios insumpta, Barcinonem petere, vt Hierosolymas inde contenderet, famulosq; dimittere statuit, quò liberius remotis arbitris in suũ sæuire corpus, & debita vitæ licentius actæ supplicia à semetipso posset exigere. Solus ergo per summam dissimulationẽ Nauarreto profectus, primùm omnium religionis caussa celeberrimam beatæ Virginis ædem adire decreuit, quæ in Mõteserrato à monachis Benedictinis incolitur, estq; Barcinonẽ è Nauarra petẽtibus minimè deuia. Deinde reputans apud animũ suum partim voluptates, quibus antea indulserat, partim etiã periculosum & graue bellũ, quod sibi rursum à carnis illecebris, atque ab inferioris animę viribus imminebat; omni ratione se cõtra domestici hostis insidias muniendũ est arbitratus. Ergo non solùm institutã, ex quo die Loiola discesserat, consuetudinem obfirmato retinuit animo, vt singulis noctibus pœnę nomine se acerrimè verberaret; sed etiam ratus nullũ continentiæ præsidium posse firmius inueniri, quàm Dei matris eiusdemq; Virginis perpetuæ patrocinium, recẽti præsertim illius in se clementia ac benignitate inuitatus; in eius maximè clientelam fidemq; confugit, ac studio virtutis incensus illicò fecit vt eidem Virgini Beatissimæ sese irreuocabili voto castitatis obstringeret. Quod religiosi animi obsequiũ & sacrificium pro sua infinita bonitate ratũ & gratum Deus ipse videtur habuisse: quandoquidem ipsa Virgine deprecante videlicet, ex eo tempore ad extremum vsque diem Ignatius planè omni sensu libidinis caruit. Cæterùm quò facilius omnes intelligant, quàm sit periculosum & anceps, in Christianę philosophię curriculo sine rectore ac magistro versari; nõ omittam hoc loco quod ambulanti in feruore spiritus per eos ipsos dies Ignatio contigit. Erant eo tempore in Hispaniæ finibus, Maurorum multæ reliquiæ: quos nefariæ superstitioni

Maho-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mahometis addictos, Fernãdus Catholicus haud ita pridem è suo pepulerat regno. Ex D ea igitur fæce quidam insidens mulo, Ignatium fortè assecutus, comitem sese illi adiunxit; ac nonnulla primùm (vt fit) de itinere scisciantur, varijs deinde sermonibus eò deuentum est, vt de singulari MARIAE virginitate differerent. quam cùm nefarius ille ante partum quidem integram illibatamque fuisse fateretur, à partu verò nequaquã; contra Ignatius ab eiusmodi errore quibuscunque poterat rationibus hominem reuocare contenderet; post multam altercationem magis magisque obstinatus impius ille, cùm oblatam sibi veritatis lucem intueri nollet, repente non sine rabie quadam subditis mulo calcaribus anteceſſit, seque celeriter ex Ignatij cõspectu proripuit. Quo facto vehementius irritatus Ignatius, parum abfuit quin citato gressu persequeretur abeuntem, & pugione confoderet; facinus indignum existimans non tam contemptum relictumq; superbè se, quàm de summa castimonia & sanctitate Reginæ Angelorũ ausum fuisse vilissimũ caput ore polluto detrahere: cumq; militari etiam tum spiritu religionis officijq; momenta perpẽderet, sese vix pietati satisfacturũ putabat, si tantas blasphemias pateretur inultas, neq; ab impuro dæmonis mancipio pœnas petulantis linguę reposceret. Verùmtamen incitatum iam generosi pectoris impetum retardabat suspicio latẽtis in tam speciosa cogitatione piaculi; metusq; probabilis, ne per hanc animaduersionem, & cęleste numen, & eam ipsam quam defendere conabatur, Virginem offenderet. Cùm igitur multa secum agitasset, motu corporis pariter atque animo varius; adextremum, sanè quàm præcipiti consilio statuit ad biuium vsque procedere, E vnde Maurum ex habito colloquio ad proximum pagum nouerat diuertisse. in eo biuio laxatis omnino mulæ, qua vehebatur, habenis, ita de re tota interpretari, vt ipsa bestia ipsa per se Mauri vestigijs insisteret, non dubitaret quin accepta futura esset vltio Maiestati diuinæ: sin minus, pro certo putaret, nequaquam id à se officij Deum, Beatamque Virginem postulare. Hac ille mente processit ad biuium: cumque pagus ille, quem diximus, abesset diuerticulo passuum non amplius quadraginta, via facili ac spatiosa; planè diuinitus factum est, vt sponte sua iumẽtum angustiore via Barcinonẽ versus iter arriperet. Atque hunc in modum Ignatius in re tam graui, nullo pia ipsius studia regente periclitatus, lethalis noxæ crimen felicius effugit, quàm sapientius. Inde progressus ad vicum à Monteserrato haud longè distantẽ, de peregrinatione Hierosolymitana, deq; asperiore vita quamprimùm ineũda mirè solicitus, viatoriũ ibi coemit ornatum, sparteos videlicet calceos, talarem è sacco tunicam, funemque pro baltheo, tornatilem baculum, & in vsum aquæ cucurbitam. Quę omnia, vt Christi paupertatem non erubescere, & peruersam recti verecundiam deponere paulatim assuesceret; suspensa propalam ex ephippijs, ad montem vsque lætus aduexit.

Acta eius in Monteserrato. Cap. IV. F

QVò simulatque peruenit, templum ingressus, ac numine salutato, nihil antiquius habuit, quàm vt per sacram totius anteactæ vitæ confessionem, contractas animi sordes eluueret. qua confessione in primis fideliter atque accuratè descripto peracta per triduum, summa deinde cum veneratione ad Sacramentum altaris accessit. Contulit etiam cum eodem patre, qui sibi confitenti aures dederat, omnia sua consilia cogitationesque de imitatione Sanctorum, quæ ad eam vsque diem prorsus nemini patefecerat. præterea, quidquid habuit pecuniæ, totum id in Christi Domini gratiam pauperibus benignè diuisit. Dein silentio noctis eius, cui dies festus Angelicæ salutationis illuxit, pretiosa vestimẽta quibus erat ornatus, quàm occultissimè potuit, pannoso cuidam ex infima plebe largitus, confestim optato illo sacco sese alacer induit, ac fune præcinxit; dextro pedi, quòd ex reliquijs morbi singulis etiam tum noctibus intumesceret, calceum induxit è sparto; sinistrum vtique nudum relinquere, & capite item nudo prorsus decreuit incedere. Sed quia non ignorabat plurimos pallio tenus esse philosophos, vestemque facilius multo mutari quàm mentem; omni ope sibi enitendum existimauit, vt illa exterioris amictus insignia, ad intimos animi sensus occulta quadam affinitate pertingerent. cumque accepisset in more positum olim

A olim fuisse, vt nobiles equites antequam in ordines referrẽtur, in sacris ædibus noctem vnam armati excubarent (quod in Hispania peruigilium armorum appellant) militarem illum ritum ad rudimenta Christianę perfectionis in semetipso transferre constituit. Igitur gladio ac pugione, quibus antea mundo meruerat, è tholo suspensis, nouo instructus armorum genere, totam eam noctem peruigilante aram sanctissimæ Virginis, modò stans, modò nixus genibus, præteritorum veniã demissè precari, diuino cultui deuouere sese, ac beatam præcipue Dei matrẽ intenta supplicatione propitiare non destitit. Atque hunc in modum Christianæ militiæ nomen ex animo dedit Ignatius anno post Christum natum M. DXXII. quo fermè ipso tempore, vt à multis non sine admiratione quidem animaduersum est, Martinus Luther infamis hæresiarcha, magnis in Germania motibus excitatis, iussus à Carolo quinto Imperatore adesse Vormatiæ, malè pressum ad eam diem virus opinionum suarũm effudit in illo conuentu pat

Universidad de Deusto
Biblioteca

obibat etiam octauo quoque die sacra Confessionis & Eucharistię mysteria. Et quoniam superioribus annis (vt diximus) & humanæ laudis famæque appetentior, & mundi tiarum ornatusque fuerat studiosior: vt vitium vtriusque diligentiæ pari neglectu rependeret, natalium suorum generisque splendorem, ne quis illi honos haberetur, studiosè celare; & capillum quem pro eius sæculi more promissum impensius comere curareq; consueuerat, relinquere cæpit impexum & squalidum: quin etiam vngues ipsos excrescere per diuturnam incuriam pati: atque in hoc tam aspero, tamque horrido vitæ instituto, constanter id omne refugere, quod vllam posset afflictæ carni delectationem aut leuamen afferre. Itaque cùm esset decoro vultu, & egregia totius corporis firmitate; detractis paulatim viribus, omnis ille vigor acerrimi bellatoris, & forma viridis iuuentæ prorsus elanguit.

Molestiæ scrupulorum, ac tentationes eiusdem. Cap. VI.

EIVSMODI vitæ cursum aliquandiu securus Ignatius magno animi fructu sine vlla offensione tenuerat, nódum grauiora prælia & occultas dæmonum artes expertus, quibus incauta mens hominum ad preclara tendétium, si præsertim suis viribus ipsi confidant, facilè in fraudem inducitur; cùm repente quędam illi obijcitur species, cuius, quãuis identidem apparentis, formam & figuram satis explicare non posset, multis distincta luminibus, & grato quodã splendore collucens, quod spectrum diabolicum postea, vt dicemus, agnouit, ijsdemque ferè diebus cùm se illuuie & squalore obsitum animaduerteret, atrox illa cogitatio nec opinantem inuasit: Quæ, malum, ratio te, miser, impulit, vt relicta patria, cognatis, amicisque potentibus, pedore ac dira macie deformatus tristissimo & obsoletissimo vestitu, vel stipem in triuijs corrogares, vel inter infimas plebis minutæ quisquilias lateres inglorius? nonne intermissa militiæ honoratæ stipendia, dulcissimosque æqualium conuictus, & pristinę fortunæ cultum victumque, maiore cum tua tuique sanguinis dignitate repetereres? Hæc, & alia id genus vbi animo vehementer obiecta; auctorẽ sensit Ignatius illicò: & quamuis initio paulisper ea recordatione commotus, tamen vt se collegit, illam ita constanter ab se reiecit ac repulit, vt vltro etiam familiarius quàm antea, sese cœtibus atq; colloquijs egentium & mendicorum insereret. qua submissione victus princeps auctorq; superbię, rursus Ignatio templum ingredienti ad officia diuina celebranda, quibus mira cum attentione ac perseuerantia quotidie dabat operam, vt diximus; incæpti operis molem ac difficultatem ita repræsentauit, quasi eius ærumnas & incommoda miserans diceret: Hem infelix Ignati, annis vtique septuaginta, quot ætas tua recipit, in tantis tibi laboribus, in tanta vitæ asperitate degendum est: quos tu, præsertim vrgente senio, tolerare qui poteris? Tum ille fortiter, nec sine contemptu: Quasi verò, inquit, mihi tu vel vnius diei spatium præstare possis. Hæc duo prima post conuersionem Ignatius de summa rerum certamina subijt: quorum vtroque turpiter superatus humani generis hostis, vbi se irruptione & aperta vi nihil proficere intelligit, longè diuersa bellandi ratione, dolo cuniculisque grassari constituit. Neque abnuit Christus, pugnarum eiusmodi iustissimus arbiter: qui vt neminem supra id quod potest, oppugnari permittit, sic militibus suis, quos gratiæ diuinæ præsidio, & liberæ voluntatis arbitrio ad omnem virtutem exercet, ne parta semel victoria per otium torpeant, nouam in dies glorioſi triumphi materiam deesse non patitur. Est igitur in dæmonis artibus, quas ad bonorum perniciem assiduè meditatur, illa vel pessima; vt quos ita videt studio virtutis ac religionis addictos, vt inde terrestrium vel honorum spe, vel commodorum & voluptatum illecebris auelli non possint, hos per speciẽ ipsiusmet honesti quod adamarunt, ad immoderatam inediam & carnis macerationem acrioribus incitamentis impellat, eosdemque præteriti temporis piacula reputantes, ac cælestis iræ seruili metu perculsos, in singula momenta misero quodam angore solicitet. id autẽ eo consilio, vt vel planè defecti viribus, per causſam recuperandę valetudinis paulatim ad socordiam atq; ad ignauiã delabantur; vel assidua scrupulorũ agitati molestia, dum se ipsi calumniari non desinunt,

desinunt, si minus inertia, certè defatigatione ac lassitudine ab incæpto desistant. cuius vtriusque cladis vtinam ne tam multa nobis quotidie exempla suppeterent. Hæc igitur eadem fraus Ignatium quoque in discrimen adduxit. Obtinuerat ille (quemadmodum dicebamus) ex quo sese ad Christum adiunxit, in summa vitæ austeritate perpetuam animi tranquillitatem atque lætitiam: quam ne ex quotidiana copia vilem duceret, neu suis ipse meritis per insolentiam adscriberet; ab ijs quas diximus, tentationibus cæpit illi pater cælestis vniuersam repente subtrahere, sic, vt interdum cùm maximè gaudens exultaret in Domino, tunc subitò nulla præcedẽte significatione, prorsus exui nudarique se omni gaudio & iucunditate sentiret: nec iam in precibus, neque in psalmis, neque in cæteris, quibus assueuerat, pietatis officijs vllam inueniret omnino delectationem aut requiem. idque cùm ei frequenter accideret, attonitus rei nouitate, animo suspenso ac mirè solicito, causſas eius varietatis & immutationis inquirere, ac dubitare apud se, rectè ne confessionem in Monteserrato, quàm diximus, peregisset? quidquam ne omisisset, quod ad integram criminum accusationem attineret? ac proinde num idcirco fortasse Deum adhuc iratum experiretur? Quæ ille dum anxius agitat, arrepta occasione diabolus perturbandi hominis, deque suo statu deijciendi, hanc ipsam suspicionem atque formidinem institit illi vehementer etiam atque etiam incutere. Ex eo tempore tyro vanis agitari terroribus, dies noctesque fletibus iungere, nullam capere partem quietis. Itaque dum amissam recuperare conscientiæ pacem, & hærentem visceribus pestem omni ratione conatur euellere; non satis habuit peccata vetera, quorum de confessione ambigebat, iterum iterumque apud sacerdotem exponere; sed etiam cuiusdam cõcionatoris monitu, qui Minoressæ per eos dies agebat, totius vitæ noxas, quotquot reuocare in memoriam potuit, in libellum relatas, quòd ad Montemserratum antea fecerat, quàm accuratissimè rursus explicuit. Sed (quòd sæpe contingit) quòd sibi adiumẽto fore putabat, id erat ei contrarium maximè. si quidem ipsa commemoratione rerum quas aliquando obliuisci oportuerat, fiebat vt etiam si quid ipsa die mitigatum fuerat, recrudesceret. Nec iam tantummodo superiorum annorum delicta occupatum animum amarissima superstitione torquebant, sed etiam præsentis temporis cura pauorque, ne inuisa Christo sua essent studia, neu Dominum suis omnibus dictis, factis, cogitatis offenderet. Quocirca multis iam rebus frustra tentatis, vnum dumtaxat occurrebat illi remedium, nec sanè spernẽdum; vt sacerdos pro potestate omninò sibi posthac eiusmodi suspicionibus ac recordationibus interdiceret. Sed id ipsum consilij ad eum deferre non audebat, peruersa videlicet ratiocinatione delusus, ac veritus ne sibi minus ea medicina prodesset, cuius auctor ipsemet exstitisset. Inter has ergo curas, graui pressus mœstitia cùm ita iaceret, vt nulla iam res mitigare dolorem posse videretur; inuasit hominem atrox & sæua cogitatio, vtiad luctus miseriasque finiendas è fenestra cubiculi (Dominicanorum hospitio tum fortè vtebatur) semetipse præcipitem daret. Quam ille cogitationem, ope diuina cùm acerrimè repulisset, subijt animum firmitas & constãtia cuiusdam anachoritæ, quem in Patrum historia legerat, impetrandi gratia nescio quid quod vehementer optaret, omni cibo tamdiu abstinuisse, quoad per eam abstinentiam propitiato numine, voti compos existeret. & quamquam periculosa admodum ea ratio videbatur, metusque suberat, ne sterent. & quamquam periculosa admodum ea ratio videbatur, metusque suberat, ne ste

Universidad de Deusto
Biblioteca

nocuisse antea cerneret; ex vehementi fluctuatione tam graue tædium præsentis miseriæ mentem eius inuasit, non quidem vt de morte oppetenda, sed vt de abijcienda seueriore disciplina, & sæculi commodis repetendis magno quodam impetu cogitauerit. Verùm in tantis tenebris ac procellis nutanti, & in magnum adducto periculum, peropportunè radius diuinæ bonitatis affulsit, cuius beneficio diabolica discussa caligine, totius tentationis exordia progressusque attentè considerans, liquidò comperit, omnes illos conscientiæ stimulos, vanasque suspiciones, à malo spiritu fraudulenter immissas, ac proinde sine vlla dubitatione constituit, præteritę vitæ labes, quòd ad confessionem attineret, perpetua obliuione conterere. Atque in hunc modum singulari Dei beneficio, non modò infelicé illam sui calumniandi miseriam ac pœnam euasit ipse, verùm etiam alios curandi, qui eadem ægritudine laborarent, miram à patre luminum facultatem & scientiam est consecutus. D

Ignatij profectus in Spiritu. Cap. VII.

HIS CE igitur periculis perfunctus Ignatius, ac veluti auulsus ab vbere; maiores quotidie efficiebat in solida virtute processus: & quò acrior ac diuturnior probatio fuerat, eò magis idoneus euasit ad noua omnipotētis Dei charismata capiēda: in quibus fuit illud eximium. Cùm enim religionis caussa ædem Pauli Apostoli extra oppidum peteret, & in ipso itinere ad Rubricatum amnem, qui Minoressam interfluit, constitisset; nec opinanti repente diuina quædam oborta lux est tanta, tamq; mirifica, vt momento pæne temporis nullo magistro quàm plurima clarè perspexerit non solùm de fidei Christianæ mysterijs, verùm etiam de alijs vel subtilissimis philosophorum quæstionibus atque decretis: quasi nitidissimo quodam in speculo perspicuè cerneret ea, quæ post multam accuratamq; lectionem, maximosque labores ac vigilias vix demum solent homines intelligentia comprehendere: atq; in eo cælesti prorsus intuitu, non sine summa animi voluptate diutius acquieuit. Quo tanto, tamq; insigni accepto beneficio, cùm ad agēdas Domino gratias accessisset ad Crucem in propinquo defixam; oranti sese denuo in aere spectrum illud obiecit, de quo diximus antea, sed (quæ nimirum virtus ac potestas est Crucis) nequaquam pari splendore vel pulchritudine. itaq; quòd suspicatus pridem Ignatius fuerat, tum denique clarè perspexit esse dæmonium: eodemque deinde sæpius apparente, tantum abest vt moueretur, vt illud etiam baculo per contemptum abigeret. Atq; eius fere generis per id tempus planè diuinitus alia multa percepit. Quodam die, dum indicta publica supplicatione Minoressæ religiosum agmen instruitur; & Ignatius interim beatissimæ Virgini psallit, insistens gradibus templi Dominicani; subitò in Deum ita rapta mens eius est, quasi per appositā quædam, & maximè illustria symbola, Trinitatis ipsius numen augustissimum cerneret distinctum personis, vnum essentia. Qua visione tanto gaudio est delibutus, vt neque in ipso mox agmine lacrymis & singultui crebrò temperare valuerit, neque verò totum eum diem alia vlla de re, nisi de sanctissimo illo fidei Christianæ mysterio disputare: idq; tanta similium & exemplorum varietate & copia, vt cuncti obstupescerent. quinetiā per eos ipsos dies non dubitauit homo litterarum propemodum ignarus, librum de Trinitate conscribere quoquo potuit stylo: vsq; adeo cęlestes typi quos diximus, in eius memoria atque intelligentia diuinas illas rerum altissimarū notiones impresserant. Ac licet antea quoq; & monadem in triade, & in monade triadem sanctissimè coleret, suasq; & naturæ diuinæ communiter, & separatim singulis personis preces hymnosq; persolueret; ab hoc tamen raptu longè studiosior & ardentior euasit in eodem officio pietatis; eamque laudabilem consuetudinem ad extremum vsq; vitæ retinuit, sic, vt præcipuam caperet voluptatem, & proprio quodā sensu rerum cælestium afficeretur, quotiescunque sanctissimæ Trinitati sacra perageret. Neque verò fuit hic finis mirabilium visionum: siquidē rursus per significationes arcanas, & mystica quædam exempla, oblatus est eius menti modus ipse, quē in huius vniuersitatis molitione summus ille rerum opifex tenuit: quas illustrationes atque doctrinas, vt omnino vires naturales excedunt, sic postea negabat Ignatius posse verbis adumbrari, nedū exprimi. E

Præ-

A Præterea cùm sacrificio Missæ in eodem templo Dominicano interesset, dum à sacerdote de more hostia salutaris attollitur, apertissimè vidit Ignatius illa specie Christū Deum eundem & hominem verissimè contineri. Factum est etiam aliquando (idque ipsimet qui interfuere, testati sunt) vt alienatus à sensibus, à Completorio Sabbati ad alterum vsque proximi Sabbati Completorium in altissimo quodam excessu perstiterit; qua ipsa hora, multis adstantibus qui rei totius euentum attentè exspectabāt, quasi è profundo somno excitatus, repente sustulit oculos, IESVM perquàm suauiter inuocans. atque interim pij quidam homines mortuum rati, vtique terræ mandassent, nisi contemplati omnia diligentius, ac pertentato corpore, latentem in eo vitam ex tenui cordis palpitatione sensissent. Ad hæc, intento precationi, sese non semel tum Christus Dominus, tum Virgo mater ostendit. quibus, & alijs id genus clementiæ diuinæ subsidijs in recta fide vsque adeo confirmatus est, vt etiam si nulla exstitissent Christianæ religionis monumēta vel testimonia, nequaquam tamen dubitasset, ex ijs tantummodo quæ Deo sibi aperiente cognorat, mortem pro defensione catholicæ veritatis oppetere. & qui paulo ante vix vocalis nosset orationis vsum, paucis mensibus tantam rerum spiritualium peritiam, ac tantam Dei familiaritatem est nactus, vt quidam, eius omnia vel dicta vel facta curiosè obseruantes, intempesta nocte supplicātem animaduerterint (eleuante spiritu sarcinam corporis) quatuor circiter cubitis à terra sublimem: & quidem ex consortio sermonis Domini (quòd de Moyse scriptum legimus) tota facie mirum in modum radiante. B

De studio collato ad proximos adiuuandos. Cap. VIII.

QVAE omnia, quamquam egregia atque expetenda per se, tamen eò pluris erant in Ignatio facienda, quò magis erāt cum aliorum fructu & vtilitate coniuncta. Nam in cæteris ornamētis ac beneficijs, quæ in eum Deus plena manu cōgessit, illud equidem vel præcipuum duxerim, quòd in tanto perfectionis ardore nō dedit illi spiritū solitudinis, animum ve vni sibi vacantem, sed Christianę propagandę fidei cupidissimum, ac mirè studiosum diuinę gloriæ, salutisque communis. Cùm igitur acta eius in Monteserrato (quamquā ea ipse occultissima voluerat esse) institutamque vitæ asperitatem ac sanctimoniam vicinis locis fama vulgaret, ac nobilitatem viri præcipuè, rumor (vt fit) etiam in maius attolleret; ingens hominum concursus ad eum fieri cæptus partim visendi gratia, partim etiam consulendi; quos ille vt omni conatu quàm acerrimè ad Christum adiungeret, neu squalor ille nimius, & diutina illuuies ad se adeuntibus terrorem incuteret; primùm deponere sordes, & externum corporis habitum cæpit aliquā ex parte componere: deinde cùm intelligeret difficilem in primis & ancipitem esse curationem animorum; quò cautius rectiusque in re tanta procederet, ope diuina suppliciter etiam atque etiam implorata, suæ cōuersionis originem, ac seriem, variasque tentationum procellas ac tenebras, & subsequutam mox tranquillitatem ac lucem, quàm accuratissimè secum expendens, demum ex ijs quæ partim cælesti magistro dictante perceperat, partim etiam ipsemet experiendo cognorat, de C fructuosa ratione meditandi orandique, præclaras obseruationes & saluberrima præcepta conscripsit: qui liber (vt antea dictum est) Exercitiorum spiritualium titulo, tempore procedente deinceps ab eodem auctus atque recognitus, & Romani Pontificis iudicio ac testimonio comprobatus, ita multos omnis ætatis atque ordinis homines, tum in eligendo genere vitæ, tum in componendis moribus, perturbationibusque sedandis, ac præsertim in retinenda constantia salutari, mirum in modum iuuit, iuuatque quotidie; vt iure optimo videatur hoc non in postremis numerandum esse remedijs, quæ diuina bonitas hac hominum ætate vel ad corrigenda sæculi vitia, vel ad renouandam veterem Ecclesiæ disciplinam clementer adhibuit. His ergo meditationibus, quos ad bonam perfectæ virtutis frugem Ignatius reperiebat idoneos, paulatim, & quasi per gradus cæpit excolere: cæteros interim precibus monitisque, prout sese dabat occasio, à vitiorum fœditate deterrens, atque ad studium æternæ beatitudinis incitans: idque eò libentius atque securius, quòd communicandis ijs, quæ à Domino acceperat, nihil interim sibi religionis ac spiritus deperire sentiret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nec solùm veniẽtes ad se, benigno excipiebat alloquio; sed etiam inuitatus interdum D
ab alijs ad prandium, minimè recusabat accedere; nimirum eo consilio, vt ex re & ex
tempore sumpta occasione, qui se in Dei gratiam terrestri pauissent cibo, eosdem ipse
vicissim spiritualibus epulis, & opportuna quapiam adhortatione reficeret. Atque in
hunc fere modum adiuuante Domino permultos ad arctam salutis semitam, à via lata
& spatiosa traduxit.

E graui morbo periclitatur. Cap. IX.

SED in eiusmodi curam dum incumbit ardentius, nec tamen interea fere quidquam de assiduitate precandi, ac de quotidiana vitæ asperitate diminuit, morbum ex ingenti labore contraxit adeo periculosum & grauem, vt sæuiente atrociter febri proximè ad mortem accesserit. quo tempore & oppidi magistratus periculo viri permoti, publicè diuersorium illi curarũt necessarijs rebus instructum: & præter aliam amicorum turbam, honestæ matronæ, quę vitandæ pestilentiæ caussa Barcinone sese eò receperant, certatim ægrotãti assidere, & nocturnas agere excubias, perinde
quasi in vnius vita salus omnium verteretur. Atque his populi officijs, ac pia sedulitate E
bonorum, ereptus è presenti vitę discrimine, in id ipsum iterũ ac tertiò recidit ob eam caussam, quòd nondum planè confirmatis viribus (blandimẽta videlicet carnis, & veteris hominis malitiã veritus) præpropera festinatione ad pristinas occupationes corporis animiq; redierat: quarum pondere oppressus, denique didicit ipse, alijsq; deinde precipere solitus est, imbecilla valetudine minuendos labores, curandumque tali tempore, vt quantum de consuetis exercitationibus infirmitas demat, tantùm ad Dei gloriam, & proximorum ædificationem æquitas animi, & exemplum Christianæ fortitudinis addat. Vetabat idem etiam corpus debito somno ciboq; fraudari, multis eo tempore doctus experimentis, vt moderata sobrietate vegetatur animus, sic immoderata vigilia vel inedia vires adeo frangi ac debilitari, vt mens earũ ministerio destituta, vix munere suo fungi, aut ad cõtemplationem rerum diuinarum possit exsurgere. Vexatus igitur, vt dicebamus, diuturna & periculosa ægrotatione, demum ita conualuit, vt ex reliquijs morbi dolore stomachi molestissimo subinde cruciaretur: quapropter calceos induere, & panni crassioris tunica cinerea, & capitis tegumento contra sæuitiam hyemis munire sese piorum hominum benignitate precibusque coactus est.

De inanis gloriæ vitio superato. Cap. X.

ACcessit ad illa corporis ægrotantis incõmoda, grauis etiam F
animi cruciatus, ab importuna quadam inanis gloriæ tentatione profectus. Dum enim ingraueſcente morbo conscientiam suam diligentius excutit, seque ad extremũ comparat mortis agonem; subijt illi repente, se iustum esse, neque vllo pacto sibi de sempiterna beatitudine dubitãdum. Cui suasioni dum resistere vi summa conatur, intelligens vt quisque sibi maximè placet, ita Deo maximè displicere; diuturnum & anceps intra sese certamen tanta tentatione metuque sustinuit, vt miris modis quotidie torqueretur, maioremq; ex offensionis diuinæ formidine, quàm ex ipsa grassantis morbi vehementia metum ac solicitudinem caperet. Versabat videlicet in omnes partes hominis animum dæmon callidus, Christi permissu; & quem desperationis iaculis paulo ante superare nequiuerat, eumdem rursus nimiæ confidentiæ ac vanitatis elatione supplantare & euertere nitebatur. Sed contra eiusmodi cogitationes Ignatius & in ipso (vt diximus) morbo, & recuperata postmodum valetudine cùm diutius dimicaret; partim agendis identidem Domino gratijs, partim naturæ humanæ fragilitatem apud se reputando; denique diuino præsidio detestabile hoc ingrati animi vitium ita debellauit, euulsitque radicitus, vt postea quotiescunque salus animarum, aut Dei gloria postularet, sua non minus bona, quàm mala sine vlla prorsus cenodoxiæ titillatione palam & ingenuè expromeret.

De

A

De profectione Hierosolymitana. Cap. XI.

INTER hæc anni fere spatio exacto, partim spiritualium rerum scientia instructus, partim etiam arte quadã & consuetudine regẽdarum animarum imbutus, cùm nihil vulgare aut exiguum agitaret animo, sed egregia quædam & ardua in Dei gloriam ab ipso conuersionis initio concepisset; Hierosolymam, quòd iamdudum habebat in votis, petere omnino constituit, non tam vt Christi Domini sacratissima incunabula cerneret (tametsi idipsum vehementer optabat) quàm vt in conuertendis ad Euangelij lucem infidelibus, qui ea tenent loca; vel operæ pretium faceret, vel certè martyrij palmam, cuius auidissimus erat, acquireret. Sed hoc suum de prædicando Euangelio consilium, vitandæ scilicet humanæ laudis caussa, nemini prorsus aperiebat: peregrinationis verò propositum, cùm necessariò amicis patefecisset, multi primùm id ei multis rationibus dissuadere, obtestari etiam & orare ne populum ab se nuper è somno vitiorum excitatum ad studia virtutis pietatisque, repente desereret, neu se ipse, affecta præsertim valetudine, itineri tam longinquo, ac tam periB culoso committeret. deinde cùm nec precibus nec suasionibus eum de sententia demouere possent, instare saltem & vrgere, ne incomitatus abiret; multa posse in tam remotis ignotisque sibi regionibus, ac tanta rerum humanarum varietate contingere, quæ præsentem cuiuspiam fidelis opem solatiumque requirerent. Omnino probabilia videbantur afferre, & humano iudicio rem æstimantibus, etiam necessaria: nec verò deerant homines impigri, peritiq; linguarum, qui sese illi comites laboris ac periculorum libenter offerrent. Verum Ignatius, qua erat animi altitudine, in cælum semper intentus, atque à diuina prouidentia vsquequaque pendere mirabiliter cupiens, amicis omnia sua in eum studia profitentibus ita remisit, vt diceret, in præcipuis hominis Christiani virtutibus, non modò fidem & caritatem esse, verùm etiã spem. Eius porrò comparandæ gratia, certum sibi esse non modò sine viatico, sed etiam sine comite iter id ingredi; quòd clarè perspiceret, si, qualia multa possunt homini accidere, peregrinanti præsertim, sibi quidpiam euenisset, fieri non posse quin aliqua saltem ex parte comitis præsidio fideique confideret: proinde quidquid in eo spei locasset, id vtique ex ea detractum iri fiducia, quam totam in vno Deo clementissimo parente ac rectore vellet esse repositam.

Nauigat in Italiam. Cap. XII.

C HAC igitur mente sub initium anni MDXXIII. magno omnium dolore Minoressa profectus venit Barcinonem, vt in Italiam ex eo loco traijceret. cumque peropportunè paratam ibi nauem offendisset, egit cum nauarcho suppliciter, vt se mendicum egentemque gratis admitteret ac transportare ne grauaretur. cui naulum quidem ille se remissurum promisit; ea tamen conditione, vt nautici saltẽ panis, quod erat necessarium, secũ inferret. Eo responso cùm vehementer angeretur Ignatius, quòd commeatus copiam quamuis exiguam, cerneret inopię illius quam sibi summam propofuerat, legibus aduersari; post multas anxiasq; cogitationes totam rem deniq; permittere statuit arbitrio sacerdotis, quem sibi paucis illis diebus Barcinone, tum suæ conscientiæ iudicem, tum interpretẽ diuinæ volũtatis elegerat. Ille re cognita, Ignatio rescientiæ iudicem, tum interpretẽ diuinæ volũtatis elegerat. Ille re cognita, Ignatio respondit, æqua postulare nauarchum: proinde non resistendum esse, nec verò timẽdum, ne si cibaria, tam vilia præsertim ac necessaria, sibi parauerit, quidquam idcirco cõtra consilium perfectæ paupertatis admittat. Tum Ignatius quamquam soluto vixdum religione animo, tamen partim sacerdotis impulsu, partim etiam metu occasionis eius amittendæ; emendicata de more pecunia, panes in nauẽ imposuit, & ne quid præterea secum inferret, paucos qui superfuerãt nummos reliquit in ipso littore: deinde solutis anchoris die quinta Caietam non minus periculosa quàm celeri nauigatione delatus, Romam pedibus iter intendit. ac prima nocte diuertit ad villam militibus refertam;

Universidad de Deusto
Biblioteca

quibus nefaria quædam ac turpia molientibus, tanto animi ardore ac vociferatione se D
obiecit, vt illi partim verborum pondere, partim constantiæ miraculo obstupefacti, à flagitioso conatu destiterint. Inde laboribus maximis, cùm sæuiente per eos dies pestilentia luridus ipse, ac macilentus, tectis ferè atque oppidis arceretur, denique in vrbem Romam haud ita acriter custoditam, lassitudine ac fame pæne confectus introijt ipso Dominico die Palmarum. cumq; venerabundus religiosissima quæque loca obijsset, Adriani VI. Pont. Max. pedes exosculatur. Mox paranti Venetias ire, vt in Palæstinam inde transmitteret; rursum Hispani amici nonnulli, qui Romæ eo ipso tempore versabantur, profectionem dissuasere cùm alijs rationibus, tum præcipue nauigationis longæ & infestæ periculis proponendis: quippe cùm paulo ante per summum nominis Christiani æquè damnum ac dedecus, Turca Rhodũ insulam expugnasset, quo nuntio videlicet omnis Italia cohorruerat. Sed cùm Ignatius ab instituta peregrinatione nullo terrore posset abduci; illud saltem hortari & orare institerũt, ne se daret in iter eiusmodi sine pecunia, tum in alios vsus necessaria, tum vtique ad naulum pro transmissione soluendum. nam vt Venetias emendicato victu peruenisset, quæ deinde ratio, quę spes homini externo & ignoto foret, in tam remotas regiones traiectum nanciscendi gratuitum? Proinde rectè amicequę suadentibus ne resisteret, iuuariq́ se in CHRISTI gratiam aliquo saltem viatico pateretur. Cùm hæc, & alia eiusmodi asseuerantes pariter ac miserantes ingererent; sæpius eadem iterando, cunctantem, ac ter- E
giuersantem denique perpulerunt, vt in ipso discessu aureos aliquot nummos acciperet. quo ille subsidio oneratus verius quàm instructus, non multum processerat viæ, cùm rem totam attentè contemplans, seq́ue ipse accusans grauiter, quòd de fiducia diuina humano metu se deijci, fixumq́ue paupertatis propositum oblato auro passus esset infringi; parum abfuit quin omnem pecuniam illicò indignabundus abijceret: sed quia id prodigum, ac Deo ingratum fore videbatur, decreuit certè in obuios pauperes paulatim insumere. quòd cùm alacriter præstitisset, breui & nummis omnibus vacuus, & stimulis conscientiæ liber euasit. Pergẽtem porrò Venetias, eadem quæ supra memorauimus incommoda & difficultates itinere pæne toto vexarunt. Sæuiebat etiam tum locis aliquot fœda lues atque contagio; dispositiq́ue custodes aditus oppidorum assiduè tuebantur. Ignatium verò ex ipso corporis habitu vel in summa cęli temperie metuisses. Obsita erat squalore vestis, & horrida; color exsanguis, cauum macie caput, conditi introrsum oculi, & inanes faucium sinus. quocirca fiebat, non solùm vt exclusus à diuersorijs omnibus pernoctare sæpe cogeretur in publico, sed etiam vt pallore & macie peremptum, rigentemq́ue, prætereuntes aliquando nonnulli ceu monstrum quoddam aut triste simulacrum horrerent. Ipse verò linguæ imperitus, ignarus itinerum, cùm præ defatigatione sæpe deficeret; ad Fossam tamẽ Clodiam Deo adiuuante peruenit, quo ex emporio breuis & quotidianus Venetias traiectus est. F
Ibi certior factus à viatoribus, obseruari Venetijs omnia diligentissimè, & è suspectis præsertim regionibus venientes accessu prohiberi; flexit inde itinere terrestri Patauium, quorumdam consilium sequutus, qui idipsum periculi metuentes, faciliorem sibi ex ea vrbe Venetias transitum fore sperabãt: ijdemq́; Ignatium adiunctum sibi comitem, præ imbecillitate haud ita æquantem gradus, in campis circumpadanis repente destituunt, vnius ope CHRISTI subnixum: qui sanè pro sua infinita clementia laborãti seruulo in tanta solitudine minimè defuit, sed proxima nocte sese illi, quemadmodum antea sæpe fecerat, visendum obtulit; recreatumq́ue mirificè, intra ipsa Patauina mœnia primùm, deinde Venetias sine vllo errore aut difficultate perduxit. nemo quippe ex Patauinis custodibus ad portas, nemo ex Venetis exploratoribus ad insulas frequẽtiores appropinquantem (cùm nauim ingressi de more singulos vectores diligenter excuterent) Ignatium nulla munitum valetudinis tessera, ne appellauit quidem: mirantibus, cognita postmodum re, Clodianis desertoribus illis; quibus per adulterata videlicet symbola introitus in vrbem vtramque non sine magna vel solicitudine, vel contentione patuerat. Venetiarum vrbis, in recessu intimo sinus Adriatici, ea regio ac situs est, vt leniter stagnantes ex alto aquæ illam ex omni parte circumluant. ea inclytę vrbi & ad merces copiasq́ue inuehendas opportuna receptacula, & contra hostiles incursus munimenta firmissima sunt. Ex ijs porrò æstuarijs, maiores minoresq́ue euripi totam vrbem intercursantes, varijs mæandris ac flexibus ita distinguunt, vt, quot in partes pedibus, in totidẽ fere mari aditus sit; egregio sanè vel artis, vel naturæ miracu-

A lo. Inde vicorum, insularum, ac pontium ingẽs numerus: vt qui diutius ibi versati non sunt, viarum locorumq́; modò varietate, modò similitudine sæpe fallãtur. Sed contra eiusmodi ambages, certum paratumq́; remediũ est maxima multitudo cymbarũ, quæ vsquequaq; dispersæ, nominatim ad omnia & publica & priuata loca quemlibet haud ita magna mercede traijciant. Ignatius naui Patauina, ex ijs quę per Medoacum flumẽ assidue commeant, in area Marciana sub noctem expositus, cùm neque vias ad publica xenodochia nosset, nec portitori conducẽdo suppeterent nummi; assuetus longo iam vsu malè cubare, sub porticu Procuratoria, quam appellant, intendentibus iam se tenebris, vacuum opificis cuiusdam fulcrum elegit, in quo fessos artus vtcumq; reficeret. Tenet fama, litterisq́ue multorum est memoriæ traditum, dum ille ibi noctem exigit, vicinum senatorem M. Antonium Triuisanum (quem ipsi multo deinde post, eiusdem ciuitatis principem vidimus) cœlesti voce excitatum, increpitumq́ue quòd in multa veste, mollią; strato decumberet ipse, cùm interim Dei famulus peregrinus non longè à vestibulo illius ædium iaceret in publico pauper, & omni humana ope ac solatio destitutus. itaq; ingenti metu & horrore perfusum prosilijsse confestim, & quæsitum diligenter Ignatium excepisse perhonorificè. Sed ille postridie cùm in amicum veterem Cantabrum incidisset, à lautiore hospitio sese ad eum familiariter transtulit.

B

Nauigat in Palæstinam. Cap. XIII.

IBI cùm aliquandiu moraretur, in omnem nauigãdi occasionem intentus; ecce tibi nouæ amicorum pugnæ (quos illi vbiuis breui conciliabat cognita viri virtus atque modestia) eum varijs terroribus ab instituta peregrinatione reuocare conantium; quibus ille, Deo fretus, ita resistebat, vt diceret, pro certo habere se, vt cætera cuncta deficerent, vel vna solummodò tabula quò cupiebat vtique peruenturum. Nec eum fefellit bonitatis diuinæ fiducia. Cùm enim eo anno formidine Turcarum, vt diximus, solito minor esset in Iudæam peregrinantium numerus, & quotquot erant, simul omnes paulo ante soluissent; desperata iam à cæteris re, Ignatius repente fit certior, nauem in Cyprũ parari patricio Veneto, prætori eiusdem insulæ designato: cumque inde non ignoraret breuem atque facilẽ esse traiectum in Palæstinam; nullo adhibito deprecatore, cùm tamen multi nec aspernandi suppeterẽt, ad Venetorũ Ducem Andream Gritum adijt ipsemet, insigni non minus humanitate quàm prudentia principem: ac Deo fauente facile ab eodem impetrauit, vt gratis in Cyprum vsque deueheretur. Sed interea dum prætoria ornatur nauis, in febrim Ignatius incidit, factumque diuinitus est, probandæ scilicet eius constantiæ caussa, vt quo die pharmacum hauserat, eo ipso nautæ signum profectionis ediderint. qua re minimè conturbatus Ignatius veniam petit ab hospite; qui pertinaciter ipsum etiam atque etiam retinere conatus, cùm nihil omnino proficeret, consulitur medicus. ille verò sine cunctatione respondet, hominem ad interitum ruere. Attamen Ignatius nihilo magis immutatus, & cælestis nimirum medici ductum secutus, felici sanè consilio (quòd tamen admirandum potius, quàm imitãdum alijs deuixerim) fluctuante etiam tum in stomacho potione conscendit; factumq́; est Dei beneficio, vt ora soluta, inter nauigandum, ex ipsa maris agitatione tantam vim pestiferi ac vitiati humoris euomeret, vt morbo planè leuatum sese celeriter senserit. Recuperata valetudine institit suo more, quoscunque poterat factis dictisque ad virtutem & pietatem adhortari. cumq; in eadem naui per summam impudẽtiam committi grauia quædam flagitia comperisset, non dubitauit apertum dedecus detestari palam; & impuros illos homines tanta orationis acrimonia reprehendere, vt ij facta cũ nautis conturatione molestum sibi monitorem in deserta quadam insula exponere, atque ab suo conspectu & consuetudine procul amouere decreuerint. quam rem odorati è vectoribus quidam Hispani ad Ignatium pro amicitia detulere, suadentes etiam atq; etiam, vt in loquendo cautior esset, sibiq́ue consuleret. sed ille nihilominus turpiter peccantes obiurgare perrexit, diuinæ prouidentiæ ope subnixus: cuius beneficio factum est, vt ad insulam sceleri destinatam appropinquantes nautæ, aduerso repente vento reiecti, volentes nolẽtes Ignatium in Cyprum vsq; peruexerint: vbi cùm stare ad salinas peregrinã nauem, de qua supra diximus, audisset; illuc itinere terrestri se contulit: in eamq; gratis admissus, nihilo plus viatici secum intulit, quàm in priores intulerat, Christo v-

Universidad de Deusto
Biblioteca

no videlicet fretus, qui tota illa nauigatione sese illi non semel ostendit; eumque magnopere confirmauit; ac denique incolumem ad portum Palæstinæ perduxit. D

Palæstinæ loca sancta perlustrat. Cap. XIV.

INDE cum cætera peregrinorum turba progressus, vt ad conspectum sacratissimæ vrbis est ventum, incredibilem ex ipso illius intuitu cepit animo voluptatem; ac deinceps partim in comitatu, partim etiam solus, loca illa CHRISTI Domini, MARIAE virginis, & Apostolorum nobilitata vestigijs, eximio quodam animi fructu venerabundus haud semel obijt: modò inclyti quondam templi reliquias, modò sepulchra Prophetarum intuens: hic nascentis & vagientis; illic docentis, & miracula patrantis filij Dei monimenta considerans. Vbi verò ad loca eiusdem acerbissimis pœnis insignia, & morientis in cruce sanguine consecrata, atque ad defuncti sepulchrum accederet; effusus in lacrymas, humo pia oscula imprimere, immortales agere Domino gratias, incredibili quadam spiritus dulcedine & suauitate compleri. Ad hæc, antiquum beatissimæ Virginis domicilium, itemque locum instituto primùm Eucharistiæ mysterio, & sancti Spiritus aduentu memorandum, & alia eiusmodi quàm plurima, quæ per otiũ deinde reuiseret, à mystagogo quàm accuratissimè addiscere. Erat Ignatio iamdiu deliberatum, vt diximus, in angustijs illis Iudææ sedibus pedem figere, atque ad conuertendos ad Euãgelij lucem infideles toto pectore incumbere; quòd non reperiret vel vbi sanctius in terris vitam degeret, vel in quo munere fructuosius operam collocaret. Neque, plurimis iam experimentis diuinæ bonitati cõfidere, & in diem paruoque viuere assuetum, rerum ad quæ corpus pertinent, habebat cura vlla solicitum. Id verò laborabat vnum, fragilitatis humanæ videlicet conscius, ne spiritui quotidie deficienti, & noxarum sordes aliquas contrahenti, opportuna sacræ pœnitentiæ ablutio, & cælestis panis alimenta deessent. Quam ad rem idoneum ratus ministerium fratrum è Franciscana familia, qui loca illa religiosa tuentur, & peregrinis aduenientibus præstò solent esse; adit ille ad custodem cœnobij, ac litteras ei, quas ex Italia commendatitias attulerat, reddit; &, quòd ad conuersionem infidelium attinet, nihil ei suorum cõsiliorum impertit; voluntatem verò suam in eisdem sedibus commorandi habitandique demonstrat: rogat proinde, vti se fratres dumtaxat tecto recipiant, sibiq; Confessionis & Eucharistiæ sacramenta ministrent: se, quæ ad victum cultumque spectent, nullo prorsus eorum incommodo curaturum. Custos, partim commẽdatione amicorum, partim postulati moderatione permotus, bene sperare iubet Ignatium, ita tamen, vt rem in aduentũ Prouincialis Ministri differret, qui per eos dies in Bethleem oppido versabatur. nec dubitauit Ignatius quin æquè facilè Prouincialem esset habiturus, atq; custodem habuerat. itaq; cùm reditus iam peregrinorum instaret, litteras ad amicos in Occidentem scribere aggressus est, quibus eos de suo statu faceret certiores. Cùm igitur maximè scriberet, quòd in posterum diem peregrinis erat indicta profectio; ecce tibi à custode nuntius, adesse Prouincialem, & Ignatium accersere. ad quem bonæ spei plenus cùm extemplò adijsset, collaudat ille primò piam hominis voluntatem: sed re apud se diligentius deliberata, videri sibi ait satius, vt recedat; idq; cùm alias ob causas, tum verò quòd ante id tempus nonnulli eodem studio accẽsi, dum securius vagantur, à Turcis excepti, vel miserè perijssent, vel certè in acerbæ seruitutis calamitatem incidissent, quos deinde propter officium ac vicinitatem Franciscani fratres non sine magno cœnobij detrimento redimere cogebantur. proinde se in diem insequentem cum cæteris peregrinis ad iter accingeret. Ad quæ cùm ita respondisset Ignatius, vt sibi certum fixumque esse affirmaret, Hierosolymis omnino restare; simulque modestè significaret, se, quamuis aliter sentiente Prouinciali, nequaquam, nisi aliqua oblata religione, à proposito recessurum: tum ille potestatem se à summo Pontifice habere subiunxit sacris interdicendi si quis inuito se ibidem remanere conatus esset: iamque potestatis eius diploma proferre paranti, confestim Ignatius, vt omnia ecclesiastica iura, & imperia valdè reuerebatur, nihil prolato opus esse respondit, credere se quæ diceret; & quoniam ita iuberet, dicto audientem fore. Dum

A Dum igitur ad hospitium tendit mœrens, vt se ad reditum comparet; acris illum incessit repẽte cupiditas montis Oliueti illius celeberrimi reuisendi, quo in summo cernuntur adhuc IESV Christi ascendentis in cælum expressa vestigia: ac ne quis fortè in tantis temporis angustijs impedimento sibi esset, re nemini patefacta, & (quod periculosius est) nullo propter inopiam Turca secum adhibito ex ijs qui mercede conducti peregrinis in ea regione præsidio sunt; solus ad montem excurrit: cumque à custodibus non admitteretur, cultellum è calamaria theca detractũ mercedis loco ijs dedit, sacri montis cacumen subijt alacer, & diuinorũ pedum notas multa cum prece & ingẽti gaudio veneratus, ad Bethphage properauit: vbi dum singula curiosè perlustrat, subijt illius animum subitò, minus diligenter in Oliueti fastigio sese animaduertisse, vtra ex cæli plaga dextrum, vtra sinistrum esset Christi vestigium: qua dubitatione quasi quibusdam calcaribus incitatus, illicò ad montem recurrit, adnotauitque intentis oculis vel minutissima quæque sic, vt locus in posterum dubitationi non esset: vsque adeo inexplebile studium sacrosancta illa redemptionis humanæ monimenta, & incunabula Christianæ religionis penitus etiam atque etiam cognoscendi recolendique mentem eius inuaserat. Interea, cùm abesset diutius, nec in turba peregrinorum appareret, ad Franciscanos defertur desiderari ex eo numero Ignatium. Fráciscani suspicati id quod erat, ac veriti ne per eam solitudinem Ignatius in aliquod vitæ vel seruitutis B discrimen incurreret; Armenium quemdam in eo cœnobio ministrantem, ad illum perquirendum celeriter mittunt. qui descendenti ex Olueto commodum Ignatio factus obuiam, fuste primùm, ac truci vultu acriter minitari, ac temeritatem asperè admodum increpare: deinde immissa manu & brachio ferocius apprehensum, ad diuersorium trahere minimè sanè renitentem, quin etiam nouo cœlestis gaudij rore perfusum, quòd inter eas contumelias Christum sibi præsentem, & vsque ad hospitium præeuntem, incredibili quodam genere consolationis aspiceret.

In Hispaniam redit. Cap. XV.

VT igitur postera dies illuxit, cum reliquo peregrinorum agmine Ignatius abijt præ desiderio tristior, & relictam prouinciam sine fine respiciens: nec tamen, quoniam præsenti necessitate victus inde recederet, de muniendo in posterum sibi quandoque reditu ac mansione desperans. Cumq; primo traiectu Cyprum tenuisset incolumis, tres ibi onerarias in Italiam paratas offendit: quarum vna erat Veneti mercatoris, maxima, & omnibus rebus instructa; altera minor, sed bene firma, Turcarum: tertia Christianorum, parua, & malè cõpacta. Ac cæteri peregrini, quòd C tempus erat hybernum, & obnoxium tempestatibus, pro se quisque tendere, ac certa mercede pacisci, vt in primam ascenderent: cumque Ignatius propter egestatem à nauarcho repudiaretur, ijdem illum enixè precari, vt hominem sibi notum, probum, atque adeo sanctum ne recusaret admittere. quibus ille non minus amarè quàm ineptè facetus: Atqui sancto, nihil opus est (inquit) naui. calcabit æquora multorum exemplo. neque vnquam exorari se passus est: sed magno ei stetit cauillus, & contumacia. Cùm enim Ignatius inde per contemptum exclusus, facilè obtinuisset ijsdem deprecatoribus, vt in illam debilem gratis admitteretur: cumque simul omnia nauigia vento secundo soluissent; repente cooritur atrox adeo ac sæua tempestas, vt Turcica nauis in omnium conspectu miserandum in modum fluctibus hausta, nullo prorsus euadente perierit; Veneta verò in scopulos illisa naufragium fecerit, saluis tamen hominibus: tertia tantùm, qua vehebatur Ignatius, minimè valida, vẽtis ac fluctibus diu multumque agitata, altero denique mense in Apuliam, lacera ac valde fessa peruenit: quo ex loco ipse deinde Venetias petijt, tam longa & periculosa nauigatione mirè vexatus. Etenim studio paupertatis, quæ fuit illi semper omnibus commodis & emolumentis antiquior, nudis cruribus, hyeme sæuiente conscenderat, femoralibus tantùm è tela, concisaque ad humeros aploide, ac scissili tunica breuiore semiamictus, cùm è cælo densa caderet nix, ac tristi gelu cuncta inhorrescerent. atque ad has cæli iniurias accedebant quotidiana vitæ discrimina, vigiliæque, & cætera maris incommoda: quibus

ille

Universidad de Deusto
Biblioteca

ille pæne confectus cùm Venetias peruenisset Ianuario mẽse anni MDXXIV. ab hospite Cantabro clementer acceptus, nummisque aliquot ad iter faciendum, atque ad fouendum stomachum nimio frigore languentem panni quodam frusto donatus, Ferrariam venit. ibi maximum vrbis templum ingressus, dum religiosè numen adorat, mendicus quidam ex ijs qui sacrarum ædium vestibula conterunt, precationi apprimè intentum intuitus, confestim ad illum accedit, manumque ad stipem porrigit supplex: cui cùm Ignatius ex ea quam habebat pecunia, nummulum hilari vultu dedisset, atque is (vt fit) rem ad cæteros pauperes detulisset; alius aliusque deinceps ad Ignatium accurrere: quos ille cùm se per Christũ obsecrantes frustrari fas esse vix duceret, à minoribus nummis ad maiores paulatim progressus, breui totam crumenam ita penitus exhausit, vt sibi deinde ad cibum illo die capiendum ostiatim emẽdicare necesse fuerit. quam rem pauperes ijdem mox cõspicati, & maxima quadam admiratione correpti; sanctum, sanctum illicò exclamant. quibus plausibus vocibusque nequaquam inflatus ipse, cùm vno bonæ conscientiæ testimonio niteretur, Genuam inde sine vlla cũctatione profectus est. Graue per id tẽpus inter Christianos Reges vigebat bellum; & præcipua quæque Cisalpinæ Galliæ loca, vel Hispanicis, vel Gallicis præsidijs tenebantur: cumque ob id ipsum valde infesta cædibus ac latrocinijs itinera esse constaret; admonitus à bonis quibusdam viris Ignatius est, vt per occultos tramites à via regia declinaret, ni cum ingenti vitæ periculo in manus militũ vellet incidere. At ille, quem ardens odium sui, & amor imitandæ Christi patientiæ intrepidum redderet, recta nihilominus ire perrexit. neque ita multum viæ processerat, cùm ad oppidum nescio quod in stationes circũsidentium Hispanorũ incurrit, qui tam periculoso ac suspicioso tempore exploratorem sine dubio rati, comprehensum Ignatium, & in domunculam quãdam seductum, blandè primùm interrogant; deinde omni vestimento, & ipsis denique calceis ferociter exuũt, singulas partes proteruè simul & curiosè pertractant, numquid ad obsessos vel nuntij, vel litterarum afferat, diligenter exquirunt. cùm nihil eorum quæ putauerant, neque percunctando elicerent, neque perscrutando inuenirent; ira commoti, Atqui te Præfecto sistemus, inquiunt, & confessionem quam pertinaciter supprimis, exprimemus: cùm nihil recusaret Ignatius, ac tantummodo peteret, vt sua se tunica tectum incedere paterentur; illi verò, ludibrij & ignominiæ caussa brachatum per media castra vulgo inspectante atque irridente perducunt. quam ille tam insignem contumeliam excepit ac subijt alacer, cùm alijs nominibus, tum præcipuè quòd interea sibi species quædam est obiecta Christi Domini, cùm à Pilato per mediam vrbem ad Herodis tribunalia missus esset, ab eo per summam iniuriam atque indignitatẽ spreti & illusi; & vniuerso irridẽte ac sibilante populo, per hominum ora semel iterumque traducti: cuius opprobrij se quoque factum esse vtcumque participem, mirificè lætabatur: sed vbi ad Præfecti diuersorium appropinquauit, repentino quodam timore perfusus, cæpit subitò cogitare apud se, quonã modo ipsum alloqueretur. Etenim Ignatius, quòd olim in regia, sermonis flosculos & verborum elegãtiam nimium studiosè captasset, ad eam vanitatem expiandam, consulto post conuersionem instituerat rudi & agresti sermone cum ipsis quoque dynastis ac principibus agere; & quò magis vulgò contemneretur, omne liberalioris educationis & nobilitatis indicium studiosè cælare. tum igitur subijt illius animum, expediretne tali tempore quidpiam de suscepta seu tarditate, seu rusticitate deponere. Sed cùm rem totam accuratius intuens, ab humano timore profectam animaduertisset; vsque adeo in semetipsum animo concitatus est, vt nulla habita ratione periculi, non modò mutata consuetudine, ad orationis lenocinia non descendere, sed nullum prorsus neque gestus, neq; verborum honorem habere Præfecto decreuerit. Quæ res cuipiam fortasse temeritatis potius quàm consilij videatur esse: sed vtique seruorum Dei, præsertim in ipso feruore pœnitentiæ, facta vel dicta, ad communem sensum ac normam exigenda non sunt. Cùm igitur coram illo stetisset; vt erat seminudus & squalidus, ne aperto quidẽ capite, oculos humi defigit. multa ac varia scisciranti, nullam omnino reddit vocem. tantùm ad illam interrogationem: Es ne speculator? non esse, respõdit; idque ob eam caussam, ne si nihil contradixisset, silentio ipso, quod aiunt, rem affirmasse, & meritò quæsitorẽ in suam perniciem efferasse videretur. Tum ille insanum ratus Ignatium, acriter milites increpat, quòd in conspectum suum, non bene cognita re, dementem adduxerint; & simul, Abigite hunc, inquit, liberumque dimittite. qua reprehensione magis magisque

A que irritati, cùm aduersus Ducem hiscere non auderent, sui doloris pœnas ab innocente Ignatio repetunt. nec modò iurgia & probra certatim ingerere, sed etiam impetu facto, pugnis, cubitis, calcibus hominis latera faciemque contundere, mirabiliter in ipso verberum dolore lætantis, quòd aliquid innoxio sibi ad Christi exemplum perpeti contigisset. Cumque verberando & conuitiando fessi denique destitissent, miseratus alius quidam miles excepit exanimem, ac fouit, ciboque recreatum insequenti luce tutum abire permisit. Sed antequam Genuam accederet, rursus in statiua Gallorum incidit, verùm euentu admodum dispari. siquidem Dux, vt eum in Guipuzcoa natum audiuit Vasco ipse eidem régioni finitimus, quasi popularem clementer agnouit, ac benignè tractari à militibus iussum postridie dimisit incolumem. Inde cùm Genuam peruenisset, Rhotericum Portũdum ibi offendit Cantabrum, Hispanienſi classi præpositum, in Fernandi quondam regia sibi notum; cuius beneficio dum Barcinonem traijcitur, nihilo pacatiori vsus est mari, quàm terra paulo ante vsus fuerat. Etenim à piratis conspecta nauis, qui valida per eos dies classe infestum habebant mare Liguſticum, ingenti nautarum labore metuq; manus infectantium effugit.

Barcinone ad studia litterarum aggreditur. Cap. XVI.

B INTEREA Ignatium Hierosolymitana commoratione prohibitum, grauis coquebat cura, quid ageret, quodnam potissimum vitæ genus eligeret. ac multa secũ agitanti venerat illi dudum in mentem, cœnobium aliquod ingredi maximè dissolutum, vt ibi, dum lapsam religionis disciplinam, & verbo & exemplo conatur ad veterum institutа redigere; & cæteris aliqua re prodesset, & ipse interea (quòd necessariò futurum videbat, ab ijs qui restringi se nollent, multa pro Christi nomine pateretur. Sed incertus num id maximè ad Dei gloriam pertineret, quam videlicet vnã in omni actione spectare cõsueuerat; multa ac diligẽti prece & ieiunio explorat numinis voluntatem: ac diù perplexus, in eam denique mentem sese diuinitus planè sensit impelli, vt sine dubitatione statueret, primùm operam suam, qualis qualis esset, nequaquam intra vnius familiæ cancellos includere: deinde, quò latius pateret vtilitas ac fructus animorum, eiusdem consilij ac propositi idoneos aliquot adlegere socios atq; adiutores: postremò, vt sine hominum admiratione versari in adiuuandis hominibus posset, ad Sancti Spiritus vnctionem, doctrinæ quoque subsidium, ac litterarum cognitionem adiungere, præsertim quòd ea commendatione facultatem etiam repetendæ atque obtinendæ Hierosolymitanæ prouinciæ (cuius illi cura viuebat in pectore) facilè se ab ecclesiasticis magistratibus aliquando impetraturum sperabat. Et quidem, quòd ad litterarum studia pertinet, cùm nõdum intelligeret quàm illa sibi totum hominem fere vindicent, ratus posse interim se animis quoque adiuuandis vacare, Minoressam ad gregem illum suum reuerti decreuerat, vbi & sparsa in hominum mentibus pietatis virtutisq; semina ad bonam frugem perducere, & Cistercienſis cuiusdam monachi, spectatæ sanctitatis ac doctrinæ viri, tum consuetudine perfrui, tum industria eruditi magnopere cupiebat. Sed cùm illum, contra quàm putarat, demortuũ reperisset; Barcinonem sibi studiorum idoneam sedem putauit fore, propter eam maximè causssam, quòd cùm paupertatem perpetuò colere, nihilque ab domo sua & cognatis accipere decreuisset; in ea vrbe multos habebat spirituali necessitudine sib coniunctos: in ijs Ardebalum quẽdam peritum, vt locis ac temporibus illis, ludimagistrum; & Elisabetham Rosellam primariã fœminam, quorum alter operam illi gratuitam in docendo, altera in quotidianos vsus quidquid opus esset benignè detulerat. Vt igitur Barcinonem reuertit, seque Ardebalo dedit in disciplinam, repuerascere in gratiam Christi (quippe tertium circiter ac trigesimũ agebat annum) & matura iam ætate vir elementarius propemodum fieri nõ erubuit. Cæterùm ad illa spinosa rudimẽta grammaticæ capienda, ediscendasque verborum inflexiones & nominum, cùm alia erant ei impedimento, tum illud præcipuè, quòd animum ad rerũ cælestium sensa concipienda longo iam vsu promptum & agilem, si amandi vocabulum, vel alia quæpiam eiusmodi vox admonuisset eorum, quæ piè ac religiosè cogitare & cõmentari cõsueuerat, subitò

Universidad de Deusto
Biblioteca

subitò pæne abstractus à sensibus, in contemplationem diuinæ caritatis ac sempiternæ D
beatitudinis tota mẽte raperetur. Ex quo fiebat, non solùm vt nihil noui mãdare memoriæ posset, sed etiam vt si quid antea impressum esset, id ipsum concursu nouarum & præstantiorum imaginum illicò deleretur. quam ipsam rem, quasi futura præsagiens, pro sua parte adiuuabat etiam vafer humani generis inimicus, eo maximè tempore crebra intelligentiæ lumina eidem offerens, & recondita patefaciens scripturæ sacræ mysteria. Quod ille cùm cerneret, cumque adhibito sæpe conatu, euagationem hanc frustra cohibere tentasset; pro ea discretione spirituum quam diuturna exercitatione parauerat, facilè sensit diaboli fraudem sese à litterarum studio reuocare conantis. ac, quo consilio Barcinonem sese contulerat, id ipsum labore ac diligẽtia consequi maiorem in modum exoptans, hanc inijt rationem eius abigẽdæ molestiæ. Templum erat beatæ Virginis, cui à Mari cognomen est, gymnasio proximum. in id templum fusis ritè ad Deum, eamdemque Virginem precibus, Ardebalum pro amicitia accersit; rem illi totam, vt erat, exponit; deinde se ad pedes abijcit homini, etiam atque etiam obtestans, ne ab incæpto desistat; se vtique, modò sibi panis, & aqua non desit, in proximum biennium, & eò amplius, si opus fuerit, ad scholas frequentem esse venturum, seduloque daturum operam litteris: petere & rogare, vt ab se quotidie nõ minus quàm à cæteris pensum exigat; cessantẽ, quasi quemlibet vnum è grege puerorum, arbitratu suo & verbis & plagis accipiat. Miratus viri humilitatem ac probitatem Ardebalus, bonum animum iubet habere, suamque illi operam denuò pollicetur. Atque hac sub- E
missione victus denique dæmon abscessit, & importunis illustrationibus Dei beneficio recedentibus, operæ pretium Ignatius facere, & liberius in grammaticæ cognitione cæpit excurrere. Interea discendi mirabiliter auido, & omnia studiorum compendia perquirenti, suasère nonnulli, ad pietatem videlicet cum elegantiore doctrina iungendam, vt Erasmi Roterodami, qui ea tempestate Latinitatis auctor idoneus habebatur, Enchiridion militis Christiani studiosè perlegeret. quòd ille facere cùm cæpisset, celeriter sensit ea lectione spiritus feruorem in se quasi frigida superfusa restingui: consultoque; per preces Deo ita librum illum abiecit, vt neq; in manus postea sumpserit ipse, & multo post, Generalis creatus, omnia scriptoris illius opera in Societate Iesv legi vetuerit, non quòd singula hæretico veneno infecta putaret; sed ne quis fortè captus facetijs ac dicacitate viri, sensim, vt fit, ab incorruptis ad vitiosa descenderet. Nec tamen eo tempore Ignatius, quamquam studio litterarum adeo intentus, consueta caritatis officia & studium pœnitentiæ omisit. quinimmo cùm Barcinonem valentiore quàm inde abierat stomacho reuertisset, non ille quidẽ ad saccum redijt, neque orationi ita multum temporis tribuit; sed tamen vestitu admodum vili vsus est, & calceos ad ostentationem vitandam ita perforauit, vt soleis paulatim magis magisque discerptis, hyeme iam sæuiente, nudis humi plantis incederet: atque etiam subseciuis operis, ere- F
pto è scholasticis exercitationibus tempore, instituit pia passim colloquia serere; plebẽ infimam doctrinæ Christianæ præceptis imbuere; quosdam etiam spiritualibus exercitijs ad virtutem ac perfectionem informare. Quarum rerum admiratione permoti pręcæteris viri quattuor, sese ad Ignatij ductum atque institutum aggregarunt (quibus tamen, vt suo loco videbimus, in proposito constantia defuit) Callistus quidam, qui auctore Ignatio peregrinationem Hierosolymitanam nuper obierat; alterum Artiagam cognomento appellabant; tertius fuit è Gotholaniæ Proregis familia, nomine Cazeres: ad quos vltimo loco Ioãnes adolescens, natione Gallus accessit. His ille socijs auctus; tametsi studiorum metam quamprimum attingere optabat, quò liberius omnem curam atque operam in hominum salute consumeret; tamen quòd sibi nondum sat firma grammaticæ fundamenta iecisse videbatur, numquam adduci potuit, vt ab Ardebali disciplina discederet (quamuis ad superiores artes vulgò idoneus haberetur) quoad insignis quidam Theologiæ doctor, cui sese excutiendum examinandumque tradiderat, facto periculo, ad reliquorum sententiam accessit. Cuius auctoritatem & iudicium ne contemnere videretur, licet ipse sibi haud sanè placeret, ad grauiora studia Complutum vnà cum socijs abijt.

Eiusdem

A

Eiusdem commoratio Complutensis. Cap. XVII.

IBI cùm ad publicum xenodochium suo more diuertisset: artium, vt appellant, curriculum inijt non admodum felici successu: quippe qui eadẽ illa præpropera festinatione incitatus, nullo pæne seruato vel ordine vel discrimine disciplinæ, multa & varia vno eodemque tempore aggressus est; & in logicis terminos, quos appellant, in physicis Albertum, in Theologia Magistrum sententiarum (qui maximè libri tum in Hispania terebantur) euoluere, & plures quotidie in scholis audire cæpit interpretes; quæ res in speciem vtilis & compendiaria, vel maximo ei in id ipsum quod properabat, impedimento fuit. Etenim, quod in rebus humanis ferè fit, cùm auidè sequeretur omnia, nihil propemodum assequebatur: & ipsa varietas ac multitudo rerum, tum intelligentiæ tenebras, tum verò memoriæ perturbationem & confusionem afferebat. Ad hæc illud etiam accedebat incommodi, quòd in summa paupertate, non solùm ex emendicato viuebat ipse cum suis, verùm etiam aliorum inopiam ac difficultates, conquisitis vndique eleemosynis, magno labore & corporis & animi subleuabat. Præterea, quòd eius cursum vel maximè retardauit in litteris, tanta cupiditate
B ardebat errantes animas ad bonam mentem atque ad legem Euangelicam reuocandi, vt se, quamuis alieno tum tempore, continere non posset quò minus & in scholasticorum circulis de vera virtute ac pietate sermones inijceret, & in triuijs pueros plebemque fidei Christianæ præceptionibus erudiret, & omnium ordinum homines passim ad cultum Dei, studiumque religionis acri, ac vehementi oratione incitaret. Quibus adhortationibus commoti multi cùm ad sanitatem & officium redirent, & crebris altisque suspirijs veram cordis contritionem ac pœnitentiam testarentur; ab imperitis quibusdam Ignatius in suspicionem & crimen veneficij vocari est cæptus: quasi hominesoratione sua cardiacos redderet. Præterea cùm insignes quædam in populo repẽte morum ac vitæ mutationes existerent, & maior in dies hominum concursus ad Ignatium fieret; breui rem ad sacros Inquisitores Toletum pertulit rumor. Glisceba teo maximè tempore apud Germanos Lutheriana pestis, manabatque malum quotidie latius. Quinetiam in Hispania ipsa, insani conatus eorum qui sese Illuminatos ferebãt, paulo ante magistratuũ diligentia oppressi fuerant. Quocirca sacri Quæsitores in omne eiusmodi contagionis periculum excubantes animo, atque ex hac hominum frequentia & inusitato agendi genere veriti ne quod nouum incendium existeret, Complutum celeriter aduolant, in Ignatij doctrinam ac mores diligenter æquè ac dissimu-
C lãter inquirunt. cùm nihil neque in dictis neque in factis à recta fide alienũ inuenirent, Ignatium ne appellant quidem; tota re delegata Vicario Archiepiscopi, Ioanni Figheroæ, qui deinde Regio consilio præfuit, Toletum ipsi ad sua tribunalia reuertuntur. Neque ita multo post, Vicarius ipse, magis vsurpandi iuris causa, quàm quòd rem vlla animaduersione dignã putaret, ad Ignatij diuersorium adit quietè, & pauca quædam ab eo percunctatus, ad extremum exponit, inquisitum in ipsius & sociorum vitam esse acriter, neque inuentum quidpiam vitiosum; proinde more suo animarum saluti operam darent, cum eo tamen, vt non vno eodemque omnes habitu incederent; ne tali tempore nouam aliquam sectam inducere viderentur. Natiui coloris lanea veste cuncti vtebantur. iussit ille Ignatium & Artiagam nigro, Callistum & Cazerem rufo colore distingui, adolescentem Gallum nihil mutare. nec recusauit Ignatius, vt erat magistratibus apprimè obediens. Interiecto deinde quattuor fere mensiũ spatio, cùm nihil de instituta docendi ratione remitterẽt, nec persuadere sibi Vicarius posset, homines idiotas, in ijs tractandis quę ad Christianæ fidei dogmata pertinent, nusquam labi; rursus in eos clam instituit quærere. sed cùm nihilominus sana cuncta reperisset, rem totam sine vllo iudicij tumultu suppresit. Nec tamen ità multo post Vicarius idem tertiam in Ignatium quęstionem exercuit, quorumdam calumnijs ac suspicione compulsus. Confluebat ad nouum doctorem audiendum, vt diximus, populi turba promiscua. in ijs fœminæ duæ honesto loco natæ, grãdis natu mater, & filia forma elegãti. hæ publicis Ignatij adhortationibus incitatæ, vt est sexus ad pietatem propensus, adeo exarsère, vt cuncta Hispaniæ valetudinaria peragrare, & in Christi Domini gratiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

toto vitæ suæ tempore pauperibus ministrare decreuerint. Hoc animi propositum Ignatio cùm aperuissent; dissuasit ille magnopere cũ alias ob causas, tum ne cuius oculos animumque solicitaret aspectus adolescẽtulæ; non deesse Compluti pauperes, quos officij causa, si vellẽt, inuiserent; posse etiam operam dare sacro Eucharistiæ ferculo prosequendo, & alia id genus obire permulta, vtriusque sexui, alterius etiam ætati magis congruẽtia. Quibus rationibus, & simul auctoritate viri deterritæ, cogitatam quidem illę depositę prouinciam; verũtamen eadem agitatæ spiritus vi, temperare sibi postea nequiuerunt, quominus inconsulto atque inscio prorsus Ignatio, pedibus, ac mendicantium specie aliud genus peregrinationis longæ difficilisque susciperent. Giennium in Bætica est vrbs, quam nonnulli Mentesam Oretanorum falso putarunt, sacro Sudario in primis visenda, in quo crucem sibimet baiulantis expressa Christi Domini adoratur effigies. Ad id Sudarium venerandum, pedibus, vt dictum est, paucis admodum conscijs profectæ, duodecim fermè dierum itinere, cùm in vrbe non apparerent, admiratio primùm affinium ac vicinorum orta: deinde vbi à familiaribus cognitum est peregrinantium habitu petijsse Giennium, variè pro suo quisque sensu rem interpretari. nonnulli probare factum, plerique reprehendere quòd eo loco fœminæ sine comitibus, nullo apparatu se in iter periculosum dedissent. Doctor verò Cirolius, cuius in tutela erant mulieres, auctorem eius consilij suspicatus Ignatium, vehementer excanduit, facinus indignum exclamans, hominem externum & ignotum, in aliena patria suis concionibus cuncta miscere, & ipsas matresfamilias à cura domesticarum rerum auocare, nubiles verò puellas in pudicitiæ discrimen adducere. Atque his querimonijs Vicarium perpulit, vt Ignatium in carcerem, misso repente viatore, conijceret. Erat æstiuum anni tempus, & satis laxa custodia. itaque ad eum totis iam illis finibus celebrem, vel spectandi, vel audiendi causa plurimi ventitabant. quibus ille securitate mirabili tum Christianæ doctrinæ rudimenta, tum etiam, vbi res exigeret, spiritualium exercitationum præcepta more suo tradebat. Georgius quidem Nauerius, insignis ea tempestate doctor, & magna apud Carolum Cæsarem gratia, cùm ad eum visendum accessisset; animi magnitudinem, & dicendi vim admiratus, vt primùm ad suos domum reuertit. Hodierna die vidi Paulum (inquit) in vinculis. Iamque septimumdecimum diem ibi transegerat non solùm innoxius, verùm etiam prorsus ignarus cuius criminis nomine accerseretur; cùm eius interrogandi gratia (multa quippe ad eum ab iniquis delata fuerant) Vicarius ipse cum scriba publico in carcerem venit. At primùm (vt fit) varijs quæstionibus versat in omnes partes Ignatij animum: deinscisciatur ex eodem, obseruet ne Sabbata. cui ille, Vtique, in honorẽ beatæ MARIÆ virginis (inquit.) nam cæteroquin & Iudaicos ritus ignoro, & verò Iudæum patria mea fert nullum. Postremò, nostin, ait, mulieres quasdam duas, matrem & filiam? Cùm Ignatius annuisset, Numquid auctor illis fuisti (adiungit) peregrinandi Giennium? Nihil verò minus, ait Ignatius: quinimmo credas mihi iurato velim, eiusmodi concursationes & itinera in vniuersum vtrique dissuasisse me: &, si profectæ sunt, me ignaro, atque adeo inuito profectas. Tum hilari vultu Vicarius, humeros Ignatij leniter apprehendens. Atqui ob id ipsum, inquit, in custodiam te scito fuisse coniectum. His ita peractis, ac tota serie quæstionis per scribam in commentarios relata, Vicarius abijt. Interea peregrinatione confecta, secundo & quadragesimo denique die mulieres reuertuntur. è quibus Ignatij innocentia clarè perspecta, venit in carcerem scriba, & Vicarij sententiam Ignatio recitat: qua primùm iubebatur ipse cum socijs cæterorum scholasticorum habitu incedere; deinde quadriennij perficiebatur spatium sacræ Theologiæ cognoscendæ, ante quod exactum spatium, de fidei Christianæ mysterijs ad populum verba ne facerent. Quibus auditis, quod ad habitum pertinet, nihil sanè recusabat Ignatius, dummodo in idipsum egenti sibi necessaria præberentur: illam verò temporis finitionem ægrè admodum tulit, quòd ea re sibi viam ad procurandam animorum salutem obstrui cerneret. Itaque sine vlla dubitatione Salmanticam ad sua prosequẽda studia migrare constituit, cùm sesquiannum circiter Compluti moratus, inter eas ipsas difficultates & occupationes, non nihil tamen è logicis, physicisque, & ex ipsis Theologiæ fontibus degustasset. Sed interim, ad gloriam Dei, ne quid in doctrina moribusque suis resideret infamiæ, Toletanum Archiepiscopum (cuius in diœcesi Complutum est) sibi ex itinere adeundum, totamque ei rem gestam, & omnẽ consiliorum suorum rationem explicandam existimauit. Is erat Alfonsus Fonseca, morabatur-

rabaturque eo tempore Pintiæ, à quo benignè acceptus, animatusque ad cæpta strenuè promouenda, necnon instructus viatico, Salmanticam venit, quò comites iam ante præcesserant. quorum ille diuersorium ignorans, primùm omnium sacram ædem ingreditur, vbi orantem conspicata pia quædam mulier, instinctu videlicet numinis, vltro ad eum accessit, & scitata nomen, ad socios iam sibi notos læta perduxit. Verùm Ignatio ne Salmanticæ quidem quieto esse diutius licuit. Cùm enim quod superarat à studijs otij, in cohortandis ad virtutem ac pietatem & priuatim & publicè non modò plebeijs, verùm etiam principibus viris insumeret; neque verò, adiuuante Domino, frustra operam collocaret; omnium in se oculos repente conuertit, vrbemque totam celeriter eius nominis famâ peruasit. Erat omnino inusitata res, & ipsa nouitate valde mirabilis; laicos homines, & externa re nulla differentes à cæteris (etenim eos Figheroa suo sumptu Compluti scholasticorum vestimentis ornarat) Apostolico ac pastorali propemodum munere fungi palam, & sacerdotes ipsos ad partes suas ritè obeũdas accendere. Et cùm eiusmodi vitæ genus valde probarent, suspicerentque permulti; tum verò non deerant, qui totam rem secus interpretarentur, ac diligentius cautiusque examinandam putarent. In ijs Dominicani fratres è diui Stephani præclaro cœnobio, quamquam eorum pro potestate non erat eiusmodi quæstio, tamen, quo erant caritatis ardore, sat suum rati quod communem ad rem totius Ecclesię pertineret; Ignatium noscere, spiritumque ipsius, & doctrinæ genus, & vitæ institutum expendere omnino constituunt. Interim ignarus huiusce consilij Ignatius confessarium ex ipso cœnobio sibi delegerat. Is igitur confessarius aduenam iussu Vicarij (nam Prior, seu cœnobiarcha tum aberat) in proximum Dominicum diem ad prandium inuitat, nec renuenti, Fac inquit) paratus accedas; quærenda ex te non pauca. Ac nihilominus, vbi dies aduenit, sine cuctatione promissa fecit Ignatius. Exceptus est cum vno è comitibus Callisto, comiter. Sublatis deinde mensis, vtrumque Vicarius cum eodem confessario, & alio è fratribus in sacellum quoddam seducit. considẽt omnes. Tum blando vultu Vicarius Ignatium intuẽs, gaudere se admodum inquit, ac valde probare, quòd ille cum socijs Apostolicum in morem peregrinando populos doceat, atque ad cultum Dei, ac studium pietatis impellat. verumtamen auere se nosse quibus maximè litteris operam dederint. Cùm id quod erat, Ignatius, minimè doctos fateretur esse: Quid igitur, inquit, expertes doctrinæ, conciones de rebus diuinis habetis? Nos verò nequaquam concionamur, ait Ignatius; verùm de virtutis pulchritudine, de vitij fœditate, cùm occasio sese dat, familiariter & ex æquo loco disserimus, atque homines ad odium peccatorum, amoremque probitatis hortamur. Ad ea Vicarius: Sed vtique de virtutibus vitijsque sine liberalium artium cognitione disputari non potest, vel à magistris & libris accepta, vel infusa diuinitus: vos verò neque litteris, neque doctoribus operam dedistis, vt ipsi fatemini: restat igitur vt Spiritu sancto vobis hæc tradita sint. atqui hoc ipsum est de Spiritu sancto, quod maximè quærimus. Tum Ignatius vt perise vidit repentino dilemmate, cùm aliquantulum substitisset: De his, inquit, hactenus. Cùm nihilominus instaret ille, ac Spiritus sancti verbo hominem vrgeret, oppressus Ignatius tam perseueranti interrogatione, in eodem tamen gradu constantiæ perstitit, seque nihil præterea responsurum affirmauit, nisi quibus legitimè interrogandi ius esset. Quo loco Vicarius: Ita ne verò? inquit. Cùm nouæ impostorum sectæ quotidie pullulent, & in errorem ac fraudem ita multos inducant; vos in reddenda vestræ doctrinæ ratione tergiuersamini? Atqui efficiam vt omnino reddatis. Triduum deinde in sacros cœnobij fines detinentur, atque humanissimè tractantur à fratribus. Eo spacio exacto, ecce tibi à Baccalaureo Fria, Vicario Salmanticensis Episcopi, notarius ambos perducit in carcerem, includitque separato à reliqua reorum turba conclaui, mirum in modum squalido, ac peruetusto, odorisq, deterrimi; cuius tectum medium stipes ligneus sulciebat, ac stipiti ferrea catena erat affixa dodrantium longitudine circiter nouem, bifida ad extremum serie, huic ergo catenæ altero vtrumq; pede adstringunt, sic, vt nusquam alter sine altero progredi, aut loco pæne mouere se posset. Igitur tota ea nocte per summum corporis incommodum nulla capta quiete, in hymnis & canticis perstitêre. postridie, vt per vrbem vulgata res est, continuò boni viri complures cum stragulis, culcitrisque, & ciborum apparatu adfuerunt, quorum benignitate recreatus Ignatius, ac paulo clemẽtius haberi deinde in ea custodia cæptus est. Itaque, vt ante Compluti, sic eo tempore concursus ingens hominum ad eum fieri ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

quos ille admirabili tranquillitate, de contemptu rerum humanarum, de futuro extremo iudicio, deque sempiternis præmijs atque supplicijs differebat. In ijs Francisco Mendozæ (qui postea S. R. E. Cardinalis & Episcopus Burgensis est mortuus) miseranti casum ipsius, & amicè ex eo quærenti, grauiter ne ferret custodiam & vincula: Tantum ne malum tibi videtur esse carcer? inquit Ignatius. atqui, scito, vrbe Salmantica tota nó ita multas esse compedes, manicasve; quin ego plures Christi Domini causa vehementer exoptem. Interea Baccalaureus Frias ad carcerem accedit, Ignatium & Callistum diuersos interrogat, ac varijs percontationibus, quales haberi à iudicibus solent, vtriusque sensus & animum diligenter explorat. Cùm illi congruentia responderent, nec modò sibi, sed etiam inter se mirè constarent; denique librum Exercitiorum, de quo inaudierat, poscit: nec recusat Ignatius; quinetiam sibi præterea esse tres in eadem vrbe socios aperit, editque diuersorij nomen, ac notas, quibus inueniri sine errore possint. neq; verò supersedit ille missis lictoribus eos in carcerem tradere inferiorem; ne quod ijs colloquium cum Ignatio, neu qua communicatio consiliorú esset. Post hæc, ablatum Exercitiorum librum & ipsemet accuratè perlegit, & examinãdum præterea tradidit tribus Theologiæ doctoribus: qui dum singula diligenter expendunt, accidit interea res ad innocentiam Ignatij & sociorum declarandã non leuis momenti. Cùm enim cæteri, qui in vinculis tenebantur, per negligétiam custodum effracto carcere omnes repente dilapsi essent; Ignatius comitesque soli in summa fugiendi licentia postridie ibidem inuenti sunt, & cunctis admirantibus, approbantibusque, confestim in amplam domum & commodam inde magistratuum iussu traducti. Citatus præterea Ignatius ad Baccalaureum & reliquos libri sui recognitores, cùm & de Exercitiorũ ratione, & de præcipuis fidei Christianæ mysterijs multa ex eo quærerentur, paucis ac demissè præfatus, neque se vacasse admodum litteris; & quæcumque sentiret, diceretve, Ecclesiastico iudicio & censuræ cũcta submittere; ad singulas quæstiones de sanctissima Trinitate, de Incarnatione Domini, de sacramento Eucharistiæ, aliasque complures ita respondit, vt iudices ipsi pæne obstupescerent. Præterea è iure canonico proponitur ei difficilis quidam nodus, quem ipse, cùm item responsa Doctorum se ignorare dixisset, illico soluit egregiè. Postremò iussus primum Decalogi præceptum, vti consueuerant ad populum, sic ibidem repente explicare; in eam sententiam vsque adeo variè & copiosè dixit, vt omnem illis præterea interrogandi cupiditatem exemerit. His rebus ita peractis, cùm dies vinculorum esset secundus iam & vigesimus, vnà cum socijs euocatur ad iudicum sententiam audiendam. cuius erat summa, innoxios eos, & ab omni hæretica labe intactos videri, ac proinde posse arbitratu suo in adiuuandos homines ac plebem erudiendam incumbere; tantùm ne intra quadriennium in Theologiæ studio exactum, quæ cogitatio lethali, quæ veniali crimine teneretur (qui locus in toto pæne iure Pontificio ac Theologia dificillimus est) auderent ipsi per se definire, atque statuere: id autem propterea quòd in Exercitiorum libro signa quædam tradita viderant iudices ad peccata capitalia à venialibus dignoscenda: quæ tamen quòd nihil continerent à recta fide alienum, nominatim improbare non audebant. Recitata sententia; cùm honorificè tractatum ab se Ignatium putarent iudices; ille verò suis rebus è conscientia apprimè confidens, vehemẽter indoluit, ab ijs quos veræ & Catholicæ fidei tutores ac præsides agnoscebat, nullo in suis neque dictis, neque scriptis deprehenso vitio, tamen in re tanta tamque necessaria sibi silentium imponi; atque iter ad excolendos ac pro viribus adiuuandos homines impediri. Quæ ipsa res inclinatum iam ante animum eius impulit, vti satius iudicaret ex hisce difficultatibus quas in Hispania obijci sibi subinde videbat, ad scholas Parisienses in Galliam vltrò se transferre: vbi tum ob suam nouitatem, & eius linguæ inscitiam sibi minus interim negotij putabat fore, tum propter illius academiæ celebritatem atque frequentiam, non defuturos deinde quos ad suum institutum, atque ad Apostolica vestigia sectanda perliceret.

Lutetiam

Lutetiam proficiscitur. Cap. XVIII.

ET quoniam ad iter adeo longinquum & anceps, non idem erat socijs animus: atque etiam, vt maximè incolumes eò peruenissent, incertum erat, apud ignotas nationes quam copiam in studijs litterarum degendi essent habituri; communicato cum ijs consilio statuit Ignatius antecedere solus ipse Lutetiam: & siquidem res facultatem habitura videretur, vt eos ibidem alere posset, ipsos euocare per litteras; sin minus, tota de re facere certiores; vt quamquam diuersis locis, eadem tamen coniunctione animorum, emenso interim philosophiæ ac Theologię curriculo, intermissam ad tempus consuetudinem, Deo volente deinde repeterent. Rebus igitur ita compositis, quamquam è præcipua Salmanticensi nobilitate multis ægrè ferẽtibus, ac maiorem in modum renitentibus, vigesimo circiter die quàm è custodia exierat, in viam se dedit Ignatius, onustum libris asellum præ se agens; ac Barcinonem deuenit. Hic verò, vt inter veteres amicos ac familiares, omni ope certandum illi fuit, vt se à lacrymis atque à complexu carorum auelleret, etiam atque etiam deprecantium, ne patriã cum externa regione mutaret, neu se tali tempore in manifestum vitæ periculum vltro demitteret. Vigebat adhuc bellum inter Hispanos Gallosque, & circa regni vtriusque præcipuè limites infesta latrocinijs loca, & recentes multorum cædes ad metum proponebantur. Sed ille nec terrore, nec precibus de suscepto consilio demoueri se passus, certè illud recusare nó potuit, quominus tum ad sumptus itineris, tũ ad necessaria Parisijs comparanda, nummorum aliquid partim in numerato, partim in nominibus ab Elisabetha Rosella, & alijs quibusdam amicis acciperet. Quibus ille subsidijs, ac præcipuè diuinę bonitatis ope munitus, hyeme summa, pedibus, vt solebat, nullo duce vel comite inde profectus est sub initium anni M D XXVIII. cumque Ianuarium totum in itinere posuisset, Februario mense Lutetiam sospes introijt. ibi quod ad studia pertinet, respiciens perexiguum præteriti temporis fructum, rationibus suis accuratè subductis ad Dei gloriam statuit in litteras toto pectore incumbere. cumque experiendo iam cognouisset, eam esse humanæ mentis imbecillitatem, vt in plura vno eodemque tempore vix atque ægrè sufficiat, damnata priore festinatione, in posterum, compendijs omissis, regia via procedere, & studiorum suorum nouum initium ordiri decreuit. Igitur ad Montis acuti collegium itare quotidie, ibiq; inter procacium puerorum greges, matura iam ætate vir, grammaticæ rudimenta repetere non dedignatus est. Simul etiam de stato precationis tempore, & vexatione corpusculi, quò plus otij ac virium studio superesset, multum imminuit, sic tamen, vt illa præcipuè tria nunquam omiserit: primum, vt quotidie sacrificio Missæ religiosè interesset: alterum, vt octauo quoque die post pœnitentiæ sacramentum cælesti pane se se reficeret: extremum, vt quotidie sua eius diei dicta, facta, cogitata quàm diligentissimè recognosceret; conferensque hodiernum cum hesterno die, hebdomadam cum hebdomada, mensemque cum mense; suos in spiritu vel progressus, vel regressus perquàm accuratè exploraret atque perpenderet. Procurationem quoque alienæ salutis, & institutam consuetudinem agendi cum proximis, tantisper dum litteris, ac præsertim philosophiæ vacaret, aliqua ex parte remisit, numquam tamen omnino deposuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Extremæ inopiæ incommoda superat. Cap. XIX.

IAM verò, satis vsu ipso edoctus, quantum detrimentum studijs afferat mendicitas, & cura tolerandæ in singulos dies vitæ; & nihilominus optans CHRISTI Domini & Apostolorum exemplo nihil prorsus in hoc sæculo possidere; piorum benignitate ac facultatibus totam rem ita moderari constituit, vt neque in diem, vt antea, precario victitaret, & nihil idcirco de voluntariæ paupertatis proposito meritoque deperderet. Sed ea res primis vtique mensibus minimè cessit illi è sententia. Cùm enim sese in Hispanorum aliquot contubernium contulisset, qui plurimi Parisijs ipso belli tempore versabantur, & exactam è syngrapha Barcinonensi pecuniam cuidam ex eadem natione custodiendam dedisset, eam ille clam suos in vsus non optima fide conuertit; cumque postea reddendo non esset, reliquis iam nummis insumptis Ignatius, & à locupletibus amicis, quorum ope adiuuari posset, longo interuallo disiunctus, tanta subitò rerum omnium inopia oppressus est, vt ei cibum ostiatim quæritare quotidie, & in hospitalem sancti Iacobi domum, infimis precibus exorato eius loci præfecto, demigrare necesse fuerit graui sanè incommodo. Quippe Lutetia Parisiorum, vrbs in primis Europæ totius & magnitudine & celebritate visenda, trifariam est diuisa, partem vnam, quam Sequana fluuius insulam efficit, regia vetere, foro, & tribunalibus nobilem, vulgò Ciuitatem appellant. altera, quæ nouam regiam continet, Oppidum dicitur. tertia pars iam inde à Carolo Magno dicata Musis, Vniuersitas nominatur. in hac, præter cæteram incolarum turbam, scholastici maximè inhabitant ac numerantur ibi collegia permulta libero aditu, cum suis vnumquodque liberalium artium discipulis & doctoribus, & præfecto collegij, quem Primarium vocant. Igitur ex ea vicinitate in sancti Iacobi hospitium, quod procul inde est in suburbio, extrema necessitate compulsus Ignatius, in tanto locorum interuallo, cùm alijs afflictabatur incommodis; tum verò quòd cùm ante lucem in academia inciperent scholæ, nec nisi nocte desinerent; ipse, illius hospitij legibus, nec manè ante solis ortum egredi poterat, & vespere ante occasum regredi cogebatur, sic vt inter eundum & redeundum, quamuis industrio ac vigilanti discipulo multum & de magistri dictatis, & de tota scholarum exercitatione deperiret. Cui tanto detrimento cùm in præsentia nullum aliud remedium occurreret, consilium cepit more scholasticorum egentium ea conditione locandi operam suam alicui ex academię Primarijs, doctoribusve; vt quòd sibi à rebus domesticis otij superesset, id totum in scholastica disciplina, studijsque doctrinæ consumeret. Sed magis magisque probante Deo constantiam & patientiam viri, conditionem eiusmodi, quamuis magna adhibita diligentia, nactus est nullam. Itaque deiectus hac spe, cùm id ærumnosæ vitæ genus aliquandiu toleraſſet; & quos in Hispania reliquerat socios, de statu rerum suarum per litteras monuisset, hortatus vt ibidem ex condicto circulum studiorum absoluerent; rationem inijt multo commodiorem, vt indictis vacationum ferijs, in Belgium, atque interdum etiam in Angliam siue Britanniam, ad Hispanos negotiatores excurreret: quorum benignitate cùm facilè obtinuisset annuam pecuniæ summã Lutetiæ toto studiorum tempore certis pensionibus exigendam, commodius multo cæpit in liberalium disciplinarum cognitione versari. Cumque octodecim fere menses Latinæ linguæ tribuisset in Montis acuti collegio, in collegium cui à sancta Barbara nomen est, ad philosophiæ studia transijt alacritate mirabili: ac primùm occurſantes denuò rerũ cælestium importunas imagines, quamquam eximia cum animi delectatione coniunctas, eadem spiritus constantia, qua superiores illas, iterum ab se reiecit, ac repulit; deinde magistris attentè audiendis, multa ac diligenti eorum quæ audierat commentatione, quotidianis denique gymnasij exercitationibus, triennio & mensibus sex (quod spatium temporis curriculo philosophiæ in academia illa tribuitur) ita profecit, vt honorifico magistri iudicio ac testimonio (is erat Ioannes Penna philosophus) post consueta certamina, ritu solemni, laurea, cæterisque doctrinæ insignibus decoratus sit. Post hæc in cœnobij Dominicani gymnasio sacram Theologiam aggressus est, ingenti sanè labore & industria, cùm præter cæteras lucubrationes, hyeme sæuiente, quotidie manè ante lucem ad scholas, quæ

A quæ illa circiter hora ibi habebantur, accederet. atque ex eo studio tantum Deo adiuuante percepit, quod satis esset ad fidei doctrinæque suæ rationem, sine suspicione vlla nouitatis, ex Patrum decretis atque auctoritate reddendam.

Variè propter Christum exercetur. Cap. XX.

NEQVE verò, quamuis interim à plebis catechesi atque à publicis actionibus abstineret, idcirco tamen, quoad per scholas licitum est, ab adiungendis ad CHRISTVM hominibus, animandisq; ad studium veræ laudis & gloriæ destitit. quapropter multi nec infimæ sortis viri, priuatis ipsius colloquijs ac monitis incitati, partim castigato vetere luxu, Christianæ disciplinæ sęueritatem induerunt; partim etiam solemni voto varia religiosorum instituta profesi sunt; partim deniq; ingenti academiæ totius admiratione, in CHRISTI gratiam pecunia egentibus distributa, pauperem vitam agere, atque adeo ad conculcandum penitus omnẽ sæculi fastum, & expianda superbiæ crimina, palam per vicos & compita manum ad stipem ipsi porrigere, victumque palam emendicare cæperunt. quos tamen amici, rem indignè ferentes,
B cùm neque precibus neque minis à proposito reuocare valuissent, facta manu denique ab hospitali domo sancti Iacobi quò sese contulerant, vi armisque in pristinum academiæ diuersorium ad suia prosequenda studia retraxerunt. Ignatius verò tantam eiusmodi rerum inuidiam subijt, vt præter cæteras iniurias & maledicta, falsis etiam criminationibus ad sacrum Inquisitorem semel iterum delatus sit. Is erat ea tempestate Matthæus Ori, ex Dominicana familia Theologiæ magister, tum eruditione, tũ probitate conspicuus; qui accusatorum fraude comperta, Ignatium non absoluit modò, sed etiam miris ornauit laudibus, ipsumque Exercitiorum librum, qui præcipuè in suspicionem crimenq; vocabatur, tantum abfuit vt damnaret, vt sibi etiam eiusdem exemplum Ignatij permissu desumpserit. præterea absolutionis ac sententiæ formulam, publici scribæ chirographo & signo munitam, quam contra iniquorum calumnias, quandocumque opus esset, proferret, tametsi minus gratum id potentibus quibusdam viris fore videbat, Ignatio petenti concesit. Neque verò pro CHRISTI nomine solùm hac falsæ accusationis procella defunctus Ignatius est; sed eorum ipsorum opera, qui illum deinde vel maximè dilexerunt, virgarum quoque publicè periculum adijt. Mos est Parisijs in scholasticos improbos ac seditiosos, ad sanciendam academiæ disciplinam, in hunc fere modum animaduertere. Dissimulato consilio, ad condi-
C ctam diem in aulam collegij Primarius, magistriq; nodosa instructi virga conueniunt: comprehensumque repente noxium, & in medio confessu nudatum, certo plagarum numero singuli afficiunt. Id supplicij genus cùm ad sensum corporis peracerbum est, tum verò ad ignominiam ac dedecus longè turpissimum, deq; ipsius loci nomine aula vulgò appellatur. Hunc igitur cruciatum ac notam maleficis constitutam, Ignatio insonti, quòd condiscipulos festis præcipuè diebus à schola ad oratorium & sacra mysteria Confessionis Altarisque traduceret, vehementer iratus magister ipse Ioannes Penna parauerat, Iacobo Gouea Lusitano collegij Primario in suam sententiam facilè adducto, quippe qui iam ante priuatim erat infensus Ignatio, quòd familiarem quẽdam suum, Amatorem nomine, seuerioris vitæ præceptionibus imbuisset, atque (vt pietatem fere interpretantur homines) infatuasset abductum à curis inanibus, & iucundo conuictu amicorum, atque à pristina consuetudine. Vt igitur dicta supplicio dies illuxit; aduentans iam ad scholas, ab amico fideli maturè monetur Ignatius, ne intra collegij septa vtique illo die inferat pedem; concitatos in eum esse omnium animos; pœnas aulæ daturum extemplò, ni caueat. Ad cuius rei nuntium ancipiti deliberatione distractus Ignatius, quòd & pro CHRISTI nomine verbera & cõtumelias perpeti mirificè optabat, & supplicij apud homines adeo turpis infamia, metuebat ne complures è iuuentute, ipsius opera iam ad meliora conuersos, nec dum in bono stabiles, à sua consuetudine atque auctoritate auocaret, iterq; sibi ad alios etiam deinceps CHRISTO lucrifaciendos abrumperet; totã rem ad ipsius Gouęæ arbitrium iudiciumque reijcere statuit: quod ille re cognita decreuisset, id ex diuina maximè

Universidad de Deusto
Biblioteca

gloria & voluntate futurum.neque de eiusmodi sententia vllis amici denũtiationibus precibusve demoueri se passus,quamquam horrenti pænę imminentis acerbitatem,& renitenti carni vim fortiter intulit: ingressusque collegium, & rectà Goueam petens nondum è cubiculo egressum,placido ac sereno vultu, & altam animi pacem ac securitatem indicante; Si meæ mihi (inquit) existimationis & incolumitatis, quàm diuinæ gloriæ, salutisque animorum cura prior esset ac potior; nequaquam hodierno die perdem intra fines huiusce collegij posuissem. neq; enim antequam huc venirem, ignarus eram Gouea, quãtum è vestra omniũ indignatione dedecoris, quàm acerba tormenta me maneant. Sed quoniã nihil omnino mihi vel ad meritum optabilius,vel ad veram dignitatem præclarius duco, quàm CHRISTI Domini caussa, tam grauia tamq; multa pro me perfuncti,vicissim probra,plagas, mortẽ denique perpeti; idcirco nimirum ad scholas accessi,& vltro memet in tantum & corporis & famæ discrimen obieci. Verùm enimverò mihi non modò quid votis meis ac desiderio,sed etiam quid proximorum rationibus, & sempiternæ saluti conducat,caritatis lege considerandum est.Multos habeo adolescentes Dei beneficio nuper è cœno flagitiorum emersos, ac vix dum auulsos ab improborum pestilenti consortio. hos ego vereor, ne si me in tam honesto conuentu publicè vapulasse conspexerit, à meo sermone congressuque protinus auocet infamiæ metus; ac proinde, vt sunt flexibiles hominum voluntates, ad eadem illa saxa quibus paulo ante adhæserant, ingenti dæmonum gaudio, & feruor ætatis, & prauæ consuetudinis æstus abripiat. Simul etiam (verum vt fatear) tui me Gouea, doctorisque mei Pennæ me miseret, qui Christianam pietatem ac fidem sacramento professi, cæteriscque ad exemplum iustitiæ virtutisque præpositi; CHRISTI famulum, CHRISTI caussam agẽtem, adeo acerbè insectamini.& qui,qua pœna lex affici iubet eos qui scholasticos deprauare, magistris illudere, seditiones conflare voluerint; eadem dignum iudicatis eum, qui iuuentutem à vitijs,doctores à iurgijs,academiã à tumultibus vindicare conatur. quæ quoniam mecum ipse reputans,non leuis momenti ducebam esse, quamquam cupidus inimicorum odij vel meo sanguine explendi, tamen pro nostra necessitudine decesse nolui, quominus eadem tibi quoque, integra etiamnum re, considerãda proponerem.Mihi,vt dixi,pro CHRISTI nomine vexari ac torqueri optatissimum est:iamque si videtur, sponte ad patibulum pergo. tu, Lutetiæ Parisiorum, à sanctæ Barbaræ collegio, in eiusmodi caussa tale documentum vel pietatis vel æquitatis dari an expediat,pro tua sapientia ac religione constitue.Vixdum Ignatius dixerat, cùm Gouea, vir & ni concitaretur aliunde, suopte mitis ingenio,& tum instinctu diuino valde compunctus; illicò cæpta damnauit, ac maiorem in modum detestatus est; apprehensumq; amicissimè Ignatium deduxit in aulam, quò iam collegæ cum reliqua turba parati conuenerant. Ibi silentio indicto, repente contra omnium exspectationem de Ignatij laudibus orationẽ instituit; viri fortitudinem,innocentiam, caritatem extollens; se ipsum, & cæteros qui innoxio periculũ struxerant, vehementer accusans. quam in sententiam cùm multa dolenter grauiterq; dixisset, adextremum obortis lacrymis,ad Ignatij genua procidit, precatusque delicti veniam, & apud cæteros illum in admirationem gratiamque restituit, & ipse in omni deinde vita Ignatium & socios præcipuo amore studioque complexus est.

De socijs ad Ignatium adiunctis. Cap. XXI.

HASCE igitur, aliasque eiusmodi insectationes atque pericula Ignatius CHRISTI caussa contraxit. attamen idem plurimorum quoque sibi gratiam ac beneuolentiam optimis artibus peperit. Fuit enim in illo,præter diuinitus infusa charismata, mirum etiam atque efficax ingenium & studium ad animos hominum demerendos. In principum amicitias opportunè insinuare sese, easdemque obsequio & submissione tueri; pares facilitate ac suauitate morum allicere; inferioribus,& egentibus,auctoritate, opera,nec non è suis angustijs etiam pecunia præsto esse; morbo aliquo laborantes vel cum valetudinis & contagionis periculo adire, solarique amantissimè;eorum quibus cum viueret, ageretve, vel difficultatem naturæ, & arrogantiam per-

perpeti; vel ineptias ac stultitiam, quoad ita res ferret,exsorbere dissimulatione mirabili;ad aliorum arbitrium ac voluntatem, quibuscunque rebus honestè posset,semper accommodare se ac flectere; omnibus denique in CHRISTI gratiam omnia fieri: vbi penitus in hominum sensus ac voluntates irrepserat, tum demum officijs ac beneuolentia comprehensos occupatosque, pro suo quemque captu, sensim & cautè progrediens,Christianæ religionis & officij præceptionibus excolebat. Atque his fermè artibus, & simul sanctimoniæ ac frugalitatis exemplo,multos, vt diximus, à turpi ac flagitiosa vita non modò ad sobrietatem & continentiam, sed etiam ad cõtemptum rerum mortalium,atq; ad salutaria consilia CHRISTI conuertit.Complures præterea hæreticos, grassante iam tum peste Luteriana, tempestiuis disputationibus monitisq; conuictos, ad sacra Quæsitorum tribunalia volentes adduxit; & cum sancta Romana Ecclesia in gratiam secreta abiuratione restituit. Iam verò, quòd ei vel in primis propositum initio fuerat, vt aliquos ingenio doctrinaque præstantes, ad suum institutum ac vitæ rationem aggregaret;in idipsum per Theologiæ maximè tempus incubuit;adiũxitque sibi,Deo bene iuuante, iuuenes nouem ex academia vniuersa lectissimos. quorum primus fuit Petrus Faber Allobrox,pago Villareto Gebennensis diœcesis humili natus loco, sed egregiè pius, quippe qui duodecimo ætatis anno per summum sanctimoniæ studium virginitatem Deo vouerat; idemque ad litteras à vita pastorali traductus,tantum ingenio industriaq; profecerat, vt eum in loc s Aristotelis difficillioribus magister ipse Penna cõsuleret. Hunc igitur Ignatius & studiorum & conturbernij communione sibi coniunctum;licet socium glorioſi operis ipso initio destinasset, non tamen continuò illi rem aperuit, neque ad tantam perfectionem impellere confestim aggressus est. sed conscientiam excutere, & in se ipsum quotidie diligenter inquirere primùm edocuit,deinde ad totius ante actæ vitæ noxas per sacram Confessionem expiandas adduxit, postremò, cùm iam philosophiæ curriculum exegisset,spiritualibus exercitationibus perpoliuit; adeo propensum ad pœnitentiam, tantoq; animi ardore succensum, vt hyeme summa, concretum glacie flumen Sequanam plaustris impunè prementibus, in separata Iacobæi vici domuncula propositas meditationes, & quidem infidens niui sub dio peregerit, sexq; ipsos dies omni prorsus cibo potuq; abstinuerit,inediam longius vtiq; protracturus, nisi eum, re animaduersa, consultoque suppliciter Deo vetuisset Ignatius.& sane respondit operi fructus. Cùm enim antea in eligendo certo vitæ genere Faber mira animi solicitudine, varijsq; scrupulorum molestijs adeo torqueretur, vt præ nimio angore sese in auias abdere solitudines, ibiq; radicibus herbarum victitare pæne decerneret; ex hac spirituali exercitatione vocari se vnà cum Ignatio ad animorum subsidium non dubie sentiens, tantam ipse pacem ac tranquillitatem conscientiæ consequutus, vt ex vehementissima tamquam agitatione ac salo,placidum tutumq; portum se deniq; nactum esse profiteretur. Ex eodem contubernio Franciscus quoq; Xauerius nobilis Cantaber, idemq; non vulgari eruditione, quippe qui laurea magistrali donatus Lutetiæ postmodũ publicus Aristotelis interpres exstiterit; quamquam principio ita non studiosus Ignatij, vt eius pietatem (vt fit) etiam procaciter irrideret; tamen viri tum patientia, tum obsequijs adeo delinitus est, vt ad illius ductum arbitriumq; sese omnino contulerit.Hunc & diuitiarum affluentia,& viuido ingenio,& viribus corporis præferocem,admirabili prudentia ac lenitate mansuefecit Ignatius,in eamq; rerum humanarũ despicientiam,& caritatis ardorem paulatim adduxit,vt inter ipsa Exercitia spiritualia,tum ad carnis macerationem quattuor dies ieiunus omnino transegerit; tum verò,quòd inter iuuenũ greges desultor eximius,corporis agilitate sibi nimiu placuisset; ad eius placulũ vanitatis,membris valido fune perstrictis,nõ sine acri sensu doloris dies aliquot in cõmentandi orandiq; labore atq; attẽtione perstiterit.Hic est Xauerius ille,qui non multo deinde post,Joannis Lusitaniæ regis rogatu,ex auctoritate Pontificis Romani missus in Orientẽ,plenus Apostolico spiritu,tota India maritima summis laboribus ac periculis peragrata,in vltimas Iaponiorũ terras Euangelij lumen primus intulit,atq; ingenti infideliũ numero ad CHRISTVM adiuncto; multis clarus miraculis, in ipso aditu Sinarum excessit è vita. Porrò Xaueriũ & Fabrum imitati sunt Iacobus Laines Segũtinus, qui deinde Societati nostræ proximus ab Ignatio præfuit, vir de Christiana repub. in primis optimè meritus;& Alfonsus Salmerõ Toletanus,Græcis & Latinis litteris admodũ eruditus:vterq; confecto Cõpluti philosophiæ curriculo,Parisiosq; partim Theologiæ caussa,partim etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam Ignatij noſcendi gratia profecti, cuius de laudibus iam tum in Hiſpania, conſtanti hominum ſermone multa cognouerant. Acceſsit ad hos etiam Nicolaus Bobadilla Palentinus, doctus iuuenis, & philoſophiam publicè profeſſus in oppido Hiſpaniæ Pintia: itemque præſtanti indole Simon Roterigius Luſitanus. & poſt aliquanto, Claudius Iaius Gebennenſis, & Ioannes Codurius Ebredunenſis, Paſchaſiuſque Broetus Ambianenſis, Fabri præcipuè (cuius iam erat nomen Pariſijs celebre) monitis & exemplo permoti. Hi omnes, impulſu planè diuino, cùm alter alterius conſilium ignorarent, poſt exactiſsimam totius vitæ confeſsionem ſpiritualibus exercitijs ab Ignatio perquàm diligenter exculti, vehementi quadam ſpiritus motione ſeſe non quidem in vmbrã ac ſolitudinem, ſed in ſolem ac puluerem euocari ad prælia Domini præparanda ſenſerunt. nec fuit è nouem vllus fere, quin ad propitiandum cæleſte numen, eiuſque voluntatem ſuppliciter exquirendam; præter cæteram abſtinentiam, & incommoda volũtaria, tridui, vt minimum, totius inediam ſponte pertulerit, nimis audaci fortaſſe conſilio; niſi eos & multorum exempla, & feruor ſimul ætatis ac pietatis excuſet. Hoſce igitur ſocios Dei beneficio nactus Ignatius (quorum tres erant ſuperſtites hæc ſcribente me, Salmeron, Roterigius, & Bobadilla) quòd iam diu moliebatur & agitabat animo, re ipſa aggredi primo quoque tempore ſtatuit; vt Hieroſolymã Pontificis maximi permiſſu repeteret, gentesque ſinitimas Chriſtiana quondam religione præſtantes, deinde Mahometis nefaria ſuperſtitione deceptas, vel à miſerabili errore ad veritatem Euangelij reuocaret, vel certè (quod erat proximum) ſanguine ac vitam in cauſſa tam pia, tamque glorioſa profunderet. Neque ſanè difficile fuit, cæteros iam ſponte currentes, & Dei amore incenſos, in eandem ſententiam & propoſitum adducere. & quia plerique Theologiæ ſtudia nondum abſoluerãt; ne interim conceptus ardor animi refrigeſceret, & ſimul vt ipſorum eò gratius diuinæ maieſtati obſequium eſſet, quò maiorem ſibimet ipſi neceſsitatem ſeruitutis ac religionis impoſuiſſent; implorato beatiſsimæ Virginis patrocinio, ac ſancti Dionyſij Areopagitæ, cuius in tutela Pariſij ſunt; in æde ſuburbana, quæ Mons martyrum dicitur, ſub Confeſsionis & Euchariſtiæ myſteria ſeſe voto obſtrinxêre ſinguli, emenſis Theologiæ ſpatij cõtinuò mortalibus rebus nuntium remittendi, atq; in paupertate perpetua ſeruiendi gloriæ diuinæ, ſalutiq; animorum: ac nominatim, ad conſtitutam diem Hieroſolymam eo conſilio nauigandi, vt in conuerſionem infidelium toto pectore incumberent; palmamque martyrij ſtudioſè captarent. id conſilium ſi qua re impediretur, anni circumacto ſpatio denique Romam adirent, ſuamque operam ſummo Pontifici CHRISTI Vicario ad ſpirituale proximorum auxilium ſine vlla vel præmij pactione, vel temporũ aut locorum exceptione deferrent. Id votum in eo templo vouêre ingenti conſenſu & alacritate, anno poſt CHRISTVM natum M. D. XXXIV. decimooctauo Kalen. Septembris, quo die Aſſumptionis MARIAE Virginis anniuerſaria gratulatio celebratur. idemque votum eodem loco dieque pariter anno proximo ac tertio renouarunt, atque ea res tum ad conſpirationem ac vinculum animorum, tum ad confirmandas in ſuſcepto conſilio mentes omnium mirificè valuit. Incendebant præterea ſtudium alter alterius omni genere officij & caritatis, duce ac moderatore ſimul Ignatio, quem omnes vt parentem eundem & vnicè diligebant, & valde reuerebantur. ac primùm ſpirituales modò apud hunc, modò apud illud agitare cœtus; ibique ſuauiſsima de rebus diuinis habere colloquia, & ſeſe mutuo ad Chriſtianam laudem & decus hortari; deinde in ſtudiorum difficultatibus, lociſque obſcurioribus adiuuare inter ſe; & lucubrationes quaſque ſuas, lumenque doctrinæ & ingenij, cùm res exigeret, in commune conferre; præterea inuicem ſibi omnibus in rebus adeſſe certatim; denique à frequenti ſacramentorum vſu, & aſsiduitate precandi meditandique, nullo pacto recedere. quibus rebus & varias dæmonum inſidias tentationeſque, conantium eos ab incæpto reuocare, vicerunt; & breui tanta coaluêre concordia, vt quamquam è diuerſis, nec non inſenſis inter ſe orti nationibus, gratia tamen ſuperante naturam, intra eoſdem alti paietes, atque adeo ex vno propemodum omnes vtero in lucem editi viderentur.

LIBRI PRIMI FINIS.

IGNA-

IGNATII VITAE
LIBER SECVNDVS.

Æger Hiſpaniam repetit. *Cap. I.*

INTEREA Ignatius graui morbo partim è maximis laboribus vigilijſque, partim etiam è Pariſienſis cæli grauitate contracto; vexatuſque ſubinde ſtomachi iam pridem affecti doloribus acerbiſsimis; poſt multa remedia incaſſum adhibita, iubetur à medicis ad patrium ſolum & incunabula ſe referre; quod vnum ad inueteratas corporis ægritudines certiſsimum perfugium vulgò arbitrantur. Nec recuſauit ille, non tam valetudinis ratione, vel deſiderio ſuorum adductus, quàm duabus alijs maximè cauſſis: primùm, vt quibus olim in regionibus, malo publico, iuuenilis licentiæ ac vanitatis ipſemet ſpecimen exſtitiſſet, ibidem ad ſpiritualem ædificationem viciſsim aliqua Chriſtianæ humilitatis atque modeſtiæ documenta præberet; populareſque ſuos & verbo & exemplo ad ſtudium pœnitentiæ ſalutaris accenderet. deinde, vt, quoniam ſocijs aliquæ erant in Hiſpania rei familiaris tricæ; eas eodem itinere atque opera ipſe expediret; neque per eam cauſſam illi vel auocarentur à ſtudijs, vel recenti etiam tum vocatione, & expeditionis tam arduæ, tamque laborioſe conſilio, patriæ dulcedinis, ac domeſticæ tentationis, qua nulla fere periculoſior eſt, aleam ſubire cogerentur. Simul etiam, è relictis olim in Hiſpaniæ ſocijs, cogitabat, ſi quem in propoſito conſtantem inueniret; ſecum in eandem expeditionẽ educere. Cæterùm ne quid è ſuo diſceſſu res Pariſienſis caperet detrimenti, primùm commilitones ad perſeuerantiam ac fidem paucis adhortatus, Petrum Fabrum & annis & vocatione antiquiſsimum, illis præpoſuit; cui interim obtemperarent, quem parentis ducerent loco. deinde tempus certum edixit ijſdem approbantibus, quo tempore cuncti, rebus omnibus præter viaticum & neceſſaria ſcripta ex voto abdicatis, nauigaturi Hieroſolymas Italiam peterent, ſeſque iam antegreſſum Venetias conuenirẽt. Dicta profectioni dies eſt viij. Kalend. Februarij, anno MDXXXVII. ineunte, qua die Apoſtoli Pauli conuerſio beata recolitur. His ita conſtitutis, anno MDXXXV. per autumni tempus ipſe non ſine lacrymis, mutuique amoris magna ſignificatione ſingulos in digreſſu complexus, cùm vellet de more pedibus quamquam ægro corpore proficiſci; coempto à ſocijs equo vti coactus eſt: breuique partim ex ipſa vectatione, locorumque mutatione, partim etiã è ſtudiorum intermiſsione morbo leuatus, Pyreneo ſuperato Guipuzcoam prouinciam attigit. Eius de aduentu propinqui feſtinè præmoniti ab ijs qui hominem ad Aquas Auguſtas, quam hodie Baionam appellant, in tranſitu agnorant; extemplò, quòd regni limes latrocinijs infeſtus eſſet, armatos homines ad eum excipiendum tuendumque dimiſerant: atque hos primùm Ignatius in Guipuzcoæ finibus, deinde etiam, quæ iam tum erat fama de ſanctitate viri, clericos omnes agmine compoſito ad oppidum Aſpheithiam honoris cauſſa obuios habuit. cumque ab ijs, & ab ingenti præterea gratulantium turba deduceretur ad ædes paternas; ille, vt oſtenderet quantopere ab eiuſmodi faſtu pompaque abhorreret; vt primùm potuit, ex eo comitatu ſeſe proripiens, ad publicam hoſpitalem domum diuertit, victumque continuò emendicare oſtiatim cæpit; fremẽtibus videlicet cognatis, eamque rem (vt fere deprauata ſunt Chriſtianorum quoque iudicia, & pauci ex animo crucẽ amplexantur) ſummi dedecoris atque ignominiæ loco ſibi ducentibus. Deinde quamquam inuitis iſdem, inſtitit plebem Chriſtianæ doctrinæ rudimentis imbuere, priuatiſque colloquijs eos qui ad ſe ventitabãt, è peccatorum veterno excitare; feſtis verò diebus etiã concionesha-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes habere tanta hominum frequẽtia, vt cùm eos templa non caperent, in agrum prodire necessario cogeretur, vulgoque arbores audiendi causſa conſcenderent. Et ſanè operę fructus egregius Dei beneficio conſtitit. Complures ad virtutem ac Dei cultum à vitæ prauitate conuerſi, multæ ſublatæ diſcordiæ, & odia inueterata reſtincta, contra aleatores lata publicè lex, pœnæque propoſitæ; inſtitutũ præterea, vt preces pro ſalute quotidie funderentur eorum omnium, quibus lethalis noxæ piaculo obſtrictis, in ſingula momenta exitialis exitus immineret: itemque vt ex Eccleſiæ Romanæ conſuetudine, ſalutationis Angelicæ ſignum daretur manè, meridie, & veſpere. iam verò grauia quædam vitia, quæ non in populum modò, ſed etiam in ſacerdotes irrepſerãt, magna ex parte correcta. denique morbo incurabili affectis, & extrema preſsis inopia, ne vel oppido errarent, vel ſtrati paſsim in compitis cælum miſerabili queſtu complerẽt, publico ſumptu conſultum. Atque haſce leges moreſque cuſtodiẽdi, ne (quod fere fit) bene cæpta propediem obſoleſcerent; curã & munus Loioleia familia, placata poſtmodum Ignatio, ſibi deſumpſit. qui cùm in eo xenodochio aliquandiu ita verſatus eſſet, vt ſatis appareret ipſum exemplo CHRISTI Domini laboribus & paupertate multo magis, quàm otio & rerum affluentia delectari; ad extremum quotidianis propinquorum precibus exoratus, ne cognationi aut nihil omnino dediſſe, aut etiam inimicitias palam denuntiaſſe videretur, in paternam domum ex hoſpitali ſe tranſtulit; ibique aliquot moratus dies, reſtituta domeſtica diſciplina, cunctis ad officium ac pietatem animatis; valentior multo quàm Lutetia diſceſſerat, ad ſociorum expedienda negotia proficiſci conſtituit. Atque hic nouum ecce tibi certamen Ignatium inter & cognatos exoritur; cùm ille pauperis habitu prorſus, & pedes iter facere deſtinaſſet animo: illi contra, quoniam quidem eum apud ſe diutius retinere non poſſent, certè non niſi bene comitatum, & pecunia inſtructum abire permitterent. Verùm certaminis denique is fuit exitus, vt Ignatius ne fruſtra diutius tenderet, ad viæ modicum in ſpeciem deduci ſe paſſus, breui domum & famulos & cætera cuncta remiſerit, pedibuſque porrò perrexerit; Gallicano equo miniſtris valetudinarij iam ante relicto, quem illi deinde in Ignatij memoriam, veluti ſacrum & immunem ab opere, vagari in paſcuis ad extremum vſque ſenium permiſêre. Ignatius igitur Nauarra primùm, deinde Caſtella peragrata, mandatiſque recentium ſociorum exhauſtis, de veterum ſtatu ac voluntate cognoſcere nequaquam omiſit: verùm illi partim exſpectationis ac moræ tædio victi, partim etiam aſpero virtutis itinere fatigati, in alia fere omnia dudum abierant. Ioannes tantùm Gallus, ne de animi ſalute periclitaretur, monaſticę ſe addixerat vitæ. Calliſtus ab animorum cura, ad pecuniæ lucrum ſtudio repẽte conuerſo, in Indiam nauigauerat, vnde aliquanto poſt bene nummatus ingenti omnium admiratione qui eum antea norant, Salmanticam redijt. Cazeres cùm Segouiam patriam petijſſet, mollioris vitæ commodis, & domeſticorum conſuetudine delinitus, otio ac voluptati ſeſe dederat. Artiaga verò, curriculum honoris & ambitionis ingreſſus, & è Commendatario factus Epiſcopus, cùm aliquandiu in eo dignitatis gradu vixiſſet, ad extremum ægrotus, epota per imprudentiam veneni laguncula (cùm duę ſtarent, altera ſalubris aquæ, altera ſublimati, quòd appellatur, medicamenti) miſerabili genere leti defunctus eſt.

Venetias ingenti labore contendit. Cap. II.

IGNATIVS ergo cùm in Italiam properaret, & hoſce quos dixi ſocios tam longè lateque diſperſos in vnum redigendi, atque ad priſtina reuocandi conſilia ſpes nulla ſe oſtenderet; occulta Dei iudicia ſecum expendens, ſuis pro ipſorum ſalute ad ſuperos precibus, Valentiam venit, vbi videlicet nauem ſtare paratã audierat. Ibi diſſuadentibus multis ne ſe tali tẽpore mari cõmitteret, quòd præter cæteras difficultates, etiã nobilis archipirata Aenobarbus, loca opportuna, & littorum flexus valida obſideret claſſe; nullis terroribus de ſententia deceſsit Ignatius. & nauis pdones quidẽ effugit, verũtamen fœdiſsima tẽpeſtate coorta, clauo diffracto, ſuſiſq; armamentis, cũ iã de ſalute vectores nautęq; omninò deſperaſſent, lacera & quaſſata fluctib' Genuen-

Genuenſem portum ægerrimè tenuit. Atque hæc tanta maris incommoda, non ſanè leuius terreſtris itineris diſcrimen excepit. Cùm enim ſolus, ignarusque regionum Ignatius per Apennini tramites Aemiliam peteret, viam ingreſſus initio ſpatioſam, ſed in arctum deinde magis magisque coeuntem; ſtudio procedendi, ſenſim in eas penetrauit anguſtias, vnde ſeſe expedire humana ope vix poſſet. Primò igitur ſolicitè veſtigium facere, deinde cùm neque progredi, neque iam regredi tutum eſſet, in exilitate ſalebroſa, & horrenda crepidine, torrente rapido minaciter ſupterfluente; hęſit aliquantiſper ſtupenti ſimilis, vbi repente ſeſe tot periculis cinctum animaduertit. Sed ad extremum ſidenter implorato diuino auxilio, quod vnum reliquum eſſe videbatur, humi procubuit; & genibus manibuſq; reptando, quadrupedis inſtar, ac prominentia modò ſaxa, modo è ſaxis enata virgulta prenſando, tandem euaſit labore, quos ad eam diem pertuliſſet, omnium maximo. inde per immenſæ altitudinis inuias rupes ac ſolitudines diu errabundus, cùm ad radices montium denique deueniſſet, omnia rurſus offendit partim niuium tabe, partim etiam hybernis imbribus impedita. Cumque nihilominus vrgeret progrediendi neceſsitas; via teterrima (& eſt mollis & cretoſus ager, ac ſemitę per horum temporum incuriam exiguo munimento, nec vllis, vt olim, ſtratæ lapidibus) cùm profundo ac tenaci limo diu multumq; luctatus, ad Bononiæ portas tandem aliquando peruenit. Atque hic, ne quid deeſſet ad probandam æquitatem ac patientiam viri, ad cæteras miſerias illud etiam ludibrium acceſsit; vt in ipſo vrbis introitu, è ponticulo in foſſam, limo cœnoſo margine lubricante decideret, emerſusq; luto deformatus ac madidus, ab ijs qui tum aderant, non ſine ioco & facetijs (vt ſunt procacia in alienis malis hominum ingenia) rideretur. Sed ille nimirum identidem exerceri ſe à patre cæleſti prudenter intelligens, & in gratiarum actione perſiſtens, ſole ſiccatis vtcumq; veſtibus, laſſitudine ac fame confectus cùm vrbis magnam partem fruſtra emendicando perambulaſſet, in collegium Hiſpanicæ nationis demum exceptus, ibique dies aliquot clementer eſt habitus. Inde cùm itinere iam facili & certo Venetias peruenisſet, exacta pecunia quam illi per trapezitas eadem Eliſabetha Roſella benignè curauerat; interea dũ ſocios è Gallia præſtolatur, in varia pietatis opera ex inſtituto cæpit incumbere. Nec ſanè fruſtra: ſiquidẽ complures omnium ordinũ homines partim Chriſtianæ doctrinæ preceptionibus imbuit, partim ab impura & flagitioſa vita ad caſtum Dei ri-
morem, ſtudiumque virtutis eodem Deo adiuuante conuertit. Quibuſdam etiam primarijs viris tum patritijs indidem, tum externis, praua animi affectione ac vitio laborantibus, non ſine copioſo fructu, ſpiritualium exercitiorum expertæ virtutis medicinam adhibuit. In ijs Didacum Guiam, & Stephanum germanos fratres è præcipua nobilitate Cantabriæ, ſibi quondam Compluti familiariter notos, ac tum Hieroſolymis redeuntes, earumdem commentationum beneficio tantam ad rerum diuinarum intelligentiam, & humanarum contemptum adduxit, vt omnibus diuitijs & honoribus abdicatis, CHRISTI conſilia omnino ſequi decreuerint. Atque hos imitatus eſt poſtmodum Baccalaureus Hozius, item Hiſpanus, Theologiæ peritus: qui cùm ad eaſdem commentationes peragendas valde propenſus eſſet, verumtamen ex quibuſdam inſquorum ſermonibus haberet ſuſpectam Ignatij doctrinam ac dogmata; demum ſe Ignatio exercendum atque colendum ita cõmiſit, vt multos in cubiculum quo ſeceſſit, ſecum afferret libros, quibus Ignatij dicta ſcriptaque ad ſanctorum Patrum & conciliorum trutinam expenderet. Sed vbi appoſitas ab Ignatio epulas deguſtauit; tantum abfuit vt in ijs veneni deprehenderit quidquam, vt etiam ardenti quodam rerum cæleſtium amore inflammatus, mortalibus commodis nuntium ſponte remiſerit, atque vltro ad Ignatij voluntatem & vitæ rationes adhæſerit. Ex Veneta verò nobilitate in primis eo ſeceſſu ac meditatione profecit Petrus Cõtarenus Zachariæ filius, is qui multo poſt, magna cum integritate ac ſanctimoniæ laude Paphenſem Epiſcopatum admiſtrauit. Sed & aliorum ex Ignatij conſuetudine inſignis vitæ morumque mutatio eſt conſecuta. Quæ quoniam nec ab obſcuris hominibus, & in oculis celeberrimæ ciuitatis fiebant, breui vt alijs locis antea, ſic tum Venetijs Ignatij pietas in crimen inuidiam que vocari cæpta, non ferente diabolo, tantam ſibi prædam è faucibus eripi: ſtatimque vulgatum ab eiuſdem emiſſarijs eſt, Ignatium prauitatis hæreticæ ſemel iterumq; conuictum in Hiſpania, elapſum ẽ cuſtodia, in Galliam profugiſſe; ac proinde eius effigiem ab Hiſpanis Inquiſitoribus ignominiæ cauſſa publicè concrematam. eundem Patrilijs nouas molientem rẽs, inficientemque pernicioſæ doctrinæ labe ſcholaſticos; vbi delatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

delatum suum nomen ad sacra tribunalia odoratus fuisset, fuga præuertisse dictorum manus, & consilia magistratuum. Quas criminationes Ignatius cùm non modò in vulgus, iniquorum opera sparsas, verùm etiam ad Legatum Apostolicum Hieronymum Verallum, qui deinde S.R.E. Cardinalis fuit, delatas inaudisset; non tam de sua, quàm de sociorum existimatione solicitus, vltro ad Legatum adijt, & acriter institit, vt eorum criminum quæstio exerceretur quod ita factum, & veritate comperta, honorificè à Legato est absolutus, incumbente in eius causæ cognitionem Gaspare Docto Legati assecla; qui ex eo tempore Ignatiũ vnicè dilexit, ac sacratissimæ domui Lauretanæ deinde præpositus, in Societatem vniuersam plurima egregiæ voluntatis officia contulit.

Venetias ad Ignatium socij veniunt. Cap. III.

DVm hæc in Italia gerit Ignatius, interim bello inter Christianos ingraescẽte Reges, cum exercitu formidabili Cæsar per Insubrum & Allobrogum fines in Galliam irruperat. Ea fuit socijs Ignatij causa & profectionis maturandæ, & itineris per Thulingiam, seu Lothoringiam atque Germaniam, sanè incommodo anni tempore faciendi. Igitur pecunia rebusque omnibus, præter viaticum & scripta, in CHRISTI Domini gratiam distributis, mẽse Nouembri anno circiter post discessum Ignatij, suo quisque baculo innixi pedites viam capessunt, & quidem tanta cum alacritate ac feruore spiritus, vt ne à Iacobo quidem Laine, viribus nondum è recenti morbo recuperatis, extorqueri potuerit, quominus & pedibus ambularet vt reliqui, & inter ambulandum insuper inualida membra discruciaret hispido in primis & horrenti cilicio. Vestitus erat omnium, vt peregrinorum & pauperũ, nequaquam elaboratus, & ad modestiam submissionemque compositus, pendebat è scapulis mantica ex corio, in qua sacra Biblia, & Breuiarium asseruabantur, & scripta, quæ diximus. Rosaria verò ad catholicam fidem vel inter ipsos hæreticos profitendam, palam gestabant è collo suspensa. Hospitium ingressi, primùm omnium, nullo adstantium respectu, nixi omnes genibus Deo gratias agebant; eundem in egressu pariter sibi propitium precabantur. Sobria & frugalis erat mensa; oratio ac meditatio non solùm in diuersorijs, verùm etiam in ipso itinere plurima. sacerdotibus, qui tres erant, sacrificantibus, cæteri quotidie cælesti reficiebantur pane. sermo nisi de rebus diuinis aut necessarijs ferè nullus. in decernendo si quid in deliberationem incideret, mira concordia: in superandis viarum difficultatibus periculisq;, summa cõstantia & æquitas animi. Autumnales pluuias tota ferè Gallia pertulerunt: occurrere mox Alpes pæne obstructæ niuibus: multa fuere subinde famis, frigoris, defatigationis incommoda subeunda: nihil se illis obiecit tam arduum, aut tam extimescendum, quod eorum quemquam à concepta religione, officioque deduceret. Atque hac disciplinę pacisque custodia, cùm omnibus, per quorum fines tranlierant, populis, bonus odor in CHRISTO fuissent; cunctis non catholicis modò, sed etiam hæreticis nouum ac religiosum agmẽ magna cum approbatione mirantibus, ad tertium Idus Ianuarias anni MDXXXVII. Venetias ingenti omniũ gaudio, & mutua gratulatione sospites ad Ignatiũ peruenerũt. Atque vbi paululũ è longa contentione ac lassitudine quietis est captum; statim Hierosolymitanę prouinciæ cõsilia renouãtur. primùm omniũ, rati gratiora superis fore suæ studio, si ad ea summi totius Ecclesię Pastoris auctoritas & cõsensus accederet; simul atque hyems remitteret, tũc vel maximè sęua, Romã ire cõstituunt, & à Põtifice maximo ius tum ad sacros ordines, titulo volũtarię paupertatis; tum ad manſionẽ Hierosolymitanã, & prædicationẽ Euãgelij sine vllo interdicti metu suppliciter petere. Interea Venetijs ne cessarẽt, atque adeò vt quędã quasi rudimenta futurę militiæ ponerent; publicis valetudinarijs inter se distributis, ægrotos ac pauperes omni ope adiuuare institerũt: Cõfessionis & Eucharistię sacramẽta gratis ministrare qui per sacerdotium poterant: cæteri solari iacentes; afflictos mœrẽtesq; spe cælestiũ bonorum erigere; adesse animã agentibus; cunctos denique ad patientiã, fidemq; adhortari: nec modò spiritualibus officijs fungi certatim; sed ne vilissima quidẽ ac seruilia corporibus pauperũ curãdis, defugere ministeria; sternere lectulos; euerrere sordes; purgare schaphia; cadauera defunctorũ ritè curata humi condere; interdiu pariter noctuque omnibus prẽsto esse tãta cum alacritate ac diligẽtia; vt cuncti obstupescerent, vulgatoque rumore, principes etiam viri ad spectaculum conueni-

A conuenirent. Quibus in officijs cùm aliorum omnium, tum Xauerij præcipuè caritas ac virtus enituit. Is cùm in quendam incidisset morbo Gallico miserè deformatum, atque ad eius aspectum exhorruisset, vt ea re infringi ac debilitari sensit caritatem in proximum, ita repente in semetipsum excanduit egregius CHRISTI miles, vt manantem saniem ex vlceribus purulentis (cuius rei vel mentionem aures delicatæ refugiant) obfirmato animo, semel iterumque non dubitarit exsugere. qua re non modò seipsum in præsentia præclarè vicit, sed etiam in omne tempus propriam quandam atque perpetuam in elephantiacos atque vlceroſos clementiam & misericordiam est consecutus: quam deinde, vbicumq; terrarum fuit, quotiescumque se dedit occasio, diligenter exercuit. Quidam etiam è sociorum numero, pauperem lepra toto corpore cooperum cùm præfectus nosocomij non admitteret, in suum lectum accepit ipse: cumque manè surrexisset cunctis ingemiscentibus eadem ipse quoque morbi fœditate correptus; postridie nõ sine miraculo prorsus illęsus atque intactus apparuit. Hęc & alia eiusmodi veræ pietatis & officij documenta cùm in ea vrbe dedissent (quorum ibi grata in multos annos deinde memoria viguit) appetente iam vere, vti condixerant, Romam cuncti fere præter Ignatium, discessẽre. Ipse tum ad parta in Domino retinenda, tũ ad expedienda quæ ad nauigationem pertinerent, ibidem interea substitit. Atque illi quidem eadem fere disciplina quam supra diximus, ijsdemq; imbriũ difficultatibus, iter
B ingressi; ad superiorem parcimoniam ac frugalitatem illud etiam addidẽre, vt neq; vllo prorsus viatico, diuinæ tantùm prouidentiæ bonitatisque fiducia, Romam vsque cõtenderent: & quia tum Cineralium, seu Quadragesimæ tempus erat; quotidie, quamquam in tantis laboribus, ritu catholico ieiunarent. Nec sanè defuit illis & exercendæ spei, & CHRISTI Domini inopiam ac perseuerantiam aliqua saltem ex parte imitandi materies: accidit̃que aliquando, vt cùm panis dumtaxat frustulum singuli manè sumpsissent, imbre densissimo stagnantibus latè campis, vt alicubi pectore tenus aqua pertingeret, nullo præterea cibo, millia passuum fermè triginta nudis pedibus vno die peregerint, & quidem incredibili non modò tranquillitate animi, sed etiam hilaritate pfallentes. Diuersorijs verò cũ propter inopiam excluderentur, & ad publica xenodochia de more confugerent, quamuis oppido lassi, tamen ijs quæ supra diximus, caritatis muneribus fungebantur: seque ipsi domare ac vincere magis magisque nitebantur in dies. Sanè Rauennæ quidam ex ijs cum hospitalis lectuli sordes, ac manantia tabe stragula nauseabundus vitasset; quæ prima deinde occasio data est suimet puniendi, nõ prætermisit. in pago nescio quo pauper phthiriasi consumptus è vita migrauerat. cùm in eum Pagum nostri venissent, distributisque cubilibus nullũ iam superesset, nisi quod phthiriacum fouerat; Pater ille amissam nuper palmam recuperare vehementer exoptãs, nudus illico per summum animi ardorem easdem subijt lodices, ibique sese identidẽ versans, cùm ingentes animalium greges ea tota pauisset nocte; ad sudorem vsq; defatigatus, non leues ab se prioris fastidij ac deliciarum pœnas exegit. Denique sanctam Vrbem ingressi, vt sacra Apostolorum limina, & præcipuæ religionis templa caste obiebant; à Petro Ortizio Hispano Cæsaris procuratore ad Pontificẽ maximum introduc-cuntur. Is erat eo tempore Paulus III. è gente Farnesia, cuius nomini plurimum vtique nostra Societas debet. Consueuerat autem super mensam non fabulatores aut mimos inducere, sed præstantes philosophos atque Theologos; & ipsemet, veritatis indagandæ atque illustrandæ causa ponere de quo inter se disputarent. ea erat grauissimi senis & prudentissimi Principis oblectatio. Ad has ergo disputationes post pedũ oscula Patres adhibiti, cùm egregium qua Christianæ humilitatis atque modestiæ, qua eruditionis & ingenij specimen præbuissent; non modò quæ volebant de sacerdotio, deque Hierosolymitana prouincia, libente atque approbante Pontifice impetrarunt, sed insuper pecunia ab eodem instructi, & fausta cum prece dimissi sunt. Ad quam deinde peruniam cùm è nationis maximè Hispanicæ collatione accessisset quod aureorum amplius ducentorum summam expleret; socij ne quid ex eo viatico præterquam in vsum votiuæ nauigationis attingerent, apud mensarios pecunia omni deposita, & Romæ victum emendicantes, admirabile dedere spectaculũ ijs qui coram Pontifice differentes illos audierant: & deinde quemadmodum venerant, hic Venetias prorsus egentes ac vacui reuerterunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sacris initiatur Ignatius: & de rebus ab eodem & socijs in Veneta ditione gestis. Cap. IV.

POST hæc, diligenti adhibita præparatione, cùm ad eiusdem Legati Veralli pedes perpetuæ paupertatis & castimoniæ nuncupassent vota, diuini amoris igne succensi, mirante, ac maiorem in modum approbante populo, sese denuò ad pristinos illos labores, & assidua pauperum ministeria retulerunt. Deinde in exitu mensis Iunij, Diui Ioannis Baptistæ die natali, Ignatius, & reliqui laici per omnes ordinum gradus ad apicẽ sacerdotij à Vincentio Negosantio Fanẽsi, Arbensium Episcopo euecti sunt, tanta non modò ipsorũ, sed etiam ipsius Episcopi lætitia & animi voluptate, vt sese inter eiusmodi cæremonias nihil vnquã simile sensisse affirmaret. Interea Patribus neque in eam diẽ vlla fuerat in Palæstinam transmittendi facultas; & eo ipso tempore cùm graue bellum ex fœdere Christianorum principum, Venetos inter & Solymanũ Turcam exarsisset, sublato repente commercio, omnis non modò peregrinorum, sed etiam institorũ nauigatio cõquieuit. vt satis appareat, cæleste numen iratũ gentibus ijs quæ creditum sibi regnũ Dei per summum olim scelus negligentiamque amisere; Apostolicũ hunc, deuotũque sibi manipulum, in alias longè nationes atque prouincias iusto iã ante iudicio destinasse. Itaque propter eam quã dixi causam, spe traijciendi sublata, quamquã voti religione soluti videri propemodum poterant, tamẽ ne quis omnino scrupulus animis inhideret, finem anni vertentis, vti Parisijs ante decreuerant, prorsus exspectare, seque interim tũ ad sacerdotij primitias diuinæ maiestati libandas omni diligentia comparare; tum etiam post multam precationem & abstinentiam, proximis operam ex instituto nauare constituunt. Id quò liberius atque cõmodius facerent, è tantæ vrbis celebritate ac frequẽtia, in finitima eiusdẽ ditionis oppida aliò atque aliò recepere sese: vt si fortè (quod tamen in præsentia vix fieri poterat) bello sedato præter opinionem transitus patuisset, è propinquo Venetias cuncti simul accurrerent. Franciscus ergo Xauerius, & Salmeron, ad montem Celsum (id vico nomen ab vrbe Patauio millibus passuum fere quindecim) secessere, Ioannes Codurius, & Hozius, Taruisium: Claudius Iaius, & Simon Roterigius Bassanum, oppidum agri Patauini; Paschasius & Bobadilla, Veronam, Ignatius verò, Faber, & Laines cùm Vicetiam petijssent, hanc vitæ rationem iniere. Erat extra vrbem domuncula ruinosa & deserta nullis foribus aut fenestrarum obicibus, vento cuilibet peruia. id sibi diuersorium, ne cui molestiam exhiberent, atque vt ab vrbano strepitu remoti liberius vni Deo vacarent, memores insuper stabuli quod Regem ipsum Angelorum nostra caussa nascentem olim exceperat, vnanimes delegerunt, quotidianis muneribus ita inter se distributis; vt vnus ad custodiã diuersorij, & paucula victus ministeria remaneret (qui fermè erat Ignatius, quòd propter nimiam lacrymarum copiam grauiter ex oculis laboraret) reliqui duo vrbem ingressi, cibum in singulos dies emendicarent: quod ab ea functione superesset otij, totum id omnes cœlestium rerum contẽplationi tribuerent. In hoc vitæ genere cũ quadraginta iam dies nõ minori cælestium donorũ copia, & animorum voluptate, quàm corporum vexatione, & carnis incommodo perstitissent, quanto nimirum spatio temporis, Christum ipsum Dominum ac magistrum, ante quàm turbæ sese cõmitteret, abstinuisse cibo, & in eremo cũ bestijs latitasse meminerant; ad eos reuisendos Taruisio repente Codurius affuit. cuius accessu læti, cùm spiritus vehemẽtiam ex ea solitudine, assiduitate precandi, ieiunijsq; conceptam diutius cohibere nõ possent; ad CHRISTE gloriã ex vmbra in arenã prodire, & quæ diuinitus acceperant bona, cum proximis cõmunicare constituunt. Nec mora: Vicetiã ingressi, descriptis inter se celeberrimis oppidi partibus, eadẽ omnes hora de rebus diuinis ad populũ dicere incipiũt, nullo prorsus aut loci apparatu, aut pompa verborũ. In triuijs plateisve, prout cuiq; locus obtigerat, desumpto ex aliqua fortè officina scamno pro suggestu vtebãtur. populũ elata voce, & in gyrum acto supra verticem pileo, ad concionẽ inuitabant. sermo, vt peregrinorũ & hospitũ, ex varijs linguis fere mistus, ac minimè propri⁹. Verũtamen is erat orationis impetus, adeo graues ac verè sententiæ, tãta in omni gestu atq; habitu pietas, deniq; is ardor

A is ardor in oculis emicabat, vt peritissimus quisque rerum æstimator hos demum esse Christianos concionatores, germanosque prẽcones Euangelij dictitaret: multi etiam qui rei nouitate illecti cum cæteris initio per iocum lasciuiamque ludibundi confluxerant, prudentissimis eorum præceptis, & dicendi grauitate permoti, deposita paulatim petulantia longè alij atque accesserant, dimissa concione recederent. Quòd si quis deinde seorsum ad Patres adiret, veritatis & officij studiosior; hunc verò humanissimè acceptum, pro ipsius ingenio priuatis institutionibus ad omnem virtutem ac religionem informabant. Illud verò præcipuè rem adiuuabat, quòd neque inanes plausus, vt diximus, fucata oratione captarent; neque inter ipsam concionem, aut vbi peroratum esset, quamquam in summa rerum omnium inopia, quidquam à circumfusa multitudine vel peterent ipsi, vel etiam vltro delatum acciperent. breuique constare cæpit, paupere tecto ciboque contentos, & ab omni auaritia & vanitate abhorrentes, non aures populi scalpere, sed vulneribus omni ratione mederi; nec suum potius, quàm Dei proximorumque negotium agere. Atque haud sanè dissimilis fuit cæterorum Patrũ in sua cuiusque prouincia probitas & industria; vt etiã aliqui ex magnis laboribus & incommodis extremum adierint vitæ discrimen. Neque ita multo post, cùm euocati ab Ignatio vt de rebus communibus agerent, cuncti Vicetiam conuenissent; tanta animorum
B inclinatio, ac beneuolentia populi Vicetini erga peregrinos apparuit, vt qua nuper in vrbe, tribus duntaxat, cibarij panis, ac ferè mucidi, quotidiana vix circuitione colligebatur quod satis esset ad vitam ægerrimè tolerandam; in eadem, ipsis iam vndecim, ex voluntarijs ciuium eleemosynis omnia ad victum cultumque necessaria largè ac benignè suppeterent. Ibidem igitur primas diuinæ maiestati hostias immolauere noui sacerdotes, vno Ignatio excepto, quippe qui ad se comparandum amplius adhuc temporis sibi sumpserat, & Romæ postea sacrificandi fecit initium ad ipsum Præsepe & incunabula CHRISTI Domini, quæ in æde sacratissima beatæ MARIAE ad Niues religiosè coluntur.

Ignatio Romam appropinquãti CHRISTVS *apparet: & vnde Societati* IESV *nomen inditum fuerit. Caput. V.*

C ET quoniam expeditioni transmarinæ præfinitum anni spatium erat in exitu; & infestum adhuc classibus mare; quid proinde agendum esset, Patres inter se deliberant: nec dubiũ fuit, quin, vti Lutetiæ vouerant, cuncti sese ad fidei catholicæ propagationem, & animarum auxilium, Sedis Apostolicæ cultui, & Romani Põtificis obsequio manciparent. Cuius officij procuratio (quoniam satis id esse videbatur) Ignatio, & duobus primarijs patribus Fabro & Laini mãdata est; Romam adirẽt, & (quod bene verteret) CHRISTI Vicario hæc sociorum studia ac vota quàm primùm exponerent. Interea reliqui, ne cõceptus è diuturna meditatione & sacrificijs feruor ac spiritus euanesceret, non modò ipsi diligentissimè custodire, sed etiam præsidij diuini fiducia proximis omni ratione opitulari decernunt. ac præcipuis vrbibus inter se descriptis, præsertim in quibus ne opitulari decernunt. Litterarum studia florere, & frequentissimam iuuentutem versari cognouerant; Codurius Hoziusque Patauium, Roterigius & Iaius Ferrariam, Xauerius & Bobadilla Bononiam, Paschasius & Salmeron Senas profecti, eadem fermè ratione quam paulo ante Vicetiæ adhibitam diximus, & priuatim & publicè cum hominibus agere, eosq; è letali flagitiorum veterno excitare, atq; ad contemptum rerum mortalium, & cogitationem futuri sæculi omni conatu atq; artificio impellere atque adhortari cæperunt. Cumq; ipsa nouitate rei omnium in se oculos atq; ora vertissent, paucis mensibus, Deo aspirante, non modò id effecere quod maximè optabant, vt magni animorũ motus, & insignes ad CHRISTVM conuersiones existerent; sed etiã, quod minimè laborabant, vt ipsorum nomen ac fama Italiam ferè totã ingenti cum admiratione peruaderet. At Ignatius Romam duobus quos dixi comitibus rectà contendens, & ab eorũ altero quotidie corpus CHRISTI religiosè casteq; susciperis; MARIA virgine potissimum præside, atque adiutrice, sese ad sacrum suo tempore faciendum, ac multa pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTI nomine subeunda, dies noctesque simul intenta quadam animi cura, simul inæstimabili spiritus dulcedine, & noua diuini luminis copia præparabat. Etenim ex quo primũ Hierosolymis rediens ad litterarum studia in CHRISTI gratiã animum adiecerat, de rerum cœlestiũ contemplatione, vt diximus, non sine magna difficultate remiserat multũ, seq; ipse Domini caritate, spirituali consolationi delicijsque sponte subduxerat. Sed studiorum exacto curriculo, deinceps & Venetijs, & in Vicetino secessu, & in hoc de quo dicebamus itinere, tam crebra diuinitus lumina, tã liquidas animi voluptates, eadẽ scilicet Virgine fauente percepit, vt in antiquum statũ illum Minoressanum quẽ postea ob singularem & eximiam illius temporis in se Dei benignitatem religioso ioco primitiuam suam Ecclesiam appellare consueuerat) non solùm ex integro, sed etiã cum sœnore sibi restitutus esse videretur. Sed prẽter cætera, quę quòd mortalem naturam exsuperant, verbis exsequi difficillimum est; quo die Romam accessit, res ei contigit vel ad memoriã posteritatis insignis, vel ad confirmandum in proposito Ignatium cæteroscj; haud mediocriter efficax. Etenim orandi caussa non longè ab Vrbe templũ ingresso, qualia passim imposita militari viæ cernuntur, statimque vt sæpe solebat, abstracto à sensibus, atq; alta quadam animi contemplatione defixo, clarissima in luce per speciem illi se se Deus pater ostendit, IESV filio baiulanti crucem, & crudelissimis affecto supplicijs, præsentem Ignatium socioscj; commendans; quos ille cùm E in fidem ac patrocinium libentissimè recepisset, ad Ignatium placido & sereno vultu conuersus, hæc ipsa effari verba dignatus est: EGO VOBIS ROMAE PROPITIVS ERO. Quo tanto tamque diuino solatio mirum in modum erectus & confirmatus Ignatius, ac socios deinde compellans: Quid nobis, ait, Romæ futurum sit, fratres; in crucem ne, an in rotam agi nos velit Deus, Ignoro. vnum scio, quidquid eueniat, IESVM Christum nobis propitium fore. ac simul totius visionis ordinem exposuit. Quæ res non in præsentia tantùm illos insolita quadam lætitia & voluptate perfudit, sed etiam in posterum contra omnes difficultates atque pericula magnopere corroborauit, ac munijt: atque idipsum vel in primis fuit causse cur Ignatius cõfirmatę post modum Societati salutare potissimum IESV nomen indiderit. quam tamẽ deinde verbo scriptoque minimam vocare solitus est, quòd reliquis religiosorum familijs (quas item societates IESV licet optimo iure appellare) cunctis omnino tum de splendore, tum de antiquitate concederet.

Ignatius Romæ Christianæ rei dat operam: in Casinati monte animam Hozij cælum intrantem videt.

Cap. VI.

IGITVR tam secunda numinis voluntate, tamque liberali promisso mirum in modum læti, sic tamen vt non sine mysterio Christum Dominum crucifixi maximè habitu apparuisse apud se reputarent, cum gratiarum actione ac prece sanctam Vrbem ingressi, nihil antiquius habuere quàm vt viatici nomine sibi numeratam anno priore pecuniam, quoniam quidem nauigationis cõsilia in irritum cecidissent, prorsus ad nummũ ijsdem à quibus acceperant, redderent; quæ, vtpote sacra, in alios pietatis vsus & opera expenderetur. Deinde, quemadmodum ante conuenerat, suam & reliquorum operam Pontifici maximo in Apostolicis præcipuè functionibus, citra honoris titulos, & dignitatis insignia, detulere. Neque aspernatus est pia Patrum studia Christi Vicarius: atq; in præsentia, donec eiusmodi aliqua se se offerret occasio, iussit Faber & Laines in almo Sapientiæ Gymnasio sacras litteras profiteri. quo munere dum alter in Biblijs explicandis, alter in scholastica Theologia, vt appellant, pari cum eruditionis ac pietatis laude perfunguntur, atque etiam sæpe coram ipso Pontifice de grauibus rerum diuinarum quæstionibus disputant; interim Ignatius proximorum saluti de more operam nauabat cùm alijs artibus, tum verò spiritualibus præsertim exercitationibus, quippe ad curandas perturbationes admodum efficaci, virtutisq; iam pridem expertæ remedio: quibus ille per eos dies, præter cæteram turbam, insignes aliquot

A aliquot viros diligenter excoluit. in ijs Gasparem Contarenum Cardinalem, gratissimum Senatorem, eumdemque temporibus illis (quod eius varia monimenta præclarè testantur) ingenij & doctrinæ facilè principem. Is Ignatij prudentia & consuetudine vsque adeò captus est, tantumque eius præceptis consilijsque profecit, vt qualem dudum optauerat animi regendi moderandique magistrum, denique se se Dei beneficio nactum esse affirmaret. idemque tradita sibi Exercitia (quod exemplum apud heredes hodieque asseruari perhibent) sua ipse manu perquàm accuratè descripsit. Hunc imitatus Cæsaris procurator (de quo supra dictum est) Petrus Ortizius Theologiæ doctor insignis, eadem exercitationes ad Christi Domini gloriã, & suam salutem omnino experiri constituit. Id quò liberius simul & fructuosius faceret, procuratione interim vicarijs delegata, cum paucis quotidianæ vitæ administris, & Ignatio præceptore in mõtem Casinatem secessit, quo in monte antiquissimum & nobilissimum cernitur sancti Benedicti cœnobium. Ibi, remotis arbitris, maxima diligentia dies ipsos quadraginta piæ meditationi ex Ignatij præscripto vacauit; idque tanto cum animi fructu, tantaq; accessione virtutis, vt quamquam Christianam philosophiam multo ante professus, tamen se tum demum verè philosophari cæpisse fateretur. ac parum abfuit, quin grandis iam natu vir, & Imperatoris legatus, illico mortalibus rebus abiectis magno animo se- B se ad laboriosum Ignatij vitæ genus adiungeret. sed cùm id neque per ætatem liceret, neque per suscepta negotia; certè quod proximum fuit, egregiè præstitit, vt & sancti monijs ac pietatis exemplo in posterum sui ordinis hominibus præluceret, & Societatem deinde nostram quibuscumque posset rebus, perquàm studiosè ornaret, atque defenderet. Non omittenda videtur hoc loco res memorabilis, quæ Ignatio in illa Casinati commoratione diuinitus accidit. Dum enim pro salute Baccalaurei Hozij quem graiter ægrotare cognorat, Domino supplicat, repente vidit in spiritu (quod ipsum ibidem D. Benedicto fertur olim in obitu Germani Episcopi contigisse) animã socij luce clarissima radiantem, deducentibus Angelis in sublime ferri, atque ipsa demũ cæli beatissima regna conscendere. eidemq; Ignatio, paulo post, dum ad rem diuinam accedit, in ipso Missæ introitu, Sanctis omnibus ritè appellandis, lucidissimum cælestium agmen subitò apparuit, sic, vt in ijs Hozium eximio fulgore micantem sine vlla dubitatione dignosceret. Qua ex vtraque visione tãto est gaudio delibutus, vt multos dies præ dulcedine lacrymis temperare nequiuerit. Huic Hozio Patauium (vt diximus) prouin cia nuper obtigerat. vbi dum in officio, singulari cum industria & fide versatur, ex ipsa rei nouitate suspectus, & coniectus in carcerem ab Antistite Patauino, moxque ab eo dem dimissus perhonorificè fuerat. cumque acrius denuò in proximorum salutem in- C cubuisset, è magnis diurnis nocturnisque laboribus lethali morbo correptus, ex hac vita migrauerat, cùm alijs miræ cuiusdam sanctimoniæ relictis indicijs, tum verò quòd ta nitor ac venustas apparuit, vt eo spectaculo Codurius consors prouinciæ tus repente animum exsaturare, & præ lætitia fletum cohibere non posset. Huius igitur tam felici exitu maiorem in modum gauisus Ignatius, è Casinate Romam vnà cum Ortizio peracta commentatione regrediens; obuium habuit in itinere Franciscum Stratam Hispanum, præclaræ indolis iuuenem, sibi antea non ignotum: qui cùm è cuiusdam principis viri familia, pertæsus aulicæ vitæ, militandi caussa Neapolim peteret, vno Ignatij congressu atque sermone (quæ hominis erat in dicendo vis) à sæculi stipendijs ad Christi vexilla facili negotio traduci se passus est: ac varijs deinde locis, eiusdem Ignatij missu, & Societati nostræ, & rei Christianæ vniuersę concionator egregius haud mediocriter profuit. Hoc igitur auctus commilitone Romam Ignatius reuertit: ad quem deinceps aliquot etiam alij rebus gerendis idonei diuino impulsu paucis diebus adiuncti sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Romam Patres vniuersi conueniunt: veterem plebis erudiendæ morem, & frequentem vsum Confessionis & Eucharistiæ restituunt.

Cap. VII.

QVAE dum ardens Christi amore diligenter agit Ignatius, interim Patres cæteri, sua quisque prouincia bene gesta, Romam (vti decreuerant) circa mediam Quadragesimam cõuenere. Is fuit annus post Christum natum MD XXXVIII. Tecto recepti sunt à Quirino Garzonio ciue Romano, ad villam Minimorum fratrum cœnobio proximam. Ibi in summa omnes egestate precario victitantes, communi cõsilio ad rem Christianam pro viribus adiuuandam aggressi, permissuque Antistitum varia Vrbis templa sortiti, concionibus primùm ciuitatem ad omne officium atque virtutem vehementer accendere; deinde etiam veteri Ecclesiæ instituto plebem puerosque Christiana catechesi (quæ iamdiu obsoleuerat) vicatim erudire instituerunt. Ac licet pijs eorum studijs dæmon omni conatu se opponeret; tamen partim exemplo vitæ, partim assiduitate dicendi hortandique cùm alia multa propediem assecuti sunt, tũ verò præcipuè, vt sacræ Confessionis & Eucharistiæ frequens vsus (quo nihil est humano generi salutarius) diaboli fraude iampridem extinctus, magno vtique Christianæ Reipub. commodo in principe magistratuque orbis terrarum Ecclesia reuiuisceret. ex quo deinde paulatim effectum est, ijsdem scilicet adiutoribus, non solùm vt in Italia, Gallia, Hispania, cæterisque Catholicis Europæ regionibus, verùm etiã vt in ipsa India, atque adeo in vltimis terris, vbi paulo ante ferales dæmonũ dapes & nefaria sacra viguerant, iam nunc, ingenti bonorum gaudio, per pœnitentiæ sacramentum frequenter elutis animi sordibus, diuina passim conuiuia celebrentur.

Falsis criminibus circumuenitur Ignatius, & absoluitur.

Cap. VIII.

QVAE nimirum satanas futura præsagiens, ipsis rerum initijs per se suosque satellites obuiam ire non distulit. Augustinus quidam erat ex Eremitana familia concionator; prorsus indignus eo nomine atque ordine. Is Lutheris impij sectator occultus, per ambages identidem pernicioſa dogmata spergebat è pulpito: ac miris artibus auditores à recta in Deum fide atque à Romani Pontificis auctoritate sensim abducere conabatur. Id autem eò fidentius, quòd per eos fortè dies Pontifex aberat, maximis de rebus quæ ad salutem Ecclesiæ pertinebant, in fines Galliæ Narbonensis, Nicæam vsque profectus. Hanc rem odorati è Patribus quidam; ne ad perniciem animorum latius manaret; communi consilio totam ipsi cognoscere atque inuestigare non dubitant. ad eum concionatorem audiendum cum cætera multitudine semel iterumque conueniunt; quæ ratio disputandi sit, qui scopus totius orationis, diligenter attendunt: neque verò, peritos dogmatũ quæ per id tẽpus in controuersiam vocabantur, diabolici ministri fefellit astus, ac latens lupi sub ouis pelle rapacitas. Itaque satis iam comperta atque explorata re, primùm ex Euangelij præceptis priuatim ad hominẽ adeunt; quid ad se delatum, quid auribus ipsimet suis deinde perceperint, ijs potissimum verbis exponunt, quibus non de populi modò salute sese, verùm etiam de ipsius qui populum pestifera contagione inficeret, pro Christiana caritate solicitos esse demonstrent: rogant, hortantur, denuntiant, praua dogmata corrigat, ambiguè dicta, quæque ad contemptum Sedis Apostolicæ, & Ecclesiasticarum traditionum ac rituum facilè trahi possint,

A hi possint, ad conciliorum decreta, normamque synceræ fidei quàm primum interpretetur: vtique à deprauanda Romana ciuitate, atque à perturbando ipso veritatis fonte in posterum absteneat. Ille (qui fastus hæreticorum est) homines nimirũ idiotas ex habitu ratus, eorum dicta primò eleuare, & eludere; deinde vbi se varijs vrgeri ac premi argumentis & rationibus vidit, versante animum simul ira metuque, pauca præfatus quæ ad occultandam in præsentia improbitatem valerent; cum inanibus promissis Dei famulos ab se dimisit. Deinde vt se à timore collegit; diabolicis actus furijs, & amicorum opibus fretus, quos ille sibi multos potentesque parauerat, ad institutam agendi consuetudinem pari scelere atque impudentia redijt. Quod vbi sensêre Patres, in re tã atroci, tamque periculosa nequaquam lenibus rati opus esse remedijs; consilium cepêre dignum hominibus diuinæ gloriæ studiosis, dignum sacræ Theologiæ doctoribus; vt improbi concionatoris mendacia palam, & ex superiore loco suis ipsi concionibus refutarent. Id ergo cùm facere instituissent, bonis maiorem in modũ approbantibus, cognita re Lutherianus vehementer excãduit, vocatisque ad se confestim amicis tabiem doloremq; suum impertijt, etiam atque etiã obtestans, ne tantã ac tam insignem iniuriam inultã esse paterentur. Illi, & eadem laborantes opinionum insania, & magistri ignominia valde commoti, facta conspiratione, Ignatium & socios omni dolo per fas ac nefas B euertere, nec modò fama, sed etiam, si res procedat, vita spoliare constituunt. Primũ igitur tota Vrbe fictis criminibus disiũpãt, Ignatium sociosque; omni scelerũ genere cooperatos, tum in Hispania, tũ in Gallia, quin etiã nuper Venetijs, falsæ religionis, & probri flagitijq; damnatos; & elapsos è iudicum manibus, ad corrumpendam iuuentutẽ specie pietatis Romã se contulisse; ibi, quod bonis artibus nequeant, id, alios criminãdo ac cusando que, per summã iniuriam quærere, vt sibi apud imperitum vulgus famã sanctitatis eruditionisq; concilient. Cùm aures nacti secundas, hæc & alia id genus quàm appositissimè ad veritatis imaginẽ & per se ipsi, & per emissarios oppido fererent; tantam in inuidiã & odium breui seruos Dei adduxerunt, vt eos multi iam quasi facinorosos ac fugitiuos horrerent; ipsorumque congressum & consuetudinẽ vulgo refugerent. Cumque iã res è sententia flueret, læti successu aduersarij, præterea promissis ingẽtibus one rant subornantque qui ijsdem ferè nominibus quæ sparsa in vulgus fuerãt, apud Vrbis Præfectum insontes accusẽt. Has verò partes inexpiabili scelere sibi desumpsit Michael Hispanus quidã, qui iam ante Parisijs in Ignatium debacchatus, ac deinde singularibus ab eodẽ Ignatio lucrandi fratris mirabiliter cupido prouocat' officijs, egregiã viri beneficentiã (vt fere fit) minimè vulgari perfidia atq; impietate rependit; atque vt Ignatiũ & socios familiariter nouerat, confictis quàm maximè ad similitudinem veri criminibus, apud Præfectum sanè magnam in suspicionem cunctos adduxit. Omnino res erat C insigni infamia; nec modò in Vrbe vulgi sermonibus terebatur, sed apud exteras quoque nationes atque prouincias aduersariorum nuntijs ac litteris precrebuerat; Ignatianos cum suo capite, denique manifestorum scelerum, hæresisq; conuictos teneri: videlicet, vt quas noxij varijs locis effugissent pœnas, eas iusto Dei iudicio Romæ in celeberrimo totius orbis terræ theatro persoluerent. Interea Ignatius totius machinationis nequaquã ignarus; fretusque tum præclaro conscientiæ testimonio, tum etiam CHRISTI promissis, qui se illi Romæ propitium spoponderat fore; omnes inimicorum impetus, totamque belli procellam inuicto animo sustinebat; Deumq; vnã cum socijs pro aduersariorum salute precabatur assiduè. Iamq; causæ dicendæ tempus appropinquabat; cùm incidit in eius manus epistola, quam antea Michael, recentibus quibusdam Ignatij meritis delinitus (quippe vel ferrea pectora interdum patientia & caritate flectũntur) ad amicum nescio quem summa cum Ignatij & sociorũ laude perscripserat. Ea videlicet epistola, delatoris causam iugulauit. namque vbi iudicij aduenit dies; citato ad tribunal Ignatio, multa in eius vitã ac mores improbè mentitus est Michael. ad quæ cùm Ignatius admodum sedatè respondisset, prolata ad extremũ epistola ac recitata, instituit ab aduersario quærere, numquid earum rerum meminisset? num chirographum agnosceret? Tum ille re inopinata perculsus, victusque conscientia, repente pallescere, titubare, frigido sudore perfluere. quod vbi animaduertit Præfectus (is erat Benedictus Conuersinus, vir prudens, & in causis cognoscendis apprimè versatus) confestim suspicatus coitionem ac dolum, data opera Michaelem diligenter interrogat: cumque nõ obscuris vestigijs ad ipsa fraudis cubilia peruenisset, seuerum calumniæ vindicem se præbuit: ac multis verbis increpitum calumniatorem (quamquam Ignatio pro ipsius

periculo

Universidad de Deusto
Biblioteca

periculo deprecante)insuper multauit exsilio. Post hæc Ignatius flagitare & vrgere, vti conspirationis nefariæ principes, quæ priuatim in circulis cœtibusque iactarant, eadem coram Præfecto palam ac legitimè exponerent, vt sibi diluendi crimina, & se sociosque purgandi copia fieret. Missо igitur viatore, vadimonium obire coguntur. At illi, veteratores & callidi, & cùm in foro iudicijsque diu multumque versati, tum etiam recenti Michaelis malo facti cautiores, vbi ad tribunal adfuere, per summam dissimulationem se de Ignatio ac socijs & sentire quàm optimè, & ad eam diē sensisse respondent: neque vllum esse crimen, quod ipsi quidem in eorum vitam moresque conijciant. Atque hæc, & alia eiusmodi coram iudice: rati nimirum fore, vt Ignatius præclarè secum actum existimans, quòd imminens calūniæ periculum euasisset; tā eluſtri præsertim accepta satisfactione proinde quiesceret. At ille multa ac magna quę ad iuuandam Ecclesiam pertinerent, mente ac cogitatione complexus; veritusque ne si quid suspicionis incommodæ, aut si qua dedecoris nota nascenti Societati adhæresceret, vel omnes in posterum ipsius conatus irritos redderet, vel certè magnum rebus gerendis impedimentum afferret, à Præfecto etiam atque etiam postulare, ne fictæ aduersariorum palinodię fidem haberet: eos quippe alia tum sermonibus, tum per epistolas lōgè lateq; vulgasse, ac quæ tunc ad tempus accommodata, iudicij metu perterriti dixerint, quæ nisi à magistratibus ritè cognita & quæsita publicè coarguantur, malo videlicet publico per summum nefas hæsuram in Societate magnam infamiam. proinde iure se postulare, vt in sua dicta vitamque omnem diligenter inquirat; se suosque ad caussam vsque cognitam in vinculis habeat, ac pro vt re ipsa compererit, ita pronuntiet. Hæc igitur, & alia id genus, Ignatius. Contra, aduersarij, veriti ne si quæstio peragretur, ingenti suo periculo ac damno paterent ipsorum artes atque mendacia; per se suosque omni ope contendere ac niti, vt Præfectus ab instituta cognitione desisteret. Iamque vtpote qui plurimum opibus & gratia poterant; in suam sententiā non modò Præfectum, sed Legatum etiam, qui Vrbi pro Pontifice summo cum imperio præerat, Cardinalem Neapolitanum adduxerant. quinetiam ex ipsismet Ignatij socijs non deerant, qui, aduersarijs iam à suscepta actione deterritis, & sponte cedentibus, non vltra instandum, vitandas lites, paci & quieti consulendum esse censerent. At verò Ignatius in posterum longè prospiciens, eoque iudicio non tam suam, quàm CHRISTI Domini caussam agi prudētur animaduertens; nullis neque minis, neque promissis, nec suasionibus de sententia deduci se passus est. cumque omni ad eam rem conatu non semel adhibito, propter aduersariorum gratiam atque potentiam nihil planè proficeret; non dubitauit, consulto per sacrificia precesque Deo, ad ipsiusmet Pontificis maximi fidem opemque confugere, qui Nicææ per eos dies, adulta iam ætate redierat, & in Tusculano secessu valetudinis caussa morabatur. Facili ergo ad principem aditu, quo die venit, admissus Ignatius, Latino sermone (quippe qui nondum satis Italicè nosset) eidem ex fide retulit, quo consilio à militari vita sese ad animorum auxilium, atque ad litterarum studia transtulisset: ac dum rem Christianam pro virili parte administrat, quoties, quot locis, quibusve nominibus accusatus & absolutus fuisset. Nuper etiam ab Hierosolymitana peregrinatione bello prohibitum (quod Pontifex ipse non ignoraret) se, ceteroſque eiusdem instituti laborisque socios, qui se vitamque suam ad Christianæ religionis amplificationem Sedi Apostolicæ mancipassent, cùm maximè in vrbe Roma populum docere insistunt, paratique in omnem quamuis arduam atque longinquam expeditionem, eiusdem Pontificis reditum nutumque auidè præstolantur; circumuentos repente iniquorum insidijs, & summam in inuidiam non modò in Vrbe, sed etiam apud remotas nationes adductos, ne id quidem à magistratibus obtinere posse, vt iacta in suos mores vitamque crimina in cognitionem vocentur. Sibi quidem propriæ vtilitatis & nominis rationem (quamuis ea per se negligenda non sit) minus antiquam esse: sed quoniam eodem iudicio & ipsorum existimatio, & animarum salus agatur (omnium enim qui ad rem publicam accedant rationes, non veritate solū, sed etiam fama niti) petere se & orare, ne grauetur pro sua sapientia ac potestate perficere, vt Præfectus Vrbis inchoatam quæstionem primo quoque tempore peragat; ne in Vrbe totius æquitatis parente, contra paucorum factionem opesque nullum inopiæ ac solitudini præsidium fuisse videatur. Sub hæc audita Pontifex bono esse animo iubet Ignatium; & collaudata (quod antea fecerat) ipsius & sociorum industria & pietate, Præfecto per codicillos imperat, iudicium vtique reddat Ignatio, caussam ritè cognoscat, feratque pro veritate sententiam. Et quidem hoc

loco

A loco adesse mihi animis velim eos, qui Deum res humanas negligentem circa cæli cardines otiari, non minus ineptè, quàm impiè fabulantur. ex ijs quippe quæ consequuntur sunt, nemo sanus, paternam cælestis numinis curam ac prouidentiam in suos, non clarè perspiciat. Cùm enim tota aduersariorum actio ea maximè calumnia niteretur; Ignatium sociosque varijs locis iure damnatos, ambustosque iudicij flamma per dolum effugisse; cumque longum & operosum esset, nemine præsertim necessaria in tam rem impendia subeunte, ex tam remotis disiunctisque prouincijs rei gestæ seriem litteris confignatam, testibusque firmatam ex forensi formula petere; planè diuinitus factum est, vt quotquot in Italia, Gallia, Hispania Ignatij iudices extitissent, sub ipsum ferendæ sententiæ tempus Romam ferè omnes alius alia de caussa conuenerint. Ioannes Figheroa, quondam Archiepiscopi Toletani Vicarius, is qui Compluti primùm de Ignatij fama capiteque cognorat, grauibus de caussis Neapolim à Cæsare missus, in reditu commodum Romæ substiterat. Venerat eodem è Gallia, Parisiensis Inquisitor Matthæus Ori, Dominicanus, apud quem Ignatius, vt supra dictum est, semel iterumque ab improbis fuerat accusatus. Denique in tempore Gaspar etiam Doctus à Venetijs adfuit, qui habitæ in ea vrbe in Ignatium quæstioni præfuerat. Hi omnes in iudiciū adducti, aduersariorū commēta detexere, cum summa testificatione virtutis ac pietatis Ignatij.

B Præterea litteræ ciuitatum, apud quas Italia tota Patres aliquandiu vixerant, per idem tempus allatæ, magnum pondus ad illustranda ipsorum merita, & refellendas iniquorum calumnias attulēre. Iam verò Hercules quoque, secundus hoc nomine, Dux Ferrariensium, qui Patribus familiariter vsus, ijsdemque peccata ritu Christiano confessus, ex eorū etiā manibus corpus Domini sumpserat; libentissimè fecit nō modò vt per epistolam, sed etiam vt per legatum, perspectę ipsorum innocentiæ ac sanctitati debitu testimonium laudesque tribueret. Quibus rebus adductus Vrbis Præfectus, vrgente præsertim Pontificis iussu, quamquam aduersarijs omni studio contra nitentibus, denique sua sententia Ignatium & socios omni non modò culpa, sed etiam culpæ suspicione liberauit verbis amplissimis, eiusque sententiæ, ad vindicandam insontium famam, varias in prouincias testato descripta exempla dimissa. quibus ex rebus dici vix potest quantum Patribus vbique honoris & existimationis accesserit. Atque hac maximè ratione diu suppressa atq; occultata veritas extulit aliquādo sese, ac malitia superata, processit in medium: quæque machinamenta diabolus ad teneram adhuc Societatem deformandam atque adeo prę focandam artificiosè parauerat, ea ipsa, moderante rem numine, in eius maximè decus & incrementa cesere. At verò insidiatorum longè dissimilis fuit exitus. Namque administer conscleratæ calumniæ Michael, fraude patefacta (quemadmodum dicebamus) in exilium actus est: E ducibus verò (quos nominare hoc loco necesse non est) vnus paulo post iudicium graui correptus morbo, semet acriter ac dolenter incusans cum insigni facinoris detestatione diem obijt. alter, cùm deinde manifestis hæreticarum opinionum indicijs teneretur, maturè sibi fuga consuluit, effigiemque suam pro se iudicibus cremandam reliquit. tertius eodem nomine comprehensus, & cognita caussa perpetuo addictus carceri, ad extremum tandem morte iam imminente relipuit; eidemque animam agenti quidam è Societate ad vltimum vsque spiritum assedit; quæque illi tempori tribui solent, pietatis & caritatis officia præstitit. Porrò Lutherianus ille concionator, qui totam conspirationem scelusque conflarat, intra catholicorum castra per fraudem aliquandiu versatus, cùm religionis ac pudicitiæ simulationem vltra sustinere non posset, larua depositа, palam fidei & continentiæ bellum indixit, atque ad optata hæreticorum lustra popinasque se contulit.

Ignatius

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ignatius & cæteri Patres de constituenda Societate deliberant.

Caput IX.

HAc igitur falsæ accusationis procella Ignatius socijque defuncti, primùm omnium (vt æquum erat) ingentes & vniuersi communiter, & singuli priuatim egere diuinę clemẽtiæ gratias: deinde, partim quòd aliqui subinde ad Ignatij institutum aggregabantur; partim etiã quòd inaudierant, aliquot è suo numero varias in vrbes atque prouincias iam tum rogatu Principũ à summo Pontifice destinari; visum est faciendum, vti de stabilienda quàm maximè ad Dei gloriam, salutemque animarum Societate primo quoque tempore inter se consulerent. ad eam quippe diem, communi tantum officio ac pietate ducti, sine certis & proprijs legibus ac magistratibus vixerant. Ergo precationibus, ieiunijs, & sacrificijs in eam rem quàm accuratissimè adhibitis, quotidianæ vitæ munera laboresque ita partiti sunt, vt diurna tempora Dei verbo, consuetisque functionibus; nocturna verò priuatis inter se colloquijs, & necessariæ consultationi darent. Prima igitur nocte quæsitum est, vtrum Pontificis iussu digressi, prout se daret occasio, suam quisque sine aliorum consensu vel respectu rem agere; an potius, quamquã corporibus locisq; disiuncti, animorum tamen conspiratione, & meritorum communione, vt adhuc fuerant, sic in posterum coniuncti esse deberent. Dictisque sine variatione sententijs, nullum fuit dubium, quin tam suauis, tamque arcta societas, Dei prorsus munere ex tam diuersis moribus linguisque coalita, omni conatu studioque retinenda foret, tum ne qua Spiritui sancto iniuria fieret, à quo diuinitus fuerant in eam cõsensionem adducti; tum verò, ne concordiæ atque vnitatis bonũ amitteretur, quo nihil est ad res magnas atque arduas moliendas, & obstantia quæque perrumpenda, valentius. Cùm hæc & alia multa in eam sententiam ingenti alacritate & gaudio spirituali pro se quisque dixisset, magnopere incensis ad mutuam caritatẽ & beneuolentiam animis, cœtus ille dimittitur. Proximo deinde consessu de religione relatum est, placeret ne ad vota duo Paupertatis Castitatisque ritè susceptа, tertium perpetuæ item Obedientiæ adiungere, & è suo corpore eligere, qui cæteris ampla cum potestate præesset. In eam rem, quod maioris momenti videbatur esse, diem proferri placuit, spatiumque seorsum singulis ad deliberandum dari, atq; interim instauratis precationibus & sacrificijs, diuinæ sapientiæ lumen opemq; diligenter exposci. Vt igitur eius consultationis dies aduenit, omnium in vnũ congruere sententiæ, quandoquidẽ Christum Dominũ ac magistrũ sibi pro viribus imitandũ cuncti susceperãt, quoniam ille sese perfectum atque integrũ holocaustũ Deo parẽti pro salute humani generis obtulisset, prorsus oportere vt ipsi quoq; pro suo modulo Christum effingerent: ac quẽadmodum singulorum corporis bona per voluntariam inopiam, corpus ipsum per castimoniam Deo immolatum esset; sic animus quoque ante cælestes aras per obedientiam spiritualis victima caderet, præsertim cum hoc sacrificio nullum diuinæ maiestati gratius aut suauius esse constaret. Ergo sine cõtrouersia deligendum videri, cui omnes in terris tanquam Christo parerent; cuius in verba iurarent; denique cuius sibi nutum ac voluntatem instar diuini cuiusdam oraculi ducerent. Hisce ita constitutis, deinceps quæsitum de huius ipsius potestate, vtrum certo dierum spatio definitam, an verò perpetuam esse oporteret. Perpetuã esse placuit omnibus, idque cùm alias ob causas, quas commemorare hoc loco necesse nó est, tum verò vt negotia grauiora, quæ ad conficiendum non modò plenæ libertatis, verùm etiam longi fere temporis indigent; leniter, & ex animi sui sententia posset ad exitum sine vlla trepidatione perducere. Additum ad hæc, vt Societatis candidati, cùm alijs experimentis, tum verò præcipuè spiritualibus exercitationibus, peregrinatione, & infimis publici alicuius valetudinarij ministerijs probarẽtur. Itemque, vt qui Societatis institutа profiterentur, ij ad tria solemnia vota, quæ nobis cum alijs dicatis Deo familijs fere communia sunt, quartum nominatim adiungeret; quascunque ad fideliũ vel infideliũ terras Christianæ rei causſa Pontifici maximo ipsos mittere placuisset, eò sine vlla tergiuersatione, atque adeo sine vlla non mo-

A non modò mercede, sed ne viatici quidem petitione proficiscendi: ac simul, concepta verborum formula sese obstringerent, puerili ætati per catechesim erudiẽdæ; quòd eo remedio nullum fermè efficacius foret ad intemeratam fidem tuendam, ac prauæ religionis prohibenda contagia. Hæc igitur & alia id genus nonnulla per eos dies ab Ignatio patribusque decreta sunt: eidemque Ignatio negotium datum, vt ea in summam redacta, Pontifici maximo primùm Apostolica auctoritate sancienda atque approbanda proponeret; deinde vt eadem ipse postea per otium fusius explicaret ordinaretque, & quàm accommodatissimas ad Societatis vocationem & spiritum leges canonesq; perscriberet.

Patres in varia loca Pontificis iussu discedunt.

Cap. X.

B SVb hæc fermè decreta, Pontifex maximus aliquot operarios ab Ignatio in varias agri Ecclesiastici vineas postulauit. Id nostræ Societati fuit Apostolicę peregrinationis exordium. Ennio Verulano, S.R.E. Cardinali per eos dies cũ amplissima potestate legatio Parmensis obuenerat. Huic, Pontificis iussu, legationis comites, & rerum spiritualium administri duo, Petrus Faber, & Iacobus Laines ab Ignatio dati: Senas verò in Etruriam, Paschalius ad instaurandam sacri cuiusdam cœnobij disciplinam ab eodem Pontifice missus est. In Aenariam seu Inarimem insulam, pacificationis gratia non leuis momenti, Nicolaus Bobadilla: Brixiam in Cenomannos ditionis Venetæ, Claudius Iaius grauibus item de causſis abijt. Ac per idipsum tempus etiam in extremas terras primùm Societati patuit aditus. Brasilicã oram, & præterea quidquid inter inaccessum olim Bonæspei promontorium, vltimosque Sinas interiacet maritimi tractus, Indo & Gange superato, Lusitani, armatis classibus; ante annos aliquot ingenti ausu & labore, æquè fortiter ac feliciter aperuerant. neque Ioannem hoc nomine tertium Lusitaniæ Regẽ insigni virtute ac pietate virum, vlla magis angebat cura, quã vt barbaras illas nationes à misera dæmonum seruitute ad vnius veri Dei notitiã cultumque traduceret: atque ob idipsum, quos in ea mitteret loca præcones Euangelij, & moribus & eruditione præstantes, tota Europa impendio conquirebat. Eius rei conscius Iacobus Gouea, is qui Parisijs in ipso virgarum periculo singularem Ignatij fi-
C dem virtutemque, ingenti cum admiratione cognorat, proculdubio statuit, illum & socios ad Indicam expeditionem fore quàm accommodatissimos, quoniam quidem ab Hierosolymæ accessu bello impediti, quemadmodum audierat, in Italia substitissent. Neque tamen quidquam eius consilij ratus impertiendum Regi antequam ipsius Ignatij voluntatem explorasset; pro amicitia ad illum scribit, quàm libente Lusitanię Rege, quàm spatiosus bonorum industriæ pietatique campus in India pateat. sibi quidem, quando illum & socios ab Hierosolymitana curatione arceat bellum, sanctissimis ipsorum studijs prouinciam in primis aptam videri. Si conditio placeat, vltro semet apud Regem totius negotij fore interpretem pollicetur. Ad ea, cum gratiarum actione rescripsit Ignatius, neque se, neque socios esse iam sui iuris, quippe qui summo Christi Vicario semetipsi perpetuo nexu Obedientiæ mancipassent. proinde agẽdum esse cum Romano Põtifice. quidquid ille iussisset, id verò sine mora facturos. Quo accepto responso Gouea, cùm facilè speraret à Pontifice impetrari posse; rem totam Regi suo per litteras aperit, ipsumque exemplar epistolæ Ignatij ad eum mittit cum summis illius & sociorum laudibus, etiam atque etiam suadens, vt eiusmodi virorum opera potissimũ vtatur, neu tam præclaram occasionem elabi patiatur è manibus, cui similem fortasse nullam sit in posterum habiturus. Haud incassum adhibita hortatio. quippe Rex & sua sponte iam incitatus, & Gouęæ talis viri monitis & auctoritate permotus, cõfestim Petro Mascareniæ, suo apud Pontificem maximum Oratori mandat mox in Lusitaniã reditũro, det operam vt quàm plurimos ex Ignatij disciplina secum deducat, Euangelij causſa mittendos in Indiam, eaque de re cum Ignatio quàm primùm agat: si res cum illo minus procedat, omni conatu cum ipso Pontifice transigat. vtique, ne sine tali comitatu reuertatur ad se. Hoc tam seuero mandato legatus accepto, sine cunctatione

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ignatium conuenit,ac pauca præfatus (vt fit) conciliandæ beneuolentiæ; mandatum D
sui Regis exponit,Patresque minimum sex in missionem Indicam postulat. Ad quem il
le submissa oratione, tam honorifico Regis de se iudicio gratias cùm egisset, eadẽ fermè
quæ ad Goueam respondit:quod ab se petatur, rotum id è summi Pontificis voluntate
imperioque pendere.qui tamẽ, si, quid ego sentiam quæris (inquit Ignatius) vnum aut
alterum fortasse tibi concesserit, plures verò nequaquam.At ille cùm nihilominus in
eodem postulato persisteret, Dei fidem & hominum testans, nusquam operam colloca
ri fructuosius posse; tum Ignatius, quasi futura præsagiens, familiari ac placido vultu:
Deus, inquit, meliora, clarissime orator. quippe si è tam exiguo numero, sex vnam dũ-
taxat in prouinciam demas, quantulum, quaeso, reliquo terrarum orbi supererit? Ne-
que tamen idcirco ille ab incæpto desistit.quoniam Ignatium flecti posse diffidát, ad
ipsum adit Pontificem, narrat quid sibi ab Rege mandatum sit, suppliciter etiam atq;
etiam obsecrans,ne in tam honesta causa,tamque pia,frustrari se,Regemque suum cõ-
cepta peropportuni subsidij spe patiatur. Hic Pontifex,quamquam lætus ab vrbe Ro-
ma potissimum, vt par erat,peti sacri Euangelij nuntios,& insuper,tanto Regi,tamque
de Romana Ecclesia bene merito gratificari vehementer exoptans;tamen, vt in tali ne
gotio,ne videlicet seruis Dei ad omne paratis obsequiũ abuti pro potestate videretur
(qua erat lenitate ac sapientia vir) audito legato,rem ipsam probauit,de numero ad ar-
bitrium reiecit Ignatij. Is proinde,sanè quàm ægrè ferente Mascarenia, neque tamen E
aspernante quod datum est/post multas in eã rem fusas ad superos preces, quemadmo-
dum antea significauerat, duos dumtaxat glorioso muneri destinauit; Simonẽ Roteri-
giũ Lusitanum, & Nicolaum Bobadillam,qui cùm idcirco Romam euocatus, grauiter
ischiade laboraret,neque legatus Regius maturo iã reditu exspectare diutius posset;æ-
gro Bobadillæ,sibiq; vicem ereptam dolenti, Frãciscus Xauerius repente sufficitur. E-
rat omnino laboriosa prouincia,iterque longinquum:&, cùm ferè nullam in spem re-
ditus,tum verò in apertum pæne quotidie vitæ discrimen. Sed quæ alios ab eiusmodi
consilio retardassent,ea ipsa incitamenta fuere Patribus, cùm se quisque tali sorte præ
cæteris beatum existimaret. Ac Simon quidem parata in Lusitaniam naui celeriter an-
teces it.ac deinde Regis Lusitaniæ iussu, procerumque rogatu, quamuis inuitus,in ea-
dem prouincia substitit. Xauerius autem , vti delatum ad eum est, confestim exsiluit
gaudio, datoque sibi tempore vix quod satis esset ad laceram attritamque tunicam re-
sarciendam,& salutandos fratres;cum legato postera die profectus est, immortales a-
gens Domino gratias, quòd se denique voti compotem effecisset. Perpetuas quippe
clades pereuntium ex ignoratione Dei,in vltimis regionibus,animarum, iam ante mi-
serari, & messis potissimum Indicę magnitudinem crebris consueuerat vsurpare sermo p
nibus.Quin etiam per quietem non semel erat sibi visus Aethiopem in humeros sustu-
lisse vsque adeo ponderosum, vt ipsa oneris magnitudine excitaretur è somno mirè de-
fatigatus,membrisque omnibus dolens:continuoque rem omnem Iacobo Laini patefa
ciebat eiusdem cubiculi socio . Hæc igitur fuere nostris hominibus Pontificiæ mis-
sionis initia: Patresque in varia deinceps loca profecti, maiorem in modum
aucta Societate , institutisque supplementi causa tota ferme Europa
collegijs, domibusve,res eas Deo duce atque adiutore ges-
sere,quæ proprio, & quidem iusto volumine ipsæ
per se ad enarrandum indi-
geant.

Ignatius

A

Ignatius plebi fame periclitanti succurrit. Cap. XI.

NEQVE verò Ignatio & cæteris qui remanserant Romæ,ne-
gotium defuit.Erat annus à Virginis partu MDXXXVIII.
insignis annonæ caritate , ac per hyemem præcipuè tanta
frugum inopia,vt passim iacentes in publico pauperes fri-
gore fameque confecti,miserandum in modum exspirarẽt.
Quo spectaculo commotus Ignatius, tantæ calamitati sibi
omni ope subueniendum putauit.Iamque è Garzonij vil-
la,cum suis in Vrbis frequentiora loca migrauerat,laxiore
sibi ab amicis domo conducta ad circum Flaminium, in ea
regione quæ sancti Angeli ad forum Piscarium hodie dici-
tur.In eius igitur domus ampla cœnatione fœno stragulisq; dispositis,& in pauperum
alimẽta eleemosynis vndique corrogatis in omnes partes dimisit qui in id hospitium,
vt quemque periclitantẽ extrema inopia inuenissent ,vel inter manus,prout res ferret,
vel gestatoria sella deueherent.Cùm strenuè curaretur, adhibitis etiam vbi opus esset,
adiutoribus baiulisque,breui numerus decũbentium ad quadringentos ascendit. Hic
verò,eodem Ignatio præside ac duce,Patrũ fratrumque sese caritas ac virtus exeruit.
B Diluculo quotidie linteati oẽs ad imperia accipienda præsto aderant. Inde ad sua quis
que officia discurrere sine vlla perturbatione vel tumultu;alij recens illatos pauperes
clementer exuere,& calida elutis corporum sordibus in lectulo collocare ; alij assidere
languentibus,eosdemque amicissimis consolari verbis.hi cibos aut domi excoquere
diligẽter,aut aliunde missos instruere,illi fercula inferre,& lõga inedia propemodũ e-
nectis pretiosos liquores instillare:hi cubilia sternere,illi scopis pauimẽta purgare:de-
niq; certatim omnes munere suo ita fungi,vt præclarè testarẽtur,in minimis illis agno-
scere se Regẽ regum & dominũ dominantium.neq; verò corpora solùm egentiũ,sed a-
nimi quoque eadẽ opera curabantur.Plurimi quippe rudes, Christianæ doctrinæ præ-
ceptis probè instituti, multi à turpi quæstu, fraudibusq; deterriti,& quod caput est,sa-
cra omnes confessione expiati, ac pane cælesti longo interuallo refecti sunt.Deinde,vt
aliqui cõualuerant ,succedentibus inuicem alijs,cum tegumentis ad frigus arcendum,
& certo pecuniæ subsidio mittebantur.Ea res per Vrbem vulgata, magnã populi bene
uolentiam conciliauit Ignatio.atque ad eam Christianæ humilitatis caritatisque offici
nam visendam interdiu promiscua turba, noctu verò etiam viri principes vẽritabant:
ac tanta fuit exempli vis,vt quidam,cùm præsentes non suppeterent sibi nummi,depo
sitis illicò in vsus pauperum vestimentis,domum seminudi reuerterint. Alij etiam san
cta æmulatione incitati, eiusdem conditionis homines,quorum non deerat passim co-
C pia,hospitio susceptos benignè curarũt.Multi prẽterea proceres,in glorioſi operis per
fectionẽ,Ignatio pecuniæ summã vltro detulere non leuem. Qua in re Margaritæ Au-
striacæ Caroli V.filię,Octauio Farnesio nuptæ,Placentinorũ & Parmensiũ hodie Du-
ci,pietas ac beneficentia vel in primis enituit.Atque eius pecuniæ,cùm Ignatius intel-
ligeret,se vel maxima eorum qui contulerant voluntate,partem aliquam in suas &suo
rum necessitates erogare posse;tamen tanta fuit religione vir, vt ne obolum quidẽ nisi
in externorum pauperum commoda insumpserit, relatis in codicem accuratè nomini
bus,vt omnium prorsus ratio constaret. Atque hunc maximè in modum labor
ad exactam vsque hyemem secunda ciuitatis admurmuratione perductus.ac
vere demum ineunte,frumenta partim ab ijs qui suppressa rant,sponte
prolata;partim à magistratibus aliunde conuecta sunt. Ea re
non mediocriter annona laxauit;grauique perfuncta pe-
riculo plebs,Deo adiuuante,ad solitos quæstus
& opificia redijt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Confirmatur à Pontifice maximo Societas.

Cap. XII.

INTEREA, cùm ad Ignatium studio religionis aliqui subinde se adiungerent; nequaquam immemor ille, quod ad Societatem confirmandam attinebat, negotij paulò ante suscepti; quidquid à publicis occupationibus otij datum est, in eam ipsam rem diligentissimè contulit. ac primùm totius instituti formulam (fusius postea explicandam) ad certa capita dilucidè redegit, ac breuiter. deinde nactus opportunitatem, quòd Pontifex maximus per autumni ferias è turba negotijsque Tibur sese receperat; eam formulam auctoritate Apostolica sanciendam eidem Pontifici suppliciter obtulit per Gasparem Contarenum Cardinalem, de quo supra dictum est, ob egregiam virtutem E sapientiamque Principi in primis acceptum, nostrique ordinis amicissimum. quam ille vbi perlegit; confestim: Spiritus, inquit, Dei est hic. ac multa præterea in eam sententiam adiunxit, quare confideret recentem huiusce manipuli ardorem, tali tempore diuinitus excitatum, afflictis Ecclesiæ rebus non leui tum præsidio, tũ ornamento futurum. Verumtamen, vt in tanta re ne minus consultè quidpiã statuisse videretur, totum negotium delegauit tribus viris è sacro Collegio Cardinalium, apud quos minimum loci fore putauit gratiæ. In ijs fuit Barptolemæus Guidicionius Lucensis, vir diuini humanique iuris apprimè peritus, idemq; nouarum religionum adeò nõ amicus, vt de ijs ad certum numerum redigendis librum etiam conscripsisse dicatur. Is, præiudicata iam causa, collegas nequaquam propensos in Ignatium, facile in suam sententiam adduxit, certamque propemodum confectamque rem, consilio & auctoritate suã pæne discussit. Quod vbi sensit Ignatius, parum præsidij ratus in hominibus esse, ad opem diuinam de more confugit. ac præter ieiunia, supplicationes, cæteraque ad numen propitiandum adhiberi solita, cælestes insuper hostias eo tantùm nomine per se & per amicos immolauit ad tria millia. qua procuratione, intra finem anni vertentis, cùm cæterorum, tum præcipuè Guidicionij ita immutata voluntas est, vt cùm de multitudine religionum cohibenda idem quod antea omnino sentiret, huic tamen F refragrari se vltra negaret posse, diuino videlicet monitu, & occulta spiritus operatione vehementer instinctus. Ita, qui diu valde anxios habuerat Patres, eorumque spem varijs frustrationibus propemodum extinxerat, idem vnà cum cæteris collegis repente placatus ac fauens, rem vltrò suscepit, commendauitque Pontifici, Tibure denuò commoranti; qui libentissimo animo & Societatem ipsam, & Societati inditum nomen ritè sancteque approbauit V. Non. Octobris, anno M D X L. idque testatum voluit esse publicis litteris eodem die locoque datis; cum eo tamen, vt in vniuersum socij ne plures sexaginta numerarentur. Ea videlicet fuit nouellæ Societatis quædam quasi probatio. siquidem triennio post, cùm varijs locis atque prouincijs Deo aspirante constaret egregius opere fructus; ab eodem Pontifice limes ille omnino sublatus est, liberumque Ignatio & successoribus relictum, cuilibet petenti Societatem dare. quod item apparet diplomate dato pridie Idus Martias anno MDXLIII.

Præpos-

Præpositus Generalis creatur Ignatius. Cap. XIII.

IGITVR post multas difficultates approbata denique Societate; gratiæ primùm (vt æquum erat) actæ superis, quorum benignitate res bene feliciterque vertisset; deinde, quoniam in dies à Pontifice missio Patribus imminebat; è suo corpore Præpositum Generalem (sic enim qui cũctis præesset appellare placuerat) primo quoque tempore deligere visum est. Societatis autem status per id tempus erat eiusmodi. Frãciscus Xauerius & Simon Roterigius in Lusitaniam erant profecti. Petrum Fabrũ Cæsaris legatus Ortizius ad Vormatiensem conuentum Pontificis permissu in Germaniam adduxerat. Iacobus Laines Parmæ, Claudius Iaius Brixiæ, Senis Paschasius agebãt. In Brutios Nicolaus Bobadilla discesserat. Cum Ignatio Romæ duo dumtaxat è Patribus versabantur, Salmeron, & Codurius. tyrones verò qui nomen dederant Societati, partim apud Ignatium erant, partim studiorum causa ab eodem Parisios missi, necessaria ad bellum spirituale arma enixè parabant. quidam etiam ad res domesticas componẽdas in Hispaniã profecti; & concionibus iam tum, & colloquijs, ingenti hominum approbatione, Societatis nomen longè lateque vulgauerant. Hoc Societatis statu, cùm Præpositi eligendi tẽ-
B pus adesset, Patres, qui quidem in Italia erant, per litteras moniti, quod rei Christianæ commodo facere possent, creandi Præpositi causa ad Vrbem accederent; sub initium Quadragesimæ anni M D X L I. conuenere omnes, vno dempto Bobadilla, quem in oppido Bisiniano tum maximè res gerentem, abduci rursus ab opere Pontifex noluit. Is & cæteri qui longius aberant, suum quisque in schedula suffragium ritè obsignatum, partim in discessu reliquerant Romæ, partim deinde misêre inclusum epistolis. Ac primũ tridui supplicatio indicta, vetitumque inter ipsos de Præpositi electione colloquium est. deinde coniectis in vrnam schedulis, triduum insuper continuatæ preces: ac septimo denique die legitimè extractis recitatisque suffragijs, Præpositus declaratur Ignatius, nemine præter ipsum Ignatium discrepante: namque is consulto, ne vnum nominatim ex omnibus deligendo, cæteros quodãmodo notasse videretur; in schedula scripserat, se ad eum accedere, in quem plurima suffragia conuenirent, vno se dumtaxat excepto. Igitur explorata iam numinis voluntate, ad Ignatium venerabundi accurrunt Patres. at ille, parendi nimirum longè quàm imperandi cupidior, seuero vultu iubet eos absistere, negatque se munus viribus impar suis vlla ratione subiturum: multaque seriò disputat, cur alium potius quemlibet sibi sufficere debeant. Sed videlicet quibus re-
C bus putabat voluntates Patrum aliò posse transferri, eæ ipsæ vel maximè studia eorum incendebant. nihil enim ad conciliandos homines æquè valet, atque animi moderatio atque submissio. quo factum est, vt nihil eorum quæ ad munus detrectandum Ignatius afferebat, aliquandiu non modò ad animum admitterent, sed ne ad aures quidem. Sed post multam denique altercationem ægrè Ignatius tenuit, vt amplius in tertium diem obsecratione protracta, rursus in suffragium iretur. quo die cùm idẽ prorsus omnium
« cõsensus exstaret, neque iam locus tergiuersationi videretur esse; tum Ignatius: Quan-
« doquidem vos in me potissimum eligendo perstatis, inquit, ego autem, meæ conscius
« infirmitatis, vestro iudicio salua religione assentiri nequeo; reliquum est, vt huiusce
« controuersiæ arbitrum deligamus eum qui mihi à confessionibus est; quoque, vt scitis,
« vtor diuinæ voluntatis interprete. (is erat ante conditã Societatem frater quidã Theodosius ex ordine Minorũ, cœnobij quod ad sancti Petri in Monte aureo, qui fuit olim Ianiculus, appellatur.) Quod, ne frustra diutius tenderẽt Patres, eò facilius concessere, quòd minimè dubitabant, quin ipsorum suffragij prærogatiuam ille quoque sua sententia comprobaturus esset. neque eos fefellit opinio. Cùm enim rem totam ad eum detulisset Ignatius, imbecillitatem suam corporis animique commemorans, dein etiam atque etiam obtestans, vt se tanto onere leuatum vellet; ille cognita re tantum abfuit vt precibus Ignatij cederet, vt etiam obiurgauerit hominem, quòd, tam explorata diuina volũtate, Spiritui sancto diutius restitisset: & simul, ne dissimulationi esset locus, vltro adijt Patres, ac de suo respõso certiores fecit. Quibus reb' denique victus Ignatius, omni spe in vno Deo rei bene gerendæ reposita, dedit manus, diemq; constituit x. Kal. Maij, quo die ad auxilium diuinum implorandum, præcipua septem Vrbis templa simul omnes obirent, & in diui Pauli potissimum (quoniam eius maximè Apostoli vesti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gia sequerentur solemni professione suæ religionis vota susciperent. Vt igitur ea dies D
adfuit, in eo templo ad sacellũ beatæ Virginis, vbi tum Eucharistia custodiebatur, quod
sacellum ad imos gradus est aræ maximæ, sub ipsam cælestis panis communionem; ipse
primùm qui sacrificabat Ignatius, tum cæteri sua quisque vota clara voce de scripto ex
Apostolici diplomatis formula nuncuparunt. deinde sumpto ex Ignatij manibus cor-
pore Domini, post gratiarum actionem, sacratissima eius ædis loca religiosè cũm adijs-
sent, circa aram maximam sub qua Petri, & Pauli Apostolorum ossa condita sunt, cun-
cti constiterunt, flentesque præ gaudio, & suauissimè amplexantes inter se, gratulantur
denuo superis, quòd cæptis adfuerint, suamque Societatem arctiori vinculo colliga-
rint: deinde reliqua templa pari lætitia ac pietate circũeunt. Quibus rebus ingenti om-
niũ consensu & conspiratione peractis, magistratũ Ignatius inijt. ac primùm omnium,
ad constituendam domesticam disciplinam adiecit animum, quæ digna tali instituto,
digna Christianæ Philosophiæ professoribus haberetur. Itaq; ad cæteros prouocãdos,
atque ad iacienda in tyronũ animis veræ humilitatis fundamẽta, in sordidis culinæ mi-
nisterijs aliquandiu versatus est ipse, tanta cũ alacritate ac diligẽtia, quasi tum primùm
ad suam ipsius emendationẽ, vitæ spiritualis curriculũ esset ingressus, neq; tamen inter-
ea grauioribus negotijs deerat, tẽporibus ita distributis, vt quantũ liceret, vtrique mu-
neri satisfaceret. accedebat adhęc, summus paupertatis amor, summa in victu cultuque
frugalitas: præterea in singulorũ officijs exigendis, erratisq; puniẽdis admirabili mista E
lenitate seueritas: in subleuãdis verò omniũ & animi & corporis necessitatibus, cura &
vigilantia plusquã paterna. cúque ad ea caritatis officia, prout res postulabat, opportu-
nas insuper adhortationes & publicè & priuatim adhiberet; haud sanè difficilè fuit, in
animos, recentissimo tũ Societatis spiritu, sponte incensos officio ac religione, eos mo-
res eamq; viuendi rationem inducere; vt (si cælestibus terrena cõparare fas est) intra il-
la tecta parietesque, angelorũ in humanis corporibus quidam conuictus videretur ef-
se, nullæ tum querimoniæ, nullæ detractiones, nulli susurri quibus incommodæ susc-
piciones excitantur, & disiunguntur animi; sed acerrimum sui ouiusque deprimendi
submittendique certamen; in superiorum iussis excipiendis exsequendisque alacritas
ingens; mirus in communicando interpretandoque candor atque simplicitas; oculo-
rum ac sensuum intenta custodia; studium precationis ac solidæ virtutis ardens; quæ-
que ex his rebus necessariò prouenit, admirabilis in magna nationum, ætatum, ingenio
rũ varietate concordia. Itaque coniectis, vt fit, omnium oculis in ordinẽ nouum; breui
non ad nostros tantũ, verùm ad exteros etiam, salutaris exẽpli manare vtilitas cæpit. A-
dolescens quidã, egregijs naturæ adiumentis, è Septentrionali plaga Romã aduenerat,
non modò Lutheriana tabe infectus ipse, verũ etiam mirè cupidus eiusdẽ longè lateq;
vulgandę. Is cũ ex occasione sese in hominũ cœtus insereret, verbisque venenatis cleri- F
corũ vitam ac mores summam in inuidiam vocaret primùm, deinde abductis à sacerdo
tum reuerentia mentibus praua dogmata sensim instillare quotidie pergeret; patefacta
re, iussu magistratuũ comprehenditur. qui cũ & ipsi per se, & sacrę Theologiæ magistris
adhibitis, illum ab opinionũ insania reuocare frustra conati essent; ne quid intentatũ
relinquerent, ætatem & ingenium miserati, prius quàm in eum lege ageretur, accersito
Ignatio rem totam exponunt. quoniam ipsorum neq; adhortationes, neque minę pro-
ficiant; habeat illum aliquandiu apud se, videat etiã atque etiam vt errantem ouiculam
ad Ecclesiæ caulas aliqua ratione traducat. Ille clemẽter acceptum hæreticum domum
adducit. neq; verò sapiẽtes iudices frustrata spes est. siquidẽ adolescẽs ab Ignatio socijs-
que amicissimè habitus; eorũ dictis, factis, & institutis accuratè obseruãdis paulatim af-
fici atq; immutari Dei beneficio est cœptus; & quam antea respuerat medicinam, liben-
tius in dies accipere: ac demũ perseuerantibus Patrũ officijs, & diligẽtissima curatione,
eò processit res, vt euulsis lethalium dogmatũ fibris, priorem pertinatiam gemebun-
dus agnosceret: nec ante à salutari incepto destitit, quàm volũtaria abiuratione detesta
tus errores, ingẽti bonorum tum admiratione, tum gaudio, cum Ecclesia sancta in gra-
tiam redijt. Is deinde, quærentibus viris grauibus cur qui antea tot machinis oppugna-
tus peruicacissimè restitisset, Ignatij deniq; & Patrũ hospitio & consuetudine vinci se
passus esset; sine cunctatione respondit, se illorũ non tam disputationibus argumentis-
que (licet in eo quoque genere valerent plurimum) quàm spectatæ sanctitati virtutiq;
cessisse: quòd ita apud se propè necessariò statuisset: à tam incorruptis moribus, tanta
pace atque concordia, tam bonis operibus rectam in Deum fidem abesse nullo modo
posse.

A posse. Quæ res documento erit hominibus nostris; licet ad conuertendas ad Christum
animas ingenij ac doctrinæ præsidia requirantur, tamen conspecta vitæ morũque in-
nocentia plus multo quàm litteris aut concertationibus profici. Alius quidam filius fa-
milias, desertis liberalibus studijs, ac repudiata omni disciplina, prorsus indomitus &
effrænis, cùm neque à parentibus iam, neque à magistris regi vllo modo posset: Ignatio
traditur. cuius lenitate, itemque cæterorum Patrum præceptis atque institutis accura-
tissimè excultus, posita paulatim ferocia petulantiaque, cunctis admirantibus ita pu-
dicos modestosque induit mores, vt vix minimum in illo vitium reprehenderes. Mul-
ti præterea omnium ętatum, atque ordinum, quos præceps in omnem licentiam natura
cupiditasque corruperat, Ignatij consuetudine exemplisque incitati, collegere sese, at-
que ad bonam frugem Deo adiuuante rediere.

Generalis Ignatius denuò Catechistæ munere fungitur. Cap. XIV.

B Per eos dies nomen Societati dederat è Pontificia familia Petrus
Codatius Laudensis, vir honoratus, & opulento sacerdotio præ-
ditus. Is, diuino prorsus instinctu, diuitijs & commodis omnibus
propter Christũ abdicatis, Marthæ munus in Societate sibi vltrò
depoposcit, & egregiè præstitit; in alimenta Patrum (erat autem
Vrbe tota notissimus, & apud principes gratiosus) eleemosynis
vndique corrogãdis. quæ res Ignatium & socios magna molestia
liberauit; quippe quos in spiritualem proximorũ salutem omni
studio intentos, temporariæ curæ ad eam diem valde impedierant. Eiusdem Petri ope
ra templum etiam proprium Societas nacta est sanctæ Mariae à Strata, non satis am-
plùm illud quidem, aut commodũm, sed tamen in celeberrima Vrbis regione, & ad So
cietatis functiones in primis idoneat cuius loco, dum hæc scriberemus, Alexander Far-
nesius Cardinalis, Pauli III. Pontificis maximi nepos, ædem nomini Iesv magnificen
tissimam regio sumptu exstruebat. Ei templo deinde adiuncta domus est, quam hoc tẽ
pore Patres incolunt, Philippi Archinti beneficio, Salassiorum Episcopi, qui tum Pon
tificis vices in diœcesi Vrbana gerebat, viri de Societate vniuersa in primis optimè me-
riti. In eo igitur templo Ignatius, professionis lege, sex & quadraginta diebus Christia-
næ catechesi operam dedit è loco superiore, magna & assidua non modò plebis, verùm
etiam præstantium virorum frequentia: prorsus, vt quidam ex optimatibus palã glo-
riarentur, beatosque se ferrent, quòd nullam omnino ex Ignatij concionibus omisis-
C sent. Agendi autem rationem sequebatur eiusmodi. Fidei præcepta, & mysteria cogni-
tu necessaria, primùm ad vulgi captum explanabat, iterabatque, vbi opus esset, eadem
sæpius: deinde opportunis digressionibus certos interim locos tractabat fusius, nõ tam
ad ingenij vel doctrinæ ostentationem, quàm ad pietatem excitandam, populumque
permouendum accommodatos. idque tam veris grauibusque sententijs, tam ardenti
vultu oculisque, vt diuini amoris ignem vndique spirare videretur, minimè fucatæ e-
loquentiæ vir, nec in singulas voces numerosque solicitæ, sed ingenti animo, prout im
petus tulerat, sua sensa prosequentis. Itaq; perorationem eius, non ineptus populi plau
sus, aut stulta facundiæ commendatio sequebatur, sed alta suspiria gemitusque, &
anteactæ vitæ detestatio salutaris: vt vel defixis humi oculis; tristes ac sibimet
irati discederent, vel etiam illicò sese ad sacerdotum pedes abijce-
rent confitendi caussa, tanto cum fletu atque singultibus, vt
linguam soluere, aut vocem in verba formare
vix possent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Societas augetur, distribuuntur prouinciæ.
Cap. XV.

INTER hæc Societas maiorem in modum crescere, sublatis quæ Pontificis decreto cancellis quos initio idem Pontifex (vt dictum est) illi probandæ præfixerat, multi certatim ad militiam spiritualem Ignatio dare nomina. Cumq; noui ordinis fama, bonusq; odor instituti operis manaret quotidie latius; Patres varijs orbis terræ locis vehementer expetebantur. Itaque ab Romana domo tamquam à metropoli, disiunctissimas in regiones, ciuitatum Regumque in-
A itatu missæ colonię; domusque vel collegia ingenti approbatione constituta: primùm omnium in Lusitania, atque adeò in ipsamet India, sumptu ac munificentia Regum Lusitaniæ; tum aliorum pietate in Hispania, Gallia, Germania, Italia. sed cùm aliæ pleræque nationes auidè Societatem amplexæ sunt, tum verò Sicilia & inuitauit perhonorificè, & permissu Pontificis maximi acceptam, in primis copiosè ac benignè tractauit; adnitente præsertim Ioanne Vega Hispano (qui regnum illud pro Cæsare administrabat) præstanti non minus reli E
gione, quàm prudentia viro; cuius, etiã antea, dum Romæ legatus Cæsaris ageret, plurima & maxima in Ignatium & socios egregiæ cuiusdam beneuolentię documenta cõstiterant. Itaque tam latè iã fusa Societate, nó modò collegijs domibusve rectores præficere, vt antea, sed etiã Prouinciales præpositos quos appellãt, cum ampla potestate in singulas nationes describere coactus Ignatius est. Ac primùm Lusitaniæ præposuit Simonem Roterigium, deinde Hispaniæ Antonium Araozium Cantabrum, Italię Iacobum Lainem, Indiæ Franciscum Xauerium, Germaniæ Petrum Canisium, Galliæ Paschasium Broetium, alijsque deinceps alios. Nam vrbanam prouinciam, nisi si quando grauiori valetudine premeretur, ad extremum vsque ipse administrauit. Interea de Societatis vniuersæ progressu mirè solicitus, à singulis Prouincialibus per litteras pẽsum exigere; vnicuique mandare diligentissimè quæ è re cõmuni essent: Romę verò, præter domesticæ disciplinæ curam, de qua dictum est, cęteraque functiones, multa & grauia quæ ad incrementum ac defensionẽ catholicæ fidei pertinerent, partim cũ summo Pontifice, Cardinalibus, Legatisque Principum coram, partim etiam cum ipsis Regibus atque Principibus per epistolas interpretes agere. Accedebat ad hæc, solicitudo ingens, atque indefessus labor in subleuandis pauperum difficultatibus; orborum orbarũque F
educatione ac pudicitia procuranda tuendaque, & perditis mulierculis à turpi quęstu ad frugem & continentiam traducendis.

Variæ in Ignatium tempestates excitantur.
Cap. XVI.

QVIBVS ille rebus dum CHRISTI causſam agit intrepidè, multorum, vt fit, odia simultatesque contraxit. In ijs aulicus quidam (cuius nomini parcitur) eo tempore potens & gratiosus, cùm abductam à se mulierculam, quam miserè deperibat, & in malè nuptarum, vt appellant, cœnobio collocatam ferre non posset: sæuiore in dies concepta rabie, quam libido & amor incendebat, ita demũ exarsit: vt pæne furere videretur. Ac primũ, facta manu, fenestras cœnobij lapidibus petere, custodes infestare, minari: deinde in Ignatium auctorem, & socios, in circulis cætibusque omnia maledicta conferre, quin etiam ex occursu probris & contumelijs eosdem incessere: denique ad eos funditus euertẽdos improbissimas in ipsorum vitam calumnias dissipare: quæ domos primùm nobilium circumlatæ, celebratæque sermonibus (quos partim prona in deterius persuasio, partim væsani illius artificium dolorque excitabat) ad Cardinales etiam, atque adeo ad ipsum Pontificem peruenerunt.

A nerunt. Igitur vulgus, vt est pluma & folio leuius, quos nuper summa cum approbatione suspexerat, eosdem repente contemnere, & acerbiore in dies odio exsecrari, & singulorum caput dira imprecatione defigere; prorsus vt iam non modò cum proximis agere, sed ne pedem quidem ianua tuto efferre possent. Principes verò, licet magna ex parte fictas criminationes putarent, tamen rati subesse profectò nescio quid, quod tantæ inuidiæ flammam foueret; vel immutata, vel certè labefactata in Ignatium voluntate videbantur. At Ignatius, quamuis à sua suorumque consuetudine multos abduci non sine rei Christianæ iactura cerneret; tamen ratus mitigari hominis ferociam posse, primò rem dissimulare, atque adeo officijs cum improbitate certare: deinde vbi malum serpere quotidie latius, & ipsa patientia corroborari audaciam sensit; non tam priuato dolore, quàm rei publicæ detrimento permotus, ad Summum Pontificem adijt, abeoque suppliciter impetrauit, vt criminum, quæ sibi suisque denuo obijcerentur, acre iudicium exerceretur ab Archinto Vicario, & Francisco Michaelio Vrbis præfecto. Ij, citatis omnibus ad quos criminum vel suspicio vel conscientia pertinebat, ac per diligentem inquisitionem calumniatoris fraude comperta, Ignatium & socios non modò absoluerunt lata sententia, sed etiam debitis laudibus & honore verborum extulerunt,
B increpito valde aduersario, pœnaque proposita non leui, nisi à petulantia maledictisq; desisteret. nam, ne grauius in eum animaduerteretur, Ignatio in primis deprecatore perfectum est. ita, quod anteà semper, tum quoque Ignatij sanctitatem illustrauit hominum iniuria: & Deo duce, virtus ac veritas, dum violatur, effulsit. Ijsdem ferè insidijs postmodum appetitus Ignatius est à sacerdote quodam, qui cùm domum catechumenorum administraret, ferre non poterat in ea regenda familia maiorem à loci præsidibus Ignatij rationem haberi, quàm sui. Sed miser, Ignatio silente ac pro eodem orante, breui perfidiæ pœnas dedit. atrocibus enim anteactæ vitę sceleribus iusto Dei iudicio patefactis, quæ ad eam vsque diem astutè suppresserat; sacerdotio spoliatus, & perpetuo carceri addictus est.

Regimen fœminarum à Societate depellit Ignatius. *Cap. XVII.*

C INTEREA Elisabetha Rosella Barcinonensis, quæ Ignatij prima litterarum studia fouerat, Societatis IESV coalitæ, & confirmatæ fama cõmota, Romam ex Hispania contulit sese, partim vt Ignatium longo interuallo reuiseret; partim etiam vt vnà cum quibusdam alijs pijs fœminis ad normam illius atque præscriptum ageret vitam. Atque Ignatius quidem, sospitem aduentum mulieri de se optimè meritæ gratulatus est, & omnia officia detulit quæ saluo religionis instituto præstare posset: curam verò fœminarum suscipere sese negauit posse, plurimis grauissimisque occupationibus impeditum. At illa nihilominus instare; sanctissima veteris amicitię iura restari; postulati æquitatem obtendere: denique vbi magis magisque obfirmatum vidit Ignatium, ad aulicas confugit artes: atque vt erat nobili nata loco, per viros principes facile tenuit vt Pontifex maximus Ignatio munus idipsum quod recusabat, iniungeret. Sed ea res magnum in Societatis commodum vertit, præter spem: ac nostros, non solùm in præsens, verùm etiam in posterum à tam periculosa prouincia liberauit. Etenim Ignatius, Pontificis iussu ea procuratione susceptа, paucis diebus tantam difficultatem ac laborem sensit, dum querimonias mulierum audire, superstitiones euellere, inanibus & curiosis quæstionibus respondere identidem cogitur; vt pæne plus ei negotij paucæ fœminæ, quàm Societas vniuersa facesseret. Itaque licet Elisabethæ, pro eius in se promeritis gratificari admodum cuperet, tamen reputans apud se, quantum ex huiusmodi tricis detrimenti respublica pateretur, simul etiam cogitans fore vt harum exemplo aliæ deinceps religiosæ mulieres virgineśve idem à Societate in posterum expeterent; nequaquam ignarus quàm periculosa, & suspicionibus plena sit ea consuetudo; priuati officij rationem posthabere communi vtilitati, ac totum hoc genus administrationis à Societate prohibere omni ratione constituit. Igitur adhibita (quod in omnibus grauioribus causſis faciebat) præparatione diligenti,

Universidad de Deusto
Biblioteca

diligenti,imploratoque per iteratas preces & hostias cælesti præsidio, ad Pontificem D
accesit,verbisque supplicibus demonstrauit, ex onere sibi nuper impositо, quàm exiguo cum fructu quantum laboris ac molestiæ pertulisset.ea ipsa re monitum quàm aliena sit à Societatis instituto eiusmodi præfectura, petere se & orare, vt non ab illis modò,sed ab omnibus in perpetuum fœminarum collegijs gubernandis immunem Societatem esse iubeat;non defuturos aliorum ordinum idoneos homines, qui id munus libenter & cum fide obeant:sibi quidem & suis,prouinciam videri minimè accommodatam.neque verò æquum esse,qui sese ad omnium gentium auxilium,sine vlla regionum aut locorum exceptione, CHRISTI Vicario mancipauerint, eorum operam & industriam,non sine graui communis rei damno,paucis regendis mulierculis implicari.Quibus rationibus ita permotus est Pontifex, vt supplicanti omnia largè ac prolixè concesserit.Itaque Societati ab eiusmodi munere vacatio in perpetuum data,eiusque vacationis auctoritas testata est trinis deinde litteris Apostolicis, quæ tempore procedente magno vsui fuere nostris hominibus ad eius generis pericula & molestias abigendas.

Honoribus in Societatem nostram Ignatius aditum obstruit. Cap. XVIII. E

ATQVE ijs difficultatibus perfuncta Societas, prosperũ Dei beneficio cursum tenere videbatur, cũ noua rursus in eã coorta tẽpestas est,eò quidẽ grauior & periculosior,quò in speciem lenior blandiorque. In ijs, qui per Germaniam varijs locis Domini vineam excolebant, Claudius Iaius è primis Patribus vnus,virtutẽ & sanctitatem suam cũ genti vniuersæ,tum Romanorũ Regi Fernãdo ita probauerat, vt eo Rex nullum prorsus ad curãdas animas, atq; ad pastorale munus aptiorem existimaret.Is pro sua sapiẽtia cùm præclarè intelligeret,regni causſam cùm causſa religionis ita esse coniunctam, vt quantum de catholica religione detraheretur,tantum de obsequio multitudinis,& de imperij maiestate decederet; contra sæuientem eo maximè tempore Lutherianam pestem,velut vnicum remedium,quàm optimos animarum pastores & Episcopos omni diligentia conquirebat.Igitur vita functo per eos dies Tergestinorum Epi- F
scopo, quæ ciuitas est Istriæ(cui tum prouincię, quam dixi lues, propter vicinitatem Germaniæ imminebat) circumspectis diligenter omnibus & personis & rebus,deniq; ecclesiam illam Claudio Iaio perspectæ sibi virtutis & doctrinæ viro tradere ac demandare constituit. Sanè,vt vulgo expetuntur huiusmodi sacerdotia,minimè timendum videbatur esse, ne delatum vltro præsertim honorem Claudius repudiaret: siquidem Tergestina cathedra cùm in primis eius regionis ampla & honorifica est, tum verò (quod potissimum hodie quęri solet)vectigalibus haud sanè contemnendis instructa. Verumtamen Rex,ne quid inscio Claudio cum Pontifice maximo ea de re transigeret; primùm omnium litteras ad ipsum Claudium dat, Tridenti per id tempus rei Christianę causſa commorantem,ac nihil cogitantem minus. quarum erat sententia, Tergestinum gregem orbum spirituali custode, circumquaque frementibus lupis, in maximo versari discrimine;dignam esse vigiliam caritate Iaij,studioque hominum seruandorum;petere se,vt si à Pontifice maximo id ei muneris onerisve imponatur, ne recusset subire;& populo vtilem, & sibi gratam operam vehementer fore. Perculsus inopinata re Iaius, primò cohorruit: non quò detestandum quid sibi oblatum putaret,sed quòd Episcopus, qua curam gerit animarum,diuinam pæne virtutem, & omnibus numeris absolutam postulet sapientiam:qua gradus honoris est (& quidem ad continendam in officio multitudinem fermè cum splendore opibusque coniunctus) à spiritu humilitatis ac paupertatis, quem profitetur Societas IESV, vehementer abhorreat. deinde, vt se se ex pauore collegit, fusus in preces lacrymasque, etiam atque etiam obtestatus est Deum, vt ab se tantum discrimen auerteret; neu se primum quasi ianitore speciosos titulos honoresve in Societatem ad id tempus intactam inuehi sineret. tum rescripsit ad Regem, multis rationibus ei suadens, vt tam honorifico iudicio decoraret ali-

A ret alium digniorem;lógè imparem suam imbecillitatem esse oneri: ac demum ita conclusit epistolam, vt omissis ambagibus, quod petebatur,præcisè negaret. Quæ res iam satis incensum studium Regis, multò vehementius inflammauit, quòd ita statueret, tantam in summa virtute & eruditione modestiam,nequaquam priuatæ vitæ quasi tenebris delitescere,sed in editissimo fastigio, vt lucret omnibus, collocari oportere. Ergo cùm ex litteris Claudij diffideret, vllis aut precibus aut promissis flecti eius animum posse;per Pontificem ipsum,inconsulto vltra Claudio,rem conficere statuit. Ad eum igitur quàm accuratissimè scripsit,quanto in periculo Tergestina ciuitas versare tur Episcopo destituta:se quidem pro sua parte diligenter circumspexisse, quem nominaret aptum ei muneri;nec vllũ inuenisse aptiorem Claudio Iaio, Societatis IESV presbytero, cuius innocentiam doctrinamque exquisitam plurimis rebus esset expertus; sed frustra per litteras tentasse eius animum, in studio Christianæ humilitatis ita defixum, & ab honorum insignibus admittendis vsque adeo alienum, vt nisi pro potestate cogatur, nulla sit spes laborantis illius ecclesiæ tam opportuno præsidio subleuandæ. proinde suppliciter se etiam atque etiam orare & obsecrare, vt Claudium pro imperio iubeat,delata sibi gubernacula munusque sine tergiuersatione recipere,quoniam vt quisque de se ipse minimè alta sentiat,ac proinde studiosè lateat, ita ecclesiasticis functionibus & ipso episcopatu dignissimus sit. Hæc igitur,& alia id genus multa, ad Pontificem.& simul Didaco Lasso mandat oratori suo,vt idipsum & cum Pon- B
tifice,& cum quibus opus fuerit,quàm diligentrissimè curet, prorsusque conficiat. Eius rei fama cùm per aulicos quosdam ad Ignatium peruenisset;primò haud ita sanè commotus est.nam & Claudij constantiæ, & Pontificis æquitati ac sapientiæ confidebat;& eiusmodi petitiones iam ante Societas, Deo adiutore, non semel illuserat. Verũtamen vt quid esset rei clarius cerneret; continuò Bernardinum Masscium (qui tum erat Pontifici ab epistolis,ac postea in Cardinalium numerum cooptatus est) vltro conuenit,ac tota de re familiariter pro amicitia scisscitatur. Ille haud sanè grauatè ipsam epistolam Regis ostendit,ad Pontificem summis cum Claudij laudibus & vehementi contentione perscriptam. qua lecta confestim Ignatius eadem de causſa ad Regis oratorem Didacum Lassum adit; qui litteras item ad se propriè datas demonstrat, & quidem magna ex parte ipsius Regis chirographo, etiam atque etiam postulantis mandantisque, det operam, vt Episcopatus ab se in Claudium collati primò quoque tempore auctor fiat Pontifex maximus,eiusque auctoritatis diploma ritè confectum ad se transmittat.His cognitis Ignatius, vbi tam iniquo loco rem vidit esse,pertimuit; sed ita, vti nequaquam animo caderet.ac licet se talibus aduersarijs longè imparem scireret esse, tamen fiducia numinis omni ope sibi contra nitendum existimauit. atque in C
præsentia Didaco suadere conatur,vt ab actione rationi Societatis tam aliena desistat ipse,& simul ab ea mente Regem aliquo pacto deducat.quibus verbis cùm nihil proficeret,quin potius ab homine rideretur,domum regressus quàm intentissimas preces & sacrificia de more suis indixit:deinde nactus opportunitatem, facilemque aditum, Pontifici demonstrauit quanto res ea damno esset futura & Societati nostræ priuatim, & Ecclesiæ vniuersæ communiter. non quo dignitatis gradus ac tituli ipsi per se mali atque improbandi sint,quippe ad Ecclesiam regendam & ordinum discrimina retinenda inducti diuinitus:sed quod & perfectos viros requirant,quales pauci admodum omnibus sæculis exstiterint, & insuper ab huius minimæ Societatis instituto valde alieni esse videantur.Etenim quibus artibus,quove spiritu excitata & conflata sit, eodem profectò alendam & conseruandam esse:non amplitudinis & splendoris nimirum,sed humilitatis & parcimoniæ. Quòd si aditus in Societatem honoribus pateat; multum vtique de vera caritate imminutum iri, quæ nihil omnino habet in vita propositũ,nisi vnius gloriam Dei. nam(vt sunt hominũ ingenia) & complures fortasse ad hãc religionẽ accessuros opũ cupiditate magis,quàm diuini obsequij studio:&qui nuper adscripti sint,magnitudine laboris, & disciplinæ asperitate defatigatos, vt primũ prędẽtis prẽmij commodũ affulserit,mutato repẽte cursu,nouæ spei velificaturos.atq; vt maximè in officio cũcti persistãt;tamen nisi præsenti iacturæ eatur obuiã,sine dubio Societati exitialem (quod Deus auerteret)exitũ imminere.Id adeo vel inde facilè perspici posse,quòd paucis illis annis, quattuor viris ex ea familia ꝑcipuis rotidẽ Episcopatus delati sint,quos nisi fortiter ab sese Patrũ virtus & cõstãtia reiecisset,videlicet alio deinceps atq; alio dilabente,breui miseram Societatem ipsis luminibus carituram fuisse;

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuisse. Atque hæc, quod priuatim ad conseruationem ipsius religionis attineat. Iam, si communem spectemus vtilitatem, nemini dubium esse quantum ex ea re detrimenti res publica perceptura sit. nihil enim omnibus ætatibus æquè deplorandum fuisse, atque in tanta messis copia tãtam operarum inopiam: atque ex ea ipsa paucitate, qui vni cuipiam agro addicti affixique sint, longè minus vtique perficere, quàm qui Apostoli co ritu soluti ac liberi omnes ecclesias peruagentur, ad eamq; potissimum reipublicæ Christianæ partem subleuandam accurrant, quam maximè laborare cognouerint. Præterea, ad faciendam, populis fidem, & animos permouendos, nihil esse efficacius vitæ ac morum exemplo. itaque adhuc Societatem (absit verbo inuidia) Ecclesiæ non mediocriter profuisse propterea quòd minimè ab eius dictis facta dissenserint. nunc autem, si ad id fastigiũ extollantur Patres, quomodo fieri posse, vt apud multitudinẽ inscią arcanorũ, ambitionis ac leuitatis crimẽ effugiant? qua porrò fronte, quo vultu, repẽte aucti ac decorati ipsi honorum insignibus, de imitatione CHRISTI, de fugienda gloria, de voluntario sui contemptu ac submissione verba facturi sint? Hisce, alijsque de caussis Pontificem maximum etiam atque etiam obtestari atque obsecrare, vt quam Societatem primus auctoritate & benignitate sua cõfirmauerit, ornauerit, auxerit, eamdem ab omni suspicione incommoda velit esse liberam, suaque in eam beneficia tam periculoso præsertim tempore tueatur. Audijt Ignatium Pontifex perbenignè, vt solebat; tic tamen, vt integritatem hominis admiraretur potius, quàm consilium approbaret. Itaque collaudata initio ipsius fide ac probitate, sensim flexit orationem, & contra sententiam Ignatij cùm alia multa disseruit, tum verò ex veteri oraculo: Cor, inquit, regis in manu Domini: quasi diceret, in Claudio eligendo tantam Fernandi Regis contentionẽ plane diuinitus exstitisse; ac proinde clariorem esse numinis voluntatem, quàm vt obsisti vltra oporteret. Quæ cùm Ignatius grauiter ac dolenter accipere videretur; Pontifex, qua erat lenitate, ne Dei famulum tristem ac mœrentem ab se dimitteret, ad extremum iubet illum super ea re amplius consultare, precesque ad Dominum fundere; se quoque idem esse facturum. Interea Didacus orator negotium vrgebat acerrimè. iamque instabat dies, quo die in Senatu de Tergestina ecclesia referendum erat. quare Ignatius cognita, confestim Cardinalium pæne omnium domos, quarum erant multæ longis interuallis inter se disiunctæ, ingenti diurno & nocturno labore circumijt, singulis eadem illa ferè proponens, quæ paulo ante Pontifici maximo. Sed videlicet eorum mentes iam ante occupauerat orator. Itaque mirè obfirmatos offendit in Claudij electione approbanda; partim quòd tanti Regis voluntati fauerent; partim etiam quòd vigiles & custodes Claudij maximè similes, tam formidoloso tempore, in Ecclesię propugnaculis atque speculis ipsimet collocandos putarent. Hac quoque spe deiectus Ignatius, vnum reliquum videbat esse remedium, si Fernandum ipsum Regem à suscepto consilio per litteras auocaret, quem pro ipsius pietate virtuteque ita in se suosque animatum nouerat, vt minimè dubitaret, quin cognita re salutem Societatis, Tergestinorũ rationibus antelaturus esset. Sed ne illa quidem ratio habebat exitum: quippe insequenti luce de Tergestina cathedra Senatus erat futurus. Ignatius igitur exclusus angustijs temporis, numquam intermissis ad Deum precibus, quasi ad extremũ in rebus humanis perfugium sese contulit ad Margaritam Austriacam Cæsaris filiam, de qua supra dictum est, fœminam per id maximè tempus gratia & opibus florentissimam. Hanc pro spiritali necessitudine (erat enim illi à confessionibus) edoctam quanto in periculo Societas esset, infimis precibus obsecrat, vti Societatis causam in se recipiat; & imminentem relationem auctoritate sua interposita tamdiu differat, quoad Regem ipse per epistolã alloquatur, & ab eo responsum accipiat. Fecit illa quod rogabatur, & illicò datis ad Pontificem codicillis, optatam dilationẽ impetrauit. ea demum res aliquid laxamenti dedit Ignatio. etenim spatiũ nactus, ad Regẽ scripsit litteras, deprecationis & querimoniarum plenas; illum etiam atque etiam per Christũ obsecrans, ne Societatem nuper ad gloriã Dei tanto labore conflatam, sine caussa perditũ iret; noh ita de ipsius maiestate, regnisque & se & socios esse meritos, vt ab eo nulla eorũ existimationis, famæ, salutis deniq; ratio habenda esset. non defore idoneos viros, qui rẽ Tergestinam capessant, sineret modò sui ordinis homines qua cæpissent paupertatis & humilitatis via, ad Christi gloriam, & salutem animorum sine offensione pergere. id si (vt sperabat) permitteret; sese & socios immortali beneficio Regi obstrictos fore, precesque pro ipsius maiestate saluteque numquam intermissuros. Hisce alijsque id genus incensis officij religione

religione rationibus precibusque minimè restitit Rex: & quamquam inuitus, tamen suis rationibus amicorum vtilitati posthabitis, quod vix fieri videbatur posse, per epistolam iussit oratorem suum ab instituta, vel potius pæne confecta actione desistere. Quæ res vulgata, & Pontificem maximum facilè in Ignatij sententiam adduxit; & Ignatium ipsum ac socios affecit ingenti lætitia. Itaque & in posterum supplicationes decretæ, & in præsentia solemnis hymnus in gratiarum actionem publicè persolutus est. Ac pari deinde constantia sese Ignatius idem opposuit, cùm nostris hominibus pinguia sacerdotia, quibusdam verò Cardinalatus etiam deferretur, ac nominatim Francisco Borgiæ Hispano dynastæ, qui amplissimis in eo regno perfunctus honoribus, diuino instinctu post vxoris obitum rebus mortalibus valere iussis, & sponte deposito Gãdiensi Ducatu, magna hominum admiratione Societati se addixerat. Quamquam in Aethiopica legatione, quæ postmodum Lusitaniæ Regis rogatu à summo Pontifice nostris iniuncta est; cùm ad eam functionem Ecclesiasticæ dignitatis insignia, & honorũ tituli necessario quærerentur, imperanti pro potestate Vicario Dei, resisti non potuit, præsertim cùm periti rerum æstimatores argutè cõijcerent, nouam hanc manum, non ad opes & copias, verùm ad labores & aperta vitæ pericula destinari.

Confirmatur à Iulio III. Societas.

Cap. XIX.

POST hæc, Paulus III. Pontifex maximus, senio curisque confectus, è vita migrauit, comitiaque nouo creando Pontifici, in magna studiorum ac voluntatum varietate in aliquot menses extracta sunt. Quo ipso tempore cũ Vrbs, vt in diuturno interregno, annonæ difficultate vehementissimè laboraret, nostrisq; numero in dies auctis, extrema fames adesse videretur; Ignatius cùm aliorum, tum præcipuè sacri Collegij Cardinalium eximiam in se, suosque benignitatem expertus est. quippe in summis occupationibus Patres augustos pia nostrorum hominum recordatio subijt: communique consilio ad eorum inopiam subleuandam non leuis pecuniæ summa ex ipso Conclaui transmissa est: enixè in primis fauente atque adiuuante Rodulpho Pio Carpensi, quem Ignatius iam ante sibi socijsque patronum ac protectorem, vt appellant, è summi Pontificis auctoritate delegerat. Ac rebus diu multumque agitatis, Pontifex denique declaratur Iulius eo nomine tertius, qui quòd in Synodo Tridentina Legatus Fabrum, Lainem, & Salmeronem Theologos Apostolicos familiariter nouerat, multaque tum ex ijs, cùm ex alijs de Societatis instituto dicerat; Ignatio supplicanti multa in societatis incrementum ac rem, admodum liberaliter tribuit; nec enim solum prioris Pontificis de ordine nostro iudicia & acta, firma rataque voluit esse; verum etiam eumdem ordinem nouis insuper ipse testimonijs atque decretis ornauit. Cuius rei publica diplomata exstant verbis amplissimis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Magistratu sese abdicare conatur Ignatius.
Cap. XX.

HIS cæ rebus ita peractis, cùm satis in præsentia communi rei consultum esse videretur; Ignatius qua erat humilitate, vigiliam suam alteri tradere, seque Generalatu omnino abdicare constituit. Igitur Patribus quotquot communis rei cõmodo potuit, Romam euocatis; cùm in consilium conuenissent; ne, vt olim, sibi fortè coram dicenti reclamaretur, per epistolã disertis verbis exposuit, se, qui vitia nosset sua, & initio inuitum, atque adeò coactum, Societatis gubernacula recepisse; & nunc grauiore etiam valetudine ętateque, multo minus idoneũ esse tanto muneri. proinde per Christi Domini sanguinem petere atq; obtestari sese, vt sine vllo sui respectu, cõmuni vtilitati prospiciant, & quamprimùm sibi sufficiant virum & animo & corpore firmiorem. Id quò liberius faciatis, inquit, Ego in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, v- « nius Dei ac creatoris mei, depono Generalatum simpliciter & absolutè, meque abdico « hoc munere, priuoque; & omnibus animæ meæ viribus obsecro tum professos omnes, « tum si quos professi adhibere ad hanc deliberationẽ volent, vt huic meo tam iusto de- « siderio faueant, piamque oblationem libenter admittant. Hac epistola recitata, mag- « nus animorum motus est factus, cùm partim viri modestiam ac submissionem satis admirari non possent, partim etiam pro se quisque metueret, ne quis alius fortassis Ignatij voluntati assentiretur. Verùm vt ad suffragia ventum est, idem planè consensus omnium in eo retinendo exstitit, qui olim fuerat in eligendo: & enixè petenti, præcisè negatum. Denique per internuntium iussus Ignatius alia omnia cogitare: etenim se quidlibet potius, quàm alium gubernatorem ipso viuente passuros. Atque hæc communiter. dimisso deinde cœtu, priuatim singuli cum eodem expostulare, quòd ab inceptis desistere, quòd vixdum constitutam Societatem, omnique custodia egentẽ, quasi durus pater teneram adhuc filiam deserere conaretur. Pergeret porrò, & publicam rẽ ordinaret, legesq; perscriberet: Deum, cuius manus alligata non sit, in posterum quoq;, sicut antea, pijs ipsius conatibus adfuturum. Itaque Ignatius, quamquam inuitus, & religiosæ quietis, vitæque priuatæ auidissimus, tamen ne minus dicto audiens videretur esse, Patrum auctoritati ac precibus denique cessit, seque ad institutum opus legum scribendarum quàm diligentissimè retulit. Ac primùm, vnius Dei gloria, saluteque animorum sibi proposita, Societatem vniuersam, quò facilius administratio tota F constaret, certas diuisit in classes: prouiditque quãtum ingenio & cogitatione assequi valuit, cùm vt cæteris vitijs, tum verò vt ambitioni & auaritiæ, quæ duæ pernicios issimæ sunt mortalium pestes, omninò obstrueretur aditus: veræque humilitati & paupertati, quàm maximus & maximè diuturnus honos ab omnibus haberetur. Ad hæc, rationem Præpositi Generalis creandi, necnon priuatam ac publicam disciplinã, quæque alia cœtibus hominũ regendis vsui solent esse, præscripsit. Nec modò maiora, sed minora quoque ministeria curationesve, certis legibus ac præceptis quàm accuratissimè persecutus est. Has deinde leges, quamquam longo tempore, summaque cura elaboratas & conditas, non tamen continuò pertulit, sed per idoneos homines tota Societate promulgandas curauit, vt vsu ipso, & magistra rerum experientia probaretur, satis ne ad Societatis propositum, atque ad Apostolicam instituti formulam conuenirent, neque ante ratas fixasque voluit esse, quàm in proximo conuentu Patrum tota re agitata & planè perspecta, legitimè sancirentur. ijsdemque Patribus deinceps addendi, moderandi, immutandi, ac demendi prout expedire videretur in Domino, plenum ius ac liberam potestatem reliquit.

Societa-

Societati in Hispania valde laboranti succurrit.
Cap. XXI.

PER idem tempus Societas, videlicet ne lætiore successu intumesceret, vel ad otium ignauiamque delaberetur, varijs in Europæ regionibus diuino permissu vehemẽter exercebatur, idque partim ab inuidis & obtrectatoribus, partim etiam ab ijs, qui temporibus ita periculosis tã insolitam concionum frequentiam, tam assiduam Sacramentorũ administrationem, & reliqua instituti nostri munera, genusque doctrinæ suspectum haberent. Quo in numero in alijs prouincijs alij, sed in Hispania vel acerrimus nostrorum insectator exstitit Ioãnes Siliceus Archiepiscopus Toletanus. Is cùm à cæteris Societatis nostræ ministerijs valde abhorreret; tum Exercitiorum spiritualium, quibus nostri eo tempore vel maximè in erudiendis hominibus vtebantur, B nomen ipsum pati non poterat. Compluti verò, in sua diœcesi, piorum ciuium liberalitate Collegium Societatis IESV repente excitatũ, quò academia illa pæne tota confluere t, ita ægrè ferebat, vt de nostris è sua ditione pellendis, toto animo dies noctesque cogitaret. Sed cùm in ipsos palam impetum facere vereretur, partim spectata vitę innocentia, partim etiam virorum principum gratia, & summi (quod caput est) Pontificis auctoritate subnixos; iracundiæ suæ fulmina in populares suos, familiares nostros, apertè contorquet. Ac primùm, quod è suo clero complures nostra disciplina ac meditationibus imbutos esse cognouerat; edicto minaci, iuris in Ecclesia Toletana dicundi potestate priuat sacerdotes eos, qui è nostra formula spiritualibus exercitationibus operam dedissent. deinde, presenti anathematis pœna proposita, vetat in academia Complutensi omnino quemquam à nostris hominibus Ecclesiæ sacramenta suscipere. Quæ res, vtpote insigni infamia, varios illicò rumores hominum Hispania pæne tota commouit: cùm alij nostrorum acta, mores, instituta defenderent; alij contra, non sine graui aliqua certaque ratione tantum Antistitem ita de Societate statuisse disputarent. Nostri, quamuis Dei clementia, & conscientiæ testimonio freti, re tamen tam atroci, tamque inopinata perculsi, angebantur animo; neque tam ignominia sua, quã Ecclesiæ damno permouebantur, quod ex tanta hominum alienatione, tantisque calumnijs imminere necessariò videbatur. Itaque cùm obsecrationibus & sacrificijs, & voluntaria corporum castigatione cæleste numen de more propitiassent; per communes amiC cos Archiepiscopum docent, nihil ab se vel contra Ecclesiæ rẽ, vel contra ipsius Archiepiscopi dignatatẽ esse cõmissum, cur in rebus diuinis occupati, & nihil nisi Dei gloriam, & proximorũ salutem ex Apostolica auctoritate quærẽtes, tantis iniurijs afflici, præsertim indicta causa, debuerint. Si quid secus ab inimicis ad eum delatum sit, se ad purganda crimina, atque ad omnẽ satisfactionem in Domino paratos esse: tantũ ab eo suppliciter petere, vti conceptã iram, ad causam vsque cognitã, pro sua sapientia ac pietate sustineat. Cũ ille nihil idcirco de acerbitate remitteret, satisque appareret, nostri nominis odiũ altius in eius animo insedisse, quàm vt euelli, aut mitigari vlla ratione posset; Ignatij voluntatem atque consilium per litteras quàm primùm exquirunt. Ille, circumspectis rebus omnibus, Deumque per se suosque enixè precatus, vt ea res ad ipsius gloriam, salutemque animarũ, bene ac feliciter eueniret; sine vlla dubitatione, si Archiepiscopus in incæpto persistat, iubet nostros ad consilium Regium prouocare; litteras Apostolicas proferre: Societatis causam cum Christi causa coniunctam æquè moderatè ac fortiter agere. ipse interea ad Pontificem adit supplex; Archiepiscopi factum exponit, summi tribunalis opem & auctoritatem implorat, sine vlla tamen graui ore querimonia vel exaggeratione verborum. Ac nostri quoque in Hispania ex Ignatij præcepto rem ad consilium deferunt: Pontificia diplomata, & iura Societatis legitima ostendunt: obseptum sibi aditum ad proximos adiuuandos expostulant. Quæ cùm nulla ipsorum culpa ab Archiepiscopo acta esse constaret: eum denique exitum habuit res, vt & Regij consilij decreto, & acri Pontificis obiurgatione, Archiepiscopus edicta sua reuocare, nostrosque omni molestia atque ignominia liberare coactus sit. Quæ res læ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

titiam bonis omnibus attulit eò maiorem, quò magis de nostra existimatione ac fama D
soliciti fuerant. Atque haud ita multo post; Archiepiscopo vita functo, nostri à Toleta
na ciuitate benignè inuitati, & in ijs ipsis ædibus publicè collocati sunt, quas idē Archi
episcopus paulo ante clericis quibusdam ædificauerat. vt ab ijs qui diuinam prouiden
tiam ex rerum humanarum euentis obseruāt, non sine caussa animaduersum fuerit, o
mnes tanti Præsulis in Societatē impetus & conatus eò denique recidisse, vt cùm maxi
mè nostros, opinionis errore deceptus, ex vniuersa Hispania pulsos cuperet, tūc ipsum
in sua Toletana metropoli domū illis exstrueret, ornaretque. Eiusmodi fuit igitur Hispa
nientis illius procellæ transitus. Ac pari felicitate in alijs quoque prouincijs coortæ
in nos tempestates, Ignatij lenitate prudentiaque sedatæ sunt: ac Dei beneficio vbique
fere Societas maiora in dies incrementa capiebat.

De Iulij III. obitu; & de Marcelli II. in Ignatium nostrosque beneuolentia. Cap. XXII.

INTER hæc Iulius anno Pōtificatus quinto demoritur: cui
Marcellus Ceruinus Politianus ingēti bonorum omniam
gaudio suffectus est. quidquid enim erat spei de publicis re
bus, id pæne totum eius Pontificatus annis vulgo despon- E
derant. Ad hunc Ignatius pro veteri familiaritate cùm ado
randi & gratulandi caussa venisset; arctè amplexatus homi
nem Pontifex, & suauissimè exosculatus, multa cum eo in
ambulans de fidei Christianę propagatione, deque restitu
enda Ecclesiastica disciplina serio contulit: atque ob idip
sum nonnullos ab eo petijt viros, quos haberet apud se con
silij caussa. Cæterum in primis dilexit Iacobum Lainem, & Martinum Olauium, quo
rum videlicet vtriusque virtutem ac sapientiam optimè nouerat. nam de Francisco
Xauerio, cuius fama, rebusque gestis valde permouebatur, iam ante exorauerat, vt illū
omnino Romam ex India reuocaret: quòd tanti viri videndi, ruēdique in eius ample
xum miro quodam desiderio teneretur. quinetiam nostros quotquot ea tēpestate Ro
mæ versabantur, ad se in palatium adduci iusserat: quòd hasce copiolas recensere, &
singulos coram quasi bonus Imperator milites vellet inspicere. denique multis de
nostra Societate verbis vltro citroque habitis: Tu bellatores, inquit Pontifex, confice;
nos vtemur. Cùm ab eo congressu, alijsque deinde colloquijs lætus admodum discef
fisset Ignatius, & optima spe Societatem implesset, breui ea lætitia cunctis euanuit. si- F
quidem Marcellus altero & vicesimo die quàm Pontifex declaratus fuerat, febri ex
tinctus; ingenti omnium luctu Christianā rempublicam orbā ac debilitatam reliquit.

Ignatij obitus. Cap. XXIII.

SVCCESSIT Marcello Paulus eo nomine quartus, qui cùm
propter nonnullas interpositas offensiones acerrimus no
stri ordinis inimicus fore putaretur, hominum opinio
nem longè fefellit. Nam & in Ignatium ipsum, cunctis
admirantibus, perhonorificum sese præbuit: & Societatem
multis rebus decorauit, auxitque: & nostrorū hominum
opera maximis in rebus Ecclesiæ plurimum vsus est: & de
fundando collegio seu academia, quam in Vrbe Ignatius
magno reipublicæ Christianæ bono instituerat, serio cogi
tauit. Hunc Pontificem inter & Philippum Catholicum
Regem exorto graui & periculoso bello, quod breui deinde compositum est; cuncta
misceri; compleri armatis Vrbs; tympanorum, ac tormentorum horrifico strepitu om
nia personare; pacis artibus parum admodum loci esse. Quocirca Ignatius pertæsus
temporum, & Societatis rebus vtcumque compositis, contemplandi studio secessit in
villam, quam non longè ab æde sanctæ Balbinæ, ad Thermas Antonianas, in vsum
præcipuē Romani Collegij, amicorum benignitate nuper exstruxerat. Ibi, vel tecto
rio noui operis malè acceptus, vel vrgente iam senio, lethalem in febrē incidit; sic (vt cū
eius intima vrerētur præcordia, nullus in facie pallor, nulla in toto corpore signa mor
tis existe-

A tis existerent. tantùm insolita quędam lassitudo in membris ac motu apparebat. Itaque
domum relatus, in lectulo collocatur. accersiti confestim medici bono animo iubent
nostros esse. At ille cùm sibi vltimū diem instare sentiret, mirantibus cæteris, misit qui
à summo Pontifice sibi decedenti salutarem expiationem & indulgentiam ritu catho
lico precaretur. deinde cùm ad multam noctem de more vigilasset, quinetiam nonnul
la cum domesticis in rē Collegij trāsegisset; sopori se dedit: itemque qui aderant, cubi
tum discessere, nihil admodum periculi suspicantes. at ecce manè postridie duo è fratri
bus, eius vitæ quotidianæ administri cubiculum visendi Patris caussa introeunt; ad le
ctulum sensim accedunt, ac præter omnium opinionem vitali spiritu pæne defectum
offendunt. Accurritur illicò ad socios. alij ad medicum aduolant: alij interea ad resocil
landas vires (vt assolet) iusculum porrigunt: quibus ille cùm nihil iam opus esse dixis
set, IESVM intermortuis vocibus identidem appellans; placidissimè efflauit animam
hora post solis ortum prima, feria sexta, pridie Kalendas Augusti, anno post CHRI
STVM natum MDLVI. Qui verò ad Pontificem pridie sub vesperam fuerat destinatus,
quòd nihil tale metueret, re in proximam lucem dilata, cùm quod volebat, statim im
petrasset libente Pontifice, & verbis amicissimis Ignatium prosequente; grauiter dein
de semet incusans, tempori non occurrit. Defuncti corpus tum inspiciendi, tum ex
enterandi caussa dissectum, summam viri abstinentiam & sobrietatem liquidò cōpro
B bauit. siquidem & stomachus, venterque prorsus inanis, & præ siccitate diuturna mirè
contractus apparuit: & iecur ea ipsa de caussa ita obduratum aridumque, vt pæne la
pidesceret. Sanè Realdus Columbus, egregius ea tempestate sector, qui aperiendo in
terfuit, in hepatis vena, quæ Porta dicitur, lapides tres sese inuenisse testatur in suo de
Anatomia libro. vt pro miraculo non leui habitum sit, vitalibus adeò affectis, ac pro
pemodum exustis, hominem tamdiu viuere potuisse, præsertim hilari semper eodem
que vultu exsequentem Præpositi Generalis officia & munera. Mortuus est autem anno
ætatis quinto & sexagesimo, suæ conuersionis fermè trigesimo quinto, confirmatæ
verò Societatis sextodecimo. quam ille tam exiguo temporis interuallo tam longè late
que propagatam reliquit; vt iam tum ab ipso constitutæ numerarētur prouinciæ duo
decim, & in ijs varia nostrorum domicilia fere centum. Vulgata eius morte, ingens cō
festim hominum concursus visendi caussa domum est factus, atque hi manus, hi pedes
certatim exosculari: alia rosaria quæ vocantur, applicare corpori, multi etiam pilei, ve
stiumve, quibus vti consueuerat, frustulum aliquod enixè rogare: quibus tamen mode
stiæ gratia nihil à nostris est datum. Corpus in eodem cubiculo vbi exspirauerat, bi
duo fermè seruatum, sabbato sub vesperam inclusum arcæ, post exsequias mira popu
li frequentia celebratas, in templo nostro ad dextrum latus aræ maximæ huma
tum est. ac statim præsentem opem ex Ignatij patrocinio nostri sensēre. Non
C enim, vt multi putarant, orba tali parente Societas mœrori se dedit, aut
concidit: quinimo stetere animis Patres; perque omnes or
dines insolita quædam suauitas spiritus, & mentium
vigor ad subeundos CHRISTI caussa labo
res, & cæpta strenuè promouenda
peruasit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IGNATII VITAE
LIBER TERTIVS.

HACTENVS Ignatij toto vitæ cursu proposito, nunc præcipua quædam de ipsius factis, dictis ac moribus, & quidem quo magis in promptu sint, per species exsequemur. Ac primùm de studio precandi meditandique, qua laude in primis Ignatius floruit.

De orandi assiduitate, & studio pietatis.

Caput I.

INITIO conuersionis, vt ante diximus, precandi contemplandique caussa magnam sibi vim intulit, partim in rerum caducarum, quibus assueuerat, vitanda recordatione; partim etiam in scrupulorum molestijs abigendis. Procedente deinde tempore; cùm magis in dies à contagione corporis, Deo adiutore, se abstraxisset, tantam eius generis facultatem adeptus est, non modò vt è cæli, siderumque aspectu, quo maximè capiebatur, sed etiã vt ex intuitu floris, aut herbę, aut leuissimę cuiuslibet rei, confestim in Dei cogitationem amoremque suauissimè raperetur. Idque nostris hominibus cupiebat esse familiarissimum, vt in singulis creatis rebus, quoad eius fieri posset, creatoris potentiam, sapientiam, bonitatem agnoscerent. Eosdem monebat, vt contra quotidianas dæmonum insidias, ne circumuenti repente in fraudem inducerentur; vel instructo, quod aiunt, agmine semper incederent, vel certè dissipatis in varias curas & negotia viribus animi tamquam receptui canerent statis horis diei; & in semet ipsi descenderent, suaque omnia dicta, facta, cogitata, coram Deo quàm diligentissimè reputarent, adhibito etiam monitore, si opus esset, vel memoriæ, vel etiam notitiæ caussa: denique omnia probè contemplati, contra id vitium maximè pugnam capesserent, quo vitio se præcipuè vrgeri & laborare sentirent; nec ante desisterent, quàm Deo duce debellatum esset. Sanè ipse, quamquam se habebat semper in potestate, & ex diui Bernardi præcepto, non se rebus tradere, sed commodare consueuerat; tamen, qua erat diligentia, in singulas horas vltrò inquirebat in se: idque, propter diuturnam exercitationem, nullo negotio; magisque ac magis in spiritu proficere nitebatur, diem cum die, vt supra diximus, hebdomadam cum hebdomada conferens: qui cursus ad candorem animi ac perfectionem certissimus est. neque id solùm, sed etiam statis quotidie temporibus, erepto ex summis occupationibus otio, contemplationi vacabat. quam ad rem aliquoties à domesticis clam obseruatus est hoc maximè modo se comparans. Vt enim superiorem ascenderat ædium partem, vnde liber esset prospectus ad sidera: stabat aliquantisper oculis in cælum defixis: tum proiolutus in genua, totius huiusce pulchritudinis conditorem suppliciter adorabat; deinde propter imbecillitatem, humili scabello simul atque consedisset, continuò ex oculis vberes lacrymarum riuuli profluebant; idque nullo prorsus vel singultu, vel strepitu. Atque in hunc fere modum, æquè animo & corpore immotus, excipiebat diuini luminis radios; ac patri cælesti mira quadam spiritus dulcedine iungebatur. Neque verò ad beatos hosce cõgressus, tantummodo sub orationis horã componebat ille sese, verũ in perpetua quadã erat vigilia contra omnes rerum mortaliũ illecebras, & otiosam mentis euagationẽ. nec minus accuratè animum ab omni labe tuebatur, quàm qui pretiosis ornati vestibus, via lutulenta coguntur incedere. intenta erat custodia sensuum; quotidiana

A diana cuiuslibet omissionis confessio; iugis recordatio beneficiorum Dei: in aliorum factis dictisque interpretandis nulla temeritas. denique summa obseruabat cura quidquid ad Christi gratiam vel tuendam, vel augendam quoquo modo pertinere intelligeret. Mortalium rerum curas, ac præcipuè quæ ad affines cognatosve pertinerent omninò refugit, illud Apostoli dictum reputans apud se: Nemo militans Deo implicat se negotijs sæcularibus. Erat ei proneptis ex fratre, virgo, quæ deinde Ioanni Borgiæ nupsit hodie Philippi Regis apud Cæsarem legato. de hac in matrimonio collocanda cùm ad eum subinde referretur; totam ille rem semper ad cognatos reiecit, nec adduci vmquam potuit, vt vel minimam eius negotij partem attingeret. Oranti aliquãdo per hyemẽ clauso cubiculo, allatas è Guipuzcoa litteras ianitor festinè reddidit; ratus gratissimas fore, quòd nimirum longo & locorum & temporum interuallo afferrentur. at ille fasciculum, vt erat ligatus, illicò in ignem abiecit, re ipsa ianitorem admonens, qui sese cælesti militiæ addixerit, huic esse mortalia negligenda. Peregrinis hominibus, conditionem, ipso interprete (quòd multum apud principes auctoritate valeret) in aula quærentibus, negabat sibi nisi cum summi Regis aula rem esse: ad eam si aditum optarent, daturum se operam, quantum labore ac precibus assequi posset, vt essent
B in intimis Regis amicis ac familiaribus. quo responso vulgato, minus multi iam in eo genere molestiam illi exhibebant. Nihil maioris momenti aggrediebatur vmquam, nisi attentè consulto ac propitiato Deo. nec vllum quamuis leue religionis obibat officium, quin eius animi ardor, ex toto corporis habitu, ac præsertim ex fronte atque oculis emicaret. ex quo facilè existimari potest, qualem ille se in horaria precatione psalmisque, & in sacrificio Missæ præstiterit. Sanè, cùm initio sacerdotij, in medio Lateranensi templo, Christi natalitia celebraret ad aram sacris Apostolorũ Petri, Pauli, & Andreæ reliquijs inclytã, tanta est repente spiritus dulcedine delibutus, vt inter diuinam rem peragendã lacrymas tenere nulla vmquam ratione potuerit. Quo tã insolito spectaculo commotus è circũstante multitudine quidam, ac rem longè secus interpretatus, Francisco deinde Stratæ Ignatij administro in aurem insusurrans: Facinorosum nempe virum, inquit, sacerdotem istum tuum, & omnibus flagitijs coopertum, qui conscientiæ stimulis agitatus, crimina sua toto pæne sacro defleuerit. Visionum præterea exstat libellus, ac luminum, quæ illi fermè sacrificãti obuenere, quo maximè tempore Societatem ordinabat: quas visiones ipsemet pietatis & memoriæ caussa in ephemeridem retulit. Eum libellum qui attentius legat, clarè perspiciat, qua preparatione, quo spiritu ad Sacramentum altaris accedere consueuerit. Septem etiam Vrbis templa, & religione & Pontificũ indulgentijs celeberrima, certis anni temporibus diligenter & castè visebat pedes; & quidem per hyemem lacernatus, haud sine mãtelo: nec
C vlla corporis lassitudine, aut cæteros exemplo suo destitui, aut se tantorum bonorum communione fraudari patiebatur. Piacularia verò grana quæ dicuntur, & cereas agni cælestis effigies, pictasque Sanctorum icunculas, & alia id genus quæ ab impijs irridentur, ita studiosè tuebatur, & caras habebat, vt in eius scrinio post mortem nihil fere aliud apparuerit. Pro Ecclesia catholica, ac nominatim pro Christianis Regibus atque principibus, quotidie ardenter orabat: pro summo verò Pontifice numquam sine vberrimis lacrymis. Et quoniam denuo lacrymarum incidit mẽtio; non omittenda videtur hoc loco res memoratu digna. In cæteris ornamentis ac beneficijs, donum etiã lacrymarum Ignatius à Christo Domino acceperat, sic, vt in singulas preces illicò fletus erumperet. qua consuetudine eò denique adductus est, vti propter acrimoniam humoris paulatim exesa luminis vi, aciem oculorum pæne amiserit. hac ille iactura, quod ad ipsum priuatim attinebat, non sanè mouebatur: quinimmo triumphabat se in obsequio Christi oculos perdere. Sed quoniam id fieri sine magno communis rei detrimento non poterat; suorum præsertim accedente impulsu, precari Dominum instituit, vt sibi liceret interdum à lacrymis temperare. nec frustra. si quidem ex eo tempore tantum in lacrymas ius & arbitrium obtinuit, vt earum quasi habenas, prout vellet, adduceret idem atque remitteret. Quæ res cuipiam fortasse veritatis fidem excedere videatur: sed nobis vtique in tam recenti memoria mentiendi caussa non est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod eius fuerit de perfectione iudicium.

Cap. II.

AC licet precationi vsque adeò deditus esset, tamen eo studio, se vel à publica re administranda, vel à caritatis cæterarumque virtutũ officijs minimè patiebatur abduci, & quãquam certum vnicuique spatium temporis quotidie necessarium esse dicebat ad se colligendum, vireſque diuinitus impetrandas; tamen eos non ita laudabat, qui dulcedine solitudinis, & diuinæ familiaritatis illecti, in arenam descendere, & sua primùm vitia euellere, deinde etiam proximos adiuuare negligerent. quinimmo, pluribus doctus experimentis, aiebat, qui minus in eo genere sibi temperant, eorũ pleroſque (nisi periti cuiuspiam ductum sequantur, vel præcipuo Dei fulciantur auxilio) partim dæmonum illusionibus obnoxios esse, partim etiam contumaces, & sibi placentes, & in sua sententia mirè obstinatos ac pertinaces euadere: qua pestè nulla propemodum esset hominum cœtibus capitalior. itaque suorum ille profectum, non tam ex continuata precatione, vel diuturno secessu, quàm è solidæ virtutis officijs, ac præsertim ex mansuetudine atque animi æquitate spectabat. Cùm è familiaribus nescio quis, fratrem præstanti religioni collaudans, ad Ignatium cum admiratione dixisset: En hominem iugiter precationi vacantem: immò verò, mutata voce, en, inquit Ignatius, hominem sibimet acriter imperantem. Aliũ quempiam, quòd stomachosior esset natura, & subinde in amara verba prorumperet, sese fratrum consuetudini alieno tempore subtrahentem, Ignatius blandè compellans: Quin te, inquit, statutis horis in fratrum consuetudinem das? cùm ille iracundiã naturæ, bilemque prætenderet; Næ tu vehementer erras, ait Ignatius: etenim hęc & huiusmodi vitia, non fugiendo, sed resistendo vincuntur. Denique licet piæ precationis laude præcelleret ipse, vt dictum est, semper tamen spiritum, quem vocant mortificationis, spiritui speculationis antetulit. nam vt in eloquentiæ studio, cùm & ars, & vsus ipse sit necessarius, longè plus tamen à sapientibus viris vsui quàm præceptioni tribuitur; sic in parandis virtutibus cùm & commẽtatio, & actio requirantur; multo plus tamen agendo & pugnando, quàm speculando vel cogitando proficitur.

De caritate ipsius in Deum.

Cap. III.

CARITATE in Deum fuit, quanta par est eum esse, qui ipsius Dei gratia rebus humanis nuntium sponte remiserit. neque solum eatenus Dominum amabat, vt præ illo reliqua omnia nihili duceret, quæ virtutis huiusce præcipua est pars; verùm inerat in amore voluptas mira: prorsus vt quantislibet pressus curis, ac molestijs fatigatus, in vnius Dei recordatione, & quasi amplexu, per summam delectationem acquiesceret. CHRISTVM verò Dominum ac liberatorem videndi sicuti est, tanta flagrabat cupiditate, vt eam ipsam ob rem solui corporis vinculis vehementius in dies optaret. Itaque si quando grauiorem incidisset in morbum; concepta migrãdi spe, abstrahebatur illicò à sensibus non sine magno valetudinis detrimento; quocirca mentem à cœlestibus rebus interim auocare etiam atque etiam iubebatur à medicis. & quoniam acerbissima CHRISTI mors pro salute humani generis obita Ignatio semper obuersabatur; vicissim ille pro Christo per summos cruciatus quotidie cupiebat emori millies. Quoties verò ingesta in illum conuitia & ludibria reputaret apud se; non modò rei atrocitate permouebatur vt multi, sed etiam accendebatur generoso quodam imitandi studio; atque in semetipsum quasi tanti sceleris auctorem acerrimè exardescebat: ac nisi eum cohibuisset existimationis ratio propter salutem aliorum, simulata

A simulata dementia, ad plebem in se concitandam, nudus onustusque cornibus, aut alio fœdo corporis habitu prodire non dubitasset in publicum; & incessentes cœno vel stercore pueros, vocesque improbas, & sputa, & omnes alias insanæ multitudinis contumelias libentissimè pertulisset. Sed quoniã eiusmodi nulla se dabat occasio; certè quod erat proximũ sedulò faciebat, vt immortalia Domini beneficia in se, memoria coleret sempiterna; & in eiusdem vel indaganda voluntate, vel gloria quærenda, suas omnes curas cogitationesque consumeret. cuius rei vel hoc satis magno argumento sit. Inter ipsam negotiorum molem perditas meretriculas tanto studio conabatur ab impuritate auocare, vt si qua ex ijs resipisceret, seque intra pudicitiæ septa recipere vellet; grandis iam natu vir, & Præpositus Generalis, antecedere ipsemet, ac perductoris quodammodò munere fungi, Christi causſa nõ erubescceret. In quo cùm admoneretur à quibusdam, frustra tempus ac laborem insumi, quippe insanabiles esse eiusmodi fœminas, ac licet in præsentia pœnitentiam ostenderent, breui tamen ad ingenium redituras: Ego verò, inquit ille, cuiuslibet istarum, vnius dumtaxat noctis impedisse flagitia & iniurias in Deum, omnis operæ ac vigilantiæ pretium duxerim.

De caritate in proximos. Cap. IV.

B EX hoc tam incenso in Deum amore, egregia nimirum illa caritas in homines redundabat. quos quoniã pretioso eiusdem sanguine redẽptos, ac proinde carissimos illi sciebat esse, quidquid in Deum non poterat nullius egentem rei, omne id, ipsius gratia in proximos cõferebat. Vt primùm è peccatorum cœno emersit, confestim ad cæteros ex eodem cœno extrahendos incubuit. atque ob id ipsum (vt suprà dictum est) ingenti labore & incommodo litteris operam dedit; & in Societate instituenda nihil spectauit aliud, nisi vt errantes animos ad rectum salutis iter omni ratione reduceret. Barcinone, cùm in grammaticæ studio versaretur, eodemque tempore, animorum quoque salutem acerrimè procuraret; virginum quoddam collegium, cuius nomen consultò reticeo, soluta admodũ disciplina corruptisque moribus, ad veterem sanctimoniam ac sobrietatem omni studio reuocare nitebatur; suadebatque illis præcipuè frequentem vsum sacræ Confessionis, & Eucharistiæ. Quam ad rem, temporibus illis insolitam, quò facilius eas adduceret, præire ipsemet illis palam decreuit, adhibito ad id Puialto sacerdote; quo ipse ad confessiones vtebatur, spectatæ virtutis ac sanctitatis viro. Igitur ex eius manu corpus Domini cùm subinde sumpsisset, fœminis ex ordine spectantibus; tam præclaro exemplo & assiduis hortationibus incitatæ, pleręque ad salutarem pœnitentiam officiumque traductæ sunt. quod nefarij quidam amaC tores vbi sensêre, aditumque sibi ad optata flagitia magis in dies obseptum videre; in extremam efferati rabiem, Ignatium & Puialtum ex insidijs adoriri constituunt: ac die quodam è templo redeuntem vtrumque fustibus ita malè acceperunt, vt Puialtus paulo post è vulnerum dolore sit mortuus: Ignatius verò dies aliquot in lecto iacuerit. sed vixdum receptis viribus, nec alterius nece, nec suo malo perterritus, ad instituta caritatis officia redijt alacer. cumque eum vulgo monerent, ac per Deum obtestarentur amici, ne denuò in capitis discrimen daret sese: Quid mihi optatius, inquit ille, quã pro Christo Domino, meisque proximis emori? Parisijs, amicum à turpi cuiusdam fœminæ consuetudine frustra sæpe reuocare conatus, cuius ille flagitij causſa vicum subinde petebat, non longè ab vrbe positum, denique egressus hominis & itinera dissimulanter explorans, deterrendi eius consilium tale commentus est. Stagnum erat propter viam qua transeundum erat illi de more; eò maturè præuertens Ignatius, tempestate perfrigida sese nudus aquis collo tenus immersit; ibique salutares amico tetendit insidias. nam vt appropinquantem aspexit, Deum precatus vt ea res vtrique feliciter eueniret, horribili repente in aduersum intonuit voce; Quò, quò miserrime properas? non intelligis in quanto versere periculo? nonne intentum in te diuinæ iustitiæ gladium vides? Perge porro, perge nefariam istam explere libidinem. Ego me hic tãdiu tua causſa macerabo, quoad cælestes iras meo malo auertam abs te. At ille subita voce perculsus, atque ad Ignatij aspectum veluti deprehensus, obstupuit: demiratusque caritatem viri, nec dubio pudore concepto, retulit pedem, & in posterum Deo adiuua-

Universidad de Deusto
Biblioteca

adiuuante seſe ab illa peſtifera familiaritate continuit. Alius quidam Ignatij alumnus, D
præſtanti vir ingenio, magnos in virtute proceſſus effecerat,ac deinde(quæ humana
fragilitas eſt) labore victus,dæmone ſolicitante, circumſpiciebat fugam.quod vbi ſen-
ſit Ignatius, varijs ad eum retinendum hortationibus monitiſque incaſſum adhibitis,
eò denique deſcendit,vt pro diſcipuli ſanitate totum triduum omni cibo potuque ab-
ſtineret,preceſque cum lacrymis ad ſuperos funderet, qua pœna,tamquam remedio,lã
guenti animo applicito, reſipuit ille,ſuumque errorem gemebũdus agnouit;ac deinde
in ſuſcepto genere vitæ cum laude perſtitit.Pariſijs,vt antea dictum eſt, depoſita pecu-
nia fraudatus à contubernali, ſic,vt ad ſeſe alendum ſtipem emendicare deinde cogere-
tur magno ſtudiorum detrimento;non modò iratus amico non eſt, verùm etiam inſi-
gni beneficio rependit iniuriam.Cùm enim fraudator ille poſtea Hiſpaniam repetens,
graui morbo ex itinere implicitus,Rhotomagi ſubſtitiſſet(quæ vrbs tridui ſermè iter
diſtat Lutetia) ingraueſcente valetudine paulatim ad omnium rerum inopiam eſt re-
dactus,cumque vt ignotus in alieno ſolo,ſpem nullam ſubſidij cerneret,licet præteri-
ta meminiſſet,ac præclarè ſibi eſſe conſcius,quàm malè de Ignatio meritus fuiſſet; ta-
men tantam opinionem de eximia viri bonitate conceperat,vt non dubitauerit illum
de ſuo caſu per litteras facere certiorem:& aliquid opis ab eo ſuppliciter petere.Tum
Ignatius,quaſi hæreditas aliqua ſibi obueniſſet, ſic alacer nulla interpoſita mora ſe in
viam dat; Deum pro amici ſalute etiam atque etiam obſecrans:quinetiam(quod longè E
mirabilius eſt)ad propitiandum illi numen,iter illud totum pedibus nullo prorſus ci-
bo potuque,ingenti celeritate confecit.Vrbem ingreſſus,conquiſitum hominem ami-
ciſsimè inuiſit, affectum ſemianimemque ſedulo miniſterio recreauit.atque vbi mor-
bo leuatus eſt,litteras ei commendatitias ad amicos in Hiſpaniam dedit; & mendicato
ab ſe viatico inſtructum in nauem impoſuit,cùm ille ſimul pudore gaudioque confu-
ſus,dexteram Ignatij tenens, Deum ſuperoſque omnes inuocaret ad gratiam illi pro ſe
referendam,ſatiſque mirari non poſſet,ſeneſcente iam mundo,tantum caritatis exem-
plum in terris exſiſtere.Per idem ſtudiorum tempus,tametſi multum de ſpirituali fun-
ctione remiſerat, numquam tamen potuit ſe continere quominus ereptum ex litterа-
rijs occupationibus quotidie tempus aliquod in proximorum ſalute conſumeret. ita-
que & condiſcipulos ad virtutem ac pietatem ex occaſione incitabat:& ex collatitia
pecunia multorum ſubleuabat inopiã,& ægrotos viſendo recreandoque humaniſsimè
ſolabatur. In ijs cùm ad quemdam adijſſet, graui & contagioſo vlcere laborantem :
&miniſtrandi cauſſa, vt fit, decumbentem ſubinde attrectaſſet: in diſceſſu metus Ig-
natium ſubijt, ne ex eo contactu dextera peſtilentiam contraxiſſet : quæ ſuſpicio
cùm ſolicitaret hominem vehementius, eumque ab huiuſmodi caritatis officio in po-
ſterum auocaret: ille cognita fraude confeſtim in ſemetipſum exarſit: dexteramque in
os identidem inſerens,increpuit vltro : Qui de vna manu tam anxius es,quid vniuerſo F
corpori facies? Aque hac fortitudine & præſentem depulit metum, & ad eadem porro
exſequenda pietatis opera ſeſe vegetum atque hilarem præſtitit. Atque hanc ægro-
tos adiuuandi conſuetudinem non modò priuatus, vbicumque terrarum fuit, ve-
rùm etiam Societati Præpoſitus diligentiſsimè tenuit. Nam è noſtris vt quiſque in
morbum inciderat, cuiuslibet eſſet ordinis, & extemplò acciri medicum imperabat,
ac nihil prorſus omitti eorum, quæ is præſcripſiſſet, oppigneratis etiam, diuenditiſ-
que,ſi opus eſſet,lancibus,ſtragulisque,& cætera ſupellectili. Sanè, cùm ex laicis ad-
iutoribus quidam ſæua conflictaretur febri : ad eumque refocillandum delicatiori
cibo opus eſſet, quidquid nummulorum domi erat,denarios tres eam vnam in rem
inſumi iuſsit. ac reſiſtenti pauliſper obſonatori, nihilque præterea pecuniæ ad cæ-
teros alendos ſupereſſe dicenti : Atqui nos quidem, inquit ille, valemus: arido pane
contenti eſſe poterimus.atque ita languenti coëmptum obſonium eſt. Ipſos verò de-
cumbentes inuiſebat ſubinde ipſemet,confirmans vnumquemque verbis planè diui-
nis atque cæleſtibus; dabatque operam, vt omni depoſita ſolicitudine, ſuperioribus
eſſe curæ ſe ſuamque ſalutem, ſine vlla dubitatione ſentirent. Homines vel de ſe ip-
ſo priuatim,vel de Societate communiter bene meritos diligentiſsimè coluit,nullum-
que in eos neque viuos neque mortuos grati ac memoris animi officium prætermiſit.
quippe non modò pro ipſorum ſalute Dominum per ſe ſuosque precabatur aſsiduè:
ſed etiã,dum viuerent,ſæpe domum veniebat ſalutandi cauſſa,eoſdemque adeuntes ad
ſe quanquã alieno tempore, accipiebat in primis hilariter:deq; Societatis progreſſu,ac
rebus

A rebus præſertim Indicis,quarum ipſa longinquitas habet delectationẽ, pergebat ami-
ciſsimè facere certiores: atque etiam,cùm opus eſſet,quibus rebus poterat, benignè ad-
iuuabat.Hieronymo quidem Arzio, Hiſpano doctori(quicum erat ei magna neceſsi-
tudo)non modò grauiter ægrotanti frequens adfuit ipſemet,ſed etiã fidelibus famulis
deſtituto,probos & induſtrios è Societate viros miniſtrãdi gratia ſubmiſit. Andreas Li
pomanus patritius Venetus,quem Trinitatis Priorem appellabãt, vir nõ pietate minus,
quàm genere nobilis, Collegio noſtrorũ hominũ conſtituendo Patauij, opimum ſacer
dotium eiuſdem vrbis addixerat, dimidia tantùm parte vectigalium, ſibi quoad viue-
ret reſeruata. At verò Ignatius,ne ſe vinci pateretur officio; patentibus litteris eum vl-
tro perpetuum ſacerdotij adminiſtratorem declarauit; neque è vectigalibus attigit
quidquam,niſi quod ãb ipſo Priore quotannis ad paucos è noſtris alendos per eleemo-
ſynam præberetur. quinetiam eius fratris filio penſionem decreuit annuam aureorum
ad quadringentos: quam tamen bonus ille Prior nequaquam admiſit.ac cæteros item,
quorum beneficijs prouocatus eſſet, eximio quodam ſtudio & obſeruantia proſe-
quutus eſt.

Manſuetudo eiuſdem,& comitas. Cap. V.

B

Bomni faſtu & moribus imperioſis vehementer ab-
horruit.veſtigium in eo cõtumaciæ cerneres nullum.
&, quod difficillimũ eſt,lenitatem ita cũ grauitate mi-
ſcebat, vt neq; facilitas de auctoritate, neq; ſeueritas
quidquam de ſuauitate detraheret. Pariſijs per iocum
inuitatus à nobili quodã, vellet ne trudiculis ludere
(quibus in oblõga menſa per anguſtũ fornicem,ebur-
nea pila traijcitur) Ego verò ludã, inquit Ignatius.At
enim qua ſponſione, ſubijcit ille, qui pecunia careas?
Tum Ignatius:Hac ſponſione,reſpondit,vt certo vti-
que dierũ numero tibi deſeruiã: verùm tamẽ,arbitra-
tu tuo, ſi viceris tu; meo, ſi ſuperior ipſe diſceſſero.
Cùm ea conditio placuiſſet: Age ſanè.in certamẽ deſcenditur.cumq;nihil minus calle-
ret Ignatius,diuinitus factũ eſt, vt in ſingulos omnino traiectus victor euaderet:ſubin-
de exclamante aduerſario,ſe meritò plecti,qui Ignatiũ prouocaſſet: ſeque diuinũ iudi-
cium prorſus agnoſcere.Peracto deinde certamine, victũ victor ab inanibus curis & oc-
cupationibus,in aliquot dies abductum,è ſpõſione,ſpiritualibus exercitationibus dili-
genter excoluit:torpentemq;,ſitu ac delicijs animũ ipſius,ad ſalutarem Dei metum, æ-
C ternæque vitæ cogitationem excitauit. Venetijs Patauium pedibus cùm iter haberet,
domeſtica, eaque admodũ attrita lacerna ob inopiã indutus, Iacobo Laine comite;pe-
cuarius quidã puer, quià via non longè armenta paſcebat, conſpectis eminus peregri-
nis, ad eos repẽte propius aduolat:habitusq; fortaſſe nouitate permotus, defixis procа-
citer in Ignatium oculis,cachinnos tollere,eidemq; licentius cæpit illudere.cumq; Ig-
natius vultu placido ſubſtitiſſet;conuerſus ad eum comes: Quin,alt,acceleras gradum
pater, teque iſtius pueri petulantiæ ſubtrahis? Immo verò,inquit ille,cur puerum obla
ta ſibi præter ſpem hac tanta oblectatione fraudemus? Itaq; conſulto etiã diutius hæſit
in iſtdẽ veſtigijs:ac ſe curioſius intuendũ ridendumq; affatim proteruo adoleſcentulo
præbuit:plus nimirum ex hoc qualicumq; ſui contemptu ac ludibrio hauriens volu-
ptatis,quàm alij ex vulgi plauſu fauſtaque acclamatione percipiunt. Atque hunc man-
ſuetudinis tenorem diligenter in omni vita ſeruauit: ac ſatis conſtat, annis ipſis tri-
ginta, quibus CHRISTVM ſequutus eſt, neminem prorſus ab eo fuiſſe non mo-
dò contumelioſè tractatum, ſed ne appellatum quidem acerbius. Si quid præciperet;
roganti erat proprior quàm iubenti. Alloquendi verò eius cauſſa, nihil erat neceſſe
tempus opportunum, aut molles captare aditus : qualibet adijſſes hora, ſiue corpore
melius haberet, ſiue deterius, proſperis æquè atque aduerſis in rebus, & accipie-
bat benignè, & patienter ad finem vſque ſine interpellatione audiebat : ac nullum
quamuis infimæ ſortis hominem ſtare coram ſe, nedum aperto capite patiebatur eſſe,
nec modò ex deſtinato congreſſu, verùm etiam ex occurſu fortuito, fratres ita lætis in-
tuebatur oculis, vt vel ex hoc,inſitã animo in omnes beneuolentiã ſatis oſtenderet. A-
micos præterea,tum domeſticos,tum externos interdũ ad prandiũ aut cœnam, ſiue,vt
appella-

Universidad de Deusto
Biblioteca

appellabat ipse,ad pœnitentiam inuitabat;nec repudiabat si quis vltro se offerret:quin D
etiã interuenientes cœnæ, vel in ipso iã exitu,nihilominus iubebat accũbere, & frustula panis ipse carpendo,& simulanda appetentia,conuiuium cõsultò extrahebat,quoad nouissimus quisq; sine rubore aut solicitudine, per otiũ absolueret.Si quis ab eo quidpiam,sibi alijsve peteret; vel dabat hilare, verbis etiam, quod aiunt, munus exornans; vel si abnueret,causas afferebat eiusmodi; vt ille sese contemptum nullo modo existimare posset.ac tantaipsius erat in eo genere vel efficacitas, vel suauitas,vt qui ad eu legati à quopiam venerant, cùm id quod volebant,minimè impetrassent, Ignatij rationibus interdum ita victi pacatique discederent,vt vltro ipsi mutata ratione, apud eos à quibus missi fuerant,ipsius caussam pertinacissimè tuerentur.

Grauitas eiusdem,& in custodia disciplinæ seueritas.
Cap. VI.

AB hac porrò comitate,quemadmodum austeritas, sic etiam leuitas omnis aberat & ineptiæ.Ita enim cõpositus fuit moribus,vt neq;manum,neque oculum membrumve aliquod E
sine caussa & ratione moueret; & in statu, incessu,accubatione,sessione,decorum teneret.Iam in loquendo fuit adeò consideratus & parcus,vt nullum planè verbum nisi cõsultò ac meditatò proferret.neque figuris vel amplificationibus vtebatur,sed rei gestæ seriem,& rationum momenta sine fuco exponebat.qua simplicitate plus valebat in persuadendo,quàm alij calamistris & lenocinijs.De se ipso,deque suis rebus,nisi necessitas cogeret,vel Dei gloria postularet, nihil dicebat vmquam. ab aliorum verò factis dictisue exquirendis,nisi ad suam curam spectarent, omnino abstinebat.Consueuerat etiam eos reprehendere, qui de soluta Ecclesiæ disciplina,deque emendandis Principum moribus temere disputarent: quam tentationem se fugasse dicebat consideratione extremi iudicij, & eorum quæ tali tempore à semetipso propriè exigenda forent.quæ si pro se quisque reputaret, haud ita facile homines in aliorum vitam inquisituros. Denique tanta inerat in eius sermone prouisio, tarditaq;ue longo vsu parta, vt cùm biliosus ac præseruidus esset natura,pituitosus ob id ipsũ ac lentus haberetur à medicis.Atque hi mores, cum admirabili vitæ sanctitate coniuncti,incredibile est,quantum illi conciliarent venerationis.nam vt quisque intimus erat Ignatio, F
ita suspiciebat eum maximè.Ludouicum quidem Consaluum Lusitanum, qui domus Romanæ minister aliquandiu vixit,magno rerum vsu,magna prudentia virum, dicere solitum accepimus:antequam cum Ignatio coram egisset, præclarè sese vtique de illo existimare solitum,qui tali Societati præesset.at verò, postquam ipso familiariter vsus est;Societatem magnifacere cæpisse,quam Deus tali præsidio ac moderatore donasset.Iacobus verò Laines, qui proximus ab illo Societatis gubernacula tenuit, cæteriq; Patres, quamuis humanissimè cum illis Ignatius ageret, tamen eximiam viri virtutem ita reuerebantur, vt bene moratos vel parenti liberos, vel magistro discipulos,adstare diceres.Quod si quando(quod tamen perraro fiebat)rei necessitate coactus, vultum indueret seueriorem,& aliquem increparet asperius;tanta erat vis põdusq;ue verborum,vt contra ne hiscere quidem auderet quisquam.idq;ue præsertim in caussa viri cuiusdam insignis apparuit;qui cùm turbulentior esset,quàm vt eum diutius ferri oporteret;cumq;ue eius animum Ignatius blandis monitis præceptisq;ue nequicquã sanare tentasset;ad extremum oratione conuersa,diuinam testatus iustitiam,ac cœlestis iræ minas intentans,tantum ardorem spiritus præ se tulit,ipsi vt parietes tectaq;ue non dubio motu nutare & concuti viderentur.quo terrore perculsi qui aderant,illicò procumbentes,Dei pacẽ precibus ac votis exposcere.ipse verò qui accusabatur, exanimis ad pedes Ignatij sese confestim abiecit,ac supplex confusa voce, culpæ veniam petijt, seque posthac in officio fore pollicitus est.Continebat autem in disciplina cùm cæteros omnes, tum eos maximè qui vel insigni eruditione, vel generis nobilitate præstarent:quippe quorum dicta factaue ad exemplum in omnes partes valeant plurimum.

Otium

A Otium verò, vt omnium vitiorum fomitem ac seminarium, in primis oderat: itaque duos tresve rei familiaris adiutores, cùm ad ianuam alieno tempore confabulantes è superiore loco aspexisset,illicò iussit aceruum lapidum in proximo situm, in summam ædium contignationem sine cunctatione transferre. eosdem tertio post mense cùm ibidem iterum otiantes animaduertisset, illam ipsam lapidum congeriem, vt in eumdem locum referrent vnde asportauerant, imperauit: amicè insuper admonẽs, nihil in Dei famulatu periculosius esse desidia. Cùm quẽdam in tradito sibi munere valde remissum atque oscitantem inuenisset;quæsiuit ex eo, cuinam in tali ministerio daret operam, Deo ne,an hominibus? cùm ille se Deo vtique deseruire dixisset: Plecteris igitur,inquit Ignatius; nam in rebus humanis minus accuratè versanti, iure forsan ignouerit quispiam; at immortali Deo ministrari negligenter, id verò nullo pacto ferendum est. Spectaculis publicis, quamuis alioqui licitis, vel etiam sacris, adesse nostros non ita facilè permittebat.quòd si qui, facta potestate,se ad ea conferrent; eos etiam atque etiam iubebat, sine vllo arrogantiæ seu leuitatis indicio modestiam ac submissionem tenere;cedere omnibus; & infimum semper locum (nisi aliter à circumstantibus cogerentur) eligere.Cùm è Romano ab se nuper instituto Collegio, adolescẽtes quosdam solutius in publico ambulantes vidisset; castigandos curauit palam, hortandosq; graui oratione, vt quem haberent insitum animis pudorem ac verecundiam, eum externo item corporis habitu præseferrẽt: & quoniam Apostolo teste spectaculum facti
B essent omnibus,cauerent etiam atque etiam, ne superuacanea locutione, curioso oculorum obtutu,aliove incondito gestu motuve corporis, queinquam offenderent; præsertim cùm eo de genere toto, multa cum precatione lacrymisque conscripta pulcherrima ipse præcepta paulo ante edidisset. Nihil noui moris in Societatem induci se inscio est passus: principijsq; vigilanter & acriter obstitit: quippe qui exempli vim nosset,& rerum incrementa fallentia. Quosdam, qui ad vineam injussu luserant pila, laicum etiam sapone manus lauantem, haud impunè abire permisit. seditiosos verò, & alienæ laudis obtrectatores,& rerum nouarum cupidos, non diu tulit: sed omnia expertus, quæ ad reuocandam dubiam indolem, & peiore loco positam facere viderentur; si parum proficeret, ad extremum è Societate pellebat. neque per ea tempora carcerem compedesve in Societatis mores induci permisit, negans,qui vinculis constringendi forent, eosdem esse ad nostrum institutum idoneos. itaq, custodiæ loco ianuam ostentare consueuerat. acciditque aliquando, vt iusta de caussa complures adolescentes exauctoratos vnà dimiserit. atque huiusmodi fere (quòd silentio prætereundum non est) è Societate pulsi homines, exitialem exitum sortiti sunt, satisque constat, alios inter symphoniam lasciuè saltantes repente occidisse, alios contracta rixa interfectos, alios denique alio miserabilis lethi genere perijsse. In puniendo autem id sequebatur in primis, vt noxæ responderet animaduersio, & in suo quisque vitio plecteretur: su-
C peruacanea verba silentio; ignauiam labore;honoris cupiditatem ignominia lueret.ac fermè animaduersionum Ignatij genus erat illud: circulum humi describere, ex quo noxij ne iniussu excederent: colloquijs certorum hominum nominatim interdicere; verberationes ad præfinitum temporis spatium iniungere: & alia eiusmodi. Noxas autem leuiores & quotidianas intelligo; cuiusmodi in homines etiam studiosos perfectionis cadunt: nam grauiores Ignatius minimè tolerasset. Solebat etiam sontibus,ad humilem mensam in triclinio accumbentibus, obiurgatorem inducere, infimæ plerumque conditionis hominem,sed ingeniosum & acrem; qui cunctis audientibus, vitia reorum increparet, exprobraretque religionis annos,& negligẽtiam: idemq; cæteros carptim nec opinantes repente perstringeret; nimirum edomandæ superbiæ caussa, mentisque è pigritiæ veterno excitandæ.Sed qui deliquerant,priusquam ex consuetudine punirentur, quàm lenissimè operam dabat, vt suam ipsi culpam agnoscerent; atque vltrò sibimet mulctam irrogarent: quæ tamen si grauior videretur, confessione contentus; ita moderabatur, vt multum sæpe de acerbitate minueret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eiusdem animi submissio, & quidnam de virtute Obedientiæ senserit. Cap. VII.

NEGABAT, suo quidem iudicio, quemquam probè intelligere quàm vehementer in se quisque diuinæ bonitatis operationem impediat: quantaue illius beneficia & dona per socordiam ignauiamque corrumpat. quo crimine sese accusabat in primis. atque ita de suis demisè & humiliter sentiebat, vt se mortalium omnium infimum, & opis diuinæ maximè egentem putaret: sibique cæteros omnes ad virtutem pietatemque & exemplo & incitamento fateretur esse. Priuatæ verò vitæ quanto desiderio teneretur, & initio declarauit in recusando magistratu; & deinde, cùm vt redigeretur in ordinem, aliusque sibi succederet, omni ope contẽdit. quòd tametsi consequutus non est; tamen obedientiæ studium quibuscunque rebus potuit, semper ostendit. Romano quidem Pontifici, cuius in verba præcipuo sacramento iurauerat, ita erat præsto, vt ad ipsius nutum sese paratum exhiberet confecta iam ætate, vnius baculi adminiculo, pedibus quocumque opus esset, peregrè proficisci, vel etiam nauigium ascendere planè exarmatum, seq; eodem Pontifice iubẽte, mari ventisq; sine vlla dubitatione committere. Quem ipsius animum vir quidam primarius cùm haud satis probaret, & in eiusmodi re consilium prudentiamq; requireret; prudentiam quidem, non obedientis, verùm imperantis esse, respondit Ignatius. Et sanè cùm in Societate nostra virtutem hanc cæteris omnibus anteferret; tum nihil huic laudi tam contrarium dicebat esse, quàm in superiorum iussis & consilio examinando moram, vel potius arrogantiam. negabatque obedientis nomine dignum haberi oportere, qui legitimo superiori non cum voluntate iudicium quoque submitteret. Id enim demum esse Deo gratissimum holocaustum, cùm omnes animi vires, ac præsertim intelligentia & mens, quæ summum in homine obtinent locum, in obsequium CHRISTI coguntur. qui verò inuiti ac dissentientes, actu exteriore dumtaxat, iussa præpositorum exsequerentur; hos inter vilissima mancipia, vel pecudes potius numerandos aiebat. Exstat eius epistola ad socios Lusitanos in hanc sententiam scripta, (qua nihil ego quidem in eo genere vidi subtilius) quam qui accuratè perlegerit, facilè intelliget, quàm iure Ignatius tantum huic vni mentis & rationis obsequio tribuendum putarit. Quin etiam in sermone quotidiano sæpissimè vsurpare consueuerat; qui ad superioris nutum, voluntatis propensionem solummodo, non etiam iudicij consensionem accommodarent; eos altero tantùm pede intra religionis sepia versari. Neque verò eiusmodi præcepta verbis tantùm explicabat ille, sed, quantum ei res & persona concederet, etiam factis. Medico quidem, quoties ægrotaret, ita se dicto audiẽtem præbebat, vt eius monita pro oraculis duceret, ac quodammodo prudentiam penitus exuisse, & omnem suæ salutis curam & solicitudinem in eundem proiecisse videretur. Cùm stomacho grauissimè laboraret aliquando, ex nimio videlicet hepatis calore, vt supra diximus; adhibitus medicus, quo domus eo tempore vtebatur adolescente nec peritissimo; frigidæ corporis constitutioni causſam illicò tribuit. nec mora. quidquid excogitare potuit ad corpus & præcordia calefacienda, præscripsit. ac primùm fenestras, foresq; cubiculi, ne quid afflaret auræ obserari diligenter iussit; deinde languentem multa sub veste continere sese; postremò quàm calidissimo cibatu, & exiguo mero, sed quàm austerissimo refici. quæ omnia Ignatius licet sibi, non leuibus argumentis, minimè accommodata sentiret, ac medicum ipsum nec litteratissimum, neque exercitatissimum sciret esse; tamen ne cum extremo quidem vitæ periculo, contra eius edicta nihil vmquam effatus est. Aestas erat summa: calores, vt in Vrbe maximi: ingenti stromatum pondere premebatur Ignatius: manabat è membris omnibus tanta sudoris copia, vt culcitræ ac vestes maderent; ac nihilominus ex præcepto se intra calida fomenta cohibebat ægrotus. ardebat siti; nihil omnino poscebat: discruciabatur doloribus acerbissimis, nullâm edebat vocem; linquebatur animo interdum, neque tamen significabat; denique peruersa curatione eò adductus est; vt cùm vltimum sibi discrimen adesse intelligeret, Societatis administratione Patribus delegata, aditu cubiculi domesticos prohi-

A prohiberet omnes, vno excepto valetudinarij curatore: atque id demum exstitit signum, desperata iam valetudine, se ad vitæ exitum comparantis. Itaque Patres in re tam subita consilio habito, cùm non deessent qui medici præsertim iunioris placita reprehenderent; Alexandrum Petronium, ætate prouecta virum, & medicæ artis laude præstantem, extemplò acciri iubent. Is vt inspexit Ignatium, genusq; & ordinem adhibitæ medicinæ cognouit; per summam indignationem vociferatur, hominem calore necatum esse: pandi confestim fenestras & ostia; leuari stragulis lectum; frigidæ hausſus affatim dari æstuanti imperat: quæ res prioris medici inscitiam planè coarguit; siquidem refrigerato hepate, ventriculi tormina quieuere; & obedientiæ meritis Pater auctus, pristinam insuper valetudinem breui recepit. Rursus, cùm ieiunia cineralia, seu Quadragesimam quamuis affecto corpusculo perseueranter nihilominus obseruasset; ipsa denique feria quarta sanctioris hebdomadæ, febri correptus est; nec dubitauit idem Alexander, quin totum id ex imbecillitate nimia proueniret; quocirca pulli gallinacei esum ad vesperam illi præscripsit, abijtque admodum incertus animi, vtrum Ignatius tali tempore iussa facturus esset. redit deinde postridie, queritque solicitus, num se refecerit pullo. cùm annuisset Ignatius: Fatebor, inquit Alexander, ingenuè id quod res est. Complures non custodita solemni abstinentia, nihilominus hoc triduo in morbum incidere. quibus ego cùm accersitus, carnium cibatum indixerim, vix ægreque ab ijs impetraui vt obtemperarent, propterea quòd per hos dies carnibus
B vesci, nimis graue piaculum ducerent. tu contra, peracto iam pæne curriculo, ad ipsas metas meo monitu non recusasti desistere. hoc ego, Pater, satis mirari non possum. Ad ea Ignatius serena fronte, quæ animi tranquillitatem indicaret: Atqui obediẽdum est, inquit. nec plura in eam sententiam effatus est. quo responso mirificè delectatus Alexander, & sanctitatem viri magis magisque suspiciens, totam rei gestæ seriem ipsemet mihi deinde narrauit. Atque ad sapientem hanc sanctamque stultitiam cœcę, vt ipse appellabat, obedientiæ; suos, vt essent ad subita ac seria promptiores, interdum fictis etiam in rebus erudiebat. Sacerdos quidam, edito iam signo, paratus ad sacrificium, & calicem tenens, cùm è vestiario pedem efferret, per nuntium ab Ignatio qui totam rem è propinquo obseruabat, repente iubetur, sacro depositio ornatu, pallium sumere prodeundi causſa. Paruit ille sine tergiuersatione, ac palliatus Patri confestim apparuit. Tum Ignatius quærit ex homine; sit ne ægrè passus, in procinctu iam ad immolandum, subitò se iuberi sacra deponere vestimenta, remque diuinam omittere? Cùm ille, se, ne tantulum quidem esse commotum affirmaret: Atqui me, scito (inquit Ignatius) non quò te in præsentia opus habeam, sed periclitandi tui obsequij gratia id feciſſe deinduſtria. & sic habeto; plus te sacrificio deferendo esse meritum, quàm si id ipsum, vt
D destinaueras, illicò peregisses: nam & si altaris mysterium tanti apud Deum est, quanti profectò est; tamen, vt scriptum legimus, melior est obedientia quàm victimæ. Quemdam etiam, cùm maximè confessionem nobilis cuiusdam exciperet, consultò vocari ad se iussit. cùm ille se peracto mysterio mox affuturum dixisset: accersit eum denuo: at ipse nihilominus confitentis rogatu hæsit paululum. ac venienti demum Ignatius: Ita ne verò? iterum, inquit, euocandus es? Et grauioribus verbis accepit hominem: non quò illius tum quidem opera egeret: sed obseruantiam & agilitatem experiri voluerat. Sic enim aiebat: cupere se, quemadmodum cæteræ Deo dicatæ familiæ, ex instituto aliæ paupertatem, aliæ silentium, aliæ psalmodiam, aliæ denique aliud præcipuo studio colerent: sic in Societate nihil haberi prius aut potius alacritate amoreque parendi: & maximè proprium insigne nostrorum hominum esse Obedientiam; quippe quæ, diuo Gregorio teste, virtus vna, cæteras omnes animo virtutes inserat, insertasque custodiat. Hisce ergo artibus, & huiusmodi, subinde alumnos exercere consueuit: vt ad quamlibet præfecti vocem, aut significationem parati, vel inchoatum apicem in scribendo relinquerent: seque expeditos vbi opus esset, illicò sisterent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Paupertas eius, & castimonia. Cap. VIII.

VOLVNTARIAM paupertatem (quam ille religionis murum appellabat) ad extremum vsque cõstantissimè coluit; nec modò ipse proprium habuit nihil, sed ne alios quidem, quâuis genere nobiles, ac delicijs olim assuetos, quidquã habere permisit. quinetiam quemquam è professa domo apud Germanicum, Romanumve Collegium nisi admodum raro & iusta de caussa prohibuit vesci: quò nimirum, si opus esset, iurare verius posset, nihil omnino ad ipsam domum ex Collegiorum fructibus peruenisse. Pauperem autem spiritu eum sibi denique aiebat videri, qui erga ea quibus vteretur, ne esset affectus animo, vt instar statuæ cuiusdam videretur esse, quæ nullo pacto reñstit recusatve, quominus omni quamuis pretioso amictu & ornatu confestim exuatur. Castitatis verò laudem Dei beneficio tantam adeptus est, vt ex quo die sese in beatæ Virginis fidem ac patrocinium cõtulit voto: nullam, vt initio dictum est, deinde quamuis præseruidus natura, carnis tyrannidem senserit. Porro in Societate nobilissimam hanc virtutem tanto studio custodiri volebat, vt nihil omnino neque in dictis neque in factis lasciuum aut petulans appareret: ac quoad fieri posset, nostri cælestem vitam in terris agerent, ab omni corporis contagione seiuncti. Quinetiam in scholis Terentium explicari (ni perpurgatus esset) quamquam optimum Latinitatis auctorem, & Romanæ comœdiæ principem, vetuit nominatim, quòd eum videlicet parum verecundum ac parum pudicum arbitraretur. Noluit igitur ea lectione puerorũ animos imbui; ne plus moribus noceret, quàm prodesset ingenijs. ex quo facilè existimari potest, in cæteris rebus quàm acer & vigilans custos pudicitiæ fuerit.

Aequitas animi, & constantia eiusdem. Cap. IX.

ADVERSVS ea quę videntur acerba, & contra omnes varietates quæ in vita versantur, animo fuit semper ita præsenti, vt nunquam vel à statu naturæ, vel à religiosi dignitate discederet. Romæ cùm apud nobiles quosdam, vt solebat, de rebus diuinis familiariter ageret, instituto iã sermone, trepidus ab domo nuntius ei repente in aurem insusurrat, lictores in domesticam supellectilem à creditoribus immissos, cuncta miscere & euertere: vix ab eis impetratum sustinerent tantisper dum ipse tota de re certior fieret. His auditis Ignatius: Bene habet, inquit: & inchoatã disputationem admirabili tranquillitate animi absoluit. Quærentibus dein amicis quid subitæ rei accidisset: Noster, inquit, œconomus ad necessariam ædificationem ære alieno contracto, in præsentia soluendo non est. impatientes moræ creditores ad auferenda pignora ministerium forense miserunt. ij perturbare dicuntur omnia. sed me res non mouet. nam strata si abstulerint, humi pro nostra paupertate cubabimus. vnum vereor, ne inter tumultum, commentarij de religione pereant, magna cura & labore confecti. hos ego sanè velim saluos: cætera negligo. Tum ij qui aderant, Patris patientiam admirati, facinus indignum exclamant; domum nostram aduolant; prædesque pro Ignatio facti, satellitum proteruitatem magno conuitio cohibent. neque ea res cuiquam amicorum fraudi fuit: siquidem aureis ducentis ab Hispano doctore, cuius modò meminimus, Hieronymo Arzio, & quidem quid accidisset ignaro, postera die submissis, nullo ipsorũ incommodo æs alienum est persolutum. Suscepta negotia in finem vsque perseueranter vrgebat; neque verò, quos sibi socios expeditionũ assumpserat, torpere patiebatur. Vbi necessariũ iter, vel quid aliud grauioris momenti destinasset in diẽ certã, præsertim si postularet occasio, nulla vi tempestatis, aut alia quauis difficultate deterrebatur, quominus ad constitutũ tẽpus cogitata perficeret. In adeundis principibus viris, quod ille necessariò & sæpe faciebat; cũctas aulę molestias, & indignitatẽ, & aulicorum contumaciã deliciasq; vorabat alacritate mirabili. accidit q; aliquãdo, vt aditu exclus', commodam admissionem horas ipsas quatuordecim ieiunus obsederit. Si quid, re bene perspecta, consiliarijs etiam adhibitis, decreuisset; haud ita facilè se ab eo deduci patiebatur. Ad Ecclesiasticam disciplinam pro sua parte adiuuandam, statuerat ne quis ex alijs ordinibus, quamuis eruditione, aut eloquentia, aut alia qualibet laude clarus, in Societatem admitteretur. quinetiam si quis per imprudentiam irrepserat, qui vel diem vnum in alienis castris fuisset, contra nitentibus interdum aduenæ propinquis, amicisque gratiosis, remittebat ad pristina signa, vel si minus pareret, certè è Societate pellebat: ne cęteri nimirũ ordines de nobis conqueri possent; aut Societas quasi quoddam perfugium desertoribus esse putaretur. Neque minorem animi fortitudinem præstitit in ijs tuendis, quos, probato ipsorum spiritu & vocatione, in Societatem adscripsisset. quorum constantia cùm à parentibus (vt fit) per amplissimos etiam viros acerrimè interdum oppugnaretur; Ignatius, vbi opus fuit, coram summo ipso Pontifice, suorum causam contra opes & gratiam, diuino fretus auxilio, sine vlla dubitatione metuve, non solùm defendit, sed etiam obtinuit. Itaque principes etiam viros Iulius III. Pontifex maximus festiuè admonebat, ne cum Ignatio contenderent; vtique ni vellent è certamine victi discedere. Cùm lege cauisset, ne quis è nostris vel exsequiarũ, vel sacrificij, vel cuiuspiam omnino ministerij nomine pecuniam aut eleemosynam vllam acciperet, nedum cogeret; eam ipse legem diligenter sancteque in omni vita seruauit; neque commisit vnquam, vt fidem suam, in rebus præsertim sacris, temerè obligaret; vel (quod vitandũ est maximè) specie pietatis quæstum facere videretur. quo in genere illud insigne memorant. Grauiter ægrotabat ætate iam deuexa, idem Hieronymus Arzius. ad hunc, visendi causa (fuit enim in colendis amicitijs diligentissimus) cùm venisset Ignatius, hominemque benigno & spirituali alloquio recreare conatus esset; ille de futura vita solicitus, aureos ducẽtos ad piacularia sacra pro se facienda fusse; ille de futura vita solicitus, aureos ducẽtos ad piacularia sacra pro se facienda esset; ille de futura vita solicitus, aureos ducẽtos ad piacularia sacra pro se facienda fues

Universidad de Deusto
Biblioteca

rorum cogitationes & consilia frangeret: id quod nó ita multo post, Dei beneficio est D
factum: nam & accusatio tota breui consenuit, & ipsis criminationibus illustrata Societas radices in ijs regionibus egit altiores. Admirabilem verò facilitatem, vel potius animi altitudinem Romæ ostendit Pater in acerbissimis vicini cuiusdam iniurijs perferendis. namque is, vt nostros in proximam sibi domum immigrasse cognouit; cùm Ignatium sociosque, vt alij multi, sine caussa pessimè odisset; vna re valde lætatus est, quòd vendendi suas ædes, quippe nostris valde opportunas, & conficiendæ pecuniæ præclaram sibi occasionem oblatam putaret. Ergo, vt peregrinum ad conditiones quamlibet iniquas cogeret, varijs artibus patientiam hominis exercere constituit. ac primùm in atrij cuiusdam interiacentis, quod finibus nostris contineri constabat, possessionem impudenter inuasit: neque tamen Ignatius eam rem iudicio persecutus est. In id atrium deinde pauones, & alia demisit altilia; quæ obuersis in eam partem cubiculis nostris molestissimo clangore diu noctuque obstreperent: nequaquam expostulauit Ignatius. eidem, triclinij parietes in eam partem luminis caussa perforare volenti, per summam contumeliam restitit ille: nihilominus quieuit Pater, atque ob id ipsum cœco aliquot annos triclinio est vsus. Cùm hæc maximè ageret vicinus, vltrò Ignatium ac socios tota Vrbe instituit criminari, bipedumque nequissimos & cupidissimos dicere, qui in alieno solo, non contenti malè parta ingenti pecunia, domibusque per falsam religionem occupatis, possessiones in dies continuare, seque ipsum patrijs ædibus pænè per vim exturbare contenderent. Quæ res cùm delatæ ad Ignatium essent, E non modò sedato animo tulit, vt cætera, sed etiam ex eo die Dominum deprecari pro aduersario cæpit ardentius. Denique cùm ille diuturna importunitate nostros ad quamlibet iniquum pretium perduxisset, & piorum subsidijs domus tandem esset coempta; ita ex ea migrauit, vt, quasi mox æquâda solo esset, sic omnia inde ferramenta, fores, fenestrarum obices, atque adeo elaborati lapidis quidquid potuit, secum asportauerit. neque tamen grauius ea de re questus Ignatius est. neque tali homini, aut vlli omnino mortalium vllo vmquam nomine litem intendit. Neque verò ab hominibus tantùm, sed etiam ab ipsis pæne temporibus, inuictum animum præstitit. siquidem nulla vmquam vel domestica inopia, vel publica annonæ caritate adduci potuit, vt contra CHRISTI consilium de crastino solicitus esset; aut, qui nomen Societati profiterentur, modò ad institutum idonei forent, eos, quamquam ingenti pressus familia, repudiaret. Atque hoc, eò magis homines mirabantur, quòd illo ipso tempore viri locupletes ac principes, inopiæ metu, multos è domesticis conuictoribus non sine rubore dimitterent. Itaque cùm ex Ignatio quidam è familiaribus pro amicitia sciscitaretur, quid ita alij diuites & pecuniosi, in tantis annonæ difficultatibus familiam sumptusque minuerét; contra ipse nullis vectigalibus, nullo certo reditu fultus, eamdem augeret? Non satis attendis, inquit ille, quæ sit vis ac natura virtutis illius, quam F in Theologicis virtutibus secundam Apostolus numerat; cui, certis & exploratis in rebus locus esse qui potest? Spes enim, vt idem ait, quæ videtur, non est spes. nam quod quis videt, quid sperat? Neque verò timendum esse, ne qui aues cæli pascit, & agri lilia splendidissimo vestit ornatu, quæ neque serunt, neque nent, neque in horrea congregant; idem suis operarijs in Ecclesiæ vinea nullo stipendio laborantibus, necessaria ad exigendam vitam alimenta deesse patiatur. Quod ille videlicet cùm iam inde ab ipsa conuersione multis documentis præclarè didicisset; tum verò post susceptam Societatis gubernacula, magis magisque experiebatur in dies. quo in genere, ne sim longior, nonnulla subnectam. Cùm in sumptus quotidianos aliquando esset opus præsenti pecunia; atque ad nescio quid coemendum Ioannes Cruceius rei domesticæ curator exisset, incerta etiamtum luce quidam ei repente sacculum auro plenum obtulit, ac nihil effatus, illicò sese è conspectu proripuit. Ioannes verò, qua erat simplicitate, vt auri speciem vidit, illusionem ac præstigias diaboli suspicatus, in proximam ædem beatæ Mariæ supra Mineruam sese recipiens, diuinam opem suppliciter implorauit. domum deinde regressus, pecuniam inspectam, & forma & materia probam repperit: Deique clementiam ac benignitatem admirans, in ea quę destinauerat, sine cuiusquam damno vel molestia insumpsit. Idem, cùm in magnis rei familiaris angustijs Deo supersisque in Laterano supplicasset; in reditu ad Colossæum theatrum illi subitò vir quidam ignotus aureos centum in manum dedit, ac statim apparere desijt. Quare Ioannes

non

A non tam lætitia quàm horrore perfusus, pecuniam domum attulit. Ignatius verò gratias quidem egit Domino, sed talibus iam pridem assuetus, nihil rei nouitate commotus est. Rursus nostris pecuniæ inopia laborantibus, quidam è Patribus dum nescio quid exquirit in arcula tomento scrutisque vilissimis plena; nihil minus opinanti venit in manus charteceum inuolucrum aureis refertum ita nitidis atque micantibus, ac si tum primùm ex officina prodirent: quo tam insperato subsidio præsenti egestati peropportunè subuentum est. Quodam die sub vesperam, cùm domi panes, vinum, ligna penitus defecissent; postridie manè, præter omnium exspectationem, à nobili matrona veles lignis onusta submittitur. ea ligna dum in cella vinaria, vt fit, condit ianitor; ianuam domus patentem reliquit imprudens: recordatus deinde, cùm ad occludendum accurrisset, repente modios aliquot frumenti, & vini cados in ipso vestibulo reperit: neque adhibita quantauis diligentia vmquam rescire potuit, quis ea dona misisset. Hæc igitur & alia eiusmodi subinde accidebant, quæ politico supercilio rem æstimanti, friuola cuipiam fortasse videantur, sed certè & paternam in famulos, Dei prouidentiam satis declarant; & Ignatij securitatem atque fiduciam ab omni stultitiæ, vel temeritatis infamia vindicant.

Eiusdem ratio gubernandi. Cap. X.

B IN consilio capiendo, & rebus gerendis, cùm Deum semper, vt dictum est, accurata supplicatione consuleret, tum verò (quòd mirum fortasse cuipiam videatur) non pietatis gustum, sed rationis ductum præcipuè sequebatur: vt non rationem spiritus dulcedo præiret, sed dulcedinem ratio. Hoc enim aiebat vno maximè belluis homines antecellere, quòd hi ratione vtantur, illæ nequaquam. Idem ad exsequenda consilia, quoad fas esset, omnes artes & humana præsidia sic adhibebat, quasi omnem spem in ijs repositam haberet; rursus ita Deum orabat, & ex eo pendebat vno, ac si nihil omninò in rebus humanis opis aut perfugij collocaret. atque hoc pacto (quod longè optimũ ac perfectissimum est) prudentiam cũ pietate iungebat, ipsaq; negotia tanquam onera paribus examinata ponderibus, quãuis difficili ac lubrico itinere ad optatos plerumque exitus perducebat. Ad consultandum autem, illud obseruabat in primis, vt in quaque re semper eius rei peritissimos adhiberet. qua communicatione ac lenitate nimirum assequebatur, vt & rationes iniret oprimas, neque in arte sua se quisquam ab eo vel præteritum, vel contemptum, iure conqueri posset. Ac cæteris etiam in rebus, videbat etiam atque etiam, vt vniuscuiusque dignitatis, ætatis, ac meriti ratio haberetur. Petronius erat Pisaurensis, qui ante aliquot annos mortuus C est, egregia pietate & virtute presbiter. is, cùm tres minores natu germanos fratres ad Societatem suis adhortationibus perduxisset; eum semper Ignatius adolescentulis loco parentis ac præsidis voluit esse: neque de ijs grauius quidquam, nisi ex illius auctoritate ac sententia statui passus est. Ad officia vel negotia, quæ per se obire non posset, cum viris principibus transigenda, viros eligebat, rerũ vsu ac dicendi copia præditos, atque ijs ita vel scripto, vel verbis mandata dabat, vt liberum ijs omnino relinqueret, cùm in rem præsentem venissent, suo ipsorum arbitratu cuncta ex re, & ex tempore moderari. Idemque sub vesperam ad se redeunti cuipiam ex ijs, cùm rei gestæ rationem ab eo reposceret, primùm omnium: Satin' (aiebat) ex animi tui sententia? quæ liberalitas hominis, & ipsi caussæ proderat multum; & suorum illi mirè deuinciebat animos: & eosdem ad exequenda negotia perquàm alacres promptosque reddebat. Anno post CHRISTVM natum MDLIII. cùm ad res in Lusitania componendas Michaelem Turrianum legaret, haud ita pridem in Societatem admissum; licet ei varias præceptiones ac monita ediderit consignata litteris; tamen cùm probè nosset fidem ac prudentiam viri, non modò permisit, vt cùm in prouinciam peruenisset, suo arbitratu consilia rebus aptaret; sed etiam permulta ei dedit folia pura, suo munita chirographo, quibus ille prout opus esset, quidquid videretur, inscriberet, ac deinde obsignatas epistolas cuicumque expediret, ipsius nomine redderet. atque hanc consuetudinem laxè cum procuratoribus ac nuntijs agendi, semper magno cum emolumento retinuit. Quin etiam præfectis inferioribus minimè malignè suum cuique ius ac

Universidad de Deusto
Biblioteca

potestatē impertire consueuerat: cauebatque diligenter, ne, quæ per eos agenda forent, vsurparet ipse; vel ea re quidquam omnino apud subiectos de illorum auctoritate vel existimatione minueret. Verùm tamen ijs ita laxabat habenas, vt eosdem adduceret quoties vellet; nec non in eorum instituta, moresque & administrandi genus dissimulanter inquireret. Exstat epistola ipsius ad Præpositum prouinciæ Lusitaniæ, in hanc sententiam scripta; cuius mihi partem hoc loco inserere visum est: Neque verò Prouincialis aut Generalis Præpositi officium est, inquit, minuta quæque, ac temporaria præsertim, in administrando sectari: sed cùm ad personæ dignitatem honestius, tum ad tranquillitatem animi tutius est, ea præfectis inferioribus delegare, & rei confectæ rationem ab eis deinde repetere. Equidem in meo fungendo munere id ipsum sequor: atque huiusce consilij maiorem in dies fructum capio, quippe cùm & labore & solicitudine leuari me magnopere sentiam. ac tibi quoque valde sum auctor, vt curas & cogitationes tuas defigas in cōmodis & salute potissimū vniuersæ prouinciæ: & in rebus quidem singulis ordinandis ac disponendis, cùm opus est, & ipse versere, & hominum tuo iudicio peritorum sententiam exquiras; cæterùm ab ijsdem rebus per te curandis transigendisque vt plurimum abstineas, sed instar excelsi cuiusdam motoris, orbes tibi subiunctos æquabiliter & cum grauitate ciere pergas: à quibus deinde, vt à proximis caussis, propria cuiusque effecta proueniant: quòd si feceris, & plura, & magis tuo muneri conuenientia, sine tumultu ac trepidatione confeceris. Præterea illud est in hac ratione commodi, quòd si quid in agendo peccetur, eius peccati præstat in tuis administris, quàm in te residere culpam: ac multo magis decet, quidquid ipsi deliquerint, corrigi abs te, quàm si tu errueris (quod perfacilè est singula curiosius persequēti) te ab inferioribus emendari. Quod reliquum est, nobis Dominus IESVS CHRISTVS, ad ipsius voluntatem & clarè intelligendam, & ritè exsequendam pro sua benignitate lumen ac vires impertiat. Romæ XI. Kalend. Ianuarias MDLII. Hanc igitur Societatis gubernandæ regulam instinctu planè diuino tenebat Ignatius, eamque in omnes partes plurimum aiebat valere. Primùm, quòd inferiores præfecti, quò plus credi sibi, & quò liberalius tractari se vident, eò libentius, ne videlicet humanitate vincantur, vltrò ipsi cum superiore communicent. deinde, quòd multo acrius ac studiosius versentur in opere: nam vt quisque maximè suum habet negotium, ita summam in eius procuratione vigilantiā præstat. accedit, vt maior sit in dispiciendo ac statuendo claritas, maius auxilium Dei, quippe sicut in rebus communibus, cum vniuersali præpositio numen cæleste præcipuo fauore conspirat; sic idem proprijs cuiusque præfecti muneribus, suo quodam ac peculiari munere assistit. quorum si facultas & auctoritas à superioribus nimis arctè circumscribatur, & quæ per hosce tractanda sunt, illi suscipiant; primùm ipsa diffidentia odiosa est, &, vt in alienis quodammodo rebus, continuò languescit industria. deinde per eam cupiditatem & ambitionem, peculiaris ille, de quo dictum est, diuinæ gratiæ quasi concursus amittitur. præterea, cùm ad rem bene gerendam, & facultas & scientia necessariò requirantur; scientia plerumque inest ei, qui rem ipsam ex officio tractat, habetque subiectam oculis. huic si minuatur ius, & superior ipse, caussa non æquè bene cognita, rei transigendæ se immiscet; ingenti prorsus malo potestas à cognitione seiungitur: atque hinc nimirum in omni cœtu suspiciones, discordiæ, rixæ, cùm rectores & curatores non contenti suo munere, alter in alterius partes inuadunt: perque summam confusionem tollitur discrimen officiorum, & ordo ille, quo nihil est in hac rerum vniuersitate præstantius. Ad hæc, vbi is qui destinatus est quopiam, certis alligatur præceptis, rarum est vt quidquam è sententia possit efficere. magna enim consilij pars est in tempore, & nouis quotidie casibus interdum ipsa negotiorum species immutatur: quibus in rebus dum religione occupatus animus hæret, dum fluctuat apud se, dum cogitur ad absentes referre; interim, irreparabili sæpe damno videlicet, occasionis præteruolat opportunitas. Quæ cùm præclarè Ignatius nosset, cum suis adiutoribus procuratoribusve, nisi si res aliter postularet, ea quam dixi facilitate vtebatur. Itaque & in magnis & arduis plerumque actionibus voto respondebat euentus; & tanta erat ipso regente concordia, is ordinum consensus, vt societas tota vno eodemque spiritu ductuque agi videretur. Beneuolentiam & caritatem suorum erga se, non solùm affabilitate, mansuetudine, cæterisque virtutibus, verùm etiam industria quadam alebat: cauebatque, diligentissimè, ne quid admitteret, cur eorum quispiam ab illo se minus vel diligi, vel probari putaret. quòd in creando primùm Generali Præposito seruauit, vt dictum est; ac deinde retinuit in sufficiendo sibi, cùm ægrotaret, Vicario Generali: nec non in eligendis, qui Marcello Pontifici maximo, vt item supra dictum est, Pontificis ipsius iussu, in Palatio adsisterent. quam nominationem ad ipsorum Patrum consilium reiecit; ne certos ipse appellando, cæteros ad eiusmodi munera minus idoneos iudicasse videretur.

Præterea, si quid pro imperio asperius exsequendum esset; eius inuidiam ad inferiores administros reijcere solitus est, ipsis videlicet non inuitis; communemque parentem piè ac religiosè tuentibus. Qui hominibus cum potestate præsunt, hos cum aliæ fraudes & mala circumstant, tum illud in primis, de quo sanctus Bernardus ad Eugenium: Est item vitium, inquit, cuius si te immunem sentis, inter omnes qui cathedras ascenderunt, sedebis me iudice solitarius, quia veraciter singulariterque leuasti te supra te, iuxta Prophetam. Facilitas credulitatis hæc est: cuius callidissimæ vulpeculæ, magnorum neminem comperi satis cauisse versutias. Ab hoc igitur scopulo, sicut à cæteris, magnopere Ignatius declinabat: quippe satis ad omnē animaduersionem ipsa varietate suorum temporum eruditus. ac delatoribus ita vnam aurem præbere consueuerat, vt semper alteram reo reseruaret absenti. Quin etiā accusatoris ipsius, inter dicendum, gestus, oculos, vultusque omnes attentè obseruabat: crebrisque ac minutis interrogationibus, veritatis eliciendæ gratia fatigabat hominem: totam deinde rem, si opus esset, per se & per idoneos viros omnibus vestigijs indagabat leniter ac sine tumultu: cauebatq; non modò ne quemquam damnaret indicta caussa, verùm etiam vt ne quid omnino præiudicati ad caussæ cognitionem afferret. Illud etiam, in rebus præsertim grauioribus, obseruabat interdum; vt accusatorem iuberet sua manu scribere, quæ deferret: primùm quòd hominum naturam pronam esse ad maledicendum intelligeret, & stylum quàm linguam longè facilius contineri: tum etiam, vt si quod mendaciū, vt fit, tempore procedente exstitisset, id, ipso delatoris chirographo teneri & coargui posset. atque hoc temperamento fiebat, vt neque si quid grauius accidisset, ignoraret Ignatius, neque innocentes per calumniam aut per factionem circumueniri vel opprimi sineret. Idem omnes reipublicæ partes vigilanter curabat; neque committebat (in quo grauiter à magistratibus fere peccatur) vt dum vnā amplecteretur, desereret alteram. Verùm tamen præcipua quadam fuit obseruatione in hominibus ad Societatem adscribendis. quam ille rem tanti momenti ducebat esse, vt cùm alioquin è custodia corporis euolare quàm primùm optaret, hanc vnam ob caussam in aliquot annos prorogari sibi vitæ spatia cuperet; quoad nimirum tyrocinij formula ac disciplina, ad Societatis vsum & institutum probè constituta foret. Tyrones autem ille non à naturali quadam bonitate, vel potius tarditate; sed à vigore magis ingenij, & rerum gerendarū adiumentis, legebat: negabatque, qui ad populi negotia factus non esset, eumdem esse ad ministeria Societatis idoneum. Quòd si quis bardum quempiam eo nomine obtruderet, quòd ipsum vtique è fæculi naufragio diceret euasurum; nihilominus recusabat Ignatius, neminem affirmans è Societate IESV dicendum esse, qui ad suam vnius, non etiam ad aliorum salutem, & acriter & scienter posset incumbere. Quos autem ad probationem admiserat, eorum spiritum dabat operam vt quàm plurimis experimentis cognosceret penitus: neque illos tantùm ad suauem quemdam sensum pietatis (quo imperiti omnia metiuntur) sed ad veras ac solidas virtutes eruditebat: ac præsertim (quod sæpe iam diximus) vt ad nullius rei quamuis cæteroqui laudabilis amorem tamquam ad scopulum adhæresceret, sed ab omni alia cupiditate, vel etiam propensione soluti ac liberi, ex vno tantùm superiorum nutu ac voluntate penderent: neque assuescerēt abditos eorum sensus exquirere, vel imperitia sciscitari; vel quem, quibusve de caussis, ijdem aut supra cæteros tollerent, aut etiam infra, suo arbitratu deprimerent: sed illis omne iudicium & consilium à superis datum; sibi simplicitatis & obsequij gloriam esse relictam putarent: essentque proinde ad omnia quamuis ardua & absurda & subita paratissimi. Omnes omnium querimonias perbenignè audiebat: ac solabatur verbis humanissimis, atque etiam diligenter curabat, vt salua religionis disciplina, & Præfectorum dignitate, vnicuique satisfieret. Neque verò minori vigilantia & seueritate Præfectos ipsos quàm reliquos omnes in officio continebat; quinetiam tanto plura maioraque ab illis, quàm ab his exigere solitus est, quanto superiores inferioribus, gradus & virtutum insignibus antecellunt. Idem, in respondendo agendoque, simplicitatem ita cum cautione coniunxit, vt satis appareret, alteram alteri non

Universidad de Deusto
Biblioteca

alteri non modò impedimento non esse, verùm etiam ornamento atque præsidio. Suspensa, vel ambigua, vel obscura verba, perplexum de industria incertumque sermonem; vti barbaras artes; & subdola mendacij tegumenta, fideique ac societatis humanæ perniciem, semper est detestatus: ac suo monstrauit exemplo veritatis cultor eximius, quantum inter prudentiam & calliditatem interfit. B

Eiusdem ratio proximos adiuuandi.
Cap. XI.

MIRAE fuit solertiæ in solicitandis mortalibus, & à diaboli seruitute ad Christi Domini obsequium traducendis. ac quibus artibus dæmon ad animarum perniciem vtitur, easdem ipse (quoad liceret, ac fas esset) ad hominum salutem ac beneficium transferebat. Voluntates ac naturas eorum quibus cum ageret, festinè odorari; ambitiosis splendida, auaris vtilia, voluptuosis iucunda proponere; & suo, quod aiunt, hamo vel esca quemque piscari. Iam in congressu, maximè Principum, id obseruabat in primis, vt sermonis initia illis daret, extrema reseruaret sibi: cauebatque ne de rebus etiam diuinis ineptè vel ad satietatem ac fastidium ageret. Tristem verò & horridam sapientiam (vtique postquam in lucem hominum prodijt) semper vitauit: cumque philosophiæ nomen ipsum, intelligeret, etiam si modestè tractetur, tamen satis odiosum esse per se; nihil in habitu suo, vel in genere vitæ, rarum aut notabile conspici voluit: ac semper sese, quibus rebus honestè ac religiosè potuit, ad communem consuetudinem accommodauit; neq; commisit, vt quòd ipse non faceret, id in alijs reprehendere putaretur: prorsus, vt eius mores prima fronte, vel eminus intuenti, vnus aliquis è populo videretur esse: verùm quò propius illum inspiceres, quò diutius ac familiarius vterere; eò magis præstãtiam virtutesque viri, tanquam odorem ex afflictu sentires. atque id ipsum est causæ, cur nostris nullam in vestitu ornatuve, religionis iniunxerit notam: sed quò facilius in hominum cœtus & consuetudinem irreperent, ac tempestiuis colloquijs vnumquemque adiuuarent; vbicumque gentium versarentur, quàm modestissimo eius gentis habitu iussit incedere: neque vllum dare signum animi à sensu communi vel ab humanitate abhorrentis. Idem valde vituperabat moderatores animarum eos, qui vel vna eademque via, ac fermè quam ipsi tenuissent, cæteros etiam ad studium virtutis conarentur adducere; vel, dumtaxat si quis ad pietatem esset sua sponte propensus, formandum regendumque susciperent: sed ipse nimirum vel feros & barbaros homines non dubitabat aggredi, sic, vt à singulis quod dabatur acciperet: & quos ad consilia Christi prouehere non posset, certè ad præcepta sensim allicere nitebatur. atque vt bonus agricola non tantũ rectas & fructuosas arbores, sed etiam deprauatas, neque ita fertiles colit; easque vel adminiculis erigit, vel circumcidendo castigat, vel sub aliena latentibus vmbra cælum aperit, vel telluris vitio laborantibus mutat locum; sic ille, rerum difficultate nequaquam exterritus, dispiciebat in primis quod ingenium qua ratione tractãdum esset; ijsdemque sæpe morbis, pro varietate naturę, non diuersas modò, sed etiam contrarias inter se medicinas adhibere consueuerat. Quòd si quem, omnia expertus, tamen è cœno peccatorum extrahere nequiuisset; non ideo contrahebat animum, vel se angori dabat, quasi oleum & operam perdidisset; sed conscientiæ & officij fructu contentus, acquiescebat in alto Prouidentiæ diuinæ consilio. De spirituum discretione (quam ille scientiam habuit maximam) deque moderandis affectibus, multa præcepit egregiè: quæ quoniam exstant scripta (quemadmodum initio diximus) nihil est quod à nobis hoc loco ingerantur. E F

Vita eius

A

Vita eius quotidiana, & domestica.
Cap. XII.

SOCIETATI Præpositus, deuexa iam ætate; viuendi priuatim hanc fermè normam tenebat. Manè, vt primùm euigilasset, certum tempus dabat precationi, & contemplationi bonorum cœlestium; deinde, si sacrificandum illi esset (quod munus propter summam animi attẽtionem, & corporis imbecillitatem, sæpe intermittere cogebatur) sacro, sub vesperam pridie, ad Vrbis consuetudinem ordinato, & accuratè præcognito, rem diuinam faciebat: quæ recitanda forent, vel in priuato sacello, nemine præter administrum adstante, contra morem Hispanicum elata pronũtians voce. vsque adeo Ecclesiæ Romanæ ritus omnes & cæremonias adamauerat. A psallendo, quamquam inuitus abstinebat, quòd ei propter vim lacrymarum, & frequentem ecstasim qua corpus mirè affligebatur, eiusmodi officio summus Pontifex nominatim interdixerat. A sacro, si cuius negotij caussa prodeundum esset, comite vno prodibat: si minus, admittendis audiendisque vel domesticis vel externis operam dabat, serena parique semper, vt diximus, fronte: minimè suspicios us ille quidem, aut timidus; attamen apprimè circumspectus ac prouidus; vt illi non facilè quisquam posset imponere. Actiones autem omnes, è diui Basilij præcepto condiebat tacitæ precationis sale: seque ipsum, vt dictum est, excutiebat subinde, ne quid labis ex quotidiano mortalium rerum vsu contraheret. A prandio, post gratiarum actionem, remissionis caussa, de rebus haud ita serijs molestisve sermones habebat iucundos; qui tamen, vt plurimum, ad agendi & gubernandi scientiam facerent. Inde vel actibus publicis, vel subscriptioni lectionique epistolarum, tempus dabat. ac multa etiam, prout res exigeret, sua manu exarabat ipse. tum, si hora suppeteret, suorum acta recognoscebat. à cœna verò, insequentis diei negotia disponebat; accersitisque administris, vel procuratoribus, sua cuique seperatim dabat mandata: deinde cum eo quem sibi à secretis elect

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pietatis opera publicè per eum instituta. Cap. XIII.

INTER ipsam Societatis administrationem, cui potissimum inseruiebat, nõ exiguam partem curarum alijs quoque rebus impertijt, atque ijs maximè, quæ ad salutem & commodum populi, atque ad splendorem ac dignitatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ pertinerent. De curandis ægrotis, & pœnitentiæ sacramento, Innocentij tertij Papæ lex est: Aegrotos nisi peccata ritè confessos, à prima inspectione medici neve adeunto, neve curanto. Ea lex cùm ipsa desuetudine propemodum antiquata esset, perfecit Ignatius vt salutaris illa consuetudo, longo interuallo reuocaretur; visendi tamen spatio in alteram vsque vicem extracto: qua moderatione videlicet, simul & publicæ existimationi, & singulorum animis corporibusque consultum est. Mulierculas à maritis cum pudicitiæ capitisve periculo dissidentes, matronis dictioribus in officio continendas ac sustentãdas diuidere consueuerat: sed cùm crescret numerus; ne cui grauior esset impensa, locum ijsdem recipiendis alendisque publicè parare constituit; suumque consilium impertijt primoribus ciuitatis. quibus rem ita probãtibus, vt nemo tamen se profiteri vellet tam glorioſi operis principem, hanc rationem Ignatius inijt rei ad exitum perducendæ. Ex area templi nostri Petrus Codatius procurator lapides ingentes effoderat, cuiumosdi multi ruinis veteribus continẽtur. hos igitur lapides, in magna rei familiaris inopia vendi, & summam ex ijs confici aureorum centum Ignatius imperauit: eam pecuniam cùm ad opus inchoandum primus in medio posuisset, tantum reliquis ardorẽ iniecit (insita mortalibus natura propere sequendi quæ inchoare piguit) vt ex voluntaria collatione institutum sit cœnobium, quo eius generis fœminæ sese reciperent; ibiq; securæ tamdiu delitescerẽt, quoad compositis controuersijs in gratiam cum maritis redirent: atq; idcirco cœnobium (vt supra diximus) Malè nuptarum vulgò appellatum est. Ad eius autem loci custodiã atque administrationem Ignatius piorum hominum sodalitatem adhibuit, prudenti sanè consilio. Etenim in communem vtilitatem intẽtus, ne vno dumtaxat munere implicitus teneretur, vt quodq; opus absoluerat, confestim eius operis procuratione certis atque idoneis hominibus demãdata, ipse animum & cogitationem ad alia deinceps atque alia trãsferebat. Parthenonem etiam sanctæ Catharinæ, cui à Funarijs vel à Rosa cognomen est, Ignatius idem instituit. quo in Parthenone puellæ forma eleganti, quarum pudicitia periclitaretur ob angustias rei familiaris, magna præfectorum diligẽtiã conquisitæ, interdum etiam pro potestate, si res exigat, è complexu parẽtum abreptæ, hodie ad centum & quinquaginta sub claustris, & sanctimonialium fœminarum disciplina, magno labore & impensa educantur: eędemque, simul atq; maturum est, vel perpetuæ religioni & castitati spontè se consecrant; vel idoneis viris dantur nuptui, dote à loci præsidibus persoluta. Non minus laudabile quod sequitur. Cùm plurimi bonæ interdũ indolis pueri & puellæ, vt in Vrbe plena peregrinis & aduenis, destituti vel orbi parentibus, miserandũ in modum per plateas & compita seminudi & egentes errarent; vtriusque sexus & commodis & saluti, eodem Ignatio suadẽte, prouisum est. Itaque ex eo tempore duabus in ædibus, hoc est sanctæ Mariæ in Aquiro, & sanctorum quattuor Coronatorum, masculi seorsum ac fœminæ, & gratis aluntur, & rudimentis Christianæ fidei, ac partim litteris, partim etiam necessarijs ad vsum reipublicæ artibus atque opificijs imbuuntur. Vtriusque autem sexus est hac tempestate numerus capitum amplius ducẽtorum; quorum illi præter domesticas exercitationes, ad funera quoq; prosequenda psallentes & candidati procedunt; hæ, vbi adoleuerint, vel maritãtur, vel in sacratarũ virginũ collegia sese conferunt. Quinetiam, quòd olim in patria sua perfecerat, idipsum Romæ quoq; molitus est: vt vlceroſi ac mẽdici per compita miserè quiritantes, vnum in locũ coacti, publica impensa ex censu & collationibus alerentur. eamq; rem ingenti ciuitatis approbatione ad exitũ perduxisset, ni pauci potentes, nescio quo spiritu impulsi, huic tam præclarę actioni obstitissent. Ad hęc, è quisquilijs Hebræorũ si cuipiã Euangelij lumen affulserat, hunc hospitio confestim acceptũ Ignatius pro sua tenui-

A tenuitate liberaliter ac benignè tractabat, quoad Christianis præceptionibus eruditus baptismatis fonte renasceretur. neque à procurandis neophytorum commodis ante destitit, quàm ex auctoritate summi Pontificis ædes paratæ sunt, quas Catechumenorum appellant: quibus in ædibus hodie masculos seorsum ac fœminas, cùm aliorũ, tum præcipuè Gregorij XIII. Pontificis maximi munificentia largè sustentat. atque etiam (quod expressius caritatis argumentum est) baptizati ex eo loco non ante mittuntur, quàm aut litterarum præsidio quas interim edocentur, aut artis cuiuspiam, necessaria sibi in reliquam vitam adiumenta parauerint. quo pietatis officio multi ex eadem secta permoti, magno bonorum gaudio, sese quotannis ad CHRISTVM adiungunt. Illud verò optimum, quòd ad Catholicæ fidei reliquias in Septentrionali plaga fouendas, augẽdasque, auctore atque adiutore in primis Ioanne Morono Cardinali amplissimo, Seminarium clericorum in Vrbe condidit, dato negotio nostris hominibus, qui conquisitos bonæ indolis adolescentes Romam ex ijsdem regionibus mitterent. atq; id Seminarium, siue collegium Germanicum, vt appellant, acerbissimis deinde tempestatibus, ingenti labore ac perseuerantia tutatus Ignatius est; præstantissimis è tota Societate doctoribus ad eam iuuentutem & litteris & moribus instituendam adhibitis. quòd opus & Ecclesiæ Romanæ ornamento, & Germaniæ magno adiumẽto & fuisse, & esse hodie vel maximè constat, cùm in eius pæne collapsi instaurationem & amplificationem, idem Gregorius XIII. pro sua præcipua in eas nationes clementia & vo-
B luntate vehemẽter incubuit. Nec Germanicæ modò, sed cæterarum quoque gentium pueros & adolescẽtes Ignatius, pijs ac liberalibus disciplinis imbuendos (quam vnam expeditissimam emendandi generis humani rationem ducebat esse) per se suosque admonitu plane diuino suscepit: atque ob id ipsum, gymnasia, quibus æquè infimi ac summi gratis erudirentur, non Romæ solùm, sed etiam toto pæne terrarum orbe constituit, summa adhibita cura, vt ne quid professores nostri, quamuis acutum & plausibile afferrẽt peregrini vel noui dogmatis, nedum ab orthodoxa fide abhorrentis, verùm in singulis quæstionibus celeberrima quæque & probatissima doctorum placita sequerentur.

Quædam de Ignatio mira. Cap. XIV.

C PRAETER ea quæ superioribus libris Ignatio diuinitus accidisse retulimus, non pauca de eodem admirabilia prædicantur: quorum aliqua nobis hoc loco exponere visum est. Recenti conuersione, Hierosolymam petens, dum Barcinone transmissionem exspectat, interea diuinam rem, sacras conciones, & alia religionis officia quàm accuratissimè obire non destitit. Accidit autem aliquando, vt cùm in templo verbum Dei audiret; conspicata hominem fœmina princeps, peregrini habitu fœci plebis immistum, videre sibi visa sit eius caput ac faciem eximio quodam fulgore splendentem, idque tanta sua cum animi voluptate, vt quamquam inuita ac repugnãs modestiæ causa, tamen ab eo aspectu oculos nulla ratione posset auertere. Igitur concione dimissa, nihil ei fuit antiquius, quàm vt mariti permissu, peregrinum per idoneos homines oppido conquisitum hospitio acciperet. qui domum ingressus, perD cunctantibus illis, quis aut cuias esset; peregrinari se Hierosoly mam dixit, neque de se ipso verbum vltra addidit: verumenimuerò sermonem de rebus diuinis instituens, omnes qui aderant, cælesti quodam solatio lætitiaque perfudit. Qua re vehementius etiam permoti, operam dedère, vt nobilis quidam vir, ipsorum propinquus, in Italiam traiecturus, vnà cum Ignatio conscenderet, rati, nauigium vtique tali vectore perire non posse; neque eos fefellit opinio: siquidem alia nauis, cùm eodem fere tempore vela fecisset, non longè à portu vi tempestatis absorpta est; at verò qua Ignatius vehebatur, celerrimo cursu Caietam incolumis tenuit. post reuersionem verò, dum Barcinone, vt initio dictum est, Grammaticę rudimentis operam dat, res accidit ad viri sanctitatem illustrandam haud leuis momenti. In parœcia beatæ MARIAE, cui à Mari cognomẽ est, ad plateam Lullianam, Lyssani duo fratres de patrimonio diutius litigauerant. Ac denique à iudicibus lata sententia, is qui causa ceciderat, prę nimio dolore ad vltimam desperationem redactus, impulsu dæmonis è cubiculi trabe laqueo se suspen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dit: ea re cognita vicini ad tetrum illud spectaculum confluunt, mirantes hominis fa- D
cinus, miserâtes insaniam. Id simulatque Ignatius audiuit, confestim aduolat, pendentem ex infelici tigillo restem præcidit, hominem vel cadauer potius collocari iubet in lectulo. deinde seorsum nixus genibus pro salute ipsius Deum orare non sine lacrymis institit. Res mira. deprecante Ignatio, cunctis qui aderant in lectulum obuersis, & exspectatione suspensis; miser ille repéte sustulit oculos, vocisque vsum eatenus dumtaxat recepit, quoad vocato celeriter in id sacerdoti peccata ritè confessus, ac demum expiatus, animam è Tartari faucibus ereptam Domino reddidit. cuius rei fama totam vrbem, finesq; illos magna cum omnium admiratione peruasit; & supersunt hodie, qui meminerint: à quibus ego id ipsum Barcinone diligenter quæsiui. Ac multo post, Romæ, constituta iam Societate aliud non minus mirum Ignatio contigit. Cum Alexandro Petronio, cuius ante meminimus, & medico & philosopho insigni, magnum vsum amicitiamque contraxerat. Ad eum ægrotum aliquando vicissim ipse, visendi caussa cùm adijsset, quamquam alieno tum tempore, tamen pro familiaritate à domesticis introductus, occlusis fenestris in lectulo quiescentem inuenit. & ex tenebris ratus hominem sopori sese dedisse, suspenso vestigio tacitus adrepens, puluino sensim assedit. ac nihilominus Alexander è somno excitatus, & repente Felicitatem vxorem inclamans: Quis nouus hic splendor, quę tanta, inquit, lux cubiculum complet? At illa simpliciter, id quod erat, vnum Ignatiũ introisse respondit. Tum Alexander, homo gra- E
uis & prudens, non dubio argumento viri sanctitatem interpretatus, ex eo die Ignatium tamquam humano fastigio celsiorem, magis magisq; suspexit: totamque deinde rem ipse mihi alijsque seriò exposuit. Parisijs, Michael quidam Hispanus, quem Romę deinde falsæ criminationis ministrum in Patres fuisse diximus, impatienter ferens patronum suum Franciscum Xauerium è medio honorum cursu ad studium humilitatis Christianæ traductum fuisse, ira percitus, Ignatium, vtpote eius rei auctorem, interficere omnino constituit: cumque in hospitium ipsius vltrò inuasisset, strictoq; iam gladio scalas furibundus ascenderet, diuina repente voce perterritus: Quò tendis infelix? retulit gradum, totamque rem conscientia victus postmodum ipse confessus est. Anno à virginis partu M D L V. Rodulphi Pij Cardinalis opera, Societatis collegium ad Lauretanã ædem institutum est; accidit que, vt domus nostris ad habitandum attributa, lemurum terroribus, & faunorum ludibrijs admodum esset infesta. cumque, noctu præsertim, modò hi, modò illi detractis è cubiculi stragulis, vel insolito quodam cachinno excitati per cœcas tenebras trepidarent; ad eam pestem auertendam multa nequicquam experti, denique per epistolam ad sacrificia & preces Ignatij, tamquam ad sacram anchoram communi consensu confugiunt. Ille re cognita, Deum attentè precatus, rescripsit socijs, bono esse animo, ac diuino præsidio freti (quòd in tali re fecerat ipse non semel) dæmonum terriculamenta nihili ducerent. Mirum dictu. recitatis litteris, omnes confestim ea molestia spectrisque non modò in præsens, verùm etiam in posterum liberati sunt. Cùm Ignatij defuncti corpus exsequiarũ caussa iaceret in feretro, Bernardina quædam Romana, filiam strumis iamdiu laborãtem, quam arte nulla medici sanare valuerant, ad osculandas mortui manus admouere vehementer optabat, certam ex eo contactu, filiæ valetudinem sibi pollicita: sed cùm præ turba, impetu sæpe capto puella numquam ad feretrum accedere potuisset, denique mater, quippe quam filiæ caritas valẽtiorem audacioremq; reddebat, non ante destitit, quàm ex Ignatij vestimentis frustulum adepta est. id frustulum virginis collo simul atq; alligatum; velut præsenti numinis ope morbus euanuit: cuius miraculi rumor cunctis, vt par est, admirantibus longè lateque manauit. Ac ne prophetiæ quidem insigni dono caruisse putandus Ignatius est, siquidem aliqua partim abdita aperuit, partim longè à conspectu remota monstrauit; partim etiam multo post futura, sine vllo errore prædixit. In ijs qui Barcinone Ignatium maximè coluêre, ac præcipuum ex eius consuetudine & monitis fructum vtilitatemque cepere, vidua quædam fuit nomine Agnes, è Paschala familia. hæc cùm cætera caritate Ignatium adiuuit, eiusque sustentauit inopiam, tum Parisios proficiscentem, ad vsque templum S. Andreæ tria millia ab vrbe passuum, officij caussa prosecuta est vnà cum Ioanne filio, optima spe summæ virtutis ac pietatis adolescentulo. Hunc in digressu cùm oscularetur Ignatius, eique præcepta in reliquam vitam paterna daret: Cur, inquit ille, cùm alij abs te exculti, tuisque monitis incitati, vel CHRISTI consilia sint sequuti, vel certè in virtute magnos progressus effece-

A effecerint, me vnum, parens optime, rudem informemque destituis? quid misero mihi te absente futurum est? Atqui bono animo esto fili, respondit Ignatius, nequaquam tibi deerit exercendæ patientiæ, deque Deo bene merendi materies. namque vbi adoleueris, vxorem duces, multisque incommodis afflictaberis, quæ te solui delicijs, & in auxilio diuino implorando torpere minimè patientur. Neque abfuit dicto fides. siquidem post aliquot annos ille contracto matrimonio multos suscepit liberos; cumque haud ita diues esset, debitorum fraude, quibus non exiguam pecuniæ summam crediderat, rei familiaris naufragium fecit, hodieque confecta iam ætate senex, seque familiamque suam quotidianis laboribus ægrè sustẽtat. Eius deinde Agnetis mortem Barcinone sanctissimè obitam, Romæ Dei monitu præsensit Ignatius, vt litteræ Antonij Araozij qui morienti viduę affuerat, nihil ei super illa re noui postmodum attulerint. Quidam haud ita pridem in Societate versatus, cùm ex impositio sibi munere tanta molestia afficeretur, vt somnum capere vix posset, ac de repetendo sæculo cogitaret; Ignatius rem diuinitus odoratus, adolescentẽ nocte intempesta è lectulo vocari ad se iussit, alioqui fratrũ necessitatibus mirum in modum parcere solitus. Is cùm animo valdè perturbato venisset; ficta persona quæsiuit ex eodẽ Ignatius, si quis hac vel illa tẽtatione solicitaretur, quidnam ei consilij daturus esset? ac per eam fermocinationem omnes illi obstupescenti sensim eius animi recessus ac latebras patefecit simul, & perturbationes admirabili dexteritate sedauit. eodemque caritatis officio erga alios quoque
B multos pari perspicacitate perfunctus est, qui cùm suos morbos propter inscitiã aperire non possent, vltrò ijs ipsemet ante medicinam, & genus ægritudinis, & caussas detegebat. Vicetiæ, Fabro & Laine comitibus, dum ex voto finẽ anni vertentis exspectat, cæteris item Patribus ob id ipsum Veneta ditione dispersis, repente affertur, Simonem Roterigium, Bassani, grauissima febri correptum, in extremo versari vitæ discrimine. quo nuntio perculsus Ignatius, licet ipse quoque febricula teneretur, tamen illicò surgit, ac Iacobi Lainis qui grauius laborabat, cura pijs hominibus demandata, sequente Fabro se pedes in viam dat, eodẽq; die passuum octodecim fere millia confecit ea quidem celeritate, vt præcedentem vix Faber consequi posset. Cumque ex itinere, de Simone solicitus, orandi caussa paululum è semita diuertisset, supplicatione peracta, sensit auditas preces: atque ad Fabrum rediens, pro certo affirmauit, Simonem è morbo euasurum. ad quem vt venit, arctè complexus hominem læta omnia sperare, & certam sanitatem expectare iussit. Nec sanè frustra: quandoquidem Simon paulo post, contra omnium opinionem pristinæ valetudini redditus est; atque id beneficium hodieque secundum Deum Ignatio sese acceptum referre testatur. Haud longè à Bassani mœnibus loco edito templum cernitur beati Martyris Viti, ex quo in subiectam conuallem despectus est cum cætero cultu visendam, tum crebris aquarum è Medoaco amne deriuationibus. Id templum eo tempore tuebatur solitarius quidam, Antonius
C nomine, vir doctrinarum expers & idiota quidem ille, verumtamen seuerus, & grauis, & ipso totius corporis atque oris habitu venerabilis; ac proinde apud illas gentes magna virtutis & sanctitatis opinione. Is Ignatium nihil infigne præseferentem, elato supercilio (vt ipse postea fatebatur) contemnere apud se cæpit, ac paruifacere; quoad intentius aliquãdo supplicanti demonstrare dignatus est Dominus, qui vir & quãtus esset Ignatius, quamque multorum adiumento & saluti diuina prouidentia destinatus. ex quo suam ille temeritatem dolenter accusans, Ignatium studiosè dein colere atque obseruare instituit. Per eosdem fortè dies quidam ex Ignatij socijs, partim anachoritæ consuetudine, partim etiam ipsius loci amœnitate captus, ita cogitare cæpit apud se; Hem, Ignatij comites, vexatis tanto labore, tanta rerum omniũ difficultate corporibus, de animorum insuper salute periclitamur. rarò, quam extulimus domo, mentem spiritumq; referimus: nimium pulueris sordiumq; campestri hoc opere & exercitatione colligimus. ac cæteris quidem maior forsan gratiæ diuinæ fiducia, plus virium fuerit ad obuia quæque superanda: mihi verò meæ infirmitatis præclarè conscio, nonne conducat, procul negotijs tumultibusque cælestem in terris vitam vnà cum hoc sancto eremi cultore trãsigere? & abiectis multiplicibus curis vni Deo vacare? Hæc apud se identidem reputanti, occursabant ex altera parte Ignatij caritas, dulcedo sociorum, cæpta communia, datæ dexteræ, & deserendi nefas. Eiusmodi cogitationum æstibus cùm aliquandiu fluctuasset; denique consultandi caussa ad anachoritam ipsum adire constituit. sed nequaquam cessit illi res è sententia. quippe vixdum extra oppidum ex-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tulerat pedem, cùm ei vni spectrum est obiectum, armatus vir, trucibus oculis, stricto D
gladio minitans. Exterruit primò ea species hominem: dein impetu capto cùm nihil-
ominus pergeret; iratus ille ac furens in obuium irruere visus. Tum verò peregrinus
haud dubiè terga dat, ac sine respectu in oppidum auolat, mirâtibus incolis quòd tam
effusè fugientem aspicerent, nemine persequente. At ille à præcipiti cursu non ante
destitit, quàm in ipsius Ignatij diuersorium sese cum insana trepidatione coniecit. Cui
renidens Pater (totam quippe rem Deo reuelante cognorat) Siccine titubas? inquit:
Modicæ fidei, quare dubitasti? Qua ille interrogatione, & in præsentia valde com-
punctus, & in posterum, ne ab instituto deficeret, magnopere confirmatus est. Cùm Io-
annes Codurius, è primis Patribus vnus, è graui morbo in vltimum vitæ periculum
esset adductus: ad rem diuinam pro socij salute faciendam Ignatius ædem sancti Petri
in Monte aureo petijt: cuius & loci, & Apostoli, vt supra diximus, præcipua quadam
religione tenebatur. cùm ad medium fere peruenisset pontem Ianiculensem, qui Sixti
pons hodie dicitur; sublatis intentisque repente in cælum oculis, retulit pedem atto-
nito similis; ac deinde conuersus ad comitem (is erat Baptista Viola Parmensis, ex quo
hæc ipsa cognoui) Domum redeamus, inquit: Codurius noster migrauit è corpore.
Creditus est Ignatius ex illo stupore, & syderum intuitu, & repentina reuersione, vt
olim Hozij, sic tum Codurij animam vidisse cælum intrantem: licet iustis fortasse de
causis de hoc celauerit, quòd iustas item ob causas de illo non reticuerat. nam & id
ipsum alius aspexisse ferebatur, & ex horarum ratione compertum est, eo ipso tempo- E
ris momento Codurium exspirasse: & alioqui non fuit, cur amicissimi viri cognito ex-
cessu, domum extemplò reuerteretur, vel ad piaculare sacrum eius causa de more fa-
ciendum, rectà pergere omitteret. Id autem accidit anno post Virginis partũ MDXLI.
quarto Kalend. Septembris. Eodem fere loco deinde quiddam aliud accidit non absi-
mile. Cùm Stephanus Baroëlius Nouocomẽsis, qui viuit adhuc, periculoso morbo im-
plicitus teneretur, & cunctis de illius vita solicitis, Ignatius pro viri valetudine in ea-
dem illa quam diximus æde sancti Petri in Monte aureo perlitasset; in reditu comitem
læto vultu compellans (is fuit Petrus Ribadeneria Toletanus, qui hæc ipsa mandauit
litteris) non moriturum ex eo quidem morbo Stephanum constanter asseuerauit. nec
vana fuit prædictio: siquidem haud ita multo post, ægrotus non sine magna omnium
admiratione conualuit. Cùm Patauij, nostris ad gymnasium & reliqua Societatis mu-
nera, sanctæ Mariæ Magdalenæ templum, & eius templi vectigalia tribuisset Andreas
Lipomanus egregia pietate vir, cuius mentionem antea fecimus; de adeunda loci pos-
sessione graue certamen à nobilissimis viris iniectum est. Venetijs tum Laines & Sal-
meron Societatis causam agebant. ij ad rem perficiendam omni conatu nequicquam
adhibito, cùm aduersariorum potentia valde premerẽtur, ac pæne ab incæpto desiste-
re decreuissent; postremò (quod vnum reliquum videbatur esse perfugium) per litte-
ras totam rem Ignatio commendant. Ille, cùm quinta circiter feria litteras accepisset, F
postridie (qui dies erat natalis Deiparæ Virginis) re diuina peracta, respondit CHRI-
STI causam ne desererent; eodem adiuuante, voti compotes fore, nec vana fuêre pro-
missa: quippe, re in Senatu diu multumque agitata, denique possessio nostris adiudica-
ta est cunctis fermè suffragijs: atque à peritis rerum æstimatoribus non leue miracu-
lum est habitum, in eiusmodi ciuitate, à duobus ignotis & peregrinis hominibus, cla-
rissimorum ciuium opes & gratiam superatam fuisse. Paulo IV. Pontifice maximo,
cùm inter bellicos tumultus vir quidã princeps, qui nuper est mortuus, Collegij Ger-
manici tutelam, ac patrocinium, oneris & impendij grauitate defatigatus abijcere
cogitaret; idemque auctor esset Ignatio, vt, ne in re iam desperata ac pæne collapsa,
diutius operam & oleum perderet; sanè fortiter Ignatius illi respondit; Faceret ipse
quod vellet: se quidem, quoad viueret, eam procurationem numquam esse deposituru-
rum. neque verò dubitare se, quin tam præclarè inchoatum opus diuina prouidentia
conseruatura esset; ac datura aliquando Pastorem, qui nõ modò necessarijs, verùm etiã
copiosis ad victum cultumque vectigalibus id Collegium instrueret. Per eadem fere
tempora, vir quidam pecuniosus, templi nostri miseratus angustias, ædem nobis ædifi-
care voluit laxiorem. sed cùm is descriptionem quandam suam sequeretur, cum digni-
tate quidem illam & elegantia, verùm tamẽ ad religionis nostræ vsus parum idoneam;
Ignatius piam viri voluntatem vtique accepit, egitque, vt debuit gratias: rem verò ip-
sam animo fidenti reiecit; quòd sibi compertum esse diceret, non defuturum olim, qui
tem-

A templum nostris muneribus accommodatum exstrueret. Quarum duarum præsen-
sionum alteram Gregorij XIII. Pontificis maximi summa, vt dictum est, pietas atque
benignitas; alteram Alexandri Farnesij Cardinalis amplissimi eximia religio, & regia
planè magnificentia comprobauit. Alia item de Ignatio miranda narrantur: quæ quia
mihi haud satis explorata sunt, necesse non habui adscribere. præsertim quòd claro-
rum hominum sanctitas, non tam signis atque miraculis, quàm caritate in Deum, &
vitæ innocentia continetur.

Eiusdem forma, & statura corporis.
Cap. XV.

B STATVRA fuit modica, & grato & pleno dignitatis a-
spectu; colore inter album & aquilum; exporrecta lataque
fronte; viuacibus oculis; oblongo & incuruo naso, quam
vel in primis certam prudentiæ notam metoposcopi exi-
stimant. claudicauit nonnihil è vulnere olim in propugna-
tione Pompelonensis arcis accepto, sed citra vllam defor-
mitatem; vt nemo fere nisi curiosus animaduerteret. Ef-
figies circumfertur illius, non admodum ad viuum, vt fa-
miliares affirmant; siquidem ex mortui demum facie, gy-
pso imaginem expresere plastæ, quoniam ipse, dum vi-
ueret, neque pingi se neque fingi permisit, omnibus in rebus humanæ gloriæ contem-
ptor egregius; ac dignus profectò, cuius vitæ sanctimoniam præstantissimas-
que virtutes, pia posteritas, tanti parentis memor, in
omne tempus imitetur &
celebret.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

COMPENDIOSVS INDEX, IN QVO, SI QVIS, QVID IN QVAQVE PROVINCIA ORDINE CONTIGIT, SCIRE VELIT, INVENIET.

DE Abaßinis 16 f. & seq. 96 f. 103. ab. 137 c. & seq. 139 a. 167 a. 221 c. & seq 223. & seq. 225. 302 e f. & seq. 324. & seq. 326. & seq.
Aceno regno 80 d. 90 d. 133 c. & seq. 141 e. 158 f.
Adeno oppido 17 a. 48 d. 61 a. 89 c. 100 f. & seq. 102 d. 123 ab. & seq. 125 c. 187. 215 a b. 310 e.
AEgypto 48 e f. & seq 69 b. c. & seq. 122. & seq. 214 f. 310 e. 322 f.
AEthiopia 7 b. 15 c. vide Abaßinis & Congb.
Ambomo insula 98 e. 99 a.
America 319 a b c. & seq.
Ammonitis Arabiæ populis 287 c. & seq.
Anchediua insula 28 d. 33 c. 41 a. & seq. 51 a. 54 d. e. 74 e. 87 a.
Anglia 294 c.
Arabia Felice 16 d. 137 b.
Armuzia 48 d. 61. & seq. 63. & seq. 65. & seq. 67. 73 c. & seq. 83 a. 105 c. & seq. 107. 139 b. 147 c. 149. 151. b c. & seq. 153. & seq. 155. 179 b. 181 c. & seq. 183 a. 221 a b. 271 c. 278 f. & seq. 280. & seq. 282. & seq. 284. & seq. 286. & seq. 288. & seq. 301 c. & seq. 316 e f. & seq.
Baciano insula 156 e.
Babareno insula 68 d. 149 b. & seq. 151 b. 153 b.
Banda insula 16 e. 49 d. 94 d. 98 e f.
Baticala 78 e. 83 a. 132 d. 237 c. & seq.
Batochina insula 99. b c.
Bengala regno 16 d.
Bintano insula 91. 93 c. 98. 104 d. 141 c. & seq. 170. & seq. 172. & seq.
S. Blasij aquatione 20 f. 28 e.
Bonæ Spei promontorio 15. 28 e. 33 a. 36 d. 50 e. 78 e. 81. e. 131 c. 136 f. 144 e. 169 b.
Brasilia 29 c. 30. & seq. 32. & seq. 294 f. 296. & seq. 298. & seq 318 f. seq. 320.
Braua 43 b. 55 b c.
Cafribus Africæ populis 15 c. 51 c.
Cairo 49 a. 69 c. 124 e.
Calecuto 23 c. & se. 25. & seq. 27. 34. 39 c. 43. 46 f. & seq. 48 e. 53. 56 f. 59. & seq. 78 f. & seq. 96 f. 102 e. 162 & seq. 164. & seq. 166 d. 179 c. & seq. 184 d e. 186 e. 206 f. 211 b c. 219 c. 300 d e.
Camarano insula 101 b. 123. 124 f. & seq. 137 c. 215 a.
Cambaia 69 a b. 179 b. 183. 185 b c. & seq. 204 e f. & se. 206 e f. & se. 208 & se. 210. 213 c. 216. 219 b. 239 b. 251 b c. & seq. 253. & seq. 255. & seq. 268. 312 a.
Cananore 35 a b c. & seq. 39 b. 51 a. 53 c. 56 f. & seq. 58. & seq. 162 d. 167 c. 173 b. 181 b.
Canaryis insulis 14 e. 142 f.
DE Castellanis 142 e. 143. & seq. 176. & seq. 187. & seq. 189. 191. & seq.
Catifa oppido 151 b. 283 c. & seq.
Ceilano insula 16 d. 54 e. & seq. 79 c. 130 e. & seq. 144 f. & seq. 249 b. 309 b. 310.
Chersoneso aurea 16 d e. 54 e. 79 c. 142 e. 173 a.
Ciampa regno 16 e.
Ciaulo 70 f. & seq. 72. 78 d. 102 d. 152 d. 180 e f. & seq. 185 b. & seq. 204 e. 207 a. 318 e.
Cocino 34 f. & seq. 36. 39 a b. 40 d e. & seq. 42 & seq. 44. & seq. 46. 51 b. 59 c. 78 d. 95 b c. & seq. 147 c. 162 d. 173 b. 182 d. 211 b c. 227 a. 248 f. 249 c. 313 a. 329 a b.
Colano 35 a. & seq. 43 a b. 51 a. 173 b. 238 f. 249 c.
Concano 140 d e. 158 e.
Conceptionis B. Mariæ insula 35 c.
Congi regno 6. & seq. 8. & seq. 10. & seq. 12. 38 e f. 97 a. 131 c. 299 b c. 300.
Cori Promontorio 16. 54 e. 79 c. 84 d. 96 f. 173 b. 157 a.
Coromandeli regno 36 f. 38. vide Meliapore.
Cranganore 36 f. 38 e f. 46 f.
Curia Muria insula 40 f.
Dabul oppido 75 b c. & seq. 83. 136. 152 e. 168 f. 268 e.
Dio 70 d e f. 76 & seq. 78. 102 d. 105 c. 122. 146 f. & seq. 148. & seq. 151 c. & seq. 179 b. 180 e f. & seq. 205. & se. 210. & se. 212 & se. 216. & seq. 219 b. 251. & seq. 254. & seq. 258. & seq. 262. & seq. 264. & seq. 266 & seq. 311 b.
Gidda Arabiæ vrbe 122 d. 124 d f. & seq. 137 b. 214 f.
Goa 82 f. & se. 84. & 86. & se. 88. se. 94 a f. & seq. 97 a. 100 e f. 102 d. 105 c. 107 b c. 126. & seq. 136 d. 139 b. 152 e. 161 c. 167 b c. 169. 173 c. 179 c. 181 c. 202. & seq. 204 e 206 e. 208 d. 213 c. 226 e. 233 a b c. 237 c. 239 b. & seq. 248 e. 250 d. 267. & seq. 270. & seq. 278 d. 291 & seq. 294. 301 c. 303 c. 307 c. & seq. 312 d. 318. 326. 330 d e.
Guinea 4 f. & seq. 15 c. 29 c. 278 e.
Hesperidibus insulis 28 e. & seq. 50 e. 144 e.
Iaponia insula 16 e. 240 e. & seq. 242. & seq. 244. & seq. 246. & seq. 271. 274. & seq. 276. & seq. 302 e f. 307 b. & seq. 309 a. 329 b c.
Iaua maiore 16 e. 97 c. & seq. 172 f. & seq. 200 f.
Iaua minore 16 e. 97 c.
Laurentij insula vide Madagascare.
Lequijs 16 e. 48 d.
Lingua regno 104. 166 e.
Lusitania 49 c. 50 d. 103. ab. 227 c. & seq. 320 e f. 330 f. & seq.
Macazare 200 f. & seq. 235 b c. & seq. 237.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Madagascare 15 c.53 a.169 e.
Magadaxo 28 e.51 c.
Malaca 16 d.48.80.e f.& seq.82 89.& seq.91.95 b. 97.103 c.& seq.127 c.& seq.130 d.132 d.& seq.141 c.160 d.166.e f.169 c.& seq.173 a. 179 a b.191 c.197 a.2 8 d.238 e.273 c.303 c.& seq.305.307 a.330 f.
Maldiuis insulis 54 e.96 f.133.& seq.175 a.294 e f.
Mascato Armuziæ oppido 61 c. & seq. 153 c. 278 f. 311 c.
Mazua insula 137 & seq.166 f. 221 c.
Meca 36 e.47 a.49 b.107 b.122 d.310 e.312 d.
Meliapore 36 f.& seq.38.157 c.& seq. 240 d.250 e f. & seq.327 c.
Melinde 17 a.23 b c.28 e. 33 c.35 c.43 b. 55 b. 182 d. 233 a.
Memphi 17 a.49 a.
Molucis insulis 16 e.54 e.98. & seq.100 d e.141 c.& seq.144 e.156 e f.& seq.160 f.& seq. 175 b.& seq. 177.& seq.187 c.& seq.190.& seq.194.& seq. 198. & seq.200.& seq.219 c.& seq.247 c. 250 d e. 300 e f.& seq.330 e.
Mombaza 22 f.& seq.35 c.43 b.50 f.& se.136 f.156 d.182 d.
Moro 194 e f.& seq.196 d e.
Mosambico 15 c.21 b c.28 e.33 c.39 b.137 a.156 d.232 f.278 d.317 b.326 d.
Narsinga 87 a.105.186 f.& seq.289 b c.& seq.
Olisipone 2 e.20 e.28 e f.29 a b c.39 b c.43.& seq.47. 50 e.182.211 b.208 f.229 d.230.& seq. 267 b. 269 c.277 c.302 f.317 b.
Onore 82 f.& seq.87 b.
Pacem 90.103.133.& seq.139.141.159.& seq.
Panané 26 e.40 d.59 c.60.162 d.
Parauis 54.226 f.& seq.234.249 e.251 c.289 b c. 290.312.
Pegu 16.132.& seq.327 c.328.329.
Perside 61.65.106 f.& seq.280 f.& seq. 280 f.287 c. 311 a.
Peru 30 e.142 f.
Querimba insula 156 d e.
Quexome 68 d.155 b.311 a.
Quiloa 17 a.21 b.& seq.33 c.36 e.39.50 f.& seq.136 f.
Roma 1 b.102 e f. 228 e f.302 f. 320 f. & seq.322. 329 c.
Sanga regno 208 f.& seq.
Siami regno 236 d e.& seq.
Sinis 16.36.48.108.& seq.toto libro sexto 160 e f.249 f.302 f.& seq.305.& seq.427 b.329 b.
Sionis regno 80 e.94 d.129 a b.
Socotora insula 35.36 f.55.& seq. 61.68 d.79 c.89 b. 100 f.233...248 f.
Sofala 17 b.21 a 33.51 c.52.
Somatra insula 16 e.79 c.& seq.80 d.90 d.95 b.97. 103 c.133.13 c.139 a.1 b.158 f.159 160.
Suezio vrbe 16 e.49 a.69 c.122 d. 187 a.214 f. 221 b c.310 e.
Supano regno 235 b c.237 b c.
Tanore 46 f.291.& seq.293 & seq.
Taprobana 16 d.54 e.& seq.
Ternate 99 b.156 f.157 a.161 a. vide *Molucis*.
Tertijs insulis 28 e.82 e.
Tidori 99 b.156 f.& seq. vide *Molucis*.
Zanzibare 28 e.43 b.
Zeila 125 a b.222 e.f. & seq.

IN HISTORIAS INDICAS RERVM MEMORABILIVM INDEX.

Bassia à Zeilæ tyranno vastatur 221 c.in eam Patriarcha & episcopi à Sumo Pontifice missi 320.321.in ea D.Antonij cœnobia 138 a.
Abassini Alexandrino Patriarchæ parent 320 c. Christiani sunt 16 f. cquis non vtuntur 223 a.à Romano Pontifice dissidentes 16 f.320 a.
Abassinorum in religione errores confutantur 325 b. gaudium ob Lusitanorum aduentum 138 c. monachi à Lusitanis quomodo excepti ibid. rex fœdus cum Lusitanis inire expetit 96 f. eius ad Lusitaniæ regem legatio 107 a. obsequium Papæ defertur ibid.
Abdala vide Antonius Fernandus.
Abdala Camparis dynasta Malacæ præturam ambit 103 c.à Linguæ rege obsessus 104 d e.à Lusitanis ob fidione exemptus ibid.f.Malacæ prætor ibid.falsis calumnijs impetitus 105 a.eius iniusta cædes 105 a. 127 c.laus 105 a.
Abduti Brachmanorum secta 24 c.
Abrahamus Aenorum tyrannus 141 c.Somatræ totius imperium affectat 158 f.Pedirensem regulum regno exigit ibid.Aruanum regem 160 d. Daianum dynastam euertit 158 f.Pacenum vrbem capit 159 a. arcem oppugnat ibid. desertam capit ibid.c. Lusitanis etiam formidabilis 160 d. eius bellicus apparatus 159 a.in parentem impietas 158 f.cum Georgio Britto pugna 141 c.
Abrahamus Farraci regis nomine Socotoræ arcis præfectus interficitur 56 d.
Abrahamus Patriarcha cur è patria à Deo euocatus 1 b.
Abrahamus Purpuratus classem ad Suezium ædificat 214 f.
Abrahamus Quiloæ tyrannus 21 b. 33 c.36 c. 51 c. stipendiarius fit Lusitano 36 e.vectigal renuens regno pulsus 50 f.eius primum vectigal qua pompa in Lusitania receptum 19 c.ex eo pixis in vlum S.Eucharistiæ fabricata ibid.
Abuna AEgyptius Antistes in Abassiam Alexandria missus 325 c. eius in contemnendis catholicis superbia ibid.

Acade-

Academiæ in Iapone 244 d.
Acenum oppidum 141 c.151 f.304 f.eius rex fœdus cũ Lusitanis init 80 d.90 d.in eos iniuriosus 133 c.à Patieco infestatur 134 d.
Adamas Abassiæ rex Abassinos catholicos vexat 327 a.Apostata & Apostolicæ sedis hostis ibid. à Turcis fusus & fugatus 327 a.
Adenum Arabiæ oppidum munitissimum 172 a.48 d. 61 a.89 c.100 f.& seq.123 a b.205 b.221 b. qua fraude à Turcis captum & direptum 215 a b. à Lusitanis oppugnatum 101 a.à Turcis 123 a b.187 a eius deditio à Lusitanis imprudenter repudiata 124 c f.descriptio 100 f.incolæ olim Maddena gens 17 a.incolarum ob Albuquercij aduentum metus 100 f. rex qua conditione Lusitano stipendiarius 187 b. c.fidem perfide violat ibi.Lusitanos aliquot captos interficit ibid.à Turcis captus suspenditur 215 a fitus 172 a.48 d.100 f.
AEgidius Annius Hesperiam Aethiopiam primus deregit 4 e.
AEgidius Fernandus Caruallius Parauanis succurrit 312 e f. eius de Malabaribus victoria ibid.laus 313 a.
AEgypti Sultanij opes vnde 16 c.
AEgyptius Patriarcha schismaticus 322 c.
AEgyptiorum literæ quales 242 f.
Aenus Caeiles Ternatis rex 195 a.197 c.220 d.Boleisis expellice filius 195 a. Goa vinctus defertur 247 c.à Prætore benigne susceptus, & in regnum restitutus ib. eius mater præcipitatur 195 a. cum Ternatenses regem auerfantur 199 c.
AEthiopes Eoi qui 15 c. Hesperij qui ibid. eorum gaza quæ 7 b.
in AEthiopia Hesperia quando primæ Missæ celebratæ 5 b.
AEthna Siciliæ mons 80 d.
Africæ pars magna veteribus ignota 2 f.
Agacinum Goa vetus 286 f.
Agacinum lauæ insulæ oppidum 98 c.
Agazinum Cambaiæ oppidum vastatur 186 d.
Agesymba prisci noti orbis terminus 15 c.
Agnes Gasparis Berzei mater 277 b.
Agrippæ columnæ Romæ in omnium Deorum templo 24 f.
Aialus Boleisis Ternatis regis filius 161 a. 199 c. in arcem à Britto abductus 161 a.Ternatis rex 189 b. matri restituitur 194 d. regno pulsus ibid. in prælio contra Lusitanos occumbit 198 d.
Aitan rei bellicæ apud Sinas præpositus 115 a.
Alcoceris portus à Lusitanis incensus 221 c.
Alexander Abassinorum rex 17 c.
Alexander V I. Papa 15 a. 49 b. limites nauigationum inter Castellanos & Lusitanos definit 15 a. ad eum Campsonis AEgypti Sultani minaces literæ 49 b c.
Alexandria AEgypti vrbs 16 c.& seq. 122 f.322 c.eius Patriarchæ Abassini parent 320 c.
Alexius Ferreria Xauerij ad Sinas comes 305 b.
Alexius Menesius Malacam venit 129 a. discordiam Lusitanorum tollit ibid.
Almansor Tidoris rex 99 b.156 f.161 a.ad deducendos ad se Lusitanos naues mittit 99 b Lusitanis arcem in suo regno ædificandi facultatem dat 156 f. pacem qua conditione à Lusitanis impetrat 175 b. veneno à Lusitanis sublatus 175 c. eius filia Boleisi Ternatis regi nupta 156 f in Lusitanos beneuolentia 157 a.ei à Lusitanis pace violata bellum iniustè illatum 175 c.
Almerinum Lusitaniæ oppidum 250 d.
Alodinus Mamudij Malacæ regis filius 91 b. bellum cum Albuquercio suadet ibid. in Bintanum insulam fugit 93 c.133 c.141 c. Bintani rex 133 a. Bintanum munit 141 c.170 d.Geinalem ad Pacenum regnum occupãdum iuuat 139 a.ad Malacæ regnum iterum aspirat 128 f.Malacam infestat 132 d.141 c. 160 b.166 c.Malacæ arcem per fraudem occupare tentat 98 d.oppugnat 129 c.pacem à Lusitanis fraudulenter petit ibid.impetrat 98 d.Pagum oppidum munit 133 a.à Panensi regulo opem contra Lusitanos implorat 170 d.eius castra à Lusitanis expugnata 130 d. clades 133 b c. exercitus à Lusitanis fusus & fugatus 166 c. capto Binrano fuga 172 c. in Botellium insidiæ 105 b.mors 172 c. cum Lusitanis secunda prælia 160 c.pugna 133 b c.
Aloysius Lusitanus 217 a.
Aloysius Mendius societatis Iesu presbyter Parauanis præfectus 304 d.eius martyrium ibid.
Alphonsus Albuquercius 128 c.202 d.216 c.238 f.Adenum venit 100 f.oppugnat 101 a. apud Almeidam à nauarchis falsò accusatus 68 d. Antonij Noronhæ mortem ægrè fert 86 f.in Arabiam iubetur profici sci 89 c.in eam tendens tempestate impeditur 89 c.& seq. ad Armuzianum bellum se parat 82 f. Armuziam classe petit 106 e f. Armuziam venit 62 f.& seq.obsidet 67 à suis desertus obsidionem soluere coactus 67 c.& seq.Armuzianorum naues incendit 64 e.cum iis pacem qua conditione init 65 a. arcem à se conditam deserit 66 f. Armuziam repetit 73 c.Calaiatum veniens benignè suscipitur 61 b.capit,diripit,& incendit 73 c.Calecutanis iniurias à suis factam negligit 43 c. Calecutanum regnum vastat 42 f.& seq.Calecutum incendit 79 a.ad Camaranum insulam venit 101 b. Cananorè venit 74 d.87 a.Cocinum 42 f. 95 b. Cocini tumultum sedat 87 a.cum Colanis fœdus init 42 a b. Curiatum diripit & incendit 61 b c. Goam venit 96 d. 102 d.sibi deditam qua pompa ingressus 83 c. Goæ statum firmat 83 c.& seq.87 c.& seq. Goæ ab Idalcane obsessus 84.& seq.vrbe relicta in arcem fugit 85 a.de arce deserenda consultat ib.b c.eã deserit ib. Goam classe repetit 87 b. capit ibid.Goæ D. Mariæ Virginis templum exstruxit 101 b. in Indiam missus 55 a. Indiæ prætor 78 f. inuidorum calumnijs petitus 107 c. Ismaelis Persarum regis legatos qua pompa excepit 117 a.Magnus dictus 42 f. maiestatis ostentator 89 b.Malacam petit 89 c.& seq. venit 90 c.incendit 91 a. oppugnat 91 c.& seq. 92. expugnatã diripit 93 c.Malacæ statum coponit ibi. & fe.Mascatũ veniens benignè susceptus 61 c.& se. expugnat,diripit & incendit 62. Nabandem oppidum capit & incendit 74 d. naues aliquot expugnat 90 d e. Olisiponem redit 44 e. Ormsanum ab incolis relictum diripit 62 f.Persico & Arabico oceano præfectus 56 f. 61 a. ad Persici sinus ostia tendit 61 b. Quexomem insulam vastat 68 d. Socotoram venit 100 f. arci succurrit 68 d. vulneratur 79 b. Xoarem vrbem in fidem susceptit 62 f.
Alphonsi Albuquercij ætatis anni 107 b. animi moderatio 173 b. cõtentio de prætura cũ Almeida 74 d e. 78 e. cõsultatio cũ suis de bello Goensi 83 b. crudelitas in Lusitanos apostatas 96 c. curæ & solicitudines 9 a b.acris denuntiatio ad Armuziæ regem 63 a. exequiæ & sepultura 107 c. expeditio Arabica 100 f.facinus crudele in nautas Armuzienses 67 b. laudabile 88 d. duo facinora gloriosa dudum cogitata, morte impedita 107 b c. laus 107 b.legatio ad Cambaiæ regem 105 c. ad Ismaelem Persarum regem 107 a. ad Sionis regem 94 d. magnanimitas 85 b c. monita à Tristano Acunia neglecta 55 a.mors 107 c.munera ad Ismaelem Persarum regem 107 a.nauarchi & socij de eo querun tur 65 c. arcem Armuzianã deserendam suadent & quare 65 c.libellum supplicem et offerunt 66 d.naus

Universidad de Deusto
Biblioteca

fragium 95 b. 101 a. nauræ & fabri ad Armuzianos transfugiunt 63 b. oratio ad crucem 101 b. ad socios 66 f. periculũ vitę 67 c. 79 b. 83 c. 93 a. 95 b. 96 d. pericula & incommoda varia ad Goam 86. pietas 88 e. prælium cum Armuzianis nauale 63 c. & seq. responsum ad Armuziæ regis legationem 64 f. ad Malacæ regis 90 f. ad Persarum regis 65 c.
Alphonso Albuquercio Armuzia dedita 106 e f. Crucis purpureæ signum in cęlo apparet 101 b. ad eum variæ diuersorum regum legationes 89 b. 94 d. 96 f. Ismaelis Persarum regis 106 f.
alphonsus Albuquercij filius 107 c. D. Virginis templum Goæ auxit ibid. eius ætatis anni ibid. mors ibid.
alphonsus Alencastrius Lusitaniæ ad Papam legatus 294 c.
alphonsus Cyprianus Castellanus in D. Thomæ Coloniam missus 271 c. 327 c.
alphonsus Emmanuelis regis filius Cardinalis 197 b. eius Ecclesiasticæ constitutiones ibid.
alphonsus Ioannis I. Congi regis filius 9 c. 300 d. baptisatur 9 c. à patre exhæredatus 10 f. in gratiam redit 11 a. idola per totum regnum habere prohibet ibid. Ambassem ingreditur ibid. c. Rex salutatur 12 d. fratrem miraculosè superat ibid. quot annos regnauit ibid. f. Henricum filium Romam mittit 97 a. eius in conseruanda & propaganda religione ardor 9 c. & seq. 11 a. 88 f. ad populum oratio 11 c. mors 299 b.
alphonsus Lupius Costa Lusitanus 61 c.
alphõsus Lupius Societatis Iesu presbyter in ignotã insula fame perit 326 c.
alphonsus Menesius Baticalæ regulum ad fidem redigit 132 d.
alphonsus Mexias Goæ regius quæstor 167 b. magnos motus in India facit 169 a. eius de Mascareniæ prætura consultatio 157 b c. in Mascareniam iniuriæ 173 b.
alphonsus Noronia Indiæ prætor 300 e. 317 c. Ceilanum venit 300 c. Socotoræ arcis præfectus 56 c.
alphonsus Paiua ad AEthiopiam & Indiam explorandam missus 16 f. & seq. eius mors 17 a.
alphonsus Persona Malacensis regius quæstor 98 d. eius virtute Malacensis arx conseruata ibid. mors ibid.
alphonsus V. Lusitaniæ rex 4 c. bellis implicitus ibid. f. classes ad quærendas terras mittit ibidem. cum AEthiopibus occiduis mercimonia instituit ibid. castella in Guinea exstruxit 5 a. moritur ibid. eius pater 4 c.
aluarus Acunia Diensi arci subsidio missus 264 f. circa Dium aliquot Arabas naues expugnat ibid.
aluarus Brittus à Mahometanis interfectus 179 a.
aluari Camignæ forte facinus 269 a.
aluarus Castrius Ioannis Castrij Indiæ prætoris filius 263 c. Diensi arci cum classe subsidio missus 262 f. & seq. eius fortitudo & facinus insigne 269 a. vitæ periculum 264 d.
aluarus Dominicanus Ioannis II. Lusitaniæ regis confessarius 13 c. in Ialophorum regnum mittitur ibid.
aluari Gammæ virile facinus 269 a.
alucan Mamudij Cambaiæ regis tutor 213 c. Dux exercitus contra Lusitanos 214 d. Lusitanos infestat ibid. c. Diensis arcis obsidionem soluit 216 d.
amacanum Sinarum emporium 240 f. 327 b.
amangutium Iaponiæ vrbs 275 b. & seq. 302 e. 329 b. flammis euersa 275 b. eius bellum ciuile 308 f. & seq. incolæ Xaucriũ exsibilant 275 b eorum primus quomodo conuersus 277 a. rex cũ filijs interfectus 309 a. regis in Xaucrium benignitas 276 c f. situs 275 b. in ea Xauerius euangelium prædicat 275 b. & sc. 277 a.
amazones 208 f.
ambasse Congi vrbs regia 8 c. in ea Lusitanus legatus quomodo exceptus ibid.
amboinus insula 98 e. & seq. 200 f. 250 d. à quo primùm detecta 98 c. Lusitano stipendiaria 200 f.
america 329 b.
americus Vesputius Brasiliam explorat 30 d.
amida Iaponiorum Deus 245 b c.
amirianus Abassinus Adeni rex 100 f. 123 c. à Saracenis puer captus ibid. Adenum Lusitanis dedit 124 e f. reficit ibid. fidem Lusitanis fallit 125 c. eius ab Albuquercio postulata 101 a.
amis Armuziensis adolescens interficitur 67 b. eius in Albuquercium ingratitudo 67 c.
ammoniæ Arabiæ Felicis populi 287 c. primi à Mahomete seducti 288 d. Christianam fidem expetũt ibid. eorum origo antiquissima 287 c.
amoci Naitum secta 25 c. quomodo se suaque deuoueant ibid.
ananazes palmæ genus in Brasilia 31 a.
anathema non contemnendum exemplum insigne 101 c.
anchasius iuri dicundo apud Sinas præpositus 114 d. 115 a.
anchediua insula 28 d. 33 c. 42 e. 54 d. 74 c. 81 a. 87 a. piscę abundat 28 d. eius situs 33 c. in ea arx ædificata 51 a. ab Abdala oppugnata 54 d. à Lusitanis destructa ibid. e
anconinus Mombazæ rex interfectus 136 f.
ancostan Pondæ pro Idalcane præfectus 126 d. Calderam transfugam benignè suscipit ibid. Ioannem Gometium obtruncat 126 e. Goam obsidet 127 b.
andreas Amaralius Lusitanus Rhodiæ militiæ princeps 69 c. eius cum Maimmalucis prælium nauale & victoria ibid. 78 e.
andreas Fernandus societatis Iesu presbyter in Lusitaniam ex India remissus 304 d.
andreas Quiedus castellanus societatis Iesu presbyter 321 a. collegio societatis Neapolitano præfectus ibid. Hierapolitanus episcopus in Abassiam ibid. Goam venit 326 f. Goa in Abassiam missus ibid. à Turcis captus 327 a. eius laus 321 a. mors 327 a.
andreas Portuensis speculator nauis Laurentij Almeidæ 73 b. honore & stipendijs auctus ibid. eius forte facinus ibid.
andreas Vasceus Emmanuelis Sosæ nauis magister 314 f. 317 a.
angerus Iaponius 271 a. Malacam ad Xauerium profectus ibi b. Goam à Xauerio missus ibi. baptisatur ibid. c. Pauli nomen accipit ibid. eius patria ibid. a. 274 d vide Paulus Iaponius.
annibal Siciliam Italiæ coniunctam credidit 79 c.
annus Christi 1410. 3 c. 1420. 4 d. 1491. 7 c. 1. b. 1497 20 e. 1499. 28 c. 1500. 29 c. 1503. 43 b. 1505. 50 c. 1508. 69 a. 1509. 74 c. 1518. 131 c. 1520. 137 b. 151. 144 f. 1522. 157 a. 1526. 166 c. 167 c. 1535. 210 c. 1537. 168 d. 1540. 220 f. 1541. 222 d. 1542. 235 a. 247 b. 1546. 250 d. 253 b. 1548. 277 c. 1549. 273 c. 295 a. 1551. 294 f. 1552. 306 f. 1553. 308 f. 317 b. 1555. 342 f.
anta animal in Brasilia 31 a.
antarcticæ plagæ frigora 250 f.
D. antonius S. Pauli Eremitæ tunica in celeberrimis ceremonijs vsus 337 b. eius cœnobia in Abassia 138 d. Saxa in Arabia vicus vnde dicta 157 b.
antonius Abreus pontem Malacæ oppugnat 93 a. ad Molucas insulas missus 94 c. Agacinum, Amboinum, & ad Bandam insulam venit 98 c. fœdus cum Bandæ incolis init ibid. f. Malacam redit 99 a. eius mors ibid.

Antonius Abulæus scriba in Baharenum missus 151 c.
Antonius Blascus Castellanus societatis Iesu presbyter in Brasiliam 318 f.
Antonius Brittus Bacianum insulam vastat 156 c. Bintanum infeliciter oppugnat 142 d. Malacam venit 141 c. Molucas insulas petit 142 d. Tidorem venit 156 f. Tidoris regi infensus 157 a. in Ternati insula arcem struit ibid. arcis præfectus 175 b. Boahatem Ternatis regem cum fratribus in arcem asportat 161 a.
Antonius Calderia 315 b.
Antonius Campensis 61 c.
Antonius Casalius Franciscanus 265 c. in arce Diensi sacrificat ibid. Lusitanos ad prælium animat ibid. ijs in prælio crucem præfert 266 e. 269 a.
Antonius Correa ad Baharenum oppugnandum missus 149 c. oppugnat 150. Armuziam redit, & quo honore exceptus 151 b. Diensem arcem custodit 65 a. & seq. Malacam commeatu reficit 133. Pagum oppidum expugnat ibid. in regnũ Pegu missus 132 d. fœdus cum Pegusiorũ rege init 132 e f. fœderis ceremoniæ ibid. eius in fœdere sancito dolus fallacia ibid. magnanimitas 150 f. cum Mocrino Arabe pugna 150 & seq. de Alodino victoria 133 c.
Antonius Criminalis Parmensis societatis Iesu presbyter in Indiam venit 247 b. martyr ibid. 292 d. Parananis Christianis præpositus 271 c. 273 b. 289 b. eius laus 290 c. martyrium ibid. sepultura ibid.
Antonius Emmanuelis Congi regis patrui filius christianus fit 7 c.
Antonius Fernandus Lusitanus exul Quiloæ à Captale relictus 54 d. ad Sabaium Decaniorum tyrannũ se confert ibid. fidem abiurat ibid. Abdalam se vocat ibid. Anchediuam Lusitanorum arcem oppugnat ibid. fugit ibid.
Antonius Fernandus 181 a.
Antonius Galuanus 196 f. 235 b. Molucarum præfectus 197 a. Malacam venit 197 a. qua lætitia Ternati exceptus 197 b. Tidorem expugnat ibid c. & seq. Ternatensem arcem auget 200 d. seminarium Ternati instituit 201 c. librum de inuentoribus noui orbis conscripsit 247 b. eius laus 196 f. & seq. pater ibid. res præclarè gestæ 200. fœcunditas in propaganda religione 226 e. victoriæ 198. ci Ternatis regnum effertur 199 b.
Antonius Galuanus Macazoris incola christianus fit 201 a. incolas suos conuertit ibid. legatus ad Lusitanos ibid.
Antonius Galuanus Siligani rex 201 b.
Antonius Goanus baptizatus 278 f.
Antonius Gomesius in Indiam missus 277 c.
Antonius Laurerius Franciscanus ad Bazainum rem christianam egregiè administrat 302 d. in Socotora insula 56 f. Indiam petens naufragio facto capitur 79 c. ob sanctitatem & fidem seruatam dimissus Cocinum venit 95 c. eius laus ibid.
Antonius Lemius Columbanæ arci succurrit 46 d.
Antonius Miranda Azeuedius ad Erythræa ostia obsidenda missus 175 a. aliquot naues capit 179 b. Armuziam venit ibid. Goæ præfectus ibid. c. Malabaricæ oræ 184 d. maritimæ rei ad Ceilanam 130 c. Calecutanam nauem expugnat 184 d. Cocinum venit ibid. c. Pacensi arci Icro succurrit 160 d. eius socij aliquot à Diensibus capti 179 b. victoriæ de Calecutanis 184 d e.
Antonius Mota inuentiæ Iaponiæ clarus 247 b.
Antonius Noronia Albuquercij fororis filius 83 b. successor Albuquercio in Indiæ Præfectura designatus 86 f. duo castella ad Goam expugnat 83 b. eius laus 86 f. mors 85 f.
Antonius Noronia Armuziæ subsidio missus 311 b. arcis præfectus ibid. Petibecum Turcam fugientem insequitur ibid.
Antonius Paiua ad Macazares missus 235 b. Sianium & Supanum reges conuertit & baptizat 237 b. eius cum Supano colloquia 235 b c. cum Sianio familiaritas & colloquia 236 & seq.
Antonius Passanius Alanquerianus ad Pegusiorum regem legatus 132 d. 134 d. turrim in obsidione Diensi præpositus 258 d. eam egregiè tutatus 261 a. ea subditis ignibus procidit 262 c. eius forte & egregium facinus 134 e f.
Antonius Patiecus maritimæ rei ad Malacam præfectus 128 c. à Nonnio Vasæo captus ibid. f. à Somatranis 134 d. eius cum Nonnio de Malacensis arcis præfectura simultas 128 e f.
Antonius Pauli Iaponij famulus baptizatur 271 c.
Antonij Personæ fortitudo 269 a. villa ad Goam 292 f.
Antonius Petronius Franciscanus 204 c.
Antonius Pexotus Iaponiæ inuentæ celebris 247 b.
Antonius Pireus Societatis Iesu presbyter in Braliam missus 295 a.
Antonius Quadrius Lusitanus societatis Iesu presbyter 327 b.
Antonius Saldania è Lusitania Goam venit 127 c. ad Cambaiam vastandam missus 206 c. Gogam oppidum euertit 206 c.
Antonius Sina à Sancta Fide Xauerij ad Sinas comes 306 b. in Goano seminario educatus ibid.
Antonius Sosa Ciauli præfectus 253 b.
Antonius Syluccia Agazinum oppidum capit 186 d. in Bombainam insulam se recipit ibid. c. ad Cambaiam vastandam missus 185 a. Ciaulum venit ibid. b. Damanum oppidum capit 186 d. Diensis arcis præfectus 213 c. & seq. 254 f. eam contra Turcas & Cambaianos egregiè tuetur 216 & seq. Mascareniam capit 173 c. & seq. Rainelum petit 185 b. captum diripit ibid. c. & seq. Sucratum incendit ibid. eius imaginem præstantium virorum tabulis inserendam Franciscus Galliæ rex petit 218 c. contra obsidionem diligens cura 214 d c. & seq. ad suos oratio 215 c.
Antonius Syluius Calecutanæ arci subsidio missus 165 b.
Antonius Veranus Portuensis 134 d. eius forte & insigne facinus ibid. e f.
aqua lustrali miracula fiunt in Iaponia 309 a.
ara Arabiæ Felicis vicus 137 b. Soarij ad eum naufragium ibid. D. Antonij Saxa appellatus & vnde ibid.
arabes Persas præfectos ægrè ferunt 151 b. mercatores è Calecutano regno migrant 46 f. eorum naues à Lusitanis captæ & incensæ 47 a.
arabia Felix 16 d. eius situs ibid.
arabs quidam in Molucis è Caciziorum ordine christianus fit 220 d. ex Mahomeris stirpe ortus ibid.
arel Porci oppidi dynasta 180 c. à Lusitanis ad Calecutanos deficit ibid. eius vxor & soror à Lusitanis captæ ibid.
argenteus Brasiliæ fluuius 30 e 319 b.
Argenti Sinæ auidissimi 109 a. auro præferunt ibid. vide Sinæ.
argo nauis celebris 211 b.
arius Correa Antonij frater 150 c. eius cum Mocrino Arabe pugna ibid. mors ibid. f.
armenius Patriarcha Nestorianus 38 d.
armuzia insulæ Geru vrbs 48 d. 61 a. & seq. 82 a. 105 c. 124 c. 139 b. 149 b. 155 c. 221. 271 c. 277 b. & seq. 301 c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

310 e f à Lusitanis obsessa 67 a b per octo dies quassata ibid. ijs dedita 106. ef. ijs stipendiaria 65 a. à Mocrino Arabe infestata 149 b. à Toro rege incensa 155 b. à Turcis direpta 310 f. & seq.
Armuziæ arx ab Albuquercio constructa 65 b. à Toro rege obsessa 153 c. 155 a. oppugnata 155 a. arcis mœnia & templum à quo instaurata 181 c. luxus 280 e. motus & seditio 67 c. 105 c. 152 f. & seq. 154. obsidio soluta 68 d. opulentia 311 a. rex in christianam fidem propensus 284 f. & seq. Gasparem Berzeum quo honore prosecutus ibid. reges 30. excæcati Goam missi 106 f. situs 48 d.
Armuzienses pacem à Lusitanis petunt 64 e. in patriam pace facta redeunt 155 c. eorum fames 67 c. cum Lusitanis nauale prælium 154. de ijs querelæ 152 f. in eos cõspiratio 66 f. 152 a. detecta ibi d. metus ob Turcarum aduentum 310 f. ad regem Iratæ preces 67 c. apud Armuzienses ignominiæ nota quæ 154 d e.
Aroczius Ternatis regis tutor 188 d. Boahatem regem veneno tollit 189 b. ad Brittum deducendum Tidorem venit 157 a. à Lusitanis abalienatus 189 b. & se. ab ijsdem captus & securi percussus 191 b. ad Maquienium insulam missus 178 e. Mariacum Tidoris insulæ caput captum incendit 161 a. Menesio infensus 189 b. reginæ & proceribus odiosus 160 f. eius apud Lusitanos auctoritas 177 c. in Lusitanos & Castellanos cum Catabruno coniuratio 191 a b. ei Tidorensis regis filia in matrimonium offertur 175 b.
Aromata promontorium 15 c. 40 f. 137 b. 187. b. nunc Guardafu 16 d.
Arquicum Abassiæ oppidum 137 c. & seq. 325 a. eius Præfecti ad Soarium legatio 138 d. ei à Soario vexillum cruce insignitum missum ibid.
Arrianus quidam res Indicas græce scripsit 25 c.
Arsinarium promontorium 13 a. à quo detectum 4 f. Viride caput appellatur ibid.
Aruanus regulus ab Abrahamo Acenorum tyranno regno pulsus 160 d. Georgio Albuquercio in expellendo e Paceno Geinale præsto est 141 b. Lusitanis in Pacenensi arce obsessis sero succurrit 160 d.
Arx ad Anchediuam 51 a. 54 d e. ad Armuziam 65 b. 73 c. 106 e f. 155 a. ad Calecutum 56 f. 102 e. 163 a. 166 d. ad Cananorem 51 a. 57 a b. ad Ceilanum 131 a b. 144 f. & seq. ad Cialem 206 f. ad Ciaulum 152 d e. 180 e. ad Cocinum 42 e f. 44 f. ad Colanum 238 f. ad Dium 210 e. ad Goam 83 c. 85 c. ad Malacam 94 d. 98. d. 129. c. ad Maldiuas 136 d. ad Pacenum 141 b. 159 c. ad Quiloam 50 f. ad Socotoram 56 d e. 68 d. ad Sofalam 51 d. ad Ternatem 157 a.
Asnafasgar Abassinus rex 221. c. auxilium contra Turcas à Lusitanis petit ibid.
Aspis Arabiæ vrbs à Lusitanis incensa 221 c.
Astrolabium ad rei maritimæ vsum à quibus translatum 5 c.
Atar Eunuchus Zeifadini II. Armuziæ regis tutor 161 a. pacem cum Albuquercio init 65 a. eius ad Albuquercij denunciationem responsum 63 b. aduersus eundem bellicus apparatus 62 f. cum eodem prælium nauale 63 c. & seq. pugna pro aquatione 67 b. ad eum pro pace legatio 64 c. in eum & Lusitanos insidiæ detectæ 66 f. exercitus 63 b. superbia & tyrannis 61 a. mors 105 c.
Athanasius Frerius Goanus ciuis à Mamudio Cambaiæ rege iugulatus 267 a.
Atiua Amboini insulæ oppidum 201 f. christiana sacra suscipit ibid.
Atlantis radices nauigationis termiaus olim Hispanis 2 f. 3 c.
Aualites Africæ emporium 125 b. à Lusitanis deletum ibid. hodie Zeila ibid.
Auaritiæ malum 199 b.
Autololæ Guineæ populi 16 c.
Azedecan vide Zufolarinus.

B.

Babylon vrbs nunc Cairum 49 a. eius situs ibid.
Bacanoris fluminis ostia à Lusitanis expugnata 168 d e.
Bacianum Moluca insula 156 e. ab Antonio Britto vastata ibid. eius rex à Galuano ad singulare certamen prouocatur 200 d. Lusitanis fauet 188 e. cum ijs bellum gerit 200 d. pacem init ibid. ab ea Lusitani arcentur 176 d.
Bactianus regulus 176 c. christianus fit 330 e.
Badagæ Narsingæ populi 289 b. Remanacarem Paranæ vicum inuadunt ibid. c. & seq. Antonium criminalem societate Iesu interficium 190.
Baduini Arabiæ populi 122 d.
Badurius Sultanus Cambaiæ rex 207 a. 251 b. bellis implicitus 207. & seq. Citoremvrbem obsidet 209 b. expugnat ibid. à Lusitanis interfectus 212. pacem petit 208 f. ijs Bazainum donat ibid. arcem ad Dium construendi qua conditione facultatem dedit 210 d. in eos Calecuti regem incitat 211 c. ad Mandoum bis profligatus Dium fugit 209 c. Nonnium prætorem inuisit 212. à Solimano Turca opem petit 210. eius in Lusitanos insidiæ 211 c. mors suis gratia 213 a. contra Sangæ reginam exercitus bellicusque apparatus 209 a. ad Solimanum legatio & munera 210 d. tyrannis 213 a. vita fœda, moresque profligati ibid. vxor ad Ottomanum profuga 214 f.
Bætis Hispaniæ fluuius 142 f.
Baharenum Persici sinus insula & vrbs 68 d. 149 b. 182 e. Armuziæ regi subiecta 149 b. 151 b. Ischaria olim dicta 149 b. à Lusitanis oppugnata 150 & seq. ijs dedita 151 b. eius arx ab ijsdem frustra oppugnata 182 183 a. fertilitas 149 b. situs ibid. in eo Lusitani interempti 153 b.
Balaluanus Somatræ mons flammas euomens 80 d.
Balochij Persæ prædones 152 f.
Balthasar Gagus in Iaponiam missus 104 e f.
Bancones apud Sinas naues 113 a.
Bãda insula 16 e. 49 d. 176 e. 188 d. 200 f. à quo primùm detecta 98 e. eius amœnitas 98 e f. descriptio ibid. fertilitas 94 d. incolæ 98 lõgitudo & latitudo ibid. religio ibid. situs ibid.
Bandonius Malacæ regis ad Albuquercium legatus 90 f.
Bandora Cambaiæ oppidum à Lusitanis diruturn 206 f.
Barbaræ Lusitaniæ fœminæ constantia & pietas 216 f & seq. filij duo eodem tempore interfecti ibid.
Bardodinus Babareni insulæ dynasta 151 b. tributarius Armuziæ regis ibid. ab eo deficit 182 e. à Lusitanis frustra oppugnatus ibid.
Bardesiana portoria Lusitanis ab Idalcane attributa 240. à Zufolarino 202 e. ab Idalcane bello repetita 267 c. ex ijs Idolorum cultus iubetur à Lusitaniæ rege euelli 249 c.
Bardesium ad Goam castellum à Lusitanis expugnatum 83 b. 86 e. 87 b. ab ijsdem desertum 85 b.
Bardot fœminarum Dijs consecratarum domicilium 202 c.
Barnagazius AEthiopiæ regis præfectus maximus 137 c. 222 d. & seq. Arquicum venit 138 e. fœdus regis sui nomine cum Lusitanis init 138 f. opem eorum contra Turcas implorat 221 c. Gammæ in auxilium venit 224 d. eius cum Sequeria colloquium 138 f. pietas ibid.

Baroa Abassiæ vrbs 222 d. & seq. eius opulentia ibid. situs ibid. Lusitani in ea quomodo excepti ibid.
Barocum Cambaiæ vrbs 286 d.
D. Barptolemæi templum Cocini à Lusitanis constructum 42 f.
Barptolemæus Diazius Bonę Spei promontorium primus flectit 15 b. insulam S. Crucis ad Bonæ spei inuenit ibid. eius mors 33 b.
Baticala oppidum 83 a. 307 c. à Lusitanis captum & incensum 238 d. eius agri vastati 238 e. regulus stipendiarius fit Lusitano 78 e. stipendium negans ad fidem à Lusitanis redactus 132 d. sic & regina domita 237 c. & seq. situs 78 e.
Batochina insula Maurica dicta 99 c. caryophylli seu claui feracissima ibid. eius fertilitas ibid.
Bazainum Cambaiæ oppidum 181 b. 253 b. & seq. 262 f. 269 b. 294 f. 302 d 304 d. à Diensis dynasta munitum 207 a b. à Lusitanis oppugnatum ibid. captum 183 b c. & seq. 207 c. incensum 183 b c. & seq. diruturn 208 d. Lusitanis à Cambaiæ rege attributum ibid. f. ad id recuperandum suos mittit 219 b. in eo apparatus bellicus inuentus 208 d. templum D. Iosepho Lusitaniæ rex exstrui iubet 248 d.
Bazoca Persici sinus vrbs 311 b c.
de Beatitudine cælesti quid sentiant Mahometani 287 a.
Bezi Macazarum sacrificuli 237 a. inter se nubunt ibi. Sionium regem à fide deterrent ibid. eorum mores & superstitio ibid. ijs feminam attigisse capitale est ibid.
Bemomus Ialophorum rex 13 a. ad fidem suscipiendã a Ioanne Lusitaniæ rege inuitatur 13 a. à suis regno pulsus in Lusitaniam fugit ibid. baptizatus Ioannis nomen assumit ibid. Papæ obedientiam defert ibid. b. in regnum à Lusitanis reducitur ibid. c. à Lusitanicæ classis præfecto interficitur ibid.
S. Benedictus Abbas 101 c.
Benestarinum castellum prope Goam 100 c. 239 c. à quibus conditum 94 f. à Lusitanis oppugnatum 96 d. qua conditione ijs deditum ibid.
Bengala regnum 213 c. eius situs 16 d.
Bengalanus quidam 335. annos natus 213 c. eius filius nonagenarius ibid.
Benicensium regulus AEthiops christiana sacra expetit 12 f.
Beninus Socotoræ insulæ portus 56 d. à Fartacum rege occupatus ibid. in eo arx constructa ibid. à Lusitanis capta ibid.
Bernardinus Sosa Geilolij arcem capit 301 b.
Bernardus Iaponius Romam missus 302 f. 304. in societatem à Loiola receptus 302. Coimbricæ in reditu moritur ibid.
Betele insula 204 f. & seq. 206 c. à Cambaiæ rege munita 204 f. eius situs ibid. arx in ea à Turcis constructa ibid. à Lusitanis expugnata 205 a b. incensa & destructa ibid. in ea Turcæ forte facinus ibid.
Bethlehem templum in Olysiponensi portu 29 a. 39 c. à quo primum constructum 20 c. 29 a. à quo auctum 29 a. eius præsides Hieronymiani monachi ibid. eius ministerio Saracenorum pueri capti à Gamma dicati 30 c. ei pixis aurea in vsum S. Eucharistiæ ex Quiloæ vectigale donata 39 c.
Bilganum Cambaiæ vrbs 239. ab Idalcane capta & directa 240 d.
Bintanum insula & oppidum 93 c. 141 c. 170 d. ab Alodino munitum 141 179 d. à Lusitanis oppugnatum 142 d. 170. & seq. 172. captum & direptum 172 e f. & seq. eius dynasta ab Alodino pulsus 172. f. restitutus stipendiarius Lusitano ibid. situs 141 c. 171 c.
Bisnagense regnum 289 b.
S. Blasij Aquatio 20 f. 28 e.
Blasius Sodreus naufragio perit 40 f.
Boahates Boleifis Ternatis regis filius 156 f Ternatis rex 161 a in arcem à Britto abductus ibid. moritur 189 b.
Bœrica Americæ inuentionem sibi vindicat 2 b.
Boius Ternatensis dynasta à Lusitanis captus 191 b. eius in Lusitanos coniuratio ibid.
Boleifes Ternatis rex 188 d. 195 a. Lusitanos ad se classe deducit 99 b. eos summo in honore habet ibid. eius filius 156 f. ad Indiæ prætorem legatio ibid. in Lusitanos amor ibid. de retinenda Lusitanorum societate morientis ad suos monita ibid. mors ibid. vxor ibid.
Bombainum insula 186 e.
Bombainus sinus 181 f. in eo Lusitanorum cum Diensibus prælium ibid & seq.
Bombardæ descriptio 21 c.
Bonæ pacis aquatio 21 a. Regum flumen dicitur ib.
Bonæ spei promontorium 28 c. 33 a. 36 d. 50 e. 78 c. 81. c. 131 c. 136 f. 144 c. 169 b. 211 b. 230 f. 278 c. 313 b. 317 c. à quo detectum 15 b. cur sic appellatum ibid. eius descriptio ibid.
Bona signa Africæ flumen 21 a.
Bononia Italiæ ciuitas 167 a. in ea Carolus V. Cæsar coronatus ibid.
Bonzij Iaponiorum sacrifici 244 d. & seq. 246 d. 274. f. 276 d e. & seq. Xauerio initio fauent 274 f. Cangoximæ regem in eum incitant 275 a. eorum doctrina 245 b. mores 244 d.
Borba Lusitaniæ oppidum 219 a.
Borneum insula & vrbs 16 e. 176 c. 191 c. 197 a. eius incolæ, opulentia, & situs 191 c.
Botellius vide Iacobus.
Boues ab Indis religiosè coluntur 24 f. in eas defunctorum animas immigrare volunt ibid.
Brachmanæ Indorum sacerdotes 24 d e. 227 c. 234 d. 248 d 278 f. 289 b. 291 a quanto apud suos in honore 24 c. in varias sectas diuisi ibid. terna fila è collo gerunt & quare ibid. eorum Dij ibid. libri de suis superstitionibus ibid. placita & superstitiones à Brachmana detecta in Lusitanam linguam conuersa 25 a.
Brachmana primarius Goæ qua lætitia baptizatus 278 f.
Brasilia 142 f. cur sic dicta 30 d. à quo primùm inuenta 29 c. Crucis regio primùm appellata 30 d. à Bonæ spei promontorio quantum distat 33 a. saccari ferax 30 c. eius descriptio 30 e f. animalia, feræ, arbores, plantæ, fertilitas, fructus ibid. & seq. motus compositi 318 f. in ea Franciscani fratres 294 f. Iesu societatis presbyteri 269 a. 318 f. eorum labores 295 b. & seq. Lusitanorum coloniæ ibid. Missæ sacrificium primum 30 d. Prætor Lusitanus primus quis 295 a. Saluatoris oppidum conditum ibid.
Brasilienses augurijs dediti 32 d. caros quomodo excipiunt ibid. christiani fiunt 298. centum baptizati 299. faciem quomodo exornant 32 d. Franciscanos monachos interficiunt 295 a. humanas carnes edunt 32 f. 297. literas ignorant 32 c. literis tribus ex alphabeto carent ibid. diuinitus id factum, & quare 33 a. in Lusitanos quomodo irritati 297. natandi arte præcellunt 32 c. nudi incedunt ibid. in oppida & vicos contributi 316 a.
Brasiliensium arma 32 f. belligerandi ratio ibid. fœminæ sine dolore pariunt ibid. liberi à Societatis Iesu patribus instituuntur 298 f. lingua facilis & vna 32 f. mores 32 d. & seq. 295. & seq. peregrinationes 32 d. sepeliendi ritus ibid. f. simplicitas ibid. c. victus ibid.
Braua libera ciuitas stipendiaria fit Lusitano 43 b. stipendium renuens à Tristano Acunia capta & direpta 55 b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Britannia 394 c.
Bucatus Arabs Catifæ oppido præfectus 151 b.
Bungi regnum in Iapone 240 c.277 b.302 c. eius rex Christianus fit 302 c. regis in Lusitanos beneuolentia & humanitas ibid. in Melchiorem Nonium 329 b. in Xauerium 302 c. literæ & dona ad Indiæ prætorem ibid.
Butuanius rex Christianus fit 201 c.
Byzancium Thraciæ vrbs 70 f.251 c.

C.

CABIS Sionij animalis ossa sanguini sistendo 90 d.
Caciles Rades Tidorensis regis frater 199 a. pacem cum Lusitanis suadet ibid.
Cacizij Mahometanorum antistites 287 c. Armuziæ supplicationes obeunt 285 b. ab Armuziæ rege aliquot in exilium electi 284 f. & seq. Molucenses in Lusitanos incitant 219 c.
Cacizius quidã Arabs Ternati Christianus fit 220 d.
Cærulei fratres in Congum missi 88 c.
Cafres Africæ populi 15 c 51 c.313 b.314 f.
Caimales Malabarici regni satrapæ 24 d. ex ijs quidã Christianus fit 291 b.
Cairum vrbs AEgypti 49 a.69 c.124 c. olim Babylon 49 a. eius situs ibid.
Cairum in vsum anchoralium ex palma 315 a b.
Caiusia Brasiliæ pira 30 f.
Calacinum Christophorus Sosa inuadens malè acceptus 136 e f.
Calaiatum Armuziæ vrbs 61 b.139 b. ab Albuquercio capta, direpta & incensa 73 c. eius incolæ eundẽ benignè susceipiunt 61 b.
Calaluzium Indici nauigij genus 170 f.
Calamata à Lusitanis capta 196 f.
Calamina vrbs 38 d.
Calapore S. Crucis ædes 249 c.
Calderia Albuquercij alumnus 126 d. ad Ancostãn Pondæ præfectum fugit ibid. à Gometio interfectus ibid. c. eius cum Goæ præfecto simultas ibid.
Calecares Parauanæ vicus 312 f.
Calecutum Malabarici regni caput 16 d. 26 f. 34 d. 53 a.162 c.186 c.206 f.258 f. emporium olim celebre 16 d. incensum ab Albuquercio 79 a. à Iacobo Sylueria 186 e f. à Caprali tormentis quassatur 34 e f.
Calecuti arx à Lusitanis constructa 102 c. destructa 166 d. à Zamorino obsessa & oppugnata 163. & seq. 165. a. arcis obsidio soluta 166 d. situs 163 a. in eam commeatus importatur 165 c. bellum cum Ceilanijs 219 c. cum Cocinensibus 211 b. cum Lusitanis 162 d. & seq. classis fusa & fugata 211 c.219 c. regnum à Lusitanis vastatur 300 d c. rex classem reparat 174 f. de Lusitanorum inter se factione gaudet 174 f. pacem cum ijs quibus conditionibus init 43 a. vide Zamorinus.
Calecutienses in Cocinum irrumpere conantes repressi 211 b. eorum clades 53 c.163 a.184.219 c.
Callaica Hispaniæ pars 247 b.
Callaica Lusitana nauis 218 f.
Callensis regulus societatem cum Lusitanis init 130 c.
Calles Ceilani insulæ portus 55 a.
Caluarius mons in Basilia 296. d.297 a.
Camalcan Idalcanis exercitus dux 84 d. Goam exercitu petit ibid. oppugnat ibid. & seq.
Camaranum Rubri maris insula 101 b. 124 f. & seq. 137 c 196 f. 215 a. olim celebris 101 b. eius amœnitas ibid. arx à Solimano exstrui cæpta 123 b. à Lusitanis diruta 125 b. incolæ Lusitanorum aduentu diffugiunt 101 b. Lusitanorum ad eam naufragium 124 f.
Cambaia Indiæ regnum 69 a b.204 c.208 c.210 f.213 c. & seq.216 f.239 b.252 d.253 b.310 c. eius agri à Lusitanis vastati 183 a.185. & seq. 206 e f.208 c.264 f. 286 d c. à Miramudio Mogorum rege 208 f. incolæ mercaturæ dediti 69 a b. rex Betelem insulam munit 204 f. regis in Lusitanos captos fæuitia 179 b c. vexillum à Lusitanis captum 267 a.
Cambalanus vicus incenditur 42 e.
Camboiæ regnum 16 c.
Camiguinus rex Christianus fit 201 c.
Camis Dij minores Iaponiorum 245 c.
Campson Sultanus Aegypti, Arabię, ac Syrię rex 48 c. classem in Ciliciam ad materiam nouæ classis destinat 69 b c. in Indiam ad expellendos Lusitanos mittit 70 d.123 a. ad Suezium reparat 122 d. contra Lusitanos bellum rumoribus dissipat 49 b. Mahometici dogmatis assertor 48 f. Mecanæ domus tutor 49 a. à Selymo victus occumbit 123 c. & seq. eius ad Papam minaces literæ 49 b c. vexilla tria capta in Lusitaniam missa 77 c. ei Lusitanos ex India pellere cogitanti quæ obsunt 49 a. ad eum Calecutana legatio 48 e.
Canacapolsin ora Piscariæ hypodidascali 234 a.
Cananor Malabarica vrbs 16 d. 35 a b. & seq. 39 b. 51 a. 162 d.173 b.180 b. eius ædificia 35 b. animalia ibi. arx à Lusitanis constructa 51 a. à Cananorẽsibus & Calecutanis oppugnata, à Lusitanis defensa 57 b c. & f. 59. arcis mœnia refecta 181 c. & se. arcis templũ D. Mariæ Victrici consecratũ 53 c. 58 e. ex arce Lusitanorũ eruptiones 58 d. inea corundẽ fames ib. mores 35 b. opulentia ib. rex pacẽ cum Calecutanis ægrè fert, & quare 102 e. regis ad Captalem legatio 35 a. ad regem Lusitaniæ ibid. b. situs ibid.
Cananorenses à Lusitanis exacerbantur 57 a.
Canariæ insulæ 14 c.142 f.
Canarini à Lusitanis cæsi 203 b. in Lusitano exercitu 204 c.268 f.
Canarini fanum è solido lapide 302 d.
Cangoxima Iaponiæ vrbs 271 a.274 d. & seq. eius incolæ aliquot Christiani fiunt 274 f. & seq. rex Christi & D. Virginis imaginem veneratus 274 c. in ea Euangelium prædicatur ibid.
Cantonia Sinarum prouincia 120 f.
Canton Sinarum vrbs 302 d.306 e.
Capocate Calecutanus portus 26 e.
Capralis vide Petrus Aluarus
Caput Non 3 a.
Caracora nauis genus 176 f.
Caramansa regulus AEthiops 5 b.
Carauela nauis 136 d.
Catigij Americæ populi 319 b. Brasiliam baptismi gratia petunt ibid. in Christianam religionem quam propensi ibid c. duos Patres societatis Iesu interficiunt 320 d. à Tupinaquinis aliquot interfecti 319 b. eorum ad interfectores oratio ibid.
Carmania regio 208 e.
Carnabecus Turca Asiaticus 203 c. ad recuperanda Salsetana portoria ab Azedecane missus 203 c. in prælio cum Lusitanis occisus ibid. eius clades ibi.
Carnis humanæ esus 297 b.
Carolus V. Cæsar 243 c. Castellæ rex 142 e. quinque naues ad Molucas insulas lustrandas mittit ibid f. Bononiæ coronatur 167 a. eius Tunetana expeditio 269 c.
Carolus VIII. Galliæ rex 15 a. eius cum Fernando Castellæ rege fœdus ibid.
Caryphylli seu claui descriptio 99 c. eius in Molucis copia ibid.
Casia aromaris genus 80 d.
Castanerianus comes 130 e f. eius de Francisco Xauerio iudicium 231 a.
Castellani aliquot in America à Tupinaquinis interfecti 319 b. ad Molucas insulas ab occidẽte perueniunt 144 d.176 d. cũ Tidoris rege societatem ineunt 144 d. Tidorẽ reficiunt 187 c. e Tidori discedũt 189. a. eorum de Molucis insulis cum Lusitanis simultas 176 a.
Castellani cuiusdam in Brasilia in patres Societatis Ie su ingratitudo 319 c.
Catabrunus Geilolij regni procurator 188 e. Castellanis & Tidorensibus fauet ibid. Geilolij regem veneno tollit, regnumque inuadit 196 d. Mauricas insulas vastat, 188 f. 196 d. Momodianos neophitos à fide deducit 196 d. ad singulare certamen a Galuano prouocatur 200 d. pacem cum Lusitanis init ibid. eius in Lusitanos & Castellanos cum Aroczio cõiuratio 191 a. in eum Lusitanorum expeditio 199 a.
Catharina Ioan. III. Lusitaniæ regis vxor 234 f.294 d. eius laus ibid.
Catharina Persæ Cacizij filia christiana fit 286 e. baptizatur 287 c. Lusitano nubit ibid.
D. Catharinæ promontorium detegitur 4 f.
D. Catharinæ reliquiæ vbi 49 b.
Catifa Bahareni insulæ oppidum Lusitanis deditum 151 b.283 c. ab ijsdem captum & direptũ 284 d.302 d.
Catua oræ Malabaricæ flumen 179 c. & seq. ad eius ostia Lusitanorum naufragium 179 c.
Catua vicus à Lusitanis vastatur 180 d.
Caucasus 16 d.
Caucincina ora ibid. e.
Cazican Persarum regis exercitus præfectus 221 a. natuale subsidium a Lusitanis petit ibid. Reix elum obsidet ibid. Lusitanorum opera capit ibid.
Ceilanius regius adolescens Goam ad baptismum se confert 249 b. ad Lusitaniæ regem scribit ibid. lautè iubetur à rege tractari ibid.
Ceilanum insula 16 d.54 c.79 c.130 e.144 f. & seq.235. a.294 c.300 c.309 b. à quo primùm detecta 54 c. primorum parentum sedes fuisse perhibetur ibid. in quot satrapias diuiditur 55 a. Taprobana quibusdam 16 d.54 c. eius descriptio, fertilitas, montes ibid. rex à Calecutano bello pressus 219 c. regis in Christianos fœuitia 249 b. in ea Eunuchus Candaces AEthiopũ reginæ colitur 54 f.
Ceilifus Arabiæ vicus 125 b.
Ceitauaca vrbs Ceilani à Madunio munita 310 d. à Lusitanis capta & diruta ibid.
Celabatecan Turca interfectus 269 b.
Celebes populi 166 f.201 b. ad Christum adiunguntur 201 b.219 c.
Cerdonis hæresis 287 a.
Cerigo bellua Brasilica 31 c.
Cetiganum Celebiorum insula 201 b. incolæ Christiani fiunt ibid.
Cetus ingentis magnitudinis Rhotherici Vasci nauẽ in uadit 140 f. & seq. exorcismis deliniẽ discedit 141 a.
Chalcedonensis Synodus 323 a.
Chaunariæ extremæ promontorium 2 f. caput Non à nautis appellatũ, & quare 3 a. syrtib' in fame 2 f.
Chersonesus aurea 16 d c.54 c.79 c.142 c.173 a.
Chia potionis genus in oriente 108 f.242 d.
Chinacutiales Calecutanæ classis præfectus à Lusitanis captus, magno precio redemptus 179 b.
Chiriuaipinus vicus à Lusitanis incenditur 42 c.
Christiana doctrina 234 f. & seq.236 e.
Christiana mysteria barbaris non statim imperticenda exemplum 143 b c.
Christiani in India à D. Thoma Apostolo conuersi 38 d.248 f. ab Armenio Patriarcha Episcopos accipere soliti ibid. Dominicam in Albis præcipuè celebrant, & quare 38 e. à Mahometanis & ethnicis vexati in fide stabiles ibid. eorum ceremoniæ mores & ritus ibid.
Christianismi vestigia Goæ reperta 88 d.
Christianorũ praua vita euangelio apud gentes quantum obest 120 e.296 e.
Christi ordo in Lusitania 3 b. sepulchrum se euersurum minatur Campson AEgypti Sultanus 49 c. de Christo quid sentiant Mahometani 287 a.
Christophorus Columbus Ligur ad quærendas in occidente terras operam suam Lusitano offert 14. c. ab eo reiectus Castellæ regi idem suadet ibid. Principes insulas innenit ibid.
Christophorus Gamma Stephani frater 222 d. AEthiopiæ regi cõtra Turcas subsidio missus ibid. ab Abassinis quomodo exceptus ibid. c. Abassiæ reginã qua pompa excepit 223 b. vulneratus fugit 224. f. e fuga retractus virgis cæsus ibid. obtruncatur ibid eius caput Solimano Ottomano pro munere missum ibid. ad Abassiæ reginam literæ 223 a. cum eadem colloquium ibid. de bello gerendo consultatio 222 f pietas ibid. pugna cum Zeilano 223 b. victoria ibid. & seq clades 224 e f.
Christophorus Iusartes Calecutanæ arci subsidio missus 164 d. eius audax facinus ibid.
Christophorus Lusitanus in arce Diensi interfectus 216 f. & seq. eius cum matre triste colloquium 217 a. pietas ibid.
Christophorus Mellus Calecutanam nauem expugnat 184 d.
Christophorus Riberus societatis Iesu presbyter in Congo rem Christianã egregiè administrat 299 b.
Christophorus Sosa Calacinum inuadit 136 e. Canarini maris præfectus ibid. Ciaulum tendit ibid. f. Querimbam expugnat 156 d e. eius clades & vitæ periculum 136 e f.
Ciales flumen & oppidum 184 d 206 f. 291 a b. eius arx à Lusitanis constructa 206. regulus in societatem à Lusitanis receptus ibid. eius situs ibidem. Cialensibus Christianis quæ à Ioan. Lusitaniæ rege donata 248 e. Cialensis reguli præfectus Christianus fit 291 b.
Ciamaius lacus 528 d.
Ciampe regnum 16 e.
Ciaulum Indiæ fluuius 70 f. capax omnis generis nauium ibid.
Ciaulum vrbs 70 f.78 d.102 d.136 d.152 d e.179 b.180. e f.185 b. & seq.204 e.207 b.210 d. 253 b. 255 a. 302. d.318 e. eius agri vastantur 186 e. arx 318 e. à Lusitanis constructa 152 d. à Vasæo munita 181 c. arcis periculum 180 e. situs 70 & seq.
Cides Mercar Saracenus Goam à Narsingano rege missus 139 c. ab Idalcane interficitur ibid.
Ciembe insula 300 e. Malabarium latronum receptaculum 310 d. à Lusitanis capta ibid. e.
Cilicia minoris Asiæ regio 69 c.
Cinceus portus 303 a.
Cindiscanis Cambaiæ regulus 312 d.
Cingalæ Ceilani insulæ populi 145 a. arcem Colum banam Lusitanorum obsident 145 c. & seq. oppugnant ibid. eorum in ballistis vtendis dexteritas ibi. de Lusitanis querelæ ibid.
Cioranum insula 126 f.249 c.
Ciribiges Raia Alodini Bintani regis classis præfect' 128 f. & seq. Malacense litus infestat 129 a.
Citor vrbs 208 f. à Badurio capta 209 b. eius incolæ seipsos incendio perdunt ibid. c. situs ibid.
Claudius Abassiæ rex 320 f.324 f. schismaticus 326 & seq. eius inconstantia 325 a b. legatio ad Stephanũ Gãmam 221 c. mors 327 a. pietas 225 b. de Gradaamete victoria ibid. ad eum Loiolę literæ 321 & seq.
Clemens VII. Papa Carolũ V. Cæsarem Bononiæ coronat 167 a. ei Abassię regis obsequiũ defertur ibid.
Cocinum Indiæ vrbs 16 d. 34 f. 36 e f. 40 d. 51. b. 79 c. 173 b.197 a.204 d.211 a.227 a.231 c.254 d.258 c.248 f. 271 c.273 c.294 c.300 c.303 c.310 c. à Calecutanis incensum 42 d.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cocini arx à Lusitanis constructa 42 e f.à Patieco instaurata 44 f.quot vno tempore Christiani facti 96 d.Iudæorum atrox facinus 329 a. Lusitana ciuitas quando condita 96 d. mœnia ad mare à quo constructa 182 d. motus ab Albuquercio sedatus 87 a.opulentia 34 f. rex pacem inter Lusitanos & Calecutanos ægrè fert 142 e.situs 34 f. supplicatio prima solennis 43 f. templum paræciale imbribus peruium à Lusitaniæ rege iubetur refici 249 c.
Cocinensium cum Calecutanis bellum 211 b. ob eorum aduentum terror & fuga 40 d e.in piperis venditione ritus 248 f. ijs subsidium à Lusitanis missum 211 b.
Cocus seu nux Indica 135 a b.
Coiesalles Mahometanus machinarum bellicarum peritus 45 a. eius ad Lusitanos oppugnandos machinæ ibid.
Colanum vrbs & regnum 36 f.43 a b.51 a.173 b.238 f. eius arx à Lusitanis condita 238 f. Christiani Thomistæ 43 a b.ijs in fœdere à Lusitanis maximè cautum ibid.fanum à Lusitanis spoliatum 238 f.Lusitani cæsi 50 a rex fœdus & societatem cum Lusitanis init 43 a b. regis ad Albuquercium legatio 43 a b.ad Capralem 35 a.situs 43 a b.templum imbribus peruium iubetur à Lusitaniæ rege reficì 249 c.
Colanus Sabia Ternatensis regis consiliarius baptizatur 220 d.
Colonia Agrippina 283 c.
Columbum Ceilani insulæ oppidum 145 b.309 & sc. à Lusitanis captum 145 b.eius arx Lusitanorum ab incolis obsessa ibid.& seq. oppugnata ibid. rex 130 e.Lusitanos è regno arcere conatur ibid. f. pacem petit 146 f.Lusitano stipendiarius 131 a. à cognatis interfectus 309 b.eius cum Soario fœdus 131 b.successori puero à Lusitanis subuentum 309 c.
Columnæ lapideæ cum Regum Lusitaniæ insignibus diuersis in locis erectæ 6 c f.
Cometes 33 a.
Commagene Syriæ pars 16 c.
Comorini promontorium vide Cori.
Compostelanum D. Iacobi templum in Callaica 88 c.ei quæ ab Albuquercio pietatis causa consecrata ibid.
Complutum Hispaniæ vrbs 228 a.
Concani regni Decani præfectus Rhoterici Melli opem contra Ginos implorat 140 d. eiusdem in regem fraus ibid.e.
Concanum Lusitani fraudulenter occupant ibid.ex eo ab. Idalcane rursum pulsi 158 c.
Conceptionis B.Mariæ insula à quo inuenta 35 c.
Concilia quid de principatu Romanæ Ecclesiæ statuunt 323 a.
Confirmationis sacramentum Indis primum quando collatum 201 c.Tanoris regi 293 c.
Congi regnum 88 f.299 b.à quo primum inuentum 6 d e.eius fines à Mundequetis vastantur 9 a b.incolæ quales 6 e.fidem summopere expetunt 7 c.in eo patres Societatis Iesu 299 b.templum constituitur 9 a.
Conimbriga Lusitaniæ vrbs 228 d. 277 c. 299 b. 302. f.331 a.eius Academia 228 d.situs ibid.
Consaluus Coelius 6 naualibus in Brasiliam profectus 36 c.eius naufragium ibid.
Consaluus Nonnius in prima Indica nauigatione naúarchus 20 d.
Consaluus Pereria Ternatensis arcis præfectus 191 b. cum Bornei regulo pacem init ibid. c. Ternatem venit ibid.Menesium vinctum in Indiam remittit ibid.odium suorũ incurrit 192 d. à suis apud Ternatis reginam accusatur 192 c.interficitur 193 b.
Consaluus Sosa Lusitaniæ regis ad Congi regem legatus 7 c.eius mors ibid.
Consaluus Sylueria societatis Iesu Goæ concionatur 329 a.eius laus ibid.martyrium ibid.
Consaluus Velosus Momoiæ dynastam conuertit 194 c.
Constantiense concilium 323 a.
Constantinus Brigantiæ ducis frater Ioan.III. Lusitaniæ regis cubiculi præfectus 311 f. Indiæ prorex 158 c.330 f.Goæ D. Thomæ templum construxit 158 c. eius laus 330 f.& seq.
Constantinus Magnus Imp.54 f.
Copaibæ plantæ Brasilicæ humorem balsamo similem stillantes 30 f.
Coranum Mahometis templum Armuziæ 284 c. eius ianuæ à rege obstructæ 285 b. in eo Mahometanorum supplicationes ibid Cruces à Ber250 positæ ib.
Cori promontorium hodie Comorini caput 16 54 c. 79 c.84 d.96 f.173 b.175 a.187 c.226 f.234 f.271 c.312 e
Coromandelis Indiæ regnum 36.D.Thomę Apostoli martyrio clarum 38 d. eius præcipua ciuitas quæ 36 f.littus importuosum 238 e.
Coruis quomodo Sinæ piscantur 103 c.104 d.
Cosmus Annius regius Scriba Goæ 126 c.291 b.
Cosmi emporium in Pegusiano regno 327 c.& seq.
Cosmus Paiua interficitur 266 f.
Cosmus Turrianus Hispanus Xauerij in Iaponiam socius 273 c.275 b.307 b.Amangutij Christianis præpositus 302. c. 304 c. Bungi 329 b c. Firandi 273 b.
Cotia animal Brasilicum 31 b.
Cotta vrbs Ceilani à Madunio obsessa 309 c.
Coulctum Calecuti emporium 162 c. 211. c. à Mahometanis munitum 162 c. à Lusitanis expugnatum ibid. incensum 300 d.
Cranganor Indiæ vrbs 36 f. à Lusitanis incensa 46 f. ad eam Zamorinus delectum habet ibid.
Cranganorenses Christiani Thomistæ Emmanueli Lusitaniæ regi se submittunt 38 f. Gammæ sceptrum argenteum signum deditionis offerunt ibi.eorum ad Gammam legatio 36 f.38 e f.
Crementina Sangæ regina 208 f.bellicosa ibid. vectigal Baduric pendere renuit ibid.à Baduric in Cito re obsessa fugit 209 c.
Crisnaraus Narsingæ rex 127 b. Idalcanem prælio superat 139 c.& seq.Raciolum vrbem obsidet ibid.capit 140 d. iterum bello victus amittit ibid.
Crudelitatis insigne exemplum 190 f.& seq.
S.Crux Goæ in ruinis reperta 88 d. solenni pompa in templũ illata ibid.in Lusitaniam missa ibid. Meliapore à D.Thoma Apostolo defixa 37 a.alia sanguineis guttis conspersa inuenta 230 f. sanguinem quotannis exsudat ibid.& seq.eius veræ fragmẽtum ab rege Abassiæ in Lusitaniam 96 f.103 a.qua solemnitate ab Emmanuele acceptum 103 b.signum purpureum Lusitanis in cælo apparet 101 b. signo Piratiningæ Brasilienses populi muniti,hostes superant 319 a.vexillum à Papa consecratum in Congũ missum 8 f.
S.Crucis insula ad fauces Arabici sinus 102 d. Mehũ olim dicta ibid.
S.Crucis insula ad Bonæ spei promontorium à quo primùm inuenta 15 b.
Cuama Africæ fluuius 9 b.
Cubus Iaponiæ dynastа 247 a.
Curia Muria insula 40 f.
Curiatum Armuziæ oppidum 61 b. ab Albuquercio direptum & incensum 61 c.incolarum ferocia ibi. in eo Lusitani interfecti 153 c.
Cutiales Calecutanæ classis præfectus 179 c. eius cum Lusitanis prælium nauale 180 d. clades ibid.

D. Dabu-

D.

DABVLVM regni Decanij oppidum 75 b. 89 a.115 d.132 c. 162 a.211 a munitum 75 b. expugnatum ibid. c.& seq. rursum 76 d.186 c.Lusitano tributarium 152 c.eius opulentia 75 b. situs ibid.132 c.
Dabulenses apud Sinas colonitæ 118 f.
Daiamus in Somatra dynastа ab Acemensi rege dominio pellitur 151 f. ad Aemanum regem fugit 160 d. in Peccuam arcem ad Lusitanos 151 f.& seq.
Dairi summus diuinitus nomen apud Iaponios 247 a.
Dalaca insula Lusitanæ stipendiaria 196 f.
Damianus Combaiæ oppidum ab incolis defenditur 204 c.202 c.vastatur 186 c. eius arx à Lusitanis capta & diruta 202 e.situs ibi.in eo solemne Missæ sacrificium 204 c.
Damianus Goesius Lusitaniæ regis chronographus 45 c.123 b.
Dauid Abassinorum AEthiopum rex 96 f.137 c.320 e. 323 b.Crucis Christi fragmentum Emmanueli Lusitaniæ regi dono mittit 96 f. Papæ obedientiam defert 320 c.323 b.eius ad Lusitaniæ regem legatio 96 f.& seq. literæ 103 b munera ibid.
Decimæ D.Thomæ Apostolo ab Sagamo rege decretæ 138 d.
Declinationum rabulæ à quibus inuentæ 5 c. earum vsus & vtilitas ibid.
Deus adorandus,non inuestigandus 1 a. quem ordinem in suis operibus conseruet ibid.
Didacus Iacobæus societatis Iesu presbyter in Brasilia 295 a. in Vincentianâ coloniam missus 296 d.
Didacus Lupius Sequeria Armuziã venit 119 b.149 a. Ciaulum petit 152 d arcem eius construit ib. Cocinulum venit 79 c.131 c.152 e. Dii benignè ab Iazio dynastа exceptus 147 a b. Dii reperit 147 c. 151 c. Goldam petit 117 b. Goam venit 14 a. Goæ D. Francisci templum & cœnobium exstruxit 152 c. Indiæ prætor 151 c.155 a.in Lusitaniam redit 82 e. Malacã venit 80 e. Iudeos per insidias pæne interfectus 81 c.& seq.Mazuam insulam lustrat 158 d. Somatram insulam primus detegit 79 c. eius Arabica expeditio 137 b.& 138 colloquiũ cum Barnagazio AEthiopiæ præfecto 138 f.ad Dienſe bellum apparatus 147 c.de Dio oppugnando consultatio 148 e f fœdus cũ Barnagazio initum 138 f.cum Pedirensi & Aeconorum regulis 80 d.naufragium 117.ad nauarchos oratio 148 f.
Didaci Mesquitæ in fide constantia 179 b c.
Didacus Noronia Persici sinus fauces custodit 311 b.
Didacus Pacensis Belianus ad Diumã Prætore relictus 149 a.eius naues à Dienſibus oppugnatæ 151 c.
Didacus Pereria 302 f.330 c.à Sinis Malacam petit 303 legatus ad Sinarum regem 304 d.in Malacæ portu iniustè detentus 304 f. Xauerij corpus honorificè sepelit 307 a.
Didacus Soueralius societatis Iesu in Congum missus 299 b.ludum literarium aperit ibid.c.
Didacus Syluerius oræ Malabaricæ præfectus 185 b.
Dionysius Lusitaniæ rex Olisipone gymnasium instituit 223 d.
Dioscori hæresis in AEthiopia 320 c.
Diuar insula 226 f.
Diuitias male quæsitas cito perire exempla 140 c.
Dium Cambaiæ oppidum 70 d.102 d.122 d. 146 f.252 f.& seq. deditum Alucani 214 d e.Lusitanis 213 b. incensum à Turcis 218 c.instauratum 70 e. munitũ 147 b.205 c.fruſtra à Lusitanis oppugnatum 206. Saracenorum receptaculum 146 f. eius arx à Lusitanis constructa 210 d e. defensa 259.& seq. munita 213 b.215 c.255 oppugnata & obsessa à Mamudio Cambaiæ rege 257 a.& seq.à Rumecane 259 & sc. 261.à Sofare 214 e.255.& seq.257.& seq.à Turcis 215 & seq.217.& seq. arcis præsidium 205 c. situs 210 e. Lusitanorum in ea periculum 262 f. ex ea eruptio 260.p.2114 b Almeida oppugnatur 70 e f. & seq. finis 70 e. ei subsidium contra Lusitanos aduenit 205 b.
Dienſium cum Lusianis bellum 152 d.214. 251 & seq. classes 181 a.pauor ibid.b c.prælium nauale 180 f.& seq.ijs quale detrimentum à Lusitanis illarum 206 f.iis cos Lusitanorum expeditio 204. & seq.cum ijs pax inita 213 b.
Dohuga Gallorum nauis 209 a.
Docetes vrbs 209 c.
Dodra Siouis vrbs 237 b.
Dofar Arabiæ vrbs à Lusitanis directa 166 f.
Dominica in Albis à Christianis Indis præcipuè colitur,& quare 38 e.
Dominicani in Congo 7 b.Goæ 83 c.270 e.273 b.330 d.in Ialophorum regno 13 c.Mosambici 278 e.corũ templum Goæ 270 e.
Dorotheus Tyri episcopus 54 f.quo tempore floruit ib.de Eunucho Candaces Aethiopum reginæ quæ scripsit 55 a.
Driacan Mamudij Cambaiæ regis tutor 213 e.
Dulcinda Indiæ regnum 69 b.

E.

EBora Hispaniæ Bæticæ oppidum 18 f. eius academia 279 d.
Ecclesiæ Catholicæ auctoritas 304 d e. vnitas 312 f.
Edessa Mesopotamiæ vrbs reliquijs D. Thomæ Apostoli clara 38 d.
Eduardus Acosta Brasiliæ prætor 318 f.
Eduardus Barbutus significat in Diensi prælio 266 f.
Eduardus Britanniæ rex V 123 a.
Eduardus Coelius 173 a. Binranum insulam speculatur 170 e. Hudiam venit,& fœdus cũ rege renouat 129 b.Panensis regulo classem Alodino succurrentem dissipat 170 f.& seq. à Panensi regulo benignè exceptus 129 b Serrano fere oppressio succurrit 371 c.ad Sionis regẽ legatus 129 a b. eius naufragio 129 b.
Eduardus Fonseca Calecutanæ arci subsidio missus 164 d Cocinum redit 166 b.
Eduardus Galuanus ad AEthiopiæ regem legatus 137 c.eius filius 196 f. mors 117 c.196 f.
Eduardus Ioannis I. filius Lusitaniæ rex 3 b.4 e. eius filius 4 e.
Eduardus Mellus Pagum oppidum expugnat 133 b c.
Eduardus Menesius Indiæ prætor 152 c.155 b.170 b.168 b.
Eduardus Patierus 211 c. Cocinensibus subsidio ab Albuquercijs relictus 44 d.Repellai vada munit ib. e. Cocinensem arcem instaurat 44 f.à Triumpara rege qua lætitia victor exceptus 46 e.in Lusitaniam redit 47 a.quo honore à rege exceptus 47 a. eius fortitudo 46 d e.machinæ bellicæ Calecutanis oppositæ 45 b.prælium nauale ibid. stupenda victoria ibi.Deo adscribenda 46 e. ei insidiæ à Calecutano structæ 44 f.& seq.
Eduardus Syluius in Iaponem missus 304 c.
Elach vrbs Adeni regni caput 123 b.
Elana vrbs hodie Torus,transitu Hebræorum celebris 17 a.221 c.à Lusitanis incensa 221 c.
Eleonora Gamiæ Salæ Prætoris filia 314 f. Emmanuelj Sofæ nupta 315 a.eius animi magnitudo 315 b. & seq. mors miseranda 317 a b.
Eleonora Ioannis I. Congi regis vxor baptisatur 9 b.
Eleonora Ioannis II. Lusitaniæ regis vxor 7 b.
Elephantes religiosè ab Indis coluntur 24 f.
Elephas rarissimus Papæ ab Emmanuele Lusitaniæ rege dono missus 102 f.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Elisabetha AEthiopiæ regina 221 c.222 f. à Gama qua pompa excepta 223 a b.eius cum Gamma colloquium ibid.fuga 224 c.pietas ibid.
Elisabetha Brachmanæ vxor Goæ baptisatur 278 f.
Emmanuelis Cernicij fortitudo 164 f.
Emmanuel Fernandus sacerdos in Abassiam missus 326 f.à Turcis captus 327 a.
Emmanuel Frias Coromandelicæ oræ præfectus 157 c.158 c.D.Thomæ Apostoli reliquias quærit ibid. inuenit 158 d.arca argentea includit ibid.
Emmanuel Galuanus Ternatensis regis consiliarius Christianus sit 220 d.
Emmanuel Ioannis I. Congi regis patruus Lusitanes benignè suscipit 7 c.primus in Congo baptisatus ibid.idola vndique conquisita publicè combutit 8 d.eius pictas 8 d e.
Emmanuel Lusitaniæ rex 18 d. Abassini regis legatos qua pompa excepit 103 a b.de AEgyptia classe fit certior 124 c. Cambaiæ regis amicitiam expetit 78 d. de Indica nauigatione cum suis consultat 18 e f. & seq in Indiam naues mittit 19 c. & seq. 29 b.35 c. 36 c.46 c. Ioannis II. mortem iniquè tulit 18 c.ei ex testamento succedit 18 d. maritimos quæstus ab AEgypto & Syria in Lusitaniam transferre cogitat 48 d.regnum quo ætatis anno inijt 18 c.supplicationes per regnum indicit 29 a.102 c.eius ætatis anni 157 b.regni ibid.iusta funebria ibid. ad Papam legatio & munera 102 c f. ad eundem literæ de rebus gestis Patieci 47 b. mors 157 b. eam reges lugent ibid. munificentia in Gammam & socios 28 c f.pater 18 d.responsum ad minacia Cāpsonis Sultani postulata 30 d.soror 18 d.
Emmanuel Nobrega societatis Iesu in Brasilia 29 29 8c.
Emmanuel Passanius Anchediuæ arcis præfectus 54 d. eam egregiè tutatur ibid. eius monita à Cotinio spreta 79 b patria 54 d.
Emmanuel Patiecus Somatræ littora infestat 134 d.
Emmanuel Sosa ad Armuziam mari præfectus 152 f. eius cum Armuzienfibus nauale prælium 154 c f. mors 212 c.
Emmanuel Sosa Sepulueda Diensis arcis præfectus 253 a.313 b. arcis fossam ampliauit 255 c.Lusitaniam repetit 313 a.suos consolatur 314 c f.eius naufragiū 313 b c.& seq.peregrinatio & vitæ pericula 315 & se. vxor 313 a.mors miseranda 317 b.
Emmanuel Vasconcellius Cocinum tuetur 47 a.
Episcopus Indiæ primus 201 c.
Equitum sacer ordo in Lusitania contra barbaros à quo institutus 3 b.
Erythrææ fauces 40 f.101 b.166 f.175 a.
Eugenius IV.Papa 323 a.
Eunuchus Candaces AEthiopum reginæ in Ceilano insula à barbaris colitur 54 f.in quibus locis Euangelium prædicauit 55 a.
Eutichetis hæresis in AEthiopia 320 c.
Excommunicationem non contemnendam exemplum insigne 101 c.
Exorcismum efficacem esse exemplum 141 a.

F.

FAMES in Albuquercij classe ad Goam 86 d. Armuziæ 67 c.in Cananorensi arce 58 c. Goæ 94.f.127 c in Soarij classe 125 b.
Fartaces in Badurij exercitu 209 a.è Socotora insula pulsi 56 d c. Socotorenses in Lusitanos incitant 68 d.
Faxiba tyrannus in Iapone 247 b.
Fernandi Aluari Capralis naufragium 317 c.
Fernandus Caruallius marino castello in arce Diensi præfectus 255 b.257 a.
Fernandus Castellę rex 4 c.50 d. nouas terras per suos quærit 14 c.eius de insulis nouis inuentis cum Lusitaniæ rege simultas ibid. f per Papam sublata 15 a.fœdus cum Carolo Galliæ rege ibid. legatio ad Lusitanum 14 c. ab eo Saracenos è Bætica pulsos Campson AEgypti Sultanus ægrè fert 49 b.
Fernandus Castrius Diensi arci subsidio missus 256 f. S.Ioannis castello in ea præfectus 261 a. eius mors 262 d 264 c.
Fernandus Cotinius in Indiam mittitur 78 c. simultatem inter Albuquercium & Almeidam tollit ibid. Calecutum captum diripiens interfectus 79 b. eius ambitio ibid.
Fernandus Deza Bazainum oppugnat 207 b c.
Fernandus Emmanuelis Lusitaniæ regis pater 18 d.
Fernandus Franciscanus primus Indiæ episcopus 201 c.& seq.eius mors 218 f.
Fernandus Lemius ad Persarum regem legatus 107 a.
Fernandus Lupius Historicus 181 b.
Fernandus Lupius procpiscopus Ternatensis 191 d.
Fernandus Magalianes Lusitanus ad Caroli V.Castellæ regis aulam se confert 142 c.ad Molucas insulas ab occidente quærendas ab eo missus ibid.f.S. Iuliani flumen detegit ibid.Magallanicum fretum inuenit 143 a.insulas aliquot desertas Italiæ oppositas ibid b.Subum insulam ibid.benignè à Subi regulo exceptus ibid.eius cum Mathani rege pugna ibid. c.mors ibid.socij ad Molucas perueniunt 144 c.cū Tidoris rege societatem ineunt ibid d.aliquot orbem totum nauigatione circumeunt ibid. ad Hesperidas insulas in vincula à Lusitanis coniecti ibid.
Fernandus Martinius Vasci Gammæ interpres 21 a.
Fernādus Montoius Pondam inuadit 126 c f.eius stolidum factum ibi.vitæ periculum 127 a.
Fernandus Petreus Andradius Sincaputano mari præfectus 95 b.128 c.in Sinas missus 107 c.124 c. Cantonem venit 120 f.Malacam redit 129 a.eius æquitas à Sinis laudata 121 a.
Fernandus Rhoterigius Goæ quæstor 226 c.
Fernandus Sosa ad Abassiæ regem legatus 324 f. eius mors 326 f.
Fernandus Turrianus Castellanorum dux in Moluccis 176 f.Lusitanis bellum infert 177 a.
Fernandus Vinagrius sacerdos rem Christianam in Mauricis insulis amplificat 200 c.eius in archipiratam quendam expeditio ibid.victoria ibid.
Figenoiama Iaponiæ mons 241 a.
Figense Iaponiæ regnum 274 f.
Firandum Iaponiæ oppidum ibid.
Florentinum Concilium 323 a.eius de Romani Pontificis primatu decretum ibid.
Fluenta Africæ promontorium 21 a.
Formosus mons 184 c.
Fotoques primæ notæ numina apud Iaponios 247 c.
Franciscani in Brasilia 294 f.& seq.Goæ 152 c.273 b. 330 b. in India 29 c.30 c. 226 c.in Pegusiano regno 327 c.
D.Francisci templum & cœnobium Goæ à quo conditum 152 c.nouo tegulo opertum 181 c.
Franciscus Albuquercius Trimumparam Cocini regem in regnum restituit 42 c. rebellium agros vastat ibid.oppida expugnat & incendit ibid. arcem ad Cocinum constituit ibid.eius mors 44 d.
Franciscus Almeida 83 a. cum Albuquercio in gratiā redit 78 c. ad Anchediuam arcem struit 51 a. Anchediuam classe petit 74 c.Cananore arcem ædificat 51 a.Cocinum venit 51 b.61 a.78. Cocini regem Naubeadorā in regno cōfirmat 51 b. Dabulū oppidū expugnat & incēdit 75 c.& seq Dij portū oppugnat 76 e f. filij mortem sapienter fert 73 c. ad eam vleiscendam se parat ibid. præclarè vitus 77 c. in Indiam mittitur 50 c.in Lusitaniam reuocatur 78 c.

78 c.Mombazam capit & incendit 50 f.& seq. Pananem portum oppugnat 60.Quiloæ regem regno pellit 50 f.arcem struit ibid. eius cum Albuquercio simultas 74 d c. 78 c. classis quām magna 50 c.ad milites concio 74 c f.& seq. prælium nauale 76 e f.& seq de Turcis victoria 77. mors & cædes miseranda 78 f.
Fracisci Almeidæ Scalabitani facinus militare 238 d.
Franciscus Aluarus sacerdos cum Lima ad AEthiopiæ regem missus 139 a. AEthiopicam peregrinationem Lusitanicè scripsit ibid. in Lusitaniam redit 167 a.Abassini regis obsequium Papæ defert ibid.
Franciscus Aluarus sacerdos Christianam rem Momoiæ amplificat 194 f.Ternatem fugit 196 f. eius vitæ periculum ibid.
Franciscus Aluarus Prætori Indiæ à secretis 293 b.
Franciscus Barretus Indiæ prætor 318 d. eius audax facinus ibid. f.
Franciscus Barreus Paiua 181 a.
Franciscus Bungi rex christianus fit 302 c.eius in Patres societatis Iesu humanitas ibid. ad Papam legatio ibid.
Franciscus Camiguinus regulus christianus fit 201 c.
Franciscus Castrius 178 c.ad Macazares Ternate missus 201 b. Ceregani regulum conuertit ibid.Siligani ibid.Ternatem redit ibid.c.
Franciscus Cetigani regulus baptizatur ibid.
Franciscus Correa Cocinensi apothecæ prefectus 43 c.Calecutanam nauem perfidè capit ibid.
Franciscus Galliæ rex L.211 a.218 c.
Franciscus Gasparis Berzei pater 277 b.
Franciscus Gouiani forte facinus 216 f.
Franciscus Gramaxij memorabile facinus 134 c f.
Franciscus Henricus sacerdos Cocini christianis præfectus 304 d.
Franciscus Lima Goæ præfectus 292 f. qua pompa Tanoris regem excepit 292 f.& seq.
Franciscus Maldiuarum princeps Olisipone perimitur 294 f.
Franciscus Mansilia Lusitanus Xa terij comes in Indiam 230 f.Mosambici in Nolocomio relictus 233. a.Goam venit ibid.Piscariam petit 234 d.
Francisci Melli prælium nauale 105 b. victoria ibid.
Franciscus Menesius Diensi arci subsidio missus 262 f.eius mors 263 c.
Franciscus monachus demortuum excommunicatum expiat 101 c.102 d.
Franciscus Patiecus Rumæo castellopræfectus 214 c. castellum Turcis dedit 217.b.eius mors ibid c.
Franciscus Pereria Ciauli præfectus 180 c.præfectura à Prætore cur deiectus 186 c.
Franciscus Sala Sundæ dynastæ subsidio missus 172 f. re infecta Malacam redit 173 a.
Franciscus Serranus Antonij Abrei socius 99 a.à Rucutellanis benignè susceptus ibid.b.Ternatem adductus summo in honore habitus ibid.c.eius de Moluccis insulis literæ 142 c. mors 156 f. naufragium 99 a.
Franciscus Serranus Eborensis Bintani pontem oppugnat 170 c.vulneratur 171 b.eius nauis fere à Bintanijs expugnata ibid. ei Petrus Mascarenias succurrit ibid.c.
Franciscus Syluij fortitudo 269 a.
Franciscus Xauerius Aspilcora Nauarrus societatis Iesu presbyter 228 f.247 c.249 a. Amangutium venit 276 c. à Goano episcopo quomodo exceptus 233 b. à Lusitaniæ rege 230 d. Firandum venit 275 a.276 d.271 c.Goam 250 d.271 c.Molucas insulas petit ibid.Nuntius Apostolicus Indiæ 230 c.233 b. Olisiponem venit ibid.d.paupertatis singularis amator ibid.e f.
Francisci Xauerij acta Amangutij 275 b.276 d e.& se. Bungi 302 e. Cangoximæ 274. Firandi 275 a. Goæ 233.271 c.& seq.in Macoa 234 f. Malacæ 271 b c. Meaci 276 d. Mosambici 232 f. Olisipone 230. in Paraua 234 d e. charitas in duos Mahometanos nautas 303 b c. conciones 233 c.274 d. corpus defuncti vina calce opertum miraculosè integrum manet 306 f.& seq. Malacam defertur 307 a. Goæ qua festiuitate exceptum 307 c.& seq. in D.Pauli sacello ibidem conseruatur 368 d.laudes 308 d e. literæ ad Lusitaniæ reginam 234 f. miracula 303 c.304 c.307. ea Ioannes Lusitaniæ rex iubet indagari 311 a. mores 229.& seq. mors 306 e f. oratio pia 272 & seq peregrinatio in Iaponiam 271 c. in Indiam 231 a & seq. 233. in Lusitaniam 229 & seq ad Malacam 303 & seq. Meacum 275 c ad Sinas 302 f. 305 b.& seq. responsum Castaneriano comiti datum 231 a. ei in Iaponē iter dissuadetur 272 d e.ad Sinas 305 c.& seq.
Franciscus Zeimotus inuentæ Iaponiæ clarus 247 b.
Fratris flumen in Brasilia 295 a.
Fullorum rex AEthiops 14 d.

G.

SGabriel primæ Indicæ nauigationis prætoria nauis 19 c.
Galli aliquot in Indiam 209 a.
Galuanus vide Antonius.
S.Gamaliel occultus Christi discipulus 192 d.
Gambea fluuius 13 a.Stachirim prisci vocarunt ibid.
Ganaria promontorium à quo primùm detectū 4 d.
Gangaridum gens 213 c.
Ganges Indiæ fluuius 16 d.
Garzias Castrius Goæ præfectus 239 b.
Garzias Henricus Ternatensis arcis præfectus 175 b. pacem Tidorensi regulo dārā iniustè violat ibid. Tidorem diripit & incendit 176 d. contra Menesium à suis incitatur 178 d e. cum in carcerem conijcit 178 e. perduellionis ab eo condemnatus 179 a. cum eo in gratiam redit 177 c. fugit 179 a. eius cū eodem simultas 176 & seq. iurgium 177 a b.
Garzias Noronia Indiæ prætor 218 f.221 b.269 c.in Indiam venit 218 f. pacem cum Cambaiæ rege init 219 b.eius mors 220 f.
Garzias Sala Indiæ prætor 270 c. Malacæ præfectus 134 d.eius mors 294 f. res præclaræ gestæ ibid.
Gaspar Barzeus societatis Iesu presbyter Armuziam missus 271 c.277 b.ab Armuziæ rege qualis habitus 285 a.à Mahometanis Ioannes Baptista dictus 284 c. Iogues Armuziæ conuertit 288 f. & seq. eius acta Armuziæ 279 & seq. 281 & seq. 283 & seq. 285 & seq 287 & seq. 289. Goæ 278 c.in Indico itinere 277 c.& seq.Mascati 278 f. Mosambici ibid. c. colloquia cum Armuziæ rege 284 f.& seq. conciones 279 b. disputatio de fide cum Persa 286 e f.& seq.miracula 281 b c.282 & seq.285. obitus 308 f.parentes 277 b. patria 271 c. 277 b.peregrinatio Armuziam 278 f. Goam 301 c.& seq.in Indiam 277 c. & seq.prophetiæ 281 a. 283 b. studia 277 c. zelus 285 b c.288 d.
Gaspar Lemius de Brasilia inuenta in Lusitaniam remissus 30 d.
Gaspar Nonnius interpres Tidoris regis 293 b.
Gatis iuga 23 c.à Gini gente vastata 140 d.circa ea mira cæli varietas 23 c.
Gedrosij Indiæ populi 69 b.
Geilolius rex 188 c.196 a.199 a.200 d.220 d.300 f.veneno sublatus 196 d.301 b.
Geinal tyrannus Pacenum regnum inuadit 139 a.à Georgio Albuquercio interfectus 141 b.
Genne AEthyopiæ Hesperiæ ciuitas celebris 4 f.
Genua Italiæ vrbs 54 d.
Georgiani schismatici 283 c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

S.Georgij insula 21 b.22 f.
Georgius Albuquercius 156 c. Bintanum infeliciter oppugnat 142 d.160 c. ad Geinalem è Paceno regno pellendū mittitur 139 a. Geinalem interficit 141. b.Goā venit 137 a.in Indiam Olisipone tendit 136 f. Malacam venit 141 c.Malacę præfectus 103 c.104 d. 127 c.Paecnorum regi cōtra rebelles succurrit 103 c.eum in regnum restituit 121 b.ad Somatram venit 103. c. 141 b. eius in- nauigando infortunium 136 f.
Georgius Barretus Castrius puteos Armuziēsium oplet 67 b.
Georgius Brittus Indiam petit 140 f. Molucas insulas 141. c.interficitur ibid.158 f.
Georgius Brittus Malacæ præfectus 127 c.eius in Malacensi tyrannis 128 d mors ibid. c.
Georgius Botellius ad Abdalā Camparis dynastam adsciendum Malaca missus 104 d.ad reconciliandas circa Malacam nationes 105 b.Malacam redit ibid.eius cum Linguæ rege prelium nauale 104 e f. victoria ibid.vitæ periculum 105 b.in eum Alodini Bintani regis insidiæ ibid.
Georgius Capralius Bazaini oppidi præfectus 294 f. Malacæ 169 c. Indiæ præsor 294 f. Ciembem insulam circumsedet 300 d.e 310 e.eius res præclarè gestæ 300 d e.
Georgius Castrius ad Bandam missus 188 d.Ternatis arcis præfectus 220 c.
Georgius Menesius Ternatis præfectus 176 e.à Garzia in vincula coniectus 178 f.Garziam perduellionis condemnat 179 a.Tidorem diripit & incendit 188 f. vinctus in Indiam remissus 191 c.eius cum Garzia iurgium 177 a b.cum Aroczio & Ternatēsibus simultates 189 b c.& seq.cum Garzia 176 e f. & seq.cum sociis 190 e.in Tabonæ præfidem crudele supplicium ibid & seq.ei Tidoris Castellanorum arx quo pacto dedita 189 a.
Georgius Vasæus societatis Iesu in Congum missus 299 b.christianam rem egregiè administrat ibid. quot templa in Congo constituxit 300 d. in Lusitaniam redit ibid.
Gerū insula 48 d. Ogyrim olim fuisse quidam volunt ibid.
Gicum castellum à Lusitanis captum 196 f.
Gidda Arabiæ vrbs 122 d.124 d. f 137 b.214 f.à Campsone Sultano deficit 122 f.ab Hocceno Persa munita ibid ab incolis metu Turcarum relicta 225 a.à Soario tentata 125 a. eius situs ibid. ad eam Turcarum classis reparata 137 b.
Gini Decani regni gens ab Idalcane deficit 140 d.
Goa vrbs 16 d.54 d.78 e 82 f.100 e f.102 d.126 d.202 e. 211 b. 233 a.238 c.250 e.267 c.269 b.271 c. Albuquercio dedita 83 c.ab eodem capta 87 c. Indici imperij sedes destinata 84 d. obsidione liberata 96 e. ab Idalcane obsessa 84 & seq 94 & seq.127 b c.à Lusitanis deserta 85 & seq.
Goæ Archiepiscopus successiones Prætorum conseruat 161 c.bellicus apparatus repetitus 83 c. christianæ religionis incrementum 330 d. cœnobium Dominicanorum conditum 270 e. D.Francisci à quo 152 c nouo regulo opertum 181 c. incolæ 84 c.eorum motus & seditio ibid. d. in Lusitanos perfidia ibid.e f. principes capti & supplicio affecti 84 f. mœnia versus mare à quo constructa 181 c. opulentia 82 f. D.Pauli collegium 307 c.sacellum 330 e. in ea Xauerij corpus conseruatur 308 d.summum periculum 126 & seq. Quæstor Prætorum successiones conseruare solitus 101 c.situs 82 f.84 d. supplicatio ob pulsos hostes decreta 96 e f. templum D. Dominici 270 e. D. Francisci à quo conditum 152 e.D.Mariæ virginis Vada Lujana à quo 101 b.326 d.maximum à quo absolutum 181 c. D. Thomæ 138 e.Tidoris rex quā pompa excipitur 291 b.&seq. 293.valetudinarium publicum instructum 296 f.
Goam D.Thomæ reliquiæ Mylitenes translatæ 157 e.
Goga Cambaiæ oppidum destructum 266 e.
Gogala prope Dium oppidum à quo exhibitum 70 e. Rumepolis dictum ibid.
Gomezius Sequeria ignoti nōminis insulam invenit 166 f.
Gotmezius Arius Ternatensi arci præfectus 181 f. ad conquirenda cibaria missus 290 e f. inde receptus in arcem redit ibid.
Goterrius Monroius Goæ præfectus 126 d. Goæ statum perturbat ibid.& seq. eius cum Calderia simultas 126 d.
Gotum Iaponiæ insula 240 f.
Gradaametes Adelis ac Zeilæ tyrannus 221 c. Abassiam vastat ibid.& seq. Gammam obtruncat 224 f. Solimani Turcæ stipendiarius 221 c. eius cum Lusitanis prælium 223 e. clades ibid. & seq. 225 a. fuga 224 d.victoria de Lusitanis ibid. e f. mors 225 a.
Græci in Florentino cōcilio Primatum Romani Pontificis agnouēre 325 a.
Gregorius Cerrana è societate Iesu in Brasiliam 318 f.
Gregorius XIII. papa 302 e.ei à Iaponiæ regibus obsequium defertur ibid.e f.
Guadalaiaræ Castellani ex arce Cananorensi felix eruptio 58 d.
Guardafu olim Aromata promontorium 16 d. Africi littoris in orientem limes ibid.
Guetaria Vardulorum oppidum 144 e.
Guinea AEthiopiæ Hesperiæ regio 278 e. quando inuenta 4 f.vnde nomen habet ibid.eius incolæ ibid. eorum prima cum Lusitanis commercia 5 a.victus 4 f.situs ibid.eam cur prisci desertam putarūt 5 a.
Guzarates Cambaiæ populi 69 b. 219 b c. 255 a. 265 a. eorum mores 69 b.
Gymnosophistæ Græcorum 24 c.

H.

Hales Armuziæ dynasta 106 d.
Hali Bazaini oppidi præfectus 183 b c. Diensis classis 180 f.cum Lusitanis prælium ibid. & seq. 185 c, fuga 181 b.
Hamedes Armuziæ dynasta interemptus 105 c. eius dominandi libido ibid.d.
Hametes Mocrini dynastiæ cognatus Bahareno insula excedit 151 b.
Hector Sylueria 180 f.& seq.Adenum venit 187 b. eū Adeni rege quale fœdus inijt ibid. c. ad Arabicum mare custodiendum mittitur 185 b. Bazainum oppidum capit & incendit 183 b c. & seq. Cambaianos agros vastat ibid.a. Dofarem diripit 186 f. Erythræis faucibus præest ibid. Mazuam & Dalecam insulas Lusitano regi subijcit ibid.
Helena Dauidis Abassinorum regis auia 96 f. eius ad Lusitaniæ regem literæ 103 b.
S.Helenę insula 211 b à quo inuēta 36 d.eius situs ibid.
Henricius Pacensis arcis præfectus arcem fœdè deserit 159 c.& seq.
Henricus Alphonsi Congi regis filius 97 a. Romam missus ibid.
Henricus Cardinalis Lusitaniæ Eborensem academiam condidit 270 d.
Henricus Franciscanus Indiam cum Capralio missus 29 c.Sepiæ vrbis episcopus ibid, eius vitæ periculum 34 e.
Henricus Henricius è societate Iesu Paeuanis præfectus 312 e.à Malabaribus captus ibid è vinclis ereptus ibid.f.
Henricus Ioannis Lusitaniæ regis filius 3. a. equitum ordini præest ibid. b.eximios Africæ tractus lustrat 4 c. & seq. D.Virginis templum in Olisiponensi portu construxit 20 e.eius castitas & pietas 30 a.
Henricus Menesius Arabum aliquot naues capit 162. d.Calecutanæ arci subsidia mittit 164 d.arcis obsidionem soluit 166 d.arcem destruxit ibid. in Calecuti portu naues incendit 162 e. Cocinum venit ibid.d.163 a. 166 e. Coulettum Calecuti oppidum expugnat 162 e f.Goæ præfectus 161 c. Indiæ prætor ibid.& seq.167 b.Pananem incendit 162 d. eius de Calecutanis victoria 166. d. mors ibidem e.
Heroum vrbs Suezium 16 e.
Hesperides insulæ 28 e.& seq.50 e.144 e.
apud Hesperios nauigandi inscitia ante hoc seculū 2 f.
Herruriæ disciplina auguralis 24 f.
Hieronymiani monachi Olysipone 29 a. ad Aquas Lupias 96 e.ab Emmanuele rege præcipuè culti 29 b.
Hieronymus Menesius Bazaini præfectus 253 b.
Hieronymus Osorius Lusitaniæ regis chronographus 43 c.121 b.140 f.
Hieronymus Texeria ad Malacæ regem legatus 80 e. fœdus cum eodem init ibid.
Hierosolymæ captæ à Turcis effigies in vexillo depicta in Lusitania conseruatur 77 e.
Hocenus Persa Mir Amirasen dictus 121 a.primæ AEgyptiæ classis in Indiam præfectus 70 d. secundæ legatus 123 a. in Camarano arcem exstruere tentat ibid.b.Dium venit 70 d. Giddam munit 122 f. Laurentium Almeidam inopinato opprimit 71 b. à Solimano interficitur 124 d. eius ad Campsonē literæ 122 e.ad milites oratio 123 c.cum Francisco Almeida pugna naualis 76 e f.& seq cum Laurentio 71 c. 72 d. clades 77 c.ad Cambaiæ regem fuga ibid.a.122 d.
Hoxiones Sinarum sacerdotes 117 c 119 b.
Hudia vrbs Sionis regni caput 129 b.
Hyems in India Maio mense incipit 85 b.

I.

Iacapatinus fluuius 134 d.
Iacobitarum hæresis in AEthiopia 55 c.
D.Iacobus Apostolus Hispaniæ præses 88 e. 235 c. à Lusitanis in prælio inuocatur 92 d.235 c.260 e. 269 a.ijs opitulatur 88 e.235 c.
D.Iacobi arx ad Quiloam à quo constructa 50 f.Cōpostellano templo quæ ab Albuquercio cōsecrata 88 e.insignia ibi.propugnaculū in arce Diēsi 257 b. tormentario puluere disiectum 262 e.
Iacobus Almeida 267 c.eius forte facinus 269 a.
Iacobus Bermudius Castellanus Dominicanus in Indiam venit 270 e.
Iacobus Borbanus Ioannis Albuquercij Goæ episcopi comes 218 f.& seq.226 e.
Iacobus Botellius exul in India 210 f. & seq. paruā biremi Lusitaniam petit 211 a b.
Iacobus Canus Africæ littora lustrat 6 d. Congi regnum primus detegit ibid.e.in Lusitaniā redit ibid. iterum in Congum delatus vlteriora lustrat ibid.f. Congi regem adit;eique fidem suscipiendam suadet ibid.e.& seq.
Iacobus Congi rex 299 b c.
Iacobus Diazius in Abassiam missus 299.b c.
Iacobus Diazius è societate Iesu in Congum missus 324.f.
Iacobus Fernandes Pacensis Beianus 89 b. Socotoræ arcem diruit ibid.
Iacobus Guaia 257 b.
Iacobus Lacteus Cambaicam oram ad Dium tuetur 255 b.eius forte facinus 256 d c.
Iacobus Lupius Azeuedius Molucensi mari præfectus 200 f.eius res præclarè gestæ ibid.
Iacobus Lupius Sosa Diensis arcis præfectus 219 b.
Iacobus Ortizius Visensis episcopus Patieci res gestas pro concione laudat 47 a.
Iacobus Sylueria Bandoram diruit 206 f. Batainum capit 207 c.Calecutum incendit 186 d e. Cambaiæ oræ præfectus 206 e. 207 c.eam vastat 206 f. & seq.208 Mangalorem expugnat 186 f. incendit 187. a.delet 207 a. Patē & Patanem oppida diripit 207. a.Tanahensem dynastā pellit 206 f.eius cum Cambaianis prælium 207 c.victoria 208 d.
Iafanapatani Ceilaniæ tyrannus in Manarensem ecclesiam sæuit 235 a.
Ialophi AEthiopiæ occiduæ populi 13 a. desultoria arte & agitandi peritia insignes ibid.b.
Iaponia insula 16 c.240 e.à quibus inuenta 247 b.eius aer salubris 241 a.animalia 241 b.arbores ibid. descriptio 240 & seq.ad fidem conuersio prima 271. longitudo & latitudo 240 f. montes 241 a.palatini seu præfecti 243 c.& seq.sacerdotes 244 d. 245. b.satrapiæ 240 e.situs ibid f.sterilitas ibid.
Iaponij armis dediti 242 f.Europæis in moribus planè contrarij 243 a b. eorum ædificia 242 e. arma ibid.f. Chia potus ibid.d cœnobia 242 e. conuiuiorum ratio 241 c.Dij 245 b c.forensis res 246 f hospitalitas 241 c.Imperator 247 a.literæ 242 f. mores 241 b c.& seq.244 & seq.reges fœdus cum Lusitanis expetūt 308 f.regibus demortuis diuini honores tribuuntur 245 c. rei quomodo plectūtur 246. e f.religio 243 b.sermo 242 e f.templa ibid.e.tyrānis 246 d. vestis 242 f & seq. virtutes 244 e f.& sevitia 245 b c& seq.ijs quæ pretiosa 242 d e.276.
Iaua maior insula 16 c. 97 c. eius fertilitas 97 c. incolarum ingenia ibid.
Iaua minor insula ibid.
Iazius Sarmata Diensis dynasta 70 d.146 f. à Turcis infans in seruitutem abductus 70 d. Albuquercio benignè excipit 102 d.ab Almeida pacem petit 78. d.ad Cambaiæ regem fugit 147 c. Dium insulam & vrbem à Cambaiæ rege iure beneficiario accipit 70 e.munit ibid 147 b.Hocenū AEgyptiæ classis præfectum benignè excipit 70 f.cum eo contra Lusitanos se coniungit 72 d. Melicus dictus 70 e. Rumepolim condit ibid.eius contra Lusitanos bellicus apparatus 147 b c. in eos fraudulenta beneuolentia 147 a.odium 105 c.147 a.nauis inexpugnabilis 77 b. prælium cum Lusitanis 72 e f & seq 76. e f.& seq.sagittandi peritia ibid.d e.
Ibiragiari Americæ populi Christiana sacra expetunt 319 b.
Ichara in Persico sinu insula & vrbs 149 b. nunc Bahanum ibid. & seq.
Ichthyophagi Africæ populi 15 c.
Idalcan. Decanij rex 54 d.83 a. 105 c. ab Albuquercio 5 quis conditionibus pacem impetrat 96 f.Bardesiana & Salsetana pottoria repetit 267 c. Ciaulanos agros vastat 186 e.Concanum recuperat 158 c. Goā exercitu petit 84 d.recuperare tentat 94 e. obsidet 85 b.127 b c.cum Lusitanis pacem init 127 b.ad Taracolum tuendam profectus 87 a.eius bellum cum Narsingæ rege 94 e.139 b c.cum Nizamaluco 186. e.clades 139 c. inducię cum Narsingano 127 b. paer 54.d.
Ignatius Loiola Cantaber 304 d.320 f.Societatem Iesu instituit 228 e. eius ad Abassiæ regem epistola 321 b.& seq.obitus 329 c.& seq.
Illeos Brasiliæ colonia 295 a.
Illyrici duo Christiani deserta fide ad Calecutanos transfugiunt 40 e. tormentariam fabricā illos docent ibid.pœnas perfidiæ morte luunt ibid.
Imaginum vsus quàm antiquus in ecclesia 88 d.
India 16 d.equis carer 83 c.152 d.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Indorum promiscua coniugia 26 d. hæreditariæ successiones 26 d.
Indus fluuius 16 d. 69 a.
Innocentius VIII. Papa 9 a. crucis vexillum consecratum Lusitaniæ regi mittit 8 f.
Insubres duo transfugæ Calecutanis tormentariam fabricam produnt 40 c.
Insulæ aliquot desertæ Italiæ oppositæ à Magaliane inuentæ 143 b.
D. Ioannis propugnaculum in arce Diensi 260 f. & seq. tormentario puluere disiectum 261 c. & seq.
Ioannes Albuquercius Franciscanus Goæ episcopus 218 f. 233 a. Xauerium benignè excipit 233 b. eius mors 327 b.
Ioannes Almeidæ Quintelani facinus audax 134 c f.
Ioannis Ataidij facinus egregium 269 a.
Ioannes Azpilcueta Nauarrus è societate Iesu in Brasiliam missus 295 a. rem Christianam egregiè administrat 296 f. eius mors 319 a.
D. Ioannis Baptistæ festum celebre 154 b. templum in Congo à quo condirum 300 d.
Ioannes Barrius historicus 16 d. 40 f. 43 c. 54 c. 121 b. 140 f. 144 f.
Ioannes Beira è societate Iesu in Indiam missus 247. b. in Molucas 271 b. Christianam rem in Mauricis egregiè administrat 301 b c. eius patria 247 b.
Ioannes Butuanius rex baptizatur 201 c.
Ioannes Castrius Indiæ prætor 247 b. Aerium Ternatis regem benignè excipit ibid. c. Cambaiam vastat 268 d c. Dabulum incendit ibid. Diensi arci subsidium mittit 256 f. 262 f. succurrit 265 Goam triumphans ingreditur 269. Patanem & Patem vrbes incendit 268 c. Pōdā euertit 267 c. Prorex Indię fit 269 b. Rumecanis castra expugnat 266. eius laus 269. c. libri & opera 269 c. & seq. magnanimitas 264 c. mors 269 c. 271 c. pietas 270 d. prælium cum Idalcanis exercitu 268 f. & seq. victoria 267 b. 269 b c. vitæ descriptio ibid. c. & seq. ad eum Ioannis Lusitaniæ regis literæ 247 c. & seq.
Ioannes Carriagius Goanus ciuis interficitur 269. b.
Ioannes Colonienſis pro confessione fidei Catholicæ occisus 283 c. & seq. eius caput Armuziam delatum honorificè sepultum 284 d. ad Gasparē Berzeum literæ 283 c.
Ioannnes Congi rex I. baptisatur 9 b. Lusitaniæ regis legatos benignè excipit 6 f. 8 f. in vitia relapsus Christianam religionem pessundat 10. eius ad Lusitaniæ regem legatio & munera 7 a b. liberi 9. b. vxor ibid mors 11 b.
Ioannes Conimbricēsis nauclerus S. Raphaelis 20. d.
Ioannes Consaluus Materiam insulam inuenit 4 c.
Ioannes Consaluus Societatis Iesu in Brasiliam missus 318 f.
Ioannes Crucius Paraŭas conuertit 227 a.
Ioannes Deza Malabaricæ oræ præfectus 175 a. eius de Calecutanis victoriæ 179 b.
Ioannes Fernandus Correa Remanacetis præfectus 289. c.
Ioannes Fernandus Xauerij in Iaponiam comes 273. c. 275 a b. 276 c. Amangutij Christianis præest 302 c. 304 c. concionatur 277 a. eius patientia ibid.
Ioannes Focatia ad Papuas insulas missus 200 f.
Ioannes Gometius Calderiam per insidias interficit 126 c. ab Ancostanę obtruncatur ibid.
Ioannes Gometius ad Maldiuæ regem legatus 135 c. pacem & fœdus cum rege init 136 d. arcem exstruit ibid. ob tyrannidem interficitur ibid.
Ioannes Homo Lusitanus vitæ periculum miraculosè euadit 51 b.
Ioannes Lima Calecutanæ arcis præfectus 163 b. arcem contra Calecutanos fortiter defendit 163. 164 & seq. ex arce erumpit 163 c. Malacę regiam oppugnat 92 d e. eius audacia & periculum ibid. e. 165 c.
Ioannes Lupius è Societate Iesu ad S. Thomæ coloniam missus 304 d.
Ioannes Lupus ad Tanoris regem Goam deducendum missus 292 c.
Ioannes Lusitanię rex I. 3 a. Septam vrbem capit ibid. vxor & liberi ibid.
Ioannes Lusitaniæ rex II 5 b. cum AEthiopiæ Hesperiæ regulis societatem init ibid. Bemoinum Ialophorum regem in regnum restituit 13 c ad Indiam & AEthiopiā explorandā varios mittit 16 f. eius in Fernādi regis legatos iocus 14 f. legatio ad Congi regem 7 b c. mors 8 d. vxor 7 b. 18 d. inter cū & Fernandum Castelliæ regem de insulis nouis inuentis simultas 14. per Papam quomodo sublata 15 a.
Ioannes Lusitaniæ rex III. 157 b. 199 c. 202 c. 208 f. 218. f. 227. 230 c. 238 f. 267 c. 269 b. 294 d. 299 b. 304 d. 321. e. 324 f. 330 f. in cultum diuinum propensus 157 b. regnum quo anno iniit ibid. eius ætatis anni 331 a. edictum de caryophylli emptione à Lusitanis contemptum 176 f. de Indiæ prærura 175 a. legatio ad Abassiæ regem 32 4 f. literæ ad Goæ quæstorem magno motus faciunt 168. f. & seq. ad Indiæ prætorem 247 c. & seq. mors 331. a. vxor 234 f. ei corona aurea ex Adeni vectigali Armuziæ fabricatur 187 c. obsequium à stipēdiatiis regibus offertur 157 b.
Ioannes Machiadus Lusitanus exul 85 a. ad Albuquercium à Camalcane legatus ibid. Goam deserēdam suader ibid. ad Lusitanos Goæ obsessos transit 95 a. maritimę ad Goam oræ præfectus 100 f. eius apud barbaros auctoritas 94 f. consilium prudens spretum 126 f fortitudo 127 a. in liberos miserandum facinus 94 f. ad Lusitanos apostatas exhortatio 95. a. ad Fernandum Montoium oratio 127 a. mors ib. pius zelus 94 f.
Ioannes Marianus in Congum missus 88 f.
Ioannes Mascarenias Diensis arcis præfectus 252 c. arcem munit 253 c. 255 b c. egregiè tuetur 256 & seq. 258 & seq. 260. & seq. 262. & seq. Indiæ prætor nominatus 270 c. eius ex arce eruptio 263 c. 266. in Cābaianos sæuitia 267 ad suos oratio 254 f. & seq. 263. b. ad Sofarem literæ 255 c. & seq. ad eiusdem postulata responsum 254 c f. ad eum Sofaris literæ 252. f. & seq.
Ioannes Mendoza Indiam petit 277 c. eius liberalitas 278 d.
Ioannes Meria Goæ subsidio venit 153 c.
Ioannes Mesquita Goam venit 326 f.
Ioannes Momoiæ dynasta Christianus fit 194 c f. vxorem & liberos interficit 196 d. eius in fide constantia ibid.
Ioannes Nonnius Barretus societatis Iesu presbyter 321 a. Patriarcha AEthiopiæ ibid. Goam venit 326 f. Goæ episcopatum oblatum respuit 327. b.
Ioannes Noua Calecus Indiam petit 35 c. Conceptionis B. Mariæ insulam inuenit ibid. S. Helenæ insulam 36 d. eius cum Calecutanis nauale prælium 36 d.
Ioannes Olisiponensis Mascati præfectus 310 c. Masceatum Turcis dedit ibid. in vincla coniectus ibid.
Ioannes Pauli Iaponij famulus baptisatur 271 c.
Ioannes Peretia Goæ præfectus 202 f. Racioli arci succurrit ibid. ad milites oratio 203 a. prælium cum Cambaianis 203 b. victoria ibid.
Ioannes Petreij in cruce extollenda præclarum facinus 217 b c. mors ibid.
Ioannes Pimilaranus rex baptisatur 201 c.
Ioannes Sebastianus Canus totum orbem circumnauigat 144 c. eius patria ibid.
Ioannes Serranus Magalianis socius 143 a. à sociis in Subo insula destitutus 143 c. & seq.

Ioannes Sianius rex Christianus fit 236 & seq baptisatur 237 b.
Ioānes Sylueria Quiloa Goam venit 127 c. Columbanæ arcis præfectus 131 b. 144 f. societatem cū Maldiuano rege init 135 c.
Ioannes Tanoris rex Christianus fit 291 b. Goæ quomodo exceptus 292. 293 & seq confirmatur 293 c. in patriam redit 294.
Iogues Brachmanæ in India 24 e. 54 f. Armuzię ad fidem conuersi 288 e f. 289 a. eorum mores & instituta 24 c. 288 e f.
Iordanus Freita Lusitanus 203 a.
Iordanus Ternatis præfectus Aerium regem vinctū Goam mittit 247 c.
Iosephus Anchieta Cantaber è societate Iesu in Brasiliam missus 318 f.
Iosephus mathematicus Ioan. II. Lusitaniæ regis medicus 5 c.
Ismael Sophus Persarum rex 61 a. eius ad Albuquercium legatio 106 f. & seq. ad Armuziæ regem 65 b. ei tormenta bellica ab Albuquercio missa 107 b.
Isufus Sofalæ prætor Lusitanos benignè suscipit 51 c. eius mors 52 f.
Itamaraca Lusitanorum in Brasilia colonia 295 a.
S. Iuliani fluuius in America 142 f. à quo inuctus ibid. eius situs ibid. incolæ circa cum gigantes & fieri ibid.
Iulij II. Papæ mors 102 c.
Iulius III. Papa 320 f.
Iuncus quale nauis genus 82 e. 113 a.
Iusarcanis Abassinæ legioni ad Dium prefectus 257 c.
Iusurandum etiam etnicis seruandum 132 f.

L.

Lacerti in Cananoris regno ad crocodili effigiem 35 b.
Lacsamana Mamudianæ Malacensis classis præfectus 97 c. 129 a.
Lacus interioris AEthiopiæ trium Africæ amnium fons 9 a b.
Lamensis regulus Lusitano stipendiarius 55 b.
Lanciara nauis genus 170 f.
Lantea apud Sinas nauis 113 a.
Laqueximena Bintani præfectus Serrani nauem oppugnat 171 b.
Lara Carmaniæ vrbs 68 d.
Larecij Regis exercitus ad Albuquercio fusus 68 d.
Laudinus Baciani insulæ dynasta 156 c.
Laurētianā Philippi Catholici regis bibliotheca 112 d.
Laurentius Almeida Francisci filius AEgyptios Arabasque negotiatores intercipit 52 a. Cananoris portum victor introit 53 c. Ceilanum insulam detegit 54 c. societatem cum eiusdem regulo init 55 a. 130. c. ad Ciaulum ab AEgyptia classe oppressus 70 f. & seq. rumoribus de classe cur nō credit 71 a b. Cocinum venit 54 d. 55 a. Colanum cum classe mittitur 51 a. Malabaricum mare custodit 69 a. ad Maldiuas missus 54 c. Mariæ virgini templum vouet 53 b. Pananem oppugnat 60. eius corpus ad sepulturam à Mahometanis quæsitum dignosci nequit 73 c. fortitudo 60. magnanimitas 72 e f. mors 73 a. nauis in saxa impingit 72 c. à Dienſibus & AEgyptijs expugnata 73 a. prælium nauale 53 b c. vitæ periculum 60 c.
Laurentius Brittus Cananorensis arcis præfectus 57. b. arcem egregiè contra Calecutanos & Cananorenses tutatur ibid. & seq. ex ea erumpens hostes fugat 58 d.
Laurentij Fretij Cati facinus insigne 73 a. mors ibid.
Laurentius Marchesius 315 b.
Laurentius Morenus Lusitanus Repelini vada contra Calecutanos custodit 41 b.
Laurentius Syluius Castellanus Turumbacum Armuzienſium aquationem custodit 67 b.
Leæna Africæ mons à quo primùm detectus 4 d.
Leo X. Papa 102 c. ad eum Emmanuelis Lusitaniæ regis legatio & munera ibid.
Lequij populi 16 e. 48 d.
Leuca quale mensuræ genus 3 c.
Li Sinarum mensura 112 c.
Linguæ rex Abdalam Camparis dynastam bello premit 104 d.
Longum oppidum à Lusitanis incensum 179 a.
Loytiæ Sinarum iuris periti 114 f. 116 f.
Lucopinæ insulæ 99 a. ad eas Francisci Serrani naufragium ibid.
Ludouicus Menesius Armuziam missus 155 b.
Ludouicus Piræus nauarchus irrita Indica nauigatione Olisiponem redit 29 c.
Ludouicus Romanus Patricius in India 53 a.
Luianus sinus 101 a. in eo Albuquercij naufragium 101 a.
Luitisius rei bellicæ apud Sinas præfectus 115 a.
Lupus Azcuedius Pacensi arci succurrere tentat 160 d.
Lupus Brittus in Ceilanum missus 144 f. arcem Columbanam munit 145 a. Columbum oppidum inuadit ibid. b. in arce obsessus ibid. c. & seq. ex ea erumpit 146 e. eius prudens factum 145 b c. cum Cingalis pugna 146 c f. victoria ibid.
Lupus Soarius Aluarenga Adenum venit 142. 125 c. eius deditionem repudiat 124 f. eius portu exclusus 125 c. Arabum naues capit & diripit 47 a. Calecutanos fundit, fugatque 46 f. ad Camaranum venit 124 f. 125 a. arcem ab AEgyptijs inceptam demolitur ibid. b. Ceilanum insulam classe petit 130 c. Columbanum regem stipendiarium facit 131 b. in eius regno arcem exstruit 131 a b. Cranganorem incendit 46 f. Cocinum venit 107 c. 131 c. Giddam petit 124 f. & seq Indiæ prætor 107 c. 124 c. 129. a. Zeilā Africæ emporium delet 125 b c. eius classis 124 c. cum Columbano rege fœdus 131 b.
Lupus Vasæus à S. Pelagio Bacanoris fluminis ostiū expugnat 168. Calecutanū littus vastat 180 d. classem instruit 181 c. Cocini præfectus 167 c. ad Dabuli excidium tendens à præfecto mitigatur 168 f. imperij cupidus 175 a. Indiæ prætor cum conditione 167 c. iterum ex diplomatibus 169 c. Mahometanas naues diripit & incendit 168 e. Mascareniam in vincula conijcit 174. Porcam oppidum capit & diripit 180 e. Sampaius dictus 167 c. Termapatanū Calecuti portum petit 179 c. eius per Indiam ædificia 181 c. & seq. de prætura cum Mascarenia disceptatio 173 & seq. prælium nauale 180 d. victoria ib. & seq.
Lusitani cuiusdam captiui egregium fidei specimen & mors 97 b.
Lusitani cuiusdam peditis facinus forte 183 b.
Lusitani 17. ab AEgyptijs capti Selymo Turcarum imperatori donati 125 b. 70. Apostatæ 94 f. in Lusitaniam remissi 96. c. in eos seuera Albuquercij animaduersio ibid. cum Castellanis in quærendo nouas terras certant 15 a. 17. à Dienſibus capti Cambaiano regi donati 179 b. in duas factiones in India diuisi 174 c. interempti ad Armuziam 153 a. ad Colanum 51 a. à nauigandi peritia per Europam celebres 14 d.
Lusitanorum de Albuquercio querelæ 66 d. 84. e f. ardor in Dienſis portus oppugnatione 76 f. & seq. cædes 179 c. 187 c. clades ad Acenum 141 c. ad Armuziam 153 a b. ad Bintanum 142 d. ad Bonæ spei promontorium 78 f. ad Calacinum 136 e f. ad Calecutum 79 b. ad Ciaulum 73 b. ad Malacam 82 c. ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matuam 137 a. ad Pondam vicum 127 a. ad Quiloã 137 a. à Sinis 160 e f. in Columbana arce periculum 146 d. apud Malaccenses invidia 105 a b. modernorum luxus 77 c. naues quatuor submersæ 33 b. naufragium ad Catuæ flumen 179 c. nauigationis limites quæ 15 c. 16 d. nomen in oriente celebre 132 a. pugnandi mos qualis 150 d e. quinque fortitudo, & stupenda victoria 134 e f. rapacitas & crudelitas ad Brauam vrbem diuinitus vlta 55 c. in Sinas iniuriæ 121 a. in Ternate inter se dissidia 176 e f. & se. veterum frugalitas 77 b.
Lutherianæ hæresis quiddam simile apud Iaponios 245 b c.

M.

MAcazar insula 201 a. & seq. 235 a b. eius incolæ fidem experiunt ibid.
Macis aromatum genus in Banda insula 98 e.
Madaba regni Cambaiæ vrbs regia 147 a.
Madagascar nunc S. Laurentij insula 15 c. 55 a. 169 c. à Tristano Acunia exploratur 55 a. fertilitas ibid. incolæ ibid.
Maddena gens 17 a.
Madrafaba Cambaiæ portus ab Iazio Diensi dynasta munitus 152 d.
Madrafaxaus Cambaiæ rex 70 b. Mamudij pater ibid. a augurijs deditus ibid.
Mademalucus Mamudij Cambaiæ regis tutor 213 c.
Magadaxus Saracenorũ vrbs 28 e. 51 c. à Gamma quassata 28 e.
S. Magi tres à S. Thoma Apostolo conuersi 38 d.
Magallanici freti inuentio 143.
Mahometanorum in Christianos odium 21 c. 22, 27 b. 48 c.
Mahometes Anconinus Quiloæ rex 50 f.
Mahometis templum in vrbe Mascato destructum 62 f.
Maimames Mahometanus Calecutani regis ad Campsonem Aegypti legatus 48 c. 70 d. classem Campsonis Dium adducit 70 d. orans globo discerptus 72 d. inter Diuos à suis relatus 73 b. eius ad Cãpsonem oratio 48 c.
Mainum flumen 180 f. & seq.
Malabarici regni ædificia 26 d. cæli mira variatio 23 c. Dij 24 f. incolæ in quatuor ordines distributi 24 littus quantum à Melinde distat 23 c. situs ibid. suburbia qualia 26 d.
Malaca Indiæ vrbs 16 d. 48 d. 79 c. & se. 89 a. 103 c. 173 a. ab Albuquercio oppugnata 91 c. & se. 93, expugnata & direpta 93 c. incensa 91 a. eius arx à Lusitanis constructa 94 d. ab Alodino oppugnata 129 c. per fraudem pæne capta 98 a descriptio 91 c. incolæ bellicosi ibid. mores 97 a. 128 opulentia 93 c. situs 48 d. 91 c. templum Salutationis Angelicæ 94 d.
Mãldiuæ insulæ 54 c. 135 a b. 175 a. earum fertilitas 135. incolæ 135 c. rex stipendiarius fit Lusitano 96 f. situs 135 a. in ijs palma fructifera arbor ibid.
Maldiua insula 135 c. in ea arx à Lusitanis constructa 136 d. à rege, Lusitanis interfectis capta ibid.
Mammaluci milites AEgypti robora 69 b in Indiam ad expellendos Lusitanos missi 70 d. corũ ad Dium cædes 77 b.
Mamudius Armuziæ rex Zeifadini filius 155 b. pacem cum Lusitanis init ibid. c.
Mamudius Cambaiæ rex 69 a 79 c. 122 d. 148 d. 149 a. à Calecutano in Lusitanos incitatur 69 a. ab Aegyptio Campsone auxilia per legatos petit 69 b. Mahometanus est ibid. ad Giddam muniendam pecuniã cõtribuit 122 c. eius pater 70 e. ad eum Albuquercij legatio & munera 105 c.
Mamudius alter Cambaiæ rex 213 c. 257.
Mamudius Malacæ rex Arabs 89 c. 90 d. à Sionis rege deficit 80 c. fœdus cum Lusitanis init, & perfidè vio lat ibid Lusitanos captos Albuquercio restituit 91 a. eius bellicus apparatus 90 c. & seq. de bello consultatio 91 b. fraudes 90 f. fuga 92 c. & seq. insidiæ in Lusitanos 80 f. 81. 92 f. mors 93 c. prælium cum Albuquercio 91 c. & seq. vitæ periculum 92 e.
Manar insula 226 f. incolæ ob fidem vexantur 255 a.
Mandarinum Sinarum præcipua lingua 112 c.
Mandingæ rex 14 d.
Mandioca farina Brasilica 32 e.
Mandoa Indiæ regnum 69 b.
Mandous dynasta 208 f.
Mangalor Cambaiæ oppidum deletum 207 a.
Mangalor Narsingæ emporium à Lusitanis expugnatum 186 f. direptum & incensum 187 a. eius dynasta interficitur ibid. dynastæ fraus 186 f.
Mangatis fluuius 34 f.
Mantelum Amboini oppidum Christiana sacra suscipit 200 f.
Maquienum insula 161 b. 178 e f. 189 a.
Mariacum oppidum Tidoris insulæ caput à Ternatensibus captum & incensum 161 b.
D. Mariæ virginis imago apud Sinas colitur 118 d. templum ad Aquas Lupias in Lusitania 96 d. Cananore 53 c. Goæ 96 f. 101 a. 107 c. Malacæ 94 d. in Mazua insula 138 d. in Socotora 56 c.
Martabanum Pegusiorum emporium 132 d.
Martinus Alphonsus Carualhalius Persam in bello ad iuuat 221 a.
Martinus Alphonsus Mellus à Sinis oppressus malè mulctatus elapsus 160 f. eius in socios Sinarum iniuitia ibid.
Martinus Alphonsus Sosa Indiæ prætor nominatus 220 f. Indici maris præfectus 208 d. eius laus 200 f.
Martinus Bohemus mathematicus Ioannis Monterei alumnus 5 c.
Martinus Correa Longum oppidum capit & incendit 179 a.
martinus Ignatius Carquicianus Cantaber ad Moluccas cum Castellanis venit 176 d. Tidorem insulam munit 176 e. eius mors ibid. f.
martinus Villanouanus comes 103 a.
martinus V. Papa 4 c.
martius mensis Lusitanis ad iter Indicum aptus 29 c.
mártyrium Antonij Criminalis 290 c. Carigiorum 319 b. Christophori Gammę 224 f. Confalni Syluriæ 329 a. Ioannis Colonicnsis 283 c. Ioannis Petreij 217 b. Ioannis Sosæ 320 d. Manarensium 235 a. Petri Correæ 320 d. Rotherici Boti 153 b. D. Thomæ Apostoli 37 c.
mascatum Armuziæ oppidum 61 c. à Lusitanis direptum & incensum 62 e f. eius præfectus Lusitanos benignè excipit 62 d. in fide permanet 153 c.
massagetæ Africi populi 108 d.
materia insula à quibus inuenta 4 c.
mathani rex Magalianem ex insidijs interficit 143 b. eius cum Subi insulæ regulo bellum ibid. pax qua conditione inita ibid.
Matthæus Armenius Abassini regis legatus ad Lusitanum 96 f. qua pompa Goæ exceptus 97 a. ab Emmanuele in Lusitania 103 a. à nauarchis Lusitanis diuexatus 103 a. 117 c. in patriam redit 137 c. & seq. ob eius reditũ Abassinorum gaudium 138 d e.
matua Mombazæ vicus 136 f. eius incolæ aliquot Lusitanos interficiunt ibid. & seq.
mauricę insulæ in Molucis 188 e. earum fertilitas ibid. de ijs Moluceæ reges inter se contendunt ibid.
mauritania Africæ pars 15 c. eius fertilitas 18 f.
maurus monachus Hispanus Sinai montis antistes 49 b. à Campsone Aegypti Sultano ad Pontificem maximum missus ibid.
maxchizius Bengalensis arcem Malaccensem per fraudem

dem capere tentat 96 d.
Mazua Arabiæ insula 137 c. Lusitanis subiecta 166 f. Ptolemais olim 137 c. eius descriptio ib.
Meacum Iaponiæ vrbs 275 & seq.
Mealis exsulis conatus irriti 239. & seq. 318 d. eius filia conuertitur 330
Meca Arabiæ ciuitas Mahometis sepulchro nobilis 36 c. 47 a. 49 b. 107 b. 122 d. 184 d. 186 f.
Mehum insula 102 d. S. Crucis à Lusitanis dicta ibid. eius situs ibid.
Melchior Carnerius è societate IESV Nicenus episcopus 321 a. 327 b. rem Christianam apud Sinas administrat 327 b c.
Melchior Caruallius ad Pegusiorum regem legatus 132 d.
Melchior Nonnius societatis Iesu presbyter in Bazainum missus 304 d. linteo, in quo Xauerij corpus inuolutum fuerat, in ceremonijs solẽnibus vtitur 307 b. in Iaponiam tendit 308 f.
Meliapor Coromandelis regni caput 36 f. 157 c. nunc S. Thomæ colonia 36 f. vetustate bellisque diruta à Lusitanis restaurata ibid. in ea à D. Thoma Apostolo templum constructum 36 f. & seq. 157 c. à Lusitanis renouatum 157 c. ei decimæ attributæ 158 d. D. Thomæ reliquiæ in eo inuentæ ibid.
Melinde oppidum 17 a. 23 b. 28 c. 33 c. 35 c. eius litus importuosum 182 d. regis in Lusitanos benignitas 23 b. legatus ad Lusitaniæ Regem 28 e. in patriam redit 33 c. ei à Mombazæ rege oppressę à Lusitanis succurritur 43 b.
Memphis Aegypti vrbs 17 a. 49 a.
mendacium quid 236 f.
Mendius Aloysius è societate Iesu, Parauanis præpositus 304 d. eius martyrium ibid.
mendoza vide Ioannes.
Mengus Musafus Isufi Sofalæ prętoris gener 5 c. Sofalæ præturam ambit 52 f.
mens malè conæia suspicax 281. c
Merganum vicus 286 c.
Mesquitæ Pereirellij naufragium 317 c.
Metem Africæ vicus 137 b.
Michael Ferreria Ceilani regi in auxilium missus 219 c. eius de Calecutanis victoria ibid.
Michael Indus è Iogue Christianus 34 f. legatus à Capralı ad Cocini regem 35 a.
Michael Macazaris insulæ incola baptizatur 201 a. optimè de Christiana re meritus ibid.
Michael Vasæus Indiæ vicarius generalis 226 c. de Christiana re bene meritus 248 e.
Mincimbus è Papuis insulis regulus 195 b.
Mindanum insula 201 b.
Miracenus Goæ princeps 84 f. ab Albuquertio captus, & supplicio affectus ibid.
miraculum 12 d e. 37. 46 e, 51 b. 55 c. 61 f. 65 a. 77 b. 88 e. 101 b c. 102 d. 131 c. 132 d. 250 f. & seq. 267 b. 272 c. 282 f. 288 f. 309 a.
Miramudius Mogorum Rex Cambaiæ regnum vastat 208 f.
misericordiæ sodalitium Goæ 307 c
Missæ sacrificium sanat ægrotos 282 f.
Mocondes Cafer dynasta arcem Lusitanorum ad Sofalam oppugnat 52 e f. Sofala direpta in patriam redit ibid.
Mocrinus Arabs Bahareni insulæ dynasta 149 b. ab Armuziæ Rege deficit, Armuziamq; infestat ibi. eius cum Correa pugna 130. 151. mors 151 a. cadauer interceptum ibid.
Mogastane Armuziæ oppidum 310 f.
Mogores Schytica gens Cambaiæ regnum vastat 208 f.
Molana Mahomericus Paceni Califa 139 a. opem Soarij implorat ibid. Paceni reguli tutor 141 b.
Molucæ insulæ 16 e. 54 c. 99 b. 141 c. 160 f. & seq. 175 b. an ad Castellæ regnum pertineant disceptatio 142 e. 144 f. ab occidente à quo primùm quæsitæ 142 f. inuentæ 144 d. veteribus ignotæ 100 e. earũ amœnitas, fertilitas, 98. e f. & sequ. incolarum ingenia, mores, & victus 100 d e. in fide progressus 219 c. 330. e f. regum inter se discordia 188 d e. situs 98 e f. in ijs caryophylli copia 99. c. Lusitanorum 13 rannis 175 b. & se. difficultates 188 d.
Mombaza vrbs & insula 50 f. 136 f. à Lusitanis direpta 182 d. incensa 51 a. eius rex Querimbam à iusto domino auertit 156 d. tormenta bellica à Lusitanis submersa expiscatur 35 c. Regis in Gammam insidiæ 22 f. quomodo detectæ 23 a. cum Melindis rege bellum 43 b.
Momoia vrbs in Moro 94. e. Christianam religionẽ suscipit ibid. f. à Lusitanis munita ibid. eius dynasta baptizatur ibid. dynastę in fide constantia 196 d.
Monaianum Armuziæ castellũ à Persis captum 280 f. ab Armuzianis recuperatum 181 b.
Monda flumen 228 d.
Monomotapæ rex 51 c.
Mons maior Lusitaniæ oppidum 20 d.
Monzaida Tunetensis mercator insidias à Saracenis in Gammam structas detegit 27 c.
Mortuorum insula 264 f.
Morum insula 194 e. 195 c. in ea Simon Vasæus interficitur 192 d.
Mosambicum insulæ Prasiæ oppidum 15 c. 21 b. 28 e. 33 c. 39 b. 137 a. 156 d. Quiloæ regi paret 21. b. eius incolæ Cãpralem benignè suscipiunt 33 c. bombardis à Gamma terrentur 21 c. 22 d. situs 21 b.
Moscum odoramenti genus 109 a.
Moses Africæ populi 14 d. Christianos ritus in multis fectantur ibid. nomina ab Apostolis mutuantur ibid.
Motiones indicæ quid & vnde dictæ 55 b. 82 e.
Muaris fluuius 97 c. 129 a. 133 b.
Mudofar Armuziæ dynasta 106 d.
Mulieris cuiusdam egregia fortitudo 216 f. & sequen.
Mundequeti Aethiopiæ populi Congi regnum vastant 9 a b. fusi fugatique ibid. c.
Mures & putria animalia in vsum cibi 86 a.
Mures à Christianorum prædijs in agros ethnicorum mirabiliter fugati 301 c.
Mustafæ Mammaluco Zebitum oppidum à Solimano Peloponneio donatum 215 a.
Mustafa Solimanum Aegypti præfectum interficit 187 a. Adenum obtinet ibid. Dium venit 205 c. ad Cambaiæ Regem profectus 207 a. Turcarum in Badurij expeditione præfectus 209 a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

N.

Nabandes Armuziæ oppidum, ab Albuquercio captum & incensum 74 d.
Negotia fluuius 181 a. 182.
Nahu Abassiæ rex 17 c. 96 f
Naires Indorum nobiles 24 d. rei bellicæ præsunt 25. a. in armis quomodo exercentur ibid. b. eorum in armis dexteritas ibid. superbia 26 d.
Naitcæ Mahometani 185 b.
Naodabegueæ Malacensis in Sequeriam conspiratio 90 d.
Naramuinus Trimumparæ Cocini Regis sororis filius regni hæres 41 a. Repelini vada contra Calecutanos egregiè tutatur ibid b. occiditur ibid. c.
Narsinge ex Taracolum Idalcanis vrbem oppugnat 87 a. eius cum Lusitanis fœdus 105 c.
Natale littus 317 c.
Nauarræi gentium in India conuersionem præcipuè sibi vendicant 296 c.
Naubeadarinus Zamorini sororis filius Calecutanũ regnum init 102. Cocinensibus bellum inferendũ dissuadet 39 c. Lusitanorum studiosus 102 c. ijs stipẽdiarius ibid. eius exercitus fusus & fugatus 46 f.
Naubeadora Trimumparæ sororis minor filius Cõcini rex 51 b. 87 a. 96 d.
Naufragia horrenda 313 & seq. 317.
Nauigationis Iaponicæ difficultas 272 d. Indicæ 231.
Nautaci Indiæ populi 69 b.
Naxac Pegusianorum infernus 328 c.
Nestorianus pseudoepiscopus in D. Thomæ colonia 327 b
Niba animarum receptaculum Pegusianis 328 c. quid significet ibid.
Nicenus episcopus in Abassiam missus 321 a. 327 b.
Nicodemus Pharisæus occultus Christi discipulus 292 d.
Nicolaus Cœlius nauarchus in prima Indica nauigatione 20 d.
Nicolaus Cõsaluus Rumecanis castra oppugnat 266.
Nicolaus Lancilotus Italus societatis Iesu presbyter in Indiam missus 247 b. eius patria ibid.
Nicolaus Nonnius societatis Iesu presbyter in Molucas missus 271 b.
Nilus Africæ fluuius 9 b. 49 a. 69 c. 107 b. eius ortus veteribus ignotus 9 b. cum in Arabicũ sinum deducere Albuquercium statuisse 107 b.
Ninachetus Malacæ prætor 94 d. 103 c. & seq. Lusitanorum studiosus ibid. prætura spoliatus 104 f. eius ad Malacenses de suis in Lusitanos beneficijs oratio ibid. voluntaria mors 105 a.
Ninacunapanus maritimæ rei ad Somatram præfectus 141 b.
Ninaraus Diensis vrbis præfectus 211 c.
Nizamalucus Ciauli dynasta 70 f. 102 d. 152 d. 186 c. Lusitanis tributarius 78 d. eos benignè excipit 71 a. eius in regem Decani perfidia 70 f. 76 a. cum Idalcane bellum 152 d. 186 c.
Nocoda Hamedius Turca Zebiti vrbis dynasta 215 a. à Solimano Peloponnesio capite plectitur 215 a.
Nomades pabuli ratione sedes mutant 295 b
Nõnius Acunia Indiæ prætor 182 d. 185 a. Armuziam venit 182 c. Melindem ibid. d. Mombazam diripit ibid. Betelem capit 205 a. Bazainum expugnat 207 & seq. eius Diensis expeditio 204. 205. & seq. in Badurium Sultanum insidiæ 212. mors 219 a.
Nonnius Barretus Aethiopiæ patriarcha 321 a. vide Ioannes.
Nonnius Vasæus Peretria nauarchus prætoriam Hoceni nauem inuadit 76 c f. eius guttur sagitta confixum ibid. mors ibid. nauis pertusa miraculosè aquas non admittit 77 b.
Nõnius Vasæus Pereria Malacæ vrbis præfectus 128 c. arcis eiusdem præfectus fit ibid. eius cum Patieco simultas de arcis præfectura 128 e f.
Nonnij Vasci fortitudo 60 c. vitæ periculum 53 c.
Nordinus Armuziæ vrbis præfectus 105 c. Zeifadinum regem veneno tollit ibid.
Noroa vicus 249 c. in eo templum D. Thomæ extrui iubet Lusitaniæ rex ibid.
Nubunanga Iaponiæ tyrannus Meaci rex 247 b. Bonziorum cœnobia euertit 242 c. eius mors ibid.
Nuciuele Amboini oppidum christiana sacra suscipit 200 f.
Numidæ agilitate corporis insignes 13 b.
Nunnus Riberius societatis Iesu presbyter in Molucas missus 271 b.
Nuntius Apostolicus Indiæ 230 e. 233 b.
Nux myristica in Molucis 98 c.

O.

Obij Asciæ populi 15 c.
Oia vrbs 55 b. eius dynasta Melindis regi infestus, à Lusitanis occisus 55 b.
Olisipo vrbs 39 b. 43. b. 50. c. Lusitaniæ regum sedes 2. c. eius situs ibid.
Olla aurea è Colani fano à Lusitanis sublata Ioanni regi dono missa 238 f. ab rege remissa, in eodem fano reposita 329 a.
Ollæ incendiariæ descriptio 164 f. & seq.
Onor emporium 83 a. 87 b.
Onoris regnum 82 f.
Onuzius Saracenus Iauæ maioris dynasta 97 c. eius cum Lusitanis nauale prælium ibid. clades ibid.
Opificum & agricolarum in India misera conditio 25 c. & seq.
Orbis diuisio 2 f. maxima pars veteribus ignota 2 f.
S. Ordinis sacramentum in India administrari cœptum 201 c.
Orfazanum Armuziæ oppidum 62 f. ab incolis desertum à Lusitanis direptum ibid.
Ortizius Visensis episcopus 47 a.
Oryza semitosta Iaponijs aucta 275 c.
Osorius Lusitaniæ regis chronographus 43 c. 121 b. 140 f.
Ouiedus Castellanus Hierapolitanus episcopus 321 a.

P.

Paca animal Brasilicum 31 b.
Pacensis Beanus ad Diũ cum classe relictus 149 a.
Pacenum vrbs ab Abrahamo Acenorum tyranno capta 159 a. eius arx à Lusitanis cõstructa 141. b. ab Abrahamo obsessa 159 a. oppugnata, & fœdè à Lusitanis deserta ibid. regulus cum Lusitanis fœdus init 90 d. à Patieco infestatus pacem petit 154. interfectus 159 a. reguli in Lusitanos iniuriæ 133 c. filius Soarij opem implorat 139 a. in regnum restiturus tributarius Lusitano 141 b. Malacæ exulat 160 d. regulo contra rebelles Georgius Albuquercius opem fert 103 c.
Pæni ad Capuam effeminati 77 c.
Pagelungi Africæ populi æquatori subiecti 15 c.
Pagus seu Pagodes ad Malacam oppidum 129 c. 141. c. ab Alodino munitum, à Lusitanis expugnatum & incensum 133. eius situs ibid.
Paina Sianium & Supanum reges conuenit 237 b. vide Antonius.
Palecacates Sinarum emporium 158 d.
Palmæ indicæ descriptio 135. vtilitas ibid.
Palmulanum Iacobeæ militiæ contubernium 88 c. ei quæ ab Albuquercio donata ibid.
Panane Calecutanum oppidum 26 c. 40 d. à Zamorino munitum 59 c. à Lusitanis captum & incensum ibid. & seq. 162 d. ad id Zamorinus exercitum cogit 40 d.
Pandarane oppidum 47 a. in eius portu Arabũ naues Lusitani expugnant ibid.
Panensium regulus 49 c. 129 a. bellum cum Albuquercio Malacensibus suadet 91 b. in patriam Malaca fugit 92 f. Lusitanos naufragos benignè excipit 129 b. Lusitano tributarius ibid. eius classis Alodino in Bintano obsessio succurrit 170 f. à Coelio dissipata ibid. & seq. ei Mamudij Malacæ regis filia desponsata 90 a.
Panginum ad Goam castellum 83 b. à Lusitanis expugnatum ibid. 86 c. & seq. desertum 85 b.
Panius Aquitimus Ioannis Congi regis filius 9 b. fidei resistit 10 f. ad regnum adspirat ibid. & seq. à fratre prælio miraculosè superatus, capitur 12 d. e. moritur ibid. eius exercitus dux miraculosè cõcerritur ibid.
Pantaleon Sala ad Monaianum recuperandum missus 281 a. eius clades ibid.
Pantaleon Sala ex India Lusitaniam petit 313 a. eius naufragium ibid. & seq. peregrinatio 314. & seq. mors 317. b
Panthera è Perside Leoni X. Papæ ab Emmanuele Lusitaniæ Rege dono missa 102 f. prisci Romanorũ ludis expetita ibid.
Papuæ insulæ 195 b. earum reges in Lusitanos conspirant ibid. societatem cum ijsdem ineunt 200 f.
Parabramma Indorum Deus 24 f.
Paracares Mecanæ ædis præsul 124 d. simultatem inter Solimanum & Hocenum tollit 124 d.
Paragaius Brasiliæ fluuius 319. b
Parauæ populi ad fidem conuersi 226 f. & seq. eorum mores & instituta ibid. ijs Euangelium Xauerius prædicat 234. subsidio contra Mahometanos Lusitani veniunt 227 a b. eos iniuria afficiunt Lusitani 249 a.
Pardaus nummus aureus 152 d.
Parisij Galliæ regis sedes 228 d. in eius Academia Lusitani ibid.
Paschalius & duo alij è Societate Iesu fame pereunt. 326 e.
Passanius Alanquerianus ad Pegusios legatus 132 d. vide Antonius.
Passanij nobiles ab Genua vrbe oriundi 54 d.
Patalena regio 70 d.
Patangatini Parauanorum decuriones 227 a.
Patanius rex 253 a b.
Pate & Patane emporia capta, & direpta 207 a.
Patemarcar Calecutanæ classis præfectus 219 c. eius caput abscissum Ceilanio Regi pro munere missum ibid. clades ibid.
Patiacus Vtimutis Malacæ principis filius 81. b. eius cum Lusitanis amicitia ibid. in Sequeriam insidiæ ibid. c. & seq. mors 94 c.
Patieci de Calecutanis stupenda victoria 45 b. vide Eduardus.
Patiecus Rumæi castelli præpositus 217 b. castellum Turcis dediti ibid. eius mors ibid. c.
Patriarcha Aethiopiæ 321 a. vide Ioannes Nonnius Barretus.
Paulus Camertes è societate Iesu in Lusitaniam missus 228 f. 230 d. Mosambici in nosocomio à Xauerio relictus 233 a. D. Pauli collegio Goæ præpositus 233 c.
D. Paulus Eremita S. Antonij tunica in solemnibus ceremonijs vsus 307 b.
Paulus Gamma Vasci frater 20 d. 26 f. Raphaeli natui in prima Indica nauigatione præfectus ibid. eius pater 20 d. mors 28 c.
D. Pauli Goæ collegium 233 c. eius reditus 250 d.
Paulus Iaponius Goæ baptisatur 271 c. in Iaponem redit 274 d. christianam rem egregiè administrat 274. Cangoximæ Christianis præest 275 a. vxorem & filiam conuertit 274 e f.
Paulus Iouius historicus 78. 144 f. de rebus AEthiopicis scripsit 139 a.
Paulus Papa III. 228 c. 233 b.
Pax cum Abassinis inita 138 f. cum Armuzianis 65 a. 155 c. cum Calecutiensibus 43. a. cum Cananorensibus 59 b.
Pedirensis in Somatra regulus 80 d fœdus cum Lusitanis init 80 d. 90 d. regno ab Abrahamo Acenorum rege pulsus 158 f. in Pacenam arcem ad Lusitanos fugit 159 a. ad Aruanum regem supplex se confert 160 d.
Pegu regnum & vrbs 132. olim Ophir ac Tharsis 16 d. 152 d e. eius regulus fœdus cum Lusitanis init 132. & seq. fœderis ceremoniæ ibid. situs ibid. 327 c. & seq. in eo euangelium prædicatur 327 c. & seq.
Pegusianorum Dij 328 d. mores & instituta ibid. origo 327 c. superstitiones & errores 328.
Pelagius Sosa triremarchus 72 e.
Pelusium AEgypti oppidum 69 c.
Pembæ regulus Lusitano stipendiarius 156 d.
Pereria Lusitaniæ regis ad Sinas legatus 302. & seq. vide Didacus.
Peribecus Turcicæ classis præfectus 310 e. Armuziam ab incolis desertam diripit 311 a. Mascatum oppidum deditione capit 310 f. Mecam redit 311 b. 312 d. capite à Solimano plectitur 312 d.
Pernambicum Brasiliæ colonia 295 a.
Persæ cuiusdam cum Gaspare Berzæo de religione disputatio 286. 287. vxor & filia christianæ fiunt 287. c
Persarum regis ad Albuquercium legatio 106 f & seq. ad Armuziæ regem ad vectigal exigendum 65 b. ei tormenta bellica ab Albuquercio missa 107 b. subsidio contra hostes Lusitani veniunt 484. f
Peruana regna 30 c. 142 f.
Petreius ad Sinæ regem legatus captus 121 b. vide Thomas.
Petreus Andradius ad Sinas missus 107 c. 124 c. vide Fernandus.
Petrus Alanquerius prætoriæ nauis in prima Indica nauigatione præfectus 19.
Petrus Alcaccua societatis Iesu presbyter in Iaponiam missus 304 e. è Iapone Malacam delatus corpus Xauerij Goam asportat 307 c.
Petrus Aluarus Capralis secundæ Indicæ classis prefectus 29 b. Brasiliam inuenit 29. & seq. ad Primas insulas venit 33 c. Mosambicum, Quiloam, Melindem ibid. ad Anchediuam ibid. Calecutum 34 d. fœdus cum Calecutano init ibid. fœdere violato cum eodem bellum gerit 34 e f. Cocini benignè à rege susceptus 35 a. Cananorem adit 35 b. Olisiponem redit ibid. c. eius classis tempestate difficta 29 c. naues quatuor submersæ 35 b. ei quæ à rege mandata 29 b e.
Petrus Annius Gallus in Indiã missus 169 b. ad S. Laurentij insulam naufragio perit ibid. e
Petrus Araidius nauarchus 40 f. 42 c.
Petrus Castrius in Indiam missus 156 c. Querimbam insulam & oppidum expugnatum incendit ibid. d.
Petrus Correa societatis Iesu presbyter in Brasilia 319 c. ad Tupinaquinos missus 319 c. duos Castellanos è vinculis eximit ibid. Carigios conuertit 319. c. eius martyrium 320 d.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Petrus Couillanius ad Indiam & AEthiopiam explorandam mittitur 16 f. Africæ orientalis littora lustrat 17 a. in AEthiopiam tendit ibid. c. à rege benignè suscipitur ibid. in ea detentus pro mortuo habetur 18 d. Bonæ spei promontorium circumnauigari posse certo comperit 17 b. Indiæ situm & commercia describit ibid. a. ad Lusitaniæ regem de sua peregrinatione scribit ibid. b c. Memphim redit ibid.
Petrus Dia nauarchus in Lusitaniam inuitus redit 33 c.
Petrus Faria Lusitanus Mealem reducendum Prætori dissuadet 239 c.
Petrus Gnaia Castellanus Sofalam venit 51 c. benignè susceptus arcem construit 52 d. prætorem Isufum interficit ibid. f. eius arx ab incolis & vicinis oppugnatur ibid. fœcij grauitate aeris febribus vexantur 52 d.
Petrus Mascarenias Bintanum excindere parat 170 d. classe petit ibid. oppugnat ibidem & seq. 172. capit 172 e. Cananorem venit 173 b. Cocinum ibid. Colani prætor saluetatur ibid. Goæ vrbis præfectus 100 e. Goa exclusus 173 c. gratiosus apud omnes 167 b. Indiæ prætor è codicillis declaratur ibid. Indiam Malaca petit 169 c. 173 a. pæne submersus Malacam redire coactus 169 c. in Lusitaniam remissus 174 f. Malacæ præfectus 167 b. Serrano pæne oppresso succurrit 171 c. Simoni Menesio in vincula coniectus adseruandus traditur 173 b c. 174 d. eius summa animi moderatio ibid. laus 167 b. de prætura cum Lupo Vasæo simultas ibid. b c. 169. 173. & seq. ei iniuriæ factæ 173 b. 174 f.
Petrus Mascarenias Lusitaniæ regis ad papam legatus 228 e. Francisci Xauerium in Lusitaniam ducit 229. 317 c. Indiæ prætor rei Christianæ studiosus 317 c. eius in prætura res gestæ 318 d. mors ibid.
Petrus Nonnius insignis mathematicus 269 c.
Petrus Vasæus Bisacutus Lusitanicæ classis præfectus 13 c. regem Ialophorum in regnum reductum interficit ibid.
Petrus Vasæus initi fœderis cum Abassinis nuncius in Lusitaniam missus 139 b.
Petrus Vasæus Igæditanus episcopus 103 a.
Philippa Alencastria Ioannis I. Lusitaniæ regis vxor 3 a.
Philippus rex Catholicus 112 d. 302 f. Iaponiorũ ad Papam legatos benignè excipit 302 f.
Philoteræ portus Arabici maris, hodie Alcocheris 221 c. à Lusitanis incenditur ibid.
Pigritia animal Brasilicum 31 c. cur sic dicta ibi. eius victus ibid.
Pimilaranus Mindanai insulæ regulus baptisatur 201 c. Franciscus dictus ibid.
Pinda Congani regni emporium 299 c.
Piper oblongum 80 d.
Piratininga Brasiliæ pagus 318 f. in eo patres Societatis Iesu ibid.
Piratiningani Brasiliæ populi crucis signo muniti hostes superant 319 a.
Pirimal Ceilani rex vnus ex tribus Magis 38 d.
Piscandi genus apud Sinas 113 c.
Piscarium lictus 54 c. 226 f. eius situs 226 f. incolæ Christiani fiunt 227 a b. vide Parauæ.
Planæ insulæ 20 f.
Pompelonis fines 229 c.
Ponchasius fisci regij apud Sinas præfectus 114 f. eius munia ibid.
Ponda vicus & portus prope Goam 126 f. & seq. à Lusitanis vastatur 126 f.
Porca oppidum captum & direptum 180 e.
Portus Securus in Brasilia 30 d.
Possessiones malè quæsitas cito perire exempla 140.
Prælium nauale 45 c. 53 b c. 63 c. & seq. 71 c. 72 d. & seq. 76 c f. & seq. 97 c. 104 e f. & seq. 134 e f. 154 e f. 162 e f. 164 e f. 168 d e. 170 f. & seq. 180. & seq. 184 d e.
Prælium terrestre 92. & se. 133 b c. 146 e. 150. & se. 156 d e. 183 c. 185 c.
Prætores Brasiliæ, I. Thomas Sosa 295 a. II. Eduardus Acosta 318 f.
Prætores Indiæ. I. Franciscus Almeida 51 b. II. Alphonsus Albuquercius 78 f. III. Lupus Soarius 107 c. IV. Didacus Lupius Sequeria 131 c. V. Eduardus Menesius 152 e. VI. Vascus Gamma 161 b. VII. Henricus Menesius 161 c. VIII. Lupus Vasæus à Sancto Pelagio 167 c. IX. Nonnius Acunia 182 d. X. Garzias Noronia 218 f. XI. Stephanus Gamma 220 f. XII. Martinus Alphonsus Sosa 232 d. XIII. Ioannes Castrius 247 b. prorex 269 b. XIIII. Garzias Sala 270 e. XV. Georgius Capralius 294 f. XVI. Alphonsus Noronia 300 e. XVII. Petrus Mascarenias 317 c. XVIII. Franciscus Barretus 318 d. XIX. Constantinus Brigantius 330 f.
Prætoris in India substituendi ratio 161 c.
Prasia insula 21 b.
Prasum promontorium 2 f. 15 c. 17 a. nunc Mosambicum 15 c.
Preteiannes Abassinorum rex 14 d.
Primæ insulæ 33 c.
Principes insulæ à quo inuentæ 14 e. in ijs aurifodinæ ibid.
Propertius 202 c.
Prophetia Abassiæ monachorum 138 c. Francisci Xauerij 303 b. Gasparis Berzei 281 a. 283 b. D. Thomæ Apostoli 37 a.
Ptolemais ferarum insula, nũc Mazua 137 c. eius descriptio & situs ibid. vide Mazua.
Ptolemeus in multis hallucinatus 2 f.
Pudicitiæ exemplum 316 f. & seq.
Pueri Malabares inter supplicia Christum profitentur 312 f. & seq.
Pulopuaris insula 169 c. Mascareniæ ad eam naufragium ibid.
Pumensuræ genus apud Sinas 112 e.
Punicale Parauanorum oppidum à Malabaribus & Turcis captum 312 e. à Lusitanis receptum ibid. f.
Puteolana vel potius porcellana vasa 109 b.
Pyrenæi montes 229 c.
Pythagoræ de transmigratione animorum placita apud Sinas seruantur 188 d.

Q.

QVerimba insula & oppidum à Lusitanis captũ & incensum 156 eius amœnitas & opulentia ibid.
Quexomes insula 68 d. 155 b. ab Albuquercio vastata 68 d. à Turcis 311 a b.
Quibibius in Papuis insulis regulus 195 c.
Quiloa vrbs 17 a. 21 b. & seq. 31 c. 36 e. 50 f. & seq. 136 f. olim Rapta 17 a. stipendiaria Lusitano 36 e. eius arx à Lusitanis constructa 50 f.
Quitirius Malacensis Vtimutis Raiæ filiam ducit 97. a b. bellum cum Lusitanis gerit 97 a b.

R.

RAciolum arx à Lusitanis constructa 202 f
Raciolum regni Decani vrbs 139 b. à Narsingano rege obsessa ibid. c. ei dedita 140.
Rades Caciles Tideris regis tutor 187 c. & seq.
Rafus Zeifodini Armuziæ regis tutor in vincula conijcitur 182 c.
Raia Nara Alodini Bintani regis gener 166 e. eius exercitus Linguam obsidens à Lusitanis fusus 166 e.
Raia Sudamicinus Pacenorum præfectus 134 c. eius cum Lusitanis pugna ibid. e f.
Rainolum Cambaiæ oppidum captum & incensum 183 b. & seq. eius fertilitas, opulentia, incolæ & situs ibid.
S. Raphael primæ Indicæ classis nauis 20 d.
S. Raphaelis columna ad flumen Bona signa posita 21 a.
Raphael Perestrellius Goæ laboranti succurrit 127 c.
Raptus fluuius hodie Sengus 17 a.
Raulianus Pegusiorum regis ad Corream legatus 132 e f.
Regum flumen 21 a.
Reiclum oppidum à Persis captum 221 a.
Reliquiæ Sanctorum sedant tempestatem 304 c.
Repelinensis ager à Lusitanis vastatur 42 f.
Repelini vada 41 a. à Cocinensibus contra Calecutanos custodita 43 b. 44 f. à Patheco munita 44 e.
Resbuti populi 208 c.
Rhabarbarum apud Sinas 109 a.
Rhinoceros ab Emmanuele Lusitaniæ rege Leoni X. papæ dono missus 102 f. in itinere naufragio perit ibid.
Rhinocerotis cum elephante inimicitiæ 102 f.
Rhotericus Botus in Baharenum missus 151. c. eius martyrium 153 b.
Rhotericus Fernandus ad Cambaiæ regem legatus 149 a. 151 c.
Rhotericus Dominicanus Colani rem Christianam administrat 43 b.
Rhotericus Iusartes Conceani præfectus 140 c.
Rhotericus Lima ad AEthiopiæ regem legatus 137. c. 139 a. ex AEthiopia redit 167 a.
Rhotericus Mathematicus Ioannis II. Lusitaniæ regis medicus 5 c.
Rhotericus Mellus Goæ præfectus 139 b. Concanum per fraudem occupat 140 e. 158 c.
Rhotericus Patalinus Malacæ præfectus 94. d. 103. c. 128 c.
Rhotericus Pereria Benestarino castello præfectus 100 f.
Rhotericus Soarius duas triremes Hoceni capit 77 a.
Rhotericus Sosa ad Congi regem legatus 7 c. quomodo exceptus 7 c. & seq. in Lusitaniam redit 9 c.
Rhotericus Vasæus Pereria Indiam petit 140 f. eius nauem cetus inuadit ibid.
Roma orbis caput 1 b.
Rosalgates promontorium olim Siagrum 61 b.
Roztomãcanes Benestarini castelli præfectus 56. c. Lusitanis castellum dedit ibid.
Rubrum mare 69 c.
Rucutellum Amboini insulæ emporium 99 b. eius cum Vetanola ciuitate inimicitiæ ibid. in eo Lusitani quomodo excepti ibid.
Rumecan Sofaris filius Dium obsidet 259 b. & seq. eius mors 267 a.
Rumepolis prope Dium oppidum à quo conditum 70 f. Turcis deditum 217 b c.
Rumes Turcæ qui 70 f.
Rupes inexpugnabilis 222. f. & seq.

S.

SAbaius Decaniorum tyrannus 54 d. 75 a. 82 f. 84. e. Idalcanis pater 54 d. Lusitanos ex Anchediua pellere tentat ibid 75 a. eius bellicus apparatus 83 a. in Decanium regem perfidia 75 a. in Lusitanos odium 83 a. eius mors ibid.
Saca Iazij Diensis dynastiæ filius 147 c. Didaci Pacensis naues oppugnat 151 c. eius ad Sequeriæ postulata responsum 148 d. & seq.
Saccarum Brasilicum 30 e f.
Sacrum promontorium 3 c.
Sadradinus Armuzianus Mocrini Baharani dynastiæ corpus intercipit 151 a.
Sagamus Coromandelis rex 36 f. à S. Thoma Apostolo conuertitur 37 c. eius reliquiæ Meliaporæ à Lusitanis inuentæ 158 d. arca argentea inclusæ ibid.
Sagum cibi & potus genus in Molucis 100 d e.
Salsetæ insulæ ad Bazainum 208 f.
Salsetani agri Lusitanis attributi 202 c.
Samibeleganus Pegusiorum regis ad Corream legatus 132 e.
Sanaia Malacensium præfectus 172 d.
Sanctianum Sinarum insula 302 f. & seq.
Sandalum album 80 d.
Sanga Indiæ regnum 69 b.
Saraceni in suis occultandis, in alienis explorãdis consilijs sagaces 48 c. senon nisi victores prælio excessuros dictis deuouent 6 d. Gammæ insidias struunt 27 c. Mamudio Malacæ regi fœdus cum Lusitanis initum dissuadent 80 e f.
Securus Brasiliæ portus 30 d.
Selymus Ottomanus Turcarum Imperator 123 c. & seq. 125 b. Campsonis AEgyptij Sultani imperium delet 123 c.
Senex trecentos triginta quinque annos natus 213 c.
Sengus fluuius olim Raptus 17 a.
Septa Africæ vrbs 52 a. à Lusitanis capta ibid.
Sequeria vide Didacus Lupius
Sericum vel Eoum mare 108 d.
Serpentes in Cananoris regno afflatu homines necant 35 b.
Serfadeneghil Abassinorum rex 17 c.
Siacanus dynastæ Alodini Bintani regis stipendiarius 105 b. eius in Botellium insidiæ ibid.
Siagrum promontorium hodie Rosalgatum 61 b.
Siani rex in Macazaribus baptizatur 237 b.
Siculus architectus perfuga apud Calecutanos 163 a. eius bellicæ machinæ ibid. 165 b c. mors 166 d.
Siliganum oppidum 201 b.
Simia pro Deo apud Indos colitur 24. f. eius templũ in regno Malabarico infigne ibid.
Simon Acunia Bardadinum Bahareni insulæ dynastam frustra oppugnat 182 & seq. eius mors 183 a.
Simon Andradius Ciaulanæ arcis præfectus 152 c. Dabulum oppidum tributarium facit ibid. duas Turcarum triremes capit ibid.
Simon Correa 156 c. eius socij aliquot ad Bacianum interempti ibid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

simon Mellus 179 c.ad Maldiuas insulas missus 175 a. Mascareniam capit 175 c. & seq.
simon Menesius Cananoris arcis præfectus 173 b. & seq. Coulctum Calecuti emporium expugnat 162 e f.
simon Vasæus sacerdos Momoiæ Christianam rem amplificat 194 f.
sina Arabiæ mons D.Catharinæ virginis reliquijs nobilis 49 b.
sina Indiæ regnum 16 e. Cina vulgo dictum 108 d. eius ædificia & domus 110 d.fertilitas,opulentia 108. e f.& seq.murus insanæ magnitudinis 116 e. sattapiæ quot 108 e.situs ibid. d suburbia 100 e. templa ibid. vrbes quot 109 b. quàm munitæ ibid. & seq. vrbium amænitas,situs & descriptio 109 b c.& seq.
sinæ Indiæ populi 36 f. 48 d.108 d.argenti auidissimi 109 a. Deos contemnunt 110 e. 117 c.& seq.119 bc. gentes reliquas despectui habent 120 e. D. Mariæ virginis imaginem venerantur 118 d.pigritiam publicis legibus plectunt 108 e.112 e. religionem negligunt 117 c.sagis vtuntur 110 f.
sinatum adulterij pœnæ 111 a.ægrotantium ratio 112 c.ænea tormenta ibid. d.anatum copia 113 b. belligerandi ratio 116. ad calores æstate leniendos mirum inuentum 110 f.capillamenti ratio ibid.e. carcer 115 c. color 110 e. comediæ 111 b. conuiuia ibid. corporis constitutio 110 e.Dij 118.& seq. Doctores quomodo creantur 114. e f.exequiæ mortuorum 119 a.fœneratorum pœna 112 f.gymnasia 114 d e.insignia 113 a.iura & leges 114 d.& seq.120 a. kalendarium 111 a.libandi mos 119 a. libido ibid. c. linguæ variæ 112 d.literæ ibid.114 d luctus 119 b c. in Lusitanos fœuitia 160 e f. mechanicæ artes 111 c. magistratus 119 f.& seq. mandarinum præcipua lingua 112 c. mensurarum & itinerum ratio ibid.mercatura ibid.f.moneta ibid. mulierum ornatus 111 a. de mundi & hominum creatione opinio 118 c. naues 113 a b.nuptiæ.111 a.piscādi ratio 113 c.114 d. rei quo modo puniuntur 115 c.119 c.religio 117 c.& seq.Rex 116 f.& seq.legatos aliorum regum quomodo excipit 120 d. tributa & vectigalia solus imperat 117 c. regis diplomata ibid. a. filij quomodo custodiuntur ibid. b. nomen tabula inscriptum adoratur à præfectis ibid. tituli 120 d. vectigalia annua quàm magna 117 b c.vxores 116 f.regum successio 117 b. salutandi ritus 111 c. satrapæ qua pompa in publicum prodeunt 116 d.scribendi ratio 112 d. sortes ridiculæ 118 f.superstitiones & errores 118.typographia 112 d.vestes 110 f.
sinis Euangelium prædicare quàm difficile 120 e.mūdus ex aqua conditus 118 c. suis regnis excedere interdictum 108 e.
sinas olim latius imperasse 108.
sincapuranum fretum 48 d.90 d.95 b.
sionis seu Sabanni rex 80 e. fœdus cum Albuquercio init 94 d.129 a.ad eū Lusitaniæ regis legat⁹ 129 ab.
Sitiagum insula 195 b.
ad Soarem Armuziæ oppidum Lusitani interfecti 153.b.
soarius vide Lupus.
societatis Iesu labores 327 & seq.origo 228 e.progressus in AEthiopiam 325 a. Armuziam 271 c.in Brasiliam 33 a.295.in Congum 299 c.in Iaponem 302 f. Malacam 250 d. in Molucas 250 d.in Sinas 302 f.
socotora Arabici maris insula 36 f.55 c. & seq. 61 a. 79 c.89 a.100 f.eius arx à Fartacis condita,à Lusitanis expugnata 56 d e.ab incolis obsessa 68 d.à Lusitanis diruta 85 b.incolæ Thomistę Christiani 55. c.à Fartacis Mahometanis diuexati 56 e.eorū mores & vitæ gen⁹ 55 c. & seq. ijs ab Albuquercio ob rebellionem grauius vectigal impositum 68 d.
sofala 17 b.21 a.33 c.51 c.auri fodinis nobilis 17 b.23 b. eius incolæ Saraceni 51 c. Quiloæ regi subiecti ibid. ab eo deficiunt ibid.prætor ius in Lusitanos fraus 51 c.& seq. in ea arx à Lusitanis constructa 52 d.
sofar Chius AEgypti quæstor Solimanum interficit 187. a. Adenum oppugnat ibid. Diu m 255. 256 & seq.interficitur 259 a.
sol apud Sinas colitur 118 e.
solimanus Isufi Sofalæ prætoris filius ad Lusitanos fugit 52 d. rex Sofalæ ab ijs declaratus ibid.
solimanus Mitylenæus AEgyptiæ classis præfectus 123 a.124 f.Adenū oppugnat 123 a b. in Camamno arcem exstruere tentat ibid. Zebitum capit.ibid.Gidam ab Hoceno desertus redit 124 d.Hocenum interficit ibi d.cum Selymo Turcarum imp.in gratiā redit ibid.Cairi præfectus ibid. eiusmors 187 a.
solimanus Peloponnesius AEgyptiæ classis præfectus 214 f.Adenum fraudulenter capit 215 a.Diu m obsidet 215 b c.& seq.
solimanus Selymi filius Turcarum imperator 124 c. Rhodum expugnauit 163 a. classes in Indiam mittit 214 f.310 c.
soloris rex baptizatur 330 f.
Somatra insula 16 c.90 d.97 c.103 c. 158 f: à quo primùm detecta 79 c. auri ferax ibid. peninsula olim credita,& quare ibid. eius situs ibid incolarum mores,religio,victus 80 d.ex ea Lusitani exacti 160 d.
sonum Congi regni maritima pars 7 c. eius princeps cum filio baptizatur ibid.
S.spiritus fluuius 315 b.
Stachir is fluuius 13 a.
Stephanus Gamma Vasci pater 20 d.
Stephanus Gāma Vasci filius Malacæ præfectus 208. d.Indiæ prætor 220 f.eius Arabica expeditio 221. b c.& seq.
Strabo de coco seu nuce Indica quæ 135 b.
suaquenum vrbs à Lusitanis incensa 221 c.
subum insula à quo detecta 143 b. eius regulus Christianus fit ibid.Apostata Magalianis aliquot socios trucidat ibid. c.
successionum in Prætura Indiæ ratio 161 c.
suilla caro Sinis valde expetita 111 b.
suezium Heroum vrbs 16 c.49 a.69 c.122 d f.
sunda]auæ maioris oppidum 172 f. captum & munitum 173 a eius opulentia 172 f. præfectus opem Mascareniæ contra hostes implorat ibid.ei ferò auxilium missum ibid.
supæ rex baptizatur 237 b.
surratum Cambaiæ oppidum 79 c.incensum 185 c.

T.

TAbaria Boleisis Ternatis regis filius in arcē à Britto abductus 161 a.Ternatis rex 194 d.in Indiā ad Prætorem victus missus 195 a. Christianus fit ibid. eius mors ibid.
Tabona Ternatis insulæ vicus 190 e.eius præsidis horrendum supplicium ibid.f. & seq.Lusitani cum populantes malè ab incolis excepti ibid.
Tagus Lusitaniæ fluuius 18 f.
Tamaranus Ternatensis rei maritimæ præfectus à Lusitanis captus 191 b.
Tamendoa animal in Brasilia 31 c.
Tampoi factitij vini genus in Borneo insula 191 c.
Tamum Sinarum insula 120 f. & seq. Lusitanorum in eius incolas iniuriæ 121 a. in ea castellum ab ijsdem extructum 121 a.
Tanaha oppidum 181 b. eius dynasta stipendiarius Lusitano 184 d.186 c.
Tanoris rex auxiliū à Lusitanis petit & impetrat 46 f.stipēdiarius Lusitano ibid. baptizatur 291 b.Goæ quomodo exceptus 292.293. & seq.
Taprobana 16 d. 54 c.55 a. in ea tempore Apostolorum Euangelium promulgatum 55.
Taraco-

Taracolū vrbs 87 a.à Narsingæ rege oppugnata ibid.
Tatusia Brasilicum animal 31 b.
Tempestas fœda 29 c.33 b c.
Templum Armuzianæ arcis à quo instauratum 181. c.D. Barptolemæi Cocini 42 f. Christi ad Nabantiam in Lusitania 77 c.S. virginis Mariæ Cananore 57 c. Goæ 96 f.101 a. Malacæ 94 d. in Mazua insula 158 d.in Socotora 56 c.Diui Thomæ Apostoli Goæ 158 e.Meliapore 157 c.& seq.
Tensa Iaponiæ pars 247 c.
Tetmapatanus Calecuti portus 179 c.
Ternate Moluca insula 99 b.156 f.& seq.175 c.eius incolarum mores 100 d.victus ibi.in ea arx à Lusitanis ædificata 157 a.pænc à Ternatēsibus capta 191 b. in ea motus 161 a.176 c.& seq. 178.190. & seq.
Ternatenses à Lusitanis abalienati 189 b c.& seq. 190. a b.cum Tidorensibus bellum gerunt 161 a.
Tertiæ insulæ 28 e.82 c.
Terzanabalis oppidum à quo & vbi conditum 3 c.
Themistoclis dictum 165 c.
S.Thomas Apostolus Indiæ euāgelizauit 36 f.in Lusitanorū prælijs quādo primū inuocatus 269 a. tres Magos conuertit 38 d. Meliapore templum constituxit 157 c. 158. puerum resuscitat 37 b.Sinis prædicauit 118 d. eius martyrium 37 c.miracula ibid. a b.peregrinationes per Indiam 36 f. prophetia 37. a.reliquiæ Meliapore inuentæ 158 d.in area argentea incluſæ ibid. Goam translatæ ibid. Edessam Mesopotamiæ translatas quidam volūt 38 d. 157 c. sepulcrum Meliapore 157 c.ei Goæ à Constantino Brigantio prorege templum constructum 158 c.
Thomas Fernandus Lusitanus architectus 57 c.
Thomas Nōnius Antonium Patiecum in arcem Malacensem rapit 128 f.
Thomas Persarum Rex 484 f.
Thomas Petreius ad Sinarum regem legatus 108 d. 160 c.Cantonem venit 120 f. à Sinis captus 121 b. eius miseranda mors ibid.
Thomas Sosa primus Brasiliæ prætor 295 a.
Ticuarinum insula 82 f.
Tidoris Moluca insula & vrbs 99 b.156 f. & seq.175 b. à Lusitanis direpta & incensa 176 d.188 f. à Castellanis refecta & munita 176 e.187 c.eius rex pacem à Lusitanis qua conditione impetrat 175 b.189 a. tributarius Lusitano 189 a. ex ea Castellani quo pacto discesserunt ibid.
Tidorensium cum Ternatensibus prælia 161 a.176 c.
Tigres Brasilicę famelicę veloces,passæ ignauæ 31 b.
Timoia pirata 82 f.87 b.Goanis infensus,Lusitanorū studiosus 83 a. Goense bellum Albuquercio suadet 83 a b.duo ad Goam castella expugnat 83 b. ad conscribendos milites mittitur 83 b.87 b. Goam in auxilium Lusitanis serò venit 87 c.
Tolocum ad Ternatem vicus 178 c.191 a.
Tolum oppidum 300 c.
Tormentariæ fabricæ artificium 21 c. barbaris proditur 40 c.
Torum vrbs 17 a.
Torus Armuziæ rex 105 c.147 c.149 a.182 e.ab Albuquercio è seruitute domesticorum liberatus 106 c. f. Armuzienſem arcem oppugnat 155 a. Armuziā incensa fugit ibid.b. Lusitanorum iugum excutere conatur 152 f. & seq. Sequeriæ opem contra rebelles implorat 149 b. Zeifadini frater 105 c. eius de Lusitanorū internecione decretum 153 a. mors 155 b. vectigalia à quæstoribus suis interuertuntur 151 c.
Transtaganum Lusitaniæ oppidum 20 d. Mons maior appellatur ibid.
Trauancoris regnum 234 f.
Tremelanum delubrum 238 c.
Trichinamalius princeps baptizatur 294 c.
Triglypton regni Peguensis quondam caput 132 d.
Trimumpara Cocini rex 34 f. Calecutano regi cur infensus 34 f. ab eo ad Lusitanos prodendos solicitatur 19 a.ab eodem victus fugit 41 c. contra eundem ab Albuquercio auxilium petit 44 d. Capralem benignè excipit 35 a. à Lusitanis in regnum restituitur 42 c. in solitudinem deposito gubernaculo se recipit 51 b. eius bellum cum Calecutanis 41 a.44 e f fides & constantia 39 a. 40 d.41 c.literæ de Patieci rebus gestis ad Lusitaniæ regem 47 a.ad Lusitanos consolatoria oratio 41 a. in eos amor ibid. liberalitas 42 c.
Tristanus Acunia Brauam vrbem capit & diripit 53 b c.Cananore Lusitanis obsessis succurrit 59 c. Cocinum venit ibid.in Indiam tendit 55 a.56 f.ad Leonem X. Papam legatus 102 e f. in Lusitaniam redit 51. Madagascarem insulam explorat 55 a. Melindem venit 55 b.Oiensem dynastā interficit ibid. Pananem portum oppugnat 59 c. & seq. Socotoram arcem expugnat 56 d. eius incolas Christianos in fidem suscipit 56 e f.
Tristanus Araidius Ternatensis arcis præfectus 194 c
Tristanus Castrius 150 d.
Tristanus Vasæus Materiam insulam inuenit 4 c.
Tristanus Vasæus Vega Armuzienſi arci succurrit 153 c.eius præclarum facinus 154 d e.
Tuaca Molucis potus genus 100 e.
Tungubutu rex 14 d.
Tupinaquini gens in Brasilia interiori 319 b.
Turcæ duplicis generis apud Indos 70 f.
Turoto ad Ternatem vicus 191 b.in eum Ternatis regina cum proceribus fecedit ibid.
Turumbacum Armuziēsium æquatio à Lusitanis oppleta 67 b.
Tutan Sinarum prorex 174 f. eius munia ibid.

V.

VAda Luiana B. Mariæ virginis templum Goæ à quo cōditum 101 b.107 c. Albuquercius in eo sepultus 107 c.
Vaiacus Caciles Ternatensis Lusitanis carus 189 b.ipsum præcipitat ibid.c. eius mortem Lusitani indignè ferunt ibid.
Vaidua Caciles Mahumetanorum antistes 189 c. in vincula à Lusitanis coniectus ibid. liberatus in voluntarium exilium abit 190 d. Ternatenses in Lusitanos incitat ibid.e.
Vaigamanum insulā 195 b.
Vaigeum insula. 195 b.
Vaipinum insula 42 d. eius dynastæ in Trimumparam Cocini regem fidelitas ibid. in eam Trimumparā victus fugit ibid.
Valetudinarium Goæ 96 f.Mosambici 232 f. 278 d.
Variuenes Cambaiæ pagus & arx à Lusitanis capta 210 f.Badurio restituta ibid.
Vasæus Fernandus interficitur 206 f.
Vascus Deza Cocinensis arcis præfectus 169 a. eius pro Mascarenia de Indiæ prætura oratio 169 a b.
Vascus Gamma 80 e.166 d.primæ Indicæ classis præfectus 20 d.161 b. qua pompa è Lusitania discesserit 20 e.ad S. Blasij aquationem venit 20 28 e.ad Planas insulas ibid. ad Zanguebaris oram ibid. ad regum flumen 21 a. ad Bona signa flumen ibid. ad Mosambicum ibi.b.Mombazam 22 f Melindem 23 b.28 e. Calecutum 23 c.26. ad Anchediuam 28. d.in Lusitaniam redit ib e f. iterum in Indiam profectus Quiloam venit 36 e.Cananorem ibid. Cocinum ibid. in Lusitaniam redit 39 b. tertiò in Indiam Cocinum venit 161 e. à Calecuti rege quomodo exceptus 26 f.& se. ab Emmanuele in Lusitaniam rediens quomodo 28 e f. 29 b c. à Melindis Rege quàm benignè 23 b.fœdus cū Cananoris rege renouat 36. e Indiæ prior 161 b.naues Calecutanas

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanas capit 39 b. Saracenorũ 21 a. 36 c. Quiloæ regem stipendiarium facit ibid eius classis terræmotu tremefacta 161 b c. iuramentum fidelitatis regi præstitum 20 e. mors 161 c. vitæ periculum 22 f. ad eum Cranganorensium Christianorum legatio 36 f. 38 f. in eum Arabum & Saracenorum insidiæ 27 b c. Mozambiquensis nauarchæ 22.
Vascus Laurentius ad explorandam Borneum insulam missus 176 f.
Vascus Petreius à S. Pelagio Variuenem capit 210 f.
Vaticanum Romæ sacrarium 102 f. eius insigne ornamentum ab Emmanuele Lusitaniæ rege donatum 102 f. in eo Sinarum liber 112 d.
Venefici apud Brasilios 298 d.
Veneræ conchæ in Malduis insulis 135 c.
Veranula Batochinæ Muaris insulæ ciuitas 99 b. eius cum Rucutellanis inimicitiæ 99 b.
Verberati insulæ 22 d.
Verissimus Patiecus Antonij frater Goam venit 129 a. eius mors 131 a.
Vespasianus Imperator pecuniæ diligētissimus 117 b.
Vespertiliones in Cananoris regno quales 35 b.
Vetus villa in Brasilia locus 295 b. & seq.
Vexilla tria à Turcis capta in Lusitaniam missa 77 c.
Vgentana vrbs & regnum 280 d.
Vicetinus quidam Magalianis socius orbe toto nauigatione circumacto in Italiam redit 144 d.
Victoria Castellana nauis totum orbem circumnauigat 144 c.
Victoriæ Lusitanorum insignes de Alodino Bintani rege 105 b. 133 b c. 166 e f. 170. & seq. 172. Armuzianis 64 f & seq. 155 a. Cafribus 52 d e. Calecutanis 34 e f. 36 d. 39 b. 42 f & seq. 44 f. & seq. 46 e f. 53 b c. 59. & seq. 162. & seq. 166 d. 168 e. 179 b. & seq. 184 e. Cambaianis 184 d. & seq 186. 203 b c. 206 f. 267 a. Cananorensibus 59 b. Colanis 51 a. Dabulensibus 76 d. Diensibus 181 b. Fattacis 56 d e. Goanis 87 c. Iauis 97 c. Inguæ rege 104 e f. Mammalucis 69 c. 77 b. Moluccensibus 200 e f. Narsinganis 187 a. Pacensis 134 e f. Panensibus 171 a. Turcis 77 a b.
Villa infantis oppidum à quo & vbi conditum 3 c.
S. Vincentij Brasiliæ colonia 295 a. & seq. in eam societatis Iesu patres missi 296 d.
Vincentius Franciscanus Ioannis Albuquercij Goę episcopi comes 218 f. & seq. 291 b.
Vincentius Fonseca seditiosus 192 d. in vincula coniectus ibid. e. Ternatis præfectus 193 c. Aialum regem regno pellit 194 d. odium suorum incurrit ibid. apud Indiæ prætorem accusatus ibid.
Vincentius Rhoterigius Lusitanus è Societate Iesu in Brasiliam missus 295 a.
Vincentius Sodreus Indico mari à Gamma præfectus 58 f. Concinum venit 40 c. Trimumparæ auxilium denegat ibid. ad Erythræas fauces obsidendas rendit ibidem. ad Curiam Muriam naufragio perit ibid. f.
Vincentius Viega sacerdos Malacensi ecclesiæ præpositus 271 c.
Viride caput inuentum 4 f.
Visapor Cambaiæ vrbs 240 d.
Visionis monasterium in Abassia 138 d.
Vosuquis Iaponiæ vrbs 240 f.
Vtimuris Raia Malacensis princeps 81 b. pacem ab Albuquercio clam petit 92 d. Malacæ iuri dicundo inter Mahometanos præpositus 94 d. ob perfidiam securi percussus 94 e. eius vxor mortem vlciscitur parat 97 a b.

X.

Xarafus Armuzianæ classis præfectus 149 c. ad Baharenum oppugnandũ missus ibid. Torum Armuziæ regem in Lusitanos incitat 152 f. interficit 155 b. eius apud Armuzianos auctoritas 152 f. in Cotream perfidia 150 d. & seq.
Xauetius vide Franciscus.
Xebandara Armuzianæ classis præfectus triremem Lusitanam capit 163 a.
Xeques Arabibus prætor 21 b.
Xicocum Iaponiæ insula 240 f.
Ximum Iaponiæ insula 240 f.
Xiphias piscis 111 c.
Xoar Armuzianæ ditionis vrbs Albuquercio dedita 62 f.

Y.

Ychan mensuræ genus apud Sinas 112 c.

Z.

Zabucales Brasiliæ arbores 30 f.
Zacuta Congi Regis ad Lusitaniæ regem legatus 7 a b. baptisatus Ioannes appellatus ibid. in Cõgum rite in fide instructus remittitur ibid.
Zagazabus Abassini regis ad Lusitaniæ regem legatus 167 a.
Zaires fluuius 6 d. 9 b. à quo primum inuentus ibid. columna in eius ostio posita 6 e.
Zala in cæleste relatus Mahometanis 73 c.
Zamasum Mauricæ oppidum 189 a.
Zamorinus Malabarici regni imperator 24 d. 51 b. ab Albuquercio pacem petit 96 f. cum eo iniuriam sibi à Lusitanis factam expostulat 43 c. à Campsone AEgyptio auxilia petit 69 c. Cananoris regem ad se sollicitat 56 f. Capralẽ benignè excipit 34 d. frustra classe insecutus 35 c. Cocinum incendit 42 d. ad Deos placandos secedit 46 d. Gammæ insidias struit 38 f. & seq. eum qua pompa excepit 27 a b. insequitur 39 b. cum Lusitanis pacem init 24 d. 42 a. Patieci naues oppugnat 45 b. reges vicinos ad arma contra Lusitanos instigat 69 a. Repelini vada inuadit 41 b. 44 f. tormenta bellica conflat 42 d. Trimũparã in Lusitanos solicitat 39 a. 41 c. eius bellicę machinæ 45 a b. bellũ cũ Lusitanis 44 c f. 46 f. 56 e. classes 34 f. 36 d. 44 f. 45. 53 c. classis 53 a. consultatio de bello Trimũparæ inferendo 59 c. exercitus 44 e. legatio ad Aegypti Campsonem 48 c. ad Lusitanos 43 a. literæ ad Lusitaniæ regẽ 28 d. mors 102 d. prælium nauale cum Almeida 33 b c. responsum ad Lusitaniæ legationem 27 b.
Zanaga fluuius 4 f. 11 a. Daratum priscis 13 a.
Zanguebaris ora litus natale cur dictum 20 f.
Zanzibar insula 28 e. eius amœnitas ibid. rex stipendiarius Lusitano 43 b.
Zebitum felicis Arabiæ oppidum 224 d. Mustafæ Mamaluco donatum 215 a. à Solimano Mitylenæo captum 123 b. eius amœnitas & opulentia ibid. præfectus auxilium Gradaameti in AEthiopiam contra Lusitanos mittit 224 d.
Zeisadinus II. Armuziæ rex 61 a. 182 e. Ismaelis Sophi Persarum regis stipendiarius 61 a. Lusitaniæ regis 65 a. veneno sublatus 105 c.
Zeila Africæ emporium à Lusitanis deletum 125 b c. 221 c.
Zenzibaris regulus Lusitano stipendiarius 156 d.
Zufolarinus Idalcanis exercitus dux 85 a. 127 b. Azedecan dictus 202 d. Goam obsidet 127 b c. 202 d. Lusitanos in Idalcanem incitat 239. cum iis occultum fœdus init 202 e. iis Bardesiana & Salsetana portoria cedit ibid. armis repetit 203 c. Pondam muro cingit ibid. 267 c. eius cum Idalcane simultas 202 e. 239. eius mors 240 d.

FINIS.

EPISTOLARVM INDEX.

ARIAE Sanctij. 376 f
Balthasaris Gagi. 386 e
Cangoximanorum Regis. 383. b. & c
Consalui Fernandi. 362 f
Cosmi Turriani. 349
Eduardi Syluij. 344
Francisci Capralis. 434 e
Francisci Henrici. 450 e
Francisci Xauerij. 335. 337 340
Gasparis Vilelæ. 350. 358. 372. d. 384. e. 390 e
Io. Baptistæ Montani Ferrariensis. 397. a. 398 d
Ioannis Fernandi. 343. 359. a. 403 a
Laurentij Iaponij. 360 e
Ludouici Almeidæ. 364. d. 378. e. 394. e. 404. e. 407 c
Ludouici Froij. 391. b. 399. a. 418. d. 422. e. 424. e. 427. a. 437. a. 441. c. 443 c
Melchioris Nonnij 356
Organtini Brixiensis. 429 b
Pauli Iaponij. 343
Petri Diazij. 448 e
Regis Cangoximani. 383. b. & c
Societatis IESV de Consalui Syluerię obitu. 368 e
Taquæ Regis Firandi. 348.

IN EASDEM RERVM MEMORABILIVM INDEX.

CENORVM classis. 388 e
Aedes elegantissimæ. 412. f. 415 b
Aegrotus pia prece sanatur. 362 f
Agni Cælestis cereas imagines, & alia id genus quantopere expetãt Iaponij Christiani. 399 b
Ainan insula, & gentis mores. 388 d
Aloysij Lusitanicæ classis præfecti cædes. 451 b
Amaguse acta per Franciscum Capralem & socios. 434 f
Amangutij conuersiones insignes. 344. & se. Vrbs vastatur. 353
Amida, & Xaca Iaponiorum Dij. 354. 418. e. 419. a. 423. b. c. 425. c. 426 f
Andreę Fernandi Christiana fortitudo. 431. a. b
Ancillæ Iaponiæ Christianæ martyrium. 363 b
Antonius Caiadus Lusitanus. 369. b. Eius officia in Consaluum Syluerium. 371 a
Antonius Dionysius à Mahometanis capitur. 433 c
Aqua salita saucijs remedium vbi. 419 c
Aquita vrbs. 419 c
Aquæ lustralis, seu benedictæ miracula. 362 f 400. e. f
Ariæ Sanctij acta. 417. a. b
Arx munitissima Hexandoui proceris. 380 d

B.

BALTHASARIS Gagi res gestæ. 350
Eiusdem nauigatio, & pericula. 36. e. f
Capitur à Mahometanis. 433. a. Sclopus in eum intentus flammam non concipit. ibi. b
Baptismatis miracula. 335. 369. a. b
Barptolemæi Regis laudes. 392. E. Conuersio ad CHRISTVM. 393. c. Epulum insigne. 392. f. Victoria de coniuratis. 395. a. Baptismus. 393. c. In militum catechismo sedulitas, in bello insignia. 394. d. In Cosmum Turrianum reuerentia. 408. d. Christiana humilitas. 416. f. Victoriæ Crucis beneficio partæ. 408 d
Bibliotheca versatilis. 426 d
Bonzij, seu Iaponiorum sacerdotes. 419. c. Eorum calumniæ & odia in CHRISTI famulos. 353. 358. d. e. Ritus & leges. 418. e. f. Imposturæ. 418. f. 419. c. Sagina & vindemiæ. 421. a. Cœnobia. 425. C. Conuersiones ad CHRISTVM. 344. 345. 361 c
Boum specie dæmon à Iaponijs colitur. 354
Brachmanarum in CHRISTI seruos humanitas. 432. d. 433 a
Bungi Rex Christianam rem enixè adiuuat. 355. 416. e. 497. a. 405. c. Eiusdem ad Lusitaniæ Regem munera. 389 c
Bungensium Neophytorum in fide constantia. 359 a
Bungensium Ecclesia omnium in Iapone maxima. 364 f
Bungésium illustre pietatis exemplum. ibid. in Bungo res patrum gestæ. 346. 347

C.

CACVBAV impostor apud Iaponios. 385. b
Cæremoniæ Ecclesiasticæ quã efficaces. 377. a. b. 400 e
Cangoximæ acta per Almeidam. 380. f. & seq.
Cangoximani Regis de patribus iudicium. 383. & seq.
Candidus & Cinereus colores funesti. 410 d
Canon Amidæ filius, & eorum effigies. 423 c
Catechismi vtilitates. 337
Cegandonus Barptolemæi Regis pater. 393. b. 405 a
Chia puluris vsus in potu Iaponiorum. 410. f. & seq.
Christiani facti in ditione Barptolemæi Regis. 434. f. & seq.
Christianorũ in patribus tuendis ardor. 363. a. c
In pauperes benignitas. 385. b. Insigne pietatis exemplum. 391. a. b. De Malabaribus victoria. 432. f. & seq. Fuga miserabilis ab exusta Vocoxiura. 405 a
Christiani cuiusdam precandi ratio. 408 e
Christianorum quinq; millia facta Imori. 403 c
Cochinoci acta per Balthasarem Lupium. 434 f
Coia frequens Bõziorum Cœnobij locus. 419 b
Combendaxis insignis impostor. 419 b
Concionatoris Christiani partes, & cautiones.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Conciones Bonziorum. 421.c.426.e.f.& seq.
Confessarij partes,& cautiones. 338
Confessionis, & communionis quàm frequens vsus apud Iaponios Christianos. 335
Coniuratio in Barptolemæum Regem.393.a. In Cubum Meacensem. 427 c
Constantini Catechistæ Iaponij laudes. 445.c. & seq.
Cõsuetudinis quotidianæ præcepta. 339.& seq.
Consalui Sylueriæ expeditio.368.e.f.& seq.Nex propter CHRISTVM. 371 a
Corniculum quibusnã hominibus è capite extuberat. 419 a
Cosini Turriani acta.343.356.& seq.377.b.c.382.e f. 391.b.c & seq.404.f.406.f.407 c
Crucis admirandæ virtutes. 336.358.c.363 a
Cubi Meacensis ædes elegantissimæ.425.b. Horti cultissimi.ibid.Cædes à coniuratis. 428 c

D.

DAEMONVM impostura apud Iaponios.354. 419.a.Horribili figura pinguntur. 424 d
Daiondonus cum Mioxindono in Cubum conspirat. 427 c
Damiani Iaponij laudes. 382 a
Darij Tacaiamæ Fidani acta. 427 a
Didacus Andradius vnà cum Ignatio Azebedio interficitur. 449 c

E.

EDVARDI Syluij laudes. 406.e.f
Epistolæ Meacẽsium neophytorum ad Bungenses. 364 e
Examen conscientiæ quàm accuratè exercendum. 337
Exorcismi virtus. 347

F.

FACATA vrbs, & res in ea gestæ. 355.436.e.f
Facatensium neophytorum pietas. 359.b.c
duo sanati diuinitus. 365.b
Facatensis præfectus patrum immunitati cauet. 382.f. vrbs incenditur. 436.e.f
Facusangis Academia nobilis vastatur à Nubunanga. 447 b
Firandi patrum acta,& labores.352.Christianorum ardor.ibid.
Francisci Xauerij labores, & patientia.336.357 c animi magnitudo. ibi. Flagelli,& libelli neophytis ab eo relicti admiranda efficacitas. 380.e.f. Eiusdem præceptiones de vinea Domini excolenda. 337. in Iaponem appulsus & itineris pericula.340. & seq.a Rege Xaxumano honorificè excipitur. 342
Frenoiamæ cœnobiorum euersio. 442 f
Funaij res gestæ. 349
Fundi acta. 435.c.& seq.
Fundanus Dynasta. 436 d
Funera Meacensium. 420 a
Funus primum Christiano ritu peractum. 348

G.

GASPAR Vilela Cosmo Turriano comes adiungitur.350.eiusdem peregrinatio Cutamensis.351.Meacensis.358.360.c.f.377.b Sacaiana.372.Ecclesiæ ab eodem institutæ.402.apud Meacensem Regem gratia. 404 d
Gotondoni & aliorum coniuratio in Barptolemæum Regem. 393 a
Grana benedicta & alia id genus quantopere à Christianis in Iaponia expetãtur. 392.d.399 b

H.

HECTORIS optimi viri nex. 436 d
Hexandoni Dynastæ, & vxoris eius pietas. 380.d.381.b.c
Hiu insula, & ibi patrum acta. 408.f.& seq.
Horti cultissimi,& amœnissimi. 415.b.c

I.

IACOBI Soriæ Caluiniani piratæ crudelitas. 448.f.& seq.
Ianambuxi Bonziorum secta. 418.f. qua ratione cooptentur.ibid.
Iaponiorum ingenia mores; .336.341.368.d.410. f. & seq. 421.c.427.a. & seq.Errores, 353.& seq. 385.c.& seq. In fide constantia. 352.423.b. Varius anni cursus.422.f. quæstiones,& curiositas. 343
Iaponios iuuandi inita à patribus ratio. 350
Iaponé & Sinas Euangelij caussa petentes,quomodo affectos esse oporteat. 430.c.434.d.e
Idolum Denichi. 418 e
Ienxuanorum secta epicureæ persimilis. 423. a
Christianæ religionis odium. 412 d
Ignatij Azebedij & sociorum felix exitus. 448. & seq.450
Indulgentias,& alios Christianos ritus imitari videntur Bonzij. 428 f
Infantis trimi à baptismo animam agentis dictum admirabile. 396.e.f
Inhambanis rex vnà cum proceribus à Cõsaluo Sylueria baptizatur. 368.f
Ioannis Baptistæ Montani acta. 397.a.b.c
Ioannis Fernandi agendi ratio. 376. f. Labores. 391.c. 392. e. Lexicon Iaponicè & Lusitanicè. 400.d.e
Ioannis Cadauilij Caluiniani piratæ immanitas. 451 c
Ioannis Naëtondomi Tambæ reguli Christiani laudes. 444.f.& seq.
Iobeleum ad felicem Concilij Tridentini euentum. 427 b
Iquendæ regno Euangelium infertur. 447 a
Iquenda Sangadonus Christianorum parens:& in eum coniuratio patefacta. 446 e
Iquicuqui acta per Ludouicum Almeidam. 366. e.f.& seq.Iræ per eundem. 366 f

L.

LAVRENTIVS Iaponius Imori quinq; millia hominum baptismo lustrat. 403 c
Ludi & nefaria sacra Iaponiorum. 374.e.417 b
Ludouici Almeidæ peregrinationes,& acta.364 379.b.Vocoxiuræ. 394.f.& seq. Ximabaræ, & Cochinoci.395. b. Meaci. 406.d.407.c. & seq.
Ludouici Froij acta.391.b.c. & seq.399.Peregrinatio Meacensis. 407 c

M.

MAGISTRATVS in concionibus nunquam apertè constringendi. 339
Malabares piratæ patribus infensi. 431 c
Manomotapæ regi beatissima Virgo per quietẽ apparet. 370.d. idem baptismo expiatur cum trecentis proceribus.370.d.Cõsentit in Consalui necem.ibid.f. facti eum pœnitet. 371 b
Manuum impositio apud Iaponios. 428 f
Mari-

Maristhenis delubrum Iaponiorum. 393 c
Martyrium Francisci Lupij & sociorum duorum.429 c Molucensium neophytorum. 430. f Ancillæ Iaponiæ. 363 b
Meacum totius Iaponis caput.358.e.f. Ibidem acta Gasparis Vilelæ.360. 361.362. eadem vrbs vastatur.385. a.à Rege recipitur. ibid. Eius in Patres humanitas. 412 d
Meaci superioris excidium. 444.d.e
Meacensiũ Christianorũ pietas.385.b 425.& seq.
Medicus Sacaianus ad Societatem adiungitur. 416.d.Iussus filio cedit omni patrimonio.ibi.
Melchioris Nonnij nauigatio in Iaponem. 356. & seq. in Indiam renauigat. 357 c
Minguames Mosambicanus Manomotapæ regẽ in Consaluum incitat. 370.e. Idem fuga sibi consulit. 371.b c
Mioxindonus Cubum è medio tollit. 428 e
Mirozu impostor. 419 b
Miracula. 348.351.353.& seq.
Molucis in insulis assidua patrum discrimina. 430 f
Molu censium Neophytorum in fide constantia &labores. ibid.& seq.
Monicæ virginis amor in cœlestem sponsum. 409.c & seq.415.c & seq.

N.

NARA vrbs. 412 e
Naræ arcis ædes elegantissimæ. ibib.f
Neophytorũ pietas.381.a.403.c.407.c 408.e f.412 d
Neophyti Ximabarani constãtes in fide. 417.b.c
Neophyti Molucẽses propter CHRISTVM interfecti. 430.f. 431 a
Nengoriorum secta. 385.b.c
Nichioxines, Vatandoni, & Euangelij hostis. 439. b.c
Nubunanga rogatu Vatandoni patribus fauet. 438.f eiusdem ad Frenoiamam res cõtra Bonzios gestæ. 442 e
Nubunanga inferiori Meaco parcit, propter Christianos.444.d.e.Idem Iaponicarum sectarum hostis.447.b.c Quosnã sibi adscribat titulos. ibid.c

O.

OECONOMI subleuandis ægrotis,& pauperibus. 377 c
Organtini Brixiensis acta Sangæ. 446.e f

P.

PARADISVS Iaponiorum. 418 f
Passionis Domini recordatione quantopere afficiantur Neophyti. 315.352.353
Paulus Iaponius Xauerij comes Cãgoximæ domesticos conuertit ad CHRISTVM. 342
Pauli alterius Iaponij præstãtis viri obitus. 355
Pileolus triquetra figura. 420 e
Puerulus enixè baptismum petit, parentes & propinquos ad CHRISTVM adducit. 362 f
Pueri cuiusdam Sacaiani laudes egregiæ. 382. f & seq.

R.

RAMIRI,& Alcaræ sociorum, naufragium, & mors. 429 c
Ratio agendi cum proximis. 339.& seq.
Regina Cæli Regi Manomotapæ per quietem adsistit.370 d (ni.399 b
Reliquias amoris quasnam appellent Christia-
Rex Amangutij interficitur. 353
Rex Cangoximæ,vide littera C
Rex Firandi, vide littera F
Rex Manomotapæ baptismo lustratur. 370 d
In Consalui Sylueriæ necem consentit.ibid.f
Facti eum pœnitet. 371 b
Rex Meaci, vide Meacum.
Rex Vocoxiuræ,vide litera V.

S.

SACAIVM vrbs libera. 384 e f
Sanctij nobilis viri pietas. 409 b
Scribæ Mioxindoni officia in patres. 429 a b
Scribæ Firandensis Regis, itemque vxoris eius laudes. 378 e & seq.
Sebastianus Lupius ab hæretico seruatur. 453 c
Sectæ Iaponiorum. 361. 362.
Sigillorum duo millia in tergo Xacæ. 424 d
Sinas & Iaponem petẽtes quomodo animatos esse oporteat. 430.e 434 d
Societatis IESV domicili a apud Iaponios. 354
Socij variè vexantur. 353. Eorum acta in Bungo. 376.f & seq.Meaco vrbe capta in exsiliũ abeũt. 429.b Eorum in ora Comorinensi pericula. 431. a In eosdem officia Brachmanarum. 432 d
Stellio præses doctrinarũ.424.d. eius templum. ibid.

T.

TACAXVMANI precandi studio mirè tenentur. 365. c.& seq.
Taqueni scelera & exitialis exitus. 443.a b
Taquæ Nombo Firandi Rex. 348
Tectorij nitidissimi species. 412 f
Templa inanium Deorum magnificentissima. 413. 2 426 d e
Templorum tria millia octingẽta ab vno Rege ædificata. 441 c
Templum inferorum regi dicatum,quale. 426 d
Tonus Amagusanus Caprali fauet.434.f. baptismo lustratur. 435 b
Toni filij adoptiui pietas. ibid.c
Tonus Ximabaranus petit Euangelium.392. Ad CHRISTVM aggregatur.417.b ipsius pietas. 417 b
Typhonis venti vis. 429.c & seq.
Tyrones in religione quomodo tractãdi,ac probandi.338

V.

VAletudinarium à patribus institutum. 351
Vatandoni dynastæ Catechumeni mirum Christianæ rei studium. 437.& seq. in prælio circumuentus occiditur. 441 b
Vetulæ nonagenariæ mira conuersio. 401.a b
Vincentij pueruli sensus amoris in CHRISTVM.
Vo seu Dairi. 395 a (410 e
Vocoxiuranus rex Euangelium efflagitat. 381 c
Vxor in fidei desertorem maritũ egregiè consulit. 436. d e

X.

XACAE signum colossæum.424.d.Bibliotheca veriatilis. 426 d
Xamaxinodoni & Quequidoni iudicum conuersio. 403.b c
Xichiensis dynasta CHRISTI desertor. 439 a
Ximabaræ plurimi facti Christiani. 396. e f
Xinguen rex Cainochuni Bonziorum defensor. 447 b
Xuicaidoni conuersio,& acta. 403 c
Xixiensium neophytorum pietas. 366 f

Z.

ZACANA falsamenti genus. 423 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN IGNATII VITAM
CAPITVM INDEX.

Libri Primi.

RTVS Ignatij, & educatio. Cap. I. 457 a
Conuersio eius ad Christum. Cap. II. 458 d
Ad Montemserratum religionis causſa proficiſcitur. Cap. III. 461 a
Acta eius in Monteserrato. Cap. IV. 462 f
Ardores eiusdem in studio pœnitentiæ. Cap. V. 463 b
Moleſtiæ scrupulorum, & tentationum eiusdem. Cap. VI. 464 e
Ignatij profectus in spiritu. Cap. VII. 466 d
De studio collato ad proximos adiuuandos. Cap. VIII. 467 b
E graui morbo periclitatur. Cap. IX. 486 d
De inanis gloriæ vitio superato. Cap. X. ibid. f
De profectione Hierosolymitana. Cap. XI. 469 a
Nauigat in Italiam. Cap. XII. ibid. c
Nauigat in Palæstinam Cap. XIII. 471 b
Palæstinæ loca sancta perlustrat. Cap. XIV. 472 d
In Hiſpaniam redit. Cap. XV. 473 b
Barcinone ad studia litterarum aggreditur. Cap. XVI. 475 b
Eiusdem commoratio Complutensis. Cap. XVII. 477 a
Lutetiam proficiſcitur. Cap. XVIII. 481 a
Extremæ inopiæ incommoda superat. Cap. XIX. 482 d
Variè propter CHRISTVM exercetur. Cap. XX. 483 a
De socijs ad Ignatium adiunctis. Cap. XXI. 484 f

Libri Secundi.

AEGER Hiſpaniam repetit. Cap. I. 487 a
Venetias ingenti labore contendit. Cap. II. 488 f
Venetias ad Ignatium socij veniunt. Cap. III. 490 d
Sacris initiatur Ignatius: & de rebus ab eodem, & socijs in Veneta ditione geſtis. Cap. IV. 492 d
Ignatio Romam appropinquanti CHRISTVS apparet: & vnde Societas IESV nomen inditum fuerit. Cap. V. 493 b
Ignatius Romæ Christianæ rei dat operam: in Caſinati monte animam Hozij cælum intrantem videt. Cap. VI. 494 f
Romam Patres vniuersi conueniunt: veterem plebis erudiendæ morem, & frequentem vſum Confeſſionis, & Euchariſtiæ reſtituunt. Cap. VII. 496 d
Falſis criminibus circumuenitur Ignatius, & abſoluitur. Cap. VIII. 496 f
Ignatius & cæteri Patres de conſtituenda Societate deliberant. Cap. IX. 500 d
Patres in varia loca Pontificis iuſſu diſcedunt. Cap. X. 501 a
Ignatius plebi fame periclitanti ſuccurrit. Cap. XI. 503 a
Confirmatur à Pontifice maximo Societas. Cap. XII. 504 d
Præpoſitus Generalis creatur Ignatius. Cap. XIII. 505 a
Generalis Ignatius denuo Catechiſtæ munere fungitur. Cap. XIV. 507 a
Societas augetur, diſtribuuntur prouinciæ. Cap. XV. 508 d
Variæ in Ignatium tempeſtates excitantur Cap. XVI. ibid. f
Regimen fœminarum à Societate depellit Ignatius. Cap. XVII. 509 b
Honoribus in Societatem noſtram Ignatius aditum obſtruit. Cap. XVIII. 510 e
Confirmatur à Iulio III. Societas. Cap. XIX. 513 b
Magiſtratu ſeſe abdicare conatur Ignatius. Cap. XX. 514 d
Societati in Hiſpania valde laboranti ſuccurrit. Cap. XXI. 515 a
De Iulij III. obitu, & de Marcelli II. in Ignatium noſtroſque benevolentia. Cap. XXII. 516 d
Ignatij obitus. Cap. XXIII. ibid. f

Libri Tertij.

DE orandi aſſiduitate, & ſtudio pietatis. Cap. I. 518 d
Quod eius fuerit de perfectione iudicium. Cap. II. 520 d
De caritate ipſius in Deum. Cap. III. ibid. f
De caritate in proximos. Cap. IV. 521 b
Manſuetudo eiusdem & comitas. Cap. V. 523 b
Grauitas eiusdem, & in cuſtodia diſciplinæ ſeueritas. Cap. VI. 524 d
Eiusdem animi ſubmiſſio, & quid de Virtute obedientiæ ſenſerit. Cap. VII. 526 d
Paupertas eius, & caſtimonia. Cap. VIII. 528 d
Æquitas animi, & conſtantia eiusdem. Cap. IX. ibid. e
Eiusdem ratio gubernandi. Cap. X. 531 b
Eiusdem ratio proximos adiuuandi. Cap. XI. 534 d
Vita eius quotidiana, & domeſtica. Cap. XII. 535 a
Pietatis opera publicè per eum inſtituta. Cap. XIII. 536 d
Quædam de Ignatio mira. Cap. XIV. 537 b
Eiusdem forma, & ſtatura corporis. Cap. XV. 541 a

IN

IN EANDEM RERVM MEMORABILIVM INDEX.

BDICARE ſeſe magiſtratu conatur Ignatius. pag. 514 d
Abſtinentia & ſobrietas eiusdem. 463 c. 465 a
Accuſatoribus qua obſeruatione aures præbere conſueuerit Ignatius. 533 a
Adrianus VI. Pont. Max. 470 d
Aegrotorum curandorum lex. 536 d
Aenobarbus Archipirata. 488 f
Agni cæleſtis cærea effigies. 519 c
Alexandri Card. Farneſij pietas, & magnificentia. 507 b. 541. a
Alexander Petronius medicæ artis laude præſtantiſſimus. 538 d
Alfonſus Fonſeca, Toletan. Archiepiſcopus. 478 f
Alfonſus Salmeron Toletanus, Ignatij ſocius. 485 c. ad montem Celſum ſecedit. 492 e
Ambitio & auaritia, duę perniciosiſſimę mortalium peſtes. 514 f
Andreas Foxius, cognomento Aſparotus. 458 e
Andreas Gritus, Venetorum Dux. 471 b
Andreas Lipomanus, vir pietate & genere nobilis. 523 a. 540 e
Animorum curatio difficilis. 467 c
Antonius Araozius Hiſpanię præponitur. 508 e. eius litteræ. 539 a
Apoſtolorum limina, & præcipuæ religionis tępla noſtri Romæ obeunt. 491 c
Arbenſis Epiſcopus Ignatium ad ſacerdotium euehit. 492 d
Ardebalus Ignatij præceptor. 476 d
Artiaga ſe ad Ignatij inſtitutum aggregat. 476 f eius mors. 488 f
Auguſtinus quidam Auguſtinianus hęreticus noſtros Romæ inſectatur. 497 f

B.

BAiona, olim Aquæ Auguſtæ. 487 c
Baptiſta Viola Parmenſis. 540 d
Barcinone ſtudia litterarum Ignatius aggreditur. 475 b. 521 b. 537 c
Barptolemæus Guidicionius Card. 504 e
Baſſanum, oppidum agri Patauini. 492 e
Bellum inter Gallos, & Hiſpanos. 458 e. inter Venetos & Turcas. 492 d. inter Paulum IV. & Regem Philippum. 516 f
Benedictus Conuerſinus, vrbis Romæ gubernator. 497 c
Benevolentiam ſuorum erga ſe quomodo aleret Ignatius. 532 f
Bernardina quædam Romana, filiam admotam Ignatij defuncti feretro ſanat. 538 f
Bernardinus Maffeius Card. 511 b
Bertramus Loiola. 457 b
Binſiniabum oppidum. 505 d
Bonę ſpei promontorium. 501 b
Bononiam Ignatius peruenit. 489 b
Bononiam veniunt Xauerius, & Bobadilla. 493 c
Braſilica ora. 501 b
Brixiam mittitur Claudius Iaius. 501 b

C.

CAlliſtus ſe ad Ignatij ductum aggregat. 476 f
Carcerem in Societatem induci nunquā per miſit Ignatius. 525 b
Caritas Ignatij in Deū. 520 f. in proximos. 521 b
Caſtitatis laude inſignis Ignatius. 528 d
Caſtitatis virtutem in Societate magno ſtudio cuſtodiri voluit Ignatius. ibid.
Catechęſi Chriſtianę operam dat Ignatius. 507 b
Catechumenorum ædes, curante Ignatio, paratæ. 537 a
Cazeres Segouienſis Ignatij ſocius. 476 f. in patriam reuertitur. 488 f
Chriſtus tentationum iuſtiſſimus arbiter. 464 f
Chriſti patientię ſtudioſus Ignatius. 474 e
Circus Flaminius Romæ. 503 a
Claudius Iaius Gebennenſis Ignatij ſocius. 486 d Baſſanum ſecedit. 492 e. Brixiā abit 501 b. Tergeſtinorum Epiſcopatum reijcit. 510 f. & ſeq.
Collegium Montis acuti Pariſijs. 481 c
Collegium S. Barbaræ Pariſijs. 482 f
Collegium Hiſpanicæ nationis Bononiæ. 489 b
Collegium Germanicum Romæ. 537 a. 540 f
Collegium Lauretanum. 538 e
Compluti artium curriculum init Ignatius. 477 a
Concionantur Patauij Codurius, Hoziuſque: Ferrariæ Roterigius & Iaius: Bononiæ Xauerius, & Bobadilla: Senis Paſchaſius, & Salmeron. 493 c. Vicetiæ Ignatius, Faber, & Laines. 492 f
Concordia nihil valentius ad res arduas moliędas. 500 e
Confeſſio totius anteactæ vitę Ignatij. 462 f. iterum iterumque ab eodē repetitur. 465 b. quotidianæ cuiuſlibet omiſſionis. 518 f
Confeſſio generalis P. Fabri. 485 b. & aliorum ſociorum Ignatij. 486 d
Confeſſionis frequens vſus ab Ignatio & ſocijs Romæ reſtitutus. 496 e. commendatur ab Ignatio Barcinone. 521 b
Crucem pauci ex animo amplexantur. 487 c

D.

DAEMON Ignatium ab incepto reuocare conatur. 464 e. Ignatio difficultates repræſentat. 464 f. Ignatium à litterarum ſtudio remouere nititur. 476 d
Detractiones & ſuſurri animos diſiungunt. 506 e
Didacus Guias Cantaber. 489 b
Didacus Laſſus Ferdinandi Regis orator. 511 b
Dignitatis gradus perfectos viros requirunt. 516 c. à Societatis inſtituto valde alieni. ib.
D. Dionyſij Areopagitæ tutela. 486 e
Diſcretio ſpirituum, cōſummatæ ſapientię virtus. 459 c
Doctrinæ Chriſtianæ præceptis plebem imbuit Ignatius. 476 f. 487 c. 489 b. 496 e. 503 b.
Doctrinam Chriſtianam profeſſi tradere debēt. 501 a.
Dominicani fratres Salmanticæ Ignatij doctrinam expendunt. 479 b
Domus profeſſæ egeſtati Romæ mirabiliter ſubuenitur. 518 f. 530 f

Universidad de Deusto
Biblioteca

E.

ECclesia primitiua Ignatij quæ. 494 d
Ecclesia Rom. princeps magistraq; orbis terrarum. 496 e
Eleemosyna Ignatij in pauperes. 474 d
Eleemosynis vndique conquisitis alios subleuat Ignatius. 477 a
Elilabetha Rosella Ignatium victu benignè alit 473 c. pecunia eundem iuuat. 489 b. Romam venit. 509 b
Emendicat victum Ignatius Cõpluti. 477 a. Guipuzcoæ. 487 c. & socij Romæ. 496 d. 491 c
Erasmi libros abijcit Ignatius, & in Societate legi vetat. 476 e
Eucharistiam octauo quoq; die sumit Ignatius. 481 c. idem quotidie. 493 c
Eucharistiæ frequens vsus Romæ ab Ignatio, & socijs restitutus. 496 e. commendatur ab Ignatio Barcinone. 521 b
Examen conscientiæ bis quotidie habetur ab Ignatio. 481 c. item in singulas horas. 518 f. 535 b
Examen conscientiæ P. Fabri. 485 b
Exemplo vitæ ac morum nihil efficacius ad animos permouendos. 512 d
Exercitiorum spiritualium liber ab Ignatio cõscriptus. 460 e. à Rom. Pontifice comprobatus 467 c. Salmanticæ examinatur. 479 b. à sacro Inquisitore Parisijs receptus. 483 b. itẽ in Hispania. 529 c
Exercitijs spiritualibus perpolitur Faber. 485 b. Xauerius. ibid. c. & alij socij Ignatij. 486 d. itẽ multi Venetijs. 489 c. Romæ. 494 f. Nouitij probandi. 500 f

F.

FEminarũ regimẽ à Societate depellitur. 509 c
Feminarum consuetudo periculosa. ibi.
Ferdinandus Rex Rom. 510 e
Ferrariam venit Ignatius. 474 d. Rodericus & Iaius. 493 c
Fiduciæ diuinæ innixus Ignatius. 469 b. 470 f. 472 e. 489 a.
ad Fossam Clodiam Ignatius peruenit. 470 e
Franciscanę familiæ fratres Hierosolymis. 472 c
Franciscus Borgia Gandiẽsium dux, Societati se addicit. 513 a
Franciscus Mendoza. 480 d
Franciscus Michaelius, vrbis præfectus. 509 a
Frãcisfcus Strata Ignatio se adiungit. 495 c. 519 b
Franciscus Xauerius Cãtaber Ignatij socius. 485 c. 491 a. primus in Iaponiorum terras Euangelium intulit. ib. Bononiam proficiscitur. 493 c. ad montẽ Celsum fecedit. 492 e. in Lusitaniã tendit. 505 a. in Indiam mittitur. 502 e. Indiæ Prouincialis. 508 e. in Sinarũ aditu obit. 485 c
Francisci Xauerij per somnum visio. 502 f
Frias, Vicarius Salmaticensis Episcopi. 479 c

G.

GAspar Contarenus Card. 495 a. 504 e
Gaspar Doctus pro Ignatio & socijs. 499 a
Genuam proficiscitur Ignatius. 474 d
Georgius Nauerius, insignis doctor. 578 e
Germanicum Collegium in vrbe institutũ. 537 a
Giennium vrbs Bæticæ. 478 f
Grammaticæ rudimẽta discit Ignatius. 476 d. eadem Parisijs repetit. 481 c
Grana piacularia. 519 c
Greg. XIII. Pont. Max. 537 a. 541 a.
Guipuzcoa prouincia. 457 a. 487 c

H.

HAEreticorum fastus. 497 a
Hæretici ab Ignatio cum Rom. Eccl. in gratiam restituti. 485 a
Hercules II. Dux Ferrar. Ignatij & sociorum innocentiæ testimonium tribuit. 499 b
Hieronymo Arzio ægrotanti frequens adest Ignatius. 523 a
Hieronymi Arzij liberalitas. 528 f. 529 b
Hieronymus Verallus Legatus Apostolicus Venetijs. 490 d
Hierosolymitana profectio ab Ignatio decernitur 469 a. à Paulo III. impetratur. 491 c
Hierosolymam venit Ignatius. 472 d
Honoribus in Societatẽ aditus obstruitur. 510 e
Hortatur homines Ignatius ad odium peccatorum, amoremque probitatis. 479 b. 487 c. & se.
Hospitium S. Iacobi Parisijs. 482 e
ad Hospitalẽ domũ diuertit Ignatius. 477 a. 487 c
Hozius Hispanus Venetijs Ignatio iungitur. 489 c. Tarui sum secedit. 492 e. Patauium proficiscitur. 493 c. eius mortui animã cælos penetrãtem videt Ignatius. 495 b
Humilitas Christiana virtutum parens. 463 c
Humilitatis spiritum profitetur Societas. 510 f

I.

IACOBVS Gouea Lusitanus. 483 c. 501 b.
Iacobus Laines Ignatij socius. 485 c. Romæ sacras litteras profitetur. 494 f. cum Petro Fabro Parmam contendit. 501 b
Italiæ prouincialis. 508 E
Ieiunium P. Fabri. 485 b. F. Xauerij. ibi. c. & aliorum Ignatij sociorum. 486 d
IESV nomen vnde Societati inditum. 494 e
Ignatius etiã ante cõuersionem ab omni impietate atq; auaritia alienus. 457 c. in Pompelonensi obsidione vulneratus. 458 f. grauiter ægrotat. 468 d. vrbanæ munditiæ apprime dedi tus. 459 b. lectione librorũ spiritualiũ conuer sus. 459 c. ad Montem Serratum proficiscitur 461 a. singulis noctibus se acerrimè verberat. 461 c. singulis diebus ter sese flagellis cædit. 463 c. Marię virgini se voto castitatis obstringit. 461 C. in Maurum quendam irritatus. 462 d. de peregrinatione Hierosolymitana solicitus. 462. e. 469 a. quo anno militiæ Christianæ nomen dederit. 463 a. excessu quodam raptus 467 a. magnam rerum spiritualiũ peritiam nactus. ibid. cur interdum ab alijs ad prandium inuitatus, accederet. 468 d. inanẽ gloriã superat. ibi. f. à diuina prouidentia pendẽs. 469 b. in Italiã nauigat. 469 c. Romã ingreditur. 470 d. Adriani VI. pedes exosculatur. ib. Venetias ire parat. ib. e. à comitibus destitutus. ib. f. Venetias ꝓductus. ib. nauigat in Palæstinã. 471 b. Palæstinæ loca sancta perlustrat 472 d. in Hispaniã redit. 473 b. ab Hispanis militibus contumelia affectus. 474 e. 475 a. artiũ curriculũ init Cõpluti. 477 a. in carcerẽ conijcitur. 478 c. 479 c. & se. Salmãticę examinatur. 480 e. extremã inopiã superat. 482 d. Philosophiæ studia aggreditur Parisijs. 482 f. sacrã Theologiã amplectitur. ib. variè ꝓpter Christũ exercetur. 483 a. ad sacrũ Inquisitorẽ Parisijs defertur ib. ab eodem Inquisitore absoluitur. ib. virgarũ periculo liberatus. 484 d. multos à turpi vita conuertit. 485 a. ꝓficiscitur Hispaniam repetit. 487 a. Vene-

Venetias contendit. 488 f. sacris initiatur. 492 d. plebi Romæ periclitanti succurrit. 503 a. in culinæ ministerijs versatur. 506 d. Generalatu se abdicare conatur. 514 d. prophetiæ dono præditus. 538 f
Ignatij ortus & educatio. 457 a. acta in Mõte Serrato. 462 f. Minoressæ. 463 c. in Guipuzcoa. 487 c. Venetijs. 488 f. Vicetiæ. 491 f. Romę. 494 f. Animi altitudo. 457 c. submissio. 526 d. æquitas 528 e. ardor in studio pœnitentiæ. 463 b. caritas in Deum. 520 f. in proximos. 521 b. castimonia. 528 d. cautio in negotijs gerendis. 458 d. constantia. 528 e. conuersio ad CHRISTVM. 458 d. Cõfessarius Dominicanus Salmanticæ. 478 b. alter ex ordine Minorum Romæ. 505 c. clementia & lenitas. 506 e. fiducia in Deo. 489 a. forma & statura. 541 a. grauitas & in custodia disciplinæ seueritas. 524 e. gubernandi ratio. 531 b. mansuetudo & comitas. 523 b. maturitas ac dexteritas in tractandis hominũ ingenijs. 458 d. Opera, liber Exercitiorũ. 460 e. libellus de rebus CHRISTI & sanctorum præclarè gestis. 461 a. liber de Trinitate. 466 f. epistola ad socios Lusitanos de Obedientia. 526 e. epistola ad Præpositũ prouinciæ Lusitaniæ. 532 d. commentarij de religione. 528 f. carmina Hispanica de B. Petri laudibus. 459 b. scripta de spiritũ discretione, & de moderãdis affectib⁹. 534 f. paupertas. 528 d. ꝓfectio Lutetię. 483 a. Romę. 497 a. pietatis studiũ. 518 e. ꝓfectus in spiritu. 466 d. ratio proximos adiuuãdi. 534 d. scrupuli. 464 e. sermo de contẽptu rerũ humanarũ 480 d. studiũ ad proximos iuuandos. 467 b. 477 b. 479 a. 484 f. virtutes. 506 d. vita quotidiana & domestica. 535 a
Ignatio nocte vigilãti Maria virgo vnà cum parulo IESV sese palam ostendit. 460 f. eidẽ Romã appropinquanti Christus apparet. 494 e
Ignatium socij omnes, vt parentem diligunt ac reuerentur. 486 f
Inanis gloriæ vitium superat Ignatius. 468 f
Indica expeditio nostrorum studijs apta. 501 c
Innocentij III. Papę lex de curãdis ęgrotis. 536 d
Ioannes Borgia Philippi Regis legatus. 519 a
Ioannes Codurius Ignatij socius. 486 d. Patauiũ proficiscitur. 493 c. Taruisium secedit. 492 e
graui morbo laborat. 540 d
Ioannes Cruceius, rei domesticæ curator. 530 f
Ioannes Figheroa Vicarius Archiepiscopi Toler. 477 c. 499 a
Ioannes Gallus Ignatij socius. 476 f. monasticæ se vitæ addicit. 488 e
Ioannes Moronus Card. 537 a
Ioannes III. Lusitaniæ Rex. 485 c
Ioannis tertij Lusitaniæ Regis curæ. 501 b
Ioannes Penna Ignatij in philosophia præceptor. 482 f
Ioannes Siliceus Toletanus Archiepiscopus, nostrorum insectator. 515 a
Ioannes Vega Hispanus. 508 e
Iulius III. Pont. Max. Societatem confirmat. 513 c. eius mors. 516 e

L.

LOiolarum familia. 457 b
Ludit trudiculis Ignatius. 523 b
Ludouic⁹ Cõsaluus dom⁹ Romanę minister. 524 f
Lusitani Brasilicã & Indicã oram aperiunt. 501 b
Lutetiam proficiscitur Ignatius 481 a
Lutetiæ Parisiorum descriptio. 482 c

M.

MAgnates in Hispania qui vocentur. 457 c
Malè nuptarum cœnobium ab Ignatio institutum. 536 e
Marcelli II. Pont. electio, atque obitus. 516 e
Margarita Austriaca, Octauij Farnesij vxor. 503 c 512 f.
MARIA virgo Ignatio noctu apparet. 460 f
Mariæ virginis patrocinium. 476 d. 486 e
Mariæ virginis ad Niues, ædes Romę. 493 b
S. Mariæ à Strata templum. 507 b
in Mariæ virginis honorem sabbata obseruat Ignatius. 478 e
Martinus Garzia Ignatij frater. 461 b
Martinus Luther hæresiarcha. 463 a
Martinus Olauius excellenti vir ingenio. 516 e. 529 b.
Matthæus Ori, Dominicanus. 483 b
Medicis valde dicto obediens Ignatius. 526 f
Mendicitas maximum affert detrimentum studijs. 482 d
Meretriculas ab impuritate auocat Ignatius. 521 a
Michaël quidam Hispanus. 538 e
Michaël Hispanus Romę nostros accusat. 497 b c
idem exilio multratur. 498 d. 499 c
Michaël Turrianus in Lusitaniã destinatur. 531 c
Minoressa oppidum, hodie Manresa. 463 b
Mira de Ignatio. 537 b c
Missæ sacrificium Ignatij socij Vicetiæ primum faciunt. 493 b. Ignatius autem postea Romæ. ibid. 535 b.
Missionis Pontificiæ exordium nostris. 501 b
Modestiam scholasticis nostris commendat Ignatius. 525 b
Mons Serratus. 462 e f
Mons aureus Romæ. 540 d
Mons Casinas. 495. a
Mons Celsus, vicus agri Patauini. 492 e
Mons Martyrum extra Lutetiam. 486 e
Montis acuti Collegium Parisijs. 481 c
Mores nouos in Societatem induci non est passus Ignatius. 525 b
Mortificationis spiritus speculationis spiritui antefertur. 520 e
Muliebris sexus ad pietatem propensus. 477 c

N.

NEgligentem in quodam ministerio quẽdam arguit Ignatius. 524 f
Neophytorum ædes Romę. 537 a
Nicolaus Bobadilla Palentinus Ignatij socius. 486 d. Veronam proficiscitur. 492 e. Aenariã insulã petit. 501 b. in Brutios discedit. 505 a. in Indiam destinatus impeditus ischiade. 502 e
Nouitij Societatis quibus exercitationibus probandi. 500 f
Nouitios quosnã legere soleret Ignatius. 533 b

O.

OBediẽs apprime magistratibus Ignatius. 477 c. summo Pontifici. 526 d
Obediẽtiæ sacrificio nullũ Deo suauius est. 500 f
Obedientiæ nexu nostri Christi Vicario mancipati. 501 c
Obedientiæ virtutem cæteris omnibus antefert Igna-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ignatius. 526 d
Obedientiæ prçclarum exemplum. 527 B C
Oliuetus mons. 473 A
Orationi multum temporis tribuit Ignatius. 475 B
Orandi assiduitas in Ignatio. 518 E
Otium, vt omnium vitiorum fomitem, detestatur Ignatius. 525 A

P.

PAlæstinæ loca sancta perlustrat. 472 D
Parisij in D. Dionysij Areopagitæ tutela sunt. 486 E
Parthenonem S. Catharinæ à funarijs instituit Ignatius. 536 E
Paschasius Broetus, Ignatij socius. 486 D. Veronam tendit. 492 E. Senas. 501 B. Galliæ prouincialis. 508 E
Patauium ingreditur Ignatius. 470 F
Pauli III. Pont. Max. laudes. 491 C
Paulus IV. Pont. Max. 516 F. 540 F
in D. Pauli æde, extra vrbẽ, nostri solemni professione suæ religionis vota suscipiunt. 506 D.
Paupertas volũtaria religionis murus est. 528 d
Paupertatis spiritum profitetur Societas. 510 E
Paupertatis amor summus in Ignatio. 506 E
Peregrinatione probandi nouitij. 502 F
Peregrinationis initium Societati. ibid. & seq.
Perfectionis studium. 519 B
Perui gilium armorum quid. 463 A
Petronius Pisaurensis tres germanos fratres ad Societatem perducit. 531 C
Petrus Apostolus Ignatio sanitatem affert. 459 B
Petrus Canisius Germaniæ Prouincialis. 508 E
Petrus Codatius Laudensis nomen dat Societati. 507 B. Procurator domus professæ Romæ. 536 E
Petrus Contarenus nobilis Venetus. 489 C
Petrus Faber Allobrox Ignatium primus sequitur. 485 A. alijs socijs præponitur ab Ignatio. 487 B. Theologiam Romæ profitetur. 494 F. in Germaniam ducitur. 505 A
Petrus Faber & Laines rerum spiritualium administri Ennio Verulano Card. dati. 501 A B
Petrus Mascarenias, Regis Lusitaniæ orator. 501 C. & seq.
Petrus Ortizius, Cæsaris Legatus Ignatium & socios ad Pontificem maximum introducit. 491 C. Petrum Fabrum in Germaniam ducit. 505 A. exercitijs spiritualibus ab Ignatio eruditur. 495 A
Petrus Ribadeneria Toletanus. 540 E
Philippus Archintus, Salathiorum Episcopus. 507 B. 509 A.
Pietatis opera publicè per Ignatium instituta. 536 d
Pontifici Romano suam operam defert Ignatius. 494 f
Præpositus Generalis creatur. 505 a
Principum Hispanorum filij quinam in patrimonio succedant. 457 b

Q.

QVæsitorum sacra tribunalia. 485 a
Querimonias suorum perbenignè audit Ignatius. 533 c
Quirinus Garzonius Romæ Ignatium & socios tecto recipit. 496 d

R.

RAuennæ quid acciderit cuidam ex Ignatij socijs. 491 b
Realdus Columbus egregius Anatomiæ magister. 517 b
Regulas perscribit Ignatius. 500 e
Rodulphus Pius Carpensis Card. Societatis protector. 513 b. 538 e
Roma vrbs, totius æquitatis parens. 498 f
Romam ingreditur Ignatius. 470 d. iterum. 495 c
Romam Patres vniuersi conueniunt. 496 d
Romæ Faber & Laines sacras litteras profitentur. 494 f
Romæ Confessionis & Eucharistiæ frequẽs vsus restitutus. 496 e

S.

SAlmanticam ad sua prosequenda migrat Ignatius. 478 f
Salmanticæ in carcerem conijcitur. 479 c
Scrupulorum molestijs agitatur. 464 e
Seminarium Clericorum in vrbe conditũ. 537 a
Senas proficiscuntur Paschasius & Salmeron. 501 b
Septem Vrbis templa Ignatius & socij obeunt. 505 c. & seq. 519 b
Sequana fluuius. 482 e
Simõ Roterigius Lusitanus Ignatij socius. 486 d Bassanum secedit. 492 e. in Indiam destinatus 502 e. in Lusitaniam proficiscitur. 505 a. item Ferrariã. 493 c. Lusitaniæ prouincialis. 508 e. Bassani grauissima febri correptus. 539 b
Sinæ vltimi. 501 b
Sobrietas moderata animum vegetat. 468 e
Socij priores Ignatij. 476 f. inconstantes. 488 e
Socij posteriores Parisijs ad Ignatium adiuncti. 485 a b. Romæ fictis criminibus circumueniuntur, & absoluuntur. 497. 408 f
Socij & Ignatius de constituenda Societate deliberant. 500 d
Socij in varia loca Pontificis missu discedũt. 501 b
Societas IESV vnde dicta. 494 e. minima ab Ignatio vocatur. ibid. confirmatur à Paulo III. Pont. Maximo. 504 d. item à Iulio III. 513 b. augetur, & distribuuntur prouinciæ. 508 d. humilitatis & paupertatis spiritum profitetur. 510 f. quibus artibus conseruanda. 511 e. varijs locis exercetur. 515 a
Societatis dignitati in posterum prouidet Ignatius. 498 c
Spectaculis publicis adesse nostros non facile permittit. 525 a
Stephanus Baroelius Nouocomensis. 540 e
Stephanus Guia Cantaber. 489 b
Submissio plurimum valet ad conciliandos homines. 505 c
Sudarium sacrum, in oppido Giennio celebratum. 478 d

T.

TArusium secedũt Codurius & Hozius. 492 e
Tentatur à dæmone varijs artibus Ignatius. 464 e f. & seq.
Tentatione patriæ ac domesticorum nulla fere periculosior. 487 b
Terentium in scholis nostris explicari vetat Ignatius. 528 e
Theodosius frater ex ordine Minorum, à confessio-

fessionibus Ignatij Romæ. 505 c
Theologiam sacram Ignatius Parisijs aggreditur. 482 f
Timore humano agitatur Ignatius. 474 f
de Trinitate liber Ignatij. 466 f
Trinitatis misterium Ignatio diuinitus innotescit. 466 f

V.

VALETVDINARII publici ministerijs probandi nouitij. 500 f
Venetias Ignatius perducitur. 470. f. redit. 474 d
Venetiarum descriptio. 470 f
Verba suspensa & ambigua, vti subdola mendacij tegumenta, semper est detestatus Ignatius. 534 d
Veronam contendunt Paschasius & Bobadilla. 492 e
Vicetiam Ignatij socij conueniunt. 492 f
Vicetiam petunt Ignatius, Faber & Laines. 492 e
Vicetinorum liberalitas erga Ignatium & socios. 493 a
Vigilia immoderata vires frangit. 468 e
Vincentius Negosantius Fanensis. 492 d
Virtutis pulchritudo, & vitij fœditas explicatur ab Ignatio. 479 b
Visionibus diuinis illustratur Ignatius. 466. e. f & seq.
Voto se obstringunt Ignatius & socij. 486. e. 492. d. 506 d
Votum idem renouant. 486 e
Votum Ignatij perpetuæ castitatis & paupertatis nuncupatum Venetijs. 492 d
Votis tribus solemnibus quartum addunt nostri. 500 f
Vota suæ religionis nostri in Petri, & Pauli solemni professione suscipiunt. 506 d
Vulgus pluma & folio leuius. 509 a

X.

XENODOCHIVM publicum diuertit Ignatius. 477. a 487 c
Xenodochij ministerijs probandi nouitij. 500 f

INDICVM FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Biblioteca
Universidad de Deusto

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca